ישראל
תעודות
מאי–דצמבר
1949
4
Israel
Documents
May–December
1949

מדינת ישראל

תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל, מאי - דצמבר 1949

מדינת ישראל
גנזך המדינה

תעודות למדיניות החוץ
של מדינת ישראל

כרך רביעי

מאי – דצמבר 1949

ערכה: ימימה רוזנטל

ירושלים תשמ"ו

נדפס על־ידי המדפיס הממשלתי
ירושלים תשמ״ו
ISSN 0334–1062
ISBN 965–279–004–4

התוכן

מפות

כרך זה של "תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל" הוא הראשון שנערך לאחר מותו הפתאומי של ד"ר גדליה יוגב (1928–1982), עורכה הכללי של הסדרה מראשיתה. דרכי הפרסום והעריכה נקבעו על־ידי גדליה יוגב על־פי הכללים המקובלים בפירסום היסטורי־מדעי, תוך התמודדות בבעיות המיוחדות לפירסום תעודות הכתובות עברית וכמה שפות אירופיות לקהל חוקרים שרובו אינו קורא עברית. רוחב ידיעות, שיקול דעת מעמיק, יושר והגינות נדירים ציינו את אישיותו ועבודתו של גדליה יוגב. באישיותו הטביע את חותמו על המפעל כולו. המערכת תשאף להמשיך במסורת אותה גיבש גדליה יוגב כעורך.

הקדמה

הכרך שלפנינו הוא הרביעי בסדרת הכרכים של תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל והוא מקיף את התקופה ממאי עד דצמבר 1949. העקרונות שהנחו את העורכים בבחירת התעודות לכרכים הקודמים תקפים גם לגבי הכרך הזה; בכרך מובאות תעודות העוסקות במדיניות החוץ של מדינת ישראל, אך נכללות בו גם תעודות בענייני עלייה והיחסים בין מדינת ישראל והתפוצה היהודית, כאשר לנושאים אלה יש השלכות ישירות על מדיניות החוץ והדיון בהם הוא במסגרת ניהולה של מדיניות זו.

התעודות נבחרו מתוך מספר גדול מאוד של תעודות שנשתמרו מאותה תקופה, במגמה לתת כיסוי רחב ורצוף לבעיות, לשיקולים, למגוון הדעות ולעיצוב המדיניות בנושאים המרכזיים של מדיניות החוץ. עניינים שאינם נמנים עם הנושאים המרכזיים של מדיניות החוץ הוארו על־ידי תעודות מייצגות, ובעזרתן יוכל הקורא לאתר את התיק או סדרת התיקים העוסקים בנושא. השיקול אם הטיפול בנושא הנידון הביא לתוצאות משמעותיות או בנות־קיימא, או אם הנושא הוא בעל חשיבות לטווח ארוך, לא הובא בחשבון בדרך־כלל בבחירת התעודות. עם זאת אין העורכים רשאים להתעלם לגמרי מהשיקול הזה והם חייבים לשמור על יחס נאות בין המקום המוקדש לנושא מסוים לבין חשיבותו בפרספקטיבה היסטורית.

תוך מודעות לחשיבותו של תיעוד שעניינו תכנון מדיניות, בחרו העורכים במספר תעודות הכוללות דיונים פנימיים והתייעצויות במשרד החוץ. עם זאת יש לזכור שעיצוב המדיניות פרץ את כתלי משרד החוץ וגובש בדיוני ממשלה ובדיונים פנים־מפלגתיים. הפרוטוקולים של ישיבות הממשלה אינם פתוחים לעיון, אבל מידע מתוכם שימש את העורכים בכתיבת ההערות והמבוא לכרך.

התעודות המתפרסמות בכרך נמצאות רובן ככולן בתיקי משרד החוץ ובתיקי נציגויות ישראל בחוץ־לארץ. תיקים אלה שמורים כולם בגנזך המדינה. תעודות אחדות לוקטו מארכיון צה"ל או מחטיבות ארכיוניות אחרות השמורות בגנזך המדינה.

סדר התעודות. התעודות מובאות בסדר כרונולוגי. תעודות שחוברו או נשלחו בהמשכים סודרו על־פי התאריך המוקדם ביותר. מברקים סודרו על־פי התאריך הידוע המוקדם ביותר – תאריך חיבור המברק, תאריך שיגורו, או בהיעדרם של אלה – תאריך קבלת המברק. דו"חות על דיונים ושיחות שובצו על־פי תאריך חיבור התעודה

ולא על־פי מועד הדיון או השיחה. דו״חות שתאריכי חיבורם אינם רשומים, מיקומם נקבע לפי תאריך הדיון או השיחה (התאריך רשום בכותרת הראשית).

הטכסט. נוסח התעודות המודפסות הוא הנוסח המקורי, להוציא את השינויים ותי־קוני העריכה הבאים:

א. הושמטו המען של השולח ושל הנמען וגם התאריך בצורתו המקורית, ולעתים גם כותרות או חלקי כותרות של דו״חות, תזכירים ופרוטוקולים. פרטים אלה נכללו בחל־קם, במתכונת אחידה, בכותרת העורך (ראה להלן) או בהערה לתעודה.

ב. בתעודות אחדות הושמטו קטעים שאין להם זיקה ישירה לנושאים המדיניים (בכלל זה עניינים אישיים). כמו כן הושמטו משפטים או חלקי משפטים שיש בהם פגיעה אישית חמורה או העלבה או שנזכרים בהם שמות החייבים להישאר חסויים לאחר מועד החשיפה הרגיל. כל השמטה סומנה בטכסט והוסברה בדרך־כלל בהערה.

ג. פליטות־קולמוס, טעויות־הדפסה זעירות ושגיאות־כתיב תוקנו בלא שהדבר צוין.

ד. קיצורים מקובלים וקיצורים שמשמעם אינו מוטל בספק הושלמו בלא שהדבר צוין. אולם קיצורי שמות של אנשים ומקומות, וקיצורים שנעשו מטעמי סודיות, הושלמו בסוגריים מרובעים.

יוצאים מכלל זה קיצורי מלים המקובלים בשימוש או שנהוג להגותן על דרך הקיצור (לדוגמה: או״ם, צה״ל .UNO, U.N., U.S.A): קיצורים אלה נכתבו כפי שהם רשומים בטכסט.

ה. נוספו מלים החסרות במקור – אם על־פי השערה (בסוגריים מרובעים, עם סימן־שאלה) אם על־פי נוסח מקביל (בסוגריים מרובעים, עם הערת־הסבר).

ו. הכתיב העברי הואחד לפי כללי הכתיב המלא.

ז. הכתיב של תעודות כתובות אנגלית הואחד לפי כללי הכתיב הבריטי, להוציא תעודות שמקורן באישים או במוסדות אמריקאים.

ח. פיסוק: סימני־פיסוק נוספו או שונו לפי הצורך. במברקים גם הוכנסו סימני־פיסוק במקום שמות הסימנים: נקודה – במקום STOP, פסיק – במקום COMMA, מרכאות פותחות וסוגרות – במקום QUOTE ו־UNQUOTE, וכו׳.

ט. כאשר יש נוסח יוצא ונוסח נכנס של מברק, נחשב הנוסח היוצא כנוסח הקובע.

שמות ששונו. אישים שעיברתו את שמותיהם בתקופה המתועדת בכרך נזכרים בכל כותרות העורך ובהערות בשמותיהם העבריים החדשים. בטקסט, בכלל זה חתימות, הודפסו השמות כפי שהם רשומים במקור.

חתימות. חתימות שם מקוריות, הרשומות במקור בכתב־ידו של מחבר התעודה, הודפסו באותיות עבות.

כותרת העורך. הכותרת כוללת, בין היתר, את סימול התיק שבו נמצאת התעודה, ולגבי מברקים – את סימולי התיק שבו מתויק הנוסח היוצא.

במראי־מקום לתיקים השמורים בגנזך המדינה ניתנים רק מספרי החטיבה, הסדרה, המיכל והתיק, ללא ציון הארכיון. במראי־מקום לתיקים השמורים בארכיונים אחרים צוין שם הארכיון. (ראה רשימת ארכיונים וקיצורים במראי־מקום.)

שם המקום שאליו נשלחה התעודה רשום בכותרת העורך. שם המקום לא צוין כאשר מדובר במקום מושבם של משרד החוץ ושל רשויות מרכזיות אחרות של ממשלת ישר־אל.

שם המקום שממנו נשלחה התעודה ותאריך כתיבתה או שיגורה מובאים בראש הטכסט בניסוח אחיד.

הערות־העורך באות להאיר פרשיות או אירועים חשובים. הן שובצו לפני התעודה שבה נזכר הנושא בפעם הראשונה או בתאריך התרחשותו של האירוע.

הערות־שוליים. רוב ההערות הן הערות־שוליים ממוספרות – הערות הסבר ומראי־מקום. במראי־המקום צוינו בעיקר מקורות ראשוניים (בכלל זה מקורות שפורסמו בדפוס, ומדובר בעיקר בתעודות של מחלקת־המדינה של ארצות־הברית שהופיעו בסידרה Foreign Relations of the United States). מטרתן העיקרית של הערות־השוליים היא להאיר עניינים הטעונים הסבר ולהצביע על תעודות המכילות מידע משלים. במראי־המקום יש גם הפניות לתיקים ולתעודות שיישארו חסויים במשך תקו־פה נוספת, זאת לאור ההנחה שבעתיד ייפתח גם החומר הזה לעיון החוקרים.

הערות־שוליים ביוגרפיות ניתנו כאשר הדבר דרוש להבנת הטכסט. מידע ביוגרפי על רוב האישים הנזכרים בתעודות נמצא במפתח השמות והעניינים. במפתח אין מידע ביוגרפי על אישים הנזכרים בהערות בלבד.

נספחים. בסוף הכרך יש חמישה נספחים – מסמכי או״ם המהווים רקע חיוני להבנת התעודות בכרך.

מפות. לכרך צורפו שתי מפות – האחת, של קווי שביתת־הנשק בין ישראל ושכנו־תיה והשנייה, של קווי שביתת־הנשק בירושלים. המפות ערוכות באנגלית כדי שיוכל גם מי שאינו קורא עברית להיעזר בהן.

כרך־לוואי אנגלי. כרך־הלוואי כולל תרגום לאנגלית של תקצירי התעודות העבר־יות, הערות־השוליים, הערות־העורך, המבוא, ורשימת התעודות; ומפתח אנגלי לכרך הראשי ולכרך־הלוואי.

מפתח ורשימת תעודות. בראש הספר מופיעה רשימה מפורטת של תוכן התעודות והערות־העורך; בסוף הספר מפתח מפורט של אישים ועניינים.

תודתנו נתונה לאנשים ולמוסדות שסייעו בידנו בהכנת הכרך: לד״ר אבא גפן ממש־רד החוץ, שקרא את כתב־היד; לד״ר זהבה אוסטפלד, סגנית מנהל ארכיון צה״ל, על עזרתה במציאת תיעוד משלים; למר יוסף אלרון, שהתקין לדפוס את כתב־היד של הכרך הראשי וכרך־הלוואי, תרגם את חלק הארי של תקצירי התעודות העבריות וההערות לאנגלית והיה אחראי על ההגהות; לד״ר הדר קוטשר, על תרגום לאנגלית של המבוא וחלק מתקצירי התעודות וההערות; לגב׳ מיכל אנגל, שהכינה את ההערות הביוגרפיות, את מפתח השמות, קראה את כתב־היד בעברית ובאנגלית וסייעה רבות במהלך העריכה; לגב׳ נחמה שלום, מנהלת ארכיון וייצמן ברחובות, על עריכה לש־

נית של כרך־הלוואי; למר אלי שאלתיאל, על ליטוש סגנוני של המבוא; לפרופ׳ יהושע פורת, על עזרתו בתחום הכתיב של שמות ערביים; לגב׳ לוּ קדר, על עזרתה בהכנת התעודות בצרפתית; לשלומית ויובל גרינבום, על הכנת המפות; ולגב׳ וֶרה עדן, שהדפיסה את כתב־היד של הכרך הראשי וכרך הלוואי.

תודתנו נתונה גם לכל האנשים שטרחו וסייעו לנו במידע ביוגרפי על עצמם או על אישים אחרים הנזכרים בתעודות.

מבוא

ועידת הפיוס בלוזאן והדיון בעצרת האו"ם על עתידה המדיני של ירושלים הם שני הצירים העיקריים שסביבם נעה מדיניות החוץ הישראלית בפרק הזמן המתועד בכרך שלפנינו. יחסי ישראל עם מדינות ערב ומערכת יחסיה עם ארצות־הברית הושפעו במישרין ממהלכי ועידת לוזאן; בעיית ירושלים היתה מוקד הפעילות הישראלית במע־רכת קשריה עם הוואטיקן ומדינות העולם הנוצרי. לצד בעיות מרכזיות אלה עמדו על סדר־יומה של המדיניות הישראלית גם נושאים אחרים: בהם – שאלת יחסי ישראל עם ברית־המועצות וארצות מזרח אירופה; המדיניות הישראלית באו"ם וכינון מרקם חדש של יחסים עם בריטניה.

המערכה המדינית כלפי חוץ התנהלה תוך מאבק פנימי מבית של משה שרת העושה במלאכה על קבלת עמדותיו והערכותיו המדיניות. בשני נושאים עיקריים – שאלת הפליטים הערבים ומעמדה של ירושלים – דבק שר החוץ בקווי פעולה שונים מאלה שנקטו ראש הממשלה וכמה מחבריו השרים. הוא כשל בכמה מקרים כשניסה לשכנע את עמיתיו בממשלה ופעמים אף ספג אכזבות קשות. התמודדות זו הגיעה לשיאה בסוף השנה בדרמה אישית: לאחר חודשי מאבק אחדים שבהם ניסה שרת להטביע את חותמו בדרך ניהול מדיניות החוץ הוא הגיש את התפטרותו לאחר התבוסה הישראלית באו"ם בשאלת ירושלים.

החלטת עצרת האו"ם מ־11 בדצמבר 1948[1] היתה הבסיס המשפטי שעליו נשענה הפעילות הבינלאומית בשאלת ארץ־ישראל במרוצת 1949. בהחלטה נכללו שלושה סעיפים עיקריים: הקמת ועדת פיוס שתסייע לצדדים לשים קץ למצב המלחמה ביניהם; אישור מחדש של החלטת בינאום ירושלים והוראה לוועדת הפיוס להציע תקנון מפורט לכינון משטר קבע בינלאומי בעיר; ולבסוף, קריאה לישראל להשיב את הפליטים הערביים שירצו בכך למקום מושבם ולפצות את אלה שיבקשו להישאר במקום גלותם. מכוח החלטה זו קמה ועידת הפיוס בלוזאן, התנהלה המערכה לבינאום ירושלים בעצ־רת הרביעית של האו"ם, והופעלה מערכת של לחצים על ישראל בסוגיית הפליטים.

שיחות הפיוס בלוזאן החלו ב־27 באפריל 1949; ניהלו אותן חברי ועדת הפיוס: נציג ארצות־הברית, מארק אתרידג'; נציג צרפת, קלוד דה־בואסנז'ה; ונציג טורקיה, חו־סיין יאלצ'ין. בשלב הראשון של הדיונים ייצגה את ישראל משלחת בראשות המנהל הכללי של משרד החוץ, ואלטר איתן, ושני מומחים לענייני ערבים, ראובן שילוח ואליהו ששון; מומחה לענייני פליטים, זלמן ליף; וגרשון אבנר. במשלחות הערביות השתתפו אישים בכירים ממשרדי החוץ של מדינותיהן: בראש המשלחת המצרית עמד מוחמד עבד אל־מונעם מוצטפה; בראש המשלחת הירדנית פאוזי אל־מולקי; בראש המשלחת הלבנונית פואד עמון ובראש המשלחת הסורית עדנאן אל־אתאסי. בשולי הוועידה פעלה גם משלחת של פליטים בראשותו של מוחמד נימר הוואר". מרבית הנציגים הערבים היו מוכרים לנציגי ישראל ממגעים קודמים ומשיחות שביתות־הנשק.

1. ראה נספח א.

ועידת לוזאן, על שלביה, פיתוליה וסבכיה הרבים, העסיקה את מתווי מדיניות החוץ הישראלית במשך ארבעה חודשים. בחודשים אלה נדרשה ישראל להגיב באורח שוטף על מהלכי הוועידה ובעיותיה, לעמוד בפני מערכת לחצים מצד מחלקת המדינה של ארצות־הברית ולעסוק בגיבושה של מדיניות בנושא השלום עם מדינות ערב.

שיחות לוזאן נקלעו מראשיתן לקשיים ובעיות. הפער בין עמדות הפתיחה של הצד־דים על מתכונת הדיונים ועל הנושאים שעמדו לבירור היה כה גדול עד שרק לחץ חיצוני חזק או שאיפה עזה להגיע להסדר בכל מחיר יכלו לגשר על פניו. ישראל תבעה לקיים דיון עם כל משלחת ערבית בנפרד על הבעיות הנוגעות לה ולישראל וסירבה לשאת ולתת עם נציגות ערבית מאוחדת; היא דחתה את התביעה לקיים דיון בוועידה בשאלת ירושלים, וסירבה לנהל שיחות עם המשלחת הסורית כל עוד לא נחתם עם ממשלתה הסכם לשביתת־נשק.

בנושאים העיקריים שעל סדר־היום – שאלת הפליטים הערבים והסדרי הגבולות – העמידה ישראל עמדות ברורות והחלטיות. הגישה הישראלית כלפי בעיית הפליטים התבססה על ההנחה שמדינות ערב אשמות בהיווצרותה ועליהן חובת מציאת הפתרון לה. ישראל קבעה כי העיקרון החשוב החייב להנחות את המבקשים פתרון למצוקתם של הפליטים הוא יישובם מחדש בארצות ערב. מכוח ההכרה בסבלם של הפליטים הסכימה ישראל לסייע בפתרון הבעיה, אך התנתה סיוע זה בכך שפתרון השאלה יהיה חלק מהסדר שלום כולל עם הערבים. ערב כינוסה של ועידת לוזאן נענתה ישראל להפצרותיה של ועדת הפיוס והודיעה לחבריה כי היא נכונה לשלם פיצויים לפליטים שעיבדו את קרקעותיהם לפני המלחמה; כמו־כן הודיעה כי היא מוכנה לאפשר איחוד משפחות, ואף מסכימה לתת יד בגיבושה של תכנית בינלאומית ליישוב הפליטים באר־צות ערב.[2]

עמדת ישראל בשאלת ההסדר הטריטוריאלי התבססה על המצב העובדתי. היא הצי־עה להכיר בקווי שביתת־הנשק כבגבולות הקבע של מדינת ישראל אך הביעה נכונות לדון על תיקוני גבול בחלק מן הגזרות. יחסה לשאלת עתידו של החלק הערבי של ארץ־ישראל שהוחזק בידי הכוחות הירדניים לא היה חד־משמעי ונע בין השלמה עם סיפוח האיזור לירדן לבין הסכמה לכינון מדינה ערבית עצמאית בו. החלטה בעניין סיפוח רצועת עזה לישראל נפלה בממשלה בימיה הראשונים של הוועידה.

נציגי מדינות ערב, לעומת זאת, סירבו לנהל דיונים ישירים עם המשלחת הישרא־לית והודיעו בראשית השיחות כי כל המשלחות הערביות תופענה בדיונים כמשלחת אחת מלוכדת. הם תבעו להעמיד את הדיון בשאלת הפליטים בראש סדר־היום והביעו עמדה אחידה בנושא: הערבים האשימו את ישראל באחריות לגירושם של הפליטים ודרשו את החזרתם למקומות יישובם הקודמים בישראל; במיוחד עמדו על כך שתושבי האיזורים שהוכרו בתכנית החלוקה כחלק משטחי המדינה הערבית – לוד, רמלה, באר שבע והגליל המערבי – יוחזרו לאלתר לבתיהם.

הערבים דחו את ההצעה להנהיג הסדר של קבע בשאלת הגבולות שיתבסס על קווי שביתת־הנשק, וכל אחת מהמשלחות הערביות תבעה שינויים טריטוריאליים מרחיקי־לכת בגבולה עם ישראל.

2. ראה כרך 2, מס׳ 505.

לעמדת מחלקת המדינה של ארצות־הברית בשני הנושאים השנויים במחלוקת היתה השפעה מכרעת על התפתחותה של ועידת לוזאן ועל מערכת היחסים שהתפתחה באו־תם חודשים בין ישראל לארצות־הברית. בשאלת הפליטים אימצה הגישה האמריקאית חלקים מהתפיסה הערבית ותבעה את החזרת חלק מן הפליטים לישראל, אך גם קיבלה – מתוך ראייה מציאותית – את הגישה הישראלית שיש לשקם חלק מהם במדינות ערב. מחלקת המדינה גיבשה באותם ימים תכנית מקפת לפתרון שאלת הפליטים, שהתבססה על החזרת כ־200–250 אלף פליטים לישראל ויישובם של הנותרים בארצות ערב.[3] התכנית השתלבה במאמץ האמריקאי באותה עת לחדור למזרח התיכון כדי להבטיחו מפני השפעה סובייטית. שלוחותיו של המאבק הגלובאלי בין מזרח למערב שהלך והעמיק בשנת 1949 הגיעו גם למזרח התיכון והשפיעו על מדיניות ארצות־הברית באיזור ועל יחסה לישראל. על רקע זה יש אף להבין את עמדת מחלקת המדינה בנושא הטריטוריאלי. שליטה ישראלית בנגב הדרומי יצרה חיץ בין ירדן ומצרים ונגדה את התפישה האסטרטגית האמריקאית שביקשה ליצור רצף טריטוריאלי ערבי. נוסחת ג'סאפ שגרסה מתן פיצוי טריטוריאלי לערבים על שטחים שהחזיקה בהם ישראל ולא נכללו בתכנית החלוקה גובשה כמענה למצב שנוצר בשטח.[4] על־פי אותה נוסחה נדרשה ישראל לוותר על דרום הנגב תמורת הגליל המערבי. השאלה אם השטח שיי־לקח מידי ישראל יועבר לירדן או למצרים או יחולק ביניהן לא הוכרעה סופית.

ערב ועידת לוזאן אימצה מחלקת המדינה את ההנחה שהמפתח לפתרון נמצא בידי ישראל וכי גמישות מסוימת מצדה בשאלות הפליטים והגבולות תאפשר השגת הסדר כולל בין הצדדים. הנציג האמריקאי הגיע לדיוני הוועידה עם עמדות מגובשות לגבי תפקידה של ישראל בתהליך המשא־והמתן. הוא עמד על עיקרי השקפותיה של ישראל בשיחות מקדימות שניהל עם ראש הממשלה ואנשי משרד החוץ; התרשמותו מעמדו־תיו של בן־גוריון וממעמדו במערכת הפוליטית בישראל קבעה את מהלכיו בשבועות הראשונים של הוועידה.[5] כנציג ארצות־הברית בוועדת הפיוס נהנה אתרידג' ממעמד בכיר מזה של שני הנציגים האחרים בוועדה. למעשה ניהל אתרידג' את הוועידה בשל־בה הראשון ואף הטביע את חותמו על אופיה. דיווחיו לוואשינגטון על נוקשותה של ישראל והמלצתו, כבר בימים הראשונים של הוועידה, להפעיל עליה לחץ – בעיקר בשאלת הפליטים – העמידו אותה במערכה מתמדת עם הבית הלבן ומחלקת המדינה.

סמיכות הזמנים בין תחילת השיחות לבין קבלת ישראל לאו"ם ב־11 במאי יצרה קרקע נוחה להפעלת לחצים על ישראל.[6] הדלפות מכוונות על האפשרות שארצות־הברית לא תתמוך בקבלת ישראל לאו"ם אם זו לא תשנה את עמדותיה אילצו את ישראל לשקול בזהירות את צעדיה בימים הראשונים של הוועידה. תגובתה על המסמך הראשון של הוועדה בדבר מחוות בנושא הפליטים[7] נשקלה איפוא בזהירות. אבן הצ־היר באו"ם על נכונות ישראל לתרום לפתרון בעיית הפליטים לכשיושג הסדר שלום, אך לא פירט את טיב התרומה;[8] בלוזאן התדיין איתן על משמעות ההצהרה של אבן

3. ראה מס' 4, הערה 20.
4. ראה מס' 63, הערה 1 וראה גם *FRUS*, 1949, VI, pp. 1430–40
5. ראה מס' 1 והשווה *FRUS*, 1949, VI, pp. 955–6
6. ראה מס' 14 ר־17 וכן *FRUS*, 1949, VI, pp. 1003–5
7. ראה נספח ב.
8. ראה מס' 5 (נספח).

וניסה להדגיש מחוות ישראליות שכבר נעשו כלפי הפליטים. ההצהרות כוונו כלפי מקבלי ההחלטות בוואשינגטון על־מנת לשכנעם שיכריעו בחיוב על קבלת ישראל לאו״ם. פרשת החתימה על פרוטוקול ועידת לוזאן[9] משקפת את אותה מגמה: הוועדה הגישה את הפרוטוקול כמוצא מן הסבך של קביעת סדרי הדיון. הערבים דרשו לפתוח בדיון בסוגיית הפליטים בניגוד לישראל שתבעה להתחיל בשיחות על הסדר כללי ובמסגרתו למצוא פתרון גם לבעיית הפליטים. כפשרה הוגדרו שתי הבעיות בפרוטו־קול כשאלות הטעונות בירור, וכן נקבע שמפת תכנית החלוקה תשמש בסיס לדיונים. איתן חתם על המסמך למרות המכשלה שהיתה טמונה בו לטיעון הישראלי בעניין הגבולות ונהג כך במאמציו למנוע כל פתח להטחת אשמות כלפי ישראל ערב הדיון על קבלתה לאו״ם. לאחר החתימה פרש כל צד את המסמך בדרכו שלו. ישראל דחתה את הטענה הערבית כי במסמך נכללה התחייבות להכיר בגבולות החלוקה. הפרוטוקול שימש את הטיעון הערבי ימים רבים לאחר תום ועידת לוזאן ואילץ את ישראל לשוב ולהתווכח על תוקפו של המסמך.

קביעת סדר־יום לוועידה איפשרה להצעיד את השיחות קדימה. ישראל נקטה יזמה והגישה לוועדה הצעה לפתרון משולב של בעיית הגבולות ובעיית הפליטים.[10] היא הציעה לספח את רצועת עזה, על פליטיה, לישראל ולקבוע את שאר הגבולות על־פי קווי שביתת־הנשק, להוציא את גבולה עם סוריה שטרם חתמה על הסכם עם ישראל. ההחלטה על ההצעה לספח את הרצועה התקבלה בממשלה חרף עמדתו של שרת. נימוקי התנגדותו להצעה לא התקבלו והרוב תמך בעמדת ראש הממשלה. שרת העלה שני נימוקים עיקריים: הוא חשש שהציבור בישראל איננו בשל להתמודד עם הבעיה האנושית הכרוכה בקליטת פליטים ודאג שמא ייעשה שימוש מדיני מזיק בהסכמת ישראל לקלוט את פליטי הרצועה. לעומתו הצביע בן־גוריון על היתרון הגיאופוליטי שבסיפוח הרצועה לעומת הבעיות הכרוכות בקליטת הפליטים. נושא הרצועה היה ראשון מבין הנושאים שבהם נקלע שרת למחלוקת עם עמיתיו ושעליהם נאבק במרוצת התקופה המתועדת בכרך זה. הוא הוסיף לדבוק בעמדתו גם לאחר החלטת הממשלה אך הקפיד להנחות את משלחת ישראל על־פי דעת הרוב. הצעד הישראלי לא זכה לתגובה החיובית שהמשלחת ציפתה לה. אתרידג׳ והוועדה לא ייחסו לצעד זה חשיבות של מפנה ורק לאחר היסוסים – בלא התלהבות יתרה ובלא ציפיות לשינוי מהלך הוועידה – החליטו להגיש את הצעת ישראל לעיון המשלחות הערביות. אתרידג׳ לא קיבל את גישת ישראל והמשיך לתבוע ממנה גמישות בנושאים השנויים במחלוקת. מחלקת המדינה והבית הלבן תמכו בהערכותיו. כשחלף החודש הראשון והוועידה נקלעה לסבך חסר מוצא, ניסה אתרידג׳ לחלצה בעזרת שדר חריף מהנשיא טרומן אל ראש ממשלת ישראל.[11] הנשיא האמריקאי תבע מישראל להסכים להחזרת פליטים ולהסכים לוויתורים טריטוריאליים על יסוד נוסחת ג׳סאפ. השדר כלל איום כי ארצות־הברית תשקול מחדש את מדיניותה כלפי ישראל אם זו לא תשנה את עמדותיה.

בן־גוריון זעם על השדר ובשיחה עם שגריר ארצות־הברית בישראל הגיב בחריפות על תוכנו. בתשובתה הרשמית לשדר סירבה ישראל להיענות לתכתיב האמריקאי

9. ראה הערת־עורך, עמ׳ 50–51.
10. ראה מס׳ 32 ר־41.
11. ראה מס׳ 42.

וחזרה על עיקרי עמדותיה בנושאי הפליטים והגבולות.[12] העמדה הישראלית עוררה תרעומת במחלקת המדינה ובתגובה הועלו הצעות לנקוט צעדים חריפים נגד ישראל, בכלל זה השעיית המלווה. הלחץ האמריקאי לא קידם את שיחות לוזאן שאך הסתבכו ונקלעו למבוי סתום. האווירה בלוזאן היתה עכורה ומלאת חשדות ויחסי ישראל עם הנציג האמריקאי הגיעו עד משבר.[13] במחצית יוני הציע אתרידג׳ להפסיק את השיחות לכמה שבועות. חברי משלחת ישראל גרסו כי לא תצמח תועלת כלשהי ממהלך זה וחששו שמא הפסקת המשא־ומתן תפגע בקשרים הבלתי־פורמליים שהצליחו ליצור בהדרגה עם חברי המשלחות הערביות. קשרים אלה טופחו במקביל לשיחות הרשמיות ואיפשרו לנציגי ישראל לעמוד, מקרוב ובלא תיווך, על עמדותיהם של הערבים. מן המפגשים עם חברי המשלחת הלבנונית, עם הנציג הירדני, הנציג המצרי וחברי משל־חת הפליטים התברר, למשל, כי גבולותיה של ישראל מדאיגים את ממשלות ערב יותר משמציקה להם בעיית הפליטים. רק משלחת הפליטים, שהיתה לצנינים בעיני המשל־חות הערביות, התמקדה בגורלם של הפליטים וניסתה להציע הסדר כלשהו עם ישראל לפתרונה של בעיה זו.[14]

התביעות שהעמידו הערבים בסוגיית הגבולות הצביעו על הקשיים הרבים בדרך להסדר. המצרים דרשו את הנגב הדרומי (קו מג׳דל – ים המלח) ודחו את רעיון סיפוח הרצועה לישראל; הירדנים דרשו לספח את הגדה המערבית לארצם ותבעו כי יוחזרו הפליטים לשטחים שכבשה ישראל מחוץ לגבולות החלוקה, או, לחלופין, שיועברו לידיהם שטחים – כלוד ורמלה – על פליטי האיזורים הללו. השיחות עם הערבים לא הניבו הסדר ולא סייעו לקידום הוועידה. הוועדה לא ראתה בעין יפה את המגעים הישירים והאשימה את ישראל בנסיון לעקוף את דיוניה. ישראל דחתה את ההאשמה וטענה כי המדיניות המוטעית של הוועדה היא שמאלצת אותה ליצור קשרים עם הער־בים מחוץ לחדרי הישיבות של לוזאן.[15]

המתיחות ביחסי המשלחת עם הוועדה והאכזבה משיחות לוזאן השפיעו על נציגי ישראל ובעיקר על אליהו ששון שניסה להעמיד את שולחיו על חומרת המצב ולהציע גישה אחרת לשיחות: על יסוד שיחותיו עם הערבים הגיע ששון למסקנה שהערבים ידחו כל הסכם שלום שלא ייכללו בו הסעיפים הבאים: סיפוח המשולש לירדן, ויתור ישראלי סופי על רצועת עזה, הסכמת ישראל להענקת מעבר ירדני חופשי לעזה, חלוקת ירושלים עם פיקוח בינלאומי על המקומות הקדושים, תיקוני גבול עם סוריה והסכמה ישראלית לקלוט מאה אלף פליטים. ששון, שדבק בו הלוך־הרוח הפסימי של אותם ימים, גרס כי ייתכן וראוי לה לישראל לשקול הסדר שלום בתנאים אלה ובלבד שייפסק המאבק עם הערבים.[16] שרת דחה את גישתו של ששון, אף שאימץ חלק מהצעותיו: הוא הסכים לסיפוח המשולש לירדן, לוויתור על רצועת עזה ולחלוקת ירושלים, אך שלל את רעיון הריבונות הירדנית על רצועת מעבר לעזה, התנגד לכל ויתור לסורים, ולכל התחייבות להחזיר מספר קבוע ומוגדר של פליטים. עמדתו בשא־לת הפליטים השתנתה כעבור ימים אחדים בלחץ הנסיבות המדיניות. לבירור העמדות,

12. ראה מס׳ 64 ו־67.
13. ראה מס׳ 74.
14. ראה מס׳ 12, 52 ו־56.
15. ראה מס׳ 50, 61 ו־62.
16. ראה מס׳ 81 וחילופי מברקים בין ששון לשרת, 13.6.1949, 15.6.1949, 130.02/2442/5.

שראשיתו בהתכתבות בין שרת וששון, היה המשך בהתייעצויות אנשי משרד החוץ לקראת השלב השני של ועידת לוזאן. בהתייעצויות אלה לובנה מדיניות השלום של ישראל וגובש הקו הישראלי להמשך השיחות (ראה להלן).

בימים שקדמו להפסקת הוועידה גבר הלחץ האמריקאי על ישראל. בחילופי שדרים ואגרות בין משרדי החוץ ונשיאי שתי המדינות נדרשה ישראל, שוב ושוב, להצהיר על נכונותה לקלוט מספר מסוים של פליטים ולאמץ את עקרון הפיצוי הטריטוריאלי.[17] ישראל הואשמה בעקיפין בהכשלת הוועידה ונדרשה לסייע בחילוצה מן המבוי הס־תום. ישראל ניהלה ויכוח חריף עם מחלקת המדינה ודחתה בתוקף את האשמות האמריקאים. היא הצביעה על ניהול כושל של הוועידה וגינתה את נסיונות הוועדה למנוע מגע ישיר בין הצדדים. ישראל שבה ושללה את ההנחה האמריקאית, כי יש לכונן את הסדר החדש על יסוד תכנית החלוקה, ושבה וטענה כי הסכמי שביתת־הנשק, שהושגו במשא־ומתן ישיר, תקפים יותר מהסדרי תכנית החלוקה. חילופי הדברים הקשים לא תרמו להפגת המתיחות, והלחץ האמריקאי הגובר השפיע בהדרגה על נציגי ישראל שהלכו והשתכנעו כי אין מנוס מהיענות חלקית לתביעות אלה. מאמציה של מחלקת המדינה להרחיק את השדולה הישראלית מהנשיא טרומן[18] עלו יפה. הנציגים הישראלים שוכנעו כי דאגתו המיוחדת של הנשיא לשאלת הפליטים והצלחת מחלקת המדינה לגבש חזית אחידה עם הבית הלבן מסכנות את מעמדה המיוחד של ישראל בתודעת הנשיא ומחייבות שינוי בעמדה הישראלית.[19] בקיץ 1949 התרכז הדיון המדיני בישראל בסוגיית היחסים עם ארצות־הברית. נציגי ישראל באמריקה ובלוזאן הגיעו לארץ כדי להעמיד את בן־גוריון והממשלה על חומרת המצב. הם עמדו על התערערות מעמדה של ישראל בבית הלבן והדגישו את הנסיגה שחלה באהדה לישראל בדעת הקהל בארצות־הברית.[20] שר החוץ נערך לדיון בממשלה בעניין זה וגיבש הצעה להדיפת הלחץ האמריקאי. הוא הציע לממשלה לצאת בהכרזה על נכונות ישראל לק־לוט מאה אלף פליטים. במספר שנקב שרת נכללו כשלושים וחמישה אלף פליטים שחלקם כבר נקלט בישראל וחלקם עמד להיקלט במסגרת איחוד משפחות. ראש הממשלה ושרים אחדים דחו את הצעת שר החוץ. בן־גוריון דבק בעמדתה המוצהרת של ישראל כי אינה מוכנה לאמץ את רעיון החזרת הפליטים, ועמד על חולשתה של הצעת שרת. הוא טען שהמספר הנקוב לא יניח את דעתם של האמריקאים התובעים שיוחזרו כמאתיים אלף פליטים לפחות, לא יניח את דעת הערבים, לא יקדם את הש־לום, ויפגע בבטחון המדינה. רק מיעוט מהשרים תמך, כאמור, בראש הממשלה ורובם, אם כי בהסתייגות, תמכו בהצעת שרת. ההחלטה שהתקבלה בממשלה התחשבה בהתנגדותו של בן־גוריון. שרת נתבקש לברר אם הצעד הישראלי יסייע להפגת המתיחות בין ארצות־הברית וישראל, ועל־פי תוצאות הבירור לקבוע את שעת הכושר המתאימה לפרסום ההחלטה. החלטת הממשלה נמסרה לאמריקאים במחצית השנייה של יולי.[21] בהודעה למזכיר המדינה אצ׳יסון, הובהר כי הוצאתו לפועל של הצעד הישראלי מותנית בהשגת הסדר שלום עם הערבים ובמציאת פתרון כולל לבעיית

17. ראה מס׳ 96, 101, 104, ו־105.
18. ראה מס׳ 92.
19. ראה מס׳ 103 ו־105.
20. ראה יומן בן־גוריון, 30.6.1949, 1.7.1949, ארכיון צה״ל.
21. ראה מס׳ 144 ו־160.

הפליטים. ישראל גם הדגישה שהמספר המוצע הוא קצה גבול הוויתור שהיא מוכנה לשקול.

כשדלפה הידיעה לעיתונות בארץ התחוללה סערה ציבורית. אישים מכל גווני הקשת הפוליטית יצאו נגד ההצעה. בסיעת מפא״י בכנסת, בוועדת חוץ וביטחון ובמליאת הכנסת עוררה החלטת הממשלה תגובות נזעמות והתנגדות חריפה ביותר. שרת נאלץ להתדיין אפילו עם חבריו למפלגה שחלק מהם לא התייצב מאחורי הממשלה בעת הדיון בכנסת. הוויכוח הציבורי בארץ הועיל לעניין הישראלי בארצות־הברית. הוא שיקף את גודל המחלוקת הפנימית בישראל והתפרש כראיה ניצחת לסיכון הפנימי שנטלה על עצמה הממשלה.

התגובה האמריקאית על הצעד הישראלי לא היתה אחידה. הנשיא קיבל, ככל הנראה, בחיוב את השינוי בעמדת ישראל והלחץ מצד הבית הלבן פחת לאחר ההחלטה. במחלקת המדינה חל, אמנם, שיפור בגישה כלפי ישראל, אך הובעה אכזבה ממספר הפליטים שישראל נכונה לקלוט וכעבור הרפיה קצרה חודש הלחץ במשנה תוקף.

בינתיים חודשו שיחות הפיוס בלוזאן. השלב השני של השיחות נמשך כששה שבועות (18 ביולי – 12 בספטמבר). ישראל נערכה לקראתו לאור הלקחים של השלב הקודם ולאור כינוסה הקרוב של עצרת האו״ם בספטמבר. מעצבי המדיניות הישראלית הניחו כי כשלון הוועידה עלול להעלות לדיון בעצרת האו״ם את שאלת ארץ־ישראל ושם אפשר שתתקבלנה החלטות שאינן נוחות לישראל; לפיכך הוחלט שיש לחדש את תנופת המשא־ומתן ולמנוע התערבות העצרת במהלך השיחות. ישראל העריכה כי אם תנהג גמישות בעמדותיה תסייע לקידום המטרה ומכוח הערכה זו גיבשה את קו הפעולה בלוזאן.[22] ישראל החליטה כי אם תצהרנה המשלחות הערביות כי הן רואות בשיחות לוזאן פרק בשיחות לגיבושו של הסכם שלום כולל תודיע היא על נכונותה לפתוח את הדיון בשאלת הפליטים. כמו־כן הוחלט כי במהלך המשא־ומתן תודיע ישראל כמה פליטים היא מוכנה לקלוט אם יושג הסדר שלום.

בן־גוריון חלק גם הפעם על הערכותיו של שרת: הוא לא קיבל את עמדתו בדבר חשיבותה של העצרת ודחה את הערכותיו בדבר הדחיפות בהשגת השלום; כמו־כן התנגד למסור לערבים בלוזאן על ההחלטה לקלוט מאה אלף פליטים. ראש הממשלה טען שההחלטה התקבלה בזמנה רק כלפי אמריקה ואין לפרסמה בלוזאן. בעקבות התערבותו של בן־גוריון הוחלט לאמץ את אותה נוסחה שאומצה בשעתה כלפי אמריקה: קודם לגשש ורק אחר־כך להחליט מתי ואיך להודיע. בשאלת ההסדר הטריטוריאלי הוסכם כי יש לנהוג גמישות מסוימת בשיחות עם המצרים ולהציע להם את שטח המדבר על גבול מצרים, תמורת רצועת עזה.

השינוי בעמדה הישראלית לא חולל את המפנה המקווה ומהלכו של השלב השני לא היה שונה בהרבה מקודמו. הנציג האמריקאי לשיחות הוחלף; את מקומו של אתרידג׳, איש מחלקת המדינה, תפס פול פורטר שהיה מקורב לנשיא. כקודמו ניהל פורטר את השיחות על־פי הבנתו והתנגש לא אחת עם הנציג הצרפתי בוועדה. הוא חתר לסיים את השיחות לפני כינוס העצרת ולגבש עד אז נוסחה מוסכמת בשאלת הפליטים, ההסדר הטריטוריאלי והצהרת כוונות בסוגיית השלום. לאחר זמן קצר גילה כי הפער בין

22. ראה מס׳ 146.

הצדדים גדול וכי הוועידה אינה מתקדמת למטרותיה: הערבים דחו את נכונות ישראל לקלוט מאה אלף פליטים ודרשו כי יוגדל מספר הפליטים שייקלטו בה. ישראל דחתה את הדרישה חרף הלחץ שהופעל עליה בארצות־הברית ובלוזאן. בשיחות בלתי־רשמיות הסכימו נציגי סוריה וירדן לקלוט פליטים בארצותיהם, אך העמדה הרשמית של המשלחות הערביות לא השתנתה וכל התקדמות לא הושגה. מניתוח עמדות הצד־דים בסוגיית הגבולות למד פורטר כי אין יסוד וסיכוי לפשרה ובהדרגה הגיע למסקנה שיש לחפש מוצא אחר למחלוקת שלא באמצעות הוועידה. הצעה להעביר את הדיון בשאלת ארץ־ישראל לעצרת נדחתה בתוקף על־ידי נציגי ישראל והנציג הצרפתי בוועדה וירדה מעל הפרק. פורטר נואש מן הישיבה בלוזאן ויצא להתייעצויות בוואשינגטון. נציגי ישראל מעידים כי עלה בידם לשכנע אותו להינתק מעמדת מחלקת המדינה בשאלות הפליטים והגבולות ולקרבו לעמדת ישראל.[23] בביקורו בוואשינג־טון ניסה פורטר להקל את הלחץ מעל ישראל ולמנוע משבר ביחסיה עם ארצות־הברית. הוא המליץ בפני הממונים עליו לאמץ גישה חדשה ולנסות לגבש פתרון שיו־שתת על בסיס כלכלי ולא על יסוד פוליטי. הוא הציע שתוקם ועדת סקר כלכלית מטעמה של ועדת הפיוס, אשר תבחון את אפשרויות שיקומם של הפליטים בארצות ערב ובישראל ותציע תכנית פיתוח למזרח התיכון. תכלית הצעתו היתה להצביע על מוצא מוועידת לוזאן בלא תחושת כישלון. הנשיא ומזכיר המדינה קיבלו את הצעתו של פורטר אך באגף המזרח התיכון במחלקת המדינה התקבלה התכנית בקרירות. הלחץ מצד המחלקה כלפי ישראל לא פסק כל ימי השלב השני של הוועידה והגיע לשיאו במחצית השנייה של אוגוסט בצעד חסר תקדים כשהוטל וטו מדיני על העברת כספי מלווה לישראל. הווטו הוסר כעבור יומיים בלחץ התנגדותם התקיפה של מנהלי הבנק לייצוא ולייבוא, תגובתה החריפה של ישראל, והסכמת נציגיה לשתף פעולה עם ועדת הסקר המוצעת.[24]

כינונה של ועדת הסקר הביא לסיומה ההדרגתי של ועידת לוזאן. בסוף אוגוסט ענו הצדדים על שאלון שהגישה להם הוועדה בדבר עמדתם הסופית בשתי השאלות השנו־יות במחלוקת; משקלה הוועדה את תגובות הצדדים לשאלות שהופנו אליהם היא הודיעה, ב־12 בספטמבר, על השעיית המשך השיחות עד לסיום עבודתה של ועדת הסקר. בכך נסתיימה, למעשה, ועידת לוזאן, אך ועדת הפיוס המשיכה בפעילותה. בחילופי איגרות עם נציגי ישראל[25] והערבים נסתה, בלא הצלחה, למצוא נוסחה שתתקבל על דעת הכול בסוגייה הטריטוריאלית. עמדתה הנחרצת של ישראל בעניין קווי שביתת־הנשק נדחתה על־ידי הוועדה ובחילופי האיגרות הוסיפה לנהל ויכוח נוקב עם ישראל והאשימה אותה בנוקשות ובחוסר גמישות. ישראל דחתה את ההאשמות שהוטחו כלפיה וטענה כי הוועדה חורגת מסמכותה ומנסה להכתיב לה פתרון. הוויכוח לא נשלם בשנת 1949 וחילופי הדברים נמשכו במושב הוועדה שהתכנסה בז'נבה בינו־אר 1950.

ארבעה חודשי השיחות בלוזאן הסתיימו בלא לגרום אכזבה קשה לישראל. כשלון הפיוס רק חיזק את הגישה הישראלית הבסיסית כי עדיפות שיחות ישירות על־פני מנגנוני תיווך למיניהם. ישראל יצאה מן השיחות ומן הוויכוח עם ארצות־הברית בלא

23. ראה מס' 225, 226 ו־236.
24. ראה מס' 240–244, 247 ו־287.
25. ראה מס' 255, 288, 372 ו־414.

שוויתרה על עיקרי עמדותיה, אך גם בלא שגיבשה הסכם עם שכנותיה. המדיניות הישראלית בשאלת השלום וסיכויי ההסדר עם מדינות ערב נדונו בכמה הזדמנויות במהלך ועידת לוזאן.[26] בישיבות ממשלה ובהתייעצויות במשרד החוץ לובנה שאלת דחיפותו של השלום ומידת עדיפותו של הסדר עם מדינה ערבית אחת על־פני רעותה. במחצית יולי הוכרה קדימותו של הנסיון להגיע להסדר עם סוריה ומצרים על־פני שיחות עם ירדן. על סמך רמזים מדמשק בדבר נכונות שליטה של סוריה, חוסני זעים, לפתוח בשיחות שלום עם ישראל ולקלוט פליטים בארצו, החלו גישושים שלא הבשילו לשיחות של ממש; הפיכה צבאית בדמשק שחיסלה את משטרו של זעים שמה קץ גם לגישושים אלה. חוסר היציבות הפנימית בסוריה בחודשים שלאחר ההפיכה לא עודד את התגבשותו של מגע פורה עם קברניטיה. נסיונות תיווך אמריקאי לשיחות בין ישראל ומצרים בימי הפסקתה של ועידת לוזאן נתקלו בסירוב מצרי. עמדת מצרים בשאלת הגבולות כפי שהוצגה בלוזאן בשיחותיו של עבד אל־מונעם עם ששון ושילוח לא יצרה את האווירה הדרושה לפתיחת שיחות ישירות על הסדר שלום. היערכות בירדן ובישראל לאחר ועידת לוזאן והדיון בעצרת האו״ם בשאלת ירושלים קידמו, לעומת זאת, את פתיחת המשא־ומתן לשלום עם המלך עבדאללה. השיחות עם המלך הירדני היו הרציניות ביותר שהתקיימו עם מדינה ערבית מאז המלחמה. הן לא נשלמו בשנת 1949 והעסיקו את המדיניות הישראלית בשנת 1950 ואף לאחר מכן.

הקו שהדריך את ישראל בשאלת השלום במחצית השנייה של 1949 קבע כי אין להיחפז ולהידחק אל השלום אם הוא כרוך בוויתורים טריטוריאליים מרחיקי־לכת ובסיכון מעמדה הבטחוני של ישראל. בדיונים הפנימיים השונים התקבלה ההנחה שהסכמי שביתת־הנשק מהווים, לפי שעה, תחליף יעיל לשלום ולכן אין להיחפז. החשש שמא הכרזות חוזרות ונשנות על רצונה של ישראל בשלום יתפרשו כחולשה מצידה קבע שיש להימנע מהצהרות בהולות על דחיפותו של השלום, אך עם זאת, להעמיד את החתירה לשלום כיסוד במדיניותה של ישראל.

★ ★ ★

שאלת גורלה המדיני של ירושלים העסיקה את המדיניות הישראלית במהלכה של שנת 1949, אולם הטיפול בנושא קיבל תאוצה ותנופה לקראת הדיון בעצרת האו״ם בספטמבר ועד להחלטת הבינאום בדצמבר. העמדה הישראלית בשאלת ירושלים היתה מורכבת: הסבך הבינלאומי בסוגיית מעמדה של ירושלים שראשיתו בהחלטת החלוקה, שקבעה את בינאום העיר, הכביד על ישראל והעמיד אותה בפני דילמה מדינית קשה: מצד אחד שללה ישראל את תכנית הבינאום, למרות שפורמלית קיבלה אותה שהרי אימצה את תכנית החלוקה וזו היתה חלק ממנה; אך מצד שני לא יכלה לצאת נגדה בגלוי מבלי שתואשם בהפרה גלויה של החלטת או״ם. ישראל חיפשה מוצא ונתלתה ברעיון הבינאום התפקודי, שלפיו ייקבע פיקוח בינלאומי על המקומות הקדושים בלבד, או, לחלופין, על כל שטח העיר העתיקה. הרעיון גובש בסוף 1948 ונמצאו לו תומכים בקרב מדינות אחדות באירופה ובאמריקה; אך הוואטיקן, לב לבו של העולם הנוצרי, שבידו היה כוח השפעה על מדינות קתוליות רבות, דחה את ההצעה.

במחצית השנייה של 1949 עשתה הדיפלומטיה הישראלית מאמצים בלתי־פוסקים לסכל את החלטת הבינאום. בעזרת מגעים עם מדינות וגורמים בינלאומיים ניסתה

26. ראה מס׳ 137.

ישראל להטות את מדיניות הוואטיקן ולהשפיע על מהלכיה. בשלב מסוים נראה היה לעוסקים במלאכה כי מאמציהם עלו יפה: נחשפו רמזים על שינוי ביחסו של הוואטיקן לישראל ונוצר סיכוי לחזק את ידיהם של אישים בוואטיקן שהראו נכונות לתמוך בפיקוח בינלאומי. כעבור זמן קצר התבדתה התקווה והתברר כי לוואטיקן אין עניין ביצירת קשר ישיר עם ישראל או בקיום דו־שיח בן־קיימא אתה.

במקביל למאבק הדיפלומטי מבחוץ התנהל מאבק פנימי מבית על קביעת מעמדה של ירושלים כבירת ישראל והצורך בנקיטת צעדים להעברת מוסדות השלטון לעיר. החלטת ממשלה מסוף 1948 בדבר העברת משרדי ממשלה לירושלים הוצאה לפועל באיטיות וכמה מחברי הממשלה ביקשו לזרז את התהליך ולמהר בקביעת עובדות לפני כינוסה של העצרת. בניגוד לעמדתם של דורשי החשת התהליך גרס שרת כי קביעת עובדות בירושלים תסכן את סיכויי ישראל להדוף את המתקפה המדינית הצפוייה באו״ם וביקש להמתין עד לסיום עבודתה של העצרת. הוא גם לא נחפז להכריז על ירושלים כעל בירת ישראל.

דיונים אחדים שהתנהלו בממשלה בחודשי הקיץ של שנת 1949 החריפו את היחסים בין שר החוץ לבין ראש הממשלה וכמה מהשרים. שרת הצליח, תוך מאבק וויכוח מתמיד עם חבריו, למנוע קבלת החלטה עקרונית על העברת מוסדות השלטון לירושלים עד לכינוסה של העצרת,[27] אך ההחלטה לא נשמרה בקפידה. צעדים ממשלתיים שונים, שהעידו על כוונת הממשלה להקים קריית ממשלה בירושלים, עוררו תהודה בינלאומית ומחאות נגד ישראל.[28] רגישות בינלאומית מיוחדת לשינוי המצב בירושלים אילצה את נציגי ישראל להסביר את עמדת הממשלה ולהתגונן בפני המוחים. שרת הוטרד והעמיד את חבריו בממשלה על פגיעתם במעמדו של משרד החוץ ובעקיפין גם במדיניות החוץ של ישראל. עד להחלטת הבינאום הצליח שרת לעמוד בפני הלחץ הפנימי בישראל. משנתקבלה ההחלטה כשל במאמציו.

המאמץ הדיפלומטי הישראלי בשאלת ירושלים ערב כינוס העצרת התרכז בשלילת תכנית ועדת הפיוס שהציעה לכונן משטר בינלאומי בירושלים. תכנית הוועדה גרסה כי יש לפרז את ירושלים ולחלקה לשני איזורים, יהודי וערבי; להנהיג אוטונומיה מינהלית רחבה לכל אחד מן האיזורים; לשמור על שיווי־המשקל הדמוגרפי בעיר ולמנות נציג או״ם שיבטיח חופש גישה למקומות הקדושים, ואמצעים להגנתם. הנחות יסוד אחדות עלו בקנה אחד עם תפישת ישראל – אך עם זאת, נכללו בה כמה סעיפים שנגדו את גישת ישראל וחרצו את דעתה להתנגד לתכנית.[29] משלחת ישראל באו״ם פעלה לסיכולה של התכנית. מצד אחד הצביעה על חסרונותיה ועל הסיכויים המעטים להוציאה לפועל הלכה למעשה ומצד שני גיבשה הצעה ישראלית חלופית שעיקרה הסכם בין ישראל והאו״ם על הסדר לפיקוח והגנה על המקומות הקדושים. המשלחת עמלה לשכנע את נציגי המשלחות ביתרונותיה של התכנית הישראלית וגיששה מה עמדתן לגבי תכנית הוועדה ולרעיון הבינאום בכלל. מנאומיהם של ראשי המשלחות לאו״ם במליאת העצרת ומן הפעילות הדיפלומטית הענפה שקיימו בין באי העצרת הגיעו נציגי ישראל למסקנה שתכנית הוועדה תיפול בדיונים המעשיים וכי אין סכנה שתכנית הבינאום תועלה שוב.

27. ראה מס׳ 192.
28. ראה מס׳ 237 ו־277.
29. ראה מס׳ 293.

כפי שנקבע מראש בסדר עבודתה של העצרת עבר הדיון בנושא ירושלים לוועדה המדינית וממנה לוועדת המשנה. הדיונים בוועדות החלו רק בנובמבר. בהפסקה הארו־כה מאז סיום ישיבות המליאה בספטמבר ועד לפתיחת הדיון בוועדות גברה ההערכה כי תומכי הבינאום אינם מלוכדים ותקצר ידם לזכות בתמיכתם של מספר הצירים הדרוש להעלאתה מחדש של תכנית הבינאום. הצעה אוסטרלית לבינאום ירושלים שהוגשה במפתיע לוועדת המשנה ב־24 בנובמבר טרפה את הקלפים והביאה למפנה דרמטי במערכה על ירושלים. התפתחויות פנימיות באוסטרליה גרמו למהלך המפתיע: ראש־ממשלתה, אוואט, אימץ את ההחלטה בלחץ מערכת בחירות שהתקיימה בארצו ממש באותם ימים: אוואט קיווה שצעדו המכריע יזכה אותו בתמיכת הקתולים באוסטרליה. העובדה שדווקא אוסטרליה הגישה את ההצעה ולא ברית־המועצות, למשל, הכרי־עה את הכף לטובת הבינאום. נציגי ישראל, שידעו על הכוונה האוסטרלית אך זמן קצר לפני הוצאתה לפועל, היו מודעים לחומרת המהלך. מאמציהם להשפיע על נציגי אוסטרליה באו"ם ועל ראשי משרד החוץ האוסטרלי לא עלו יפה.[30] נוסף להצעה האוסטרלית הוגשו לוועדת המשנה תכניתה של ועדת הפיוס והצעת החלטה יש־ראלית.[31] הדיונים על ההצעות השונות בוועדת המשנה לא עוררו תקוות רבות אך גם לא יאוש מוחלט. ארצות־הברית ובריטניה, ששללו את הבינאום, עודדו את ישראל אך לעומתן תמכה בו ברית־המועצות ועמה הגוש הקומוניסטי כולו, מתוך ההנחה כי המשטר הבינלאומי יחליש את מעמדן של מעצמות המערב ובעיקר בריטניה בירושלים ומתוך דבקותה העקרונית בהחלטת החלוקה של האו"ם.

הפעילות הדיפלומטית בראשות שר החוץ, שיצא בשלב מסוים לניו יורק, כוונה בשלב ראשון להכשלת התכנית בוועדת המשנה. קבלת התכנית בוועדה לא הוערכה עדיין כאבדן הסיכוי והערכות שונות נתנו מקום לתקווה שהתכנית תיפול בוועדה המדינית; הצבעה בוועדה זו כמוה כחזרה כללית לקראת ההכרעה הסופית בעצרת.

אישור הצעת הבינאום בוועדה המדינית ב־5 בדצמבר היה בבחינת מכה קשה ליש־ראל, אך נציגיה עדיין לא איבדו את התקווה להשפיע על כמה מחברות האו"ם. פעילות דיפלומטית של הרגע האחרון בניו יורק, בניו זילנד, בארצות בנלוכס, בצרפת, ואפילו בוואטיקן[32] שיפרה מעט את ההערכות ערב ההצבעה. האופטימיות הזהירה התנפצה מול החזית הקתולית־הסובייטית־הערבית שהביאה ב־9 בדצמבר לאישור ההצעה האוסטרלית לבינאום ירושלים בעצרת האו"ם. ניתוח שלאחר מעשה על אופני ההצב־עה של המשלחות השונות לימד כי לחץ של הרגע האחרון מצד הוואטיקן הוא ששינה את עמדותיהן המוצהרות של כמה מן המשלחות (מקסיקו, הולנד, לוכסמבורג, פנמה, הונדורס)[33] והכריע את הכף לטובת הבינאום.

הכשלון הצורב באו"ם עורר בארץ סערה וויכוח נוקב בין שרת לעמיתיו על צעדי התגובה של ישראל לפני קבלת ההחלטה ולאחריה. ערב ההצבעה בעצרת הציע בן־גוריון לצאת בהכרזה חריפה בכנסת שתבהיר לחברות האו"ם כי ישראל לא תשלים עם שלטון זר בירושלים ותדחה כל נסיון לקרוע את העיר ממדינת ישראל. בנוסח ההכרזה שהציע בן־גוריון נכלל איום כי ישראל תפרוש מן האו"ם אם תתקבל החלטת

30. ראה מס' 429.
31. ראה נספח ד.
32. ראה מס' 459, 464, 466, 468 ו־475.
33. ראה מס' 463.

הבינאום. שרת התנגד לאימוץ תגובה קיצונית העלולה להתפרש כהתגרות באו״ם ולהעיד על עצבנות בלתי־מוצדקת בישראל.[34] עמדתו אכן מיתנה את נוסח הודעת הממשלה בכנסת ב־5 בדצמבר, אך לא עלה בידו לבטלה כליל. לאחר החלטת העצרת פרצה המחלוקת במשנה תוקף. בן־גוריון תבע תגובה חריפה והיה מוכן להסתכן בנקי־טת צעדים מעשיים בירושלים שפירושם היה הפרת החלטת האו״ם. החלטת הבינאום זימנה שעת כושר לכל התומכים בהעברת מרכז השלטון לירושלים והפיכתה לבירה להוציא לפועל את תכניתם. הם ביקשו ליצור עובדות, שיעידו על אחיזתה של ישראל בעיר, ויביאו בהדרגה להכרת העולם במציאות ההולכת ומשתנית בירושלים. בן־גוריון קבע כי יש לשנות את המצב בירושלים ולהעמיד את העולם בפני עובדת קיומה של ישראל וריבונותה. הוא ראה בפרשת ירושלים גורם שיאיץ את תהליך ההשלמה הבינלאומית עם ריבונות ישראל.[35] שרת, שעמד במשך חודשים בלחץ המערכה הבינלאומית באו״ם, חרד ודאג מפני האשמות כלפי ישראל על הפרת החלטות הארגון. עמדתו בשאלת העברת משרדי הממשלה לירושלים והפיכתה לבירה לא השתנתה בלחץ המאורעות, והוויכוח שנמשך חודשים אחדים בינו לבין עמיתיו התלקח בכל חריפותו. שרת, כעמיתיו השרים, ביקש לשוב ולהכריז על מעמדה הבלתי־מעורער של ישראל בירושלים; כמו־כן לא חשש מפני הטלת האשמה באו״ם על קבלת החלטה שאיננה בת־ביצוע. הוויכוח בינו לבין חבריו התרכז בשאלה אם יש הכרח לנקוט הכרזות הצהרתיות על העברת מרכז השלטון. שרת גרס, שהחלטת הבינאום תיפול מאליה ובהימנעות מהכרזות ביקש לסכל את האפשרות שישראל תואשם כי מדיניותה היא שגרמה להכשלת התכנית. הוא הציע להמתין עד לכינוס מועצת־הנאמנות שבידה הופקד ביצוע ההחלטה ולתגובה האמריקאית.

הממשלה דנה בשתי ישיבות סוערות בנוסח התגובה הישראלית. בן־גוריון הביא לפניה נוסח להודעת ממשלה בכנסת שכלל הצהרה על העברת מרכז השלטון לירוש־לים. הממשלה דחתה ניסוחים קיצוניים שהובאו לפניה, אך דחתה גם את עמדתם של קפלן ורוזן שטענו כי אין להכריז על העברת המשרדים והציעו להמתין לשובו של שרת. בישיבה נשמעו דברי ביקורת על שר החוץ שמנע קבלת החלטה במשך חצי שנה, אך ביקורת זו נהדפה על־ידי ראש הממשלה ואחדים מהשרים. בישיבה השנייה הושמעה התנגדותו של שרת לנוסח ההכרזה, אך לא התנהל עליה דיון של ממש. הממשלה אישרה, בתיקונים קלים, את נוסח ההכרזה שהציע בן־גוריון. בתגובה לביקורת של אחד השרים על קבלת החלטה מבלי לדון בתגובתו של שרת עמד בן־גוריון על זכותה של הממשלה לקבל החלטות במדיניות החוץ בניגוד לעמדת השר המופקד עליה. הוא שב והבהיר כי מרגע שהתקבלה החלטת רוב חייב השר להוציאה אל הפועל. בדיון על החלטת הממשלה בסיעת מפא״י בכנסת התקבלה עמדתו של בן־גוריון בתמיכת רוב גדול מהמצופה.

במשך ימים אחדים נאלץ, אפוא, שרת להתמודד עם כשלון כפול ומכופל. הוא זקף לחובתו את המפלה הישראלית באו״ם ואת תבוסתו בממשלה ובמפלגתו. לחץ האירו־עים דחף אותו להכרעה אישית קיצונית ומפתיעה – התפטרות מן הממשלה. ההתפט־רות נמסרה לבן־גוריון ורק קומץ מידידיו של שרת ידע על ההחלטה.[36] במקביל פנה

34. ראה מס׳ 453 והערה 2 שם.
35. ראה מס׳ 487.
36. ראה מס׳ 490 והערה 2 שם.

שרת אל חבריו וביקש את עזרתם למניעת תגובות קיצוניות מצד בן־גוריון; הוא תבע מהם שיעמידו אותו על הנזק הבינלאומי הנגרם לישראל בהצהרותיו. שרת ביקש למנוע יצירת עובדות במדיניות חוץ על־ידי הצהרות מדיניות של ראש הממשלה.[37]

בן־גוריון נדהם מצעדו של שרת ודחה אותו בתוקף.[38] הוא לא קיבל את החלטתו ליטול על עצמו אחריות אישית על הכשלון באו״ם וקרא לו להמשיך ולשאת יחד עם עמיתיו במשימת ביצורה של ישראל והבטחת עמדותיה. ידידיו של שרת הפצירו בו לשנות את החלטתו.

לאחר יום אחד נענה שרת לבקשות וביטל את התפטרותו. צעדו נועד, ככל הנראה, להפגין את אי־שביעות רצונו ממהלכי הממשלה והעומד בראשה ומפגיעה במעמדו כשר החוץ. שרת לא חזר בו מעמדותיו; הוא החזיק בדעתו שאפשר היה לצאת מסבך הבינאום בלא התנגשות עם האו״ם ושב וביקר את בן־גוריון על הצהרות שהשמיע בשאלות מדיניות חוץ שפגעו ביוקרתה של ישראל. בן־גוריון דחה את עמדותיו והוסיף לדבוק בגרסתו שהחלטת הבינאום היתה חמורה ולכן התגובה עליה חייבת להיות חמורה. לנגד עיניו ניצבה המטרה של קביעת ירושלים כבירת ישראל הלכה למעשה ולמענה היה מוכן להסתכן בהתנגשות עם האו״ם. הוויכוח בין השניים בנושא ירושלים לא נשלם והותיר משקע ביחסים בין שני האישים.

ביצוע החלטת הבינאום הופקד בידי מועצת־הנאמנות של האו״ם ולמוסד זה הועבר מוקד המערכה הדיפלומטית של ישראל על מעמדה של ירושלים. נסיונה של המועצה לעכב את העברת משרדי הממשלה לירושלים נדחה בתוקף על־ידי ישראל. המסמך האחרון בכרך התעודות שלפנינו חוזר ועומד על זכותה של ישראל לקבוע את מרכז השלטון בירושלים. בכך הסתיים שלב ראשון בתהליך המאבק על ירושלים שהחל בסוף 1948. המערכה על ירושלים לא הסתיימה והיא תמשיך להעסיק את המדיניות הישראלית בשנים הבאות.

★ ★ ★

ריכוז תשומת־הלב המדינית בוועידת לוזאן ובבעיית ירושלים לא עצר את פיתוח יחסי החוץ של ישראל ואת מאמצי השתלבותה במערכת הבינלאומית. במחצית השנייה של 1949 הוסיפה ישראל לפעול להרחבת קשרי החוץ שלה ולביסוסם. מקום מיוחד נודע בפעילות המדינית ליחסי ישראל עם ברית־המועצות ועם מדינות מזרח אירופה.

בקיעים ראשונים ביחסי ישראל עם ברית־המועצות התגלו כבר בסתיו 1948. ברקע השינוי עמדה ככל הנראה ההתעוררות הרבה של יהודי ברית־המועצות בעקבות הקמת מדינת ישראל. על פני השטח נשמרה מערכת יחסים הוגנת ואפילו ידידותית, אך ישר־אל שציפתה להידוקם של קשרים אלה התאכזבה. בסוף התקופה התרבו הסימנים לשינוי מהותי ביחס השלטונות ליהודי ברית־המועצות, שהתבטא בהרעה ניכרת של מצבם.[39] גילוי הידידות במגע הדיפלומטי לא מנע את תמיכתה של ברית־המועצות בתכנית הבינאום. מאמץ דיפלומטי ישראלי להשפיע על העמדה הסובייטית נכשל. במהלכו של מאמץ זה העמידה ישראל את נציגי ברית־המועצות על כפיות־הטובה של

37. ראה מס׳ 494.
38. ראה מס׳ 498.
39. ראה מס׳ 324 ו־445.

מדיניותה כלפי ישראל שהרי רק בזכות שלטונה של ישראל בירושלים קיבלו הסובייטים לידיהם את הרכוש הרוסי בעיר.

נוקשות העמדה הסובייטית העלתה הרהורים בדבר הצורך לשנות את מדיניות אי־ההזדהות שנקטה בה ישראל כלפי שני הגושים. רמזים מצד מחלקת המדינה על חששות בחוגים צבאיים באמריקה מפני קרבה יתרה בין ברית־המועצות וישראל סייעו לתהליך זה.[40] בהדרגה החלו להיווצר בקיעים בקו המדיני שעיקרו שמירת איזון ביחסי ישראל עם מזרח ומערב; במשרד החוץ נשמעה דעה ששינוי היחס כלפי ברית־המועצות יועיל להידוק הקשרים עם ארצות־הברית וירפה את הלחץ שהופעל עליה זה חודשים אחדים. לפי שעה גברו שיקולים מדיניים אחרים, בהם העלייה ממזרח אירופה, וישראל הוסיפה לקיים את האיזון במדיניותה, אך התהליך שהביא לשינוי לא ארך עוד זמן רב.

הקשרים עם מדינות מזרח אירופה נעו סביב שאלת העלייה ופיתוח יחסי מסחר. המדיניות הרשמית במרבית מדינות מזרח אירופה הערימה קשיים על עליית יהודים. צירי ישראל ברומניה ובהונגריה פעלו ללא הרף לפתיחת שערי העלייה, אך בלא הצלחה יתרה. קשה במיוחד היה מצב היהודים ברומניה ויחסה של זו לישראל. מערכת היחסים עם מדינה זו הגיעה בתקופה המתועדת בכרך עד משבר. נאום חריף של בן־גוריון נגד מדיניותה העוינת של רומניה כלפי הציונות והיהודים והתבטאויותיו כלפי שרת החוץ הרומנית שיקפו את המתיחות ביחסי שתי המדינות. מחאת ממשלת רומניה ותשובת ישראל לא הצליחו לשכך את התרעומת ההדדית.[41] בסוף השנה נקרא ציר ישראל לשוב לארץ כביטוי של מחאה. מערכת היחסים עם רומניה שופרה בהדרגה במהלך 1950 ובשנה זו חודשה גם העלייה מארץ זו. קרן אור בנושא העלייה האירה לישראל מפולין. בסיומה של שנת 1949 איפשרה פולין עליית יהודים לישראל בתנאים מסוימים. קליטתם של העולים בארץ הטרידה את מנוחתו של ציר ישראל בוואַרשה. ברזילי חשש מפני פגיעה בהמשך העלייה אם קליטת העולים לא תעלה יפה. בקשתו לאפשר יחס מועדף ליהודי פולין לא התקבלה בממשלת ישראל, שנזהרה מפני כל גילוי של אפלייה כלפי גל זה או אחר מגלי העלייה הגוברים לארץ.

יחסי ישראל עם מדינות מערב אירופה התפתחו שלב אחר שלב וידעו עליות ומורדות על־פי יחסן אל השאלות המדיניות המרכזיות שהעסיקו את ישראל באותם ימים. משקל מיוחד נודע לשינוי ביחסי ישראל עם בריטניה שהחל מסתמן בקיץ 1949. ספיחי העוינות הבריטית כלפי ישראל משנות המנדט והקמת המדינה הלכו ונעלמו בהדרגה ואת מקומם תפסה גישה המכירה בעובדת קיומה של ישראל ומעמדה במזרח התיכון. אות לשינוי ניתן בהצעת בווין באזני ציר ישראל בלונדון לתווך בין ישראל למדינות ערב ובדבריו המתונים על אחיזתה במרחב הנגב.[42] רמזים בכיוונים נוספים חיזקו את מגמת השינוי ושר החוץ שרת קיבל אותם בחיוב. השיפור ביחס המדיני היה מלווה בקשיים שנתגלעו בדיונים בין שתי המדינות על הנושאים הכלכליים שעמדו ביניהן בעקבות חיסולו של המנדט. אולם, הוויכוח הכלכלי לא שינה את מגמת פני הדברים.

40. ראה מס׳ 512.
41. ראה מס׳ 393 ו־439.
42. ראה מס׳ 140 ו־183.

השתלבותה הסופית של ישראל במערכת הבינלאומית באה לידי ביטוי מוחשי בקבלתה לארגון האו״ם במאי 1949. ההצטרפות הפכה את ישראל למדינה שוות זכויות בזירה הבינלאומית. התהליך הדמוקרטי של הצבעת רוב שהיה נהוג במוסדות האו״ם נתן לקולה של ישראל משקל שווה לזה של כל מדינה אחרת והצבעתה בנושאים בינלאומיים שנויים במחלוקת היתה מכרעת. ישראל קבעה את עמדתה בנושאי הדיון באו״ם תוך התלבטות מתמדת. התחבטותה נבעה מניגודי אינטרסים בין שאיפה להציג עמדה מדינית מצפונית־מוסרית לבין גישה מדינית מפוכחת. ישראל נדרשה בתקופה הנדונה בכרך זה להכריע בנושאים אחדים (יחס לספרד, עצמאות אינדונזיה, דרום־אפריקה ועוד); שאלת עתידן של מושבות איטליה באפריקה, שפילגה את משרד החוץ ואף הגיעה לשולחן הממשלה, היתה מן הנושאים הבולטים שהעסיקו את מדיניות החוץ. השאלה היתה אם לתמוך בעצמאות סומליה או בהצעה לכונן משטר של נאמנות איטלקית במקום. מצד אחד היה נושא שחרורן של מדינות אסיה ואפריקה משלטון קולוניאלי קרוב ללבה של ישראל שזכתה לא מכבר בעצמאותה, אך מצד שני היתה חשובה לא פחות הידידות עם איטליה ופיתוח קשרים אתה.

במושב השני של העצרת השלישית הכריעה ישראל על־פי צו השיקול המוסרי־מצפוני ונמנעה בהצבעה בשאלת הנאמנות האיטלקית. לקראת העצרת הרביעית התלקח ויכוח בין שני נציגי משרד החוץ שהיו מעורבים בפרשה – ראש משלחת ישראל לאו״ם, אבא אבן, וציר ישראל באיטליה, שלמה גינוסר. בעוד שאבן תמך בהצבעה מצפונית נגד משטר נאמנות הציג גינוסר[43] את האינטרס המדיני של ישראל באיטליה המחייב לתמוך בעמדתה בעצרת.[44] שרת התלבט בין שתי העמדות והכריע לטובת האחרונה; בהמלצתו הכריעה גם הממשלה בזכות התמיכה באינטרסים של איטליה.

★ ★ ★

הכרך שלפנינו חותם שלב במערכה המדינית של ישראל על עצמאותה. אחרי שנת המלחמה וראשית ההשתלבות המדינית של ישראל בזירה הבינלאומית, תפתח שנת 1950 את תקופת ההתבססות והגידול במדיניות החוץ הישראלית. כמה מבעיות היסוד שהעסיקו את ישראל בשנת 1949, כבעיית הפליטים, ירושלים ויחסיה עם מדינות ערב, יוסיפו להכביד על ישראל גם בשנים הבאות, אך לצדן תתעוררנה סוגיות חדשות כמו בעיית הקשרים עם גרמניה, קשרי ישראל עם צרפת ובריטניה ושאלות אחרות שתעצבנה את מדיניות החוץ של ישראל בשנות החמישים.

ימימה רוזנטל

43. ראה מס׳ 235 ר־254.
44. ראה מס׳ 295, 318, 385 ר־400.

רשימת ארכיונים וקיצורים במראי־מקום

גנזך המדינה

93. חטיבת משרד החוץ, נציגויות בחוץ־לארץ
- 93.01 מברקי צופן
- 93.02 פאריס
- 93.03 ניו יורק
- 93.06 וינה
- 93.08 ואשינגטון
- 93.26 בריסל

130. חטיבת משרד החוץ, המשרד הראשי
- 130.02 לשכת שר החוץ והמנכ"ל
- 130.09 מברקי צופן
- 130.10 מחלקת מערב אירופה
- 130.11 מחלקת מזרח אירופה
- 130.13 מחלקת חבר־העמים הבריטי
- 130.16 מחלקת שביתת־הנשק
- 130.20 מחלקת ארצות־הברית

105. לשכת נשיא המדינה

הארכיון הציוני המרכזי (קיצור: אצ"מ)

A245 משה שרת – ארכיון אישי

ארכיון צה"ל

רשימה ביבליוגרפית וקיצורים במראי־מקום

(ברשימה זו מובאים שמות הספרים והפרסומים הנזכרים בהערות)

א. כללי

גורן, אשר. הליגה הערבית, תל אביב תשי"ד

וייצמן, חיים. מסה ומעש: זכרונות חייו של נשיא ישראל, ירושלים ותל אביב תש"ט

נמיר, מרדכי. שליחות במוסקבה, תל אביב תשל"א

שגב, תום. 1949 – הישראלים הראשונים, ירושלים 1984

שרת, משה. יומן אישי, תל אביב 1978

דברי הכנסת, מושב ראשון של הכנסת הראשונה, תש"ט, כרך I

דברי הכנסת, מושב ראשון של הכנסת הראשונה, תש"ט, כרך II

דברי הכנסת, מושב שני של הכנסת הראשונה, תש"י, כרך III

מדינת ישראל, גנזך המדינה, ההסתדרות הציונית העולמית, הארכיון הציוני המרכזי, תעודות מדיניות ודיפלומטיות, דצמבר 1947 – מאי 1948, ירושלים תש"ם (קיצור: תעודות, דצמבר 1947 – מאי 1948)

מדינת ישראל, גנזך המדינה, תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל, כרך ראשון, מאי – ספטמבר 1948, ירושלים תשמ"א (קיצור: כרך I)

מדינת ישראל, גנזך המדינה, תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל, כרך שני, אוקטובר 1948 – אפריל 1949, ירושלים תשמ"ד (קיצור: כרך 2)

מדינת ישראל, גנזך המדינה, תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל, כרך שלישי, שיחות שביתת־הנשק עם מדינות ערב, דצמבר 1948 – יולי 1949, ירושלים תשמ"ג (קיצור: כרך 3)

Foreign Relations of the United States, 1949, Vol. VI, Washington 1977 (קיצור: *FRUS*, 1949, VI)

Foreign Relations of the United States, 1950, Vol. V, Washington 1978 (קיצור: *FRUS*, 1950, V)

McDonald, James G. *My Mission in Israel*, New York 1951

ב. פרסומי האו"ם

United Nations Conciliation Commission for Palestine, Committee on Jerusalem, *Draft Proposal for an International Regime for the Jerusalem Area*, 15 April 1949 (מסמך או"ם Com. Jer./W.16)

United Nations Conciliation Commission for Palestine, *Final Report of the United Nations Economic Survey Mission for the Middle East*, 28 December 1949

(מסמך או"ם A/AC.25/6)

United Nations. *Official Records of the Third Session of the General Assembly, Part I, Plenary Meetings of the General Assembly, Summary Records of Meetings*, 21 September – 12 December 1949

(*GAOR, 3rd Sess., Pt. 1, Plenary* :קיצור)

United Nations. *Official Records of the Third Session of the General Assembly, Part I, First Committee, Summary Records of Meetings, 21 September – 8 December 1948*

(*GAOR, 3rd Sess., Pt. 1, First Committee* :קיצור)

United Nations. *Official Records of the Third Session of the General Assembly, Part II, Plenary Meetings of the General Assembly, Summary Records of Meetings, 5 April – 18 May 1949*

(*GAOR, 3rd Sess., Pt. 2, Plenary* :קיצור)

United Nations. *Official Records of the Third Session of the General Assembly, Part II, Ad Hoc Political Committee, Summary Records of Meetings, 6 April – 10 May 1949*

(*GAOR, 3rd Sess., Pt. 2, AHPC* :קיצור)

United Nations. *Official Records of the Fourth Session of the General Assembly, Plenary Meetings of the General Assembly, Summary Records of Meetings, 20 September – 10 December 1949*

(*GAOR, 4th Sess., Plenary* :קיצור)

United Nations. *Official Records of the Fourth Session of the General Assembly, Ad Hoc Political Committee, Summary Records of Meetings, 27 September – 7 December 1949*

(*GAOR, 4th Sess., AHPC* :קיצור)

United Nations. *Official Records of the Fourth Session of the General Assembly, Ad Hoc Political Committee, Annex to the Summary Records of Meetings, Volume I 1949, Volume II 1949*

(*GAOR, 4th Sess., AHPC, Annex I, Annex II* :קיצור)

United Nations. *Official Records of the Fourth Session of the General Assembly, First Committee, Summary Records of Meetings, 20 September – 6 December 1949*

(*GAOR, 4th Sess., First Committee* :קיצור)

United Nations. *Official Records of the Fourth Session of the General Assembly, Resolutions 20 September – 10 December 1949*

(*GAOR, 4th Sess., Resolutions* :קיצור)

United Nations. *Annual Report of the Secretary-General on the Work of the Organization 1 July 1948 – 30 June 1949, General Assembly Official Records, Fourth Session, Supplement No. 1 (A/930)*

(*GAOR, 4th Sess., Supplement 1* :קיצור)

United Nations. *Report of the United Nations Special Committee on the Balkans, General Assembly Official Records, Fourth Session, Supplement No. 8 (A/935)*
(קיצור: *GAOR, 4th Sess., Supplement 8*)

United Nations. *Report of the United Nations Commission on Korea, Volume I, Volume II – Annexes, General Assembly Official Records, Fourth Session, Supplement No. 9 (A/936, A/936/Add.1)*
(קיצור: *GAOR, 4th Sess., Supplement 9*)

United Nations. *Security Council Official Records, Fourth Year*
(קיצור: *SCOR, Fourth Year*)

United Nations. *Resolutions and Decisions of the Security Council 1949, Security Council Official Records, Fourth Year*
(קיצור: *SCOR, Fourth Year, Resolutions*)

United Nations. *Security Council Official Records, Fourth Year, Supplement for August 1949*
(קיצור: *SCOR, Fourth Year, Supplement VIII 1949*)

United Nations. *Trusteeship Council Official Records, Second Special Session, from the First Meeting (8 December 1949) to the Eighth Meeting (20 December 1949)*
(קיצור: *TCOR, 2nd Sp. Sess.*)

United Nations. *Official Records of the Second Special Session of the Trusteeship Council, 8 December – 20 December 1949, Resolutions, Supplement No. 1*
(קיצור: *TCOR, 2nd Sp. Sess., Resolutions, Supplement No. 1*)

Yearbook of the United Nations, 1948–49, New York 1950

רשימת תעודות, הערות־עורך, נספחים, ותוכנם

17. 10.5.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
הוראת טרומן לאצ׳יסון לתמוך בקבלת ישראל לאו״ם.
הערת־עורך
קבלת ישראל לאו״ם (11.5.1949).
18. 11.5.1949 א. אילת אל ד. אצ׳יסון
קבלת ישראל לאו״ם; ירושלים; פליטים; גבולות; ועידת לוזאן.
19. 11.5.1949 א. אילת אל משרד החוץ (מברק)
שיחה עם פקידי מחלקת המדינה: פליטים; המשא־ומתן עם סוריה.
20. 12.5.1949 א. אילת אל משרד החוץ (מברק)
שיחה עם נציג ארצות־הברית בארגון הפליטים הבינלאומי.
21. 12.5.1949 א. אילת אל משרד החוץ (מברק)
שיחה עם שגרירת הודו בארצות־הברית: הסבר לתמיכת הודו בערבים; הכרת הודו בישראל.
22. 12.5.1949 ישיבה במשרד החוץ
דיון על מהות נציגויות ישראל בחו״ל.
23. 13.5.1949 א. הרליץ אל ו. איתן (מברק)
שיחת שילוח עם הייר ממחלקת המדינה: בעיית הפליטים.
הערת־עורך
ישראל והדיון באו״ם על שאלת ספרד (מאי 1949).
24. 13.5.1949 מ. שרת אל ל. כהן (מברק)
עמדת ישראל לקראת ההצבעה באו״ם בשאלת ספרד.
25. 13.5.1949 מ. פישר אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם שר החוץ הצרפתי: ירושלים.
הערת־עורך
ועידת לוזאן – ״הפרוטוקול״(12.5.1949).
26. 14.5.1949 ו. איתן אל מ. שרת (מברק)
דיווח מלוזאן: שיחה עם הוועדה בנושא גבולות; שינוי בעמדת מצרים.
27. 15.5.1949 ע. אוכמני אל ש. אלישיב (מברק)
שיחה עם ממלא־מקום שר החוץ הפולני.
28. 17.5.1949 שיחת ש. אלישיב – מ. מוחין
עמדות ישראל בשיחות לוזאן; יחסים עם מדינות ערב; עמדות הערבים; המלווה ושאלות נוספות ביחסי ישראל – ברית־המועצות.
29. 19.5.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם מקגי ממחלקת המדינה: פליטים.
הערת־עורך
ישראל והדיון באו״ם על המושבות האיטלקיות באפריקה (אפריל–מאי 1949).
30. 20.5.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
תגובות להצבעת ישראל בעניין המושבות האיטלקיות ובעניין ספרד; הצעת באנץ׳ בשאלת סוריה.
31. 20.5.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
תשובת אצ׳יסון למכתב אילת מ־11 במאי.
32. 21.5.1949 ו. איתן אל א. אבן (מברק)
דיווח מלוזאן: הצעה ישראלית בשאלת הגבולות; הצורך בלחץ אמריקאי על הוועדה ועל מדינות ערב.
33. 24.5.1949 ש. רוזן אל ו. איתן (מברק)
דיווח מוועדת שביתת־הנשק הישראלית־מצרית: תעלת סואץ; הבטחה להחזרת יהודים ממצרים ולמתן רשות עלייה.
הערת־עורך
תזכיר המשלחות הערביות ותזכיר ועדת הפיוס בנושא הפליטים (18.5.1949).

34. 25.5.1949 ו. איתן אל ק. דה־בואסנז׳ה
עמדת ישראל בנושא הפליטים.

35. 25.5.1949 ו. איתן אל ק. דה־בואסנז׳ה
תגובה על תזכיר הוועדה מ־24 במאי.

36. 25.5.1949 דברי מ. שרת בפגישה עם מנהלי המחלקות במשרד החוץ
הצגת קווי מדיניות חלופיים בשאלת ועידת לוזאן וביחסים עם מדינות ערב.

37. 27.5.1949 ו. איתן אל מ. שרת (מברק)
דיווח מלוזאן: קיפאון, שיחה עם אתרידג׳ על עמדת ארצות־הברית בנושא הפליטים.

38. 27.5.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
דאגה מעמדת ארצות־הברית בשאלת הפליטים ובשאלות אחרות של ועידת לוזאן.

39. 27.5.1949 ג. רפאל אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם נציג ארצות־הברית בארגון הפליטים הבינלאומי.

40. 28.5.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
לחץ בריטי על ארצות־הברית להסרת האמברגו; מתח בעיראק;
חידוש הזרמת נפט לבתי־הזיקוק בחיפה.

41. 29.5.1949 ו. איתן אל ק. דה־בואסנז׳ה
הצעת ישראל בעניין עתיד רצועת עזה.
הערת־עורך
שדר מנשיא ארצות־הברית אל ראש ממשלת ישראל (29.5.1949).

42. 29.5.1949 ג׳. מקדונלד אל ד. בן־גוריון
פנייה חריפה של נשיא ארצות־הברית נגד עמדת ישראל בנושאי הפליטים והגבולות.

43. 30.5.1949 מ. אגמי אל ש. אלישיב
דיווח מרומניה: שיחת הציר רובין עם אנה טומה: עלייה; יחסי מסחר.

44. 31.5.1949 ו. איתן אל ק. דה־בואסנז׳ה
עמדת משלחת ישראל בלוזאן בנושאי הגבולות, פליטים וירושלים.

45. 31.5.1949 ו. איתן אל ג׳. בארקו
תשובות לשאלות הוועדה לענייני ירושלים.

46. 31.5.1949 א. ששון וז. ליף אל מ. שרת (מברק)
פגישות בפאריס עם חברי המשלחת הלבנונית: יסודות השלום; ההסדר הטריטוריאלי; בעיית הפליטים.

47. 31.5.1949 א. אבריאל אל מ. שרת
שיחה עם ראקושי: בקשה לשחרור העסקנים הציונים האסורים בהונגריה.

48. 1.6.1949 א. ששון אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם עבד אל־מונעם: עמדת מדינות ערב בשאלת הסכמי השלום, גבולות, פליטים.

49. 1.6.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחות עם פקידי מחלקת המדינה: תגובת ישראל לפניית נשיא ארצות־הברית מ־29 במאי; הצעה אמריקאית לפירוז ירושלים.

50. 1.6.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
שיחת אבן ושילוח עם רוס: ביקורת חריפה על האיגרת האמריקאית ועל ועדת הפיוס.

51. 2.6.1949 א. ששון אל מ. שרת (מברק)
מסקנות משיחות עם ראש המשלחת המצרית ועם ציר ירדן בפאריס.

52. 2.6.1949 א. ששון אל מ. שרת (מברק)
הצעת משלחת הפליטים בלוזאן לשיחות ישירות עם ישראל.

53. 2.6.1949 מ. נמיר אל מ. שרת (מברק)
יחסים עם ברית־המועצות: מסחר; נספח צבאי.

54. 3.6.1949 שיחת מ. פישר – ר. ביסון
מסקנות ביסון משיחתו עם זעים בדבר עמדת סוריה בנושאי ישראל, סוריה הגדולה, פליטים; עמדת לבנון בנושא הליטני.

55. 4.6.1949 א. ששון אל ו. איתן (מברק)
תקווה אמריקאית לשינוי עמדת ישראל בנושא הפליטים.

56. 5.6.1949 א. ששון אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם נציגים ממשלחת הפליטים: ביקורת על מדינות ערב והצעות פתרון שלהם.

57. 5.6.1949 מ. שרת אל א. אבן (מברק)
פנייה לבאנץ' בעניין הר הצופים.

58. 5.6.1949 מ. נמיר אל ש. אלישיב
הליגה לקשרי ידידות ישראל – ברית־המועצות: ביקורת על מדיניות מפא"י ביחסה כלפי ברית־המועצות והקומוניזם.

59. 6.6.1949 תזכיר מאת א. לבבי
המדיניות העולמית וישראל.

60. 7.6.1949 א. הד אל מ. שרת (מברק)
שיחת הד ושילוח עם פקידי מחלקת המדינה: עמדת ישראל בשאלת הפליטים והגבולות; ביקורת על ועדת הפיוס; הבהרה אמריקאית בעניין הגבולות.

61. 7.6.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
שיחת אבן ורפאל עם המזכיר הכללי של האו"ם ועוזרו: ביקורת ישראלית על ועדת הפיוס; הצעה לשלוח את קורדייר ללוזאן.

62. 8.6.1949 א. ששון אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם חברי משלחת ארצות־הברית בלוזאן: ביקורת חריפה על עמדת ישר־אל, על משרד החוץ ועל חברי המשלחת הישראלית בלוזאן.

63. 8.6.1949 א. אבן אל ו. איתן
תיאום עמדות בין משלחת ישראל לאו"ם לבין משלחתה ללוזאן: יצירת נוסחאות בנושא הגבולות.

64. 8.6.1949 מ. שרת אל ג'. מקדונלד
תשובה על איגרת נשיא ארצות־הברית מ־29 במאי: גבולות, פליטים.

65. 9.6.1949 א. הד אל מ. שרת (מברק)
שיחת פיינברג עם טרומן: ביקורת פיינברג על ועדת הפיוס; תגובה אוהדת של הנשיא.

66. 10.6.1949 ו. איתן אל פ. דה־אסקאראטה
תקרית ארמון הנציב.

67. 10.6.1949 מ. שרת אל ו. איתן (מברק)
שיחה עם מקדונלד: הבהרות ישראליות בנושאי גבולות ופליטים.

68. 10.6.1949 מ. שרת אל ו. איתן (מברק)
הצעה לצאת בהכרזה על מספר הערבים שחזרו לישראל.

69. 10.6.1949 ט. קולק אל מ. שרת
הצעה לשקול מחדש את מדיניות ישראל בשאלת הפליטים.

70. 10.6.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
חידוש משלוחי נשק בריטיים למזרח התיכון.

71. 11.6.1949 ו. איתן אל פ. דה־אסקאראטה
חשיבות הסכמי שביתת־הנשק כבסיס לשיחות בלוזאן.

72. 11.6.1949 א. ששון אל מ. שרת (מברק)
שיחות עם הלבנונים: עמדות מדינות ערב.

73. 12.6.1949 מ. שרת אל ו. איתן (מברק)
הנחיות לשיחות גישוש עם נציג ירדן בלוזאן על שלום נפרד ועל עתיד רצועת עזה.

74. 13.6.1949 ו. איתן אל מ. שרת
דיווח מלוזאן: אווירת כישלון; חיכוכים עם המשלחת האמריקאית; הצעות איתן לוועדה ודחייתן; ביקורת קורדייר ונציגי או"ם אחרים על הוועדה; תכנון פעולה לעתיד; פגישה עם הופקינס.

75. 13.6.1949 ו. איתן אל א. אבן
יחס מאשים של ועדת הפיוס אל עמדת ישראל בנושא הפליטים; הצעת איתן לתגובה ישראלית.

76. 13/14.6.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם אתרידג' על הקיפאון בלוזאן; ביקורת אתרידג' על ישראל והערבים; המלצתו להפסיק זמנית את השיחות; הבהרת עמדת ארצות־הברית בנושא הפליטים.

77. 14.6.1949 מ. עליאש אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם בֶּרוֹז ממשרד החוץ הבריטי: דאגה ישראלית מחידוש משלוחי נשק בריטי למזרח התיכון.

הערת־עורך
נאום שר החוץ בכנסת (15.6.1949).

78. 15.6.1949 ו. איתן אל א. אבן (מברק)
עמדות מנוגדות של אתרידג' ובואסנז'ה להפסקה זמנית של שיחות לוזאן.

79. 15.6.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
עמדה חיובית להפסקה זמנית של שיחות לוזאן.

80. 15.6.1949 ג. רפאל אל מ. פישר
הצורך בבירור יחסי ישראל עם הוואטיקן.

81. 16.6.1949 א. ששון אל ש. דיבון
ביקורת חריפה על עמדת ישראל בוועידת לוזאן; ניתוח עמדת הערבים; האשמת ועדת הפיוס; הצעה לפתרון בעיית הפליטים.

82. 16.6.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם ניילס: ביקורת טרומן על ישראל בגלל מידע לקוי; הצעה לתיקון המצב על־ידי מכתב מווייצמן.

83. 16.6.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם אתרידג' בנושא הגבולות; שיחה עם הילדרינג: התרשמותו מיחס מד־איג של הוואטיקן לישראל והצעתו ליזמה ישראלית לשיפור הקשרים.

84. 17.6.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם פקידי מחלקת המדינה ואתרידג' בענייני לוזאן: ויכוח על חלקה של ישראל בכשלון השגת השלום.

85. 19.6.1949 ו. איתן אל פ. דה־אסקאראטה
עתיד החלקים הערביים של ארץ־ישראל.

86. 20.6.1949 ו. איתן אל פ. דה־אסקאראטה
סמכויות המשלחות בלוזאן.

87. 20.6.1949 ו. איתן אל מ. שרת (מברק)
נימוקים נגד הפסקה זמנית בשיחות לוזאן.

88. 20.6.1949 א. אבן אל ו. איתן (מברק)
שיחה עם המזכיר הכללי של האו"ם ועוזרו: רשמי קורדייר מלוזאן והמלצותיו לעתיד.

89. 20.6.1949 א. הרליץ אל א. הד (מברק)
שיחה עם מקדונלד: תוכנית מקגי; הסתייגות מקדונלד מטענות ואיומי מחלקת המדינה ומאיגרת טרומן.

.90 20.6.1949 **מ. פישר אל א. הרליץ**
מכתב־לוואי
נספח: איגרת בעל־פה שנמסרה לפארודי: אכזבת ישראל מעמדת צרפת בעניין סוריה, הפליטים וירושלים, מהתקפות העיתונות הצרפתית־קתולית ומיחס בלתי־ידידותי.

.91 21.6.1949 **ו. איתן אל מ. שרת (מברק)**
שיחה עם מולקי על הסדר שלום עם ירדן.

.92 22.6.1949 **א. אבן אל מ. שרת (מברק)**
סכנת משבר ביחסים עם ארצות־הברית: המלצה לתיקון המצב על־ידי ויתור בעניין הפליטים.

.93 22.6.1949 **לשכת שר החוץ אל א. ששון (מברק)**
הסדר היחסים עם הכנסיה היוונית־קתולית: תקווה להסדר דומה עם המרונים.

.94 22.6.1949 **א. הד אל מ. שרת (מברק)**
בעיית יהודי עיראק הנמצאים באיראן: החזרת פליטים איראניים לישראל.

.95 23.6.1949 **ו. איתן אל פ. דה־אסקאראטה**
הצעה להקים חמש ועדות משנה לנושאים השונים של ועידת לוזאן (הסדר שלום, גבולות, פליטים, ירושלים, עניינים כלכליים).

.96 23.6.1949 **ו. איתן אל מ. שרת (מברק)**
שדר בעל־פה ממשלת ארצות־הברית: ביקורת חריפה על עמדת ישראל בלוזאן בנושא הפליטים.

.97 23.6.1949 **ו. איתן אל מ. שרת (מברק)**
תוספת לשדר בעל־פה: תנאי הנשיא טרומן לתכנית סיוע אמריקאי לפליטים: הערות איתן.

.98 23.6.1949 **שר החוץ אל שגריר ארצות־הברית בישראל**
תגובת ממשלת ישראל לתזכיר מחלקת המדינה בעניין ירושלים.

.99 23.6.1949 **א. אבריאל אל ש. אלישיב (מברק)**
יחסים עם בולגריה.

.100 23.6.1949 **א. אבן: תזכיר על שיחה עם ב.נ. ראו**
יחסי ישראל–הודו.

.101 24.6.1949 **ו. איתן אל ר. הייר**
הפרכת האשמה אמריקאית בדבר חוסר תיאום ועקיבות בין עמדת משלחת ישר־אל בלוזאן לבין עמדת נציגיה בארצות־הברית ובאו"ם.

.102 24.6.1949 **ו. איתן אל מ. שרת**
הבהרת עמדת המשלחת בנושא הגבולות לאור ביקורת בעיתונות בארץ.

.103 24.6.1949 **א. אבן אל ו. איתן**
הבהרות לגבי עמדת ישראל בנושא החזרת הפליטים; סיכויים להחלפת ועדת הפיוס במתווך מטעם האו"ם; המלצה להתחיל באיחוד משפחות למניעת קרע עם ארצות־הברית.

.104 24.6.1949 **הנשיא וייצמן אל הנשיא טרומן**
תגובה על איגרת טרומן מ־29 במאי: הבהרת מדיניות ישראל בלוזאן ועמדתה בנושאי גבולות ופליטים.
הערת־עורך
הצעת מחלקת המדינה לתווך בין ישראל ומצרים (יוני 1949).

.105 24.6.1949 **תזכיר מאת ממשלת ארצות־הברית**
תגובה על תשובת ישראל מ־8 ביוני: פליטים, גבולות; יחס ארצות־הברית לישראל.

.106 25.6.1949 **מ. שרת אל א. אבן (מברק)**
בקשת עצה בדבר ההכרזה על מספר הפליטים שישראל תסכים להחזיר.

.107 26.6.1949 **א. ששון אל מ. שרת (מברק)**
שיחה עם הלבנונים: הצעה משותפת לניצול ימי הפסקת הוועידה.

108. 27.6.1949 ו. איתן אל פ. דה־אסקאראטה
תגובה על תזכיר המשלחות הערביות בנושא הפליטים.

109. 27.6.1949 מ. שרת אל מ. נמיר (מברק)
הזמנת גרומיקו לביקור בישראל.

110. 29.6.1949 שיחת ר.מ. קדרון – ג'. בית
קבלת ישראל לארגון הדואר הבינלאומי; לוזאן; פליטים; מעמדו הדיפלומטי של נציג ישראל בבריטניה.

111. 30.6.1949 ו. איתן אל מ. שרת
התחבטות בהצעת ארצות־הברית לתווך בין ישראל למצרים.

112. 30.6.1949 מ. נמיר אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם וישינסקי: עלייה; עזרה כלכלית; פליטים; הזמנת גרומיקו לביקור בישראל.
הערת־עורך
הפסקת שיחות לוזאן וחידושן (יוני–יולי 1949).

113. 1.7.1949 ו. איתן אל מ. שרת
סיכום המגעים עם מולקי: עמדת ירדן בשאלות שלום נפרד או כולל, סיפוח החלקים הערביים של ארץ־ישראל, והפליטים.

114. 1.7.1949 לשכת שר החוץ אל א. אבן (מברק)
תלונת ירדן בקשר לערביי באקה אל־גרבייה.

115. 1.7.1949 א. הר אל א. הרליץ
עמדת ארצות־הברית בנושא הפליטים; טיעוני־נגד של ישראל.

116. 1.7.1949 שיחת מ. פישר – ר. דה־מרג'רי
התערבות צרפתית בעניין סוריה; עמדת בריטניה במזרח התיכון; פליטים; נשק צרפתי לישראל.

117. 1.7.1949 ש. אלישיב אל א. אבריאל
משפט העסקנים הציונים בבודאפשט; משלחת ישראל לפסטיבל הנוער הדמוקרטי; יחסים דיפלומטיים עם רומניה.

118. 1.7.1949 א. אבריאל אל ש. אלישיב (מברק)
יזמת פינלנד לקשירת יחסים דיפלומטיים עם ישראל.

119. 2.7.1949 ו. איתן אל מ. שרת
שיחה עם דה־בואסנז'ה: חלופות להמשך השיחות ועמדת צרפת בנושא; אפשרות לשינוי בגישת הוועדה לתפקידה; תלונות על התנהגות ארצות־הברית בוועדה.

120. 3.7.1949 א. ששון אל מ. שרת (מברק)
סכנת התיווך האמריקאי.

121. 4.7.1949 א. ששון אל מ. שרת (מברק)
מגעים בין בריטניה למשלחות הערביות בנושא הפליטים.

122. 4.7.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
הצעות למשא־ומתן עם מצרים.

123. 5.7.1949 א. אבן אל ו. איתן
ויכוח עם איתן בנושא הטריטוריאלי: הסתמכות על החלטת 29 בנובמבר כבסיס לזכותה של ישראל להחזיק בשטחי המחלוקת.
הערת־עורך
דיון בממשלה על הפליטים הערביים (5.7.1949).

124. 6.7.1949 מ. שרת אל א. אבן (מברק)
הנחיות לגישושים בוואשינגטון לקראת הכרזה ישראלית על החזרת מאה אלף פליטים.

125. 6.7.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
שיחת אבן ורפאל עם רוס: סיכויי השיחות עם מצרים; האמברגו על נשק למזרח התיכון.

126. 8.7.1949 ג. אבנר אל פ. דה־אסקאראטה
הודעת ממשלת ישראל בדבר איחוד משפחות.

127. 8.7.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
שיחת אבן ורפאל עם קורדייר בדבר אפשרות הכרזה ישראלית על קבלת מאה אלף פליטים – הבטחת קורדייר לגשש במחלקת המדינה.

128. 8.7.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם פקידי מחלקת המדינה: לחץ על ישראל להכריז על מספר הפליטים שתסכים לקלוט; פיצויים טריטוריאליים.

129. 8.7.1949 א. אבן אל ג'. מקגי
הבהרות לשיחתם מ־7 ביולי.

130. 8.7.1949 ג. רפאל אל א. אבן
ביקורת על הקו הישראלי בלוזאן; משא־ומתן נפרד עם מצרים; נציגות ישראל בארצות־הברית; תכניות פיתוח למזרח התיכון; יחסים עם הוואטיקן; פליטים; פעולת הסברה בישראל על המצב הבינלאומי.

131. 8.7.1949 מ. נמיר אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם שוורניק וגרומיקו.

132. 11.7.1949 א. הרליך אל א. הד (מברק)
שאלות מממשלת ארצות־הברית לישראל בנושאי ירושלים והפליטים.

133. 11.7.1949 מ. פישר אל מ. שרת (מברק)
פניית דה־בואסנז'ה לישראל בענייני לוזאן; עזרה צרפתית אפשרית למניעת דיון בעצרת; בעיית הפליטים.

134. 12.7.1949 א. לוריא וג. רפאל אל מ. שרת (מברק)
תוצאות גישושי קורדייר במחלקת המדינה בעניין ההכרזה על החזרת מאה אלף פליטים.

135. 12.7.1949 מ. נמיר אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם גרומיקו: לוזאן; פליטים; מסחר ואשראי; ארגון הדואר הבינלאומי; חזרה על הזמנת גרומיקו לביקור בישראל.

136. 13.7.1949 התייעצות במשרד החוץ
הרכב המשלחת ללוזאן לקראת חידוש השיחות; ליבון שאלת ההכרזה על החזרת מאה אלף פליטים.

137. 13/14.7.1949 דברי מ. שרת בהתייעצות מדינית במשרד החוץ
משא־ומתן עם מדינות ערב; היחסים עם ארצות־הברית.

138. 18.7.1949 שיחת מ. פישר – ק. דה־בואסנז'ה
תמיכה צפויה של צרפת לשינוי אופיה של ועדת הפיוס ולמניעת דיון בעצרת; יחס אמריקאי חיובי ליוזמה הצרפתית; ירושלים.

139. 19.7.1949 א. לוריא אל מ. שרת (מברק)
תגובה חיובית של טרומן על הצעת ישראל להחזיר מאה אלף פליטים.

140. 19.7.1949 שיחת מ. עליאש – א. בווין
עמדת בווין בעניין התערבות בריטית בשאלת ארץ־ישראל; ענייני גבולות ודר־כי מעבר חופשיות; נשק בריטי למדינות ערב; מפרץ עקבה; שביתת־הנשק עם סוריה; נמל חיפה; פליטים; ירושלים; מסקנות עליאש בדבר שינוי גישתו של בווין.

141. 19.7.1949 ט. ארזי אל ו. איתן (מברק)
שיחה עם ביסון, מנהל הבנק של סוריה והלבנון על אפשרות יישוב פליטים בסוריה.

142. 19.7.1949 א. אבריאל אל מ. שרת
שיחה עם בֶּריי: עלייה ובריחה מהונגריה; תגובה על הכרזתו העוינת של שרת נגד משפטי בודאפשט.

143. 20.7.1949 מ. שרת אל א. אבריאל (מברק)
הנחיות להנמקת אפשרות ביטול השתתפותה של ישראל בפסטיבל הנוער הדמוקרטי בבודאפשט.

144. 21.7.1949 מ. שרת אל א. אילת (מברק)
הוראה להודיע רשמית לארצות־הברית על נכונות ישראל לקבל מאה אלף פלי־טים, או לחלופין – אם יעלה הנושא ביזמה אמריקאית – את רצועת עזה על אוכלוסייתה; קווי התדיינות חלופיים בנושא פיצוי טריטוריאלי על עזה.

145. 24.7.1949 ש. אלישיב אל מ. נמיר (מברק)
מגעים בנושאי עלייה עם נציגים סובייטיים בקונגרס האיגודים המקצועיים במילאנו.

146. 25.7.1949 מ. שרת: קווי הדרכה לנציגויות
תדריך שר החוץ למשלחת בלוזאן.

147. 25.7.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם פקידי מחלקת המדינה: התחמקות מצרים מהצעת ארצות־הברית לשי־חות עם ישראל; פליטים.

148. 26.7.1949 א. ששון אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם דה־בואסנז'ה: מידע על התייעצות חברי הוועדה ועל שיחות עם נצי־גים ערביים.

149. 26.7.1949 ג. אבנר אל ו. איתן (מברק)
שיחה עם פורטר: לחץ אמריקאי לוויתורים טריטוריאליים.

150. 26.7.1949 מ. שרת אל א. אילת (מברק)
הנחיות לשיחתו הצפויה של אילת עם מזכיר המדינה על הסכמתה של ישראל להחזיר מאה אלף פליטים.

151. 26.7.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
נסיון מחלקת המדינה להשתמש בהשפעת הוועד היהודי האמריקאי על ישראל להשגת ויתורים בעניין הפליטים והנגב הדרומי.

152. 26.7.1949 א. אבן אל א. אילת
תגובות בישראל על ההצעה להחזיר מאה אלף פליטים; הכנות לדיון הצפוי במועצת־הביטחון על האמברגו, הר הצופים, ותעלת סואץ; התחמקות מצרים ממשא־ומתן.

153. 26.7.1949 י. צור אל ח. רדי
יחסי ישראל–ברזיל.

154. 27.7.1949 א. ששון אל מ. שרת (מברק)
דיווח מלוזאן: פגישה עם הוועדה בעניין איחוד משפחות, תלונה על התעלמות הערבים מהצעת ישראל בנושא.

155. 27.7.1949 א. ששון אל מ. שרת (מברק)
מסר ממלך מצרים: נסיון ליצירת מגע ולשיפור היחסים.

156. 27.7.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
שיחת אבן ורפאל עם קורדייר: פליטים וגבולות; פיקוח על שביתת־הנשק ותי־ווך מטעם האו"ם; אמברגו.

157. 28.7.1949 מ. שרת אל ר. שילוח וא. ששון (מברק)
הנחיות לטיפול בנושא איחוד משפחות; אמצעי השפעה על פורטר בשאלת הגבולות.

158. 28.7.1949 א. אבן אל ר. שילוח
דיווח מניו יורק: עמדת ארצות־הברית להמשך ועידת לוזאן; הצעות אבן למדי־ניות משלחת ישראל בשאלת הגבולות.

159. 28.7.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם הנשיא טרומן: פליטים; אמברגו; הנגב הדרומי. התרשמות אילת מאפשרות השפעה על הנשיא.

160. 28.7.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם אנשי מחלקת המדינה: הצעת ישראל להחזיר מאה אלף פליטים; אמברגו; שיפור ביחס מחלקת המדינה.

161. 28.7.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
גישושים אצל חברי מועצת־הביטחון לקראת הדיון על הסרת האמברגו.

162. 29.7.1949 ר. שילוח אל מ. שרת
דיווח מלוזאן: שיחה עם פורטר ורוקוול על העברת השאלה לעצרת האו״ם ועל גבולות; שיחות עם חברי הוועדה האחרים.

163. 29.7.1949 א. ששון אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם עבד אל־מונעם: לחץ אמריקאי על מצרים; שביעות־רצון מצרית מעמדתה האחרונה של ישראל בשאלת הפליטים.

164. 31.7.1949 ר. שילוח אל מ. שרת
דיווח מלוזאן: התקרבות לפורטר; שיחת הכנה לקראת הודעת ישראל על מספר הפליטים שתקלוט.

165. 31.7.1949 א. ששון אל מ. שרת
תוצאות חיוביות משיחות עם הוועדה בנושאי איחוד משפחות ופקדונות ערביים קפואים.

166. 31.7.1949 ו. איתן אל א. אבן (מברק)
שדר מממשלת ארצות־הברית נגד מגעים ישירים בזמן ועידת לוזאן.

167. 1.8.1949 א. ששון אל מ. שרת
שיחות עם עבד אל־מונעם: תגובה מצרית חיובית להצעת ישראל בעניין הפלי־טים; דיווח על שיחה עם פארוק; נטייה במצרים לפשרה עם ישראל וחששותיה מפני התקרבות ישראל לירדן.

168. 1.8.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם הייר ממחלקת המדינה: סירוב מנהיגי ערב לחתום על שלום פורמאלי; תכניות פיתוח אמריקאיות למזרח התיכון והסתייגות בריטניה מהן.

169. 1.8.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
דיווח מוניוז ממשלחת ארגנטינה לאו״ם על הלכי־הרוח בקרב מדינות דרום־אמריקה בעניין ירושלים.

170. 1.8.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם צאראפקין ממשלחת ברית־המועצות לאו״ם על שאלת הגבולות.

171. 2.8.1949 ר. שילוח אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם פורטר: ביקורת שילוח על עמדת ארצות־הברית נגד מגע ישיר עם הערבים.

172. 2.8.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם באנץ׳ על השלכות הסכמי שביתת־הנשק על האמברגו, ההסגר המצרי בסואץ, מגעים ישירים והר הצופים.

173. 2.8.1949 ש. גינוסר אל מ. שרת
שיחה עם ריילי: עמדת ישראל בעניין ירושלים והמקומות הקדושים ונסיון לברר באמצעות ריילי את עמדת הוואטיקן.

174. 3.8.1949 ר. שילוח אל מ. שרת (מברק)
פגישה עם ועדת הפיוס בעניין הפליטים.

175. 3.8.1949 א. ששון אל מ. שרת
מגעים עם החצר המצרית.

176. 3.8.1949 מ. שרת אל מ. עליאש (מברק)
הנחיה להודיע לסטראנג ממשרד החוץ הבריטי על הצעת ישראל להחזיר מאה אלף פליטים ובקשה להפעיל השפעה בריטית על מדינות ערב לקבל את ההצעה.

177. 3.8.1949 א. אילת אל ו. איתן
שיחה עם טרומן: הצעת ישראל להחזיר מאה אלף פליטים; פיתוח המזרח התי־כון; ועידת לוזאן; ביטול האמברגו; הנגב; עזרה אמריקאית בארגון הצבא.

178. 4.8.1949 א. ששון אל מ. שרת
שיחה עם עבד־אל מונעם: שאיפת הצדדים לשלום והאפשרויות הגלומות בו לעתיד המזרח; פליטים; גבולות.

179. 4.8.1949 מ. שרת אל א. אבן (מברק)
שיחה עם מקמהון: מגמה תוקפנית לבינאום ירושלים. מסקנות שרת בדבר יצי־רת קשר עם הוואטיקן והזמנת פרוסקאואר לביקור.

180. 5.8.1949 ר. שילוח אל מ. שרת (מברק)
שיחת שילוח וששון עם הוועדה: תגובה חריפה נגד לחץ מצד הוועדה להגדיל את מספר הפליטים.

181. 5.8.1949 א. ששון אל מ. שרת
שיחת חברי המשלחת עם יאלצ'ין: שיקולי טורקיה להפסקת ועידת לוזאן והע־ברת הנושא לעצרת. שיחה עם דה־בואסנז'ה: עמדתו החיובית להמשך העבודה בלוזאן; הגליל המערבי; ירושלים.

182. 5.8.1949 א. אבן אל ר. שילוח
דיווח מהאו"ם: יחס הנציג המצרי; הוראות באנץ' ביחס להסגר המצרי בסואץ; הכנות לדיון על ירושלים בעצרת; עתיד עבודת ועדת הפיוס בזמן העצרת.

183. 5.8.1949 מ. עליאש אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם ציר בריטניה בישראל: יחס אוהד לעמדת ישראל; הכרה בחשיבות ישראל לבלימת הסובייטים; פליטים; גבולות.

184. 6.8.1949 א. ששון אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם חבר המשלחת הלבנונית: השלמת לבנון עם חלוקת ירושלים במקום בינאומה; פליטים.

185. 6.8.1949 א. ששון אל מ. בראזי
הכחשת כוונות התפשטות ישראליות; הזמנה לשיחות חשאיות ישירות ובלתי־רשמיות בין סוריה לישראל והצעות מעשיות לביצועה.

186. 7.8.1949 ר. שילוח אל מ. שרת
הערכת אישיותו של פורטר; התוויית קווי פעולה; מסקנות עוינות לישראל מוועידת נציגי בריטניה במזרח התיכון.

187. 7.8.1949 מ. שרת אל ר. שילוח וא. ששון
תגובה סוערת בישראל על פרסום ההצעה להחזיר מאה אלף פליטים; שיחה עם מקדונלד: ביקורת חריפה של שרת על נסיונה של ארצות־הברית למנוע מגעים ישירים.

188. 8.8.1949 א. ששון אל מ. שרת
מגעים עם מנהיגים סוריים; תנאי סוריה לשלום נפרד עם ישראל.

189. 8.8.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
התנגדות להעברת משרדי ממשלה לירושלים.

190. 8.8.1949 א. אבן אל ר. שילוח (מברק)
קווים לשיחה עם פורטר על יתרונו של הסדר מוסכם על־פני פתרון כפוי.

191. 9.8.1949 ר. שילוח אל מ. שרת (מברק)
דיווח מלוזאן: יציאה סודית של פורטר לארצות־הברית; חשש להתפטרותו; תביעת שילוח לפעול מידית בארצות־הברית למנוע את ההתפטרות.

192. 9.8.1949 מ. שרת אל ר. שילוח וא. ששון
הצעה להחזרת פליטים ובעיית עזה; הנחיות לשיחה עם פורטר; שינוי בעמדת בריטניה כלפי ישראל; דיון בממשלה על העברת המשרדים לירושלים.

193. 9.8.1949 ו. איתן אל ר. שילוח
ניתוח קודר של המצב בלוזאן לקראת העצרת וחשש מכוונות האמריקאים.

194. 9.8.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם מקגי: תגובת אילת על הודעת מקגי שהצעת ישראל להחזיר מאה אלף פליטים איננה מספקת.

195. 9.8.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחה בלתי־רשמית עם קליפורד: לחץ לגמישות ישראלית בנושא הגבולות; פליטים; השפעת פורטר על טרומן; אזהרת אילת מפני לחץ אמריקאי על ישראל.

196. 9.8.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם נציג שוודיה באו״ם: אפשרות לרכש בשוודיה.

197. 9.8.1949 י. ברזילי אל מ. שרת
שיחה עם ממלא־מקום שר החוץ הפולני: עלייה.

198. 10.8.1949 מ. שרת אל ר. שילוח (מברק)
הרגעת שילוח לגבי ההתפתחויות בשאלת החזרת מאה אלף הפליטים והפיצוי הטריטוריאלי; הנחיות לשיחה עם פורטר על חוסר התועלת של העברת הדיון לעצרת.

199. 11.8.1949 א. ששון אל מ. שרת
דיווח מלוזאן: משלחת פליטים מעזה; ביקורת דה־בואסנז׳ה על פורטר; תמיכת דה־בואסנז׳ה בהמשך הוועידה; שיחה עם פורטר ורוקוול על מגמת ארצות־הברית להעביר את השיחות לאו״ם.

200. 11.8.1949 ו. איתן אל ר. שילוח
התפתחות משוערת של דיון בעצרת על ועידת לוזאן; מדיניות החוץ של ישראל בין מזרח למערב.

201. 11.8.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
בעקבות דיווח לא זהיר של שילוח על שיחת אילת–טרומן: חשד במחלקת המדינה בנסיון ישראלי לחידוש המחלוקת בינם לבין הבית הלבן; בקשת אילת למנוע הדלפות דומות בעתיד.

202. 11.8.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם רוס: הכחשת חילוקי־הדעות בין הנשיא למחלקת המדינה; עמדת מחלקת המדינה בעניין הצעת ישראל להחזיר מאה אלף פליטים ובעניין מגעים ישירים בין ישראל לערבים.

203. 11.8.1949 א. אבן אל א. קורדייר
לקראת עצרת האו״ם: תמיכה במאמצי הפיוס ושלילת פתרון כפוי.

204. 11.8.1949 א. אבן אל א. אילת
הצורך לשכנע את האמריקאים לא להגביל את שיחות הפיוס ולתת לצדדים לקבוע את קצבן.

205. 11.8.1949 א. אבן אל ו. אוסטין
תקווה להסרת ההגבלות על מעבר סחורות בסואץ בעקבות החלטת מועצת־הביטחון והוראות באנץ׳.

206. 12.8.1949 מ. שרת אל א. אבן
עמדת הכנסיה היוונית־אורתודוקסית וגואטמלה בשאלת ירושלים.

207. 13.8.1949 הנשיא טרומן אל הנשיא וייצמן
תגובה על איגרת וייצמן מ־24 ביוני: הגנה על ועדת הפיוס; ביקורת על ישראל.

208. 14.8.1949 א. ששון אל מ. שרת (מברק)
פגישת ראשי ממשלות סוריה והלבנון לדיון על גורלם המדיני של הנגב והגליל.

209. 14.8.1949 ר. שילוח אל מ. שרת (מברק)
שיחת ליף עם רוקוול: ישראל כגורם מפריע לאינטרסים האמריקאים במזרח התיכון; מחלוקת עם ישראל בנושאי הנגב הדרומי והחזרת מאה אלף הפליטים.

210. 14.8.1949 א. ששון אל מ. שרת
דיווח מלוזאן: תמיכת משלחות ערב – פרט לירדן – בהמשך שיחות לוזאן; תחרשת הצלחה של דה־בואסנז׳ה בדבר מניעת הליכה לעצרת והנחיותיו למשלחת ישראל; נסיונות למגעים ישירים עם ירדן ועם מצרים.

211. 14.8.1949 **א. הר אל מ. שרת (מברק)**
דיווח של גינסבורג על שיחה עם פורטר: אובדן אמונו בוועדה ובאפשרות פיוס; הצעתו בדבר ועדת מומחים לנושא הפליטים; התנגדותו לכפיית 240,000 פלי־טים על ישראל לפני בדיקה; תמיכתו במשא־ומתן ישיר ונפרד בענייני גבולות.

212. 14.8.1949 **א. נג'ר אל ו. איתן**
שיחה עם בינוש ממשרד החוץ הצרפתי: תמיכת המשרד בעמדת דה־בואסנז'ה בדבר המשך שיחות לוזאן; פיצוץ חומרי־נפץ ליד שער שכם; אפשרות תיווך צרפתי בפגישה סורית–ישראלית.

213. 15.8.1949 **א. ששון אל מ. שרת**
ישיבה עם ועדת הפיוס: מסירת תזכיר הוועדה בעניין הפליטים; בקשת הנחיות לתשובה.
נספח: תזכיר ועדת הפיוס בעניין הפליטים.

214. 15.8.1949 **ר. שילוח אל מ. שרת**
סיכום המצב בוועידת לוזאן.

215. 15.8.1949 **מ. שרת אל א. אבן**
איומים מצד מקמהון בשיחה עם שרת; דאגה ליחסים עם הוואטיקן.
נספח א': מכתב שרת אל פרוסקאואר: יהדות ארצות־הברית, ירושלים והוואטיקן.
נספח ב': מכתב שרת אל פרוסקאואר: דיווח על השיחה עם מקמהון.

216. 15.8.1949 **א. אבן אל מ. שרת (מברק)**
תגובת אבן על הצעותיו של פורטר בשיחתו עם גינסבורג.

217. 15.8.1949 **א. אילת אל ק. קליפורד**
עמדת ישראל בנושא הגבולות.

218. 16.8.1949 **א. ששון אל מ. שרת**
שיחת ששון ושילוח עם עבד אל־מונעם: סוריה אחרי ההפיכה; עתיד שיחות לוזאן והדיון הצפוי בעצרת האו"ם; שיחות נפרדות בין ישראל למצרים.

219. 17.8.1949 **א. ששון אל מ. שרת**
עזרת ששון להווארי בבעיית מעמדה של משלחת הפליטים בלוזאן כלפי משל־חות וממשלות ערב.
הערת־עורך
דיון במועצת־הביטחון על שיחות שביתת־הנשק והסדרי ההפוגה (אוגוסט 1949).

220. 17.8.1949 **א. אבן אל מ. שרת**
הערות על ישיבות מועצת־הביטחון: אמברגו; הסכמי שביתת־הנשק; ההסגר המצרי בסואץ; משא־ומתן והסכם.

221. 17.8.1949 **מ. עליאש אל מ. קומיי (מברק)**
שיחה עם סטראנג ממשרד החוץ הבריטי: פליטים; מעבר נפט בסואץ.

222. 18.8.1949 **מ. שרת אל א. אילת (מברק)**
הנחיות לשיחה עם פורטר בעקבות הצעותיו לגינסבורג בשאלת הפליטים.

223. 18.8.1949 **א. אבן אל ר. שילוח (מברק)**
שיחת אבן ורפאל עם מזכיר האו"ם ועוזרו לקראת פגישה עם פורטר: עתיד נסיונות הפיוס.

224. 18.8.1949 **א. אילת אל מ. שרת (מברק)**
דיווח על שיחת פורטר–גינסבורג: הזהרת ישראל מאי־שיתוף פעולה עם ועדת המומחים; כוונת פורטר להתפטר מוועדת הפיוס.

225. 18.8.1949 **א. אילת אל מ. שרת (מברק)**
שיחה עם מקגי ווילקינס ממחלקת המדינה: מכתב טרומן לווייצמן – הכחשת חילוקי־דעות בין הבית הלבן ומחלקת המדינה; תלונת ישראל על עמדת ארצות־הברית בדבר שיחות ישירות; ליבון עמדת ארצות־הברית בעניין פליטים וגבולות.

.226	18.8.1949	שיחת א. פיינברג – פ. פורטר תוכנית פורטר להקמת משלחת סקר כלכלית למזרח התיכון.
.227	18.8.1949	א. אבן אל נציג טורקיה באו״ם סיכום בכתב של שיחתם: נימוקי ישראל בעד המשך נסיונות הפיוס ונגד הליכה לעצרת האו״ם.
.228	19.8.1949	ג. רפאל אל מ. שרת (מברק) דיווח לי וקורדייר על שיחתם עם פורטר: הקמת משלחת הסקר; תמיכת פורטר בהשארת הנגב הדרומי לישראל; עמדה מנוגדת של ג׳סאפ בנושאי הפליטים והנגב. שיחת לי עם פאוזי: תמימות־דעים ישראלית–מצרית באשר להליכי הפיוס.
.229	19.8.1949	א. אילת אל מ. שרת (מברק) שיחת ג׳ייקובסון–טרומן: התנגדות הנשיא לניתוק הנגב מישראל.
.230	20.8.1949	א. ששון אל מ. שרת בירור שערך בואסנז׳ה לקראת פגישה עם פורטר במשרד החוץ בפארים: עמדות המשלחות הערביות בקשר להמשך שיחות לוזאן והליכה לעצרת האו״ם.
.231	20.8.1949	מ. עמיר אל מחלקת מערב אירופה שיחות במשרד החוץ ההולנדי עם שר החוץ ועם מנהל המחלקה הפוליטית על הכרה דה־יורה בישראל ועל בעיית ירושלים בזיקה לקתולים בהולנד; בקשה להנחיות מהארץ.
.232	21.8.1949	א. ששון אל מ. שרת שיחת ששון ושילוח עם עבד אל־מונעם: ויכוח על עתיד הנגב.
.233	21.8.1949	ו. איתן אל משלחת ישראל בלוזאן (מברק) חשש לדיונים עם עבדאללה בלונדון על סיפוח המשולש.
.234	21.8.1949	ע. אוכמני אל מחלקת מזרח אירופה החלטת ממשלת פולין בדבר התרת העלייה תמורת ויתור על אזרחות: גורמי ההחלטה והשפעתה על העולים ועל היהודים הנשארים.
.235	22.8.1949	א. אבן אל מ. שרת גיבוש עמדת ישראל לקראת הדיון בעצרת האו״ם על המושבות האיטלקיות.
.236	23.8.1949	ר. שילוח אל מ. שרת (מברק) שיחה עם פורטר: עדיפות לפתרון בעיית הפליטים על־פני פתרון מדיני; עזרה מובטחת בהתגברות על נוסחת ג׳סאפ; חוסר־אמונו בשיחות ישירות.
.237	23.8.1949	ר. שילוח אל מ. שרת (מברק) שיחת ששון עם דה־בואסנז׳ה: הקמת משלחת הסקר וזיקתה לוועדת הפיוס; עבודת הוועדה בעתיד; דאגת הוואטיקן וצרפת לסטטוס קוו בירושלים.
.238	23.8.1949	י. צור אל א. דרפקין שיחה עם שר החוץ של אורוגואי: יחסי אורוגואי–ישראל; חוזה מסחרי; בירור עמדת אורוגואי לקראת עצרת האו״ם בשאלות ירושלים ופליטים.
.239	24.8.1949	ט. ארזי אל מ. שרת שיחה עם ג׳אברי, חבר המשלחת הסורית בלוזאן: אינטרסים משותפים לסוריה ולישראל; נסיון להקמת קשר.
.240	24.8.1949	א. נאם אל א. קפלן (מברק) וטו של מחלקת המדינה על חוזי מלווה נוספים של הבנק לייצוא ולייבוא.
.241	25.8.1949	א. ששון אל מ. שרת שיחה עם רוקוול: שביעות־רצון אמריקאית משיפור היחסים בין ישראל לארצות־הברית; ירושלים; ביקורת על נסיונות ישראל ליצור חילוקי־דעות בין הבית הלבן למחלקת המדינה; המשך עבודת ועדת הפיוס.
.242	25.8.1949	מ. שרת אל א. אילת (מברק) תדריך לטיעונים נגד הווטו על המלווה.
.243	25.8.1949	א. אילת אל מ. שרת (מברק) שיחה עם מקדונלד וניילס על הקפאת המלווה.

244. 25.8.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם מקגי, מקדונלד והייר על הקפאת המלווה; יצירת עמדת מיקוח טובה לישראל עקב ההקפאה וסיכוי לשיפור היחסים עם ארצות־הברית.

245. 26.8.1949 א. ששון אל מ. שרת (מברק)
החלטת ועדת הפיוס להפסיק את שיחות לוזאן; כוונה אמריקאית להביא את הנושא להכרעת העצרת ועצות דה־בואסנז׳ה לסיכולה.

246. 26.8.1949 א. ששון אל מ. שרת
שיחה עם המשלחת הטורקית: עלבון אמריקאי על כשלון ועידת לוזאן ותליית תקוות במשלחת הסקר; עתיד פעולות הוועדה; יחסי ישראל–טורקיה; התעלמות הערבים מפניית ישראל בדבר איחוד משפחות; העדפת הערבים את הדיונים בלוזאן על־פני עצרת האו״ם.

247. 26.8.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם אנשי מחלקת המדינה על ביטול הווטו על המלווה.

248. 26.8.1949 ו. איתן אל מ. שרת
הכנת דעת־הקהל בארץ לקראת התקרבות ישראלית–בריטית.

249. 28.8.1949 א. ששון אל מ. שרת (מברק)
תוכן תשובת המשלחות הערביות על תזכיר ועדת הפיוס.

250. 29.8.1949 א. ששון אל מ. שרת
ניתוח השינוי בעמדת מצרים כלפי ישראל; פגישת הווארי עם שר ההגנה הסעו־די; תשובת הווארי על תזכיר הוועדה.

251. 29.8.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
נימוקים לשינוי בעמדתו ותמיכתו בהצגת בעיית ירושלים בפני העצרת.

252. 30.8.1949 א. ששון אל מ. שרת
דיווח על שיחת דה־בואסנז׳ה עם שומאן; דו״ח ועדת הפיוס לעצרת האו״ם בשאלת ירושלים; עתיד עבודתה של הוועדה; תשובת המשלחות הערביות לתזכיר הוועדה.

253. 30.8.1949 א. אילת אל מ. שרת
האסטרטגיה האמריקאית במזרח התיכון והשלכותיה על יחס ארצות־הברית לישראל ומדיניות הנייטראליות של ישראל; תקוות לקראת ביקורו הקרוב של שרת בארצות־הברית.

254. 30.8.1949 א. אבן אל מ. שרת
גיבוש עמדת ישראל לקראת המושב הרביעי של עצרת האו״ם: המושבות האיטלקיות; יוון; קוריאה; דרום־מערב אפריקה; זכויות האדם בבולגריה, הונג־ריה ורומניה; אינדונזיה; הכוח האטומי ופירוק הזיון.

255. 31.8.1949 ר. שילוח אל ק. דה־בואסנז׳ה
תשובת ישראל לתזכיר ועדת הפיוס.

256. 31.8.1949 ר. רובין אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם אנה פאוקר: עלייה מרומניה.

257. 1.9.1949 א. אבן אל ט. לי
החרמת מטענים בתעלת סואץ והסכמי שביתת־הנשק.

258. 1.9.1949 מ. סימון אל מ. שרת
שיחה עם נציג יוון בישראל: הנמקות ליחס בלתי־אוהד לישראל; נסיון להילחם בבינאום בעזרת הכנסיה היוונית־אורותודוקסית.

259. 2.9.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם צאראפקין לקראת העצרת: ועדת הפיוס; דו״ח הוועדה לעצרת; המשך עבודת הוועדה; ירושלים; מדינה ערבית; נגב; מושבות איטלקיות.

260. 2.9.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
השתתפות אילת במסיבה עם אנשי מחלקת המדינה: התרשמות חיובית מקלאפ. תכנית חוגים פרו־ערביים להעלות עניין הפליטים בקונגרס.
הערת־עורך
סיורו של שמואל אלישיב בארצות מזרח אירופה (אוגוסט–ספטמבר 1949).

261. 2.9.1949 ש. אלישיב אל מ. שרת (מברק)
שיחות עם ראשי משרד החוץ בבולגריה וביוגוסלביה.

262. 4.9.1949 א. ששון אל מ. שרת
שיחה עם דה־אסקאראטה: עתיד ועדת הפיוס בזיקה למשלחת הסקר; השערות על כוונות האמריקאים מאחורי כינוס הוועדה בניו יורק ועבודת משלחת הסקר בארצות ערב.

263. 4.9.1949 מ. פישר אל ג. אבנר
שיחות עם אנשי משרד החוץ הצרפתי: תמיכתם בתכנית ירושלים של ועדת הפיוס; איום בחזרה לרעיון הבינאום כנגד התנגדות אפשרית של ישראל לתכנית; שיתוף אינטרסים צרפתי–ישראלי בעניין סוריה־רבתי; פליטים.

264. 5.9.1949 א. ששון אל מ. שרת
שיחה עם רוקוול: משלחת הסקר; כינוס ועדת הפיוס בניו יורק; הצעות ששון כיצד למנוע כינוס הוועדה בימי העצרת.

265. 5.9.1949 א. ששון אל מ. שרת
מכתב לוואי.
נספח א: מכתב ועדת הפיוס למשלחת: משלחת הסקר; תוכניות הוועדה לעתיד.
נספח ב: הצעת הוועדה: טיוטת הכרזה של המשלחות עם סיום שיחות לוזאן.
הערת־עורך
השתתפות ישראל בוועידה האיזורית של ארגון הבריאות העולמי באלכסנדריה.

266. 5.9.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
הזמנת ישראל לוועידה האיזורית של ארגון הבריאות העולמי באלכסנדריה.

267. 6.9.1949 א. ששון אל מ. שרת
שיחה עם רוקוול: הסיכויים לחתימת המשלחות על ההצהרה המשותפת בעניין הפליטים; העברת ועדת הפיוס לניו יורק; שיחה פרטית על השלום בין ישראל לערב.

268. 6.9.1949 מ. שרת אל א. אבן (מברק)
השטח המפורז באיזור עין גב–צמח: הערמת קשיים והגבלות מצד יושב־ראש ועדת שביתת־הנשק עם סוריה.

269. 6.9.1949 מ. ישי אל מ. שרת (מברק)
ראיון אצל טיטו: כלכלת ישראל; ירושלים; יחסים עם מדינות ערב; יחס יוגוסלבי אוהד לישראל.

270. 6.9.1949 א. דרפקין אל צירות ישראל בבואנוס איירס (מברק)
שיחת שרת עם ציר ארגנטינה בישראל: תוכניות כלכליות של פרון לגבי המזרח התיכון; התעניינות פרון בבעיית ירושלים.

271. 7.9.1949 א. ששון אל מ. שרת
ויכוח חריף עם דה־בואסנז׳ה: התנגדות ישראלית לחידוש שיחות הפיוס בניו יורק; התנגדות צרפת לדיון בעצרת ותמיכתה בחידוש נסיונות הפיוס בניו יורק; עצת צרפת לוויתורים ישראליים.

272. 7.9.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם קלאפ: תכניות משלחת הסקר; הערכה אופטימית של אבן על יחסו לישראל וגישתו המציאותית.

273. 7.9.1949 י. הרצוג אל ד. בן־גוריון ומ. שרת
בעיית ירושלים: מגעים עם הפטריארכיה היוונית־אורתודוקסית לסיכול הבינאום; עמדת הוואטיקן; קשר משוער בין עבדאללה וספרד בשאלת ירושלים.

274. 8.9.1949 א. ששון אל מ. שרת
שיחה עם עבד אל־מונעם: ביקורתו על ועידת לוזאן, כולל מדינות ערב ומשלחותיהן; התנגדות לכינוס הוועדה בניו יורק ולהבאת הדיונים לעצרת.

275. 8.9.1949 שיחת י.ה. לוין – ה. אוואט
חילופי נציגים בין אוסטרליה וישראל; הזמנת אוואט לביקור בישראל; הכרת הודו ופקיסטן בישראל; ירושלים; חופש המעבר בתעלת סואץ.

276. 8.9.1949 ו. איתן אל מ. נמיר (מברק)
הוראה להמשיך במגעים עם ציר חבש במוסקבה להכרת חבש בישראל.

277. 9.9.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
הזהרת מחלקת המדינה מפני העברת משרדי הממשלה לירושלים.

278. 11.9.1949 מ. שרת אל א. אבן (מברק)
חידוש העבודה בבתי־הזיקוק, שיקולים נגד הלאמה.

279. 11.9.1949 ו. איתן אל מ. שרת
דאגה ממשברים בוועדות שביתת־הנשק כתוצאה מפעולות חד־צדדיות של ישראל.

280. 11.9.1949 מ. שרת אל מ. עליאש
מדיניות ישראל בין מזרח למערב.

281. 12.9.1949 איגרת מאת ועדת הפיוס אל משלחת ישראל בלוזאן
תשובה על איגרת משלחת ישראל מ־31 באוגוסט: פליטים; הסדר טריטוריאלי.

282. 12.9.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם חברי משלחת הודו לאו״ם: הקשיים המעכבים הכרת הודו בישראל; הבעת רצון לשיתוף־פעולה; שיגור טכנאים ישראליים להודו.

283. 12.9.1949 י. צור אל משרד החוץ
שיחות עם שר החוץ של ארגנטינה ועם סגנו: קשרי מסחר; עמדת ישראל באו״ם; הדיון הצפוי בעצרת; ירושלים; המושבות האיטלקיות.

הערת־עורך
תכנית ועדת הפיוס לכינון משטר בינלאומי בירושלים (13.9.1949).

284. 13.9.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
הצעה לנוסח תגובה ישראלית נגד תכנית ירושלים של ועדת הפיוס.

285. 13.9.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
הצעה להציג תכנית בשאלת ירושלים כנגד זו של ועדת הפיוס.

286. 13.9.1949 ש. אלישיב אל מ. שרת (מברק)
שיחת אלישיב וברזילי עם סגן שר החוץ הפולני: ויכוח בשאלות מדיניות החוץ והפנים של ישראל.

287. 14.9.1949 א. אילת אל ו. איתן
דין־וחשבון על השתלשלות העניינים בפרשת עיכוב המלווה לישראל.

288. 14.9.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
הבעת תדהמה מרפיון התגובה הישראלית על תכנית ירושלים של ועדת הפיוס; בקשת הנחיות.

289. 14.9.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם יושב־ראש גוש מדינות אמריקה הלטינית באו״ם: תכנית ירושלים של ועדת הפיוס; עמדת אמריקה הלטינית.

290. 14.9.1949 ש. אלישיב אל מ. שרת (מברק)
חרדה לעתיד העלייה מפולין אם תיכשל קליטת העולים הראשונים; בקשה לתשומת־לב מיוחדת לקליטה.

291. 15.9.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם טריגווה לי: קווי פעולתו נגד תכנית ירושלים; עצתו להכין טיוטה חלופית.

.292 15.9.1949 ד. בן־גוריון אל מ. שרת
קווים למדיניות החוץ של ישראל בין מזרח למערב.
.293 16.9.1949 הצהרת מ. שרת במסיבת עיתונאים
ביקורת חריפה על תכנית ירושלים של ועדת הפיוס.
.294 19.9.1949 מ. קרן אל מ. קומיי (מברק)
פגישה במחלקת המדינה בעניין פליטים יהודיים מעיראק המוחזרים לארצם על־ידי איראן.
.295 19.9.1949 משרד החוץ: ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ
לקראת עצרת האו"ם: השגות והערות על המלצות נציגי ישראל באו"ם לעמדת ישראל בשאלת המושבות האיטלקיות, אינדונזיה, דרום־מערב אפריקה.
.296 19.9.1949 ש. גינוסר אל מ. שרת (מברק)
גישוש אצל טיסראן בדבר סיכוי למשא־ומתן עם הוואטיקן; עמדת האפיפיור.
.297 20.9.1949 א. אבן אל ט. לי
תגובה על מינוי נציג או"ם לירושלים.
.298 20.9.1949 ש. אלישיב אל מ. שרת (מברק)
שיחת אלישיב ונמיר עם גרומיקו: התנגדות ישראל לתכנית ירושלים; הימנעות גרומיקו מניסוח עמדה; בקשת ישראל לאשראי כלכלי.
.299 21.9.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם נציג ניו זילנד באו"ם על תמיכת ממשלתו במשטר או"ם בירושלים. עמדת רוס לגבי תכנית ירושלים.
.300 21.9.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
הודעת מקגי על הבטחת ממשלות ערב לשיתוף־פעולה עם משלחת הסקר. שיחה עם פורטר: תכנית ירושלים; הנגב; משלחת הסקר.
.301 21.9.1949 מ. קרן אל מ. קומיי
שיחה עם סטייבלר ממחלקת המדינה: העברת משרדי הממשלה לירושלים; ויכוח על עמדתה של ישראל לתכנית ירושלים.
.302 21.9.1949 י. צור אל משרד החוץ
שיחה עם שגריר ספרד בבואנוס איירס: היחסים בין ספרד וישראל; הסבר לביקורו של עבדאללה אצל פראנקו.
.303 22.9.1949 איגרת בעל־פה מאת ממשלת בריטניה
ביקורת על מדיניותה הנייטראלית של ישראל ביחסי מזרח–מערב; הקשיים בדרך לשלום; ביקורת על יחס ישראל במשא־ומתן הכספי עם בריטניה.
.304 22.9.1949 ר. רובין אל מ. שרת (מברק)
שלילת תעודות־זהות מילידי בסראביה ובוקובינה הצפונית – חשש מפני החזרתם לברית־המועצות; הצעה לגישוש אצל הרוסים בדבר אפשרות עלייתם.
.305 23.9.1949 ר. רובין אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם סגן שר החוץ הרומני: דרישה לתשובה בעניין העלייה.
הערת־עורך
נאום אבא אבן בעצרת האו"ם (26.9.1949).
.306 26.9.1949 מ. שרת אל א. אבן
הנמקת הוראה לאבן לצאת בנאומו בעצרת נגד הקמת מכשיר תיווך חדש ובעד התפשרות הצדדים בינם לבין עצמם.
.307 27.9.1949 מ. עליאש אל מ. קומיי (מברק)
שיחה עם בָּרוֹז ממשרד החוץ הבריטי: הצעה לשיתוף־פעולה עם ישראל באו"ם; יחס שלילי לתכנית ירושלים של ועדת הפיוס; מעבר נפט בסואץ.
.308 27.9.1949 א. ששון אל מ. שרת
הערכת מצב לקראת תשובה על איגרת ממשלת בריטניה מ־22 בספטמבר: תכניות הערבים ביחס לישראל; עמדת בריטניה במזרח התיכון; כוונותיה לגבי הנגב.

309. 27.9.1949 ש. דיכון אל מ. שרת
מיתוס האחדות הערבית ומיתוס ההשפעה הבריטית במזרח התיכון.

310. 28.9.1949 א. ששון אל מ. שרת
המלצה לא להופיע לחידוש עבודתה של ועדת הפיוס בניו יורק, ולשגר מכתב ביקורת על הוועדה.

311. 28.9.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם פקידי מחלקת המדינה: פליאה אמריקאית מיחס ישראל לתכנית ירוש־לים; נכונות לדון בתכנית; חשש מהקצנת רגשות ביחס לירושלים.

312. 29.9.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
סיכום מצב בנושא ירושלים בתום השלב ראשון בוויכוח הכללי: סיכויים טובים לדחיית דו״ח ועדת הפיוס.

313. 29.9.1949 משרד החוץ: ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ
שיקולים לעמדת ישראל במושב הרביעי של העצרת בנושאי מושבות איטליה, אינדונזיה, דרום־מערב אפריקה, יוון, קוריאה, כוח אטומי ופירוק הנשק, שמי־רת זכויות האדם.

314. 29.9.1949 י. הרצוג אל א. אבן
ירושלים: עמדת הוואטיקן והקתולים במדינות שונות; עמדת הכנסיות הארמנית והיוונית; הצורך בתגובת יהדות ארצות־הברית; דיון במשרד החוץ בהצעות להצהרת ישראל בדבר המקומות הקדושים.

315. 29.9.1949 מ. פישר אל מ. שרת
שיחה עם פארודי על ירושלים; הצעה לדיון משותף בתכנית ועדת הפיוס; בקשת הנחיות.

316. 30.9.1949 א. ששון אל מ. שרת
שלילת ועדת הפיוס ורעיון התיווך; חשש מהמשך הלחץ האמריקאי; חשש מפתרונות ארעיים בשאלות הפליטים והמסחר בין ישראל לארצות ערב, הצעות פעולה.

317. 30.9.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם גב׳ פאנדיט: יחסי ישראל–הודו; עיכוב ההכרה בישראל; קביעת ראיון לאילת עם נהרו.

318. 2.10.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
נימוקים נגד הוראת שרת להצביע בעד נאמנות איטלקית לסומליה.

319. 3.10.1949 ר. רובין אל ש. אלישיב (מברק)
תדרוך העיתונות לקראת בואה של אניית עולים מרומניה.

320. 4.10.1949 מ. קומיי אל מ. עליאש (מברק)
המלצת ממשלת בריטניה להבטחות ישראליות לצורך חידוש הספקת הנפט לחיפה.

321. 4.10.1949 מ. שרת אל מ. נמיר (מברק)
הנחיות להזמת הטענה כאילו צה״ל מתארגן במתכונת אמריקאית.

322. 5.10.1949 ו. איתן אל א. אבן (מברק)
דיון בממשלה על עתיד המקומות הקדושים; החלטה להמליץ על פינוי האוכלו־סיה מהעיר העתיקה.

323. 5.10.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
ויכוח עם השגריר האיראני על הפליטים היהודים מעיראק המוחזרים לארצם מאיראן.

324. 5.10.1949 מ. נמיר אל מ. שרת (מברק)
דיווח על הרעת מצבם של יהודי ברית־המועצות.

325. 7.10.1949 מ. פישר אל ג. אבנר
שיחה עם נוויל: גישה אוהדת לישראל; הצעתו לפתרון בעיית ירושלים.

326. 10.10.1949 מ. שרת אל א. אבן (מברק)
ויכוח עם אבן המתנגד להצעת פינוי העיר העתיקה מתושביה.

327. 10.10.1949 **ו. איתן אל מ. שרת**
הודעת ממשלת ארצות־הברית: דאגה מהתגובה הקשה בישראל על תכנית ירושלים של ועדת הפיוס והבעת חשש מהקצנת רגשות ומחידוש הטרור.

328. 10.10.1949 **י. הרצוג אל א. אבן (מברק)**
התנגדות נציגי הפטריארכיה היוונית־אורתודוקסית לבינאום ירושלים.

329. 10.10.1949 **א. אבן אל מ. שרת (מברק)**
המשך הוויכוח עם שרת בעניין פינוי אוכלוסיית העיר העתיקה: בקשה לשיקול מחודש בממשלה.

330. 11.10.1949 **א. אבן אל מ. שרת (מברק)**
שיחה עם קוב דה־מרוויל ובוֹנוֹ: בקשתם לשיתוף־פעולה נגד איחוד סוריה–עיראק; שאלת לוב; ירושלים.

331. 11.10.1949 **ש. גינוסר אל ו. איתן**
שיחת מקדונלד עם האפיפיור: העדר תגובה מצד האפיפיור על רצון ישראל להגיע להסכם באמצעות מגע ישיר. פנייה של הנונציוס האפוסטולי לגינוסר בקבלת־פנים.

332. 12.10.1949 **מ. שרת אל א. אבן (מברק)**
המשך הוויכוח בדבר פינוי תושבי העיר העתיקה: הרקע להצעה.

333. 12.10.1949 **א. אבן אל מ. שרת (מברק)**
המשך הוויכוח בדבר פינוי העיר העתיקה.

334. 12.10.1949 **א. אילת אל מ. שרת (מברק)**
המתח בין הגושים – השפעתו האפשרית על ישראל: לחץ אמריקאי צפוי להצטרפות למערך ההגנה האיזורי; המלצת אילת להתקרב לטורקיה ולאיראן להפגנת אינטרסים איזוריים משותפים.

335. 13.10.1949 **י. הרצוג אל א. אבן**
הוואטיקן וירושלים.

336. 13.10.1949 **א. אבן אל מ. שרת (מברק)**
שיחה עם באנץ׳: המלצה למשלחות להימנע מפעולה ביחס לירושלים; הבהרה לחברי מועצת־הביטחון שהסכמי שביתת־הנשק מבטלים הפירוז; בקשה מיש־ראל לא להצביע בעד נאמנות איטלקית בסומליה.

337. 13.10.1949 **א. אבן אל מ. שרת (מברק)**
הצעות אבן לקו פעולה בעניין ירושלים.

338. 13.10.1949 **א. אילת אל מ. שרת (מברק)**
שיחה עם המזכיר הראשון בשגרירות צרפת בוואשינגטון בנושא איחוד סוריה ועיראק: הצעה לשיתוף־פעולה עם ישראל נגד האיחוד; מגעי צרפת במחלקת המדינה.

339. 13.10.1949 **מ. נמיר אל מ. שרת (מברק)**
שיחה עם ירשוב. ביקור נמיר בקאווקאז ומגעו עם יהודים שם.

340. 14.10.1949 **מ. שרת אל א. אבן (מברק)**
הנחיות לשיחה עם וישינסקי.

341. 14.10.1949 **א. אבן אל ו. אוסטין**
עמדת ישראל בעניין הצעת מצרים לדון במועצת־הביטחון על פירוז ירושלים.

342. 14/15.10.1949 **א. אילת אל מ. שרת (מברק)**
שיחה עם נהרו: אכזבת ישראל מהעיכוב בהכרת הודו; הצטדקות נהרו, הסברו לעיכוב והבטחתו להכרה קרובה.

343. 14.10.1949 ממשלת ישראל אל ממשלת בריטניה
תשובה לפניית ממשלת בריטניה מ־4 באוקטובר בעניין בתי־הזיקוק.

344. 15.10.1949 **מ. שרת אל מ. נמיר (מברק)**
תגובה לדיווח נמיר על מצב יהודי ברית־המועצות; תכנית פעולה.

345. 16.10.1949 **מ. שרת אל א. אילת וא. אבן (מברק)**
פעולה נגד איחוד סוריה–עיראק.

.346 17.10.1949 מ. שרת אל א. אילת (מברק)
שיחה עם מקדונלד בעניין איחוד סוריה–עיראק.

.347 17.10.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
הצעת נוסחה לבינאום טריטוריאלי של ירושלים.

.348 17.10.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם וישינסקי: דיונים באו״ם; פירוז ירושלים; תכנית החלוקה; עלייה.

.349 18.10.1949 מ. שרת אל א. אבן (מברק)
תמיכת הממשלה בקו הפעולה שהציע אבן בעניין הבינאום; הצעת בן־גוריון להציג הרעיון באמצעות גורם חיצוני.

.350 18.10.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם מקניל ממשרד החוץ הבריטי: עמדת בריטניה בשאלות איחוד סוריה–עיראק, יהודי עיראק, ירושלים.

.351 18.10.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
שיחות עם שר החוץ הקנדי: עמדת קנדה בעניין ירושלים והמקומות הקדושים.

.352 18.10.1949 מ. פישר אל ג. אבנר
שיחה עם דה־לאבולה ממשרד החוץ הצרפתי: עמדת צרפת לבעיית ירושלים.

.353 18.10.1949 ש. גינוסר אל ו. איתן
ביקור הנונציוס בצירות ישראל ברומא: בעיית ירושלים והמקומות הקדושים.

.354 19.10.1949 י. הרצוג אל א. אבן (מברק)
אפשרות לשיחות חשאיות עם הוואטיקן; דיווח מקדונלד על שיחותיו עם ספלמן ועם האפיפיור.

.355 19.10.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם רוס ממשלחת ארצות־הברית באו״ם על ירושלים: ערעור אבן על סמכות האו״ם בנושא; תכנית ירושלים של ועדת הפיוס.

.356 19.10.1949 ר. שילוח אל א. אילת (מברק)
שיחת קלאפ עם נורי אל־סעיד: אפשרות החלפת יהודי עיראק כנגד פליטים ערביים.

.357 19.10.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם מקגי ואחרים ממחלקת המדינה: יהודי עיראק; איחוד סוריה–עיראק; ירושלים.

.358 19.10.1949 י. ברזילי אל מ. שרת
ערב גל העלייה הראשון מפולין: סידורים אחרונים; חרדה לקליטה בארץ; בקשת ברזילי לבקר בארץ.

.359 20.10.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם נציגי הולנד באו״ם בעניין תכנית ירושלים; יחס אוהד.

.360 20/21.10.1949 מ. נמיר אל מ. שרת (מברק)
נזק צפוי מהיעדרות שרת מהעצרת; מצב ברית־המועצות בזירה הבינלאומית והשפעתו על הבעיה היהודית; הצעות פעולה בעניין יחסי ברית־המועצות–ישראל ובעניין יהודי רוסיה.

.361 21.10.1949 מ. שרת אל א. אילת וא. אבן (מברק)
רעיונות לפעולה בארצות־הברית בעניין רדיפות יהודי עיראק.

.362 21.10.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
דרכי פעולה לחיסול מוסד הפיוס בהתאם להצעתו של שרת.

.363 22.10.1949 מ. עליאש אל מ. קומיי (מברק)
שיחה עם רייט ממשרד החוץ הבריטי: איחוד סוריה–עיראק; יהודי עיראק; תעלת סואץ; ירושלים; משא־ומתן כספי ישראל–בריטניה.

.364 23.10.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
טיוטת הצעת החלטה בעניין פיקוח או״ם על המקומות הקדושים.

365. 24.10.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחה נוספת עם מקגי בעניין יהודי עיראק.

366. 25.10.1949 ש. אלישיב אל מ. נמיר (מברק)
שיחת שרת–מוחין: איחוד סוריה–עיראק; שאלת ירושלים באו"ם; הזמת הטענה בדבר מדריכים אמריקאים לצה"ל.

367. 25.10.1949 מ. שרת אל מ. נמיר (מברק)
הצעה אוסטרלית לסייע בהכרת פקיסטן בישראל; בקשה מנמיר לגשש במוסק־בה בדבר עזרה דומה מצד ברית־המועצות.

368. 25.10.1949 ב. ניב אל מחלקת מזרח אירופה
מצב העלייה מפולין לקראת יציאת הקבוצה הראשונה של העולים.

369. 26.10.1949 א. קצנלסון אל מ. שרת
הלך־הרוח בחוגי האו"ם בשאלת ירושלים; הפליטים כאמצעי לחץ בפרשת יהודי עיראק; הצורך בהגדרת תחומים בין נציגי ישראל לנציגי גופים פוליטיים יהודיים.

370. 26.10.1949 מ. שרת אל א. אילת (מברק)
מיתון המערכה האנטי־ישראלית בעיתונות הקתולית לפי הוראת הוואטיקן.

371. 26.10.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
ידיעות שונות מוואשינגטון: בעיית ארץ־ישראל בפני העצרת, דו"ח משלחת הסקר, ברית הביטחון הבינערבית, הוואטיקן ושאלת ירושלים, יחסי ישראל–בריטניה.

372. 27.10.1949 א. אבן אל ח. יאלצ'ין
תשובת ישראל לאיגרת הוועדה מ־12 בספטמבר: פליטים; גבולות; האשמת הערבים באי־נכונות לשיחות ישירות.

373. 28.10.1949 ג. רפאל אל מ. שרת (מברק)
דברי וישינסקי לכתב מצרי: כוונת מוסקבה לתת מלווה לישראל בתנאים מתאי־מים שיובטחו מראש; תמיכה בישראל אם לא תיכנע לאינטרסים מערביים.

374. 28.10.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
תשובות לשאלותיו של שרת בדבר הכרת ישראל בסין העממית.

375. 30.10.1949 ו. איתן אל א. אבן
הכנת נימוקים לקראת נקיטת פעולה לשם הכרת איראן בישראל: החזרת נתינים איראנים לישראל; שחרור רכושם; טיפול נאות בבא־כוח איראן בישראל; הכרת טורקיה בישראל.

376. 30.10.1949 מ. שרת אל א. אבן (מברק)
הצעת עבדאללה לשיחות שלום.

377. 30.10.1949 ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ (מברק)
הנחיות לפעולה דיפלומטית בעניין ירושלים; הצגת פינוי העיר העתיקה מתוש־ביה כפתרון אידיאלי.

378. 30.10.1949 י. ברזילי אל מ. שרת
מהלך ענייני העלייה מפולין; גורל הארגון הציוני שם.

379. 1.11.1949 ר. שילוח אל א. אבן (מברק)
נקודות מהנחיות משרד החוץ הבריטי למשלחתם באו"ם: התנגדות לבינאום ירושלים; החזרת השכונות הדרומיות של ירושלים לערבים; נמל חופשי בחיפה בהנהלה מערבית; מסירת הנגב הדרומי לערבים.

380. 1.11.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
פגישה במחלקת המדינה בהזמנת הייר: ויכוח על מצבם האמיתי של יהודי עיראק לאחר נסיון בירור אמריקאי.

381. 1.11.1949 מ. עליאש אל מ. קומיי
שיחה עם רייט ממשרד החוץ הבריטי: תוצאות בירור בריטי בדבר מצב יהודי עיראק.

382. 2.11.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
המשך הדיווח על השיחה עם הייר בעניין יהודי עיראק: מגמה להפסקת הרדי־פות; הצעה לעכב את הבאת העניין לאו״ם.
הערת־עורך
דיון בעצרת הרביעית על קבלת מדינות חדשות לאו״ם.

383. 3.11.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
קבלת חברים חדשים לאו״ם – תיאור המצב ובקשת הנחיות.

384. 3.11.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
המלצת ידידי ישראל באו״ם שישראל תגיש הצעת החלטה והסכם בדבר המקו־מות הקדושים.
הערת־עורך
דיון בעצרת הרביעית על עתיד המושבות האיטלקיות באפריקה.

385. 3.11.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
הצעת קו ביחס להצבעה בעניין מושבות איטליה לשעבר.

386. 3.11.1949 א. אבן אל ג׳. הוד
הצגת נייר עבודה של נוסח הסכם בין ישראל לאו״ם בדבר ירושלים והמקומות הקדושים.

387. 4.11.1949 מ. שרת אל א. קצנלסון
תשובה למכתבו מ־26 באוקטובר.

388. 4.11.1949 ו. איתן אל א. אילת (מברק)
הנחייה לפעולה ביחס לכוונת איראן לגרש פליטים יהודים בחזרה לעיראק.

389. 4.11.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
התנגדות מקגי לדיון בעצרת בשאלת יהודי עיראק; שיחת אילת וסנטור עם מקגי: הר הצופים ולטרון.

390. 4.11.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
דיווח צרפתי על מצב יהודי עיראק; תעמולה בריטית עויינת בפרשה; ביקורת צרפתית על התנהגות ישראל בוועידת הפיוס, תמיכת צרפת בהמשך פעולת הוועדה.

391. 4.11.1949 מ. עמיר אל ו. איתן
התנגדות להצעת בינאום העיר העתיקה.

392. 4.11.1949 ד. גויטיין אל מ. קומיי (מברק)
שיחה עם ראש ממשלת דרום־אפריקה: נסיון להשיג תמיכתו נגד בינאום.

393. 5.11.1949 ר. רובין אל מ. שרת (מברק)
מחאה רשמית של ממשלת רומניה נגד התקפת בן־גוריון.

394. 6.11.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
קבלת חברים חדשים לאו״ם.

395. 6.11.1949 מ. שרת אל א. אילת (מברק)
הנחיות לקראת שיחות אפשריות עם מולקי.

396. 6.11.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
ביקור צפוי של רייט ממשרד החוץ הבריטי בוואשינגטון; עמדת בריטניה נגד הקמת מפעלים כלכליים במזרח התיכון באמצעות האו״ם בניגוד לעמדת טרומן ואצ׳יסון.

397. 6.11.1949 מ. נמיר אל מ. שרת (מברק)
שיחות עם ציר חבש ועם שגריר רומניה במוסקבה; המלצה לפנות באו״ם אל סגן שר החוץ האלבני בעניין עלייה מאלבניה.

398. 6.11.1949 מ. נמיר אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם השגריר האפגני על הכרת אפגניסטן בישראל; שיחה עם השגריר ההונגרי: נימוקיו להצדקת מדיניות העלייה ההונגרית.

399. 7.11.1949 מ. שרת אל מ. נמיר (מברק)
הוראה להימנע מכל מגע עם ציר גרמניה המזרחית במוסקבה.

400. 7.11.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
מושבות איטליה: עמדת נציגי הודו, ניו זילנד ונורווגיה לקראת ההצבעה; הסתייגות אבן מגישת גינוסר.

401. 8.11.1949 א. לוריא אל ק. דה־בואסנז'ה
תשובה למכתב הוועדה מ־2 בספטמבר ובו טיוטת הצהרה לגבי הגנה על המקומות הקדושים.

402. 8.11.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
הודעה משגרירות איראן על ביטול ההזמנה לאילת לקבלת פנים לשאה; שיחה עם יועץ שגרירות איראן על הכרת איראן בישראל ועל היהודים פליטי עיראק.

403. 8.11.1949 מ. שרת אל פ. פרייזר
הסברת עמדת ישראל בשאלת ירושלים: סקירה היסטורית; אי־מעשיותה של תכנית ועדת הפי"ס.

404. 9.11.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחה מקגי עם ועדת הפיוס: תמיכתו בהמשך פעילות הוועדה; אווירה אנטי־ישראלית מצד הוועדה ומצד מחלקת המדינה.

405. 9.11.1949 מ. פישר אל ג. אבנר
שיחה עם בינוש ממשרד החוץ הצרפתי: ירושלים והגנה על המקומות הקדושים; יחס ישראל לצרפת בוועדת הפיוס.

406. 9.11.1949 ו. איתן אל ש. גינוסר
הנחיות בקשר למגעים אפשריים עם נציגים ערביים.

407. 9.11.1949 מ. נמיר אל מ. שרת (מברק)
דיווח מיום המהפיכה: נאום מאלינקוב, הדגשה על ביטול הצורך בהגירת עובדים מן הדמוקרטיות העממיות; פגישה עם גרומיקו ואשתו, זכרונות מ־29 בנובמבר; פגישה כפוייה עם הנציג הגרמני.

408. 9.11.1949 ש. אלישיב אל ר. רובין (מברק)
שיחת שרת עם ציר רומניה: האשמות הדדיות כשבעיית העלייה במרכז.

409. 11.11.1949 י. ברזילי אל מ. שרת
אכזבה מהחלטת הממשלה בנושא העלייה מפולין; חיסול הארגון הציוני; מינוי רוקוסובסקי כשר ההגנה.

410. 14.11.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחות רייט ממשרד החוץ הבריטי עם מקגי בענייני המזרח התיכון; רייט לא ידידותי.

411. 14.11.1949 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם בֶּרי ממחלקת המדינה אחרי פגישת נציגי ערב עם וֶב והצהרת שגריר מצרים בעקבותיה; תגובת אילת באזני בֶּרי על ההצהרה והסברת עמדת ישראל.

412. 15.11.1949 שיחת מ. שרת וש. אלישיב – פ. ירשוב
התנגדות ישראל לתכנית חוזה ההגנה של ארצות ערב; חופש העיתונות בארץ כהסבר להשמצות נגד הסובייטים; התקפות על ממשלת ישראל באסיפות הליגה לקשרי ידידות.

413. 15.11.1949 תזכיר מאת א. ששון
הצעת בסיס לשיחות עם צרפת.

414. 15.11.1949 ח. יאלצ'ין אל א. אבן
תשובה למכתבו של אבן מ־27 באוקטובר: שאלות הפליטים והגבולות בהתייחס לפרוטוקול של 12 במאי; תמיכת הוועדה במגעים ישירים מול דרישת הערבים לתיווך; תכנית הוועדה לעבור מפיוס לתיווך כולל הגשת הצעות פתרון.

.415 17.11.1949 **ו. איתן אל א. אבן (מברק)**
החלטת הממשלה ביחס לדיון באו"ם: לנסות למנוע קבלת החלטה בעניין בינאום, ולא – להציע נוסחת הסכם בדבר המקומות הקדושים, ללא אזכור העיר העתיקה.

.416 17.11.1949 **א. לוריא אל ו. איתן (מברק)**
פגישה עם ועדת הפיוס: קבלת תקציר מפגישת הוועדה עם הערבים בה ביקשו הגברת התערבות הוועדה; העתק ההצהרה הערבית בעניין ירושלים.

.417 17.11.1949 **א. אילת וא. אבן אל ו. איתן (מברק)**
שיחה עם מקגי ופקידים נוספים במחלקת המדינה בעניין ירושלים.

.418 17.11.1949 **א. אילת אל ו. איתן (מברק)**
הודעת שגריר איראן על סיוע לא־רשמי ליהודים פליטי עיראק.

.419 18.11.1949 **י. צור אל ו. איתן (מברק)**
שיחה עם שר החוץ של אורוגואי: תמיכת אורוגואי בפיקוח על המקומות הקדו־שים ונגד בינאום; מינוי ציר בישראל.

.420 20.11.1949 **מ. קומיי אל משלחת ישראל באו"ם (מברק)**
תשובה למברק אבן בדבר כוונת אוסטרליה להגיש הצעת החלטה על בינאום: דיווח סותר של לוין מאוסטרליה; בקשת מידע מדוייק.

.421 20.11.1949 **ו. איתן אל א. אבן (מברק)**
הוראות עבדאללה למשלחתו באו"ם נגד בינאום.

הערת־עורך
מגעים מקדימים לקראת שיחות שלום בין ישראל והמלך עבדאללה.

.422 20.11.1949 **מ. שרת אל ו. איתן (מברק)**
הנחיות לשיחות עם ירדן.

.423 21.11.1949 **ו. איתן אל א. אבן (מברק)**
לחץ נציג עיראק באו"ם על נציג הודו נגד הכרה בישראל.

.424 21.11.1949 **א. אבן אל ו. איתן (מברק)**
הודעת עבדאללה לציר ארצות־הברית בדבר נכונותו לשלום נפרד עם ישראל – עמדותיו ותנאיו הצפויים.

הערת־עורך
בעיית ירושלים בוועדה המדינית המיוחדת של עצרת האו"ם.

.425 21.11.1949 **מ. שרת אל ו. איתן (מברק)**
השפעתה המזיקה של עמדת אוואט בעניין ירושלים.

.426 21.11.1949 **מ. שרת אל ו. איתן (מברק)**
הודעת עבדאללה על נכונותו לשלום נפרד עם ישראל.

.427 21.11.1949 **א. אבן אל ו. איתן (מברק)**
מידע בעניין עמדת הגוש הסובייטי בשאלת ירושלים.

.428 21.11.1949 **מ. שרת אל מ. עליאש**
שאלת ביקורו באנגליה לצרכי המגבית: שיקולים מיוחדים של שר חוץ ישראלי.

.429 23.11.1949 **מ. קומיי אל א. אבן (מברק)**
הסבר אוואט לעמדתו בעניין ירושלים.

.430 23.11.1949 **מ. עמיר אל נ. אבנר**
ביקור אצל השגריר הסובייטי בבריסל: שיחה על הפליטים הערביים – גישה אוהדת מצד השגריר.

.431 24.11.1949 **מ. שרת אל ו. איתן (מברק)**
שיחה עם דה־בואסנז'ה על עתיד ועדת הפיוס; סעודה עם חברי הוועדה: בקשת תשובה על מכתבו של יאלצ'ין מ־15 בנובמבר.

.432 24.11.1949 **מ. שרת אל ו. איתן (מברק)**
שיחה עם אוסטין ורוס: ירושלים; הצעת ירדן למגעים ישירים.

.433 24.11.1949 א. אילת אל ו. איתן (מברק)
שיחת ניילס–טרומן: תמיכת טרומן בדחיית ההחלטה בדבר ירושלים; מקדם בברכה הסיכוי למגעים ישירים בין ישראל לירדן.

.434 24.11.1949 י. הרצוג אל מ. שרת (מברק)
שיחות עם ורונֶזֶה: הוואטיקן וירושלים.

.435 26.11.1949 א. אבן אל ו. איתן (מברק)
התגבשות קבוצות באו"ם בשאלת ירושלים, קיפאון בדיוני הוועדה המדינית המיוחדת.

.436 27.11.1949 ו. איתן אל א. אילת (מברק)
גירוש היהודים פליטי עיראק מטהרן.

.437 27.11.1949 ג. אבנר אל ד. לוין
הנחיות ליחסים עם אוסטריה ועם גרמניה.

.438 28.11.1949 מ. שרת אל מ. מואיסים (מברק)
הוראות לשיחה עם שר החוץ היווני בדבר ירושלים, המקומות הקדושים וזכויות הנוצרים.

.439 29.11.1949 לשכת שר החוץ: ידיעות לחברי הממשלה
1. יחסי ישראל–רומניה: תשובת שר החוץ למחאה הרומנית.
2. שיחת פישר–שומאן: עמדת צרפת בשאלת ירושלים.

.440 29.11.1949 ג. אבנר אל מ. פישר
תולדות התכנית והשיקולים לשיחות צרפת–ישראל בדבר שיתוף־פעולה.

.441 29.11.1949 שיחת א. ששון, ר. שילוח – המלך עבדאללה, סמיר ריפאעי
חיוניות השלום לאינטרסים של שני הצדדים; הנושאים המוצעים לדיון; דיון על הגבולות תוך התמקדות בנגב; איחוד סוריה–עיראק.

.442 30.11.1949 ו. איתן אל מ. שרת (מברק)
סירוב בווין להסכים להצעה מצרית של הסדר בסואץ תמורת אספקת נשק גדר־לה מאנגליה למצרים.

.443 30.11.1949 ד. הורוביץ אל מ. שרת (מברק)
קיפאון במשא־ומתן הכספי עם בריטניה; צורך דחוף בהתערבות שרת; נימוקי עמדת ישראל.

.444 30.11.1949 א. מואיסים אל ג. אבנר
ירושלים והמקומות הקדושים – שיחות עם אישים יווניים בעת ביקורו של הרצוג.

.445 30.11.1949 א. לבבי אל ש. אלישיב ומ. נמיר (מברק)
גירוש יהודים ממוסקבה.

.446 30.11.1949 י. צור אל ו. איתן
שיחות עם שר החוץ ועם המזכיר הכללי של משרד החוץ הברזילאי: התעקשותם בעניין ירושלים בשל תלותם בכנסיה; ממליץ על תעמולה בעיתונות.

.447 1.12.1949 מ. שרת אל ו. איתן (מברק)
ויכוח עם צאראפקין על בינאום ירושלים; סיכום המצב באו"ם בנושא זה.

.448 1.12.1949 מ. שרת אל ו. איתן (מברק)
מפלה לישראל בהצבעה על הצעת ההחלטה האוסטרלית לבינאום ירושלים; תכנון המשך המערכה.

.449 2.12.1949 ו. איתן אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם ריפאעי: ויתור ירדני על הנגב אך דרישה לפרוזדור לעזה.

.450 2.12.1949 מ. שרת אל ו. איתן וש. אלישיב (מברק)
עמדה סובייטית נוקשה של היצמדות לתכנית החלוקה ושל תמיכה בבינאום; הסבר שרת לעניין.

.451 2.12.1949 א. אילת אל ו. איתן (מברק)
עזרה מצד בראנאן לגבי עמדת ארצות־הברית בשאלת ירושלים.

452. 3.12.1949 מ. שרת אל ו. איתן (מברק)
מצב מסוכן באו"ם לגבי הבינאום; מורה להציע לעבדאללה יציאת ירדן וישראל בהצהרות מקבילות; מתנגד להצעה לסגור הפגנתית את שער מנדלבאום.

453. 4.12.1949 ד. בן־גוריון אל מ. שרת (מברק)
תכניתו להציע לממשלה הצהרה נגד שלטון זר בירושלים.

454. 4.12.1949 ו. איתן אל מ. שרת (מברק)
הנחיות בן־גוריון לקראת ההכרעה בעניין ירושלים.

455. 4.12.1949 ג. אבנר אל מ. פישר
ידיעות כלליות: הרעת היחסים עם אנגליה; סימנים למגמת שלום מצד ירדן; יחסים עם שוודיה; צליינות; יחסים עם גרמניה.

456. 4.12.1949 ר. רובין אל ש. אלישיב (מברק)
שיחה עם אנה פאוקר: מסירת איגרת שרת; דיון בענייני עלייה מרומניה.
הערת־עורך
הודעת הממשלה בכנסת בשאלת ירושלים (5.12.1949).

457. 5.12.1949 ו. איתן אל מ. שרת (מברק)
אישור קו הפעולה של שרת בממשלה; הודעת בן־גוריון בכנסת לא תכלול איום ביציאה מהאו"ם.

458. 5.12.1949 א. אבן אל ל. פירסון
נסיון לשכנעו להצביע נגד הצעת ההחלטה האוסטרלית: הצעת פתרון חלופי.

459. 5.12.1949 א. אבן אל ו. איתן (מברק)
הצעה לפעול בהולנד בעניין הפליטים ובבלגיה בעניין הבינאום.

460. 5.12.1949 מ. קומיי אל א. אילת (מברק)
דיווח מקדונלד על מסקנות ועידת ראשי הנציגויות האמריקאיות במזרח התיכון שהתקיימה בקושטא; תגובת בן־גוריון.

461. 5.12.1949 מ. קומיי אל מ. שרת (מברק)
הזמנת הֶלם לדון על שחרור יתרות השטרלינג; לחץ על עיראק בנושא הזרמת נפט לחיפה.

462. 6.12.1949 שיחת ו. איתן – פ. ירשוב
בעיית ירושלים: נסיון שכנוע בעד הפתרון הישראלי המוצע; הרכוש הרוסי בירושלים.

463. 7.12.1949 מ. שרת אל ו. איתן (מברק)
מצב המאבק באו"ם; ישראל לא תציית להחלטה שתקבע בינאום – אפילו במחיר בזיון האו"ם.

464. 7.12.1949 מ. שרת אל מ. פישר (מברק)
הוראה להודיע למשרד החוץ הצרפתי שישראל לא תציית להחלטת הבינאום.

465. 7.12.1949 מ. שרת אל או א. מאונג (מברק)
נסיון לשכנע את בורמה להצביע נגד הצעת ההחלטה האוסטרלית.

466. 8.12.1949 הנשיא וייצמן אל הנשיא אוריול (מברק)
דאגה מההצבעה בוועדה המדינית המיוחדת על הצעת ההחלטה האוסטרלית.

467. 8.12.1949 מ. פישר אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם פארודי על הבינאום: תגובה והסבר למצב שנוצר; לחץ קתולי קובע את עמדת צרפת.

468. 8.12.1949 משלחת ישראל באו"ם אל י.ה. לוין (מברק)
הנחיה לפעולה דיפלומטית שתאפשר לנציג ניו זילנד להצביע נגד הבינאום.

469. 9.12.1949 ו. איתן אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם הירדנים: מחלוקת על הפרוזדור לעזה; שאלת תחולת החוזה האנגלו־ירדני על החלק המערבי של ארץ־ישראל; ויכוח בין עבדאללה לריפאעי.
הערת־עורך
החלטת עצרת האו"ם על בינאום ירושלים (9.12.1949).

470. 10.12.1949 מ. שרת אל ו. איתן (מברק)
עבור בן־גוריון: תכנון מהלכים לאחר החלטת העצרת לבינאום ירושלים: התנגדות לצעד פרובוקטיבי; המלצה לתת להחלטה להיכשל מעצמה; שאלת התגובה של ארצות־הברית.

471. 10.12.1949 מ. שרת אל ו. איתן (מברק)
הנחיות לתגובת העיתונות בארץ על החלטת בינאום ירושלים.

472. 11.12.1949 ו. איתן אל מ. שרת (מברק)
הודעת הממשלה בכנסת בתגובה על החלטת הבינאום; הצעת בן־גוריון שאילת יבוא לדווח על יחס ארצות־הברית.
הערת־עורך
שדר משר החוץ האמריקאי לישראל (11.12.1949).

473. 11.12.1949 ו. איתן אל מ. שרת (מברק)
דברי מקדונלד: ארצות־הברית הידידה האמיתית של ישראל מבין המעצמות; תלונה על השמצות ב"פלסטיין פוסט".

474. 11.12.1949 מ. פישר אל מ. שרת
ניתוח העמדה הצרפתית בהצבעה על בינאום ירושלים.

475. 11.12.1949 מ. עמיר אל ג. אבנר
דין־וחשבון על פעילותו בארצות בנלוכס למנוע קבלת ההחלטה בעצרת.

476. 12.12.1949 מ. שרת אל ו. איתן (מברק)
עבור בן־גוריון: התנגדות לצעדים פרובוקטיביים בירושלים.

477. 12.12.1949 א. אבן אל ו. איתן (מברק)
התרשמות אבן שעמדת ארצות־הברית עדיין גמישה ותלוייה בתגובה הישראלית; סיכויים טובים לישראל אם לא תצא בהכרזות.

478. 12.12.1949 א. אבן אל ו. איתן (מברק)
נסיון ללמוד לקח מתוצאות תגובת ישראל להחלטת 4 בנובמבר 1948 על עדיפות לתגובה מתונה גם בנושא ירושלים.

479. 12.12.1949 ב. כדורי אל ג. אבנר
מכתב לוואי
נספח: דיווח על שיחות בוואטיקן לפני ההצבעה על הבינאום בעצרת.

480. 12.12.1949 ג. אבנר אל א. יאפו
סקירה על היחסים הקשים בין יוון לישראל לקראת מגעים עם איש הצירות היוונית בלונדון.

481. 13.12.1949 ו. איתן אל מ. שרת (מברק)
הבהרה להודעת הממשלה הצפוייה בדבר העברת הכנסת ומשרדי הממשלה לירושלים; לחץ דעת הקהל.
הערת־עורך
הודעת הממשלה על העברת הכנסת ומשרדי הממשלה לירושלים (13.12.1949).

482. 13.12.1949 ו. איתן אל מ. שרת (מברק)
התהליכים הפנימיים בארץ ובממשלה המובילים להודעה בכנסת; התנגדות לקו של שרת.

483. 13.12.1949 א. אבן אל ו. איתן (מברק)
שיחה עם ראסק: השערות והמלצות לגבי ההתפתחויות הצפויות בעניין ירושלים לאחר החלטת הבינאום.

.484 13.12.1949 ג. רפאל אל מ. שרת
שיחה עם צאראפקין: התנגדות לחלוקת ירושלים שפירושה התבססות אנגלו־אמריקאית באיזור; עמדת ברית־המועצות בעד היצמדות לתכנית החלוקה כפת־רון הבעיה הארצישראלית.

.485 13.12.1949 מ. עליאש אל מ. קומיי (מברק)
התנגדות לצעדים הפגנתיים בעניין ירושלים.

.486 13.12.1949 מ. פישר אל ג. אבנר
ירושלים: שיחה עם רנה קאסין; מגעים בפאריס.
הערת־עורך
טיוטת הסכם בין ישראל לירדן (13.12.1949).

.487 14.12.1949 ד. בן־גוריון: קטע מיומן
ירושלים: התפתחויות ושיקולים.

.488 14.12.1949 שיחת ג. אבנר – פ. גיון
טענת ציר צרפת בישראל נגד ההצהרה על העברת הממשלה לירושלים; האש־מת ישראל על שבנוקשותה גרמה להחלטת הבינאום ותמרנה את עצמה לבדידות פוליטית.

.489 14.12.1949 ג. רפאל אל ו. איתן (מברק)
דיווח של מולקי על שיחתו עם אצ׳יסון.

.490 14.12.1949 מ. שרת אל ו. איתן (מברק)
הודעה על התפטרותו מהממשלה; נימוקיו.

.491 14.12.1949 ו. איתן אל מ. עליאש (מברק)
הצעה לגייס עזרה בריטית להשפעה על ארצות־הברית בעניין ירושלים.

.492 14.12.1949 מ. פישר אל ג. אבנר
שיחה עם פארודי על החלטת הבינאום: האשמת ישראל בנוקשות ובקשה להצ־עה חלופית מצידה; הצהרת בן־גוריון בכנסת התקבלה בצרפת ללא עוינות.

.493 15.12.1949 ו. איתן אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם הציר הבריטי הֶלֶם: הצהרת בן־גוריון בכנסת; החוזה האנגלו־ירדני כגורם מפריע בשיחות שלום עם ירדן.

.494 15.12.1949 מ. שרת אל ו. איתן (מברק)
בקשה להפעיל השפעה על בן־גוריון למתן את הצהרותיו הגורמות נזק בעיקר ליחסים עם ברית־המועצות.

.495 15.12.1949 א. אבן אל ו. איתן (מברק)
הנזק הנגרם על־ידי הנימה ההיסטרית בעיתונות הישראלית בעניין ירושלים.

.496 15.12.1949 ג. רפאל אל ו. איתן (מברק)
שיחה עם מולקי: שיתוף פעולה ישראלי–ירדני נגד החלטת הבינאום; ההסכם הצפוי בין שתי המדינות.

.497 15.12.1949 שיחת מ. שרת – פ. פראנקפורטר
פיתוח רעיון שיש להעביר לאצ׳יסון: הידוק קשרי יהדות ארצות־הברית עם ישראל, תוך סילוק החשש לנאמנות כפולה, כערבות לאי־הצטרפותה של ישר־אל לגוש הסובייטי.

.498 16.12.1949 ד. בן־גוריון אל מ. שרת (טיוטת מברק)
סירוב לקבל התפטרותו של שרת.

.499 16.12.1949 י. בזנר אל א. קפלן וד. הורוביץ
שיחה עם מקדונלד: האשמות מצד השגריר כלפי ה״פלסטיין פוסט״ והממשלה בעמדה אנטי־אמריקאית ופרו־סובייטית; העברת משרדי הממשלה לירושלים.

.500 16.12.1949 ו. איתן אל מ. שרת (מברק)
חלוקה צפוייה של שטח ההפקר בבית חנון בין ישראל למצרים; ייעוד החלק הישראלי לעבדאללה; בקשת אישור משרת לפנות לאמריקה לסייע ביצירת קשר מדיני עם מצרים.

.501 16.12.1949 מ. קרן אל ו. איתן (מברק)
פגישה עם הייר ממחלקת המדינה: התגובה הישראלית להחלטת הבינאום וההתפתחויות הצפויות במועצת־הנאמנות; גישה לא־מחייבת מצד הייר.

.502 16.12.1949 ש. קדר אל מ. פישר
שיחה עם בינוש ממשרד החוץ הצרפתי: שאלת השתתפותו של ציר ישראל באסיפות יהודיות וציוניות.

.503 16.12.1949 א. מואיסים אל ג. אבנר
שיחה עם סגן שר החוץ היווני: תלונת ישראל על יחס עויין מצד יוון אפילו אחרי הכרתה בישראל; האינטרס היווני בירושלים; נסיון פיפנליס להסביר מניעים.

.504 18.12.1949 ד. בן־גוריון: קטע מיומן
שיחת איתן עם הציר האיטלקי אנצילוטי: רעיון למעמד אקסטריטוריאלי למקומות הקדושים.

.505 18.12.1949 מ. עמיר אל ג. אבנר
שיחה עם בון ממשרד החוץ ההולנדי: ניתוח המצב לאחר החלטת הבינאום; המלצה לתיקון היחסים עם האו"ם; בקשה לשקול מחדש את הצעת ישראל לפיקוח על המקומות הקדושים; מגמה הולנדית לתיווך; שאלת ההכרה בישראל.

.506 19.12.1949 שיחת ו. איתן – ר. נוויל
התנגדות נוויל להחלטת הבינאום; הצעתו להכללת ירושלים היהודית בתחום ריבונות ישראל והקמת יחידת שמירה למקומות הקדושים בעיר העתיקה – כולל הר ציון – כשבראשה קצונה בינלאומית.

.507 19.12.1949 תזכיר מאת י. תקוע
שיקולים טאקטיים בשאלת ירושלים והגורמים השונים המעורבים בה.

.508 19.12.1949 ג. רפאל אל ו. איתן (מברק)
תשובה לבקשתו לגשש תגובת ריילי להחלטת הבינאום: לפי דיווח על שיחת ריילי–ספלמן התנגד ריילי להחלטה.

.509 19.12.1949 מ. עליאש אל מ. קומיי (מברק)
שיחה עם סטראנג ממשרד החוץ הבריטי: תחולת החוזה האנגלו־ירדני; ירושלים; רכש; נפט.

.510 20.12.1949 ג. אבנר אל ו. איתן
שיחה עם ציר הולנד בישראל בעניין ירושלים: תמיכה במדיניות הישראלית.

.511 20.12.1949 מ. פישר אל ג. אבנר
העברת משרדי הממשלה לירושלים; הטאקטיקה של הוואטיקן וצרפת בעניין ירושלים.

.512 21.12.1949 תזכיר מאת מ. קרן
שיחה עם רוקוול ממחלקת המדינה: ביקורת על מדיניות ישראל בעצרת; בעיית הנגב במגעים עם ירדן; פחד הערבים מתוקפנות ישראלית; דאגה מיחסי ישראל עם הגוש הסובייטי; ציוני אמריקה.

.513 21.12.1949 מ. פישר אל ג. אבנר
שיחה עם דה־בואסנז'ה: ההצבעה בעניין ירושלים; ועדת הפיוס; מדיניות ערבית חדשה.

.514 22.12.1949 ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק)
שדר ממחלקת המדינה בעניין ירושלים.
הערת־עורך
החלטת מועצת־הנאמנות בשאלת ירושלים (20.12.949).

.515 24.12.1949 תזכיר מאת ו. איתן
בעיית ירושלים: תכנון המערכה הפוליטית של ישראל.

.516 25.12.1949 מ. פישר אל ג. אבנר
שיחה עם בינוש ממשרד החוץ הצרפתי: תלונת ישראל על יחס צרפת במועצת־הנאמנות; חילוקי־דעות במשרד החוץ הצרפתי בבעיית ירושלים.

517. 25.12.1949 ו. איתן אל י. צור (מברק)
הנחיות בשאלת ירושלים לקראת שיחה עם הנשיא ושר החוץ של ארגנטינה.

518. 28.12.1949 א. אבן אל ו. איתן (מברק)
הצעה לנוסח מכתב וייצמן אל טרומן בעניין ירושלים.

519. 28.12.1949 א. קצנלסון אל מ. שרת
שיחה עם צאראפקין: בינאום ירושלים; מגעים עם עבדאללה; האשמת ברית־המועצות בתוצאות ההצבעה באו״ם.

520. 29.12.1949 מ. שרת אל א. אבן (מברק)
דיווח על התקדמות השיחות עם עבדאללה: קיפאון בעניין הפרוזדור; השערות חלופיות בדבר כוונות הירדנים.

521. 29.12.1949 תזכיר מאת ש. רוזן
בעיית ירושלים: הצעה לקו פעולה באו״ם – המגמה דחיית ההכרעה.

522. 29.12.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
הצעת גארו, נציג צרפת במועצת־הנאמנות, לבינאום חלקים מירושלים – העתיקה והחדשה – מחוץ למובלעות ריבונות לישראל ולירדן.

523. 29.12.1949 ג. רפאל אל מ. שרת
תגובה נזעמת של טרומן על הצהרת בן־גוריון; מגמה של אוסטרליה ושל הוואטיקן להסתלק מתכנית הבינאום; טיעונים לשיחות אפשריות עם הוואטיקן ועם הרוסים.

524. 29.12.1949 מ. פישר אל ג. אבנר
שיחה עם קוב דה־מרוויל: ניתוח המצב שנוצר עם החלטת הבינאום; אפשרות חזרה לתכנית ועדת הפיוס; אזהרה לישראל להימנע מתגובות קיצוניות.

525. 30.12.1949 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
הצעת התשובה לתכנית גארו לבינאום חלקים מירושלים.

526. 30.12.1949 א. אבן אל ר. גארו
תשובת ממשלת ישראל למכתב גארו מ־21 בדצמבר: הגנה על סמכויותיה ופעולותיה של ממשלת ישראל ביחס לירושלים.

נספחים

נספח א — החלטת עצרת האו״ם מיום 11 בדצמבר 1948 על הדין־וחשבון של המתווך.

נספח ב — תזכיר ועדת הפיוס מיום 11 באפריל 1949.

נספח ג — הצעת החלטה של אוסטרליה מיום 19 בנובמבר 1949 לדיון בוועדה המדינית המיוחדת על הצעות למשטר קבע בינלאומי בירושלים ולהגנה על המקומות הקדושים.

נספח ד — הצעת החלטה של ישראל מיום 25 בנובמבר 1949 לדיון בוועדה המדינית המיוחדת על הצעות למשטר קבע בינלאומי בירושלים ולהגנה על המקומות הקדושים.

נספח ה — הצעת החלטה של הולנד ושוודיה מיום 5 בדצמבר 1949 לדיון בוועדה המדינית המיוחדת על הצעות למשטר קבע בינלאומי בירושלים ולהגנה על המקומות הקדושים.

תעודות

DOCUMENTS

1

ג. אבנר[1] אל מ. שרת
G. Avner to M. Sharett

מקור: 130.02/2447/6

לוזאן, 1 במאי 1949

משה היקר,

אתמול בבוקר נכנס איתן לעובי הקורה, ובינתיים כבר הכתיב דו"ח ראשון.[2] אליאס [ששון][3] ואני חשבנו שכדאי לסכם את העבודה שנעשתה עד בואו של המנהל הכללי, להוסיף כמה דברים על מה שכתב איתן ולהסביר כמה פרטים שאין אפשרות להבריקם.

בישיבה הראשונה שנתקיימה כמה שעות לאחר שהגענו,[4] היתה מגמת דברי אתרידג'[5] כדלקמן: "מספיק התחמקתם, הודיעו מיד עמדתכם המדויקת בעניין הפליטים, ירושלים וגבולות". תפקידנו הראשון היה, אפוא, להסביר שלגבינו קודמת שאלת השלום הכללי, ההסדר הכללי, פירושו הסכם על גבולות. הסברנו שגישתנו לבעיית הפליטים תלויה במידה מכריעה בהסדר הכללי. זאת נימקנו באופנים שונים, בעיקר באמצעות התזכיר של ליאו [כהן][6] שאותו מסר לנו כצידה לדרך. מבחינה חיובית אמרנו שמוכנים להתחיל מיד בדיון על גבולות, על יסוד סדר־יום עם כל מדינה ערבית לפי העניינים הנוגעים לה ולנו. אמרנו שתוך כדי משא־ומתן כזה נהיה מוכנים להביע עמדות ברורות בענייני הגבולות. המאבק בעניין ה־priority של בעיית הפליטים נמשך במשך 24 שעות, בשיחות לאין סוף עם חברי הוועדה ויועציהם. נתרשמו מחוזק עמדתנו שבעיית הפליטים היא לנו קודם כל בעיה בטחונית אשר אין לגשת אליה כאן עד אשר הובטח לנו שלום והסדר כללי. אולי לעזרתנו במאבק זה באו שני גורמים חיצוניים:

אתרידג' קיבל ידיעה שתכנית הפיתוח הגדולה הכוללת תכנית לפתרון בעיית הפליטים, תגיע לידו רק בעוד שבועיים בערך – מכאן שאין לו מה למהר בעניין הדיון על הפליטים.

יאלצ'ין[7] הגיע לאותה מסקנה מסיבה אחרת: מאחר שאמריקה הודיעה לטורקים שאין מה לדבר כרגע על אמנה ים־תיכונית (מסיבות הידועות לך), הרי מעוניינת טורקיה ראש וראשונה באמנה איזורית להגנת האיזור בפני הסכנה האדומה. זאת היא מטרה מספר 1 של טורקיה ושל יאלצ'ין, ולדידם הזמן דוחק. תנאי קודם להתחלת שיחות בעניין זה הוא שלום בין ישראל ושכניה, אשר גם היא וגם הם חייבים להיות

1

1. גרשון אבנר (הירש), מנהל מחלקת מערב אירופה במשרד החוץ, חבר משלחת ישראל לוועידת הפיוס בלוזאן.
2. ראה כרך 2, מס' 526.
3. אליהו ששון, ראש מחלקת המזרח התיכון במשרד החוץ, חבר משלחת ישראל לוועידת הפיוס בלוזאן.
4. משלחת ישראל הגיעה ללוזאן ב־27 באפריל 1949. על הפגישה הראשונה ראה כרך 2, מס' 515.
5. מארק אתרידג', נציג ארצות־הברית בוועדת הפיוס.
6. ליאו כהן, יועץ מדיני במשרד החוץ. התזכיר, מיום 24 באפריל 1949, שעניינו בעיית הפליטים, נמצא בתיק 130.02/2447/3.
7. חוסיין יאלצ'ין, נציג טורקיה בוועדת הפיוס.

גורמים פעילים באמנה. לכן דורשת בעיית הגבולות סידור מהיר ומבחינת טורקיה היא עדיפה בדחיפות ובחשיבות על בעיית הפליטים.

אם כן, בעניין זה נתקבלה עמדתנו ומצבנו כאן היה טוב – לולא הלחץ של עניין לייק־סאכסס.[8] הגיעו מברקיך[9] בדבר הקשיים שאתרידג' יוצר באמצעות מברקיו, ואובריי [אבן] דיבר אתי טלפונית בעניין זה.

הסתבר שאתרידג' הוא באמת פסימי לגבי סיכויי ההצלחה. יחסו מבוסס על שתי דעות קדומות: חששו שאצלנו אין מי שקובע את העניינים אלא ראש־הממשלה ורק הוא. שנית – (ועל כך הוא חוזר בלי סוף) הרעיון שראש־הממשלה יחסו שלילי לוועדה, לו עצמו (לאתרידג'), למשא־ומתן ולבעיות השונות שיש לפתרן "רק על בסיס רצון טוב". בדעה קדומה זו יצא משיחותיו עם ראש־הממשלה לפני לוזאן.

בו בזמן שדיברתי עם אובריי, היה אסקאראטה[10] אצל אליאס והסביר לו שאתרידג' מתייחס לדברים שלנו בדבר שלום והסדר ונכונות להודיע עמדות בעניינים הטריטוריאליים תוך כדי המשא־ומתן – בספקנות רבה. דעת אתרידג': "כך מדברים ששון והירש – אך זה לא ד[וד] בן־ג[וריון], והוא הקובע ויחסו שלילי לכל משא־ומתן רציני ולכל ויתור". ונימק זאת אתרידג' בכמה דברים:

לאחר השיחה הקשה של הוועדה עם ראש־הממשלה בתל אביב[11] בא אליו מ. קומיי[12] ירושלימה כדי לרכך את הדברים.[13] שמח ונסע לראש־הממשלה לשיחה שנייה (האחרונה לפני לוזאן) כדי להיווכח אם אמנם יש יחס טוב יותר לוועדה ולעניינים. והנה – בשיחה היה ראש־הממשלה קשה עוד יותר, פסקני עוד יותר, קטגורי עוד יותר.[14]

שנית – מנמק אתרידג' – "על התזכיר שהגשנו בדבר ג'סטות מצד ישראל,[15] לא קיבלנו אפילו תשובה שלילית. בעניין ירושלים – ביקשנום להביע עמדתם הם, עמדתם המלאה, לוועדת המשנה.[16] לא נעניינו".

כך הוא הגיע למסקנה שאין לשים אימון מלא ביחסם החיובי־קונסטרוקטיבי של ששון והירש, שתפקידם כתפקיד קומיי בירושלים. כאשר יגיעו הדברים לעצם העניין, לא תראה ישראל כל רצון לגישה פשרנית יותר. בקיצור – לצטט את אשר אמר לקמחי[17] – "הם ארוגנטים, שיכורי ניצחון, אין כל רצון לפשרות וספק אם רוצים בכלל שלום בשלב זה".

8. עניין קבלת ישראל לאו"ם שעמד בפני הכרעה במושב עצרת האו"ם באותם ימים.
9. מברקי שרת אל איתן, LS2, LS1, 28.4.1949, 130.09/2317/8. שרת שיגר מברק של אבן שבו דיווח על שיחתו עם אצ'יסון (ראה כרך 2, מס' 511). אבן התרשם כי במחלקת המדינה שוררת עדיין בהלה מסוימת באשר לסיכויי ההצלחה של ועידת לוזאן שמקורה בדיווחים רואי־שחורות של אתרידג', החושש מכשלון הוועידה בגלל עקשנותה של ישראל.
10. פאבלו דה־אסקאראטה, מזכיר ראשי של ועדת הפיוס.
11. ראה כרך 2, מס' 479.
12. מיכאל קומיי, מנהל מחלקת חבר העמים הבריטי במשרד החוץ.
13. ראה דיווח של אתרידג' על השיחה ב: *FRUS*, 1949, VI, pp. 911–6.
14. שם, עמ' 925–927.
15. ראה נספח ב.
16. ועדת המשנה המיוחדת לטיפול בבעיית ירושלים והמקומות הקדושים שהקימה ועדת הפיוס בראשית 1949. הבקשה הנזכרת בעניין ירושלים הופנתה אל מ. קומיי בשיחתו עם אתרידג' ב־9 באפריל. ראה: *FRUS*, 1949, VI, p. 912.
17. ג'ון קמחי, עיתונאי בריטי יהודי, לשעבר עורך השבועון *Tribune*.

את כל זאת הבריק למשלחתו באו"ם שדורשת ממנו דו"ח יום־יום (הודיע לנו על זאת). תפקידו של איתן היה אפוא למחוק את הרושם הזה ולתת רושם שקו המשלחת הוא קו הממשלה, כולל ראש־הממשלה – גישה קונסטרוקטיבית למשא־ומתן, רצון לחתור לשלום, נכונות לוויתורים פה ושם.

בהתאם לקו הזה הגה [אתרידג'] רעיון חדש: אולי יועיל ויעזור הדבר למשא־ומתן כאן אם ישראל תנחל מפלה באו"ם הפעם. המחשבה היא שכתוצאה ממפלה באו"ם ("שלא תעלה להם הרבה – כי אינני אוייב שלהם, רוצה רק להביא אותם למצב־רוח של משא־ומתן ממשי") יתרככו ויראו כי לא תמיד אפשר לנצח את או"ם. הוא מציין שכתוצאה מכמה שגיאות טקטיות נכנסה ישראל למיצר בלייק־סאכסס. הערבים שמחים על כך וממתינים כדי לנצל זאת עד הסוף. הוא יודע שהוא נמצא בעמדת מפתח בעניין זה. אם כי אינו מוכן (לפי דבריו) לנצלה לרעתנו כי אז תהיינה טענות נגד הוועדה ונייטרליותה, הרי אינו מוכן לעזור לישראל לצאת מן המיצר, מתוך מחשבה שהמפלה תשפיע "לטובה" על ישראל וגישתה למשא־ומתן אשר, לדעתו, אינו יכול להסתיים בהצלחה אם לא ייעשו ויתורים מסויימים על־ידי שני הצדדים.

אמר לנו כמה פעמים שכאשר תגיע ישראל למצב רוח יותר נוח, הרי יתמוך בכל מיני דרישות שלנו, בנוגע לעזה ועוד. אולם לדעתו יש צורך לסטות מן העמדה של השיחות בארץ כדי שיהיה סיכוי כל־שהוא לשיחות לוזאן.

אנו תקווה שהשיחה הארוכה של איתן הזיזה אותו מהערכתו אותנו. במסיבת העיתונאים[18] אמר איתן דברים מנוסחים כהלכה בעניין הפליטים. מבלי לזוז אף במקצת מעמדתנו, נתן לעניין ניסוח קונסטרוקטיבי, וייתכן שזה יעשה רושם עליו. איתן מעיין בתזכיר של הוועדה כדי לראות אם אפשר למלא אחרי איזו הצעה אחת או שתים מבלי לוותר על משהו חיובי או חיובי למחצה. נאום מצדך או מצד ראש־הממשלה אשר בו מופיע משהו בדבר יחסנו לשלום, ואף איזה־שהוא רמז לגישה חיובית בעניין הפליטים (הרושם הקונסטרוקטיבי הוא העיקר) – כל זה היה עוזר.

במה הדברים אמורים? היה עוזר בקשר לאו"ם והדו"חות של אתרידג' למשלחת. לולא היתה קיימת בעיה זאת, לא היה מה לדאוג, כי כאן בקשר לשיחות הכול הולך כשורה.

מה שנוגע לעניינים פה (בלי קשר לאו"ם), נדמה לי שבעיית סוריה תהא הרצינית ביותר. הם מנמקים עמדתם בזה שהמצב בארץ־ישראל אינו מבוסס עוד על תכנית החלוקה. כל הארצות – ישראל, עבר־הירדן, מצרים ולבנון, ניסו לקחת את אשר יכלו. לבנון, המסכנה, לא הצליחה לקחת דבר. ישראל לקחה הרבה מעל לתכנית החלוקה ובזה ביטלה את סמכותה היורידית. עבר־הירדן ומצרים לקחו – והנה לקחה גם סוריה, ולמה שלא תחזיק בזה. ישראל אינה יורשת של כל שטח המנדט. היא יורשת את אשר לקחה. ומה שנוגע לתכנית ה־29 [בנובמבר] – אם תחזיר ישראל את הגליל המערבי וחלקים מן הנגב – תצא סוריה ברצון ממשמר הירדן. כרגע מתנהל הוויכוח על כך בינינו לבין הוועדה. על טענותינו איני צריך לחזור כאן. עובדה היא, בכל זאת, שהטורקים והצרפתים מקבלים את עמדת סוריה. אתרידג' לא דן על כך עוד. האפשרית פעולה בוואשינגטון כדי שהסטייט דפארטמנט תשפיע על הסורים לסגת ועל אתרידג' לא לקבל עמדתם? אם גם הוא יקבל את עמדת הסורים יהיה הדבר קשה עוד יותר. אגב, ביום הראשון קיבלו כולם את עמדתנו. אתמול באו הסורים וכעת שינו דעתם.

18. ראה כרך 2, מס' 526 והערה 5 שם.

לגבי הערבים המצב הוא שאינם חפצים להתקדם, עד שלא ייחתך העניין בלייק־סאכסס. אחת הסיבות שנותנים – "אין אנו מדברים עם ישראל עד שהיא לא מסיימת את החרם על סוריה". אגב, כל המשלחות הערביות מרוכזות במלון אחד, ואנו במלון עם הוועדה.

בכל־זאת יש לשער שתהיינה שיחות בלתי ישירות על גבולות עם הלבנון וישירות עם עבר־הירדן. אנו מניחים שעניין הגבול עם הלבנון ייגמר מהר ואז יחפצו להעמיד את עניין הפליטים. אז נצטרך להתחמק ולהתקדם קודם עם משלחות אחרות בדבר גבולות.

אני תקווה שלמכתב זה ערך מסוים בעיניך. אני מתנצל על אורכו ועל כתב־היד – אין מזכירה עברית.

רוב שלומות וכבוד רב,
גרשון הירש

2

הנשיא וייצמן אל הנשיא טרומן (ואשינגטון)
President Weizmann to President Truman (Washington)

העתק: Copy: 93.03/64/1

[New York], 1 May 1949

My dear Mr. President:

On my return to New York after our conversation in Washington last week,[1] I found an invitation from Cardinal Spellman[2] to visit him at his home. I availed myself of this gracious invitation and we had a long and frank talk on all outstanding problems, including especially that of Jerusalem.[3] As you will see from the enclosed letter,[4] my feeling that there need be no incompatibility between the interests of Israel and those of the Christian world has been reinforced by this meeting. I have also been relieved to find that the principles of Israel's approach to this problem do not diverge fundamentally from those of the United States Government. Our main principle is that an international regime, if established in Jerusalem, should address itself to the protection, control and immunity of the Holy Places, and need not interfere with the expression by the people of Jerusalem in their daily, secular lives of their national allegiance which, in the case of the Jewish population, lies with the State of Israel. Our representatives at Lake Success find that there is much support to this approach amongst many other

2

1. הפגישה התקיימה ב־25 באפריל. ראה כרך 2, הערת־עורך, עמ' 591, ומס' 509 שם.
2. קרדינל פרנסיס ספלמן, הארכיבישוף של ניו יורק, נשיא ה־ Catholic Near East Welfare Association.
3. ראה מס' 3 והערה 1 שם.
4. מס' 3.

delegations. It is also important to realise that an international regime for the Holy Places is within the military and financial capacities of the United Nations to fulfill, whereas international government for a large area and population may prove to be neither possible nor necessary. I understand that this view also conforms in general outline with that conveyed by Secretary Acheson to our Foreign Minister and other Israeli representatives.[5]

In thanking your for bringing me in touch with such a distinguished representative of the Catholic Church, I wish to tell you that my Government will continue to cooperate with the Conciliation Commission and with all the religious authorities involved in the hope of securing a mutually agreed solution of this problem. It was in that spirit that I was able to make the statement on behalf of my Government on April 23,[6] conceding to the international community full control and jurisdiction over all Holy Places under Israeli control. This is a far-reaching commitment which ought to be appreciated and utilized without delay. It is not sufficiently realized that the Arab Government controlling most of the Holy Places has made no similar undertaking.

In my talk with Cardinal Spellman, we also touched on the problem of refugee resettlement in the Near East. I hope that the Arab–Jewish talks now proceeding at Lausanne will offer an opportunity of discussing all the possibilities of resettlement and repatriation in the Near East.

I have been much impressed, as have all our representatives here, with the strong hopes felt by world public opinion for a speedy alleviation of this distress by a permanent settlement. As a first step in responding to this feeling, my Government will shortly indicate to the Conciliation Commission at Lausanne its willingness to reach an agreed solution of this problem during the forthcoming negotiations. You may find it significant that this statement will contain nothing negative[7]; it will exclude none of the methods whether of resettlement or of repatriation, which have been advocated for attaining the desired objective which is to find homes immediately for all who have suffered through the effects of war in the Near East.

In conclusion, Mr. President, I feel impelled to reaffirm one of the chief impressions of my work here. Since all these problems – Jerusalem, Holy Places, refugee resettlement etc. – are likely to find their solutions only within the framewok of the United Nations and its agencies, it is opportune and indeed urgent for Israel to have its place within that organization on an equal level with the Arab wold which is represented there by no less than six members. For that reason, the efforts which your delegation at Lake Success is making for Israel's admission appear to me to be one of the most significant contributions which the United States has made to the establishment of peace among the independent peoples of the Middle East. I do not conceal that the

5. ראה כרך 2, מס' 477 ו־510.
6. ראה כרך 2, מס' 510, הערה 3.
7. ראה מס' 5 (נספח).

moderate tendencies which I try to represent would be greatly strengthened by Israel's admission and weakened by any deferment.

May I take my leave of you, Mr. President, with renewed expression of my profound gratitude for your unfailing kindness and sympathy at all times.

Very sincerely yours,

Chaim Weizmann

3

הנשיא וייצמן אל הקרדינל פ. ספלמן (ניו יורק)

President Weizmann to Cardinal F. Spellman (New York)

Copy: 93.03/64/1 :העתק

[New York], 1 May 1949

My dear Cardinal Spellman,

I am writing this letter to convey my deep gratitude for your gracious hospitality on April 28th.[1] Friendship with the Holy See is one of Israel's vital interests. We seek that objective not merely in the interests of peace and stability in our part of the world, but also as an expression of cooperation and mutual respect between two of the historic spiritual forces of the world.

After our conversation, I remain convinced that our aims in the Jerusalem question, though not identical, are nevertheless reconcilable, given an adequate measure of goodwill. The formal and solemn pledge which I made for my Government on April 23rd,[2] surrendering to the international community all jurisdiction and control over Holy Places in Israeli territory, deserves to be regarded by the Christian world as a highly conciliatory gesture. If a similar pledge were made by the Arab Government controlling a majority of the Holy Places in Jerusalem, I cannot doubt that the problem of the Holy Places would be on the way to solution, provided only that the United Nations were to assume this responsibility in an active and responsible spirit. It is obviously useless to concede responsibilities to the international community, if the United Nations shows no tendency to take them up.

At the same time, if we wish to apply the international principle effectively at this time, we must make proper allowance for the great changes that have occurred since the original statute for Jerusalem was proposed by the General Assembly.[3] These changes arise from the refusal of the United Nations to ratify or apply the statute worked out by the Trusteeship Council;[4] the armed

3

1. פרטים על השיחה ראה ב"ידיעות משרד החוץ אל חברי הממשלה", מס' 47, 7.6.1949, ארכיון צה"ל 532/73/169, והשווה *FRUS*, 1949, VI, p. 1015, n. 3.
2. ראה כרך 2, מס' 510, הערה 3.
3. ראה תעודות, דצמבר 1947 – מאי 1948, נספח א, עמ' 815–820.
4. ראה כרך I, מס' 200 והערות שם.

resistance of the Arab States against the November Resolution and particularly against the internationalisation of Jerusalem; the terrible privations and sufferings endured by the Jews of Jerusalem, reminiscent of the days of siege in the life of the prophet Jeremiah; the successful defence of Jerusalem by Jewish forces against its imminent annexation to an Arab State which had persistently refused the internationalisation of the Holy Places; the restoration of peace, order and dignified life to Jerusalem; the accompanying integration of the life of the City into the life of the state to which its people are bound by every tie of natural allegiance; and the proved inability and unwillingness of the United Nations to undertake a heavy military, administrative or financial commitment in the City.

Now these events do not, in our view, signify that the international interest in Jerusalem cannot be appropriately expressed. They do, however, imply that new thinking must be done, new proposals must be worked out. These proposals must show a deep concern both for universal religious interests and for the welfare and sentiment of the population of Jerusalem. My Government is ready for this re-examination. Indeed, the General Assembly itself by requiring the Conciliation Commission to present new proposals for the future of Jerusalem by September 1949,[5] clearly implied that the scheme worked out in November, 1947, may require revision. Many influential governments represented in the United Nations, including the Government of the United States, have informed us that they regard the formulation of new proposals as essential. As we decided on Thursday, I have asked Mr. Eban to send you a summary of the proposals now current in the United Nations together with a rough outline of our approach to each of them. I understand that the Conciliation Commission will be discussing a project with us within the next few weeks and that their own recommendations will come to the General Assembly in September. It will be seen, therefore, that we are approaching the time when the juridical status of Jerusalem will be defined by international consent. My Government hopes very shortly to be in a position to contribute its own experience and views on this problem from within the United Nations itself. What I have tried to convey, both by my speech on April 23rd and by our conversation of Thursday, is that we approach this question with the utmost good will and with the most determined attempt to reconcile all the interests involved.

I feel that there can be nothing but value from a continued exchange of views between your representatives and ours on these questions, and Israeli representatives both in Washington and at the United Nations will always be at the disposal of yourself and your Colleagues for this purpose.

On the subject of refugees I hope that the Arab–Jewish talks now proceeding at Lausanne will offer an opportunity of discussing all the possibilities of resettlement and repatriation in the Near East.

5. המדובר בהחלטת העצרת מ־11 בדצמבר 1948. ראה נספח א.

I shall not easily forget your courteous gesture in placing the flag of our young State in honourable association with those of your Church and your country. I hope that Israel, arising again as a State after two thousand years, will always be found side by side with all the forces which defend the human spirit against nihilism and despair.

I remain, Very sincerely yours,

P.S. I enclose a letter which I have addressed to the President of the United States.[6]

הערת־עורך
Editorial Note

החלטת ממשלה על עתיד רצועת עזה

ב־3 במאי דנה הממשלה בהצעתו של אתרידג׳ למסור את רצועת עזה, על כל תושביה, לריבונות ישראלית. שרת הביא את השאלה לדיון בעקבות פנייה של איתן שביקש הכרעה דחופה בנושא (ראה מברק איתן אל שרת, SL6, 2.5.1949, 130.02/2442/5).

בהציגו את הנושא בפני הממשלה דחה שרת את הרעיון והציע לא להחליט בשלב זה על עתיד הרצועה. הוא צפה קשיים חמורים בקליטת האוכלוסיה הערבית שתסופח לישראל עם הרצועה, ולדבריו ״עוד לא בגרנו כדי לקלוט שלוש מאות אלף ערבים״.

בן־גוריון דחה את גישתו של שרת ותמך בקבלת ההצעה. הוא הדגיש את היתרונות הגיאופוליטיים שבסיפוח האיזור וצפה הרפיית הלחץ המדיני על ישראל בנושא הפליטים אם תקבל את הרצועה.

מרבית השרים תמכו בעמדתו של בן־גוריון וחרף עמדתו של שרת ובהימנעותו החליטה הממשלה ״כי באם יוצע סיפוח חבל עזה למדינה על כל תושבי[ו] תהא תשובתנו חיובית״.

4

ו. איתן אל מ. שרת
W. Eytan to M. Sharett

Orig.: 130.02/2447/6 :מקור

Lausanne, 3 May 1949

Dear Moshe,

Gershon Hirsch's departure for Paris offers a good opportunity for sending along a letter to be forwarded from there. Boisanger[1] will be taking over the chairmanship of the Commission in a few days' time and is leaving tomorrow or the day after for Paris for consultations at the Quai d'Orsay before he

6. מס׳ 2.

4

1. קלוד דה־בואסנז׳ה, נציג צרפת בוועדת הפיוס.

becomes chairman. We are accordingly sending Gershon to Paris for a day to give Fischer[2] an account of all that has been happening and all that is pending here, and so enable him to reach the Quai d'Orsay before Boisanger.

Yesterday afternoon Elias [Sasson] went to Vevey to meet Fawzi Mulkhi[3] and Riad Mufleh.[4] When Elias got in touch with Mulkhi on the phone, Mulkhi was perfectly prepared to meet him, but not in Lausanne. We therefore picked on the Hôtel Trois Couronnes at Vevey as a likely-sounding place, and the meeting was duly held. There is nothing of very great interest to report about the content of the conversation, whose importance really lies in the fact that it was our first direct contact with an Arab delegation here. I have no doubt that similar contact will be made in the course of the week with the Lebanese and (now that Abdul Moneim Mustafa[5] has arrived) with the Egyptians. Preparations are already under way.

We, or rather you, will soon have to decide what is to be Israel's attitude about the Arab parts of Palestine. The Arab delegations here are at one another's throats, and fierce quarrels take place between them until late in the night. One of the main subjects at issue between them is the fate and future of Arab Palestine. The Transjordanians of course insist on annexation, while the Egyptians, supported by Syria and (*in absentia*) by Saudi Arabia, demand the creation of an independent Arab state. I beg you to take an early opportunity of sitting down with B[en]-G[urion] and hammering out for us a really clear line on this central issue. The Egyptians have declared that they have no territorial ambitions in Palestine and are anxious to get rid of the Gaza strip. Ethridge is in favour of giving the Gaza strip, together with all its refugees, to us. The Egyptians, while anxious to give up Gaza, will under no circumstances hand it over to Transjordan and do not want Israel to have it either. They are in favour of its going to an independent Arab state, even if there is no contiguity between it and that state. The French are all in favour of the independent Arab state, while the Americans are for annexation by Transjordan. I have the feeling that if we had a clear line one way or the other we could, such is the confusion in men's minds, get our way.

As I told you in a recent cable,[6] the Commission attaches a great deal of importance to securing from us a reply to their memorandum of 11th April[7] and assurances on at least some of the points raised therein. I have sent them a letter[8] which I hope covers points 1 and 3 to their satisfaction, but clearly this

2. מוריס פישר, ציר ישראל בצרפת.
3. פאוזי אל־מולקי, שר ההגנה הירדני, ראש משלחת ירדן לוועידת הפיוס בלוזאן.
4. ריאד אל־מופלח, סגן שר הפנים בממשלת ירדן, חבר משלחת ירדן לוועידת הפיוס בלוזאן.
5. מוחמד עבד אל־מונעם מוצטפה, מנהל המחלקה לעניינים ערביים במשרד החוץ המצרי, ראש המשלחת המצרית לוועידת הפיוס בלוזאן.
6. איתן אל שרת, SL5, 2.5.1949, 130.02/2442/5.
7. ראה נספח ב.
8. ראה מס' 10, הערה 1.

is not very much, as the statements are purely declaratory in nature and in fact commit us to nothing. I hope will be able to send me instructions about how to answer the other points, or at least some of them.[9]

There has arrived here a group of three persons, headed by Mohammed Nimr Hawari.[10] They are Palestinian Arabs who previously appeared before the Commission at Beirut and were encouraged by the Commission to come to Lausanne. For the moment, all we know about them is that they have apparently come to speak about the refugees and nothing else. Elias is meeting Hawari this evening, and then we shall know more.[11]

This morning I had a long session with the full Commission, i.e. the members, their deputies and advisers, etc. This was my first formal meeting with them, and they particularly asked for it in order to hear what they called an authoritative statement of our case. I don't think I need trouble you with details of what I said, and I do not yet know exactly what their reaction was, as my statement, together with the time eaten up by interpretation into French, took so long that there was no time left for them to ask questions. A second meeting has been fixed for the day after tomorrow to give them a chance to ask questions, and in the meantime they are meeting privately tomorrow to digest what I told them and agree on the points they want to raise the day after. The only positive inpression that I carried away with me was that the Turk's principal assistant hates our guts and thought everything I said most arbitrary and unreasonable. This man, called something like Henessey[12] [- - - -],[13] has previously in private conversation expressed himself impolitely about us, to the extent of comparing us with Hitler. It will be small comfort to you to learn that he is tipped as Turkey's first Minister to Israel. We are about to launch a softening-up campaign against him, but he looks hard as steel.

One of the difficulties the Commission has been having is how to get off to a practical start. They keep asking us for suggestions, and we have now given them the idea of getting preliminary agreement on a preamble in the same way as was done at Rhodes.[14] A statement of general principles should not be hard to agree on, and it would set the ball rolling. We offered to draft such a preambular statement, and this was done this morning by Elias and Gershon while I was holding forth before the Commission. I shall revise it later today, and then we shall give it to the Commission to give them something to be getting on with.[15]

9. ראה הנחיות שרת אל איתן במברק LS10, 5.5.1949, 130.09/2317/8 והשווה מס׳ 10.
10. מוחמד נימר הווארי, עורך־דין מיפו, לשעבר מפקד ה״נג׳אדה״, ארגון הנוער הצבאי למחצה; מראשוני הפליטים הערביים שהגיעו לירדן.
11. בפגישה הבהיר הווארי כי ״אינו דוחה פתרון של הקמת מדינה ערבית במשולש״, אך טען ״כי אין ביכולת תושביה לקיים אותה מבחינה כלכלית ומדינית״. הוא הסכים לעורר את הנושא בפגישה עם הוועדה. (מברק ששון אל שרת, ET9, 4.5.1949, 130.02/2442/5.) ראה גם מס׳ 12.
12. ט. יניסיי, משנה לנציג טורקיה בוועדת הפיוס.
13. ארבע מלים לא הודפסו כאן.
14. ראה כרך 3, מס׳ 8 והערת־עורך, עמ׳ 21 שם.
15. ראה מס׳ 6.

Meron[16] yesterday gave Ethridge, Wilkins[17] and Porter[18] a lengthy exposé of the economics of the Middle East, with special reference to the possibilities of trade between Israel and the Arab countries. In view of the vast development plan the Americans have in mind, Ethridge is particularly interested in the economic aspect of things; and this economic aspect also, of course, falls specifically under the terms of the 11th December Resolution.[19] Ethridge is clearly out to conquer the Middle East for America, and Boisanger and Yalchin appear to be not unwilling to help him. They have bought the McGhee[20] plan blind, i.e. they have committted themselves to accepting it although they know as little about the details as we do.

I agree with what you say in your cable[21] about the idea of the British getting a passage across the Negev being fantastic, but the fact remains that both Ethridge and Yalchin referred to it.[22] Apart from registering distaste and opposition, I did not enquire further what they had in mind, but I expect I shall find an opportunity of doing so one of these days. If only one of them had mentioned it to me, I should perhaps not have paid much attention; but to hear it from them both on the same morning seemed to me to be something more than a coincidence.

You ask how Boisanger squares his support of the Syrians now with his support of Lebanon two months ago. Very simple. He says that we were naturally obliged to evacuate Lebanese territory as part of the armistice arrangement, as the sovereign territory of the Lebanon is clearly defined and internationally recognised. The borders of Israel, on the other hand, are uncertain; and it does not by any means follow that the area now occupied by Syrian forces must belong to Israel simply because it belonged to the Mandatory area of Palestine. Boisanger takes the view that all of Israel's borders are open to dispute and subject to settlement by negotiation, and that this applies as much to the border between Israel and Syria as to that between Israel and Transjordan. In general, Boisanger is utterly consistent in his support of all Syrian and Lebanese claims, and openly admits to being the protector, father confessor and guardian angel of the Syrian and Lebanese delegations.

16. גרשון מירון, מנהל המחלקה הכלכלית במשרד החוץ, חבר משלחת ישראל לוועידת הפיוס בלוזאן.
17. פרייזר וילקינס, פקיד במחלקת המזרח הקרוב במחלקת המדינה וחבר משלחת ארצות־הברית לוועידת הפיוס בלוזאן.
18. ויליאם פורטר, קונסול ארצות־הברית בניקוסיה וחבר משלחת ארצות־הברית לוועידת הפיוס בלוזאן.
19. ראה נספח א.
20. ג׳ורג׳ מקגי, ממארס עד יוני 1949 עוזר מיוחד למזכיר המדינה האמריקאי ומתאם הפעולות בשאלת הפליטים (ראה מס׳ 49, הערה 1). עם מינויו ביקר מקגי במזרח התיכון והגיש ב־22 באפריל למזכיר המדינה תכנית מקיפה לפיתוח כלכלי במזרח התיכון שבמסגרתה יימצא פתרון לשאלת הפליטים הערביים. הוא המליץ על החזרת 200,000 פליטים לישראל ויישובם של 500,000 הנותרים בארצות ערב. תכנית הפיתוח התבססה על שיתוף אמריקאי–בריטי וכללה המלצות לגיוס הון מממשלות, ארגונים בינלאומיים וחברות הון פרטיות. לאו״ם ולוועדת הפיוס נועד תפקיד מרכזי בביצוע התכנית.
21. מברק שרת אל איתן, LS4, 2.5.1949, 130.02/2442/7.
22. בפגישתם עם איתן ב־30 באפריל. ראה כרך 2, מס׳ 526.

Tomorrow is Independence Day, and our flag will be flying side by side with that of Switzerland over the Hôtel Beau-Rivage. We ourselves are going over to Geneva to attend Kahany's[23] reception, which promises to be a great success. The Turkish and Iranian delegations to the Red Cross Diplomatic Conference have expressed a desire to meet Elias on this occation, and others (I can't imagine why) apparently want to see me. In the evening we shall listen to a special sermon which the Rabbi of Geneva is delivering in his synagogue in honour of our first anniversary.

Yours ever.

W.E.

5

ו. איתן אל מ. אתרידג׳ (לוזאן)
W. Eytan to M. Ethridge (Lausanne)

Copy: 130.02/2441/1 :העתק

Lausanne, 4 May 1949

Dear Mr. Ethridge,

I think you may like to see the full text, which I enclose herewith, of a statement issued in New York by Mr. Aubrey Eban, the Permanent Representative of Israel at the United Nations.[1]

This statement reflects the policy of the Government of Israel and indicates an earnest attempt to meet the views of the United States Government on the solution of the refugee problem.

I am confident that this statement of the Government of Israel's position will go far to meet the views of the Arab delegations and will contribute to the creation of a favourable atmosphere for our present negotiations.

Yours sincerely,

Walter Eytan
Head of Israeli Delegation

23. מנחם כהני, נציג ישראל ליד המשרד האירופי של האו״ם בג׳נבה.

5

1. ההצהרה שלפנינו היא חלק מנאום מדיני מקיף שנשא אבן ב־5 במאי בוועדת אד־הוק של הוועדה המדינית של העצרת שדנה בקבלת ישראל לאו״ם. הנאום נועד ליצור אווירה נוחה לקראת קבלת ישראל לאו״ם והוצגו בו עמדותיה העקרוניות של ישראל בנושאי ירושלים, הפליטים והגבולות. (נוסח מלא של הנאום בתיק 93.03/73/17 וב־GAOR, 3rd Sess., pt. 2, AHPC, pp. 227–248.) לעיקר העמדה שהוצגה בנושאי ירושלים והגבולות ראה מס׳ 45 ר־101. שרת הקדים לשלוח לאיתן את נוסח ההצהרה בנושא הפליטים (ראה מברקו LS354, 130.02/2441/12).

נספח

APPENDIX

Statement issued by Mr. Aubrey Eban, Permanent Representative of Israel at the United Nations

1. The problem of the Arab refugees is the direct consequence of the war launched against Israel by the Arab States, and it is the Arab States that are therefore entirely responsible for this as well as for other forms of suffering inflicted by the war.

2. However, the consequent problem has raised a deep humanitarian issue and also serious implications for the future peace, development and welfare of the Middle East. The Government of Israel believes the solution of the problem to be inseparably linked with the solution of outstanding issues between it and the Arab States, and no satisfactory solution to be possible except by the restoration of peace in the Near East. The solution of the problem cannot be isolated from final settlement.

3. The Government of Israel is earnestly anxious to contribute to the solution of this problem, although it is none of its making. This anxiety proceeds from moral considerations and from Israel's vital interest in stable conditions throughout the Near East. Any rehabilitation of Arab refugees in any part of the Near East, whether in Israel or in neighbouring countries, involves intricate tasks of resettlement. In either case an entirely new start will have to be made, since as a result of the war the former economy of these people has been ruined. The two principles most widely advocated are: (a) resettlement of the refugees in places whence they fled, thus creating a large minority problem in Israel as well as a menace to internal peace and stability; also placing masses of Arabs under the rule of a non-Arab Government which, while committed to an enlightened minority policy, is not akin to the Arabs in language, culture or religion, nor in its social and economic institutions; (b) the resettlement of refugees in areas where they will live under a Government akin to them in spirit and tradition, wherein their smooth integration is immediately possible with no resultant political friction. Moreover, a study of the economic, irrigation and other potentialities of underpopulated and undeveloped areas in the Arab States reveals greater possibilities of a stable solution by this method than by resettlement in Israel. For these reasons the Government of Israel contends that resettlement in neighbouring areas be considered as the main principle of solution. My Government will be ready to make its own contribution to the solution of the problem. At present it is not yet ascertainable either how many wish to return under the conditions prescribed by the Assembly or how many Israel can receive in the light of political and economic considerations. The first objective at Lausanne will be to reach agreement by direct negotiation on the contribution to be made by each Government towards a settlement of this

grave problem. The extent of my Government's contribution will, *inter alia*, depend on the formal establishment of peace and relations of good neighbourliness between Israel and the Arab States.

4. The Government of Israel has already announced its acceptance of an obligation to make compensation for lands abandoned and previously cultivated. The entire question of compensation may well be settled by negotiation at Lausanne, together with the question of reparations for war damage.

5. The Government of Israel reaffirms its obligation to protect the persons and property of all communities living within its borders. It will discountenance any discrimination or interference with the rights and liberties of individuals or groups forming such minorities. My Government looks forward to the restoration of peaceful conditions which might enable relaxation in the liberty of persons or property. It would be reasonable to expect the Arab Governments, now that armistice prevails and peace talks have begun, to contribute to an improvement in the atmosphere by a similar declaration of willingness to discontinue measures instituted against Jewish citizens of their countries and restore their full freedom and equality of status.

6. Deeply conscious of the humanitarian problems involved, the Government of Israel observes with sympathy the efforts of international, governmental and non-governmental agencies to alleviate the immediate plight of refugees suffering hardships as a result of the war. The Government of Israel is prepared to lend its assistance in these efforts.

7. The Government of Israel feels deeply that prolongation of this distress without alleviation and final settlement undermines the stability of the Near East, the maintenance of which is in its vital interest. While thus indicating its readiness to do everything possible to contribute to a solution, and while welcoming U.N. initiative in that regard, the Government of Israel hopes that the States which caused the problem by their initiative in proclaiming war last year will face squarely their responsibilities and the undeniable opportunities available to them for settling the problem in a manner beneficial to their own economic needs and those of development in the vast underpopulated areas of the Arab States. An immediate declaration by all Governments of their desire for an early peace settlement would create a favourable atmosphere for discussion of this problem.

6

ו. איתן אל מ. אתרידג' (לוזאן)
W. Eytan to M. Ethridge (Lausanne)

Copy: 130.02/2447/1 :העתק

Lausanne, 4 May 1949

Dear Mr. Ethridge,

I am sending you herewith a rough draft which may serve as a basis for discussion on the principles governing future relations and a territorial settlement between Israel and each of her neighbours.

The Israeli Delegation does not consider itself bound to accept this draft in its present form, and is putting it forward simply as a preliminary suggestion which it is hoped will help the negotiations to move forward.

I shall be glad to discuss this draft more fully with the Commission at any time you may desire.

Yours sincerely,

Walter Eytan
Head of Israeli Delegation

נספח
APPENDIX

Draft Preamble

WHEREAS the United Nations Conciliation Commission for Palestine has entered upon its functions in accordance with the Resolution adopted by the General Assembly of the United Nations at its 186th Plenary Session on 11 December 1948;[1] and

WHEREAS the United Nations Conciliation Commission has invited the interested parties on the basis of Paragraphs 4, 5 and 6 of the aforesaid resolution to enter into negotiations with the Commission or directly on all outstanding questions; and

WHEREAS the United Nations Conciliation Commission has invited the interested parties to send authorised representatives to Lausanne in order to cooperate with the Commission in the final settlement of all questions outstanding between them; and

WHEREAS the interested parties have responded to the Conciliation Commission's invitation and have sent their authorised representatives to Lausanne for the abovesaid purposes;

NOW the undersigned representatives, in the full authority entrusted to them by their respective Governments, have agreed upon the following provisions:

6

.1 ראה נספח א.

Article I

With a view to putting an end to the political and military conflict between and Israel;

With a view to promoting the return of permanent peace and stability to the area of conflict and to the Middle East as a whole; and

With a view to enabling the Parties to conform to the principles of the Charter of the United Nations which prohibits the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any State and requires the resolution of international disputes by peaceful means;

The following principles, which shall be fully observed, by the Parties to this Agreement, are hereby affirmed:

1. The Parties undertake to continue to observe scrupulously the Armistice Agreement concluded between them on / date / at / place / in the presence of /the Acting Mediator or his representative /.

2. The right of each State to its security, freedom and sovereignty shall be fully respected.

3. The present Agreement is considered pre-requisite to the establishment of diplomatic relations as well as of economic cooperation between the Parties in accordance with the spirit of the Charter of the United Nations and the recognition of the importance of peace and stability in the Middle East.

Article II

In pursuance of the foregoing principles, and motivated by the determination to arrive at a final settlement of all questions outstanding between Israel and , the Parties agree as follows:

Boundaries:

1. The boundaries of Israel and shall be determined as follows:

2. The Parties undertake fully to respect these frontiers, which constitute the permanent settlement of the outstanding territorial problems between Israel and

3. The abovesaid boundary settlement, whilst constituting an agreement of a permanent character, will not be interpreted as ruling out the opening, at a later date, of negotiations between Israel and with a view to arriving, by means of peaceful negotiation, at further boundary decisions, based on the needs and interests of the Parties.

4. With a view to ensuring full respect of the above boundary settlement permanent contact shall be established and maintained between the frontier control authorities of Israel and so as to prevent frontier incidents, contraband and irregular passage of the frontiers.

5. In case of a frontier dispute arising between Israel and the Parties undertake to make every effort to resolve the dispute by peaceful methods of direct negotiation. If these efforts

fail and no agreed solution is reached, the Parties undertake to submit the dispute to arbitration.

7

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 5.5 :התקבל .Coded Tel. W213 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2308/9 :נוסח נכנס

New York, 4 May 1949

Heyd,[1] myself, saw today Under Secretary Webb[2] and Rockwell.[3] Presented him text our statement Arab refugees[4] and explained every consideration was given to views expressed on this subject on different occasions by Truman and Acheson to Weizmann and Sharett.[5] I stressed we did utmost meet their suggestions and expect their fullest assistance our immediate admission U.N. I indicated every postponement matter will prevent favourable developments Lausanne and make U.S.A. responsible for delay our peace Arabs. I said we shall not discuss any further details refugees but as part our peace negotiations Arabs. Finally, I challenged their lack cooperation Australians on promoting our admission.[6]

Webb listened attentively my explanation and said Acheson, himself, will study our statement and decide how far it meets their views. Rockwell admitted their passive behaviour Lake Success medium of pressure for our ''more constructive'' attitude to problems of refugees, Jerusalem and frontiers.

Learned from friends White House President much impressed by letters Weizmann wrote to him and Spellman[7] on Jerusalem and will discuss matter favourably with Acheson. Believe if our position Jerusalem satisfies U.S.A. speaking largely also for Vatican and consequently Latin American countries our chances admission be greatly increased, even if refugee problem still unsettled between us and U.S.A.

7
1. אוריאל הד (הייט), מזכיר ראשון בשגרירות ישראל בארצות־הברית.
2. ג׳יימס וֶב, סגן מזכיר המדינה של ארצות־הברית.
3. סטיוארט רוקוול, פקיד באגף לענייני המזרח הקרוב במחלקת המדינה, טיפל בענייני ארץ־ישראל וירדן.
4. ראה מס׳ 5 (נספח).
5. ראה מס׳ 2, הערות 1 ו־5.
6. הכוונה לפעילות משלחת אוסטרליה בוועדת אד־הוק שלא זכתה לעידודה של משלחת ארצות־הברית עד לנאומו של אבן ב־5 במאי (ראה מס׳ 5, הערה 1). לאחר הנאום, ב־6 במאי, הצטרפה ארצות־הברית להצעת ההחלטה האוסטרלית שהמליצה על קבלת ישראל לאו״ם.
7. ראה מס׳ 2 ו־3.

Had long talk with Secretary Labor Tobin who possibly going next month short visit Israel. He very close Truman and Labor Unions and visit may be great importance our relations both.

Elath

8

ו. איתן אל מ. שרת
W. Eytan to M. Sharett

Orig.: 130.02/2447/6 :מקור

Lausanne, 5 May 1949

Dear Moshe,

This morning I was questioned at great length by the Commission on various matters which I had spoken of at my meeting with them the day before yesterday[1] as well as on points raised by the statement which Aubrey [Eban] released in New York this week.[2]

I have already reported to you briefly[3] on two main subjects, the reunion of families and the possible demilitarisation of the Arab parts of Palestine, but I think it may be worth while to explain them more fully here.

I had previously, in accordance with what B[en]-G[urion] said at our last big meeting before we left,[4] told the Commission that the Government of Israel would be prepared to consider sympathetically an arrangement whereby families now separated could be united, subject to two conditions. The first condition was that nobody would be allowed to come back under such a scheme cexcept in the context of a final peace settlement, and the second condition was that the scheme would have to be worked on a bona fide basis, i.e. it could apply only to genuine close relatives and not to the second cousin of somebody's aunt by marriage. This morning they asked me whether, on this bona fide basis, we would not allow relatives to return now, and indicated that this would be a most helpful gesture. I said this was quite out of the question, and that no repatriation could be considered except as part of a final settlement. They then asked me whether, if we conceded the principle of the thing subject to a final settlement, we would object to the Commission's beginning enquiries or taking a census to determine how many refugees fell into this category of bona fide relatives. I said I would ask the Government. The inference is clearly that once such enquiries begin or a

8

1. ראה מס' 4.
2. ראה מס' 5 והערה 1 שם.
3. מברק איתן אל שרת, SL12, 5.5.1949, 130.02/2442/5.
4. ראה כרך 2, מס' 505.

census is taken, people will know that in principle Israel is willing to consider the return of people separated from their families. This, in the Commission's view, would have a helpful effect on the prospects of a final settlement. I see one further advantage in this, from our point of view – namely, that the people benefiting under such a scheme would naturally exercise strong pressure on the Arab Governments to reach a settlement with us, because if they didn't, it would be they (the Arab Governments) who would be standing between these refugees and their repatriation. I hope therefore that the Government will consider this suggestion favourably.[5]

With regard to demilitarisation of the Arab parts of Palestine, it is worth noting that Boisanger is all in favour of an independent Arab State or at least of an arrangement which will keep the British out. In conversation with me the other day he said that he could see no reason why the Arab parts of Palestine should not be demilitarised, even if they continued to be administered by Transjordan. He is now basing himself on your remark to the Commission that Israel's attitude on the question of frontiers was not necessarily rigid, but would depend upon whether the Arab parts of Palestine were annexed by Transjordan (which has a military alliance with Great Britain) or were formed into a weak independent state. He is now pressing demilitarisation on his fellow members of the Commission, in the evident hope that the prospect of some concession on our part in the matter of frontiers under such a scheme would appear in the Commission's eyes as a sufficiently tempting bait to make them agree to the demilitarisation which France desires. I was rather vague in my replies about all this, and was accordingly asked to find out whether you could define in more precise and practical terms what you meant when you said that our attitude on the frontier question would depend on the kind of neighbour we had.[6]

The following were further points which were raised in the course of the Commission's questions:

1. I was asked what was the Government's view about the applicability today of the 29th November partition scheme. I replied that Israel considered itself entitled to the territory allotted to the Jewish State under the partition of November 29th, plus all the territory which we hold and administer at the present time, and gave all the reasons. Ethridge thereupon said that it followed logically from this that we would accept the present armistice lines as our political frontier, and it was from this that the argument about demilitarisation of the Arab areas developed.

5. בתשובה הבריק פרגאי כי בן־גוריון, שרת ושילוח מסכימים לעקרון איחוד המשפחות והמפקד, אך בתנאי שיבוצע על־ידי שלטונות ישראל ובשטחה (LS12 , 7.5.1949, 130.09/2317/8). איתן הודיע על כך רשמית לבואסנז'ה במכתב מיום 7.5.1949 (130.02/2442/4).

6. שרת הציע להבהיר לבואסנז'ה כי מעולם לא התכוון לומר שישראל תוותר על שטחים הנמצאים בשליטתה, אך רמז לאפשרות שישראל תצמצם את תביעותיה הטריטוריאליות אם תוקם בשכנותה מדינה ערבית עצמאית וייתכן שלא תנהג באותה דרך אם שטחי ארץ־ישראל הערבית יסופחו לירדן (מברק אל איתן, LS18, 10.5.1949, 130.02/2442/7).

2. In connection with my statement that the Government would be willing to consider paying compensation for land abandoned and previously cultivated, I was asked what was the Government's attitude about paying compensation for land in urban districts and for personal property, household goods, etc. I said that the Government would not pay compensation for personal property, household goods and things of that kind and that I would reply later about land in urban districts. I do not know whether the Government has considered this question fully or whether it is willing to make a distinction between house property and the land upon which the houses stand. Or will the Government refuse altogether to pay compensation for urban land abandoned and previously occupied? I should be glad if you would let me have guidance on this point as soon as possible.

3. They asked me in what way compensation for land could be assessed or effected, and whether we would agree to the establishment of a Mixed Claims Commission. I replied that I thought that if the principle of compensation was conceded under the terms of a final overall settlement, the Government would be willing to agree to the establishment of an Assessment Committee or Claims Commission, on which it would of course be represented. They then asked whether we would bring up our claims for war reparations at the Lausanne Conference, and in what form we would want that question handled. I replied that if the principle of our paying compensation for land abandoned and previously cultivated was included in the final settlement, we would insist on the inclusion of the principle of the Arab Governments' liablility to pay us war reparations. The matter could then be handled in detail by a Reparations Commission similar to the proposed assessment committee. I indicated that it was not likely that the Lausanne Conference would be able to go into the precise details of either of these matters. I assume that we shall in fact not be ready for months to put forward detailed, complete and attested claims under a reparations scheme.

By way of information Ethridge told me that the relief organisations were now feeding 900,000 refugees, of whom it was estimated that 700,000 were former residents of the territory that is now Israel, and the remainder refugees or displaced from their homes in the Arab parts of Palestine. The Commission, however, was anxious to obtain its own figures, and this would be the immediate task of the technical committee which they will be sending out to the Middle East shortly and with which they hope all Governments will cooperate. This is the committee of technical experts about which I have already written and cabled to you.[7]

7. ראה כרך 2, מס׳ 526, ומברק איתן אל שרת, SL3, 2.5.1949, 130.02/2442/5. הוועדה הטכנית של ועדת הפיוס הוקמה במאי 1949. בראשה עמד נציג ארצות־הברית ועם חבריה נמנו נציגים מבריטניה, צרפת וטורקיה. הוטל עליה לאסוף חומר על תכניות פיתוח במזרח התיכון ברוח תכניתו של מקגי. (ראה מס׳ 4, הערה 20.)

I told the Commission this morning about our direct conversations with members of the Egyptian and Transjordan delegations,[8] and added that I could see no reason why the Lebanese delegates should not now talk directly too, though of course this was their own business.[9] Ethridge said that our direct talks had the Commission's blessing.

Yours ever,

W.E.

9

א. אבריאל[1] אל מ. שרת
E. Avriel to M. Sharett

דין־וחשבון: 130.11/2514/14

פראג, 5 במאי 1949

ס ו ד י

[. . . . .][2]

ב־28.4 נתקבלתי על־ידי בְּריי.[3] הוא פתח ואמר שלשמחתו יש בידו תשובה לתזכירי מיום 17.2[4] ואם כי תשובת ממשלתו איננה משיבה לכל דרישותי, הריהי מתייחסת לעלייה באופן עקרוני בחיוב, ותאפשר עתה עלייתם של שארי־בשר (בקו עולה ויורד ישירות) כדי להשלים משפחות מנותקות וכדי לתת לפחות פתרון חלקי לרצון היהודים לעלות. ייתכן שבמועד מאוחר יותר נוכל לדון על כל שאר השאלות שהצגתי בתזכירי הנ״ל. ביסודו של דבר, אין צורך בהגירת יהודים מהונגריה אבל אין ממשלתו מתעלמת מהלך הרוחות ברחוב היהודי. הוא מקווה שנבין שאין ביכולתה של הונגריה לאפשר עלייה המונית, אולם מאידך, מבינה הונגריה שאין ביכולתנו לוותר על העלייה בכללה.

8. על הפגישה עם הירדנים ראה מס׳ 4; על הפגישה עם הנציג המצרי, שהתקיימה ב־4 במאי, ראה מברק ששון אל שרת, ET10, 4.5.1949, 130.02/2442/5. ששון הסיק מהשיחה כי ״המצרים רוצים להתחמק מכל דיון על גבולות... כדי לא להכיר בהקמת מדינת ישראל... וכדי לא לאפשר לירדן לדרוש את סיפוח המשולש״. הוא למד כי המצרים רוצים שאו״ם יכפה על ישראל ועל מדינות ערב הסכם בלוזאן וכי הפיקוח על החלקים הערביים של ארץ־ישראל יימסר לידי האו״ם שיארגן בשטחים אלה משאל חופשי על עתידם המדיני. המצרים לא גיבשו עמדה סופית ביחס לירושלים ״ורוצים בראשית השיחות להתרכז בבעיית הפליטים גם אם הדבר יגזול שבועיים שלושה״.

9. להערכת ששון סירבו הלבנונים להיפגש עם נציגי ישראל מתוך הזדהות עם סוריה. ישראל סירבה לדבר עם סוריה כל עוד זו לא הסכימה לסגת. (ראה מברק ששון אל שרת, ET8, 1.5.1949, 130.02/2442/5.)

9

1. אהוד אבריאל, ציר ישראל בצ׳כוסלובקיה ובהונגריה.
2. פסקה אחת לא הודפסה כאן.
3. אנדור בְּריי, סגן שר החוץ ההונגרי.
4. התזכיר נשלח אל לאסלו ראייק, שר החוץ של הונגריה, וכלל את דרישת ישראל לעליית יהודי הונגריה (130.11/2492/22). ראה גם כרך 2, מס׳ 395.

הודיתי למר בֶּריי על דבריו ואמרתי שאנו מייחסים חשיבות רבה מאוד להסברותיו. בהסתמך על הבעת הבנתו לנו, נשוב לדון עם משרד החוץ ההונגרי על הגדלת העלייה לכשיסתיים השלב הראשון. לנו חשוב מאוד לאחד משפחות וברצוני לדעת לאיזה מספר עולים ולאיזה קצב עלייה מתכוונת ממשלתו.

בֶּריי העמיד פני תם ואמר שאין לו מושג על מספרים, היות ולא אנו ואף לא הם נדע להעריך את מספר שארי־הבשר שנמצאים בהונגריה. השיבותי שלא חקרנו זאת עדיין, אך סבורני שאם נוציא בהקדם כחמשת אלפים איש, תהיה לכך השפעה מועילה לגבי כל הבעיות הכרוכות בדבר.

בֶּריי שאלני למה בעצם רוצים יהודי הונגריה לעלות לישראל?

אמרתי לו שלדעתי נובע הדבר משלוש סיבות: (א) אחרי שואת הנאצים אין יהודים רוצים להמשיך לחיות במקום בו סבלו ונתייסרו. להלכה, יודע כל יהודי הונגרי שהמשטר הפאשיסטי הוגלה ממדינה זו לנצח ואין כל סכנת ממש מבחינת חידוש השמדה, אולם למעשה אין איש מוכן לחיות בבית־קברות. (ב) המשטר הדמוקרטי העממי – כמובן ללא כל כוונה תחילה – פוגע במעמד הסוציאלי של היהודים בחסלו את המעמד הבינוני וביצרו תנאי חיים חדשים. היהודים אינם מסוגלים להתאים את עצמם לתנאים אלה ורוצים הם, אפוא, להגר. נסיוננו בישראל מוכיח, שהיהודים אשר [– –][5] אינם מסוגלים לעבודה גופנית בגולה, מסתגלים לאותה עבודה בקשיים פחות גדולים בארץ. (ג) יצירת המדינה היהודית, נצחונותינו הצבאיים וקיומנו העצמאי מעוררים כל יהודי להשתתף במפעלנו ולשכון בתוך אחיו בני עמו.

מר בֶּריי השיב שהוא מקבל את הסברתי אולם הוא חייב להעמידני על הקשיים העומדים בפני הונגריה, והם: (א) אין לאפשר הפלייה. לא־יהודים רבים שואלים מדוע יברחו היהודים ועליהם – הנותרים – "החובה להגשים את הסוציאליזם" עם כל הצרות והקשיים הכרוכים בדבר. (ב) היהודים כשלעצמם הם גורם בונה וחיובי בחברה ההונגרית ואין אפשרות לוותר עליהם. הם מילאו מאז ומתמיד תפקיד מרכזי בחיים של הונגריה ועתה יצטרכו להתאים את עצמם למשטר החברתי החדש. דרושים הרי לא רק פועלים. יש צורך במארגנים, בסוחרים בעלי נסיון, בבעלי מקצועות חופשיים, מנהלי פנקסים וכו׳. (ג) העלייה לישראל גוררת אחריה גם הגירה לארצות המערב העוינות את הונגריה. ידוע לו שיהודים רבים פורשים כבר באוסטריה, בעוד שאחרים "נאלצים" לעשות את כל הדרך עד ישראל מחוסר אפשרות טכנית לפרוש קודם לכן, והללו עוזבים את ישראל ברגע שהדבר עולה בידיהם ופונים מערבה. ארץ ששמה הושמץ בארצות האימפריאליסטיות כשמה של הונגריה, אינה מעוניינת כלל ועיקר להגדיל את הגולה האויבת לה.

ויכוח נצחי זה נמשך זמן מה עד אשר שאלתי את בֶּריי המותר לי לפרש את הודעתו בדבר עליית קרובים שתינתן רשות עלייה גם לאחים ואחיות. כן שאלתיו מה עמדת ממשלתו לגבי אנשים מחוסרי כל קרובים הרוצים לעלות לישראל. על כך ענה בֶּריי שמוטב שלא לפרש אתו את מובן "הקרובים". זאת יעשו באי־כוח ממשלתו שיבררו עם בא־כוחנו את בעיות הביצוע. באשר לאלה שאין להם קרובים, הרי ידוע לי שאין איסור על הגירה מהונגריה, וכל יהודי הרוצה לעלות אין לו אלא לבקש דרכון – ומשרד הפנים יחליט היינתן הדרכון אם לאו. שאלתי האם נוהג זה – הידוע לי מכבר –

5. שתי מלים לא הודפסו כאן.

יורחב בעקבות הודעתו. על זאת ענני שלעת־עתה מדובר אך ורק בשארי־בשר ממש, ואילו על כל שאר הבעיות מוטב לדון במועד אחר.

מר בֶּריי שאלני האם ידוע לי שיהודים רבים עוזבים את הונגריה ובורחים לאוסטריה דרך צ׳כוסלובקיה. רובם נשארים באוסטריה ואילו חלק קטן מהם בלבד עולה ארצה. מה דעת ממשלתי לתופעה זו?

אמרתי שעשינו כל מה שהיה לאל ידנו כדי להרגיע את יהדות הונגריה, בהצביענו על המשא־ומתן הרשמי המתנהל. אולם כשמשא־ומתן זה מתנהל בעצלתיים ואין בידנו הודעות חיוביות וכמובן לא יכולנו לפרסם את פרטי שיחותינו הרשמיות, נשארנו ללא כל נימוקים משכנעים בבואנו ליהודים וביעצנו להם לחכות. מאז התפרקות התנועה הציונית אין לנו קשר סדיר עם הציבור היהודי ואנו נמנעים ככל האפשר מפגישות עם העסקנים הציונים מחשש שמא נחשידם בעיני הרשות. כאשר נתבקשנו על־ידי השלטונות הצ׳כוסלובקיים להוציא אשרות כניסה לישראל לפליטים הונגריים הנמצאים בצ׳כוסלובקיה, עשינו זאת אחרי המיון המקובל אצלנו, אם כי תחת לחץ מצד השלטונות הצ׳כוסלובקיים שרצו שכל הפליטים יעזבו. לפי חוקי ישראל חייבים אנו להוציא אשרת כניסה לישראל לכל יהודי הרוצה לעלות. אין הבריחה מהונגריה מניחה את דעתנו כי היא עלולה להשפיע על יחסינו הרשמיים אף כי אין מצדנו אנו כל שיתוף־פעולה ותמיכה בבורחים.

בֶּריי שאל מדוע אין אנו מחזירים את היהודים ההונגריים מצ׳כוסלובקיה להונגריה.

תשובתי לכך, שחוקי ישראל מחייבים אותנו לאשר את עלייתם. אם חייב מישהו למנוע את בריחתם – הרי זוהי משטרת הונגריה; ואם מישהו חייב להחזירם להונגריה – הרי זו משטרת צ׳כוסלובקיה. ובאשר למשטרת ישראל – תמלא זו את חובותיה החוקיים כלפיהם לכשיהיו אזרחי ישראל.

מר בֶּריי שאל מה מספרם של הבורחים. עניתי שהוא עולה על אלף (למעשה היו אז כבר כשבעת אלפים באוסטריה). הרגשתי שבֶּריי מופתע מגודלו של המספר הזה.

הצגתי בפני בֶּריי את משאלתנו שמשלחת הונגריה בג׳נבה תתמוך בדרישתנו לקבל את הסמל של מגן־דוד אדום כסמל לסניף הצלב האדום הבינלאומי. מר בֶּריי הבטיח את תמיכת המשלחת.

א. אבריאל

10

ו. איתן אל מ. אתרידג' (לוזאן)
W. Eytan to M. Ethridge (Lausanne)

Copy: 130.02/2441/1 :העתק

Lausanne, 6 May 1949

Dear Mr. Ethridge,

I am writing to you with further reference to my letter of 2nd May,[1] concerning the Government of Israel's policy on the points raised in the Conciliation Commission's memorandum of 11th April.

You will recall that in my previous letter I was able to give the Commission assurances as regards the first and third of the points adumbrated in the memorandum. I am now authorised[2] to reply to you further on most of the remaining points.

Point 4. The Government of Israel declares that it has no intention of confiscating blocked Arab accounts in Israeli banks and that these funds will be available to the proper owners on the conclusion of peace, subject to such general currency regulations as may be operative at the time.

Point 5. The law at present in force in Israel contains precisely the provisions here referred to, namely, the placing of refugee property in the category of "enemy property" under a custodian. The custodian acts as trustee for the absentee owners, whose property is administered in their interest and as far as possible preserved against deterioration, after the manner of similar custodianships in other countries. This largely covers the measure suggested under

Point 6. at least as far as immovable property is concerned.

Point 2. The fact that absentee property has been placed under a custodian, as described in the previous paragraph, indicates the Government of Israel's general attitude to the proprietary rights of the refugees. As I have already had an opportunity of informing the Commission, the Government accepts the principle of compensation for land abandoned and previously

10

1. איתן מסר במכתבו (130.02/2447/6) את תשובת משלחת ישראל על שניים מתוך שבעה הסעיפים בתזכיר הוועדה מה־11 באפריל (נספח ב). לגבי הסעיף הראשון הפנה את אתרידג' אל נוסח דבריו במסיבת עיתונאים בלוזאן ב־30 באפריל שזו לשונם:

"Recognising that the problem of the refugees is one of the main problems confronting this Conference, the Israeli Delegation has come prepared to tackle it with sincerity and in a spirit of realism. We believe this problem to be soluble and are prepared to do everything possible to help in arriving at a solution. We shall cooperate with the United Nations and with the Arab States in implementing the solution of this problem, on the assumption that cooperation with the Arab States will extend to other spheres as well".

אשר לסעיף השלישי שב איתן והזכיר לאתרידג' את דברי בן־גוריון לחברי הוועדה ב־7 באפריל (פרוטוקול הפגישה בכרך 2, מס' 479) כי ישראל תכבד במלואן את זכויות המיעוטים בארצה.

2. ראה מס' 4, הערה 9.

cultivated. I should perhaps make it clear that the proprietary rights of the refugees are recognised by the Government for the purposes of such compensation, but that this recognition does not bind the Government as far as concerns the use or restitution of the lands involved. The Government reserves the right to enact legislation for the more rational use of absentee property and for the purpose of guarding against speculation in such property, of course without prejudice to the payment of compensation or to such limited measure of repatriation as may be agreed upon.

I am confident that the Commission will agree that the Government of Israel in making these declarations, together with the assurances contained in my letter of 2nd May, has gone far, to quote the terms of your memorandum, towards ''creating an atmosphere favourable to the success'' of the Lausanne Conference.

Yours sincerely,

Walter Eytan
Head of Israeli Delegation

11

מ. נמיר[1] אל משרד החוץ
M. Namir to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן PI47. התקבל: 8.5
נוסח נכנס: 130.09/2325/4

מוסקבה, 7 במאי 1949

בתוספת למברקי 549[2] בזה תמצית שיחה עם זורין[3] בנוכחות ירשוב[4] והצירים המזרחיים במסיבת החג. זורין אמר שמדינת ישראל פתרה בשנה אחת בעיותיה הראשיות, סילקה האנגלים, השיגה עצמאות, הנחילה תבוסה צבאית לערבים ואילצתם להסכמי שלום. אמנם יש אנגלים באילת, אולם אינם מסוכנים, כיוון שאין להם אמתלאות נוחות נגד ישראל ובאגרסיה גלויה לא יעיזו; שכוחם האימפריאלי בתהליך התפוררות – משמע שאין מקום לדאגות רבות. בתשובה להסברתי שאנו נוטים להיזהר מאופטימיות יתירה, שלא פסו סכנות לבטחוננו ועוד צפויים לנו מבחנים קשים אחרים ונמשיך להזדקק ולבקש תמיכת ידידים מוסרית, מדינית וכלכלית מבחוץ,

11

1. מרדכי נמיר, ציר ישראל בברית־המועצות.
2. נמיר דיווח על קבלת־פנים שנערכה בצירות ישראל במוסקבה לכבוד יום העצמאות של ישראל (5.5.1949, 130.11/2513/16).
3. ואלריאן א. זורין, סגן שר החוץ הסובייטי.
4. פאבל ירשוב, ציר ברית־המועצות בישראל, שהה במוסקבה בין סוף אפריל לאוקטובר 1949.

אמר זורין שכל עוד נמשיך בקו מדיני נכון תימשך תמיכתם. לא פירש משמעות המשך הקו הנכון. זורין הצביע על ירשוב ואמר בלעג גלוי שעיתוני חוץ קשרו חופשת ירשוב לנסיעת גולדה [מאירסון][5] וניסו לייחס לזה משמעות דיפלומטית שלילית ואין זה אלא אחד השקרים המתלווים למסעות מדינאים. מדברי ירשוב יש להבין שעומד לחזור. לשאלתי כמה זמן ישהה כאן השיב זורין שמגיעה לו חופשה גם בעד שרותו בטורקיה, בלי לנקוט תאריך. הרושם החיצוני מהתנהגות זורין, ירשוב ושאר הנציגים הרוסיים במסיבה – ידידות מופלגת.

נמיר

12

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מברק מוצפן ET11
נוסח יוצא: 130.02/2442/5

לוזאן, 8 במאי 1949 (שעה 14.00)

[. . . . .][1] לפיו [הווארי] השתפרו היחסים והתקרבו ההשקפות במידה רבה בין המשלחות הערביות כתוצאה מלחץ אנגלי–אמריקאי בדמשק, בקהיר ובעמאן. עבר־הירדן הסכימה למשל לא לעורר לפי שעה את תביעותיה הטריטוריאליות ולהצטרף לדרישה התקיפה של יתר המשלחות ביחס להחזרת הפליטים. כן הסכימה לא להצהיר לפי שעה על נכונותה לקלוט חלק מהפליטים. לעומת זאת הסכימה מצרים לעיין בתביעות עבר־הירדן ולתמוך בהן בעת הצורך. כן הוחלט לחזק מחדש את הליגה הערבית ולפתור כל בעיה במשותף במסגרת שלה. כל ההסכמים הפרינציפיוניים האלה הניעו את המשלחות הערביות לדרוש מאת ועדת הפיוס לקיים ישיבות משותפות לכולן ולא נפרדות. לשם הרחקת המשלחות הערביות מטיפול בבעיית הפליטים, והכרחתן לקבל את עמדתנו ולדון בראשונה בבעיית הגבולות, נתעורר בהמשך השיחה עם הווארי הרעיון הבא: לגייס את משלחת הפליטים שתדרוש מאת הוועדה והמשלחות, לרבות המשלחת הישראלית, לא להיכנס לפי שעה לשום דיון בבעיית הפליטים ולאפשר לה לנסוע לישראל מיד לשם דיון ישיר עם ממשלת ישראל בעניין. ביצוע הדבר יביא: (א) לחיזוק הפרסטיג׳ה שלנו בעולם הערבי ובעולם כולו על־ידי ביקור משלחת ערבית בארצנו; (ב) לדחיית הדיון בלוזאן ובלייק־סאכסס בבעיית הפליטים לזמן מה; (ג) ללחוץ על ועדת הפיוס והמשלחות הערביות לדון בינתיים בבעיות אחרות; (ד) לאפשר למשלחת הפליטים לראות מקרוב את המצב בארץ

5. גולדה מאירסון כיהנה עד מחצית אפריל 1949 כצירת ישראל במוסקבה. עם שובה התמנתה לשרת העבודה.

12

1. משפט אחד לא הודפס כאן. במברק שלפנינו מדווח ששון על שיחה עם ראש משלחת הפליטים, מוחמד נימר הווארי.

ולהיווכח כי אין אפשרות אובייקטיבית להחזיר את כל הפליטים. הוואַרי וחבריו מוכנים כנראה לעבוד בכיוון זה. הם בטוחים כי אפשר לעבוד על סיכול מזימותיה של עבר־הירדן והפיכת המשולש לחטיבה אוטונומית שתהיה קשורה עם ישראל. כן יוכלו לשמש לחץ על מדינות ערב שתפסקנה לחלוטין את התעסקותן והתעניינותן בשאלת ארץ־ישראל. אבקש לענות בהקדם.[2]

ששון

13

ו. איתן אל מ. שרת
W. Eytan to M. Sharett

Orig.: 130.02/2447/6 :מקור

Lausanne, 9 May 1949

Dear Moshe,

For the past ten days the Commission has been attempting to devise a starting point for its ''exchange of views''. It has been holding consultations among its own members and with the various delegations, and has so far signally failed. Until this weekend Ethridge was chairman and took no very serious initiative, as he has obviously been waiting for the McGhee plan[1] to solve all his troubles. Now Boisanger is chairman and is determined to do something to get things going. I have had a number of conversations with him and put forward various suggestions, all of which (and this is presumably in the nature of things) he said would be unacceptable to the Arabs. In the end, he came forward yesterday evening with a proposal to take the frontier provisions of the 29th November resolution as ''base de travail'' for an exchange of views. He presented me with a prepared communiqué which he intended to issue to the press if all the delegations agreed. A copy of this draft communiqué is being sent to you by this mail.[2] We decided that we could not accept the communiqué in the form Boisanger suggested, and that indeed it would be preferable to have no communiqué at all, however carefully it were

2. שרת דחה את הרעיון של ששון ואת קו המחשבה שהיה מונח ביסודו. הוא העריך שהיוקרה הבינלאומית שצופה לה ששון תהיה בת חלוף ובמקומה תבוא "אכזבה, מרירות וזעם לאחר שנשיב פני המשלחת ריקם". הוא הזהיר מפני "ספסרות מסוכנת" ומפני החמרת היחסים עם הערבים אך ורק "לשם תכסיס בן שעה". הוא פסל אחד לאחד את היתרונות שהצביע עליהם ששון ובעיקר הביע חשש כי אם תסייר המשלחת בארץ תיווכח לדעת "מה מרובים הכפרים הנטושים שאדמתם מהווה מרחב שומם". הוא הציע להפעיל את הוואַרי בשני כיוונים: (א) להביא להגשמת תכנית התיישבות בסוריה מבלי לחכות לעזרה הבינלאומית ו־(ב) להפנות לישראל קבוצה ערבית רצינית המוכנה להקים ממשל עצמי במשולש. (מברק שרת אל ששון, 10.5.1949, 130.02/2451/13.)

13

1. ראה מס' 4, הערה 20.
2. טיוטת ההודעה מיום 8.5.1949 בתיק 130.02/2441/9.

conceived or phrased. It would be liable to serious misinterpretation, specially after translation into other languages, in America, in Israel and elsewhere. On the other hand we felt we could not reject the November 29th resolution outright as a "base de travail", as this would have been the first time that Israel had rejected the resolution upon which its legal existence is based and which was invoked as recently as six weeks ago to justify our occupation of the Negev down to Elath. We were asked to give the Commission our reply before 10 o'clock this morning, and it was clear to us that if we refused the Commission's proposal telegrams would reach Washington and Lake Success within three hours announcing Israel's refusal to consider November 29th as a working basis, with murderous effects on our prospects of admission. As you will see from my letter to Boisanger of today's date,[3] we hedged in our acceptance with stipulations and provisions of various kinds, and I made it clear to Boisanger in conversation that if we accepted the November 29th frontiers as a "base de travail" he should not imagine that this meant acquiescence in substance. In any case, as I mentioned in my cable,[4] the matter is largely academic, as the Arabs will not accept and the Commission will have to think again.

For the sake of record, and to give you a picture of trends and currents, I shall tell you briefly Boisanger's arguments in favour of the Commission's proposal:

1. The Commission can take no other basis. November 29th was the Assembly's last word on the subject of the frontiers and political future of Palestine, and the resolution had had the support of France and the United States. The Commission as an organ of the United Nations could not possibly start on any other basis. The Bernadotte plan, which would certainly be much more acceptable to the Arabs as a starting point, could not serve as a basis for the Commission, since it had failed to secure approval by the General Assembly and by the Governments of France and the United States.

2. The proposal for a "base de travail" in no way bound or committed the delegations to anything except to start talking. He fully understood that November 29th was very different from present realities, and that it was on the basis of present realities that we would approach the question of frontiers.

3. It would be a great thing for us if the Arabs, who had never been willing to touch November 29th with a barge pole, agreed to take this as a "base de travail".

4. Remembering what November 29th said about the Negev, the Commission's proposal was a knock in the eye for the British. (He expressed this somewhat more carefully, in fact with true French delicacy, but it is interesting to note, after what Ethridge and Yalchin hinted at concerning British demands for the Negev, that Boisanger too seemed not unaware or unmindful of this factor.)

3. בתיק 130.02/2441/1. איתן נתן הסכמת משלחתו להצעת בואסנז'ה בתנאי שלא תפורסם הודעה לעיתונות ובתנאי שההסכמה לא תתפרש כהתחייבות ישראלית לשינוי בעמדותיה.

4. מברק אל שרת, SL19, 9.5.1949, 130.02/2442/5.

The Arabs have presented the Commission with a formal note, signed by the heads of their four delegations, stating that in all negotiations with the Commission they had decided to appear as one united body. They would not make separate representations nor did they wish the Commission to make representations separately to them. Boisanger told me that the Commission could not possibly accept this point of view, as it must reserve its right to talk to any individual delegation if it wished to or considered it necessary, and they could not fall in with what amounted to a procedure dictated to them by the Arabs. I understand, however, that at a meeting of the Arab delegations last night, the Arab position was reaffirmed. The Arabs seem to have agreed among themselves to talk refugees and nothing else – nothing else, that is, until the refugee question has been settled. Our plan to talk frontiers first and the Commission's plan to take the November 29th *frontiers* as "base de travail" are in direct conflict with the Arab position. The Arabs' attitude on frontiers is that they want to settle the future of the Arab parts of Palestine among themselves later on, and that it is the concern of none except themselves. Boisanger does not accept this, and keeps harking back to his point that the frontiers must depend upon what kind of regime is established on their eastern side.

I do not yet see my way out of this wood, and the more I look at the position, the more convinced I become that this is bound to be a long drawn-out affair. The whole thing is one vast vicious circle, and some entirely new element must be introduced soon if a way out is to be found. I can see no element that offers any such prospect except the McGhee plan, which is bound to transform the attitude of the Arabs on the refugee question. All the indications are that neither Syria nor Transjordan are in any way averse from taking refugees, and although they may continue to put up a show of righteous recalcitrance, they will in the end make a great "concession" by taking the refugees and the dollars that go with them. It will be a very slow business, and we shall have to be extremely patient; but I feel fairly certain, given the McGhee plan, that it will work out in the end.

I should like to stress, in case I have not sufficiently stressed it before, that the French are set on the establishment of an independent Arab state in Palestine. It follows from this that they are interested in making the area of this independent state as large as possible; hence Boisanger's constant references to the way in which the nature of the regime on our eastern border might be expected to modify our attitude on frontiers, and hence too, I presume, his insistence on November 29th as "base de travail".

I have had two or three telephone conversations with Aubrey [Eban] and have discovered that he seems to be not fully informed about developments here. It is essential that Hakirya serves as the centre for the receipt and communication of news from the various "fronts". It is impossible for all our "dependencies" abroad to keep sending news to one another, not only because they are not equipped with the means of doing so, but because such a system would make for disorder. Boisanger, for example, receives a constant

flow of news from Tel Aviv, Damascus, Cairo and Beirut – but all of it through the Quay D'Orsay, which acts as the transmitting channel. It is impossible for you to perform this function yourself, partly because you haven't got the time and partly because this is a thing any official of reasonable intelligence can do. I suggest that you delegate this task to Haracabi[5] and Pragai,[6] which would have the advantage that the work is done in your office and under your eye. There is no reason why, for example, Haracabi should not compose a daily cable to Aubrey giving him the latest news from Lausanne and anything that it may be important for him to know from other "fronts".

My final suggestion is this. I think the time has come for the exercise of some poweful pressure by the U.S. Government on the work of the Conciliation Commission. A strong injection of realism and a sense of urgency administered by the State Department would do the Commission a lot of good. I suggest that you call McDonald[7] and give him a full account of everything that has taken place here, detailing the concessions we have made (our reply to the 11th April memorandum,[8] our agreement to take a census of separated families,[9] etc.), describing the refusal of the Arabs to declare that they are seeking peace, their automatic unintelligent approach to the refugee question, the Syrian armistice impasse, the need for something on the lines of the McGhee plan, etc. etc. A strong full statement of the Israel Government's views and position with regard to the Lausanne Conference should certainly be communicated to the U.S. Government, and simultaneously with your talk with McDonald, Aubrey and Eliahu [Elath] might well take up the matter with the U.S. Delegation at U.N. and the State Department respectively, each from their specific points of view.

A fairly considerable number of Arab free-lances representing groups of refugees or orange grove owners or just themselves has turned up in Lausanne. Some are tied up with the official Arab delegations and others are operating on their own. As I cannot remember all these Arab names, I have asked Elias [Sasson] to draw up a list of all the Palestine Arabs here, showing the categories into which they fall. A copy of this list is enclosed herewith.[10]

Yours ever,

W.E.

5. רב־סרן יהושפט הרכבי, מזכיר פרטי של שר החוץ מ. שרת.
6. מיכאל פרגאי, מזכיר בלשכת שר החוץ.
7. ג'יימס ג'. מקדונלד, שגריר ארצות־הברית בישראל.
8. ראה מס' 10 והערות 1 ו־2 שם.
9. ראה מס' 8 והערה 5 שם.
10. הרשימה (בתיק 130.02/2447/6) לא הודפסה כאן.

14

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Coded Tel. X340 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2180/37 :נוסח יוצא

New York, 9 May 1949

Yesterday late night Rusk[1] telephoned my home saying unless we take immediate steps contribute solution refugee problem shall antagonize ''all world''. Warned effects refugee problem on security Israel. I drew attention Eban's statement Ad Hoc [Committee] re refugees,[2] adding would discuss further details only Lausanne. Eban, myself, think Rusk's call intended last minute effort sound out possibility further concessions, after many speakers Ad Hoc Friday expressed satisfaction Eban's statement. Rusk attempted similar tactics several past occasions.

Elath

15

פגישת מ. שרת – המלך עבדאללה (בשונה, ב־5 במאי 1949)
Meeting: M. Sharett – King Abdallah (Shuneh, 5 May 1949)

דין־וחשבון: 130.02/2408/13

[תל אביב], 9 במאי 1949

כמוס

הגעתי לשונה קרוב לשעה תשע בערב בלווית סגן־אלוף משה דיין[1] ורב־סרן י. הרכבי. עמנו במכונית היה עבדאללה תל[2] ומאחורינו שתי מכוניות משמר. תל הסביר כי המשמר הוא למען הכבוד ולא מטעמי ביטחון.

המלך קבלנו בנוכחות ראש־הממשלה.[3] שאל לשלום הנשיא וייצמן וראש־הממשלה בן־גוריון. היו חילופים של "דברי שלום ואמת" ועברנו לחדר־האוכל. השיחה היתה

14

1. דין ראסק, מנהל המשרד לענייני או"ם במחלקת המדינה וחבר משלחת ארצות־הברית לעצרת השלישית, ומסוף מאי ממלא־מקום סגן מזכיר המדינה.
2. ראה מס' 5 (נספח).

15

1. באותה עת מפקד איזור ירושלים ומיולי – אחראי מטעם המטכ"ל על ועדות שביתת־הנשק.
2. עבדאללה אל־תל, המושל הצבאי של ירושלים הערבית.
3. תופיק אבו אל־הודה.

על דא ועל הא, מסביב לעניין ולא לעניין עצמו. רק פעם אחת נגע המלך בנקודה כאובה כששאלני כמעט בלחישה מה יהא על רצועת עזה ואם בדעת המצרים להישאר שם. עניתי שכוונות המצרים אינן ידועות לנו עדיין. ליד השולחן היינו כעשרה, אך משחזרנו לחדר־האורחים נמצאו רק חמישה: המלך, ראש־הממשלה ושלושתנו. תל לא הוזמן להשתתף בשיחה המדינית.

המלך ציין כי זו הפעם הראשונה שאני נפגש עמו ועם ראש־הממשלה יחד. אמרתי כי בשבילי זו בכלל פגישה היסטורית לאחר הפסקה כה ארוכה במגענו הישיר וכי נוכחות ראש־הממשלה מוסיפה חשיבות.

המלך והווזיר פתחו בשאלת המחלוקת שנתגלעה בדבר קו הנסיגה של כוחות הלגיון במשולש. התברר שהמפות השונות אינן עולות בד בבד לגבי סימון הקו הזה.[4] סגן־אלוף דיין הציע שכוחותינו יתקדמו לאיזור שאין עליו מחלוקת ותוך שבוע ימים תיפתר השאלה על־ידי דיון בוועדה המיוחדת.[5] הבטחתי שתינתנה הוראות בעניין זה עוד הלילה. המלך נראה מודאג מאוד לתסבוכת החדשה והזכיר כמה פעמים את ההתרגשות השוררת בכפרים הנוגעים בדבר. משהבטחתי לתת הוראה נחה דעתו.[6]

המלך פתח בהרצאה כללית על הצורך בשלום ועל הכשרת דעת־הקהל לכך. אמרתי, כי פנינו בהחלט לשלום ולכן הננו מייחסים חשיבות כה רבה לפתרון הבעיות שנשארו פתוחות. התאכזבנו מהפסקת עבודתה של הוועדה המיוחדת[7] שהיתה צריכה לסיים את הבירור בשתי שאלות: הר הצופים ולטרון. גם אצלנו קיימת שאלת דעת־הקהל. ההפסקה שחלה בעבודת הוועדה עוררה רוגז בציבור שלנו ואינה מסייעת להשראת רוח של שלום. הוספתי שישנן עוד שאלות הטעונות הסדר מעשי והזכרתי את ענייני חברת החשמל וחברת האשלג.

המלך שאל אם כוונתנו היא רק לפתרון שאלות מעשיות והאין אנו סבורים שיש לדון על בעיית השלום בכללותה ולהגיע להסכם כולל.

אמרתי כי לדעתנו יש להתקדם בהדרגה. הסכם שביתת־הנשק הניח את היסוד, עכשיו עלינו להקים את הקירות על־ידי הסדר בשאלות התלויות ועומדות ולבסוף נבנה את הגג שהוא השלום הכולל.

ראש־הממשלה ביקש רשות לדבר גלויות. הוא מפרש עמדתי שכוונתנו לדון רק באותן השאלות אשר לנו צפוי ריווח מפתרונן. משנשיג את מבוקשנו ודאי נאסוף ידינו ולא איכפת יהיה לנו מה יקרה.

4. המדובר בנסיגה מאיזור כפר קאסם – בקה שעמדה להתחיל ב־6 במאי. ביום שלפני הפינוי טענו הנציגים הערביים כי מפה של 1:100,000, שהשתמשו בה בעת הדיונים, אינה חוקית והציגו את המפות (1:250,000) שצורפו להסכם שביתת־הנשק, כמפות מחייבות. הקו על־פי מפות אלה נטה לטובת הערבים.

5. ועדה משותפת של נציגי ישראל וירדן ללא נציגי או״ם שהוקמה על־פי סעיף 8 בהסכם שביתת־הנשק (ראה כרך 3, נספח ח).

6. בהתערבות שר החוץ הוחלט להסכים לפינוי על יסוד המפות שפרשו הערבים, אך כבר ביום הפינוי הראשון, הוסכם בישיבת ועדת שביתת־הנשק שמפת ה־1:100,000 תשמש כבסיס לפינוי. הנסיגה הושלמה ב־9 במאי. ישראל ויתרה לערבים בנושא עיבוד הקרקעות שנשארו בשטחה. היא הסכימה באופן חד־פעמי לאפשר לערבים שנשארו בצד הערבי לעבור בתוך חודשיים לצד הישראלי, ולאסוף את היבול שנשאר על קרקעותיהם. (ראה דו״ח על פינוי כפר קאסם – בקה, 9.5.1949, 130.16/2948/10; דיין אל משרד החוץ, 10.5.1949, 130.16/2948/14).

7. עבודת הוועדה הופסקה עם פתיחת ועידת לוזאן, הנציגים הירדנים בוועדה נשלחו ללוזאן ורק ב־12 במאי נתמנו במקומם נציגים אחרים והוועדה חידשה את עבודתה.

אמרתי שלא כן הדבר. נכנסנו לזירת המשא־ומתן לא כשהיא שרויה באפלה אלא כשהיא מוארת במאור השלום אשר הוא המטרה הסופית. לקראת המטרה הזאת עלינו להתקדם בהדרגה. ציינתי כי יש שאלות הטעונות דיון בוועדה המיוחדת אשר יש לחדשה מיד, ויש שאלות העומדות על הפרק בלוזאן. מן ההגיון היה להתקרב שלב שלב, לסיים קודם את סדר־היום של הוועדה המיוחדת ואחר־כך לגשת לדיונים בלוזאן, אבל אין אנו עומדים על כך ומסכימים שהדיונים בירושלים ובלוזאן יתנהלו בעת ובעונה אחת. לעומת זה אנו חוששים שההתקדמות בלוזאן עלולה להיתקל בקושי של תיאום בין המשלחות הערביות השונות והרי לא רצוי שפתרונן המעשי של הבעיות הדחופות יתעכב עד להסדר הסופי.

ראש־הממשלה הצהיר בתוקף כי אין הם רואים עצמם קשורים בעמדת המשלחות הערביות האחרות ומוכנים לכרות שלום עמנו בהתחשב בטובת מדינתם הם, גם אם האחרים לא יהיו מוכנים לכך.

הבעתי קורת רוחי מהצהרה זו ואמרתי כי אנו, על־כל־פנים, איננו מתכוננים למשא־ומתן משותף אלא מנוי וגמור עמנו לשאת ולתת עם כל מדינה ומדינה לחוד, ואך ורק בעניינים הנוגעים לה. הצהרתי שבעניין ירושלים לא ניכנס במשא־ומתן לא עם מצרים ולא עם הלבנון או סוריה אלא אך ורק עם המלך. אין אנו מכירים בשום זכות של המדינות האחרות לגבי ירושלים זולת זכותן כחברות או״ם. לא כן עמדתנו כלפי המלך שהרי גם הוא וגם אנחנו נמצאים בירושלים ולכן עלינו לנהל משא־ומתן.

הבעת פניו של המלך לא הסתירה את הנאתו המרובה מהגדרה זו של עמדתנו. פניו קרנו והוא הביט אל ראש־הממשלה בעיניים נוצצות כאומר: השמעת? דברים כדרבנות!

ראש־הממשלה שאל אם אנו מקבלים עלינו את דינה של החלטת כ״ט בנובמבר או שכוונתנו היא, כפי שיש להסיק מדברי, לשאת ולתת אך ורק על יסוד העובדות הקיימות.

אמרתי כי החלטת כ״ט בנובמבר איבדה את כוחה הממשי והבסיס המעשי היחיד למשא־ומתן הוא המצב העובדתי שנוצר.

ראש־הממשלה הגיב במידה של חריפות ולא בלי רוגזה, שאם כן הדבר הרי בכלל אין לעולם הערבי על מה לדבר אתנו והשלום לא יכון. הסברתי, כי החלטת כ״ט בנובמבר אבד עליה כלח. היא הושתתה על הנחות שלא נתממשו. הנחה א׳ – הגשמה בדרכי שלום. הנחה ב׳ – נכונות החלק הערבי של ארץ־ישראל להוות מדינה עצמאית. הנחה ג׳ – נכונות שני הצדדים להקים את הברית הכלכלית כפי שהוגדרה בהחלטה. כל ההנחות הללו נשארו מעל. פרצה מלחמה, אנו התגוננו והמצב נשתנה מן הקצה אל הקצה. אי־אפשר להחזיר את הגלגל אחורנית. איני גורס שבמצב זה אין לעולם הערבי על מה לדבר אתנו. העולם הערבי איננו יכול להיות מעוניין בהשארת המצב הקיים ללא הסדר של קבע, כי פירושו אנרכיה. הוא מעוניין בייצוב הדברים ובהשכנת שלום של קיימא.

ראש־הממשלה נתפייס במקצת אך שאל אם פירוש הדברים הוא שלא יחול כל שינוי שהוא בגבולות. אמרתי שאנו מוכנים לשינויים קלים לטובת שני הצדדים.

המלך העיר לדברי על המלחמה שכמונו כן גם הוא נכנס למלחמה בעל־כורחו. ראש־הממשלה שיסע אותו ואמר כי בעצם לא היתה מלחמה. המלך הוסיף ואמר כי בכל תקופת הפעולות הצבאיות לא חרגו כוחותיו מגבולות המדינה הערבית לפי החלטת

או"ם. עקב הדבר הזה יצא קצף רב עליו מצד המדינות האחרות. לאמיתו של דבר, המקום היחיד בו היתה התנגשות בינינו היתה ירושלים וכאן אנחנו היינו פותחי המדון.

ראש־הממשלה טען שוב כי עינינו רק לטובתנו וכוונתנו להרוויח מבלי לשלם תמורה. ציינתי כי השאלות העומדות בפני הוועדה המיוחדת פתרונן מושתת על הדדיות: גישה חופשית להר הצופים תמורת גישה חופשית מבית לחם לעיר העתיקה. ויתור מצדם על לטרון ובנותיה תמורת ויתור מצדנו על מספר כפרים. אשר לשאלות שתעמודנה בלוזאן – אף בפתרונן מעוניינים שני הצדדים. זכיון החשמל וזכיון האשלג משותפים לשתי הארצות ושתיהן מפסידות מאי־חידוש העבודה.

המלך עורר כמה פעמים את שאלת עזה וטען כי הכרחי שתהיה לו דריסת רגל בחוף. אמרתי שניתן לו אפשרות להשתמש לצרכיו בנמל חיפה. ענה שלא סגי לו בזה. הכרחית שליטה טריטוריאלית. אמרתי שוב שהסדר כזה יקשה מאוד וטענתי שאין הכרח בכך מאחר שאנו מבטיחים לו את מלוא ההקלות בנמל חיפה לייצואו וייבואו. לבסוף חדל המלך לטעון בנקודה זו אך היה ברור כי דעתו לא נחה. כאשר דיברתי על המשא־ומתן בלוזאן ומניתי את השאלות העומדות על הפרק – ירושלים, ים המלח, נהריים – אמר המלך, כי גם להם יש לעורר שאלות, כגון שאלת עזה והמוצא לים. הסכמתי שגם שאלה זו תופיע בסדר־היום. הסכמתי שימשה מוצא ממיצר השיחה בנקודה זו.

המלך עורר את שאלת הפליטים. אמרתי כי ידוע לנו על כוונות מצד ארצות־הברית להקדיש סכומים גדולים ליישובם בארצות השכנות.[8] הוספתי כי מצדנו נוכל לסייע להגדלת הסכומים המיועדים לעבר־הירדן כדי להבטיח שעניין הפליטים ישמש מנוף לפיתוחה הכללי של מדינת הוד־מלכותו למען תהיה למדינה פורחת ורבת־כוח. המלך לא הגיב. בהמשך הדברים על שאלות הפיתוח אמרתי כי לדעתנו יש לפעול בעצה אחת בשדה זה. ציינתי אפשרות של מפעלי השקאה משותפים מתוך ניצול מקור העושר הגדול המשותף לשתי הארצות, הלא הוא הירדן. ראש־הממשלה הרים ידיו ברתיעה והמלך החרה אחריו. שניהם טענו כי טרם הגיע המועד לגשת לבירורן של שאלות אלו. אמרתי, כי מכיוון שידוע לי על תכנון מצד ארצות־הברית וגורמים זרים אחרים, סבור הייתי כי מוטב לנו להידבר בינינו ולכוון את הדברים לפי תכניותינו מאשר לעמוד בפני עובדות מוגמרות שיקבעו אחרים. המלך ושרו עמדו בשלהם.

שאלתי את אנשי שיחי מה הערכתם להפיכה בסוריה.[9] האם הם רואים את המשטר החדש כיציב? הסברתי שרצוי לנו להתאים את עמדתנו בשאלת סוריה לעמדתם באשר הם, לדידנו, הגורם העיקרי מבחינת יחסי השכנות שלנו, [. . . . .].[10]

שוב לא כיחדה ארשת פני המלך את סיפוק נפשו ושוב הפנה פניו הנוהרים כלפי ראש־הממשלה.

תופיק פאשה אמר כי הם מחכים עדיין לראות איך יפול דבר בסוריה. האיש העומד עכשיו שם בראש השלטון תפס את השררה בכוח הזרוע. עליו להעמיד עצמו במבחן אימון הציבור. אם יערוך בחירות ויזכה ברוב – הרי הוא השליט. הם יכירו בכל מי שהציבור יביע אמונו בו.

8. ראה מס' 4, הערה 20.
9. הפיכה צבאית בראשותו של רמטכ"ל סוריה, חוסני אל־זעים, שתפס את השלטון ב־30 במארס 1949.
10. ארבע מלים לא הודפסו כאן.

שאלתי מהי בכלל איצטגנינותם לגבי עתידה של סוריה. ושוב ענו כי יש לחכות ולראות. אמרתי: ובכן עמדתכם היא המתנה והסתייגות? אמרו: הן. אמרתי: אבל מה דעתכם על סוריה כמדינה, האם לדעתכם היא צריכה להישאר בגבולותיה הקיימים?

נוכח התגרות גלויה זו התאושש המלך ואמר ברוב חשיבות: כוונתך לרעיון סוריה רבתי? הרעיון הזה הוא מעקרונותיו של המרד הערבי אשר אני משרתו כל הימים.

בזה תמה פרשת סוריה.

שוב חזרנו לעניין הוועדה המיוחדת ולחצנו לחידוש פעולתה. התברר שהמלך היה סבור כי שאלת גישתנו החופשית להר הצופים כבר נפתרה ואנו עוברים ושבים באותה דרך באין מכלים. בקיאותו של ראש־הממשלה היתה יותר מדוייקת. המלך הביע נכונות גמורה לחידוש פעולת הוועדה, אך ראש־הממשלה הסתייג והזכיר את הממשלה החדשה שהקמתה תושלם עד לסוף השבוע ולפניה יש להביא את העניינים. מכל מקום נסתיימה פרשה זו של השיחה במעין הבטחה מצדם לחדש את ישיבות הוועדה.

המלך ביקש לדייק לגבי הר הצופים. הנחתו היא שאין הכוונה בשלב זה להפקעת השטח מחזקתו אלא רק לזכות מעבר חופשי בכביש, בהיות כוחותיו מחזיקים באיזור אשר משני עברי הכביש כמקודם, על־מנת שגורל האיזור ייקבע באופן מוחלט עם ההסדר הסופי. אישרתי שבדיוק כך אנו מבינים את הדברים והוא הדין לגבי האיזור הדרומי של ירושלים: אף כאן אין הכוונה בשלב זה אלא למעבר חופשי לערבים ואילו האיזור נשאר בידינו כמקודם עד להסדר הסופי.

כאן נתעוררה שוב שאלת ההסדר הסופי או השלום הכולל ולסיום השיחה אמרתי, כי אף־על־פי שניתנו כבר בעניין זה הוראות מפורטות למשלחתנו בלוזאן, הרי בתוצאות השיחה החשובה הזאת אחזור על ההוראות ביתר תוקף ואחייב את המשלחת למצות את כל האפשרויות כדי להגיע להסכם גמור עם משלחת המלך בכל השאלות התלויות ועומדות.

המלך נשם כאילו לרווחה וקם לשלחנו. יצאנו את שונה קרוב לחצות.

מ.ש.

16

א. אבן אל מ. פישר (פאריס)
A. Eban to M. Fischer (Paris)

Telegram מברק
Outg.: 93.03/86/13 :נוסח יוצא

New York, 10 May 1949

Chauvel[1] informed me he acted today entirely under instructions.[2] Favourable vote Assembly not excluded,[3] but work must be done Paris immediately. [. . . . .][4]

Until this morning French Delegation wholeheartedly, consistently with us. Please point out sudden defection had demoralizing effect other members which we overcame with much effort. Please cable.[5]

Eban

17

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 11.5 :התקבל .Coded Tel. W214 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2308/9 :נוסח נכנס

Washington, 10 May 1949

Learned White House friends, Truman instructed Acheson May 6 to support actively our admission U.N. Truman same day told Clifford[1] our membership will make easier peace settlement Mideast and we would cooperate better on Arab refugees and Jerusalem if member.

16

1. ז'אן שוֶול, הנציג הקבוע של צרפת באו"ם.
2. הכוונה להימנעות מפתיעה של צרפת בהצבעה שנערכה בוועדת אד־הוק ב־9 במאי, על הצעת החלטה שהמליצה לעצרת לקבל את ישראל לאו"ם. ככל הנראה שלח אבן את המברק שלפנינו בלילה שבין 9 ל־10 במאי.
3. ראה הערת־עורך, עמ' 39.
4. סעיפים 1–6 לא הודפסו כאן. עניינם עמדת ישראל בנושא ירושלים כפי שהוצגה על־ידי אבן בנאומו בוועדת אד־הוק (ראה מס' 5, הערה 1).
5. ראה מס' 25.

17

1. קלארק קליפורד, יועץ מיוחד לנשיא ארצות־הברית.

Dave [Niles][2] and Clifford believe Weizmann's visit Washington[3] influenced Truman more than any other single factor. Main impetus Acheson was Eban's statement.[4]

Herzog[5] accompanied by me discussed no politics during visit Truman today. Truman was most receptive Herzog's compliments and reaffirmed his desire continue assist Israel and Jewish people for whom he has "greatest admiration".

Elath

הערת־עורך
Editorial Note

קבלת ישראל לאו"ם

ב־11 במאי קיבלה העצרת הכללית של האו"ם את המלצת ועדת אד־הוק של הוועדה המדינית של העצרת לקבל את ישראל לאו"ם. בעד קבלת ישראל לאו"ם הצביעו שלושים ושבע מדינות, בהן צרפת; התנגדו לה שתים־עשרה מדינות, רובן מהגוש הערבי, ונמנעו תשע מדינות, בהן בלגיה, יוון, טורקיה ובריטניה. (ראה ***GAOR, 3rd Sess., Pt. 2, Plenary***, **191st, 207th Meetings, 13 April, 11 May, pp. 36–47, 306–336;** ***GAOR, 3rd Sess., Pt. 2, AHPC***, **42nd–51st Meetings, 3–9 May, pp. 179–360.)**

18

א. אילת אל ד. אצ'יסון (ואשינגטון)
E. Elath to D. Acheson (Washington)

העתק: Copy: 93.03/72/29

[Washington], 11 May 1949

My dear Mr. Secretary,

I should like to express the deep gratitude of my Government for the invaluable support given by the United States in the discussion of Israel's membership application in the Ad Hoc Committee of the United Nations.[1] I believe that the draft resolution gained enormously in effectiveness and prestige through the formal association of the United States with it.

2. דוד ניילס, עוזר מינהלי לנשיא ארצות־הברית.
3. על ביקורו של הנשיא וייצמן בוואשינגטון באפריל 1949 ופגישתו עם הנשיא טרומן ראה כרך 2, הערת־עורך, עמ' 591, ומס' 509.
4. ראה מס' 5 והערה 1 שם.
5. יצחק אייזיק הלוי הרצוג, הרב הראשי האשכנזי של ישראל.

18

1. השווה מס' 17.

I should like you to know that the conversation which Mr. Eban and I were privileged to have with you on April 26th[2] has had a deep effect on the Israeli Government. In formulating our attitudes on the various outstanding problems, we took care to keep certain principles in mind. In the first place we strongly upheld the right of the General Assembly to be regarded as the ultimate moral arbiter in issues of deadlock or difficulty. It was made clear by our representative again and again that in so far as we find difficulties in the December 11, 1948, Resolution[3] we aspired to resolve them by agreement, not by defiance. We shall stretch ourselves to the utmost to bring our policy in conformity with United Nations resolutions, or if necessary, to seek authority for any divergences by appeal to the General Assembly itself.

I believe that our delegation was successful in impressing upon the United Nations that the Jerusalem question required the discussion and exchange of new proposals, which, while in accord with the December 11th Resolution, take proper account of realities and of the welfare and sentiment of the population. We were gratified to understand from you on April 26th that in your view any international regime established in Jerusalem would have as its primary concern the protection and control of Holy Places and religious institutions, rather than actual administration of the City, which now enjoys the blessings of peace and orderly life, both in its Arab and Jewish sections. We have been able, with nothing but the influence of argument and discussion, to satisfy the apprehensions of most of the Catholic countries of Latin America. Seventeen out of twenty of these countries have supported our application under no kind of pressure but that of explanation and debate.

Every approach to a genuine peace dicussion brings nearer the hope of a successful settlement of the refugee problem. Throughout the Ad Hoc Committee's discussions our representative maintained the view,[4] upheld by the Conciliation Commission, that the "final solution of this problem will be found within the framework of the economic and social rehabilitation of all the countries of the Near East". We have endeavoured in all our recent statements to avoid any negative attitudes, and we look forward to an agreement at Lausanne defining the exact contribution of each Government concerned, as well as of the international community. We have noted the Conciliation Commission's judgment that "the refugee problem cannot be permanently solved unless other political questions, notably the question of boundaries, are also solved". Accordingly, our delegation at Lausanne has taken the initiative in asking for an immediate discussion and settlement of outstanding territorial questions. You may have observed that in the debates of the Committee our representative, mindful of our conversation with you, pledged Israel to a settlement of boundaries by agreement through the same methods of negotiation and reciprocal concessions which has had beneficial

2. ראה כרך 2, מס' 510 והשווה *FRUS*, 1949, VI, pp. 944–7.
3. ראה נספח א.
4. ראה מס' 5 (נספח).

results in the armistice negotiations. All governments understand that an attitude of give-and-take may be necessary if an agreed settlement is to be reached at an early date.

It is our hope that the atmosphere of the peace conference at Lausanne will enable our Government to explore the paths of conciliation in more detail and with greater freedom than could possibly be done at a public forum, such as the General Assembly. The United States may have noticed that our delegation at Lake Success austerely refused to seek any immediate tactical advantage by obscuring the real difficulties still outstanding. Despite the sharp and critical scrutiny which our policy of candour invited, we insisted on bringing our difficulties and reservations into the open light of day. It is therefore all the more significant that an impressive majority of disinterested international opinion has expressed its confidence in Israel in full and detailed knowledge of difficulties which we have neither dissembled nor concealed.

I should like to assure you in conclusion, Mr. Secretary, that the settlement of outstanding questions by agreement with the Arab States under the auspices of the United Nations remains the over-riding objective of my Government's policy.

Accept, Sir, renewed assurances of my highest consideration.[5]

E.E.

19

א. אילת אל משרד החוץ
E. Elath to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן WIA2. התקבל: 12.5
נוסח נכנס: 130.09/2308/9

ואשינגטון, 11 במאי 1949

יובל[1] ואנוכי נפגשנו היום עם דין ראסק לפי הזמנתו בנוכחות סאטרתווייט[2] ורוקוול. ראסק הציע שיחות בלתי רשמיות בינינו להבהרת בעיית הפליטים הערבים כדי להקל על הדיונים בלוזאן. בהמשך השיחה גילה ראסק שעיקר כוונתו ללחוץ עלינו לקבל מיד לפחות את המשפחות הערביות שקרוביהן גרים בישראל. עניתי שנמשיך לקבל ברצון את הצעותיהם שיחישו את השלום בינינו והערבים וגם נדון אתם בקשר לזה בבעיית הפליטים. ברם כל עוד לא נדע מה התכנית הכללית ומה ערך לתכנית התיישבות הפליטים בארצות ערב, ולפני שנכיר בכנות הכוונות לשלום מצד הערבים, לא נוכל

5. ראה תשובת אצ'יסון במס' 31 והערה 4 שם.

19

1. משה יובל, מזכיר ראשון בשגרירות ישראל בוואשינגטון.
2. ג'וזף סאטרתווייט, מנהל המשרד לענייני המזרח הקרוב ואפריקה במחלקת המדינה של ארצות־הברית.

לתרום מצדנו להחזרת חלק הערבים לישראל. ראסק המשיך ללחוץ שנתחיל בהחזרת הפליטים בהקדם ושנכריז על כוונתנו זו בפומבי. אמרתי שאמסור את הדבר לממשלתי ואחכה להוראות.

פתחתי מצדי את שאלת המשא־ומתן שלנו עם הסורים, והדגשתי שאם הסורים יעמדו בסירובם לקבל את הצעותינו בדבר נסיגתם לעבר הגבול הבין־לאומי נצטרך להביא את העניין למועצת־הביטחון. הזכרתי שקיבלנו את הצעת ארצות־הברית במצב דומה במשא־ומתן שלנו עם הלבנון ואנו דורשים עתה מהם פעולה דומה עם הסורים. סאטרתווייט שאל למה לא קיבל בן־גוריון את הצעת זעים להיפגש.[3] עניתי שמשא־ומתן עם שאר מדינות ערב התנהל באמצעות משלחות מוסמכות ולא היתה כל סיבה לשנות את הנוהג. ראסק וסאטרתווייט הבטיחו לטפל מיד בשאלת הסורים.

אילת

20

א. אילת אל משרד החוץ
E. Elath to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן WIA4. התקבל: 13.5
נוסח נכנס: 130.09/2308/9

ואשינגטון, 12 במאי 1949

שוחחתי ארוכות עם ג'ורג' וורן, נציג ארצות־הברית ב־International Refugee Organization והעוסק בשאלת הפליטים הערבים במחלקת האו"ם במחלקת המדינה. הבינותי ממנו שאין למחלקת המדינה שום תכנית ליישוב הפליטים וזאת בעיניו אחת הסיבות שהם מחפשים פתרון קל ונוח בשבילם יותר על־ידי לחץ עלינו שנקבל מספר פליטים גדול ככל האפשר. האמריקנים קיבלו הצעות מהבריטים לדאוג במשותף ליישוב הפליטים בארצות ערב, אך מחלקת המדינה חושדת שהבריטים ישתמשו בזה לביסוס מעמדם בארצות ערב ויפריעו לעצמאות הקו המדיני של ארצות־הברית; במדינות אלה חוששים לשחיתות בהוצאת ההקצבות ליישוב הפליטים על־ידי המדינות הערביות ומתקשים במציאת דרכים למניעתה. וורן שאל הרבה על המצב הפנימי בארצות ערב והציע שניפגש שוב לשיחה בלתי־רשמית על נושא זה. שילחו לי הצעות וחומר נוסף בשאלת האפשרויות של ההתיישבות בארצות ערב ואילו מהן נראות בעינינו כרצויות מבחינה מדינית.

אילת

3. ראה כרך 3, מס' 296 והערה 5 שם.

21

א. אילת אל משרד החוץ
E. Elath to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן WIA3. התקבל: 13.5
נוסח נכנס: 130.09/2308/9

ואשינגטון, 12 במאי 1949

שוחחתי היום ארוכות עם גברת פאנדיט, שגרירת הודו החדשה. ביקשה למסור לממשלתנו דברי אחיה[1] אלה: הקשיים ביחסי הודו ושכנותיה המוסלמיות ובעיות 35 מיליון המוסלמים במדינה הכריחו עד כה את ממשלת הודו לתמוך בעמדה הערבית בשאלתנו. ממשלת הודו עקבה כל הזמן באהדה רבה אחרי מלחמתנו לעצמאות ומברכת את מדינת ישראל על הישגיה. ממשלת הודו תשתדל להכיר בישראל ברגע מתאים. לדעתה ההכרה לא תאחר לבוא לאחר סיום פרשת קשמיר.[2]

היתה אדיבה מאוד והודיעה נכונותה לחזק את קשרי הידידות בין שתי השגרירויות. מסרה על תכניות אחיה לפתח קשרים אמיצים בין הודו וישראל בשטחים שונים כגון כלכלה, תרבות וכו׳.

אילת

21

1. ג׳אווהארלאל נהרו, ראש־הממשלה ושר החוץ של הודו.
2. הכוונה לסכסוך צבאי ומדיני ממושך בין הודו ופאקיסטן על השליטה באיזור ג׳אמו וקשמיר, שבמשך שנים אחדות לא ירד מסדר־יומה של מועצת־הביטחון.

22

ישיבה במשרד החוץ (ב־8 במאי 1949)
Meeting in the Ministry of Foreign Affairs (8 May 1949)

פרוטוקול סטינוגרפי: 93.03/87/11

תל אביב, 12 במאי 1949

מהות נציגויותינו בחוץ־לארץ

נוכחים: שר החוץ, ד״ר ל. כהן, מר ח. רדי,[1] מר ש. רוזן,[2] ד״ר ש. פרידמן,[3] מר מ. קומיי, גב׳ א. הרליץ,[4] מר י. שמעוני,[5] מר צ. אבנון,[6] ד״ר צ. רודי[7]

מר רדי: מטרת פגישה זו היא לקיים שיחה על הנושא אשר אני קורא לו: ״מהות נציגויותינו בחוץ־לארץ״. מתוך הנחה שאני מדבר אל יודעי ח״ן, אסתפק רק בראשי־פרקים. אציין חלק מהנקודות הזקוקות בירור ובעקבותיו אברך אם נצליח להגיע לסיכום ולקביעת דברים. היה תכנון על בניית משרד החוץ אולם לא היה תכנון ולא הושקעה מחשבה בבניין ובקביעת קווים לפעילות נציגויותינו בחוץ־לארץ. לא יכולנו לדעת כיצד ייראו פני הדברים לאחר הקמת המדינה. כיום, לאחר נסיון־מה, הראינו לדעת מה רבות הן הבעיות. לדעתי יש לנו ארבעה מיני נציגויות: קונסוליות כבוד, קונסוליות, צירויות ושגרירות. למטרת השיחה הזאת עלינו להסתפק בארבעה מינים אלו אם כי יש לנו גם נציגויות סתם וגם המשלחת לאו״ם. היה וקיים בעולמנו הוויכוח על שאלת ההפרדה בין הפונקציות של המדינה לבין אלו של הסוכנות היהודית וההסתדרות הציונית. לדעתי הרי זה ויכוח סרק. מי שהזדמן בתקופה האחרונה במרכזי היהדות העולמית, נוכח לדעת כי יהודי הגולה אינם מקבלים את הסוכנות היהודית כנציגות העם. לא נעים להגיד זאת, אולם זו היא הדיאגנוזה. היהודים אינם רוצים לראות בסוכנות את נציגם והם גאים על נציגות המדינה. אני חושב שמשבר זה היא תופעה חולפת ושקרן הסוכנות תרום, אבל עלינו להסיק מסקנות מהעובדה הנוכחית. גם לאחר תקופת מעבר זו תצטרכנה נציגויותינו לטפל בענייני יהודים, כגון עלייה, העברת רכוש וכו׳ וכו׳. ברצוני רק להביא דוגמה אחת מיוחדת במינה וקיצונית: קהילת יהודי אלבניה שיש לה פחות ממניין אנשים פנתה לציר ישראל בפראג בבקשה לשלוח אליהם מוהל. ליהודים בתפוצות יש על־כן כתובת למי לפנות. בגלל הסיבות הנ״ל והמרובות האחרות שלא הזכרתין, אנו צריכים לברר לעצמנו מה תפקידן של

22

1. חיים רדי, מזכיר כללי של משרד החוץ.
2. שבתאי רוזן, היועץ המשפטי של משרד החוץ.
3. שמואל פרידמן (אלישיב), מנהל מחלקת מזרח אירופה במשרד החוץ.
4. אסתר הרליץ, מנהלת בפועל של מחלקת ארצות־הברית במשרד החוץ.
5. יעקב שמעוני, סגן מנהל ומנהל בפועל של מחלקת המזרח התיכון במשרד החוץ עד נובמבר 1949.
6. צבי אבנון, מנהל המחלקה הקונסולרית במשרד החוץ.
7. צבי רודי, רושם האנאלים הראשי במשרד החוץ.

הנציגויות. אצל אומות העולם הרי הייצוג הוא מדינה כלפי מדינה, יחסי מסחר משותפים וכו' וכו'. לנו יש נתינים רבים בכוח במדינות כהונותיהם של נציגינו, עלינו להחליט לאן לכוון אינפורמציה שבידי נציגותנו לתיתה – האם לכל היהודים? לציונים? לגויים? לרכישת דעת־קהל אוהדים או בלתי־אוהדים? מה עמדתנו כלפי שאלת הנאמנות הכפולה אשר יהודים רבים מעוררים? ברצוני להסתפק באמור כמטרת שיחה זו. הבירורים שיבואו, צריכים להתכוון למצוא איזו מסגרת מתאימה אשר בתוכה נפעל. לצייר לעצמנו מטרה ולו גם בצורת ידיעה רחבה אשר אליה אנו שואפים להגיע. במלים קצרות ברצוני רק להצביע על כמה מטרות יסוד: נציגויות, כמה נציגויות? היכן? איזה? יש לקחת בחשבון את כל התנאים, וכתוצאה להשקיע מחשבה על הרכב הנציגות, מטרותיה של כל נציגות ונציגות באותו חבל ארץ. אני מבקש גם לדון על הפרובלימה המעסיקה לא במעט את האדמיניסטרציה: משרתי המדינה – אנשים שנלקחו אד הוק? או, אנשי שירות שיכנסו למסגרת של משמעת, של עול השירות. תיקבע נא ועדה של שניים או שלושה אנשים אשר יוכלו להתפנות למלאכה זו ולחקור, כשם שעשתה הוועדה שהציעה את תכנית משרד החוץ. אנו נזדמן לבירורים נוספים בעניין זה. נעמיד לרשות הוועדה הזאת כחודשיים ימים למען עבד את הנייר־תכנית־הצעה אשר יובא בפני קוורום זה, אולי כבר לאישור ראשון.

שר החוץ: ברצוני להביע כמה מחשבות. תפקיד נציגויותינו בחוץ־לארץ כפול הוא: (א) נציגות כלפי חוץ, כלפי העולם המדיני החיצון. תפקיד זה מתבטא בייצוג המדינה שלנו כהוויה חיה ומתפתחת; (ב) ייצוג המדינה כלפי העולם היהודי והחזקת הקשר בינו לבין המדינה, אלא בכל מקום ומקום יהיו לנו שני יסודות אלו בפרופורציה שונה. אנו שונים מאומות העולם משתי בחינות: (א) קמנו במאמר פיו של האו"ם ואם כי אפשר להוכיח כי גם מבלעדי האו"ם היתה מדינתנו קמה הרי אין זה משנה את העובדה. ועובדה היא שעדיין לא יצאנו מחיתולי האו"ם והננו מונחים על שולחנו כסעיף בסדר־היום. זה מחייב אותנו לנציגות יותר מכפי יכולתנו. אומה קטנה כאומתנו היתה צריכה להסתפק בנציגויות רק במקומות ספורים ולוותר על נציגויות בארצות פחות חשובות אולם כל זמן שאנו תלויים בכל אחת ממדינות האו"ם חייבים אנו להחזיק נציגויות במקומות רבים. ו־(ב) עובדה היא כי מדינת ישראל הנה מדינת העם היהודי שיש לה עבורו ייעוד. הובעה סברה בחוגים מסוימים שעם קום המדינה תבוא הפרדה בין העם היושב במדינתו והעם בתפוצות וכי זה האחרון עתיד להתבולל לגמרי. אני לגמרי איני גורס סברה זו כי אם להיפך. אנו כבר נמצאים בתקופה אשר בה הקשר בין חלקי העם היהודי הנו הדוק ביותר. יותר מאשר היה אי־פעם. יהודי הגולה מתעוררים לחיים ורוצים להשתתף באופן פעיל בפיתוח המדינה. שני דברים אלה מחייבים אותנו להחזיק מנגנון חוץ אשר במבט ראשון יכול להיראות אולי בלתי־צנוע וגם לא לפי יכולתנו הכספית. ולכן, אם כי מטרתנו יכולה להיות, להיות ככל הגויים, ואין בפרט אלא מה שיש בכלל, בכל עניין ועניין, הרי בכל זאת יש דברים המבדילים אותנו מאומות העולם. יש על־כן לקבוע גם תפקידים משלנו, האופייניים לנו במיוחד, מפאת הקשר עם העולם היהודי. והרי דוגמה: אין זה נהוג ששר חוץ יסע למדינה אחרת בענייני כספים. איננו יכולים לפעמים לנהוג בהתאם לנוהג מקובל. אמרתי למשל ליהודי אמריקה וגם לשר החוץ האמריקני כי עברו הזמנים שהיינו זקוקים לעזרה מדינית מאת יהודי אמריקה. אין לנו צורך בעזרה כזאת. אנו מתקשרים עם ממשלת ארצות־הברית כשווים, במובן איכותי. אין יהודי הגולה אחראים למדיניות החוץ שלנו

ואין הם צריכים להביע דעה. במידה שיש אחריות, זה כביש בכיוון אחד. אנו אחראים כלפיהם אבל הם אינם אחראים כלפינו. אולם שמים אנו תמיד לנגד עינינו כי העולם ישפוט אותם על־פינו. אנו יודעים שהתנהגותנו, יחסינו ומדיניותנו יכולים לפגוע בהם ולוקחים זאת תמיד בחשבון. הערותי הן על־כן כי יש לקבוע את הנוהג הדיפלומטי שלנו בהתאם למה שאמרתי לעיל, אולם עד כמה שאפשר לא לחרוג מנוהג בינלאומי מקובל. בקשר לשאלת החלפה הדדית של נציגויות, לא נוכל למשל לשמור בקפדנות על הנוהג המקובל. לא נעמוד על כך שהיות ואנו פותחים קונסוליה כללית בקנדה שגם הקנדים יפתחו קונסוליה כללית אצלנו. כי לנו יש 150,000 יהודים בקנדה ויהדות טובה, ערה ופעילה. יהדות עם אפשרויות כספיות וחלוציות גדולות. לא נוכל לוותר על נציגות בקנדה כי יאשימונו ובצדק שאנו מפקירים ומסלפים את עצמנו. זה שקנדה לא זקוקה לנו אין זה אומר שאנו לא זקוקים לה. ברצוני לנגוע עתה בשאלת הנספחות. יש לנו עד עתה נספחים צבאיים ומסחריים. צריכים אנו לתת את דעתנו לנספחות תרבותית, שמתוך קימוץ אפשר לגרסה מבחינות רבות. יש גם הצדקה מלאה לשלוח לוואשינגטון וללונדון נספחים לענייני עבודה ופועלים. עניין נספח תרבותי הוא עניין חיוני כי: (א) יש לנו מה למכור בשטח זה. ערכנו תמיד יהיה באיכות. (ב) יש לנו צורך לגייס כוחות. די לקחת את יהדות אמריקה שיש בה הכול – חומר לעלייה, פוטנציאל חלוצי עצום, אוצרות עצומים של טכניקה, מדע, כישרון ויכולת וזה כולו עומד לרשותנו במידה שנצליח לגייסו לטובתנו. ישנה יזמה עצומה מצד יהודי אמריקה המציעים את עצמם ואת ידיעותיהם. אבל ישנם גדולי מדע וטכניקה שאינם מציעים את עצמם ועלינו לקחת ביחס אליהם את היזמה ולהגיע להם. יש גם לפתח יזמה שמטרתה להגיע לחוגים היכולים להשפיע על מדיניות – לאנשים כמו לאודרמילק[8] ולילייענטל[9] ישנה חשיבות לאין ערוך. וכל זה נכון לא רק לגבי אמריקה, אם כי יש לראות את ארצות־הברית כמטרה ראשונה. רק לצבא יש איש כזה בפאריס העומד בקשר עם אנשי מדע והמעט שנעשה הראה רק מה גדולות האפשרויות.

ד״ר כהן: היחסים בין מדינת ישראל ליהודים בגולה הנם מיוחדים במינם וללא תקדים. האירים, למשל, בארצות־הברית לא הצליחו אף פעם להפיק תועלת למדינת מוצאם ואילו יהודי אמריקה הצליחו והראו גדולות. ולדעתי לפחות חלק גדול מתמיכתה של ממשלת ארצות־הברית בענייננו הנו תוצאה מהשפעה יהודית מקומית.

בשעת נסיעתי האחרונה לאירופה נתגלה לי עד כמה אפילו היהודים המתבוללים מעוניינים שצירי ישראל בארצותיהם יהיו אנשים בעלי שיעור קומה. קשה למצוא פורמולה כללית לקביעת יחסינו עם הגולה. המצב שונה בכל מקום. העיקרון מוכרח, כמובן, להיות שרק אנחנו אחראים לפוליטיקה שלנו ואנחנו קובעים אותה לפי השקפותינו וענייננו, וכי אין ליהודי הגולה שום חלק בקביעת מדיניותנו. רק על־ידי קביעת העיקרון הזה נוכל למנוע הפרעות רציניות להנהגת עבודתנו הדיפלומטית. אבל אין להתעלם מהעובדה שבעניין זה מוכרחת להיות איזו גמישות. יש לי הצעות ארגוניות לבעיה זו והנני מקווה להביאן בפני אלה שיעבדו את תכנית הריאורגניזציה.

ד״ר פרידמן: ברצוני להתרכז על כמה ליקויים בשטח פעולותינו בחוץ־לארץ

8. ואלטר ק. לאודרמילק, מומחה אמריקאי לשימור קרקע ולהידרולוגיה. פרסם ב־1944 את תכניתו הידועה לפיתוח עמק הירדן ולהטיית מימיו להשקאה, ששימשה בסיס למפעל המים הארצי.
9. דוד ליליינטל, משפטן יהודי אמריקאי, יושב־ראש הוועדה לאנרגיה אטומית של ארצות־הברית.

הנראים לי, לאור הנסיון עד כה. בעניין ההפרדה, ניסינו בתחילה להפריד בפעולותינו בין המדינה והציונות. הדבר לא עמד בנסיון. היתה למשל נציגות שביקשה רשות להתערב בעניין פנימי של יהדות המקום ולא הרשינו, ואילו במקרה שני הטלנו אנו על צירות מסוימת לעשות כדבר הזה. אין הדבר ניתן להפרדה וטוב שגם הגויים יתרגלו לכך. דבר שני: מה צריכה להיות דמות נציגויותינו? הגעתי למסקנה שלפחות הציר עצמו, האיש המרכזי של נציגותנו והמסמל את המדינה, צריך להיות אדם ששמו ואישיותו יאמרו משהו לציבור היהודי המקומי. אשר לצורה, הרי גם אני אינני עומד על עקרון ההדדיות. לדעתי הפרזנו בפתיחת נציגויות רבות ומצד שני עמדת המדינות, בהן פתחנו נציגויות, ביחס אלינו לא נשתנתה. הפרזנו גם בתקן של הצירויות. עלינו לשמור על הצנע גם בחו״ל. מהנסיון למדתי כי נציגויותינו בחו״ל עדיין אינן יודעות בדיוק מה תפקידן. אחד מהתפקידים החשובים של נציגות הוא אספקת אינפורמציה למרכז כאן על הנעשה בארץ כהונתה והדבר לא נעשה, למרות בקשותינו.

שר החוץ: אי־קבלת אינפורמציה מנציגויותינו הנה בחלקה גם אשמת משרד החוץ ויש לתקן את הדבר על־ידי הדדיות. עלינו מכאן לשלוח מברק יומי או דו־יומי או לפחות פעמיים בשבוע, אשר ידריך את נציגויותינו על עניינים המתרחשים אצלנו, ימסור איך מעריכים אצלנו מאורעות ויתן חומר למחשבה. רק אז נוכל לעמוד בתוקף ולדרוש כי גם נציגויותינו תשלחנה אלינו סקירות קבועות פעם בשבוע או פעמיים בשבוע על המתרחש והמתפתח בארצותיהן.

מר רדי: תכנית הסקירות השבועיות הנ״ל כבר קיימת ומחכה לביצועה לשובו של המנהל הכללי. אשר למברקים היומיים, תלוי הדבר ביזמתו של שר החוץ. שלישית, אין לקשור את שני הדברים הנ״ל יחד. מה שאנו דורשים מהם הנו אינפורמציה בו בזמן שעלינו לשלוח להם הדרכה.

מר קומיי: החלטנו להקים קונסוליות כלליות בדומיניונים הראשיים. והנה בארצות אלו ישנן הסתדרויות ציוניות מאורגנות אשר טיפלו ועדיין מטפלות בעניינים מעשיים. עתה עומדת השאלה איך להפריד בין התפקידים של הקונסוליה שלנו ואלו של ההסתדרות הציונית. הצבעתי על בעיה זו בפני אנשינו העומדים לצאת לדומיניונים אלה אולם לא היתה באפשרותי להציע פתרון כי אני בעצמי איני יודע אותו. זה תלוי בהסדר הכללי אשר אנו מקווים שיושג בקרוב בין הממשלה והסוכנות היהודית. אין לנו אפילו קו כללי ולכן אמרתי לנציגינו לנהוג לפי שעה כטוב בעיניהם, לפי תנאי המקום. זהו סידור בלתי־בריא.

מר רוזן: בידי כמה הצעות אשר אביאן בפני הוועדה שתקום. דעתי היא כי כל זמן שאנו נמצאים בשלב התהוות מוטב שלא יהיו לנו הרבה קווים ברורים. אני בכלל נגד גישה דוקטרינרית לגבי בעיות שאינן נראות מראש. אני רואה את הדברים כך: (א) אנו מדינה עם כל התפקידים הכרוכים במעמד זה; ו־(ב) הנקודה הקשה והטעונה בירור יסודי היא שאנו מדינה ציונית ולא יהודית. ישנה גישה משותפת לכל העולם הציוני לבעיות הרחבות של התנועה הציונית וזהו מה שעלינו לזכור. אם כי כרגע אין סיכויים לעלייה המונית מברית־המועצות, הרי בכל־זאת עלינו לשים לנגד עינינו אפשרות שכזאת ולהיות מוכנים לה. עלינו לשאוף כי ממשלת ברית־המועצות תראה בצירותנו במוסקבה גם נציגות ציונית עם כל הכרוך בזאת.

מר רדי: בסיכום הדברים הרינו מודים לשר החוץ על השתתפותו בפגישה זו ומקווים להשתתפותו גם להבא. נקבע נא ועדה מבינינו ונסייגה בפרק זמן של חודש ימים למען

תגיש בפנינו את הצעותיה. הריני מציע את ד"ר כהן, מר רוזן ומר שמעוני כחברי הוועדה ואת ד"ר צ. רודי כמרכז ומזכיר, ואם יהיה צורך נעמיד לרשות הוועדה גם עובד טכני.

הישיבה נסגרה

23

א. הרליץ אל ו. איתן (לוזאן)
E. Herlitz to W. Eytan (Lausanne)

Recd: 13.5 :התקבל .Coded Tel. LS21 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2317/8 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 13 May 1949

Further Michael [Pragai]'s LS20.[1] Reuven [Shiloah][2] had long session Hare which clarified his attitude more: (1) his visit view formulation general Middle East policy; (2) refugees can physically be settled certain countries only; (3) certain countries only agree accept them; (4) his conclusion only Israel, Syria, available; Transjordan willing but unfit; Iraq fit but refuses.

His general impression Arabs willing forget Palestine issue, talk business Americans, their only worry settlement refugees by which reminded Palestine problem hence refugees must be settled. More details his attitude by letter.[3]

Herlitz

הערת־עורך
Editorial Note

ישראל והדיון באו"ם על שאלת ספרד

ימים ספורים לאחר קבלתה לאו"ם נדרשה ישראל להצביע בעצרת האו"ם על שתי החלטות מכריעות בנושאים בינלאומיים הקרובים לישראל – בעיית המשטר בספרד של פרנקו ושאלת עתידן של מושבות איטליה באפריקה (ראה הערת־עורך, עמ' 56). ההכרעה בכל אחת משאלות אלה היתה תלויה בהפרש קולות עדין מאוד והקול החדש של ישראל עשוי היה להיות מכריע. משלחות שונות ניסו לגייס את תמיכתה ולהשפיע על הצבעתה והיו גם שביקשו לפרוע את שטר תמיכתם בקבלת ישראל לאו"ם.

23

1. פרגאי שיגר את נוסח דבריו של הייר למשה דיין בפגישתם ב־10 במאי. הייר כיהן באותם ימים כסגן מנהל המשרד לענייני אפריקה והמזרח הקרוב במחלקת המדינה. הוא אמר לדיין כי המומחים האמריקאים הגיעו למסקנה שאין בארצות ערב מספיק שטח ליישב בו את הפליטים הערביים והמוצא היחיד הוא קליטתם של כמה מאות אלפי פליטים בישראל. (11.5.1949, 130.09/2317/8).
2. ראובן שילוח, יועץ לעניינים מיוחדים במשרד החוץ, חבר משלחת ישראל לוועידת הפיוס בלוזאן.
3. ראה סקירה מס' 2 של משרד החוץ, 16.5.1949, 93.08/377/25.

בשאלת ספרד עמדה על הפרק הצעת החלטה של כמה ממדינות דרום אמריקה לבטל את המלצת העצרת לחברות האו"ם ב־1946 לנתק את יחסיהן הדיפלומטיים עם ספרד. מדינות מזרח אירופה וכמה ממדינות מרכז אמריקה התנגדו בתוקף להצעה ותמכו בהמשך החרם הדיפלומטי על משטרו של פרנקו. מעצמות המערב נקטו עמדה מלאת סתירות בנושא. נציגיהן התקיפו בנאומים פומביים את משטרו של פו־נקו, אך יחד עם זה נמנעו בהצבעה ואף גייסו מאחורי הפרגוד תומכים בעד ההחלטה.

משלחת ישראל החליטה משיקולים של "מצפון לאומי" להצביע נגד ההחלטה. בהצבעה בעצרת ב־16 במאי נפלה הצעת ההחלטה הדרום־אמריקאית על חודם של שני קולות. (ראה אבן אל שרת, 130.02/2404/9, 2.6.1949; *Yearbook of the United Nations, 1948/9,* pp. 311–5).

24

מ. שרת אל ל. כהן
M. Sharett to L. Kohn

מברק מוצפן Coded Tel. X347. נשלח: Sent: 15.5; התקבל: Recd: 16.5
נוסח יוצא: Outg.: 93.01/2180/37

New York,[1] *13 May 1949*

All along intended vote against motion resumption diplomatic relations Franco. Latins divided this issue, U.S. abstaining. Pro Franco Latins pressing we should abstain, others, including Slavs, Australia, press negative vote. Today received several telegrams Jew communities Spanish Morocco imploring us vote for, as Franco their protector. Am determined vote against, but would like B[en]-G[urion] know. Abstention would cause outburst indignation liberal world, antagonize other Latins, others. Our line is Franco Hitler's ally, in his world no room not only for Jew[ish] state, but for survival Jew[ish] people.[2]

Sharett

24

1. שרת יצא לניו יורק ב־10 במאי כדי להשתתף בישיבת העצרת שהחליטה על קבלת ישראל לאו"ם. הוא שהה בניו יורק כשבוע ימים ושב לארץ ב־23 במאי לאחר ביקורים קצרים בג'נבה, לוזאן, פאריס ופראג.
2. לתגובת כמה מחברות האו"ם על הצבעתה של ישראל, ראה מס' 30, סעיף 2.

25

מ. פישר אל מ. שרת (ניו יורק)
M. Fischer to M. Sharett (New York)

Recd: 13.5 :התקבל .Coded Tel. PN40 מברק מוצפן
Inc.: 93.01/2180/37 :נוסח נכנס

Paris, 13 May 1949 (09.57)

Schuman[1] told me French policy re Jerusalem newly decided and approved Wednesday: international guarantee, without infringement sovereignty.[2] Boisanger will be instructed [after][3] detailed talk today[4] before my journey Lausanne Monday.

Fischer

הערת־עורך
Editorial Note

ועידת לוזאן – "הפרוטוקול"

הצעת הנציג הצרפתי בואסנז'ה לקבוע את תכנית החלוקה כבסיס לדיוני ועידת לוזאן נדונה בכמה פגישות עם המשלחות. משלחת ישראל הסכימה עקרונית להצעה, אך הציגה כמה תנאים לקבלתה (ראה מס' 13, הערה 3). הערבים התנגדו להעמיד את נושא הגבולות בראש סדר־היום ודרשו להציג את בעיית הפליטים כסעיף ראשון ועיקרי בדיוני הוועידה. הוועדה הסכימה בהסתייגויות מסוימות לקבל את התנאים הישראליים, אך התנגדה בתוקף לדרישה הערבית. הערבים השהו את תשובתם הסופית עד לאחר קבלת ישראל לאו"ם ורק ב־12 במאי חתמו על הפרוטוקול המובא להלן ועל מפה של גבולות החלוקה שצורפה לפרוטוקול כנייר עבודה. באותו יום חתם ו. איתן על מסמך ומפה זהים. שלושת חברי ועדת הפיוס חתמו על אותם שני מסמכים עם כל אחד מהצדדים.

PROTOCOL

The United Nations Conciliation Commission for Palestine, anxious to achieve as quickly as possible the objectives of the General Assembly's resolution of 11 December 1948, regarding refugees, the respect for their rights and the preservation of their property, as well as territorial and other questions, has proposed to the Delegation of Israel and to the Delegations of the Arab States that the working document attached hereto be taken as a basis for discussions with the Commission.

25

1. רוברט שומאן, שר החוץ של צרפת.
2. הדברים נאמרו לפישר בעת סעודה עם נשיא צרפת לכבוד ביקורו של הנשיא וייצמן בפאריס (ראה פישר אל שרת, 12.5.1949, 130.02/2382/12).
3. במקור כתוב בטעות: alter.
4. על פגישת פישר – שומאן ב־13 במאי ראה מס' 90 והערה 8 שם.

The interested Delegations have accepted this proposal with the understanding that the exchanges of views which will be carried on by the Commission with the two parties will bear upon the territorial adjustments necessary to the above indicated objectives.

(ראה פרוטוקול ישיבת ועדת הפיוס עם משלחת ישראל, 12.5.1949, 130.02/2441/9, וכן מברקי אתרידג׳ אל מזכיר המדינה, 12.5.1949, *FRUS*, 1949, VI, pp. 998–9.)

26

ו. איתן אל מ. שרת (ניו יורק)
W. Eytan to M. Sharett (New York)

מברק מוצפן Coded Tel. LA1. התקבל: Recd: 15.5
נוסח יוצא: Outg.: 130.02/2442/5

Lausanne, 14 May 1949 (18.40)

(1) Your 1686.[1] Arabs after much verbal amendment were persuaded to sign. Document in fact binds neither party to anything except begin talking and Arab hesitations were due mainly to situation Lake Success. (2) At formal meeting with commission this morning[2] we stiffened necks began talking. Stressed twenty-nine November gave Arab states no rights in Palestine, demanded withdrawal all Arab forces, suggested plebiscite, explained difference our holding Galilee and Arab states holding parts Palestine, stressing latter without shadow legal basis. Commission startled, confused, by all above propositions which Ethridge will certainly report State Department. Warn Eliahu [Elath]. (3) Egyptian Government yesterday instructed its delegation "since Israel now member U.N., if she accepts principle of right of refugees to return, you are authorized discuss territorial settlement". This represents reversal previous position which was discuss refugees only. Other Arabs reported this reversal their governments requesting fresh instructions. Note only acceptance principle demanded, not actual return.

Eytan

26

1. 13.5.1949, 93.01/2180/37.
2. דין־וחשבון בתיק 130.02/2441/9.

27

ע. אוכמני[1] אל ש. אלישיב
A. Ukhmani to S. Eliashiv

מברק מוצפן BI25. התקבל: 16.5
נוסח נכנס: 130.09/2306/4

ווארשה, 15 במאי 1949

השבוע ביקרו בבית ברזילי[2] ביקור ידידות ממלא־מקום בפועל של שר החוץ, האמבאסאדור ואקתובסקי ורעייתו. השיחה נגעה בשאלות שונות ובין היתר נאמר על־ידו: הממשלה הפולנית מקבלת בשמחה כל אזרח פולני החוזר לפולין, אך היא היתה רואה בעין יפה זירוז מתן אזרחות ישראלית לעולים מפולין במידה שזה מתאים גם לרצוננו. פולין מבחינה יפה בין עלייה להגירה סתם ומבינה שהעלייה כרוכה באזרחות חדשה. הבטיח כי יש טיפול נמרץ בקביעת ציר פולין לישראל.[3] בשיחה התברר כי בידיו אינפורמציה מקיפה על הנעשה בארץ, הנכתב בעיתונות או הנשמע בכנסת. הציג לברזילי שאלות על קשיי הקליטה והדגיש הרושם הקשה העושה עליהם כליאת הקומוניסטים הערביים.[4] הוא מקווה שהחוזה המסחרי ייחתם בקרוב והביע משאלה שהציר יהיה חותם מצד ישראל כדי לשוות לחתימה מעמד חגיגי. מצד פולין יחתום השר לסחר־חוץ.

אוכמני

28

שיחת ש. אלישיב – מ. מוחין[1] (בתל אביב, 17 במאי 1949)
Meeting: S. Eliashiv – M. Moukhine (Tel Aviv, 17 May 1949)

דין־וחשבון: 130.11/2507/8

לפי בקשתו הטלגרפית של השר,[2] הזמנתי את יועץ הצירות הסובייטית (בהעדרו של הציר הוא השרג׳ה־ד׳אפייר) לשם מסירת אינפורמציה שוטפת על שורה של עניינים.

27

1. עזריאל אוכמני, יועץ בצירות ישראל בפולין.
2. ישראל ברזילי, ציר ישראל בפולין.
3. השווה כרך 2, מס׳ 398 והערה 15 שם.
4. הכוונה לקומוניסטים ערביים ארצישראליים ששוחררו ממחנות מעצר מצריים עם הכיבוש הישראלי של אבו עגילה והוכנסו למחנות שבויי המלחמה בישראל. הנושא עלה לדיון בכנסת באותם ימים (ראה דברי הכנסת, מושב ראשון של הכנסת הראשונה, כרך I, עמ׳ 532–533).

28

1. מיכאיל מוחין, יועץ בצירות ברית־המועצות בישראל.
2. שרת אל אלישיב, X344, 12.5.1949, 130.09/2329/6.

מסרתי לו על מצב העניינים בלוזאן, על הדברים שהתרחשו בימים האחרונים וכן על עמדתנו הכללית, בעקבות הרצאתו של השר בישיבת ועדת החוץ של הכנסת מיום 2.5.1949.[3] מלבד זאת – על נקודת הקיפאון במשא־ומתן עם סוריה, על התכניות הגדולות של האמריקאים לפיתוח המזרח התיכון[4] ועל המשא־ומתן והסיכום בדבר המעמד של הנציגות הבריטית אצלנו ונציגותנו אצלם.[5] תוך האינפורמציה גיליתי גם את עניין השיחה שהיתה לשר עם אישיות מסוימת בענייני עבר־הירדן.[6]

ציינתי שאין אנו מוכנים לנהל בלוזאן את המשא־ומתן עם כולם יחד וכן לא עם כולם על כל העניינים. כדוגמה הבאתי את ירושלים שעליה אנו מוכנים לשוחח רק עם עבר־הירדן, כאשר לאחרים אין כל זיקה לעיר זו, לא מבחינה חוקית ולא למעשה. כן הדגשתי שעם סוריה לא נתחיל בשום שיחות לפני חתימת הסכם של שביתת־נשק, והסכם זה לא ייחתם לפני שיפנו את שטחינו הנמצאים בידם. העירותי כאן ששטחים אלה, אשר הם קטנים למדי, ערכם רב בשבילנו מבחינת השתלטות על מקורות המים בצפון. הוספתי שמצדנו יש נכונות להגיע להסכם בכל השטחים, גם בשטח היחסים הכלכליים, ושבמשלחת שלנו בלוזאן נמצא לא במקרה נציג כלכלי של משרד החוץ. אם נגיע לידי הסדר בשטח זה נדרוש הדדיות, הסרת החרם שהוטל עלינו מצד מדינות ערב וכן נעורר את שאלת היהודים בארצות אלה: הגנה על חייהם, זכויותיהם ורכושם, זכות יציאה לישראל לרוצים בכך וזכות הוצאת הון.

ציינתי שבנוגע לבעיה אחת והיא בעיית הפליטים, לא נוכל כנראה לעמוד על דיון נפרד עם כל ארץ, באשר בצורה זו זה לא ניתן. אמרתי שמצדנו יכולה להיות נכונות להחזרת אנשים להשלמת המשפחות אולם גם במקרים אלה אין לראות מראש שהם דווקא יחזרו למקומותיהם הק[וד]מים התפושים עכשיו על־ידי אחרים. בעצם חזירתם לישראל כמוהו כהתיישבות חדשה, ואם כך הרי אין כל יסוד להעדיף דווקא את התיישבותם אצלנו על־פני התיישבותם בארצות אחרות. אנו מוכנים לעזור ולתרום מצדנו ליישוב הפליטים בארצות אחרות. אנו נראה את הרכוש הנטוש כרכוש שיופקע על־ידי הממשלה (דוגמת התקדים בפאקיסטן בממדים הרבה יותר גדולים). נהיה מוכנים להכיר זכות לפיצויים, אולם רק עבור הקרקע, ואנו מצדנו נגיש תביעה נגדית עבור נזקי מלחמה שנגרמו לנו. סיפרתי על מגמתה של אנגליה לרכוש מחדש עמדה בעיראק על־ידי עזרה ליישב את הפליטים באמצעות הון אמריקאי ולהרוויח על־ידי כך משני הצדדים: לעזור לעיראק ולסייע לאמריקאים חדירה כלכלית למזרח. אולם לאמריקאים כנראה חישובים אחרים ואין הם נוטים לעשות את הדבר דווקא בצינורות בריטיים. כאן מסרתי על המגמה להקים תחילה ועדה ואחר־כך חברה גדולה לפיתוח

3. בתיק 130.02/2441/1.
4. ראה מס׳ 4, הערה 20.
5. המשא־ומתן על מעמד הנציגות הבריטית בארץ ארך שבועות אחדים ובמהלכו ניסו שני הצדדים להפיק את מרב היתרונות מכינון הנציגות: בעוד ישראל קיוותה באמצעות כינון היחסים להשיג הכרה ״דה־יורה״ מצד בריטניה, ניסו הבריטים להשיג לנציג הבריטי מעמד מועדף בסדרי הפרוטוקול למרות שבריטניה הכירה בישראל ״דה־פאקטו״ בלבד. בהודעה רשמית מ־13 במאי שסיימה את המשא־ומתן, נמסר על העלאת מעמד הנציגים של שתי המדינות לדרגת צירים; צוין כי שתי המדינות לא דנו על שינוי בסיס היחסים ביניהן, והובהר שבהתאם לנוהל המקובל בישראל ייקבע מקומו של הנציג הבריטי אחרי הצירים שמדינותיהם הכירו בישראל ״דה־יורה״. (ראה דו״ח על ״אופי הנציגות הבריטית בישראל״, 9.5.1949, 130.02/2412/33; נוסח ההודעה הרשמית בתיק 130.02/2385/21.)
6. ראה מס׳ 15.

המזרח הקרוב תחת השגחת או״ם ובשיתוף גורמים כספיים אמריקאים, בראשות אמריקאית וסגנות אנגלית, לפי תכנית רחבה מאוד שצריכה לכלול גם את ישראל. ציינתי שאין לנו כל נטייה להוות חלק בתכנית זו. (בחלק זה של האינפורמציה שלי גילה איש שיחי התעניינות מיוחדת.) בעניין הפליטים הזכרתי גם את הלחץ שעלינו לקבל מספר ניכר למדינתנו. כאן סיפרתי על מסקנותיו של הייר[7] המוצא שאין פתרון לבעיית הפליטים בארצות הסמוכות אם אנחנו לא נקבל כמה מאות אלפים.

עמדתי במיוחד על יחסינו עם מדינות ערב שונות, על נכונותנו להגיע יותר מהר לסידור של קבע עם מצרים למשל ועל אי־נכונותנו להזדרז בחתימת חוזה שלום עם עבר־הירדן, כאשר פירושו של דבר הכרה מלאה בסיפוח המשולש. ציינתי שמצד עבר־הירדן יש נטייה הפוכה להגיע אתנו, עד כמה שאפשר מהר, להסדר תוך הדגשה מצדם שהם מוכנים לכך גם בלי ארצות ערב האחרות ובניגוד להן. מניתי את הבעיות הקונקרטיות השונות, אשר עליהן עלינו לדון עם עבר־הירדן: בחלקן בירושלים ובחלקן בלוזאן, בין אלה – מפעל האשלג, המפעל בנהריים, ועוד. מסרתי על התעניינות מיוחדת מצד עבר־הירדן בעזה ובדרך מעבר אליה, על נכונותה של מצרים לוותר על רצועת הים בגלל המעמסה שהיא מהווה בשבילם (יותר ממאה אלף פליטים) ובקשר לזה – על הקשיים המיוחדים הקיימים בשבילנו ברצועה זו והנובעים מאותה הסיבה.

בסוף עמדתי על העקשנות בעמדת הערבים שהתגלתה הן מצד הסורים והן מצד עבר־הירדן, שהתבטאה בתביעות חדשות ומופרזות אשר הופיעו עם חידוש המשא־ומתן של ועדת הגבולות בירושלים. כן סיפרתי על מגמת המדינות הערביות להופיע במשותף בלוזאן, התלכדות תחת לחץ אנגלו–אמריקאי, וכל הסטייה המפתיעה של המצרים מקו זה שהתבטאה בהסכמתם להיכנס בדיון בעניינים שונים אם מצדנו תהיה הכרזה עקרונית בעניין הפליטים. איש שיחי התעניין בכך במה אנו מסבירים את העמדה הנוקשה אשר עליה מדובר, ומה תפקידה של אנגליה בכל אלה. תוך שיחה זו סיפרתי גם על [כך] שישנם ערבים ארצישראליים שהיו בעבר ממתנגדי המופתי ושאינם מסכימים לסיפוח המשולש לעבר־הירדן ורוצים בהקמת גוף ערבי אוטונומי קטן בשטח זה, ועל הופעת הקבוצה הזו בלוזאן.[8]

בסוף השיחה עברתי לעניין המלווה אשר ברצוננו לקבל מהם. הקראתי קטע מתאים מהפרטי־כל על שיחת ג[ולדה] מ[אירסון] עם וישינסקי.[9] מוחין אמר לי ששר האוצר שלנו דיבר אתו על כך. הדבר היה הפתעה בשבילו. שאלתיו מה לדעתו הדרך להגיע למימוש העניין ותשובתו היתה שמוטב שאת המשא־ומתן תנהל צירותנו עם ממשלתו במוסקבה ושהיא תגיש שם את החומר ואת הצעותינו. בקשר לכך אמרתי לו שאנו מעוניינים בשטחים שונים לעמוד בקשרים שווים עמהם ועם הגוש המערבי והבאתי כדוגמה את עניין ההשתלמות הצבאית של קצינים צעירים שלנו. אמרתי שייתכן והדבר יינתן לנו בארצות־הברית ושאנו היינו מאוד רוצים לקבל את אותה אפשרות במוסקבה. הוא העיר על זה כי בלי כל ספק יש בשטח זה הרבה מה ללמוד אצלם.

7. ראה מס׳ 23.
8. ראה מס׳ 4 והערה 11 שם; מס׳ 12.
9. אנדריי וישינסקי, שר החוץ של ברית־המועצות. השיחה התקיימה ב־14 באפריל; ראה סיכום הפגישה בכרך 2, מס׳ 496, ופרוטוקול מלא בספרו של מ. נמיר, שליחות במוסקבה, עמ׳ 116–121.

בסוף עורר מוחין – כמו בכמה משיחותינו הקודמות אתו ועם הציר – את שאלת הרכוש הרוסי, ביקש להחיש את ההסדר, הביא דוגמאות של דברים הנובעים מאי־הסדר והמעיקים עליהם. הסברתי לו שוב את העניין, אמרתי שההצעה על ביטול הצווים מהתקופה המנדטורית כבר הוכנסה על־ידי מחלקת המשפטים לממשלה ואחרי ביטול הצווים נשוב לדיון ונחפש דרך להסדר.

השיחה ארכה בערך שעה ורבע.

ש. פרידמן

29

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

מברק מוצפן Coded Tel. W219. התקבל: Recd: 20.5
נוסח נכנס: Inc.: 130.09/2308/9

Washington, 19 May 1949

Yuval, myself, today discussed Arab refugees with McGhee who told us they have no plans yet resettlement Arab countries which neither ready nor willing absorb seven hundred thousand. According State Department estimates such resettlement will require approximately ten years and therefore is no solution. He believes repatriation must be essence solution which if initiated by us may encourage neighbouring states absorb remainder.

I stated we consider resettlement main solution and shall consider repatriation only part peace settlement. Further indicated possibilities Syria, Iraq, to which McGhee agreed but stressed again reluctance these countries cooperate.

In conclusion McGhee said Conciliation Commission will be responsible for final recommendations on refugees, U.S.A. will contribute her share both financially and technically to implementation these recommendations. I stressed that settlement this, other problems Lausanne will be possible through direct negotiations between us and Arabs, to which U.S.A. can contribute much as friendly power by insisting Arab states be realistic and cooperate development schemes which will contribute constructive solution refugee problem and general progress Mideast.

My impression conveyed my WIA4 fortified by conversation. I consider our reliance on U.S.A. resettlement plans dangerous due their vagueness and natural inclination pro Arab State Department for solution by repatriation. Suggest our position this matter everywhere be: no repatriation without peace and clearly elaborated and Arab supported plans resettlement.

Elath

29

1. מס' 20.

הערת־עורך
Editorial Note

ישראל והדיון באו"ם על המושבות האיטלקיות באפריקה

שאלת עתידן של המושבות האיטלקיות באפריקה (לוב, אריתריאה וסומליה) הועברה לטיפולה של העצרת השלישית לאחר שארבע המעצמות שהופקדו על־פי חוזה השלום לפתור את הבעיה לא הגיעו להסדר מוסכם. הוועדה המדינית של העצרת דנה במשך שישה שבועות (באפריל–מאי 1949) בתביעות הסותרות לנאמנות מצד אנגליה (קירנייקה), איטליה (לוב וסומליה), צרפת (פזאן) וחבש (אריתריאה) לעומת תביעת מדינות מזרח אירופה, מדינות ערב ומדינות אסיה לנאמנות זמנית של האו"ם שתביא בעתיד נראה לעין לעצמאות המושבות האיטלקיות.

ניגודי השקפות בוועדה מנעו כל אפשרות להגיע להחלטה מוסכמת ורק הסכם מדיני שהושג בין שרי החוץ של איטליה (ספורצה) ובריטניה (בווין) ב־8 במאי חילץ את דיוני הוועדה ממבוי סתום. השניים הסכימו על נאמנות בריטית בקירנייקה למשך עשר שנים; על נאמנות איטלקית בסומליה, על נאמנות איטלקית בטריפוליטניה לשמונה שנים החל מ־1951, על נאמנות צרפתית בפזאן לעשר שנים ועל חלוקת אריתריאה בין סודן וחבש. ההסדר הוגש לוועדה כהצעת החלטה ונדון בה במשך כמה ימים. הוא נתקל בהתנגדות חריפה של הגוש המזרחי ומדינות ערביות ואסיאתיות. בהצבעה הסופית שנערכה יומיים אחרי קבלת ישראל לאו"ם השתתפה גם משלחת ישראל. המשלחת הצביעה נגד סעיפי הנאמנות הבריטית וסיפוח חלק מאריתריאה לסודן ונמנעה בהצבעה על ההצעה כולה. אבן הציג את עמדת ישראל בנאום שנשא קודם להצבעה. הוא הדגיש את תמיכתה העקרונית של ישראל בעצמאות המושבות ודחה כל נאמנות הבאה לשרת מטרות אסטרטגיות של המעצמות. הוא תמך בנאמנות או"ם לתקופת זמן מוגבלת. עמדת ישראל הדהימה את המשלחות הערביות וזכתה לתגובה אוהדת מצד מדינות מזרח אירופה ואסיה. בסופו של דבר קיבלה הוועדה את הסכם בווין–ספורצה והעבירה אותו לאישורה של העצרת. לקראת ההצבעה הופעל לחץ חזק על נציגי ישראל מכיוונים שונים ומנוגדים: איטליה לחצה לתמוך בתכנית בעוד נציגי מזרח אירופה ואפילו נציגי מצרים ועיראק לחצו על ישראל להצביע נגד התכנית. ההצבעה נערכה בלילה שבין ה־17 ל־18 במאי. סעיפי הנאמנות האנגלית (ישראל הצביעה נגד) והצרפתית זכו לרוב הדרוש, אך הסעיף האיטלקי נכשל (ישראל נמנעה). הכשלון האיטלקי רוקן את ההסדר מתוכנו וגרר להתפוררות החזית שתמכה בו. בהצבעה הסופית נפלה התכנית ברוב של 31 נגד 17. ישראל הצביעה נגד, יחד עם מדינות מזרח אירופה, ארצות ערב, מדינות אסיה, מדינות אמריקה הלטינית וצרפת. (ראה אבן אל שרת, 2.6.1949, 130.02/2404/9; *Yearbook of the United Nations 1948/9*, pp. 257–264.)

30

א. אבן אל מ. שרת (לוזאן)
A. Eban to M. Sharett (Lausanne)

Recd: 21.5 :התקבל .Coded Tel. NA5 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2180/37 :נוסח יוצא

New York, 20 May 1949 (16.27)

Your May nineteenth:[1] (1) See Gideon [Rafael]'s cable.[2] Final result exceeded our expectations. All satisfied with us, except Britain. Arabs realized our positive vote Italian paragraph would have meant complete victory Bevin–Sforza scheme; on other hand Italians committed themselves in advance to satisfaction with our abstention, cannot therefore complain. Several Arab approaches during day to make certain we not casting decisive vote for Italian paragraph.[3] Americans made no attempt secure our support for resolution, have since learned they and France basically hostile Bevin–Sforza agreement. (2) Our attitude Franco widely understood.[4] Press described speech as "moving".[5] France privately expressed appreciation, regretted could not vote against too. No attempt Americans influence our vote. Spanish republicans jubilant, all reports indicate resistance strengthened, encouraged. Have learnt one result of vote Americans refused loan whereat business circles Spain increasingly regard Franco as liability. Disappointment our action expressed Toff's *moledet* [homeland],[6] but now smoothed over. Any case our vote undecisive unless went in favour Franco which no one expected. (3) Nothing.[7] (4) Bunche[8] reported correct interpretation his proposal is total absence troops from demilitarized zone.[9] I suggested he should convince not merely Syrians but above all Vigier.[10] He promised do this.

Eban

30

1. שרת ביקש פרטים על תגובת דעת הקהל להצבעות האחרונות של ישראל בעצרת (93.01/2205/12).
2. גדעון רפאל, יועץ במשלחת ישראל לאו״ם, דיווח בפירוט על ההצבעה בעצרת בעניין המושבות האיטלקיות (מברק אל שרת, 1713, 19.5.1949, 130.09/2328/5).
3. ראה מכתב מאת ט. ארזי, 17.5.1949, 130.02/2454/15.
4. ראה הערת־עורך, עמ׳ 48, ומס׳ 24.
5. ראה נאומו של אבן בפני העצרת הכללית של האו״ם ב־16 במאי, אשר בו הציג את עמדת ישראל בנושא ספרד, בתיק 130.02/2424/7 וב־ *GAOR, 3rd Sess., Pt. 2, Plenary*, pp. 499–500.
6. ארגנטינה. משה טוב, מנהל מחלקת אמריקה הלטינית במשרד החוץ וחבר במשלחת ישראל לאו״ם לעצרת השלישית והרביעית.
7. אבן משיב כאן לשאלת שרת במברקו (הערה 1 לעיל) אם הגיעו ידיעות כלשהן מתל אביב על הצעתו לפנות למועצת־הביטחון בעניין שיחות שביתת־הנשק עם סוריה (ראה כרך 3, מס׳ 304).
8. ראלף באנץ׳, מתווך האו״ם בפועל בארץ־ישראל.
9. ראה כרך 3, מס׳ 311.
10. אנרי ויז׳ייה, יושב־ראש מטעם האו״ם בשיחות שביתת־הנשק עם סוריה.

31

א. אילת אל מ. שרת (לוזאן)
E. Elath to M. Sharett (Lausanne)

Recd.: 21.5 :התקבל .Coded Tel. W220 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2308/9 :נוסח נכנס

Washington, 20 May 1949

Secretary of State acknowledging letter May eleven[1] expressed gratification General Assembly vote[2] and pleasure our statements refugees, Jerusalem and final boundaries.[3] U.S.A. convinced way cleared for positive progress towards final peace. "Question of refugees seems to be principal obstacle blocking way to a Palestine settlement. U.S.A. sees no compelling reason why repatriation of significant number of refugees should not commence in very near future particularly to those areas outside boundaries of Israel as defined by General Assembly resolution November 29." Gratified our assurances before Ad Hoc Committee that we will contribute solution and accept principle repatriation. Outpoints relaxed Arab position on resettlement, stresses repatriation essential to peace. Final U.S.A. position on Jerusalem will be taken in connection Palestine Conciliation Commission. Praises our assurance accept General Assembly supreme arbiter.[4]

Elath

32

ו. איתן אל א. אבן (ניו יורק)
W. Eytan to A. Eban (New York)

Recd: 23.5 :התקבל .Coded Tel. LA4 מברק מוצפן
Outg.: 130.02/2442/5 :נוסח יוצא

Lausanne, 21 May 1949 (14.00)

(1) Yesterday formally proposed to [Conciliation] Commission that former Palestine–Lebanon and Palestine–Egypt frontiers constitute frontiers Israel and Lebanon, Egypt, respectively.[1] This implies we take Gaza strip plus all its residents and refugees, thus making notable contribution towards solution

31

1. מס' 18.
2. ההצבעה על קבלת ישראל לאו"ם (ראה הערת־עורך, עמ' 39).
3. ראה מס' 5 והערה 1 שם.
4. את הנוסח המלא של תשובת אצ'יסון, מיום 18 במאי 1949, ראה בתיק 93.03/72/29.

32

1. פרוטוקול מלא של הפגישה בתיק 130.02/2441/9.

refugee problem.[2] (2) Commission lacks guts, initiative; now hesitating whether even inform Arabs this proposal, let alone press them accept. All these weeks Lausanne spent shadow-boxing words and more words with Commission unwilling or impotent talk horse sense to Arabs. Feel time has come for pressure by Secretary-General on Commission and by U.S.A. in Cairo, specially on King, and in Beirut to get conference out of doldrums. Egyptian, Lebanese, delegations for lack adequate authority and fear their public opinion unwilling talk either frontiers or peace. Their insistence on talking refugees and nothing else at all, repeat, at all, must sooner later blow up conference. Egypt, Lebanon, have no territorial ambitions Palestine therefore no reason why they should not accept proposal. Their acceptance would restore confidence in prospects success Lausanne but unfortunately no evidence Commission pressing them. (3) As long as armistice unsigned Syrian delegation constitutes destructive, negative, force urging extreme counsels intransigence on colleagues. (4) Suggest you concert action with Eliahu (Elath].[3]

Eytan

33

ש. רוזן אל ו. איתן (לוזאן)
S. Rosenne to W. Eytan (Lausanne)

Recd: 24.5 :התקבל .Coded Tel. LS35 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2317/8 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 24 May 1949 (16.05)

Mixed Armistice Commission accepted Canal complaint on agenda[1] for special session next Tuesday when Egyptian Government's attitude will be explained.[2]

For Sasson. Learn: (1) Egyptian representative Mixed Armistice Commission[3] promised return forty-nine Jews our list in groups commencing first June; (2) permission will be granted every Jew in Egypt regardless nationality immigrate Israel with belongings, if they approach Egyptian

2. השווה הערת־עורך, עמ' 10.
3. בעקבות המברק שיגר אבן איגרת למזכיר הכללי של האו"ם, ט. לי, שכללה את הצעת משלחת ישראל לוועדת הפיוס (23.5.1949, 130.02/2441/1).

33

1. המדובר בתלונה שהגיש נציג ישראל בישיבת ועדת שביתת־הנשק הישראלית–מצרית ב־23 במאי על החרמת מטענים שהיו מיועדים לישראל באניות סוחר שעברו בתעלת סואץ (פרוטוקול הישיבה בתיק 130.02/2436/5).
2. בישיבת הוועדה ב־31 במאי דחו המצרים את התלונה בטענה שהשאלה חורגת מתחום פעולתה של הוועדה. היושב־ראש קיבל את עמדתם ובישיבה הבאה (8.6.1949) הורד הנושא מסדר־יומה של הוועדה. (פרוטוקולים בתיק 130.02/2436/5).
3. מחמוד ריאד.

authorities. Unclear what is meaning of belongings. Individuals must take own initiative to obtain permission. Can you clarify scope this promise, also how inform Egyptian Jews so as not upset applecart? Will forward protocol Mixed Armistice Commission meeting next week.

Rosenne

הערת־עורך
Editorial Note

תזכיר המשלחות הערביות ותזכיר ועדת הפיוס בנושא הפליטים

שני תזכירים בנושא הפליטים שהוגשו למשלחת ישראל ב־18 במאי שימשו יסוד למכתב שלפנינו.

במסמך הראשון (AR8) הציגו ראשי המשלחות הערביות את הדרישות הבאות: (1) החזרתם של פרדסנים ובעלי מטעים ערביים כולל עובדים וטכנאים הדרושים לעבודתם; (2) ביטול הקפאת החשבונות הערביים בבנקים; (3) ביטול פקודת נכסי נפקדים וכל הפעולות שבוצעו בעקבותיה; (4) השהיית פעולות החרמה והפקעה של רכוש ערבי; (5) איחוד משפחות; (6) הבטחת חופש הפולחן הדתי וכיבוד המסגדים והכנסיות; (7) החזרת כהני דת; (8) שחרור רכוש הוואקף; (9) הבטחת זכויות האדם לפליטים חוזרים.

במסמך השני (IS16) הגיבה הוועדה על תשובת ישראל לתזכירה מ־11 באפריל (ראה מס׳ 10). הוועדה קיבלה את התשובה הישראלית על מרבית סעיפיה, אך לא הסתפקה בתשובה על סעיף 2, והציעה לישראל לשקול מחדש את עמדותיה בשאלות הבאות: מתן פיצויים לערבים על קרקעות לא מעובדות ונטושות ועל רכוש עירוני נטוש; מתן פיצויים לפליטים חוזרים על קרקעות מעובדות ולא מעובדות ועל רכוש עירוני נטוש, המוחזקים בידי ישראלים; מתן פיצויים עבור תביעות של ממש על נכסי דניידי. כמו־כן הציעה הוועדה לקיים מפקד של ערביי ישראל כצעד לקראת איחוד משפחות, ולהתיר לפרדסנים ולבעלי מטעים ערביים לעבד את קרקעותיהם. (המסמכים מיום 18.5.1949 בתיק 130.02/2441/9.)

34

ו. איתן אל ק. דה־בואסנז׳ה[1] (לוזאן)
W. Eytan to C. de Boisanger (Lausanne)

Copy: 130.02/2441/1 :העתק

Lausanne, 25 May 1949

Personal

Dear Monsieur de Boisanger,

I have informed the Principal Secretary of the Conciliation Commission that the two memoranda (IS/16 and AR/8) recently handed to the Israeli

34

1. מכתב זהה נשלח גם ליאלצ׳ין ולאתרידג׳.

Delegation are being studied in Tel Aviv, and in due course I shall doubtless be in a position to communicate to the Commission the detailed comments and replies of my Government.[2] But in the meantime I feel it my duty to draw the Commission's attention to certain misconceptions which appear to be basic to both these memoranda, and particularly to that which emanates from the Arab delegations. I do this because I think it would be a pity and a mistake to derive conclusions from premises which are false, and to attempt to found a solution of the refugee problem on assumptions which bear little or no relation to fact.

It is important that the Arab delegations should understand that the war which their Governments brought to Palestine had much of the evil aftermath they must have been able to foresee. A very large number of Arabs fled from the scene of the fighting and in fleeing abandoned their property and homes. There was no orderly handing over of keys, no systematic winding up of affairs. Seized with fear, and careless of all but their movable belongings, the inhabitants of entire towns and villages left for the neighbouring countries and for districts in Palestine itself which they hoped would be safer than the areas affected or threatened by the immediate conflict. The owners of orange and olive groves joined in this general flight, and with them went their workmen and technicians. The holders of bank accounts left them where they were; members of families were scattered in the confusion of those disorderly days; religious men abandoned their mosques and sought new fields together with their flock.

Into the vacuum so created there came war and all the consequences of war. A great deal of urban property was destroyed, such movable goods as had been left behind disappeared, fields and orchards were trampled down by the contending armies. Earthworks were thrown up and fortifications built wherever tactical considerations made them essential, nor was account taken of the proprietary rights of individuals. The Arab armies intent on conquest and the forces of Israel striving to their utmost in defence considered only the fulfilment of their task. They gave no thought to the preservation of houses or trees or crops, nor could anyone have expected them to do so. Large areas of cultivated land, including orange groves, were mined – particularly by the Arab troops – and remain mined to this day. Pumping installations and water pipes were taken away or destroyed. Houses and often entire villages were razed, and many thousands of trees uprooted. The war that was fought in Palestine was bitter and destructive, and it would be doing the refugees a disservice to let them persist in the belief that if they returned they would find their homes or shops or fields intact. In certain cases it would be difficult for them even to identify the sites upon which their villages once stood.

While the war was still being fought, large numbers of Jewish immigrants came to Israel in accordance with the declared policy of the Government and the will of the people. This impressive stream has been flowing ever more

2. ראה מס' 108.

strongly, and it is calculated that well over a quarter of a million immigrants have arrived during the past year. It is the intention of the Government of Israel to continue to admit as many Jewish immigrants as may wish to come and make their homes in the country.

To provide shelter for so considerable a body of people was no easy task, and its execution might have been impossible altogether if the houses abandoned by the Arabs had not stood empty. As it was, the Government took advantage of this vacant accommodation and introduced the newcomers into deserted Arab villages and towns. Jaffa, Lydda, Ramle, Beersheba and Safed – to mention only some of the larger centres – are to-day almost wholly occupied by Jewish residents. Generally speaking, it can be said that any Arab house which survived the impact of war and is not inhabited by its original tenants now shelters a Jewish family. The war and the consequent flight of the Arab population have changed the face of the country. To speak, as the Arab delegations do, of "the suspension of all measures of requisition and occupation of Arab houses and lands" is to shut one's eyes to the facts of the situation. If such a demand is put forward in sincerity, as I should like to assume, it can only be attributed to a complete lack of information about conditions in Israel. In this letter I am attempting no more than to give this information in very general terms, but my delegation will be pleased to furnish more specific data if the Conciliation Commission considers that it would be useful for all concerned to understand the true position in Israel to-day.

As I have previously had occasion to mention to the Commission, the Government of Israel considers itself in no way responsible for the fact that the refugees are refugees. Their flight and the abandonment of their homes and lands were the direct outcome of the war which the Arab States, including all those whose delegations are at present at Lausanne, launched in their desperate effort to kill the Jewish State at birth or to strangle it in childhood. These States are now attempting to wash their hands of the evil which they created, and to foist the responsibility upon Israel, their intended victim. The tone of the document which the Arab delegations have presented to the Commission, with its reference to the "principles of humanity and justice consecrated by the United Nations", ill befits the representatives of the only States that have ever taken up arms in an attempt to undo the will of the United Nations' General Assembly. It suggests that the Arab delegations are, perhaps not consciously, deceiving themselves in their whole approach to the problems under discussion.

It is important, in the view of my delegation, to appreciate that the responsibility – certainly the main responsibility – for a constructive solution of the refugee problem rests upon those who were responsible for creating the problem. In so far as Israel is prepared to contribute to a solution, within the framework of a general peace settlement with her neighbours, her contribution can only be on the lines applicable to a solution elsewhere. Any Arab State that may be willing to offer resettlement within its borders will

claim the right to decide in what places and under what conditions such resettlement is possible. It will not recognise the right of any individual refugee to a particular house or a particular piece of land. Such a State will offer resettlement in whatever area and under whatever scheme it considers useful and consonant with its domestic condition. I should like to make it clear that if, in the eventuality envisaged above, Israel finds it possible to contribute towards a resettlement of refugees, any such resettlement will be effected on the same terms.

There can be no return to the *status quo ante,* as I have been at pains to demonstrate, since the destruction wrought by war and the changes brought about by immigration have decisively and unalterably transformed the whole aspect of the country. The clock cannot be turned back. If there is to be any resettlement of refugees in Israel at all, it will be on the basis of the existing situation – the economic, the housing, the agricultural and the security situation. If an Arab refugee counts upon living again in the house he abandoned, or plying his trade in the workshop he formerly rented, or tilling the fields in the vicinity of the village he once knew, he is living under an illusion which it seems to me essential to dispel. His house, his workshop, his village possibly no longer exist. If they exist, they are probably occupied by others who have taken his place. And even if they were not so occupied, the Government of Israel could not, for security and many other reasons, bind itself to restore them. In short, any resettlement in Israel would have to be on the basis of a planned scheme, devised for refugees as a group and unrelated (except for purposes of compensation) to any proprietary rights that an individual might claim.

The problem that faces the Arab delegations as much as it faces everyone else at Lausanne is how to solve the refugee problem on the basis of the existing situation, whether in Israel or in the Arab countries. A certain situation exists, and it is only in the context of this situation that there is any hope of finding a workable solution. Any attempt to "recreate" the conditions that existed eighteen months or a year ago is profitless and doomed to failure.

If I have taken the liberty of writing to you with some frankness on this subject, it is because the Israeli delegation is convinced that the success of the Lausanne talks depends upon a full understanding of the facts I have outlined. Any wishful thinking on the part of the Arab delegations, any failure to realise that the situation is what it is, must act as a brake on the progress of our negotiations and ultimately lead to their collapse. I do not wish to suggest that the Arab delegates are deliberately blinding themselves to realities. I think it more likely that for lack of first-hand information they may be under some misapprehension about what these realities are. Nor would I suggest that the Conciliation Commission transmit this letter to the Arab delegations.[3]

3. על הערתו האחרונה של איתן הגיב אתרידג׳ בצער ובביקורת. הוא כתב כי לדעתו תפקידה של הוועדה לתווך בין ערבים ליהודים ולא לנהל ויכוח בינה לבין צד זה או אחר. (מכתבו אל איתן, 26.5.1949, 130.02/2441/1.)

My delegation feels, however, that it would be helpful if those who negotiate with the Arabs on the Commission's behalf would bear in mind the possibility that the Arabs are not aware of the revolutionary changes which have taken place in the territory abandoned by the refugees, and that it may be useful to take an opportunity of explaining to them fully the situation as it exists at the present time and the consequences that flow from it.

Yours sincerely,

35

ו. איתן אל ק. דה־בואסנז'ה (לוזאן)
W. Eytan to C. de Boisanger (Lausanne)

Copy: 130.02/2441/1 :העתק

Lausanne, 25 May 1949

Sir,

I have to acknowledge receipt of a memorandum dated 24 May 1949, containing a summary of the views submitted to the Conciliation Commission by the delegates of the Arab States.[1]

My delegation gladly avails itself of the Commission's invitation to make any observations it may care in regard to the points of view set out in this memorandum.

The Lausanne talks have now been in progress for over four weeks, and it is unfortunately apparent that a wide gulf still separates the views of the Arab delegations from those of my delegation. My delegation has consistently taken the widest possible view of these deliberations, seeking to find a solution for all outstanding questions withing the framework of an all-embracing peace settlement between Israel and the Arab States. We have done our best to demonstrate that there is an organic link between the problems still outstanding, and that it is impossible to approach them piecemeal or to tackle one without reference to the others, if the present talks are to lead to a successful conclusion. We have stated repeatedly, in the name of our Government, that we are willing to co-operate in the solution of the refugee problem – to take an example – if this solution is seen organically as part of a final settlement between the Arab States and ourselves.

The Arab delegations have, with equal consistency, refused to talk of an over-all settlement and have concentrated all their attention on one of the

35

1. בהמשך לפרוטוקול הוועדה מ־12 במאי ולתזכירם מ־18 במאי (ראה הערות־עורך, עמ' 50–51 ועמ' 60) הציגו הערבים במסמך שלוש תביעות נוספות: (א) החזרת כל הפליטים שהתגוררו באיזורים הערביים של תכנית החלוקה; (ב) פינוי שטחים אלה על־ידי ישראל והבטחת ערבויות בינלאומיות למעמדם וזכויותיהם של הפליטים עד להשלמת הפינוי; (ג) הוצאתם של המוסדות הישראליים שהועברו לירושלים בניגוד להחלטת העצרת. (130.02/2447/2.)

many problems that still await solution, wholly disregarding the others. This narrow view of our present negotiations has, understandably, led to no results. The memorandum of 24 May proposes the return to their homes of refugees coming from certain areas. This proposal begs a very large number of questions, into which I do not consider it useful to enter again at the present time, as the Arab delegations have shown no inclination whatever to discuss them. The memorandum as a whole is based on the particularist and unrealistic view of the Palestine question which has marked the approach of the Arab delegations throughout, and which fails altogether to take account either of the situation as it exists to-day or of the aim of peace we must strive to attain.

I should like here to repeat what I have already had an opportunity of telling the Commission – that my delegation has instructions to make every effort towards the final liquidation of the Palestine conflict, the establishment of sincere peace and normal relations between Israel and the Arab States, and the stability of the Middle East as a whole. My delegation has believed all along, and continues to believe, that the ultimate objective of the Lausanne talks must be the establishment of permanent peace; and within this context it has been prepared from the beginning, and is prepared to-day, to co-operate fully with the Arab delegations in finding a solution for the refugee problem. The Arab delegations appear, however, to have authority to discuss one question, and one question only. Their instructions seemingly disregard everything else, as has been clear from the start and is confirmed by the memorandum of 24 May transmitted to us by the Commission.

In the sincere hope that success may yet attend our deliberations, I venture to suggest to the Commission that a determined effort should be made to persuade the Arab Governments to face the problems at issue in a spirit of greater realism. I am sure that peace in the Middle East must be the ultimate object of the Arab States as well as of Israel, and that it is within the power of the Commission to demonstrate to their delegations that the course they have pursued hitherto has brought them no nearer, and can never bring them any nearer, to that goal. To persist in making demands that bear no relation at all to realities cannot possibly advance the cause of the Arab States, and still less the cause of the refugees which they have at heart. Proposals such as those set out in the memorandum of 24 May offer no sort of basis for negotiation.

My delegation earnestly trusts that the Commission will find a way to turn the present talks into useful and realistic channels, and that the peace we all desire may yet be achieved.

I am, Yours faithfully,

Walter Eytan
Head of Israeli Delegation

36

דברי מ. שרת בפגישה עם מנהלי המחלקות במשרד החוץ
(בתל אביב, ב־25 במאי 1949)

M. Sharett's Address at a Meeting of the Heads of Divisions in the Ministry of Foreign Affairs (Tel Aviv, 25 May 1949)

דין־וחשבון: 130.02/2446/7

ועידת לוזאן

יש סלעי מחלוקת בכל הפרשה הזאת. שאלת הפליטים היא סלע מחלוקת בינינו לבין הערבים. שאלת גורלה של ארץ־ישראל המערבית היא סלע מחלוקת בין הערבים לבין עצמם. ועידת לוזאן יכולה להתפוצץ על אחד משני סלעי המחלוקת הללו. ברור כי לערבים יותר כדאי שהוועידה תתפוצץ בעניין שהאו״ם מעוניין בו מאשר בעניין שהם מחולקים בו ולכן הם מחדדים את הסכסוך בעניין הפליטים. הם משיגים בכך יתרון טכסיסי: לחפות על הניגוד ביניהם על־ידי הבלטת הניגוד ביניהם לבין ישראל בשאלת הפליטים ורוצים להשיג בכך את תועלתם הם. אם יתפוצץ העניין בשאלה זו נהיה אנו החייבים ואילו הם ירוויחו זמן.

בינתיים נוצר מצב כזה: נתעוררו כמה נקודות ידועות. הוועדה הגישה נייר מסויים וגם הערבים הגישו תזכיר.[1] משני הניירות הללו נראית המשמעות של ההנחות אשר עליהן דיברתי: (א) שהרכוש והאנשים ניתנים להיות מוחזרים ו־(ב) החזרת הערבים למקומות עבודתם ופרנסתם כדבר מובן מאליו.

נתתי הוראה להגיב מיד על ניירות אלה:[2] באופן פורמלי נעבירם כמובן לממשלתנו על־מנת שהממשלה תענה. כן נתתי הוראה שעד לתשובה יש לברר את הרקע שלדעתנו הוא בלתי־מציאותי.

מי שקורא ניירות אלה ואינו יודע מה קרה יכול לקבל רושם שיום אחד קמה האוכלוסיה הערבית והלכה לה, את רכושה מסרה לשלטון מסוים המוכן להחזירו בכל עת כבעל פיקדון נאמן. אבל המצב הרי אינו כזה. חלק מהרכוש נהרס, נשארו אולי 20% מהפרדסים. אנחנו איננו בעלי פיקדון נאמן כזה ועלינו להגיד זאת בגלוי. איני יודע מה תהיה התגובה, זו תהיה בוודאי פצצה. אבל זה צריך להיות הקו: לקרוע את המסווה מעל לעניינים ולהראות את המצב כמות שהוא. לששון היו כבר שיחות אחדות עם הלבנונים והוא הלך לפי קו זה.

השאלה היא: האם אנו מסתפקים רק בתגובות על פעולות המשלחות והוועדה או עלינו לנקוט יוזמה? במה אנו מעוניינים – שהעניין ייסחב או להביאו לידי פתרון?

יש פנים לכאן ולכאן. מצד אחד מה אנו מפסידים מסחיבת העניין? מה איכפת לנו? אין השלום הרשמי עם מדינות ערב הכרח חיוני בשבילנו.

36

1. ראה הערת־עורך, עמ׳ 60.
2. ראה מס׳ 35.

גישה אחרת היא שאנו מעוניינים להחיש את הפתרון גם מבחינת המצב הפנימי. המצב עדיין אינו ברור. אין אנו יכולים לעשות בכפרים הערביים כבתוך שלנו כל עוד איננו בטוחים שלא נצטרך להחזיר חלק מהפליטים. יתר על כן, המצב בו אנו נתונים – ללא שלום רשמי עם המדינות הערביות – פוגע בנו מבחינה כלכלית וצבאית. מצב כזה אינו נותן לנו לעבור לממדי צבא של ימי שלום. יש גם פגיעות אחרות: למשל, אפשרויות חדשות של השגת מלוות – אלה המוכנים לתתם יתנו רק בתנאי שיהיה שלום.

אבל השאלה העיקרית – והיא קשורה ביתר הבעיות העומדות על הפרק (הגבולות, הפליטים, ירושלים) – היא, שאם לא תיפתרנה הבעיות הללו באופן ישיר עם הערבים הן עשויות להיפתר על־ידי או"ם, זאת אומרת על־ידי החלטה של העצרת. אל לנו להסיח דעתנו מאפשרות זו שהיא אינה רצויה לנו וכרוכה בקשיים ובאי־נעימויות.

ועוד: כל מדינה יכולה להביא בעיותיה לפני האו"ם, אבל שאלותינו אנו הן הרבה יותר יסודיות ונוקבות. כל מעמד מדינת ישראל מהווה עדיין סעיף מיוחד בסדר־היום של האו"ם ואנו מעוניינים לחסל את דבר היותנו בעיה באו"ם בהקדם. בעיותינו אנו, כגון בעיית הגבולות ובעיית ירושלים, הן גורליות עבורנו ואם לא נחיש פתרונן בדרך זו או אחרת אזי בספטמבר עלולות שאלות אלו לעמוד על סדר־היום בעצרת האו"ם. ואל תהא החלטת האו"ם קלה בעינינו. היה לנו נסיון שלילי לגבי האו"ם. נוצר יחס של זלזול ביחס לאו"ם משום שלא יכול היה לבצע החלטות ולעשות מעשים ואנו השגנו הכול בכוחות עצמנו. אבל מה היה עלול לעלות בגורלנו שעה שהלכנו לאילת אלמלא עמדה מאחורינו החלטת כ"ט בנובמבר? הנה את שדה התעופה בלוד כבשנו בקרב, את סרפנד כבשנו בקרב – אבל מעמדנו היה אחר לגמרי אלמלא קדם לכך קרב מילולי באו"ם אשר בעקבותיו כבשנו כיבושים צבאיים? – זוהי רק דוגמה, אבל אנו קיבלנו הוכחה ניצחת ביחס לכוחה של החלטת או"ם. הנה ההחלטה – או יותר נכון אי־ההחלטה – בעניין המושבות האיטלקיות[3] גרמה לזעזוע עצום, ישנה אכזבה מרה ויאוש אבל ישנה גם התאוששות האומרת: לא כלו כל הקיצין, חסר לנו קול אחד ויכולה עוד להיות הצטרפות מסיבות שתהא יותר נוחה.

לכן אל לנו להתעלם בשום פנים מכוחה של החלטת או"ם ויש לעשות את כל המאמצים כדי להימנע מהתנגשות עם או"ם.

ועוד: הציבור יגיב – אם כן למה היה לנו להיכנס לאו"ם? מה הרווחנו מזה? היו אנשים (ד"ר גולדמן,[4] למשל) שהתנגדו לכניסתנו לאו"ם ואילו עמדתנו, עמדתי ועמדת אבן, היתה כי נרוויח מכך ואף אם לא נהיה חברים באו"ם לא נפסיד כלום אם בעיותינו תעמודנה שם לדיון. אנו אחוזים וקשורים בכל הגורמים הבינלאומיים ואלה עלולים להתנקם בנו על כל צעד ושעל. זאת היא המציאות.

ואם יגיעו הדברים להכרעת האו"ם לא כל־כך קל יהיה להשיג רוב של שני שלישים לענייננו. גם לא כל־כך קל יהיה למנוע רוב של שני שלישים נגדנו. למשל, עמדתנו כי בשום פנים לא נחזיר פליטים לגמרי אינה פופולרית וההשוואה בין גלותנו אנו לגלות הערבים ודאי לא תתקבל. או מעמדנו לגבי שאלת ירושלים. אמנם חלה תזוזה בעניין זה. אבן השתמש בנוסחה מוצלחת מאוד. שיטתו היא לנסח תמיד את השלילה באופן

3. ראה הערת־עורך, עמ' 56, ומס' 30.
4. נחום גולדמן, חבר הנהלת הסוכנות היהודית; יושב־ראש הנהלת הקונגרס היהודי העולמי.

חיובי, היינו: אתם רוצים משטר בינלאומי? – בהחלט; על כל ירושלים? – בהחלט; מהי הסמכות? – פונקציונלית בלתי מוגבלת, כמובן . . . רק על המקומות הקדושים. [. . . . .][5]

מעמדנו בעניין הגבולות הוא קצת יותר קשה. לאמריקה נתקע מסמר בראש כי עלינו לשלם פיצויים עבור כל השטחים שנכבשו על־ידינו. לדעתם יש לנו יותר מדי. וכאשר נשאל אתרידג' למי עלינו לשלם, ענה: לדין אצ'יסון.[6] אחזור ואספר את המשל הערבי על שני החתולים שמצאו חריץ גבינה ובאו אל הקוף החכם על־מנת שיחלקה ביניהם. הוא חילק את הגבינה לשני חלקים בלתי־שווים וכל פעם נגס נתח כדי לאזן את המשקל. כשראו החתולים שהם עלולים להפסיד את כל הגבינה אמרו: די, אנו מסתפקים בחלוקה זו, אנו מסכימים. ואז ענה להם הקוף: אתם מסכימים אבל הצדק אינו מסכים! נניח שאנו נבוא לידי הסדר כלשהו עם הערבים בעניין הגבולות ואז יבוא הסטייט דפרטמנט ויאמר: אתם אמנם מסכימים אבל הצדק לא מסכים!

על־כל־פנים הבעיה קשה עוד יותר בשאלת הפליטים. הערבים עלולים לבכר הכרעת האו"ם מאשר לבוא לידי הסכם עם ישראל: (א) הם לא יצטרכו לשלם מחיר כה יקר כפי שיצטרכו לשלם לישראל אם יבואו לידי הסכם ישיר ו־(ב) אם תבוא הכרעת האו"ם יהא הדבר כפוי עליהם ויהיו מוכרחים למלא אחרי ההחלטה. הם אינם רוצים להיות במעמד של ויתור לישראל מרצונם ומתוך בחירתם. נוח להם שהדבר יהיה כפוי.

ובכן עלינו להכריע בשאלה מה כדאי יותר: לסחוב את העניינים או לנסות לגמור. אם לסחוב – נשאיר את הדברים כמות שהם כמהלכם עתה בלוזאן. אם לגמור – עלינו לעבור לפסים אחרים. צריכה להיות יזמה מצדנו, יזמה לא כלפי ועדת הפיוס כי אם יזמה ישירה לגבי הערבים. השאלה היא אם הערבים מסכימים לכך.

המצב בינינו לבין עבר־הירדן לפני שבועות אחדים היה כך:[7] עבר־הירדן אמרה – אנו מוכנים לשלום מ י ד. אנו אמרנו – ודאי, גם אנו רוצים בשלום אבל אי־אפשר לרוץ, צריכים ללכת. המסד כבר הוקם, הלא הוא הסכם שביתת־הנשק. הקירות הם ההסכמים בדבר לטרון, הר הצופים, הרכבת וכו' ואחר־כך כמובן נניח את הגג. על־כך ענתה עבר־הירדן: אתם רוצים רק להרוויח מכך אחר־כך תעזבו אותנו לנפשנו. לא, קודם־כל נקים את השלום. על־כך ענינו שוב: אי־אפשר לרוץ, צריכים ללכת.

הם חידשו את הוועדה המיוחדת[8] אבל העניינים אינם מתקדמים. הם מנסים לסחוט מחיר גבוה מאוד כי עד עתה רק אנחנו הרווחנו ואילו הם הפסידו בפרסטיג'ה, בשטח וכו'. לעבר־הירדן פירוש השלום הוא אולי רק דבר אחד – אישור מצדנו לסיפוח החלק הערבי של ארץ־ישראל המערבית לעבר־הירדן.

אנו צריכים להכריע מה יותר כדאי: (א) לעשות שלום עם עבר־הירדן ואז נרוויח כי נוציא גורם חשוב מוועידת לוזאן. הדבר גם יתן דחיפה לגורמים אחרים לבוא אתנו לידי הסכם. (ב) אנו עושים שלום על־יסוד של אי־החזרה והוא, עבדאללה, אולי היחידי שכדאי לו לעשות זאת. (ג) משמיטים לגמרי את הקרקע בעניין הפיצויים לארצות־הברית ביחס לגבולות, אבל על־ידי כך סותמים את הגולל על ארץ־ישראל הערבית. כשחשבנו שיש קנוניה בין עבדאללה וזעים היינו סבורים שאם יקבל

5. משפט אחד לא הודפס כאן.
6. ראה מברק איתן אל רדי, SL30, 19.5.1949, 130.02/2442/5.
7. ראה מס' 15.
8. ראה מס' 15, הערות 5 ו־7.

עבדאללה את דמשק יוותר על ארץ־ישראל הערבית אבל אחר־כך נתברר שאין המצב כן.

צד אחר של השאלה הוא התפקיד שתמלא אנגליה. אנו יודעים שאנגליה אמרה לעבדאללה בשלב ידוע כי התחייבויותיה בהסכם ביניהם אינן חלות מאליהן על השטחים שבארץ־ישראל המערבית. אין זאת אומרת שאנגליה הסתלקה לגמרי מזכותה זו אולם היא שומרת לעצמה זכות ברירה מתי להתערב ומתי לא. וגם מסיבה זו אין המדינות הערביות מסכימות לסיפוח. כשעוררנו שאלת הגבולות עם מצרים והלבנון נתעורר תיכף חשד שיש קנוניה בינינו לבין עבדאללה והם חוששים מאוד להתערבות בריטית. ועוד: איך נופיע בעיני הגוש המזרחי אם נעמוד באור זה?

אני מרצה כאן רק על הפרובלימטיקה של המצב אבל עלינו לקבל החלטה ביחס להכרעה.

כמובן אין אנו יודעים אם עמדתו של עבדאללה לא נשתנתה בינתיים. קמחי מפיץ שמועה שיש כאילו הסכם בין מצרים ועבדאללה, שמצרים מוותרת על כך שתציע לנו את עזה ותמורת זאת יוותר עבדאללה על הסיפוח. אבל אף אם עבדאללה עומד בדעתו הקודמת ואף אם תרד סכנת אנגליה הרי אין זה אומר שהשלום עם עבדאללה אינו עומד בשום תנאים. עוד איני יודע אם הפרי בשל ואם נוכל להורידו בהישג יד.

בעיה קשה אשר בה עלינו להגיע לידי בהירות זוהי סוריה. ברור שאנו, בצורה זו או אחרת, לא נסכים ששעל כלשהו של ארץ־ישראל יעבור לסוריה, כי זוהי שאלה של שלטון על מקורות המים. היתה הצעה מצד זעים להיפגש, אולם פגישה זו לא יצאה לפועל. הוא חשב שיבוא ראש־הממשלה או לפחות אנוכי. אנו שלחנו אנשים מכובדים, את שילוח וידין,[9] אבל הוא חשב שאין הם לפי דרגתו הוא ושלח אנשים שאינם בעלי משקל והפגישה לא נתקיימה כמובן.

בינתיים נמסר לנו על־ידי גנרל ריילי,[10] שאין לנו יסוד שלא לתת בו אימון, כי זעים מוכן לדבר על קליטת 300,0[00][11] פליטים בסוריה. אם אמת הדבר הרי זה רק לזכותו של זעים, זאת אומרת שהוא מרחיק ראות יותר מאחרים, מעיז יותר ומבין את התועלת העלולה לצמוח לו מזה, את ההכנסות למדינה וכמובן את העובדה שכולם יוכלו להיבנות ממטבעות אלו . . . בשבילנו זהו דבר עצום, זאת אומרת שהוא מוכן לקלוט פי שלושה ממספר הפליטים הנמצאים כיום בסוריה ובלבנון. על־כל־פנים אם יש מדינה המוכנה לדבר כזה הרי זה כבר שובר את החזית. אני סבור שכדאי להיפגש עם זעים בייחוד כדי לברר את עניין קליטת הפליטים.

דרך שלישית שהתחיל בה אליאס [ששון] היא באמצעות המשלחת הלבנונית. הוא מנסה לשכנעם קודם־כל שהם עצמם מעוניינים לטובתם הם בייצוב הדברים: הם לא ירוויחו שום דבר במצב הקיים ואינם עלולים להפסיד כלל אם יבואו לידי הסכם שלום. הם יכולים מבחינה זו למלא תפקיד חשוב לגבי המדינות האחרות. אליאס ישב עם אנשיהם בלוזאן ובפאריס,[12] עם כל אחד לחוד ועם כולם יחד. הוא הסביר להם שנקודת המוצא לא תהיה החלטת הכ״ט בנובמבר; לא תביעת הפליטים לחזור; לא קביעת

9. אלוף יגאל ידין, ראש אגף מבצעים של צה״ל. השווה כרך 3, מס׳ 298 והערה 2 שם.
10. ויליאם ריילי, ראש מטה משקיפי האו״ם בארץ־ישראל.
11. במקור כתוב בטעות: 3,000. על פרשת הפגישה עם זעים והצעתו בעניין הפליטים ראה כרך 3, עמ׳ ל ומס׳ 310, 319–321, 325, 326 ו־328.
12. ראה מס׳ 46.

עמדתם הם מראש, כי אם עובדת המצב הקיים. הגבולות: לגבי הלבנון – כגבול הקודם; לגבי סוריה – כגבול הקודם; מצרים – כגבול הקודם; עבר־הירדן – עוד לא נקבע. הפליטים: התיישבותו של כל פליט בכל מקום שהוא היא התיישבות מחדש, זאת אומרת שאנו חייבים לשאת בהתיישבות מחדש (resettlement) זו כמו כל יתר המדינות הערביות, זאת אומרת כמדינה נוספת למדינות הערביות. לגבי עזה הפרינציפ הוא של טריטוריאליות פתוחה – מי שיירש את השטח יירש גם את האנשים.

המשלחת הלבנונית רוצה עכשיו לדבר עם המשלחות האחרות.

אסכם. השאלה שעומדת להכרעה היא קביעת עמדתנו: אם נקיטת יוזמה – הרי דרכו של אליאס היא דרך.

יכולה לעמוד שאלה חמורה מאוד לגבי הכרעה בשאלת עבר־הירדן, אבל זה צריך להיות הדבר האחרון. קודם־כל יש לגמור עם האחרים.

37

ו. איתן אל מ. שרת
W. Eytan to M. Sharett

Recd: 28.5 :התקבל .Coded Tel. SL43 מברק מוצפן
Outg.: 130.02/2442/5 :נוסח יוצא

Lausanne, 27 May 1949 (14.00)

(1) Hare has arrived. (2) During past days have made all-out effort persuade [Conciliation] Commission adopt more workmanlike realistic approach to problems, but without conspicuous success. Ethridge yesterday stated that President, before approving McGhee plan,[1] required assurances that (A) Arab states would take quota refugees; (B) Israel would (a) take maximum possible, (b) pay compensation to all dispossessed, (c) guarantee civil rights to those repatriated. Lausanne had so far failed produce these assurances hence plan held up. Ethridge however agreed that Gaza plus families, if realizable, would represent Israel's maximum possible and satisfy U.S. Government's ''sense of fairness''.

Following this fruitless month Lausanne anticipate heavy U.S. pressure Arab capitals and Tel Aviv, view squeezing concessions out of parties. Aubrey [Eban] not informed.

Eytan

37
1. ראה מס׳ 4, הערה 20.

38

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 28.5 :התקבל .Coded Tel. W232 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2308/9 :נוסח נכנס

Washington, 27 May 1949

Your IW84.[1] Share fully your uneasiness U.S.A. position issues Palestine Conciliation Commission. However, letter May 1[8]th,[2] authored by Rusk cooperation Satterthwaite, only restated views previously expressed by Acheson conversations Sharett, Eban, Elath. While Eban's assurance Ad Hoc Committee[3] and coordinated oral and written presentations by me here[4] during crucial moments facilitated our admission U.N. by possibly preventing attitude U.S.A. delegation become actively and openly unfriendly, we unsuccessful changing their position on issues themselves. Position there result traditional unfriendliness State Department and recent reports Palestine Conciliation Commission experts. Acheson's reliance Rusk, other assistants Department and Truman's confidence in Acheson created almost unprecedented unified position U.S.A. Government on Palestine question. This confirmed by our best friends White House and Democratic Party. U.S.A. support our admission U.N. only increased Department's desire obtain concession our part. Absence schemes large-scale settlement refugees and slow progress projects underdeveloped areas increased Department's impatience repatriation.

Your views contained paragraphs one, two, three presented by me in every possible detail in recent conversations with Rusk, Satterthwaite, Warren and McGhee, now Assistant Secretary Mideast, and reported to you. Seeing Acting Secretary Webb May 31st and will use opportunity discuss refugees, Syria and Lausanne.[5] Eban, myself, suggest wait before replying Acheson's letter. No constructive purpose served this moment by reply. Result my experience Webb, doubtful his capacity or readiness contradict Acheson. His complete ignorance our question will make him more dependent Rusk, Satterthwaite, if forced deal matter actively during Acheson's absence.

38

1. בתשובה על מברקו של אילת (מס׳ 31) הביע שרת דאגה עמוקה מעמדת אצ׳יסון בנושא הפליטים. הוא הציע להבהיר לאמריקאים כי: (א) גם אם תסכים ישראל להחזיר פליטים, תקלוט רק מספר קטן מהם; (ב) החזרתם תהיה מותנית בהשגת הסכם שלום; (ג) מקום יישובם ייקבע על־יסוד שיקולים בטחוניים פנימיים וללא כל קשר עם תכנית החלוקה. (מברק מיום 25.5.1949, 130.09/2308/3.)
2. ראה מס׳ 31 והערה 4 שם.
3. ראה מס׳ 5 (נספח).
4. ראה לדוגמה מס׳ 7, 14, 18 ו־20.
5. ראה מס׳ 49.

Consider most urgent and important assure McDonald's active cooperation by his enlightening Truman and Webb on basic issues Palestine Conciliation Commission. This attitude may facilitate indirect approach here.

However, most important as proved in past more favourable attitude by U.S.A. achievable if we agree at least with one Arab state on major issues peace settlement. Otherwise must expect further difficulties U.S.A. both immediately and next U.N. Assembly.

Elath

39

ג. רפאל אל מ. שרת
G. Rafael to M. Sharett

Recd: 28.5 :התקבל .Coded Tel. X361 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2180/37 :נוסח יוצא

New York, 27 May 1949

Had long conversation Warren his invitation presence Abba Schwartz.[1] His views which he anticipates will become State Department policy following:

(1) Liquidation Arab refugees situation will last several years meanwhile continuance international relief necessary. (2) International Refugee Organization, which scheduled terminate activities June 1950, will extend operations and include Arab refugees its scope. U.S.A. and Secretary-General opposed continue further year ad hoc U.N. Palestine Relief Organization. (3) I.R.O. will demand this purpose 50–60 million dollars coming year be spent not merely relief but constructive help meaning finance limited local works projects creating employment refugees. This intended open way partial, gradual, absorption refugees economy countries their present residence. (4) I.R.O. handling Arabs not conflicting Jewish immigration interests since funds necessary move Israel remainder Jewish Displaced Persons already allocated. (5) State Department urged by British prepare Mideast development schemes for use Palestine Conciliation Commission later stage but most doubtful whether any progress be achieved view Arab states stern refusal discuss development connection resettlement refugees and imposssibility obtain coming year sizeable Congress appropriations. Ethridge and Department fully aware Arabs unconcerned human aspect refugees using them as bludgeon against Israel. Department attaches great importance Zaim's resettlement offer,[2] although many strings attached which Warren avoided elaborate. Department (my guess Rusk) doubts sincerity our

39

1. אבא פיליפ שוורץ, פקיד בכיר בארגון הפליטים הבינלאומי.
2. ראה כרך 3, מס' 310.

offer accept Gaza refugees, believes that after annexation Strip will have leave like Faluja Pocket inhabitants.[3] (6) U.S.A. will not advance proposal mentioned (2) above prior next General Assembly, therefore I.R.O. forthcoming Council meeting discussing only winding up European operations. (7) President accepted Tuck's resignation;[4] this to be kept, time being, secret order avoid jockeying for position by unsuitable candidates. Tuck's elimination, who outspoken pro-Arab, may help impartial, non-political, implementation above scheme. (8) Understand idea constructive help in line Ezra [Danin]'s[5] thinking. Suggest he prepares most[6] practical proposals.

Rafael

40

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Coded Tel. W229 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2308/9 :נוסח נכנס

Washington, 28 May 1949

Reliably informed British pressure exerted U.S.A. Government lift embargo Mideast.[1] British plead growing internal insecurity Arab countries, especially Iraq, and police needs arms, ammunition. Reportedly Acheson objected as lifting embargo might make U.S.A. responsible renewal war Mideast.

U.S.A. military circles consider situation Iraq most explosive, forecast troubles there soon.

Reliably informed main reason keeping Haifa refineries closed British fear renewal oil flow may cause overthrow Nuri [Sa'id]'s[2] Government.

Elath

3. ראה כרך 2, מס׳ 418 וכרך 3, מס׳ 246 והערה 5 שם.
4. ויליאם ה. טאק, המנהל הכללי של ארגון הפליטים הבינלאומי של האו״ם (International Refugee Organization). דבר התפטרותו פורסם רשמית ב־20 ביוני.
5. עזרא דנין ממחלקת המזרח התיכון במשרד החוץ, חבר בוועדת השלושה לענייני הפליטים הערביים. ראה גם מס׳ 69, הערה 1.
6. תוקן על־פי הנוסח הנכנס; בנוסח היוצא כתוב בטעות: host.

40

1. השווה הערה 1 למכתב סטייבלר אל מזכיר המדינה, 26.5.1949, ב־FRUS, 1949, VI, p. 1057.
2. נורי אל־סעיד, ראש ממשלת עיראק. על שאלת בתי־הזיקוק ראה מס׳ 221, הערה 3.

41

ו. איתן אל ק. דה־בואסנז'ה (לוזאן)
W. Eytan to C. de Boisanger (Lausanne)

Copy: 130.02/2441/1 :העתק

Lausanne, 29 May 1949

Dear Monsieur de Boisanger,

I feel that at the present stage of our conversations it may be useful to enlarge upon the proposal which my delegation has made with regard to the future of Gaza and the adjoining area now under Egyptian military occupation.

We have repeatedly been given to understand that Egypt has no territorial claims or ambitions in Palestine, and in particular that she has no desire to retain control of the strip of coastal land in which Gaza and Rafa are situated. But there has all along been the problem of what is to be the fate of the Arab population, consisting both of original residents and of refugees, now compressed in that narrow zone.

It is a point of general agreement that the Gaza strip does not and cannot constitute an independent economic entity. To live, it must be attached to one of the larger economic and political units with which its borders run. These are Israel and Egypt.

The Gaza strip is separated from Egypt proper by the Sinai desert. In relation to the Nile Valley it is, as it were, an island separated from its mainland by a sea of sand, inadequately bridged by a vulnerable road and railway. The distance makes it impossible for Egypt to serve as a natural or economic market for the agricultural produce of the region. All Gaza's natural ties are with the territory that lies immediately to the north and east, in Israel.

My delegation in proposing that the Gaza area and its present Arab population be incorporated in Israel was well aware of the difficulties that this would entail for Israel, particularly in the social and economic spheres. It understood that Gaza would be an economic liability, certainly for many years to come, and that the social problems presented by the integration into Israel of so large a number of Arabs must be very great. But it felt that it was here that it could make a really constructive large-scale contribution to the solution of the refugee problem and at the same time settle a frontier question that would otherwise remain a sore point.

Incorporation into Israel would do more than anything else to hold out to the people now herded in the Gaza strip a hope of rebuilding their lives. The proposal is an earnest of the great lengths to which the Government of Israel is prepared to go in helping to solve the problem that is central to all our discussions. It is certain that under no other scheme could Israel ever absorb so large a number of refugees. No alternative, even on a much smaller scale, readily presents itself to the mind. If my delegation's offer is rejected, we

should be bound to ask ourselves whether the Egyptian and the other Arab delegations really mean what they say when they press Israel to "accept refugees".

I should be much obliged if you could inform me of the Egyptian delegation's reply to this proposal, which was handed to it formally the week before last.[1] If the reply should be favourable, we should gladly assist in working out the necessary details. If it should be negative, we trust we shall be informed of the reasons which moved the Egyptian delegation to decide upon rejection.

Yours truly,

Walter Eytan
Head of Israeli Delegation

הערת־עורך
Editorial Note

שדר מנשיא ארצות־הברית אל ראש ממשלת ישראל

שגריר ארצות־הברית בישראל, ג׳. מקדונלד, מסר לבן־גוריון ב־29 במאי את השדר שלפנינו. לאחר קריאת השדר הבטיח בן־גוריון תשובה מנומקת רשמית שתימסר בתוך ימים אחדים (ראה מס׳ 64), אך בינתיים הגיב בזעם על תוכנו של השדר. הוא האשים את מחלקת המדינה על שהיא מתעלמת בגישתה כלפי ישראל משתי נקודות יסוד: (א) שישראל לא קמה בזכות תכנית החלוקה אלא תודות לניצחון בשדה הקרב בקרבנות מרובים והושג ללא עזרה מצד ארצות־הברית או האו״ם; ו־(ב) שהפליטים הערביים הם אויבי ישראל בכוח והחזרתם ללא הסכם שלום מסכנת את בטחונה של ישראל. (ראה מברק שרת אל אילת, IW88, 29.5.1949, 130.09/2308/3, והשווה מברק מקדונלד אל מזכיר המדינה, 29.5.1949, FRUS, 1949, VI, pp. 1074–5.)

42

ג׳. מקדונלד אל ד. בן־גוריון
J. G. McDonald to D. Ben-Gurion

Orig.: 130.02/2414/26 :מקור

Tel Aviv, 29 May 1949

Excellency,

I have the honor to inform your excellency that the President of the United States has instructed me to inform the Government of Israel as follows:

The Government of the U.S. is seriously disturbed by the attitude of Israel with respect to a territorial settlement in Palestine and to the

41

1. ראה מס׳ 32.

question of Palestine Refugees, as set forth by the representatives of Israel at Lausanne in public and private meetings. According to Dr. Eytan, the Israeli Government will do nothing further about Palestine refugees at the present time, although it has under consideration certain urgent measures of limited character. In connection with territorial matters, the position taken by Dr. Eytan apparently contemplates not only the retention of all territory now held under Military occupation by Israel, which is clearly in excess of the partition boundaries of November 29, 1947, but possibly an additional acquisition of further territory within Palestine.

As a member of the U.N. Palestine Conciliation Commission and as a nation which has consistently striven to give practical effect to the principles of the U.N., the United States Government has recently made a number of representations to the Israeli Government, concerning the repatriation of refugees who fled from conflict in Palestine. These representations were in conformity with the principles set forth in the resolution of the General Assembly of December 11th, 1948, and urged the acceptance of the principle of substantial repatriation and the immediate beginnings of repatriation on a reasonable scale which would be well within the numbers to be agreed in a final settlement. The United States Government conceded that a final settlement of the refugee problem must await a definitive peace settlement. These representations, as well as those made concurrently to the Arab States concerning the resettlement outside Palestine of a substantial portion of Palestine refugees, were made in the firm conviction that they pointed the way to a lasting peace in that area.

In the interests of a just and equitable solution of these critical questions the United States Government, in the U.N. and as a member of the Palestine Conciliation Commission, has supported the position that Israel should be expected to offer territorial compensation for any territorial acquisition which it expects to effect beyond the boundaries set forth in the resolution of the General Assembly of November 29, 1947. The Government of Israel has been well aware of this position and of the view of the United States Government that it is based upon elementary principles of fairness and equity.

The United States Government is deeply concerned to learn from Dr. Eytan's statements that the suggestions both on refugees and on territorial questions which have been made by it for the sole purpose of advancing prospects of peace have made so little impression upon the Government of Israel.

The United States attitude of sympathy and support for Israel has arisen out of broad American interests and principles, particularly out of its support for the United Nations and its desire to achieve peace and security in the Near East on a realistic basis. The United States Government and people have given generous support to the creation of

Israel because they have been convinced of the justice of this aspiration. The United States Government does not, however, regard the present attitude of the Israeli Government as being consistent with the principles upon which United States support has been based. The United States Government is gravely concerned lest Israel now endager the possibility of arriving at a solution of the Palestine problem in such a way as to contribute to the establishment of sound and friendly relations between Israel and its neighbors.

The Government of Israel should entertain no doubt whatever that the United States Government relies upon it to take responsible and positive action concerning Palestine Refugees and that, far from supporting excessive Israeli claims to further territory within Palestine, the United States Government believes that it is necessary for Israel to offer territorial compensation for territory which it expects to acquire beyond the boundaries of the November 29, 1947 resolution of the General Assembly.

The Government of Israel must be aware that the attitude it has thus far assumed at Lausanne must inevitably lead to a rupture in those conversations. The United States Government must state in candor that it considers that the Government of Israel must provide a basis for a continuation of such talks under the auspices of the Palestine Conciliation Commission and that a rupture arising out of the rigid attitude of the Government of Israel would place heavy responsibility upon that Government and people.

If the Government of Israel continues to reject the basic principles set forth by the resolution of the General Assembly of December 11, 1948 and the friendly advice offered by the United States Government for the sole purpose of facilitating a genuine peace in Palestine, the United States Government will regretfully be forced to the conclusion that a revision of its attitude toward Israel has become unavoidable.

Accept, Excellency, this expression of my highest consideration.
Sincerely yours,

James G. McDonald

43

מ. אגמי[1] אל ש. אלישיב
M. Agami to S. Eliashiv

העתק: 130.11/2493/4

בוקארשט, ב׳ בסיון תש״ט
30 במאי 1949

ס ו ד י

ד״ר פרידמן היקר,

אין אני כותב בדואר הזה סקירה כללית היות והציר[2] בוודאי ימסור לכם דו״ח מפורט על הנעשה אצלנו. אסתפק בכמה הערות:

(1) הראיון האחרון של הציר עם אנה טומה, המזכירה הכללית של משרד החוץ,[3] הוכיח בעליל באיזו מידה של זלזול מתייחסים אלינו. לאחר חודשיים וחצי מאז מסירת איגרת השר לגב׳ אנה פאוקר[4] מודיעה אנה טומה שהיא איננה יודעת ולא כלום על האיגרת. אמנם הבטיחה שאנה פאוקר תקבל את הציר ביום שני (היום) אך מסופקני אם ראיון זה יתקיים, כי באם מוכנה אנה פאוקר לקבל את הציר יש לראות את הפגישה עם אנה טומה כמיותרת.

הרושם הכללי שאני מסכם לי הוא שאם גם הממשלה אינה נותנת תשובה שלילית לדרישתנו בעניין העלייה הרי היא בזה משתדלת להרוויח זמן. חשבונם הוא שהמכתבים הקשים המתקבלים כאן מהארץ והתעמולה שהם אינם פוסקים לנהלה בעיתונות, יפיגו את מתח העלייה. חוסר פרנסה מוחלט יכריח את היהודים לקבל עבודה גם במחירי העבודה הירודים. מאידך, מתן תשובה שלילית ברורה היה מעורר תגובה חריפה מצדנו ורעש עוד יותר גדול בעולם כולו בעניין סגירת שערי העלייה מרומניה. כיום, עובדה זו של סגירת השערים כאילו מתרככת על־ידי ״המשא־ומתן״ שכאילו מתנהל על־ידינו.

לא מן הנמנע שהשמועות הרבות שבקרוב תורשה עלייה גדולה, ואשר כפי שבדקנו מוצאן באמת ממקור משרד הפנים, צריכות להסוות את הטקטיקה הזאת של השהייה. [. . . . .][5]

(2) מצב היהודים הולך ומחמיר ובפרט מתבלט הדבר בשורות הציונים. העסקנים הציוניים אשר תלו את כל התקוות בצירות מתחילים להתייאש ומעלים דרישה שבמקום לנהל את המשא־ומתן בכיוון עלייה רבתי נתרכז בדרישה למתן אפשרויות יציאה לעסקנים ציוניים (כ־500 משפחות). רבים מהציונים אינם רואים בצירות את הנציגות הציונית אשר תדאג להם בשעת צרה. אם גם הטענה האחרונה אינה מתאימה לאמת ולעובדות הרי היא בכל זאת משקפת את הלך הרוח.

43

1. משה אגמי, יועץ בצירות ישראל ברומניה.
2. ראובן רובין.
3. הראיון התקיים ב־28.5.1949 (דין־וחשבון מלא בתיק 130.11/2493/12).
4. שרת החוץ של רומניה; האיגרת מיום 11 במארס נמסרה ב־18 בו (ראה כרך 2, מס׳ 433 ו־450).
5. פסקה אחת לא הודפסה כאן.

הפחד גבר בימים האחרונים עם פרסום תכנית חפירת תעלה לאורך של קרוב למאה ק"מ אשר תקצר את מרוצת הדנובה לים השחור. לפי נסיון ידוע חוששים היהודים שיישלחו לעבודה הזו. רבים מהיהודים יחפשו עבודה כל־שהיא על־מנת שיהיו מכוסים ולא תארב להם הטכנה להישלח לעבודת התעלה.

החששות האלה מוגזמים. לעבודה הזו יוכלו לגשת לפי דעת יודעי דבר רק כעבור שנה ולפחות לכשתיגמרנה כל התכניות.

(3) לדאבוני הרב לא הצלחנו, למרות כל ההבטחות, לפתח יחסים כלכליים בינינו הן בשטח המסחר הרגיל והן בשטח המשא־ומתן באמצעות "החברה". למרות כל ההבטחות שנתנו לי בארץ וחזרו על־כך בפראג – לא בוצעו קניות ברומניה. הדבר בולט במידה כזאת שהנני מתחיל לחשוב שישנם גורמים המעוניינים במיוחד שלא לקנות ברומניה. מאידך עלי להודות שקנייה אחת שעמדה להיעשות נתקלה בקשיים מצד הרומנים (דוחן) שטרם קבעו, וזה במשך שבועות, איזה כמות תהיה חופשית למכירה.

[. . . . .][6]

בסיכום: מאז ביקורי בארץ לא התקדמנו. כאז כן גם היום אין בסיס רציני כלכלי ביחסי המדינות. ואני חוזר על הפזמון הישן שהשמעתיו בזמן ביקורי: בהצהרות על ידידות בלבד לא נוכל לפתח ש ו ם יחסים. בייחוד כשאנו הננו הצד המעוניין ב"ידידות" הזאת, עליה אנו מבססים לפי שעה את דרישתנו ליציאת יהודים הנחוצים לנו להתיישבות וביטחון.

בברכה נאמנה,

מ.א.

44

ו. איתן אל ק. דה־בואסנז'ה (לוזאן)
W. Eytan to C. de Boisanger (Lausanne)

Copy: 130.02/2441/1 :העתק

Lausanne, 31 May 1949

Dear Monsieur de Boisanger,

At our meeting last Thursday I was asked whether I would give the Commission a comprehensive account of my delegation's proposals for the solution of the problems under discussion at Lausanne. I now gladly avail myself of this invitation to re-state our position.

1. It is the primary aim of my delegation to negotiate a final settlement of all questions outstanding between Israel and the Arab States, with a view to achieving permanent peace and ensuring stability in the Middle East.

2. *Frontiers.* My delegation proposes that the frontiers between Israel and the neighbouring States coincide with the international frontiers that formerly existed between these States and the mandated territory of Palestine, subject to the following provisions:

6. פסקה אחת לא הודפסה כאן.

(a) No frontier agreement can be concluded with Syria until an armistice agreement has been signed between Israel and Syria.

(b) In the case of Transjordan, the international frontier shall continue to be valid from El Hamma to a point near El Fatur and from a point in the Dead Sea opposite En Geddi to the Gulf of Akaba, subject to adjustments and modifications agreed upon between Transjordan and Israel.

(c) In the so-called "Triangle" – i.e., that area of the former mandated territory of Palestine at present held by Transjordan forces – Israel will be prepared to recognise as her eastern frontier a line corresponding approximately to the present *de facto* border, subject to adjustments and modifications that may be agreed upon.

3. *Refugees.*

(a) From the above proposals it follows that the Gaza area up to and including Rafa would become part of Israel. In this eventuality, Israel will be prepared to take over all the refugees now in that area, to guarantee them civil rights, and to ensure, with international aid, their resettlement and rehabilitation. Though the exact number of refugees in this area has not yet been established, it is clear that this offer represents a major contribution towards the solution of the refugee problem.

(b) In addition, my Government has declared its willingness to provide for the reunion of Arab families separated by the war, and is prepared to conduct a census to establish the number of persons involved.

(c) The return and rehabilitation of refugees provided for in this paragraph will be subject to the conclusion of a final peace settlement between Israel and the Arab States which it is the aim of my delegation to secure.

4. It is not within the capacity of Israel to resettle and rehabilitate all the refugees, whose number we estimate at approximately 550,000. It is our view that the Arab States can absorb a very large number of them, given international aid, and that such refugees as are not provided for under paragraph 3 should be resettled in those States.

5. My delegation supports the establishment by the United Nations of an international regime for Jerusalem concerned exclusively with the control and protection of Holy Places and sites. For a full statement of my Government's views on the future of Jerusalem, I would refer the Commission to the statement made on 5th May 1949 by Mr. Aubrey Eban before the Ad Hoc Political Committee of the U.N. General Assembly, of which a copy is enclosed herewith.[1] (The problem of Jerusalem is dealt with fully on pp. 14–34.)

Yours truly,

Walter Eytan
Head of Israeli Delegation

44

1. הנספח (בתיק 93.03/73/17) לא הודפס כאן, אך ראה מס' 5 והערה 1 שם.

45

ו. איתן אל ג'. בארקו[1] (לוזאן)

W. Eytan to J. Barco (Lausanne)

Copy: 130.02/2442/2 :העתק

Lausanne, 31 May 1949

Sir,

My delegation has now had an opportunity of considering the questionnaire submitted to it by your committee on 3rd May 1949.[2]

In reply to the first question – about the kind of guarantees and international sanctions we consider necessary to ensure the permanence and stability of an international regime for the Jerusalem area – I wish to say that in our view it would not be possible to devise effective guarantees if by "an international regime for the Jerusalem area" is meant a system of direct international government of the Jerusalem area as a whole. We consider a scheme of this kind impracticable and, partly on account of its impracticability, undesirable.

With regard to the second question – whether we consider that the Jerusalem area should be placed under the exclusive authority of the United Nations – I would refer you to a statement made officially on 5th May 1949 by Mr. Aubrey Eban before the Ad Hoc Political Committee of the U.N. General Assembly:[3] "The Government of Israel advocates and supports the establishment by the United Nations of an international regime for Jerusalem concerned exclusively with the control and protection of Holy Places and sites".

Your committee's third and following questions deal with the eventuality that the area of Jerusalem might be divided into two zones, in which the authority of the neighbouring States could be exercised in respect to all matters not reserved to the exclusive competence of the international regime. My delegation is of the opinion that the division of Jerusalem into two zones offers far better prospects of an acceptable solution than the establishment of an international administration for Jerusalem as a whole, which my Government is not able to countenance. The integration of the Jewish part of Jerusalem into the economic, political and administrative framework of the State of Israel has taken place as a natural process arising from the conditions of war, and has been paralleled by a similar process on the Arab side. This integration, as Mr. Eban pointed out on the occasion I have referred to above, is not incompatible with the establishment of an international regime charged with full juridical status for the effective protection of the Holy Places. My

45

1. ג'יימס בארקו, יושב־ראש הוועדה לענייני ירושלים של ועדת הפיוס.
2. בתיק 130.02/2442/2.
3. בתיק 93.03/73/17. ראה גם מס' 5 והערה 1 שם.

Government favours an international regime which applies to the whole area of Jerusalem, but which is restricted functionally so as to be concerned only with the protection and control of Holy Places and not with any purely secular or political aspects of life and government.

Concerning the protection of Holy Places, may I refer you to the statement of policy made on behalf of my Government by the President, Dr. Chaim Weizmann, on the 23rd April last:[4] "The Government and people of Israel are conscious of the international interest in the safety of the Holy Places and the right of free access to them. We pledge ourselves to ensure full security for religious institutions in the exercise of their functions; to grant the supervision of the Holy Places by those who hold them sacred; and to encourage and accept the fullest international safeguards and controls for their immunity and protection".

My Government is ready to discuss administrative arrangements (e.g. for the organisation and use of common public facilities and services) in the Jerusalem area with the authority which controls the Arab part of the area.

For a full statement of my Government's views on the future of Jerusalem I should like to refer you to the detailed statement of Mr. Eban which I have mentioned above. My delegation has already made copies of this statement available to the Conciliation Commission. Members of the delegation will be glad to furnish any further information that may be desired in the course of a meeting with your committee.

Yours faithfully,

Walter Eytan
Head of Israeli Delegation

46

א. ששון וז. ליף[1] אל מ. שרת
E. Sasson and Z. Liff to M. Sharett

מברק מוצפן ET12. התקבל: 1.6
נוסח יוצא: 130.02/2442/5

לוזאן, 31 במאי 1949 (שעה: 15.00)

קיימנו בפאריס חמש ישיבות שנמשכו חמש־עשרה שעות.[2] כל צד הבהיר עמדתו, השקפתו הכללית וצרכיו החיוניים. דובר על יסודות השלום, ההסדר הטריטוריאלי ובעיית הפליטים. דרשנו המקסימום ונימקנו בהוכחות פיתוח, כלכלה וביטחון. הם

4. ראה כרך 2, מס' 510, הערה 3.

46

1. יועץ לענייני קרקעות ומיפוי במשרד ראש־הממשלה, חבר משלחת ישראל לוועידת הפיוס בלוזאן.
2. השיחות התנהלו עם חברי משלחת לבנון לוועידת לוזאן.

חזרו והדגישו פניהם לשלום בר־קיימא, אך קשה לעולם הערבי להשלים שהפסידו במלחמה ולהסכים לכל, חוזרים, לכל דרישותינו. גם למה שיסכימו? הכרחי שיגישו לעמיהם בצורה מוסווית שלא תסעיר הרוחות. הוסבר שאם כי נאחזים בעיקר בבעיית הפליטים למעשה היא שנייה במעלה. חלק גדול מהפליטים יצטרך ויכול להיקלט בארצות ערב ויסתייעו בהם לפיתוח ארצותיהם בעזרת הון בינלאומי. הלחץ בשאלת הפליטים טקטי. העיקר גודל מדינתנו כבסיס לכוחנו להבא. מסכימים כולם ל־47. מוכנים לפשרה שמשאירה בידינו יפו, איזור רמלה עם התיקונים בשרון, אולם דורשים בתוקף חלק מהגליל וכן חלק מהנגב הדרומי כדי ליצור רציפות טריטוריאלית בין מצרים ועבר־הירדן. יסתפקו כנראה בקצה הנגב עם נמל חופשי לישראל באילת. אף הציעו שנקבל חוף עזה תמורת חוף אילת. הסברנו שלא נוכל להסכים. הוסכם שכל צד יעביר לממשלתו תוכן השיחות ודרישות הצד שכנגד. הוגד כי באו לשיחות על דעת ממשלתם והמשלחות הערביות. שאלו אם אפשרית פגישה עם שר החוץ הלבנוני לבין שרת בפאריס. דרשו להימנע מהחמרת המצב בלוזאן, ולהמשיך בנושאים ממדרגה שנייה כפרדסים, ואקף, כדי ליצור אווירה נוחה. אם כי אין עדיין לראות השיחות האלו כשיחות רשמיות, הן מכשירות הקרקע ומובילות לשיחות ישירות בין המשלחות השונות. הודיעו כי הוסכם בין ממשלות ערב שמה שישיגו בצפון – יצורף ללבנון, בנגב – למצרים, במזרח – לעבר־הירדן.[3] הסכם זה מאפשר למשלחות הערביות לעבוד בצורה כנה במשותף ולהופיע בחזית אחידה. זה מסביר התקררות עבדאללה. נקבע שלהבא תתקיימנה הישיבות בצירות הלבנונית בברן.

אליאס, זלמן

47

א. אבריאל אל מ. שרת
E. Avriel to M. Sharett

דין־וחשבון: 130.11/2514/14

פראג, 31 במאי 1949

כ מ ו ס

דו"ח מס' 7

ב־27.5 קיבלני מר ראקושי[1] במרכז המפלגה הקומוניסטית. בפתיחת השיחה אמרתי שבאתי אליו היות ובשיחתנו הקודמת הביע את נכונותו לראותני כשתהיינה לי בעיות

3. שרת התפלא על תוכנו של המשפט האחרון והביע דאגה שמא הבינו הלבנונים שישראל מוכנה לוויתורים כלשהם בגבולה הצפוני והדרומי. הוא גם ביקש לברר האם הרעיון של פגישה עם שר החוץ הלבנוני עלה כהצעה מצד הלבנונים או שהיתה זו סתם מחשבה שאינה מחייבת תשובה. (מברק שרת אל ששון, 20, 2.6.1949, 130.02/2442/7).

47

1. מתיאש ראקושי, המזכיר הכללי של המפלגה הקומוניסטית וסגן ראש־הממשלה בהונגריה.

מיוחדות, והנושא שעליו באתי לשוחח עמו הוא עדין למדי ולא עשוי לטיפול בצינורות הרגילים. מטרת בואי – לבקש את שיחרור העסקנים הציוניים האסורים.[2] אנו יעצנו להסתדרות הציונית לנהוג לפי דרישת השלטונות ולהתפרק, אנו הפצרנו בהם שלא להיאחז בפאניקה הכללית ושלא להיגרר אחרי פעולות בלתי־חוקיות העלולות להקשות על המשא־ומתן הרשמי המתנהל בענייני עלייה. ואם כי המדובר הוא באסירים אזרחים הונגריים, מוטל עלי לנסות להיטיב את גורלם ומצבם בהיותם בצרה.

ראקושי ענה שהוא מבין לי ולפנייתי, ומבקש את הבנתי כשיחזיר את פני ריקם. מהונגריה ברחו אלפי יהודים, לאו דווקא ציונים ולאו דווקא לישראל. אולם יד העסקנים הציונים היתה בדבר. הוא שמח שעמדתנו הרשמית מזדהה עם עמדת הונגריה. אבל "בעוד שאתה עורך שיחות אדיבות" מתנהלת פעולת בריחה נמרצת, נמשכת במחתרת פעולה ציונית מסועפת, מדריכי נוער שונים מדרבנים את חניכיהם לקום ולברוח. אשם בכך בלי ספק גם מישהו בשלטונות ההונגריים שלא עשה את שלו כדי לרסן את תנועת הבריחה. אך האחריות הראשית נופלת על ראשי העסקנים הציוניים שזרעו אי־שקט ובהלה. משפטם של האסירים – משפט גלוי וצודק – יתברר בקרוב,[3] ובוודאי ניווכח שהונגריה לא תנצל את המשפט למסע תעמולה, "כדוגמת ארצות אחרות" (הכוונה היתה בלי ספק לרומניה), כי אם תצטמצם בדיון בהפרת חוקים ממש. הורים רבים פונים אל השלטונות ודורשים פעולה נמרצת. אין כוונה להפריז בחשיבות העניין, אבל משפט מוכרח להתקיים ואין מקום לבקשת רחמים. בינתיים תתחדש העלייה ויושכן שקט וסדר. אמרתי שצר לי לראות אנשים שהיו במשך שנים רבות ראשי התנועה הציונית מבלים בבתי־הסוהר דווקא בשעה שתתחדש העלייה. אנוכי יודע שהם לא עשו שום דבר פעיל לשם הברחת יהודים (הערה: מכל מקום, בין האסירים המבוגרים אין איש שעזר בפעולה) ושהם קרבנות הפאניקה הכללית השוררת בהונגריה מחוסר עלייה, ושמצאה לה מוצא בבריחה בלתי־מסודרת.

מר ראקושי חזר ואמר שמשפט האסירים יתברר בקרוב, שאין בדעתו לנצלו למטרות תעמולה ושעלי להמתין לתוצאות המשפט.

וכאן עבר מר ראקושי לשאלת השתתפותם של חברי מק"י בוועדות הכנסת.[4] הוא קרא נאום של ראש ממשלתנו שבו נאמר שברית־המועצות עזרה לנו בנאומים.[5] הוא ראה את הסירוב הציני של שר העלייה, לאפשר מעבר לקומוניסט יווני שביקש לעזוב את יוון בדרכו לצ'כוסלובקיה. הוא יודע מה חלקה של ברית־המועצות וחלקן של ארצות הדמוקרטיה העממית במלחמת השחרור של ישראל. הוא יודע שאף איש – לא

2. במחצית הראשונה של חודש מאי נאסרו עשרה פעילי מפלגות ציוניות בהונגריה והואשמו בסיוע לעלייה בלתי־ליגלית (ראה מברק אבריאל אל פרידמן, 23.5.1949, 130.09/2342/12).

3. המשפט נערך ביוני. שלושה נאשמים זוכו מחוסר הוכחות והיתר נשפטו לתקופות מאסר שונות. ראה גם מס' 117.

4. חברי מק"י לא השתתפו בוועדת חוץ וביטחון ובוועדות הכספים והעבודה, אך נימנו עם חברי ועדות הכנסת, הכלכלה, הפנים וחוקה, חוק ומשפט.

5. המדובר בנאום התשובה של בן־גוריון בסיום הדיון בכנסת על הרכבה ותכניתה של הממשלה החדשה, שהתקיים ב־10 במארס 1949 (ראה דברי הכנסת, מושב ראשון של הכנסת הראשונה, כרך I, עמ' 141).

סובייטי ולא ראש־ממשלת ישראל – לא נאם נאומים כשהונגריה הרשתה מעבר לנשק שהיה מיועד לנו. איטליה, מושבה אמריקאית וארץ פשיסטית, איננה מוציאה את הקומוניסטים מוועדות הפרלמנט. אף הורטי,[6] סוכן הגרמנים ונאצי מושבע בעצמו, שיתף – לפחות למראית עין – את הסוציאל־דמוקרטים בוועדות הפרלמנט העיקריות. הוא מבין שאמריקה קובעת היום את המדיניות של ישראל, שבה אנו מתחשבים יותר מאשר בכל מדינה אחרת למרות קיום בעיות חיוניות לישראל בארצות הידידותיות לברית־המועצות. אין אנו מדרבנים את יהדות אמריקה לעלות, והוא מרשה לעצמו לפקפק בדבר האם שגרירנו שם כה טרוד בענייני עלייה כמו ציר ישראל בהונגריה. אין הוא מדבר כסגן ראש־הממשלה אלא כמזכירה הכללי של המפלגה הקומוניסטית, איננו שואלני כדיפלומט כי אם כאזרח ישראל היודע את סיבות הצעד המגרה הזה והנותן לעצמו בלי ספק דין־וחשבון מן הרושם הקשה שזה יוצר על חברי המק״י בארצות שם הם בשלטון.

על כל אלה אמרתי אנוכי שלא אענה כדיפלומט – כדיפלומט עלי לשתוק אחרי הרצאתו ולהסתפק בהודעה שאודיע את דבריו לממשלתי. לגוף העניין – כל יהודי יודע מה היתה תרומת ברית־המועצות וארצות הדמוקרטיה העממית למלחמת השחרור שלנו. מדיניות הפנים של ישראל איננה נקבעת לפי צרכים תכסיסיים ואף לא בהתערבותן של מעצמות זרות. לא כדי לשעשע את מישהו, לא צירפו (לא הוציאו כי אם לא צ י ר פ ו לעת־עתה) את מק״י לוועדות אחדות. דווקא מדינת ישראל הסירה את המכשולים האחרונים מדרכה של מק״י שסבלה רבות תחת השלטון הבריטי שרדף אותה. כעת היא חופשית ככל מפלגה אחרת. היא מיוצגת לפי משקלה האמיתי בוועדות השונות של הכנסת. בזמן המלחמה היתה מק״י נאמנה בהחלט. רבים, אפילו מן המקורבים אליה ביותר, לא שכחו לה שבתקופה קודמת, כשמלחמתנו התנהלה באופן אחר, היא היתה בלתי־נאמנה ביותר. לא האופי המהפכני–החברתי של מק״י מפריע לנו, כי אם זכרונות העבר. במידה שמק״י תמשיך להוכיח את נאמנותה לישראל, ואת אחריותה הבלתי־מסתייגת והשלמה, תעלה קרנה בציבור.

מר ראקושי שמע את הסברותי ללא התלהבות ונפרדנו כשאיש לא בא על סיפוקו מדברי רעהו.

א. אבריאל

6. מיקלוש הורטי, עוצר הונגריה מ־1920 עד 1944.

48

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מברק מוצפן ET13. התקבל: 3.6
נוסח יוצא: 130.02/2442/5

לוזאן, 1 ביוני 1949 (שעה 24.00)

בשיחה שנתקיימה בלוטריי ונמשכה כשעתיים הסביר עבד אל־מונעם גלויות:
(א) אין המדינות הערביות בשלב הנוכחי מוכנות לחתום על הסכמי שלום עם ישראל.
(ב) כל הסכם שיושג בלוזאן תצטרך ועדת הפיוס להביאו לדיון ואישור בספטמבר באו"ם. אם יאושר – ייכנס לתוקפו בלי כל חתימה מאיזה צד עליו.
(ג) אחרי זה תוכל ישראל לפתוח במשא־ומתן נפרד עם כל מדינה ערבית לחוד ליצירת יחסים כלכליים ודיפלומטיים.
(ד) מנוי וגמור עם מדינות ערב לא להסכים לכל גבולות למדינת ישראל שיעברו באיכותם ובגודלם את גבולות נובמבר 1947. אם ישראל תדרוש למשל את הגליל המערבי תצטרך לתת קומפנסאציה טריטוריאלית במקום אחר.
(ה) לא זו בלבד שמצרים לא תוותר על איזור עזה אלא גם תעמוד בתוקף על־כך שתקבל את הנגב הדרומי, לפי קו שיימשך ממג'דל עד ים המלח. במלים אחרות: תכנית ברנאדוט. לדבריו האמריקאים מבינים זאת ומבטיחים תמיכתם.
(ו) את תכנית אתרידג' ביחס לעזה ופליטיה דוחה מצרים בתוקף.
(ז) עמדת המשלחות הערביות על החזרת הפליטים היא טכסיסית. השאלה אינה לוחצת על מדינות ערב ביותר מאחר: ראשית – שברור להן שישראל לא תיקח אלא חלק קטן. שנית – שקיימות תכניות פיתוח אמריקאיות למזרח התיכון.
(ח) ההוראות שבידי המשלחות לא לעזוב את לוזאן אלא לאחר שתציע להן ועדת הפיוס לחזור הביתה.
(ט) כל לחץ לשינוי העמדה הערבית הזאת צריך להיות מופנה ישר אל המדינות הערביות ולא אל המשלחות שלהן בלוזאן. האחרונות מוגבלות בסמכויותיהן.[1]
לא הודענו לאבן.[2]

ששון

48
1. בתגובה על המברק ביקש שרת לברר אם אין סתירה בין העמדה הלבנונית (מס' 46) לבין דברי אל־מונעם והאם אין חשש "שהלבנונים רימונו". ששון השיב כי לדעתו אין "כל רמאות או סתירה" אלא הבדלי השקפות בלבד ונסיון מצד הלבנונים ליטול יזמה ולהביא "לגמר מוסכם ורצוי" של שיחות לוזאן. (ראה מברק שרת אל ששון, TE23, 4.6.1949, 130.02/2442/7 ומברק ששון אל שרת, ET20, 4.6.1949, 130.02/2442/5.)
2. שרת הבריק תוכן המברק לאבן (S170, 4.6.1949, 130.09/2335/12).

49

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 2.6 :התקבל .Coded Tel. W237 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/3 :נוסח יוצא

Washington, 1 June 1949

Prior my departure, Heyd, myself, today saw Satterthwaite, soon leaving new post abroad, and McGhee awaiting confirmation Senate.[1] I explained our attitude Lausanne along lines your IW88.[2] In reply Satterthwaite used arguments their note,[3] though in milder terms, stressing seriousness situation. Mentioning Jerusalem, he suggested demilitarization as best means achieve security city. I reminded him our experience Jerusalem last year.

Later had 45 minutes conversation Webb with Rockwell, Heyd, present. After stating that our formal reply be delivered few days[4], I indicated contents their note proved their obliviousness Israel's vital interests concerning her very existence. I said U.S.A. insistence on their present position will cause general public resentment Israel and affect our present friendly relations to satisfaction extremists.

I added though we deeply appreciate importance friendliest relations this country must consider Israel's security our paramount concern and overriding interest.

Webb appeared impressed arguments but noncommittal and made no concrete suggestions regarding refugees, frontiers. He said they will await our formal reply and mentioned State Department did not intend make their *démarche* public.

When Rockwell expressed hope Israel at least readmit Arab refugees from Israeli held areas outside partition frontiers, I rejected this as equally endangering our security.

Conclusion Webb criticized our lack cooperation Palestine Conciliation Commission to which I replied members Committee missed opportunities successfully used by their colleagues Rhodes and carry therefore main share responsibility insignificant progress peace negotiations. I assured however our desire cooperate Commission if constructive measures adopted to facilitate our direct negotiations Arabs.

Elath

49

1. סאטרתווייט עמד להתמנות כשגריר ארצות־הברית בציילון. מקגי עמד לתפוס את מקומו, אך במינוי בכיר יותר של עוזר למזכיר המדינה לענייני המזרח הקרוב ואפריקה. המינוי בוצע בידי הנשיא ואושר על־ידי הסינט. דרגתו המיוחדת הקנתה לו מעמד מיוחד ועדיף על פני קודמו.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 75.
3. מס' 42.
4. ראה מס' 64.

50

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 2.6 :התקבל .Coded Tel. X369 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/3 :נוסח יוצא

New York, 1 June 1949

Reuven [Shiloah] and self lunched Ross,[1] launched indignant attack recent note,[2] believe he will report fully, explained cavalier rejection our proposals for peace Egypt, Lebanon, thoroughly irresponsible since our proposal fully in accord with December eleventh resolution.[3] Complained frankly entire Palestine Conciliation Commission procedure especially two basic faults: (1) discouragement direct contact; (2) Commissioners' insistence on their preconceived notions of settlement instead of seeking unprejudiced agreement. Explained their whole approach contrary to Assembly's decision in Paris which rejected imposition of solutions or principles of solution from outside and supported idea of spontaneous Arab–Jewish agreement. Reuven added vivid description procedural ineptitude Lausanne, ourselves reduced to seeking contact elsewhere surreptitiously. We added nobody in our circles regards note as having slightest justification either in content or tone. Abe [Feinberg][4] preached same doctrine Clifford yesterday leaving memorandum attacking U.S.A. boundary thesis.[5] Will keep up assault on all fronts.

Eban

50

1. ג'ון רוס, סגן נציג ארצות־הברית באו"ם.
2. ראה מס' 42.
3. ראה נספח א.
4. אברהם פיינברג, איש עסקים; לשעבר נשיא האגודה "אמריקאים למען ההגנה".
5. ראה מברק אילת אל שרת, W239, 1.6.1949, 130.09/2308/9.

51

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מברק מוצפן ET14. התקבל: 3.6
נוסח יוצא: 130.02/2442/5

לוזאן, 2 ביוני 1949 (שעה 12.00)

מהשיחה שהיתה לי אתמול עם עבד אל־מונעם[1] ולפני ארבעה ימים עם ציר עבר־הירדן בפאריס[2] אני מסיק:

(א) שבתיווכה של אנגליה הושג הסכם בין מצרים ועבר־הירדן לחלק ביניהן את דרום ארץ־ישראל. מצרים תקבל את הנגב הדרומי החל מבאר שבע ועבר־הירדן תקבל מעזה עד מג'דל ועד ים המלח.

(ב) אמריקה יודעת מההסכם הזה ומסכימה לו בעיקרו ולא בפרטיו.[3]

(ג) עד אשר יצליחו לממש את ההסכם הזה מסכימות מצרים ועבר־הירדן לשמור על קווי שביתות־הנשק ומתחייבות לא להיכנס במשא־ומתן נפרד עם ישראל.

(ד) בעיית הפליטים אינה אלא מכשיר טכסיסי ללחץ על ישראל ולרכישת אהדת העולם. כדי לסכל את המזימה הזאת הריני מציע: ראשית, לתת פרסום רב לדבר בעיתונות האמריקאית ולקבוע כי אנגליה, עבר־הירדן ומצרים עושות מסחר בפליטים ולא איכפת להם אם אלה ימותו או יחיו. שנית, לאפשר לאיתן לנסוע לשבועיים לאמריקה כדי להיות שם עם בואו של אתרידג' ולשלול מזה את האפשרות להציג את עמדתנו בלוזאן בצורה מוטעית ומסולפת. וכן כדי להצטרף לאבן ולאילת בהסברת המצב לסטייט דפרטמנט ולמזכירות או"ם וגם לערוך כמה מסיבות עיתונאיות. אחרת המצב בלוזאן יימשך כמו שהוא הרבה זמן ויסתיים בכישלון מוחלט.

ששון

51

1. ראה מס' 48.
2. עומר זאכי אל־אפיוני.
3. חברי הוועדה האמריקאים אישרו בפני ששון את המידע שברשותו ומסרו על חילופי אגרות בין מולקי ומונעם. הם הדגישו כי ארצות־הברית לא סייעה בהשגת ההסכם, אך היא רואה אותו "כהכרחי לרציפות הטריטוריאלית בין מצרים ויתר מדינות ערב ולקביעת גורלם הסופי של החלקים הערביים בארץ־ישראל". (מברק ששון אל שרת, ET22, 5.6.1949, 130.02/2442/5.)

52

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מברק מוצפן ET15. התקבל: 3.6
נוסח יוצא: 130.02/2442/5

לוזאן, 2 ביוני 1949

משלחת הפליטים של הווארי עומדת לעזוב את לוזאן בעוד כמה ימים. היא משוכנעת שאין סיכויים לשיחות לוזאן ומייעצת לנו לא להשלות את עצמנו בתקוות שווא. היא חוזרת על הצעתה הקודמת ביחס לביקורה בישראל והנהלת שיחות ישירות עם ממשלתנו. טוענת שבמקרה של הסכם אתנו תוכל להביא לידי כך שרוב הפליטים והתושבים הארצישראלים ידרשו את סיפוח שארית ארץ־ישראל אלינו. אבקש לראות את מברקי הקודם בעניין זה[1] ולדון מחדש בדבר בהשתתפותם של איתן וליפשיץ.
ששון

53

מ. נמיר אל מ. שרת
M. Namir to M. Sharett

מברק מוצפן PI69. התקבל: 3.6
נוסח נכנס: 130.09/2325/4

מוסקבה, 2 ביוני 1949

(א) בשלושת החודשים האחרונים נפסקה למעשה פעולתנו המסחרית כאן בעיקר בשל מחסור בדביזים. חובתי להזהיר שהמצב הקיים אם יימשך עלול לגרום השפעה מדינית שלילית. הכרחי להתאמץ ולחדש היחסים המסחריים שהיתה להם התחלה חשובה מאוד. רק בדרך זו יש תקווה להגיע לחוזה מסחרי ובסיס הדדיות ואולי גם לאשראי נוח. אבקש דאגתך המיוחדת לשריין בשביל ס.ס.ס.ר. חלק מהלירות המופשרות באנגליה או להבטיח דביזים בדרך אחרת.
(ב) הוא הדין בנוגע לנספח צבאי. במכתבי מ־9 למאי לפרידמן[1] הזהרתי מפני מגמה לביטול התפקיד והסברתי הנימוקים למלא מקום רטנר[2] בלי הפסקה ממושכת ויש כאן רגישות לעניינים אלה. אבקש תשובה.
נמיר

52
1. מס' 12.

53
1. לא נמצא.
2. יוחנן רטנר, הנספח הצבאי של ישראל במוסקבה, סיים את תפקידו ב־27 ביוני 1949.

54

שיחת מ. פישר – ר. ביסון[1] (בפארים, 3 ביוני 1949)

Meeting: M. Fischer – R. Busson (Paris, 3 June 1949)

Report: 93.03/86/13 :דין־וחשבון

Je rappelle d'abord que M. Busson exerce une influence considérable sur la politique française au Moyen-Orient, du fait qu'il est pratiquement dictateur dans toutes les questions de relations financières et économiques entre la France et les Etats du Moyen-Orient.

L'intérêt de ma conversation avec Busson était relevé du fait qu'il revient du Levant et qu'il s'est entretenu longuement, il y a peu de jours, avec Husni Zaïm.

D'après Busson, le désir le plus grand d'Husni Zaïm est d'arriver à une entente avec Israël. ''Mais'', me dit Busson, ''vous devez comprendre qu'il faut lui laisser la possibilité d'un petit succès de prestige. Si vous ne pouvez pas lui faire une petite concession territoriale, cherchez dans un autre domaine. Husni Zaïm est préoccupé par le problème de la Grande Syrie. Il m'a dit que les Anglais ne cessent de le menacer et qu'il craint que la Grande-Bretagne ne désarmera pas tant qu'elle sentira qu'il constitue le principal obstacle à la réalisation du plan britannique. Peut-être une garantie offerte à Husni Zaïm contre la Grande Syrie lui permettrait-elle de renoncer à ses exigences dans d'autres domaines.''

Sans provocation de ma part, M. Busson m'a declaré: ''Il n'y a plus de problème des réfugiés. Je viens de mettre sur pied un long rapport pour le Gouvernement Français qui prévoit l'établissement des réfugiés en Syrie avec une puissante participation financière française. Husni Zaïm est d'accord. Nous avons des exemples dans l'histoire qui prouvent que de telles entreprises sont pratiquement réalisables. Je rappelle seulement l'établissement de villages le long du canal de Suez et le long du canal de Panama, lors de leur construction. L'analogie est complète.''

M. Busson m'a ensuite dit qu'il mettait au point avec le Gouvernement Libanais un vaste plan d'utilisation totale des ressources du Litani. Le Gouvernement Libanais lui-même est persuadé qu'une telle entreprise ne serait rentable qu'en comprenant la partie septentrionale d'Israël dans ce plan. Il m'a demandé si nos villes, telles que Haïfa, achèteraient de l'électricité.

54

1. רנה ביסון, מנהל כללי של הבנק של סוריה והלבנון.

Sachant que David Horovitz[2] serait ici et vu l'importance des problèmes soulevés, j'ai arrangé une rencontre entre Busson et David Horovitz chez moi pour mercredi 8 juin. Entretemps, le Dr. Meron est arrivé ici et il assistera aussi à l'entretien.[3]

[. . . . .][4]

M.F.

55

א. ששון אל ו. איתן
E. Sasson to W. Eytan

Recd: 5.6 :התקבל .Coded Tel. SL56 מברק מוצפן
Outg.: 130.02/2442/5 :נוסח יוצא

Lausanne, 4 June 1949 (24.00)

Americans told us what's needed enable Commission get Arabs negotiate peace is dramatic step accepting principle repatriation contingent conclusion peace accordance eleven December.[1] Could be qualified by screening, other narrowing measures, plus accord immediate return separated families and some orange grove workers plus satisfaction nine point memo[2] on conservatory measures. They sanguinely convinced you bringing above. Commission transmitting Arabs Gaza letter[3] though convinced no chance reply just as no reply Lebanon, Egypt, frontier proposals.[4] Impatiently forlooking your return with above[5] which their view would transform situation. Declare McGhee plan[6] held up pending Israel's accord above.

Sasson

2. דוד הורוביץ, המנהל הכללי של משרד האוצר.
3. ראה מס' 90.
4. פסקה אחת לא הודפסה כאן.

55

1. ראה נספח א.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 60.
3. מס' 41.
4. מס' 44.
5. חברי הוועדה ניזונו מידיעות מחלקת המדינה על הלחץ האמריקאי שהופעל על ישראל בוואשינגטון והבטחה אמריקאית שאיתן יחזור מההתייעצויות בארץ עם "הוראות חדשות פחות קיצוניות" בנושאי הפליטים והגבולות (ראה מברקי ששון אל איתן, ET17, 3.6.1949; ET24, 5.6.1949, 130.02/2442/5).
6. ראה מס' 4, הערה 20.

56

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מברק מוצפן ET23. התקבל: 6.6
נוסח יוצא: 130.02/2442/5

לוזאן, 5 ביוני 1949 (שעה: 17.00)

נפגשתי היום כשעתיים עם סעידביידס ופרנסיס ג׳לאד, מחברי משלחת הפליטים בעלי הרכוש. הם רוגזים על המדינות הערביות המשתמשות בבעייתם כמכשיר כדי לחלק ביניהן את החלקים הערביים של ארץ־ישראל. הם רוגזים מאוד על ועדת הפיוס ובייחוד על האמריקאים המגלים אורך רוח והבנה לעמדת מדינות ערב ואינם לוחצים כלל בדבר השלום והיציבות. לדעתם יש דרך אחת ויחידה שתהפוך את הקערה על פיה ותקדם את הדברים בצורה רצויה לישראל ולפליטים והיא אחת משתיים: שישראל תכריז כי היא מקבלת בפרינציפ את החלטת האו״ם מ־11 לדצמבר במקרה שמדינות ערב תסכמנה להיכנס במשא־ומתן של שלום. או שישראל תצהיר נכונותה לנהל משא־ומתן ישיר עם נציגי הפליטים ביחס לרכושם ופתרון שאלתם. אם ישראל תנקוט באחת משתי הדרכים האלו או בשתיהן יחדיו היא תוציא מידי המדינות הערביות ומידי האמריקאים את הקלף החזק שבידיהם ותסתום את פיהם בבוא העת בספטמבר.[1] אגב כך תרכוש ישראל את אהדת הפליטים ותמיכתם וכן את אהדת העולם. נוסף לכך תכריח ישראל את ועדת הפיוס לשים את כל כובד משקלה על שאלות הגבולות והשלום ותאלץ את כל הגורמים המפריעים לגלות את קלפיהם ואת מזימותיהם ולהציגם כלפי העולם כדורשי תועלת פרטית. אנשי שיחי סבורים שגם אם נגיע לאיזה הסכם רצוי עם נציגי הפליטים הרי ביצוע הדבר יהיה בהדרגה וידרוש שנים, ובינתיים תצליח ישראל לקבוע את גבולותיה ולשחרר את או״ם מטיפול נוסף בבעיית ארץ־ישראל. לדעתי ראוי טכסיס זה לשיקול רציני.

ששון

56

1. מועד כינוסה של עצרת האו״ם.

57

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y175 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/12 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 5 June 1949

While in throes Syrian crisis[1] we must start pressing U.N. re Transjordan deadlock, both on merits and as tactics which believe can only help re Syria. Please address Bunche following requests: (1) He should press Transjordan honour Article 8, 2 armistice agreement[2] re resumption normal functioning institutions Scopus and free access. Article states this regard agreement in principle already exists. Do not raise Latrun as they ready allow free traffic while we insist exchange areas. Point out we ready grant Transjordan two provisions included 8, 2 their favour, viz. free traffic Bethlehem road and electricity Old City, yet they adamant on Scopus making stipulations not included 8, 2, such as evacuation Arab quarters Jerusalem and traffic other roads. Stress unless Transjordan play ball Scopus, we be forced regard this breach armistice. (2) U.N. itself should evacuate Scopus as by agreement 7 July 48 Article one ''Areas as delineated on attached map will be assigned to U.N. protection until hostilities cease or new agreement is entered upon''.[3] Since conclusion armistice which is by express definition cessation hostilities, retention U.N. personnel and flag on Scopus unjustified. For you: We anxious get rid of what may be used as peg for wider U.N. control and by pressing U.N. both counts achieve results at least on one, maybe on both. Assume Reuven [Shiloah] familiar background problem. Sorry ask you open new front but imperative.

Sharett

57

1. על המשבר בשיחות שביתת־הנשק ישראל–סוריה, ראה כרך 3, עמ' ל.
2. ראה כרך 3, נספח ח.
3. ראה כרך 2, נספח ה(1).

58

מ. נמיר אל ש. אלישיב
M. Namir to S. Eliashiv

מקור: 130.11/2500/13

מוסקבה, ח' בסיון תש"ט
5 ביוני 1949

פרטי וסודי

לש. פרידמן שלום.

למכתבך על הליגה לקשרי ידידות (מספר 11351, בלי תאריך):[1] אני מבין היטב לנטיית חברינו לעזוב הגוף הזה, הטורח מזמן לזמן גם בטיפוח איבה למדינת ישראל, כפי שהיא קיימת במציאות כיום הזה, מתוך הנחה אווילית, כי זו הדרך לרכוש לבה של ברית־המועצות לישראל של "מחר".

התנגדתי בשעתו להקמת הליגה וחושב גם עכשיו שהיה זה משגה כבד. אולם הכרחי להבדיל בין לכתחילה לבדיעבד. חוששני, שיציאתנו תזיק, כי, בהשראת האינפור־מציה השמאלית בארץ, יתלו בה כאן תלי־תלים של פירושים זדוניים, בלי שתהיה אפשרות כל־שהיא להסביר את הסיבות האמיתיות. מכל מקום ראוי לשקול עניין זה פעמים הרבה ולא להיחפז. כשלעצמי הייתי מכריע נגד עזיבה עכשיו. לעומת זה, כל עוד נמשך המצב הקיים, דומני כי חברינו, ודווקא מהעומדים בראש הציבור, חייבים בהזדמנויות רשמיות ופומביות של הליגה, בנוכחות הרוסים, להתקיף מעל הבמה בגלוי ובחריפות את מגמתה כמגמה סקטנטית, המובילה לחרחור ריב בין ססס"ר לבין ישראל, היינו – בסופו של דבר להחלשת האהדה לברית־המועצות במדינת ישראל. איני משלה עצמי שהעניין קל, אולם הוא עדיף בעיני על־פני הדמונסטרציה השלילית של עזיבה.

כאן, מרחוק, יש לי לפעמים הרושם שמפלגתנו נוהגת בכלל, בענייני רוסיה והקומוניזם, ההיפך מהדרוש. לדעתי, אנו מחויבים במדיניות החוץ הרשמית לא לקמץ באקטים פומביים של הערכה, במחמאות ובהבעות ידידות לברית־המועצות, להיזהר מכל פגיעה בה, לחתור להרחבת היחסים המסחריים שהתחילו ולא לסתום את הגולל גם על אפשרות של קשרי תרבות וחברה, אף אם נראה הדבר רחוק בשעה זו של חידוש העווית האנטי־ציונית בגוש המזרחי. חוששני כי לא יצאנו לידי חובה במגמה זו, אם נביא בחשבון את ההזדמנויות הרשמיות המרובות מאוד של הבעת הערכתנו לארצות־הברית. אין ספק, כי נוקשותם הדיפלומטית והסתגרותם החברתית של הרוסים הן הגורמות לכך. אולם עלינו לעשות במסגרת המסיבות הקיימות כמו שהן, כדי למנוע רושם של חד־צדדיות בהופעותינו הפומביות ולשקוד על "חלוקה צודקת". לא אגיד, כי איננו מזכירים לטובה את ברית־המועצות, אולם כמעט תמיד נעשה הדבר בנשימה אחת עם הבעת תודה לארצות־הברית, מה שאין כן להיפך.

58
1. לא נמצא.

ייתכן, כי אינכם חשים בזה. אנו כאן הספקנו לסגל לנו רגישות מיוחדת לחזיונות אימפונדרביליים אלה ודומני, כי יכולים אתם לסמוך עלינו בשטח זה.

[. . . . .][2]

בברכה

מ. נמיר

59

תזכיר מאת א. לבבי[1]
Memorandum by A. Levavi

130.02/2408/9

[מוסקבה], 6 ביוני 1949

המדיניות העולמית וישראל

1. עם כניסתה של ישראל לארגון האומות־המאוחדות תחריף הבעיה של עיצוב הקו המדיני הישראלי בעניינים בין־לאומיים ושל בחירת התכסיסים הדיפלומטיים ההולמים. מן הדין על־כן לשרטט כמה הנחות הכרוכות בבעיה זו כפי שהן עלולות להצטייר בעיני משקיף ישראלי בברית־המועצות.

[. . . . .][2]

6. מדינת ישראל מעוניינת בשלום ובפיתוח במזרח התיכון ואין למדינת ישראל אינטרס ממלכתי, כללי, מקומי וישיר, הנוגד את ארגון המזרח התיכון תחת השפעה מערבית, כי תהליך זה אינו מקרב כשהוא לעצמו סכנת מלחמה עולמית והפיכתו של האיזור לזירת קרבות. על מדיניות החוץ הישראלית מוטלת רק החובה להבטיח שהאינטרסים הישראליים יישמרו בתהליך ארגון האיזור. האינטרסים הללו הם: טריטוריאליים, אתניים, כלכליים וצבאיים. בכל הסדר של המזרח התיכון על ישראל לקיים שיווי־משקל בינה לבין שכנותיה ודבר זה מותנה לא בלבד ברמת הנכונות הצבאית, כי אם גם בקצב ובדמות ההתפתחות החברתית, הכלכלית והאתנית של ישראל מחד ושל המדינות הערביות השונות מאידך.

7. האינטרס הממלכתי של מדינת ישראל לשמור על יחסים ידידותיים עם מדינות הגוש הקומוניסטי נובע מהטעמים הבאים:

(א) יחסים אלה הנם תנאי הכרחי, הגם אולי לא תמיד מספיק, להמשכת זרם העלייה היהודית מארצות שונות של הגוש הקומוניסטי. טעם זה עומד ונופל עם המשכתו של

2. החלק השני של המכתב, שעניינו ביקורת של נמיר על הקו שנוקטת מפא״י כלפי מפ״ם, לא הודפס כאן.

59

1. אריה לבבי, יועץ בצירות ישראל במוסקבה.
2. סעיפים 2–5 לא הודפסו כאן. עניינם ניתוח מדיניות החוץ הסובייטית בזירה הבינלאומית ומסקנות לגבי מקומה במערך המזרח־תיכוני. לבבי הסיק בין היתר, שברית־המועצות איננה מצפה לאפשרות חדירה קרובה למזרח התיכון וכי היא מעוניינת לעכב את פיתוח האיזור על־ידי מעצמות המערב.

זרם העלייה בפועל. הפסקתו לתקופה ממושכת מצמצמת ביותר את סיכויי התחדשותו, כי מפנה מעין זה עומד בסתירה ניכרת עם התהליך המזורז של השוואת מבנה החברה במדינות הדמוקרטיה העממית למבנה החברתי בברית־המועצות.

(ב) ישראל נהנתה בעבר ונהנית בהווה מתמיכה עקבית מצד מדינות הגוש הקומוניסטי בזירת האו"ם. ייתכן מאוד שישראל עוד תזדקק לעזרה זו בעתיד ואף תזכה בה.

(ג) קשרי ישראל עם הגוש הקומוניסטי יכולים לשמש במסיבות מסוימות אמצעי לחץ על מעצמות המערב ויחייבום להתחשב יותר באינטרסים הישראליים במזרח התיכון.

(ד) במקרה של מלחמה עולמית אפשרי כיבוש המזרח התיכון כולו על־ידי הצבא הסובייטי.

8. במקרה, הוודאי כמעט, של המשכת המלחמה הקרה יתעוררו קשיים הולכים וגדלים אשר יכבידו על קיומו של הקו המדיני הידידותי של ישראל כלפי הגוש הקומוניסטי.

(א) אין עלייה בלי קליטת עלייה. אין קליטת עלייה בלי זרם של הון. ההון היהודי בתרומות ובהשקעות – ספק אם יפתור את בעיית הקליטה והפיתוח של מדינת ישראל. הון אחר ספק אם יושג במקרה שישראל תיהפך למדינה האחת במזרח התיכון המעכבת את גיבושו כאיזור השפעה אסטרטגי של הגוש הלא־קומוניסטי.

(ב) תתעורר הסכנה שמעצמות המערב יפַתחו את המזרח התיכון בצורה הפוגעת בענייניה הממלכתיים של מדינת ישראל ויהי זאת אך ורק על־ידי זירוז יתר של פיתוח המדינות הערביות לעומת קצב התפתחותה של מדינת ישראל.

(ג) במקרה של מלחמה עולמית אין סיכויים רבים לכך שישראל תוכל לקיים לאורך ימים מעמד של נייטרליות מוחלטת ללא פגיעה בגבולותיה. אפשר להזכיר את העובדה כי במלחמת העולם השנייה נאלצו גם שוודיה וגם שווייצריה להרשות לגרמנים תנועת מעבר צבאית למחצה. מדינות לא־לוחמות אחרות הגישו סיוע חשוב לאחד הצדדים הלוחמים על־ידי השתתפות במאמץ הייצור שלהם.

(ד) בזירת או"ם ובמדיניות הבין־לאומית בכלל כרוכים חופש התמרון והנייטרליות הישראלית כמובן לא רק ביתרונות כי אם גם בסכנות. גם כאן עלולים להיווצר מצבים, בהם תודרך המדיניות האמריקאית על־ידי שיקולים דומים לאלה העלולים להקנות מפנה שלילי מבחינתנו למדיניות האמריקאית הכלכלית (הנחות א', ב' של סעיף זה).

הבעיות הנרמזות בסעיף זה עשויות להחריף ביותר במקרה שמעצמות המערב תיגשנה לארגון ממשי של ברית הים התיכון, כהרחבת הפאקט האטלנטי או כמערכת צבאית־כלכלית המסונפת לזו של הפאקט האטלנטי. במקרה זה הסיכוי היחידי בשביל ישראל להימלט מהכרעה הכרוכה במשבר במדיניות החוץ שלנו הוא כי במערב תיגבר התפיסה שמטעמים אלה או אחרים לא כדאי כלל להציע השתתפות בברית מעין זו לא לישראל ולא למדינות ערב.

בעיה ראשית העומדת בפני ישראל כבר כיום היא זו: כל עוד ישראל ממשיכה בקו מדיניות החוץ "הנייטרלי" שלה – האפשר יהיה לצפות לכך שמעצמות המערב יטילו על מדינות ערב לחץ מספיק אשר יחייבן לכרות שלום עם ישראל, לפי תנאים ההולמים את האינטרסים הממלכתיים הישראליים? והאפשר לצפות לכך שמדינות ערב תהיינה מוכנות לכרות שלום עמנו לפי התנאים הנ"ל ללא לחץ מערבי מכריע?

9. בקשר לנ"ל יש לזכור כי אנגליה רואה עדיין בהתפתחותה והתחזקותה של ישראל תהליך הפוגע מבחינות ידועות באינטרסים בריטיים. יש לצפות לכך שמדי פעם תעלה הצעה לחסל את הניגוד הזה על־ידי אוריינטאציה "מערבית" מובהקת של מדיניות החוץ הישראלית.

10. מדיניות החוץ איננה בחינת שורה של חישובים אריתמטיים המהווים פירוטים מספריים שונים של אותה משוואה אלגבראית יסודית. רק שיקול קונקרטי, מורכב ומיוחד מגשר בכל מקרה ומקרה בין תחום הנחות היסוד לבין ההכרעות המסויימות אשר המצבים הבין־לאומיים החולפים תובעים מאת ראשי המדינות. ואולם אפשרי ורצוי הוא לנסח בעקבות הדברים דלעיל בקצת יתר קונקרטיות את הנחות היסוד של מדיניות החוץ העולמית של ישראל ולקשר אותן קשר כלשהו עם הכרעות אפשריות מצד הגורמים המדיניים העולמיים השונים ועם פעולות בולטות של יחסי חוץ, כגון: כריתת בריתות צבאיות למיניהן, כריתת חוזי אי־התקפה, חוזי ידידות, הסכמים בדבר בסיסים, הצבעות באו"ם, חוזי וקשרי מסחר, קשרי תרבות וכו'. הכול מדובר בימי שלום באשר בימי מלחמה מקומית או עולמית לובשת מדיניות החוץ בהכרח דמות בלתי יציבה ואופורטוניסטית לחלוטין.

11. מבחינה מתימטית לא נוכל אלא להבחין "מצבי גבול", למשל: מצב א' שבו הגוש הקומוניסטי והמעצמות הלא־קומוניסטיות נוקטות כלפי ישראל את הקו המדיני הנוכחי שלהם. מצב ב' שבו איננו חל שינוי בקו המדיני "המערבי" לגבי ישראל ואילו ביחס הגוש הקומוניסטי לישראל חלה הרעה ניכרת, יהי זה בשאלת העלייה או בזירת או"ם והמדיניות העולמית או בשני התחומים גם יחד. מצב ג' שבו איננו חל שינוי בקו המדיני של הגוש הקומוניסטי כלפי ישראל ואילו ביחס מעצמות המערב חלה הרעה ניכרת בתחום המדיני או בתחום הכלכלי או בשניהם.

מובן מאליו שהיינו יכולים לנסח "מצבי גבול" אחרים (למשל הטבה ניכרת של יחס אחד הגורמים והיעדר שינוי ביחס הגורם השני וכו') ואולם נדמה שהמסיבות בהן בחרנו עדיפות מבחינה מעשית. כמו־כן ברור ש"מצבי גבול" בכלל אינם אלא הפשטות, פיקציות הגיוניות מסייעות. במציאות קיימים ויהיו קיימים מצבי ביניים בלבד. כל מצב ביניים הוא התחברות מיוחדת של מסיבות. רב־גוניותם אין־סופית. הניתוח העיוני אינו יכול לתארם מראש בצורה שתהיה עמה תועלת ממשית רבה.

גם ביחס למושג "פעולה מדינית" יש להעיר משהו. בלוח[3] המהווה את הסעיף האחרון והמסכם של סקירה זו ניתן למונח זה בדרך כלל פירוש צר לכאורה של פעולה מגובשת: כריתת הסכם, הצבעה וכדומה. ואולם נדמה שאיננו מזניחים על־ידי כך הרבה. קברניטי מדיניות החוץ אינם אנשים תמימים. תגובתם לשורת פעולות ההולמות, למשל, חוזה ידידות עלולה להיות דומה מאוד אם ייחתם חוזה כזה בפועל ואם לאו.

א. לבבי

3. הלוח לא הודפס כאן. הוא כולל הצעות למדיניות ישראלית חלופית בשלושת המצבים המתוארים בסעיף 11.

60

א. הד אל מ. שרת
U. Heyd to M. Sharett

Recd: 8.6 :התקבל .Coded Tel. W246 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/3 :נוסח יוצא

Washington, 7 June 1949

Reuven [Shiloah], myself, today saw Satter[thwaite], McGhee, Rockwell, at our request. Reuven without prejudice Government reply U.S.A. note[1] explained our fundamental attitude refugees, frontiers. We stressed Arabs' growing intransigence Lausanne largely result manner Palestine Conciliation Commission handled negotiations. Rockwell denied U.S.A. representatives promised Egypt support her claim Majdal–Beersheba line.[2] Satter[thwaite], Rock[well], stated passage U.S.A. note concerning Israel's possible demands acquisition further territory referring not Gaza strip but Eytan suggestion grant Israel additional areas central Palestine allegedly made conversation Ethridge.

Heyd

61

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 8.6 :התקבל .Coded Tel. X392 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/3 :נוסח יוצא

New York, 7 June 1949

Immediate

Saw Lie,[1] Cordier,[2] with Gideon [Rafael]; expressing grave concern Lausanne, especially procedural ineptitudes; no attempt bring us, Arabs, together; refusal support or respond to our initiative boundaries, refugees. Informed them point reached where Arabs, ourselves, sought meetings elsewhere beyond reach Palestine Conciliation Commission. All this, especially last point, appeared impress them deeply. They divulged

60

1. מס' 42.
2. ראה מס' 48.

61

1. טריגווה לי, המזכיר הכללי של האו"ם.
2. אנדרו קורדייר, עוזר אקסקוטיבי למזכיר הכללי של האו"ם.

Commission sent no reports Lake Success nearly three weeks. Cordier proposed Lie, our presence, Lie send him Lausanne as personal representative investigate, report, procedures Commission, especially: (1) how far they tried bring sides together; (2) what action they took start discussions on specific proposals submitted either side. We warmly supported this having found Cordier honest, sympathetic, deeply attached Lie and influential [State] Department. If he arrives, our delegation attach high importance visit, spare no effort cultivate him, give him dope.

Eban

62

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מברק מוצפן ET26. התקבל: 9.6
נוסח יוצא: 130.02/2442/5

לוזאן, 8 ביוני 1949 (שעה 13.00)

האמריקאים קיבלו מברק מוואשינגטון על שיחת אבן ושילוח עם רוס[1] ובערו כאש מכעס. הפיצו את האשמותיו של שילוח שנראות ככבדות בין יתר חברי הוועדה ועוררו את חמת כולם כקטנים כגדולים. כתוצאה מכך היתה לי שיחה של שלוש שעות עם אתרידג', פורטר ווילקינס, שהופיעו מלאי טענות כרימון כלפי הקריה, איתן וכלפי. את שיחותי בפאריס[2] רואים כנסיון מכוון להכשיל את הוועדה, אך בטוחים הם כי לא נצליח בשום משא־ומתן מאחורי גבם. אתרידג' הדגיש כי בבואו לוואשינגטון יאמר לנשיא את אשר בלבו עלינו ויסביר כי כל דיבורינו בשנים האחרונות על צדק ויושר היו מהפה ולחוץ. השתדלתי להעמידו על טעותו וניסיתי להוכיח לו כי הנוֹטָה של הנשיא[3] מבוססת על אי־תפיסת עמדתנו והיה בה כדי לחזק את הערבים ולעודד את דרישותיהם הקיצוניות. כאשר דיבר על מדיניות ממשלתו בדבר קונצסיות טריטוריאליות מצדנו הסברתי לו בכל הגילוי שעליו להוציא מהראש אפשרות כזאת ויעצתי לו [ל]חזור ולדבר על עזה.[4] לא קיבל את דברי ונשאר בשלו. תקף אותנו על שלא גילינו עד כה נטייה לתמוך בסיפוח לעבר־הירדן. אמרתי שעל זה אפשר לדבר. נדברנו לשוחח שנית אחר שובו של איתן.

ששון

62

1. ראה מס' 50 והשווה FRUS, 1949, VI, p. 1096, n. 1.
2. ראה מס' 46.
3. מס' 42.
4. ראה הערת־עורך, עמ' 10, ומס' 4.

63

א. אבן אל ו. איתן (לוזאן)

A. Eban to W. Eytan (Lausanne)

Orig.: 130.02/2441/1 :מקור

New York, 8 June 1949

My dear Walter,

We have always recognised that our relations with the Conciliation Commission are primarily a function of our relations with the United Nations as a whole. Last month in particular we were made significantly aware of the close interrelation between Lausanne and Lake Success. It is clear that our U.N. policy as a whole must suffer unless there is harmony between our two delegations, both in political thinking and in formulation. I hope therefore that you will not object if I write with the utmost frankness on our formulations in the frontier question, even if I take issue with some of the ideas adopted hitherto.

The background of this question is determined by the State Department's reiteration of the Jessup formula;[1] by Abdul Munim's talk with Elias [Sasson],[2] and by the real danger that the Commission may be tempted to turn aside from mediating functions in order to adopt a policy of reviving Bernadottism. The effect of all these factors taken together is to dissuade the Arabs from reaching a territorial agreement with us and to encourage them to wait hopefully for some act of external imposition or arbitration confining us to November 29th limits. In these circumstances I am fervently convinced the entire emphasis of our exposition must be turned right away from the November 29th Resolution and fixed firmly on the armistice agreements and on the Resolution of December 11th.[3]

Just as our factual position has strengthened in relation to last year by our existing military position, so our juridical and political position has changed for the better, principally as a result of the armistice agreements. Not only are these agreements firmly rooted in the jurisprudence of the Security Council; they are endorsed by the General Assembly itself in its Resolution of

63

1. הכוונה לדברי ג'סאפ, סגן ראש המשלחת של ארצות־הברית לאו"ם, בדיון על שאלת ארץ־ישראל בוועדה המדינית של העצרת ב־20 בנובמבר 1948, וזו לשונם:

"However the United States approved the claims of the State of Israel to the boundaries set forth in the 29 November resolution and considered that modifications thereof should be made only if fully acceptable to the State of Israel. Reductions in such territory should be agreed upon by Israel and if Israel desired additions, it would have to offer an appropriate exchange through negotiations." (*GAOR*, 3*rd Sess., Pt. 1, First Committee*, p. 682.)

2. ראה מס' 48 והערה 2 שם.
3. ראה נספח א.

December 11th, which in its crucial fifth paragraph requires a final peace settlement arising as an "extension" of the completed armistice negotiations. Therefore the Conciliation Commission is not free to have territorial discussions with you as it had on the 20th May,[4] in complete oblivion of the armistice agreements. Nor, I venture to suggest, should they be left in such oblivion in any future discussion of this problem. To make myself clearer I should like to expound to you a formulation of our frontier position which I have already outlined in a cable to the Foreign [Minister]:[5] *The thesis is that there is no alternative between the maintenance of the armistice lines and an agreed peace settlement.*

1. Every inch of soil now occupied by Israel is lawfully occupied from the viewpoint of the United Nations. Wherever Israeli soldiers are, they are there by virtue of armistice agreements concluded with Arab States and covered by the Security Council's Resolution of November 16th.[6] It is true that a certain area in our occupation is also covered by the November 29th Resolution; but the crucial fact is that *our entire territorial position as it stands today*, is a legitimate position so long as the armistice treaties are valid. There is no distinction here between territories which we occupy under the November 29th Resolution and such places as Western Galilee, Lydda, Ramle, Beersheba, etc.
2. Since there is not an ounce of guilt or illegitimacy in our occupation of a single inch of territory at his moment, we do not owe anybody "compensation" for that occupation anywhere. For example, there is nothing wrong from the U.N. point of view in our being in Western Galilee. Our legal position proceeds from the Israeli–Lebanese Armistice Agreement. The occupation of central Palestine by Transjordan also rests exclusively on the Armistice Agreement with us. You cannot challenge the one occupation without challenging the other and disrupting the armistice system. It is true that our legal rights in Western Galilee are reinforced politically and morally by the defensive circumstances of our occupation and the aggressive character of their; also by the circumstance that the General Assembly in Paris rejected Transjordan's rights in central Palestine while it has passed no such negative judgment on our position in Western Galilee. The formal U.N. position, however, is that Israel's rights in Western Galilee today are exactly equivalent to Transjordan's rights in central Palestine and Egypt's rights in Gaza. These rights are all unassailable *so long as the armistice agreements have force.*
3. The armistice agreements can only be changed by the mutual consent of the parties either in the form of agreed amendments or through being replaced by peace treaties. Either contingency requires our consent.

4. ראה מס' 32 והערה 1 שם.
5. מברק אבן אל שרת, T249, 6.6.1949, 93.01/2181/3.
6. ראה כרך 3, נספח ג.

(Vid.: Transjordan and Egyptian armistice agreements Article 12, Paragraph 2; Lebanon Armistice Agreement Article 8, Paragraph 2.)[7]

4. The General Assembly has no power at all to set these treaties aside. The United Nations cannot order States to abrogate their contracts unless these were conceived in violation of the United Nations Charter. Here we have the rare instance of bilateral engagements concluded at the specific behest of the United Nations itself. Apart from the legal position it is politically inconceivable that the U.N. would attempt to abrogate these armistice agreements which are the chief pride and achievement of the U.N. as well as being the only existing basis of non-war-like relations between Israel and the Arab States.

5. From this there follows the most important conclusion of all: *So long as the armistice agreements are valid our position is unassailable in any place where these agreements entitle us to be.* Only a process involving our consent can change the territorial dispositions laid down by the armistice agreements. Therefore when Ethridge or anybody else speaks hypothetically of ordering the evacuation either of Western Galilee or of central Palestine, the answer is that neither he nor his Commission, nor the three Governments concerned, nor the General Assembly itself have any power thus to modify the dispositions accepted under the armistice agreements.

6. This line of approach has certain effects. In the first place it emerges that the territorial positions of the armistice agreements are the natural starting point for territorial negotiation. The General Assembly resolution supports this idea procedurally when in paragraph 5 of its December 11th Resolution it envisages a settlement of *all* outstanding questions (thus including territorial questions) as ''extending the scope'' of the armistice negotiations. Moreover, the political fact that the existing territorial dispositions are unchangeable except by the consent of the parties, makes it a matter of elementary logic to regard these dispositions as the basis for the next stage of negotiations.

7. The position is that the General Assembly, under the December 11th Resolution and by virtue of the November 16th Resolution has irrevocably transferred the adjustment of frontiers to the consent of the parties.* It has virtually lost any arbitration powers of its own. No third alternative exists between the maintenance of the armistice agreements and their replacement by an agreed settlement. The General Assembly cannot affect our position in the Negev where our rights are firm both juridically and under the armistice agreement. But neither can it affect our position in Western Galilee; for any alteration of our position there must arise as an alteration of the armistice agreement which cannot be altered or replaced without our consent.

---

*) This point was admitted by Dulles[8] in the closing session of the Paris assembly.

7. ראה כרך 3, נספחים ו, ז, ח.

8. ג'ון פוסטר דאלס, חבר משלחת ארצות־הברית לעצרת השלישית של האו"ם. ראה דבריו ב־ *GAOR, 3rd Sess., Pt. 1, Plenary*, pp. 953–5.

8. Our frontier position therefore boils down to the following: We are entitled to be wherever we are. We shall remain wherever we are until the Arab States sign a peace treaty with us agreeing on different positions. If they do not wish to sign such treaties we shall stay as we are indefinitely. This position, expounded to the Arabs, should diminish the attractiveness of a wait-and-see policy in the hope that somebody or other will successfully order us out of territory which we hold, and simultaneously allow us[9] to remain.

9. This approach also has implications in our relations with the Conciliation Commission. The General Assembly explicitly refused to grant to the Commission any power whatever to determine the boundaries between Israel and its neighbours. Resolution after resolution which would have given the Conciliation Commission the power of influence on territorial questions went down in ruins at Paris. This indeed was our main positive achievement in Paris. We must not surrender it. I believe that we should tell the Commission at an early date that while we are exploring possibilities for a territorial solution, we shall never abandon the bridge upon which we stand until we find another equally congenial to us. We shall continue to maintain the validity of the armistice resolutions until by dint of direct negotiations we reach some alternative agreement with any or every Arab State. It might be tactfully implied that the views of the United States, Turkey or France on what our boundaries should be are interesting but irrelevant. Our present boundaries can be affected only by the mutual agreement of Israel and the Arab States. It follows that we should discourage any attempt by the Commission to formulate its own boundary principles. Indeed the only thing that could give validity to the Commission's territorial views would be an invitation to them from the parties in that regard. I am inclined to rejoice rather than to be concerned at the Commission's reluctance, which you describe, to make "an effort at independent thought".

10. The position which I here outline is also a mortal blow to the Jessup formula. This formula has not an ounce of international backing in its support. I have said that the future boundaries of Israel and the Arab States can only be defined by replacing the armistice agreements with other instruments mutually agreed. Whether as a result of that process Israel does better or worse for itself than on November 29th is, from the correct United Nations point of view, nobody's business. I need not enter here into the moral implications of the proposal whereby it is essential for the unsuccessful aggressor to be "compensated" at the expense of the successful defender. That belongs to the political argument. The main point is that the U.N. possesses no power to eject us from our armistice positions without our consent; and that anybody visibly undermining the armistice agreements in advance of an agreed peace settlement would strike an unpopular internation-

9. כך במקור וכנראה צ"ל them.

al pose. Despite all their vehement "notes" I cannot see the United States doing it.

11. So much for the effects of this approach on our relations with the Arabs and with the Commission. It also has certain implications for us. In the first place I hope that you will not mind if I suggest that we should not ever embark on territorial discussions linked exclusively with the November 29th Resolution. I believe frankly that it was a mistake to sign at Lausanne a protocol,[10] however vague, referring exclusively to that Resolution. If you take a certain Resolution as the basis for discussion, you imply that the final solution might resemble the general balance of that resolution. We are neither legally or morally bound to accept the territorial limitations of the November 29th Resolution. The subsequent Resolution of December 11th swept aside all governing principles and left the final territorial settlement to the unfettered agreement of the parties. In the meantime that Resolution itself implies the validity of the November 16th Resolution although, of course, the latter can well stand on its own, both legally and politically. I do not see how the Palestine Conciliation Commission, appointed as it was under the December 11th Resolution, could have possibly objected to the insertion into the Protocol of a reference to paragraph 5 of that resolution which would have been an indirect introduction into all frontier discussions of the November 16th Resolution and consequently of territorial situations infinitely more favourable to us than those of November 29th. I believe that it is not too late to repair the position; and that the Commission should be told at an early date that while you accepted that Protocol as a talking device, you took it for granted that the principles and procedures of reaching a settlement were those laid down in paragraph 5 of the December 11th Resolution. Better still, if and when that Protocol has proved to lead nowhere, it might be wise for us to propose a new basis for discussion, seeking a territorial settlement on the basis of paragraph 5 of the December 11th Resolution.

12. If the approach which I have here outlined is accepted as valid, there is another consequence. *We must not demand the expulsion of the Arab States from places which they occupy under the armistice agreements.* If, by example, we demand Abdullah's withdrawal from central Palestine even polemically, we do two things: we weaken the armistice agreements which we must by all means endeavour to strengthen, and we automatically invite a request to evacuate Western Galilee as inevitably happened in what appears to have been an uncomfortable session with the Conciliation Commission. On the contrary, it is by legally equating our position in Western Galilee with what is obviously the permanent position of Abdullah in the Triangle that we give legal and logical permanence to all the positions that we occupy under the armistice agreements outside the November 29th Resolution. I would therefore suggest that we get matters on this level, by saying to the

10. ראה הערת־עורך, עמ' 50–51.

Commission that since you see no disposition on the part of Abdullah to remove himself from the center, any discussion involving Israel's surrender of territory which it occupies under armistice agreements seems to you entirely fruitless, and that it would be more realistic to discuss boundaries henceforward starting from the basis of the Arabs being where they are and consequently of Israel remaining where it is. The result is that when in his letter to you of the 23rd May Rosenne exhorts you to ignore the armistice agreements,[11] I must say that I have never seen a letter with which I agree less. I do not see how we can possibly allow ourselves to cut off the strongest branch from our tree. Why did we attach such vital importance and confer such widespread celebration upon the armistice agreements if we did not intend to cling to the results of these agreements tenaciously and unremittingly until a better branch was found to hang upon?

In the cable to Moshe[12] in which I outlined this approach, I suggested that we refuse to enter any discussion with anyone on the Negev and to discuss our areas outside the November 29th Resolution only in the context of negotiations for revising the armistice agreements by the procedures laid down in paragraph 5 of the December 11th Resolution and in the armistice agreements themselves; i.e., a discussion on Western Galilee is legitimate as part of a process attempting to reach a settlement with the Lebanese. The starting point in such a discussion, however, is that Lebanon (or Syria) have no rights in Western Galilee under any U.N. Resolution or under any bilateral agreement; whereas our rights there are firmly grounded on the November 16th Resolution and the Israeli–Lebanese Agreement. The onus is therefore on Lebanon or Syria to convince us of the desirability of change. Their position in Western Galilee is equivalent to our position in Gaza. In each case the power occupying the area under the armistice agreement must be persuaded by the other party to relinquish it, if at all.

In conclusion I need hardly take the trouble to ask you to regard this as the formulation of a new approach and not the criticism of an old one. I sometimes fear that our romantic attachments to the November 29th Resolution make it difficult for us to resist reference to it. The fact is, however, that the General Assembly and the Security Council have cut loose from these moorings. Unexpectedly, this cutting adrift works to our advantage. We therefore cannot encourage anybody to go back to the old anchorage because it now suits him. This applies both to the Arabs and to the State Department.

I have written at such great length principally because in all our experience here, especially recently, we have found, I confess somewhat to my surprise, that formulations by themselves are influential and sometimes decisive in a political struggle. Thus by defining our position on Jerusalem in a slightly different form, we were able to affect the votes and attitudes of States on a

11. המכתב בתיק 130.02/2441/1.
12. הנזכר בהערה 5 לעיל.

matter of principle. I believe that here too an advantageous formulation may transform the prospects of our territorial struggle both on the international arena and in the field of public relations.

Yours ever,

Aubrey

64

מ. שרת אל ג׳. מקדונלד (תל אביב)

M. Sharett to J. G. McDonald (Tel Aviv)

Copy: 130.02/2414/26 :העתק

Tel Aviv, 8 June 1949

Excellency,

I am directed by the Prime Minister to request you to transmit the following communication to the President of the United States:

The Government of Israel has given very careful and serious study to the Note delivered by the American Ambassador in Tel Aviv on May 29, 1949.[1] While deeply appreciating the keen personal interest taken by the President of the United States in the fortunes of Israel and the Middle East, the Government of Israel regrets that the terms of the Note appear to be based on a misunderstanding of the position adopted by the Government of Israel and by its delegation at Lausanne.

The Government of Israel cannot possibly accept the contention that its line has been 'to reject the basic principles set forth by the Resolution of the General Assembly of December 11, 1948'.[2] The cardinal injunction of that Resolution is the call made in Article 5 upon the Governments concerned 'to seek agreement by negotiations, conducted either with the Conciliation Commission or directly, with a view to the final settlement of all questions outstanding between them'. This course the Government of Israel has consistently pursued. It has continually and on its own initiative made direct approaches, before and during the Lausanne conference, to representatives of Arab States with a view to exploring the possibility of peace negotiations. It has given its full co-operation to the Conciliation Commission for the purpose of effecting a comprehensive peace settlement. The Government of Israel is satisfied that Mr. Eytan and his colleagues have actively and unswervingly followed this line.

If to-day the position at Lausanne is one of virtual stalemate, this is due entirely to the attitude adopted in concert by the Arab States

64

1. מס׳ 42.
2. נספח א.

concerned. Their delegations have persistently refused even to meet the delegation of Israel under the Commission's auspices. None of them has declared itself willing to discuss outstanding problems in the context of a lasting peace settlement. All the concrete suggestions and offers made by the Israeli delegation through the Commission have so far remained unanswered. In these circumstances the Government and people of Israel would deeply resent any suggestion that a rupture in the conversations, if it should occur, would be due to Israel's 'rigid attitude'. In the face of this contrast between Israel's continued readiness to negotiate peace and the Arab States' obstinate refusal to do so, the Government of Israel is perplexed by the expression of concern on the part of the United States Government 'lest Israel now endanger the possibility' of arriving at a peaceful settlement.

As for the general attitude of the Government of Israel to the provisions of the General Assembly's Resolution of December 11, 1948, it may be pointed out that it was to elucidate this very subject that the representative of Israel was invited to appear before the Ad Hoc Political Committee on May 5, 1949.[3] The Government of Israel had instructed Mr. Eban to set forth fully its views on all points at issue, and it may be deduced from Israel's subsequent admission to membership of the United Nations that his explanations – all of them strictly in relation to the December Resolution – were considered satisfactory by the General Assembly.

The United States Government is criticising the attitude of Israel on two specific counts: (1) the final territorial settlement; (2) the solution of the Arab refugee problem.

On the first count, what appears to be a factual misconception should first be eliminated. The Government of Israel is at a loss to understand the reference in the Note to the alleged contemplation by Mr. Eytan of 'an additional acquisition of further territory within Palestine'. The only suggestion for any such extension of Israel territory – viz. for the incorporation within it of the Gaza–Rafa area with all its present Arab population, including the refugees – came not from the delegation of Israel but from Mr. Ethridge, the United States member of the Conciliation Commission.

On the main issue of Israel's boundaries, the Government of Israel is fully aware of the view expressed by United States representatives in the United Nations and at Lausanne that Israel should be expected to offer territorial compensation for any areas acquired by it beyond the boundaries laid down in the General Assembly's Resolution of November 29, 1947. The Government of Israel must respectfully point out that this view does not represent a United Nations policy. It forms no part of the Resolution of December 11, 1948. On the contrary, a

3. ראה מס' 5 והערה 1 שם.

proposal to introduce into that Resolution a provision for the giving up by Israel of an area in the Negev in return for Western Galilee was rejected by the Assembly. Paragraph 5 of the Resolution, quoted above, left the field open for a territorial settlement between the parties completely unprejudiced by any *a priori* principle.

The principle of territorial compensation, related to the 1947 award, is one which the Government of Israel cannot accept. That territorial award was based on a series of assumptions which failed to materialise. The hopes of peaceful implementation were dashed by the Arab revolt from within and the Arab invasion from without. The Arab State of Palestine and the Economic Union did not come into being. The Resolution of November 1947 was indeed a source of tremendous encouragement to the Jewish people, and the part played by the United States in promoting its acceptance by the Assembly will never be forgotten. Yet in the decisive struggle which preceded and followed the termination of the British Mandate, the Resolution itself proved of little avail. The State of Israel evolved out of chaos and bloodshed. It had to uphold its integrity and independence alone and unaided, fighting against overwhelming odds. Nothing has occurred to invalidate the justice of the assignment to Israel of the areas included in the Jewish State by the 1947 Resolution. On the other hand, the war has proved the indispensability to the survival of Israel of certain vital areas not comprised originally in the share of the Jewish State. In his report to the General Assembly, the late United Nations Mediator as long ago as last September stated: 'The instant question...is not whether it may be advisable to review and revise the Resolution of November 29, 1947. It has already been outrun and irrevocably revised by the actual facts of recent Palestine history'. In any case, the Government of Israel cannot agree that the act of aggression committed by the Arab States in defiance of the Charter and of the General Assembly calls for a territorial reward.

On the question of Arab refugees, the Government of Israel feels bound to restate the basic facts of the situation. It was never part of the Jewish design to force Arabs out of the country. The Jewish authorities accepted the plan of November 29, 1947, in the full knowledge that it entailed the presence within the Jewish State of a very considerable Arab population. They were ready to mould the administrative structure and economic policy of the State accordingly. What produced the Arab exodus was the war on Israel. The exodus was partly spontaneous, partly decreed from above by Arab leaders and commanders. The population which fled was that from the midst of which the first murderous attacks on the Jews were launched. The alleged menace to its future was invoked by the aggressors in justification of their invasion of Palestine from outside. The refugees are thus members of an aggressor-group defeated in a war of its own making. History does not record any case of large-scale repatriation after such experience.

Moreover, the exodus has wrought a profound change in the ethnic pattern and economic structure of Israel. What was to have been started as an almost equally balanced Jewish-Arab country, has become an overwhelmingly Jewish society. The Arab economy lies in ruins. All the energies of Israel are focused on the absorption of the large-scale immigration now in progress, the task which so largely motivated the United Nations Resolution on Palestine and in particular its support by the United States. New social and economic processes are gathering momentum in Israel, and the wheel of history cannot be turned back. It is inconceivable that the Government of Israel should find itself able to undertake in one and the same breath the absorption of mass Jewish immigration and the reintegration of returning Arab refugees. Both are problems of resettlement involving stupendous efforts on the part of the State and the double burden is far more than Israel can bear. Nor are the returning Arab refugees likely to feel, in the long run, happy and secure in the new setting.

Israel is by no means unmindful of the humanitarian aspect of the problem. It has gone much further than many other nations when faced with a similar situation. It has declared itself ready to pay compensation for land abandoned, to reunite families separated by the war, and generally to make its contribution to the solution of the problem by resettlement.[4] Such a contribution must needs be limited by two compelling considerations: first, national security, and second, economic feasibility. Israel cannot in the name of humanitarianism be driven to commit suicide. Nor can Israel be forced to adopt methods of rehabilitation which would be economically ruinous and self-defeating.

In its earnest desire to approximate its policy on Arab refugees as closely as possible to the terms of the Resolution of December 11, 1948, the Government of Israel has gone as far as the self-preservation of the State of Israel would permit. That trend has been given full expression in the statements of Mr. Eban to the Ad Hoc Political Committee and of Mr. Eytan to the Conciliation Commission. May it be recalled that the December Resolution does not provide for repatriation in absolute terms. It states in Paragraph 11 that 'the refugees wishing to return to their homes and live at peace with their neighbours should be permitted to do so *at the earliest practicable date*'. It is submitted that practicability must primarily be tested by the touchstones of security and economic realism.

Certain limited, though not negligible, measures of repatriation have actually been carried through in recent months and others are under urgent consideration.[5] Anything more substantial, if it should at all prove feasible on economic grounds, must await the restoration of

4. ראה מס' 10 והערה 1 שם ומס' 8, הערה 5.
5. ראה מס' 67, סעיף שתיים.

peace. The security consideration is here paramount. Israel received no armed assistance from the United Nations when it fought for its very existence and it would be idle for it to rely on such help in the future.

The Government of Israel earnestly trusts that on further consideration of the problem the United States Government will agree that the Arab States cannot have it both ways by explicitly declaring, on the one hand, that it is not part of their purpose to conclude peace with Israel, and demanding, on the other hand, an immediate solution of the refugee problem at the expense of Israel. The exodus is a direct consequence of their criminal invasion. They should not be allowed to shirk their crucial responsibility and to represent the plight of the refugees as an isolated phenomenon, artificially torn out of its real context. The Government of Israel observes with deep satisfaction that the United States Government shares its view 'that the final settlement of the problem of refugees must await a definitive peace settlement'. But as long as the Arab States do not evince any readiness even to discuss peace, any significant measure of repatriation is clearly impracticable. The Government of Israel is conscious of no conflict between this attitude and the principles of the Charter, which seek to guarantee a secure existence to all peace loving nations.

The Government of Israel regards the friendship of the Government and people of the United States as an asset of Israel's foreign relations than which none is higher in value. It hopes that the consideration of the present reply will restore the sympathetic understanding of the United States Government for the problems and anxieties facing Israel.[6]

Accept, Excellency, the expression of my highest consideration.

Moshe Sharett
Minister for Foreign Affairs

6. בתגובה על התשובה הישראלית ניסח רוקוול ב־10 ביוני בשם מחלקת המדינה תזכיר אל הנשיא בשאלת יחסי ארצות־הברית–ישראל. בתזכיר הוצע להגיב בשלילה על פניות ישראליות לסיוע; להתייחס בקרירות לנציגיה בארצות־הברית; להנחות את הבנק לייצוא ולייבוא לעכב העברה לישראל של יתרת סכום המילווה שאושר לה; ולערוך בדיקה מחודשת של הפטור ממסים ממנו נהנו המגביות עבור ישראל. (*FRUS*, 1949, VI, p. 1110; וראה גם שם, עמ' 1107, 1109.)

65

א. הד אל מ. שרת
U. Heyd to M. Sharett

Recd: 10.6 :מברק מוצפן W256 .Coded Tel. התקבל
Inc.: 130.09/2308/9 :נוסח נכנס

Washington, 9 June 1949

Abe Feinberg reported saw today Truman, explained absurd manner Palestine Conciliation Commission handling Lausanne negotiations and suggested strong successor Ethridge view bringing Jews, Arabs, together.[1] He also touched refugees, frontiers. Truman seemed impressed particularly re need fundamental change Lausanne and promised call in Webb.[2] President not critical at all our attitude current negotiations. Abe also saw Connelly[3] and left memo.

Heyd

66

ו. איתן אל פ. דה־אסקאראטה (לוזאן)
W. Eytan to P. de Azcárate (Lausanne)

Copy: 130.02/2442/2 :העתק

Lausanne, 10 June 1949

Dear Mr. Azcárate,

I should be glad if you would bring to the attention of the Conciliation Commission the following facts concerning the recent incident in Jerusalem.[1]

In April this year agreement was reached between Israeli and Transjordan representatives on the division between the two countries of the Government

65

1. אתרידג׳ סיים את תפקידו בלוזאן ב־10 ביוני. כעבור חודש מונה במקומו פול פורטר ובתקופת המעבר מילא את התפקיד ריימונד הייר.
2. השווה *FRUS*, 1949, VI, p. 1109.
3. מתיו קונֶלי, מזכירו של נשיא ארצות־הברית.

66

1. הכוונה לכניסת כוחות צה״ל ב־6 ביוני לשטח ההפקר שבמובלעת ארמון־הנציב בירושלים. חלוקת השטח לא הוסדרה בהסכם שביתת־הנשק ונשארה נושא למחלוקת בין ישראל, ירדן, והאו״ם. יושב־ראש ועדת שביתת־הנשק הגיב בחריפות על הצעד הישראלי; באיגרת ששיגר לישראל התריע על הפרת הסכם שביתת־הנשק והודיע על הפסקת דיוני הוועדה עד שייסוג צה״ל מן האיזור. ישראל דחתה בתוקף את טענות היושב־ראש ואיימה בהפסקת השתתפותה בוועדה אם לא תבוטל האיגרת. בהתערבותו של הגנרל ריילי בוטלה האיגרת והוחלט לפתוח במשא־ומתן להסדרת המחלוקת. במקביל הגישו הערבים בלוזאן מחאה לוועדת הפיוס ואיימו בהפסקת השיחות. איתן נתבקש להסביר את עמדת ישראל ובתשובה שיגר לוועדה את המכתב שלפנינו. (ראה לשכת שר החוץ אל נציגויות ישראל בחו״ל, 9.6.1949, 130.16/2948/22.)

House area. Under this agreement, the whole of the area was divided, except for Government House itself, which was left in the hands of the United Nations staff.[2]

Following upon this agreement, and in accordance with its terms, troops of the Arab Legion occupied the greater part of the area allotted to Transjordan, while possession was established on the Israeli side by ploughing and fencing, carried out by military personnel.

It appears that this agreement, which had been concluded by officially accredited representatives, and with the full knowledge of General Riley, was subsequently disputed by Transjordan, thus creating the recent ''incident''. No movement of Israeli troops has ever taken place except as provided for under the original agreement.

In view of the ambiguous situation, Lieutenant-Colonel M. Dayan, commanding Israeli forces in Jerusalem, has now offered to negotiate a new agreement and has announced his readiness, as a gesture of good will, to withdraw his troops during the period of the negotiations, providing the Transjordan commander agrees to do likewise.

I understand that General Riley, on receipt of this offer, proceeded to Amman to convey it to the Transjordan authorities.[3] This is the present position.

From the information in my possession, I would repeat what I told the Commission yesterday – that this ''incident'' appears to be one that is wholly within the province of the Mixed Armistice Armistice Commission. The Mixed Armistice Commission, of which General Riley is nominally the head, seems, fortunately, to be well on the way to settling it, particularly if the Transjordan authorities, who have challenged the previous agreement, can be persuaded to negotiate a new one.

I am convinced that there is no good ground for allowing this incident to interfere with the progress of the Lausanne talks.

Yours sincerely,

Walter Eytan

2. ההסכם הושג בוועדה המיוחדת לנציגי ישראל וירדן ב־23 באפריל (ראה כרך 2, מס׳ 508; ראה גם סיכום הפרשה במכתב רמתי אל הרמטכ״ל, 20.2.1952, 130.16/2948/22).

3. הירדנים הסכימו להצעה הישראלית וכעבור כשבוע נסוגו כוחות שני הצדדים מן האיזור והוסכם על שמירת הסטטוס קוו עד לקביעת הסכם חדש.

67

מ. שרת אל ו. איתן (לוזאן)
M. Sharett to W. Eytan (Lausanne)

Coded Tel. LS52 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2317/8 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 10 June 1949

Invited Mc[Donald] view oral elucidation two points reply note.[1] *First*, boundaries. When in conversation Acheson[2] I agreed his expression "mutual adjustments", did so on assumption this refers agreed reciprocal modifications mutual advantage but not exchange territory or compensation which terms unused that occasion. Clarified our present attitude as follows: Territorial settlement with Lebanon, Syria, Egypt, based international frontiers subject in case Egypt special settlement re Gaza and theoretically allowing in general for mutual adjustments as above. As to present Arab part Palestine, whatever power accepted as sovereign we be ready negotiate final frontier basis present line again if agreed with mutual adjustments. *Second*, refugees. Reference page 3 last passage first sentence[3] spelt this out arithmetically explaining we don't publish pro tem view avoid false hopes. Since liberation twelve thousand refugees authorized return, remain Galilee, and twelve thousand Negev. Further contingent eight hundred Galilee now under consideration well as general measure repatriation wives, minor children, of those in Israel. Added Arabs Israel already one hundred fifty thousand engaging increasing attention all ministries.[4]

Sharett

67

1. מס' 64.
2. ב־5 באפריל 1949. ראה כרך 2, מס' 477 וכן FRUS, 1949, VI, pp. 890–4.
3. ראה עמ' 110 לעיל, פסקה אחרונה.
4. בסיום הפגישה ביקש מקדונלד להעביר לשרת שתי הבהרות למכתב הנשיא (מס' 42): (א) ביקורת הנשיא כלפי גישת ישראל בנושא הגבולות לא נגעה לתכנית רצועת עזה אלא לנוקשות הישראלית בתחום הטריטוריאלי בכללו; שרת השיב כי ישראל לא הואשמה בקשיחות אלא בהתפשטות טריטוריאלית. (ב) ממשלת ארצות־הברית אינה מתנגדת להעברת רצועת עזה לידי ישראל אם המדינות הנוגעות בדבר תסכמנה לכך, ובתנאי שישראל תפצה אותן בשטחים אחרים, אם תידרש לכך. (ראה מברק שרת אל איתן, LS53, 10.6.1949, 130.09/2317/8 והשווה FRUS, 1949, VI, pp. 1110–2.)

68

מ. שרת אל ו. איתן (לוזאן)
M. Sharett to W. Eytan (Lausanne)

Coded Tel. LS54 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2317/8 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 10 June 1949

Am cogitating whether we shouldn't make virtue of necessity and come out official announcement full figure Arabs who returned Israel since liberation territories, also giving full total Arabs now in Israel by way indicating repatriation todate already represents substantial contribution. Would have doubted less, if were assured effective measures being taken prevent further infiltration but excepting Negev this is not case. Cable your, Elias [Sasson]'s reactions.[1]

Sharett

69

ט. קולק[1] אל מ. שרת
T. Kollek to M. Sharett

Orig.: 130.02/2444/19 :מקור

London, 10 June 1949

My dear Moshe,

We would like to sum up our views after a few weeks of intensive occupation with the refugee problem. This question which was an important one even when we discussed it in Paris, seems in many ways to have become now the central problem of our foreign affairs.

For many months the line of our Government concerning the refugees was negative, hoping to discourage the refugees themselves from returning to Israel and trying to accustom the rest of the world to the idea of resettlement in the other countries of the Middle East. This line was intended, as well, to peg hopes for compensation of property as low as possible. It is quite clear

68

1. השניים חייבו את הצעתו של שרת (ראה מברק איתן אל שרת, SL63, 12.6.1949, 130.02/2442/5).

69

1. טדי קולק שהה בלונדון באותם ימים כעוזרו של ע. דנין שיצא לשליחות מיוחדת בנושא הפליטים הערביים. השניים ניסו לעניין חברות כלכליות בריטיות להעסיק פליטים ערביים במפעליהן במזרח התיכון כחלק מתכנית גדולה ליישובם של הפליטים בארצות ערב. ישראל אמורה היתה לתרום לתכנית סכום של 10–15 מיליון ליש״ט על־חשבון נכסי הערבים בארץ. (ראה מברק דנין אל שרת, 3.6.1949, וכן מסמך ללא תאריך שנוסח מחדש בידי מרכוס זיו וכותרתו: תכניות ליישוב והעסקת פליטים במסגרת תכנית לפיתוח המזרח התיכון; שני המסמכים בתיק 130.02/2444/19).

that really neither the Arab States nor the rest of the world cares very much for the refugees. At the same time, their existence is being used not only by the Arab Governments, but also by our enemies, as their main weapon against us. It seems from here that in the U.S. – our most important field of foreign policy – the Catholics and other Church circles have combined with the British to organise the strongest public pressure possible. We should know best what such pressure means in U.S. politics, and not underestimate it.

Here in England our best friends warn us that sentiment to the extent it swung towards us some time ago, is moving away again because of this very question. Although the attack in the papers has subsided, people who are really concerned about the Middle East think and talk of nothing else but refugees, as far as the Palestine problem is concerned.

It seems in the light of the situation that our policy concerning refugees ought to be reconsidered, and that some measure of positive action on our part is called for. The statements of yourself and Eban,[2] which we believe were the only ones dealing with this matter, were not given sufficient publicity and they are, therefore, not at all widely known. Moreover they are sometimes misinterpreted. For instance, the statement about payment for Arab property on the one hand, and claims for war damage on the other, is being regarded as a legalistic way of expropriating all the Arab assets. People do not believe that after presenting our bill for war damage any change will be left over.

Our own investigations here have shown that if money were available, some firms could probably be moved to approach the Syrian Government on one or the other development schemes with a view to employing partly refugees. It seems as if Fischer in France would have had greater success. From his conversation with the director of the Banque de Syrie et du Liban[3] it transpires that there is already some tentative agreement between French interests and the Syrian Government, which takes into account, to some extent, the refugees.

Suggestions which may help to form a new policy were included in letters from Ezra [Danin] and myself, reporting on our conversation with Lewis Jones of the American Embassy in London.[4] Since then I have had some

2. הכוונה, מן הסתם, לדברי אבן בוועדת אד־הוק (ראה מס׳ 5 והערה 1 שם) ולהרצאת שרת בוועדת החוץ והביטחון ב־2 במאי (130.02/2441/1).
3. ראה מס׳ 54.
4. לואיס ג׳ונס, מזכיר ראשון בשגרירות האמריקאית בלונדון. דנין וקולק נפגשו אתו ב־2 ביוני לשיחה פרטית שנסבה על שאלת הפליטים וההסדר עם ירדן. הוא יעץ לישראל להכריז על מחוות חד־צדדיות בנושא איחוד משפחות, מתן פיצויים לפליטים והבטחת נמל חופשי לירדן בחלק מנמל חיפה. הוא הבהיר כי ההצהרות כשלעצמן לא תפגענה בכושר המיקוח של ישראל, אך הן תסייענה לארצות־הברית בהפעלת לחץ על מדינות ערב. דנין וקולק הציעו לשקול בכובד־ראש את הצעותיו. (ראה דין־וחשבון על השיחה: מכתב קולק אל שרת, 3.6.1949; מכתב דנין אל שרת, 5.6.1949; כל המסמכים בתיק 130.02/2444/19).

conversations with Hilldring,[5] in Paris. As it was at Aubrey [Eban]'s request[6] that I saw him, I sent a report to New York and a copy to Walter [Eytan] at the Kiryah, but I am attaching one for safety's sake.[7]

It seems from all this that our activity here is drawing to an end and that our Foreign Office must now establish proper machinery to deal with the matter in less partisan a manner than up to now through Ezra and myself, his faithful assistant. In fact, it seems to Ezra and myself that you were right in your first reaction in Paris six weeks ago,[8] and that this question should have been dealt with in a more regular, orthodox way. Please don't misunderstand me to say that we have any difficulties here in London, on the contrary, everyone was very kind and helpful. Nevertheless, we fell that these weeks will not have been an entire waste of time. Certain information was gathered, many people were contacted and correctly informed and some ideas were developed. Unfortunately, we have been unable to meet many people whom we would have liked to have met, owing to the fact that they are abroad.

The winding up of our affairs will still take us about a fortnight. Ezra is still trying to collect all kinds of schemes and information, and I, as I am here already, am seeing many old friends whom it is very pleasant to meet when one has not got to ask for any favours.

Some of our comments may seem to be either overdue or outdated. If this is so it may be attributed to the fact that London is a bit isolated.

בב״ח, ט ד י

P.S. Emile Najar[9] who regards himself as consul of the Jews in the Arab countries is very worried about the prevalent view that payment for Arab property should be made collectively and not individually. He feels that this kind of expropriation will be a dangerous precedent with regard to Jewish property in Arab countries.

5. ג׳ון הילדרינג, לשעבר (1947–1946) עוזר מזכיר המדינה של ארצות־הברית לענייני השטחים הכבושים באירופה.
6. ראה מברק אבן אל קולק, 31.5.1949, 93.01/2180/37.
7. הילדרינג רמז לקולק כי בנושאי ירושלים והגבולות לא צפויים לישראל קשיים של ממש עם הממשל האמריקאי בעוד שנושא הפליטים עומד למכשול ביחסי שתי המדינות וישראל תעמוד בסוגייה זו בפני לחץ כבד. הוא עצמו מתח ביקורת על עמדת ישראל והעמיד את קולק על רגישותו המיוחדת של הנשיא לנושא הפליטים. (ראה קולק אל אבן, 6.6.1949, 130.02/2443/3.)
8. ראה מס׳ 24, הערה 1.
9. אמיל נג׳ר, יועץ בצירות ישראל בפאריס.

70

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. X397 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/3 :נוסח יוצא

New York, 10 June 1949

Bunche refused give Cadogan[1] any authority renew arms supplies saying cancellation truce resolutions valid only after his final report Moabit [Security Council] when Syria signs. His view question not linked resolutions but general question Mideast peace; Cadogan should therefore clear Moabit. Our impression U.K. inquiry unpopular, regarded ill-timed. Please advise if should write Moabit. Believe would be helpful especially publicly. Suggest any protest should not, repeat not, stress truce resolution whose early demise we should not hinder.

Eban

71

ו. איתן אל פ. דה־אסקאראטה (לוזאן)
W. Eytan to P. de Azcárate (Lausanne)

Copy: 130.02/2441/1 :העתק

Lausanne, 11 June 1949

Dear Mr. Azcárate,

I feel it may be useful for me to re-state one of the suggestions I made at our meeting with the Commission this morning,[1] and I should be much obliged if you would bring this letter to the notice of the Commission's members.

It will be recalled that the Security Council, in a resolution adopted on 16th November, 1948,[2] called upon the parties involved in the Palestine conflict to negotiate an armistice "in order . . . to facilitate the transition from the present truce to permanent peace". The Government of Israel responded to this call, as did the Governments of Egypt, of the Lebanon and of the Hashemite Jordan Kingdom, with the result that armistice agreements were concluded between Israel and these three Arab States.

70

1. סר אלכסנדר קאדוגן, הנציג הקבוע של בריטניה באו"ם.

71

1. פרוטוקול סטינוגרפי בתיק 130.02/2441/9.
2. ראה כרך 3, נספח ג.

These armistice agreements form the only existing basis of Israeli–Arab relations. Their conclusion was a conspicuous step in the direction of final peace. Indeed, the first article of each of these agreements makes it explicit that the parties signed them "with a view to promoting the return of permanent peace in Palestine".

My delegation, which has been anxiously seeking bases of accord between the Arab delegations and itself, suggests that the substantial measure of co-operation and good sense represented by these agreements should not now be dissipated. It believes that there is much both in the spirit and in the letter of the agreements that could serve as common ground for the discussions at Lausanne. It is encouraged in this belief by the terms of clause 5 of the General Assembly's resolution of 11 December 1948,[3] which calls upon the parties "to extend the scope of the negotiations provided for in the Security Council's resolution of 16 November 1948" – that is, the resolution upon which the armistice agreements were based – "and to seek agreement by negotiations conducted either with the Conciliation Commission or directly with a view to the final settlement of all questions outstanding between them".

If my delegation's understanding of this clause is correct, the General Assembly envisaged the discussions now being held under the auspices of the Conciliation Commission as an extension of the negotiations which led to the conclusion of the armistice agreements. It would thus be reasonable to find in the armistice agreements, which represent the last formal stage in these negotiations, a starting point for the discussions at Lausanne. This would have the effect of basing our present conversations on the solid ground of accord previously reached between Israel and three of the Arab States. The armistice agreements, though they in no way prejudice the final settlement between the parties, may, in the view of my delegation, serve as an appropriate starting point for that settlement.

When I informed the Conciliation Commission this morning that there was, in the view of my delegation, no contradiction between the Protocol of 12 May 1949[4] and the basis here outlined, I took if for granted, as I have taken it for granted all along, that the Commission regarded the Protocol as an instrument consistent with the General Assembly's resolution of 11 December 1948. My delegation has always considered it as axiomatic that the principles and procedures of reaching a settlement between Israel and the Arab States are those laid down in clause 5 of that resolution, and that the Protocol, while serving as a basis for discussion, cannot render invalid this or any other clause of resolution upon which the whole of the Commission's being and the conversations now proceeding at Lausanne exclusively rest.

3. נספח א.

4. ראה הערת־עורך, עמ' 50–51.

I am sending you these additional explanations in response to the request for elaboration which was made this morning by one or two of the Commission's members.

Yours sincerely,

Walter Eytan

72

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מברק מוצפן ET27. התקבל: 12.6
נוסח יוצא: 130.02/2442/5

לוזאן, 11 ביוני 1949 (שעה 11.59)

שוחחתי עם הלבנונים יום שלם בז'נבה. הודיעו שקיבלו הוראות מממשלתם להמשיך בבירורים הישירים. אולם הוסיפו שלפי היסודות שהוצגו על־ידינו אין ממשלתם יכולה לקחת את היזמה כדי להשפיע על ממשלות ערב לנהל משא־ומתן מקיף על השלום. בתנאים הפנימיים הנוכחיים בעולם הערבי בלתי־אפשרי לממשלותיו לדבר על השלום בלי ויתורים ניכרים מצדנו בשאלות הפליטים או הטריטוריה או באחת משתיהן. כן הסבירו השקפת מצרים בדבר כפיית השלום על־ידי האו"ם[1] והדגישו כי סוריה והלבנון ואף סעודיה ותימן מסכימות אתה. ביחס להצעתנו בעניין עזה[2] הודיעו כי מצרים ועבר־הירדן דוחות אותה בתוקף ורמזו כי עלינו להשיג קודם את הסכמתן של אמריקה ואנגליה לעמדתנו בשאלת הדרום בכלל.

ששון

72
1. ראה מס' 8, הערה 8.
2. ראה מס' 44.

73

מ. שרת אל ו. איתן (לוזאן)

M. Sharett to W. Eytan (Lausanne)

Coded Tel. LS60 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2317/8 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 12 June 1949

Your SL62.[1] Without formal commitment our part, on merits issue, you may sound him whether they ready talk full, immediate, peace regardless other States. If he insists Gaza, ask whether Egypt ready turn it over to them. If he refers territorial link with Gaza, say out of question but let him infer other arrangements access discussable. Stress we ready take Gaza with people and U.S. unobjects. Make clear no peace with us if Anglo–Transjordan treaty applies cis-Jordan.

Sharett

74

ו. איתן אל מ. שרת

W. Eytan to M. Sharett

Orig.: 130.02/2447/6 :מקור

Lausanne, 13 June 1949

Dear Moshe,

When I returned to Lausanne last Wednesday, June 8th, I found general expectancy and a sensible worsening of the atmosphere. Personal relations (not, of course, within our delegation) were strained, and it was clear that the general sense of failure was beginning to get on people's nerves. The worst victims were the Americans, which was perhaps natural, as Ethridge was about to leave the Commission, at a time when its activities and prestige had reached their nadir. Poor Ethridge! I felt really sorry for him, so obviously suffering from sheer frustration and sense of failure – as he himself, incidentally, admitted. This expressed itself in irritation at our delegation, which was made much worse when he realised that we had conceded nothing under pressure of the President's note.[1] He told me quite brutally, with

73

1. איתן מסר על שיחת־סרק ידידותית עם מולקי שבה הוסכם להיפגש לשיחה עניינית. הוא ביקש לברר עד כמה יוכל להרחיק לכת בנושא הסיפוח ובנושאים אחרים ועמד על חשיבות המפגש הישיר עם הירדנים. (מברק מיום 11.6.1949, 130.02/2442/5.)

74

1. מס' 42.

reference to Aubrey [Eban]'s argument that the General Assembly had rejected the compensation idea (on territory) and that we could not accept the Jessup approach as binding on us,[2] that the fact the U.N. had or had not rejected a thing was of no importance. What mattered was that the U.S.A. Government wanted it, and we must therefore give it. (Porter had expressed himself even more crudely on this subject a day or two earlier in conversation with Hirsch.) The fact that we were not giving the U.S.A. Government what it had asked for was a slap in the face for the President and (to quote Ethridge verbatim) ''a declaration of intellectual warfare against the United States'' – whatever this may mean. Ethridge went on to say that we had abandoned our ethical standards (i.e. ethics demanded the return of refugees and the grant of territorial compensation). He regarded our reply to the President's note[3] as little short of impertinent and said that as long as we maintained our rigid attitudes we should neither get peace nor enjoy the support of his Government. He left Lausanne in a mood of great bitterness, though fair-minded enough to admit that the Arabs' attitude was ''unrealistic''. At the end I more or less made it up with him, and he invited me to visit him in his home in Kentucky when next I am in the States (''and to hell with business!'') – but it is clear that we shall have in him, if not an enemy, at least a non-supporter and a man who will spread defeatism about Lausanne when he gets to the White House. I regret that relations with him were further spoiled through the conduct of Porter, [. . . . .][4] On the eve of Ethridge's departure, Porter told Hirsch that McDonald had refused to accept our reply to the President's note, on the ground that he would have to comment on it, which he refused to do, and that I had therefore asked Ethridge to transmit the reply, which Ethridge in his turn had refused to do, saying this was not the proper channel. As the whole of this story was, of course, a lie [. . . . .][5] I took Hirsch to Ethridge and made him say to Ethridge word for word what Porter had told him. Ethridge was very upset and almost certainly taxed Porter, who clearly denied having said anything of the kind. Porter is now not on speaking terms with us. Since Ethridge's departure, further abominable conduct by Porter has come to my knowledge. For example, by chance seeing Elias [Sasson] and Hawari together, he called Hawari the following morning and asked him what he was doing with Sasson. Did he not realise that such direct contact was against the Arab interest? After that, Porter went to the Arab States' delegations and told them he had seen Hawari with Sasson. The delegations thereupon summoned Hawari and asked him what he meant by consorting with Sasson, etc., etc. (Hawari, incidentally, replied that he had never made a secret of his meetings with Sasson and had repeatedly and openly asked the Commission to arrange meetings between his refugees'

2. ראה מס' 63 והערה 1 שם.
3. מס' 64.
4. משפט אחד לא הודפס כאן.
5. חלק אחד של המשפט לא הודפס כאן.

delegation and the Israelis). I told this story to Cordier, who immediately told me that he had heard similar bad reports [. . . . .][6] and that he would report him to the State Department as soon as he got back. (Ethridge, who I think was honestly unaware of Porter's doings, will of course stand up for him if there should be any question of his return to Nicosia.)

On Thursday, June 9th, I was invited to appear before the Commission,[7] whose members, though they had been clearly warned beforehand, still hoped against hope that I might bring some "concession" or "gesture". I made them a long speech (the rather poor summary record has already been sent to you), which, though it added nothing new to what had already been known for weeks, nevertheless apparently satisfied the Commission, since at least it did not bring the much-feared crisis any nearer. For some reason that I cannot understand, the speech produced an atmosphere of great optimism and hopefulness, which was reflected in what members of the Commission told journalists. At the end, Boisanger stated that he agreed with me that the Commission's methods needed an overhaul, and I was invited to appear again on Saturday, 11th June,[8] when members of the Commission would ask questions arising out of my statement and when an opportunity would be given for discussing new techniques and new approaches, in an effort to break the stalemate.

The Saturday meeting duly took place. I am sorry I did not cable sooner about our proposals and the reasons for them. We are overwhelmed with coding and decoding work and can only barely manage to keep pace with the volume of traffic. (We have both Tel Aviv and New York to manage, and only one girl specially trained for the work, though Rina [Broza] is now almost her equal in speed.) I have therefore to keep cables down to the essential minimum. On Saturday, then, after we had discussed the matter among ourselves, I made four proposals. (1) We knew that the Arab delegations had been granted authority to discuss only the refugee problem, and nothing else. The course of discussions had shown that the old Beirut idea[9] of talking refugees only would not work, as this problem was linked with so many others that its separate discussion was fruitless. The Arab delegates, justifiably, said that they had no authority to discuss anything else, and I therefore suggested that the Arab Governments be asked to confer wider powers on their representatives. To impress on them the urgency of this – since without it there could be no progress – I suggested that a member of the Commission or a senior member of the U.N. secretariat (I had in mind someone like Cordier) pay a flying visit to the four Arab capitals and persuade the Governments. To make it easier for them, I said I had no

6. חלק אחד של המשפט לא הודפס כאן.
7. פרוטוקול סטינוגרפי בתיק 130.02/2447/2.
8. פרוטוקול סטינוגרפי, שם.
9. המדובר, מן הסתם, בוועידת ראשי מדינות ערב בביירות במארס 1949 שבה נדונה בעיית הפליטים עם חברי ועדת הפיוס.

objection if Tel Aviv formed part of the itinerary; this would not make it look so much like pressure on the Arabs. (2) I pointed out that precisely six months had passed (Saturday was June 11th) since the General Assembly in clause 4 of its resolution had urged "the establishment of direct contact between the parties themselves . . . at the *earliest possible date*".[10] I suggested that the Commission use every effort to make the Arabs respond to the idea contained in this clause, and hinted that I thought the Commission had not done enough in this direction in the past. (3) I proposed the establishment of five subcommittees to deal respectively with (a) the general principles and conditions of a peace settlement, (b) the territorial settlement, (c) the refugee problem, (d) Jerusalem, (e) the "economic development of the area", which the Commission was enjoined to seek arrangements for under clause 10 of the 11th December resolution. I said I thought that talk in the Commission itself tended to go round and round the various subjects and never really got down to them, whereas if subcommittees were set up for the various subjects, everybody would be forced to talk to the point. The General Committee which the Commission had set up was but a pale reflection of the Commission itself and had also proved itself unable to get the parties to talk business. I stressed the importance of subcommittee (a), within the framework of whose discussions all the rest of the debate must rest, and without whose success the other subcommittees could not succeed either. I also stressed the economic development aspect, which represented a strong potential link of common interests between Israel and the Arab States. (4) I suggested the armistice agreements as an additional basis of the discussions. The argument is developed, more or less, in a letter which I sent to the Commission immediately after the meeting,[11] and of which a copy has been sent to you. (My main purpose was to begin to undermine the Protocol of 12 May,[12] which we had signed only under the duress of our struggle for admission to U.N. Refusal to sign would, as Boisanger at the time openly threatened, have immediately been reported to the Secretary-General and the various Governments.) I did not develop the territorial side of Aubrey [Eban]'s wonderful argument, because this would have been out of place under the circumstances, and in any case I felt the main thing was to begin to get the Commission used to the idea that the Protocol was not the main thing and that we should sooner or later base ourselves on the armistice agreements.

We made all these suggestions primarily for the purpose of indicating that new approaches were possible, that procedural and other improvements could easily be introduced and found practicable. When I had finished, Yalcin (chairman) said that of course he had not yet consulted his colleagues, but he would give me his own first reaction. This was a flat negative on all four

10. ראה נספח א.
11. מס' 71.
12. ראה הערת־עורך, עמ' 50–51.

points. It was not true that the Arab delegations' powers were limited in the way I had described (incidentally, it certainly *is* true, at least as far as the Egyptians and Syrians are concerned). (Boisanger later added that the leaders of the Arab delegations would feel offended if one went above their heads to their Governments!) To try to make the Arabs meet us (''establishment of direct contact between the parties themselves'') was premature – (this after six months!) The subcommittees could not start working until some progress had been achieved. (I replied that I proposed their establishment precisely because no progress had been achieved, and because I hoped that in this way progress *might* at last be achieved.) As for basing ourselves on the armistice agreements, he said he did not fully understand what I meant, but in any case he did not think there was anything in it. Boisanger associated himself with Yalcin's remarks, as – though more diplomatically – did Hare. This was obviously a tactical mistake on their part. Even if they didn't want our (or any) new ideas, they would have been much wiser to say thank you, we'll think your suggestions over. Cordier was present throughout the meeting (and throughout Thursday's), and I will not deny that what I said was largely directed towards him. He and all the other members of the U.N. staff (Azcarate, Milner,[13] Barnes,[14] etc.) were flabbergasted by the Commission's cavalier rejection of our suggestions, which had obviously been produced after a good deal of thought. The net result of the meeting was that the Commission made a thoroughly unfavourable impression on Cordier.

I had two conversations with Cordier, one soon after he came, and the second shortly before he left. In the second talk, he told me he thought the Commission was much too timid and that he would make them get the Arabs to talk to us direct. He thought it was much more a Three-Power Commission than a U.N. Commission, and that as an instrument of conciliation (quite apart from the qualities of its individual members) it was inherently bad. I am sure that, whatever happens, in U.N. circles neither we nor the Arabs (certainly not, I think, we) shall be blamed for possible failure, but that the blame will be put squarely on the Commission. (The State Department, on the other hand, may well blame us, specially as they can't have been too pleased with our reply to their Note.)

The members of the U.N. staff here are thoroughly discontented with the Commission. Barnes, after Saturday's meeting, was absolutely spluttering with rage. He told a journalist (who told me) that the Commission was completely anti-Israeli in its bias and that he no longer wanted to work with it. In spite of all this, I think it would be very bad tactics on our part openly to criticise the Commission. We should leave this to others. For this reason, among others, I think it is pointless for me to travel to U.S.A.; Cordier can make the case much more effectively than I can, not only because of his greater abilities, but because he is an impartial observer.

13. יאן מילנר, יועץ מדיני במזכירות ועדת הפיוס.
14. ג׳ורג׳ בארנס, סגן המזכיר הראשי של ועדת הפיוס ומזכיר ועדת ירושלים.

Ethridge, before he left here, indicated that he was in favour of suspending the Commission's sessions at Lausanne and resuming in New York on 15th August, and that he would make such a recommendation to the Secretary of State. Cordier, on the other hand, thinks the Commission should continue here, though with thoroughly revised methods and ideas. I suspect that the French will also favour continuation. I think we must favour continuation too, because (a) with new methods something may still come of it, (b) it gives us a chance of being near, and perhaps soon talking with, official Arab representatives, (c) we cannot appear to be in favour of anything that looks like a break-off of peace talks.

Ethridge also indicated that what U.S.A. really wanted of us was to take 200,000 refugees and to give up part of the southern Negev, including the Elath coast.

I should like now to say a few words about how I envisage our own activities during the next two or three weeks. I want to do three main things, apart from keeping the common pot boiling:

(1) I shall, by writing letters to the Commission on all sorts of subjects, build up a documentary case for September. I have been doing this all along, of course, but it is a process that can easily be intensified.

(2) I intend to have a real go at the Arabs themselves. I met Fawzi Mulki by chance the other night and sat drinking with him and his two companions (male) for an hour or more. He was a little crude in manner, but very jolly; and immediately responded to my suggestion for a personal meeting on Monday.[15] Elias is very pessimistic about the practical effect of private talks with the Arabs just now, but I certainly mean to try. Apart from Mulki, I am going to have a go at Abdul Moneim too this week, though I have not yet fixed a time.[16]

(3) I propose to go hammering away at the Commission until they change their methods. I am meeting them again to-morrow morning and intend to go on making all sorts of new suggestions. I am strengthened in this by the knowledge that I have the whole of their permanent U.N. staff on my side and working in the same direction. I should not like Lausanne to be given up before squeezing the last ounce of energy and initiative out of the Commission. If it should prove in the end that the total weight of these commodities is not sufficient for the task in hand, there may be no alternative, and we may have to give up. But I feel there are still a few ounces, or even okias[17], to be squeezed out.

15. 20 ביוני. ראה דיווח על הפגישה במס׳ 91 וראה גם מס׳ 113. בפגישה מקדימה ב־16 ביוני התרשם איתן כי הירדנים ״להוטים״ להגיע לשלום, אך הם זקוקים לתמורה נאותה. את סיפוח המשולש לירדן הם רואים כעובדה מוגמרת בעוד נושא רצועת עזה לא הועלה כלל בשיחה. (ראה מברק איתן אל שרת, SL75, 16.6.1949, 130.02/2442/5.)

16. ששון, איתן ומונעם נפגשו ב־15 ביוני. מונעם חזר על עמדת מצרים בדבר קביעת קו מג׳דל – ים המלח כגבול בין ישראל ומצרים ומצא סימוכין לעמדתה בהערכות של מומחים צבאיים מערביים. מסקנת ששון ואיתן – יש ליישב במהירות את הנגב. (מברק איתן אל שרת, SL73, 15.6.1949, 130.02/2442/5.)

17. יחידת משקל שהיתה נהוגה בארץ־ישראל; בערך 240 גרם.

Now on a slightly different matter. The notorious Reverend Garland Evans Hopkins[18] turned up in Lausanne and came to see me. I have known him since his first visit to Palestine, and met him again in 1947 in Washington. Every year I get a most friendly note from him at Christmas, as he believes I am the only honest man in Israel. (I realise that this, coming from him, is no great compliment!) The man is confessedly an enthusiastic pro-Arab, a collaborator of Kermit Roosevelt's.[19] He left Tel Aviv rather bitter on this occasion, as he had been granted interviews only by Leo Kohn and Nahum Sternberg.[20] Though in every Arab country he had seen Kings, Presidents, Premiers and Foreign Ministers, in Tel Aviv he had been cold-shouldered. He went straight from Tel Aviv to the Pope, in an effort (likely to be successful) to co-ordinate Catholic and Protestant policies on Palestine. He told me that he had now been in every Arab country and had spoken with Palestine Arabs everywhere, including the refugee camps in the Triangle, Transjordan and Gaza. He was amazed at what he had found the attitude of these Arabs to be. Ninety percent of them wanted autonomy in the Arab parts of Palestine, these parts to be loosely federated to Israel. They were willing for Israel to manage their foreign affairs, and knew that Israel would have to manage their economic affairs, as long as in their own parts of the country they could have internal autonomy. Hopkins suggested that a plebiscite should be held, as this would show beyond a shadow of doubt that the Palestine Arabs wanted no part of Abdulla or the Egyptians, but autonomy linked with Israel. When I told him that we had suggested a plebiscite to the Commission, he was amazed. Nobody had told him this in Tel Aviv, where he had got the impression that there were no "takers" for the idea. He said that if the ballot paper, for the sake of simplicity, bore on it two names – Abdulla and Ben-Gurion – there was no doubt that 90% of the Palestine Arabs would vote for Ben-Gurion. Even if a few timid souls, under military pressure, voted for Abdulla (in the Triangle) or for the Egyptians (in Gaza), there would still remain an overwhelming majority for Ben-Gurion. I am passing this on to you for what it is worth. It fits in very well with what the refugees' delegation told Elias a few weeks ago. And Hopkins being the man he is, I cannot see any reason why he should invent such a tale. In any case, as you have approved the principle of a plebiscite, and I put it formally to the Commission some weeks ago,[21] I think I shall make this the subject of one of my planned series of letters! It can in any case do no harm.

18. גארלאנד א. הופקינס, מזכיר הוועד לצדק ושלום בארץ הקודש, Associate Secretary of the Board of Missions and Church Extension of the Methodist Church.

19. קרמיט רוזוולט, מומחה לענייני המזרח התיכון; מילא תפקידים שונים בשירות ממשלת ארצות־הברית.

20. נחום שטרנברג (אסתר), הממונה על יחסי ציבור והסברה במשרד החוץ. דין־וחשבון על השיחה בתיק 93.08/377/28.

21. ראה מס׳ 8, הערה 5.

Please forgive the bad typing of this letter. I have typed it myself, so I alone am to blame.

Yours ever,

W.E.

75

ו. איתן אל א. אבן (ניו יורק)
W. Eytan to A. Eban (New York)

Orig.: 93.03/3055/10 :מקור

Lausanne, 13 June 1949

Dear Aubrey,

I sent you earlier in the day a copy of a letter I wrote to Moshe [Sharett],[1] which gives you something of a picture of things here. The three members of the Commission have asked to see me privately this afternoon, i.e. without my delegation and without their assistants and staffs. I have accepted their invitation, but doubt whether anything very useful will come of the meeting. Their minds are closed to new ideas and directed upon one point, and one point only: our refusal hitherto to declare our willingness to the principle of repatriation. Personally, I consider the Arab insistence on this point, and consequently the Commission's (perhaps sincere but undoubtedly naive) acceptance of it, as pure bluff; and I am sorely tempted to call it. I know that their insistence on repatriation is purely tactical. They know that it is impossible in practice, but it is a strong humanitarian and legalistic card, and they mean to play it for all they are worth. It is so easy to mobilize public opinion on a thing of this kind, and we appear to be cruel and heartless, and – what's more – defiant of the General Assembly resolution.[2] There is no doubt that the Palestine Conciliation Commission has an *idée fixe* about this, and their attitude is increasingly an accusing one. "If only you would accept the principle of repatriation, everything would be fine and dandy, and we'd get along like a house on fire. But as long as you maintain your obstinate, stubborn, rigid (choose your epithet) refusal, we are in no position to get the Arabs talking on other things, and there's no prospect of peace. You – Israel – are the ones who are preventing peace, and it's no good your saying you want peace. We don't believe you, because if you really want peace, you know how to get it. All you have to do is to declare your acceptance of the repatriation principle." All this is so firmly engrained in the Palestine Conciliation Commission mind that there's no way of getting it out of it, neither by suasion nor, I suspect, even by attrition. I should like to call the

75

1. מס' 74.
2. ראה נספח א.

Arab bluff on this, somewhat along the following lines. Israel accepts the 11th December resolution, including the bit about the refugees. The bit about the refugees is subject to (1) the phrase "at the earliest practicable date", which we interpret as meaning when peace is established – before then, the thing isn't practicable; (2) the phrase about the returning Arabs being only such as are willing to live at peace with their neighbours – by what test do you judge peaceful intentions, are peaceful intentions possible before there is peace, what screening machinery can be set up for the security vetting of the returnees?; (3) similar Arab acceptance of other parts of the resolution – e.g. clause 5 – and willingness to negotiate peace; (4) any other reasonable "subject to's" that suggest themselves. I feel we could do this safely, i.e. without in fact in the end being forced to accept more refugees than we would anyway, and we should have a tremendously strong card for September, plus calling everyone's bluff and showing how naked their arguments are. I shall ask Moshe [Sharett] whether, under the circumstances, the Government would authorize a move of this sort, and I should then draft a careful letter, not giving away anything vital on our side, but granting the bare principle upon which, say the Arabs and Palestine Conciliation Commission, everything depends, and which alone stands between us and success (!).

There is one point in your letter to me of June 10th[3] which is not altogether clear. You speak about the Secretary-General reviving the conception of an individual Mediator, with 11th December as his terms of reference. I presume that this can only be done through and by the General Assembly in September, not by *suo motu* action of Lie. If it can only be done through and by the General Assembly, why should the terms of reference remain 11th December unaltered?

The Palestine Conciliation Commission has at present three letters from me[4] still to be digested, but I shall keep plying them with more. I don't want to overdo it, for fear of becoming too obvious. But one every other day should be easy and salutary.

The departure of Porter should be a turning point in our relations with the American delegation, though niggers in the woodpile seem to be an American speciality, and it is always possible that someone may step into Porter's discarded shoes. Porter's job in Nicosia is almost wholly to report on the development of Communism in the Middle East, for which Cyprus is considered a good observation point. (Porter told me, with a straight face, that the majority of the inhabitants of Cyprus are Communists.) He may try to get his own back on us by reporting that the Government and people of Israel are falling increasingly under the potent sway of Mr. Yershov (about whom he claims to know a lot, which is more than I do).

I should be glad to have a note from you about what Cordier says of his experiences at Lausanne. From what he himself told me, I gathered that he

3. בתיק 130.02/2441/1.
4. מס' 35, 41 ו־44.

was pretty disgusted at the whole proceedings and would try to put a squib under the Palestine Conciliation Commission. But he was rather against breaking off Lausanne, and so am I.

Love to Susie,

Walter

76

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 15.6/13.6 :התקבל. Coded Tel. 74 ,73 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2344/5 :נוסח נכנס

Paris,[1] 13/14 June 1949

Learned today long informal talk Ethridge he advised Acheson adjourn presently negotiations and renew them 15th August in New York. Ethridge opinion present deadlock promises no results. He said we have no practical proposals and Arabs will demand publicly next week Western and part Eastern Galilee, also Southern Negev which "unreasonable". He believes adjournment official negotiations can provide opportunity meanwhile Israel–Arab direct talks be welcomed by Palestine Conciliation Commission. During recess Palestine Conciliation Commission deal Jerusalem and refugees and prepare ground for better results renewed negotiations New York. Acheson accepted his proposals and France, Turkey, have been advised accordingly.

Replying my question regarding U.S.A. plan settlement he said strictly confidentially they favour our admission 200,000 refugees into present boundaries Israel and our withdrawal Southern Negev in order to preserve Arab unity from Syria to Morocco. He insisted existence U.S.A. plans resettlement refugees in Palestine, Jordan, [Syria][2]; said McGhee failed inform me properly.[3]

Ethridge said will advise informally State Department on Palestine during recess. He told Sulzberger[4] his possible successor will be Clayton, Southern Democrat, former Assistant State Department Economic Affairs, strongly anti-British. He said, he friend Israel but we not interested Palestine Conciliation Commission, preferring policy accomplished facts. Arabs satisfied situation neither peace nor war, waiting for opportunity renew hostility. Egyptians, Syrians, rearming may be first cause trouble. Attitude Zaim causing regret other States signing armistice under unfavourable

76

1. אילת שהה ימים אחדים בפאריס בדרכו להתייעצויות בארץ.
2. במקור בטעות: Syrians.
3. ראה מס' 29.
4. סיירוס זולצברגר, כתב לענייני חוץ של ה"ניו יורק טיימס".

conditions. Will report Truman importance for Israel, Middle East, break dangerous deadlock. Denied British direct influence Palestine Conciliation Commission but admitted constant consultation Washington, London.

My impression his plan adjournment originating failure State Department obtain immediate concession from us and expect renew direct pressure during September meeting General Assembly.

Elath

77

מ. עליאש אל מ. שרת
M. Eliash to M. Sharett

מברק מוצפן LI45 .Coded Tel. התקבל: Recd: 15.6
נוסח נכנס: Inc.: 130.09/2318/5

London, 14 June 1949

Your IL55.[1] Saw Burrows.[2] Confirmed correctness press reports.[3] Assured deliveries, which yet unstarted, will be limited small arms they satisfied required purposes internal security. Hesitated in defining exact term ''small arms'' but maintained they could not affect military strength or balance power Israel and mainly usable police, gendarmerie, ordered long ago. Claimed France–Syria precedent,[4] Bunche's then agreement decisive factor. Their present consulting Bunche resulted Bunche's own statement as reported press.[5] Controverted argument that action likely give seal of normalcy to present situation by outpointing deliveries limited in nature and quantities. Had normalcy been recognized, large contractual obligations heavy deliveries awaiting fulfilment. Said recipients all Arab States in varying quantities, denied any bargain Egypt deliveries conditional settlement Suez dispute,[6] which still being strongly pressed but only slightly improved.

Eliash

77

1. לא נמצא בתיק.
2. ברנארד בֶּרוֹז, מנהל המחלקה המזרחית במשרד החוץ הבריטי.
3. ב־9 ביוני הופיעו ידיעות בעיתונות הבריטית על הסרת האמברגו למכירת נשק לארצות הערביות על־מנת ״לחדש את הציוד של כוחות הביטחון הפנימיים של הארצות האלה״ (ראה ידיעות לנציגויות, מס׳ 14, 12.7.1949, 130.02/4364/1).
4. הכוונה לחידוש משלוחי נשק צרפתי לסוריה באפריל 1949 בעקבות ההפיכה של חוסני זעים.
5. ראה עמדת באנץ׳, כפי שהופיעה באותם ימים בעיתונות, במס׳ 70.
6. הכוונה לעיכובים ולהפרעות מצד שלטונות מצרים למעבר חופשי של אניות בריטיות בתעלת סואץ שהלכו ותכפו באותם שבועות והביאו למתיחות בין שתי המדינות. רק לקראת סוף יוני הודיעו המצרים על הקלות ניכרות בנוהלי המעבר בתעלה.

הערת־עורך
Editorial Note

נאום שר החוץ בכנסת

ב־15 ביוני, בפתיחת הדיון על מדיניות החוץ הישראלית, נשא שר החוץ נאום מדיני בכנסת. בחלק הראשון סקר שרת את מדיניותה של ישראל ואת מעמדה בין האומות מאז הקמתה ועד לקבלתה כחברה באו״ם; את החלק השני הקדיש לוועידת לוזאן ולשאלות המדיניות המרכזיות שהתעוררו במהלכה. הוא האשים את הערבים בקיפאון שהשתרר בלוזאן וחזר והציג את עמדת ישראל בנושאי הגבולות והפליטים. בשאלת הגבולות יצא נמרצות נגד תמיכת ארצות־הברית בעקרון הפיצוי הטריטוריאלי ובחילופי שטחים על־יסוד החלטת החלוקה והתריע במיוחד ״על כל נסיון מחודש״ להצר צעדי ישראל בדרום הנגב. שרת קבע כי כל נסיון להחזיר את היסודות הטריטוריאליים של החלטת החלוקה כבסיס להסדר הגבולות מתעלם מהאירועים שחלו בארץ־ישראל מאז ההחלטה וישראל לא תסכים לו. בשאלת הפליטים חזר ואמר כי החזרת פליטים ללא שלום כמוה כמעשה התאבדות למדינת ישראל, אך יחד עם זאת הצהיר על נכונותה של ישראל לשלם פיצויים בעד קרקע נטושה, לאפשר איחוד משפחות שנפרדו ואולי ״לתרום תרומה נוספת על־ידי החזרת מספר־מה״ של פליטים אם יושג השלום.

בנושא ירושלים אמר שרת דברים קשים על מסע תעמולה עוין נגד ישראל בעניין המקומות הקדושים והביע צער רב על שחוגים קתוליים נתפסו לתעמולה מסולפת זו. הוא שב והצהיר שירושלים מהווה חלק בלתי נפרד מישראל והודיע על כוונת הממשלה לאפשר פיקוח או״ם על המקומות הקדושים. (דברי הכנסת, מושב ראשון של הכנסת הראשונה, כרך I, עמ' 717–722).

78

ו. איתן אל א. אבן (ניו יורק)
W. Eytan to A. Eban (New York)

Coded Tel. LA15 מברק מוצפן
Outg.: 130.02/2442/5 :נוסח יוצא

Lausanne, 15 June 1949 (17.26)

Learn Ethridge saw Acheson Paris,[1] denounced Israeli obstinacy, persuaded Acheson Lausanne talks be suspended forthwith and resumed New York mid-August. Acheson persuaded Schuman agree. Boisanger furious, wired Schuman his opposition but recommended pause three weeks after July twentieth to enable parties, Palestine Conciliation Commission, consult, take stock, prior resumption August. Boisanger requests our support. Personally doubt whether Secretary-General will agree Ethridge scheme.

78
1. אצ׳יסון שהה בפאריס לרגל ועידת שרי החוץ של ארבע המעצמות שדנה בבעיית גרמניה.

Boisanger also supports my request revelation at least main features McGhee plan[2] without which all discussion refugees doomed sterility.

Eytan

79

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן Coded Tel. X416. התקבל: Recd: 16.6
נוסח יוצא: Outg.: 93.01/2181/3

New York, 15 June 1949

Cabled Walter [Eytan] as follows: Your LA15.[1] Our view suspension Palestine Conciliation Commission desirable. Reasons follow: (1) changes procedure, functions, you advocated are clearly not in its mind; (2) main barrier between us and Arabs falls, they losing faith in Palestine Conciliation Commission producing anything; (3) interval usable get diplomatic pressure for direct meetings; (4) new start, possible August, forgetting protocol[2] and other waste products; (5) Commission in New York is different than same Commission in Europe, both our and Secretary-General's influence much increase; (6) if any direct contacts made in interval, could make strong case against Palestine Conciliation Commission intervening at all except in matter Jerusalem which is between it and General Assembly; (7) suspension could be interpreted Arabs as failure U.S.A. pressure get anything from us. Perhaps Transjordan agreement obtainable in interval if we go all out. Could almost certainly get Secretary-General agree to this, please cable.[3]

Eban

2. ראה מס' 4, הערה 20.

79

1. מס' 78.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 50–51.
3. שרת קיבל את עמדתו של אבן והסכים עם רוב טיעוניו פרט לנימוק החמישי. לדעתו מפריז אבן ביכולת ההשפעה העצמאית של האו"ם ומתעלם מהגברת הלחץ האמריקאי על ישראל והעידוד שיזכו בו הערבים אם תתכנס הוועידה בניו יורק. (מברק שרת אל אבן, Y209, 19.6.1949, 93.01/2181/3).

80

ג. רפאל אל מ. פישר (פארים)
G. Rafael to M. Fischer (Paris)

מקור: 93.02/170/12

ניו יורק, 15 ביוני 1949

מוריס היקר,

קודם־כול קבל נא את איחולי הלבביים למינויך הרשמי כצירנו בצרפת.

קראתי בהתעניינות את מכתבך מה־5 ביוני אל אוברי [אבן][1] ובעיקר את הפרק שבו אתה כותב על הזנחת קשרינו עם הוואטיקן.

מאז העצרת בפאריס אני חזרתי והדגשתי בפני משה [שרת] שאנו עומדים להסתבך עם הכנסיה הקתולית והצעתי להקים מגע ישר עם הוואטיקן. היתה לנו שיחה ממושכת בניצה בנידון זה ערב צאתו את צרפת, אבל לא הצלחתי לשכנע אותו שסכנה רצינית אורבת לנו מהצד ההוא. אחרי הקשיים שנתקלנו בהם פה בזמן העצרת שוב העליתי את שאלת הוואטיקן ותבעתי שבמקום שנעסוק עם כל מיני אנשים חשובים ובלתי־חשובים מוטב שנלך ישר ללוע האריה ונברר את עמדתנו ואת יחסינו ברומא. גם בשלב זה משה עדיין היסס, היות והוא חשש שהאריה עלול לטרוף אותנו. הסברתי לו במיטב יכולתי שלא תעזור לנו מדיניות של בת־יענה.

אני מבין שבימים האחרונים זז משהו בשטח זה וכפי הנראה הבינו בקריה כי דוחקת השעה ומוכנים כבר כעת לחשוב על פעולה ברומא. אני רק חושש שאנו לא נתנהג בעדינות הדרושה ונגרום יותר נזק מאשר תועלת. ולכן סבורני כי הרגע הנוכחי מתאים ביותר שאתה תַפנה עוד פעם את תשומת־הלב המלאה לשאלה זו ותציע למשה תכנית פעולה מפורטת.

הנני תמים דעה אתך שאנו נעמוד בעצרת הבאה בפני קשיים גדולים ביותר בעיקר מבחינת ארצות דרום אמריקה אם לא נצליח להסביר ולהסדיר את עניינינו ברומא.

בדרישת שלום ובברכה, שלך,

גדעון רפאל

80

1. המכתב בתיק 93.03/64/2.

81

א. ששון אל ש. דיבון[1]
E. Sasson to S. Divon

העתק: 130.02/2447/2

לוזאן, 16 ביוני 1949

סודי

לזיאמה היקר – שלומות.

אין לכם מושג כמה מצטער אני על שבאתי ללוזאן. העיר, אמנם, יפה מאוד. בית־המלון בו אנו מתאכסנים – "בו־ריוואג'" – מפואר עד למאוד. אותו הדבר ביחס למזג האוויר וכו'. אולם, כידוע לכם, לא באנו לכאן כדי ליהנות מיופיה של העיר או להתפעל מבנייניה המפוארים ומהריה המפורסמים. באנו לכאן במטרה מסוימת, במטרה אחת ויחידה והיא – להשיג את השלום עם מדינות ערב. אך זה חודשיים ימים שאנו כאן וטרם התקדמנו צעד אחד לקראת המטרה הנשגבה המבוקשת ואין כל סיכויים להתקדמות כזאת בעתיד גם אם נחליט לשבת בלוזאן עוד כמה חודשים. כל יום שעובר עלינו כאן מחזק אצלנו, אצל הערבים ואצל ועדת הפיוס את ההרגשה והאמונה, כי שיחות לוזאן עקרות הן וסופן – כישלון. ואין פלא בדבר:

ראשית: היהודים סבורים שאפשר להשיג את השלום ללא כל מחיר מכסימאלי או מינימאלי. הם רוצים להשיג (א) את ויתור הערבים על כל השטחים המוחזקים כיום על־ידי ישראל, (ב) את הסכמת הערבים לקליטת כל הפליטים בארצות השכנות, (ג) את הסכמת הערבים לתיקון הגבולות הנוכחיים במרכז, בדרום ובאיזור ירושלים לטובת ישראל בלבד, (ד) את ויתור הערבים על נכסיהם ורכושם בישראל תמורת פיצויים שיוערכו על־ידי היהודים בלבד וישולמו, אם בכלל ישולמו, במשך כמה שנים לאחר השגת השלום, (ה) את הכרת הערבים דה־פקטו ודה־יורה במדינת ישראל בגבולותיה החדשים, (ו) את הסכמת הערבים ליצירת יחסים דיפלומטיים וכלכליים מידיים בין מדינותיהם לבין ישראל. ועוד, ועוד...

שנית: הערבים מבינים, אמנם, כי ישראל הפכה לעובדה וכו', אך שואלים הם את עצמם: אם כאלה הם תנאיה מה מחייב אותם למהר ולהכיר בה? מצרים טוענת, למשל, שהכרתה בישראל עשוייה לחזק לא רק את ישראל אלא גם את שתי שכנותיה ההאשמיות, הקרובה – עבר־הירדן, והרחוקה – עיראק, ולערער על־ידי כך את משקל הכוחות בעולם הערבי – דבר שהוא ללא כל ספק בעוכרן של ארבע מדינות ערביות לפחות: ערב הסעודית, סוריה, מצרים והלבנון. המצב היה יכול להיות אחר לגמרי אילו היה אפשר ליצור מדינה ערבית עצמאית בחלק השני של ארץ־ישראל. אך הגורם המעכב בעד כך היום הוא ישראל. בעמדתה הנוכחית ובדרישותיה הנוכחיות הופכת את החלק השני של ארץ־ישראל לבלתי ראוי אלא לדבר אחד – לסיפוח לאחת הארצות השכנות, כלומר: לעבר־הירדן. המוצא היחידי למצרים מן הסבך הזה הוא, אפוא, לדעתה, אחד ויחיד: לא להשלים עם ישראל, לא להכיר בישראל ולהמשיך במצב

81

1. שמואל דיבון (זליקסון), פקיד בכיר במחלקת המזרח התיכון במשרד החוץ.

הקיים עוד כמה זמן, מתוך הנחה שבינתיים תצליח היא להתחזק מבחינה צבאית, כלכלית ומדעית ותוכל להחזיק מעמד כלפי כל איום נפרד ישראלי, עבר־ירדני ועיראקי או כלפי כל איום משותף של שלושת הגורמים האלה ביחד.

אין זו אלא דוגמה אחת מתוך עשרות אחרות ששומע אני מפי ראש המשלחת המצרית, עבד־אל־מונעם מוצטפא, בכל פעם שנפגש אני אתו ומנסה ללחוץ עליו לשנות את עמדתו. וכן אין זו אלא דוגמה אחת מתוך עשרות אחרות ששומע אני מפי הלבנונים או מפי הארצישראלים שמשמשים כיועצים למשלחת הסורית. והאמת ניתנת להיאמר: מבחינת האינטרס המצרי קשה לחלוק על השקפה כזאת וכגון זאת ומה גם כשהיחסים בין עיראק לסוריה או בין עבר־הירדן לסוריה מחריפים והולכים מיום ליום ומגלים – פעם במעט ופעם בהרבה – את המזימות הבריטיות שמסתתרות מאחורי הסכסוכים האלה.

אשר לוועדת הפיוס – הריהי בכל נסיונותיה ודרכי עבודתה מוסיפה שמן על המדורה. עבד־אל־מונעם מוצטפא אמר לי פעם: "גם אם מצרים תרצה להסכים לדרישתה של ישראל בדבר הנסיגה עד הגבול הפוליטי של ימי המנדט – הרי אמריקה לא תתן לה. המדיניות האמריקאית אינה בעד נסיגה כזאת בלי תגמול." ואילו הנציג הלבנוני מוחמד עלי חמאדה אמר פעם אותו הדבר ביחס לגורלו של הגליל המערבי: "הצרפתים מאיצים בסוריה והלבנון לעמוד בתוקף על ניתוק הגליל מישראל וצירופו לאחת משתיהן." לאור מצב כזה נדמה שיש לדרוש מאת האו"ם שימנו "ועדה מפרשת" חדשה שתפשר בין חברי "ועדת הפיוס" לבין עצמם כדי שיוכלו להשתחרר ממדיניות ממשלותיהם ולהתמסר בכל הרצינות לתפקיד שקיבלו על עצמם והוא: השגת השלום בין ישראל ומדינות ערב.

אשר לפליטים – הריהם למעשה השעיר לעזאזל. איש אינו שם לב אליהם. איש אינו מקשיב לדרישותיהם, הסברותיהם והצעותיהם. ולעומת זאת כל הגורמים משתמשים בבעייתם למטרות שאין להן כמעט כל קשר עם שאיפות הפליטים עצמם.

למשל: כל המדינות הערביות דורשות את החזרת כל הפליטים למקומותיהם, אך למעשה אין אף אחת מהן – חוץ מהלבנון – מעוניינת בכך. עבר־הירדן וסוריה רוצות להחזיק בפליטים שאצלן כדי ליהנות מהסיוע האמריקאי או הבין־לאומי ולהתפתח דרך כך ולהיהפך למדינות חזקות שנושאות את עצמן מכל הבחינות וביכולתן לאיים על אחרים. מצרים רוצה להשאיר את בעיית הפליטים עוד כמה שנים תלויה ועומדת כדי למנוע כל יציבות בעבר־הירדן ובישראל וכדי שתוכל היא בינתיים להתחזק ולתפוס מחדש את המקום הראוי לה בעולם הערבי. וכן כדי שתוכל להוסיף ולעשות מיקוח על חשבונם עם אמריקה ואנגליה. ולאמיתו של דבר אין בעיית הפליטים לוחצת כלל על מצרים. כל הפליטים שתחת שלטונה מרוכזים באיזור עזה ונתמכים לפי שעה על־ידי מוסדות בין־לאומיים. אם ימותו או יחיו הפליטים האלה, אם מספרם יגדל או יקטן – אין זה לגביה משנה ולא כלום. כמדינה מפגרת, פיאודלית ורבת־אוכלוסין – הריהי רגילה לתופעות כאלה של עוני, דלות, תמותה וכו'.

ולא רק המדינות הערביות אינן שמות לב להסברות הפליטים והצעותיהם, אלא גם אנחנו איננו מקשיבים לדבריהם ותכניותיהם. ולא משום שאיננו מעוניינים בכך, אלא משום שגמרנו אומר לא לקבל אותם בחזרה במדינתנו ויהי מה. אינני מכחיש כי הייתי והנני אחד המניעים והתומכים בהחלטה הזאת. אינני מצטער ואינני מתבייש על כך. קליטת הפליטים בארצות ערב, ולא במדינת ישראל, היא לדעתי הגארנטיה הטובה

ביותר להפיכת כל שלום שיושג בין ישראל לבין מדינות ערב – לשלום כנה ובר־קיימא. אולם עמדתנו זו אינה צריכה, לדעתי, לעצור בעדנו מלנצל את הפליטים לאיזו פעולה מסוימת שיש בה טובה לנו ולהם. אתן לך דוגמה: בין יתר ההצעות שהביאו לפני נציגי הפליטים השוהים כעת בלוזאן ישנה הצעה המדברת על אפשרות של סיפוח החלקים הערביים של ארץ־ישראל – המשולש, איזורי חברון ועזה, ירושלים וכו׳ – אל ישראל בשני תנאים:

(א) שישראל תסכים לקלוט חלק מהפליטים בגבולותיה הנוכחיים – כמאה אלף, למשל.

(ב) שישראל תסכים להעניק אוטונומיה אדמיניסטרטיבית לחלקים הערביים האלה שיסופחו למדינתה. נוסף לשני התנאים הפרינציפיוניים האלה היה תנאי שלישי מעשי: שישראל תתחייב לסייע לפליטים במאבקם בכל הדרוש עד הניצחון. וזה פירושו:

(א) לעזור להם להופיע בספטמבר לפני עצרת או״ם ולדרוש: ראשית – את יציאת כוחות ערב מארץ־ישראל. שנית – משא־ומתן ישיר בינם לבין ישראל על יישוב השאלה הארצישראלית בכללה.

(ב) לעזור להם להתארגן, להתמרד וליצור כנופיות שתמררנה את החיים לכל שלטון ערבי באיזוריהם בין אם מצרי, סורי או עבר־ירדני.

(ג) להבטיח למתארגנים ולמתמרדים מקלט בישראל במקרה שלא יצליחו במאבקם.

כמובן שתכנית כזאת נראית לעומד מרחוק כאוונטיורה. אולם לא כן למי שמנסה לבדוק אותה. היא נראית כתכנית בת־ביצוע וכבעלת סיכויים רבים להצלחה. וכן נראית כאמצעי היחידי: (א) לטיהור ארץ־ישראל מכוחות ערב, (ב) להרחקת כל השפעה זרה על ארץ־ישראל או על חלק ממנה, (ג) להרחבת גבולות ישראל, (ד) לפתרון שאלת הפליטים בצורה שלא תכביד על ישראל, (ה) ללחץ על מדינות ערב שתסכמנה לשלום כנה ובר־קיימא עם ישראל. ועוד . . . ועוד . . .

נדמה לי שהארכתי במכתב יותר מדי. אפסיק כאן על־מנת להמשיך במכתב אחר. דרישת שלום לכל החברים והחברות במחלקה ובמשרד החוץ.

שלך,

אליאס

82

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 17.6 :התקבל .Coded Tel. X417 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/3 :נוסח יוצא

New York, 16 June 1949

Long talk Niles. Describes Truman's mood as follows: (1) Is only informed by [State] Department of our refusals, rejections, not of any proposals or concessions; is thus annoyed, says: ''your friends must show more good will''. (2) Believes has done more for Jews than anyone since Moses. (3) Has

no idea Arabs refused talk peace. Conclusion, Niles says only way be certain Truman reads and believes what we say is to say it over signature Weizmann. We advise inter-presidential letter setting out our and Arab record Lausanne and our view frontiers. Am drafting accordingly, cabling. Please reply on principle.[1]

Eban

83

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Coded Tel. 76 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2344/5 :נוסח נכנס

Paris, 16 June 1949

Continuing my conversation Ethridge.[1] He said in exchange for southern Negev we may get besides western Galilee also Gaza Strip, Tulkarm and free port Aqaba.

Hilldring returned from Rome yesterday, where discussed Palestine with American and Vatican friends. His impression attitude Vatican most disturbing. He considers Vatican one most important cause our difficulties Washington and suggested our earliest approach Vatican improvement relations.

Hilldring already sent detailed report on visit Israel to Truman,[2] trying see Acheson discuss our matter line I gave him.

Elath

82

1. עוד בטרם הספיק אבן להכין טיוטת מכתב, הודיע לו שרת כי גם הוא חשב על אותו רעיון וכי ליאו כהן כבר הכין לנשיא וייצמן טיוטת מכתב למשלוח (13.6.1949, 130.02/2414/26). הטיוטה נשלחה אל אבן לעיונו ולהערותיו ועברה שינויים אחדים עד שנשלחה אל הנשיא טרומן. ראה מס׳ 104 והערה 1 שם.

83

1. מס׳ 76.
2. ראה דיווח של הילדרינג למזכיר המדינה על ביקורו בישראל ועל שיחותיו עם נציגים ישראליים בפאריס ובניו יורק ב־ *FRUS*, 1949, VI, pp. 1249–52. ראה גם מס׳ 69 ו־109.

84

א. אבן אל מ. שרת

A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן Coded Tel. W262. התקבל: Recd: 18.6
נוסח יוצא: Outg.: 93.01/2207/3

Washington, 17 June 1949

Two hours [State] Department with Reuven [Shiloah], Uriel [Heyd] versus Webb, Rusk, Rockwell, Ethridge;[1] greater part spoiled lengthy apologia Ethridge. I expounded peace, boundaries, refugees, Jerusalem, proving Israel has made earnest approaches in compliance all four principles December resolution[2] while Arabs continue defy basic injunction seek agreement. Webb replied nothing new in this, only explanation why took position, U.S.A. believed something new required. He and Rockwell asked how reconciled desire peace with reports (1) heavy troop concentrations everywhere;[3] (2) Dayan arriving armoured car Government House;[4] (3) Reuven [Shiloah] going Prague to get arms;[5] (4) Comay constantly saying we shall get what we seek by force; (5) our officers boast will take all Palestine. We replied this astonishing tissue departmental information evidently concocted for Webb who seemed impressed our assurances don't contemplate renewing war. Ethridge made long speech alternating[6] genuine sympathy with his grievances. Seriously believes we lost peace through forgetting his memorandum and some incident with Ben-Gurion Tiberias.[7] Acknowledged we had been constructive but always too late. Could now have peace in fortnight if would do one more thing, mamely, state confidentially Commission number refugees we might take: (1) Gaza, (2) without Gaza. On latter he believes two

84

1. הפגישה התקיימה ביזמת נציגי ישראל שביקשו למסור כמה הבהרות לתשובת ישראל על שדר הנשיא (מס' 42 ר־64). השווה דיווח על השיחה ב־ *FRUS*, 1949, VI, pp. 1148–53.
2. ראה נספח א.
3. ידיעות על תכונה צבאית בגזרה הסורית ובירושלים הגיעו למחלקת המדינה ימים ספורים קודם לפגישה שלפנינו (על מקורות המידע ראה מס' 89). ב־14 ביוני זימן ראסק את הד למחלקת המדינה והזהיר את ישראל מפני חידוש הפעילות הצבאית (ראה מברק הד אל שרת W258, 14.6.1949, 130.09/2308/9 והשווה *FRUS*, 1949, VI, p. 1137).
4. ראה תגובת שרת במברק אל הד, LS496, 20.6.1949, 130.16/2948/22.
5. שילוח נלווה אמנם אל שרת בביקורו בפראג ב־19–20 במאי 1949, אך לא נמצאה עדות בתיקים על פעילותו בתחום הרכש (ראה חילופי מברקים בין צירות פראג למשרד החוץ בתל אביב, 19.5.1949, 130.09/2342/12). לעומת זאת ידוע על ביקור של ידין בפראג בראשית יוני 1949 שבמהלכו נפגש עם ראשי הצבא ומערכת הביטחון בצ'כיה וביקר במפעלי התעשייה הצבאית הצ'כית. הוא ביקש סיוע צ'כי באימון צה"ל והכשרתו ומצא שהצ'כים "מאוד מעוניינים למכור" נשק קל ובינוני לישראל ואפילו תכניות לייצור נשק בארץ. (מברק ידין אל משרד החוץ, CI154, 10.6.1949, שם.)
6. המלה לא פוענחה בנוסח הנכנס.
7. המדובר בתזכיר הוועדה מ־11 באפריל 1949 (ראה נספח ב) ובפגישת אתרידג' עם בן־גוריון בטבריה ב־18 באפריל. (ראה *FRUS*, 1949, VI, pp. 925–7; 1151–2.)

hundred thousand reasonable conditional on receiving adequate international funds. Truman would then go Congress put Mc-Ghee plan operation.[8] Rusk reacted my argument against territorial compensation: (1) Assembly defeated principle but largely through Arab votes; (2) they not committed any principle but would try anything bring peace. Ethridge said Palestine Conciliation Commission had worked out Jerusalem plan[9] wherein U.S.A. viewpoint close to ours prevailed against others.

General impression: (1) Atmosphere less sharp than tone note; (2) constant stream malicious information low levels has great effect including White House, hence proposed Weizmann letter urgent;[10] (3) they may, but only with great pressure, make attempt direct talks; (4) Gaza proposal[11] still attracts them, should be kept in fore; (5) Ethridg's rage has had disproportionate effect; (6) McGhee plan exists; (7) our tasks convince them have gone great lengths, they must get something from Arabs, hence more play our proposals needed presswise.[12]

Eban

85

ו. איתן אל פ. דה־אסקאראטה (לוזאן)
W. Eytan to P. de Azcárate (Lausanne)

Copy: 130.02/2441/1 :העתק

Lausanne, 19 June 1949

Dear Dr. Azcárate,

My delegation has held consistently that one of the cardinal questions requiring decision if a final settlement of the Palestine conflict is to be attained is that of the future of the Arab parts of the country. May I refer you in this connection to document SR/LM/15, which records a meeting between the Conciliation Commission and the Israeli delegation on 14th May?[1] A statement I made on this subject is summarized on page 5:

8. ראה מס׳ 4, הערה 20.
9. ראה מס׳ 89 והערה 2 שם.
10. ראה מס׳ 82 והערה 1 שם.
11. ראה מס׳ 44.
12. באותה שיחה דיווח אתרידג׳ לאבן על שיחתו עם עבד אל־מונעם. מונעם אמר לו כי מצרים איננה מעוניינת בסיפוח שטחים מארץ־ישראל לתחומה, אלא בפתרון בעיית הפליטים בלבד, וכי אם תעשה ישראל מחוות כלפי הפליטים, תהיה מצרים מוכנה לשאת ולתת עם ישראל על שלום נפרד שיכלול תיקוני גבול באיזור עזה. על יסוד מידע זה הציע אבן לשרת לפתוח בגישושים מוקדמים בלוזאן עם מונעם. (מברק אל שרת, X423, 18.6.1949, 93.01/2181/3.) בתשובה הודיע איתן לאבן כי ישאל את מונעם על הדברים שאמר לאתרידג׳, אך הוסיף כי בשיחות עם הישראלים בלוזאן ממשיך מונעם לתבוע את קו ברנאדוט ומציגו כקו גבול חיוני לבטחונה של מצרים. (LA18, 20.6.1949, 130.02/2442/5).

85
1. ראה בתיק 130.02/2441/9.

"The general view of (the Israeli) Government was that the future of the Arab regions of Palestine should be left to the inhabitants to decide. The principle of political independence for those areas must be conceded and supported. Before a legitimate authority or administration could be established, the people living in those districts had the right to be consulted concerning the form of that authority and that administration".

Mr. Mark Ethridge, at that time the American member of the Commission, commented on my suggestion and stated (*ibid.* page 7) that I "had in effect asked the Commission . . . to organise a plebiscite".

I have looked through the records of subsequent meetings and have not been able to find any expression of the Committee's views on this suggestion. As my Government attaches importance to the future of the Arab areas of Palestine and considers that the determining voice must be that of the actual inhabitants of those areas, I should be much obliged if you would bring this letter to the notice of the Conciliation Commission, with a request that it study the question of a plebiscite as suggested by my delegation on 14th May.

My delegation, which believes that it is expedient, just and practicable to carry out a plebiscite of this kind, will be glad to cooperate with the Commission in giving the matter further study.

Yours sincerely,

Walter Eytan
Head of Israeli Delegation

86

ו. איתן אל פ. דה־אסקאראטה (לוזאן)
W. Eytan to P. de Azcárate (Lausanne)

Copy: 130.02/2441/1 :העתק

Lausanne, 20 June 1949

Dear Dr. Azcárate,

I have been instructed by my Government[1] to ask the Conciliation Commission for information about the powers with which the delegations of the Arab States have come to Lausanne.

At my meeting with the Conciliation Commission on June 11th,[2] I reminded the Commission that the Israeli delegation had come to Lausanne with full authority to conclude a peace settlement, and that it had been a source of disappointment to find that the Arab delegations' powers were

86

1. ראה מברק שרת אל איתן, LS64, 16.6.1949, 130.09/2317/8.
2. פרוטוקול סטינוגרפי בתיק 130.02/2441/9.

limited to discussion of the refugee question alone. I stated that this limited authority conferred upon the Arab delegations by their Governments was, in the opinion of my delegation, one of the principal factors retarding the progress of the Lausanne talks, particularly since the experience of the past seven weeks had shown that discussion of the refugee question without reference to other related problems was impossible. My delegation therefore suggested, without prejudice to the Arab case, that an effort should be made to persuade the Governments of the Arab States to grant wider authority to their delegations here, with a view to making possible the discussion of a full and final peace settlement between Israel and the Arab States (cf. SR/LM/20 of 11 June 1949, page 5).

The Chairman of the Commission, in commenting on this suggestion, stated that "he did not have the impression that the Arab delegations had been granted only limited authority by their Governments" (*ibid.* page 8). The Representative of France is recorded, similarly, as stating that "he felt that the powers of the Arab delegations were sufficiently broad and that they had been given full freedom of action, at least in the case of the representatives of Lebanon and the Hashemite Jordan Kingdom" (*ibid.* page 9).

As there is clearly doubt concerning the precise authority vested in the delegations of the Arab States at Lausanne, and apparently reason to believe that the powers of the Lebanese and Jordanian delegations differ from those of the Egyptian and Syrian, my Government would appreciate formal notification from the Commission regarding the exact position. I am instructed to repeat that the Delegation of Israel is empowered to negotiate a full and final peace settlement between Israel and each of the four Arab States represented at Lausanne (in the case of Syria, after conclusion of an armistice), and to enquire whether or not the Arab delegations are similarly empowered. If they are not, I should be much obliged if the Commission would make available to me a precise definition of the powers conferred upon these delegations.[3]

Yours sincerely,

Walter Eytan
Head of Israeli Delegation

3. אסקאראטה דחה את טענותיו ואת חששותיו של איתן והבהיר שנסיון הוועדה מוכיח שלמשלחות הערביות סמכות לדון במכלול הנושאים שהוצגו בלוזאן (24.6.1949, 130.02/2441/1).

87

ו. איתן אל מ. שרת
W. Eytan to M. Sharett

Recd: 21.6 :התקבל .Coded Tel. SL81 מברק מוצפן
Outg.: 130.02/2442/5 :נוסח יוצא

Lausanne, 20 June 1949 (17.00)

We all against break because:[1] (1) We have best chance meeting Arabs here and if not here, where? Palestine Conciliation Commission is good cover for direct contacts which deserve another few weeks chance. (2) If break now, doubt whether Palestine Conciliation Commission will reconvene. Think more likely matter go straight to General Assembly. (3) If however reconvenes, then New York where Americans hope they can steamroller solution, fix both sides. (4) If Palestine Conciliation Commission remains in session here, possible that General Assembly may skip whole Palestine question except perhaps Jerusalem on ground *sub judice* which surely desirable.

Eytan

88

א. אבן אל ו. איתן (לוזאן)
A. Eban to W. Eytan (Lausanne)

Recd: 21.6 :התקבל .Coded Tel. NA16 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/3 :נוסח יוצא

New York, 20 June 1949

Cordier reported Lausanne impressions:[1] (1) three-power commission failure; (2) our line right but sometimes presented too critically; (3) Yalçin unaware existence U.N. and Boisanger wrong rejecting your last proposals;[2] (4) though Ethridge favours Gaza proposal,[3] opinion inside State Department divided; (5) favours "constructive suspension" Palestine Conciliation Commission to resume New York August 20th while sub-committees

87

1. השווה מס׳ 79.

88

1. הדברים נאמרו בשיחה עם קורדייר ולי ב־20 ביוני. בחלק הראשון של השיחה הביע לי דאגה חמורה מסכנת חידוש הלחימה בארץ־ישראל (השווה מס׳ 84). המברק שלפנינו הוא חלק שני של מברק דיווח על כל השיחה ששלח אבן אל שרת באותו יום (X426, 20.6.1949, 93.01/2181/3).
2. ראה מס׳ 74.
3. מס׳ 44.

continue and encouragement given direct contacts parties; (6) main question remains refugees. Though recognizing justice our position, recommends strongly we make gesture readmission limited number before conclusion peace, accordance our commitments already undertaken along lines nine-point questionnaire.[4] Such contribution would considerably limit refugee relief debate General Assembly and curb hostile forces capitalize on territorial question. Would also facilitate pressure on Arabs talk peace; (7) Arabs playing for time hoping Israel will crash economically.

Eban

89

א. הרליץ אל א. הד (וואשינגטון)
E. Herlitz to U. Heyd (Washington)

Coded Tel. IW102 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2308/3 נוסח יוצא:

Tel Aviv, 20 June 1949

Yesterday conveyed McDonald his request confidentially contents Eban's W262.[1] He unreceived information talk and astonished no mentioned exchange notes.

Surprised Rockwell's indictments re aggression which accrediting partly report Arab capitals partly his military attachés. Promised he would talk to attachés, also inform [State] Department he disagrees their report. I used opportunity stress their inability and inefficiency.

According McDonald Palestine Conciliation Commission Jerusalem plan referred to is working paper shown us by Barco.[2]

Following noteworthy points our conversation: (1) McGhee plan as revealed to him by Kopper:[3] total amount involved 200 million dollars of which 40–50 million from Congress, remainder various banks and funds. 30 million for Israel, remainder Arab States. Plan already worked out some detail according locations, groupings, settlement refugees; approved White House, passed to treasury and budget bureau prior submission Congress. To

4. מן הסתם הכוונה לתזכיר המשלחות הערביות מה־18 במאי בעניין הפליטים (ראה הערת־עורך, עמ' 60). ראה תשובת ישראל במס' 108.

89

1. מס' 84.
2. הכוונה, ככל הנראה, למסמך הוועדה מ־15 באפריל 1949 (Com. Jer./W.16) הנושא את הכותרת: Draft Proposal for an International Regime for the Jerusalem Area (המסמך בתיק 130.02/2443/3). ראה גם מכתבי קומיי אל איתן מ־11 ו־31 במאי 1949.
3. סמואל קופר, עוזר מיוחד למנהל המשרד לענייני המזרח הקרוב ואפריקה במחלקת המדינה, ביקר באותם ימים בישראל במסגרת סיור במזרח התיכון.

be carried out within three years. This addition funds available Point Four[4] totalling 80 million of which 20 million Middle East and Africa.

Proportion 30 million to 200 million noteworthy for same proportion adopted number refugees to be absorbed.

(2) McDonald read out his cables Webb, Truman, Clifford, marked personal, dated 11th,[5] in which strongly objects contents, tone, note,[6] asks why one-sided pressure, states Israel unable accept imperatives like last paragraph note. Stresses public opinion Israel united against any Uni[ted] States pressure and Mapai [Israel Labour Party] unable cede even one point. In conclusion asks whether President prepared draw conclusions threatened. Also states Israel likely give in slightly refugees but never on Negev, quote[s] moderate Weizmann this respect.

I used opportunity enlighten him further plan reunion families.[7] Inform Eban.

Herlitz

90

מ. פישר אל א. הרליץ
M. Fischer to E. Herlitz

Orig.: 130.02/2382/12 :מקור

Paris, le 20 juin 1949

Chère Mademoiselle Herlitz,

Veuillez trouvez ci-jointe la copie d'une Note Verbale qui sera remise à M. Parodi,[1] au cours d'un entretien que j'aurai avec lui dans la matinée.

Veuillez croire, chère Mademoiselle Herlitz, à mes sentiments très cordiaux.

Maurice Fischer

4. ראה מס' 352, הערה 5.
5. השווה *FRUS*, 1949, VI, p. 1115.
6. מס' 42.
7. ראה הערת־עורך, עמ' 132 ומס' 126.

90

1. אלכסנדר פארודי, המזכיר הכללי של משרד החוץ הצרפתי.

נספח

APPENDIX

Paris, le 20 juin 1949

NOTE VERBALE

1. On ne conteste généralement pas en France le fait que la lutte d'Israël pour son indépendance a enrayé un mouvement qui menaçait les positions françaises en Afrique du Nord et les intérêts français dans le Monde Musulman en général. Cependant, la création de l'Etat d'Israël n'a pas eu pour conséquence l'établissement de contacts suivis entre les dirigeants de la politique française en Moyen-Orient et le Gouvernement du jeune Etat.

Tout se passe comme si le Ministère des Affaires Etrangères estimait que les intérêts français dans la question de Palestine sont suffisamment servis par le jeu de la politique des Puissances, à l'exclusion de consultations amicales avec le Gouvernement Israélien.

Le Gouvernement d'Israël a toujours eu le sentiment que le renforcement des positions française au Levant ne pouvait avoir qu'une influence favorable sur les destinées du Moyen-Orient. Le Gouvernement d'Israël a donc tenu compte des désirs formulés par le Gouvernement Français concernant le territoire libanais qu'occupait l'armée israélienne dans ses négociations d'armistice avec le Liban.

Persuadées que le principe du respect de la frontière mandataire invoqué par la France dans le cas du Liban jouerait également dans le cas de la Syrie, les autorités israéliennes n'ont pas, lors de la conclusion de cet armistice et de l'évacuation du territoire libanais, demandé une évacuation simultanée par les Syriens du territoire israélien occupé par ceux-ci.

Lorsque le Représentant d'Israël à Paris a fait une démarche au Ministère des Affaires Etrangères pour obtenir de la France un soutien diplomatique destiné à hâter la conclusion d'un armistice avec la Syrie, sur des bases analogues à celles de l'armistice conclu avec le Liban, on lui a d'abord répondu que cette demande semblait parfaitement naturelle.[2]

Mais le Représentant d'Israël à Paris était informé, peu après, d'abord par M. de Boisanger et ensuite par M. de Margerie,[3] que la France admettait comme légitime la revendication territoriale syrienne touchant la rive gauche du Jourdain.[4]

Le Gouvernement d'Israël a constaté que la France, en Syrie, à la suite du coup d'état de Husni Zaïm,[5] y réoccupait d'importantes positions. Il n'est

2. ראה דיווח על שיחות שהתקיימו ב־5 במאי עם בינוש ועם דה־מרג׳רי במכתב פישר אל שרת, 6 במאי 1949, וראה גם איגרת בעל־פה שהגיש פישר באותו נושא, 5.5.1949, 130.02/2382/12.
3. רולנד דה־מרג׳רי, מנהל מחלקת אפריקה–לאוונט במשרד החוץ הצרפתי.
4. ראה הערות פישר על שיחה עם דה־מרג׳רי ב־20 במאי 1949, 130.10/2530/7.
5. ראה מס׳ 15, הערה 9.

pas douteux que la France ait fourni à Husni Zaïm un appui précieux sans lequel il aurait difficilement pu se maintenir. On ne peut s'empêcher de croire que ces circonstances pouvaient être exploitées afin de favoriser un accord entre l'Israël et la Syrie. La France a tout intérêt à ne pas favoriser la reconstitution du front pan-arabe. Ce front se renforce dans la mesure où les éléments extrémistes arabes sont appelés, par l'attitude politique des puissances occidentales, à entretenir l'espoir d'une revanche militaire contre Israël.

Nous avons vu, à Lausanne, les Arabes se retrancher derrière une demande de repatriation des réfugiés afin d'éviter la discussion des problèmes essentiels de la paix. Personne n'ignore que la réadmission en Israël d'un nombre considérable d'Arabes serait une véritable catastrophe pour toutes les parties intéressées. Le Gouvernement d'Israël pouvait espérer que la France s'intéresserait à une solution constructive du problème des réfugiés.

L'établissement des réfugiés dans divers pays et principalement en Syrie, intéresse la France à plus d'un point de vue. Aucun contact n'a été recherché par les autorités françaises, dans ce domaine, avec le Gouvernement d'Israël. Ce n'est qu'incidemment que le Représentant d'Israël à Paris apprenait récemment que la France s'occupait d'un plan concernant le Djésireh et d'un autre plan concernant le Litani. M. Busson, invité par le Représentant d'Israël à conférer à ce sujet avec le Secrétaire d'Etat israélien aux Finances et avec le Directeur du Département Economique du Ministère des Affaires Etrangères d'Israël qui se trouvaient à Paris, s'est dérobé à un entretien auquel il avait d'abord promis d'assister.[6]

En tout état de cause on ne voit pas quel intérêt la France pourrait avoir à grossir le problème des réfugiés au lieu de contribuer à en rechercher la solution. Pourtant, le 19 mai, M. de Margerie déclarait au Représentant d'Israël à Paris qu'il y avait 900.000 réfugiés arabes et il refusait d'entrer en discussion au sujet d'un chiffre qui double presque la réalité des faits.[7]

2. Dans la question de Jérusalem, le Gouvernement Israélien espérait trouver, d'accord avec le Gouvernement Français, une formule qui serait de nature à donner satisfaction aux sentiments du monde chrétien sans porter préjudice aux populations civiles de la Ville et de ses environs.

C'est avec la plus grande satisfaction que le Gouvernement d'Israël apprenait que M. Schuman avait commencé à élaborer une formule dont le principe lui semblait entièrement acceptable.

M. Schuman déclarait au Représentant d'Israël à Paris[8] que cette formule serait étudiée par les départements compétents du Ministère, que M. de Boisanger serait appelé en consultation et que la formule finale pourrait ensuite servir de base aux négociations de la Commission de Conciliation.

Pourtant le 18 juin, M. de Boisanger déclarait au Représentant d'Israël à

6. ראה מס' 54.
7. לפי רישום קודם של פישר נערכה השיחה ב־20 במאי. ראה הערה 4 לעיל.
8. ראה מס' 25 ומכתב פישר אל שרת, 15.5.1949, 130.02/2382/12.

Paris qu'il n'avait jamais entendu parler de la formule de M. Schuman, que la question de Jérusalem ne serait pas soulevée à la Commission de Conciliation, qu'elle ferait l'objet de négociations franco-américaine et qu'elle serait soulevée aux Nations Unies en automne.[9]

Une violente campagne anti-israélienne, réellement diffamatoire, se manifeste depuis un certain temps dans la presse catholique. De nombreux journalistes affirment que le Ministère des Affaires Etrangères n'a pas découragé cette campagne. Elle a pourtant soulevé l'indignation de certaines hautes consciences catholiques, comme en fait foi le passage suivant emprunté à une lettre de M. Jacques Maritain:[10]

"Je vous remercie cordialement de la documentation que vous avez bien voulu me faire parvenir. Ai-je besoin de vous dire que je déplore comme vous l'état d'esprit que laissent paraître les auteurs des articles en question, et que je ferai tout mon possible pour amener un changement d'attitude."

Le journal "La Croix" du 20 mai 1949, publiait le passage suivant: "M. de Boisanger et ses assistants insistent afin que partout la presse catholique, mais surtout en France et en Amérique, fasse campagne en faveur de l'internationalisation. Si les conciliateurs sont soutenus par l'opinion publique du monde chrétien, il leur sera plus aisé d'arracher aux Juifs les concessions nécessaires pour que Jérusalem et ses environs soient placés sous un régime international."

On ne peut s'empêcher d'être étonné de ce qu'une pareille campagne ait pu être déclenchée alors qu'une proposition directe de solution du problème de Jérusalem avait été faite par le Ministre des Affaires Etrangères de la République Française.

3. Dans d'autres domaines encore, le Représentant d'Israël à Paris est peiné de devoir constater que la France, dans sa politique à l'égard du problème palestinien, juge inutile de maintenir un contact avec le principal intéressé.

La demande faite par M. Acheson à M. Schuman de suspendre la Conférence de Lausanne[11] a été acceptée sans qu'une tentative ait été faite de connaître le sentiment du Gouvernement Israélien.

4. A tous les échelons du Quai d'Orsay on avait affirmé au Représentant d'Israël à Paris que la France prendrait le plus vif intérêt à l'établissement de relations culturelles avec l'Etat d'Israël. Des contacts avaient été pris, des conversations avaient été engagées mais, depuis près de deux mois, le Représentant d'Israël à Paris n'entend plus parler de projets qui étaient en voie d'élaboration.

5. Récemment le Ministère des Affaires Etrangères envoyait à la Légation d'Israël une note[12] au sujet de faits – regrettables s'ils sont vrais – imputés à

9. ראה מברק פישר אל שרת, 19.6.1949, 130.09/2344/5.
10. ז'אק מאריטין, פילוסוף צרפתי, שגריר בוואטיקן, 1945–1948. ראה חילופי מכתבים בין נג'ר למאריטין, 8.6.1949, 12.6.1949, 93.02/183/7.
11. ראה מס' 78.
12. המסמך, מיום 14.6.1949, בתיק 93.02/183/2.

des membres de l'armée israélienne. Il s'agissait, entre autres, d'un vol d'objets dans Notre-Dame de France. En conclusion, la note signifiait que la cordialité des relations franco–israéliennes était en jeu.

La présente note verbale a pour but de suggérer que des relations cordiales, dignes de ce nom, devrait être maintenues. Il semblerait que la première condition de ces relations serait l'établissement de contacts consultatifs dans toutes les questions intéressant l'existence et l'avenir de l'Etat d'Israël.

91

ו. איתן אל מ. שרת
W. Eytan to M. Sharett

Recd: 22.6 :התקבל .Coded Tel. SL83 מברק מוצפן
Outg.: 130.02/2442/5 :נוסח יוצא

Lausanne, 21 June 1949 (13.30)

Talked Mulqi along tentative peace lines: (1) partition Palestine between us and Transjordan only, i.e. Egypt, Syria, Lebanon, keep to international frontier; (2) we recognize their right to what they hold and they ours to what we hold; (3) they might get in addition Gaza if they can get it from Egypt;[1] (4) we will not under any circumstances give up Western Galilee nor give territorial compensation for it; (5) we agree to discuss frontier adjustments elsewhere in mutual interest; (6) as gesture in event peace established we make some contribution in matter refugees. Did not define nature or extent this contribution.

Mulqi cabling this to King, we meet again next Monday.[2] See also my next cable.[3]

Eytan

91

1. שרת כתב לאיתן כי לדעת בן־גוריון הרחיק לכת בהבטחותיו למולקי בעניין עזה. הוא הורה לו להשאיר את הדלת פתוחה לכל התדיינות אפשרית בנושא הרצועה. (מברק LS79, 24.6.1949, 130.09/2317/9.)
2. 27 ביוני. איתן נפגש עוד פעמים אחדות עם מולקי. ראה סיכום התרשמותו מהשיחות במס׳ 113.
3. איתן אל שרת, SL84, 21.6.1949, 130.02/2442/5. עיקרו מובא במס׳ 113.

92

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 23.6 :התקבל .Coded Tel. X430 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/3 :נוסח יוצא

New York, 22 June 1949

Following our estimate situation. We face crisis not comparable previous occasions. Careful attempt being made alienate President from us nearer success than ever before, owing humanitarian aspect refugee situation and his firm belief gesture our part is necessary condition persuade Arabs resettlement and Congress vote funds. We may have face choice between some compromise principle non-return before peace and far-reaching rift U.S.A. Published decision implement reuniting families pledge[1] unconditionally and soon, would probably avert this danger. Fact that we are right, U.S.A. wrong, has become irrelevant in plain issue of political interest.

Eban

93

לשכת שר החוץ אל א. ששון (לוזאן)
Bureau of the Minister of Foreign Affairs to E. Sasson (Lausanne)

מברק מוצפן TE34. התקבל: 23.6
נוסח יוצא: 130.09/2317/8

תל אביב, 22 ביוני 1949

הסדרנו היחסים עם חכים.[1] אישרנו כ־5000 מסתננים גרק־קתוליים ונרשה כניסת עוד 700 נפש. תמורת זה התחייב לא לדרוש החזרת פליטים נוספים ולפעול נגד מסתננים. גם הצהיר בכתב שיצאנו ידי חובתנו בשאלת הפליטים וישבח לעיתונות יחסנו לכנסיה ומקומות קדושים. מקווים שימלא הבטחתו האחרונה. מעוניינים בהסדר דומה עם המארונים. חפצים לרמוז למובארק[2] שנשמח לקבלו לביקור עדתו. בביקורו נמסור לו חגיגית כנסיותיהם ונסדיר עניין פליטים מארונים ובינתיים נדון בעניינים פוליטיים ונשתמש בו להזמת השמצות הכנסיה הקתולית נגדנו. אם מובארק יימנע מביקור או הלבנון תסרב לו רשיון נהיה נקיים. השר שואל דעתך לגוף העניין שמא ביקורו יפגע

92

1. ראה הערת־עורך עמ' 132 ומס' 126.

93

1. ג'ורג' חכים, בישוף של העדה היוונית־קתולית בעכו והגליל.
2. איגנטיוס מובארק, הארכיבישוף המארוני של ביירות.

ביחסינו עם ממשלת הלבנון ומשלחתה בלוזאן. לדעתו אם מובארק יפנה ויבקש רשיון ביקור עלינו להודיע למשלחת שאנו נענים והכוונה היא הסדרת ענייני הדת שאנו מעוניינים בה חיונית בייחוד נוכח ההשמצות.

הלשכה

94

א. הד אל מ. שרת
U. Heyd to M. Sharett

Recd: 23.6 :התקבל .Coded Tel. W267 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/3 :נוסח יוצא

Washington, 22 June 1949

Complying your instructions[1] Aubrey [Eban], I saw today Mattison[2] and Dunn[3] of Iranian Division re 36 Iraqi Jews, informed them Eban's approach Entezam[4] and requested their good offices Iranian Government prevent deportation Iraq. Was told Iran so far consistently helpful Iraqi *Aliya B* [illegal immigration] but apparently recently resentful our refusal allow 200 Iranians return Israel. Dunn hinted Iran might be expected take more sympathetic attitude present case if we gave assurances repatriation their nationals near future. He added Iranian Government under strong pressure anti-Israel mullahs who might exploit repatriation issue for antisemitic campaign Iran. I said we hope misunderstanding regarding repatriation be overcome soonest. They promised consider approach Iranian Government re 36 Jews.

Heyd

94

1. שרת הורה לאבן לפנות אל נציג איראן באו"ם ואל ממשלת ארצות־הברית שיתערבו אצל שלטונות איראן למנוע החזרתם של למעלה משלושים יהודים שברחו מעיראק ונאסרו באיראן (ראה מברק רדי אל אבן, Y216, 20.6.1949, 93.01/2181/3).
2. גורדון מאטיסון, מנהל האגף לענייני המזרח הקרוב במחלקת המדינה של ארצות־הברית.
3. ויליאם ק. דן, עוזר למנהל של האגף לענייני יוון, טורקיה ואיראן במחלקת המדינה של ארצות־הברית, באותם ימים מנהל בפועל של האגף.
4. נאסרוללה אנטזאם, נציג איראן באו"ם. ראה מברק אבן אליו מ־20 ביוני 1949 בתיק 93.01/2181/3.

95

ו. איתן אל פ. דה־אסקאראטה (לוזאן)
W. Eytan to P. de Azcárate (Lausanne)

Copy: 130.02/2441/1 :העתק

Lausanne, 23 June 1949

Dear Dr. Azcárate,

It was with great satisfaction that I learned, in the course of my meeting with members of the Commission on Monday,[1] that my delegation's proposal for the establishment of five sub-committees was receiving serious consideration. I was troubled only by the fact that the Commission appeared to be contemplating the establishment at this time of some, but not all, of these sub-committees, and I should like now, before a final decision is made, to restate the reasons why my delegation considers that if the sub-committees are to be set up it is important that their number should be five.

You will recall that when I originally made this proposal on June 11th (cf. SR/LM/20, page 6),[2] I suggested that the sub-committees should deal with the following subjects:

1. The general principles and the general terms and conditions of a peace settlement.
2. The territorial question.
3. The refugee problem.
4. Jerusalem (this sub-committee being already in existence).
5. Economic and allied questions.

Careful study of the General Assembly's resolution of 11th December 1948[3] led my delegation to the conclusion that all the matters treated in that resolution fell under one or another of the above heads. The simultaneous establishment of these five sub-committees would accordingly ensure that *all* matters comprised in the resolution would be discussed under the Commission's auspices.

I informed the Commission at the same time, and again last Monday, that my delegation would be happy to take an active part and cooperate in the work of all five sub-committees, without exception. I should like to repeat this assurance now, particularly in view of the doubts which have been expressed concerning my delegation's readiness to enter into study and discussion of the refugee question.

It was an essential part of my proposal that the five sub-committees should be set up by the Commission simultaneously and that work in all of them should proceed at the same time. This seemed, and still seems, to me to be

95

1. 20 ביוני 1949.
2. פרוטוקול בתיק 130.02/2441/1.
3. נספח א.

the best, if not the only, way of ensuring that the resolution of 11th December 1948 should be discussed as a whole – a point upon which my delegation has always insisted. We have always held and expressed the view that the best chance of the Lausanne talks' succeeding lay in basing them upon that resolution in its entirety, and not in fixing upon this or that individual paragraph to the exclusion of the rest. It is for this reason that I sincerely trust the Commission will not content itself with setting up only two or three of the sub-committees suggested – a procedure which, while the Commission is of course fully entitled to adopt it, would run counter to the essence and intention of the proposal I made.

The basic principle of the resolution of 11th December 1948 is the duty, incumbent on all parties, to negotiate a settlement of all outstanding questions with the aim of achieving peace. My delegation, as I have frequently had the opportunity of explaining to the Commission, has consistently taken this fundamental position and set the achievement of peace as its principal aim. It has been a source of disappointment to us that the Arab delegations, since their arrival at Lausanne two months ago, have never once indicated that they accept this basic principle. When I proposed the establishment of five sub-committees, I did so in the hope that the Arab delegations might find it possible to cooperate in their work and so, for the first time, commit themselves at least implicitly to the achievement of peace as the aim of these negotiations.

The refusal of the Arab delegations, maintained unswervingly over the past two months, to meet the delegation of Israel, and so establish the "contact between the parties themselves" of which the resolution of 11th December 1948 speaks, has been a principal retarding factor in the Lausanne conversations so far. In making my proposal for the establishment of five sub-committees I hoped, and stated explicitly (cf. SR/LM/20, page 6 *ad fin.*), that the Arab delegations who showed every sign of persisting in their refusal to meet the delegation of Israel in plenary session with the Commission itself, might yet agree to take part jointly with us in their work and thus establish direct contact. My delegation hoped that this new procedure might constitute, to use the words of the Commission in its third Progress Report,[4] a "development which would open the way to direct negotiations".

It was for all of these reasons – and we consider them compelling reasons – that my delegation proposed establishment of the five sub-committees. The Commission's remarks last Monday encouraged me to hope that this proposal might be adopted, but imposed upon me at the same time an obligation to explain why, in the view of my delegation, it is so important that these sub-committees be set up together, and not, as seemed to be in the Commission's mind, by stages.

Yours sincerely,

4. מסמך או"ם A/927, 21.6.1949, 130.02/2441/10.

96

ו. איתן אל מ. שרת
W. Eytan to M. Sharett

Coded Tel. SL85 מברק מוצפן
Outg.: 130.02/2442/5 נוסח יוצא:

Lausanne, 23 June 1949 (02.00)

Hare this evening delivered verbally following communication from U.S.A. Government:

(1) Line taken by Israel at Lausanne not in keeping with what U.S.A. been led expect in Washington and New York particularly Eban statement May fifth[1] and Elath letter to Secretary State May eleven.[2] Impossible reconcile willingness take Gaza and assume responsibility for eighty thousand inhabitants and two hundred thirty thousand refugees estimated there with refusal state absolute number refugees acceptable assuming Gaza not feasible. As long as Israel persists this refusal, thus blocking Arab consent to settlement, U.S.A. can make no further approaches to Arabs regarding refugees.

(2) U.S.A. disappointed Israel's failure comply eleventh December[3] despite U.S.A. offer of financial, technical assistance to Israel and Arabs in refugee settlement. U.S.A. emphatic that responsibility for refugee solution rests squarely on Israel and Arabs and nowhere else. U.S.A. has no mandate from U.N. to furnish material resources towards solution of problem which of Israel and Arab making. U.S.A. therefore regrets position taken by me that Israel agreement to repatriation dependent on U.S.A. financial help. Consent to repatriation is absolute obligation placed on Israel by U.N. on eleven December.

(3) Israel causing delay in refugee solution. U.S.A. disappointed that Israel hitherto not prepared meet conditions of U.S.A. offer, but if at some future time Israel ready meet these conditions, U.S.A. would then still be prepared to consider assistance to Israel and Arabs. U.S.A. assistance dependent on U.N. decision and if to be approved by General Assembly in autumn involves much immediate preparatory work. But Palestine Conciliation Commission cannot initiate action by General Assembly because lack of necessary political cooperation between

96

1. ראה מס' 5 והערה 1 שם.
2. מס' 18.
3. החלטת העצרת מיום 11 בדצמבר 1948. ראה נספח א.

parties. Further delay must mean more difficulty and perhaps impossibility obtain U.N. action on refugees and thus U.S.A. assistance. See further cable.[4]

Eytan

97

ו. איתן אל מ. שרת
W. Eytan to M. Sharett

Coded Tel. SL86 מברק מוצפן
Outg.: 130.02/2442/5 :נוסח יוצא

Lausanne, 23 June 1949 (02.00)

Further my SL/85[1].

(A) Hare added President would recommend assistance plan to Congress only if: (1) Palestine Conciliation Commission or General Assembly political plan has reasonable chance success; (2) cost reasonable; (3) Israel and Arabs accept full responsibility involved and actively cooperate in implementing agreed plan; (4) appropriate assistance available also from other sources.

(B) Hare said assistance plan envisages ''relief in wage payments for refugees and resettlement projects of benefit to countries concerned but not general development Mideast apart from refugees''.

(C) Regarding position allegedly taken by me, see paragraph two previous cable, what I said was that knowledge of existence assistance plan but ignorance its details and nature impeded both Israel and Arabs in assessing possibilities resettlement. Also indicated that we groping in dark and unable say anything definite as long as ignorant what measure financial, technical, assistance likely. All this in private meeting with Palestine Conciliation Commission not recorded.

(D) Presume conditions U.S.A. offer, see paragraph three previous cable, include those stated their note May twenty-ninth[2] plus those under (A) above.

(E) Observe however that on this occasion nothing said explicitly about territory.

(F) One main point U.S.A. approach is that Israel–Arab agreement must precede U.S.A. help. I have tended say that information about what U.S.A. help expectable would assist Israel, Arabs, reach agreement.

(G) Aubrey [Eban] not informed this or previous cable.

.4 מס' 97.

97
.1 מס' 96.
.2 מס' 42.

(H) Feel that properly this communication should been made by McDonald to you not by Hare to me and suggest you tell McDonald accordingly.
(I) Suggest Elath return Washington.[3]

Eytan

98

שר החוץ אל שגריר ארצות־הברית בישראל[1]
Minister of Foreign Affairs to the Ambassador of the United States in Israel

Copy: 130.02/2442/2 :העתק

Tel Aviv, 23 June 1949

The Minister for Foreign Affairs presents his compliments to the Ambassador of the United States and has the honour to communicate to him the following reaction of the Government of Israel to the Aide-Mémoire of the State Department concerning the settlement of certain problems in Jerusalem, transmitted to the Foreign Ministry on June 20, 1949.[2]

As already explained orally, the Government of Israel is unable to subscribe to the view of the United States Government that the present situation in Jerusalem constitutes a threat to peace in Palestine, unless the State Department is in possession of reliable information indicating an intention on the part of the Government of Transjordan to resort to offensive military action in that area.

At the same time the Government of Israel welcomes the method proposed by the United States Government for the settlement of certain points at issue between it and the Government of Transjordan. It is prepared to accept this method because of its concern to achieve an early solution of these problems and not because, for its own part, it has reasons to fear that the present state of affairs is a menace to peace.

As regards the scope of the problems the solution of which should be so attempted, the Government of Israel prefers to adhere to the framework of the Israel–Transjordan Armistice Agreement signed in Rhodes on April 3, 1949. The problems with the settlement of which the Special Committee set up

3. ראה מס׳ 76, הערה 1. תשובת ישראל – ראה מס׳ 101.

98

1. המסמך שלפנינו נמסר לר. פורד, יועץ בשגרירות ארצות־הברית בישראל, ב־24 ביוני.
2. המסמך בתיק 130.02/2443/3 ופורסם ב־*FRUS*, 1949, VI, pp. 1153–4. הוא נוסח בעקבות המתיחות ששררה בירושלים בין ישראל לירדן סביב פרשת ארמון הנציב. (ראה מס׳ 66 והערה 1 שם, ומס׳ 84.) כדי להקל על המתח הציעה ממשלת ארצות־הברית לישראל ולירדן לדון בוועדת שביתת־הנשק המעורבת בכמה בעיות בנושא ירושלים שנמסרו מלכתחילה להכרעתה של הוועדה המיוחדת (ראה מס׳ 15, הערה 5).

under the terms of that Agreement was entrusted are listed in Article VIII of the Agreement. In accepting the present United States proposal the Government of Israel has in mind those of the items mentioned in Article VIII which have not yet formed the subject of an agreement in the Special Committee.

Accordingly, the Government of Israel has instructed its representatives on the Special Committee to propose, or to support the proposal, that the items as defined in the preceding paragraph should be referred to the Mixed Armistice Commission, to meet under the chairmanship of General Riley, for an agreed settlement.

The Government of Israel is not of the opinion that the reference to the Mixed Armistice Commission of the outstanding items of Article VIII of the Armistice Agreement should involve the supersession of the Special Committee in the sense that thereupon its existence and functioning should be terminated.

On the contrary, the Government of Israel believes that the Special Committee, as a body set up in accordance with the Armistice Agreement, should continue to exist and meet for the discussion and settlement of such problems as both parties may agree upon in accordance with former practice.

The Minister for Foreign Affairs takes the opportunity of renewing to His Excellency the American Ambassador the assurance of his highest consideration.

99

א. אבריאל אל ש. אלישיב
E. Avriel to S. Eliashiv

מברק מוצפן CI171. התקבל: 24.6
נוסח נכנס: 130.09/2342/12

פראג, 23 ביוני 1949

השגריר הבולגרי[1] שאל תכניותינו לגבי יצירת קשרים דיפלומטיים עם מדינתו. הביע השתוממות שאנו מזניחים את ארצו שהראתה הבנה כה רבה בעניין העלייה.[2] הסברתי הקשיים בהקמת רשת בינלאומית של נציגויות ורמזתי לאפשרות להקים קונסוליה כללית בסופיה. לפי הרגשתי היתה פנייתו מכוונת על־ידי ממשלתו ויסתפקו

99

1. ננקו ניקולאייב, שגריר בולגריה בצ׳כוסלובקיה.
2. למעשה ביקשה בולגריה מישראל להשהות מינוי נציג רשמי בסופיה עד סוף מארס 1949, מועד סיום יציאתם של יהודי בולגריה (ראה כרך 2, מס׳ 398, סעיף ו).

בקונסוליה כללית. הם מתכוונים לעת־עתה לשלוח נציג מסחרי לישראל. כנראה יוטל עליו לבדוק כוונותינו לגבי הקשרים הדיפלומטיים. נא להודיעני.[3]

אבריאל

100

א. אבן: תזכיר על שיחה עם ב.נ. ראו[1] (בניו יורק, ב־23 ביוני 1949)
A. Eban: *Aide-Mémoire* of Conversation with B.N. Rau (New York, 23 June 1949)

93.03/71/14

It is suggested that the Government of India might be willing to reconsider its attitude to Israel in the light of the following considerations:

1. There is no conflict of interest between the two countries. On the contrary, they have many circumstances and aspirations in common. Both countries have emerged recently to independence after a period of resistance to colonialism.
2. Israel, like India, seeks a conciliatory and unprejudiced position in the conflict between East and West. Both countries are anxious that the independence of Asia shall be complete and not prejudiced by particular strategic entanglements or by the establishment of bases for or against any power or group of powers.
3. India and Israel, almost alone amongst the newly liberated States of Asia, lay emphasis on the economic and social factor in national liberation. They do not put sole stress on the political and institutional tasks of national movements. In this respect they differ profoundly from Moslem and Arab Governments which, while emphasising the aim of political emancipation, continue to maintain obsolete social forms and make no contribution to the fight against squalor, disease, illiteracy and social injustice.
4. Both India and Israel are faced with difficult problems arising from exclusive and expansionist movements in the Moslem world. Israel constitutes a break in the uninterrupted continuity of Moslem domination extending from Pakistan to Western Morocco. Nevertheless, Israel fully upholds the principle of regional cooperation and identifies itself with all movements which genuinely seek the emancipation of nonself-governing

3. בתשובה מסר אלישיב על הדעה המתגבשת במשרד החוץ למסור את הנציגות הישראלית בסופיה לציר ישראל בבלגרד. מפאת היחסים המתוחים בין שתי המדינות ביקש מאבריאל "לגשש באופן זהיר" בכיוון זה אצל שגרירי יוגוסלביה ובולגריה בפראג. (19.7.1949, 130.11/2493/4.)

100

1. בנגל ראו, הנציג הקבוע של הודו באו"ם.

territories from foreign rule and strategic exploitation. It is significant that India and Israel took an identical course in the discussion of the future of Italy's former colonies.[2]

5. Israel has achieved certain results in cooperative agriculture and in the stimulation of production by scientific means which have been regarded by Indian observers as having some significance for similar problems faced by India on a much vaster scale. If normal political relations can be envisaged. there are good prospects for free and fruitful inter-change on the scientific and cultural levels.

6. In order to illustrate the widespread community of interest and ideals between India and Israel, it is instructive to note that in the closing part of the recent session of the General Assembly, Israel was faced with many items on the agenda covering a wide area in international relations and fundamental human rights. On each of these questions (e.g. Italian colonies; the Franco regime in Spain;[3] the treatment of Indians in South Africa;[4] inquiry into the position of aborigines in Latin America)[5] the Israeli attitude coincided precisely with that of the Indian Delegation.

7. Israel has always attempted to understand the special interests and problems which have made it difficult for India to take an objective and detached view in the dispute between Israel and the Arab States. The Government of India, however, might find itself able at this stage to govern its attitude strictly on the merits of the case. Israel has achieved recognition as a State and membership in the United Nations without India having incurred responsibility in either case. The Arab world, however, could hardly with justification expect India to ignore the fact that these two events have taken place, or to refrain from drawing the logical conclusion. The Israeli Delegation suggests that the issue is not merely that of formal recognition. The question is whether a general affinity does not exist between these two States, the one vast and powerful, the other small but dynamic, whose simultaneous rise to independence has been the main feature of recent Asian history.

2. ראה הערת־עורך, עמ' 56.
3. ראה הערת־עורך, עמ' 48.
4. ישראל תמכה בהחלטת העצרת, שהתקבלה ברוב של 47 נגד אחד (דרום אפריקה), לפתוח במשא־ומתן ישיר בין הודו, פקיסטאן ודרום אפריקה על מצב המיעוט ההודי בדרום אפריקה. ישראל סירבה להיענות לבקשת דרום אפריקה להימנע מהצבעה.
5. ישראל תמכה בהצעת בוליביה למנות ועדה לחקור את מצבם של האינדיאנים והכושים בדרום אמריקה.

101

ו. איתן אל ר. הייר (לוזאן)
W. Eytan to R. Hare (Lausanne)

Copy: 130.02/2441/1 :העתק

Lausanne, 24 June 1949

Dear Mr. Hare,

The message which you conveyed to me on June 22nd[1] indicated in a general way that in the view of the United States Government the position adopted by my delegation at Lausanne differed from Israeli policy as stated to that Government by Ambassador Elath on May 11th[2] and to the Ad Hoc Political Committee of the United Nations by Mr. Aubrey Eban on May 5th.[3] The message did not specify the points in which our position at Lausanne differed from the principles previously embraced by Israeli representatives.

I told you in our subsequent conversation yesterday evening that I could not find any discrepancy between my Government's policy as presented by the delegation at Lausanne and that policy as elaborated by Mr. Eban and Ambassador Elath. I asked you at the same time whether you would be good enough to obtain from your Government a more specific statement concerning the differences or inconsistencies to which its message referred.

I have now gone into the matter in some detail and given further study to the statements previously made by my Government's spokesmen. You will agree, I think, that the three principal matters which have been under discussion at Lausanne, and which earlier formed the subject of Mr. Eban's and Ambassador Elath's pronouncements, are the future of Jerusalem, the problem of the refugees, and the boundaries of the State of Israel.

1. The future of Jerusalem. My delegation has made only one statement on this question – my letter to the chairman of the Committee on Jerusalem of May 31st.[4] You will agree that the terms of this letter are wholly in keeping with Mr. Eban's statement of May 5th and with the views represented by Ambassador Elath.

2. The problem of the refugees. Mr. Eban stated on May 5th: "The Government of Israel believes that a solution of this problem is inseparably linked with a solution of the outstanding issues between it and the Arab States and that no satisfactory solution is possible except by the restoration of peace in the Middle East. A solution can only be found within a final settlement creating conditions of cooperation between Israel and its neighbours . . . The

101

1. מס' 96 ו־97.
2. מס' 18.
3. מס' 5 וראה הערה 1 שם.
4. מס' 45.

Government of Israel is earnestly anxious to contribute to the solution of this problem even though it is not of its making. This anxiety proceeds from moral considerations and from Israel's interest in stable conditions throughout the Middle East. Any rehabilitation of Arab refugees in any part of the Middle East, whether in Israel or in the neighbouring countries, involves intricate tasks of resettlement . . . A study of the economic, irrigation and other potentialities of the under-populated and under-developed areas of the Arab States reveals greater possibilities for a stable solution by this method (resettlement outside Israel) than by resettlement in Israel. It is for these reasons that the Government of Israel contends that resettlement in neighbouring areas be considered as the main principle of solution. However, Israel will be ready to make its own contribution to a solution of this problem. It is not yet ascertainable either how many wish to return under conditions that may be prescribed by the Assembly, or how many Israel can receive in the light of existing political and economic considerations. Our first objective at Lausanne will be to reach an agreement by direct negotiation on the contribution to be made by each Government towards the settlement of this grave problem. The extent of the Government of Israel's own contribution will depend entirely on the formal establishment of peace and relations of good neighbourliness between Israel and the Arab States.'' Ambassador Elath wrote on similar lines to the United States Secretary of State, who in a letter to the Ambassador on May 18th[5] stated that the United States Government was gratified to note that the Israeli Representative's statement before the Ad Hoc Committee gave assurances that Israel would contribute to a solution of the refugee problem and accept the principle of repatriation.

The position adopted by my delegation at Lausanne has, you will concede, been fully consistent with Mr. Eban's statement. We have stressed that a solution of the refugee problem and Israel's contribution to such a solution, must depend on the restoration of peace. We have made it clear throughout that in any case, in the view of our Government, the solution should be sought mainly in resettlement outside Israel; and that any rehabilitation of the refugees, whether in Israel or elsewhere in the Middle East, involved, as Mr. Eban said, ''intricate tasks of resettlement''. We have consistently sought direct negotiations with the Arab delegations with a view to reaching an agreement, our latest suggestion to this effect having been the establishment of five sub-committees, including a sub-committee on refugees, in which we hope that the Arab representatives would take part jointly with ourselves. I presume, therefore, that the discrepancies alleged in the message you conveyed to me the day before yesterday did not refer to my delegation's attitude on the question of refugees.

3. The boundaries of the State of Israel. Here again I would quote what Mr. Eban said on May 5th: ''The fact that an Arab State did not arise in the part of Palestine envisaged by the November 29th resolution, as well as the

5. ראה מס' 31 והערה 4 שם.

circumstances of war and military occupation, render essential a process of peaceful adjustment of the territorial provisions laid down under the resolution of November 29th 1947 . . . The view which my Government expounded at the Paris session was that this adjustment should be made, not by arbitrary changes imposed from outside, but through agreements freely arrived at amongst the Governments concerned. This principle commended itself to the overwhelming majority of the General Assembly, which declined to endorse any specific territorial changes and dealt with this question in paragraph 5 of the resolution (of 11th December 1948)[6] . . . Israel interprets this resolution as a directive to the Governments concerned to settle their territorial differences and claims, as well as other differences and claims, by a process of negotiation . . . In this connection we draw great encouragement from the success of the armistice negotiations which have led to the establishment of agreed demarcation lines between the military forces of the Governments concerned. These agreements were reached by a process of free discussion and reciprocal concession." The Government of Israel's policy was interpreted to the United States Government by Ambassador Elath in very similar terms.

I would recall that my delegation at Lausanne has, from the first, expressed its willingness, indeed its anxiety, to negotiate a territorial settlement with each of the delegations representing the Arab States. We have adhered throughout to the principle of mutual adjustments to be agreed upon in the common interest, and we have recently urged the establishment of a sub-committee to deal with these matters specifically. I would refer you particularly to my letter to the Conciliation Commission of June 11th,[7] in which I based myself on precisely the same paragraph of the resolution of 11th December 1948 which Mr. Eban invoked in the course of his statement.

My delegation has made specific proposals with regard to a frontier settlement, to which, as you know, there has been no response whatever from the Arab delegations. The Arab delegations have so far put forward no proposals of their own, and the "process of negotiation" recommended by Mr. Eban has thus proved impossible, although my delegation has consistently sought it. I should like here to quote from the summary record of my delegation's meeting with the Conciliation Commission on June 9th (SR/LM/19, page 5):[8] "With regard to the territorial question, Dr. Eytan recalled that on May 12th his delegation had accepted a certain document as a basis for discussion,[9] while making it clear that it did not thereby commit itself to acceptance of the particular series of frontiers indicated in the document. The principle maintained by his Government from the beginning was one which had received the endorsement of the General Assembly,

6. נספח א.
7. מס' 71.
8. פרוטוקול בתיק 130.02/2441/1.
9. ראה הערת־עורך בעמ' 50–51.

namely, the mutual adjustment of borders by free negotiations between the parties, to the common advantage of all the parties. His Government could not accept any contention that because a certain proportionate distribution of territory had been agreed upon in November 1947, that proportion was sacred and must be preserved regardless of events which had taken place since that time . . . The Government of Israel was ready to discuss mutual borders with each of the four States which were its neighbours; to hear their views regarding the adjustment of the frontiers and make its own proposals; it could not, however, accept an arbitrary mathematical proportion as a criterion for settlement of frontiers. In the first place, that proportion had been fixed on the basis of certain assumptions of which all but one – the creation of the State of Israel – had not materialised. In the second place, the present military situation in Palestine must be considered . . . If a settlement of boundaries were to be effected according to the principle of free negotiations advocated by his Government, and envisaged by the General Assembly in the resolution of 11th December 1948, it was obviously necessary that his delegation should be able to meet and talk directly with the delegations of the Arab States."

I am sorry to have had to trouble you with so long a letter, but I thought it worth while to make a full study of the record. Examination of the record, as you will have seen from the foregoing pages, reveals no discrepancy or inconsistency whatever between the position adopted by my delegation here at Lausanne and that stated on May 5th and May 11th respectively by Mr. Eban and Ambassador Elath. There may be a varying emphasis or a difference of phrase here and there, but on no matter of fundamental policy nor on any other point of importance can I find any trace of the discrepancy or inconsistency referred to in the message which you delivered to me two days ago from your Government.[10]

With all good wishes,

Cordially yours,

10. תשובת הייר, מיום 27.6.1949, בתיק 130.02/2441/1.

102

ו. איתן אל מ. שרת
W. Eytan to M. Sharett

Orig.: 130.02/2447/6 :מקור

Lausanne, 24 June 1949

Dear Moshe,

Your LS/75[1] was very difficult to understand. I do not know what the press has been reporting about boundaries, but I want to assure you:

1. That we have always made it clear that we will discuss boundaries only with the neighbouring country immediately concerned.
2. That so far no discussion of boundaries at all has started. The only thing that has been done by us is to submit our proposals for our borders with Lebanon, Egypt, Transjordan, and the Triangle – copies of which you received at the time.[2] We have never at any time gone beyond this.
3. At my meeting with the Committee on Monday this week, I made it clear to them that the armistice agreements and therefore the territorial position under the armistice agreements cannot be changed except by mutual consent of the parties immediately concerned or unless superseded by an agreed peace treaty. Unless and until this happens, the armistice positions remain in full force.
4. The Arabs have so far submitted no boundary proposals at all.

I don't know what the Press has got hold of on this subject, but in any case the above represents the true situation. Incidentally, the Associated Press correspondent got hold of and published a fantastic story about our position on Jerusalem, attributing to me a demand that all of Jerusalem old and new become Israeli and a refusal to accept U.N. supervision of Holy Places. As not a word has been said about Jerusalem apart from my letter of May 31st[3] to the chairman of the Jerusalem Committee, we have been trying to trace where this man found his story; and anyway it has been flatly denied. But this just shows the sort of thing the Press gets hold of.

With regard to a possible "break" in the proceedings, the likeliest thing now is that the work here will continue, the delegations and U.N. staff will remain, the General Committee, the Committee on Jerusalem, etc. will carry on as usual; but a ten-day pause may be made to enable members of the Commission to consult in their capitals (I doubt whether Yalchin will in fact

102

1. שרת הביע דאגה עמוקה מהדיווח שנמסר בעיתונות שוועדת הגבולות (ראה מס׳ 95) תטפל בשאלת עתידו של החלק הערבי של ארץ־ישראל. הוא חשש שהידיעה תתפרש כהכרה ישראלית בזכותן של מדינות ערב להתערב בעתידו של האיזור והדגיש כי רק לאחרונה הבטיח בכנסת כי ישראל תשא ותתן על גבולותיה עם כל מדינה ערבית בנפרד. (23.6.1949, 130.09/2317/8.)
2. ראה מס׳ 6.
3. מס׳ 45.

go to Ankara) and leading members of the delegations to do likewise. This ten-day pause, I should explain, will be a pause *only* in the plenary sessions of the Commission itself, not in anything else.

Yours ever,

W.E.

103

א. אבן אל ו. איתן (לוזאן)

A. Eban to W. Eytan (Lausanne)

Orig.: 130.02/2444/19 :מקור

New York, 24 June 1949

Dear Walter,

I am replying to your letter of the 13th June,[1] with most of which I agree. I am, however, puzzled by your statement that the Conciliation Commission is still "urging us to accept the principle of repatriation". The official United States view is that we have accepted the principle. In a letter from Acheson to Elath a few weeks ago,[2] the U.S. Government expressed its gratification that Israel had accepted the repatriation principle. They referred to the statement which I was authorized to make in the Ad Hoc Committee[3] to the effect that Israel would be prepared to make its own contribution in the context of a general settlement, to which the Arab States would contribute preponderantly.

Now if the United States chooses to regard this as the acceptance of the repatriation principle, there is no reason at all for disillusioning it. Moreover, we have information from Arab sources that the United States has informed Arab Governments that our declarations to the Ad Hoc Committee constituted an acceptance of the principle of repatriation.

Accordingly, whenever a member of the Commission charges you with not having accepted the principle of repatriation, I suggest that you answer that we have accepted that principle and that the U.S. has acknowledged this fact. It is obviously ridiculous to charge a government with rejecting the principle of repatriation when that Government's peace proposals involve a considerable contribution to the overall resettlement scheme, quite apart from the uniting of the families, etc. etc. I believe that the matter can be summarized as follows: Originally the United States in the Palestine Conciliation Commission declared that if we would accept their seven point short term

103

1. מס' 75.
2. ראה מס' 31 והערה 4 שם.
3. ראה מס' 5 והערה 1 שם.

program,[4] the Arabs could be brought to talk peace. Once we had accepted that program in general, they said that it was still necessary for us to accept the principle of repatriation they whereupon would make the Arabs talk peace. Once we had accepted the principle of repatriation and assured them that we would make our contribution, they went still further and said that we must actually begin the implementation of our promised contribution, without awaiting any step towards peace on the Arab side. What is clearly happening is that the carrot of Arab peace talks is being dangled before our noses inducing us to make one advance after another without the slightest assurance of reward in terms of actual peace. It can be seen from the summary records and especially from Boisanger's statements that there is no serious intention to persuade Arabs into peace talks at all.

Cordier is now back and his visit was an unqualified success from our point of view. You obviously impressed him greatly; but an even greater impression was made upon him in the negative sense by the Commission. His only criticism of us was to suggest that we cease flaunting Bunche at the envious and infuriated Commissioners.

The prospect of an individual U.N. Mediator only arises in September. Trygve Lie believes that if the Commission fails the Assembly will not draw the conclusion that conciliation is useless, but that a more serious effort should be made in accordance with the procedures which led Bunche to success. The Assembly is so bored with the Palestine problem and so conscious of the fate of previous attempts at imposed solutions that it is more likely to accept this line of thought than to start laborious discussions as to who is to have the Negev and what should happen to the Triangle. From my own contacts with delegations here I share the view that this approach can succeed if we work hard for it. It is for this reason that it is important so to clarify the record as to make it obvious that the conciliation effort failed, if it does, through faults in the Commission's procedures and composition, especially the fact that it represented not the United Nations, but three governments with specific interests in the Near East. Incidentally, the doctrine that mediation is the business of disinterested persons and not of interested governments may be discussed in the Assembly on a general level in connection with the Little Assembly's recommendation to establish a panel of mediators from which U.N. commissions should be drawn, instead of the hitherto accepted method of inviting specified governments to appoint their representatives. I presume that with our own experience behind us we should accept that line of approach as the best one. The second best would be the UNSCOP method of small neutral and disinterested States.

You have certainly not underestimated Ethridge's effects. He is running around in alternating moods of sheer bloody mindedness and relative moderation, according to his audience and his mood. I believe that

4. ראה נספח ב.

historically the trouble goes back to the early days when the Commission was being ignored in Jerusalem. Ethridge is not without vanity either on his behalf or on behalf of United States prestige.

Subject to my first paragraph I fully agree to the course which you suggest with reference to the formulation of our refugee position. My own feeling, however, is that we shall not improve our political situation here until some of the commitments that we have already made are actually carried out. I believe that the reuniting of families should be exempt from the usual condition of the prior establishment of peace. Irrespective of the numbers involved this would have a big effect and would make our subsequent intransigence on the main issue more widely understood. I do not relish this compromise with a principle that is perfectly justifiable in itself, but if we have to choose between the acceptance of these 30,000 relatives in advance of a peace settlement, and the profound alienation of President Truman, I have no hesitation in declaring my choice on grounds of pure political prudence. I have no doubt whatever that we are approaching such a choice and that our Government must take the responsibility either of modifying the non-return principle to a limited extent or to a serious break with the United States. The fact that we are right and the United States is wrong is not of much account here.

The Commission apparently has no intention of submitting a report at this time. I doubt if they are willing to make public confession of their failure to bring the parties together. Accordingly we should content ourselves with privately bombarding the appropriate quarters with a clear summary of our initiative as contrasted with the negation both of the Arabs and the Commission.

Yours ever,

Aubrey

104

הנשיא וייצמן אל הנשיא טרומן (ואשינגטון)
President Weizmann to President Truman (Washington)

Copy: 130.02/2414/26 :העתק

Rehovoth, 24 June 1949[1]

Dear Mr. President,

The Government of Israel have communicated to me the text of the Note transmitted to them on your behalf on the 29th May,[2] as well as their reply of June 8th.[3] The matters raised in the Note are of such gravity that I feel impelled to address you personally on the subject. You have throughout taken such a warm and helpful interest in the affairs of our young State that I am most anxiously concerned that you, our great and good friend, should be under no misapprehension regarding our position and intentions concerning the issues now at stake. I wish, indeed, it were possible for me to talk matters over personally with you. That is always the best way of removing misunderstanding.

We have all been distressed at the slow progress made at Lausanne. It may be that the device of a Conciliation Commission, consisting not of officers of the U.N., but of delegates of three different countries, with different backgrounds and policies, was not the best way of promoting a speedy settlement. It certainly appears to have been less effective than the mediation of one man pursued in the name of the United Nations as a whole. But be that as it may, we are trying our best to work with this Commission and have submitted to them a number of proposals, to none of which we have so far received any reply from the other side. Indeed up till now the Arab States have altogether refused to sit with our delegates under the auspices of the Commission.

When our Delegation first arrived in Lausanne on April 30th, they immediately announced that they had come with full authorisation to negotiate a comprehensive peace settlement with the delegates of the Arab States covering all the matters referred to in the U.N. Resolution of 11th December, 1948.[4] They specifically stated that Israel was ready to contribute

104

1. המכתב שלפנינו עבר שינויים אחדים עד לגיבוש הנוסח הסופי המובא להלן. השינויים העיקריים הוכנסו בעקבות השגותיו של אבן על טיוטה שהכין ל. כהן (13.6.1949) ועל נוסח סופי (24.6.1949) שהובא אליו לניו יורק. המכתב נשלח לנשיא רק ב־6 ביולי, ולמרות שהוכנסו בו שינויים אחדים ברגע האחרון, לא שונה ציון תאריך המשלוח. (השווה *FRUS*, 1949, VI, pp. 1168–73; ראה טיוטות של המכתב וכן תכתובת בנושא בתיק 130.02/2414/26. ראה גם מברק אבן אל שרת, T272, 21.6.1949, אבן אל כהן, T331, 6.7.1949, 130.09/2329/7; מברק שרת אל אבן, LS504, 22.6.1949, 130.09/2328/6; ל. כהן אל אבן, Y231, 30.6.1949, 130.09/2329/12.)
2. מס׳ 42.
3. מס׳ 64.
4. ראה נספח א.

towards solving the Arab refugee problem in cooperation with the United Nations and the Arab States. A few days later they submitted to the Commission a draft preamble and two articles of a proposed peace treaty to serve as a basis for discussion.[5] In this draft they proposed, among other things, the final liquidation of the war, the establishment of normal political and economic relations between Israel and the Arab States, mutual guarantees of the frontiers, abstention from the use of force for the settlement of disputes, and international arbitration in case such disputes could not be settled by agreement.

To this day we have not received any reply to these basic proposals.

Coming to the question of the Arab refugees, our delegation gave repeated assurances to the Commission that Israel was ready to cooperate with the U.N. and the Arab States for a solution of the refugee problem. We pledged ourselves to guarantee the civil rights of all minorities within our territory; we accepted the principle of compensation for land abandoned by Arabs; we declared our readiness to unfreeze Arab accounts in our banks immediately on the conclusion of peace; we set up a Custodian of Absentee Property. Our delegation informed the Commission that the Government of Israel was ready to readmit members of Arab families separated by the war.

In conformity with the General Assembly's Resolution of December 11th, relating to access to ports and means of communication, our delegation has offered to create a free zone in the Haifa port for the benefit of Transjordan. Various proposals were made by our delegation for the delimitation of the frontiers of Israel with the Arab States. Our delegation also elaborated our attitude on the Jerusalem question.

All these constructive proposals have not elicited a single reply from the Arab delegations. It would, indeed, appear that these delegations did not come to Lausanne with authority to negotiate a peace settlement, but solely for the purpose of arranging for the repatriation of the Arab refugees to Israel.

Our delegation subsequently proposed the establishment of a number of sub-committees to deal with the general principles and conditions of peace, the territorial settlement, the refugee problem, the Jerusalem question, and the economic development of the Middle East,[6] pursuant to Clause 10 of the U.N. Resolution of December 11th. We have not yet learnt the reaction of the Arab Delegations to these proposals. Finally, when members of the Commission suggested in a spirit of despondency that the Conference be suspended for a time, our delegation strongly opposed this course.

I feel sure you will agree, Mr. President, that in the light of these indisputable facts, we can hardly be charged with having failed to cooperate with the Commission. If so far nothing substantial has resulted from these talks, this is due essentially to the negative attitude of the Arab delegations and their persistent refusal to meet us under the auspices of the Commission.

5. ראה מס' 6 (נספח).
6. מס' 95.

It is a great pity that the Commission failed to dislodge them from that negative attitude.

Permit me to add a few words on the two issues which are in the centre of the discussion: the territorial question and the refugee problem.

We have no aggressive designs against anyone and we are not looking for additional territory. But I think that no fair-minded man will deny us the right to retain that part of our ancient land which has become ours at a terrible cost of blood and treasure in the course of a war forced upon us by others. Most of the country which we hold beyond the boundaries set out on November 29th, 1947, was occupied by our forces during the second military campaign which was the result of the Arabs' defiant refusal to accept the Mediator's urgent plea for a continuation of the first truce. Bitter experience has shown that without that territory we are defenceless. Were we to give up the corridor to Jerusalem, that great city, whose people suffered so much and so heroically last year, would again be exposed to the danger of having its water supply cut off and of being starved into submission. In exactly the same way, Western Galilee holds the key to the defence of Haifa and the Valley of Jezreel, while the Ramleh area assures the safety of Tel Aviv from such menacing attacks as were launched upon it last year. None of these areas was ever allotted to any of the Arab States with which we are now negotiating. All of them are occupied by Israel legally under armistice agreements.

The Palestine Arab State contemplated in the U.N. Resolution of 29th November 1947 has not come into being – not through any fault of ours – and there is no reason whatever why the neighbouring Arab States who invaded Palestine in flagrant defiance of their obligations under the Charter, should be appeased by territorial "compensation" at our expense. Incidentally, all these demands for compensation in the end boil down to the same old question on which you took so firm a stand last year – the Negev. It is the Negev, particularly the southern Negev, which appears again to be demanded from us. The reasons against it are just as potent as they were last year when you so strongly opposed our being deprived of that area which contains the country's sole mineral resources and which, in addition, is our only gateway to the East. What importance attaches to our having direct access to the Red Sea has been brought home to us strikingly by Egypt's closing of the Suez Canal to all ships – even British ships – carrying, or suspected of carrying, goods to Israel. Because of such closure we are compelled to bring vital supplies (wheat, etc.) from Australia and the Far East all the way via the Cape and Gibraltar. With the coast of Eylat in our possession and the Negev opened up by transport roads, we shall have free access to the sea routes which are vital to our existence.

Now as to the refugee problem. It is a grave issue, but it was not created by us. It was not the birth of Israel which created the Arab refugee problem, as our enemies now proclaim, but the Arab attempt to prevent that birth by armed force. These people are not refugees in the sense in which that term has been sanctified by the martyrdom of millions in Europe – they are part of an

aggressor group which failed and which makes no secret of its intention to resume aggression. They left the country last year at the bidding of their leaders and military commanders and as part of the Arab strategic plan. But in spite of all this we are, for humanitarian reasons, ready to contribute as far as we can towards a solution of this problem. We have, in fact, done a good deal more under this head than could, for obvious reasons, be published. Your Ambassador has been given details under this head. We have been steadily readmitting Arab refugees during the last few months. The number of those who have returned already exceeds 25,000. We are ready to reunite Arab families separated by the war, and we are now approaching the various Arab States through the Mixed Armistice Commissions for setting up special machinery to facilitate their return in organised form. We are prepared to readmit more as part of a peace settlement. There are, however, two overriding considerations which limit what we can do in this sphere: we dare not again endanger our hard-won independence and security and, with all the good will in the world, we cannot undertake tasks which are economically beyond our strength.

So many malicious charges have been levelled against us in connection with this Arab refugee question, that I cannot help drawing attention to the basis realities of the situation. We are a small State, nine hundred thousand Jews wedged in between forty million Arabs. We held our own last year by a terrific effort and at very heavy sacrifices, losing some of our finest youth and suffering heavy damage. The Arab States are making no secret of their intention of resuming war whenever they are ready for it. Only two days ago Faris el Khoury, the former Syrian member of the Security Council and Chairman of the Syrian Chamber, declared that the war against us "remains the corner-stone of Arab policy". Not a week passes without our being warned by authoritative Arab spokesmen of the coming "second round". The Arab States are rearming on a big scale, building up modern armament industries of their own and purchasing the most deadly weapons. A few weeks ago squadrons of British Vampire jet fighters were flown to the Suez Canal Zone – half an hour's air flight from our frontier – ready for instant delivery when wanted, while Egyptian pilots are being trained in their use close by. Egypt has also ordered British destroyers with 4" and 6" guns and submarines, while there is hardly any secret about the French rearming the Syrians. This rearmament, Mr. President, constitutes a direct threat to the peace of the Middle East and thereby also to the peace of the world. With this open threat of war hanging over us, can we ignore the security aspect of the admission of a large Arab population who, whatever their individual feelings might be, are likely to turn against us if war restarts?

Apart from the security question, which to my mind is paramount, there is the economic difficulty. When the United Nations in November 1947 voted in favour of a Jewish State, it was motivated pre-eminently by the purpose of solving once and for all the Jewish question in Europe, to get rid of the concentration camps and of the aftermath of Hitler's holocaust. I know, Mr.

President, that this purpose was uppermost in your mind when you gave us your staunch and steady support in those critical days. We are now doing exactly what we were expected to do. We are liquidating one camp after another and have already brought over many thousands of their former inmates. Can we be expected at the same time to build up, alongside this big effort of reconstruction, a new Arab economy to absorb hundreds of thousands of Arabs? For let there be no mistake about it: the Arab economic and social structure as it was prior to last year's exodus has ceased to exist. The Arab refugee question can be solved in a big way only by a comprehensive effort of reconstruction. The crucial question is: is that effort to be undertaken in Israel, with all the political, security and economic stresses and strains arising therefrom, or in the neighbouring Arab countries where vast fertile areas are available for such resettlement and where these people can find a home in the congenial surroundings of an Arab society?

Our policy, as I stated before, is not one of absolute refusal to readmit Arabs and we may, if real peace is established, be able to do more in this respect than if the present atmosphere of latent war and hostility continues. But an all-round solution can only be found as part of a general development scheme for the benefit of the Middle East as a whole. Towards such a development scheme Israel is ready to make its contribution: I hope it will be a significant contribution. But to achieve all this there must be negotiation, agreement and peace. The most vital need at the present hour is for Arabs and Jews to enter into direct negotiations and hammer out an agreed settlement. I plead with you, Mr. President, that you may use your unique influence to induce the Arab States to face the realities of the situation and to take that decisive step.

With affectionate greetings, Yours very sincerely,

הערת־עורך
Editorial Note

הצעת מחלקת המדינה לתווך בין ישראל ומצרים

ב־24 ביוני מסר דין ראסק את המסמך שלפנינו לא. הד והעיר בשוליו כמה הערות נוספות: הוא אמר שתכנית עזה "ראויה לשיקול־דעת רציני", אך לדעתו ידרוש מימושה פיצוי טריטוריאלי למצרים ואולי גם ל"מדינה ערבית אחרת". הוא מסר על הצעת ממשלתו לקשור מגע בלתי־פורמלי בין נציגי ישראל ומצרים להשגת הסדר ביניהן, אך הוסיף כי ממשלתו תעודד מגע ישיר אם ישראל תעדיף לוותר על התיווך האמריקאי. הוא עמד על דחיפות הטיפול בנושא הפליטים לקראת סיומה של תכנית הסיוע של האו"ם והדגיש כי תכנית להקצבות אמריקאיות יש להכין לפני אוגוסט הקרוב. (ראה מברק הד אל שרת, W269, 24.6.1949, 130.09/2308/9, והשווה *FRUS*, 1949, VI, pp. 1177–8.)

105

תזכיר מאת ממשלת ארצות-הברית

Aide-Mémoire by the Government of the United States

130.02/2414/26

Washington, 24 June 1949

Secret

Aide-Mémoire

The Government of the United States has received the note delivered by the Government of Israel to the United States Ambassador in Tel Aviv on June 8, 1949,[1] in response to the note of the United States Government dated May 29, 1949.[2] The United States Government considers that there is an identity of interest between it, the Government of Israel and the Governments of the Arab States in the early accomplishment of an equitable settlement of the Palestine question, an interest which is in fact shared by all of the Members of the United Nations. It is therefore regrettable that the Government of Israel did not respond more affirmatively with respect to the questions of Palestinian refugees and of boundaries discussed in the United States note. The United States Government will wish at an early date to discuss these questions further with the Government of Israel and other interested Governments, but in the meantime desires to make the following observations with respect to the note of the Government of Israel dated June 8, 1949.

The United States Government does not consider that there has been any misunderstanding on its part of the position taken by the Government of Israel, as stated by Israeli Representatives at Lausanne, on the disposition of the refugee problem and on the final territorial settlement in Palestine.

With regard to refugees, Israeli Representatives stated that the Israeli Government will do nothing further at the present time, although it has under consideration certain urgent measures of a limited character. This position appears to be strongly reaffirmed in the Israeli note of June 8, 1949. The Government of Israel referred in that note to its readiness to pay compensation for land abandoned, to reunite families separated by the war, and generally to make its contribution to the solution of the problem by resettlement. It does not indicate that it is ready to contribute to the problem by accepting a substantial portion of the refugees on the basis of repatriation. On the contrary, the note states, "It is inconceivable that the Government of Israel should find itself able to undertake in one and the same breath the absorption of mass Jewish immigration and the reintegration of returning Arab refugees." It is quite true that the Resolution of the General Assembly

105

1. מס' 64.
2. מס' 42.

of December 11, 1948,[3] indicated that repatriation should be permitted "at the earliest practicable date" but it can hardly be supposed that this reference to practicability was intended to subordinate repatriation to mass Jewish immigration into Israel.

With regard to the statement in the Israeli note of June 8, 1949, that the incorporation within Israel of the Gaza strip and the refugees located therein was suggested by the United States member of the Conciliation Commission, the Government of Israel will recall that Prime Minister Ben-Gurion made this proposal to Mr. Mark Ethridge at Tiberias on April 18, 1949.[4] The United States Government has studied with interest a proposal along similar lines made by Israeli Representatives at Lausanne on May 20, 1949,[5] and sees no reason why the proposal might not become the basis for discussions between the Government of Israel and other interested Governments.

The United States Government regards the solution of the refugee problem as a common responsibility of Israel and the Arab States, which neither side should be permitted to shirk. It is for this reason that it has urged Israel to accept the principle of substantial repatriation and to begin immediate repatriation on a reasonable scale, and has urged the Arab States to accept the principle of substantial resettlement of refugees outside Palestine. The United States Government is convinced that unless both sides contribute fully to the solution of this problem, there is no basis for a settlement either of the refugee problem itself or of the other principal issues remaining unsettled. The United States Government is also convinced that the assumption of responsibility for the refugees by Israel and the Arab States constitutes a necessary condition to the provision of international assistance in the permanent disposition of the refugee problem.

The Government of the United States notes that the Government of Israel maintains that it cannot accept the principle of territorial compensation, related to the 1947 partition award, since that award was based on a series of assumptions which failed to materialise. It is observed, however, that the Government of Israel places considerable emphasis upon the continuing validity of the 1947 award where such emphasis supports its own position, for example, in connection with the military occupation by Israel of the southern part of the Negev during a period of truce and in connection with the presence of Syrian troops in a portion of Palestine allotted in 1947 to Israel. In any event, the partition of 1947 is the only authoritative expression of the views of the United Nations with respect to a just territorial division of Palestine between Arabs and Jews. The General Assembly has not indicated in which respects, if any, it believes the territorial basis of that award should be modified in the light of any changes in the assumption on which that partition was based.

3. נספח א.
4. ראה *FRUS*, 1949, VI, pp. 925–7.
5. פרוטוקול הישיבה בתיק 130.02/2441/9.

With regard to the statement that the United States position on the territorial question does not represent a policy of the United Nations, it must be recalled that, as a member of the United Nations Conciliation Commission, a body charged by the United Nations with promoting a final solution of the Palestine problem, the United States has the right and, indeed, the duty of advancing such positions as it believes may contribute to a just and lasting settlement. The United States Government could find no basis for such a settlement in the position taken by Israeli Representatives that Israel expects to retain all areas allocated to it by the 1947 Resolution of the General Assembly, to retain areas which it has occupied outside the 1947 partition lines, and to submit further demands as to territory in Arab Palestine in connection with the Israeli development program.

The United States Government cannot accept the contention of the Government of Israel that the admission of Israel to membership in the United Nations indicated that the members of the world community considered as satisfactory the attitude of Israel with respect to the provisions of the General Assembly Resolution of December 11, 1948. Mr. Eban stated before the Ad Hoc Committee of the General Assembly on May 5, 1949,[6] that it was his Government's understanding that nothing but the provisions of Article IV of the Charter were relevant in the consideration of an application for membership in the United Nations. He added that, while proposing to give the official views of the Government of Israel on the problem of Jerusalem and on the Arab refugees, he reserved Israel's opinion with regard to the relevance of extraneous issues to the question of admission to membership. The present effort of the Government of Israel to invoke support from the General Assembly for its position on such questions seems to be at variance with the basis on which it itself sought support for its admission to the United Nations. If there is any misunderstanding on this point which appears to impair the prospects of a settlement, the General Assembly can itself provide an authoritative interpretation of its action at its next regular session.

The United States Government has noted with appreciation the reference of the Government of Israel to the friendship for Israel of the Government and people of the United States. The suggestions which the United States Government has made in connection with a settlement of the Palestine problem have been motivated by deep and genuine concern for the peace and stability of the Near East, of which Israel is as much a part as are the Arab States, and by friendly interest in the future welfare of Israel. The United States Government continues in its resolve to do everything within its ability to assist the governments and peoples concerned to find a peaceful and lasting settlement of the Palestine question.

In conclusion, the United States Government wishes to emphasise its view that the military phases of the Palestine question must now be considered as terminated, and that any government which attempts to effect a particular

6. ראה מס' 5 והערה 1 שם.

settlement by the renewal of hostilities or the threat of hostilities would incur a grave responsibility before the community of nations. The United States Government welcomes the assurance it has received on this point from Representatives of the Governments directly concerned and looks forward to an early settlement which will relieve the peoples of all communities in and around Palestine of the misery and violence which has been their lot during recent years.

106

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y225 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/12 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 25 June 1949

Am consulting you, friends, most intimately. Intended in few days announce procedure families. Urged B[en]-G[urion] agree also state total readmitted refugees, say 25,000. He still hesitant lest encourage infiltration while I anxious turn [this][1] liability already incurred into political asset. In view what Hare told Eytan,[2] which assume you know, am weighing whether urge Government agree should add 50,000 as further final maximum contribution without Gaza to take effect on peace. Will this pacify U.S. turn scales our favour or mean we gave in and with more pressure will yield more? Jacob [Robinson][3] says you fear we slide along latter slope – I don't feel it. Note Hare didn't say word territor[y]. Cable me personal.[4]

Sharett

106

1. תוקן על־פי הנוסח הנכנס.
2. מס׳ 96 ר־97.
3. יעקב רובינסון, היועץ המשפטי של משלחת ישראל לאו״ם.
4. אבן השיב כי הוא מאמין שמספר של מאה אלף פליטים ויותר ירגיע את האמריקאים, אך מספר של שבעים וחמישה אלף רק יעיר את חמתם ועדיף לא לנקוב בו כלל. אם הממשלה תוכל להרחיק לכת עד למספר הראשון, יש מקום לתקווה שישראל תצליח לשכך את זעמם. (מברק אל שרת, T291, 2[5].6.1949, 93.01/2181/3.)

107

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מברק מוצפן ET32
נוסח יוצא: 130.02/2442/5

לוזאן, 26 ביוני 1949 (שעה: 01.00)

בהתייעצות עם הלבנונים התגבשה ההצעה המשותפת הבאה לניצול ימי הפסקת עבודת הוועדה: (א) מולקי ועמון[1] שהם בעד דיונים בגבולות והסכמי שלום יסעו למצרים לשכנע את ממשלתה שתשנה את עמדתה ותזדהה אתם. (ב) לאפשר לשניים מנציגי הפליטים לנסוע באותו הזמן למצרים כדי ללחוץ באותו הכיוון. (ג) לשלוח הוראות לצירי הלבנון וישראל בוואשינגטון להתקשר ביניהם וללחוץ יחד על האמריקאים שיסייעו להפיכת שיחות לוזאן לוועידת שלום ושילחצו בכיוון זה על מצרים. (ד) לשלוח הוראות דומות לנציגי ישראל והלבנון באו"ם. (ה) החבר השני של המשלחת הלבנונית[2] וששון יעברו לפאריס לשתי מטרות: ראשית לשמש חוליה מקשרת בין ואשינגטון, לייק־סאכסס וקהיר לבין הקריה וביירות. שנית – ללחץ משותף על הצרפתים שיסייעו להפיכת שיחות לוזאן לוועידת שלום ושילחצו בכיוון זה על סוריה. שתי מטרות להצעה הזאת: (א) להעלות את שיחות לוזאן, עם חידושן, על פסים רצויים ובעלי סיכויים. (ב) להמשיך בשיחות לוזאן גם בימי כינוס העצרת בספטמבר ולמנוע ויכוחים שיעמיקו את התהום בין היהודים והערבים. הלבנונים נוסעים אל שר החוץ שלהם שנמצא כיום באיטליה לקבל את הסכמתו להצעה. אני הבטחתי להעביר את ההצעה אליך.[3] הוחלט להיפגש שנית ביום הרביעי הבא. הלבנונים מקבלים עליהם להסתדר עם מולקי.

ששון

107

1. פואד עמון, המנהל הכללי של משרד החוץ הלבנוני, ראש משלחת לבנון לשיחות לוזאן.
2. מוחמד עלי חמאדה. השווה מס' 184 ו־210.
3. שרת השיב בזו הלשון: "... שוב ושוב ושוב האין זה מכניסנו מראש למעגל של משא־ומתן משותף עם כל החבורה לרבות בעניין הגבולות? מרגיש צורך שנדבר מחדש פה־אל־פה על המצב והקו להבא". (מברק TE35, 27.6.1949, 130.09/2317/8).

108

ו. איתן אל פ. דה־אסקאראטה (לוזאן)

W. Eytan to P. de Azcárate (Lausanne)

Copy: 130.02/2441/12 :העתק

Lausanne, 27 June 1949

Dear Dr. Azcárate,

My Government, as the Conciliation Commission is aware, has had under careful and sympathetic consideration the memorandum (AR/8) addressed to the General Committee on 18th May by the heads of the Arab delegations.[1]

I am now in a position to communicate to the Commission my Government's considered attitude on the points and suggestions raised in this memorandum.

1. The assumption that Arab-owned orange groves are generally intact, and that all that is needed for their preservation is the personal care of their owners and an adequate supply of labour and technical personnel, is unfortunately unfounded. As I have previously indicated to the Commission, most of the Arab-owned orange groves have been ruined by the ravages of war. Having been abandoned by their owners, they were not, for the most part, taken over by anyone. The resulting prolonged neglect has brought them to a state of dereliction beyond any hope of recovery. My Government will doubtless give the Technical Committee on Refugees every facility for examining this situation on the spot. Severe damage has, in particular, been caused to irrigation networks, and in many cases the owners themselves sabotaged their plant before leaving. Only a small proportion of the groves has been saved and is now under cultivation; it will interest the Commission to know that Arab as well as Jewish labour is employed on this work. The position is, in brief, that no amount of personal care or fresh supply of labour would be of any avail as far as the groves for the most part are concerned, and that the cultivation of those groves which have been saved does not require the introduction of labour from outside. Apart from these specific considerations, the Commission will recall that it is my Government's policy not to favour the re-admission of Arab refugees unless it be in the context of a peace settlement. This policy applies to the owners of orange groves and to their workmen and technicians as much as it does to any other category of refugees.

2. As far as the lawful Arab residents of Israel are concerned, their bank accounts are not frozen, but at the unrestricted disposal of their owners. The Israel authorities also entertain applications from Arabs resident outside Israel for the disbursement of their deposits in Israeli banks to Arabs lawfully

108

1. ראה הערת־עורך, עמ' 60.

resident in Israel or to any other beneficiaries who may be designated. Each such application is considered on its merits in accordance with the generally adopted principles which are designed to ensure the bona fide use of these monies and entail no discrimination as to race or creed. As regards the question of releasing frozen deposits for payment to Arabs resident abroad, my Government desires to know whether the Governments of the Arab States would grant reciprocity. There is a considerable number of Arabs in Israel who own deposits in the banks of the neighbouring Arab States. My Government would be glad to know whether these States would be ready to allow the release and transfer of such deposits to persons in Israel if the Government of Israel agreed to release and transfer Arab deposits in Israel to persons in the Arab States. If the Arab Governments should be willing to allow this, clearing arrangements would become possible and would go a long way towards solving the currency problem. The question affects particularly those Arabs now in Israel who have deposits with the Arab Bank and the Al-Umma Bank, both of which institutions, as far as my Government is aware, transferred their funds to Egypt before the end of the mandatory regime.

3. My Government is not able to take the steps suggested under this head, since it regards the maintenance of the present legislative position and administrative practice as essential for the proper regulation of the conservation and use of the property in question.

4. My Government is unable to contemplate "the suspension of all measures of requisition and occupation of Arab houses and lands". I am to emphasize that the present position in this regard is the direct outcome of a war of aggression and its failure, and that the facts created by this course of events cannot be undone. The economic rehabilitation of the country and its pressing housing problems make the use of abandoned lands and property unavoidable, and indeed imperative. I would add that in many cases Jewish-owned property has also been requisitioned and not yet released.

5. My Government has announced its readiness to consider favourably the applications of Arab breadwinners lawfully resident in Israel for the re-admission of their wives and minor children. Other compassionate cases will also be considered. I am glad to be able to inform the Commission that administrative arrangements to ensure the implementation of this policy are at present being worked out, and that an annoucement as to their exact nature will be made very shortly.[2] The success of this operation will depend upon the willing co-operation of the neighbouring Arab States. At the same time I should point out that there can be no guarantee that the families so reunited will be reunited "in their homes", in view of the changes in the situation which may have occurred as a result of the war.

2. ראה מס' 126.

6. Freedom of worship and respect for churches and mosques are guaranteed throughout Israel. Liberty of conscience, worship and profession is assured to the members of all faiths, as is the sanctity of churches, synagogues and mosques.

7. The "repatriation of religious men needed to assure the exercise of religious worship in the churches and mosques" has already been effected in a number of cases, and my Government will always be ready to examine further such applications on their individual merits with a view to satisfying essential religious needs.

8. Intact Wakf property in Israel is administered by the State in accordance with its designation. Where the beneficiary institution is in existence, the monies are allocated to its maintenance in accordance with the terms of the Wakf. The Commission will be interested to learn that in practice, where such proceeds are inadequate to ensure the maintenance of the religious institution in question, supplementary grants are made for this purpose out of the public revenue of the State. Where the institution is not in existence or exists outside Israel, the monies are paid into a frozen account which is not appropriated for any other purpose. All these transactions are controlled by the State direct, which ensures that no Wakf funds are diverted to any other end. For the present, it is not possible to give free rein to the custodians to manage Wakf property at will.

9. All Arabs resident in Israel and the refugees whose return to Israel is authorized enjoy full personal security equally with all other residents of the country. Freedom of movement is restricted only in so far as national security considerations require.

I should be much obliged if you would bring this letter to the notice of the Conciliation Commission.

Yours sincerely,

Walter Eytan
Head of the Israeli Delegation

109

מ. שרת אל מ. נמיר (מוסקבה)
M. Sharett to M. Namir (Moscow)

מברק מוצפן IP152
נוסח יוצא: 130.09/2325/3

תל אביב, 27 ביוני 1949

החלטתי להזמין גרומיקו[1] לביקור בארץ. כוונתי: אם יבוא, תהא בזה משום הפגנה כלפי ארצות־הברית שאיננו לגמרי בכיסם שאולי תשפיע לריסון לחצם עלינו; מבחינה חיובית ישמש ביקורו הזדמנות לבירור יסודי של השאלות הפתוחות לקראת עצרת ספטמבר שבוודאי יעמוד בה בראש משלחת ס.ס.ס.ר.; גם נוכל לדון בבעיית העלייה ולהקיפו מבחינה זו באווירה שלא תיתכן בשום מקום אחר. אם לא יבוא, נצא נקיים כלפי ס.ס.ס.ר. והגוש לגבי הטענות על חד־צדדיות קשרינו הבינלאומיים המסתמכות על ריבוי ביקורי האמריקנים בישראל וביקורינו אצלם. לידיעתך זרם האורחים היהודים מארצות־הברית הוא כמעיין המתגבר. מהגויים האורחים החשובים עד כה הם דונובן,[2] הילדרינג[3] ורוזוולט,[4] מהם רק הראשון קשור ברשות ובא לא בהזמנתנו. סטראנג[5] הבריטי בא ביזמת ממשלתו. אף־על־פי־כן הרושם הוא שהאנגלו־סאכסים מרבים לבקר והמזרחיים מקירים רגליהם ורצוי לתקן. אם יש לך מה להעיר להצעתי, הברק מיד. אם לא – פעל מיד. פנה למשרד החוץ ומסור הזמנה לבבית של הממשלה לא[נדרי] א. ג[רומיקו] לבקרנו. נמק:

(א) אישיותו פופולרית מאוד באשר הוא שנשא הנאום ההיסטורי ב־1947 ועמד על משמר ענייננו בעצרת מאז וביקורו יסייע להידוק קשרי הידידות.

(ב) נוכל להשתמש בהזדמנות לברר במקום המעשה ולאור העובדות, הבעיות שתעמודנה בעצרת הסתיו.

(ג) תוכל להוסיף לפי ראות עיניך העובדה שיש אורחים מלונדון ומאמריקה וממזרח אין.

אם התגובה הראשונה תהיה שמוכנים לעיין אבל ספק אם גרומיקו יוכל להיפנות, תאמר שנקבל בסבר פנים יפות כל מי שיבוא אלא מעדיפים את ג[רומיקו] מהנימוקים דלעיל. ענה מיד.[6]

שרת

109

1. אנדריי גרומיקו, אחד מסגני שר החוץ הסובייטי, ראש משלחת ברית־המועצות לחלק השני של המושב השלישי של עצרת האו"ם. במושב הרביעי של העצרת, בספטמבר 1949, עמד בראש המשלחת א. וישינסקי.
2. ויליאם ג'. דונובן, לשעבר ראש המשרד לשירותים אסטרטגיים בארצות־הברית, ביקר בישראל באפריל 1949.
3. ראה מס' 83, הערה 2.
4. פרנקלין ד. רוזוולט הבן, חבר בית־הנבחרים של ארצות־הברית, ביקר בישראל ביוני 1949.
5. ויליאם סטראנג, המנהל הכללי של משרד החוץ הבריטי, ביקר בישראל בראשית יוני 1949 במסגרת סיור במזרח התיכון.
6. ראה מס' 112.

110

שיחת ר. מ. קידרון[1] – ג'. בית[2] (בלונדון, ב־28 ביוני 1949)
Meeting: R. M. Kidron – J. Beith (London, 28 June 1949)

Report: 130.02/2382/8 :דין־וחשבון

London, 29 June 1949

(1) *International Postal Union* – In accordance with the instructions contained in Foreign Ministry Circular No. 78 of June 16th, I informed Beith that we proposed applying through the Swiss Foreign Ministry for admission to the Union Postale Universelle. The Swiss Foreign Ministry would, as is customary, communicate with the Foreign Office, and request their opinion on our application. I hoped that the Foreign Office would take a favourable view.

Beith said that he thought there was no reason why our application should not succeed and, as far as he was concerned, he would recommend [to] the appropriate authorities to support us on this occasion. As far as he remembered, British opposition to our application last year was due to the fear that we were applying in the name of the whole of Palestine. This fear was now groundless, as we had been almost universally recognised as a separate State, and had also been accepted in the United Nations as such. He said he would let me know the results of his recommendation.

(2) *Arab Refugees* – Beith asked what news we had from Lausanne. I told him that, as he had no doubt seen in the press, the Commission had decided on a recess until the 18th of July, in order to enable the two sides to get further instructions from their respective Governments. He asked if our delegation was leaving Lausanne for Israel, and I said I assumed that its senior members no doubt would. He went on to say that the British Government was interested in a speedy settlement of the whole Middle Eastern problem, and hoped that the recess would enable greater progress to be made than heretofore. I told him that we, no less than the British Government, were interested in a settlement. Our Delegation had come to Lausanne armed with full powers to conclude peace treaties with all the Arab countries with whom we had signed Armistice Agreements, but it appeared that the Arab Delegations had no such powers. All that they appeared to be empowered to do was to discuss the refugee question in what appeared to us to be most unrealistic terms. This was, of course, a very good card to play; it appealed to the humanitarian feelings of the world, and as a result tended to obscure other issues which were no less important. We were not unmindful of the plight of the Arab refugees – we had refugees of our own, and knew that

110

1. מרדכי (רג'ינלד) קדרון, מזכיר ראשון בצירות ישראל בלונדון.
2. ג'ון בית, באותה עת מנהל בפועל של המחלקה המזרחית במשרד החוץ הבריטי.

the lot of such people was not to be envied. However, we felt that the refugee problem was only one – a very important one no doubt – of the problems that had to be settled. In our view, this question would not be taken out of the general context of an overall settlement.

Beith agreed that it was not possible to discuss the refugee problem *in vacuo*, as it was obvious that there could be no discussion of refugees without reference to the territorial settlement. This, he said, was the view of the British Government. Nevertheless, it was clear that Israel would have to make its contribution.

I asked if I might venture an indiscreet question: What, in the view of H.M.G., was the number of refugees who should be repatriated into Israel? He replied that this question was by no means indiscreet. It was, however, most difficult to answer. Speaking generally, it was felt that refugees should be repatriated to the areas from which they had come. He cited the case of Western Galilee, and said that this area had no doubt had a considerable Arab population before the outbreak of hostilities. H.M.G. felt that the Arabs of Western Galilee should be permitted to return. This, however, was only an example, but it was a good example, because it demonstrated that the refugee question was intimately bound up with that of the territorial settlement.

I pointed out that there was an aspect of the case which H.M.G. appeared to have disregarded, but which to us was of vital importance. The return of large numbers of Arab refugees to Western Galilee or any other area presented us with a security problem of considerable magnitude. If one paid any attention to the Arab press and the radio stations in the various Arab countries, one got the impression that the Arabs had no intention of coming to terms with Israel. There was constant talk of a Holy War of revenge, which might, if necessary, take another hundred years. There were also reports of armed preparations. I did not, of course, claim that the Arabic press or radio necessarily represented responsible Government opinion in the Arab countries, but nevertheless, popular anti-Israeli feeling was being fostered by the most efficient methods. H.M.G. would surely agree that it would be most reckless for Israel to admit a potential fifth column into its borders.

Beith agreed that our point on security had perhaps some substance, but on the other hand said that over-riding demands of a peaceful settlement demanded some concession on our part. He then asked if he could venture an indiscreet question: What specific steps did the Israeli Government propose taking towards settling this question?

I said that I would preface my reply by one observation of perhaps minor importance: there had been a war in Palestine, and it was not we, but the Arabs, who had lost it. They were, however, practically demanding the terms of a victor. The situation was surely without precedent. Beith agreed that the situation on the face of it appeared strange, but it must not be forgotten that the United Nations was mixed up in this. Had the United Nations not been there, no one would dream of contradicting our arguments. I agreed that this was probably the first war fought under international auspices, but said that I

thought that the fact of our victory in a war into which we had been forced in defence of a U.N. resolution, should be taken into consideration. As to the specific steps the Israeli Government proposed taking towards settling the refugee problem, I could mention at least three: first, the Arab population of Israel was now at least 150,000. A few months ago, at the time of the Census, it was 90,000. That meant that 60,000 Arabs had entered the country during the past few months. Included in this figure were 12,000 Beduin in the South, and a considerably larger number of villagers and refugees taken over at the time of the transfer of territory in the Triangle. Secondly, our Foreign Minister had announced that we would be prepared to accept separated members of families:[3] I was unable to tell him what this was likely to come to in figures, but it seemed reasonable to suppose that many more thousands of Arabs would come in this way. Thirdly, Mr. Sharett had also announced that the Government of Israel was prepared to help, whether financially, or by the provision of technical skill and advice, in the re-settlement of refugees in the neighbouring countries. A large sum of money – I could not tell him exactly how much – would be placed at the disposal of any international organisation which might be formed to carry out this scheme. It was understood, of course, that this money was for the purposes of rehabilitation and not for relief.

Beith then asked whether we still stood by our Gaza proposal.[4] I replied that the proposal was made at Mr. Ethridge's suggestion, in all good faith, and that I had no reason to suppose that we would go back on it. At one time, it had appeared that the Egyptians were inclined to accept it, but for some reason they had changed their minds.

He then pointed out that our proposal had mentioned a figure of 150,000 Arabs refugees in this area. According to the Quakers, the number was about 230,000. Similar discrepancies showed in all estimates of the number of refugees. I replied that 150,000 was the figure at the time the offer was made. If that figure was too low, it made no difference – we would accept all genuine Arab inhabitants and refugees in the area on the hand-over day, with the possible exception of persons who might have rushed in during the last few days in order to make certain of the benefits of Israeli rule. As to the discrepancies in the total number of refugees, as he knew our estimate was in the region of 600,000. Arab and other estimates had jumped from 700,000 to 900,000 in the course of the last few months. New and larger figures were issued every day, and it would not surprise me if one day we were presented with a figure in excess of the total former Arab population in the whole of Palestine. The reason for the discrepancies was very simple: our figures applied to genuine refugees, whereas the other figures included all destitute Arabs, whatever their origin. We were surely not expected to provide trousers for the sansculottes of – for example – Hebron, who had been trouserless before.

3. ראה הערת־עורך, עמ' 132 ומס' 126.
4. ראה מס' 44.

I then asked if it would be possible to define H.M.G.'s attitude in more precise terms. The reply was as follows:

1. H.M.G. are interested in a speedy and just settlement of the whole problem;

2. H.M.G. sympathise with the attitude of the Arab States that the refugees had been dumped on them at short notice, and that they could not be expected to solve the problem on their own. Transjordan had, for example, taken over 400,000 refugees in the Triangle, which was a very poor territory. They could not be expected to do more. (I pointed out that Transjordan was claiming a rather large territorial *quid pro quo* for her magnanimity. The Triangle was by no means a poor territory – there were at least three large and prosperous towns. Only a proportion of the 400,000 were refugees.)

3. H.M.G. agreed with the American view that the refugee question could not be separated from that of the territorial settlement.

4. H.M.G. understood that the position was somewhat complicated by the huge influx of Jewish immigrants. This was presenting Israel with a considerable problem. (On this I replied that this immigration was one of our *raisons d'être*. We had no intention of arresting the flow, and this should be clearly understood.)

5. H.M.G. felt that the obligation of repatriation and re-settlement of the refugees should be borne more or less equally by the two sides.

Beith wound up the discussion by saying that H.M.G. hoped that this question would be solved quickly. "These poor blighters", he said, would have to go through another winter unless something was done. They were informed, however, that the refugees were adequately fed. This was some consolation, but not much, as purely relief measures were no solution. I agreed.

(3) *Police Visits* – Beith took me in to Jackson[5] to find out what had happened to our request that three Police officers be enabled to visit police establishments in the U.K. as observers. Jackson said that he had sent a letter of recommendation to the Home Office, but owing to the shortage of typists etc. at the Foreign Office, the letter had only gone out the day before. He knew that the Police were somewhat sticky about these things, as they were very short-staffed.

(4) *Dr. Eliash's Audience* – Much to Brinson's[6] embarrassment (they sit in the same room), Jackson told me the real reason for the delay in giving us a reply. The Treaty Department had been very stiff, and demanded that, as Dr. Eliash's title was now to be changed to Envoy Extraordinary and Minister Plenipotentiary, a new *agrément* should be sent in by us. It had taken a whole week to break down the protocol.

General Note – Beith, in Burrows' absence, is now acting head of the Eastern Department. He, like Burrows, talks in a very deliberate manner and seldom

5. דונלד ג'קסון, מהמחלקה המזרחית במשרד החוץ הבריטי.
6. דרק ברינסון, מהמחלקה המזרחית במשרד החוץ הבריטי.

looks one in the eye – they are apparently trained to talk to their desks. He knows his subject, and is well-informed. Fortunately, the very good service we are getting from home enabled me to appear just as well, if not better, informed. This is most important.

R.M.K.

111

ו. איתן אל מ. שרת
W. Eytan to M. Sharett

Orig.: 130.02/2447/6 :מקור

Lausanne, 30 June 1949

Dear Moshe,

Reuven [Shiloah] told me about the proposal of U.S.A. to mediate between us and Egypt. My first instinctive reaction was wholly negative, and thinking further about the subject has not changed it. I am still somewhat surprised that all our people in New York, including Aubrey [Eban] and Reuven, so wholeheartedly recommended our acceptance of the idea, and I wonder whether there is some aspect of it that has escaped me.[1] The only things I can think of in favour of acceptance are: (1) U.S.A. mediation is an almost certain guarantee of success. (2) As U.S.A. made the proposal, it is practically impossible for us to refuse it anyway. (3) As we have consistently demanded direct talks with each Arab State separately, it would be very undermining to our general policies to refuse. (4) If the mediation succeeds, I agree that the other Arabs would soon fall into line. (5) U.S.A. mediation, even if not immediately successful, might keep Palestine off the Assembly's agenda this autumn. But against this is the big question: What price are we prepared to pay for success? The Egyptians will ask for Bernadotte or something very much like it (see my SL/73).[2] The Americans will say this is too much and will recommend (i.e. insist on) a compromise – viz. that Egypt should content herself with Elath. If Egypt agrees (as she will), the Americans will say to us: Look what reasonable people these Egyptians are – they wanted the whole Negev, and now, for the sake of peace (and the

111

1. איתן מגיב כאן על מברק של שרת שבו מסר על תמיכתו הנלהבת של אבן בהצעת התיווך האמריקאית (ראה הערת־עורך, עמ' 172) ועל הצעתו לשלוח בהקדם את ששון ושילוח לניו יורק. שרת התלבט אם להיענות להצעת התיווך האמריקאית. מצד אחד תמך ברעיון שיביא לשיחות נפרדות עם המדינה הערבית החשובה ביותר בעולם הערבי, אך מצד שני חשש שתיווך על רקע העמדה האמריקאית בשאלת הגבולות יגרור לחץ מצטבר על ישראל בשאלת אילת והנגב הדרומי. הוא ביקש את חוות־דעתו של איתן. (LS82, 29.6.1949, 130.09/2317/8.)
2. ראה מס' 74, הערה 16.

stability of the Middle East!), they are willing to reduce their demands to their little piece of the southern Negev! It is clear from Lausanne that the Egyptians are not in the least bit interested in refugees, but very much interested in the Negev; and it so happens that in this respect the Americans are on their side. I don't see how we can make peace with the Egyptians under U.S.A. negotiation without giving up the Elath coast (at least). And if we had been willing to give this up, we could have finished with all the Arabs here at Lausanne long ago. The Americans have put us on the spot all right. If we say no, then we are the ones that don't want peace. If we say yes, we lose Elath. I don't believe the Americans would have proposed mediation, nor could they get the Egyptians to accept it, if it were not clear from the start that we should be forced to make this territorial concession. At last the compensation to Dean Acheson is coming true, and Dean Acheson is turning up in person to claim it. I don't see how the Americans can in honesty square this suggestion with their position on the Palestine Conciliation Commission. They insist very much on their position as members of the Palestine Conciliation Commission, and yet they go off and propose to mediate separately between us and the Egyptians. I wonder what they would have said if the French had come along (God knows, perhaps they may yet, after seeing this U.S.A. example!) and offered to mediate between us and Syria? Reuven held out some hope that we might be able to say to the Americans: Yes, we accept your mediation offer, but let it be quite clear from the start that we shall under no circumstances give up Elath, and it is only on this understanding that we enter into the whole thing. Personally I don't believe we can say this or, rather, get either U.S.A. or Egypt to accept it. It would be as if Egypt said: Yes, we accept your offer, but only on the clear understanding that we get Beersheba. I don't think for a moment that U.S.A. will accept preliminary conditions from either side. They will hold us to our own formula of "free negotiations". I can see no way out of this dilemma except by our agreeing to lose *something* or by our proving to the Americans that it is against their interest for us to give up anything in the Negev. B[en]-G[urion] indicated the other day that there were parts of the northern Negev that he wouldn't mind giving up for Gaza and peace.[3] Abdul Munim, when we put it to him, didn't think much of the idea, and I don't think the Egyptian Government will. Why should Egypt give up the fertile Gaza belt in return for a wilderness somewhere between Rafa and Auja. (I take it we are not prepared to give up Auja for military reasons?). I think there might be a slender chance of getting U.S.A. and Egypt to agree to peace on condition that we gave up, not Elath, but the whole of the Gaza strip plus the rest of the Negev that was allocated to the Arab State on 29 November 1947; but, as I say, this seems to me a slender

3. בהתייעצות עם שרת, איתן וליף ב־6 ביוני 1949 נתן בן־גוריון את הסכמתו לרעיון של ליף להציע למצרים "במקום רצועת עזה, רצועה מעין זו בנגב המערבי [על] הגבול עם מצרים". בן־גוריון העיר ביומנו באותו יום כי הוא מסופק "אם הצעה זו תקח לב הערבים" (ראה יומן בן־גוריון, ארכיון צה"ל).

chance.* The alternative is to persuade U.S.A. that our holding Elath (and the rest of the Negev) is a vital U.S.A. interest. As U.S.A. at the moment believes the precise opposite, this will hardly be an easy task! It would mean recruiting everybody we've got – not merely Aubrey, Elias [Sasson], Reuven, etc., but all the Baruchs, Crums, Frankfurters, Welles, young and old Roosevelts, etc., and making an all-out effort. I believe (cf. my SL/70 point 2)[5] that such an effort ought to be made in any case, U.S.A. mediation or no U.S.A. mediation, but I am by no means certain that it will succeed.

I have written all the above on the assumption that we must keep Elath at all costs, and that we should be wary of entering into anything that would certainly cost us Elath, if not more. But perhaps it is permissible to ask whether Elath is really all that valuable to us? The sentimental attraction is tremendous, admittedly; and I must say that I myself am bound to Elath mainly by sentiment. I have no reason to believe in its economic or strategical importance for us, in its value as an outlet to the sea, as a port for the Indian Ocean trade, etc. All this may be true, but personally I have no means of telling whether it is true or not. All I know [is] that for sentimental reasons I do not want to give Elath up to anybody, and want to keep it at all costs. As regards its strategic importance, not only do I not know whether it is essential for us, but I do not know whether its possession by anybody else constitutes a danger to us. With the British in Akaba anyway, and able to reinforce Akaba whenever they feel like it; with the British, too, on the Canal, and in Cyprus; with the predominance of air power in modern war – with all this, I am bound

*) Our strongest argument for keeping Elath is that it was allotted to us on 29 November 1947 and that we therefore have a juridical title. But it would follow from this, as I have said above, that we should have to be prepared to give up the whole of the Gaza strip plus the rest of the Negev allocated to the Arab State on that same fateful day. And if we rely on 29 November 1947 to establish our title to Elath, what shall we do about Western Galilee? We always come round to the same trouble. You will have noticed that in their latest "aide-mémoire"[4] the Americans somewhat acidly observe that we stick to 29 November when it suits us, meaning that we forget about it or deny its validity when it doesn't! This is fair comment, and it is hard for others, as we have seen here, to swallow our arguments, whereby we are at one and the same time for and against 29 November. We may convince ourselves, but it is by no means easy to convince others; and Reuven will doubtless have reported to you the remarks about "accepted standards of international conduct" – a matter which, albeit never quite so openly, has also been pretty well in evidence here, certainly as long as Ethridge was the U.S.A. member of the Commission.

4. מס' 105.
5. 15.6.1949, 130.02/2442/5.

to ask myself whether it would really make the slightest difference to us strategically to have the Egyptians, or even the British, at Um Rashrash. Perhaps it would, but personally I have not seen any convincing evidence about this. If Elath is really not much use except for sentimental reasons (and to avoid internal political uproar in the State, as giving it up would of course be exploited to the utmost by every oppositional and other discontented element), perhaps it would be worth giving it up for the sake of peace with Egypt in the first place, peace with the rest of the Arab world as an inevitable consequence once the Egyptian ice is broken, the benevolent favour of the U.S.A. (and avoidance of the otherwise inevitable anger of the U.S.A.) – and maybe with Gaza thrown in for good measure? This is a matter for the Government to decide, of course. I must confess that with me the sentimental pro-Elath considerations outweigh all the others, but this is possibly silly.

I am sorry this letter contains no practical advice as to how to meet the dilemma in which we find ourselves. I have written it mainly because you asked for my comments, and because I could not understand the powerful advice you have been getting to accept the U.S.A. offer. If people really believe that it is possible to accept the U.S.A. offer and still keep Elath, then their advice is of course very well founded; and under such conditions I should also strongly support acceptance. But I cannot bring myself to believe that we can accept U.S.A. mediation and save Elath. I should be very happy if the event proved me wrong.

Hare is comimg to see me this evening, after this letter has gone. If I discover anything interesting from him, I shall cable.[6]

Yours ever,
W.E.

112

מ. נמיר אל מ. שרת
M. Namir to M. Sharett

מברק מוצפן PI180, PI181
נוסח נכנס: 130.09/2325/4

מוסקבה, 30 ביוני 1949

בהמשך לגלוי 633.[1] וישינסקי היה נעים ולבבי מאוד כמו בשיחות הקודמות. השיחה התפתחה כתשבץ שאלות מצדו ותשובות שלי. להלן התמצית בכללותה: בראשונה שאל לשלום גולדה [מאירסון] ותפקידיה. כשהגיעה הַסברתי לסעיף השיכון לעולים מסרתי את מספרם ועל הצורך לכוון את העלייה לכל המקצועות ולכל שטחי הארץ

6. ראה מס׳ 119, פסקה ראשונה.

112
1. לא נמצא בתיקים.

להבטחת משק לאומי בריא ולאכלס את הארץ במהירות למען בטחוננו, בייחוד יישוב הנגב שימשיך לעורר את תיאבונן של מדינות זרות כל עוד יהיה שמם. וישינסקי העיר שהנגב יחייב הון רב להשקאתו. סיפרתי שיהודי העולם עוזרים הרבה והמדינה עצמה מאמצת את כל כוחה בפסים פרוגרסיביים, אולם הכרחית גם עזרת מדינות ידידותיות בהלוואות וחזרתי לבקשת גולדה לפתוח קשרי מסחר רחבים על יסוד אשראי. וישינסקי חזר על הבטחתו לעיין בדבר. שאלותיו האחרות היו על סוריה ומשמר הירדן, ירושלים והמצב בלוזאן. הסברתי ופירטתי במיוחד את עמדתנו בשאלת הפליטים הערביים ועניתי ברוח דבריך בכנסת.[2] כאן אמר וישינסקי (בערך כדברי זורין שהברקתי ב־5 במאי),[3] שאנו מגלים ענוותנות בלתי מוצדקת בהערכת הישגינו וכי מצבנו טוב ואין מקום לדאגה. עניתי שנעימה לנו שמחת ידידינו אולם יש שהם רואים את מצבנו האקטואלי באור ורוד יותר מאשר אנחנו במקום. אמנם פסקה המלחמה אך אין עדיין שלום ויש איומים בנקמה אולי גם תוך עידוד חיצוני וחובתנו לשמור בדריכות ולשקוד על גידול כוחנו בכל השטחים במהירות למען השלום והביטחון. וישינסקי הסכים שאמנם נכונים דברי.

בסיום השיחה הבאתי הזמנתך לגרומיקו בצירוף נימוקיך.[4] וישינסקי הודה רבות על הזמנת הכבוד ואמר שעליו להביא העניין לדיון, אולם באופן פרטי ובהחלט שלא, חוזר שלא, על־מנת למסור לך – עליו לקבוע את העובדה שברית־המועצות אינה נוהגת לשגר שליחים ממשלתיים רשמיים במסגרת ביקורי נימוס או ידידות אלא בכל פעם רק לעניין מעשי מסוים כגון חוזה מסחרי וכדומה. מהכלל הזה הם סטו זמנית רק בשנות המלחמה בביקור שליחיהם המיוחדים אצל בנות הברית. הוא מסופק אם ממשלתו תסכים לקבוע תקדים חדש אפילו לגבי הזמנה כה מכובדת כהזמנתנו. ליתר שכנוע הביא עניין אחר המדגים ההבדלים בנוהגם הדיפלומטי לעומת ארצות אחרות והוא קבלת אותות הצטיינות ממדינות זרות האסורה לחלוטין על צירי הממשלה הסובייטית שיש להם בעניין זה צרות צרורות. לבסוף חזר וביקש לא, חוזר לא, למסור לך דעתו הפרטית אלא לחכות לתשובה רשמית. ייתכן שלא יסכימו להיענות אולם חלילה וחלילה לראות בזה מיעוט הערכה להזמנתך אלא אך ורק הקפדה על נוהל קבוע. לעומת זאת יש שחברת ווקס[5] שולחת לחו״ל נציגי תרבות ואמנות אולם לא בשם הממשלה. מסקנתי – צריך לשער שלא, חוזר לא, יקבלו ההזמנה אולם בשביל יחסינו עם ברית־המועצות העניין עשה את שליחותו החיובית המלאה כיוון שהיה לשביעות רצונו הגלויה של וישינסקי. כשדיברנו על גולדה לא הזכרתי שהותה באמריקה וכן לא שמות האורחים האמריקאים אצלנו. השיחה לא, חוזר לא, חייבה זאת. שלום.

נמיר

2. ראה הערת־עורך, עמ׳ 132.
3. מס׳ 11.
4. ראה מס׳ 109.
5. המוסד הסובייטי המרכזי לקשרי תרבות עם ארצות חוץ.

הערת־העורך
Editorial Note

הפסקת שיחות לוזאן וחידושן

בעקבות הקיפאון שהשתרר בוועידת לוזאן נענתה ועדת הפיוס ליזמת מחלקת המדינה להפסיק את השיחות מסוף חודש יוני ועד ל־18 ביולי. ההפסקה נועדה לאפשר למשלחות לקיים התייעצויות בבירותיהן, לאפשר למחלקת המדינה להגביר את הלחץ האמריקאי על הצדדים ולהכניס לתפקידו את הנציג האמריקאי החדש בוועדה. (ראה *FRUS*, 1949, VI, pp. 1155, 1164–5.)

משלחת ישראל חזרה ללוזאן זמן קצר לאחר חידוש השיחות, אך בהרכב שונה במקצת: ר. שילוח התמנה כראש המשלחת במקומו של ו. איתן, וט. ארזי צורף כחבר המשלחת במקומו של ג. אבנר. א. ששון המשיך בתפקידו כחבר המשלחת. (ראה גם מס׳ 136).

113

ו. איתן אל מ. שרת
W. Eytan to M. Sharett

Orig.: 130.02/2447/6 :מקור

Lausanne, 1 July 1949

Dear Moshe,

Now that I have had a series of conversations with Mulki,[1] I think the time has come to try to give a picture of the situation. The important thing is not so much what I told him as what he told me; and this, I think, can best be summarized under a number of heads, to which I shall add my comments:

1. Transjordan wants peace and is prepared to make a greater effort than any other Arab State to get it. This I believe to be true.

2. Transjordan finds it extremely difficult to make a separate peace. The King's popularity and influence went down to near zero after the armistice agreement, and Mulki says he is accordingly not in a position to stick his neck out any further. Six months ago the King was at the height of his popularity internally and of his influence externally, and he could do what he liked. To-day he is branded as a traitor and has to watch his step.

3. Accordingly, Transjordan wants to make peace jointly with all the other Arab States. If, however, the Palestine Conciliation Commission and the rest of the Arabs follow a course which does not seem to be leading to an early settlement, and if Israel is prepared to help Transjordan by offering honourable terms, then Transjordan would be willing to take upon herself the responsibility and the initiative of trying to induce the other Arab States to

113

1. ראה מס׳ 74, הערה 15, ומס׳ 91.

come to an agreement on the basis of these terms. If Transjordan fails in this attempt and remains satisfied that Israel's terms represent a worth-while offer, then Transjordan is willing to go ahead in common understanding with the people of Palestine. I have quoted these sentences almost verbatim from Mulki. The crux, of course, lies in what Transjordan would consider "worth while".

4. Mulki believes that it is in Israel's interest too to arrive at a settlement with *all* the Arab States together, and not just with a single one. This, of course, would make things much easier for Transjordan.

5. It is the declared policy of Transjordan to assimilate to herself (i.e. to annex) the Arab parts of Palestine, and Transjordan believes this to be in accordance with the wishes of the Arabs of Palestine. If, however, it should become evident that pursuit of this declared policy stands in the way of peace, then Transjordan is willing to leave the decision to the Arabs of Palestine themselves and not force them in any way. The desire for peace, in other words, transcends the desire for additional territory ("a few mountains more", said Mulki).

6. Transjordan will settle with Israel on any terms compatible with the resolution of 11th December 1948.[2] This, of course, at once introduces the matter of refugees. Transjordan holds that refugees and territory are closely and inextricably linked questions, and Israel must do something about them. They stand in a direct relationship to one another. The more refugees Israel takes, the less territory she need give up. The more territory she gives up, the fewer refugees she need take. For example, if Israel keeps Lydda and Ramleh, she will be expected to take Lydda and Ramleh refugees. If she gives Lydda and Ramleh to Transjordan, then Transjordan will resettle the Lydda and Ramleh refugees. It is as simple as that! (May I remind you, in case you get angry at this point, that I am giving you only Mulki's views – not my replies!)

7. Transjordan understands, however, that Israel will be unwilling either to take all the refugees or to give up all the territory she holds beyond the November 29th lines; and Transjordan will not insist on the complete acceptance by Israel of both these U.N. decisions. As far as Transjordan is concerned, the King has always been in favour of accepting the November 29th partition plan and is in favour of doing so still. How many refugees Israel will take and how much territory she will "cede" (to Transjordan, of course) is a matter for negotiation, bearing in mind the direct relationship between these two matters. A little more here or a little less there will not stand in the way of peace between the two countries.

8. If Transjordan, under the terms of a peace agreement with Israel, annexes the Arab parts of Palestine, the Anglo-Transjordan Treaty will not apply west of the Jordan, and the peace agreement can contain a proviso to this effect.

2. נספח א.

9. If everything else is settled, there will be no trouble about reaching a satisfactory understanding on Jerusalem that will take full account of our interests and needs.

10. Transjordan conceives of three types of refugee rehabilitation:

(a) Repatriation to Israel.

(b) Repatriation to, or resettlement in, territory to be ceded by Israel.

(c) Resettlement in the Arab countries.

If Israel does her share under (a) and cedes enough territory to make possible some tangible measure of resettlement under (b), then Transjordan is prepared to accept that the Arab States, including Transjordan herself, have a responsibility under (c). (c) might, under these circumstances, even amount to the lion's share.

11. As Israel will clearly not take all the refugees, the question arises how are those refugees who will be repatriated to Israel to be selected. Will it be according to their place of origin? Or might it be in accordance with their present whereabouts (e.g. drain off from Lebanon and Gaza)? Is preference to be given to town-dwellers or to country folk? On these questions Transjordan (or at any rate Mulki) has clear-cut notions. Preference should go to property-owners. If a man owns land or a house, he has something to attach him to his place of origin. An orange-grove near Kfar Saba or a house in Jaffa represents an asset on which the owner's whole economic existence is based. If he loses it, he is himself lost. On the other hand, a penniless peasant is the same everywhere; it makes no difference to him whether he ploughs a field in Israel or in Transjordan. For this reason, according to the Transjordan idea, property-owners have prior claim to repatriation, and Mulki added that he was sure they were also the most desirable and stable element from our point of view. Taking the matter a little further, and assuming that not all property-owners can be repatriated, Mulki distinguished between landowners and owners of house-property, giving prior claims to the former, on the ground that land is indestructible and establishes an inalienable right; whereas a house might or might not exist, and therefore the owner's attachment to it might or might not be real. My impression was that Mulki would be perfectly satisfied if nobody except the landowners were repatriated. It is interesting to observe how true the Arab ruling class is to itself. The leopard does not change his spots.

The above represents as accurate an account as I can produce of what is passing to-day through the Transjordanian mind. We shall have to see whether there is any way in which we can fit our own policy in with it.

Yours ever,

W.E.

114

לשכת שר החוץ אל א. אבן (ניו יורק)

Bureau of the Minister of Foreign Affairs to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y233 מברק מוצפן

Outg.: 130.09/2329/12 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 1 July 1949

Special meeting Armistice Committee called for discussion Transjordan complaint we expelled 1500 Arabs from Baqa Gharbiah our area triangle. Transjordan complained to Palestine Conciliation Commission, Security Council. Our line will be: (a) Transjordan retract complaint to be dealt in usual procedure first Armistice Committee. (b) Dayan will ask delay for clarification facts.[1]

These Arabs are not inhabitants village but strangers entered village before handing over order be included Israel. Local Arabs urged they leave village for reason congestion. We unexpelled them.

Lishka [Bureau]

115

א. הד אל א. הרליץ

U. Heyd to E. Herlitz

Orig.: 130.02/2441/12 :מקור

Washington, 1 July 1949

Confidential

In the light of developments of the last few weeks, of our talks with the Department of State and a number of discussions with friends in the Department and outside, I should like to try to sum up the situation here in respect to the question of the Arab refugees, as I see it.

1. The refugee problem is, no doubt, the main cause for the present tension in our relations with this country. In the White House, the State Department, and American public opinion we have so far failed to put our case across. While the press, and I dare to venture also the Department, consider the territorial question as a secondary problem, they consistently say and – maybe – believe that our handling of the refugee problem constitutes the main stumbling block in the present Israeli–Arab negotiations for peace.

114

1. בפגישת ועדת שביתת־הנשק המעורבת ב־1 ביולי נדחתה הצעת דיין. ריילי תמך בירדן. הוחלט למנות ועדת משנה שתחקור בפרטי התלונה. (ראה מברק מלשכת שר החוץ אל איתן, TE41, 3.7.1949, 130.09/2317/8.)

From Justices of the Supreme Court (on whose views Dave [Ginsburg][1] promised to report in these days) down to the man in the street, most non-Jewish Americans place the onus on Israel. Their reasoning is manifold:

(a) Israel requested and obtained U.N. and U.S.A. support for solving the Jewish refugee problem, only to create a new one of larger proportions;

(b) The world cannot understand why Israel does not agree to the principle of the return of people who left their homes, for whatever reason, and are living today in most difficult conditions;

(c) The Jews who ought to know better than anyone else the sufferings of displaced persons seem to be oblivious of the great humanitarian aspect involved.

2. Our arguments (security, lack of peace, Arab threats to resume war, economic difficulties of mass repatriation, etc.) have not succeeded in changing this attitude. Our concrete suggestions as to our willingness to contribute to the solution of the refugee problem have not been adequately publicized. For instance, our Gaza proposal[2] became known as a result of leakages and not in the form of a solemn, public statement by our Government. Our readiness to reunite broken families[3] has never been expressed in terms of concrete figures, even estimated ones. Moreover, our Gaza proposal lost much of its value in the eyes of many people here since it included a *quid pro quo,* namely, our demand for annexation of additional territory. The fact that what we asked for is an insignificant strip of territory in terms of square miles as compared with the large number of refugees we would be willing to absorb, did not make much difference. Many people regarded our proposal only as a bargaining point; it was not, as they had hoped, a demonstration of our desire to break the present deadlock. Several people in the Department were furthermore disappointed by our refusal to suggest, even informally, that we were prepared to take back a substantial number of refugees in the case the Gaza strip would not be granted to us. They hinted that, since we admitted that we could settle in that area only a small fraction of those refugees at present living in or around Gaza, our proposal was not motivated mainly by a sincere wish to contribute substantially to the solution of the refugee problem.

3. The genral consensus of friendly observers here seems to be that Israel must make an unequivocal statement committing itself to some immediate and tangible repatriation. Our concern with the security of the State, they maintain, should not prevent us, for instance, from allowing the immediate return of the wives and children of Arabs who are at present residents of Israel. In addition, an offer by the Government of Israel to exchange a certain number of Arab refugees for Jews in Arab countries might make a favourable

115

1. צ׳ארלס דוד גינסבורג, משפטן אמריקאי.
2. ראה מס׳ 44.
3. ראה הערת־עורך, עמ׳ 132.

impression. Generally speaking, our position in this country appears to have deteriorated so much as a result of our being entirely on the defensive. It can hardly improve without our coming out with clear-cut, concrete proposals, while general statements of our willingness to contribute to this problem no longer impress anyone.

4. As to our argumentation it might be helpful to stress, more than we have done so far: (a) our serious concern with the present rearmament of the Arab states (Egyptian military budget, British arms supplies, etc.) and the continued threats of official Arab spokesmen as well as the Arabic press and radio to resume the war at the earliest possible moment; (b) the great advantage for the future relations between Arabs and Jews and the stability of the Middle East of a State of Israel with as homogeneous a population as possible, that is, with a relatively small Arab minority.

5. In addition to our talks with the Department of State, we have tried, directly and indirectly, and in cooperation with our Delegation to the U.N., to explain our position to influential press people and important personalities in public life. Mr. Kenen,[4] I understand, has almost concluded the preparation of a pamphlet on the Arab refugee question which, in accordance with a decision of our Public Relations Board, will be published by the Information Office. I have forwarded to him all the material we have received from Hakirya. A short time ago the American Zionist (Emergency) Council sent out a memo on the refugees by Dr. Ben-Horin[5] to over 600 government officials, Congressmen, journalists, and others. Their replies showed their great interest in this question and a certain willingness to understand our point of view.

6. We shall continue our efforts on these lines, but I should be grateful for any suggestions with regard to further action.

א. ה.

4. ישעיהו קנן, הממונה על שירותי ההסברה במשלחת ישראל לאו״ם.

5. אליהו בן חורין, עיתונאי וסופר יהודי אמריקאי; באותה עת יועץ לענייני המזרח התיכון ליד מועצת החירום הציונית האמריקאית.

116

שיחת מ. פישר – ר. דה־מרג'רי (בפארים, ב־1 ביולי 1949)
Meeting: M. Fischer – R. de Margerie (Paris, 1 July 1949)

Report: 130.10/2516/9 :דין־וחשבון

Cet entretien est le premier avec M. de Margerie dupuis celui que j'avais eu le 20 mai 1949, suivi d'un commentaire que je vous avais adressé en date du 29 mai 1949.[1]

1. J'ai commencé par exposer à M. de Margerie ma thèse sur la nécessité d'une intervention française pour le rapprochement franco–syrien.

En contraste avec MM. Parodi et Binoche, M. de Margerie s'est montré réservé à cet égard et m'a dit qu'il savait que les Américains n'aimaient pas d'interventions en dehors du cadre d'activité de la Commission de Conciliation. Mon argument que les Américains eux-mêmes ne se gênaient pas pour intervenir directement n'a fait aucune impression sur lui.

Pourtant M. de Margerie m'a dit qu'il soumettrait ma demande – en l'occurence un entretien patronné par la France avec Adnan Atassi, Ministre de Syrie à Paris[2] – à M. Parodi.

Avec un sourire peut-être ironique M. de Margerie a ajouté: ''Vous savez bien que M. Parodi est favorable à tout ce qui vient de vous.''

2. Il m'a semblé, par contre, que M. de Margerie parlait très sincèrement quand il m'a dit: ''Il est certain que dés que la question de vos frontières sera réglée, vos intérêts et ceux de la France seront absolument identiques: C'est le maintien du statu quo en Moyen-Orient.''

3. M. de Margerie a ajouté: ''Il semble d'ailleurs que l'Angleterre a notablement évolué ces derniers temps. Elle semble se rendre compte qu'elle a fait fausse route en favorisant les tendances vers la fusion de certains Etats Arabes existants. Cette évolution se traduit par une attitude plus favorable à l'égard d'Israël. Ce que je vous dis concorde avec les rapports que j'ai reçus de M. Vanthier[3] après qu'il ait vu M. Strang et, ce qui est plus important, avec le rapport que nous a adressé M. Massigli[4] après avoir vu Strang. Je crois donc pouvoir vous rassurer en ce qui concerne les entretiens que j'aurai à Londres le 5 juillet qui ont pour but comme l'ont indiqué les Anglais 'to compare notes with Mr. Strang on the Middle-East situation'.''

116

1. רישום השיחה בתיק 130.10/2530/7. ראה גם מס׳ 90.
2. עדנאן אל־אתאסי עמד בראש משלחת סוריה לוועידת הפיוס בלוזאן.
3. פליכס אלברט ואנטייה, מיופה־כח של צרפת בישראל עד יולי 1949 ומתאריך זה יועץ הצירות.
4. רֶנֶה מאסיגלי, שגריר צרפת בלונדון.

M. de Margerie m'a promis qu'il me verrait après son retour de Londres.[5]

4. Je me suis attaché à faire comprendre à M. de Margerie que pour la solution des problèmes du Moyen-Orient, il n'y avait pas intérêt à grossir les questions en suspens mais, au contraire, de les ramener à leurs justes proportions.

Ainsi j'avais été choqué lorsque, lors de notre dernière entrevue, il avait prétendu qu'il y avait 900.000 réfugiés arabes et je ne comprenais pas par quelle acrobatie arithmétique il arrivait à ce chiffre.

M. de Margerie m'a répondu qu'il semblait, d'après toutes ses informations, que le chiffre des réfugiés était très élevé et qu'on ne pouvait pas l'estimer à moins de 600.000.

M. de Margerie a donc fait une concession sur ce point.

5. Quand j'ai fait remarquer à M. de Margerie les conséquences qu'aurait pour un Etat tel que le nôtre l'admission forcée d'un grand nombre d'Arabes, M. de Margerie a déclaré qu'en effet, ce qu'il fallait faire c'était, au lieu de marchander avec nous, élaborer un plan d'ensemble pour les réfugiés et nous proposer un chiffre pour ceux qui devraient être réadmis tout en nous présentant l'aide que le monde international nous apporterait dans ce but.

6. M. de Margerie, à plusieurs reprises, a insisté sur les immenses difficultés que créerait chez nous l'immigration de 250.000 Juifs par an.

"C'est sans précédent dans l'histoire et je ne sais pas comment vous pourrez résister."

Certains esprits très réalistes comme l'est M. de Margerie et très au courant de nos difficultés intérieures, semblent tenir compte de la possibilité d'un effondrement de notre Etat. Peut-être ont-ils, au sujet de préparations militaires arabes, des informations qui les confirment dans cette opinion.

7. M. de Margerie m'a annoncé, avec beaucoup d'enjouement, que l'autorisation ministérielle avait été obtenue pour la livraison de certaines armes de guerre offensives auxquelles, paraît-il, nous nous intéresserions.

J'ai répondu à M. de Margerie qu'en effet je savais que l'industrie française avait intérêt à nous livrer ces armes mais que je ne connaissais pas encore l'attitude de mon Governement à ce sujet.

N.B. J'ai écrit à notre Ministre à Londres, le Dr. Eliash, un résumé de mes impressions au sujet de la Conférence du 5 juillet entre M. de Margerie et M. Strang.

M.F.

5. פישר נפגש עם דה־מרג׳רי ב־11 ביולי ושמע ממנו על תוכן שיחותיו בלונדון עם מ. רייט על מדיניות בריטניה במזרח התיכון (רישום השיחה בתיק 93.02/164/10). ראה גם מס׳ 133.

117

ש. אלישיב אל א. אבריאל (פראג)
S. Eliashiv to E. Avriel (Prague)

העתק: 130.11/2493/4

תל אביב, ד׳ בתמוז תש״ט
1 ביולי 1949

בחליפת המכתבים בינינו חלה הפסקה והנני בא לחדשה כעת.

אשמח לשמוע מפיך פרטים על המשא־ומתן המחודש בבודאפשט.[1] כמו־כן על ההדים שהיו שם לתגובה אצלנו על המשפט בבודאפשט.[2] טלגרפתי לכם את תמצית מאמרי העיתונות מיד לאחר פסק־הדין. ודאי קראתם כבר את הצהרת שר החוץ בכנסת במלואה בנקודה זו,[3] ואני אוסיף כאן רק, שהעניין לא נשתתק והמשפט אינו יורד מעל עמודי העיתונות ואינו חדל מלהסעיר את הרוחות.

המשפט גרם להערכה מסוימת של השתתפות הנוער שלנו בפסטיבל. אין עוד ברגע זה סיכום אחרון, אבל יש להניח שלא תהיה השתתפות. הנימוק: התנגדות להוצאת דיביזים בסכום גבוה, וזה דווקא בראשית הגשמת משטר הצנע ובאותו מצב כספי בו נמצאת מדינתנו. כרקע להכרעה זו משמש במידה ניכרת המשפט. אם משהו עוד ישתנה בשטח זה, אודיע לך. אבל, כנראה תהיה רק משלחת לקונגרס של אלה שירצו להיות במשלחת זו.[4]

[. . . . .][5]

בנוגע לנציגותנו ברומניה, נאמר כאן על־ידי מ[שה] ש[רת] באופן ברור לציר לפני צאתו שיש הכרח בשינוי השיטה. במעבר מאותה שיטה של יחסים, קוואזי־ידידותיים ופאמיליאריים למדי עם חוגים שהשפעתם מפוקפקת, לשיטה רשמית הנהוגה בעולם

117

1. המשא־ומתן נסב על עליית קרובי משפחה מהונגריה לישראל (ראה אלישיב אל אוכמני, 1.7.1949, 130.11/2492/20).
2. ראה מס׳ 47, הערות 2 ו־3.
3. בנאומו ב־20 ביוני אמר שרת בין היתר: ״...בידי המדיניות [ההונגרית] הרשמית לסלק את הסתירה בין הידידות המוצהרת לישראל לבין ההתנכרות לצרכיה החיוניים ביותר...מי שסבור שניתן ליישב ידידות אמת למדינת ישראל עם השמצת הציונות – אף הוא מבקש ליישב שני הפכים...מדינת ישראל לא תתן יד להפרת חוק על־ידי איזה יהודי שהוא נגד ממשלתו, אך מדינת ישראל תעמוד על זכותו של כל יהודי לעלות לארץ ותתמיד במאמציה להשיג את האפשרות הזאת״. (דברי הכנסת, מושב ראשון של הכנסת הראשונה, כרך I, עמ׳ 763–764.)
4. המדובר בפסטיבל הנוער הדמוקרטי שעמד להיערך בבודאפשט באוגוסט 1949. אבריאל הגיב בחריפות על ההחלטה והצביע על הנזק העלול להיגרם למשא־ומתן על העלייה אם ההיעדרות הישראלית תתפרש כהפגנה אנטי־הונגרית בתגובה למשפטי בודאפשט. שרת לא קיבל את עמדתו והעמידו על הפגיעה הקשה שספגה ישראל במשפטי בודאפשט. לדבריו ״לא נוכל לנהל מאבקנו על עלייה באמצעים המשחיתים את הנוער ומשפילים כבודו העצמי של העם כולו״. המעשה מחייב תגובה ״ואין להירתע מרושם אי־הופעתנו כהפגנה תחת הפגנה״. (מברק אבריאל אל פרידמן, 184, 7.7.1949; מברק שרת אל אבריאל, IC124, 10.7.1949, 130.09/2342/12.) בסופו של דבר יצאה משלחת מן הארץ לפסטיבל. ראה גם מס׳ 143.
5. פסקה אחת לא הודפסה כאן.

כולו. כן נאמר לו שאם תוך שבועות מספר לאחר שובו לא יהיו סימנים של שינוי לטובה נצטרך לעשות צעד הפגנתי נוסף לצעדים שנעשו עד עכשיו, כלומר חילופי גברא. זאת אומרת שאם לא יביאו השבועות הקרובים ולא כלום, יהיה עליו לעזוב את המקום. זמן מה יהיה המקום בלי ציר ואחר־כך נחליט על צורת נציגותנו. בינתיים כידוע לך הוצע לנו מועמד לתפקיד של ציר רומני. שלחנו את ה"אַגרמן" על־ידי ראובן [רובין] והגיעו כבר שני אנשים של הצירות הרומנית, היועץ המכהן כשרג'ה ד'אפיר זמני וקונסול. עובדה זו משנה במקצת את מחשבתנו הקודמת על אינטררגנום ממושך שם. עומדת אפוא בעינה השאלה על איש לרומניה ובפגישתנו נמשיך באותה נקודה שהפסקנו בה.

טרם קבעתי את יום נסיעתי. ראובן יצא היום, ברזילי יצא בהתחלת השבוע, ואני מניח שאחרי זה אוכל לצאת.

שלום רב לך ולכולכם.

ש.פ.

118

א. אבריאל אל ש. אלישיב
E. Avriel to S. Eliashiv

מברק מוצפן 182. התקבל: 3.7
נוסח נכנס: 130.09/2342/12

פראג, 1 ביולי 1949

ביקרני ציר פינלנד[1] והקריא איגרת של ממשלתו. הם מדגישים שהיו בין הראשונים להכיר בנו ומתפלאים על חוסר קשרים דיפלומטיים או קונסולריים. מציינים יחס פינלנד אל היהודים בזמן הכיבוש, אהדתה למלחמת השחרור ועניינה בקשרים מסחריים הדוקים. מבינים [–][2] בהקמת רשת דיפלומטית רחבה. מציעים למנות קונסול כללי בהלסינקי. מוכנים למנות מיד קונסול כללי בקריה. הציר ביקש חוות דעת ממשלתנו. נא להודיעני.[3]

אבריאל

118

1. אדוארד ה. פאלין.
2. מלה אחת לא פוענחה כאן.
3. אלישיב ביקש למסור לפינים כי מטעמים תקציביים לא תוכל ישראל לפתוח נציגות בפינלנד, אך היא תשמח אם הפינים ישלחו קונסול כללי לישראל והוא מקווה שבהזדמנות הראשונה תעשה זאת גם ישראל (אלישיב אל אבריאל, 19.7.1949, 130.11/2493/4).

119

ו. איתן אל מ. שרת

W. Eytan to M. Sharett

Orig.: 130.02/2447/6 :מקור

Lausanne, 2 July 1949

Dear Moshe,

We have during the past couple of days been having some fairly intimate talks, inspired no doubt by the half-term feeling. The only one that produced anything new or of special interest was a talk with Boisanger. (With Hare I went over most of the controversial ground again, but Hare himself is not likely to be coming back here.) Boisanger said the following things:

1. France is in no way interested in having the Palestine question debated at the Assembly. It is always an embarrassment for France to have this question brought up, as she does not wish to side against either Israel or the Arabs, and thus often finds herself in a tight corner.

2. He sees no reason why the question should be debated at the Assembly at all. It would only inflame passions. If it were desired to substitute some medium of mediation or conciliation for the present Commission, that could doubtless be achieved at the Assembly – but not without going into the whole dirt and causing more trouble than a mere change of medium would be worth. He saw three possibilities:

(a) To stop the Commissions's proceedings in mid-September and throw the whole of the porridge into the Assembly's lap. The matter would then be out of the Commission's hands – it being assumed of course that the Commission by mid-September would not have been able to achieve anything – and the Assembly could do what it pleased: debate the issue, pass a new resolution, appoint a mediator or a new commission, anything. France is not keen on this, for the Commission it would be a confession of failure, Israel could not gain by such a move (e.g. a new resolution passed under U.S.A. inspiration), and generally there is little to be said for such a course.

(b) The matter could be debated by the Assembly, the Lausanne discussions meanwhile proceeding. This is a bad course, as it would mean Israel and the Arabs trying (presumably) to reach an understanding at Lausanne, while their representatives are busy slanging each other at Lake Success. Debate in the Assembly would in fact make Lausanne quite impossible, not only because of the slanging, but because everyone would be awaiting the outcome.

(c) To continue the talks at Lausanne, and not to bring the Palestine question before the Assembly at all. The only party that might be interested to bring it up before the Assembly is America, and America, to use Boisanger's term, is "influenceable". This would remove from Lausanne what would otherwise be the daily growing awareness of the Assembly's imminence,

with all the delegations window-dressing for all they are worth, and thinking less of arriving at a solution than of building up a case to impress the Assembly. This, for objective as well as French reasons, is the course which Boisanger favours. I do too, if it is feasible.

3. Boisanger has been talking with his Turkish and American colleagues about altering the Commission's approach to its task. Hitherto the Commission has been *conciliating*, i.e. trying to understand the views of each party, and wherever it judged useful transmitting each party's suggestions and ideas to the other acting, in short, as a selective post-office. Boisanger thinks that for the beginning the Commission really had no alternative, but that now it should consider whether it might not switch over to *mediation*, by which he understands something like acting as an auctioneer, trying to persuade each side to make certain concessions, helping them to bargain, telling them what it considers feasible or right, and persuading them to accept it, à la Bunche. The Turk agrees with him that this should be done, but he has not managed to secure a clear expression of opinion from Hare. He thinks the Arabs would welcome this method, and he asks whether we would. I did not give him an answer, but promised to reply after consulting my Government. Boisanger said that of course he could not and would not force us to accept this method. The Commission existed to help and serve the parties, and the more use the parties made of its good offices, the better the Commission would be pleased. But if the parties chose not to use these good offices, that was that, and it was nobody's fault. Each party was perfectly entitled not to accept mediation if it did not like it; but please would we let him know our views?[1]

4. Boisanger (like all the members of the French delegation) has his knife into the Americans. They took away Ethridge and put [–][2] Hare in his place. Now they are taking Hare away and have not nominated a successor. They used pressure on Tel Aviv without telling the Commission anything about it. They seemed to be taking all kinds of independent initiative as if the Commission didn't exist. They keep changing their minds all the time; e.g. they urged a break and the transfer of the talks to New York, and then almost immediately changed their minds and said they didn't want them in New York after all. For an orthodox diplomat like Boisanger the Americans are wild men who unfortunately possess power but don't know how to wield it like gentlemen.

The matters under paras. 3 and 2 above require consideration by us, and para. 3 at any rate requires an answer within the next week or ten days. The answer can be transmitted to Boisanger via Fischer.

Yours ever,

W.E.

119

1. ראה מס' 133, הערה 1.
2. מלה אחת לא הודפסה כאן.

120

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מברק מוצפן ET34. התקבל: 4.7
נוסח יוצא: 130.02/2442/5

לוזאן, 3 ביולי 1949

הלבנוני גילה שהייר לפני נסיעתו שוחח עם ראשי המשלחות הערביות על הצורך בהכרזה על נכונותם לקבל את אלה מהפליטים שאינם רוצים לחזור לישראל ונענה בחיוב. כן גילה שעם חידוש העבודה תהיינה המשלחות הערביות מוכנות לדבר על שלום. הוסיף שהושג הסכם בין המשלחות להוריד בשעת הצורך כל תביעה בצפון ובמרכז על־מנת להשיג את הנגב. הוכנו שתי הצעות קווים אלטרנטיביות. באמרי שיוציאו מהראש אפשרות של ביצוע איזו משתי הצעות אלו נעניתי "תומכיכם וידידיכם מדברים בהצעות אלה ומעודדים תביעות אלה". זה מחזק חששותי לסכנת התיווך האמריקאי. לא הודעתי לאבן.

ששון

121

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מברק מוצפן ET35. התקבל: 5.7
נוסח יוצא: 130.02/2442/5

לוזאן, 4 ביולי 1949

אדמונד רוק[1] חזר מביקור של שבועיים בלונדון. הוא כינס את משלחות הפליטים להתייעצות בראשות מולקי ומסר שהשיג את הסכמת אנגליה ליישב מיד על חשבונה וחשבון תמיכות בינלאומיות כמאתיים אלף פליטים בעבר־הירדן בתנאי שהפליטים יתנו מביניהם כעשרים אלף איש להגברת כוחו והגדלת מספרו של הלגיון הערבי. רוק הוסיף שאנשי "הפוריין אופיס" מייעצים למשלחות הערביות להוסיף להחזיק בעמדתן הנוכחית עד לאחר העצרת כדי לאפשר לנציגיהן הבריטים והאמריקאים ללחוץ על ישראל בתוך העצרת ולנסות לצמצם את גבולותיה הנוכחיים. מולקי הציע להוואר לקום ולנסוע מיד לעבר־הירדן כדי לעמוד בראש פעולת הגיוס בין הפליטים.

ששון

121

1. עסקן ערבי יליד יפו. עבר לירדן במהלך המלחמה וסייע למלך עבדאללה בטיפול בנושא הפליטים. שימש יועץ במשלחת ירדן לוועידת הפיוס בלוזאן.

122

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 5.7 :התקבל .Coded Tel. T326 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/4 :נוסח יוצא

New York, 4 July 1949

For preliminary thinking suggest following lines approach on Israeli–Egyptian peace:[1] (1) Israel supports view expressed by U.S.A. in Moabit [Security Council] May 17[2] that Egyptian entry Palestine was "international aggression". Israel nevertheless seeks no compensation but equally refuses it Egypt. (2) Armistice agreement was turning point Egyptian–Israeli relations. Until peace settlement results Israel will maintain this. Our belief no substantial changes this agreement necessary. (3) Gaza we regard as heavy burden involving disproportionate refugee influx. Would do this for peace but if Egypt insists retention, we would sign peace on present armistice line in which case Egypt accepts all refugees. We would then seek limitation Egypt's Gaza forces. (4) If Gaza ceded, we would look with sympathy territorial adjustment similar area Sinai-Palestine border line not including Eilat. (5) Egyptian claim to Eilat equivalent Israel claim Suez or Alexandria, indeed even more exorbitant since Egypt already on Gulf. Eilat in no circumstances surrenderable. (6) If Egypt complains cut off from Arab world, we willing discuss treaty clause assuring wouldn't exclude any rightful traffic from Auja–Beersheba road and would dispense visas and customs for genuine transit people, goods.

Tactically would be important our proposals come first placing onus rejection on them important avoid henceforth any sign eagerness for Gaza.

Eban

122

1. ב־1 ביולי הורה שרת להד להודיע רשמית לראסק על הסכמת ישראל להצעת התיווך האמריקאית (ראה הערת־עורך, עמ׳ 172). ישראל הציעה לפתוח בשיחות בניו יורק. (ראה מברק IW112, 1.7.1949, 130.09/2308/3).
2. 1948. ראה כרך I, הערת־עורך, עמ׳ 17.

123

א. אבן אל ו. איתן (לוזאן)

A. Eban to W. Eytan (Lausanne)

Orig.: 130.02/2447/2 :מקור

New York, 5 July 1949

My dear Walter,

It is evident from the footnote to your letter of June 30th to Moshe [Sharett][1] that we are still at cross purposes on the territorial question, for you believe that our critics are making ''fair comment'' when they criticise us for ''keeping'' Eylat under November 29, and refusing to give up West Galilee. I believe that this criticism is pure sophistry and shows our critics at their weakest moral and legal point, ourselves at our strongest. We do not have to justify ourselves for ''keeping'' anything, since we occupy nothing illegitimately. The onus is upon others to prove why we should give up territory to Egypt, Transjordan, Syria and Lebanon. The November 29th resolution is not of the slightest comfort to the U.S.A. or to the Arabs in this respect. For while that resolution defends us in Eylat, it equally authorises us to withhold West Galilee, etc., from any or all of those States, Once you assert the legal force of the November 29th resolution you do not re-inforce further territorial demands by any of these Arab States. On the contrary, you undermine their existing occupations. Under the November 29th resolution Egypt and Transjordan have the same rights in any part of Palestine as Venezuela and New Zealand. They cannot invoke it in the slightest degree to support their territorial expansion.

The fact is that there are no U.N. resolutions in existence at all which give any Arab State the slightest claim to Eylat or West Galilee and Ramleh or any inch of soil which we occupy. Neither the November 29th resolution nor December 11th, nor the armistice agreements, nor all of these together hint at any claim or interest by an existing Arab State in any territory which we hold. And nobody can challenge us in Galilee without challenging Transjordan in Nablus, Jenin and Egypt in Gaza. Positively, our rights in Eylat and West Galilee are different, with the advantage to the former. Negatively, the Arab States' complete lack of right is equal and equivalent in both cases. There is no difference between their lack of right in Eylat and their lack of right in Western Galilee.

I therefore refuse to have an uneasy conscience on this point. Those who attempt to distort the November 29th resolution by pretending that it supports Egyptian, Syrian or Transjordan claims in Palestine are themselves violating ''ordinary standards of international conduct''.

123

.1 מס' 111.

Much of this repeats what I said in a previous letter,[2] but I take leave to write it again in response to your footnote. This does not mean that I believe the November 29th resolution to have any significance or force unless it is specifically associated with the supplementary and revisionist resolutions of May 14, 1948,[3] November 16, 1948[4] (Sec. Council) and December 11,[5] All these together and not the November 29th resolution separately constitute the legal and political position on territory: we are neither for nor against November 29th; we see it in its true and rather weak legal proportions. The fact that it confirms us in Eylat does not imply at all that it confirms Syria or Transjordan in West Galilee or Egypt in Gaza.

Yours ever,

Aubrey

הערת־עורך
Editorial Note

דיון בממשלה על הפליטים הערביים

בישיבת ממשלה ב־5 ביולי נדונה הצעת שרת לצאת בהכרזה פומבית על נכונות ישראל לקלוט תמורת שלום מאה אלף פליטים, כולל הפליטים שכבר נקלטו בארץ (25,000) והללו שהובטחה החזרתם במסגרת איחוד משפחות (10,000). ההכרזה נועדה להדוף את הלחץ האמריקאי שגבר והלך בנושא הפליטים. רוב חברי הממשלה תמכו בהצעת שרת, מי בהיסוס ומי בהסתייגות, אך בן־גוריון וכמוהו גם ד. יוסף התייצבו נגד ההצעה. בן־גוריון חשש שהמספר הנקוב לא יניח דעת האמריקאים, לא ירגיע את הערבים וספק אם יקרב את השלום. הוא גם חשש לפגיעה בבטחון המדינה אם יסתפחו אליה פליטים כה רבים והתנגד לצאת בהכרזה שתגרור אחריה לחצים נוספים. כדי למנוע הצבעה נגד ראש הממשלה הציע שרת לגשש תחילה אצל האמריקאים אם הכרזה ישראלית תרפה את הלחץ על ישראל ותפנה אותו כלפי הערבים. הממשלה קיבלה את הצעתו האחרונה של שרת והסמיכה אותו, לאחר שיבדוק יעילותו של צעד זה, להודיע על הסכמת ישראל להגדלת מספר הפליטים הערביים המוחזרים עד למאה אלף לאחר שיקום השלום בין ישראל ומדינות ערב. ברוח החלטה זו הבריק שרת לאבן את השדר שלפנינו.

2. מס' 63.
3. ראה כרך I, נספח א.
4. ראה כרך 3, נספח ג.
5. ראה נספח א.

124

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)

M. Sharett to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y243 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/12 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 6 July 1949

Am authorised – if after soundings find profitable-announce readiness admit total 100,000 on peace, this to include 25,000 already with us and families, meaning in fact net 60 to 65,000. Will this produce détente [Washington] D.C. and turn pressure to Arabs? D.C. should be sounded through third party, suggest Hilldring, Bunche, Cordier, for you to choose, or any you think better. If only possible sounder should not appear as our emissary but purport do it on his own view speeding up process. From talks with us he gathered we turning over above step but held up by uncertainty reaction. If were sure would satisfy would do it, if not – not. Anyhow this is our maximum without Gaza. If Gaza, then local figure plus 25,000 plus families is maximum and no extras. What we gain in Gaza is not mere area which makes larger figure worthwile but solution most irksome security problem which offsets greater security liability incurred by larger admission. We regard 100,000 minus families as real sacrifice justified only by anxiety help in complete solution problem and conditioned by it.

Don't delay trip but if no time ask Arthur [Lourie],[1] Gideon [Rafael], take steps and cable.[2]

Sharett

125

א. אבן אל מ. שרת

A. Eban to M. Sharett

Recd: 7.7 :התקבל .Coded Tel. T335 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/4 :נוסח יוצא

New York, 6 July 1949

Saw Ross with Gideon [Rafael] re Egyptian talks.[1] He said: (1) U.S.A. not wishing be prominent, main object not mediation but direct talks; (2) he

124

1. ארתור לוריא, קונסול כללי של ישראל בניו יורק, חבר משלחת ישראל לעצרת הרביעית של האו"ם.
2. ראה מס' 127.

125

1. ראה מס' 111 והערה 1 שם.

assumes talks will be with knowledge, consent, Palestine Conciliation Commission; (3) will reply my question if U.S.A. acting as member Conciliation Commission under auspices U.N., believes answer is yes; (4) U.S.A. knowing stand both sides is yet hopeful possible success thus breaking entire ice.

I said success theoretically feasible since we hold nothing belonging to or necessary to Egypt and nothing ever allotted Egypt by the General Assembly or armistice; this indeed true all Arab States. He discussed Gaza at length in terms refugee contribution, couldn't be drawn any mention Eilat or compensation.[2] Their intention was hold talks in Lausanne break but will let know if proposed absence next week upsets any plans. I mentioned embargo[3] warning against armaments race before peace, he will seek [Washington] D.C. opinion. Believe they favour retention ban but not sure all Moabit [Security Council] members likewise.

Eban

126

ג. אבנר אל פ. דה־אסקאראטה (לוזאן)
G. Avner to P. de Azcárate (Lausanne)

Copy: 130.02/2447/6 :העתק

Lausanne, 8 July 1949

Dear Dr. Azcárate,

I beg to refer to Dr. Eytan's letter to you of June 27th[1] in which he informed the Conciliation Commission (para. 5, page 2) that the Government of Israel was engaged in working out administrative arrangements for the re-uniting of Arab families, and that a detailed announcement would soon be made.

I now write to inform you that the announcement forecast in Dr. Eytan's letter was issued by the Israeli Ministry for Foreign Affairs at Hakiryah on July 7th its terms are as follows:

> "On June [1]5th[2] the Foreign Minister announced in the Knesset (Constituent Assembly) that the Government would consider favourably applications submitted by Arab citizens of Israel for permission to bring

2. אבן הרחיב בנושא זה במברק נוסף מאותו יום (T337, 93.01/2181/4). לדבריו, התרשם בשיחה עם רוס שארצות־הברית היתה רוצה אמנם בוויתור ישראלי על אילת תמורת רצועת עזה, אך ייתכן שיש סיכוי לשכנע אותה לוותר על הרעיון אם יושג שלום בין ישראל ומצרים.
3. ראה מס׳ 40.

126

1. מס׳ 108.
2. במקור כתוב בטעות: June 5. ראה הערת־עורך, עמ׳ 132.

back into Israel their wives and infant children, and that special arrangement[s] would be made in order to facilitate the entry of those receiving permission to return. These arrangements have now been completed. Applications should be submitted to the Offices of the District Representative in Jerusalem, Haifa, Jaffa, Lydda and Ramle. In zones which are under military rule applications should be submitted to the Offices of the Military Governors.

Announcements will be published in the various localities as to the days and exact places where applications will be received. Special Officials of the Ministry of Immigration will be present on those days at the applications centres. After local examination the application will be forwarded to the Ministry of Immigration at Hakirya for final review, and applicants will receive notice of the decision.

The Government of Israel has, through the medium of the Mixed Armistice Commissions, approached the Governments of Egypt, Transjordan and the Lebanon and requested their cooperation so as to facilitate the speedy return to Israel of members of families receiving permission to do so. The Governments of Egypt, Transjordan and the Lebanon have been requested to appoint special Representatives who will meet Israeli Representatives in order to work out matters of procedure.

The Government of Israel has suggested the establishment of special frontier stations somewhere on the Armistice Lines with Egypt, Transjordan and the Lebanon. These stations will be opened up for the entry of those receiving permission to do so, on certain days to be agreed upon with the neighbouring Government. The three Governments which are [in armistice][3] relations with Israel have been requested to cooperate in locating members of families whose names will be transmitted to them, in bringing them to the Transit Stations and in identifying them. Up to the present the entry to Israel from abroad has been permitted only through the ports of Tel-Aviv and Haifa and through the aerodromes. The opening of special Transit Station[s] is designed to speed up and facilitate the entry of members of families of Israeli Arab citizens who are at present in refugee camps in the neighbouring states.

Permission to return to Israel will be granted to wives and minor sons under the age of fifteen, as well as to unmarried daughters of Israeli Arab citizens. In certain extraordinary cases permission to return will be granted to other members of families dependent on Arab breadwinners in Israel.

The above decision of the Government of Israel follows in addition to the many individual entry permits already granted to members of families of Arab citizens of Israel. The scheme represents a comprehensive measure designed to ease the lot of the Arab families which were

3. במקור שתי המלים משובשות.

torn asunder in the course of the war. The overall solution of the Arab refugee problem within the framework of a general peace settlement with the neighbouring States continues to exercise the mind of the Government of Israel."

I should be much obliged to you if you would kindly bring the contents of the above announcement to the notice of the members of the Conciliation Commission and of its General Committee.

It is hoped that the Conciliation Commission as well as the Arab Delegations will note that the above decision of the Government of Israel involves a substantial relaxation of the principle that any return of Arab refugees to Israel must take place within the framework of a general settlement which assures peace and security to the State of Israel. The Government of Israel has taken the decision to implement the above measure forthwith, in order to assist in relieving an urgent humanitarian problem.

Yours sincerely,

Gershon Hirsch

127

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן Coded Tel. T343. התקבל: Recd: 9.7
נוסח יוצא: Outg.: 93.01/2181/4

New York, 8 July 1949

Your Y2[43].[1] Chose Cordier, view his access authority Department. Saw him with Gideon [Rafael]. Referred his remarks, after return Lausanne, we should mention figure break deadlock, said his advice seriously considered by us but uncertainty whether figure would invoke more bargaining or be regarded decisive contribution prevented Government from commitment. Continued saying my impression might, repeat might, obtain commitment hundred thousand on peace if this would improve our situation U.S.A., result in pressure Arabs do likewise. His reaction:

(1) This would be extremely helpful.

(2) Preponderant part State Department would regard figure satisfactory.

(3) Same figure advocated Quaker, other relief organisations, as our proper contribution.

(4) He volunteered sound Department without reference this conversation and inform us without delay,[2] realising importance pronouncement figure prior Egyptian talks and resumption Lausanne.

127

1. ראה מס' 124.
2. ראה מס' 134.

Told us confidentially Secretary-General conjunction Palestine Conciliation Commission will sent Mideast next month expert team headed Dillon Myer,[3] examine technical possibilities resettlement, repatriation, local employment, works projects and other practical plans.

Eban

128

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 9.7 :התקבל. Coded Tel. T347 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/4 :נוסח יוצא

New York, 8 July 1949

McGhee, Hare, invited me, Uriel [Heyd], lunch yesterday [Washington] D.C.[1] Main subject refugees, he saying as one new to problem trying see Israel viewpoint cannot understand our refusal declare contribution which would make if peace. Effect this would be: (1) preasure would be diverted Arabs absorb majority refugees; (2) U.N. and Congress would make financial provision as neither would for more relief; (3) all excuses Arabs not talk peace be removed; (4) hostile trends govenment and people U.S.A. would be arrested. I replied all this assumed our statement figure would be followed this sequence not by pressure increase it. He said much depended on figure but all agreed bulk problem must be settled not in Israel. He pressed very strongly saying we could attach as many conditions as liked including even condition that Arabs agree solve rest problem. U.S.A. believes Arabs have great responsibility hence Secretary's statement yesterday not placing responsibility Israel alone.[2] I said would convey this but they should realise economy, security, place real limitations. Had discussion with Hare, rather acrimonious, on boundaries, especially whether Arab states entitled compensation. McGhee cut in saying we should at least concede they merited compensation for new territory acquired such as Gaza. They hinted possibility we take Gaza give compensation not to Egypt which had no interest but "another Arab state" i.e. Egypt gives up Gaza on condition we give something Transjordan. This was nearest they got to Eilat. They confirmed U.S.A. acting in talks with knowledge, consent, Palestine

3. דילון מאייר, נשיא המכון לעניינים בין־אמריקאיים של ממשלת ארצות־הברית.

128

1. השווה רישום השיחה ב־ *FRUS*, 1949, VI, pp. 1208–9.
2. הדברים נאמרו במסיבת עיתונאים ב־6 ביולי.

Conciliation Commission. My impression if McGhee typical, our hundred thousand declaration would have very deep effect. Arranged for friends to sound discreetly White House.

Eban

129

א. אבן אל ג׳. מקגי (ואשינגטון)
A. Eban to G. McGhee (Washington)

Copy: 130.02/2441/12 :העתק

New York, 8 July 1949

Dear Mr. McGhee,

I greatly valued the opportunity of exchanging views with you and Mr. Raymond Hare informally yesterday.[1] May I take this opportunity of making two comments in writing, since they may contribute to a better understanding by your Department of the viewpoints officially expressed by the Government of Israel in some of its recent communications.

1. It is important to understand why the contribution to the refugee problem which my Government could make if Gaza were joined to Israel is so much more liberal than might otherwise be envisaged. It is not that the territorial addition is of any great consequence. The position is that at present the forces of an Arab State with a large population are situated within about fifty miles of Tel Aviv along one of the main roads leading both to that city and to the hinterland of southern Israel. If that position were suddenly corrected by the return of the Egyptians to their previous frontier with Palestine, a great load of anxiety, vigilance and concern would be removed from Israel's shoulders. It cannot be ignored that an attack launched from Gaza could affect the heart of Israel very quickly. With that threat removed, Israel, though still vulnerable by all normal standards, would at least have partial relief from a pressing strategic problem and might therefore afford to take a corresponding security risk in the admission of the large number of refugees now in the Gaza area. I should add that while an Egyptian army in Gaza constitutes a threat to Israel's vital interests, Israel in Gaza would not be in similar proximity to the central territory and vital interests of any Arab State.

2. I cannot help wondering whether your Government attaches proper weight to the gravity and depth of Israel's apprehensions with respect to its vital security. I enclose a mere random selection of official Arab pronouncements[2] which show how strongly the impulse for new hostilities is being felt and fostered in the Arab world. You will notice that these

129

1. ראה מס׳ 128.
2. הנספח לא הודפס כאן, אך נמצא בתיק.

pronouncements do not reflect a merely defensive resolve to withstand aggression. They express a serious Arab intention to make war against a member State of the United Nations. Since similar pronouncements last year were followed by a dangerous and combined assault, it would be frivolous to ignore them now. As we look round the world we find no other example of such official propaganda openly avowing an intention to renew a war. These pronouncements have to be considered in conjunction with ambitious re-armament programs in Egypt and Syria and a tendency of the United Kingdom, France and other Western Powers to regard this as a suitable time for rearming Arab States.

In these circumstances I believe that my Government would be acting irresponsibly if it did not regard its physical security as its most urgent and pressing consideration at this time. This is bound to have its effect on all our thinking, on the refugee as well as on other problems.

I hope to have an opportunity of joining Ambassador Elath on a further clarification of views with you in the near future. I shall certainly convey to Tel Aviv the opinions which you expressed yesterday on a method of approach to the refugee problem.

Yours very sincerely,

Aubrey S. Eban

130

ג. רפאל אל א. אבן (ניו יורק)
G. Rafael to A. Eban (New York)

מקור: 93.03/71/19

ניו יורק, 8 ביולי 1949

אוברי היקר,

חשבתי שכדאי שארשום לפני צאתך כמה מהרהורי לבי ומחשבות שעליהן דיברנו בימים האחרונים.

1. לוזאן

הליקוי העיקרי בשיחות לוזאן היא האימפרוביזציה המתמדת שנגרמה על־ידי חוסר קו ברור. אי אפשר להגיע לידי שלום רק באמצעים תכסיסיים. לא רק שנחוצה סטרטגיה גדולה, אלא גם המטרה אשר אליה רוצים להגיע ואשר עליה מוכנים להתפשר מוכרחה להיות קבועה מראש.

מקריאת המכתבים והפרוטוקולים של הוועדה נתקבל אצלי הרושם, שאנו מזלזלים במידת מה בהופעתנו בפני הוועדה והודעותינו אינן תמיד מחושבות היטב. אין דברי אלה מהווים חלילה ביקורת אישית לגבי מישהו, אבל אני יכול לתאר לעצמי שההופעה של אנשים שונים בפני הוועדה היא אחד הגורמים לאי־הבנות ולאי־בהירות ומונעת בעד רכישת האימון אשר צריך ליצור כבסיס לכל משא־ומתן.

אני חושב שאחד הסודות של הצלחתנו במשלחתנו היא ההופעה האחידה והיחידה. הנוהג שלנו שהנציג, דובר המשלחת, נעזר על־ידי יועצים, עוזרים ומומחים לשם יציקת ידיעותיו בתבנית של הודעותיו הועיל מאוד להקנות לדבריך את התוקף ואת הסמכות הדרושה.

אתה זוכר בוודאי שנדהמנו לפני שבועות אחדים כשהאשימו אותנו האמריקאים בעניין מזימות של התפשטות טריטוריאלית ומצאנו שהם ביססו האשמה זו על הרצאתו של ליפשיץ בפני ועדת המשנה[1] בה הוא רצה להסביר את הצורך במסירת תול כרם לישראל כדי לאפשר את בניין התעלה הקשורה במפעל תכנית לאודרמילק.[2] אני יכול לתאר לעצמי שהעמדת דרישה כזו אפשר לעשות בצורה הרבה יותר אלגנטית ובזמן יותר מתאים על־ידי ראש המשלחת. ועוד דוגמה, ב־14 ליוני הופיעו לפני ועדת המשנה אליאס ששון וגרשון הירש[3] ודיברו על החזרת עובדים ערבים לפרדסים ערבים. בו בזמן שאליאס הסביר שאין צורך בהבאת טכנאים ערבים לעבודה בפרדסים היות ויש אצלנו חוסר עבודה, הסביר הירש שאנו לא נוכל לעבד חלק מהפרדסים האלה היות ויש אצלנו חוסר בידיים עובדות.

צריך להביא בחשבון שדברים כאלה לא נאמרים בדלתיים סגורות אלא נרשמים בפרוטוקולים שנקראים בוואשינגטון, בפאריס ובמקומות אחרים. מקריאת סתירות כגון אלו עלול הקורא לפקפק ברצינות דברינו ולבוא לידי מסקנה שאנו מתייחסים באופן רשלני לוועדה.

2. המשא־ומתן עם המצרים

לדעתי מגמתנו צריכה להיות לנהל את השיחות במטרה להגיע למקסימום של הסכם. את הנקודות אשר נוגעות למדינות ערב האחרות צריך להוציא ולבודד ולא לעשותן כמכשול להשגת הסכם אם גם להסכם על תנאי. במידה שאנו נצליח לצמצם את שטח המחלוקת, ומאידך להשיג מקסימום של נקודות מוסכמות, אנו נוכל להצליח לחסל את ההשפעות ואת המזימות הצדדיות ולהשיג ביתר קלות תמיכה להסכם בו הצדדים יסכימו לתשע מעשר הבעיות. לכן לא צריך בשום אופן לערבב את המשא־ומתן המצרי עם המשא־ומתן הירדני, אלא ללכת צעד אחרי צעד. אני יכול לתאר לעצמי שנוכל להגיע לידי הסכם עם המצרים בו שני הצדדים יודו שנשארו נקודה אחת או שתים פתוחות.

הגיע לדעתי גם הזמן להרחיב את שטח המשא־ומתן ולכלול בו דברים שיש לנו עניין משותף בהם. אני בעיקר חושב על בעיות שמופיעות לפני העצרת הבאה, כגון המושבות האיטלקיות, בעיות כלכליות וכו׳. נוכחנו לדעת במושב הקודם עד כמה התרשמו הערבים מעמדתנו הפרוגרסיבית אשר דאגה לאינטרסים של העמים הקולוניאליים והוכיחה את רצוננו לפעול להטבת מצב איזור המזרח התיכון.[4]

נראה שהבעיה העיקרית בינינו לבין הירדנים היא לא אילת או עזה אלא הסכמתנו והכרתנו בסיפוח החלק המזרחי של ארץ־ישראל לעבר־הירדן. אילו היה לנו האומץ

1. הכוונה כנראה להרצאתו של ליף בפני ועדת הפיוס בלוזאן ב־31 במאי 1949 (פרוטוקול בתיק 130.02/2441/9). השווה *FRUS*, 1949, VI, pp. 1124–5.
2. ראה מס׳ 22, הערה 8.
3. פרוטוקול בתיק 130.02/2441/10.
4. ראה הערת־עורך, עמ׳ 56.

לעשות את הצעד הזה, כמובן בהסוואה המתאימה כגון משאל עם, היינו יכולים לדעתי להגיע לידי הסכם יסודי עם עבדאללה.

[. . . . .][5]

3. ואשינגטון

אני בדעתך שטרם הגיע הזמן לאחד את שני התפקידים וכדאי לדחות את בירור העניין עד לאחר גמר מושב העצרת הבאה, אולם צריך מעכשיו לדאוג לכך שמנגנון העובדים ותקן השגרירות והנציגות שלנו יהיו כאלה אשר יאפשרו את מזיגת שני התפקידים. לכן צריך כבר עכשיו לבחון היטב את מי שולחים לוואשינגטון ולדאוג לכך שיוסיפו לנציגותנו מיד מספר עובדים. אני חושב שנחוץ שעוד לפני העצרת הבאה יהיו לנו נוסף ללבונטין[6] עוזר בעניינים פוליטיים ועוזר בעניינים כלכליים.

4. תכניות פיתוח

אני אמשיך פה במאמצים להקמת קבוצה רפרזנטטיבית שתהיה מורכבת מאנשי מסחר, תעשייה, קונגרס, מדע, ארגונים מקצועיים וכו׳ אשר משימתה תהיה לעורר ולרכז את ההתעניינות בתכניות הפיתוח במזרח התיכון. קבוצה זאת צריכה להקים לשכה בה תיבחנה תכניות הפיתוח ותינתן אינפורמציה על אפשרות של השקעה, על שווקים וכו׳. קבוצה זו עלולה להשיג מהקונגרס את ההקצבות הדרושות למפעלים נרחבים.

דיברתי עם אנשים שונים על תכנית זו וביניהם עם רוזוולט הצעיר, קמינגס[7] ממחלקת המסחר ורוברט נתן[8] וכולם תומכים ברעיון זה לא רק כאמצעי למצוא פתרון לבעיית הפליטים הערבים, אלא חושבים שזה יכול להיות מכשיר גדול כדי למשוך הון אמריקאי למזרח התיכון אשר יחולל מהפכה כלכלית וסוציאלית באיזור זה.

אני מחייב את התכנית, עליה דיבר אתנו היום קורדייה, הנוגעת למשלחת של מומחים בענייני הפיתוח שתצא בחודש הבא למזרח התיכון.[9] נחוץ שאנשינו בארץ יבינו שצריך לעשות מאמץ עליון לשתף פעולה עם משלחת זו, להדריך אותה ולעזור לה בפעולתה במיטב יכולתנו. אני חושב שתוצאות חקירתה יכולות להיות מכריעות כששאלת הפליטים תבוא לדיון במושב הבא של העצרת ולכן הכרחי לדאוג מתחילה שהמשלחת הזאת תנקוט בקו מתאים. אני משער לעצמי שאנשים כמו עזרא דנין וליפשיץ יכולים להשפיע הרבה על מהלך עבודתה.

5. הוואטיקן

אני לא פסקתי מלהאמין שנוכל לבוא לידי הסדר ישר עם הוואטיקן ונוכל לחסוך לעצמנו הרבה צרות וטרחה כשנעיז לתפוש את הפר בקרניו. אבל גם הטוריאדור המלומד ביותר לא קופץ ישר לתוך הזירה ולכן אני מציע שכדאי לשלוח לכתחילה גששים.

אני יודע שמיירון טיילור[10] הוא איש אמונים של הנשיא ומאוד מקובל בקריית הוואטיקן. הוא נמצא כעת באירופה והיה רצוי שתתנהל אתו שיחה יסודית. אינני יודע

5. פסקה אחת לא הודפסה כאן.
6. אביגדור לבונטין, עוזר ליועץ המשפטי במשלחת ישראל לאו״ם.
7. הרברט קמינגס, מנהל המחלקה למזרח התיכון במשרד המסחר של ארצות־הברית.
8. רוברט נתן, כלכלן יהודי אמריקאי; יועץ כלכלי בשגרירות ישראל בוואשינגטון ומנהל המחלקה הכלכלית בסוכנות היהודית בניו יורק.
9. ראה מס׳ 127.
10. מיירון טיילור, נציג אישי מטעם נשיא ארצות־הברית בוואטיקן.

מי האיש המתאים לכך, אבל לדעתי רכישתו של טיילור מצדיקה מאמץ גדול מצדנו.

6. פליטים ערבים

הסכמתנו על מספר החוזרים צריכה להיות מותנית בשלושה תנאים:

(א) כריתת שלום;

(ב) הסכמת ארצות ערב לדאוג ליישוב היתרה;

(ג) עזרה כספית ליישוב החוזרים לישראל.

7. המצב הבינלאומי

היה מאוד רצוי אילו היית מספיק להרצות בארץ בפני קבוצה נבחרת ומכובדת על המצב הבינלאומי בציון מיוחד של חשיבות[ו] של או״ם בשמירת השלום והישגי[ו] בשטח זה בשנים האחרונות. מגיעים אלינו רמזים שונים ששוררת בארץ ציניות מוחלטת ופסימיות גדולה בקשר עם אפשרות שמירת השלום. לפי הרגשתי השקפות של אנשים חשובים בישוב אינן מבוססות דווקא על הבנה יסודית של המצב הבינלאומי ולכן הם מגיעים לפעמים לידי מסקנות מוטעות בעניין מצבה הבינלאומי של ישראל.

דרך צלחה לך, סע בשלום ותשוב בשלום, שלך,

גדעון

131

מ. נמיר אל מ. שרת
M. Namir to M. Sharett

מברק מוצפן PI185. התקבל: 9.7

נוסח נכנס: 130.09/2325/4

מוסקבה, 8 ביולי 1949

[א] בשיחה בטקס[1] עם שוורניק[2] וגרומיקו, הראשון שאל מתוך עניין וערות רבה ואנוכי השבתי: התעניין בשאלות העלייה, התעשייה, מצב העבודה, שיכון, קליטת עולים, אוכלוסין, פליטים ערבים. תשובותי הצטרפו להרצאה תמציתית שגררה שאלות ביניים ושאלות ישרות. ניצלתי נוכחות גרומיקו וחזרתי על הדחיפות ביישוב הנגב כיוון שהוא (ברוסית) ״פלוחו ליעז׳יט״ [ממוקם גרוע] והיותו שמם מגרה יצרים לבסיסים, צריך השקעות גדולות וחומרים רבים באשראי שביקשנו גם מווישינסקי[3] ומחכים לתשובתו. בסעיף האוכלוסין מסרתי גם מספרי העלייה והפליטים הערבים

131

1. טקס מסירת כתב ההאמנה של נמיר שנערך בקרמלין ב־6 ביולי (מברק נמיר אל שרת, 669, 6.7.1949, 130.11/2513/17).

2. ניקולאי שוורניק, נשיא ברית־המועצות.

3. ראה מס׳ 28 והערה 9 שם.

והודעתי בזהירות כהוראתך במברק 154,[4] (ב) שוורניק בלע הדברים בצימאון. גרומיקו התערב פעמיים: (1) על יישוב הנגב אמר בהתעוררות גדולה שאמנם זו הדרך לרסן תאוות חדירה זרות; (2) בקשר למספר היהודים, שגדל בשליש בזמן קצר, הפסיק גרומיקו דברי באמצע והסביר בעצמו לשוורניק שלא היה כדבר הזה בהיסטוריה ובתום השיחה חזר על דבריו אלה מחדש. אווירת השיחה טובה מאוד. שלום.

נמיר

132

א. הרליץ אל א. הד (ואשינגטון)
E. Herlitz to U. Heyd (Washington)

מברק מוצפן IKA18
נוסח יוצא: 130.09/2308/3

תל אביב, 11 ביולי 1949

מקדונלד הפנה רשמית שתי שאלות לשר: (1) ירושלים. מבקשים שנעיין מחדש בהסתייגויותינו לגבי הצעת העברת סמכויות הוועדה המיוחדת לוועדת שביתת־הנשק המעורבת.[1] לדעתם אפשר להגיע להסכם בעניין סידור קבוע לירושלים לפני העצרת אם נסכים לדבר גם על מה שמחוץ לסעיף שמונה, כולל גבולות שלאו דווקא חייבים להיות לפי חוזה רודוס. שרת ענה באורח זמני ובלתי־מחייב כי: (א) אין להתחיל במשא־ומתן חדש לפני מילוי הסכם קודם; (ב) פירושו הכרה בשלטון עבדאללה במחצית השנייה; (ג) ידוע כי יתבעו החזרת שכונות ערביות; הילחצו ארצות־הברית עלינו במשא־ומתן כי נוותר? (2) פליטים. מופנה אלינו ולבירות ערב; אם לא יעשה כל אחד שלו, תרחץ ארצות־הברית ידיה, כי אין כסף. שרת השיב כי נשתף פעולה בפתרון, עשינו למען איחוד משפחות,[2] אך לחץ מצדם רק מקשה עלינו גם באופן פנימי.[3]

הרליץ

4. שרת הורה לנמיר להכין את הרקע לאפשרות שישראל תנקוב בקרוב במספר מסוים של פליטים שאותם תהיה מוכנה להחזיר עם השלום בנוסף ל־25,000 הפליטים שכבר החזירה ר־10,000 הפליטים שבוודאי יחזרו במסגרת איחוד משפחות (ראה הערת־עורך, עמ' 206 ומברק שרת אל נמיר, מ־3 ביולי 1949, 130.09/2325/3).

132

1. ראה מס' 98.
2. ראה מס' 126.
3. השווה דיווח על השיחה ב־ *FRUS*, 1949, VI, pp. 1215–6.

133

מ. פישר אל מ. שרת
M. Fischer to M. Sharett

Recd: 12.7 :התקבל .Coded Tel. 86 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2344/5 :נוסח נכנס

Paris, 11 July 1949

Boisanger asks: (1) Urgent reply his proposal [Conciliation] Commission to be entitled to make suggestions.[1] (2) Our intervention Washington regarding urgent nomination American member.

He will undertake to obtain consent Schuman full French endeavour not to have Palestine question, including Jerusalem, brought U.N. session, condition no new advance against facts Jerusalem, for example transfer other ministries. He says in French–British talks,[2] British concentrated Italian colonies,[3] regarding Palestine, hopes renewed efforts are being made Conciliation Commission.

Regarding general problems his opinion chief difficulty territory because refugee issue will end in settlement refugees Arab States with American money.

Fischer

134

א. לוריא וג. רפאל אל מ. שרת
A. Lourie and G. Rafael to M. Sharett

Recd: 13.7 :התקבל .Coded Tel. T451 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/4 :נוסח יוצא

New York, 12 July 1949

Result Cordier's soundings:[1] (1) Figure too low. His enquiring possibilities increasing met our categorical no. (2) Said State Department not against Gaza proposal ''in context general settlement'', later elicited hesitating admission this refers territorial adjustment Aqaba area. (3) Advised hold over further

133

1. ראה מס' 119, סעיף 3. שרת השיב כי יש לדחות בנימוס את הצעתו של בואסנז'ה בטענה שתכניות מטעם הוועדה יגרמו בהכרח ללחץ על ישראל להסכים לוויתורים. לעומת זאת, ישראל תשמח לשקול ברצינות הצעות בלתי־פורמליות של חברי הוועדה. (מברק 111, 15.7.1949, 130.09/2344/2). פישר מסר לבואסנז'ה את תגובת שרת בשיחתם ב־16 ביולי. ראה מס' 138.
2. ראה מס' 116 והערה 5 שם.
3. ראה הערת־עורך, עמ' 56.

134

1. ראה מס' 124 ו־127.

action 100,000 pending Egyptian talks, suggested however 100,000 figure be helpful context renewal Lausanne. Recalled 100,000 originally suggested by Quakers. He suggested further discussion on 100,000 immediately after Eban's return. Our interpretation while unable convey approval was anxious not close door finally. Desire emphasise we left no doubt figure not open bargaining.

Ross stated no news yet Egyptians.[2]

Lourie, Rafael

135

מ. נמיר אל מ. שרת
M. Namir to M. Sharett

מברק מוצפן PI188. התקבל: 13.7
נוסח נכנס: 130.09/2325/4

מוסקבה, 12 ביולי 1949

(א) ביקורי אצל גרומיקו. התעניין מאוד בשיחות לוזאן ושאל מספרי הערבים בישראל בכלל וביפו לחוד ולהבדלי העמדות בין מדינות ערב בעניין הפליטים. מסרתי המספרים שהחזרנו לפי מברקך 154[1] ועל ההוראות החדשות בנוגע לבני המשפחות לפי קול ישראל,[2] וכן על האפשרות שננקוב מספר מסוים להחזרה בתנאי של שלום. מצדי לחצתי מאוד בנוגע למסחר ואשראי; הסברתי דחיפות הבעיה והוספתי שאם ייענו בחיוב אבקש ממך לשגר משלחת מסחרית. גרומיקו השיב שהסוגייה ידועה ושמבררים אותה עם המשרד לסחר חוץ אולם אין עדיין סיכום; ישתדל לזרז התשובה. בהתאם למברקכם 160[3] ביקשתי תמיכתם לקבלתנו לברית הדואר העולמית; גרומיקו אמר שטרם קיבלו שאלה משוויצריה; הוא מניח שממשלתו וכן אוקראינה ובײלורוסיה ייענו בחיוב. לבסוף הזכרתי הזמנתך לביקור שהגשתי לווישינסקי.[4] הודה בהתרגשות וחזר פעמיים שהדבר נוגע עמוק ללבו אולם ממשלתו טרם החליטה.
(ב) סובולב לא נתגלה כאן עדיין.[5] אברר ואודיע. שלום.

נמיר

2. הכוונה לתשובת מצרים על הצעת התיווך האמריקאית. באותו יום הבריק הד לשרת ידיעה שטרם אושרה על היענות מצרים להצעת ארצות־הברית ונכונותה לפתוח בניו יורק בשיחות עם נציגי ישראל. כעבור ימים אחדים התבדתה הידיעה ובסופו של דבר לא נענו המצרים להצעת התיווך האמריקאית. (ראה מברקי הד אל שרת, W296, 12.7.1949; W298, 14.7.1949, 130.09/2308/10.)

135
1. ראה מס׳ 131, הערה 4.
2. ההודעה מופיעה כלשונה במס׳ 126.
3. לא נמצא בתיק.
4. ראה מס׳ 109 ו־112.
5. ארקאדי סובולב כיהן כעוזר המזכיר הכללי של האו״ם לענייני מועצת־הביטחון עד להתפטרותו בסוף אפריל 1949. שרת, שאפיין את האיש כ״חכם מאוד ובקי בהשתלשלות ענייננו ואיש אהוד״, ביקש מנמיר לחדש עמו את הקשר עם שובו למוסקבה. (מברק 159, 10.7.1949, 130.09/2325/3.)

136

התייעצות במשרד החוץ (בתל אביב, ב־13 ביולי 1949)
Consultation at the Ministry of Foreign Affairs (Tel Aviv, 13 July 1949)

פרוטוקול: ארכיון צה"ל 230.72/897

כמוס

נוכחים: שר החוץ, אבא אבן, אליהו אילת, ו. איתן, אליהו ששון, ראובן שילוח, ליאו כהן

שני הנושאים: (1) לקראת חידוש שיחות לוזאן; (2) כיצד לנצל את נכונות ממשלת ישראל להודיע על החזרת 100,000 פליטים ערביים

(1) לקראת חידוש שיחות לוזאן:

הבעיה היא את מי לשלוח ללוזאן. אבא אבן קשור בניו יורק הן מבחינת המשא־ומתן ישראל–מצרים והתיווך האמריקני והן מבחינת הפעולה באו"ם, מועצת־הביטחון (עם סיום המשא־ומתן לשביתת־נשק עם סוריה); איתן אינו רוצה לחזור ללוזאן כי עבודת משרד החוץ סובלת מהיעדרו.

הצעה: לשלוח את ראובן שילוח במקום ו. איתן ולצרף לו את ליאו כהן. ההנחה היא שאליהו ששון ממילא ישוב ללוזאן מתוך נימוק שבנוכחותו שם ובמגע תמידי עם הערבים ערובה בעיני הערבים לרצון הכנה של ישראל להגיע לשלום עם העולם הערבי. באם אליהו ששון לא ישוב לשדה פעולתו בלוזאן "ובסביבותיה" הרי יתפרש הדבר כאי־רצון מצד ישראל לקיים משא־ומתן לשלום.

מ. שרת מוסר כי בן־גוריון נוטה לשלוח את ששון לדמשק לשם מגע ישיר שם במטרה להשיג שלום.

א. ששון מוסיף, כי בעניין זה יש להמתין לפעולתו של באנץ' המוסיף לרצות להפגיש את זעים עם אחד משלנו.

ליאו כהן מוסיף, שאי־אפשר שאיתן לא ישוב ללוזאן עם חידוש השיחות שם, כי היעדרו שם בפרק השני יתפרש כחיסול הקו שהוא ייצג שם עד כה וכמתיחת קו מתחת לכל מה שאירע שם עד כה ופתיחת דף חדש לחלוטין. דבר זה היה פוגע גם בעתידו המדיני של איתן כנציג ישראל.

סיכום: דעתו של ליאו כהן מתקבלת, אולם הרכב המשלחת נשאר תלוי ועומד.

(2) כיצד להפיק מקסימום תועלת מנכונותנו לקלוט 100,000 פליטים:

אילת מוסר כי פועלים באמריקה 3 גורמים:

(א) הסטייט דפרטמנט, (ב) הבית הלבן, (ג) או"ם.

משלושה אלה הסטייט דפרטמנט עשוי להיות לנו לעזר והוא גם ילחץ על הגורם השני: הבית הלבן. טרומן יכיר כי אנו נכונים לשתף פעולה אתו. אשר לאו"ם, הרי יש לחכות להודעתו של [–][1]. אשר לפרסום נכונותנו בקשר ל־100,000 פליטים הרי המועד הוא

136

1. מלה אחת חסרה במקור.

עניין לתכסיס. בשלב ידוע ייתכן שפרסום הדבר עלול לרכוש לנו דעת קהל נוחה לקראת העצרת, באם נצטרך לדאוג לדעת קהל כזו לקראת העצרת.

מ. שרת מוסיף שיש להבחין הבחנה מדויקת בין הודעה לארצות־הברית על מאה אלף לבין פרסום הדבר בצינורות הרגילים. לא הרי הודעה סודית לארצות־הברית כהרי פרסום הדבר. גם הודעה לוועדה כמוה כפרסום, אולם אם הנציג האמריקני החדש שיתמנה לוועדה יקבל ידיעות מן הסטייט דפרטמנט על כי הודענו סודית על נכונותנו למאה אלף ואפילו ימסור את הידיעה לערבים בלוזאן אין דומה פרסום זה לפרסום רשמי וגלוי מצדנו. מכל מקום קשורים בעניין מאה האלף שלושה תנאים:

(א) מאה אלף עם השלום;

(ב) מאה אלף כחלק אינטגרלי של פתרון כולל ושלם של בעיית הפליטים כולה, זאת אומרת שאנו תורמים תרומה המהווה חלק מן השלם ואין לתלוש תרומה זו בשום פנים ואופן מההסדר הכללי. אם אין הסדר כללי לא תהיה תרומה, במלים אחרות: אם אין השלם לא יהיה החלק.

(ג) מאה אלף בשטח שהוא כעת בידינו. והיה כי ישתנה השטח ישתנה חלקנו בפתרון בעיית הפליטים, יגדל השטח נהיה נכונים לדבר על הגדלת חלקנו. באופן מעשי ישפיע הדבר לגבי רצועת עזה. אם נקבל את הרצועה נהיה נכונים ממילא להגדיל את מספר הפליטים אולם אז הרי יתווסף לנו שטח והתרומה הכוללת תשתנה. כאן נקודת התשלובת בין בעיית הפליטים ובעיית הטריטוריה.

מתייצבות שלוש טענות אמריקניות:

(א) אם אתם מוכנים לקבל פליטים מדוע לא תודיעו עכשיו את המספר?

(ב) הערבים יהיו נכונים לקלוט חלק. כדי שאפשר יהיה לקבוע את ממדי החלק, דרוש שאתם תקבעו את ממדי החלק שלכם.

(ג) בסופו של חשבון תצטרך אמריקה לשלם תמורת בעיית הפליטים או על־ידי תכניות פיתוח או על־ידי מתן אשראי לישראל, כדי לאפשר לה לקלוט את חלקה מהמספר הכולל או בצורה כלשהי אחרת.

לעומת כל אלה עלינו להודיע כי תרומתנו קשורה בהתחייבות מפורשת של אחרים. כל עוד התחייבות כזאת לא תוכל להיות תרומה מוגדרת מצדנו.

ס י כ ו ם: יש להודיע לאמריקה באורח סודי על נכונותנו להוסיף מאה אלף ערבים לישראל. כן יש להודיע זאת בסוד לצרפת. אשר לוועדה יש להשהות הודעה זו בקלף עד שיתברר שהיא עשויה לתרום תרומה ממשית לקראת ההסדר הסופי, אולם יש לחכות עם כל [זה][2] עד אשר תתקבל התשובה מקורדיה.[3]

2. המלה חסרה במקור.
3. ראה מס׳ 134.

137

דברי מ. שרת בהתייעצות מדינית במשרד החוץ[1] (בתל אביב, ב־13 וב־14 ביולי 1949)

Address by M. Sharett at a Political Consultation at the Ministry of Foreign Affairs (Tel Aviv, 13–14 July 1949)

פרוטוקול סטינוגרפי: ארכיון צה"ל 230.72/897

כמוס

שר החוץ: ההיוועצות תיסוב על קו המשא־ומתן עם ארצות ערב ועל דברים שבינינו ובין ארצות־הברית, צרפת וכן אנגליה. הבעיה מתייצבת לפנינו בשתי מסגרות: האחת כוללת והשנייה מצומצמת. הכוללת היא לוזאן אחר ההפוגה, המצומצמת – השיחות בוואשינגטון וניו יורק במיוחד לנוכח ההצעה שהופנתה אלינו על־ידי ארצות־הברית לתווך בינינו ובין מצרים. זאת הציעו לעשות כאן או באו"ם. בחרנו באו"ם.[2]

אם המשא־ומתן עם סוריה יבוא לידי סיום מנסרת ההשקפה שכדאי להתחיל בדברים עם המשטר החדש בסוריה ולהגיע להסכם עם זעים. השאלה היא אם איזו מדינה נכונה: (א) לשלום נפרד; (ב) למשא־ומתן נפרד החורג ממסגרת לוזאן. ארצות־הברית טרם הודיעה לנו שמצרים נענתה להצעה. ארצות־הברית נרעשה מנסיעת אבן הנה עד שהונחה דעתם שאבן יחזור עם התחלת המשא־ומתן. אם כי ארצות־הברית הן גם חברות בלוזאן דעתן שהמשא־ומתן עם מצרים יכול להתנהל בד בבד עם המשא־ומתן בלוזאן. קשה היה לנו לדחות הצעה זו להביא אותנו לשלום עם מצרים. היו לנו גם חשדות שהרי ארצות־הברית הן גורם שלו השקפה בעניין שהתבטאה בעקרון פיצוי הגבולות ובדרישה שעלינו לקבל חלק גדול מהפליטים.

רצוי לנו לבוא להסכם עם מצרים, לבנון וסוריה. מצרים וסוריה קשורות זו בזו כעת ואשר לעבר־הירדן – לנו הסתייגות כי הסכם אתה פירושו אישור מצדנו לסיפוח חלק מארץ־ישראל וירושלים. השאלה היא אם המדינות הללו תהיינה מוכנות. לשגרירותנו בוואשינגטון ידיעות שכאילו מצרים עומדת לתת תשובה חיובית אך אין לנו אישור לכך.[3] אולם אין עניין ההסכם לוחץ על מצרים כעל עבר־הירדן. הבעיה הלוחצת על מצרים היא פליטי עזה. ארצות־הברית אומרות שלא תתנגדנה לסיפוח עזה אלינו, אך הן קובעות שיידרש מאתנו ויתור. הן קובעות זאת כעובדה, אך לא כדעתן. עזה מוצגת כפתיון לנו. הדבר רצוי לארצות־הברית משום ש־:

(א) הן מקוות להשיג הסכמתנו למספר מקסימלי של פליטים וזוהי הקלה בשבילם. הייר אמר שמספר הפליטים בעזה הוא 230,000 ועוד 80,000 תושבים, יחד 310,000.

137

1. בהתייעצות השתתפו האישים הבאים: א. אבן, א. אילת, ו. איתן, ש. אלישיב, ש. דיבון, ד. הורוביץ, א. הרליץ, ל. כהן, י. לינטון, ז. ליף, י. פלמון, ט. קולק, מ. קומיי, י. רובינסון, ש. רוזן, ר. שילוח, א. ששון, י. גורדון, ג. מירון. בתעודה שלפנינו הובאו רק דברי שר החוץ. השמטות של דברי המתדיינים צוינו בגוף התעודה.
2. ראה מס' 122, הערה 1.
3. ראה מס' 134, הערה 2.

אם נקח שבמדינתנו כיום נמצאים 165,000 או כדעת זלמן [ליף] 175,000 נוסף על 10,000 שיחזרו בהתאם להסדר החזרת המשפחות, הרי נגיע ל־500,000 וחזרנו לכ״ט בנובמבר. כשהממשלה נתנה את הסכמתה לסיפוח רצועת עזה אלינו היתה סבורה שבעזה ישנם 180,000 ערבים. בכלל סיפוח עזה פותר את בעיית הפליטים רק כתרומה למצרים ולא למדינה אחרת. השאלה כאן אם הסתייגות מספרית באה בחשבון כי אחרת יוכלו להעביר פליטים לעזה ממקומות אחרים באניות.

(ב) מניע שני לארצות־הברית הוא הרווח בעניין הטריטוריאלי. הם חושבים שיש יותר סיכויים שנוותר על חלק הגון מהנגב הדרומי כתמורה עבור עזה ומוסיפים ואומרים שאין הכרח שניתן תמורה זו למצרים אלא ישנה אפשרות שניתן את התמורה לעבר־הירדן. אולם ללחץ זה של ארצות־הברית לוויתור על אילת יש גבולות הנובעים מעמדת ארצות־הברית כלפי כ״ט בנובמבר. יכולים לדרוש מאתנו ויתור על הגליל או מסדרון, אך לא על הנגב הדרומי. אך מאידך גיסא מצבנו באו״ם יכול להיות בלתי־נוח.

הערבים מצפים ל״גילוי חדש״ בעמדתנו עם חידוש שיחות לוזאן. הממשלה החליטה לאפשר החזרה של עד 100,000 ערבים,[4] אך זוהי תרומתנו הסופית ולי ניתנה הרשות לקבוע מתי תפורסם ותבוצע. כן כוונת הממשלה שבזה יוכללו 25,000 שכבר נכנסו, אולם בעניין זה אין הממשלה בירֵרה את עמדתה. הגענו לדעה שלאמריקה יש לרמוז על עמדתנו זו ובלוזאן תוכל משלחתנו להשתמש בהנחה זו למשא־ומתן.

[. . . . .]

שר החוץ: לגילוי המהפכני של תקומת מדינתנו נוסף גילוי אחר שהשטח המעובד הולך ומצטמצם. הרחבנו את השממה ואנו מפקירים את מדרונות ההרים. מתנגד להצעת ל. כהן.[5] כבר נסינו להילחם נגד הוועדה ואף להכניס בה נציג מהבלוק הסובייטי ונכשלנו. הקו של ארצות־הברית לא ישתנה על־ידי התקפה זו, להפך, היא תרגיז ונוסף על הכול סופנו לנחול מפלה. אשר לניתוחו של אבן:[6] הניתוח היה נוקב אבל לא מקיף כי התעלם מכמה גילויים. הצעתי שנימנע מדיון על ירושלים, אך השאלה עומדת ואנו משמשים גם בה מטרה ולחץ מארצות־הברית. יחסינו מתקלקלים גם על־ידי זה. ארצות־הברית מאיימות שאם לא נגיע להסכם עם עבדאללה תועלה שאלת ירושלים לפני האו״ם והכרעת האו״ם אינה רצויה לנו כי פירושה אישור בינלאומיות. איננו מצליחים לפתור את שאלת הר הצופים, אין גישה לכותל המערבי ואנו מתרגלים לכך. אין מצב של שביתת־נשק כמצב של שלום מסוים ואין לנו מה

4. ראה הערת־עורך, עמ׳ 206.
5. כהן העריך שמוועדת הפיוס תצמח רק רעה לישראל ויעץ לפעול להקמת מנגנון תיווך של האו״ם במקום הוועדה.
6. אבן עמד אל טבעו המיוחד של המשבר ביחסי ישראל–ארצות־הברית: ״הפעם קיימת זהות בין עמדת הבית הלבן ומחלקת המדינה לגבי בעיית הפליטים ויש אחדות דעים בין כל הגורמים. בעיית הפליטים לוחצת עתה גם על ארצות־הברית ועתידה ללחוץ על העצרת הקרובה״. הוא הציע להקל את הלחץ בנושא הפליטים ולשבור על־ידי כך את החזית המאוחדת האמריקאית. הוא סיכם את המצב בכמה נקודות: ״(א) נקודת המוקד של מצבנו המדיני היא בעיית הפליטים. (ב) הברירה שבה יש להכריע היא, האם אנו חותרים לשלום עם כל המדינות הערביות או רק עם אחדות מהן. (ג) בעמדתנו כלפי עבר־הירדן צריך להיות ברור כי לא נחתום על שלום אם פירוש הדבר יהיה סיפוח המשולש לעבר־הירדן. (ד) בוועדת הפיוס עצמה תלוי אם ובאיזה היקף תעלה בעיית ארץ־ישראל על סדר־יומה של העצרת הקרובה. (ה) כל עוד יש ״סיכוי״ כי יהיה דיון בעצרת או שאמריקה תתערב בבעיה – יפעל סיכוי זה להאטת התקדמות למשא־ומתן הישיר. רק לכשיתנדף הסיכוי הזה תיסלל הדרך למגע ישיר והכרעה ישירה.״

לדאוג. בשביתת־נשק עם סוריה יהיו לנו סיבוכים רבים בענייני מים, גבולות; הסורים שם למעלה ואנו למטה. מהצד השני היותנו במצב של שביתת־נשק ולא שלום מתנקם בנו. התחלנו במשא־ומתן עם הלווציה, דרשנו הלוואה, השיבו שדוחים זאת עד לכשיהיה שלום. עצם עניין חוסר השלום הוא מטרה ללחץ מארצות־הברית כדברי אסתר [הרליץ]. אולם לכשיהיה שלום לא נוכל להקטין את תקציבנו הצבאי.

בעניין המסקנה שנבעה מהדיונים, ניתוק שאלת הפליטים מהשלום, עלי לרסן את החברים. החזרת פליטים על רקע של שלום יש בה סכנה, אך לקבוע סתם, זה סיכון שלא נוכל לעמוד בו [כך]. מה שנאמר לערבים: אם תיכנסו לוועדה על פליטים נהיה מוכנים לנקוב במספר, אך לקבל את הפליטים – נקבל אם יהיה שלום. בינתיים אנו מוכנים לדיון בפתרון הכולל של הבעיה. נוכל לרכך אולי את עמדתנו ונאמר שהדיון בפליטים הוא חלק מהמשא־ומתן לשלום וכי על הערבים להצהיר שמיד לאחריו נתחיל במשא־ומתן לשלום ואז נהיה מוכנים לתת את תרומתנו הראשונה והרי עניין החזרת הפליטים יימשך חודשים.[7]

מ. שרת: הצעתי להימנע מהצהרות פומביות ומהכרזות בעניין החיוני שיש לנו בשלום והחלטתנו לחתור לקראתו. יצאנו כבר ידי חובתנו. מרוב חזרה אין מאמינים בה. הערבים חושבים שמצבנו קשה ומיואש ובמעט עקשנות מצדם נחתום על כל הסכם.

אומרים שעם חתימת שביתת־הנשק עם סוריה יהיו כל קווינו מיוצבים ואין לנו לטרוח יותר. אין לקבל גרסה זו. שביתת־הנשק עם סוריה משאירה אותנו במצב מסובך ועדין, בייחוד באיזור שהוא חיוני לנו ביותר. גם עם עבר־הירדן נשארו שאלות פתוחות. יש להניח אפוא שמצב של שביתת־נשק לאורך ימים הנו מקור לצרות רבות. שביתת־נשק היא מצב יציב אך אינו מספק. העובדה שלא נקבע מועד לשביתת־הנשק נראתה מתחילה כפגם, עכשיו כשבח. שביתת־הנשק מאפשרת להיפנות לבניין הצבא ולחזית הכלכלית.

בניגוד לרוסיה, ארצות־הברית אינה אדישה למעמדה בין ארצות ערב. רוסיה יכולה להתבודד, מה שאין כן ארצות־הברית. לכן יכלה רוסיה לנקוט עמדה חד־צדדית פרו־יהודית ואנטי־ערבית. בתמיכתה בנו עזרה רוסיה לעקור את הבריטים ורכשה לה נקודת מצפה דיפלומטית בצירותה כאן החשובה לה מכל צירות במדינה ערבית. הרוסים יודעים שאיננו גרורים שלהם. הם רוצים שנהיה עצמאים ושלא נשמש בסיס לאנגליה ולאמריקה. אמריקה אינה יכולה להיות בעלת אוריינטציה חד־צדדית. מאז קיומנו שאפה אמריקה להקטנת שטחנו והצליחה להוריד את היחס ל־55/45 ומכאן היא חוזרת לגרוס את עניין הפרופורציה. מאחר שהנגב ריק, רואה אמריקה אפשרות לנתקו. היא רוצה להוכיח לעולם הערבי שהיא משתדלת לטובתו, אך אם יתברר שביצוע איזו מטרה שהיא לטובת הערבים הוא בלתי־אפשרי, אמריקה לא תתעקש. הוא הדין בשאלת הפליטים. אמריקה חפצה להוכיח לערבים שנענתה לתביעתם, בייחוד ששאלת הפליטים אינה יכולה לחכות מהיותה שאלה אנושית וכספית. אנו איננו יכולים להיות אדישים בשאלה זו למה שהעולם יטיל עלינו. לכן דווקא בשאלה זו עלינו לתרום את תרומתנו.

7. עד כאן דברי שרת ביום הראשון של ההתייעצות. את המשך דבריו נשא למחרת.

ISRAEL
ARMISTICE DEMARCATION LINES
International boundary
Main road
Railway
U.N. partition lines, 29 Nov. 1947
Armistice demarcation lines
Demilitarized zones
0 10 20 30
Km
LEBANON
SYRIA
JORDAN
SINAI
EGYPT
NEGEV
MEDITERRANEAN SEA
GALILEE
DEAD SEA
SEA OF GALILEE
HULA LAKE
Yarmuk R.
Jordan River
Valley of Yizre'el
Wadi Ara
Metulla
Dan
Banias
Ras al-Naqura
Hanita
Hulata
Mishmar ha-Yarden
Mahanayim
Safad
Rosh Pinna
Nahariya
Acre
Capernaum
Haifa
Ein Gev
Kafr Kanna
Tiberias
Samra
Nazareth
Deganiya
Samakh
al-Hamma
Nahalal
Afula
Naharayim Hydro-Electric St.
Jenin
Beisan
Jalbun
al Fatur
Hadera
Baqa al-Gharbiya
Nathanya
Tulkarm
Tira
Kefar Sava
Qalqiliya
Nablus
Kafr Qasim
Tel Aviv
Jaffa
Sarafand
Budrus
Lydda
Ramle
Ramallah
Rehovot
Latrun
Jericho
Bab al-Wad
Jerusalem
Palestine Potash Co. (North)
Isdud
Wadi Fukin
Bethlehem
al-Majdal
Negba
al-Faluja
Yad Mordekhai
Beit Jibrin
Beit Hanun
Dawayima
Hebron
Gaza
Engeddi
al-Dhahiriya
Mishmar ha-Negev
Khan Yunis
Rafah
Beersheba
al-Arish
Palestine Potash Co. (South)
Bir Asluj
Abu Aghelia
al-Auja
al-Quseima
Eilath
Aqaba

הערה להסברה באמריקה. אחד מקווי ההסברה צריך להיות שאיננו בכיסה של ארצות־הברית. לטעון שמצבנו בלתי־מוכרע מבחינה פנימית ושעליהם לנקוט מדיניות זהירה שלא לדחפנו לזרועות המזרח. עלינו להיות זהירים בקו הסברה זה ואין הוא יכול לשמש בפגישות ישירות של נציגינו עם נציגי ארצות־הברית. אין זה נאה שהם יופיעו כאסכולה בתוך המדינה. קו זה הוא קו הדרכה לשלישיים ולמתווכים.

בעניין הגבולות עלינו לעמוד בלי רתיעה. אם נקבל את רצועת עזה נוכל לתת תמורתה רצועה לאורך הגבול המצרי במדבר. נוסף לכך רצועה לעבר־הירדן בדווימה שתקצר להם את המרחק לעזה. כמו־כן ניתן להם בעזה אותן הזכויות שאנו מוכנים לתת להם בחיפה.

בעניין הפליטים שאנו מוכנים לקבל, תגובות בדיקותינו אינן מראות עדיין אם יש למסור על מספר זה או לנהוג חשאיות, אולם מסכים שהפתיחתא בלוזאן תהיה שאם יכנסו לוועדה משותפת, נהיה מוכנים לאמר מהו המספר. כמובן שהמאה אלף כוללים את עשרים וחמשת האלפים שנכנסו לישראל עד כה. נגיע אפוא לרבע מיליון (בשבוע הבא נקבל איזורים שכוללים חמשת אלפים פליטים).

[. . . . .][8]

כמו־כן כרוכה קליטתם בקושי עצום ומאחר שאיננו מחזירים אותם למקומותיהם הקודמים ששם יכולנו לומר שיסתדרו בעצמם, עלינו עצמנו ליישבם. קבלת הפליטים הינה סיכון היסטורי, אנו מטילים על הדורות הבאים סיכון שייתכן שאיננו רשאים לעשותו.

רצוי ששאלתנו לא תועלה בעצרת, ואם תועלה – יש לצמצמה. יש להניח שאם יעלה בידנו ליצור הכרה שהמשא־ומתן בלוזאן מתקדם, השאלה לא תועלה. פירושו של דבר שעלינו לרצות שוועדת הפיוס תמשיך בעבודתה. באשר לשאלת בואסנג'ה, צריך לומר לו שאנו חוששים לדחפו במדרון, כי הם יהיו נאלצים לבוא אלינו בבקשות לוויתורים שלא נוכל לעמוד בהם.[9] אולם אם יש להם רעיון, נשמח תמיד לשמעו.

באשר לשיטת המשא־ומתן לגבי המדינות הערביות, אמרנו שנדון עם כל אחת ואחת לחוד. זאת צריכה עדיין להיות עמדתנו הפורמלית. נחתום עם כל אחת ואחת לחוד. אם אפשרי יהיה חוזה אי־התקפה משותף, נעשה זאת. אך בעיית הפליטים אינה ניתנת לחלוקה, זוהי בעיה אחת כוללת, לכן אין ספקות באשר לוועדת הפליטים אשר הציע איתן.[10] ייתכן שאפילו בקביעת הגבולות לא נוכל להימנע מדיון משותף. המדינות הערביות נכנסו למלחמה יחדיו וזאת לא נעקור. אם תעמוד שאלת שלום במשותף או עקרון משא־ומתן בנפרד, ייתכן שלא נתעקש. אולם בוועדה משותפת בעניין הגבולות או ירושלים – סכנה. ירושלים היא שאלה שבינינו לבין האו"ם. נוכל להסכים לוועדות שתכלולנה את המדינה הנוגעת בדבר, את באי־כוח האו"ם ואותנו.

שאלת עבר־הירדן. אני עצמי עברתי שלבים בשאלה זו. הגעתי כבר לשלב של הכרה שאין לנו ברירה ומוכרחים להתחיל במשא־ומתן על השלום. חרדתי ללחץ האמריקאי בעניין הגבולות וחשבתי שזהו האמצעי הטוב לשתקו. הגענו ליחס של 20.6/79.4. חששתי שיאלצונו לסגת ונוכחתי שחוזה שלום אינו קביעה לדורות, ואם יהיו זעזועים כגון נסיון זעים לספח את עבר־הירדן או נסיון מצד עבר־הירדן לספח את

8. משפט אחד לא הודפס כאן.
9. ראה מס' 133 והערה 1 שם.
10. ראה מס' 74, עמ' 124.

סוריה, נוכל להסתדר. אולם בשאלת עבר־הירדן אנו עומדים בפני בעיה קשה מבחינה פנימית. נצטרך לתת משהו נוסף מירושלים. אומרים שחוזה אנגליה לא יחול מערבה לירדן – כה אמר מולקי לאיתן.[11] בינתיים הופיעו סיכויים לעורר תסיסה ובאתי לידי מסקנה לעכב את ההכרעה. בחשבון הסופי יכריעו בגורל חבל זה תוצאות ההתרוצצות הפנימית הערבית, אם כהתנגשות ממש או כחישוב האפשרות במקרה של התנגשות. לפי שעה אין כוח אחר שיוכל לגבור על הלגיון. ייתכן שעל־ידי התסיסה יעלה מעמדנו במיקוח עם עבדאללה. היתה אפשרות שמצרים תתמוך בתנועה עצמאית בחלק זה על־מנת שתיווצר ברית משולשת ישראלית–מצרים–והערבים (הוואריי).

[.....]

138

שיחת מ. פישר - ק. דה־בואסנז'ה (בפאריס, ב־16 ביולי 1949)
Meeting: M. Fischer – C. de Boisanger (Paris, 16 July 1949)

Report: 130.10/2550/1 :דין־וחשבון

Paris, le 18 juillet 1949

M. de Boisanger a tenu à me voir avant son départ pour Lausanne, après avoir obtenu de M. Schuman la ratification des propositions qu'il m'avait faites dans notre précédent entretien.[1]

M. Schuman se prononce entièrement en faveur d'un rôle plus actif de la Commission de Conciliation. M. Schuman est également d'accord pour que la France fasse des efforts afin que la question de Palestine, y compris celle de Jérusalem, ne soit pas portée devant la session de l'ONU. Les conditions sont, me dit M. de Boisanger, 1°) que nous ne créions pas de nouveaux faits accomplis à Jérusalem; 2°) que la Commission de Conciliation ait une certaine activité utile. Sur ce dernier point, j'aurais une remarque à faire plus loin.

M. de Boisanger m'a dit que M. Schuman lui avait donné carte blanche pour Lausanne.

M. de Boisanger me fait savoir que M. Bonnet[2] a eu une réponse favorable du Gouvernement Américain au sujet des suggestions françaises concernant le rôle plus actif de la Commission de Conciliation. Les Américains ont promis la nomination du membre américain et ils ont déclaré qu'ils envisageaient avec faveur le passage "de la conciliation à la médiation."

M. de Boisanger m'a ensuite révélé que la Commission de Conciliation met sur pied un plan pour le règlement de la question de Jérusalem. Ce plan, me dit-il, suppose que le territoire de l'Etat d'Israël touche la ville et n'est donc pas conciliable avec le plan de partage, base actuelle des décisions de

11. ראה מס' 113.

138

1. מס' 133.
2. אנרי בונה, שגריר צרפת בארצות־הברית.

Lausanne. Ce plan ne pourra donc pas être soumis à l'ONU avant un règlement territorial qui sanctionnera l'adjonction à Israël du territoire limitrophe de Jérusalem.

Il est donc clair que c'est pour cette raison que la France est intéressée à ce que la question de Jérusalem ne soit pas portée devant l'ONU à cette session et il ne faut donc pas se laisser trop impressionner par les conditions posées par M. de Boisanger quoique la première de celles-ci me paraisse fort raisonnable.

– – – – – – – –

J'ai pu, quelques instants avant le départ de M. de Boisanger pour Lausanne, lui faire part des instructions reçues de M. Sharett.[3]

M. Boisanger ma dit qu'il était complètement d'accord que ce qu'il craignait par-dessus tout c'étaient de nouveaux plans Bernadotte, et qu'il ne concevait le rôle de médiation de la Commission que n'entrant en jeu qu'après consultation et accord de chacune des parties intéressées.

M.F.

139

א. לוריא אל מ. שרת
A. Lourie to M. Sharett

Coded Tel. X441 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/4 נוסח יוצא:

New York, 19 July 1949

(1) Ben-Artzi,[1] myself, discussed 100,000 proposal[2] with Hilldring Saturday.[3] Latter saw President yesterday reported to Niles who informed us. (2) President extremely pleased, repeating satisfaction today, thinks 100,000 offer may break deadlock but refused allow Hilldring transmit us direct statement apparently hoping bargain. (3) Figure which President initially had in mind apparently 250,000. (4) Hilldring fold President we estimate 25,000 infiltrees, he himself believes 50,000. (5) President learned first time Zaim's willingness consider acceptance considerable refugees.[4] (6) He took seriously Hilldring's report Zaim's rearming. (7) President expressed desire eventually visit Israel.[5]

A.L.

3. ראה מס' 133, הערה 1.

139

1. אלוף אפרים בן ארצי, נספח צבאי של ישראל בוואשינגטון.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 206.
3. 16 ביולי. ראה רישום שערך לוריא על השיחה בתיק 93.03/3037/11.
4. ראה מס' 36 והערה 11 שם. 5. ראה גם מס' 159.

140

(1949 שיחת מ. עליאש – א. בווין (בלונדון, ב־19 ביולי
Meeting: M. Eliash – E. Bevin (London, 19 July 1949)

Report: 130.02/2412/26 :דין־וחשבון

London, 19 July 1949

SECRET

I have just returned from half an hour's interview with Mr. Bevin at the Foreign Office. I had asked for the interview prior to presenting my credentials to the King, as a matter of protocol. The Foreign Secretary's numerous preoccupations made it impossible for the visit to be arranged before to-day.

I was met by Mr. Bevin's Private Secretary who, on being asked by me how much time the Foreign Secretary had to spare, said that although Mr. Bevin had a very busy afternoon, I need not feel pressed for time.

Mr. Bevin appeared a very tired man when I came into his room. He greeted me civilly but looking somewhat reserved, and said that he was glad to see me. I said that I did not want to forgo the privilege of seeing him and was glad of this opportunity.

I then said that I should like to interpret to my Government the attitude of H.M. Government *vis-à-vis* Israel, particularly in connection with the conference of the British diplomatic representatives in the Middle East, with a view to attempting to bridge any gulf that may still exist between the views of the two Governments in regard to outstanding problems.

Mr. Bevin thought for a moment, and then said that he did not attach much importance to the conference. He wanted to see his people from time to time and hear their reports on the factual position in the Middle East. A good deal had happened there since their last meeting. Economic questions were on the agenda, and it was in that direction that the talks would mainly develop. He did not think that the interests of Israel would be much affected by the conference, and in fact his difficulty at the moment lay in his lack of knowledge of what the policy of Israel was and what she wanted. No one spoke to him about such things, and he did not want to be the questioner, in view of the past. They had cleared out of Palestine because neither the Jews nor the Arabs wanted them there and they did not want to fight either. They felt that to keep out of Palestine was the best way and they had remained out ever since. Israel should not think that they were at present in any way working against her or influencing the Arab States against her. The Conciliation Commission and others occupied themselves with these problems, and Britain in fact kept aloof.

I said that keeping aloof was not in itself a sufficient contribution to the solution of the outstanding problems. The stabilisation of the Middle East required the replacement of the armistices by a permanent peace, and if Britain could help to bring that peace about speedily, it would be her

contribution to such stabilisation. Despite the past, many of us believed that the same Britain which laid the foundations of our national rebirth would still lend a hand in getting us firmly established. I also said that we had resumed negotiations at Lausanne, that the former negotiations had not achieved much, and came round to the question of boundaries and the reference in the House to the Negev.

Mr. Bevin said that it was President Truman's idea that we must give up something for the additional territory which we had secured elsewhere. He merely felt that some approach must be found to let the Arab States feel that Israel was not coming in as a separating wedge between the Arab countries. Even if such a thing as free roads, enabling uninterrupted communications, could be allowed, it might solve the problem.

I again explained our attitude on the question of the Negev, and after a further exchange of sentences he agreed that Israel needs the outlet to the Red Sea and ought to retain it.

I stated that once peace was established no country would build Chinese walls round its boundaries, and the question of using roads in peace time could be solved. As to possible developments in wartime, Britain ought not to regard Israel as a potential enemy, and while we meant to be strictly neutral, he should remember the current question in Ireland during the war, "Who are we neutral for?", and realise that our outlook was Western.

Mr. Bevin said he was not worried as to what would happen in the case of war, since Great Powers in such a case usually found means to get what they needed for their vital defence; but it was with a view to peace that he was now thinking of a modus to bring the parties together. Britain had observed the truce religiously, but would very soon now have to start rearming the Arab States. Britain was certain that the Arabs would not attack Israel again, and there was no reason to fear that Israel would attack them, but the arming of the Arab States was part of the general British scheme of defence and steps would soon have to be taken to work out in detail the defence of the Middle East. To hold out to the Arab States some prospect of contiguity would help them to see their future more confidently.

I then mentioned that if peace were really established with the Arab States, some possibility of common developments in the Gulf of Akaba would not be excluded. The three countries met in a rather narrow bend of the shore, and if common interests suggested common port developments it might be a practical way of bringing the parties together.

He remarked that it would be a wonderful idea if such a conception could be put forward as an actual solution and wanted to know if Israel would seriously consider it.

I replied that I had no instructions whatever on that point, that Israel would insist on her sovereignty in the Negev, and that once peace and confidence were reestablished common projects might be discussed.

Mr. Bevin asked me whether it was true that an armistice with Syria was signed, and on my confirming this he wanted to know whether this freed for us the waters of the Jordan and the use of the waters in the North.

I answered that the armistice was to our entire satisfaction, that Syria had withdrawn to the international boundary; and also told him that the armistice with Transjordan worked out quite well, and that we were keen on turning the armistice agreements into peace treaties.

He enquired whether we raised any serious objections to Transjordan taking the remaining part of Palestine, as this seemed the only practicable solution.

I agreed with him, and he then turned to the question of Haifa. He said he had discussed that with the Regent of Iraq, but was not in a position to tell him what the Israeli attitude would be on that point.

I observed that free port facilities for Transjordan and possibly Iraq might be arranged in Haifa. He at first expressed a doubt whether such a relationship between us and Iraq – "which would enable you to strangulate them in the port area while they could strangulate you by cutting off oil supplies" – was a sound one, and whether something more substantial might not be evolved in the nature of a dock area which would give Iraq and Transjordan security of uninterrupted supplies, or perhaps a joint Port Board composed of Jews and Arabs (which, he added with a laugh, would of course be managed by the Jews).

He also said something about his difficulty in the past, which hinged on the fact that the Jews wanted to place the Arabs in an inferior position; he was never spoken to without some reserve and was always left with the feeling that he was being sold a pig in a poke.

Again I patiently explained how the Jews feel about their sovereign rights in Haifa, and that short of their giving up these sovereign rights an arrangement might be worked out for free port facilities for Iraq and Transjordan. I spoke of the futility of leading poor countries into a policy of endless expenditure on arms instead of improving their standards of living and helping them to reorganise their social structure. If peace were established, neither nation need think in terms of strangulating the other.

Mr. Bevin then relaxed in his chair and said that he would like to speak to me quite frankly. He referred to his own personal reputation in the matter of Israel. He had already tried in the past to bring about a solution, but he now saw that it could not have been achieved. It was better that things had happened in the way they had. "Of late", he added, "I have been a good boy and have not done anything to harm Israel. You may believe me that I wish Israel well and that I am glad things happened as they did, without too heavy sacrifices in human lives." Just as in the case of Pakistan and India a surgical operation which brought in its wake a good deal of human suffering had to take place, so in the case of the birth of Israel things had to happen in this way[:] "Had you gone on talking of a solution, it might have taken generations to get what you did, and who knows whether you would have got it."

The present difficulties, he added, did not seem insurmountable, and if he personally could do anything to help in bringing about a solution, he would gladly do so. He now spoke entirely for himself, as the matter had not been before the Cabinet and he could not speak for the Government; but if I wished to tell him anything in complete confidence, so that he might know the maximum to which we were prepared to go, he would offer his services and help in whatever way he could so that peace could be established. Up till now he had not even exercised pressure on Abdulla in any way. He felt that both Haifa and Gaza offered tremendous possibilities of development, and again repeated that he believed we needed the outlet to the Red Sea and ought to retain it. The fact that we had settled with Syria and would have the waters of the Jordan gave us also a possibility of offering something to the others by way of irrigation schemes.

I again returned to my theme of the historical affinity in our interests, and said that there could be no better weapon for countering Communist influence or prestige in Israel than showing that Britain was friendly and had no reason to oppose the vital interests of Israel.

Mr. Bevin said that he saw no such conflict of interests and that the question of boundaries did not, to his mind, represent any great difficulty.

To this I remarked that both Egypt and Transjordan would be quite content with the old international boundaries in that regard, and that the question of the Gaza strip ought to be capable of some solution as it was of no use to Egypt at all.

He seemed to agree, and we came to the question of refugees. I said that Israel now had 160,000 Arabs and that it would be neither fair nor realistic to attempt to recreate in Israel a minority problem by bringing back a large number of Arabs; that Israel would make some contribution commensurate with its size and its own problems; but that the major solution lay in the Arab States.

Mr. Bevin concurred, adding that they had hopes that Syria would do a good deal in that regard; that they had also given money to Transjordan to finance some development schemes, and that he knew that they were now being worked out.

As regards Jerusalem, he knew that we wanted at least the Old City to be given a special status, and wished to hear more about it.

Thereupon I held forth on the Old City and what it might become as an international domain, and that it would argue a great lack of vision to have it integrated in an Arab State.

He laughingly observed that apparently the Christians wanted to continue the old system of handing the keys to a Turk, and I said that the time may have come for the Old City to become the heritage of the world, with the Christians agreeing on their joint interests. But should this be untenable and should the Old City become integrated in an Arab State, then we were interested no less than the Christians in free access to the Holy Places and international control.

He did not say a word against our retaining the New City and seemed to agree with our solution as the most practical one, and that it would be worth trying to retain a special status for the Old City.

He then came back to his suggestion that he might still be of help and spoke in a very contrite and quiet tone of his readiness to act in the most confidential manner.

I did not react to this suggestion, but listened to him very attentively.

He said that he was going away for a fortnight, but should I have anything to say in this matter he would like me to speak to William (Sir William Strang) or to Michael (Wright),[1] who would keep in touch with him. I left after the usual exchanges of courtesies.

Conclusions:

It would not be an exaggeration to assert that we have not in Bevin at the moment a sworn enemy or a man bent on doing us harm. I think it would be nearer the truth to say that, much as he may justify and defend his own past conduct in regard to Palestine, he does not fail to realise that a historical process has taken place which is all to the good, and that it would be not only useless to attempt to thwart it or turn it back, but also contrary to the interests of Britain to treat it with animosity.

He would like to add to his personal historical portrait the features of one who has finally contributed to the establishment and stabilisation of Israel, and perhaps hopes that he will not always be remembered as one who did his best to prevent its birth or to destroy it in its embryonic state. He maintains that, young as we are in the art of politics, our approach in some cases is too ''fundamental'', not practical, and also not sufficiently psychological. The policy of arming the Arab States as part of British security remains. The Arab States must be shown that Britain has not let them down altogether, and has at heart anything which, even if not of vital interest to them, is a matter of reestablishing their prestige and standing. (Israel need not be an irreconcilable factor to this general attitude.)

It is quite possible that if we told him what our irreducible minimum was and persuaded him that it was the just and utmost limit to which we could go, he will honestly endeavour to help us and make it palatable and acceptable to the Arab States. His reference to the pressure for territorial adjustment as Truman's demand was accompanied by a malicious twinkle in his eye, as though to say: Well, the man who helped you so much has in fact raised the greatest difficulty, while I, the traditional enemy, am now quite willing to take a reasonable view. It is up to you either to overcome your difficulties without any help or to ask for the ''honest broker''.

140

1. מייקל רייט, עוזר למנהל הכללי של משרד החוץ הבריטי: היה ממונה, בין השאר, על ענייני המזרח התיכון.

On boundaries, refugees, and Jerusalem nothing that he said suggested that his attitude is irreconcilable with ours.

M.E.

141

ט. ארזי אל ו. איתן
T. Arazi to W. Eytan

Coded Tel. 041 ,042 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2344/5 :נוסח נכנס

Paris, 19 July 1949

Discussed with Busson, director of Bank Syria–Lebanon, possibilities resettlement refugees Syria[1] along line discussed with Lifschitz, Sasson, Danin.[2] He is ready to form Franco–Syrian company for resettlement which will establish farmers–workmen villages in various regions where development schemes exist: Jezire, Hamma region and along Euphrates River. Stipulates that we first approach Quai [d'Orsay] who will direct us to him. He suggests possibility of using U.N. as intermediary and cover. Will give me next week estimate establishment each family also data which Bank is now preparing. In case we decide to approach Quai [d'Orsay], he would like us to inform him beforehand in order that he prepares ground. Informed Fischer; letter follows;[3] please instruct.

Arazi

142

א. אבריאל אל מ. שרת
E. Avriel to M. Sharett

130.11/2494/1 :דין־וחשבון

פראג, 19 ביולי 1949

ב־12.7 נפגשתי עם מזכיר המדינה במשרד החוץ ההונגרי, מר בֶּריי. אחרי הערכת הקיץ שבא לפתע, אמרתי שמטרת בואי היא לשוחח שוב על העלייה.

בֶּריי השיב מיד: הודעתו של שר החוץ שלך,[1] המהווה התערבות בענייני הונגריה, מכבידה מאוד על המשא־ומתן בינינו.

141

1. השיחה נערכה ב־19 ביולי.
2. הכוונה להתייעצות בנושא הפליטים שנערכה בפאריס בסוף מאי. ראה גם מס' 69.
3. 19.7.1949, 130.02/2444/19.

142

1. ראה מס' 117, הערה 3.

אמרתי שאעדיף לדבר על עצם העניין ולא על הכרזת שר החוץ, אשר אגב, הדגיש בפתח דבריו שאין בכוונתו להתערב בענייניה הפנימיים של הונגריה. המשפט[2] שהתקיים בעוד נמשך המשא־ומתן – מכביד מאוד על דעת הקהל בישראל.

בריי שאל דעתי על ההצעות שהוגשו לפני חודש לערך למר בנצור.[3] הסברתי שאין ביכולתנו לחתום על הפרוטוקול בצורה בה הוגש לנו, כי אין ממשלת ישראל יכולה לחתום על התחייבות שלא תפר את חוקי הונגריה – היות ודבר זה מובן מאליו ואינו דורש את חתימתנו; כי לא נחתום על מסמך הקובע בין השיטין שעד כה ארגנו עלייה בלתי־חוקית מהונגריה; כי אין בנצור רשאי לחתום על מספר של אלף עולים – כי לא על מספר כזה דובר בשיחות שקדמו לדיונים בין באי־כח ממשלת הונגריה ובנצור.

בֶּריי אמר שכוונתם היתה לבטל את הרושם שנוצר על־ידי המשא־ומתן המקביל. מעולם לא הובטחה עליית חמשת אלפים איש, מעולם לא הסכימה הממשלה לקביעת גיל העולים למפרע. ההודעה הרשמית היחידה היתה זו שקיבלתי אנוכי ממר בֶּריי ב־28.4 (ר׳ דו״ח מס׳ 6)[4] ובה מדובר על קרובים בקו עולה ויורד.

[. . . . .][5]

התנגדתי למלים ״ארגנתם עלייה בלתי־חוקית״, הזכרתי שאני פניתי לשלטונות ההונגריים והזהרתים בפני תוצאות השהיית המשא־ומתן המביאה לידי בריחה מבוהלת של יהודים, ודרשתי להחיש את המשא־ומתן כדי למנוע סיבוכים. לפיכך, אין לממשלת הונגריה רשות לבוא בטענות אלינו, כי לא אנו רצינו בכך ולא אנו עשינו זאת.

בֶּריי שאלני מדוע אנוכי תולה את קולר הבריחה בהונגריה; הרי רוב היהודים הגיעו או יגיעו לישראל; לא הונגריה היא המאשימה אותנו בארגון הבריחה (כוונתו להודאת הנאשמים שהקונסוליה מארגנת את הבריחה – בנוסח הרשמי של בית־הדין תוקנו הודאותיהם, ובניגוד לדבריהם נרשם: הקונסוליה ל א ארגנה את הבריחה); אך עצם העובדה שאנו נותנים אשרות כניסה לבורחים מהונגריה ושמכלכלים אותם מכספי ארגונים יהודיים בהגיעם לאוסטריה, עצם העובדה הזאת מעודדת את הבריחה, והוא דורש שנפסיק את תמיכתנו.

השיבותי שלא תמכנו בבריחה בתוך הונגריה. לא רצינו בעלייה בלתי־מסודרת. קיווינו להגיע להסכם עם השלטונות אשר יאפשר לנו לבחור את העולים באופן סדיר. לרבים מבין הבורחים אין כל קשר עם ישראל (למעשה נשארו כשלושת אלפים יהודים בווינה שאינם רוצים לשמוע דבר אודות עלייה; הם מתעסקים במסחר ובמכירת מטבע זרה). רכשנו לנו נסיון מספיק בעבודה בלתי־לגלית כדי לדעת שבארץ מסודרת כמו הונגריה אין סיכויים להצלחתה; רצינו במשא־ומתן תוך הבנה הדדית ולא בסכסוכים; אמרנו ליהודים שיזדיינו באורך רוח ויחכו לתוצאות שיחותינו, ניחמנו אותם מדי שבוע – אך לבסוף פקעה סבלנותם. ובאשר למתן אשרות כניסה – לא נסרב אף פעם

2. ראה מס׳ 47, הערות 2 ו־3.
3. שמואל בנצור, קונסול ישראל בבודאפשט. ההצעות שהוגשו לבנצור היו מחמירות ביותר ולפיהן הוגבלה העלייה מהונגריה לאנשים שיש להם הורים או בנים בישראל, ליתומים עד גיל עשר שאחד מאחיהם בישראל ולנשים נשואות שבן־זוגן בישראל. בכל מקרה לא תעלה העלייה על אלף נפש. (ראה Protokoll in Sachen der Auswanderung ungarischer Staatsbürger nach Israel, יוני 1949, 130.11/2502/15).
4. מס׳ 9.
5. פסקה אחת לא הודפסה כאן.

אשרת כניסה ליהודי הפונה לקונסוליה ישראלית באשר היא שם, לא נבדוק איך הגיע לשם, כי אם רק האם הוא מתאים לתנאי העלייה של ישראל, ואז נרשה לו לעלות, כי זוהי זכותו. בנידון זה אין כל מקום לפשרות. לחמנו עם האנגלים שנים רבות לשם ביטול גזרות העלייה וכעת אין לתאר מצב בו תסרב ישראל אשרה לעולה.

נדמה לי ששכנעתי את בֶּריי שאכן זוהי גישת אמת שהיא היסוד והעיקרון לפעולתנו, ושאין זה נסיון להתחמק מהתחייבות שלא נתמוך בבריחה.

בן־שיחי שאלני היש בידי הצעות חדשות. עניתי שאני מוכן לפתוח מיד במשא־ומתן חדש, מבלי להתבסס על הסכמים שהושגו בעבר בדבר עליית חמשת אלפים יהודים מיד. כתשובה על כך, אמר מזכיר המדינה באופן נמרץ ביותר שאין כל אפשר[ות] לפתוח במשא־ומתן כזה. הבסיס היחידי הוא – הפרוטוקול שהוגש לבנצור. אם ברצוני לשנות את הנוסח, שאציע תיקונים וממשלתו תדון בהם.

שאלתי האוכל להציע תיקונים לגבי מספר העולים וסוגי העלייה. על כך ענה בֶּריי שמובן שאני יכול לעשות זאת, אך אז אני מבטל את יסוד ההסכם ואין הוא סבור שממשלתו תהיה מוכנה לדבר.

שאלתי האם עלי להבין שמהיום ועד אחרית הימים לא יעלו יותר מאלף יהודים. בֶּריי צחק ואמר שברור לו שאחרי כל הסכם, ויהיה זה אפילו הרבה יותר מקיף מן הנוכחי, אשוב ואדרוש הסכם נוסף. למה, על־כן, לשוחח עכשיו על מה שיהיה לאחר עליית האלף הזה.

[. . . . .][6]

בֶּריי ענה שאין בסמכותו להבטיח לי דבר. אם אשוב לעורר את השאלה, הרי מובן מאליו שימסור את דרישתנו לממשלתו. הוא מקווה שאהיה מוכן לפרסם בעיתונות ההונגרית קריאה ליהודים שלא ימשיכו לברוח, וכן תקוותו שלא תישנה הכרזות עוינות להונגריה כזו של שר החוץ שלנו. ציינתי את נכונותי השלמה לעזור לממשלת הונגריה במניעת הבריחה – אם אוכל לדרוש מהיהודים במצפון שקט שיסתפקו בהסכמים בינינו לבין הונגריה. ואילו שר החוץ שלנו לא יכריז כל הכרזות נגד הונגריה אם לא יארעו מקרים שיעוררו סערה בעם היהודי כולו ושעליהם אנו חייבים להגיב.

בֶּריי ציין שהמשפט הוא עניין פנימי, שהנאשמים – שנידונו בהתאם לחוקי המדינה – היו כולם אזרחים הונגריים, ושהכרזת שר החוץ – שבלי ספק ידע זאת – מהווה אינצידנט בלתי־ידידותי בין שתי המדינות שההונגרים עוד ישובו לטפל בו.

אמרתי שתמיד נגיב בצורה מתאימה כשירדפו יהודים הרוצים לעלות לישראל. לא נתערב בעניינים הפנימיים של מדינות זרות, אבל נביע באומץ־לב ובקומה זקופה את צערנו על פעולות המונעות אפשרות של הגדרה עצמית מן היהודים והמכוונות בפועל ממש נגד ישראל. גורם היסוד לקיומנו היא העלייה, בלי הכפלת האוכלוסיה תוך זמן קצר לא נוכל להתקיים, ודין מניעת העלייה כדין מניעת עצם קיומה של ישראל.

בֶּריי שינה מאוד את נימת דבריו, הזכיר שהונגריה היתה בין הראשונות להכיר בנו, שהרשתה מעבר לנשק עבורנו, גילתה אהדה למלחמת השחרור – ואיננה ראויה לשינוי היחס מצדנו מאז אנו דורשים עלייה המונית שלה אין היא יכולה להסכים מתוך שמירה על ענייניה החיוניים.

6. שני משפטים לא הודפסו כאן.

הצטערתי על הפסקת התמיכה ההונגרית מאז הפסקת הפעולות הצבאיות. מלחמתנו טרם תמה ועדיין אנו זקוקים לתמיכה ואהדה. לא רק מצד הממשלה ההונגרית רואים אנו עמדה עקשנית ומתנגדת לדרישותינו; העיתונות ההונגרית מפרסמת על ישראל ידיעות שליליות בלבד, מפריזה בהערכת הקשיים הכלכליים ואיננה מציינת אף פעם עובדות חיוביות. מדוע משמיצים אותנו כעבדים של האמריקאים, מדוע מפרסמים באותיות של קידוש לבנה פרטים על שביתת 30 מחוסרי־עבודה, מדוע מוציאים לקלס וללעג את שר החוץ בשנותו את שמו – ומדוע, לעומת זאת, אין מפרסמים, למשל, תיאור החיים בהתיישבות החדשה או בקיבוצים שלנו בה בשעה שהונגריה עצמה עומדת לפני יצירת קולקטיבים חקלאיים, שטח בו כה רב נסיוננו.

שאלת היחסים בין שתי המדינות היא שאלה בינלאומית ממדרגה ראשונה וממשלת הונגריה תיטיב לעשות אם תיגש לכל השאלות בין שתי המדינות – ובמיוחד לשאלת העלייה – מנקודת ראות זאת, ולא תשפוט את יחסי הונגריה–ישראל לאור הצרכים המדיניים בנוגע ליהדות המקום בלבד. הבעתי את רצוני לשוחח באופן כללי עם מר ראקושי על היחסים בין שתי המדינות ועל השפעת עמדתה העקשנית של הונגריה בקשר לעלייה לאור התפתחות הקשרים הללו על רקע בינלאומי.

מר בֶּריי השיב שהוא חושב ששיחה כזאת יכולה להביא תועלת, ואולי תתקיימנה לאחריה שיחות יותר נעימות בינינו.

א.א.

143

מ. שרת אל א. אבריאל (פראג)
M. Sharett to E. Avriel (Prague)

מברק מוצפן IC136
נוסח יוצא: 130.09/2342/12

תל אביב, 20 ביולי 1949

שלך פ־115.[1] על בנצור להכחיש בכל תוקף את השמועה על החרמה ולהודיע כדלקמן:
(א) מדינתנו נמצאת במצב מהפכני ואין בשום פנים לבוא אליה בתביעות ההולמות מצב תקין. אנו נאבקים עם מחסור חריף ביותר במטבע זר לצרכים החיוניים ביותר ובמסיבות אלו נסיעת קבוצת נוער ניכרת לחגיגה בינלאומית היא בשבילנו דבר שבמותרות שאסור לנו להרשותו לעצמנו.
(ב) אנו נותנים ברצון את כל ההקלות לאלו שיכולים לנסוע מבלי לגרום למדינה הוצאה יתרה של דביזים. כן מאפשרים השתתפות משלחת מצומצמת בקונגרס.

143

1. אבריאל הודיע על מחאת משרד החוץ ההונגרי לישראל נגד החרמת פסטיבל הנוער הדמוקרטי בבודאפשט (ראה מס׳ 117, הערה 4). במחאה נאמר כי ההונגרים רואים בהחרמה ״גישה עויינת לא להונגריה בלבד כי אם לדמוקרטיה העממית כולה״. אבריאל ביקש להתחשב בעמדתו הנחרצת לטובת השתתפות ישראל בכינוס, בעת שיוכרע סופית בנושא. (מברק אבריאל אל אלישיב, 19.7.1949, 130.11/2499/22.)

(ג) הנהגנו קיצוצים וקימוצים מרחיקים לגבי נסיעות לחו״ל בכלל כולל הופעות בכינוסים בינלאומיים חיוניים.

(ד) אנו נדחה בכל תוקף האשמות בגילוי יחס עוין לארצות מזרח אירופה בכללן כל שכן אחרי הופעת ההסתדרות במילאנו[2] ונוכח הריסון הרב שגילו ומגלים ציבורנו ועיתונותנו כלפי ההשמצה הבלתי־פוסקת של מדינת ישראל וממשלתה בעיתוני מזרח אירופה וכלפי המשפט בבודאפשט.[3]

שרת

144

מ. שרת אל א. אילת (ואשינגטון)
M. Sharett to E. Elath (Washington)

Coded Tel. IW128 ,IW129 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2308/3 נוסח יוצא:

Tel Aviv, 21 July 1949

(1) My interpretation State Department reaction to Cordier's sounding on 100,000[1] is that while they not ready say yes to informal query in hope we might increase figure, they will not say no to our formal offer.

(2) Consider White House reaction via Hilldring, Niles, definitely favourable.[2]

(3) Therefore regard sounding stage as satisfactorily concluded and believe immediate action imperative.

(4) Accordingly instruct you ask see Acheson immediately on return, convey him Government's readiness increase number repatriated Arabs to 100,000 in context general peace settlement and as part comprehensive solution Arab refugee problem. In using this formulation you need not emphasise at outset this figure is meant to include 25,000 already readmitted and several thousand more under reunion families scheme, but if asked, please state exact position, making clear major portion 100,000 calculated as above will be readmitted after peace and adoption overall resettlement scheme but we ready define our share in advance in deference U.S. wishes and as contribution towards full solution problem. If reaction is that this is

2. בסוף יוני–ראשית יולי נערך במילאנו הקונגרס השני של הפדרציה העולמית של האיגודים המקצועיים. רוב מדינות המערב פרשו מן הארגון עוד בראשית אותה שנה בטענה שהוא נתון לשליטה קומוניסטית. המדינות הפורשות כינסו ועידה בז׳נבה ימים אחדים לפני פתיחת הקונגרס ובחרו בוועדה מכינה לקראת ארגון חלופי. ההסתדרות שיגרה משלחת לקונגרס במילאנו ומשקיף לוועידה בז׳נבה. (ראה תיעוד בתיק 130.02/2408/3).

3. ראה מס׳ 47, הערות 2 ו־3.

144

1. ראה מס׳ 134.
2. ראה מס׳ 139.

utterly inadequate, say firmly with finality this is our maximum. Add we already have 170,000 Arabs and in view formidable economic difficulties resettlement and grave security risks we go far beyond reasonable margin safety in agreeing accept even that number. We do so out of anxiety cooperate U.S. and help achieve peace. We do not admit responsibility problem but are vitally interested its solution and this is limit of our contribution thereto.

(5) Explain we ready make this offer Lausanne by informing Palestine Conciliation Commission that if Arabs ready talk peace we agree refugee question be tackled first, and if thereupon they enter into conference with us on refugee problem as part peace negotiations we be ready define our share resettlement. We regard such move as constructive initiative our part and hopeful attempt resolve present deadlock, therefore trust shall meet full U.S. support within Palestine Conciliation Commission and without.

(6) Don't raise Gaza issue but if asked explain above offer is made in context present territory Israel without Gaza; if Gaza deal goes through, would regard acceptance Arab population that area as fully discharging liability, i.e. it is either 100,000 or Gaza but not both. Add we ready accept population Gaza Strip (local plus refugees) which we estimate 200,000 but must provide against Lebanese, Transjordan, refugees being dumped into Gaza which quite likely if we sign blank cheque. You may add in course discussion difference between 200,000 exclusive of extras and 100,000 inclusive is more than fair price to pay for short narrow strip even considering territorial and security advantages entailed. if question territorial compensation for Gaza raised, express surprise why Egypt be compensated for getting rid of heavy burden.

(7) Whether Gaza raised or not, you should end interview by pointing out we accepted U.S. offer mediation with Egypt while latter did not.

(8) Cable date interview[3] view my informing Ambassador simultaneously.[4] For you: (1) re territorial compensation for Gaza, our first line should be refuse it altogether stressing lack justification and impossibility give up Eilat, but if they withdraw claim Eilat we may retreat second line which is adjustments Egypt, Transjordan, boundaries north Negev; (2) our estimate 200,000 based assumption their figures exaggerated by one third such as 900,000 total refugees instead 600,000; (3) even with 200,000 Gaza, Arab population Israel be nearing 400,000 with alarming resumption natality race.[5]

Sharett

3. בתשובה הודיע אילת שהראיון נקבע ליום ד, 27 ביולי, אך ראה מס' 160 והערה 1 שם.
4. שרת נפגש עם מקדונלד ב־27 ביולי ומסר לו את החלטת הממשלה בעניין החזרת מאה אלף פליטים ערביים על־פי הקווים המובאים במברק שלפנינו (ראה מברק אל אילת, IW138, 28.7.1949, 130.09/2308/3 והשווה *FRUS*, 1949, VI, p. 1265; ראה גם מברק שרת אל שילוח, TE49, 28.7.1949, 130.09/2317/8).
5. בנוסח הנכנס פוענח: rates.

145

ש. אלישיב אל מ. נמיר (מוסקבה)
S. Eliashiv to M. Namir (Moscow)

מברק מוצפן IP174
נוסח יוצא: 130.09/2325/3

תל אביב, 24 ביולי 1949

במילאנו למשלחת ההסתדרות שיחה ממושכת עם קוזניצוב וקורנייב.[1] הם מעוניינים שההסתדרות תישאר בארגון, גילו נכונות להתקשר עם פועלי המערב, התנגדו לרצון משלחתנו להביא לפלֶנום שאלת העלייה. ביזמת קוזניצוב ובנשיאותו התקיימה פגישה עם הרומנים וההונגרים שהבטיחו לתמוך בתביעותינו כלפי ממשלותיהם וביקשו ממשלחתנו תזכיר. זו הפעם הראשונה שנציגים סובייטיים מסכימים להיכנס לדיון תביעותינו לעלייה מארצות הגוש. קוזניצוב הביע שאיפתו לפתור הבעיה לסיפוק כולם.

אלישיב

146

מ. שרת: קווי הדרכה לנציגויות
M. Sharett: Guidelines for Israel Missions Abroad

130.02/2444/19

תל אביב, כ"ח בתמוז תש"ט
25 ביולי 1949

תדריך שר החוץ למשלחת בלוזאן

(1) חתימת שביתת־הנשק עם סוריה משלימה את מעגל הסכמי שביתת־הנשק עם המדינות השכנות. מעגל־הסכמים זה מבסס את מעמדנו הטריטוריאלי. שליטתנו הממשית בשטחים שריבונות מדינת ישראל פרושה עליהם היתה מושתתת בראשונה על מאזן בלתי־יציב של כוחות מזוינים. כיום היא נשענת על הסכמים המחייבים את הצד שכנגד ומקוימים בחותם האומות־המאוחדות. משטר זה מבטיח בפני התקפה את כל גבולות היבשה של מדינת ישראל בממדיה הקיימים. כן הוא משמש תריס בפני

145

1. ואסילי ו. קוזניצוב, יושב־ראש הוועד המרכזי של האיגודים המקצועיים בברית־המועצות וראש המשלחת לקונגרס האיגודים המקצועיים במילאנו (ראה מס' 143, הערה 2); קורנייב היה חבר במשלחת. הפגישה עם משלחת ההסתדרות התקיימה ב־6 ביולי. לפרטים נוספים על השיחה ראה ר. בורשטיין אל פ. לוביאניקר, 7.7.1949, 130.02/2403/3.

נסיונות לצמצם את שטח המדינה או לשנות באופן אחר את גבולותיה שלא בהסכמתה.
(2) לכאורה משחרר אותנו משטר זה מהזיקה המוחלטת לשלום מדיני כתוב וחתום בינינו לבין המדינות השכנות, כי מבחינת החסינות הטריטוריאלית אין בין הסכמי שביתת־הנשק הקיימים לבין בריתות שלום כמעט ולא כלום. לאמיתו של דבר לא תצדק מסקנה כזו לאורך ימים. אמנם יש בהסכמי שביתת־הנשק תחליף יעיל לשלום משתי בחינות עיקריות – ייצוב גבולות המדינה וערובה בפני חידוש ההתקפה נגדה. משום זה פטורים אנו כיום מכל גילויי חרדה להיעדרו של שלום רשמי או לאיחור פעמיו. אדרבא, מבחינה טכסיסית מצווים אנו על הפגנת שקט וביטחון פנימי, עם גילוי הכוננות להחזיק מעמד והיכולת לחיות ולהתפתח בתנאים הקיימים לאורך ימים. לאמיתו של דבר קרה בדברי הימים לא פעם שחלפו שנים אחדות עד שהוחלף הסכם שביתת־הנשק בחוזה שלום. חשיבות מיוחדת נודעת לעמדה כזו מצדנו נוכח ההנחה הרווחת בארצות ערב כי מדינת ישראל עומדת על עברי פי פחת של התמוטטות כלכלית גמורה ולכן אם תעמודנה בסירובן להיכנס למשא־ומתן של שלום, עתידה ישראל להגיע לידי כניעה. לעומת זה נכחש לענייננו היסודיים אם נדמה בנפשנו כי משטר שביתת־הנשק יענה את הכול וכי יכולים אנו בלב שקט להסיר את עניין כריתת השלום מעד סדר יומנו כמושג שנתרוקן מתוכנו וכדבר־מה שאין לנו כל צורך חיוני בו. גם מבחינה טריטוריאלית אין לזלזל בתוספת הבטיחות והיציבות שייקנה לגבולותינו שלום של קיימא. אך אין לראות בבעיה הטריטוריאלית את חזות הכול. אנו שרויים כיום בבדידות גמורה ומוחלטת לגבי יחסינו עם סביבתנו היבשתית הקרובה. מועקת הבדידות הזאת תלך ותגבר במרוצת הזמן. ללא הכרה רשמית בקיומנו כמדינה עצמאית מצד המדינות השכנות, ללא תחבורה, קשרי מסחר ויחסים דיפלומטיים תקינים אתן – נישאר כגוף זר במזרח התיכון ואפשרויות גידולנו והתפתחותנו תקופחנה בהרבה. אם יחמיר מצב זה של פרישות וניתוק, לא תהיה הרגשת הביטחון מנת חלקנו ולא נוכל להתמסר במלוא התנופה והיעילות לתפקידי הבניין והפיתוח. חוסר האפשרות לפתח את התיירות לישראל ללא קשר עם הארצות השכנות; חסימת תעלת סואץ לתובלת ייצואנו וייבואנו; סירוב הבנקים ההלוואיים לאשר לנו מלווה בטרם שלום; הסיבוכים שאנו לוקים בהם בירושלים; האיום הנשקף מרצועת עזה – עובדות אלו ואחרות מעידות על ההגבלות החמורות הרובצות עלינו כיום ואשר רק עם בוא השלום תוסרנה מעלינו.
(3) לפיכך אנו מצווים כמקודם לחתור לשלום מקיף ויציב ולברר כל אפשרות להחישו. שומה עלינו לעשות זאת ללא חיפזון וללא חרדנות, אלא מתוך גילוי כוח ויכולת להתקיים ולהתפתח באין מפריע גם בלי שלום רשמי. אנו מצווים על החתירה הפעילה והמתמדת לשלום קודם כל לגופו של העניין, מבחינת טובתנו היסודית. אך גם מפאת הטכסיס מחייבת התבונה המדינית לא למחוק את סיסמת השלום מעל לוחנו אלא להרימה על נס גם להבא כמטרה עיקרית של מדיניות החוץ של ישראל. לא תהיה תפארתנו על שום דרך אחרת בזירה הבין־לאומית – באומות־המאוחדות, במזרח התיכון ובעולם בכלל. הנה כי כן נקלעים אנו מבחינה טכסיסית בין שני קצוות הנראים כסותרים זה את זה בעוד שלמעשה הם משלימים זה את זה: מצד אחד הדגילה בשלום ומצד שני אי־הצגתו כצורח גמור ודחוף. ההדגשה החיובית של היסוד העקרוני שבשלום וההימנעות מהדגשת אופיו הדוחק והמוכרח חייבות להצטרף יחד בניסוח עמדתנו. על כל פנים עלינו לראות את עצמנו פטורים מכאן ואילך מהכרזות מיוחדות

על נאמנותנו לשלום וחתירתנו להשיגו. עם זה עלינו לדאוג שקו השלום שלנו לא יטושטש בהתרשמותם של הגורמים הבינלאומיים המכריעים.

(4) נמצא כי לו גם מבחינה טכסיסית בלבד עלינו להופיע בשלב השני של שיחות לוזאן כמעוניינים בכל הכנות בהצלחת התיווך של ועדת הפיוס וכשותפים פעילים למאמציה. כל שכן אם גם מבחינה עניינית פותחת לפנינו מסגרת השיחות בלוזאן את מיטב הסיכויים הנשקפים לנו כיום לבוא במגע ישיר עם המדינות הערביות – הפעם ארבע מדינות, כי לאחר חתימת שביתת־הנשק עם סוריה הותרה לנו גם משלחתה של מדינה זו במגע. אף כאן מחייב הטכסיס הנבון לא להציג את המגע הישיר עם המשלחות הערביות כמתחרה בתיווך הוועדה ועושהו למיותר אלא כמשלים את התיווך ומסתייע בו. לא ניבנה ולא נתקדם לקראת השלום אם נגרה בקרב הוועדה את יצרי הכבוד וההקפדה על סמכות שיפריעו לנסיונותינו להידבר עם המשלחות הערביות פנים אל פנים. גירוי יצרים עלול לחבל בנסיונות של מגע ישיר גם אם כשלעצמם יש להם סיכויים. המשלחות הערביות מצדן עלולות אך להתחמק מהבעיה ולהכביד על מצבנו אם יהיה לאל ידן לחרחר ריב בינינו לבין הוועדה. הדברים אמורים לאור הנסיון ומתוך הנחה שלא יהיה לנו יסוד לבדוק מחדש את לקחו. סטיות מעשיות מהכללים האלה במקרה של תועלת בלתי־מפוקפקת מסורות לראות־עינה של המשלחת.

(5) שיקול טכסיסי מכריע, שהזמן גרמו, מחייבנו לא להסתפק בהעמדת פנים של שיתוף־פעולה, אלא לעשות מאמצים פעילים לחילוץ שיחות לוזאן מן המיצר ולהצעדתן לקראת סיכוי של הצלחה. שיקול זה כרוך בבעיית הכנס השנתי הקרוב של עצרת או״ם. נוכח מערכת המסיבות הקובעות כיום את אופי הופעת בעייתנו בעצרת, ובייחוד נוכח הרוח המנשבת מוואשינגטון, יש לקבוע במסמרות את ההנחה כי העלאת שאלתנו על סדר־יומה של העצרת הבאה אינה רצויה לנו כלל ועיקר. לא אנו השליטים על סדר־היום, אך חובתנו לעשות את כל התלוי בנו לבל יוכלל בו הסעיף המכונה ״שאלת ארץ־ישראל״.

(6) הדרך היחידה להבטיח את אי־כלילתו של סעיף זה בסדר־היום, או באם אין השמטתו הגמורה אפשרית אזי לפחות לצמצם את היקפו ולקצר את הדיון בו, היא על־ידי הפחת חיים חדשים בדיוני לוזאן והתקת המשא־ומתן מנקודת הקיפאון שבה נתקע. עלינו לדאוג לכך שערב פתיחת העצרת יהא רווח הרושם כי המשא־ומתן המתנהל בלוזאן הוא בעל סיכויים ואין לקלקל את שורתו על־ידי ויכוח כללי נמהר המוכרח לחדד שוב את יחסי הצדדים, לגבש מחדש את עמדותיהם הקיצוניות ולהרחיק את הלבבות במקום לקרבם. אין לפקפק כמעט, כי אם אך יווצר רושם כזה ובייחוד אם יותן לו ביטוי ברור בדין־וחשבון של ועדת הפיוס, לא רק שלא יהא קושי לדחות את הדיון בעצרת לכנס הבא, אלא רוב חברי העצרת ישמחו להזדמנות לפרוק נטל כבד וטרדני מעל סדר־יומה של העצרת, העמוס לעייפה, ולהימנע מלהסתבך בדיון שההכרעה בו לצד זה או לצד זה לא תהא קלה. עמדתה הברורה של צרפת נגד העמדת שאלת ארץ־ישראל על סדר־היום[1] יש בה לשמש ראי ליחסם של רבים.

(7) הנסיון להשיב את ועידת לוזאן לתחייה מחוייב גם מהצורך הדחוף להפיג את המתיחות שנוצרה בינינו לבין ארצות־הברית. מתיחות זו נתגלתה בייחוד לגבי בעיית

146

1. ראה מס׳ 138.

הפליטים, אשר אי־פתרונה משמש אבן־נגף על דרך המשא־ומתן כולו. הווה אומר שהזות הבעיה הזאת לקראת סיכוי של פתרון על־ידי יוזמה מצדנו עשויה לקלוע בבת־אחת לשתי מטרות: שיפור היחסים עם ארצות־הברית והשגת התקדמות מעשית בשיחות לוזאן.

(8) מבחינה בינלאומית לא הרי שאלת הפליטים כשאלת הגבולות. דחיית ההסדר הסופי של גבולותינו וסירובנו לוותר על איזה שטח שהוא מהשטחים המוחזקים בידינו אינם מאיימים עלינו בתסבוכת בינלאומית רצינית. יקשה מאוד ליצור רוב בעצרת בעד קריעת איזה איזור שהוא ממדינת ישראל, כל שכן רוב של שני שלישים. ספק רב אם גם ארצות־הברית תגרוס בעניין זה "יקוב הדין את ההר" ותדגול בעקרון של חילופי שטחים על יסוד ההסדר של 1947 עד חרמה, זאת אומרת עד להצבעה בעצרת. מדינות רבות תחשושנה ללא ספק לתת יד ליצירת תקדים, על־ידי החלטת העצרת, המחבל בשלמותה הטריטוריאלית של מדינה ריבונית, כל שכן כשהיא חברה באו"ם. לא כן בעיית הפליטים, שלא גורל ארץ נחתך בה אלא גורל המוני אדם הנתונים בסבל קשה והצפויים לריש, לרעב, למגפות ולכליה. אין פלא אם הזהות בין מחלקת המדינה והבית הלבן חזקה הרבה יותר בשאלת הפליטים מבשאלת הגבולות; אם שאלת הפליטים היא המסעירה בייחוד את דעת הקהל; אם גם בחוגים ידידותיים לנו אין עמדתנו המוצהרת בשאלת הפליטים מתקבלת על הדעת.

(9) מרכז הכובד של בעיית הפליטים כיום, מבחינת או"ם וארצות־הברית, נעוץ לא בתחום המוסר אלא בתחום המעשה. לא שאלת האחריות מטרידה כיום אלא שאלת הפתרון; לא השאלה "מי צודק?" אלא "אי המוצא?". גם בחוגים בלתי־ידידותיים יש אולי נכונות־מה להודות שלא בגללנו נוצרה הבעיה אלא עקב התוקפנות הערבית. לעומת זה גם בחוגים ידידותיים אין נכונות להסכים, כי מכיוון שלא אשמנו ביצירת הבעיה אין אנו חייבים לסייע לפתרונה.

(10) למעשה קיבלנו אף אנו את העמדה הזאת. דחינו מעלינו את האחריות לבעיה. אישרנו כי אנו מעוניינים בפתרונה. הסכמנו לסייע לפתרון, לא רק על־ידי תשלום פיצויי כסף בעד קרקעות נטושים אלא גם על־ידי תרומה ליישוב הפליטים מחדש, הווה אומר על־ידי החזרת מספר מסוים במסגרת השלום הכולל. עמדה זו הוגדרה ברור, רשמית ופומבית, על־ידי הנציג הקבוע של ישראל באו"ם כאשר הופיע בפני ועדת אד־הוק בעצרת האחרונה.[2] עמדה זו עדיין לא הניחה את הדעת. הופנו אלינו בתחילה שתי תביעות נוספות: ראשית, להגדיר מעתה את תרומתנו העתידה; שנית, להתחיל בביצועה מיד. בהמשך הוויכוח הוסרה התביעה השנייה מעל הפרק. ייתכן שהצהרת נכונותנו להחזיר את משפחות ערביי ישראל הנמצאות בחו"ל[3] נטלה מתביעה זו את עוקצה. לעומת זה התמיד ואף התגבר הלחץ בנקודה הראשונה.

(11) אי אפשר להתעלם מכוחה של הטענה המכוונת אלינו בנקודה זו והמתנסחת כדלקמן: מאחר שהכרזתם על נכונותכם העקרונית להחזיר מספר מסוים במסגרת השלום, אין סירובכם להגדיר את המספר מראש מתקבל על הדעת. אתם טוענים, כי אין ביכולתכם כיום לקבוע את מידות תרומתכם משום שאין לדעת מה יהא אופי השלום. אבל טענה זו חדלה לשכנע מאחר שהסכמתם לקבל לרשותכם את רצועת עזה

2. ראה מס' 5 (נספח).
3. ראה מס' 126.

על אוכלוסיה, אשר חזקה שמספרם ידוע לכם. יתר על כן, התחייבות שאין עמה נקיבת מספר אין בה ממש, כי בעניינים כאלה לא העקרון קובע אלא הספרה. ודא עקא שסירובכם שם לאל את פתרון הבעיה כולה. מכשול גורר מכשול. כל עוד אין התחייבות ממשית מצדכם לקלוט חלק, אין מדינות ערב מוכנות להתחייב על קליטת הרוב. באין התחייבות משני הצדדים נשארת תכנית הפתרון כולה תלויה באוויר. באין תכנית אין לגשת לחישוב המימון ובאין הערכת ההוצאות אי־אפשר להשיג הקצבות חדשות אפילו להחזקת הפליטים עד עת מצוא. או"ם לא תוכל להשיג תרומות נוספות אשר אין בידה לקבוע להן גבול. נפש הקונגרס האמריקאי נקעה מהקצבות ארעיות שאין להן סוף. יהיה הפתרון אשר יהיה, הן בסופו של חשבון ארצות־הברית היא שתתחייב במימונו. אך באין תכנית להתיישבות ולמימון כאחד, תנער ארצות־הברית חוצנה מכל המכשלה, הפליטים יופקרו והסרבנים ישאו באחריות לשואה האיומה.

(12) הצורך להוציא את מדיניותנו מן המיצר שנכנסה לתוכו בשאלת הפליטים ולהפנות את לחץ ארצות־הברית מאתנו אל המדינות הערביות הביאנו לידי בדיקת טכסיסנו מחדש. לקראת השלב השני של שיחות לוזאן ולאחר שתהינו בוואשינגטון ובמרכז או"ם בניו יורק על סיכויי התגובה להצעתנו, באנו לידי מסקנה שהגיעה השעה להביע את נכונותנו להגדרת תרומת ישראל להתיישבות הפליטים ולנקוב במשך המשא־ומתן את המספר עצמו.[4] בתוך המספר הזה צריכים להיות כלולים הערבים שהוחזרו עד כה ואלה שיוחזרו בינתים במהלך הגשמת התכנית לאיחוד המשפחות. הווה אומר כי המספר שנקבע יהווה את סך־הכול הסופי של הערבים המוחזרים. המספר יהא מכוון לשטחה הקיים של המדינה ולא יהיה מותנה בהרחבתו. הווה אומר כי מספר זה לא יהיה כרוך בתכנית סיפוח רצועת עזה למדינה.

(13) את הצעד הזה עלינו להציג כוויתור ניכר מצדנו, בהיותו מהווה סטייה מובהקת מעמדתנו הקודמת. כן עלינו להרימו על נס כתרומה ממשית, שבאה מתוך יזמתנו החופשית, להמרצת המשא־ומתן בלוזאן ולהצעדתו לקראת תוצאות חיוביות. לפי זה עלינו להתנותו בתנאים שתהא בהם תמורה הוגנת בעד הוויתור ואשר יבטיחו את יצירת המסיבות שרק בהן כדאי לנו לעשותו. את התנאים האלה עלינו להציג כמובנים מאליהם וכנובעים מעצם מהותו של העניין – ואלה הם: (א) כניסת המדינות הערביות למשא־ומתן של שלום כתנאי למתן ההתחייבות מצדנו; (ב) הגשמת השלום והבטחת פתרון כולל לבעיית הפליטים כתנאי למימוש התחייבותנו. הסיכון שאנו מקבלים על עצמנו מבחינת הביטחון מצדיק ומחייב את התנאי הראשון. טענתם של אלה שתבעו את ההתחייבות מאתנו, לאמר, כי היא החוליה החסרה להשלמת שלשלת תכניות ההתיישבות, מצדיקה ומחייבת את התנאי השני. במלים אחרות, רק אם ייכנסו הערבים למשא־ומתן של שלום, נהיה מוכנים להגדיר את תרומתנו; ורק אם על־ידי תרומתנו יובטח פתרון כולל לבעיה, נהיה מוכנים להגשימה. כל טעמה של תרומתנו הוא שאין היא מהווה אלא פרט מכלל. אם יתברר כי ההנחה הזאת מוטעית; זאת אומרת, כי תרומתנו הוא הצעד המעשי היחיד לפתרון הבעיה ואילו לאחר שנחזיר את המספר שקיבלנו על עצמנו עדיין ישארו הנותרים תלויים על בלימה ואנו נעמוד בפני תביעה מחודשת להחזרה נוספת – אזי נחשוב זאת למקח טעות ונראה עצמנו פטורים. נהיה מוכנים להחזיר אותו מספר אך ורק אם יהא ברור, ראשית, כי בזה תמו כל

4. ראה הערת־עורך, עמ' 206.

התביעות נגדנו, ושנית, כי בזה סייענו לפתרונה הכולל והסופי של הבעיה כולה.

(14) את הטענה שתישמע בלי ספק כי אין ממדי תרומתנו מניחים את הדעת ונדרש מאתנו הרבה יותר – יש להדוף בכל התוקף ולהודיע נמרצות ובלשון שאינה משתמעת לשני פנים, כי זהו קצה הגבול, עד פה נבוא ולא נוסיף, והדבר מוצע בחינת ״טול או הרף״. יש לקבוע, כי כיוון שאין כאן שאלה של אחריות לבעיה, אלא רק השתתפות בפתרונה, אין ממדי תרומתנו יכולים להיות מותנים בהיקף הבעיה אלא אך ורק בשיעור יכולתנו ואת השיעור הזה רק אנו בלבד רשאים לקבוע. כן יש להדגיש באופן הנמרץ ביותר, כי לאור הנסיון המר הרי גם במסגרת של שלום פורצת מדינת ישראל כל גדר של זהירות ומסכנת סיכון חמור את בטחונה בהסכימה להגדיל את אוכלוסייתה הערבית אף במספר זה. מי יבוא לעזרתה אם יתברר כי אמנם היה זה סיכון בלתי־מוצדק? מי בא לעזרתה בעבר, בהתרגש עליה הפורענות אשר חוללה את בעיית הפליטים? אם אין תרומה זו מספקת הרינו חוזרים בנו מהצעתנו ואוספים ידינו.

(15) זוהי, אפוא, ההוראה למשלחתנו בלוזאן: לאחר שתבדוק המשלחת תחילה את הקרקע בוועדה ובמשלחות הערביות על־ידי שיחות פרטיות, במידה שתמצא בדיקה כזאת לאפשרית ולרצויה, תודיע המשלחת לוועדה, כי באם תהיינה המשלחות הערביות מוכנות להיכנס למשא־ומתן של שלום, תסכים משלחת ישראל שבעיית הפליטים תועמד בראש סדר־היום, ועם התחלת הדיון בשאלה זו כחלק מהמשא־ומתן הכולל בשאלת השלום תודיע משלחת ישראל את מספר הפליטים הערביים שממשלת ישראל תהיה מוכנה להחזיר בסך־הכול, בתנאי הברור מאליו כי תרומה זו של מדינת ישראל תהווה חלק מתכנית כוללת לפתרון הבעיה אשר תובטח הגשמתה וכי התרומה הזאת תבוצע אך ורק במסגרת של הגשמת שלום יציב ומקיף וכחלק של פתרון כולל ומקיף לבעיית הפליטים.

(16) הנכונות להיכנס למשא־ומתן על בעיית הפליטים כחלק מהמשא־ומתן הכולל על השלום אין פירושו הסתלקות מראש מהעמדה המוצהרת של משלחת ישראל, שאין היא דנה עם כל מדינה ערבית אלא על בעיות השלום הנוגעות לאותה מדינה ואין היא מוכנה למשא־ומתן על כל הבעיות התלויות ועומדות עם כל המשלחות הערביות בצוותא אחת. אכן יש לגרוס גמישות מסוימת לגבי העקרון הזה. בעיית הפליטים בטבע ברייתה מחייבת מסגרת כוללת של משא־ומתן, שכן אין לחייב כל מדינה ערבית לחוד לשאת דווקא בפתרון בעיית אותם הפליטים הנמצאים כיום במקרה בתחומיה. גם בעיה טריטוריאלית כבעיית עזה עשויה לשמש בעת ובעונה אחת נושא למשא־ומתן עם שתי מדינות ערביות הנוגעות בדבר, אם גם מהטעמים שיבוארו להלן יש להימנע ככל האפשר מכל משא־ומתן עם עבר־הירדן שכרוכה בו הודיה בריבונותה של מדינה זו על איזה שטח שהוא שממערב לירדן. לעומת זה אין בשום פנים להסכים כי ירושלים יכולה לשמש בדין נושא למשא־ומתן עם כל המדינות הערביות במקובץ, אלא יש לטעון כי אין שאלת ירושלים נוגעת כלל למדינות שאין להן כל חזקה בתחומיה. הוא הדין, מבחינה עקרונית, לגבי גבולותיה השונים של מדינת ישראל, אשר כל אחד מהם משותף לה ועוד למדינה אחת ואין הוא נחלת מדינות ערביות אחרות.

(17) עם זה יש לזכור, כי המדינות הערביות נכנסו למלחמה במשותף ומכיוון שכולן הוזמנו לוועידת לוזאן, ואין בידינו כיום לשנות עובדה זו, אין להקפיד על עקרון המשא־ומתן הנפרד בכל חומר הדין אם יתברר שעקרון זה משמש מכשול לשלום. יש להבחין כאן הבחנה נבונה ומציאותית בין עיקר וטפל. אמנם לכתחילה נראה לנו,

והנסיון של הסכמי שביתת־הנשק הוכיח זאת, כי יש יותר סיכויים להגיע לתוצאות של ממש בדרך של משא־ומתן נפרד. אף־על־פי־כן יש לבדוק את הסיכויים מחדש בדיקה מציאותית ואם יתברר שדווקא דיון משותף או מתואם מסייע למשא־ומתן יש להקריב את העיקרון למען השלום ולא להפך. מבחינה זו ייתכן שיהיה שוב ערך ליזמה הלבנונית שהתחילה פועלת בסוף השלב הראשון של ועידת לוזאן.[5]

(18) במידה שהדברים תלויים ביזמתנו אנו, יש לברר מחדש את האפשרות של משא־ומתן ישיר והסדר שלום נפרד עם מצרים וכן יש להתרכז במיוחד ביצירת מגע ובירור אפשרות השלום עם סוריה. חילופי גברא שחלו במשלחת הסורית[6] ייתכן שיהוו גורם מסייע. במשא־ומתן עם סוריה יש להימנע ולהישמר מכל הבטחה ומכל רמז של הבטחה על הסכמה אפשרית מצדנו לשינוי הגבול שבין ארץ־ישראל וסוריה לאורך הירדן והאגמים. להפך, צריך שיהא ברור לצד שכנגד ששום שינוי כזה אינו בא בחשבון בשום פנים. לעומת זה יש לעודד בקרב המשלחת הסורית את המחשבות על קליטת פליטים רבתי שתהא משולבת בשיקומה של סוריה ולהבטיח אפשרויות של עזרה כספית וטכנית מצדנו להגשמת תכנית זו.

(19) אם יתקשר משא־ומתן עם מצרים, בתיווך הוועדה או ארצות־הברית או בלעדיו, יש להניח כי במרכזו תעמוד בעיית רצועת עזה–רפיח. עד לאותו שלב אין לנקוט יזמה חדשה לגבי עזה בשיחות עם הוועדה בכלל ועם נציגי ארצות־הברית בפרט. מצוות לא תעשה זו חלה גם על ואשינגטון וניו יורק. אם תתחדש היזמה מצד הוועדה או ארצות־הברית או מצרים עצמה, יש לחזור ולאשר את הסכמתנו לסיפוח הרצועה על אוכלוסייתה אך עם זה יש להצביע על הקושי הרב הכרוך בקליטת מספר כה גדול ובלתי מסוים ולהסביר את ההכרח בסייגים. קודם כול יש לקבוע במקרה זה בכל הבהירות, כי המספר שנקבנו לגבי החזרת פליטים ללא תנאי של הרחבת השטח אינו מכוון לשמש תוספת לאוכלוסיית עזה, אלא יש לראותו ככלול בה; הווה אומר, אנו מוכנים לקבל אותו מספר בלי רצועת עזה או את רצועת עזה עם אוכלוסייתה בלי אותו מספר, אבל בשום פנים לא את שניהם ביחד. להלן יש לקבוע שאיננו מוכנים להיכנס לגבי אוכלוסיית עזה להתחייבות סתומה. הנחתנו היתה לכתחילה שיש ברצועה 150,000–180,000 ערבים, כולל תושבים ופליטים. על יסוד הנחה זו הבענו בראשונה את יחסנו החיובי להצעת הסיפוח. אומדנות יותר מאוחרות שבידינו העלו את המספר עד 200,000 וזהו המקסימום שאנו מוכנים לדבר עליו. אם יוגד לנו שיש שם קרוב ל־300,000 נפש, יש לענות כי מספר כה רב לא נוכל לקלוט. כן יש להדגיש, כי על כל פנים הכרחי לקבוע מספר מסוים, שאם לא כן לא תהא שום ערובה כי לאחר שנתחייב סתמית לקלוט את כל פליטי הרצועה לא יועברו לתוכה פליטי הלבנון, או סוריה, או עבר־הירדן.

(20) אחד הכיוונים לפתרון בעיית עודף האוכלוסיה ברצועת עזה הוא להשפיע על סוריה שתקלוט את העודף במסגרת תכנית התיישבות הפליטים הגדולה אשר לפי הידיעות מוכנה ממשלת זעים לחשוב עליה. כיוון אחר הוא לבוא לידי הסכם עם עבר־הירדן שתקלוט את העודף תמורת זכות השימוש בנמל עזה, בדומה לאותן

5. ראה מס' 107.
6. ראה מס' 188.

הזכויות של איזור חופשי בנמל ומעבר מובטח אליו שאנו מוכנים להעניק לעבר־הירדן בנמל חיפה.

(21) כל תביעה של פיצוי טריטוריאלי בעד רצועת עזה, אם למצרים או לעבר־הירדן, בין אם תבוא מצד מצרים או מצד ארצות־הברית או ועדת הפיוס, טעונה בשורה ראשונה הדיפה ודחייה נמרצת. הנמקת הסירוב צריכה להיות ששכר תוספת שטחה של רצועת עזה למדינת ישראל יוצא בהפסד תוספת אוכלוסייתה; שמצרים זוכה בריווח נקי, כיוון שמעולם לא ביקשה, לפי עדות עצמה, לספח אליה שטחים מעבר למדבר בעוד שעכשיו היא נפטרת ממשא כבד של דאגה להמון פליטים ותושבים; לכן אין מצרים זכאית לפיצוי מישראל ואין ישראל חייבת בפיצוי, לא למצרים ולא לעבר־הירדן. אם יגיעו הדברים לשלב מעשי וייראה הכרח לסטות מעמדת הסירוב המוחלט, אפשר יהיה לדון על תיקוני גבולות צפון הנגב הן ממזרח והן ממערב, זאת אומרת הן לטובת עבר־הירדן והן לטובת מצרים, אך בשום פנים לא על ויתור כלשהו לטובת מישהו על חשבון חלקו הדרומי של הנגב, כולל אילת. ייתכן שנעמוד בפני ברירה מה מוטב: אם לקלוט את כל 300,000 הערבים שברצועת עזה, בהנחה שזהו מספרם, מבלי לוותר על איזה שטח שהוא; או להשיג הקטנת מספר הערבים תמורת ויתור על שטח מסוים. על זאת תהיה עוד שהות להתייעץ במיוחד. יש לזכור היטב כי קליטת 300,000 ערבים עם סיפוח רצועת עזה פירושו הגדלת המיעוט הערבי בישראל עד חצי מיליון נפש.

(22) ייתכן כי המוצא הנכון לגבי רצועת עזה הוא להניחה עד עת מצוא במצבה הקיים מבלי לקבוע מסמרות על עתידה. אם יתברר כי זהו המוצא המעשי היחיד לעת עתה, יש לבחון אם לא כדאי לנו להציע שאותם הפליטים שאנו מוכנים להחזירם יוקחו מרצועת עזה, כהקלה על מצרים וכצעד מסייע לשלום בינינו לבינה.

(23) יש לחדש ולטפח את המגע עם משלחת עבר־הירדן ולשאוף בעיקר להמשך ההסדרים המעשיים לשם פתרון השאלות התלויות ועומדות. יש להימנע לעת עתה מהתחייבות על ברית שלום שכרוכה בה הסכמתנו לריבונות הממלכה הירדנית ההאשמית במערב הירדן. התסיסה האפשרית באותו חבל נגד הסיפוח וכן עתידה המעורפל של הממלכה לאור שאיפות ההתפשטות הן של סוריה והן של עיראק המכוונות להבלעתה מחייבות הסתייגות ומתינות רבה מצדנו לגבי עתיד ארץ־ישראל הערבית. במקרה אם המשלחת לא תראה מנוס מכניסה למשא־ומתן כזה, יהיה צורך בהתייעצות מיוחדת. בינתיים יש להמשיך ולברר אפשרויות של יצירת חבל אבטונומי בחלקה הערבי של ארץ־ישראל, שיהא קשור למדינת ישראל, והגברת התסיסה בכיוון זה.

(24) במשא־ומתן על ירושלים יש לעמוד על כלילתו במדינת ישראל של כל שטח ירושלים הנמצא כיום בשליטתנו ולדרוש את סיפוחו לשטח זה של הרובע היהודי בעיר העתיקה, על־מנת שאם יהיה צורך בדבר, נסכים לפירוזו. יש לנסות בתביעה למשטר בינלאומי בעיר העתיקה חלף חלוקתה. לעומת זה יש להסכים לחלוקת העיר כולה בין שלטון יהודי לבין שלטון ערבי מבלי לקבוע מסמרות לגבי מיהותו של השלטון הערבי. כקו מבדיל בין שני האיזורים ישמש התחום הקיים, שאפשר יהיה להכניס בו שינויים מוסכמים, על־מנת לכלול בשטחנו, תמורת פיצויים נאותים, את הר הצופים ואת הרובע היהודי בעיר העתיקה. יש להסכים לפיקוח או״ם על המקומות הקדושים בירושלים.

(25) יש לטפל במרץ ובתבונה בחברי הוועדה ולהראות להם כל רצון טוב להתקרבות ולשיתוף. הוראה זו חלה בייחוד על החבר האמריקאי החדש.[7] לעומת זה יש לעמוד בפני נטיית הוועדה להיאחז בפרטים במקום להתרכז בעיקרים ולסבך את הבעיה על־ידי עקירת עניינים ממשבצתם והצגתם לדיון במבודד. כן יש להתנגד לרעיון שהוועדה תטול סמכות לעצמה להציע רשמית הצעות ופתרונים משלה, אך אם תצוף שאלה זו מחדש יש להודיע לחברי הוועדה כי נשמח לעיין בכל הצעה שיביאו לפנינו באורח בלתי־רשמי.

(26) אין להיכנס במשא־ומתן, לא עם הוועדה ולא עם המשלחות הערביות, בשאלת החזרת המשפחות. יש להסביר כי זוהי הצעה של ממשלת ישראל שבאה מתוך מניעים אנושיים ואשר דבר אין לה עם המשא־ומתן בלוזאן. אם המדינות הערביות מסרבות לשתף פעולה משום שלדעתן חייבת ממשלת ישראל להחזיר במסגרת התכנית הזאת סוגים נוספים של קרובים, תהא מוטלת עליהן האחריות לאי־החזרתם של אותם הסוגים שממשלת ישראל מוכנה לקבלם. יש לפרסם ולהוקיע את העובדה כי המדינות הערביות לא נענו להצעת ישראל עד היום הזה.

מ.ש.

147

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 26.7 :התקבל .Coded Tel. W315 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/3 :נוסח יוצא

Washington, 25 July 1949

Today saw McGhee, Mattison, Wilkins, Heyd present. After surveying general situation Israel, I stated shall inform Acheson Wednesday Government's definite policy refugee problem.[1] I placed on record Egypt so far not accepted U.S.A. proposal Gaza talks[2] which indicates their lack willingness reach peace settlement.

McGhee apparently embarrassed Egypt's attitude[3] stating lamely that my interpretation not necessary conclusion but that Egyptian Government unable accept Gaza plan as starting point discussion. He added after resumption Lausanne meetings no sense conducting separate negotiations on partial problem. In reply my question McGhee said after Israel commits herself substantial repatriation ''no difficulty'' persuade Arabs contribute their share. He added U.S.A. aware ''bulk or large portion'' refugees must be resettled

7. פול פורטר.

147

1. ראה מס' 144, סעיף 4.
2. ראה מס' 134, הערה 2.
3. השווה *FRUS*, 1949, VI, p. 1248.

Arab States and resettlement plan prepared by [State] Department but Congress unwilling extend any more financial assistance except constructive solution based on Arab–Israeli agreement.

Elath

148

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מברק מוצפן ET41. התקבל: 27.7
נוסח יוצא: 130.02/2442/6

לוזאן, 26 ביולי 1949 (שעה 11.00)

בואסנג'ה מסר בסוד: (א) מחשש ששיחות לוזאן לא תבאנה לתוצאות חיוביות ויהיה אחר־כך קשה ומאוחר מבחינת הקונסטיטוציה והפרוצדורה של או"ם החליטו מדינות ערב ביניהן שהלבנון תרשום באג'נדה של העצרת בעוד מועד את בעיית ארץ־ישראל. (ב) בהתייעצות הפנימית הראשונה שהיתה לחברי הוועדה בלבד ציין פורטר שמדיניות ממשלתו בעד קומפנסאציה טריטוריאלית ודיבר על הנגב הדרומי החל מהקווים שלושים–שלושים ואחד.[1] (ג) כן דובר בהתייעצות על הצורך באיניציאטיבה מצד הוועדה וסוכם שתעשה זאת בצורה בלתי־רשמית ובלתי־מחייבת. (ד) עמון אמר לבואסנג'ה שהערבים מקווים להשיג בעצרת: ראשית – אישור חדש לתכנית חלוקת 1947. שנית – הכרעה נוספת בשאלת החזרת הפליטים ורכושם. כן אמר עמון שמיניסטר החוץ הלבנוני יהיה בלוזאן ביום שישי לשיחות עם חברי הוועדה וראשי המשלחות הערביות בטרם שתתכנס הוועדה הפוליטית של הליגה. לא הודעתי לאבן.
ששון

149

ג. אבנר אל ו. איתן
G. Avner to W. Eytan

מברק מוצפן ET43. התקבל: 27.7
נוסח יוצא: 130.02/2442/6

לוזאן, 26 ביולי 1949 (שעה 23.00)

פורטר הזמינני לארוחה והציג נקודות אלו: (1) ויכוח בעצרת בלתי־נמנע אולם אם יגיעו כעת להתקדמות תדאג הוועדה לוויכוח קצר כללי. (2) תכניתו להשיג בארבעת

148
1. הכוונה לשטח המשתרע דרומה לקווי הרוחב 30^0 או 31^0 החוצים את איזור הנגב. ראה גם מס' 149.

השבועות הקרובים הצהרת הצדדים על כוונתם להגיע לשלום ולפתור בעתיד כל השאלות בדרכי שלום בלא התרחבות טריטוריאלית בכוח, נוסחה לפתרון הפליטים על בסיס המספר שכל ארץ תקלוט, קווים כלליים להסדר טריטוריאלי. (3) אמריקה עדיין חוששת לשאיפותינו בדרום הלבנון ובמרכז ומודיעה שוב שקווי שביתת־הנשק אינם בסיס צודק להסדר גבולות. על ישראל לבטל שאיפות על שטח נוסף ולהחזיר מן התפוש על־ידה כדי להחזיר שיווי־המשקל ועד שתעשה זאת יימשך הלחץ. עבור הקרבת שטח נקבל שלום וביטחון שאמריקה תערוב להם וכספים לפיתוח המדינה. מציעים לוותר עד קו שלושים ואחד[1] כולל באר שבע, אך יעיינו בהצעות אחרות בגליל המערבי או באיזור לוד–רמלה או בהצעה לחזור בנגב לקווי כ"ט נובמבר בתוספת ויתור שטחים עד כולל עוג'ה. מבינים לקושי הוויתור מצדנו, אך האינטרס העולמי דורש שלום מידי באיזור ושלום צודק פירושו ויתור. בכלל הזמן דוחק והשבועות הקרובים כאן יקבעו עמדת אמריקה בעצרת. (4) מוכן ללחוץ על הערבים שיקבלו הצעתנו בדבר המשפחות[2] ויענו לפנייתנו.

הירש

150

מ. שרת אל א. אילת (ואשינגטון)
M. Sharett to E. Elath (Washington)

Coded Tel. IW131 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2308/3 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 26 July 1949

Tomorrow's conversation[1] please stress we intend proceed Lausanne by stages: *first*, indicate readiness define our contribution if Arab states ready negotiate; *second*, spell out definition if negotiations actually begin. Therefore must ask Secretary State keep figure confidential timebeing. Generally would appreciate no publicity attending interview. Please mention to date we received no reply from Egypt, Transjordan, Lebanon, to our offer readmit families addressed them via U.N. July 1st,[2] inviting their cooperation. Scheme unimplementable without cooperation as crossing armistice lines involved. Lebanese representative gave oral O.K. but no written reply received, no official appointed settle procedure and report that Lebanon agreed been denied officially in Beirut.

Sharett

149

1. השווה מס' 148, סעיף 3.
2. ראה מס' 126.

150

1. עם מזכיר המדינה של ארצות־הברית. ראה מס' 144, 147, ומס' 160 והערה 1 שם.
2. ראה מס' 126.

151

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 27.7 :התקבל .Coded Tel. W317 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/3 :נוסח יוצא

Washington, 26 July 1949

Blaustein[1] today informed me strictest confidence State Department advised him use his own and [American Jewish] Committee's influence urge us accept two hundred fifty thousand Arab refugees and give up part Southern Negev to unspecified Arab State. Department promised in return support Israel "every respect" and extend material assistance repatriation Arab refugees.

I explained situation to Blaustein who promised full cooperation. He together with his friend Secretary Johnson[2] will try see Truman after my interview to ensure White House support our proposals.

Elath

152

א. אבן אל א. אילת (ואשינגטון)
A. Eban to E. Elath (Washington)

Orig.: 93.08/376/35 :מקור

New York, 26 July 1949

My dear Eliahu,

The day before I left Tel Aviv I attended a meeting of the Government[1] at which Moshe [Sharett] and I reported on the results of our consultations in the Foreign Office.[2] It became clear from that discussion that our readiness to contribute with the repatriation of 100,000 refugees to a comprehensive refugee settlement on the conclusion of peace represents a very considerable effort in advance of public opinion in the country. Even within the Government itself there were many who considered it an unjustifiable burden. I think it could fairly be pointed out to the Secretary of State on Wednesday[3] that any failure to give this proposal a warm reception would take us back to negation and deadlock.

151

1. יעקב בלאושטיין, נשיא הוועד היהודי האמריקאי.
2. לואיס ג'ונסון, שר ההגנה האמריקאי.

152

1. ישיבת הממשלה התקיימה ב־19 ביולי 1949.
2. ראה מס' 136 ו־137.
3. ראה מס' 144, 150, ומס' 160 והערה 1 שם.

The Security Council will meet on Monday of next week to review the Near Eastern situation in the light of Dr. Bunche's report.[4] On that occasion I have been instructed to make certain representations, the reception of which would be greatly improved if the United States' support were secured beforehand. They are as follows:

(1) The introduction of arms into the Near East.

Our case will be that despite the armistice agreements the Near East remains a sensitive area. The Arab States continue to proclaim the desire for revenge. If Arab States were to find themselves suddenly possessed of a decisive military superiority it cannot be doubted that they would be strongly tempted to renew the attack. The arms ban imposed by the Security Council has not entirely prevented the flow of arms to both sides. On the other hand it has certainly imposed severe limitation both on the quantity and quality of the arms reaching the Near East. If this ban were to be suddenly lifted by the Security Council the Arab States would immediately receive heavy armaments from the United Kingdom under their treaties and would also be free to replenish their stocks by purchases in other countries. Israel will in no circumstances allow itself to be placed in a situation of decisive military inferiority. However extreme the economic and financial burden, Israel will keep pace with the re-armament programmes of its neighbours. In these circumstances the lifting of the Security Council's ban on the importation of arms into the Near East would be a swift and disastrous armaments race in that area.

In such circumstances it would be natural for Israel to make its own security the overriding consideration, both in its refugee policy and in its approach to territorial questions. We shall urge the retention of the Security Council's arms ban.

(2) Article 8 of the Israeli–Transjordan Armistice Agreement.[5]

This clearly requires the resumption of activities on Mt. Scopus. This is the only case where any part of the armistice agreements is not functioning properly. Even if the United Nations is not able to restore Scopus to us it ought at least to take steps to restore civilian activity in the demilitarised zone on Mt. Scopus just as it has done in the demilitarised zone of Mishmar Hayarden.[6] It would be incongruous for the United Nations to be in occupation of so important a zone and to preside over the paralysis of these cultural institutions.

(3) The Egyptian Blockade.

(a) It prevents the functioning of the oil refineries at Haifa which would otherwise be possible through the receipt of crude oil in British tankers from the Persian Gulf.

4. דין־וחשבון מ־21 ביולי בדבר מעמדן הנוכחי של שיחות שביתת־הנשק וההפוגה בארץ־ישראל. (מסמך אר"ם S/1357, 26.7.1949, *SCOR, Fourth Year*, Supplement VIII, 1949, pp. 1–7; וכן בתיק 130.02/2447/7.) ראה הערת־עורך, עמ' 361–362.

5. ראה כרך 3, נספח ח.

6. ראה כרך 3, נספח ט.

(b) It affects the food situation in Israel since our orders for meat placed in Australia and elsewhere cannot be fulfilled until passage through Suez is assured in advance.

(c) It undermines the spirit of the armistice agreement by perpetuating a state of war under the armistice.

Of these three items No. 1 relating to arms supplies is important and striking enough to be included in any talk with the Secretary of State or the White House. In particular by appealing for limitation of arms imports we strengthen the view that we are thinking in defensive and not offensive terms. The spectre of an arms race may affect them in a sensitive point.

The other two matters, like the first, I shall take up with the Delegation here. Ross is consulting in Washington on them on Friday. It may be worth while for you to make the Department aware of these matters at the proper level. It might be held out as a bait that if the Scopus problem were satisfactory settled, we should probably be less reluctant to embark upon a more fundamental consideration of Jerusalem's future.

It was decided at this meeting of the Government that if the Egyptians refuse to come for discussion to New York while maintaining their attitude in Lausanne, we should be concerned to make the utmost use of this fact. The United States should be reminded that we accepted their offer to discuss with the Egyptians the entire question of a territorial settlement as well as the refugee problem at Gaza. We established no prior conditions for these discussions. We were specifically warned by the United States that in the context of the Gaza proposal the question of territorial compensation would arise. With full knowledge of all these facts we accept the United States proposal.[7]

If in these circumstances the Egyptians refuse to appear we shall be fully justified in drawing the conclusion that they are satisfied with the existing state of affairs, both territorially and in respect to refugees in the south. In that case we shall rest indefinitely on the armistice agreement. The Egyptians cannot, on the one hand refuse to discuss changes with us, and on the other hand appeal to third parties, whether it be the United States or the United Nations, to secure changes in their favour. It might be hinted that if it is ever necessary to defend before world opinion the record of our Government in its anxiety to progress towards peace this particular episode, together with many others, will be of great interest.

May I suggest that it would be well worth while expounding to the Secretary of State our view that the armistice agreements constitute a provisional peace settlement resting on the consent of the parties and that it cannot be put aside except in favour of another settlement resting equally on the consent of the parties. This theme will be developed further during next week's Security Council debate on the armistice situation.

I remain, ever yours,

Aubrey

7. ראה מס' 122, הערה 1.

153

י. צור[1] אל ח. רדי
J. Tsur to H. Raday

מקור: 130.02/2415/14

מונטבידאו, 26 ביולי 1949

סודי

יחסינו עם ברזיל: בעיית ספרד

בשורה של שיחות עם אישים ברזילנים חשובים מתברר רקע עמדתה של ברזיל כלפי שאלתנו, וכן מסתמנים כמה דרכים להבהרת היחסים בין ישראל ומדינה גדולה זו.

(א) שיחת מר מ. טוב ושר החוץ הברזילני

בפרק שהותו הקצרה בריו דה ז'נירו, שוחח מר משה טוב עם מר פרננדס, שר החוץ של ברזיל, וביקש את תמיכתו בנו במושב הבא של האו"ם בשאלת ירושלים והגבולות.

מר פרננדס הדגיש בשפה שאינה משתמעת לשני פנים, שהבעיה העיקרית המעסיקה כרגע את ברזיל היא – חידוש היחסים עם ספרד. כל עוד לא נשנה עמדתנו כלפי ספרד[2] – לא נוכל לקוות לתמיכה מצד ברזיל. אם לא נוכל לעזור להכנסת ספרד לאו"ם הרי לפחות בל נפריע לכך.

לאחר שהסביר לו מר טוב את עמדתנו, רמז לו שיש ברצוננו לשגר צירות לריו דה ז'נירו. על כך ענה שר החוץ הברזילני: "מוטב לדחות את הדבר עד לאחר מושב האו"ם בספטמבר ולראות איך יפול דבר".

הרי זה "אולטימטום" עדין שאין ספיקות בדבר פירושו האמיתי.

(ב) שיחה עם שגריר ברזיל במונטבידאו

עם מר מסדו סוארס, שגריר ברזיל במונטבידיאו, שוחחתי בלווית אלוף שאלתיאל,[3] על הקשיים שביחסינו עם ברזיל.

סוארס רואה את שורש הרע בחוסר כל הסברה ותעמולה ישראליים בברזיל. לדבריו, לכנסיה הקתולית כוח רב והוא מכוון בדרך כלל נגדנו ואין מי שיסתור דבריה ויפריך טענותיה; בריו דה ז'נירו אין יודעים עלינו דבר ואין מתעניינים בנו. דעת הקהל נתונה להשפעה, אך יש לעשות עבודת הסברה רבה. כמובן, שהקמת צירות ישראלית בברזיל תטהר את האווירה ותועיל בהרבה להשגת אהדת הציבור והשלטונות. הוא הציע, בין היתר, להזמין אותי רשמית על־מנת להרצות בפני "החברה להיסטוריה וגיאוגרפיה", שבראשה עומד אחיו. אף בביקור קצר מעין זה – הוא אומר – אפשר היה לקשור קשרים, להסביר בעיות ולהבהיר עניינים.

153

1. יעקב צור, ציר ישראל באורוגואי, מאוגוסט 1949 גם הציר בארגנטינה.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 48.
3. דוד שאלתיאל, ראש אגף המפקח הכללי במטכ"ל ומאוקטובר 1949 מפקד משמר הגבול. שאלתיאל יצא בראשית יוני לארצות דרום אמריקה בשליחות המגבית.

הוא ציין את חשיבות ביקורו של האלוף שאלתיאל בריו דה ז'נירו, על הרושם המצוין שהשאיר ועל הקשרים שקשר.

אגב, דעה זו שמעתי גם מפי שר ההגנה הברזילני וחברי המטה שלו העושים כאן בביקור רשמי. קשרים אלו שקשר שאלתיאל עלולים להיות לנו חשובים ברבות הימים, הואיל ומתהלכות שמועות על הפיכה צבאית בברזיל; לחוגי הצבא שם השפעה מרובה.

(ג) שיחה עם שגריר ברזיל ל"ארגון הפאן־אמריקאי"

הפגשתי את מר משה טוב עם פימנטל ברנדאו, הידוע מדו"חות קודמים, לשיחה שארכה כשעתיים.

התייעצנו אתו גלויות על שאלות יחסינו עם ברזיל. הוא הסביר מפני מה כה מעוניינת ברזיל בחידוש הקשרים עם ספרד. לדבריו, מניתוק הקשרים עם פרנקו, א י ן סובלות המדינות הגדולות וארצות־הברית בראשן, הן מנהלות עסקיהן בספרד מכל מקום, על כך ספרד עצמה אינה מוותרת. ואילו המדינות הקטנות גורלן ביש יותר. פרנקו מסרב לסחור עם המדינות שאינן מיוצגות בארצו, או מיוצגות רק במקצת (כגון "הממונה על העניינים" הברזילני במדריד); הוא מבקש על־ידי כך לזכות בהכרה דיפלומטית מלאה. הנציג הברזילני במדריד, למשל, אינו מתקבל כלל לא על־ידי פרנקו ולא על־ידי שר החוץ שלו.

לברזיל יש הכרח כלכלי לקשור קשרים מלאים עם ספרד: את הכותנה הברזילנית קונה עתה ספרד בארצות־הברית, ואת הקפה הדרוש לה היא קונה בערב הסעודית ו[ב]ארצות אחרות שהכירו בה, והנזק לברזיל גדול. "המעצמות הגדולות משתעשעות בסיסמאות של החרמת משטר פרנקו, והמדינות הקטנות משלמות את המחיר."

איש־שיחנו עצמו חסיד לחידוש הקשרים עם פרנקו, והוא ידידו האישי. הוא הדגיש בפנינו שפרנקו באופן אישי אמר לו ברורות (בימי המלחמה) ש"לעולם לא ייתפס לרדיפת יהודים", אדרבא "נתן הוראה להקל על הצלתם".

כשהסברנו לו את נימוקינו, אמר שכנגד נימוקים כאלה אין בפיו דבר. לדעתו, מדינת ישראל היא אולי היחידה שהצבעתה באו"ם בעניין זה היתה מוצדקת בכל מאת אחוזיה.

למרות היותו מצדד גדול בזכות הקמת קשרים עם פרנקו, התמרמר מאוד כשנודעה לו מפינו עמדת שר החוץ הברזילני, פרננדס. הוא אמר ש"זה לא ייתכן לעכב קשרים דיפלומטיים בגלל חילוקי דעות באיזו שאלה בינלאומית שהיא." לא זו בלבד, הוא טען, אלא שיש בעמדה זו סתירה פנימית. ברזיל עומדת וטוענת שברצונה לחדש קשריה עם ספרד, מפני שהשקפותיה של זו בעניינים בינלאומיים אינן חייבות להפריע בכך, ויש הרשות לכל מדינה לנהוג כרצונה כלפי מדינה אחרת, מבלי להתחשב בעניינים החורגים ממסגרת היחסים שבין שתיהן. ואילו כלפי ישראל היא נוהגת להפך מדבריה.

לדבריו, לו נודע ברבים שחילופי צירויות בין ישראל וברזיל מתעכבים בגלל עניין ספרד – היתה קמה סערה בדעת הקהל, שיכלה אפילו לגרום להרחקת שר החוץ. יש, לדעתו, לעשות הכול כדי להקים צירות ישראלית בריו דה ז'נירו.

בטוח הוא שעם בואה, ישתנה האקלים הפוליטי לחלוטין, ותיווצר אווירה נוחה ונאותה ליחסים נורמליים בין שני העמים. יודע הוא שלכנסיה הקתולית כוח רב בברזיל, אך אין זה מן הנמנע להתגבר עליה, כי עם היותה חזקה בחוגי הממשלה, הריהי חלשה ובלתי פופולרית בקרב העם. בייחוד, מפני שבתקופת המלחמה היתה

בצד הציר וניהלה תעמולה לגרמניה ואיטליה. דעת הקהל – אומר הוא – ברובה המכריע התנגדה לכך.

לשם יצירת לחץ פוליטי מציע הוא:

(1) תעמולה רחבה ומתמדת בעיתונות.

(2) שיחות ופגישות עם צירי פרלמנט ומדינאים בעלי השפעה.

(3) שאילתות בפרלמנט המופנות אל שר החוץ (לדבריו, פוחד שר החוץ פחד מוות מפני שאילתות).

(4) לנצל את ההתחרות הארגנטינית: ארגנטינה, יריבתה הגדולה של ברזיל, מינתה ציר בישראל ועלולה לרכוש את אהדת העולם היהודי.

(5) להצביע על המשא־ומתן הכלכלי המתנהל עתה בין המשלחת הישראלית ובין ממשלת אורוגואי וארגנטינה ולהראות על ההפסד הנגרם לברזיל מחוסר קשרים דיפלומטיים בינה ובין ישראל.

בסיכומו של דבר, הוא חוזר ומדגיש שיש לעשות הכול לפתיחתה הקרובה של צירות ישראלית בריו דה ז׳נירו.

בכבוד רב,

יעקב צור
ציר ישראל

154

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מברק מוצפן ET44
נוסח יוצא: 130.02/2442/6

לוזאן, 27 ביולי 1949 (שעה 11.00)

אתמול הופענו בפני הוועדה הכללית[1] לפי בקשתה והסברנו את עמדתנו והסידורים שלנו בקשר לאיחוד המשפחות.[2] ביקרנו את מדינות ערב שלא נענו להזמנתנו ודרשנו מהוועדה שתסדיר את הדבר בהקדם. אמרנו שהשתתפות הערבים לא תחייב אותם לא לדרוש עוד את הרחבת הרכב המשפחות. מצאנו יחס חיובי אצל כל החברים לרבות האמריקאי. הובטח לנו לחץ חזק ולמעשה הוזמנו הערבים לפגישה דחופה להיום. לבסוף הציעה הוועדה נוסחה שיש בה לדעתה כדי לספק את הערבים בלי לפגוע

154

1. פרוטוקול הישיבה בתיק 130.02/2441/10.
2. ראה מס׳ 126.

בעמדתנו. הבטחתי להעבירה אליכם אגב המלצה בתנאי שהדיון עליה לא יעכב את השתתפותן המידית של מדינות ערב. הנוסחה במברקנו הגלוי 94.[3]

ששון

155

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מברק מוצפן ET45. התקבל: 28.7
נוסח יוצא: 130.02/2442/6

לוזאן, 27 ביולי 1949 (שעה 17.00)

סלווטור סיכורל[1] שבא לפני כמה ימים ממצרים ונמצא כיום באוויאן נתבקש רשמית על־ידי כרים סאבת[2] לפגוש אותי ולמסור לי בשם המלך פארוק: (א) שמצרים משתדלת להיטיב את מצב יהודיה וכצעד ראשון משחררת בהדרגה את העצורים והרכוש. (ב) שחושבת ברצינות על אפשרות של הבנה עם ישראל. לעומת זאת מבקשת היא להפסיק את ההתקפות עליה ברדיו ובעיתונות הישראלית, וכן בעיתונות חוץ. לבקשתי הודיע סיכורל לסאבת במברק כי הוא פגש אותי וביקש רשות לחזור למצרים ליומיים כדי למסור את תשובתי.[3] במקרה שיאשרו לו זאת בדעתי לכוון אותו ללחוץ על משא־ומתן ישיר מחוץ ללוזאן.[4]

ששון

3. בנוסחת הוועדה נאמר שכל הפליטים אשר לפני פרוץ פעולות האיבה היו סמוכים על שולחנו של ראש המשפחה יהיו זכאים לאיחוד משפחות, פרט לאלה שהשתתפו באורח פעיל במלחמה (מברק ששון אל שרת, 27.7.1949, 130.02/2447/2). שרת התנגד לנוסחה המוצעת, המבטאת נסיון מצד הוועדה להגדיל מספר הפליטים המוחזרים, והביע צער על כי ששון נחפז להבטיח לוועדה כי ימליץ לממשלה לקבל את הנוסחה. (ראה מברק שרת אל ששון, 51, 29.7.1949, 130.02/2442/8 וכן מס' 157.)

155

1. סלווטור סיקורל, נשיא הקהילה היהודית בקהיר.
2. כרים ת'אבת, יועץ לענייני עיתונות למלך פארוק ומבעלי ההשפעה בחצר המצרית.
3. לפרטים נוספים על השיחה ראה מכתב ששון אל שרת, 31.7.1949, 130.02/2447/2. ראה מס' 175.
4. שרת התרשם בחיוב מהמגע עם המצרים וביקש לברר אם בעקבותיו יש להפסיק את ההתקפות על מצרים ב"קול ישראל". הוא הנחה את ששון לכוון את השיחות לא רק למשא־ומתן נפרד אלא בעיקר להבטחת עמדה מצרית חיובית ולחץ מצרי על יתר המשלחות הערביות שיסתפקו בתרומת ישראל לקליטת מאה אלף פליטים. שרת הורה לששון לא לנקוט יוזמה בשלב זה בשאלת סיפוח עזה והשאיר לשיקול דעתו אם להבהיר למצרים שלעת עתה "לא איכפת לישראל" אם הרצועה תישאר בידיהם. (מברק שרת אל ששון, TE50, 28.7.1949, 130.09/2317/8.)

156

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 28.7 :התקבל .Coded Tel. X456 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/4 :נוסח יוצא

New York, 27 July 1949

Saw Cordier with Gideon [Rafael]: (1) He confirms good White House reaction 100,000[1], (2) Advises us not be eager territorial discussions including Gaza as Arabs get wrong impression we ready make concessions. Suggests concentrate refugees. (3) General Assembly resolution requires Palestine Conciliation Commission take over Bunche functions supervise armistice. We pointed out this undesirable, preferred Riley responsible Moabit [Security Council]. He will see if legally possible. (4) Still believes possible replace Palestine Conciliation Commission by single U.N. representative after General Assembly. Explained we preferred this but hoped no Palestine Conciliation Commission breakdown involving General Assembly discussion final settlement. (5) State Department divided on arms ban owing their general policy strengthen Arabs against Soviets while unwilling provoke war against Israel. Suggested Moabit [Security Council] resolution should contain special paragraph calling members abstain supplying arms Middle East.[2] He agreed discuss this with Bunche. (6) Fawzi [3] still hedging on Gaza talks owing internal considerations Cairo.

Eban

156

1. ראה מס' 139.
2. השווה הערת־עורך, עמ' 361–362, ומס' 220.
3. מחמוד פאוזי, הנציג הקבוע של מצרים באו"ם.

157

מ. שרת אל ר. שילוח וא. ששון (לוזאן)
M. Sharett to R. Shiloah and E. Sasson (Lausanne)

מברק מוצפן TE47
נוסח יוצא: 130.09/2317/8

תל אביב, 28 ביולי 1949

בשעה טובה. (1) למברקי הירש 43 סעיף 4 וששון 44.[1] למה לנו לדרוש מהוועדה לחץ על הערבים בעניין המשפחות? די לנו להוקיע את אי־היענותם ולהניח לוועדה להסיק מסקנות. איני גורס הלהט שגילינו בפגישה עם הוועדה להחשת העניין. אחרי הכרזתנו הרינו לעילא והקולר בערבים. כל עניין המשפחות הוא צעד יזום מצדנו לפנים משורת הדין ואינו נושא למיקוח בלוזאן. על־כל־פנים אין הערבים גומלים עמנו חסד בהיענותם, כפי שמשתמע מהבטחת פורטר ללחוץ על הערבים כאילו לעשות לנו טובה. שמא הוא עוד יזקוף סעיף זה לזכותנו וידרוש פיצוי בעדו?

(2) בכל הידידות והלבביות יש לנער היטב ראשו של פורטר מכל הפסולת שדחסו לתוכו בחורי סטייט דפרטמנט בשאלת הגבולות. תקבל מעליאש פרטיכל שיחתו עם בווין 19 ביולי[2] בו הסכים שנישאר באילת, לא לחץ לקיצוצים בנגב, הסתפק במעבר חופשי, נאחז ברעיון נמל משותף והוקיע טרומן כמתנכל לקרוע שטחים מישראל כאילו עצמו חף מכל הרהור עבירה כזה. יש לטפוח עובדות אלו מיד על פורטר, אך אולי תשאל קודם עליאש טלפונית שמא זה יסבכו. אם לדעת עליאש אסור לפרש שם בווין, תשיג הסכמתו לאמר שזהו ניסוח מדיניות בריטית שנמסרה לנו ישיר ממקור גבוה ביותר, אך מוטב לפרשו. תסביר לפורטר בעדינות שארצות־הברית לא פעם לקתה בגיבוש מופרז ונמהר של עמדותיה ונשארה מבודדת ללא כבוד לאחר שאחרים הגמישים ממנה זנחוה.

שרת

158

א. אבן אל ר. שילוח (לוזאן)
A. Eban to R. Shiloah (Lausanne)

Orig.: 130.02/2441/1 :מקור

New York, 28 July 1949

My dear Reuven,

Following are the main currents of thought at our end.

1. Ross informed me that the U.S. see little advantage in a substantive

157
1. מס' 149 ר־154.
2. מס' 140.

discussion of a peace settlement by the General Assembly since the problem has now reached a stage of detail, not of general principle. The U.S. therefore puts great hopes in Lausanne, and Porter's appointment is a token of their desire to see progress made. He confirms that the refugee problem is the one that is of greatest urgency. The Assembly, according to Ross, would feel happy if it had a Jerusalem plan before it; if it saw movement on the refugee question, and at least the beginnings of negotiation on a territorial settlement.

2. Cordier advised us to keep off the frontier discussion for the time being and press hard for a common Near Eastern policy on refugees. He pointed out that by constantly insisting on the need to discuss frontiers we were giving the Arabs reason to hope that we were ready for territorial concessions.

3. The State Department is making indirect soundings on the question of the southern Negev. I think that the most urgent task at the moment is to make a strong impression on Porter with respect to the utter impossibility of surrendering Eylat. He should be put into the picture as regards the President's past commitment in this area, and the complete certainty of our juridical position, whether you base your legal theory on the November Resolution, on the armistice agreements, or on the existing military facts. It should be pointed out that there is absolutely no difference at all between the legal relation of Eylat to Israel and that of New York to the United States. It might be possible to sell him the idea that with the armistice system now completed there is no particular urgency about a final territorial settlement, and that if the Commission can help to solve the Jerusalem and refugee problems in the coming weeks it will have performed a sufficiently valuable service.

4. I further suggest that it might be pointed out that the General Assembly has never before attempted to annex to another State territory already forming part of an existing State, and that the General Assembly with its own commitment in this matter is not a congenial framework for an attempt to detach Eylat.

5. There is further confirmation that our 100,000 offer will appreciably affect the White House attitude in general[1] and might therefore enable us to take a stronger line against the attempt on Eylat.

6. The Americans are very embarrassed by the Egyptian refusal to take part in the discussions on the Gaza proposal here.[2] Their alibi at the moment is that now that the recess is over it would be better to have all discussions at Lausanne. It might therefore be tactically wise to remind Porter of the whole episode and enquire of him whether the Egyptians are ready for such discussions at Lausanne. It might be added that so long as Arab States refuse to discuss their claims with us we shall assume that they are satisfied with the existing situation.

158

1. השווה מס' 156.

2. ראה מס' 147 והערה 3 שם.

7. I notice from a cable from Hakirya today that the Commission may start to make its own proposals.[3] I am not clear whether this is in spite of our giving a negative reply to Boisanger's original sounding on this matter.[4] In the light of the conclusions reached during our consultations in Tel Aviv.[5] I would suggest that whenever a territorial proposal is made we should enquire from which Arab States it comes and express readiness to discuss it directly with that Arab State. After all we are not discussing our common frontiers with the U.S., France or Turkey, and nothing could be more futile than to think of territorial adjustments outside the framework of direct Arab–Jewish negotiations.

8. I shall be writing separately concerning Lebanon's reported intention to submit the question to the General Assembly.[6] I doubt very much whether the Assembly will discuss the question at the behest of one of the parties unless the Commission declares that an Assembly discussion would be useful. I believe that the Arabs are making a tactical mistake which we should exploit. If they wish to put their trust in the General Assembly, their best course would have been to have started negotiations with us long ago and to have worked for a breakdown. The Assembly might then have deduced that the method of direct negotiation had been tried and failed. The Assembly is far less likely to take this view if negotiations have not even begun at all, especially when the armistice episode proves that whenever Israel and the Arab States meet together agreement is reached.

9. Subject to Hakirya approval, I suggest that our territorial reaction should be as follows:

(a) If the U.S. or any of the Arabs lays claim to an area such as Eylat included within our original frontiers, we should reply by reminding them of the juridical situation, both in terms of the November Resolution and of the armistice agreements, as well as the U.S. pledge regarding our consent.

(b) If, as I do not anticipate, a specific claim is made to Western Galilee, Lydda, Ramleh, etc., our answer should be that we hold these under the armistice agreements, that they were never allotted to the aspiring Arab States (Egypt, or Transjordan, or Syria) and that if our tenure is challenged we are ready for a plebiscite in the whole area which we hold outside November 29, on condition that there is also a plebiscite in the Triangle in order to test Abdullah's rights there. As I pointed out in Tel Aviv, the plebiscite idea, though perhaps unrealistic, has an enormous tactical and public-relations value in the task of checking the territorial debate.

3. ראה מס' 148, סעיף ג: מברק ששון נשלח אל אבן ב־27 ביולי (Y258, 130.09/2329/12).
4. ראה מס' 133, הערה 1.
5. ראה מס' 136 ו־137.
6. ראה מס' 148, סעיף א, והשווה הערה 3 לעיל.

The more we look at the situation the more it becomes apparent that Lausanne is our crucial front. It is urgent to get involved immediately in complex discussions and not to have any clear-cut break. The forces in favour of not discussing the final settlement at the Assembly are quite considerable, but everything depends on preventing Porter from reaching the despair which overtook Ethridge.

None of this has been submitted to Hakirya, but I am sending a copy to them on which they will presumably comment directly to you.

Yours ever,

אבא

159

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 29.7 :התקבל .Coded Tel. W325 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2207/3 :נוסח יוצא

Washington, 28 July 1949

Twenty-five minutes conversation President covered much ground.[1] Found him interested Israel's problems and responsive our arguments.

He made no remarks and asked no questions when I informed him regarding hundred thousand. Later conversation he expressed his satisfaction our cooperation on refugees which matter of "greatest concern" to him and Government.[2] He showed understanding our difficulties admit Arab refugees and said will assist their resettlement Arab States.

He stressed danger refugees for security Middle East.

My impression however he lacking basic knowledge subject, and being sentimentally sympathetic Arab refugees can be influenced different direction by [State] Department advisors.

He was apparently unaware Egypt's refusal negotiate.[3]

I stressed danger lifting embargo for peace that area and explained inevitable consequence Israel being forced compete Arabs rearming instead spending money housing and irrigation. He said will discuss matter Acheson.

I mentioned reports regarding design deprive us southern Negev and stressed importance our outlet Red Sea. I said we trust he not allow our losing area gained mainly by his support. He replied had no such reports and fully appreciates importance area for Israel.

159
1. לנסיבות הראיון עם הנשיא טרומן ולפרטים נוספים על השיחה ראה מס׳ 177.
2. השווה מס׳ 139.
3. ראה מס׳ 134, הערה 2 ומס׳ 147.

Conclusion I requested his support our efforts employ retired American General assist reorganization our army. He replied will give matter his attention.[4]

Making efforts secure further influence President. Seeing tomorrow Secretary Brannan[5] and others.

Elath

160

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

מברק מוצפן W326 .Coded Tel. התקבל: 29.7 :Recd
נוסח יוצא: 93.01/2207/3 :.Outg

Washington, 28 July 1949

Had one hour talk with Rusk,[1] McGhee, Wilkins; Heyd present.[2] Informed them our decision repatriate 100,000 in context general peace settlement as part solution whole refugee problem. I added this decision prompted by our willingness contribute maximum share solution problem and cooperate U.S.A. I explained reasons and requested keep figure confidential time being. In reply to Rusk I stated this figure includes united families and those already readmitted, though I intentionally not mentioned figures. McGhee said our proposal important step forward but only negotiations Lausanne will show whether our taking hundred of the 750,000 be sufficient. He inquired our attitude if proved Arab States not able take all remaining refugees. I emphatically stated 100,000 maximum we can take without destroying new state and that even this figure considered disastrously high by our experts. McGhee mentioned our Gaza proposal proved we willing take over 200,000 to which I replied annexation Gaza Strip would change security situation that area fundamentally our favour and facilitate absorption refugees.

In course discussion security aspect I expressed our apprehension possible lifting embargo entailing armament race Middle East especially view Arab threats revenge. Rusk stressed difficulty supervise U.N. embargo after liquidation truce machinery. Wilkins said lifting U.N. embargo not

4. ראה דיווח מפורט על השיחה במס' 177 והשווה תזכיר של אצ'יסון מיום 1 באוגוסט 1949 *FRUS*, 1949, VI, p. 1272.
5. צ'ארלס בראנן, שר החקלאות של ארצות־הברית.

160

1. אילת נענה להצעת מחלקת המדינה להיפגש עם ראסק במקום עם אצ'יסון לאחר שהתברר כי הראיון עם אצ'יסון עלול להידחות למועד מאוחר יותר בשל התחייבויות פרלמנטריות דחופות שהיו לו בקונגרס (ראה מס' 144 והערה 3 שם, וחילופי מברקים מאילת אל שרת, W319, 26.7.1949, 130.09/2308/10 ומשרת אל אילת, IW136, 27.7.1949, 130.09/2308/3).
2. השווה רישום השיחה ב־*FRUS*, 1949, VI, pp. 1261-4.

necessarily means unrestricted flow arms Middle East, since U.S.A. and others strictly control export arms. General impression Department inclined support lifting embargo.

After main talk thirty minutes more with Wilkins who said in personal opinion our recompensing Egypt certain areas Northern Negev might make Gaza proposal more palatable.

Felt obvious improvement tone and attitude by Rusk and assistants deliberately emphasized throughout conversation.[3]

Elath

161

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 30.7 :התקבל .Coded Tel. X458 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/4 :נוסח יוצא

New York, 28 July 1949

Spoke Norway, France, Argentina, Cuba, Canada, who favour not restoring full freedom arms purchase.[1] U.S.A. still embarrassed and silent. Arabs seem agitated. Egyptian Ambassador declared publicly their arms directed against Soviets, not Israel. Whatever outcome, discussion itself seems useful; if ban lifted we can more easily claim security considerations paramount refugees and territory.

Eban

3. בשני מברקים נוספים הציג אילת את התרשמותו מהשיחה: הוא העריך שמחלקת המדינה לא תגיב לפי שעה על הצעת ישראל בעניין הפליטים ותמתין עד שיפרוץ משבר בלוזאן כתוצאה מסירוב הערבים לקבל על עצמם את יישובם של יתר הפליטים. רק לכשיפרוץ המשבר, תחדש מחלקת המדינה את הלחץ על ישראל והערבים לצמצם את הפער ביניהם. אילת הדגיש כי יש להבהיר לפורטר שמאה אלף פליטים הם המקסימום שישראל תהיה מוכנה לקלוט. הוא התרשם כי שאלת הגבולות לא הועלתהבשיחות כדי לא ללחוץ על ישראל בכמה נושאים בעת ובעונה אחת. (מברקים אל שרת, W327, W329, 29.7.1949, 93.01/2181/4.)

161

1. המדובר בדיון הצפוי במועצת־הביטחון שלקראתו בחן אבן את הלך הרוחות בין חברי המועצה. ראה הערת־עורך, עמ' 361–362 ומס' 220.

162

ר. שילוח אל מ. שרת
R. Shiloah to M. Sharett

מקור: 130.02/2447/5

לוזאן, 29 ביולי 1949

משה היקר,

הגעתי ללוזאן ביום ד׳ אחר־הצהריים. לא הספקתי לנער אבק הנסיעה והופיעו פורטר ורוקוול. החברים הספיקו לספר לי בעוד מועד תוכן שיחת פורטר עם הירש (עיין מברקו של הירש מס׳ ET43/175)[1] והתחלתי לנצל השיחה לעקור מלבם מן הרגע הראשון את ההנחה כי אפשר לסחוט מאתנו ויתורים ניכרים על־ידי טכסיסי לחץ ועל־ידי הנפת שוט העצרת עלינו. השיחה נמשכה שעה וחצי ולקחו בה חלק פעיל גם פורטר וגם רוקוול. פורטר הסביר כי עליו להוציא הוועידה מקפאונה ולהגיע לכלל מסקנה עד ספטמבר אם יש סיכוי להגיע לידי הסדר על־ידי משא־ומתן. אם המשלחת האמריקאית תשוכנע כי הדבר אפשרי ידאגו שבעצרת יתקיים דיון קצר ביותר וינסו להעביר החלטה למלא את ידי הוועדה להמשיך במלאכת הפישור. מאידך אם יגיע פורטר למסקנה כי אין סיכוי להגיע להסדר הוגן ומהיר באמצעות הוועדה לא תהיה לממשלת ארצות־הברית דרך אחרת מאשר להעמיד הבעיה לדיון מקיף בעצרת. הסברתי לפורטר כי משלחתנו מוכנה לשתף פעולה בכל תכנית קונסטרוקטיבית אשר תביא לידי הסדר של שלום אולם הזהרתיו מפני השימוש באיום העצרת. גם אנו וגם הערבים ניאלץ להתרכז בתכסיסים להכנת הופעתנו בעצרת וממילא לא נתקדם במשימה העיקרית המוטלת עלינו. תיארתי לו בפרוטרוט המצב בעולם הערבי וכיצד עלולים דבריו של פורטר להתפרש על ידם כעידוד לעמדתם הקיצונית.

בהמשך השיחה הארכנו הדיבור על בעיית הגבולות ועל נטיותינו להתפשטות נוספת. כנראה הרביצו בו אתרידג׳ ואחרים לא מעט תורה. הגבתי חריפות (כמובן בידידות ובנימוס ובלווית כוס משקה) על ההאשמות ועל התביעות. הארכתי הדיבור על הנגב, הסברתי חשיבות הנגב בעיני כל ילד בישראל וכל יהודי בתפוצות. הזכרתי התחייבותו האישית של הנשיא לגבי הנגב[2] ודחיתי הטענה הצבאית (דבריו של בווין לעליאש בעניין זה לא היו ידועים לי באותה שעה).[3] הדגשתי כי גזלת הנגב מידינו פירושה לדון שטח זה לשממה. הזכרתי כִי הקמנו ישובים חדשים בנגב בחודשים האחרונים וכי עוד ידנו נטויה. פורטר הודה כי רק אנו מסוגלים להחיות השממה והתעניין לדעת אם כבר הקמנו ישובים מדרום לקו המקביל 31 או 30. אמרתי כי אם לא הקמנו שם ישובים הרי בידינו כבר תכניות רבות להתיישבות באיזור זה. כפי שכבר הזכרתי במברקי מס׳ 46/105[4] יש ערך חיוני מכריע לכל עובדה שאנו יוצרים באיזור זה. אין בפי מלים להדגיש הדחיפות. עלינו להעלות מתיישבים בחלקו הדרומי של

162

1. מס׳ 149.
2. בשיחתו עם הנשיא וייצמן ב־19 בנובמבר 1947. (ראה ח. וייצמן, מסה ומעש, עמ׳ 443–445.)
3. ראה מס׳ 140.
4. שילוח אל שרת, 28.7.1949, 130.02/2442/6.

הנגב בלי כל דחייה וגם אם זה כרוך בסיכונים ובהשקעות רבות. בדרך כלל נדמה לי כי הצלחתי לערער במקצת חלק מהנחותיו של פורטר וכי יש שכר לטיפול בו.[5] בסוף השיחה לחש לי כי הוא רוצה להיפגש שנית שלא בנוכחות רוקוול.

אמש הזמנתיו לארוחת ערב מחוץ לכותלי המלון. בילינו שעות אחדות. סיפר כי הושפע מאוד מטענותי, נוכח כי דבקותנו בנגב היא הרבה יותר מושרשת ועמוקה מששיער. סיפר על עמדתו האוהדת למפעלנו, הנשיא בחר בו לשליחות זו בגלל אהדתו לישראל וכי אם חס וחלילה ייאלץ אף הוא לחזור ולהודיע כי נכשל עלול יחסו של הנשיא אלינו להתהפך. הוא מבקש מאוד שאשתף אתו פעולה ומזמין אותי לשיחות בלתי־רשמיות בחדרו על־מנת שנבחן יחד הצעות ותכניות.

שמח מאוד על השינוי בעמדתנו לבעיית הפליטים. אמנם המספר ששמע עליו מוואשינגטון אינו מספק, אף־על־פי כן הוא רואה בזה בסיס לדיונים. שאל אם יש לנו תכנית כוללת לפתרון הבעיה וביקש מאוד להחיש בואו של זלמן [ליף].

קשה לי להתנבא כיצד יתפתחו היחסים עם פורטר אולם לעת־עתה יש לי רושם כי התחילה להתרקם ידידות בינינו. כבר אנו קוראים איש לחברו בשמו הפרטי ומי יודע "אולי עוד ידבר לשון קודש".

כפי שכבר הברקתי[6] נפגשתי לשיחות נימוסין גם עם הצרפתי, הטורקי ואסקאראטה וכן הופעתי יחד עם אליאס [ששון] בישיבה בלתי־רשמית של הוועדה. היחידי שהזכיר בשיחות אלו את הפרטיכל של 12 במאי[7] היה הטורקי. השתמשתי בכל הנימוקים של אבן, איתן וכו׳ אולם אני חושש שהטורקים ייאחזו בנימוק זה ללחץ עלינו. בארוחת־צהריים היום עם יניסיי סיפר כבדרך אגב שהערבים – אם יתייאשו מלוזאן – ילכו לעצרת ועמדתם תהיה חזקה ביותר באשר יוכלו לטעון כי מילאו אחרי כל הוראות העצרת: הסכימו לתכנית החלוקה המקורית (פרטיכל 12 במאי), הסכימו לבינהלאמת ירושלים ולהחלטת העצרת לגבי הפליטים, ואילו אנחנו מפירים כל ההחלטות הללו. נצטרך להשקיע מאמצים בטורקי ולהתכונן מבעוד מועד לטענות הערבים.

בהופעתי לפני הוועדה סיפרתי להם על החלטת הממשלה בבעיית הפליטים,[8] תיארתי ההחלטה כהמשך הגיוני לעמדתנו היסודית והזכרתי הודעתו של אבן.[9]

הבוקר הראה לי אסקאראטה נוסח של הודעה שהוועדה אמרה למסור לערבים על הצעתנו.[10]

הנוסח לא הניח דעתנו כי טושטשה בו ההדגשה על התחלת שיחות ישירות עם הערבים והחלטנו לכתוב לו רשמית ולנסח עמדתנו בלשון ברורה ומדויקת.[11] (שלחתי לך העתק מכתבי). אסקאראטה ואחרים סבורים כי הערבים אמנם יסכימו להתחיל בדיון בבעיית הפליטים כסעיף ראשון בשיחות שלום אולם בשלב הראשון יתבעו כי לא תהיינה אלו שיחות משותפות אלא באמצעות הוועדה. הברקתי לך כבר בבקשת הוראה ברורה.[12] לדעתנו עלינו להסכים גם לזה.

5. השווה *FRUS*, 1949, VI, p. 1266.
6. ראה הערה 4 לעיל.
7. ראה הערת־עורך, עמ׳ 50–51.
8. ראה פרוטוקול ישיבת הוועדה עם משלחת ישראל ב־28 ביולי 1949 בשעה 3.45 אחר־הצהריים (130.02/2441/10) והערת־עורך, עמ׳ 206.
9. ראה מס׳ 5 (נספח).
10. ראה טיוטת הודעה לערבים, 29.7.1949, 130.02/2447/2.
11. שילוח אל אסקאראטה, 29.7.1949, שם.
12. מברק S98, 29.7.1949, שם.

בואסנג'ה נדהם במקצת מהקצב והלחץ של פורטר, בייחוד הוא חושש מאיומי ארצות־הברית להביא הבעיה לפני העצרת. הוא שמח מאוד לשמוע מפי אליאס על דברי אל פורטר בעניין זה. הוא מצדו מגייס כל הכוחות האפשריים למניעת דיון בעצרת. הוא מנסה להשפיע על הערבים והשגריר הצרפתי בוואשינגטון וניסה לשכנע ממשלת ארצות־הברית. הוא מבקש שנשתף אתו פעולה בעניין זה ומציע שנפעיל את אבן ואילת להסביר גם בוואשינגטון וגם בלייק־סאכסס כי העמדת השאלה על סדר־יומה של העצרת עלולה להכשיל המאמצים בלוזאן.

בשיחה שהיתה לאליאס עם עבדול מונעם נתברר כי גם המצרים נוטים לעמדה זו.

על השיחה עם עבדול מונעם יכתוב לך אליאס לחוד.[13]

שלך בברכה,

ראובן

163

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מברק מוצפן ET48. התקבל: 30.7
נוסח יוצא: 130.02/2442/6

לוזאן, 29 ביולי 1949 (שעה 16.00)

היתה לי עם עבד אל־מונעם שיחה מוצלחת של ארבע שעות. גילה שנרמז לו על־ידי החצר, כתוצאה ממכתבי אל קולונל שרין,[1] לבוא במגע אתנו. רמז שמצרים עומדת תחת לחץ אמריקאי חזק עד כדי עיכוב מלוות. אינו יודע על הצעת התיווך האמריקאי.[2] ציין שלפארוק השפעה גדולה על זעים ושאל אם הגענו למגע ישיר עם סוריה. הביע שביעות רצון לעמדתנו החדשה בשאלת הפליטים ופתרון כולל[3] והבטיח לכוון את המשלחות הערביות כך. ביקש לא לעורר בשלב האופטימי הנוכחי את בעיית הגבולות והסכים שרצוי לדון בשאלה זו עם כל משלחת לחוד. מעתה ואילך ישתדל לנהל שיחות נפרדות עם הוועדה. אין החלטה אצלם להביא את בעיית ארץ־ישראל לעצרת ואינו מחשיב את כינוס הוועדה הפוליטית של הליגה. מוכן לדבר בעצמו עם פורטר שיפסיק לדבר על העצרת ושיאפשר לוועידת לוזאן [להימשך] כאילו לא קיימת עצרת. סוכם שניפגש תכופות ונימנע מפרסומים והתקפות הדדיות. בפגישה הבאה ישתתף ראובן [שילוח].[4]

ששון

13. ראה מס' 163.

163

1. אסמאעיל שרין; ראה על תוכן המכתב במס' 167 והערה 2 שם.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 172.
3. ראה מס' 146, סעיף 15.
4. ראה מס' 178.

164

ר. שילוח אל מ. שרת
R. Shiloah to M. Sharett

העתק: 130.02/2441/1

לוזאן, 31 ביולי 1949

אישי

משה היקר,

היום ומחר ימי פגרא בלוזאן. מחר חג לאומי בהלווציה ורוב חברי הוועדה ועובדיהם התפזרו לשעשועיהם. היחיד שנשאר כאן הוא פורטר המקבל ממחר את ראשות הוועדה.

אנו נפגשים תכופות ומתווכחים קשות ומעמיקים הידידות. האיש בלי ספק בעל שיעור קומה ומוכן ללמוד. הוא מתחיל להבין כי פיטמוהו בדעות קדומות ומקשיב היטב להסברים.

כבר הסתגל למחשבה כי לא יוכל להשפיע עלינו בתכסיסי לחץ ואיומים וכי הבעיה מסובכת ועדינה משִשיער. אף־על־פי כן עודנו עומד על דעתו כי עליו להחליט תוך שבועות אחדים אם יש שכר לוועידת לוזאן אם לא ולפי זה להדריך עמדת ממשלתו לגבי הדיון בעצרת.

היום הזמינני לשיחה פרטית על־מנת להסכים אתי למפרע על הנוהל עם חידוש ישיבות הוועדה ביום ג׳. הערבים הבטיחו תשובתם ביום ג׳ והוא מניח כי תהיה חיובית ואז יעבור הכדור אלינו. משלחתנו תצטרך להופיע לפני הוועדה ולהציע הצעתנו המעשית. הוא שמע מוואשינגטון את המספר וחושש שמסירת מספר זה לערבים תיצור משבר חדש. הערבים יאמרו כי המספר קטן מדי, אנו כמובן נעמוד בשלנו, יתחיל מיקוח, שני הצדדים יתעקשו ושוב הוועידה במבוך. לאחר שיקול רב ומבלי להתייעץ עם המחלקה הגיע למסקנה כי יש להתרכז בשלב זה יותר בעקרונות מאשר בפרטים. מגמתו להביא הממשלות הערביות לידי הסכמה כי בעיית הפליטים תיפתר רק במסגרת תכנית פיתוח כוללת למזרח התיכון, וכי עזרה בין־לאומית לתכנית כזו תיתכן רק אם כל אחת מהמדינות הנוגעות בדבר תתרום לפתרון בהתאם ליכולת הקליטה שלה.

הוא סבור שמחלקת המדינה שגתה כשהעמידה את הדגש על התחייבות מספרית. הוא מציע לי, שבהרצאת העניין לפני הוועדה אציין שישראל מוכנה לתרום תרומה מניחה את הדעת – reasonable contribution – לפתרון הבעיה ושתרומה זו מסויגת בשיקולי הביטחון והכלכלה של המדינה ובתנאי שמדינות ערב אף הן תתרומנה את חלקן. לגבי המספר הוא מציע להשתמש בנוסחה ״בקירוב״ – in the neighbourhood of.

הוא מאמין כי ניסוח זה של עמדתנו יקל עלינו ועל הוועדה במאמצים לשכנע הערבים להצהיר על נכונותם לקלוט פליטים ולהיכנס במשא־ומתן ישיר אתנו. זה גם יאפשר לנו לשכנע את הנשיא כי הוועדה נכנסת לשלב של משא־ומתן קונסטרוקטיבי ומעשי.

פורטר חותר להביא לידי מינוי ועדת מומחים מטעם האו״ם אשר בעזרת מומחים ישראליים וערביים יבחנו תכניות פיתוח וקליטה ומידות העזרה הבין־לאומית הדרושה. רק אם תתחיל ועדה כזו בעבודתה אפשר יהיה להסיר הבעיה מסדר־יומה של העצרת ולהשיג אמצעים כספיים לכלכלת הפליטים בינתיים.

כיצד תפעל הוועדה עוד לא ברור לו – אחת המחשבות שעלתה על דעתו היה לנצל מסגרת ועדות שביתות־נשק להקמת ועדות משנה של כלכלנים ערבים, ישראלים ואנשי האו״ם.

הברקתי לך היום תוכן שיחתי זו וביקשתי הדרכה.[1] אני עצמי נמנעתי לעת־עתה מנקיטת עמדה כלשהי בשיחה עם פורטר – אולם אני נוטה להמליץ שנקבל גישתו.

רצוי לנו להימנע ממשבר בשלב זה של הוועידה. אינני רוצה להשלות את עצמי בתקוות שווא אולם בימים הספורים שאני יושב כאן התחילה לנצנץ בלבי תקווה שמא נוכל באמת להעלות הוועידה על דרך המלך של הסדר.

האווירה בלוזאן קצת השתפרה, הערבים, ובייחוד עבדול מונעם, מגלים סימנים של מדיניות יותר פשרנית, ופורטר מגלה רצון ללמוד ולהבין. מתוך כל אלה לא הייתי רוצה להסתבך במשבר אלא אם כן אין להימנע ממנו. גם היותו של פורטר איש אמונים של טרומן, ונכונותו לקבל לפעמים הוראות וטענות מחלקת המדינה בהסתייגות, משפיעים עלי במידה מסוימת.

אינני מתעלם מהסכנה בשימוש בנוסח – in the neighbourhood of, זה יכול לשמש בעתיד מקור ללחץ וסחיטות. גם טענתי טענה זו בשיחה עם פורטר. אמרתי לו [כי] המספר שנקבנו הוא מקסימום. יותר לא נוכל בשום פנים לסכן בטחוננו וכלכלתנו. אמר כי הוא מבין היטב נימוקינו ואילו לא נאמר לערבים שאנו מוכנים לנקוב מספר היה מסתפק בביטוי ־ reasonable contribution, אולם הנעשה אין להשיב. הערבים יתבעו מספר.

בהמשך השיחה שאל אם אני מתכונן לעורר בעיית סיפוחה של עזה. אמרתי כי אני מצדי לא אגלה לעת־עתה כל יזמה בעניין זה. אנחנו נענינו בשעתו להצעה ואם תובא לפנינו מחדש נעיין בה בחיוב. בהזדמנות זו הסברתי עמדתנו לגבי מספר ערביי עזה שנסכים לקלוט. אמרתי כי הסכמתנו לתכנית עזה היתה מבוססת על הנחה מספרית מסוימת ולא נסכים לקבל יותר ממספר זה.

פורטר סיפר כי לפי ההוראות שקיבל עליו לעורר ברגע מתאים את השאלה וללחוץ על המצרים בעניין זה.

בסוף השבוע שעבר הגיע הנה ריילי לשם בירור עם הוועדה תנאי סמיכותו אליהם. סיפר לי כי באנץ׳ נטה לקשור אותו ישר למועצת־הביטחון באמצעות המזכיר הכללי, אולם נתקל בקשיים ״קונסטיטוציוניים״. לפי החלטת העצרת יש להעביר כל מה שנשאר מסמכויות המתווך לוועדת הפישור ולא היתה כל ברירה אלא להעמיד את

164

1. מברק ET53, 31.7.1949, 130.02/2442/6. שרת הורה לשילוח להסכים לנוסחאות שהציע פורטר, אך לדחות כל הצעה על הקמת ועדת מומחים מטעם האו״ם שתקבע את יכולת הקליטה של הפליטים. הוא ביקש להבהיר לפורטר כי הצעת הממשלה עוררה התנגדות חמורה כלפי פנים כולל במפלגתו שלו וכל ״ויתור נוסף במספר או בתנאים יהרוס מעמד הממשלה״: כל התעקשות ערבית נוספת תעורר ״לחץ מבפנים לחזור ולבטל ההצעה, שהממשלה לא תוכל לעמוד בפניו״. (ראה מברק TE62, 2.8.1949, 130.02/2442/8).

ריילי תחת פיקוח הוועדה. ריילי נאלץ להסכים לכך אולם התנה שסמיכות זו תהיה רק נומינלית ושתורשה לו מידה רבה של עצמאות בעבודתו.

בשעת ביקורו שוחח ריילי ארוכות עם פורטר והסביר לו הרקע הצבאי והטריטוריאלי של הבעיה. יש לי הרושם כי ריילי הסביר לפורטר שלא יהיה מעשי לנסות לסחוט מאתנו ויתורים טריטוריאליים ניכרים. ריילי גם הציע לפורטר לבקר ביקור קצר בארץ ובשכנות בימים הקרובים. אני מצדי גם־כן הזמנתי את פורטר לביקור בארץ ואמרתי כי נוכל להבטיח סודיות הביקור. אני מייחס ערך רב לביקור כזה אם יאורגן כהלכה.

בהיות ריילי כאן הודיע לו בלנטיין[2] על פעילות מוגברת מצדנו באיזור הארמון והתלונן על התגרות אנשינו באנשי האו״ם. אחד מאנשינו כאילו התבטא ש״כל עוד לא יוסדרו העניינים באיזור נמרר את חיי משקיפי האו״ם ונקשה עליהם הגישה לארמון וכו׳ ״. ריילי אמר כי הוא מבין את פעילותנו כלחץ להחיש ההסדר אולם בשום פנים אינו תופש ההגיון של התגרות במשקיפי האו״ם. אמרתי כי איני משער שאנשינו אמרו דברים כאלה אולם הבטחתי להמליץ בפניך לחקור העניין. אנא הזמן את משה דיין ובקשהו להזהיר אנשיו על יתר טקט וזהירות.

[. . . . .][3]

שלך,

ראובן

165

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מקור: 130.02/2447/13

לוזאן, 31 ביולי 1949

א י ש י

למשה היקר – שלומות.

(א) לא אנו שלחצנו על הוועדה בשאלת איחוד המשפחות, כי אם להפך: הוועדה לחצה עלינו.[1] הוועדה רואה את איחוד המשפחות כחלק מתפקידה ומה גם שהערבים אינם נותנים לה מנוחה. בטכסיס של – ״קבל את הניתן ודרוש עוד״ – בו נקטנו בהופעתנו בפני ועדת המשנה השגנו לעת־עתה ולזמן ארוך כמה דברים:

(1) הורדנו את לחץ הערבים מעל הוועדה ואת לחץ הוועדה מעלינו,

(2) הבאנו את מדינות ערב לידי שיתוף־פעולה אתנו וזה חשוב כשלעצמו וגם לגבי מאמצינו בעתיד בעניינים אחרים,

2. סמואל בלנטיין, קולונל בצבא ארצות־הברית; מיולי 1949 יושב־ראש ועדת שביתת־הנשק המעורבת ישראל–ירדן.

3. הפסקה האחרונה לא הודפסה כאן.

165

1. ראה מס׳ 157, סעיף 1 והערה 2 שם.

(3) יצרנו אווירה אופטימית בקרב חברי הוועדה ונתנו להם להרגיש, כי לא לשווא יושבים הם בלוזאן וכי יש תוצאות חיוביות למאמציהם,

(4) הוכחנו לשני החברים האמריקאים החדשים – פורטר ורוקוול – את כוונתנו הטובה וכי אין זה נכון כל מה שסיפרו להם בארצות־הברית עלינו – על עקשנותנו, קיצוניותנו וכו׳.

עשינו את כל זה בלי להתחייב על קבלת פליט אחד נוסף או לשנות את ההנחות והיסודות שהופיעו בהודעת ממשלת ישראל בקשר לאיחוד המשפחות.[2] גם בנוסחת הפשרה שהוצעה על־ידי הוועדה והברקנו לך את תוכנה[3] אינני רואה כל פגם. אפשר לסמוך עליה את ידינו. נודע לה גם יתרון: היא מאפשרת לנו למשוך את העניין זמן רב על־ידי בדיקות ובירורים ללא כל טענות כלפינו. נוסף לכך הודענו בפירוש בוועדה, וזה נכנס לפרטיכל, שני דברים:

(1) שכל הסתייגות מצד הערבים איננה מחייבת אותנו,

(2) שכל מספר שנקלוט אותו בקשר לאיחוד המשפחות ינוכה בבוא העת מתרומתנו הכללית לפתרון בעיית הפליטים.

(ב) בטכסיס של – ״קבל את הניתן ודרוש עוד״ – השתמשנו כדי להוריד לחץ אחר של הערבים: את לחצם בשאלת הכסף הערבי הקפוא בישראל. יותר נכון את לחץ הערבים והוועדה בנידון זה. כידוע אנו הסכמנו בשעתו לעיקרון של ״שחרר לי ואשחרר לך״. גם הערבים הסכימו לעיקרון הזה, אך עמדו על שחרור כללי ולא ״לירה תחת לירה״, הואיל והסכומים הקפואים אצלנו הם פי כמה יותר גדולים מאלה אשר אצלם. בסוריה, בעבר־הירדן ובלבנון, למשל, אין כל כסף קפוא לערביי ארץ־ישראל או ישראל. בהופעתנו בפני ועדת המשנה בשאלה זו הודענו, כי בהתחשב עם מצבם הקשה של אי־אלה פליטים ובצד ההומניטרי של הבעיה מוכנים אנו, מעתה ועד גמר הדיון, לשחרר סכום של 50 או 100 אלף לא״י בשני תנאים:

(1) שגם ארצות ערב תשחררנה סכום כזה,

(2) שתורכב ועדה מיוחדת ערבית–ישראלית שתפקח על ביצוע הדבר.

הופעתנו נתפרשה על־ידי חברי הוועדה, לרבות האמריקאי, כחיובית והצעתנו – כקונסטרוקטיבית. ושוב יצרנו אווירה של אופטימיות והוכחנו את כוונותינו הטובות. [. . . . .][4] כל מה שנצטרך לעשות במקרה שהערבים יסכימו להצעתנו הוא: להעביר את הסכום המוקפא בבנק פלוני בישראל על שם פליט אלמוני שנמצא, למשל, במצרים – על שם ערבי־ישראלי אלמוני ככיסוי לחוב, או לחלק מהחוב, שמגיע לו מבנק פלוני שנמצא, למשל, במצרים. אולם בהזדמנות הדיון על הכסף הקפוא עוררנו את שאלת הסחורות הישראליות המוחרמות על־ידי מדינות ערב במשך השנה וחצי האחרונות ודרשנו בירור בשאלה זו. עוררנו את השאלה בלי לתת פרטים ובלי לקבוע עמדה. ראשית, משום שאין לנו פרטים. שנית, משום שלא נגענו בהתייעצויות בקריה בשאלה זו בכלל. ביכולתנו לחזור ולעוררה וביכולתנו – להרדימה. נא להורות בעניין זה.

בברכה ובשלום, שלך,

אליאס

2. ראה מס׳ 126.
3. ראה מס׳ 154, הערה 3.
4. משפט אחד לא הודפס כאן.

166

ו. איתן אל א. אבן (ניו יורק)
W. Eytan to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y260 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/12 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 31 July 1949

McDonald delivered message from U.S. Government[1] stating major emphasis Israeli-Arab negotiations now on Lausanne where Palestine Conciliation Commission after arrival Porter entering new phase work. U.S. Government considers direct talks between Arab-Israeli leading officials undercutting work of Palestine Conciliation Commission hence undesirable, also considers Ben-Gurion's desire for action as exemplified in proposed meeting Zaim[2] can equally well be met at present stage by negotiations under Palestine Conciliation Commission auspices. Perhaps later such direct meeting might help supplement or accelerate Lausanne talks. Inform Elath.

Eytan

167

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

130.02/2447/13 :מקור

לוזאן, 1 באוגוסט 1949

א י ש י

למשה היקר שלום רב,

עם חידוש השיחות בלוזאן חל שינוי ניכר לטובה בעמדת המשלחת המצרית. היא נראית חיובית יותר וידידותית יותר. ראש המשלחת, עבד אל־מונעם מוצטפא, מצלצל אלי לעתים תכופות ושואל לשלומי ולשלום חברַי ומציע פגישות. וכן שואל אם הננו מרוצים מהופעותיו בפני הקומיסיה ומהופעות אנשיו בפני הוועדה הכללית. בכל פעם מזכיר הוא את "עבודתנו המוצלחת והמשותפת" ברודוס ומציע לחדש את הימים ההם בלוזאן. קשה לי עדיין לקבוע את הגורם המניע לשינוי זה, אם הוא טקטי, טכסיסי או חיוני. מכל מקום הוא עוזר מאוד לשיפור האווירה, להידוק הקשרים ולכיוון השיחות. בישיבה האחרונה שהיתה למשלחות הערביות עם הקומיסיה ובה נידונה הצעתנו לפתרון כולל לבעיית הפליטים הפתיע עבד אל־מונעם את הקומיסיה והמשלחות

166

1. השווה מברק אצ'יסון אל מקדונלד מ־26.7.1949 ב־FRUS, 1949, VI, pp. 1256–7.
2. השווה מס' 136, סעיף 1.

הערביות כאחד. הוא לקח ראשון את רשות הדיבור, הביע את הסכמתו האישית להצעה וביקש שהות של כמה ימים כדי להשיג את אישור ממשלתו. ראשי יתר המשלחות הערביות, שדיברו אחריו, נאלצו ללכת בעקבותיו. אולם בצאתם את חדר הישיבות פנה אליו ראש המשלחת הירדנית, פווזי אל־מולקי, ואמר: "אילו הייתי עושה זאת במקומך ללא כל התייעצות מוקדמת והסכמה כללית מפורשת, כי אז הייתם כולכם מביטים עלי כעל בוגד וסוכן ציוני". עבד אל־מונעם לא ענה וכפי שמספרים הפסיקו השניים לדרוש איש בשלום רעהו. פורטר ובואסנג'ה הביעו בפני ראובן [שילוח] ובפני את שביעות רצונם מעמדת המשלחת המצרית ואישרו כי יש בה כדי לקדם את השיחות. בואסנג'ה מניח כי השינוי הזה לא בא מאליו בלי כל מאמץ מצדנו.

בשיחה שהיתה לי לפני כמה ימים עם עבד אל־מונעם והברקתי לך עליה במיוחד[1] סיפר איש שיחי את הסיפור הבא: בבקרו במצרים בימי הפסקת עבודת הוועדה – אמר – נתקבל לראיון שנמשך כעשרים רגעים, אצל המלך פארוק. המלך התעניין לדעת שני דברים:

(א) מדוע החברים האמריקאים בוועדת הפיוס מתלוננים עליו ודורשים את החלפתו?

(ב) מדוע ששון מגלה פסימיות ורואה בעמדת המשלחת המצרית כגורם לכשלון שיחות לוזאן?

לשאלתו מניין להוד מלכותו את הידיעות האלו על פסימיותו של ששון וחששותיו – נטל המלך נייר מעל שולחנו ומסרו לו באמרו "קח וקרא". זה היה מכתבי הידוע אל בעלה של הנסיכה פווזיה – הקולונל איסמאעיל שרין.[2] במכתב הזה, כזכור, הבעתי חששות לגבי גורלן של שיחות לוזאן והזמנתי את שרין לבוא לאירופה כדי לטכס עצה יחד.

עבד אל־מונעם המשיך את סיפורו ואמר: "ה' יסלח לך על מכתב זה. העמדת אותי במבוכה. בידעי את האמון שמביעים כלפיך אנשינו במצרים מצאתי לנכון לא לערער את דבריך ולא לטעון נגדך, כי אם למצוא תירוץ שבאמצעותו אפשר יהיה לצוד שתי ציפורים בפעם אחת:

(א) לצאת מן המבוכה בשלום,

(ב) למלא הבטחה למר שרת שעד כה לא עלה בידי למלאה.

אמרתי למלך: בבואי ללוזאן השתדלתי עד כמה שאפשר לא לראות את ששון וליצור רושם אצלו שאין לו מה לבוא אלי. והסיבה פשוטה – התביישתי להביט בפניו. בהיותנו יחד ברודוס הבטחתי למר שרת דרכו להמליץ בפני ממשלת מצרים על שני דברים:

(א) על שחרורו המיידי ממעצרו של יעקב וייסמן לרגל מחלתו הקשה והמסוכנת,

(ב) על שחרורם של יתר העצורים היהודים בהדרגה. אולם לא הצלחתי לקיים את הבטחתי ואין זה נעים לי".

עבד אל־מונעם הוסיף ואמר: "בשמעו את תשובתי, שנאמרה בצער רב ובצניעות יתרה נענע המלך בראשו ואמר – אל דאגה, מלא נמלא את הבטחתך בהקדם. אמור ליהודים בלוזאן, כי ממשלתי בעד שלום ויציבות במזרח כולו, אך אל ילחצו עלינו

1. מס' 163.
2. המכתב מ־26.5.1949 בתיק 130.02/2441/1.

לחתימת חוזה שלום, כי אין ניתן לביצוע בחודשים הקרובים לרגל המצב הפנימי במצרים ובעולם הערבי כולו".

עבד אל־מונעם סיפר לי את הסיפור הזה כנראה, כדי להוכיח לי כי אין כל אמת בשמועות שהגיעו אלינו ומצאו את ביטויין ב"קול ישראל" בדבר הכנותיה של מצרים לחידוש המלחמה במוקדם או במאוחר. "מצרים רוכשת אמנם נשק בזמן האחרון בכמויות לא קטנות, אך ללא קשר עם המצב בארץ־ישראל. לעניינים פנימיים וכל־ערביים גרידא: לשם ראורגניזאציה של הצבא ולשם פרסטיג'ה כלפי פנים וחוץ כאחד". עבד אל־מונעם סיפר גם על ההתייעצויות הרבות שהיו לו בימי ביקורו במצרים עם ראש־הממשלה, שר החוץ, צירי ארצות ערב ועזאם פחה.[3] דעת כולם כדעת פארוק, שהכרחי למצוא דרך של פשרה ומוצא של כבוד. אולם כולם חושדים בנו שפנינו אל ההאשמיים, שקיימים כאילו כבר הסכמים סודיים, פוליטיים וצבאיים בינינו לבין עבדאללה בידיעת ובהסכמת הבריטים.

עבד אל־מונעם שמע כנראה על רצוננו במגע עם נשיא הרפובליקה הסורית חוסני אל־זעים.[4] במשך השיחה חזר והדגיש כמה פעמים שלמלך פארוק השפעה גדולה על זעים, ושזעים עצמו איש אמיץ ונועז. אך – הוסיף – הוא גם איש הפכפך וקשה לסמוך עליו במאה אחוז. קשה לו, לעבד אל־מונעם, למשל, לקבוע בוודאות, שאין כל כוח זר עומד מאחורי זעים כיום, וחשד זה אינו נותן מנוחה למצרים.

בהמשך השיחה דיברנו על כינוס הוועדה הפוליטית של הליגה הערבית. אין איש שיחי מייחס לו חשיבות רבה. כן דיברנו על העצרת ואמר שהוא מתכונן להסביר לאמריקאים שרצוי לעבוד בלוזאן כאילו אין עצרת. וכן רצוי למנוע כל התמודדות חדשה בין נציגי ישראל לנציגי ארצות ערב על במות בינלאומיות בלייק־סאכסס, בג'נבה ובמקומות אחרים. בסוף השיחה ביקשני למסור דרישת שלום לך, לחברי המשלחת, לא. אילת ולד"ר איתן, יחד עם זה "השביעני בילדי" שאשמור את שיחותינו ופגישותינו בסוד.

בברכה ובשלום, שלך,

אליאס

168

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd.: 2.8 :מברק מוצפן Coded Tel. W330 .התקבל
Outg.: 93.01/2181/5 :נוסח יוצא

Washington, 1 August 1949

Friday had long informal talk Hare who told me during recent visit Arab countries he found no more same popular interest Palestine question as in past. However his opinion most improbable Arab leaders ready sign peace

3. עבד־אל־רחמן עזאם, המזכיר הכללי של הליגה הערבית.
4. השווה מס' 166 ומס' 136, סעיף 1.

treaties Israel. They will not admit defeat and will place major obstacles Lausanne if we insist on strictly formal peace treaties.

He said [State] Department actively engaged preparation plans economic and social development Middle East. So called McGhee plan consists many parts, one dealing resettlement Arab refugees which will be "pilot" for subsequent introduction other development schemes.

He considers Syria most suitable country development view courageous character Zaim and his readiness introduce social reforms, raise position fellah.

Iraq more and more disintegrating, constitutes major problem Middle East.

British uncooperative U.S.A. development plans and ridiculed them as unrealistic. U.S.A. Government expects however more understanding from British when execution plans starts.

Hare hopes Israel will become more "Middle East minded" and set on long-term policy cooperation neighbours when peace achieved.

Elath

169

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן Coded Tel. X461. התקבל: Recd: 2.8
נוסח יוצא: Outg.: 93.01/2202/1

New York, 1 August 1949

Muñoz[1] Argentine tells me all Latins except Brazil, Salvador, think separate regime Jerusalem unfeasible, would be content U.N. control Holies. Argentine would prefer division between Israel and U.N. cutting out Transjordan. J. Herzog[2] promised inform me McMahon talks,[3] also send Jerusalem proposals which might interest friendly Latins.

Eban

169

1. רודולפו מוניוז חבר משלחת ארגנטינה לאו"ם.
2. יעקב הרצוג, מנהל המחלקה לענייני העדות הנוצריות במשרד הדתות.
3. תומאס ג'. מקמהון, איש כנסיה אמריקאי, מנהל אגודת הסעד הקתולית במזרח התיכון, ראש המשלחת האפיפיורית לארץ־ישראל. ראה מס' 179.

170

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 2.8 :התקבל .Coded Tel. X463 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/1 :נוסח יוצא

New York, 1 August 1949

Saw Tsarapkin,[1] left him memo on armistice position.[2] He enquired exact armistice boundaries, asked if we anxious changes. I replied not urgent open question as: (1) present boundaries assured our vital interests; (2) U.S.A. still boring away at Eilat; (3) final boundary settlement required firm decision for which we unready on future regime Triangle. He concurred only agreement could now bring changes. U.N. should confine itself peace and mediation. In course conversation, which otherwise very friendly, he remarked we had given concession Standard Oil which I denied. He also referred our arrangements Ford.[3] Moabit [Security Council] probably Thursday.

Eban

171

ר. שילוח אל מ. שרת
R. Shiloah to M. Sharett

מברק מוצפן ET55. התקבל 3.8
נוסח יוצא: 130.02/2442/6

לוזאן, 2 באוגוסט 1949 (שעה 11.00)

הטחתי בפני פורטר התנגדות ממשלתו למגע ישיר עם הערבים. אמרתי, עמדת ארצות־הברית אם תיוודע לערבים תחבל בעבודת הוועדה. לוועידת לוזאן סיכויי הצלחה רק אם תלווה מאמצי מגע ישיר בכל מקום שאפשר. פורטר קיבל עמדתי, הבטיח לבקש רשות מהמחלקה לעודד הערבים בלוזאן לפגישות אתנו. לא רצוי למסור הכול למק[דונלד].

שילוח

170

1. סמיון ק. צאראפקין, חבר במשלחת ברית־המועצות לאו"ם, באוגוסט 1949 – נשיא מועצת־הביטחון.
2. לא נמצא. על הרקע לשיחת אבן עם צאראפקין ראה הערת־עורך, עמ' 361–362, ומס' 220.
3. שרת הבהיר לאבן כי בשלב זה נחתם עם חברת פורד הסכם לאספקת מכוניות בלבד וכי נושא הקמת מפעל להרכבת מכוניות נמצא עדיין במשא־ומתן. הוא הציע לומר לצאראפקין שישראל תקדם בברכה הסדר דומה עם מפעלים בברית־המועצות וביקש להוסיף כי מזה חודשים רבים מנסה ישראל לגשש במוסקבה אפשרויות להסדר ייבוא באשראי בדומה למלווה שקיבלה מארצות־הברית, אך טרם נענתה בחיוב. (השווה מברק נמיר אל מירון, PI217, 11.8.1949, 130.09/2325/4.) שרת אישר גם את הכחשתו של אבן בעניין הזכיון לחברת Standard Oil (מברק Y274, 10.8.1949, 130.09/2329/13).

172

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 3.8 :התקבל .Coded Tel. X464 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/1 :נוסח יוצא

New York, 2 August 1949

Saw Bunche:[1] (1) His view state armistice should be seen as provisional peace settlement, therefore all special restrictions arising from war should be liquidated. Hence he can't support retention embargo especially as truce machine must be liquidated. At most might, repeat might, support call to member states exercise moderation and caution in supplying arms Near East. I will know tomorrow if he and U.S.A. will go thus far. This will give us grounds for raising question if excessive rearmament happens. Our difficulty is we also strongly approve liquidation truce apparatus. (2) Since armistice is state peace not war he sees no justification Egyptian blockade. Both he and I seeing Cadogan who according Eliash is likely support this view if coming from Mediator rather than Israel. He believes Egypt unlikely resist clear Mediator's ruling supported in Council.[2] (3) He agrees develop theme only Israeli–Arab meeting can produce satisfactory solutions all problems. (4) He anxious liberate Riley from Palestine Conciliation Commission, is negotiating accordingly with U.S.A. (5) He believes Riley should produce scheme restoring civilian activities [Mount] Scopus. May say so in Council either on his own or replying my question.

Eban

172

1. השיחה התקיימה לקראת הדיון במועצת־הביטחון על מעמדן של שיחות שביתת־הנשק והסדרי ההפוגה בארץ־ישראל – ראה הערת־עורך, עמ' 361–362 ומס' 220.
2. ראה מס' 205 ומס' 220, סעיף 5.

173

ש. גינוסר[1] אל מ. שרת
S. Ginossar to M. Sharett

מקור: 130.02/2396/15

רומא, ז' באב תש"ט
2 באוגוסט 1949

כ מ ו ס

מר שרת הנכבד,

הנידון: שיחה עם גנרל ריילי

(א) אתמול קיבלתי את המברק שלך (בצופן) מס' OR/12 מיום 31 ביולי בעניין גנרל ריילי.[2] שלחתי אליו תיכף מכתב (כדאי לציין שהפעם היה ריילי בקשר עם משרד נציג הנשיא טרומן על־יד הוואטיקן, ולא עם השגרירות האמריקאית), והזמנתיו להיפגש אתי בביתי, או, אם נוח לו יותר, במקום אחר, על־מנת למסור לו דברים בשמך. הוא טלפן אלי היום בצהריים וביקש שאבוא לאכול סעודת־צהריים במלון שלו, וכן עשיתי. שוחחנו כשעה ורבע. את קיצור השיחה מסרתי לך במברק.[3]

(ב) פתחתי את השיחה בזה שאם גם ידועה עמדת הוואטיקן הרשמית בעניין ירושלים (בינהלאמה טריטוריאלית), הרי לא ברור אם בינהלאמה זו היא בשבילם מצווה לשמה, או רק אמצעי להשגת מטרה אחרת, ואם כן – מה היא. לכאורה הרי הוואטיקן מעוניין רק בהגנה על המקומות הקדושים ועל החיים הדתיים הנוצרים: ואם אמנם כך הוא – הרי לא מן הנמנע שאפשר לשכנע אותו שיש דרכים אחרות להשגת מטרה זו, דרכים המתקבלות גם על דעתנו; זאת אומרת, ייתכן שאין התנגשות מוחלטת בין מטרות ישראל והוואטיקן, אלא רק מחלוקת על האמצעים שאפשר אולי ליישבה על־ידי בירור, ועוד יותר – על־ידי מגע ישיר. כאן מסרתי לו את תוכן מברקך ואת בקשתך שיעזור בבירור המצב האמיתי, היות וידוע לך כמה הוא, ריילי, רוצה בפתרון של שלום וביישוב הסכסוכים, והיות ותהיה לו הזדמנות לשוחח עם אנשי הכנסיה בדרגה הגבוהה ביותר (לא הזכרתי במפורש את האפיפיור, כי הוא לא אמר שיש לו ראיון אתו).

173

1. שלמה גינוסר, ציר ישראל ברומא.
2. ריילי עמד להיפגש עם האפיפיור ב־9 באוגוסט 1949. לקראת הפגישה הורה שרת לגינוסר לבקש ממנו לברר בשיחתו עם האפיפיור אם יסכים הוואטיקן לוותר על משטר בינלאומי בירושלים ולהסתפק במשטר זה בעיר העתיקה בלבד, או לחילופין, אם יסכים לקיום מוסד מיוחד לפיקוח על המקומות הקדושים וזכויות הכנסיה. שרת ביקש גם לברר מה הם העניינים המיוחדים שהכנסיה הקתולית מעוניינת בהם ורואה אותם כתנאי בל יעבור. שרת הוסיף כי רצוי להיפגש עם ריילי אחרי הביקור ולבדוק האם לפי התרשמותו כדאי לישראל לשגר משלחת בלתי־פורמלית לוואטיקן שתנסה להגיע ללשון משותפת עם האפיפיור. (המברק בתיק 130.09/2356/1.)
3. R02, 2.8.1949, 130.09/2356/1.

(ג) תגובתו הראשונה היתה הססנית. אמנם היה שמח לעזור לשלום ולליישוב אי־הבנות, אך הבעיה היא בטיפול ועדת הפיוס, והוא מפקפק אם בזכותו להתערב. היה לי רושם כאילו רגע קט הוא אפילו פקפק אם התפקיד שמציעים לו אינו דומה לפעולה מאחורי הפרגוד (אם כי לא השתמש במלים האלה). אמנם בהמשך השיחה נתפזר הספק הזה, והוא הסכים שאין לסמוך רק על ועדת הפיוס (גם מפני שחבריה קשורים בממשלותיהם – דברי אני, אך הוא סמך עליהם); ושלעזור לשלום על־ידי בירור כל האפשרויות – זהו תפקיד חשוב ההולם רודף שלום כמוהו.

(ד) אז שאל ריילי על פרטי הצעתנו (פיקוח בינלאומי על המקומות הקדושים); האם יחול הפיקוח על הארץ כולה? (עניתי בחיוב והזכרתי את סיכום עמדתנו בהצהרת אבא אבן באו"ם ב־5 למאי שנה זו);[4] ו ב י י ח ו ד – מה תהיינה הזכויות של המוסד הבינלאומי לפיקוח ושל המוסדות הדתיים עצמם? עניתי שאין הפרטים ידועים לי, ואינני יודע אם כבר קיימת הצעה מעובדת לכל פרטיה; אך לפי הבנתי תהיה ממשלתנו מוכנה להקנות למוסד הפיקוח ולמוסדות הדתיים את כל הזכויות הדרושות לבטחונם ולפעולתם החופשית, כמובן בתנאי שלא יפגעו בבטחון המדינה (כדוגמא הזכרתי את חופש עליית הרגל למקומות הקדושים תוך שמירה על התנאים הסניטריים המקובלים במדינה). היות ונראה היה לי שהוא עדיין מהסס, אמרתי שקיימים פרצדנטים לזכויות מיוחדות של מוסדות מסוימים, והזכרתי את הנציגויות הדיפלומטיות, תוך הדגשה שאין המשל דומה לנמשל במובן האקסטריטוריאליות, אך יש דמיון מסוים בהענקת הגנה נגד כל התערבות מטעם המדינה כל זמן שלא פוגעים בחוקי הארץ. הדוגמא מצאה חן בעיניו, ועל־כן מיהרתי להדגיש, שאין כאן הצעה אלא רק הרהור בקול מצדי, ושבלי ספק יימצא פתרון לגבי הפרטים אם רק יתקבל העיקרון של הצעתנו. נדמה לי שריילי זקוק לתמונה יותר ברורה ומפורטת של ת ו כ ן הצעתנו כדי להיות משוכנע לגמרי.

(ה) הזכרתי את האפשרות השנייה – בינהלאמה של העיר העתיקה, אך בזו התעניין ריילי פחות; אולי מפני שאינו מאמין ביותר באפשרות זו (אם גם לא הזכיר את התנגדות עבר־הירדן וצבאה). כדי לחזק את התעניינותו הזכרתי את נכונותנו לעזור במקרה זה בשירותים ולשתף את תושבי העיר העתיקה בחיינו הכלכליים. הוא הסכים שזו היא הדרך הטובה לפתרון הבעיה הכלכלית של העיר העתיקה, אך בכל־זאת לא הגיב במיוחד להצעה זו.

(ו) בסוף השיחה הבטיח ריילי, שיעשה כמיטב יכולתו לברר את עמדת הכנסיה בהתאם לשאלותיך; אמנם רמז שהצלחתו תלויה בכיוון שיינתן לשיחותיו כאן (כנראה שאינו חושב שיוכל לכוון את השיחות כרצונו). מחרתיים (ביום ה'), יצא הוא מכאן לדמשק, יגיע ירושלימה ביום שבת או ביום ראשון הבא, ויתקשר אתך (הוא מוכן אף לטוס לתל אביב). בעוד כשבועיים עליו לחזור ללוזאן, ובכוונתו להתעכב ברומא יום–יומיים ולהמשיך בשיחות. כדבריו, תקוותו הפעם רק "להניח את היסודות", ואילו בפעם הבאה "לבנות עליהם". הרושם שלי שאינו מרגיש את עצמו מוכן "לבנות" עד אחרי שיחה אתך, ולא אתפלא אם בשיחה זו לא יסתפק במסירת רשמיו מהוואטיקן, אלא יבקש ממך הסברות להצעתנו בדבר הפיקוח הבינלאומי.

4. ראה מס' 5, הערה 1.

(ז) השיחה היתה ידידותית וגלויה. הוסכם שיבקר אצלי בביקורו הבא, אם עבודתו המאומצת תשאיר לו פנאי לכך.[5] בינתיים נתברר שריילי מעוניין להיפגש עם יגאל ידין (שיהיה היום ברומא), והפגישה נקבעה בביתי היום אחר־הצהריים. אמנם כוונת ריילי בפגישה זו היא לברר עם ידין איזה פרטים טכניים צבאיים, אך אם בכל־זאת יספר לו משהו הנוגע לענייננו – אכתוב או גם אבריק בשעת הצורך.

בכבוד רב ובדרישת שלום,

ש. גינוסר

נ.ב. בקשר עם הסעיפים "ד" ו־"ה" דלעיל, מעניין שגם הנונציוס ברומא (שביקרתיו אתמול בתור זקן הקורפוס הדיפלומטי) התעניין בפרטי הצעתנו (בייחוד: אם המוסדות הדתיים שעליהם מדובר כוללים רק את המקומות הקדושים או גם כנסיות, מנזרים ויתר מוסדות מטעם הכנסיה). על פרטי הפגישה עם הנונציוס הנני כותב למחלקה למערב אירופה.[6]

174

ר. שילוח אל מ. שרת
R. Shiloah to M. Sharett

מברק מוצפן ET57. התקבל: 4.8
נוסח יוצא: 130.02/2442/6

לוזאן, 3 באוגוסט 1949 (שעה 22.00)

הבוקר שעתיים עם הוועדה.[1] פורטר ישב־ראש. סיכמתי הודעתך בכנסת,[2] הזכרתי מכתבי מ־29 יולי[3] ודרשתי הודעה ברורה מהוועדה, שהערבים רואים בהתחלת דיון זה כניסה למשא־ומתן של שלום ומקבלים שני תנאינו לגבי הפליטים. לאחר הבטחה

5. שני המשפטים הבאים נוספו בכתב־ידו של גינוסר.
6. 4.8.1949, 130.02/2396/15. גינוסר ייחס חשיבות רבה לפגישה ובעיקר לדיון בנושא ירושלים שהועלה ביזמת הנונציוס האפוסטולי, פרנצ'סקו בורגונג'יני דוקה. הוא למד מן השיחה שאנשי הכנסיה מעוניינים בבירור עמדות ישראל והצעותיה בנושא ירושלים ואינם דוחים על הסף את הצעתה לפיקוח בינלאומי על המקומות הקדושים. גינוסר התרשם שלניהול שיחות רציניות יותר נחוצה הצעה ישראלית מוחשית ומפורטת לגבי סמכויות המוסד הבינלאומי וסוג המוסדות הדתיים שיהיו בפיקוח.

174

1. פרוטוקול מלא של הפגישה בתיק 130.02/2441/10.
2. ב־1 באוגוסט, בפתיחת הדיון בכנסת על הסכם שביתת־הנשק עם סוריה, מסר שרת הודעה בנושא הפליטים. הוא הודיע על החלטתה העקרונית של הממשלה "להגדיר מעתה את תרומתה העתידה לפתרון בעיית הפליטים כחלק מההסדר הכללי של שלום בין עמי ערב וישראל ומתכנית מקיפה לפתרונה הסופי של בעיית הפליטים". במתכוון לא נקב שרת במספר הפליטים שהממשלה תסכים לקלוט, אך הבהיר כי בכל מספר ייכללו הפליטים שכבר חזרו לישראל ואלה שעתידים לחזור במסגרת איחוד משפחות. שרת חזר והבהיר כי ישראל לא רואה עצמה אחראית למסיבות שהולידו את בעיית הפליטים ורק מתוך חובה אנושית והבנה למצוקת הפליטים הסכימה, למרות הסיכונים הבטחוניים והכלכליים הכרוכים בכך, לתרום את תרומתה לפתרון הבעיה. (דברי הכנסת, מושב ראשון של הכנסת הראשונה, כרך II, עמ' 1196–1195).
3. ראה מס' 162 והערה 11 שם.

שהוועדה תפרסם הודעה רשמית על־כך[4] – המשכתי. הסברתי רקע הבעיה ברוח תשובתך לנשיא.[5] הדגשתי האחריות הערבית והמשכתי ברוח מברקי 52 ו־53 עם התיקונים הנאותים בהתאם לשלך מס׳ 62.[6] בתשובה לשאלה הדגשתי כי רק אנחנו מסוגלים לקבוע כמה פליטים תוכל מדינתנו להכיל. שום ערבויות בטחוניות חיצוניות לא תספקנה אותנו. נסיוננו בעבר הוכיח כי תמיד צדקנו בהערכת המצב הבטחוני. פורטר הודיע כי הוועדה כנראה תמליץ על הקמת ועדת מומחים לבחינת תכניות פיתוח.[7]

שילוח

175

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מקור: 130.02/2447/13

לוזאן, 3 באוגוסט 1949

אישי

למשה היקר שלום רב,

שמונה ימים עברו מאז שלח ה׳ סלוואטור סיכורל את המברק אל כרים סאבת[1] ועדיין אין כל תשובה. אין סיכורל יודע לפרש מה פשר הדבר. ייתכן, כי מטעמי זהירות אין סאבת רוצה לקשור את עצמו בדברים בכתב. וייתכן, כי השינוי שחל בהרכב הממשלה המצרית[2] הביא לדחיית התשובה לאיזה זמן. אולם סיכורל, כביזנסמאן, איננו יכול להתעכב יותר באירופה ורצונו להמשיך את דרכו לארצות־הברית. אך לבקשתי, ומתוך הערכת הדבר, הסכים להישאר עוד כמה ימים. בינתיים הכינותי לו, תוך התייעצות עם ראובן [שילוח], את התשובה שלי בכתב וביקשתיו לשלוח אותה אל סאבת מיד דרך הדואר באחריות. הוא עשה זאת ברצון. התשובה כתובה בצרפתית ונוגעת בכמה עקרונות. להלן תרגומה לעברית:

״האיש קיבל את המֶסג׳ בשמחה ובכל הרצינות הראויה לו והבטיח לעשות ככל אשר ביכולתו כדי למלא אחרי בקשותיכם. הוא בטוח שממשלתו תתייחס כמוהו בכל הרצינות אל המסג׳ שלכם ותראה בו אות לרצונכם הטוב לסייע להשכנת השלום בכל מקום ומקום במזרח כולו.

4. ראה הודעת הוועדה מיום 3 באוגוסט 1949 בתיק 130.02/2447/5.
5. ראה מס׳ 104.
6. ראה מס׳ 164 והערה 1 שם. במברק מס׳ ET52 מיום 31.7.1949 מסר שילוח לשרת על ההצעות בנושא הפליטים שהוא עמד למסור לוועדה וביקש את אישורו (130.02/2442/6).
7. השווה דיווח של פורטר על השיחה ב־*FRUS*, 1949, VI, pp. 1281-2.

175
1. ראה מס׳ 155.
2. ב־26 ביולי הוקמה ממשלה חדשה במצרים בראשות חוסיין סירי.

האיש קורא את העיתונות המצרית בקביעות ומצטער לומר, כי היא מתקיפה את ממשלתו בצורה החריפה ביותר ומייחסת אליה קנוניות ואינטריגות שאין להן כל יסוד. אותו הדבר ביחס לרדיו המצרי. הוא מפנה את תשומת לבכם לדבר וסבור, כי רצוי מכל הבחינות להפסיק את ההתקפות האלו.

האיש הביע את שביעות רצונו מהסימנים הראשונים לעמדה החדשה של המשלחת המצרית בשיחות לוזאן ומניח, כי היה לכם חלק בקו החדש הזה. הוא מודה לכם על כך מאוד ומבקש, אם אפשר, להורות לראש המשלחת המצרית בלוזאן לשתף פעולה אתו כדי להביא את השיחות לידי הצלחה, שהיא לטובת שני הצדדים.

האיש סבור שרצוי מאוד שתתנו הוראות לכל הנציגים שלכם במוסדות הבין־לאומיים והבין־ערביים שיפסיקו את התקפותיהם על ממשלתו וארצו, כדי שיעלה בידו לשכנע את בני עמו באשר הם שם, ובייחוד את אלה מהם שבאמריקה, לא זו בלבד שיפסיקו את התקפותיהם על ארצכם, אלא גם שידברו בשבחה ויתגייסו לעזור לכם בכל המגע שלכם עם ארצות המערב.

האיש מוכן להיפגש בצורה הסודית ביותר עם כל איש שתשלחו אותו אליו, אם לשווייץ, אם לצרפת ואם לארץ נייטרלית אחרת ולדון אתו בצורה המועילה והידידותית ביותר על כל דבר שיש בו כדי לשפר בהדרגה את היחסים בין ארצו לארצכם, לשמור על האינטרס המשותף הן במזרח והן במערב ולסייע להשכנת שלום כנה ובר־קיימא במזרח הקרוב. הוא מאמין כי פגישות כאלו חשובות ורצויות מאוד.״

אין לי כל ספק שסאבת יביא את התשובה לידיעת המלך פארוק. ייתכן שהלה יעבירה אל ממשלתו לטיפול, וייתכן שישלח איש מיוחד מוסמך לפגוש אותי. לפי עבד אל־מונעם מוצטפא, ראש ממשלת מצרים החדש, חוסין סירי פחה, היה בין אלה שהתנגדו בזמנו לכניסת מצרים למלחמה בארץ־ישראל ולקשירת גורלה המדיני עם גורלן של ארצות ערב. הוא גם כיום בין אלה המתנגדים לחיזוק הצבא המצרי ותובע להוציא את עשרות המליונים לירות למלחמה בעוני ובאנאלפאבתיות במצרים. כך שאפשר להניח, שאם הדבר יובא לידיעתו ולטיפולו של חוסין סירי – ימצא אוזן קשבת וידיים נאמנות. אגב, עבד אל־מונעם ממשיך להתנהג ״בסדר״ ואין יום שאיננו מתקשר אתי טלפונית פעם ופעמיים ושואל למהלך העניינים.

בברכה ובשלום, שלך,

אליאס

176

מ. שרת אל מ. עליאש (לונדון)
M. Sharett to M. Eliash (London)

Coded Tel. IL102 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2318/2 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 3 August 1949

Interview 19 July[1] replete overtures Bevin's part for our confidence view mediating with Arabs. Though we unprepared charge him mediation we should not be unresponsive, therefore please inform Strang: (1) we appreciate readiness help achieve peace; (2) our line Lausanne as defined my statement Knesset;[2] (3) confidentially contribution offered is hundred thousand including those already readmitted, this is absolute maximum; (4) offer is most unpopular our public[3] and unless seized upon other party as basis settlement Government be unable resist pressure withdraw it; (5) therefore would appreciate present stage friendly influence Arab states accept it and undertake settlement balance as part general peace settlement; (6) we prepared give consideration certain suggestions adumbrated in interview bearing territorial aspect but in view Lausanne procedure commitments premature, would prefer cross bridges when get at them; (7) our authentic estimate refugees total is 500 to 550 thousand based Mandatory figures Arab population present Israel areas minus Arab now in Israel. Current estimate 750 thousand inflated by *First,* refugees from border zones outside our area; *Second,* all sorts destitute people flocking into camps in preference to staying home without relief; *Third,* exaggerated returns view qualifying additional rations.

Sharett

176
1. ראה מס' 140.
2. ראה מס' 174, הערה 2.
3. ראה מס' 187 והערה 1 שם.

177

א. אילת אל ו. איתן
E. Elath to W. Eytan

מקור: 130.02/2382/22

וואשינגטון, ח׳ באב תש״ט
3 באוגוסט 1949

כמוס

ואלטר היקר,

לשם השלמת המברקים ששלחתי לכם מאז שובי הנה,[1] הנני למסור בזה ביתר פירוט על שיחתי עם נשיא ארצות־הברית, שהתקיימה ביום 28 ליולי שנה זו.

בהגיעי לוואשינגטון שמעתי מאנשי הפמליה של הנשיא בדבר מרירותו על שאין אנו משתפים פעולה אתו ואיננו נענים לדרישתו בדבר הפליטים, שהוא רואה אותה בעיקר כבעיה אנושית ולא מדינית. למזכיר החקלאות צ׳רלס בראנן אמר הנשיא שהצעתו בדבר עליית מאה אלף הפליטים היהודים לארץ־ישראל מהמחנות באירופה נבעה בשעתה מסיבות אנושיות, ורק בווין הפך את הנושא לפוליטי ברצותו לקלקל לטרומן וליהודים.

עבודה חשובה עשה הילדרינג שביקר אצל הנשיא לאחר שובו מן הארץ. הוא הסביר לו את המצב הכלכלי הקשה ואת בעיית הקליטה של העולים היהודים, המונעים אפשרות של החזרת הפליטים הערבים בממדים גדולים, והמליץ על התיישבות הפליטים בסוריה ובעיראק כתרומה לפיתוח הארצות הללו. תיאר גם את מהותה הדמוקרטית של מדינת ישראל ואת רצונה הכן של ממשלתנו בשיתוף־פעולה עם הנשיא וממשלת ארצות־הברית.[2]

לפי הצעת ניילס מיהרתי לבקש ראיון עם הנשיא על־מנת למסור לו את הדברים שהכינותי בשביל אצ׳יסון ולנסות להשפיע שיראה ביתר בהירות את מצב הדברים בארץ ויעריך את הקרבן שאנו מביאים על־ידי הסכמתנו לקבל מאה אלף פליטים ערבים. ניילס וקליפורד קיבלו עליהם לבצע את הפגישה במהירות האפשרית, על אף היות הנשיא עסוק בעניינים דחופים, ובייחוד בשאלת הפלוגתא עם האנגלים והקנדים בשאלת הפצצה האטומית. הראיון סודר באורח רשמי באמצעות מחלקת המדינה שלושה ימים לאחר שביקשתיו ולפני שניתנה לי האפשרות לראות את מזכיר המדינה, שאף הוא היה עסוק בעניינים דחופים בקשר לדיון בקונגרס באמנה האטלנטית.[3]

על תוכן השיחה עם הנשיא מסרתי במברק.[4] היה חביב וידידותי הן ביחסו האישי והן בשאלותיו. מקובל שאין איש ממבקרי הנשיא נשאר אצלו למעלה מרבע שעה; כאשר נגמר הזמן ועמדתי לסיים – ביקשני הנשיא להישאר ולהמשיך. בסך הכול

177

1. אילת יצא להתייעצויות בארץ בראשית יולי וחזר לוואשינגטון במחצית השנייה של החודש.
2. ראה דיווח של הילדרינג על פגישתו עם הנשיא ב־*FRUS*, 1949, VI, pp. 1249-52.
3. ראה מס׳ 160, הערה 1.
4. מס׳ 159.

ביליתי אצלו עשרים וחמש דקה. בתחילת דברי מסרתי לו על המצב הכללי בארץ, בהדגישי במיוחד את בעיית קליטת העולים החדשים. תיארתי את ההרס שעשתה המלחמה במשק הערבי ועברתי להסברת חשיבות תרומתנו בנכונותנו לקבל מאה אלף פליטים ערבים במצב כלכלי חמור זה. התעכבתי על שאלת הביטחון שתתעורר עם קבלת הפליטים, כשארצות ערב מזדיינות וממשיכות להכריז השכם והערב על כוונותיהן התוקפניות כלפי ישראל.

כשהזכרתי את הסתלקות מצרים מנהל אתנו משא־ומתן לפי המלצת מחלקת המדינה ראיתי שכל העניין היה כאילו חדש בשבילו. אמרתי שההחלטה לקבלת מאה אלף נתקבלה על־ידי ממשלתי מתוך רצון לתרום תרומה אנושית ומתוך רצון לשתף פעולה עם ממשלת ארצות־הברית בפתרון הכללי של הבעיה. אמרתי שעשינו כל זאת למרות הרגישנו את עצמנו נקיים מכל אשמה ביחס לאסון שהתרגש על האוכלוסייה הערבית בארץ־ישראל אגב המלחמה התוקפנית שניהלו נגדנו מדינות ערב וכשעצם קיומנו היה תלוי על בלימה, ושהוכרעה לטובתנו לאחר המאמץ העצמי שעשינו אנו להגנתנו.

בתחילה לא הגיב הנשיא על דברי, אך אחר־כך חזר ואמר שהוא מעריך את הנימוקים שהשפיעו עלינו כשקיבלנו החלטה להחזרת חלק מן הפליטים הערבים והוא מודה לנו על נכונותנו לשתף עמו פעולה, כי הוא וממשלתו מודאגים מאוד שמא יישארו הפליטים הערבים ללא דואג ועוזר. הוא רואה בבעיית הפליטים גם בעיה אנושית וגם בעיה בטחונית ומוטב לדאוג לסידורה בהקדם על־מנת למנוע תקלות אשר ישפיעו לרעה גם על מצבה של ישראל במזרח התיכון. מכאן עבר הנשיא לתאר את רצונו לדאוג לפיתוח המזרח התיכון, ובייחוד איזורי הפרת והחידקל. תוכניתו לפיתוח איזורים נחשלים תשמש לצרכי המזרח התיכון, שהוא בעיניו האיזור הראוי ביותר לפעולה, כי בו אפשר לעשות דברים חשובים בכסף מועט באופן יחסי. התכנית תעזור לשארית הפליטים הערבים כדי שיהפכו לאזרחים מועילים של המדינות הערביות שבהן ימצאו מקלט קבוע.

כאן מצאתי לנכון לברך אותו על כוונתו הטובה לגבי פיתוח המזרח התיכון ואמרתי שאנו רואים את עצמנו כחלק של המזרח התיכון ושגורל חלק עולם זה שאנו חיים בו מעסיק אותנו בלי הרף. אין אנו רואים את בעיית בטחוננו כצבאית בלבד, אלא היינו רוצים להישען על יחסים תקינים עם חברה דמוקרטית אמיתית במזרח התיכון, המתקדמת במובן חברתי וכלכלי, על־מנת ליצור בסיס איתן לקיומה של מדינת ישראל בקרב שכניה. הנשיא העיר שזוהי גישה מדינית נבונה ושהוא שמח שמדינת ישראל אינה נסגרת בד׳ אמות שלה אלא מעוניינת ביחסים טובים עם שכניה.

הנשיא המשיך ואמר שהוא מקווה לתוצאות טובות מוועידת לוזאן המחודשת ושהאיש שהוא מינה הוא מן הטובים שהיו בין יועציו. הילל את פאול פורטר כאדם נבון ומתון והביע תקווה שנשתף פעולה עמו. הבטחתי לנשיא שכך הדבר והוספתי כמה מלות הוקרה לפורטר, שהנני מכיר אותו היטב ונמנה על ידידיו כמעט מיום בואי לוואשינגטון. בדברנו על ועידת לוזאן אמרתי שביטול האמברגו עלול להכניס רוח רעה למזרח התיכון ואולי אף להשפיע באופן שלילי על מהלך הדיונים בלוזאן, הואיל והזדיינות של ערבים תחדש בהם את רצון הנקמה בישראל ויחדלו מלהתעניין ברצינות בהשכנת שלום בינינו. הוספתי ואמרתי שהכסף הרב שיצטרכו להוציא על הנשק החדיש יפנה את ההוצאה מדברים חיוביים כגון השקאה, בריאות וכו׳ להוצאה בלתי־פרודוקטיבית של זיון, ואף אנו, מתוך הכרח להבטיח את בטחוננו בפני התקפה

ערבית חדשה, נוציא את כספנו לנשק במקום לספק את הצרכים של בניין, התיישבות, עלייה וכו׳.

ראיתי שהנשיא הושפע מדברי. אמר שהנושא ידוע לו ושידון בו מחדש עם מזכיר המדינה. הוא נמנע מלחוות דעה לעצם העניין.

מכאן עברתי לשאלת הגבולות ואמרתי שלפי הידיעות שהגיעו אלינו יש הזוממים לקרוע את הנגב הדרומי מאתנו ואנו תקווה שהנשיא לא יתן ידו למזימה זו. עזרתו האישית בשאלה זו היא שהכריעה בשעתה, אולי יותר מכל דבר אחר, בהכללת הנגב הדרומי, ואילת בתוכו, בגבולות ישראל שנקבעו בהחלטת 29 בנובמבר.[5] הנגב הדרומי, אמרתי, נחוץ לנו לפיתוח האיזור מבחינה חקלאית וגם לניצול האוצרות הטבעיים שבו. אילת הכרחית לנו כמוצא לים סוף, למען יהיה לנו קשר ישיר עם ארצות תבל שונות בלי להזדקק לתעלת סואץ ולסבול מהגבלות שרירותיות של המצרים למעבר חופשי של המסחר שלנו בתעלה.

הנשיא שמע לדברי בתשומת לב ואמר שידועה לו החשיבות הגדולה של דרום הנגב ואילת בשביל מדינת ישראל ושהוא מבין את דאגתנו הגדולה לגורלו של אותו איזור. אם כי לא אמר זאת במפורש, הרי היתה בדבריו תמיכה לדרישתנו לאילת.

הנשיא שאל אותי שאלות שונות ביחס לנגב ואם כבר ניגשנו לביצוע תכניות הפיתוח שעליהן סיפר לו הנשיא וייצמן בביקורו האחרון אצלו.[6] שאל אם העולים הולכים להתיישבות והעיר שלא נהיה אומה בריאה אם נדאג לפיתוח תעשייה ומסחר בלבד. בקשר לזה אמר בערך את הדברים שלהלן: ״עם בריא הוא רק עם שרגליו עומדות איתן על הקרקע. בייחוד חשוב הדבר ליהודים, שלא עסקו בחקלאות בתפוצות הגולה. אם רוצים שיהיו עם, הרי דאגתה הראשונה של ממשלת ישראל צריכה להיות להקל על הכשרתם להיות עובדי אדמה.״ אמר את הדברים האלה בכנות ובפשטות, המציינות את אופיו והליכותיו בכלל. הודיתי לו על דבריו הנכונים וסיפרתי שהקשר עם קרקע המולדת היה מן היסודות של הציונות מתחילת שיבת־ציון. הזכרתי את הביל״ויים ואת מפעלי ההתיישבות שלנו, מכנרת ונהלל ועד חולתה ונגבה.

בסיום השיחה ביקשתי את הנשיא שיתמוך במאמצינו להשיג איש צבא מומחה שיבוא לעזור לנו בארגון צבאנו. אמרתי שרגש הידידות והאמונה בארצות־הברית מחזקים אותנו בהכרתנו שמומחה צבאי אמריקני יוכל להשכין אצלנו את הרוח הדמוקרטית השוררת בצבא האמריקני ושיקנה לצבאנו את הידיעות שצבא חדיש זקוק להן. הנשיא שמע לדברי כאילו מתוך הסכמה ואמר שייתן את תשומת לבו לעניין. כשעמדתי להיפרד ממנו ביקש למסור את ברכתו לנשיא ולגב׳ וייצמן ואת איחוליו הטובים למדינתנו הצעירה.

שמעתי אחר־כך מאדי ג׳יקובסון[7] ומניילס שהנשיא היה מרוצה מן השיחה. הילל את הכנות בה דיברתי עמו והתפעל מרוח החלוציות הפועמת בלב אנשי ישראל.

השיחה עם הנשיא ציינה מחדש את אהדתו ואת התענייננותו האישית בישראל ועתידה. אמנם תהיה זו אשליה מסוכנת מצדנו להניח שאת החלטת[נ]ו בעניין מאה אלף הפליטים הערבים קיבל כדבר המסיים את הוויכוח שבינינו לבין ממשלתו בשאלה זו. יחסו לשאלת הפליטים הוא ביסודו יחס סנטימנטלי וכל עוד יישארו פליטים

5. ראה מס׳ 162, הערה 2.
6. ב־25 באפריל 1949. ראה כרך 2, הערת־עורך, עמ׳ 591, ומס׳ 509 שם.
7. אדוארד ג׳ייקובסון, לשעבר שותף לעסקים של הנשיא טרומן.

בלתי־מסודרים יציק לו הדבר ויהיה עלול לגרום לנו קשיים נוספים, ובייחוד כשהמצב בלוזאן יגיע למשבר מתוך אי־רצון הערבים לקבל את שארית הפליטה. אין ספק שמזכיר המדינה ויועציו יחדשו באותו הזמן את לחצם על הנשיא. יידרשו מאמצים חדשים כדי להבטיח באותה השעה את אהדת הנשיא במשבר, העלול להיות אחד החמורים ביותר ביחסינו עמו ועם ממשלתו.

בברכה רבה,

א. אילת

178

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מקור: 130.02/2447/13

לוזאן, 4 באוגוסט 1949

א י ש י

למשה היקר שלום רב,

לראובן [שילוח] ולי היתה שיחה משותפת, שנמשכה כשעתיים, עם ראש המשלחת המצרית עבד אל־מונעם מוצטפא. בראשית השיחה הביע כל צד את רצונו בשלום ואת נכונותו לסייע במידת האפשרות והיכולת לקידום שיחות לוזאן ולהצלחתן. שני הצדדים עמדו על התועלת שתצמח מכך למצרים, לישראל ולמזרח כולו ועל אפשרויות השיתוף בעתיד. אמנם אלה היו דברים כלליים אך מורגש היה, שלא נאמרו מתוך נימוס וחנופה, כי אם מתוך אמונה והכרה. השיחה נגעה למשל, במצב המדיני והבטחוני במזרח הקרוב ומסקנת שני הצדדים היתה כי עוד לא היתה תקופה, שבה כה זקוק המזרח ליציבות, כמו התקופה הזאת, וכי ביכולתן של ישראל ומצרים, אם תבואנה לידי הבנה ביניהן, לתרום תרומה קונסטרוקטיבית ניכרת ליציבותו, להתפתחותו ולחיזוקו של המזרח.

עבד אל־מונעם סיפר על הופעותיו בפני הוועדה ועל "הסכמתו הבלתי־מסתייגת" לשני התנאים שלנו בקשר לדיון בבעיית הפליטים.[1] הוא שמח לראות שאין אנו עומדים בתוקף על חתימת חוזים לשלום בלוזאן. זוהי לא רק שאלה של גמישות מצדנו. זה מראה שאנו מבינים את המצב ואת הלך הרוחות במזרח ומחפשים את השלום הכנה, ולא את פיסת הנייר. לבקשתו מסר לו ראובן פרטים על הישיבה שהיתה לנו עם הוועדה ב־3 לחודש זה[2] בקשר לבעיית הפליטים ורמז על מידת התרומה האפשרית מצדנו לפתרון כולל של הבעיה. הסביר לו את המניעים שעוררונו להחליט על תרומה כזאת ועל המעצורים הבטחוניים, הכלכליים וכו' שמכריחים אותנו לראות בתרומתנו

178
1. ראה הערת־עורך, עמ' 206.
2. ראה מס' 174 והערה 1 שם.

זאת את המקסימום. עבד אל־מונעם לא ערער על כך. אולם אין לראות, לדעתי, את שתיקתו כהסכמה גמורה. ייתכן כי לא ראה את השעה כשרה לוויכוח על מספרים כשמדברים על עקרונות ועל מאמצים משותפים. הוא שאל אם ביכולתנו למסור לו פרטים על סוגי הפליטים שבדעתנו לקבל ואם כבר קבענו לעצמנו עמדה כלשהי בעניין זה. ענינו שהאקספרטים שלנו מבררים בימים אלה את השאלה הזאת. הוספנו כי בקרוב עומד להגיע ללוזאן ראש האקספרטים שלנו מר ליפשיץ עם כל הפרטים הדרושים. אולם – המשכנו – אין אנו יכולים לקבל את סירוב הערבים בדבר ישיבות משותפות. ישיבות כאלו הכרחיות הן לגופו של העניין ולשיפור האווירה בכלל בארצות ערב, בישראל ובלוזאן. הוא הסכים אתנו והבטיח לעזור בעניין זה.

אחרי זה עברנו לדבר על הגבולות. הדגשנו שאם כי טרם הגיעה השעה לכך הרי מן הרצוי שכל צד ידע את השקפת רעהו שעה אחת קודם. חזרנו והסברנו את עמדתנו ביחס לדיון נפרד עם כל מדינה ערבית לחוד והשתדלתי להוכיח, שיש בזה לא רק היגיון וברכה, כי אם גם אינטרס חיוני לנו ולערבים. הסכים, אך הוסיף, שקיימים כמה דברים אובייקטיביים שמחייבים אותו להוסיף להופיע בפני הוועדה עם יתר ראשי המשלחות הערביות ולטפל בדברים שאינם נוגעים באופן ישר למצרים. לדוגמא: הפרטיכל של 12 במאי,[3] המנדט של הוועדה בשאלות ירושלים והמקומות הקדושים, גורלם המדיני של החלקים הערביים בארץ־ישראל וכו׳. אולם הוא יקח את עמדתנו בחשבון וישתדל לסגל את עצמו אליה. הוא ישתמש בכל הסמכות שבידו כדי לקדם את שיחות לוזאן ולהכתירן בהצלחה.

מכאן עבר לדבר על התביעות הטריטוריאליות של ארצו. הוא איננו מכחיש, כי בימי השיחות ברודוס אמר לנו, שאין לארצו כל אמביציות טריטוריאליות בארץ־ישראל. העמדה הזאת בעינה עומדת. אולם הלקח שקיבלה ארצו מהשתתפותה במלחמת ארץ־ישראל מחייב אותה לדאוג לבטחונה. במשך ששת החודשים האחרונים התייעצה ממשלתו בעניין זה עם מספר מומחים צבאיים – אמריקאים, אנגלים, צרפתים, בלגים ועוד – וכולם אמרו לה שעליה:

(א) להוסיף ולהחזיק ברצועת עזה.
(ב) להרחיב את שטח הרצועה הזאת מדרום ומצפון לאורך הגבול המצרי.
(ג) להרחיב את גבולות ארצו עד ים המלח לפי קו שיכלול את מג׳דל ובאר שבע.
(ד) לצרף אליה את הנגב הדרומי.

ג׳ ו־ד׳ דרושים לארצו לא רק לצרכי ביטחון, כי אם גם לקשר ישיר עם עבר־הירדן ויתר מדינות ערב. אמנם אין זו הפעם הראשונה שעבד אל־מונעם מעלה את התביעות הטריטוריאליות האלה, הוא העלה אותן בעבר כמה פעמים בפני ובפני ד״ר איתן וכן בפני הח׳ ט. ארזי בלייק־סאכסס; אך ההבדל הוא בזה: בעבר הוא הציג את תביעותיו בצורה תקיפה וכתנאי בל יעבור להשגת השלום בין ישראל ומצרים. ואילו הפעם באופן אדיב ובצורה שפותחת פתח למיקוח. לכשהתחלנו, למשל, לערער את ההנחות של האקספרטים הצבאיים ולהסביר לו שאין לדבר על כך – ענה: מה יש לכם להציע לעומת זה? הבה ונמצא דרך ביניים. לכשלא אמרנו דבר והוספנו לעמוד על האבסורדיות שבתביעותיו הפנה את ראשו אלי וחזר ואמר לי כמה פעמים: מצא לנו את הפשרה.

3. ראה הערת־עורך, עמ׳ 50–51.

ראובן ואני מצאנו לנכון לא להמשיך בשיחה על הנושא הזה ולהסתפק לפי שעה במה ששמענו והשמענו. אשתדל לראותו בקרוב שנית ולהעלותו על הפסים הנכונים אם אפשר.

עוד לא ניסיתי להתקשר עם ערבים אחרים.

בברכה ובשלום, שלך,

אליאס

179

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y267 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/13 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 4 August 1949

Long grim conversation McMahon with Leo [Kohn], Herzog.[1] He urged full-blooded international regime as official Vatican policy from which Pope never swerved. Vatican regards this as U.N. pledge reaffirmed December 1948, i.e., after revolutionary events. Repeatedly referred forthcoming Assembly as climactical implying that they marshalling all forces achieve decision. Only very remotely hinted U.S. trusteeship idea as possible compromise but am not sure of this. Made references interpretable as veiled threats such as they never opposed Jewish State nor our admission U.N. also reference Catholic attitude Jewish communities abroad. Their policy is apparently try drive wedge between Israel–Diaspora on Jerusalem but if latter identifies itself former, turn full wrath against world Jewry. Reached following interim conclusions: (1) Discreet mission Vatican before Assembly. (2) Renew invitation Proskauer[2] visit us soonest. Cable prospects this regard.[3]

Sharett

179

1. הפגישה התקיימה ב־28 ביולי. ב־4 באוגוסט נפגש מקמהון עם בן־גוריון. ראה דין־וחשבון מפורט על השיחות במסמך של הרצוג הנושא את הכותרת "Mons. T. McMahon's Visit", תויק ב־19 באוקטובר בתיק 93.03/3037/14.
2. יוסף מ. פרוסקאואר, נשיא כבוד של הוועד היהודי האמריקאי. אבן דיווח לו על מברקו של שרת וביקש את התערבותו. (18.8.1949, 93.03/3037/13.) ראה גם מס' 314 והערה 8 שם.
3. אבן הציע לשרת לנהוג בנוקשות במקמהון ולהבהיר לו כי אין לו די ,תומכים בהצעתו ובידי ישראל ראיות חותכות שאפילו ממשלת ארצות־הברית איננה תומכת בגישתו. יתר על כן, העניין הקתולי עלול להיפגע מניהול מאבק חזיתי נגד ישראל שיתפרש כהוכחה לנטיות שמרניות בחוגים קתולים. אבן הודיע כי יכתוב לפרוסקאואר, אך דחק לברר מהן המלצותיה של ועדת הפיוס, שהן שתקבענה את רוח הדיון בעצרת האו"ם, ולא עמדתו של מקמהון או משאלותיה של ישראל. (מברק אבן אל שרת, X470, 5.8.1949, 93.01/2202/1.) ראה השתלשלות נוספת בפרשה במספר 215 (נספחים).

180

ר. שילוח אל מ. שרת
R. Shiloah to M. Sharett

מברק מוצפן ET63. התקבל: 6.8
נוסח יוצא: 130.02/2442/6

לוזאן, 5 באוגוסט 1949 (שעה 16.30)

שעתיים שיחה בלתי־רשמית עם הוועדה. פורטר פתח בנסיון להוציא מאתנו התחייבות על מספר יותר גדול. הגבנו נמרצות, אמרנו התנהגות הוועדה יוצרת רושם כי אנו נאשמים החייבים בג׳סטות לפייס הערבים הנעלבים. הגיע הזמן שיהיה ברור לעולם ובייחוד לערבים כי הם שתקפו, שהפרו החלטות האו״ם והם האחראים לגורל הפליטים ועליהם לגלות נכונות לדיון מעשי. תמורתנו מקסימאלית וכרוכה בסיכונים חמורים לבטחוננו ועתידנו.

גם אני וגם אליאס [ששון] דיברנו ברוח זו ותבענו פעולה תקיפה מצדם כלפי הערבים. דרשנו הודאה ברורה מהערבים באחריותם ונכונותם לקלוט רוב הפליטים. ביקשנו פרטים כמה כל אחת תיקח. חזרנו ודרשנו פגישות ישירות. הוועדה נרתעה ופורטר והצרפתי התחילו מדברים ברוח של הצטדקות.[1]

שילוח

181

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מקור: 130.02/2447/13

לוזאן, 5 באוגוסט 1949

א י ש י

למשה היקר, שלום רב,

(א) ב־4 לחודש זה הזמין ילטשין את ראובן [שילוח], את טוביה [ארזי] ואותי לארוחת־צהריים. כבעבר הוא הופיע כמי שמעוניין בדבר אחד: בשלום במזרח התיכון. לא איכפת לו אם השלום הזה יבוא על חשבון ויתורים מצדנו או מצד הערבים. הוא מודאג מהמצב הבין־לאומי הנוכחי וסבור שביכולתו של המזרח, אם יתלכד וישתף פעולה בינו לבין עצמו, ובינו לבין המדינות הדמוקרטיות, להחזיק מעמד בפני כל התקפה רוסית עד שתגיע עזרת המערב. מתוך דאגה והכרה זו לוחץ הוא עלינו ועל הערבים כאחד. הוא מאמין כיום שממשלתו טעתה בזה שהסכימה להשתתף בוועדת

180

1. השווה דיווח של פורטר על השיחה והמלצותיו לפעולה ב־FRUS, 1949, VI, pp. 1287-9.

הפיוס ומחובתה להסתלק בהקדם. ראשית – זה מעכב בעדה ליצור יחסים דיפלומאטיים עם ישראל. צעד כזה, אם תעשה אותו, יביטו עליו הערבים בעין לא טובה ויפרשוהו בצורה מסולפת. שנית – זה מעכב בעדה להדק את יחסיה הפוליטיים, הכלכליים וכו' עם מדינות ערב כדי להוסיף להופיע כמתווך ניטרלי. תפיסה זו הביאה אותו למסקנה, שעליו לתמוך בכל הצעה האומרת, שעל ועדת הפיוס להסתפק במאמצים שהשקיעה עד כה ולהביא את הדבר מחדש להכרעת העצרת בספטמבר. מכאן תמיכתו בתוך הוועדה בעמדה האמריקאית.

(ב) ב־4 לחודש זה הזמין ראובן את דה־בואסנג'ה ואותי לארוחת־ערב באחת המסעדות בעיר, כדי לברר כמה דברים. עמדתו של בואסנג'ה ביחס להמשכת העבודה בלוזאן היא ההפך הגמור מזו של ילטשין ושל פורטר. אינו רואה כל ברכה לאחד מהצדדים המעוניינים בהבאת הבעיה להכרעת העצרת – לא לישראל, לא למדינות ערב ולא לאמריקאים המחפשים את היציבות במזרח. להגנת עמדתו הוא גייס את ה"קיי־דורסה" בפאריס, את השגרירות הצרפתית בוואשינגטון ואת הנציגות הצרפתית באו"ם. הוא גם מטיף בכיוון זה בשיחותיו עם ראשי המשלחות הערביות בלוזאן והרושם שלו שכולם כאחד מבינים את נימוקיו ומסכימים למסקנותיו. אולם נדמה לו שקשה לו ולממשלתו לבד לשכנע את האמריקאים לחזור בהם מעמדתם הנוכחית ויש הכרח דחוף שגם אנו, הן בלוזאן והן בארצות־הברית, נתגייס לתמיכה בעמדתו. הסברנו לו שאנו מזדהים אתו בהשקפתו ועושים ככל אשר ביכולתנו כדי לקדם את העבודה בלוזאן ולהכתירה בהצלחה. להלן הכחיש בואסנג'ה בתוקף את השמועות שיש לממשלתו איזו תכנית שהיא ביחס לגזילת הגליל המערבי מידינו והעברתו לערבים. אמנם לסוריה והלבנון יש כל מיני תכניות ביחס לגליל ולא פעם הופיעו נציגיהן בפאריס בפני ה"קיי־דורסה" ודיברו על כך, אך אף פעם לא הבטיחה צרפת את תמיכתה בדרישותיהם ולא חייבה את תכניותיהם. להפך: לפעמים התווכחה אתם והשתדלה להוכיח את האבסורדיות שבתביעותיהם. הוא, בואסנג'ה, כשלעצמו מבין שאנו לא נוותר על הגליל ויהי מה. בהמשך השיחה עורר בואסנג'ה את שאלת ירושלים. לדבריו, הוא הגיע למסקנה שאין להפריד את ירושלים מכל הבעיה ויש לדחות, אפוא, את הדיון עליה בעצרת הבאה. לדעתו יש דרך אחת לכך: אם ישראל ועבר־הירדן תכרזנה בגלוי, שהן מתחייבות לשמור על הסטטוס־קוו ולא ליצור עובדות פוליטיות וצבאיות חדשות עד יישוב כל הבעיה הארצישראלית תוכל ועדת הפיוס לשלוח רפורט קצר למזכירות או"ם על שאלת ירושלים ולדרוש שלא תעלה את השאלה לדיון בעצרת. לשאלתנו – "האם יהיה בזה משום יצירת עובדות חדשות אם נצליח במשך הזמן לבוא לידי הסכם עם עבר־הירדן על חליפת שטחים בהר הצופים, דרך בית לחם ועוד" – ענה: לא. זה יהיה בסדר גמור. הוא מתכוון לדבר אחד: שלא נכריז על ירושלים כעל בירת ישראל ושנפסיק להעביר אליה את המשרדים הממשלתיים [ה]חדשים.

בברכה ובשלום, שלך,

אליאס

182

א. אבן אל ר. שילוח (לוזאן)

A. Eban to R. Shiloah (Lausanne)

Orig.: 130.02/2441/2 :מקור

New York, 5 August 1949

My dear Reuven,

I am using Mr. Schneiderman's[1] departure for Lausanne in order to send a few brief comments.

(1) Will you tell Elias [Sasson] that Fawzi's attitude yesterday[2] fully bears out what Mun'im told him.[3] He was studiously courteous to ourselves, supported my interpretation of the armistice as a "provisional peace settlement replaceable only by a new agreement", and took a generally soothing line in debate, in striking contrast to the Syrian. From this, and the tone of a private conversation later that evening, I deduce that a clear directive must have been given to Egyptian representatives from the very top to seek a friendlier atmosphere with us.

(2) As you will have read Bunche gave a ruling for us on the Egyptian blockade,[4] and hopes by this afternoon to have an assurance that the Egyptians will comply. Unless you hear to the contrary, however, it would be wise to point out to Mun'im in a future coversation that the whole plan of *rapprochement* might be disturbed if they were to be stubborn here. If the matter were now to come to the Security Council it is we who should be resting on Bunche's clear ruling instead of them relying on a rather dubious Mixed Armistice Commission "judgment".[5]

(3) After talking to some of the Latins I am convinced that we can do useful work here in the next few weeks on the Jerusalem question. We are completely hamstrung so long as we know nothing of Palestine Conciliation Commission intentions. The tone of the debate in the Assembly will be set by the Palestine Conciliation Commission report and not by the Vatican's views or ours. Can you let me have information on this without, of course, provoking Palestine Conciliation Commission interest if it is inopportune in your general programme. In the meantime I enclose as an instructive guide to U.S.A. policy a letter sent by the State Department to Senators enquiring on their policy.[6]

182

1. סמואל (סם) שניידרמן, עיתונאי אמריקאי.
2. בישיבת מועצת־הביטחון. ראה הערת־עורך, עמ' 361–362.
3. ראה מס' 167 ר־178.
4. ראה מס' 205 ומס' 220, סעיף 5.
5. ראה מס' 33 והערות 1 ו־2 שם.
6. ראה מכתב מעוזר שר החוץ ארנסט גרוס אל סנטור אדווין ג'ונסון מיום 21.7.1949, לוט למכתב אבן אל שרת, 2.8.1949, 130.02/2443/3.

(4) The U.S.A. Delegation at Lake Success assumes that the Palestine Conciliation Commission will have to suspend its activities during the Assembly irrespective of how much or how little of the Palestine question appears on the agenda. The Secretary-General's Office, including Bunche, regard this as disastrous and consider that any progress achieved up to that time in Lausanne might be utterly squandered by interruption. The view of this group is that the Palestine Conciliation Commission should present its report to the Assembly and announce that it is continuing its work uninterrupted in order to complete the progress already begun. Naturally I am doing everything to encourage this line of thought, and Bunche is going [to] lecture the American delegation on this point early next week. It seems to me important to sell Porter this idea. The Assembly resolution does not instruct the Commission to finish its work by September, with the exception of the Jerusalem plan. It might be presented to him that if the delegations were to disperse for some months and reassemble again after a vitriolic debate in the Assembly nobody can possibly predict what the chances will be. On the other hand, if the Lausanne talks are proceeding during the Assembly this will act as a brake on the delegates themselves. I believe that this point, which sounds procedural, may have a decisive effect on our fortunes with the United Nations, and I am accordingly asking Eliahu [Elath] to use all influence in Washington to this end.

I presume that you will have received a cable from Hakirya setting out what they endorse and what they qualify in my previous letter to you.[7]

Yours ever,

אבא

183

מ. עליאש אל מ. שרת
M. Eliash to M. Sharett

Recd: 6.8 :התקבל .Coded Tel. LI91 מברק מוצפן

Inc.: 130.09/2318/5 :נוסח נכנס

London, 5 August 1949

Had long talk Helm.[1] Salient points: (1) Again asserts goodwill, friendliness, H.M.G., their main interest achieve stability, peace, also his favourable presentation our case his report of interview with you, particularly your view Israel's role preventing East penetration both ideologically and physically.

7. מס' 158.

183

1. אלכסנדר נוקס הלם, ציר בריטניה בישראל. הציר שהה באותם ימים בלונדון בוועידת נציגי בריטניה במזרח התיכון.

(2) Refugees offer considered reasonable, also alternative Gaza Strip, though foresees possible Egyptian bargaining their only visible achievement war, but Strip with reduced number refugees would be slight[ly] unreasonable. They working on solution for remainder. (3) Considers our working out our minimum position respect Eilat and Haifa port and persuading H.M.G. reasonableness our attitude would acquire in them powerful stimulant to achieving peace. Will act accordance your [IL]102[2] but doubt whether could secure much active interest on one point only; will certainly endeavour.

Eliash

184

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מברק מוצפן ET64. התקבל: 7.8
נוסח יוצא: 130.02/2442/6

לוזאן, 6 באוגוסט 1949 (שעה 11.30)

מתוך שיחה עם הלבנוני השני[1] הבינותי שאין ממשלתו עומדת בתוקף יותר על [בינ]הלאמת ירושלים ומסכימה בלית ברירה לחלוקתה בינינו לבין עבר־הירדן. הוא הפליט שגם הוואטיקן עומד להשלים עם פתרון זה. תרומתנו לפתרון בעיית הפליטים נראית בעיני הערבים לקטנה מאוד ולא תתקבל לדעתו אם לא תלווה בוויתורים נוספים בפליטים או בשטחים או בלחץ אמריקאי חזק על מדינות ערב.

ששון

2. מס' 176.

184

1. מוחמד עלי חמאדה. השווה מס' 210.

185

א. ששון אל מ. בראזי[1] (דמשק)
E. Sasson to M. Barazi (Damascus)

Copy: 130.02/2441/2 :העתק

Lausanne, le 6 août 1949

Excellence:

Il y a longtemps déjà que je voulais vous écrire dans le double but:

(1) D'affirmer catégoriquement que tout ce que la presse arabe propage au sujet des prétendues intentions d'expansion d'Israël est dénué de tout fondement;

(2) De proposer à Votre Excellence d'entamer, dans le plus grand secret, des conversations directes et non-officielles avec Israël au sujet de toutes les questions qui intéressent spécialement nos deux pays. A mon avis, des conversations pareilles contribueront au progrès du travail de la Commission de Conciliation et à ses chances de succès; elles rapprocheront le jour où la stabilité et la sécurité régneront à nouveau dans le Moyen Orient, et elles assureront les intérêts vitaux de nos deux pays.

Si je n'ai pas écrit cette lettre plus tôt, c'est que j'ai voulu attendre la signature du traité d'armistice, qui constituait évidemment le premier pas vers une paix durable et réelle.

J'avais pensé faire cette suggestion à Son Excellence, Monsieur Adnane Atassi, Chef de la Délégation Syrienne à Lausanne, mais en vue de l'importance de cette suggestion et de la discrétion qui s'impose, il m'a semblé préférable de m'adresser à Votre Excellence en premier lieu, et de ne pas aborder le sujet avec qui que ce soit auparavant.

Je suis sûr que le Président de la République Syrienne, Son Excellence, le Maréchal Houssni Zaim, voudra consacrer à cette démarche de mon Gouvernement toute l'attention qu'elle mérite et me rencontrer à mi-chemin dans cette affaire, en vue du fait que le seul but que je poursuis est l'intérêt de nos deux pays.

Dans le cas où Votre Excellence serait prête à me donner une réponse positive, je suggérerais d'adopter une des quatre propositions suivantes:

(1) Donner des instructions appropriées à Monsieur Attasi afin qu'il se mette en rapport avec moi. Les conversations pourraient alors avoir lieu à Genève ou à Paris par exemple.

(2) Envoyer un représentant spécial en Europe.

(3) Envoyer un représentant à la frontière israélo–syrienne.

(4) Me permettre de venir à Damas.

185

1. מוחסיין בראזי, ראש ממשלת סוריה.

Veuillez agréer, Excellence, l'assurance de ma plus haute considération.

E. Sasson

Envoyé Extraordinaire et
Ministre Plénipotentiaire

186

ר. שילוח אל מ. שרת
R. Shiloah to M. Sharett

העתק: 130.02/2441/2

לוזאן, 7 באוגוסט 1949

א י ש י

משה היקר,

מהמברקים והמכתבים ששלחנו עד עתה ידועים לך עיקרי הדברים ואין הרבה לחדש. אנסה רק להעביר אליך הערכתי את המצב לאחר עשרת ימי ישיבתי כאן.

לא אכחד ממך כי אינני אופטימי כלל וכלל. האווירה בלוזאן אמנם השתפרה מאוד, היחסים בינינו לבין חברי הוועדה יותר לבביים משהיו והדיונים מתנהלים בפחות מתיחות מאשר בעבר. בייחוד הוטבו יחסינו עם המשלחת האמריקאית. ארשה לעצמי לאמור, כי גם מבחינה פרלמנטרית הוטב מעמדנו בהרבה והערבים מתחילים להופיע בעיני הוועדה כנוקשים וקיצונים. אף־על־פי־כן עלי להדגיש כי המשבר עודנו קיים בכל חריפותו. איני צריך להסביר כי מקורו של המשבר איננו בלוזאן אלא בוואשינגטון ובלונדון.

אליאס [ששון] כבר שלח לך הבוקר תוכן שיחתו עם בואסנג׳ה (מברק מס׳ 68).[1] בכל שיחותי עם פורטר נתקלתי בלהיטותו לסיים מלאכתו עד העצרת. בראשונה חשבתי שמא לפנַי שוב אותה תופעה של איש אמריקאי עסוק אשר הוטלה עליו שליחות והוא החליט כי בכוח יכולתו ומרצו ובעיקר בקצב עבודתו ישיג במשך חודש, חודש וחצי מה שלא הצליחו האחרים במשך שנים. היה לי גם הרושם כי הוא נחפז לחזור לעסקיו הפרטיים וקבע לעצמו מקסימום של זמן שיוכל להקדיש לענייני ציבור ושלום העולם. לאחר שיחות ממושכות ורבות עם פורטר הגעתי למסקנה כי טעיתי בהערכת האיש והמסיבות.

האיש בלי ספק בעל שאר רוח, אוזנו ולבו ערים להסברה ובעמל והתמדה אפשר לרוכשו. הוא אוהד למפעלנו ולמדינתנו ובגבולות סמכותו ישתדל להיות ליברלי. דא עקא שגבולות סמכותו צרים מאוד. מחלקת המדינה הגבילה אותו למאוד וכבר קבעה

186

1. בואסנז׳ה מסר לששון כי פורטר מנסה לשכנע את חברי הוועדה להגיש לעצרת האו״ם הצעות לפתרון סופי של שאלת הפליטים, הגבולות וירושלים, ולהמליץ בפניה לאשרן ולכפותן על הצדדים. לדעת פורטר תצליח ממשלתו להשיג רוב בעצרת להצעותיו. יאלצ׳ין נטה להסכים להמלצות פורטר, אך בואסנז׳ה התנגד ודרש בתוקף את המשכת ועידת לוזאן. בואסנז׳ה הביע בפני ששון חשש מלחץ אמריקאי על צרפת והאיץ בישראל לפעול באמריקה בעוד מועד. (7.8.1949, 130.02/2442/6).

את הפתרון אשר עליו להטיל עלינו. אמנם הוא גם נאמנו של הנשיא ובמקרים מסוימים יוכל לחרוג ממסגרת הוראות מחלקת המדינה ולהמליץ המלצות משלו לנשיא – אבל עלינו לזכור כי הנשיא כיום, בדרך כלל, תמים דעות עם המחלקה. זה גם ידוע לפורטר.

אין פירוש הדברים שהתייאשתי מפורטר. עודני מאמין כי נוכל להשפיע עליו, בייחוד בבעיה הטריטוריאלית. משיחותי אתו אני למד כי הוא יודע שהנשיא התחייב התחייבות אישית לגבי הנגב.[2] הוא עצמו מאמין כי רק אנו מסוגלים לפתח את הנגב וליישבו. כאיש החושב בטרמינים של פיתוח ושיקום קשה לו להשלים עם תכנית הדנה איזור גדול לשממת עולם. התרשם מאוד מדברי כי אנו כבר התחלנו ביישוב הנגב ואני משוכנע כי כל אקט נוסף של היאחזות שלנו בנגב יגביר משקל טענתנו כי אין לגעת בחבל ארץ זה. מכאן תביעתי להגביר פעולתנו שם על־אף הקשיים וכל המקדים זוכה. אני מקווה שהידיעה שפרסם בילבי על ישוב באילת נכונה.[3]

הוא גם איננו מקבל את החרדה האסטרטגית של מחלקת המדינה, שדרוש למערב שתהיה רציפות טריטוריאלית ערבית. הוא מתאר גישה זו כ״גישה אסטרטגית בריטית מהמאה ה־19״ שאיבדה כל תוכנה לאור ההתפתחות הצבאית המודרנית. בשיחה משותפת אתו ועם רוקוול תמך בטענתנו כי אין כל הצדקה לפצות את הערבים מבחינה טריטוריאלית.

אף־על־פי־כן אין לבי קל עלי – אני חושש כי בסופו של דבר ייכנע להוראות מחלקת המדינה ומשום כך נראה לי כי יש להגביר מאמצינו בארצות־הברית. יש לפעול גם במחלקת המדינה וגם בחוגי האו״ם, אולם בעיקר יש לגייס כל כוח השפעתנו על הבית הלבן.

כל מה שנוכל לעשות כאן הוא ליצור אווירה נוחה, להכשיר את לבו של פורטר ולגייס את הצרפתי.

מגמת פעולתנו צריכה להיות: (א) לחץ על הערבים להיכנס למשא־ומתן ישיר, (ב) מניעת העמדת השאלה על סדר־יומה של העצרת הקרובה.

אנו מצדנו חותרים לנהל את הדברים כך שסמוך לעצרת יווצר הרושם כי יש סיכויים להסדר ולכן מי שינסה לשלהב היצרים על־ידי העמדת השאלה לדיון בעצרת מתחייב באחריות להכשלת המשא־ומתן.

כדי להשיג את הנ״ל ובעיקר כדי להשכיל את פורטר אני מנסה לשכנעו לבוא לביקור קצר ״אינקוגניטו״ בישראל על־מנת שיראה בעיניו את המציאות הישראלית ובעיקר על־מנת שייפגש עם ראש־הממשלה ואתך לבירורים מקיפים.[4]

בימים הקרובים יבקר פורטר אצל ד״ר וייצמן.[5] בביקורנו אצל ד״ר וויצמן אתמול הבטיח לי ולאליאס לדבר עם פורטר נמרצות על בעיית הפליטים והגבולות ואף הבטיח לשדלו לבקר בארץ. לפי בקשת ד״ר וייצמן אילווה אל פורטר בביקור זה.

2. ראה מס׳ 162, הערה 2.
3. באותם ימים עסקו חיילי הנח״ל בעבודות הכשרה לביסוס האחיזה הישראלית באילת (״מבצע ערבה״ – יולי–אוגוסט 1949). ידיעות על המבצע הופיעו בעיתונות בארץ ובחו״ל (ראה ״דבר״, 5.8.1949). קנת ו. בילבי, כתב החוץ של ה״ניו יורק הראלד טריביון״ באירופה ובמזרח התיכון, דיווח על כך בכתבה מיום 6.8.1949 (ראה מברק קנן אל שרת, 8.8.1949, 130.09/2328/5).
4. שרת נענה בחיוב להצעה – ראה מס׳ 198.
5. הנשיא וייצמן יצא לחופשה בשוויץ ב־19 ביולי ושב לישראל בראשית אוקטובר.

כבר הברקתי לך[6] כי לאחר שקראתי בעיון הדו"ח על שיחת עליאש עם בווין[7] אינני מצטרף להערכה כי חל שינוי בעמדתו של בווין ובעיקר לא בעמדת משרד החוץ הבריטי. אני חושש מאוד שמא נתחיל לשגות באשליות. ממקורות שונים הגיעו אלי פרטים על ועידת נציגי בריטניה במזרח התיכון ובייחוד על עמדתם של ויליאם סטראנג ומייקל רייט שהיו הרוח החיה בוועידה זו. סטראנג חזר מביקורו במזרח התיכון רווי חשדות וטינה לישראל. גם הוא וגם רייט רואים בנו אבן נגף בכל תכנית בריטית או מערבית כלפי המזרח התיכון. לא רק שאנו, מתוך להיטותנו לעצמאות, לא נשתף פעולה עם המערב אלא גם ניצור במשך הזמן "חזית מאוחדת עם הערבים" לעצמאות המזרח התיכון.

על־ידי עמידתנו בשנים האחרונות עוררנו תסיסות מסוכנות בארצות ערב וערערנו את המשטרים הקיימים. כל משטר חדש שיקום באיזו מדינה ערבית שהיא יהיה משטר מהפכני אשר בסופו של דבר עלול לשתף פעולה אתנו. כל סימן של הקמת מגע בינינו לבין זעים, למשל, מעורר חרדה ודאגה בלונדון (אגב, גם בפאריס);[8] מכאן המסקנה שיש לחזק המשטרים הקיימים במזרח התיכון על־ידי זיונם, עזרה בתכניות פיתוח ובעיקר על־ידי פיצויים פוליטיים וטריטוריאליים על חשבוננו.

אחת המסקנות העיקריות של ועידת לונדון היתה למצוא מסגרת חדשה יותר איתנה למשטרים המעורערים במזרח התיכון ובמקום חיזוק הליגה הערבית הוחלט לשים מעתה את הדגש על ליכוד מדינות ערב סביב ברית מוסלמית בהנהגת פקיסטן. המאמרים בשבועות האחרונים ב"טיימס" וב"איקונומיסט" בעניין זה נכתבו לפי השראת משרד החוץ (כדאי להפנות תשומת לב ההודים למפנה זה).

קיבלתי אישור לדברים אלה מג'. ריד.[9] שלפי בקשתי התעניין במיוחד במהלך הוועידה ושמע את הדברים מפי אנשים שהשתתפו בה. מכאן גם ספקותי לגבי כל נסיון לבקש התערבותם של האנגלים בבעייתנו.

בהיותי אצל ד"ר וייצמן הראה לי מכתב של אילת אליו על שיחתו עם טרומן.[10] לא מצאתי כל רמז במכתב זה להבטחת הנשיא שהוא עומד בדיבורו לגבי הנגב. השיחה היתה אמנם ידידותית ביותר והנשיא דיבר הרבה על פיתוח וכו', אולם לא היתה בדבריו כל הבטחה ברורה ומסוימת. אני מציין זאת במיוחד כי ממברקים שהגיעו אלינו מהארץ ומארצות־הברית נתקבל הרושם כאילו חזר הנשיא מחדש על הבטחתו.

עלי לסיים עתה כדי שלא אחמיץ את הדואר. שלך בברכה,

ראובן

6. ET70, 7.8.1949, 130.02/2442/6.
7. מס' 140.
8. השווה מכתב ארזי אל איתן, 7.8.1949, 130.02/2441/2.
9. לא זוהה.
10. 105/1914 ,29.7.1949. על השיחה עם הנשיא טרומן ראה מס' 159 ו־177.

187

מ. שרת אל ר. שילוח וא. ששון (לוזאן)
M. Sharett to R. Shiloah and E. Sasson (Lausanne)

העתק: 130.02/2447/5

תל אביב, 7 באוגוסט 1949

ראובן ואליאס היקרים,

הנני מודה לכם מקרב לב על מכתביכם המפורטים, המאירים את המצב.

ממברקי אני ודאי קיבלתם מושג ברור מהמרקחה שקמה כאן בעקבות הפרסום הבלתי מוסמך של הצעתנו ואשר נמשכה עקב מסירת הודעתי בכנסת.[1] לא אחזור על הפרטים שמסרתי וצר לי שאין שעתי פנויה להרחיב את הדיבור ולמסור לכם תמונה שלמה ממה שנתחולל. בסיום של דבר יש לציין כי סערת הרוחות ערערה במקצת את מעמדי, אך הועילה לגופו של העניין כלפי חוץ ויש להסתייע בה לשם קביעת מסמרות לגבי היות ההצעה הזאת קצה גבול הוויתור מצדנו.

ההתנגדות להצעה לקתה בחוסר כל היגיון. הטענות העיקריות שבהן הסתייעו המתנגדים היו מכוונות לא נגד הגדרת התרומות בשלב זה אלא נגד התרומה כשלעצמה, זאת אומרת נגד כל הגדלה ניכרת שהיא של המיעוט הערבי בישראל. נמצא שהמתנגדים החמיצו את השעה בחודשים מספר, כאשר חובתם היתה לעורר את הוויכוח בשעה שהשמענו לראשונה את התחייבותנו להחזיר מספר מסוים של פליטים כחלק מן הפתרון הכולל. ואם ימצא מישהו לומר, כי לא הרי הצהרה סתמית של העיקרון המופשט כהרי נקיבת מספר מסוים ובלתי־פעוט, עדיין אין בתשובה הזאת כדי ליישר את שורת ההיגיון. שכן לפני כמה שבועות נמסר לידיעת הכנסת ונתפרסם בעיתונות כי הסכמנו לקבל את רצועת עזה על אוכלוסייתה והדבר לא עורר אף ריטון קל. ושוב, אפשר לטעון כנגד זה כי במקרה של סיפוח רצועת עזה יוצא הפסד ריבוי הערבים בשכר תוספת השטח, אבל גם תשובה זו אינה מיישבת את הסתירה, כי ריבוי האוכלוסייה הערבית כתוצאה מסיפוח הרצועה גדול לאין שיעור מהתוספת המוצעת כיום.

למעשה יש להניח כי התוצאה הסופית תהיה אחת משתיים: או שלא נגיע לידי הסכם כלל ואז ממילא אין התחייבותנו מתממשת, או שנגיע לידי הסכם כולל ופתרון כולל, כי אז ממילא יכללו ההסכם והפתרון גם את רצועת עזה. בין כך ובין כך קרוב לוודאי שלא נגיע למצב שבו נהיה נתבעים למלא אחרי התחייבותנו הנוכחית: כוונתי, או שלא

187

1. ב־31 ביולי פורסמה ידיעה בעיתונות על הסכמת ישראל להחזיר מאה אלף פליטים ערביים. למרות שהדלפת הידיעה הביכה את הממשלה ובמיוחד את שרת, החליט שרת לא לנקוב בהודעתו בכנסת במספר הפליטים ולהסתפק במסירת עקרונות ההצעה הישראלית (ראה מס׳ 174, הערה 2). בדיונים שנערכו באותו שבוע בסיעת מפא״י בכנסת, בוועדת חוץ וביטחון ובמליאת הכנסת נתקבלה הצעת הממשלה בתגובה ״נזעמת מאוד״ ו״בהתנגדות חריפה ביותר״. במיוחד התאכזב שרת מתגובת חבריו למפלגה שחלק מהם לא התייצב מאחוריו בעת הדיון בכנסת בעוד שמגיניו ״היו רק האגודאים״. (ראה מברקי שרת אל שילוח, TE53, 29.7.1949, TE54, 31.7.1949, TE59, 31.7.1949, TE61, 2.8.1949, TE63, 3.8.1949 – כולם בתיק 130.09/2317/8.)

ניתבע למלא אחרי שום התחייבות או שניתבע למלא התחייבות הרבה יותר גדולה, ואילו ההתחייבות על 100,000 נמצא ששימשה רק מנוף למשא־ומתן ולהסכם.

אשר לבעיית אוכלוסיית עזה, הרי ז[למן] ל[יף] משתכנע יותר ויותר כי הספירה שנערכה על־ידי ארגוני הסעד מדויקת בתכלית. היא מסתכמת ב־211,000 פליטים. התושבים הקבועים של הרצועה הם כ־65,000 וצפיפותם אינה מניחה מקום להתיישבות נוספת באותו איזור. הווה אומר, כי את כל הפליטים שברצועה נצטרך לפזר בחלקים אחרים של המדינה. ישבנו כבר עם ד[וד] ב[ן]ג[וריון], א[ליעזר] ק[פלן][2] וז[למן] ל[יף] על המדוכה כיצד לחלק את ה־65,000 מבחינה איזורית ומקצועית ונוכחנו לדעת כי זוהי קריעת ים סוף. על אחת כמה וכמה אם נצטרך לקלוט מספר גדול פי שלושה ויותר. מכאן ההכרח הגמור לקבוע גבול מספרי לפליטי עזה ואני משוכנע כי סך הכול של 200,000 פליטים ותושבים יחד הוא המקסימום. גם אז נצטרך ליישב ברחבי המדינה מספר כפול מזה שאנו דנים עליו עכשיו. גם עם הגבלה זו יגיע המיעוט הערבי בישראל ל־380,000 נפש.

אני מרוצה מאוד מהתפתחות היחסים האישיים בין ראובן [שילוח] לבין פורטר[3] ומהפגישות עם עבד אל־מונעם.[4] אבא אבן מודיע על אדיבותו ומתינותו הרבה של פאוזי[5] ודיבון מספר על אותה תמורה בעיתונות וברדיו של קהיר.

היום הזמנתי אלי את מקדונלד ערב צאתו לארצות־הברית והרבצתי כהוגן בממשלתו על שהעיזה להכתיב לנו שיטה של הימנעות מפגישות ישירות. ביקשתיו למסור כי שאלת השלום עם שכנינו היא קודם כול דאגתנו ואחריותנו אנו ואנו נוסיף לנהוג לפי שיקול דעתנו. לפי הכרתנו אין הפגישות הישירות אלא מסייעות למשא־ומתן המתנהל על־ידי הוועדה. לעומת זאת אין ביטחון שמאמצי הוועדה ישאו פרי ולכן איננו רשאים להסתלק בינתיים ממאמצים מקבילים העולים בד בבד עם הראשונים. ארצות־הברית תיטול עליה אחריות חמורה מאוד אם תכריח אותנו לשים את כל הביצים לתוך סל אחד.

כל אלה דברים כדרבנות, אך חוששני שעמדת ארצות־הברית קובעת את גורל השיחות הישירות מבחינת עמדתו של הצד שכנגד, אשר בוודאי יתרשם מעצת ארצות־הברית יותר מאתנו. אני מציע לכם לפתוח בגישוש כלפי הסורים ולראות אם הם מוכנים לשיחה ישירה או לא. כנגד זה הנני מהסס מאוד לגבי נסיון חדש של התקרבות לעבר־הירדן בייחוד אם הוא כרוך בפנייה מצדנו כאן אל המלך. כל פנייה כזאת מחייבת ולאחר שכבר גרמנו למלך אכזבות מרות אינני רוצה להוסיף חדשות.

לדאבוני עלי להפסיק כי השעה דוחקת. בעוד יומיים יגיע אליכם זלמן.

היו שלום וכתבו.

ע.ש. איזה שימוש עשיתם כלפי חברי הוועדה והמשלחות במפנה שחל בלונדון?[6] ידיעות המגיעות ממקורות שונים מעידות על רצינות המפנה.

2. אליעזר קפלן, שר האוצר.
3. ראה מס' 164 ו־186.
4. ראה מס' 167 ו־178.
5. ראה מס' 182 ומברק אבן אל שרת, X472, 5.8.1949, 93.01/2202/1.
6. ראה מס' 140, 157 ו־183 והשווה מס' 186.

188

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מקור: 130.02/2447/13

לוזאן, 8 באוגוסט 1949

אישי

למשה היקר, שלום רב,

(א) לפני כמה ימים בא ללוזאן ציר סוריה בצרפת עדנאן אל־אתאסי, בנו של מי שהיה נשיא הרפובליקה הסורית האשם אל־אתאסי. הוא בא לעמוד בראש המשלחת הסורית בשיחות לוזאן. ברגע הראשון אמרתי לנסות להתקשר אתו. אולם לאחר התייעצות עם ראובן [שילוח] וטוביה [ארזי] מצאתי לנכון לא לעשות זאת ולפנות ישר אל ראש־ממשלת סוריה מוחסין אל־בראזי. שני שיקולים הכריעו בעד הפנייה הישרה:

(1) שמא אתאסי איננו נאמן על חוסני אל־זעים והשמועות רבות על כך,

(2) שמא אתאסי יפחד וידחה אותי בלי לשאול בעצת ממשלתו. ועד כמה שאני מכיר אותו – איננו מן האנשים הנועזים והאמיצים ביותר.

רצוף לזה העתק המכתב ששלחתי היום אל מוחסין אל־בראזי.[1] במתכוון הדגשתי בהמשך דברי אליו שיש בשיחות הישירות כדי לסייע למשא־ומתן המתנהל על־ידי ועדת הפיוס בלוזאן, ואולי – כדי להכתירו בהצלחה. רציתי בזה להבטיח את עצמנו מפני כל נזילה ולהוכיח בשעת הצורך לוועדה שבפגישותינו הישירות עם הערבים איננו חותרים תחתה, כי אם משתדלים לקדם את עבודתה.

(ב) לפני כמה ימים מסר לי דה־בואסנג׳ה, כי לאחד מאנשי הצירות הצרפתית בדמשק היתה שיחה ידידותית וגלויה עם חוסני אל־זעים על עבודת ועדת הפיוס בלוזאן ועל סיכויי השלום בין ישראל לבין ארצות ערב. זעים אמר, כי מצדו מוכן הוא בתנאים מסוימים לא לשים לב לדעת־הקהל בארצו ובעולם הערבי ולעשות שלום נפרד עם ישראל. לשאלת הצרפתי לתנאיו המסוימים ענה אל־זעים: תיקון גבולות. אחרי זה הוציא את מפת ארץ־ישראל וסימן עליה את תביעותיו. כוונתו להעתיק את גבולות ארצו עד הירדן ובמקומות מסוימים עד הכנרת. זעים הוסיף, שהוא נתן הוראות למשלחתו בלוזאן להציג את התביעות האלו בשעת הדיון על הגבולות. אשר לפליטים – סוריה מוכנה לקלוט מספר גדול מהם בשני תנאים:

(1) שתוענק לסוריה תמיכה כספית בין־לאומית גדולה שתאפשר לה לפתח את אוצרותיה,

(2) שישראל תקלוט חלק ניכר מהפליטים.

בסוף דבריו ביקש בואסנג׳ה לשמוע את דעתי על תביעותיו של זעים. נדמה היה לי כי בואסנג׳ה ממלא כאן שליחות מסוימת. אמרתי שאין זו הפעם הראשונה ששומע אני על תביעותיו אלו של זעים. [הן] אינן באות לגמרי בחשבון ואין להעלות על הדעת

188

1. מס׳ 185.

אפשרות של הסכמה מצדנו אף לחלק מהן. בכל זאת חשוב לנו לדבר אל זעים פנים אל פנים. בואסנג'ה לא הגיב ועבר לדבר על נושא אחר.

(ג) לפני שני ימים בא ללוזאן מר סאבלייר, אחד העורכים הראשיים של העיתון הצרפתי "לה מונד". טוביה לקח אותו לידיו והרביץ בו "תורה". באחת השיחות שהיו לי אתו סיפר כי מר דה־בואסנג'ה עומד לקבל לידיו ב"קיי־דורסה" את הנהלת מחלקת "אפריק–לוואנט" במקומו של מרג'רי, שנתמנה למנהל מחלקת אירופה.

(ד) היום היתה לי שיחה של שעתיים עם החבר האמריקאי השני, רוקוול. מצאתיו פסימי מאוד. נדמה לו שהשיחות בלוזאן נכנסו לקיפאון ושאין מנוס מהבאת הדבר להכרעה חדשה בעצרת. אגב סיפר שהנציגים הדיפלומאטיים האמריקאים בארצות ערב לוחצים מאוד בזמן הזה על ראשי הממשלות הערביות ומשיגים תוצאות חיוביות. אולם כולם בדעה שישראל חייבת לעשות ויתורים נוספים בשאלת הפליטים; אשר לטריטוריה הוא הדגיש וחזר והדגיש, כי לא חל כל שינוי במדיניות האמריקאית. אולם הוסיף, שאין זה נכון שארצו עומדת על הוצאת הנגב מידינו. היא בעד קומפנסציה טריטוריאלית. זה יכול להיות בנגב, בגליל ובמקום אחר.

בברכה ובשלום, שלך,

אליאס

189

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 9.8 :מברק מוצפן Coded Tel. X473. התקבל

Outg.: 93.01/2202/1 :נוסח יוצא

New York, 8 August 1949

Your Y273.[1] Would result deep alienation fifty-eight, repeat fifty-eight, member states, no exception, complete political isolation and reopen discussion whole problem in worst auspices thus defeating what we agreed as main tactical aim. This quite unnecessary as Jerusalem will not run away, our control becoming more, not less accepted, prospect we can move with world's consent slowly growing, but growing. What is hurry? Situation may develop after General Assembly when step takeable: (1) If any scheme involving our keeping Jewish Jerusalem is approved we could stretch point to include setting up Government. (2) If General Assembly takes no action in deadlock between partition and internationalisation, confines itself Holies, we may say General Assembly had several chances settle status Jerusalem, never settled it hence we act in concert with Transjordan as cannot have

189

1. לקראת דיון בממשלה ב־9 באוגוסט בעניין ירושלים ביקש שרת את חוות־דעתו של אבן על ההצעה להעביר לאלתר את משרדי הממשלה והכנסת לירושלים (130.09/2329/13 ,8.8.1949). ראה גם מס' 192, סעיף 5 והערה 17 שם.

permanent juridical vacuum. (3) If full-blooded internationalisation recommended, which unlikely, revolutionary situation would admittedly exist, probably disorders, giving us opening. Conclusion: *status quo* until after General Assembly is elementary wisdom with fair prospect thereafter.[2]

Eban

190

א. אבן אל ר. שילוח (לוזאן)
A. Eban to R. Shiloah (Lausanne)

Recd: 9.8 :התקבל .Coded Tel. NA19 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/1 :נוסח יוצא

New York, 8 August 1949

Ross also now suggesting Palestine Conciliation Commission will suspend during General Assembly. Suggest earnest talk Porter following lines: (1) Efforts impose solution always ended in chaos and discredit, e.g. trusteeship and Bernadotte not approved, while November 29 approved, but not outcarried. (2) General Assembly and Moabit [Security Council] have put their faith in agreed, not imposed solutions. Moabit will confirm this Thursday[1] by resolution "expressing hope parties will extend scope armistice negotiations and achieve agreement, repeat agreement, on final settlement all questions". (3) Bunche statement on armistice "any agreement is stronger than any imposed solution" is popular all U.N. circles. (4) If Palestine Conciliation Commission gives up before even attempting negotiated settlement, General Assembly more likely sack Palestine Conciliation Commission, appoint Mediator than accept Palestine Conciliation Commission thesis, especially in light Bunche's statement "once parties can be brought together they can arrive at eventual agreement", already much opinion saying that failure is due governmental structure Conciliation Commission. (5) U.S.A. certainty of majority General Assembly reminds us Trusteeship, Bernadotte, Bevin–Sforza.[2] Even two-thirds majority will create new conflict, not agreement, if not founded on prior consent parties. (6) Not one successful precedent exists imposition solution by General Assembly, while several examples successful mediation. (7) Any proposals changing armistice agreements without consent parties likely threaten

2. במברק אל שרת העלה אבן נימוקים נוספים נגד ההצעה. הוא טען בין היתר שההצעה תסכל כל סיכוי לשלום עם הערבים משום שלאחריה הם עלולים לראות בעולם כולו קבוצת לחץ התומכת בעניינם. (מברק אל שרת, X477, 9.8.1949, 93.01/2202/1).

190

1. ראה הערת־עורך, עמ׳ 361–362.
2. ראה הערת־עורך, עמ׳ 56.

stability those agreements. (8) If proposal involved surrender territory already part Israel we should certainly refuse. Long political conflict Lake Success, Hague and all capitals would open out. (9) Arab speeches here reinforce our view final settlement desirable but not urgent. (10) Unless he keeps parties together negotiating his mission will be internationally regarded as complete failure. We working delegations these lines.

Eban

191

ר. שילוח אל מ. שרת
R. Shiloah to M. Sharett

מברק מוצפן ET72. התקבל: 10.8
נוסח יוצא: 130.02/2442/6

לוזאן, 9 באוגוסט 1949

בהמשך למברק אליאס [ששון] 71[1] ודו״ח שיחתי האחרונה עם פורטר ששלחתי בידי שאול [אביגור][2] נודע לנו ממקור מוסמך כי פורטר עומד לצאת לארצות־הברית בעוד יומיים. ההכנות לנסיעה נעשות בסודיות רבה. ממקורות שונים נודע שהערבים הודיעו כי לא יוכלו לקבוע עמדה ברורה בדבר שיחות ישירות אתנו ובדבר תרומתם לבעיית הפליטים עד ישיבת ועדה פוליטית של הליגה ב־20 לחודש זה. ייתכן שפורטר רוצה לנצל הזמן לבירורים נוספים בוואשינגטון. לפי הערכתי הגיע למסקנה כי בגבולות הוראותיו לא יוכלו למצוא פתרון של פשרה. אני משוכנע כי אם לא יחול שינוי בהוראות מחלקת המדינה יעיין פורטר ברצינות בהתפטרות. במקרה כזה אני מקווה לא יצטרף לקהל המקטרגים, אף־על־פי־כן רצוי להתאמץ למנוע התפטרותו כי בלבו האיש אתנו ואם יינתן לו חופש יוכל לעשות הרבה. הגיע הזמן למאמץ עליון בוואשינגטון. יש להפעיל תכנית פיינברג,[3] יש לגייס ידידיו של פורטר באמריקה. לשם כך מוכרח לצאת איש לארצות־הברית לעזרת פיינברג. מטעמים מובנים לא יוכל איש מאתנו לצאת. תובע שיצא קולק מיד, חוזר מיד, לארצות־הברית דרך ג׳נבה על־מנת שנדריכו בפרטי פרטים. בינתיים הזמנתי גדעון [רפאל] ליום אחד לפאריס להסביר לאליהו [אילת] ואבן המצב כאן.

שילוח

191

1. ששון מסר על שיחה ״ארוכה ומקיפה״ בין בואסנז׳ה לפורטר ממנה עלה כי פורטר ״מדוכא ומשוכנע כי אין לו מה לעשות יותר בלוזאן״. כל שיחה נוספת עם שילוח מחזקת אצלו את ההרגשה כי ישראל ״לא תוותר מרצונה הטוב ולא איכפת לה אם המצב הנוכחי הבלתי־יציב במזרח יימשך שנים״. בואסנז׳ה הציע לפורטר לבקר בישראל ולהיפגש עם בן־גוריון ושרת, אך הלה לא נלהב לרעיון. הוא תמך בהעברת הנושא לעצרת ובהתערבות אמריקאית פעילה שם. (9.8.1949, 130.02/2442/6.)
2. שאול אביגור, סגן שר הביטחון.
3. לא ברור במה המדובר, אך ראה מס׳ 226 ומברק שילוח אל שרת, ET59, 3.8.1949, 130.02/2442/6.

192

מ. שרת אל ר. שילוח וא. ששון (לוזאן)
M. Sharett to R. Shiloah and E. Sasson (Lausanne)

העתק: 130.02/2447/5

תל אביב, 9 באוגוסט 1949

לראובן ואליאס שלום,

אמנם שוחחתי עם זלמן [ליף] במפורט והוא ימסור את הדברים בעל־פה, אך ברצוני לנצל בכל זאת את הפנאי הקצוץ לניסוח כמה מסקנות בכתב.

(1) בשאלת הצמידות בין הצעתנו הנוכחית לגבי הפליטים לבין בעיית עזה עלה בדעתי שיקול נוסף, אשר בעצם אינו חדש אלא הוא שהיה לעיני כאשר הצעתי בממשלה, בעלות עניין עזה לראשונה על הפרק, לדחות את העניין כולו עד עת מצוא ולהשאירו פתוח. וזה השיקול: כדאי לנו בכל מחיר להפחית ככל האפשר את אוכלוסיית הרצועה על־ידי העברת פליטים לארצות אחרות; לפיכך לא הייתי נרתע מהסכם מקיף בשאלת הפליטים שאיננו כולל את עזה בשלב ראשון, על־מנת שתישאר הרצועה לעת־עתה בידי המצרים ועל־מנת שנחתור בשלב יותר מאוחר להסכם מיוחד עם המצרים בשאלה זו לאחר שתחול הפחתה ניכרת מאוד באוכלוסייה הפליטית או לאחר שתחוסל אוכלוסייה זו כליל.

(2) סיפורו של ב[ואסנז'ה] על התכנית שהציע פ[ורטר] לערבים[1] מחייב תגובה דחופה ונמרצת. יש להיפגש עם פ[ורטר] ולנסות להביאו לידי הודיה. אם יקשה הדבר יש להדליפו לעיתונות, על־ידי ג'ון [קמחי] או בצינור אחר ואז אפשר לטפוח על פניו את הגרסה שתתפרסם. לגופו של עניין יש להזהירו כדלקמן:

ראשית, לא ייתכן שיאחז בשני ראשי החבל – גם ללחוץ עלינו להשיג ויתורים לשם הצרת הפרץ בינינו לבין הצד שכנגד בדרך של תיווך ופישור וגם לפנות לעצרת ולהציע לה פתרונות כפויים על שני הצדדים. אם הוא בוחר בדרך הראשונה אל יעורר עלינו את העצרת ואם בשנייה ימשוך־נא ידו מתיווך. על־כל־פנים עלינו לדעת את אשר לפנינו. אם פניו להמשך המשא־ומתן בלוזאן הרינו מוכנים להזדיין בכל אורך הרוח אך אם כוונתו להניף עלינו את חרב העצרת כי אז אין כל טעם להמשכת המשא־ומתן בלוזאן; במקרה זה עלינו להיכון לקרב וספק אם נחזיק בהצעתנו בדבר הפליטים.

שנית, אל ישלה את נפשו בשווא לגבי העצרת ואל יפריז בכוחה הכול יכול כביכול של משלחת ארצות־הברית. ילמד־נא מהנסיון של פאריס לגבי גורל תכנית ברנאדוט[2] ומנסיון קודם־לכן לגבי גורל תכנית הנאמנות המהוללה.[3] אל יכין במו ידיו לממשלתו

192

1. השווה מס' 186, הערה 1.
2. הכוונה לדיוני עצרת האו"ם בפאריס בסתיו 1948 בהם הורדה תכנית ברנאדוט מעל הפרק.
3. המדובר ביזמת מחלקת המדינה ממארס 1948, להמיר את תכנית החלוקה במשטר נאמנות בארץ־ישראל. התכנית נדונה בעצרת המיוחדת של האו"ם באפריל אותה שנה, אך נכשלה כשלון חרוץ עם הכרזת המדינה והכרת טרומן בישראל.

מפלה נוספת, או אל ישתף עצמו בהכנת מפלה כזאת בידי ד. ראסק ושותפיו. הם לא ישיגו בשום פנים רוב של שני שלישים בעד החלטה שפירושה קביעת תקדים כפול של פגיעת או״ם בריבונות חבריו על־ידי כפייתם להכניס לתוך גבולותיהם המוני אדם מבחוץ ועל־ידי קריעת שטחים מהטריטוריה שלהם. אם אנו מוכנים לקבל מספר פליטים, הרי אך ורק מרצוננו החופשי, מתוך שמירה על מלוא ריבונותנו ולשם השגת הסכם. אנו לא נפתח את גבולותינו לכניסת רבבות פליטים על־פי כפייה מבחוץ. אנו נענה על נסיון כזה של כפייה בדרישת ערובות כאלו אשר או״ם לא יוכל בשום אופן לתתם. אנו מוכנים להסתכן מתוך החלטה חופשית שלנו, אך לא ייתכן שאו״ם יפיל עלינו את רצונו ויכריח אותנו לשאת בסיכון. אנו בטוחים שהרוב העצום של המדינות הבינוניות והקטנות יבינו לנו, יזדהו אתנו, יתמכו בעמדתנו ויכשילו את תכנית ארצות־הברית.

בדרך־כלל יש לחזור ולשנן באזני פ[ורטר] כי הצעתנו איננה קיימת לעד ואם לא ייאחז בה הצד שכנגד להשגת הסכם היא עשויה להתבטל. אדם מושיט יד לחברו על־מנת שהלה יאחז בה. אין מדרכם של בני אדם להחזיק יד מושטת באוויר זמן רב – הם מתעייפים ואוספים את ידם. בנימוק זה יש להשתמש גם כלפי הערבים.

בינתיים עלינו לדעת ויהי מה אנה פני הוועדה מועדות בעניין ירושלים. אבא [אבן] דוחק עלי שאודיעו פשר דבר למען יוכל לערוך לפי זה את פעולתו.[4]

(3) אין דעתי כדעת ראובן [שילוח] לגבי שיחת בווין ועליאש.[5] הדברים נאמרו ברור, דיוק מסירתם אינו מוטל בספק ומשמעותם אינה ניתנת להתפרש לשתי פנים, גם אם אין בהם חתימת שטר והתחייבות לדורות. הגיעו ידיעות גם ממקומות אחרים המאשרים את המפנה. באחת הידיעות נאמר כי הוועדה לענייני המזרח התיכון במשרד החוץ בלונדון באה לידי מסקנה שאין לתמוך בעיקרון של ארצות־הברית לגבי פיצויי שטח. גם אין מפנה כזה צריך להיות כה מוקשה ומשונה בעינינו. כי תולדותיה של אנגליה מלאים מפנים כאלה כרימון.

באותה שיחה עם עליאש ניסה בווין ש ש פ ע מ י ם לתהות על תנאינו ולהציע לנו את תיווכו. הוא ביקש במפורש תשובה. אין כל תבונה בהתחמקות מתשובה. גם אין כל טעם לא לנסות לסייע להתקרבות אם אין הנסיון כרוך בכל הפסד שהוא לדידינו. ראיתי לנכון להורות לעליאש[6] לעשות צעד לא מתוך תפיסת מרובה אלא מתוך הסתפקות במועט שבמועט. בווין חתר מאוד לדעת מה הם תנאינו לגבי גבולות, ירושלים, חיפה, גורל החלק הערבי של הארץ וכו׳. הוריתי לעליאש לאמר כי שאלות אלה אינן דוחקות עדיין ועוד חזון למועד; מה שאין כן בעיית הפליטים שלגביה הצענו הצעה ואנו מעוניינים להחיש בה את ההסכם למען ישמש שלב להסכמים נוספים, אשר על־כן נכיר תודה אם ישתמש ב[ווין] בהשפעתו על מדינות ערב שיקבלוה. עודני סבור כי זוהי הדרך הנכונה ולא אשנה דעתי אלא אם אשמע נימוקים שקולים שיוכיחו כי לא זו הדרך. אגב בשיחה עם עליאש שהיתה לפני ימים אחדים אמר הֶלְם[7] כי הפוריין אופיס רואה את הצעתנו בעניין הפליטים כמניחה את הדעת.

4. ראה מס׳ 179, הערה 3.
5. ראה מס׳ 186 והערה 6 שם.
6. ראה מס׳ 176.
7. ראה מס׳ 183.

ברגע זה הובא המכתב שנשלח בידי שאול [אביגור].[8] קראתיו ועדיין לא שיניתי דעתי. ברור היה מראש כי קיימות לדידנו הסתייגויות מרחיקות אך לעומת זאת ברור שמנוי וגמור עמם לעשות נסיון לרכוש אותנו מחדש. רצון זה מהווה נכס מסוים שמותר לנו לנצלו. על כל פנים שמענו במו אוזנינו מפי הגבורה דברים כדרבנות ואין כל טעם שבעולם שלא ננצל אותם כלפי אמריקה והערבים וכן אין טעם שלא ננצלם כלפי אומריהם.

(4) אשר לשיחת אליהו [אילת] עם טרומן הנני מצרף את נוסח המברק שקיבלתי בשעתו שיש בו דיבור מפורש על הנגב הדרומי,[9] אם גם איננו מגיע לְדֵי ההחלטיות. אגב מכתבך מ־7 באוגוסט מפיץ אור רב על מהות שליחותו של פ[ורטר]. אילו קראתיו לפני שכתבתי את הסעיף הראשון ממכתבי זה,[10] הייתי מעתיק את מרכז הכובד מפ[ורטר] למחלקת המדינה, אבל מלכתחילה הבאתי את מחלקת המדינה בחשבון ונדמה לי כי קו התיאום נשאר נכון כמו שניסחתיו. הנני רואה כי גם אתה נוקט בדיוק אותו קו.

(5) בממשלה קמה תנועה חזקה בעד העברת מרכז השלטון, לרבות הכנסת, לירושלים במהרה בימינו. ב[רנרד] י[וסף][11] והרב מימון[12] היו היוזמים ורֶמֶז[13] החרה. נבחרה ועדה שבה התנגדתי נמרצות לצעד נמהר ערב העצרת שיתפרש כהפגנת מרי כלפי או"ם, יקומם גם ידידים, יטיל צלו על פני כל הזירה. יקפח סיכויינו בכל השאלות וישמש לא תריס כי אם דרבן לתכניות "בין־הלאמה". אמש הרצתי לך ולאבא [אבן] מברק קצר[14] לשאול בדעתכם מבלי שפירשתי דעתי אני, שלא להשפיע עליכם. הבוקר בישיבת הממשלה תמכו בי א[ליעזר] ק[פלן], גולדה ושזר.[15] ד[וד] ב[ן] ג[וריון] נצטרף בכוח אל דוחקי הקץ. הוא מבין את השיקול לגבי העצרת אך סבור שאין צורך בהכרזות אלא יש לגשת לפעולה. אין הוא רואה שאם תתקבל החלטה היא לא תאחר להתפרסם ואם ישאלונו לא נוכל להכחיש, כל שכן אם תיעשנה פעולות לעיני כול. עיכבתי ההצבעה בנימוק שעלי להימלך בדעת שליחינו בחו"ל. אחרי הישיבה נתקבלה תשובת אבא [אבן][16] שהעתקה מצורף. אני סקרן מאוד לשמוע דעתכם ומניח שמברקכם כבר בדרך.[17]

8. מס' 186.
9. מס' 159.
10. מן הסתם התכוון שרת לסעיף השני במכתב שלפנינו.
11. דב יוסף, שר האספקה והקיצוב ושר החקלאות.
12. הרב יהודה ליב הכהן מימון, שר הדתות ושר לנפגעי מלחמה.
13. דוד רמז, שר התחבורה.
14. ראה מברק אל שילוח LS95, 8.8.1949, 130.02/2442/8 ומס' 189, הערה 1.
15. זלמן שזר, שר החינוך והתרבות.
16. ראה מס' 189 והערה 2 שם.
17. שילוח השיב כי "מבחינת לוזאן אי אפשר לבחור רגע פחות מתאים . . ." וכי "הפעולה המוצעת תתפרש כהתגרות גלויה בעצרת ועלולה לחבל קשות במאמצינו לשמור על ידידות ולפחות נייטרליות של הרבה מדינות". הוא הוסיף כי ראה את מברקו של אבן וכי הוא וחבריו "מזדהים עם נימוקיו". (מברק אל שרת ET74, 10.8.1949, 130.02/2442/6.)

(6) על המצב באילת[18] ימסור לכם זלמן [ליף]. אנסה עוד לדרבן. כן ימסור לכם זלמן על תכנית התחיקה החדשה לגבי הרכוש הנטוש ואת אישורי להצעת השחרור המקביל של הפקדונות הקפואים.
אני מניח כי אתם שולחים העתקי מכתביכם לניו יורק ולוואשינגטון.
שלכם,

193

ו. איתן אל ר. שילוח (לוזאן)
W. Eytan to R. Shiloah (Lausanne)

Orig.: 130.02/2441/2 :מקור

Tel Aviv, 9 August 1949

Dear Reuven,

I want to tell you about my own private pessimistic thoughts on the Lausanne situation – or, to be more accurate, on the general situation as it is developing before the General Assembly.

When Riley was here on Saturday, he told Moshe [Sharett] that he thought that during the next two or three weeks there would not be very much progress at Lausanne, but that after that, things would start moving rapidly. Moshe was at a loss how to interpret these remarks, as it was difficult to see what would happen in two or three weeks that could not happen now. But taking this statement of Riley's together with the feeling one has about the situation as a whole, greatly reinforced by a recent telegram from Elias [Sasson] in which he reports on a conversation with Boisanger,[1] I think one can come to only one conclusion.

In the last resort the Americans will be the decisive factor in the situation, whether the physical scene is Lausanne or Lake Success. They have all along been keen on getting the thing finished and a settlement achieved at the earliest possible moment, and nothing that has happened in recent months has altered that fundamental desire. During the early stages of the negotiations they were not in a position to force any particular solution on the parties, as the parties had then not had a chance of coming to grips with one another and trying to find a settlement of the issue for themselves. It was therefore essential for the Americans to allow all the parties concerned, including the Conciliation Commission, plenty of rope, in the hope that they would ultimately hang themselves with it. I think this stage is now about to be reached.

18. ראה מס' 186, הערה 3.

193

1. ראה מס' 186, הערה 1.

My guess is that in two or three weeks from now, which will also be approximately two or three weeks before the beginning of the General Assembly, the Americans will come along with a prefabricated proposal of their own, which they will try to make all parties concerned accept. The first party is the Conciliation Commission, and there will of course be no difficulty about making France and Turkey accept what the Americans want. France and Turkey have during the past years consistently accepted the American line in things which have concerned them much more intimately and directly than Palestine, and I have no doubt whatever that they will be only too willing to follow the American lead now. Therefore it must be assumed that any solution which the Americans seek to impose upon the Arabs and ourselves will be imposed with the consent of France and Turkey and through the medium of the Conciliation Commission, thus giving it practically one hundred percent certainty of acceptance by the General Assembly whether the Arabs and we like it or not.

I fancy the American programme will be somewhat along these lines. Israel is to take back two hundred or two hundred and fifty thousand refugees. Israel is to get the Gaza Strip. Israel is to give up the Southern Negev, probably from the parallel of 30.30 southwards. The Arabs, with American and other international aid, are to take in the remaining refugees.

The Americans will present this programme as a reasonable compromise. They can easily do this. They will say that they have been very fair to Israel in not insisting upon the literal fulfilment of the 11th December Resolution, which requires Israel to take back all refugees who wish to return. They will say that Israel is being given a nice piece of territory in the shape of the Gaza Strip. They will say that Israel's loss of the Southern Negev is very reasonable compensation for all the other territory which Israel gained as a result of the war (plus Gaza which she will now be receiving). They will say that of course international help is required to make possible the resettlement of the refugees, and this America is willing to provide, thus making her own contribution. In fact, the scheme can be represented as a most disinterested, humanitarian, moderate, broad-minded, statesmanlike solution of a vexatious problem; and anybody who stands in the way of the implementation of this scheme will be branded as obstinate, unreasonable and un-cooperative. The full blast of the public opinion of an indignant world will be turned against whoever refuses to accept the scheme.

I have no doubt that a scheme on these lines would be thoroughly acceptable to the Arabs, though of course they will do a good deal of gesticulating and grumbling for form's sake. I have also no doubt that a scheme of this sort will be thoroughly unacceptable to us, and that we could never under any circumstances agree to it. That being so, we should be in a very difficult position indeed at the forthcomimg General Assembly, with the Arabs appearing as moderate and reasonable beings, while we shall be traditionally stiff-necked.

I don't know whether you think this analysis of the situation is too gloomy. If you disagree with it fundamentally, and see in the present or predictably future state of the negotiations at Lausanne any reason to dispute it, I shall be very much obliged if you would let me know.

Please forgive me for writing all this in English. You know that I am quite unable to work up the necessary eloquence in Hebrew.

With best wishes to you and all the others in the delegation, Yours ever,

Walter

ברכה חמה לאליאס.

194

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 10.8 :התקבל. Coded Tel. W345 מברק מוצפן

Outg. (New York): 93.01/2181/5 :(נוסח יוצא (ניו יורק

Washington, 9 August 1949

McGhee today took opportunity my introducing Witkon[1] to explain that according reports from Porter our proposal 100,000 refugees rejected by Arabs as completely inadequate. He added that after our previous Gaza offer difficult to understand why 100,000 our maximum and stressed urgent need our increasing figure to break deadlock negotiations. He perturbed by reports from Lausanne and Tel Aviv alleging State Department satisfied with Israel's offer. He explained he previously abstained from expressing view about adequacy or otherwise of our proposal wishing to see first Arab reaction. Having received this he now obliged to state: (1) our proposal evidently not sufficient to achieve peace; (2) it is not in accordance with [General] Assembly resolution though he conceded it may be impossible follow resolution completely; (3) view Israel's insufficient cooperation and Arab countries' incapability absorb large numbers refugees in near future, U.S.A. Government will be unable contribute financially to constructive solution problem.

He further mentioned lack any proposal our part regarding territorial compensation which still U.S.A. policy.

I replied: (1) proposal 100,000 definitely our maximum; expressed opinion that no Israeli Government could obtain parliamentary approval for higher figure; (2) Gaza offer possible only because security situation greatly eased in case elimination Gaza pocket; (3) responsibility for problem lies with Arab Governments and difficult conceive any solution if presumed that no room for

194

1. משה ויתקון, יועץ כלכלי בשגרירות ישראל בוואשינגטון.

large-scale resettlement within their territories; (4) I had reported Tel Aviv satisfaction with our making contribution to settlement without recording his opinion as accepting figures.

Consider McGhee's presentation as new turn developments view Lausanne impasse.[2]

Our lack detailed information Lausanne most detrimental activities this end.

Elath

195

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 11.8 :התקבל .Coded Tel. W346 מברק מוצפן
Outg. (New York): 93.01/2181/5 :(ניו יורק) נוסח יוצא

Washington, 9 August 1949

Had today long informal talk Clifford who remains our most helpful and influential friend White House. He said problem boundaries will require flexibility our part order meet Jessup's formula territorial compensation[1] which also President's view. I explained our position matter and referred Eliash's talk Bevin[2] without mentioning name. Clifford however insisted his opinion.

He more receptive our arguments on refugees but stressed Porter's views this and other problems Lausanne carrying great weight President.

I warned him against pushing Israel into position of having to refuse cooperate U.S.A.

Conversation proved seriousness our situation White House in spite my encouraging conversation President[3] and his most favourable statement to Feinberg.[4]

Elath

2. השווה FRUS, 1949, VI, pp. 1297-8.

195

1. ראה מס' 63, הערה 1.
2. ראה מס' 140.
3. ראה מס' 159 ר־177.
4. הנשיא הביע בפני פיינברג שביעות־רצון מלאה מהודעתו של אילת בעניין הפליטים והודיע כי לא ילחץ על ישראל לקבל פליטים מעבר ליכולת הקליטה שלה (מברק אילת אל שרת, W339, 3.8.1949, 93.01/2181/5).

196

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. X476 מברק מוצפן
Outg. 93.01/2202/1 :נוסח יוצא

New York, 9 August 1949

Permanent Swedish representative Grafström invited me first time discussion all our affairs. Did not mention Count [Bernadotte] nor did I. He assumed Moabit [Security Council] discussion[1] meant Sweden could sell arms to Israel, repeat Israel, and Arab states provided due measure observed.

Eban

197

י. ברזילי אל מ. שרת
I. Barzilai to M. Sharett

מקור: 130.02/2397/19

ורשה, 9 באוגוסט 1949

שרת יקר,

שלחתי מכתב אל הח"ח רדי ואלישיב[1] ואני מקווה, כי תמצית הדברים הועברה אליך. הפעם ברצוני לרכז את דברי סביב עניין העלייה.

מיד עם שובי לוורשה החלטתי לקיים שורת פגישות, להמשיך ולחדש את הקשר והמגע עם השלטונות. חזרתי ב"עונה המתה", עונת החופשות. רבים ממנהיגי המדינה הם מחוץ לוורשה. שר החוץ, הא' מודזלבסקי, היה חולה חודשים אחדים ועתה הוא מחלים. ממלא־מקומו בפועל, האמבסדור וירבלובסקי, נמצא בחופשה. בהיעדרם ממלא את תפקידי שר החוץ – מר שוויאנטקובסקי, שר המשפטים. הוא גם אחד המנהיגים החשובים של מפלגת הפועלים המאוחדת – חבר מזכירות המרכז, חבר הפוליטביורו.

נפגשתי אתו לשיחה ממושכת. נוכח גם מר סלוצ'נסקי, מנהל מדור המזרח. מסרתי את רשמי ביקורי בארץ וסיפרתי על הבעיות המטרידות אותנו. בתשובה לשאלות לא העלמתי את הקשיים הכרוכים בקליטת העלייה, אך סתרתי את ההגזמות, אשר נתפרסמו בחו"ל על בריחה המונית מן הארץ, על התמוטות כל יסודות המשק שלנו, על

196

1. ראה הערת־עורך, עמ' 361–362, ומס' 220.

197

1. 6.8.1949, 130.11/2492/20.

רצוננו אנו להפסיק את העלייה. וכך נתגלגלה השיחה לעניין העלייה מארצות מזרח אירופה בכלל ופולין בפרט. הדגשתי שוב את התלות בין עצמאותנו וכוחנו לבין זרימת העלייה ארצה. הסברתי את הרגישות של מדינתנו ושל דעת־הקהל בישראל בשאלה זו. שיבחתי את קוזניצוב, אשר זימן יחד את המשלחת הישראלית עם הרומנית וההונגארית כדי לברר את ענייני העלייה ואת המצב הכאוב, שנוצר בארצות הללו.[2] אנו מעריכים – הוספתי – את העובדה, כי אף פעם לא הגענו ליחסים דראסטיים עם פולין, אך קשה לומר גם, כי המצב משביע רצון. העלייה זורמת טיפין טיפין. אל נא יתפלאו, כי בשביל רבים במדינת ישראל היחס לעלייה הוא אבן־בוחן ונקודת מוצא חשובה לידידות ושיתוף פעולה. וגם על ידידים מובהקים יקשה להעמיק את הידידות בין ארצותינו, כאשר אין הבנה לעניין העלייה.

על כך נעניתי:

(א) שלושה רבעים משארית הפליטה בפולין עזבו את הארץ והרוב המכריע הגיע לארץ־ישראל; (ב) פולין ראשונה גילתה הבנה לעניין הגיוס והתירה עליית מגויסים; (ג) אף פעם לא נסגרה העלייה ולא נאסרה תעמולה למען עלייה; (ד) וזה החשוב – אנו נמצאים על סף פתרון, אשר יהיה לשביעות רצונכם. אין אנו נפגשים בפעם הראשונה. נפגשת עם רבים ואתה יודע כי הטינו אוזן קשבת לדבריך והסברותיך. ואף אנו איננו רגילים להוליך שולל או לפזר הבטחות־שווא. בכל העיתים הדגשנו את ההנחה, כי יהודי הרואה בישראל את מולדתו ורוצה לחיות בה – יותר לו הדבר. הגשמת כל דבר רציני מחייבת לפעמים הליכה בשבילים עקלקלים, באשר ישנם מכשולים והפרעות. ונראה לי כי הגענו לפתרון, אשר ישביע רצונך. מותר לך להשקיף על הדברים מתוך אופטימיות. הפירוש הממשי ותכנית הביצוע שייכים למשרד המינהל הציבורי.

נרמז, כי אינם רוצים שהסדר עניין העלייה יתפרש כתוצאת משא־ומתן בינממלכתי, כי אם כהכרעתם הפנימית. ועל־כן כל הודעה רשמית תימסר תוך מגע ישיר בין הממשלה לבין מוסדות יהודי פולין.

בשיחה זו נאמר גם, כי נמסרה לקונסולים הפולניים בתל אביב ובירושלים הוראה לא להעניק אשרות־חזרה לפולין. להבא נבקש דרכים, למען להעמיד כל אזרח שלנו, הרוצה לעזוב את ארצנו, על טיבה של הכרעתו. לא ייתכן "טיול לנסיון". יחשוב כל אזרח היטב, האם עליו לצאת. לכשיצא – אין דרך חזרה. מכל מקום אין דרך קלה.

כאן שוב נרמז הדבר, אשר עליו מסרתי בזמן שהותי בארץ, כי הדרך הטובה ביותר היתה להעניק מיד אזרחות ישראלית לעולים.

ימים ספורים לאחר שיחתי הנ"ל באה ההודעה של השר למינהל הציבורי, הא' וולסקי, למשלחת של ועד הקהילות היהודיות. את תוכנה הברקנו.[3] השר התיר את פרסומה, אם כי תבע הימנעות מכתיבה ותעמולה רעשנית. הצירות נתבקשה במיוחד על־ידי משרד החוץ לא להיות מ ק ו ר ידיעות ופרסומים בעניין זה, כנראה, מתוך

2. ראה מס' 145.

3. השר הודיע על החלטת ממשלת פולין להתיר עלייה לישראל בתנאי שהיהודים היוצאים את פולין יתחייבו לוותר על אזרחותם הפולנית ויקבלו היתרי יציאה לישראל בלבד. הוא הודיע כי עד סוף שנת 1949 יינתנו עשרת אלפים היתרי יציאה ליהודים (מברק אוכמני אל אלישיב, 12.8.1949, 130.09/2306/4).

ההנחה שהעניין הוא כולו פולני פנימי. עלינו לכבד משאלה זו. טובת העניין דורשת זאת.

יחד עם זאת אנו מוסיפים לטפל בעניין זכויות העולים, למען לא יצאו בגפם. החוזה המסחרי כולל בעקיפין אפשרות של הוצאת סכום כסף מסוים על־ידי עולים. ד"ר שמיר[4] פתח במשא־ומתן על אפשרות של הוצאת כלי־עבודה על־ידי בעלי מלאכה. המשא־ומתן הזה אינו חשוך־תקווה.

האם אין גם מקום ליתוש של ספק, האמנם הכול יתגשם בהיקף מלא – לא אישבע. אם יבוצע העניין בכללו יוטלו תפקידים רציניים על הארץ ועל הצירות. הארץ מוכרחה להבטיח דרך מהירה והוגנת לקליטת העולים. הקליטה תקבע את ממדי העלייה מכאן ואולי תכריע גם במידה מסוימת בעניין העלייה מארצות מזרח אחרות. מוכרחים לתת על־כך את הדעת באופן מיוחד ומבעוד מועד.[5]

עלינו יוטלו תפקידים רבים ומגוונים. צריך יהיה להרים משא ארגוני לא קל. אך לא רק בעיות ארגוניות תעמודנה לפנינו.

הפעם החלטתי להתרכז סביב עניין העלייה, אם כי ישנם עניינים שונים המטרידים אותי. עליהם אכתוב בפעם אחרת.

ולבסוף הרשני להודות לך על יחסך הלבבי אלי בזמן שהותי בארץ.

דרישת שלום לבבית לצפורה. מיטב ברכותי, שלך,

י. ברזילי

198

מ. שרת אל ר. שילוח (לוזאן)
M. Sharett to R. Shiloah (Lausanne)

Coded Tel. LS96 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2317/8 נוסח יוצא:

Tel Aviv, 10 August 1949

Received Shaul [Avigur]'s oral message[1] only after Zalman [Liff] left.[2] Was distressed learn you feel tense, worried. See no serious cause for alarm. Believe our 100,000 offer vastly improved our tactical position versus U.N. and Arabs. Most unlikely U.S.A. muster two-thirds for curtailing our territory and forcing us admit more refugees than we agree since basic aspects sovereignty will be at stake. Hence while no reason revise main tactical line of preferring Lausanne to Lake Success, both on merits and tactical grounds we should show no nervousness at prospect full dress debate Assembly. Try encourage Porter persevere Lausanne effort by demonstrating futility new

4. יצחק שמיר, יועץ מסחרי בצירות ישראל בוואַרשה.
5. ראה מס' 358.

198

1. ראה מס' 186.
2. ראה מס' 192.

discussion Assembly for which we perfectly ready. Invoke precedents U.S.A. trusteeship proposal and sponsorship Bernadotte.[3] Accept your idea Porter's visit here.[4]

Sharett

199

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מקור: 130.02/2447/13

לוזאן, 11 באוגוסט 1949

א י ש י

למשה היקר, שלום רב,

(א) אתמול הגיעו ללוזאן שניים מחברי ״ממשלת עזה״: מיניסטר הכספים רג׳א אל־חוסיני ומיניסטר התעמולה יוסף צהיון. מחר עומדים להגיע רושדי אל־שווא ומוסא אל־צוראני כנציגי הפליטים שבאיזור עזה. אין לנו עדיין ידיעות מוסמכות על מטרת בואם של האנשים האלה. אולם לפי הרושם של הוואךי – הם באו לשתי מטרות: (א) לשמש כיועצים למשלחת המצרית בלוזאן, (ב) להפריע לכל אפשרות של הסכם, בין רשמי בין בלתי־רשמי, בין המשלחות הערביות לבין משלחת ישראל. כדבר ראשון ביקרו הבאים ב״בו ריבאז״ ו״לוזאן פאלאס״ והשאירו את כרטיסי הביקור שלהם לחברי ועדת הפיוס ולראשי המשלחות הערביות. הראשון שערך ביקור אצלם היה פורטר הקטן.[1]

(ב) על שני דברים רוגז בואסנג׳ה על פורטר הגדול:[2] (א) על שהוא מופיע הן כלפי חוץ והן כלפי פנים, כאיש המרכזי בוועדה, (ב) על שאיננו מגלה כל סבלנות וחותר תחת המשכת עבודת הוועדה בלוזאן. הוא מתאר אותו ״כעגלון פראי שמכה בשוט שלו ללא כל אבחנה את הסוסים ואינו נותן להם למשוך בעול עד הסוף״. אני מבקר אצל בואסנג׳ה כמעט כל יום, שומע על המתרחש בתוך הוועדה ובקרב המשלחות הערביות ומכוון את צעדיו ככל האפשר.[3] אולם שתי בקשות לו אלינו: (א) שלא ניצור בימים

3. ראה מס׳ 192, הערות 2 ו־3.
4. שילוח השיב כי איננו מתוח אף לא מבוהל וכי רק ביקש להעביר לידיעתו של שרת כיצד נראים הדברים בלוזאן. בינתיים אמר לו פורטר בשיחה לא לציטוט, כי עמדת ישראל נראית לו ״הגיונית ומוצדקת״ ויציג אותה בהתייעצויות שיקיים בניו יורק. כמו־כן ימליץ להעביר את מושב הוועידה לניו יורק. (מברק SL101, 11.8.1949, 130.02/2442/6.)

199

1. ויליאם פורטר.
2. פול פורטר.
3. במברק מאותו יום דיווח ששון על ישיבה סגורה של הוועדה שבה החליפו בואסנז׳ה ופורטר מלים קשות ביותר בעקבות הודעתו של האחרון כי על הוועדה להתכונן לעבור לניו יורק ולהגיש לעצרת האו״ם הצעת פתרון משלה. בואסנז׳ה סירב לקבל את התכתיב ואיים בהוקעת הוועדה בפומבי ובהגשת דין־וחשבון נפרד לעצרת. (ET75, 11.8.1949, 130.02/2442/6.)

אלה עובדות חדשות בירושלים כדי לא לעורר את חמת צרפת והוואטיקן, (ב) שנרבה לדבר בארץ ובארצות־הברית על שיפור האווירה בלוזאן, על הצורך בהמשכת עבודת הוועדה ועל הסיכויים להצלחה.

(ג) אתמול הזמין פורטר את ראובן [שילוח] ורעייתו ואותי לארוחת־ערב באחת המסעדות הטובות בעיר. השתתף גם החבר האמריקאי השני רוקוול. הארוחה נמשכה שש שעות: משמונה בערב עד אחת בבוקר. פורטר שוחח כל הזמן עם ראובן באנגלית ורוקוול עמי בצרפתית. שניהם היו אדיבים מאוד והופיעו כידידים שמבינים לרוחנו ומעריכים את עמדתנו. רוקוול סיפר לי על נסיעתו של פורטר לוואשינגטון ושאל אם יש לנו איזו התנגדות להעברת השיחות לניו יורק. לכשהסברתי לו שחבל לפגוע באווירה הטובה שנוצרה בזמן האחרון בלוזאן אמר, שאין המשלחת האמריקאית מרגישה באיזו הטבה שהיא באווירה ואין ברצונה וביכולתה לסמוך על "נסים", אמריקה כמדינה בעלת אינטרסים עולמיים, רואה חובה לעצמה לקצר עד כמה שאפשר את תקופת השיחות בלוזאן ולחסל עד כמה שאפשר מוקדם את הסכסוך הערבי־ישראלי. את זה אפשר לעשות בשתי דרכים:

(א) על־ידי לחץ אמריקאי ישיר על ישראל ומדינות ערב.

(ב) על־ידי הכרעה חדשה בעצרת.

רוקוול הוסיף ואמר שהמצב הבינלאומי מחמיר מיום ליום ואין אמריקה יכולה להרשות לעצמה לגלות אדישות נוספת לגבי המצב המדיני במזרח. היא חוששת לאחר את האוטובוס. היא חוששת שמא תקום ביום בהיר אחד ותמצא את המזרח כולו הופך לקומוניסטי אם לא תאחז באמצעים הדרושים בעוד מועד. המצב במזרח הרחוק משמש לקח בשבילה. אמריקה – המשיך – איננה יכולה לעכב את תכנון וביצוע התכניות הכלכליות והאסטרטגיות שלה במזרח הקרוב בגלל עקשנותו של צד זה או אחר. לכשנסיתי להסביר לו לפי הארגומנטים שלך, כי אין כל ביטחון שאמריקה תשיג את הרוב הדרוש בעצרת – אמר שאין הוא חייב לדאוג לכך. זה מתפקידו של אצ'יסון. לכשעוררתי את שאלת בטחון המדינה שלנו – אמר שמהרגע שהסכמנו לקבל את עזה על שלוש מאות אלף פליטיה החלשנו במידה רבה את טענתנו לביטחון.

(ד) לבקשתי הטיל בואסנג'ה על ד"ר אסקאראטה לבקר במיוחד אצל ראשי המשלחות הערביות ולבקשם בשם הוועדה, שיתקשרו מיד עם ממשלותיהם וידרשו שהוועדה הפוליטית של הליגה הערבית לא תקבל כל החלטה שיש בה כדי לעכר את האווירה בלוזאן ולהקשות על שיחותיה. ד"ר אסקאראטה עשה זאת וקיבל הבטחות מעודדות. בואסנג'ה אף הבטיח לבקש את ציר צרפת בקהיר, שיקח דברים בקשר לכך עם ראש ממשלת מצרים.

בברכה ובשלום, שלך,

אליאס

200

ו. איתן אל ר. שילוח (לוזאן)
W. Eytan to R. Shiloah (Lausanne)

Copy: 130.02/2441/2 :העתק

Tel Aviv, 11 August 1949

Dear Reuven,

I am taking the opportunity to continue the argument at the point where my letter of August 9th[1] left off. I am accordingly writing this on the assumption that the analysis of the situation which I made in that letter is substantially correct, or at least reasonable.

I take it for granted that America will, possibly through the medium of the Conciliation Commission, bring before the General Assembly a resolution embodying a program substantially on the lines I suggested previously. Moshe [Sharett] believes, and I think he is right, that America would fail to secure a two-thirds majority in support of a program of this kind, because the precedents it sets would be too dangerous for small countries to accept without demur. It would be Aubrey [Eban]'s task to point out – and I can see him making a grand job of it – that a resolution which would in effect force a sovereign State to permit the entry of people it does not want and to give up territory it does not want to give up, was a grave danger to any small country.

On the strength of such an argument not only would a considerable number of small countries abstain from voting, but it should be possible to induce many of them to vote against.

Assuming that this happens in the General Assembly, what should we have achieved by the defeat of this resolution? If we contented ourselves with doing everything possible to prevent America mustering a two-thirds majority, we should have achieved merely a negative victory, which left the Palestine situation unchanged. In other words, we should find ourselves at the end of December roughly in the same position as we are now, except that America would be even angrier with us than she is today, and possibly the General Assembly might have decided, for lack of any suitable alternative action, to set up an Arbitration Board to take the place of the Conciliation Commission. (All this is a mere matter of terminology. The Mediator is dead, and with him "mediation". The Conciliation Commission will die, and with it "conciliation". The world must try something new, so let it be called "arbitration".)

It seems to me that this course of events, if it should develop in the way I have predicted, offers us a first-class opportunity of achieving something positive and permanent, and not merely the purely negative result described

200

1. מס' 193.

above. In your cable S112[2] you ask me what ''immediate steps'' I can recommend. I do not think that this is a matter of immediate steps. If we are to come out of the affair with advantage, we have to do a good deal of long-term planning and develop a political offensive on a wide – I should say, a world-wide – front. It is correct, but not sufficient, to say that we should take the initiative and counter-attack. Counter-attack could take the form of raising matters like Mount Scopus, Naharayim, Latrun, etc. – on all of which we can put up a good, positive case. But all this is chicken-feed, and I feel we have to take a wider view both of the realities and of the opportunity offered us.

If we can rally the small countries, or any considerable number of them, to our support on the principle stated above – namely, that the Assembly has no right to force a sovereign State to do against its will the things suggested in the hypothetical resolution – we might exploit the opportunity to rally them round us on a more positive program in the framework of world politics.

I should like at this stage of the argument to say a few words about our foreign policy in general. We who interpret ''neutrality'' as meaning that we want to be friends with everybody and act in accordance with the dictates of our conscience, have a good chance of appealing to the uneasiness which exists in many countries about the development of world affairs (I mean, of course, the east–west conflict). I cannot help feeling that there are many small countries which are simply waiting for someone to take the lead, for someone to assert the independence of small countries and their desire not to be involved in quarrels which are none of their making. On this basis, I think we could turn the negative aspects of a defeat of the hypothetical American resolution into something positive.

In the course of a debate on foreign affairs in the Indian Parliament on March 8th of this year, Pandit Nehru made the following statement:

> We are friendly with all countries. We approach the whole world on a friendly basis, and there is no reason why we should put ourselves at a disadvantage by becoming unfriendly to any group. India has a vital role to play in world affairs. There is absolutely no reason why we should be asked to choose between this ideology and that. In the past, India spread her cultural doctrine to other countries, not by force of arms, but by the strength and vitality of her culture. There is no reason why she should give up her own way of doing things simply because of some particular ideology emanating from Europe. By aligning with any particular group we lose the tremendous vantage ground we have of using the influence that we possess – and that influence is growing – for the sake of world peace. We do not seek dominion over any other country, and do not wish to interfere in any other country's affairs, domestic or other. Our main stake in world affairs is peace; to see that there is racial equality and that

2. המברק לא נמצא בתיק.

> people who are subjugated are free. For the rest, we do not seek to interfere, and we do not desire other people to interfere in our affairs. If there is interference, political, military or economic, we shall resist it. The supreme question today is how we can avoid a world war. If there is a world war, it will mean such a catastrophe that for a generation or more the progress and advancement of humanity will be put at an end. This is a terrible thing to contemplate. Everything should be done to avoid that catastrophe. I feel that India can play a big part and may be an effective part in helping the avoidance of war. Therefore it becomes all the more necessary that India should not be lined up with one group of Powers or other, which for various reasons today are full of the fear of war and are preparing for it. This is the main approach of our foreign policy. It is possible that other countries who are also not happy at the prospect of war may support our attitude and back us in this matter.

When Aubrey was here a few weeks ago he mentioned, in the course of conversation, the striking similarity between Indian foreign policy and our own. In the passage I have just quoted you have only to substitute the name "Israel" for "India" and you have an excellent statement of the principles of Israel's foreign policy. I am convinced that with India thinking this way and Israel thinking on the same lines, there is a first-class chance at the forthcoming General Assembly to strike a truly sensational blow for world peace and that Israel can take a leading part in this. It may be fanciful, or at least premature, to speak of an Israel–Indian axis; but I do not think that this is as far from reality as one might suppose. I am sure that there is responsive ground both in the General Assembly itself and in the Secretariat of the U.N. (Trygve Lie, Cordier, etc.).

It seems to me that in the attitude which Israel adopted yesterday in the matter of the Interim Committee ("Little Assembly"), and in the statement which Aubrey made in explanation of that attitude,[3] we can see a good augury – and perhaps the seeds of fruitful action in the General Assembly itself.

It seems to me that an offensive in the interests of world peace, with Israel taking the lead, or at least a clear and positive stand, would enormously strengthen our general political position. Therefore, quite apart from the prestige and status it would give us in world affairs, it would make

3. בישיבת ועדת־הביניים ("עצרת זוטא") ב־10 באוגוסט 1949, נדונה הצעת ארצות־הברית להמליץ בפני העצרת הקרובה על הארכת קיומה של הוועדה ללא הגבלת זמן. ועדת־הביניים הוקמה על־ידי העצרת הכללית של האו"ם בסוף 1947 כגוף זמני שיטפל בתקופה שבין מושבי העצרת בבעיות שתוגשנה לו מטעם העצרת. ברית־המועצות וחברות הגוש המזרחי התנגדו להקמת ועדת־הביניים והחרימו אותה. הן טענו שהקמת הוועדה סותרת את מגילת האו"ם וכל מטרתה לעקוף את הווטו הסובייטי במועצת־הביטחון.
ישראל החליטה להימנע בהצבעה על ההצעה האמריקאית ובנאום קצר הסביר אבן כי למרות שישראל מעריכה את חשיבות הוועדה היא סבורה שהרכבה פגום ויש לעשות כל מאמץ לשתף בעבודתה את ברית־המועצות וחברות הגוש המזרחי (ראה ידיעות לנציגויות ישראל בחו"ל, מס' 22, 24.8.1949, 130.02/4364/1; שם בטעות: 11 באוגוסט).

unassailable our position on the matters which for the moment concern us most closely. Israel would become a force to be reckoned with in the U.N. I believe Jacob Robinson once told me that we had no idea how great were the expectations which many U.N. circles had of our membership of the U.N., and it seems to me that these circles would not be at all surprised if we took an initiative on the lines suggested above. I think further that even the Arab States, which, situated geographically as they are between Israel and India, have exacly the same interests as we and India have, if only they knew it, would in due course come to see that there was something good and useful about Israel after all.

The argument as I have developed it in this letter may be a little crude, as I have dictated it at some speed and all in one piece, but I think the general lines will be clear. I should very much like to hear your opinion. I am sure that our best chance lies in long-term political strategy and planning, and not so much in immediate tactical considerations. The 100,000 scheme was a matter of immediate tactics and as such, I suppose, served its purpose. But now we must look beyond it.

Yours ever,

W.E.

P.S. The fact that in the recent vote in the Interim Committee (''Little Assembly'') Australia, India, Sweden, Burma, Pakistan, Egypt, Guatemala and Venezuela abstained with Israel completely fortifies, in my view, the argument I have developed above. It at least gives us a line on the scope of the support we might expect if we came out in defence of the rights and independence of small States.

W.E.

201

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 12.8 התקבל: .Coded Tel. W348 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/1 נוסח יוצא:

Washington, 11 August 1949

Learned Porter reported to State Department, Shiloah told him President satisfied our offer hundred thousand and unaware claims on our territory. Apparently matter caused concern [State] Department suspecting us trying renew old rift on Palestine between White House and themselves.[1] This explains McGhee's hint my last conversation[2] and possibly Clifford's reference territorial question.[3] Close relations President–Acheson presently facilitating Department efforts prevent White House interference Lausanne. Our interest President instructing [State] Department himself and his views not be communicated by our people to anyone. Otherwise my own position and relations with [State] Department and White House made extremely precarious.[4]

Elath

201

1. השווה מברק אצ׳יסון אל פורטר, 9.8.1949, המאשר את דבריו של אילת (*FRUS, 1949, VI, p.* 1291). בתשובה על דיווחו של פורטר הנחה אותו אצ׳יסון להבהיר חד־משמעית לשילוח כי אין כל יסוד להערכות הישראליות וכי אין הבדלי גישות בין הנשיא, מחלקת המדינה ומשלחת ארצות־הברית בלוזאן. במקביל נתבקש רוס למסור תוכן הדברים לאבן. (ראה מס׳ 202 והשווה מס׳ 225.)
2. ראה מס׳ 194.
3. ראה מס׳ 195.
4. במברק תשובה ניסה שרת להרגיע את אילת וביקש להגן על שילוח; לדעתו, פירש שילוח כהלכה את תגובת הנשיא, ונהג כשורה כשחילק את התרשמותו עם פורטר מבלי שציטט ישירות מדברי הנשיא (IW158, 12.8.1949, 130.09/2308/3). במקביל הבריק שרת לשילוח על דאגת אילת וביקש ממנו הבהרה (LS103, 13.8.1949, 130.09/2317/8). שילוח השיב כי לא הכשיל את אילת ונזהר בלשונו בעת שיחתו עם פורטר; פורטר עצמו לא הראה לו את המברק מאצ׳יסון, כנראה מתוך אי־נוחות ומבוכה, ורק כבדרך אגב מסר לו את עיקר תכנו. (SL102, 14.8.1949, 130.02/2442/6.)

202

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 12.8 :התקבל .Coded Tel. X481 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/1 :נוסח יוצא

New York, 11 August 1949

Assume Reuven [Shiloah] cabled you contents Acheson's cable to Porter re Elath–Truman talk.[1] Upon [State] Department's instructions Ross showed me telegram. Replied that version as reported by Porter incorrect, my report to Shiloah based on Elath information whose report said President stated had not heard about any intentions take part Negev from us and expressed his appreciation on gesture repatriation as step in right direction. Added we are satisfied have exact knowledge of what was said on this official occasion. Challenged Ross asking him whether [State] Department agrees figure reasonable, he replied "is constructive step" but [State] Department concerned finality figure with fear that after all parties announced their quotas unallocated remainder refugees left over which may necessitate increase our figure. Replied we announced figure order break deadlock and obtain Arab commitments, did not see why any remainder should exist. Discussing Lausanne referred McDonald's representations re direct talks[2] and our position this regard. Ross replied he surprised McDonald's interpretation. His understanding [State] Department's line they were opposed Zaim–B[en] G[urion] meeting before preliminary results achieved Lausanne but are not opposed their negotiations later.[3]

Eban

202

1. ראה מס' 201 והערות 1–4. על שיחת אילת–טרומן ראה מס' 159 ו־177.
2. ראה מס' 166.
3. השווה *FRUS*, 1949, VI, pp. 1256-7.

203

א. אבן אל א. קורדייר (ניו יורק)
A. Eban to A. Cordier (New York)

Copy: 130.02/2424/23 :העתק

New York, 11 August 1949

Dear Mr. Cordier,

In the light of our conversation this afternoon, and in view of the Secretary-General's early return, I take this opportunity of putting in writing some of the personal reflections which I have already offered to you orally.[1]

(2) I believe that the form in which the Secretary-General has listed the Palestine discussion for the forthcoming session of the General Assembly is logical and sound.[2] When the December 11th resolution was about to be accepted by the General Assembly Mr. John Foster Dulles, on behalf of the United States, correctly stated that the question of Jerusalem and the maintenance of the cease-fire were *the only two problems which had not been handed over to the complete jurisdiction of the parties*. It is fair to add to this enumeration the problem of refugee assistance, for which the United Nations has an undeniable responsibility.

(3) On the other hand, it would be wrong, if it can be avoided, to stir up an acrimonious and controversial debate on issues which, according to the General Assembly and Security Council resolutions, are essentially matters to be settled by negotiation and agreement.

(4) I am confident that the General Assembly would dismiss as a far-fetched absurdity any contention that the parties involved are incapable of settling their outstanding question, including their common boundaries, by negotiation and agreement. They are under mandatory obligation from the General Assembly and the Security Council to settle these problems by precisely those means. To suggest abandoning these means in favour of unsolicited arbitration of international bodies would constitute a reversal of the decision which the General Assembly adopted on December 11, and which the Security Council endorsed only this morning.[3] The General Assembly does not enjoy reversing itself each year. If on December 11 the General Assembly could believe in the possibility of a negotiated agreement, how much more

203

1. אבן שיגר לקורדייר את המכתב שלפנינו לקראת שיחותיו עם ראשי הממשל בוואשינגטון ועם המזכיר הכללי של האו״ם על הדיון הצפוי בשאלת ארץ־ישראל בעצרת הקרובה של האו״ם; קורדייר, שהסכים עם עיקרי טיעוניו של אבן, הבטיח להעביר את הדברים לבני שיחו. (ראה אבן אל איתן, 12.8.1949, 130.02/2424/23).
2. הנוסחה שהגיש המזכיר הכללי כללה שלושה סעיפים: הצעות למשטר בינלאומי בירושלים, הגנה על המקומות הקדושים, סיוע לפליטים. על שני הסעיפים הראשונים עמדה לדווח ועדת הפיוס ועל הסעיף השלישי – המזכיר הכללי של האו״ם.
3. ראה הערת־עורך, עמ׳ 361–362.

reluctant will it be now to despair of such a possibility with four separate acts of successful negotiation lying behind us? I doubt whether the General Assembly, any more than the Security Council, would be prepared to contradict Dr. Bunche's conclusion that "once the parties could be brought together they could reach honourable agreement".

(5) These are in themselves powerful reasons why the Lausanne Conference or some other form of conciliation should continue. If Israel and the Arab States formally decided to break off the conference there would be some grounds for accepting their decision, but I believe that I can anticipate the indignation of the General Assembly if the decision to break off these negotiations were taken or inspired not by either of the parties, but by the Conciliation Commission which, as M. Chauvel said this morning, is merely a "facility at the disposal of the parties". As I told you today, the direct conversations between our representatives and Arab representatives at Lausanne (which continue despite a conspicuous lack of encouragement) have revealed no disposition on the Arab side to despair of a negotiated agreement, although some of them invoke, as they are perfectly entitled to do, reasons which make it difficult for them to conclude an agreement with us in the early and immediate future.

(6) If the conciliation effort, as at present conducted, should fail, our own view will frankly be that this is due not to any impossibility of reaching agreement between the parties, but to the circumstances surrounding this particular conciliation effort. The General Assembly will inevitably become involved in a minute and detailed discussion of the exact reasons for this failure. It will ask itself why it was impossible to bring the parties together; whether the efforts to bring them together directly were enthusiastic and sustained; whether there is any evidence to show that there was inadequate support for direct meetings; whether any principles were advocated by the Conciliation Commission which did not rest literally and austerely upon the resolution of December 11, but were inspired by the national policies of the conciliators; whether the negotiation effort followed the lines intended by the December resolution and was allowed to manoeuvre with complete freedom from any previous resolutions or policies; whether each party offered serious proposals on a comprehensive settlement of all outstanding questions; whether each party accepted all proposals for mediation and contact; which of the States in the Near East undertook any specific commitment for Arab refugees; whether the governmental character of this commission, as distinct from the purely international character of the Mediator, played any part in the failure, etc. Frankly, from the purely parliamentary point of view our delegation would have much to welcome in such a discussion. We have not the slightest reason to complain of the manner in which our fortunes emerged from each of the four previous sessions, especially as we entered them all with very dubious prospects. It may well be that the success of the Mediator and the difficulties encountered by the Conciliation Commission have much to teach us about the technique, the procedures, and the organisational forms

of conciliation agencies. Yet we feel that an inquest on failure, however illuminating, would be infinitely less desirable than an obstinate and tenacious continuation of progress towards an agreement.

(7) Moreover, most of the problems outstanding between the two countries cannot be solved except by agreement. They certainly cannot be solved by the General Assembly. Let me illustrate this with the territorial question. Last year the General Assembly refused to agree that Central Palestine should be annexed to Transjordan. I doubt if it could be persuaded to vote for that annexation this year, especially as the Arab States themselves are not agreed about this proposition, and several other member States are not prepared irrevocably to write off the prospect of an independent Arab State. If territorial changes were to be suggested which appreciably alter the armistice positions, the Assembly could not fail to be conscious that it was hacking away at the newly established foundations of an existing agreement before being assured that its new conclusions would enjoy the same degree of mutual consent. Further, if the changes advocated were not merely to alter the armistice positions without the consent of the parties, but were also to involve the annexation by one member State of territory belonging undoubtedly to another member State, then the gravest issue of sovereignty, of legal competence and of precedent would be involved. It is certain that any such decision would set on foot not a phase of progress towards a settlement but a phase of prolonged international and judicial controversy in the organs of the United Nations and perhaps the International Court. In the meantime the armistice would exist in an embittered atmosphere.

(8) From this it will be seen that almost any specific territorial proposals that the Assembly were to make would be likely not to expedite agreement but only to endanger agreements already existing. The same is true of any attempt by the General Assembly to canalise or restrict the limits of future negotiations. The December 11 resolution in its fifth paragraph has the overriding advantage that it calls the parties to negotiate without prejudging their case in any way. It thus virtually removes any excuse for not negotiating. If the General Assembly were now to lay down any restrictive basis of negotiation, e.g., on the territorial question, it might well be preventing those negotiations from commencing at all. A member State can hardly justify forever a refusal to negotiate freely for a settlement with its neighbours. On the other hand, a member State cannot be forced to negotiate on a basis which it considers disadvantageous and which is imposed upon it from outside. It is clear, therefore, that if the General Assembly has faith in the idea of reaching an agreement by negotiation it will find itself logically compelled to keep the terms of reference for such negotiation as open and impartial as they are in the December 11 resolution. From the viewpoint of an effort to direct negotiations Paragraph 5 of the December 11 resolution cannot be improved upon. Incidentally I have heard no complaint against it from either part[y] concerned.

(9) I conclude that to abandon conciliation would lead us into a far worse atmosphere than to continue it, even in the present difficult situation. The only advantage that I can predict is that the General Assembly might alter the negotiating procedure either by eliminating the conciliating agency entirely, or by appointing a single mediator to act in the spirit and example of Dr. Bunche. The fact that Israel and an Arab State have never met together without eventually reaching an agreement is bound to hover over the General Assembly as a constant deterrent against counsels of despair. The enormous intricacies of the outstanding questions and the complete indispensability of agreement would be added incentive.

(10) Finally, there is the grim warning of previous attempts at imposed solutions. You will recall that the trusteeship proposal for Palestine and the Bernadotte conclusions failed to win support in the General Assembly, while the November 29 resolution has hardly been implemented precisely or approximately in any single vital respect. I believe that it is a true summary of the work of the United Nations as a whole to say that there are no precedents for the imposition of solutions upon any party without its consent, while there are a number of inspiring examples of successful attempts at conciliation, mediation and negotiated agreements.

(11) I believe it would be wrong to equate the prospects of agreement with the prospects of the Palestine Conciliation Commission. I was impressed by the general sentiment in the recent Security Council debate in favour of adapting everything possible to the will of the parties. Both the Israeli and Arab Governments are becoming increasingly conscious of their maturity and of their ability to settle their outstanding problems themselves. This sentiment was reflected in our common approach to the problem of eliminating the remnants of international control under the armistice. These sovereign States cannot possibly be told that they must either have reached a settlement by September 20th or have their affairs settled for them from outside. The parties are certainly obliged to reach a final settlement by negotiation. If they like they may negotiate through the Palestine Conciliation Commission; if they prefer it they can negotiate without the Commission. They are free if they can to reach a settlement before September 20. If they prefer it they are entitled to reach a settlement after September 20. Should they decide that any particular time is inopportune for a territorial discussion nobody is entitled to force them to any such discussion. If they were to decide to maintain the present situation for six months or more and to make a renewed effort at conciliation after that, they have an absolutely uninhibited sovereign right to make that decision and have it respected. There is no house on fire. After today's meeting of the Security Council there are no grounds for saying that unless the final settlement is reached by a certain date hostilities may break out again. I must repeat again that Israel will be responsible for no loss of time of postponement in negotiating the final agreement. There is nothing that we are not immediately ready to discuss. Yet I believe, as I said in the Council, that the calendar is the enemy of conciliation. To draw drastic conclusions from

any temporary failure would be to incur before history the charge of having lost an opportunity of agreement through lack of patience. I hope that if it came to the point we could persuade the General Assembly not to incur such a responsibility. I believe, however, that it would be appropriate for those charged with the preparation of the next session to reflect on these issues before a decision is reached.

I remain, Yours very sincerely,

Aubrey S. Eban

204

א. אבן אל א. אילת (ואשינגטון)
A. Eban to E. Elath (Washington)

Orig.: 93.08/376/35 :מקור

New York, 11 August 1949

Dear Eliahu,

I enclose a batch of letters arriving by courier from Lausanne this morning. I shall not have time before my departure to study them more carefully, and so I would be grateful if you could bring them back on Tuesday.

At the moment, however, one thought arises in my mind out of Reuven [Shiloah]'s descriptions of his talks with Porter,[1] as well as my conversations with Reuven. It is true that Israel and the Arab States are obliged to negotiate until they reach an agreement. They are however under no obligation whatever to reach that agreement by September 20th, or by any other fixed date. They are perfectly free to be governed by their own political considerations in this respect. In the United Nations almost everybody, except the U.S.A., fully understands that the settlement of outstanding questions, except that of Jerusalem, has left the framework of international decision and has become a matter for the complete sovereignty of the parties. This was stated categorically by Mr. Dulles on behalf of the U.S.A. on Dec. 11th.[2]

With the armistice agreements signed amidst renewed expressions of peaceful intention the question of a final territorial settlement remains important but certainly not urgent in terms of weeks. The world will not come to an end if this question is not fully settled by the forthcoming Assembly. I notice that the Egyptian representative invoked internal reasons in his country against formal acts within the next couple of months. Surely in the light of these facts and the sometimes forgotten fact that the parties are sovereign States, we should now take the following line:

204

1. ראה מס' 186.
2. ראה *GAOR, 3rd Sess., pt. 1, Plenary*, pp. 953-5.

Israel and the Arab States are under an obligation to settle their outstanding problems by peaceful means. If they like they may do this through the Commission; if they prefer it they may do it directly. If they like they can do it before September 20th; if they prefer it they can do it after September 20th. If they choose to maintain the *status quo* for six months and make an effort to reach agreement thereafter, they are perfectly entitled to take that course.

After today's resolution[3] it cannot be said that any threat to the peace is involved in this regard. The Governments directly concerned cannot be pushed or jostled by outside factors either into premature agreement, or what is more important, into premature conclusions of chronic disagreement. I think that it would be worth while to spread the idea in influential circles that there is not the slightest reason to despair of Arab–Israeli agreement and that there is no alternative to any such agreement even if it be hard to obtain. I believe that many circles still retain the old-fashioned idea, for which there was some basis when fighting was going on, that definitive settlement was a most urgent international purpose. It is quite possible that the world situation will be improved if the peace treaty for Germany could be concluded at once. But since the present situation is not one of warfare or imminent violence, U.S.A. and U.N. policy does not have to keep on restlessly forcing the pace.

I believe that psychologically one of the troubles is that the U.S.A. representatives are continually trying to achieve success in a matter of weeks. I notice from the enclosed correspondence that the Frenchman,[4] who is a career diplomat, is not impressed by any such impetuosity.

You will have seen my telegram about a talk with Cordier[5] and a letter to him[6] which sets out these ideas in more detail.

Yours,

A.S.Eban

3. ראה הערת־עורך, עמ' 361–362.
4. ק. דה־בואסנז'ה. ראה מס' 199.
5. לא נמצא.
6. ראה מס' 203.

205

א. אבן אל ו. אוסטין[1] (ניו יורק)
A. Eban to W. Austin (New York)

Copy: 130.02/2414/26 :העתק

New York, 11 August 1949

Dear Ambassador Austin,

My Government has been concerned for some time to restore freedom of passage for legitimate shipping passing through Suez on the way to Israeli ports. Our appeal on this matter to the Mixed Armistice Commission did not succeed since this point was not specifically covered in the armistice agreement with Egypt and there existed no authoritative ruling by the Mediator.[2]

Today the situation has changed. The Security Council resolution marks the legal end of hostilities.[3] Moreover, Dr. Bunche has given an authoritative ruling in the clearest terms. Addressing the Security Council on August 4th he said:

> The entire heritage of restrictions which developed out of the undeclared war should be done away with. There should be normal access, restrictions on importation and immigration should be eliminated, there should be free movement for legitimate shipping, and no vestige of the wartime blockade should be allowed to remain, as they are inconsistent with both the letter and spirit of the armistice agreements.

We have been in touch with the United Kingdom Government on this matter, both in London and at Lake Success. We have been assured that that Government has the same object in this matter as the Government of Israel, namely that all restrictions should be removed. I enclose a letter from Sir Terence Shone[4] to that effect.

While hoping that the United Kingdom efforts will succeed, my Government is bound to take the necessary formal steps arising from Dr. Bunche's ruling. We propose to address the Chairman of the Mixed Armistice Commission calling attention to the Security Council's resolution and to Dr. Bunche's ruling, and enquiring whether we may assume that the Egyptian Government will adapt its practice to the conclusions reached by the Mediator and the Security Council. The Chairman of the Mixed Armistice

205

1. וורן אוסטין, הנציג הקבוע של ארצות־הברית באו"ם.
2. ראה מס' 33 והערות 1 ו־2 שם.
3. ראה הערת־עורך, עמ' 361–362, ומס' 220.
4. סר טֶרֶנס שוֹן, ממלא־מקום הנציג הקבוע של בריטניה באו"ם. המכתב לא נמצא, אך ראה את תוכנו במברק ששיגר אבן אל שרת ב־11.8.1949, X478, 93.01/2202/1.

Commission is a United States Officer. In the event that the United States may be called upon to use its influence in this matter, either through the Mixed Armistice Commission, or by virtue of its friendly relations with both Governments involved, may I express the hope of my Government that the action taken by the Security Council and the ruling of the United Nations Mediator will have a decisive effect in support of the objective which the Government of Israel, as well as the Government of the United Kingdom is here seeking.

It is obvious that after the Security Council's resolution and Dr. Bunche's ruling, any acts of seizure would have a graver effect than before. Such incidents would be prejudicial to the future relations between Israel and Egypt which we hope will move progressively towards normality. We are therefore most anxious that the matter should be settled by diplomatic means without further public debate.

I have the honour to remain, Yours sincerely,

Aubrey S. Eban
Permanent Representative of
Israel to the United Nations

206

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)

M. Sharett to A. Eban (New York)

מקור: 93.03/87/11

תל אביב, 12 באוגוסט 1949

אבא היקר,

שתי ידיעות מקוטעות:

(1) משרד הפטריארך היווני–אורתודוקסי הודיע לוועדת הפיוס כי כנסייתם תהיה מוכנה לקבל כל הסדר לגבי ירושלים שיוחלט עליו באו"ם. כוונת ההודעה הזאת היתה לרמוז, כי אין הכנסיה עומדת דווקא על בינלאומיותה של ירושלים. סיבת ההסתייגות לגבי המשטר הבינלאומי נעוצה בפחד פן משטר זה ירים את קרן הכנסיה הקתולית על חשבון הכנסיה היוונית. ממשרד הפטריארכיה הודיעו במפורש ליעקב הרצוג, כי אם יתברר ממהלך הדיונים באו"ם שיד הוואטיקן עלולה להיות על העליונה, תגייס הכנסיה היוונית–אורתודוקסית לעזרה את כל המדינות אשר כנסיה זו שלטת בהן והם בטוחים גם בעזרתה של ברית־המועצות.

(2) בהיות קונסול גואטמלה בתל אביב, [. . . . .][1] וייסמן, בגואטמלה סיטי בחודש מאי שעבר, הוגד לו במשרד החוץ כי ממשלת גואטמלה ענתה בשלילה לפנייתו של

206

1. ארבע מלים לא הודפסו כאן.

הנונציוס בדבר תמיכת גואטמלה באו"ם בעמדת הוואטיקן בשאלת ירושלים. ממשלת גואטמלה הוסיפה כי לא רק שלא תתמוך בעמדת הוואטיקן בדבר משטר בינלאומי אלא בפירוש תחייב את כלילת ירושלים במדינה היהודית.

שמעתי את הדברים רק אתמול מפי הקונסול וראיתי להודיעך שמא לא הגיע הדבר לאוזניך עד כה.

בכל הברכות,

מ.ש.

207

הנשיא טרומן אל הנשיא וייצמן (רחובות)
President Truman to President Weizmann (Rehovoth)

Orig.: 105/1747 :מקור

Washington, 13 August 1949

PERSONAL

Dear President Weizmann:[1]

Thank you for writing me personally[2] with regard to our note of May 29, 1949,[3] and your Government's reply of June 8.[4] I appreciate your desire to remove any misapprehension regarding the position and intentions of your Government. I am certain a personal talk would be helpful. As this is not possible at the present time I shall endeavor to answer certain of your points.

It is true that many long months have passed since the Palestine question was first referred to the United Nations. On the other hand, it is our belief that the United Nations has made remarkable progress in view of the complexity of the problem. It may also be true that, in theory, a single individual such as Count Folke Bernadotte or Dr. Ralph Bunche would have been able to proceed more rapidly than a commission consisting of three or more members. In practice, however, experience has demonstrated that a single individual can only succeed with active assistance on the part of interested governments. We believe that the present Palestine Conciliation Commission has been able to function effectively, when one considers that it is responsible for negotiating a longer range political settlement whereas the Acting Mediator's functions were confined to the achievement of shorter range military agreements.

The proposals which the Israeli delegation at Lausanne has advanced have undoubtedly been helpful to the Palestine Conciliation Commission.

207

1. מכתב זה נוסח בידי וילקינס ממחלקת המדינה (ראה הערה 1 למכתב ב־1305, FRUS, 1949,VI, p.). ונמסר לידי שגריר ישראל בוואשינגטון ב־18 באוגוסט (ראה מס' 225).
2. מס' 104.
3. מס' 42.
4. מס' 64.

Although some of these proposals have not been adopted, it may be recalled that the representatives of Israel, Lebanon, Syria, Transjordan and Egypt on May 12, 1949 were signatories to a protocol[5] of the Commission which should have the effect of facilitating further discussion of all questions, including the refugee problem, and thereby of achieving a final peace settlement. It seems reasonable to consider the Arab agreement to the protocol of May 12 as a general reply to the Israeli proposals.

With regard to the general question of the Arab refugees, you may recall that the General Assembly resolution of December 11[6] provided that the refugees wishing to return to their homes and live at peace with their neighbors should be permitted to do so at the earliest practicable date, and that compensation should be paid for the property of those choosing not to return. I am, therefore, glad to be reassured by your letter that Israel is ready to cooperate with the United Nations and the Arab states for a solution of the refugee problem; that Israel pledges itself to guarantee the civil rights of all minorities; that Israel accepts the principles of compensation for land abandoned by Arabs; that Israel declares its readiness to unfreeze Arab accounts under certain conditions; that Israel has set up a custodian of absentee property; and that Israel is ready to readmit members of Arab families.

It may be noted, however, that in making these proposals the Israeli delegation made them conditional, in general, on the conclusion of peace and other limiting factors, and that the representatives of the Arab states, on the other hand, considered the General Assembly resolution as imperative and mandatory.

With regard to (1) access to ports and means of communications, and (2) the delimitation of frontiers, it again seems reasonable to believe that the protocol of May 12 might be considered as a constructive basis on which these matters could be discussed. With regard to the Jerusalem question, it is my understanding that the Palestine Conciliation Commission has made excellent progress during which it consulted all interested parties and that it is presently in the process of preparing its report on this subject for the General Assembly in accordance with paragraph (8) of the General Assembly resolution of December 11.

In view of these developments at Lausanne, I believe one may conclude that the Arab representatives are prepared to enter into negotiations with the objective of achieving a peace settlement. This conclusion would appear to be reinforced by the Commission's communiqué of July 28, which reports that "the Arab delegations and the delegation of Israel have given express assurances regarding their intentions to collaborate with the Commission with a view to the definitive settlement of the Palestine problem and to the establishment of a just and permanent peace in Palestine."

The Commission has already activated a number of subsidiary groups, such as the General Committee, the Jerusalem Committee, and the Technical

5. ראה הערת־עורך, עמ' 50–51.
6. ראה נספח א.

Committee on refugees. It is my understanding that the Commission now has your project regarding additional sub-committees under consideration and that the Commission might take advantage of your project to facilitate further discussions.

With regard to direct negotiations, it may be recalled that the General Assembly resolution of December 11 provides for negotiations conducted either with the Palestine Conciliation Commission or directly. Thus far the representatives of the Arab states have been unwilling to enter into direct talks. It may be hoped, however, that further progress at Lausanne might make it possible to conduct negotiations both with the Palestine Conciliation Commission and directly.

With regard to the refugee problem, we are of the opinion that primary responsibility for a solution to this problem rests with Israel and the Arab states and that, assuming all concerned are willing to approach it realistically and constructively, the United Nations, including its individual members, might be willing to assist the states concerned in reaching such solution. It is reassuring that Israel, for humanitarian reasons, is ready to contribute as far as it can toward a solution of this problem and has been readmitting Arab refugees and is ready to reunite Arab families.

During your recent visit to the United States I talked to you about my feelings regarding the refugees and the question of a final territorial settlement. These views were repeated in the recent exchange of notes between your Government and mine. I would be less than frank if I did not tell you that I was disappointed when I read the reply of your Government to our note of May 29. Even after talking with Ambassador Elath,[7] following his recent return from Tel Aviv, I am not certain that the present proposals of your Government will affect the current conversations at Lausanne in such a way as to achieve a lasting peace between Israel and the Arab states.

Whether or not one can say that Israel has cooperated with the Commission, it seems to us that the views of the Israeli Government are in many respects at variance with the General Assembly resolution of December 11. The views of the Israeli Government may also be considered as failing to take into account the principles regarding territorial compensation advanced by the United States as indicated in our Aide-Mémoire of June 24.[8]

With regard to territory, your reassurances that Israel has no aggressive designs against anyone and that it is not looking for additional territory are appreciated. We can understand that you might be somewhat apprehensive on security grounds; nevertheless, it seems reasonable to believe that the conclusion of armistice agreements with the neighboring Arab states should prove reassuring and that both Israel and the Arab states on the basis of the General Assembly resolutions of November 29, 1947, and December 11, 1948, should be able to discuss the territorial question.

I sincerely hope that both Israel and the Arab states will continue the

7. השווה מס' 159 ו־177.
8. מס' 105.

discussions at Lausanne in a conciliatory spirit and with a greater understanding of the problems which exist between them. If both sides undertake an approach of this kind a settlement in Palestine would be greatly facilitated. Such a settlement would be an extremely important contribution to the stability of the Near East and well-being of its peoples. It would, in addition, provide a basis on which it would be possible more constructively to plan for the future.

Very sincerely yours,
Harry Truman

Kindest personal regards.[9]

H.S.T.

208

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מברק מוצפן ET82. התקבל: 15.8
נוסח יוצא: 130.02/2442/6

לוזאן, 14 באוגוסט 1949 (11.30)

ב־5 לאוגוסט נפגשו ראשי ממשלות סוריה והלבנון ודנו בגורלם המדיני של הנגב והגליל. מוסרים כי סוכם ביניהם לבקש את מצרים שתוותר על תביעותיה בנגב כדי להקל על המשא־ומתן בלוזאן ולסייע להוצאת שני הגלילים, המערבי והמזרחי, או לפחות אחד מהם מידי ישראל. הנימוקים – ביטחון ויישוב פליטים. לכשתתעורר שאלת הגבולות בלוזאן עומדת סוריה לפי בואסנג׳ה לדרוש בין היתר את סיפוח הגליל אליה.

ששון

209

ר. שילוח אל מ. שרת
R. Shiloah to M. Sharett

Recd: 15.8 :התקבל .Coded Tel. SL103 מברק מוצפן
Outg.: 130.02/2442/6 :נוסח יוצא

Lausanne, 14 August 1949 (19.00)

Rockwell in conversation with Liff[1] said: (1) World situation deteriorating; (2) Middle East of greatest importance in peacetime more so in war; (3)

9. הברכה האחרונה נוספה בכתב־ידו של הנשיא.

209

1. ראה סיכום של השיחה במזכר מאת ליף אל שרת, 14.8.1949, 130.02/2441/2.

U.S.A. has vital interests this area, must ensure Arab States remain within framework western security; (4) Israel disturbing element this scheme; (5) U.S.A. wishes no harm Israel but cannot go on pampering it; (6) U.S.A. never agreed southern Negev be retained by Israel; (7) U.S.A. convinced Israel can absorb more than hundred thousand *vide* Israel's attitude Gaza proposal.

Shiloah

210

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מקור: 130.02/2447/13

לוזאן, 14 באוגוסט 1949

אישי

למשה היקר שלום רב,

(א) החבר השני של המשלחת הלבנונית, מוחמד עלי חמאדה, מסר לי היום טלפונית שראשי המשלחות סוריה, הלבנון ומצרים, הריצו מברקי בקשה לממשלותיהם, שתשמנה לב לכך, שהוועדה הפוליטית של הליגה הערבית, שמתכנסת ב־20 לחודש זה באלכסנדריה, לא תקבל החלטות קיצוניות שיהיה בהן כדי לכבול את ידיהם, לצמצם את סמכויותיהם או לעכר את האווירה ולחבל בשיחות. כן אישר איש שיחי את אשר מסר לי בואסנג'ה ששלושת ראשי המשלחות הנ"ל הודיעו לחבר האמריקאי השני, רוקוול, על רצונם להמשיך בשיחות בלוזאן. לשאלתי לסיבת תביעתו הנפרדת של ראש משלחת עבר־הירדן ללכת לעצרת – אמר חמאדה: ראשית – עבר־הירדן מאמינה שבהתערבותן של אנגליה ואמריקה תאשר העצרת: (א) שאי־אפשר להקים יותר מדינה עצמאית בחלקים הערביים של ארץ־ישראל; (ב) שיש לצרף את החלקים האלה לעבר־הירדן, וכך תקבל עבר־הירדן אישור רשמי לכיבושיה בארץ־ישראל ולא תהיה יותר תלויה בחסדה של ישראל או בחסדן של מדינות ערב. שנית – מטעמים פנימיים רואה צורך עבר־הירדן להופיע בזמן הזה כקיצונית בכל דבר.

(ב) בשני הימים האחרונים מתהלך בואסנג'ה כ"שיכור ניצחון". הוא סבור ש"ניצח" את פורטר ביחס להמשכת העבודה בלוזאן. העובדה שמצאו האמריקאים לנחוץ להסביר למיניסטר החוץ הצרפתי דווקא בזמן הזה, שאין עדיין אצלם כל החלטה ביחס להפסקת השיחות בלוזאן מראה, לדברי בואסנג'ה, שהיה "שכר" להתפרצותו ערב נסיעתו של פורטר ולהודעתו הקטגורית שאין הוא רגיל לשמש גלגל חמישי בעגלה ואין הוא מוכן שיכתיבו לו את דעותיו ואת מסקנותיו.[1] אולם הוא מבקש מאתנו בכל לשון של בקשה שנהיה להבא גמישים יותר במשא־ומתן שלנו כדי שיוכל להוסיף להתנגד לכל הליכה לעצרת ולהוכיח כי הוא צדק בעמדתו ולא פורטר. אין הוא מבקש מאתנו ויתורים עקרוניים בשום בעיה. אין לו הזכות לדרוש זאת ואין הוא רוצה בכך.

210

1. ראה מס' 199 והערה 3 שם.

אולם כל רצונו שנזדיין בסבלנות ולא נדחה, למשל, בצורה החלטית וסופית כל דרישה, תביעה או הצעה שתבואנה מצד הערבים או האמריקאים גם אם הן אבסורדיות ומרגיזות את העצבים. נוסף לכך הוא רוצה שנפסיק בכלל לדבר על העצרת לא בשיחותינו הפרטיות עם חברי הוועדה ולא בהופעותינו בפניהם בישיבות רשמיות. וכן הוא רוצה שנתייעץ אתו לפני כל הליכה לישיבה עם הוועדה. לדוגמא: בעוד יום־יומיים עומדת הוועדה למסור לנו שאלון בענייני פליטים וטריטוריה.[2] ברי לו שהשאלון לא "ישמח" אותנו ביותר ועל כמה מסעיפיו נצטרך ללא כל ספק לענות בשלילה גמורה. אולם הואיל והוועדה תתן לנו ולערבים שהות של שמונה ימים כדי לענות עליו – רוצה היה שנסתייע בנסיונו הדיפלומאטי בניסוח התשובות גם אם תהיינה כולן שליליות. יש ניסוח שיכול לפוצץ את השיחות מיד ויש ניסוח שיחייב בירורים וימשוך את העבודה שבועות.

(ג) ד"ר אבא הלל סילבר,[3] ששוהה בימים אלה בצרפת, ערך לנו היום ביקור ב"בו־ריבאז'" שנמשך כשעה. שאל כמה שאלות ואיחל לנו הצלחה.

(ד) כזכור לפני כמה ימים התקשרתי עם ראש משלחת עבר־הירדן, פווזי אל־מולקי, והזמנתיו לשיחה. הוא ביקש שהות של כמה ימים כדי לקבל רשות מרבת עמון. עד כה לא התקשר אתי. אולם לפי מה ששמעתי ממקור מוסמך עומד הוא לנסוע בימים אלה ללונדון כדי להצטרף אל המלך עבדאללה, שיגיע ב־18 לחודש זה לאנגליה, ולהשתתף בשיחות ובהתייעצויות שיערוך עם הבריטים. לאחר התייעצות עם החברים ז. ליפשיץ וט. ארזי (ראובן [שילוח] נמצא בפאריס) החלטתי לשלוח דרישת־שלום אל המלך דרך ידידי ציר עבר־הירדן בלונדון, הנסיך ההאשמי עבד אל־מג'יד חיידר, לציין לפניו את העובדה שמולקי טרם נענה להזמנתי ולהסביר לו את הצורך בשיחות ישירות בינינו לבין משלחות ערב כדי לקדם את עבודת ועדת הפיוס בלוזאן. רצוף לזה העתק המכתב.[4]

(ה) בדעתי להזמין השבוע הזה את ראש המשלחת המצרית, עבד אל־מונעם מוצטפא, ולנסות להציע לו משא־ומתן ישיר מחוץ לכתלי ועדת הפיוס כדוגמת המשא־ומתן שניהל בזמנו ד"ר איתן עם פווזי אל־מולקי[5]. אם אצליח בכך נודיעך טלגרפית ונבקש הוראות.[6]

(ו) בשבוע הזה לא תהיה לנו ולערבים כנראה, כל ישיבה עם ועדת הפיוס. פורטר איננו וילטשין עומד לנסוע לכמה ימים לפאריס. ואילו בואסנג'ה רוצה לנצל את הזמן הזה ולערוך כמה ביקורים בתערוכות הציור בשוויץ. לעומת זאת יהיו לנו כמה ישיבות עם הוועדה הכללית בייחוד בקשר לשאלת הכספים הקפואים והקמת ועדת אקספרטים מעורבת ישראלית–ערבית בראשות אחד מאנשי או"ם. אבקשך, אפוא, להחיש את משלוח כל החומר שביקשנו בקשר לכך.

בברכה ובשלום, שלך,

אליאס

2. ראה מס' 213 (נספח).
3. יושב־ראש האגף האמריקאי של הנהלת הסוכנות היהודית.
4. הנספח לא הודפס כאן, אך נמצא בתיק.
5. ראה מס' 91 ר־113.
6. ראה מס' 218 ר־232.

211

א. הד אל מ. שרת
U. Heyd to M. Sharett

Recd: 15.8 :התקבל .Coded Tel. W353, W352, W351 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/5 :נוסח יוצא

Washington, 14 August 1949

At Elath's request, Ginsburg saw Porter – his close personal friend many years – and conferred last night three hours. Ginsburg reports following: "Porter returned from Lausanne own initiative without prior approval [State] Department, convinced further efforts Palestine Conciliation Commission useless, injurious U.N., U.S.A., prestige. Believes differences between parties too great for conciliation present time, that information available to Commission inadequate, unreliable, and that political situation within Arab states as well as Israel too delicate for imposed solution. Accordingly he concludes totally new approach required and has returned primarily to present his recommendations to [State] Department and secure [State] Department's assent for consulting France, Turkey. Porter begins his thinking with problem Arab refugees which he regards only serious obstacle general settlement. Instead attempting force acceptance any specific number refugees through Commission he proposes U.N. establish impartial expert committee to determine facts regarding numbers refugees and absorptive capacity each country concerned emphasizing particularly Syria, Transjordan, Israel. To my objection that Israel deeply, uniquely concerned regarding national security and for this reason alone could not conceivably abandon discretion as to numbers, Porter replied committee would have jurisdiction consider security as well as other factors and although recommendations would be given weight not binding parties. Regarding U.N. action lifting arms embargo[1] and danger general continuation British supported Arab rearmament and belligerency, Porter firm that British could and would be controlled. This point Porter fully recognized as essential dangerous factor. Porter further envisages Conciliation Commission would remain in existence, that an agent general be appointed to receive suggestions, recommendations, from any party, any time, that Lausanne be wound up by face-saving report announcing firm desire all parties for general settlement and unanimous acceptance in principle establishment fact-finding committee. Porter personally accepts view truce boundaries cannot be altered by conciliation and any alterations must be left to negotiations among interested parties. He aware this will require reversal Jessup and [State] Department position[2] but hopes this can be accomplished. If fact-finding approach accepted then Porter

211
1. ראה הערת־עורך, עמ' 361–362.
2. השווה מס' 63, הערה 1.

believes President and [State] Department will be willing recommend additional appropriations Arab relief which [State] Department hitherto has rejected. President described as adamant in refusal recommend appropriations for endless Middle East soup kitchen but expected cooperate if possibility for settlement in sight. Porter's discussions with Arabs also involved prospect substantial aid for Middle East development. Amount 250 million dollars to be expended under U.N. control. Porter has discussed his formula with Bunche who concurs completely and with McGhee and staff who are reluctant but not antagonistic. McGhee aware Porter's approach reverses his own which calls for repatriation 250,000 by Israel. From Porter's viewpoint essential neither side crystallize positions further and that there be no more public discussion regarding numbers. For this reason he personally stopped letter from Truman intended for Dr. Weizmann reiterating McGhee's 250,000 position in firmest possible way. Porter will seek Presidential approval Monday for his substitute formula and if granted will promptly contact France, Turkey. Porter believes on basis Lausanne conversations that Arabs would go along, but his views did not take account recent events Syria.[3] Porter intimated he might not return Lausanne but I believe he will probably do so. Told him that his withdrawal before solution found and agreed would have seriously adverse repercussions. If Porter's formula rejected in principle either by U.S.A., Israel or Arab states, he believes only alternative will be full dress U.N. debate with U.S.A. adhering both McGhee and Jessup positions. Regarding Israel he pointed to unexpended balance Export–Import Bank loan. Porter fully aware therefore that 50 million not yet under contract and obviously meant that lack cooperation would probably have financial repercussions.[4] He also indicated awareness that open break on Arab refugee issue might also impede United Jewish Appeal efforts. Porter rejected this type pressure for himself but obviously intended his remarks as warning regarding possible departmental positions. Regarding Jerusalem, Porter believes solution emerging as result efforts by interested parties and he not disposed rock boat midst negotiations. Porter angered by *Herald Tribune* Bilby story Saturday 13 August suggesting Israel may withdraw 100,000 offer. Regards this as ill-advised Government planted effort bring pressure on him when in fact he already confronting serious opposition in his efforts find solution which Israel can accept. Foregoing information received and transmitted in utmost confidence and must be treated as such. Believe Porter acting in absolute good faith and extremely eager find way out which all parties but particularly Israel can accept." Ginsburg's report ends.

3. ב־14 באוגוסט אירעה הפיכה צבאית בדמשק. בראש ההפיכה עמד קולונל סאמי אל חינאוי וחבורת קצינים שהתלכדה סביבו. חינאוי הוציא להורג את שליט סוריה ח. זעים ואת ראש ממשלתו מ. בראזי ומינה את עצמו לנשיא "מועצת המהפכה" ולרמטכ"ל סוריה.

4. ראה מס' 240 ומס' 242–244.

Elath will try see Porter himself after having your reaction. Please advise urgently.[5]

Cabling this report Shiloah.[6]

Heyd

212

א. נג׳ר אל ו. איתן
E. Najar to W. Eytan

Copy: 93.02/172/11 :העתק

Paris, le 14 août 1949

Cher Dr. Eytan,

Le journaliste Sablier[1] est venu me rendre visite à son retour de Lausanne. Il m'a transmis entre autres que les Français voyaient que les Américains voulaient faire sauter le travail de Lausanne. Ils ont l'impression que les Américains veulent affaiblir la France au Moyen-Orient pour la rendre plus conciliante en Afrique du Nord. Ce serait une reprise de la politique anglaise des dernièrs années. J'ai eu avec Reuven [Shiloah] qui a passé par Paris un long entretien à la suite duquel je devais rencontrer Parodi. Ce dernier vient malheureusement de quitter Paris jusqu'au 25 et je me suis donc entretenu avec Binoche qui se trouve pour le moment seul en charge de nos affaires.

Voici les points principaux de notre conversation:

(1) J'ai voulu tout d'abord vérifier si le Quai d'Orsay partagerait les vues de de Boisanger quant à l'intérêt de la France à ce que la question de la Palestine ne soit pas soulevée ou discutée à fond lors de la prochaine Assemblée et à ce que la Commission de Conciliation continue son activité. Binoche m'a déclaré que c'était là le point de vue du Quai et que je pouvais le transmettre. Bien entendu, m'a-t-il dit, nous ne sommes pas les maîtres de la situation à l'ONU. Il m'a expliqué que les Américains manifestaient "par tempérament" une certaine "précipitation" à régler l'affaire de Palestine et que cela pouvait briser beaucoup de fils patiemment tendus. Sur mon observation qu'il n'était pas trop tôt de se consulter sur la marche à suivre à Lake Success et

5. ראה מס׳ 222.

6. ראה מברק אל שילות, NA21, 15.8.1949, 93.01/2181/5. בתגובה כתב שילוח כי הוא נוטה להאמין באמיתות הדו״ח וכי על אף הסיכון בהקמת ועדה חדשה רואים חברי המשלחת הישראלית ״הישג עצום בוויתור ארצות־הברית על נוסח ג׳סאפ ועל תביעות מקגי להחזרת רבע מיליון״ פליטים. חברי המשלחת ממליצים ״לעודד את פורטר, אך לעמוד על המשמר ולהבטיח שסמכות ועדת המומחים לא תהיה מחייבת״. (מברק אל שרת, ET89, 16.8.1949, 130.02/2442/6.) עוד בטרם קיבל שרת את המברק הגיע למסקנה שגישת פורטר ״חיובית ביסודה וכבר תרם לבלימת לחץ ארצות־הברית״ על ישראל. הוא בירך את שילוח על פועלו בלוזאן. (מברק TE75, 1ל.8.1949, 130.09/2317/8.)

212

1. על רשמי ביקורו של סאבלייה בלוזאן ראה גם ארזי אל איתן, 7.8.1949, 130.02/2441/2.

que par ailleurs certains Etats arabes seraient prêts à suivre la France afin d'éviter une solution finale précipitée, Binoche m'a répondu que cet aspect de la question ne leur avait pas échappé et leur semblait important. Bien entendu le contact avec le Quai d'Orsay sera beaucoup plus nécessaire dans deux ou trois semaines. Binoche comprend parfaitement qu'en ce moment la France et l'Israël représentent deux éléments de résistance au Moyen-Orient et qu'à cet égard il existe entre nous une solidarité d'intérêts réelle.

(2) J'avais adressé vendredi une lettre à Robert Schuman pour l'informer de ce que le dépôt de Jérusalem sauterait le 15 août à midi.[2] Je vous ai câblé ce que m'a dit Binoche au sujet de la date – le 15 août est un jour de fête chrétienne – et au sujet de Riley.[3] J'ai dit à Binoche que je trouvais inadmissible de chercher à exploiter les mesures de précaution qui pourraient être nécessaires en vue de rejeter sur l'Israël la responsabilité de l'explosion, et j'ai fait valoir les arguments que vous connaissez. Binoche m'a répondu que, sans entrer dans des considérations de responsabilité, il croyait que nous aurions dû nous couvrir par les avis d'experts internationaux car personne ne peut exactement prévoir les effets d'une explosion. Le gouvernement anglais aurait approché vendredi le Quai d'Orsay en vue de déléguer un expert de ce genre. Neuville[4] a été chargé de demander à Moshe Dayan de changer en tous cas la date prévue, et Binoche m'a prié de vous transmettre ce qui précède.

(3) Esther Herlitz m'avait demandé de sonder le Quai d'Orsay pour savoir si la France serait toujours disposée à servir d'intermédiaire pour une rencontre entre des représentants syriens et israéliens. Dans le courant de la conversation j'en ai parlé à Binoche qui m'a affirmé que le point de vue français n'était pas modifié. Néanmoins il était préférable à son avis d'utiliser des circonstances plutôt que de les créer. If fallait qu'une occasion favorable se présente et pour le moment il ne la voyait pas. Binoche m'avait parlé à l'époque d'une rencontre Sharett–Zaïm,[5] dont je lui avais dit tout ignorer. Il m'a précisé hier que Zaïm avait estimé que comme chef d'Etat il ne pouvait rencontrer un ministre des Affaires Etrangères et qu'il n'avait pas confiance alors dans son propre ministre.

Veuillez agréer, cher Dr. Eytan, mes meilleures amitiés.

Emile Najar

2. המדובר בתכנית של צה"ל לפוצץ באותו יום מטען גדול של חומר נפץ שנותר מזמן המלחמה במנהרה סמוכה לשער שכם. ההחלטה על הפיצוץ נפלה בהתייעצות עם משקיפי או"ם בירושלים ובאישורם, אך שלטונות ירדן ונציגי מדינות זרות בישראל הביעו דאגה מהפעולה שעלולה היתה לפגוע לדבריהם ביסודות כנסיית הקבר ובבתים סמוכים באיזור. שלטונות צה"ל דחו את הטענות וביצעו את הפעולה, שכונתה "מבצע מטען", ב־23 באוגוסט 1949.
3. המברק לא נמצא. השווה בעניין ריילי מס' 220, סעיף 6.
4. רנה נויל, הקונסול הכללי של צרפת בירושלים.
5. ראה כרך 3, עמ' ל', ומס' 317–321 ו־323–328 שם.

213

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

העתק: 130.02/2441/2

לוזאן, 15 באוגוסט 1949

הבוקר היתה לנו ישיבה עם ועדת הפיוס שנמשכה כעשרה רגעים. ילטשין ישב־ראש. הוא הסביר במלים מספר את דחיפות בעיית הפליטים ומסר לנו את הממורנדום הרצוף בזה. הוא הביע תקווה כי במשך שמונה ימים נוכל לתת את תשובותינו על כל השאלות שמופיעות בו. הוסיף שהוועדה תמסור את אותו ממורנדום למשלחות הערביות ותדרוש אף מהן להשיב עליו במשך שמונה ימים. גדעון רפאל שעזב הבוקר את לוזאן בדרכו חזרה לניו יורק לקח אתו לאבא אבן את העתק הממורנדום – לידיעתו.

במשך השבוע הזה נשב אנו כאן על הממורנדום וננסה ללמוד אותו ולהכין תשובה עליו. אולם לא נגיש את תשובתנו בטרם שנקבל מכם את ההוראות הדרושות. בקשתנו אליכם, אפוא, להחיש עד כמה שאפשר את תשובתכם.

בהיות גדעון בלוזאן קיימנו בינינו התייעצות שנמשכה כמה שעות וסיכמנו לעצמנו את המצב כיום בלוזאן, ראובן [שילוח] יושב על עריכת הסיכומים והמסקנות ולכשיהיו מוכנים נמציאם לכם.[1]

א.ש.

נספח
APPENDIX

MEMORANDUM HANDED TO THE DELEGATIONS OF THE ARAB STATES AND TO THE DELEGATION OF ISRAEL IN LAUSANNE ON 15 AUGUST 1949

The United Nations Conciliation Commission for Palestine, in conformity with paragraphs 4, 5 and 6 of the General Assembly's resolution of 11 December 1948,[2] has concentrated, since the taking over of its functions, on establishing relations with all the parties interested in the solution of the Palestine problem, and on seeking with them the basis for a final settlement of all questions upon which they have not yet reached agreement.

Progress has been made in this direction, thanks to the effective and constant collaboration of the delegations present in Lausanne, which have been willing, in particular,

(a) to agree, with a view to achieving the aims laid down in the General Assembly's resolution of 11 December 1948 concerning the

213
1. ראה מס' 214.
2. ראה נספח א.

respect of the rights and the conservation of the property of the refugees, as well as questions of a territorial or other nature, to accept as a basis of discussion with the Commission the working document attached to the Protocol of 12 May 1949,[3] with the understanding that the exchange of views which would be undertaken by the Commission with the interested parties would bear upon the territorial adjustments necessary to the achievement of the aforementioned aims;

(b) to give, on 28 July 1949,[4] express assurances of their intention to collaborate with the Commission toward a final settlement of the Palestine problem and the establishment of a just and lasting peace in Palestine;

(c) to lay down the principle, on 3 August 1949,[5] that the repatriation of Arab refugees to Israel would form part of a general plan for a final settlement of the Arab refugee problem, and that the solution of that problem would constitute the first step in negotiations directed toward the final settlement of the Palestine problem.

The Commission, noting the results already obtained to date, considers it its duty to submit to the Delegation of . . . . a certain number of questions which will define in a clear and precise manner the position of the Delegation with regard to the aims established by the General Assembly of the United Nations, and which will consequently enable the Commission to determine in the best way, the line to be followed in its future work.

The Commission would be very grateful if the Delegation of . . . . . will supply it, as soon as possible, with answers to these questions.

CHAPTER I

Refugees

Is the Delegation of . . . . prepared to sign a declaration according to which:

1. The solution of the refugee problem should be sought in the repatriation of refugees in Israeli-controlled territory and in the re-settlement of those not repatriated, in Arab countries or in the zone of Palestine not under Israeli control?

It is understood that the repatriated refugees will become *ipso facto* citizens of Israel and that no discrimination will be practised against them both with regard to the civil and the political rights which they will exercise and to the obligations imposed upon them by the law of the land.

It is also understood that repatriation in Israel as well as re-settlement in the Arab countries or in the zone of Palestine not under Israeli control, will take place subject to technical and financial aid given to each party by the international community.

3. ראה הערת־עורך, עמ' 50–51.
4. ראה מס' 162 והערה 8 שם.
5. ראה מס' 174 והערה 4 שם.

2. In case a survey group should be charged by the United Nations with the establishment of major work projects in the Middle East with a view to facilitating the repatriation, resettlement and economic and social rehabilitation of the Arab refugees, as well as with the study of the conditions under which that program could take place, all the parties will undertake to facilitate the task of the survey group and to take all possible measures to aid in the implementation of such solutions as the group might propose?
3. All the parties will state specifically that the above-mentioned conditions concerning the Arab refugees will not prejudice the rights which the parties reserve in connection with the final settlement of the territorial question in Palestine?
4. The funds for emergency aid extended to the refugees must be renewed until technical and financial aid shall have been allotted by the international community?

Moreover, without committing its Government for the present or for the future, and taking account of the fact that no exact and detailed statistics exist with regard to the refugees, is the Delegation of . . . . . . prepared to present a provisional estimate of the approximate number of refugees which its Government would be ready to accept?

CHAPTER II

Territorial Settlement

Sole question: What territorial adjustments does the Delegation desire to make to the working document annexed to the Protocol of 12 May 1949?

Observation: At this juncture the Commission wishes to recall the importance of the territorial question, the settlement of which is linked to that of the refugee problem, and will enable the United Nations to put into effect in the future the measures necessary to ensure the economic development and prosperity of the countries of the Middle East.

214

ר. שילוח אל מ. שרת
R. Shiloah to M. Sharett

העתק: 130.02/2441/2

לוזאן, 15 באוגוסט 1949

א י ש י

משה היקר,[1]

כפי שכבר הברקתי לך,[2] נסעתי ביום ה׳ שעבר לפאריס, על־מנת להיפגש עם מקדונלד לפני הפליגו לארצות־הברית. התעוררתי לביקור זה גם לגופו ובייחוד משום ששמעתי מזלמן [ליף] כי מקדונלד וחבריו נפגעו על שלא ליווהו איש ממשרד החוץ לשדה התעופה ביום צאתו את הארץ.

כדי למנוע דיבורים על קנוניה ביני לבין מקדונלד סיפרתי לפורטר כי מטעמי ידידות ו־courtesy, אני נוסע לראות את מקדונלד לפני צאתו. פורטר כמובן אמר שיפה אני עושה. מצאתי את מקדונלד במצב רוח מדוכא. הביע חששות שמעמדו בבית הלבן ועוד יותר במחלקה המדינית מעורער, כי משתמשים בו כ״נער שליח״, ואין מתייעצים עמו לפני שקובעים מדיניות. הוא ינסה בימי שהותו בוואשינגטון לברר סופית אם יש טעם שימשיך בתפקידו. ניסיתי לעודדו ולהפיח בו רוח מלחמה. סיפרתי לו על רקע המשבר בלוזאן. אינני יודע אם המאמץ היה כדאי, אולם זכרתי לו חסד ראשונים. הוא העריך מאוד את בואי. אמרתי לו שקיבלתי הוראה ממך לעמוד על המשמר ולפגוש אותו באירופה בדרכו לארצות־הברית.

עמדתי לחזור באותו יום ללוזאן על־מנת לבוא שנית לפאריס ביום השבת לפגוש את גדעון [רפאל], אולם נפלתי למשכב ונשארתי שם במיטה עד אשר הגיע רפאל.

בהיותי בפאריס עודדתי את אמיל [נג׳ר] שבא לבקרני, להיפגש עם אנשי משרד החוץ הצרפתי לחזק ולתמוך בעמדתו של בואסנג׳ה לגבי המשך עבודת הוועדה. הוא בוודאי הבריק לך על שיחותיו.[3] בדרך כלל מצא שאנשי משרד החוץ הצרפתי תומכים בגישתו של בואסנג׳ה והם פועלים בכיוון זה בניו יורק ובוואשינגטון. אישור לכך קיבלתי גם מפי רפאל.

גדעון הגיע בשבת בבוקר. בילינו כל היום בשיחות וביום א׳ באנו יחד ללוזאן ושם ישבנו בצוותא וניסינו לסכם הערכתנו את המצב לאור נסיוננו בלוזאן. והרי הערכתנו את עמדת הגורמים הממלאים תפקיד בוועידת לוזאן:

(א) ה ו ו ע ד ה

(1) ט ו ר ק י ה. טורקיה היא הפחות עצמאית בין הממשלות המשתתפות בוועדה. מטעמי ביטחון היא נאלצת לתמוך בכל עמדה אמריקאית ואיננה שוקלת עמדתה

214

1. במכתב לוזאי שצירף שילוח ביום המחרת כתב לשרת כי הוא וחבריו חיברו את המסמך שלפנינו לפני שהגיעו פרטים על ההפיכה בסוריה ולפני שקראו את דו״ח גינסבורג (מס׳ 211). למרות המידע החדש שיגרו את המכתב כמות שהוא משום שלדעתם אין יסוד לשינוי עקרוני ״בהערכת גישתם של הגורמים השונים הממלאים תפקיד במשחק הלוזאני״. (130.02/2447/5).
2. מברק SL98, 10.8.1949, 130.02/2442/6.
3. ראה מס׳ 212.

מבחינת יחסי הכוחות במזרח התיכון. צייתנותה לארצות־הברית היא מוחלטת בשבועות האחרונים משום שהמשלחת האמריקאית התחילה מנמקת גישתה לפתרון הבעיה הארצישראלית בטעמי ביטחון ויחסי מזרח ומערב.

טורקיה בדרך כלל מרגישה כי עשתה מקח טעות בהסכימה להיכנס לוועדה. הנייטרליות ביחסי ערב–ישראל שהיא חייבת לנקוט בה כחברת הוועדה, מקלקלת יחסיה עם ארצות ערב. כמובן פוגעת חברותה בוועדה [ב]פיתוח יחסים דיפלומטיים וכלכליים עם ישראל.

לאור הנ"ל תתמוך טורקיה בכל מאמץ אמריקאי להחיש את פעולות הוועדה, ובאם לא תחול התקדמות ניכרת בעבודתה, לחסלה [ו]להעביר הדיון לעצרת. יש יסוד לשער שאם עד כינוס העצרת לא תגיע הוועדה לידי סיכום תתפטר טורקיה מתפקידה ותציע בחירת חבר אחר במקומה. כמובן אם ארצות־הברית תחליט על המשך קיום הוועדה ותלחץ על טורקיה להישאר – תיכנע. המסקנה היא שאין לסמוך על טורקיה כבן־ברית במאמצינו להעלות הוועדה על פסים חדשים ולמנוע העמדת עניינינו על סדר־יומה של העצרת.

(2) צרפת. צרפת בלי ספק גורם יותר עצמאי בוועדה. לצרפת אינטרסים מיוחדים במזרח התיכון. המלחמה בארץ־ישראל העלתה שעת כושר לשידוד מערכות באיזור זה, וחברותה בוועדה מאפשרת לה להשפיע על עיצוב דמות המזרח התיכון לפי רוחה. כאחד משלושה חברים בוועדה יש לה הרבה יותר השפעה מאשר כאחת מחברות העצרת ומכאן שהיא מבכרת הדיון בוועדה על דיון בעצרת.

השמירה על האינטרסים הצרפתיים מסורה בוועדה לקבוצת המזרחנים שבמשרד החוץ הצרפתי (בואסנג'ה עומד לקבל בקרוב את תפקידו של מרג'רי, מנהל המחלקה לענייני המזרח התיכון במשרד החוץ הצרפתי) ואילו בעצרת יתנהלו העניינים בידי המשלחת הכללית אשר ענייני המזרח התיכון מהווים רק פרט אחד במערכת העניינים עליהם נאבקת צרפת, ועלולה לוותר בעניין זה בשל עניינים אחרים. מכאן שמזרחני משרד החוץ הצרפתי מעוניינים להשאיר הטיפול בבעיה בתחומי הוועדה.

בואסנג'ה החבר הצרפתי מעוניין להביא עבודת הוועדה לסיום מוצלח גם מטעמי פרסטיג'ה וקריירה אישית.

גורם חיוני בעמדה הצרפתית הוא הסיכוי לתכניות פיתוח גדולות בארצות ערב. אם תתגשמנה תכניות פיתוח נרחבות ביזמתה ובחסותה של הוועדה, גם אם רוב האמצעים יבואו ממקורות אמריקאיים, יוכלו הצרפתים למלא תפקיד מרכזי בביצוען; יוכלו להחדיר לעמדות מפתח מומחים, מהנדסים ואנשי כלכלה משלהם, ובדרך זו להיבנות מבחינה כלכלית ולחזק השפעתם במזרח התיכון.

הצרפתים עשו הרבה הכנות לקראת מפעלי הפיתוח. הכינו מחקרים, שלחו מומחים לארצות המזרח העומדים הכן להתחיל בפעולה. האמריקאים אשר יספקו את מרבית הכספים, ואשר להלכה ישמשו הרוח החיה במפעלים הללו, לא עשו כל הכנות מעשיות. לא חקרו את הבעיות במקום, לא שלחו מומחים ללמוד צרכי ואפשרויות ארצות ערב. כל הדיבורים על תכנית מקגי אינם אלא פורמולות ערטילאיות אשר אין מאחריהן כל תכנית ממשית (יש כיום רק התכניות שהצרפתים והאנגלים העבירו אליהם לעיון).

המתחרים הרציניים לצרפת הם האנגלים אשר השקיעו הרבה עבודת מחקר בבעיות הפיתוח של המזרח התיכון, ומתפרצים למלא את התפקיד המרכזי בתכניות אלו. אם

תועבר הבעיה לעצרת, עלולים האנגלים לדחוק את הצרפתים לקרן זווית ולהשתלט על המפעלים.

הצרפתים חוששים שהאמריקאים מעוניינים להחליש השפעתם בצפון אפריקה והמזרח התיכון, ורואים בביטול הוועדה צעד בכיוון זה.

מהנ"ל ברור שהצרפתים הם בני בריתנו בכל מאמץ להתמיד בבקשת פתרון באמצעות הוועדה ובדרכי משא־ומתן עם הערבים (על אף שבעבר לא עודדו משא־ומתן ישיר) ולדחות עד כמה שאפשר העלאת הבעיה מחדש על סדר־יומה של העצרת.

למרות כל זה יש לזכור כי בסופו של דבר גם צרפת כטורקיה רתומה למרכבה האמריקאית, ואם תתעקש ארצות־הברית תיכנע גם צרפת.

לסיכום העמדה הצרפתית יש להוסיף כי לגבי הפתרון הסופי גם צרפת תתבע או לפחות תתמוך בתביעה הערבית לקיצוץ בשטחנו, אלא שבמקום לקצץ בנגב היא לוטשת עינה לקיצוצים בגליל – הגליל כולו או בחלקו. התכנית הצרפתית היא "לפייס" אותנו על־ידי תמיכה בעמדתנו לגבי הנגב הדרומי, ולפייס את הערבים על־ידי קיצוץ בצפון והפיכת השטח המקוצץ לאיזור לקליטת פליטים. אם תצליח בתכניתה זו יעלה קרנה בעיני הערבים, היא תוכל להתפאר שעזרה להקלת מעמסת הפליטים על העולם הערבי, וגם לקצץ בשטחה של ישראל. בדרך זו תגביר השפעתה בעולם הערבי בייחוד בסוריה ובלבנון. היא סבורה שאמריקה לא תוכל לעמוד בתוקף נגד תכנית זו באשר היא עולה בד בבד עם נוסחת ג'סופ[4] המפורסמת (בשיחה, לאחר הדפסת המכתב, עם רוקוול אמר לי כי אמריקה אמנם מבכרת פיצוי טריטוריאלי לערבים בנגב אולם היא מוכנה להסכים גם לפיצוי טריטוריאלי בגליל ולהשאיר הנגב הדרומי בידינו.)[5]

לגבי עמדת צרפת יש לזכור כי בבוא השעה תתמוך בתביעת סוריה לשינוי הגבול המזרחי של ישראל וסוריה בכדי "לתקן את העוול ההיסטורי". בכל החישובים התכסיסיים הצרפתיים יש להביא בחשבון שצרפת חרדה מאוד לוויכוח בעצרת בשאלת המושבות האיטלקיות ורצוי לה לדחות עד כמה שאפשר הבאת בעיית ארץ־ישראל לעצרת כדי שלא תכבול ידיה במיקוח ובוויכוח בשאלה חיונית זו לעתידה של צרפת בצפון אפריקה.

(3) ארצות־הברית. לרגל החמרת מצב הביטחון בעולם, ולאחר שנתערער מעמדה במזרח הרחוק, חרדה ארצות־הברית ביותר למצב הביטחון במזרח התיכון. יציבות המזרח התיכון צורך חיוני ודחוף לארצות־הברית. אין סיכוי ליציבות באיזור זה בלי יישוב הסכסוך הישראלי–ערבי והיא מאמינה כי אין להגיע ליישוב סכסוך זה במהירות אלא על־ידי פיוס הערבים.

מבחינת בעיות הביטחון של המערב במזרח התיכון אין ארצות־הברית סומכת על ישראל שהיא גורם עצמאי, אשר אין לשער מראש כיצד תנהג בשעת משבר. המלחמה בארץ־ישראל ונצחונה של ישראל זעזעה את המשטרים הקיימים ברוב ארצות ערב. כדי להגיע ליציבות במזרח התיכון יש לבצר מחדש את המשטרים האלה. כדי לבצרם יש לסייע להם חומרית, צבאית ומדינית. אחד האמצעים לחזק את מדינות ערב מבחינה מדינית הוא למנוע הרושם של כישלון גמור במלחמה על־ידי פיצויים טריטוריאליים על חשבונה של ישראל.

4. ראה מס' 63, הערה 1.
5. המשפט בסוגריים עם חתימת אותיות שמו של שילוח נוסף בכתב־יד.

הפיצוי הטריטוריאלי הנראה לארצות־הברית, הן מבחינה מדינית והן מבחינה ביטחונית הוא בנגב הדרומי.

ארצות־הברית מבינה כי שאלת הפליטים תיפתר בעיקרה על־ידי קליטת מרביתם בארצות ערב, אולם חוששת כי יישוב מספר גדול של ערבים בעלי רמה סוציאלית וחינוכית יותר גבוהה בארצות השכנות, עלול להגדיל התסיסה ולהקשות ייצובם של המשטרים בארצות אלו, למרות העובדה שתהליך זה יהיה מלווה הזרמת הון ומפעלי פיתוח גדולים. ומכאן שיש להגביר הלחץ על ישראל לקלוט מספר גדול של פליטים.

הסדר מהיר של הסכסוך הארץ־ישראלי אפשרי רק אם תוותר ישראל ותקבל את שתי הגזירות – ויתור טריטוריאלי והסכמה להגדיל מספר הפליטים המוחזרים. כל עוד יש סיכוי להשיג מישראל ויתורים אלה במסגרת ועידת לוזאן כדאי להמשיך קיומה של ועדת הפיוס. בגבולות ויתורים אלה מוכנים האמריקאים גם למיקוח ופשרה. אולם משנתברר כי ישראל עומדת בסירובה יש לחסל את הוועדה ולהעביר את הדיון למרכזים אחרים, כולל העצרת, בהם אפשר להפעיל על ישראל לחץ יותר ישיר וחזק.

האמריקאים מאמינים כי בעצרת הבאה, אם יכשירו הקרקע בעוד מועד, יוכלו לגייס את הרוב הדרוש לכל הצעה הנראית להם. הם מקווים כי בעצרת זו ינהגו הערבים ביתר תבונה ולא יסייעו בידינו להכשיל הצעות שהן לטובתם. הם אמנם מבינים שקשה יהיה להצדיק בפני העצרת את התביעה לתכנית כפויה מבלי שמיצו את אפשרויות המשא־ומתן הישיר תחילה, על כן יטענו כי החלטת 11 בדצמבר 1948[6] היתה סתומה ביותר ולא יכלה לשמש בסיס למשא־ומתן ישיר וידרשו מהעצרת לקבל החלטה חדשה המחייבת שני הצדדים להתחיל משא־ומתן ישיר לפי הנחות ברורות מראש – הנחות הקובעות למפרע אופי הפתרון.

על עמדתו האישית של פורטר כבר כתבנו הרבה ואין לנו יסוד לשנות הערכתנו.

(ב) מדינות ערב

המלחמה בארץ־ישראל זעזעה את המשטרים במצרים, סוריה ועיראק וחוללה תסיסה בעולם הערבי כולו. החוגים השליטים בארצות ערב מלאי חרדה למעמדם, הן מפאת התסיסה בעקבות המלחמה בארץ־ישראל והן בשל התגברות הקומוניזם בארצות ערב.

ממשלות ערב מלאות פחד מהתקפה רוסית במקרה של התלקחות תבערה עולמית. כדי לעמוד בפני הסכנה ולבצר מעמדם זקוקים שליטי ארצות ערב לעזרת ארצות־הברית. רק ממנה יוכלו להיוושע במלחמה נגד הקומוניזם ובהתגוננות מפני הסכנה הרוסית.

העזרה האמריקאית דרושה לארצות ערב בהקדם ובדחיפות. העזרה המבוקשת היא צבאית, כלכלית ומדינית.

מדינות ערב יודעות היטב כי עזרה כלכלית מהירה יכולה לבוא רק אם יכרכו פיתוח המזרח התיכון, ביישוב פליטים.

מדינות ערב ובייחוד סוריה ועבר־הירדן (כל זה לפני רצח זעים)[7] מוכנות, מותר לאמור, משתוקקות לקלוט מספר גדול של פליטים על אף הקשיים הפנימיים הנובעים מכך ובלבד שיוחש ביצוע תכניות פיתוח גדולות.

לאור הנ״ל, לאור תלותם של המשטרים בארצות ערב בעזרתה של ארצות־הברית, מוכנות ממשלות ערב להשלים עם כל הסדר שיוצע בתוקף על־ידי ארצות־הברית, גם

6. ראה נספח א. 7. ראה מס׳ 211, הערה 3.

אם ההסדר המוצע מקבל ביסודו את המצב הטריטוריאלי הקיים וגם אם פירושו קליטת מרבית הפליטים הערביים.
הערה: הסתפקנו בסיכום קצר זה של העמדה הערבית מתוך הנחתנו כי הדברים ידועים לכם היטב.
(ג) מזכירות האו״ם
בעניין זה אנו מקבלים במלואה את הערכת משלחתנו בניו יורק.
בסיום סיכום זה אני חייב לציין כי הרושם של כולנו הוא כי אחת הסיבות לעקשנותה של מחלקת המדינה של ארצות־הברית היא חוסר כל פתרון אלטרנטיבי. מקגי ואחרים אמנם מדברים על פיתוח אולם למעשה כבר ציינו לעיל כי אין כיום כל תכנית ממשית. נראה לכולנו כי אילו היתה בידינו תכנית מפורטת ומעובדת לקליטת פליטים ופיתוח המזרח התיכון היה מעמדנו במשא־ומתן עם האמריקאים הרבה יותר תקיף. אנו חוזרים וממליצים להמשיך בפעולה שהחלה בה ועדת השלושה.[8]
בברכה,
ר.ש.

215

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to A. Eban (New York)

מקור: 93.03/87/11

תל אביב, 15 באוגוסט 1949

אבא היקר,
הנני מצרף שני מכתבים לידידנו פרוסקאואר. המכתב השני, המכיל דו״ח משיחתי עם מקמהון, מיועד בעצם אליך, אך מכיון שהתחלתי כותב אל פ[רוסקאואר] הייתי חייב להמשיך.
אילו כתבתי לך במיוחד, הייתי מרחיב את הדו״ח ומזכיר עוד כמה קווים חמורים שהיו בשיחתו של כומר זה אתי או בשיחותיו עם הרצוג,[1] כגון רמז ברור שאם לא נבוא אתם לעמק השווה תהיה השפעתם ברחבי המזרח התיכון לא לטובת ישראל והקהילות היהודיות; ההדגשה המיוחדת של חשיבות מעמד איתן לכנסיה הקתולית בירושלים לשם הקמת מצודה במזרח התיכון נגד הקומוניזם; ההדגשות החוזרות כי הם ל א התנגדו להקמת המדינה היהודית ו ל א הפריעו לכניסתנו לאו״ם, מתוך השתמעות שאם נלך עמם בקרי כי אז יגלו התנגדות נמרצת וכו' וכו'.
לא פירשתי את כל אלה במכתבי לידידנו הזקן שלא להפיל עליו פחד גדול מדי. כשלעצמי אינני מחמיר בהערכת האיומים האלה, הגלויים והכסויים, במידה שהעניין נוגע לתוצאות המערכה העומדת לפנינו בעצרת הקרובה. אולם הצרה היא שבעיית יחסינו עם הוואטיקן אינה מצטמצמת במסגרת עצרת או״ם, אלא היא מתפשטת, בזמן ובמרחב, הרחק מעבר לה: היא מהווה גורם מתמיד בחיי מדינת ישראל והיא מצויה בכל אתר ואתר שיהודים וקתולים נחתים שם.

8. ועדת השלושה לטיפול בנושא הפליטים שחבריה היו י. וייץ, ע. דנין וז. ליף.

215
1. השווה מס' 179.

הרי שאם אתה קולט נימה של דאגה אמיתית ממברקי אליך[2] וממכתבי אל פ[רוסקאואר], מקורה של דאגה זו הוא בבעיה הרחבה והמתמדת ולאו דווקא בשלב המערכה המסוים שאנו עומדים בפניו.

אינני מייחס ערך מכריע לביקורו של פ[רוסקאואר] בארץ, אבל נראה לנו כי בגזרת החזית שהוא ממונה עליה למעשה עלולה להיווצר פרצה אשר שומה עלינו לסתום אותה בעוד מועד.

אשר לתנועה שהתעוררה בממשלה בשאלת ההעברה לירושלים,[3] מוטב שאדחה את סיפור המעשה עד שניפגש. אני מקווה שבעזרת מברקיך[4] יעלה בידי להסיר לעת־עתה את העניין מסדר־היום.[5]

שלך כתמיד,
מ.ש.

נספח א

APPENDIX A

מכתב מ. שרת אל י. פרוסקאואר, 24 ביולי 1949

My dear Judge,

An opportunity of greeting you here seems alas to be a hope deferred. There are many subjects which I would fain have discussed with you orally, but there is one which brooks no delay – hence this letter, which will deal in an *ad hoc* manner with one specific point.

Bishop McMahon is again with us here. I have not yet seen him as for the time being he is touring the Arab part, but Jacob Herzog (second son of the Chief Rabbi, an extremely intelligent and highly cultured person who heads the Christian Department in our Ministry of Religions) saw him in Jerusalem. One of the things which Herzog gathered from that talk came to me as a surprise. It seems that Cardinal Spellman is labouring under the impression that the Jews in the United States are not on the whole opposed to the Catholic claim that Jerusalem be excluded *in toto* from the State of Israel and that the clash is merely between the Catholic Church and the State of Israel, not between the Church and Jewry at large. Your name was invoked in this context by McMahon, the inference being that the campaign of publicity – most spiteful and venomous – in which the important organs of the Catholic Church are now indulging against us did not exactly go against the grain of eminent Jewish gentlemen like yourself.

I need not stress how vitally we ourselves are concerned to avoid any clash with the Catholic Church and come to an amicable understanding with its leaders. It would be idle, however, for us to close our eyes to three basic facts: (1) that inasmuch as the Holy See still insists on converting Jerusalem

2. שם.
3. ראה מס׳ 192, סעיף 5.
4. ראה מס׳ 189 והערה 2 שם.
5. בישיבת ממשלה ב־17 באוגוסט הוחלט ברוב של 6 נגד 4 לתמוך בעמדת שרת ולא לקבל לפי שעה כל החלטה בעניין העברת הכנסת ומשרדי הממשלה לירושלים.

and its environs into an international enclave under Catholic hegemony, its interests do conflict with ours; (2) that one of the weapons used by the Holy See to further its aims is a most vicious campaign of anti-Israel propaganda based on misrepresentations, distortions and deliberate fabrications; (3) that the Catholic Church is by no means indifferent to the state of feeling prevalent towards it among the Jewish communities, first and foremost in the United States.

It would add greatly, and gratuitously, to our difficulties, which are quite formidable as they are, if we gave the Catholic Church pretexts for driving a wedge between Israel and the Jewish Diaspora. It is true that the temporal power of Israel is in itself a factor which the Holy See cannot completely ignore, and which even now leads the Pope's local representative to seek a *modus cooperandi* with us. Nevertheless, as our problem in general, and that of Jerusalem in particular, still forms the subject of controversy in the international arena, to the complications of which we are by no means insensitive, there is no reason why in advancing its exaggerated claims the Vatican should be permitted to invoke the support or acquiescence of influential circles in American Jewry.

I write in the confident hope that in this vital matter we think alike. My own reading of what McMahon conveyed to Herzog is simply that the tactful forbearance which you no doubt exercised in your conversation with Cardinal Spellman, in refraining from any negative comment on certain statements and articles emanating from Catholic quarters, is now being used as positive proof that you have nothing against them, nay that you agree with them. I thought that you should be warned of the construction put upon your restraint.

Before Aubrey Eban left for New York I asked him to seek an interview with you immediately on his return in order to consult on a discreet coordination of our activities along this highly delicate sector of the front. I am now sending this letter to Eban for transmission to you so that it may be used as part of the text in a consultation to which I attach the greatest importance.

Eban will be able to tell you to what extent we have succeeded in establishing a normal and even friendly relationship with the heads of the Catholic community in Israel, including the Vatican's own delegate. It seems, however, that the Vatican is practising an insidious dichotomy by letting its men on the spot get what they can from us by friendly contact while on the outer front we continue to be the target of its unrelenting attack.

After I have seen McMahon – he is coming to Hakirya next week – I will write again to bring you up to date. We are eager as ever to have the benefit of your wise counsel and to be able to reply on your assistance in a field where your contacts are of such exceptional value.

Yours very sincerely,
M. Sh.

נספח ב
APPENDIX B

מכתב מ. שרת אל י. פרוסקאואר, 14 באוגוסט 1949

My dear Judge,

I had delayed posting the enclosed letter as I was about to see Monsignor McMahon. Since my meeting with him I have gone through an exceptionally busy spell – hence the great delay, which I regret.

The talk with McMahon was a fairly tense and sombre experience. He proved very stiff and, to my mind, quite irrational on the issue of Jerusalem. He was careful to absolve us of any responsibility for the initial failure of the international regime. He even was fair to admit that we had originally been ready to co-operate in its implementation. The issue, he stressed, lay between the Catholic Church and the U.N. The Vatican regarded the 1947 resolution as an obligation which the U.N. had contracted towards it. It was on that understanding that Catholics had not at the time opposed the setting up of a Jewish State.

What he very obviously meant to convey was that the Catholics had not originally objected to one portion of the Holy Land being given to the Jews and another to the Arabs provided they themselves got Jerusalem, but as things had now turned out, they found themselves cheated out of their rightful heritage.

He argued that they could not accept the revolutionary events of 1948 as invalidating their claim, for it was well after those events and in the full knowledge of their import that the General Assembly, by its Resolution of December 11th, [1948],[6] had renewed and reaffirmed its solemn pledge.

He repeated several times that the matter would be brought to a head at the forthcoming Assembly which for this reason he described as ''climactical''.

I told him, with every possible show of friendliness but quite plainly, that a full-blooded international regime was to us quite outside the realm of practical politics. For one thing, Jewish life in Jerusalem was no longer conceivable outside the framework of the State of Israel, while, for another, the U.N. regarded itself as quite incapable of undertaking direct responsibility for Jerusalem in the administrative, economic and security fields. [. . . . .][7]

This exposition of our attitude produced a further stiffening effect and a further emphatic reference to the ''climactical'' character of the next Assembly.

The whole conversation was replete with references, on the Monsignor's part, to the world-wide character of Jewish–Catholic contacts and I would not swear that these allusions were not meant to serve as veiled threats.

6. במקור כתוב בטעות: "1949". ראה נספח א.
7. פסקה אחת לא הודפסה כאן.

This is a rather terse summary of a conversation which lasted an hour and a half and which, though conducted in subdued tones, was charged with feeling.

It was quite clear that the Monsignor felt certain that his Church would throw all its resources in influence and pressure into the forthcoming battle and that the world Jewish factor or, rather, the attitude of the Catholic Church thereto, would play its part in it, either affirmatively or negatively, as the case may be. The Monsignor was obviously fooling himself if he assumed that even by throwing its full weight into the scales the Vatican would find it an easy job to muster a two-thirds majority for its claim, rendered so patently obsolete by events of such overwhelming decisiveness. Yet the cold passion which he worked up was indicative of a force which is not to be disregarded.

Though the Monsignor spoke of the Catholic attitude as being monolithic, we hear on good authority that Vatican circles in Rome are of divided counsel on the issue, and that an important school of thought, supported by the representatives on the spot, favours rendering unto Caesar what is due to him – Caesar being, for a change, "us".

Be it as it may, we are confronted with a problem which will tax our statesmanship to the utmost and serve as a serious test of world Jewish solidarity.

Because of this last-mentioned consideration I retract the submissive spirit in which I referred, in the opening sentence of my enclosed letter, to the deferment of your visit to this country. With B[en]-G[urions]'s whole-hearted approval I am now urging you most strongly to undertake a trip to Israel, primarily in order to see Jerusalem with your own eyes, and in order to consult with B[en]-G[urion] and the undersigned on the course of tactics to be followed. I myself may be leaving for New York in the middle of September, and would be very happy if you came to see us before my departure.
Yours sincerely,

M. Sh.

216

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 16.5 התקבל: .Coded Tel. X487 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/1 נוסח יוצא:

New York, 15 August 1949

Your Y284,[1] if clearly part scheme boundaries not raisable this session, and subject reservation we not bound in advance accept finding, would favour acquiescence following reasons:

216

1. שרת ביקש מאבן להבריק לו בדחיפות את הערותיו על שיחת גינסבורג-פורטר (15.8.1949, 130.09/2329/13). ראה מס' 211.

(1) While as last year we might defeat U.S.A. on boundaries, would not defeat them on refugees, General Assembly would certainly endorse recommendation we accept 250,000 particularly if supporting us on boundaries.

(2) Not impossible our case will impress [Expert] Committee especially if under Secretary-General.

(3) Opposition to fact-finding Committee concedes our case not strong making bad impression.

(4) We need badly breathing space restore relations U.S.A. which at worst.

Eban

217

א. אילת אל ק. קליפורד (וואשינגטון)

E. Elath to C. Clifford (Washington)

Copy: 130.02/2414/26 :העתק

[Washington] 15 August 1949

Dear Mr. Clifford.[1]

Following our conversation the other day, and knowing your great interest in Israel and her problems, I feel impelled to set down in some detail the views of the Government of Israel on the territorial question. I know that these views are shared unanimously by the entire people of Israel and the Jewish people throughout the world. Dr. Weizmann has frequently expressed them in his letters to the President.[2]

We are frankly at a complete loss to understand how the slightest legal, political, or moral basis can be invoked for the extraordinary thesis that Israel should give up to the aggressor states territories which never belonged to them, were never allotted to them, and which even their invasion failed to receive. We are especially aghast at the idea that the United States, which officially described the invasion of Palestine by Arab States as ''an act of international aggression'', may be concerned for this aggression to be crowned with greater success than it obtained on the field of battle. Although in this letter I shall deal with certain legal aspects of the question, I am more concerned with the profound moral and psychological effect such an attitude would produce. When Israel, brutally invaded and deprived of thousands of its youth, is called upon to give up territory to Egypt or Jordan, the effect is the same as if the United States were called upon to give up territory to Japan or ''compensate'' Germany.

217

.1 המכתב הוכן על־ידי א. אבן.

.2 ראה מס' 104.

Allow me to draw your attention to a few fundamental points on this issue.

(1) *There are no United Nations Resolutions which entitle the Arab States to receive any of the territory held by Israel.*

The General Assembly's Resolution of December 11,[3] by which alone the Palestine Conciliation Commission – including the United States – is bound, refused emphatically to endorse the territorial theories proposed by Dr. Jessup[4] or anybody else. The General Assembly rejected all resolutions which would have determined the territorial issue in advance. It rejected:

(a) A proposal that the November 29 resolution should "be the starting point of a territorial settlement";

(b) A proposal that the Negev be exchanged for Galilee;

(c) A proposal that the idea of exchanging territory in the South for territory in the North should be "taken into consideration";

(d) A proposal whereby the Conciliation Commission would have had any power to fix or suggest boundaries, without the parties' consent;

(e) A proposal whereby the Arab States, especially Transjordan, should be recognized as having legal authority in the non-Jewish areas of Palestine.

The last point is very important. It shows that far from having any rights in Jewish-held territory, the Arab States have not yet established any decisive legal or moral right to hold the territory they already possess.

The General Assembly, rejecting all these propositions, called for a territorial settlement to be reached by negotiations and agreement between the parties. These negotiations were to "extend the scope of the armistice negotiations". The U.S. Representative, Mr. Dulles, fully confirmed that the territorial question was a matter purely for the parties themselves and that they were not bound by any principle to the advantage of one side or the other. He also confirmed that the United States formula on boundaries had been rejected but that the United States was content to abide by the Assembly's Resolution. (Proceedings of Assembly, December 11.)

There is no more basis for declaring that Israel must give up territory to Transjordan or Egypt than to declare that Transjordan or Egypt should give up territory to Israel. The General Assembly Resolution gives no greater authority to the former idea than to the latter.

(2) *Israel does not occupy a single inch of territory without proper legal authority.*

All the territory occupied by Israel is occupied with the formal agreement of the Arab State concerned and of the United Nations. The armistice boundaries are not final; yet under those agreements according to their very text no changes can ever occur without the *mutual consent* of the parties. On Thursday after taking note of the armistice the Security Council passed a resolution requiring the parties to *negotiate* a final agreement starting from

3. ראה נספח א.
4. ראה מס' 63, הערה 1.

the agreements already reached.[5] The fact that the existing boundaries have the consent of the parties makes it urgent to hold on tight to the present agreements until new consent is reached. To advocate any changes before the consent of the parties has been obtained is to destroy the sense and meaning of the Security Council's and Dr. Bunche's successful efforts.

(3) *No Arab State has any legal right in any part of the territory held by Israel.*

The most common changes suggested are (a) that Israel give up territory in the Negev and (b) that Israel give up territory in western Galilee.

(a) The legal relation between Israel and the Negev is precisely the same as the legal relation between the United States and New York. The Negev is part of the Sovereign State of Israel. No legal power exists anywhere to despise that right. Never once has the General Assembly attempted to detach from a sovereign state territory forming part of that state. It is more than doubtful if it has legal power to do so. It would be remarkable if it were to set a precedent by attempting to transfer the Negev from a state which legally owns it to a state which does not; from a state which successfully defended it to a state which committed "an aggression of international character". If the Jessup formula is persisted in, the United States may soon find itself in the General Assembly advocating the annexation by an aggressor of the territory of a defender, awarded to the latter by the General Assembly itself. I am fairly confident that such a plan, like that of trusteeship advocated in April 1948 and of course Bernadotte[6] would end in nothing but embarrassment and discredit and that President Truman, as so often before, would in the last resort assert legal and moral principles again.

(b) Israel was not awarded western Galilee under the November 29 plan, but holds it lawfully under the armistice agreeement with Syria and Lebanon. By the same agreements and by nothing else Transjordan lawfully holds central Palestine . It is impossible to challenge Israel's position in western Galilee without challenging Transjordan's position in central Palestine. Western Galilee was not awarded to Syria, Lebanon, Transjordan or Egypt by any General Assembly resolution whatever, nor do the armistice agreements accord them any right there. Since Israel's occupation is legal under the armistice, Israel does not owe anybody any "compensation" for being there. It would be just as sensible or practical to require Transjordan to give "compensation" for being in central Palestine, where it has no right to be under the November 29 resolution.

If the United States accepts Transjordan's occupation in central Palestine under the armistice, it is the least requirement of neutrality to accept Israel's position in western Galilee under the armistice. While the legal situation is the same in each case, there is the moral difference that Transjordan occupied

5. ראה הערת־עורך, עמ' 361–362.
6. ראה מס' 192, הערות 2 ר־3.

central Palestine aggressively while Israel occupied western Galilee defensively. The United States is firmly on the record in this respect.

The November 29 resolution, whatever its legal force after so many subsequent resolutions ignoring it, cannot be invoked to entitle Transjordan or Egypt or Syria or Lebanon any inch of territory in any part of Palestine. Under that resolution those four states have no rights west of the Jordan at all, not even in the parts they now occupy. If you recognize their rights under the armistice agreement, you must recognize Israel's rights thereunder to at least an equal extent.

(4) *Only Israel and the Arab States by common agreement can change their present armistice frontiers.*

This is clear from the December 11 Resolution of the General Assembly and last Thursday's Resolution of the Security Council. Moreover, the parties are now sovereign states bound together by agreements. It is very improper for any external factor to dictate to them the conditions of their agreement. Just as it did not matter that the agreed armistice lines radically changed previous truce lines, so it does not matter if the final agreed boundaries change previously proposed boundaries. The only way to fix boundaries is to get the Arabs and Israel into a room and leave them there until they reach an agreement. The United States, France, and Turkey cannot fix a boundary between Israel and Egypt, nor have they any authority to attempt to do so.

(5) *Once Israel and the Arab States are brought together they can always reach agreement.*

This was stated by Dr. Bunche two weeks ago[7] and in those very words not open to serious argument. The General Assembly would certainly reject as absurd any contention that these states are incapable of settling their outstanding problems by agreement. Should the matter arise for discussion in the General Assembly, the question is bound to be asked whether the boundary discussion was ever prejudiced by any of the Conciliators insisting on principles which are not based precisely on the General Assembly's Resolution of December 11, 1948.

(6) *To require Israel to give territory to Arab States is neither legal, moral, nor neutral.*

Transjordan was originally three times as large as Israel. By aggressive invasion it became four times as large. Why the United States should insist that it become six times as large as Israel utterly defeats our imagination. It is difficult to think of a less worthy public cause than to secure this ''re-distribution''.

Transjordan (or Egypt, etc.) does not need any of Israel's presently held territory apart from having no right to any inch of it; when two parties are negotiating on their final future, it does not beget a conciliator to press one side to make unilateral territorial concessions to the other. No other power, including even Great Britain, is exerting such pressure. There is not the

7. בעת הדיון במועצת־הביטחון על הסכמי שביתת־הנשק. ראה מס' 190, סעיף 3, והערת־עורך, עמ' 362–361.

slightest evidence that the American people regards Israel as too large and Transjordan too small. Israel occupies not an inch of territory that ever belonged or was awarded to Transjordan (or Egypt, or Syria, or Lebanon, or Iraq, etc.). To appear in public as the advocate of Transjordanian or Egyptian annexation of Jewish territory would be out of keeping with the President's past attitudes.

(7) We suggest that the United States as a member of the Palestine Conciliation Commission should adhere to the December 11 Resolution and simply require direct negotiations on the territorial settlement. In the meantime the armistice settlement must stand.

(8) Apart from changes agreed to in negotiations Israel will never, under any pressure, give up territory drenched with its blood, to any of the states to which that territory does not belong. We believe that by its conquests in central Palestine and Gaza aggression has been sufficiently rewarded. We shall stand by the territorial agreements already reached with Arab States and simultaneously attempt to reach new final agreements by mutual adjustment. But to reopen the territorial question on any basis but that of agreement arising out of the existing agreement, would be to inaugurate a new period of fierce political conflict. Nothing but superior physical force, without any legal backing, could take the Negev, north or south, from Israel and annex it to any of its sated and replete neighbours. To advocate this course, under whatever formula, is thus to reopen, needlessly and without any gain, the prospects of a new military phase. The very pressure itself will undermine moderate forces in Israel.

I believe that it is urgent to apply the normal standards of international behaviour to this problem and to allow sovereign states to arrange their mutual frontiers by negotiation and agreement. Since the armistice agreements the Palestine question has left the area of external jurisdiction and entered the area of bilateral agreement. If Israel and the Arab States cannot reach new agreements at once, even the existing agreements can well be maintained until they can. These sovereign states cannot possibly be told that they must adapt their interests to the views of outside governments, or negotiate on a basis which favours one side. They cannot be told that they must reach agreement by September 20 or else have their affairs arranged for them from outside. There is no house on fire. There is no tragedy if after the existing agreements it takes some months to reach new agreements.

I therefore urge a patient and tenacious pursuit of conciliation between the parties, with a minimum of public debate and of outside pressure, however well-intentioned. If my colleagues in Lausanne and elsewhere are in touch with Arab representatives and will continue to be so, whatever the fate of the Palestine Conciliation Commission, we hope that with Mr. Porter's undoubted idealism, zeal, and integrity, the effort to keep the parties talking will be reinforced. It was terribly disappointing to receive a recent official visit from the United States Ambassador urging us not to meet the Arabs directly apart from the Palestine Conciliation Commission. I hope that you

understand why, with all our efforts to cooperate with the Palestine Conciliation Commission, we shall persevere in every prospect of contact and agreement with Arab representatives wherever we can find them. If, despite our desire to proceed with conciliation, a public debate is forced upon us, the world will have to examine which party showed a consistent willingness for contact and negotiation, and which party evaded it. The international verdict will depend very largely on that issue.

I hope that you will excuse me for writing this personal letter with all candour and with no attempt to conceal the emotion which this matter arouses in all of us. Please do not think of formulas – least of all those rejected by the General Assembly – but of facts. Does your vast and blessed country really need to truncate our already ludicrously small territory and hand parts of it over to invaders already far more favoured territorially than ourselves? Do you really and truly have to sponsor such a cause?

I enjoyed very much our luncheon the other day and I shall be looking forward to another opportunity of meeting you.

Kindest personal regards.

Very sincerely yours,

218

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מקור: 130.02/2447/13

לוזאן, 16 באוגוסט 1949

א י ש י

למשה היקר שלום רב,

לראובן [שילוח] ולי היתה היום שיחה, שנמשכה כשעה, עם עבד אל־מונעם מוצטפא. ביחס להפיכה בסוריה[1] – אמר – שמוקדם עדיין להסיק מסקנות. הוא איננו מכיר את אנשי השלטון החדש וקשה לו לקבוע ברגע זה מה יהיה יחס ארצו אליהם. אולם לפי מיטב ידיעותיו לא היו העניינים כשורה בסוריה בימי תקופתו הקצרה של זעים. הקוֹרופציה גברה וחדרה אף לביתו. גיסו־מזכירו, נזיר פונסה, קיבל בצרפת כשוחד עשרות אלפי לירות כדי לאשר קונטרקטים של רכישת נשק. אולם – הוסיף איש שיחנו – החברים האמריקאים בוועדת הפיוס בלוזאן מצטערים מאוד על מה שקרה בסוריה. רק לפני זמן קצר הגיעו, לדבריהם, להסכם עם זעים על קליטת מספר גדול של פליטים וקשה להם לדעת כעת כיצד יתפתחו הדברים.

218

1. ראה מס׳ 211, הערה 3.

מכאן עברנו לדבר על נסיעתו של פורטר. עבד אל־מונעם אמר שלפי הידיעות שבידו אין כל ביטחון שפורטר יחזור. מדברים על ד״ר באנץ׳ כמועמד במקומו. פורטר סבור שאין כל תועלת בהמשכת השיחות בלוזאן אם לא יחול איזה מפנה קונסטרוקטיבי. באלה הימים – הוסיף איש שיחנו – עומדת להתקיים בבית הלבן התייעצות בראשותו של הנשיא טרומן בקשר לשיחות לוזאן ולעצרת. בין המשתתפים: אצ׳יסון, ראסק, אתרידג׳, פורטר ובאנץ׳.

לאחר זה שאל עבד אל־מונעם לדעתנו ביחס להעלאת שאלת ארץ־ישראל בעצרת. אמרנו, כי נסיון כזה יחבל בשיחות לוזאן, יעכור את האווירה, יחריף מחדש את היחסים בין מדינות ערב לישראל, יוסיף סבל לפליטים וידחה לזמן ארוך את הסידור הסופי. הסברנו את ההבדל בין פתרון מוסכם לפתרון כפוי ואמרנו, כי מתוך דאגה לכל זה מעדיפים אנו לא לעורר את השאלה בעצרת. דיברנו[2] גם על הזהות במדיניות חוץ שלנו ושל מצרים שהתחילה להתרקם בעצרת: מושבות איטליה, העצרת הקטנה וכו׳. הסברנו כי באווירה של ויכוח מר ומגרה קשה יהיה לפתח תהליך זה. קראנו לו קטעים מתאימים ממכתבו האחרון של איתן על מדיניות החוץ שלנו.[3] לפי הרושם שלנו התייחס ברצינות רבה לעניין זה. להערת איש שיחנו, כי הדבר תלוי בעיקר בעמדת ועדת־הפיוס – אמרנו שלפי הכרתנו אין זו רשאית להפסיק את שיחות לוזאן כל עוד שני הצדדים מסכימים להמשיך בהן כדי למצוא פתרון מוסכם. הוא הסכים לניתוח שלנו ואמר שמצדו עוד לא בא בדברים עם ממשלתו בקשר לשאלת העצרת בכלל. אולם הוא אישר שהלבנון עומד לרשום את שאלת ארץ־ישראל בסדר־היום של העצרת. לכשהסברנו לו כי עבר־הירדן דוחפת ללכת לעצרת בתקווה לזכות באישור רשמי לסיפוח החלקים הערביים של ארץ־ישראל אליה – לא ייחס חשיבות יתרה לדבר ואמר, שכל עוד לא יהיה ברור מהם החלקים הערביים של ארץ־ישראל, הרי אי־אפשר להחליט על סיפוחם לארץ אחרת.

אחר הדברים האלה הציג לנו איש שיחנו בחצי צחוק את השאלה הבאה: האם ברצונכם לשבת כאן בלוזאן את כל החורף? לא – ענינו. אולם אם יש צורך בכך – לא נירתע. הודינו לו על שעורר את השאלה ואמרנו, כי בבואנו היום אל השיחה היה בדעתנו להציע לו שיחות נפרדות רציניות מחוץ לכותלי הוועדה בין אם זו תמשיך בעבודתה ובין אם תפסיקנה. אם תמשיך בעבודתה, הרי שיחותינו הנפרדות עשויות רק להקל עליה. ואם תפסיקנה – נבטיח לעצמנו את המשכת הבירורים והמאמצים המשותפים כדי להגיע לסידור סופי.

ללא כל היסוס ענה עבד אל־מונעם שהוא מוכן לכך. קבענו את הבירור הראשון ליום שישי הבא, 20 לחודש זה[4] ואת הנושא הראשון – הממורנדום האחרון של הוועדה בענייני הפליטים והטריטוריה.[5] הוא הסכים אתנו שרצוי היה להשתדל לתת תשובות קרובות או אחידות אם אפשר. דעתו כדעתנו שצעד כזה עשוי להשביע את רצון הוועדה ולדחוף אותה להמשיך בעבודתה. כן דיברנו על הוועדה המעורבת שנוצרה אתמול בקשר לבירור שאלת הכספים הקפואים[6] וביקשנו כי יתן הוראות לנציגו

2. ארבעת המשפטים הבאים נוספו בשולי הגליון בכתב־ידו של שילוח. בסופם חתימת אותיות שמו.
3. מס׳ 200.
4. למעשה 19 בחודש. ראה מס׳ 232.
5. מס׳ 213 (נספח).
6. ראה פרוטוקול ישיבה ראשונה של הוועדה, 16.8.1949, 130.02/2441/10.

בוועדה להיות גמיש כדי: ראשית להביא לידי הצלחת עבודת הוועדה, שנית – להוכיח שכל פעם שיושבים הערבים והישראלים סביב שולחן אחד ומתווכחים פנים אל פנים, מבינים זה את זה יותר ומגיעים לפתרונות מוסכמים ורצויים. הוא הבטיח לעשות את הדרוש.

בהמשך השיחה ניתח עבד אל־מונעם את עמדת חברי הוועדה ביחס להליכה לעצרת. ראוי לציין שהוא הגיע לאותן המסקנות שהגענו אליהן בהתייעצות שהיתה לנו לפני יומיים עם גדעון רפאל ושעליה כתב לך ראובן במיוחד.[7] כן הודיע לנו עבד אל־מונעם בהמשך השיחה שהודות למאמציו החליטה ממשלתו לתת לצירים שלנו לוועידות הבריאות והמזון הבינלאומיות שתתכנסנה בקרוב במצרים ויזות כניסה ולהתייחס אליהם בכל האדיבות. הברקנו לך במיוחד על כך.[8] כן הברקנו לך בקשר לפגישת יום שישי וביקשנו הוראות.[9]

בברכה ובשלום, שלך,

א.ש.

219

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מקור: 130.02/2447/13

לוזאן, 17 באוגוסט 1949

א י ש י

למשה היקר שלום רב,

בבואי ללוזאן מצאתי את מוחמד נימר הוואר י [. . . . .][1] הידיעות שבידו היו שממשלת עבר־הירדן פיזרה את ארגונם, סגרה את משרדיו, עצרה כמה מחבריו, עיכבה את יציאת חברי המשלחת ללוזאן ואסרה כל משלוח כספים להוואר י או למישהו אחר מראשי ארגון הפליטים שבשווייץ או בסוריה והלבנון. נוסף לכך פרסמה ממשלת עבר־הירדן חוק האוסר על כל נתיני עבר־הירדן וכל אלה שנהנים מחסותה לבוא בקשר עם היהודים וכל העובר על חוק זה – חייב מיתה. ועל כל זה נעלו ראשי המשלחות הערביות בלוזאן את שעריהם בפני הוואר י בטענה שהוא בא בדברים עם משלחת ישראל [. . . . .].[2]

7. מס' 214.
8. SL106, 15.8.1949, 130.02/2442/6.
9. מברק ET87, 16.8.1949, 130.02/2442/6.

219

1. משפט אחד לא הודפס כאן.
2. חלקו השני של המשפט לא הודפס כאן.

[. . . . .][3] שנית – הכתבתי לו מכתב איום לראש משלחת עבר־הירדן פווזי אל־מולקי שבאם לא יתערב מיד בפני ממשלתו כדי לבטל מיד את כל האמצעים המיוחדים שנקטה נגד ארגון הפליטים וסניפיו בעבר־הירדן – בלית ברירה יצטרך לפנות אל ועדת הפיוס, להעמידה על מצב הדברים ולבקש את התערבותה. וכן יצטרך לכנס בהקדם ״פרס קונפרנס״ ולגלות דברים שלא ייראו כנעימים לא רק לממשלת עבר־הירדן כי אם לממשלות ערב בכלל. שלישית – עוררתיו להתקשר מיד עם סעיד ביידס, ששהה באותו הזמן בלונדון, ועם שוכרי אל־תאג׳י,[4] ששהה בקהיר, להזמינם לבוא באופן דחוף ללוזאן, ולהרכיב מהם ומעצמו משלחת פליטים חדשה שתבוא בדברים עם ועדת הפיוס ועם משלחות הערביות ותדרוש כי יכירו בהם כנציגי הפליטים בשיחות לוזאן.

הווארי עשה את כל אשר אמרתי לו. הראשון שנענה לבקשתו היה פווזי אל־מולקי. הוא שלח כמה מברקים אל ממשלתו שעשו את שלהם. כעבור שבוע ימים החל הווארי לקבל מכתבים מחבריו שבעבר־הירדן על חידוש עבודת הארגון ושינוי יחס הממשלה אליהם. אמנם לא כמקודם, אך קיימות תקוות לכך. כעבור עשרה ימים הופיעו בלוזאן ביידס ותאג׳י, ועם הופעתם – נפתחו שערי המשלחות הערביות מחדש בפני הווארי והחלו לקרב אותו, להתייעץ אתו ולהקשיב לדבריו. אך בדרך של ״כבדהו וחשדהו״. הסופר המצרי הידוע, מחמוד עזמי, שביקר באותם הימים בלוזאן, עזר לו, להווארי, לשפר את יחסיו במיוחד עם המשלחת המצרית. וכן הבטיח לו לפרסם כמה מאמרים בעיתוני מצרים ולתמוך ״בהשקפת הפליטים ובגישתם הריאליסטית בשיחות לוזאן״. הפליטים אומרים כידוע, שיש לא רק לאשר את גבולות ישראל הנוכחיים, אלא גם להעניק לה שטחים נוספים כדי שתוכל לקלוט מספר יותר גדול של פליטים ערביים.

בו בזמן פתח הווארי בכתיבת שורה של מכתבים אל מכריו וידידיו במצרים, עבר־הירדן, סוריה והלבנון; אל העיתונות הערבית בכל מקום ומקום; אל עזאם פחה וריאד אל־צולח[5] לרגל כינוס הוועדה הפוליטית של הליגה הערבית, אל תחנות השידור הערביות במזרח ובמערב. בכל מכתביו הסביר את עמדת משלחת הפליטים בשיחות לוזאן והפציר במדינות ערב להכיר בעובדות שנוצרו בארץ־ישראל ולהשלים עם ישראל. כמה ממכתביו נתפרסמו ב״אל חייאת״ בבירות, ב״אל מיסאק״ בעבר־הירדן, ב״אל־נידא״ בקהיר ובעיתונים אחרים בסוריה ובמצרים שאינני זוכר את שמותיהם. הוא ערך כמה שיחות עם פיכרי אבאזה, עורך ״אל־מוצוור״ ששוהה בג׳נבה ועם מוחמד על־תאבעי עורך ״אחר סאעה״, שעבר דרך לוזאן, בהן מתח ביקורת חריפה על ״עמדתן הבלתי־ריאליסטית״ של משלחות ערב בלוזאן שמבקשות להרחיב את שטח ארצותיהן על חשבון סבל הפליטים ודיכויים. הוא מקווה כי שיחות אלו יראו אור ויעשו את שלהן.

בימים אלה לוחצים הווארי, תאג׳י וביידס על ועדת הפיוס שתרשה להם להופיע כמקשיבים בפגישותיה עם משלחות ערב וישראל. לכאורה רוצים על־ידי כך לשמוע כאילו ישר את דעת שני הצדדים ולנסות לקרב את השקפותיהם. אולם למעשה רוצים לפקח על הופעות המשלחות הערביות ולערוך אחר־כך בירורים אתם. מחשבה זו באה אליהם לאחר שהופיעו אנשי המופתי בלוזאן – רג׳אי חוסייני, יוסף צהיון ואחרים –

3. משפט אחד לא הודפס כאן.
4. שוכרי אל־תאג׳י, פרדסן ועסקן ציבורי מיפו.
5. ריאד אל־צולח, ראש ממשלת לבנון.

והחלו תובעים לעצמם את הזכות, הן בפני ועדת הפיוס והן בפני משלחות ערב, לדבר בשם ערביי ארץ־ישראל כנציגי הוועד הערבי העליון ו"ממשלת עזה". המלחמה כיום בלוזאן בין הווארי ואנשיו לבין אנשי המופתי עזה. אך עד עתה ידם של הראשונים על העליונה. אני תקווה שגם להבא יהיה כך.

במכתב אחר אמסור לך על כמה מדעותיו והצעותיו של הווארי ביחס לעבודה בעתיד. אודה לך מאוד אם תתן לחברים זיאמה [דיבון] וג'וש [פלמון][6] לקרוא את מכתבי זה.

בברכה ובשלום, שלך,

אליאס

הערת־עורך
Editorial Note

דיון במועצת־הביטחון על שיחות שביתת־הנשק והסדרי ההפוגה

לאחר חתימת הסכם שביתת־הנשק עם סוריה, הגיש ר. באנץ' למזכיר הכללי של האו"ם דין־וחשבון על מעמדם של שיחות שביתת־הנשק ומשטר ההפוגה בארץ־ישראל (ראה מס' 152, הערה 4). באנץ' הגיע למסקנה שהסכמי שביתת־הנשק הופכים את הסדרי ההפוגה מ־15 ביולי 1948 למיותרים. הוא המליץ למועצת־הביטחון, בהצעת החלטה שצירף לדין־וחשבון, לבטל את הסדרי ההפוגה ולצמצם עד למינימום הדרוש את מנגנון הפיקוח של האו"ם. משמעותה המעשית של המלצתו היתה ביטול האמברגו על משלוחי נשק למזרח התיכון.

מועצת־הביטחון דנה בהמלצותיו בארבע ישיבות שקיימה ב־8,4 וב־11 באוגוסט 1949. למרות דאגתן של כמה מחברות המועצה לסכנה הטמונה בחידוש משלוחי הנשק למזרח התיכון תמכו כל חברות המועצה בהמלצתו העיקרית של באנץ'. נציג ברית־המועצות הציע לבטל את מנגנון הפיקוח והתיווך של האו"ם, כולל ועדת הפיוס, ותמך בקשירת מגעים ישירים בין הצדדים להשגת הסדר של קבע ביניהם. הצעות שהגיש ברוח זו לא התקבלו על־ידי המועצה ובסופו של הדיון התקבלה הצעת החלטה שהגישו צרפת וקנדה על יסוד הצעתו של באנץ'. ההצעה זכתה ברוב קולות עם שני נמנעים (ברית־המועצות ואוקראינה) וזו לשונה:

The Security Council,

Having noted with satisfaction the several Armistice Agreements concluded by means of negotiations between the parties involved in the conflict in Palestine in pursuance of its resolution 62 (1948) of 16 November 1948,

1. *Expresses the hope* that the Governments and authorities concerned, having undertaken, by means of the negotiations now being conducted by the Conciliation Commission for Palestine, to fulfil the request of the General Assembly in its resolution 194 (III) of 11 December 1948 to extend the scope of the armistice negotiations and to seek agreement by negotiations conducted either with the Conciliation Commission or directly, will at an early date

6. יהושע פלמון, יועץ לענייני ערבים במשרד ראש־הממשלה.

achieve agreement on the final settlement of all questions outstanding between them;

2. *Finds* that the Armistice Agreements constitute an important step toward the establishment of permanent peace in Palestine and considers that these agreements supersede the truce provided for in Security Council resolutions 50 (1948) of 29 May and 54 (1948) of 15 July 1948;

3. *Reaffirms*, pending the final peace settlement, the order contained in its resolution 54 (1948) to the Governments and authorities concerned, pursuant to Article 40 of the Charter of the United Nations, to observe an unconditional cease-fire and, bearing in mind that the several Armistice Agreements include firm pledges against any further acts of hostility between the parties and also provide for their supervision by the parties themselves, relies upon the parties to ensure the continued application and observance of these Agreements;

4. *Decides* that all functions assigned to the United Nations Mediator in Palestine having been discharged, the Acting Mediator is relieved of any further responsibility under Security Council resolutions;

5. *Notes* that the Armistice Agreements provide that the execution of those Agreements shall be supervised by mixed armistice commissions whose chairman in each case shall be the Chief of Staff of the United Nations Truce Supervision Organization in Palestine or a senior officer from the observer personnel of that organization designated by him following consultation with the parties to the Agreements;

6. *Requests* the Secretary-General to arrange for the continued service of such of the personnel of the present Truce Supervision Organization as may be required in observing and maintaining the cease-fire, and as may be necessary in assisting the parties to the Armistice Agreements in the supervision of the application and observance of the terms of those Agreements, with particular regard to the desires of the parties as expressed in the relevant articles of the Agreements;

7. *Requests* the Chief of Staff mentioned above to report to the Security Council on the observance of the cease-fire in Palestine in accordance with the terms of this resolution, and to keep the Conciliation Commission for Palestine informed of matters affecting the Commission's work under General Assembly resolution 194 (III) of 11 December 1948.

(ראה *SCOR, Fourth Year*, 433rd–435th, 437th Meetings, 4, 8, 11 August 1949; *Ibid.*, Resolutions, pp. 8–9)

220

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

תזכיר: 130.02/2424/23

ניו יורק, 17 באוגוסט 1949

הערות על ישיבות מועצת־הביטחון 4–11 באוגוסט

משלוחי הנשק

(1) ערב הישיבה כבר התברר לנו שאין סיכוי להארכת האיסור על משלוחי נשק למזרח התיכון. ד״ר באנץ׳ והממשלות האמריקנית והבריטית גמרו אומר לפרש את שביתת־הנשק כשלום זמני ולבטל את כל ההגבלות ואת כל שרידי הפיקוח הבינלאומי. העובדה שגם אנחנו עודדנו את חיסול מנגנון המשקיפים היתה מוכרחה להחליש את התביעה להמשכת האיסור. בשיחות עם נציג ברית־המועצות הביע מר צאראפקין את החשש שמא המשכת האמבארגו עלולה לגרור אחריה גם את כל תנאי ההפוגה האחרים. עיקר מגמתה של ברית־המועצות היא להחיש את חיסול ההתערבות החיצונית ככל האפשר, ומגמתה זו דורשת הזדהות עם הרעיון ששביתת־הנשק מבטלת את ההפוגה על כל תנאיה והגבלותיה. המדינות הניטראליות (קנדה, נורווגיה, ארגנטינה וקובה) הראו נטייה לתמוך בהמשכת האמבארגו,[1] אך הדגישו שההכרעה מוכרחה להיות בידי המעצמות המספקות נשק.

(2) למרות היעדר הסיכויים ראינו ברכה בעמידה על תביעתנו המקורית. וזה מכמה נימוקים:

(א) התעמולה להמשכת האמבארגו ריכזה תשומת־לב רחבה במדיניות העולם הערבי הנחפז להזדיין בעוד שהמוני העם שקועים בעוני ושפלות. מאידך, הובהרה מדיניות השלום של מדינת ישראל הנושאת את עיניה לתכניות קידום ופיתוח במזרח.

(ב) תעמולתנו גם היכתה גלים בוואשינגטון. בקונגרס קם נחשול של נאומי האשמה וחשדנות המכוונים נגד המדינות הערביות המזדיינות. השגריר המצרי הוכרח להיפגש עם נציגי העיתונות ולהישבע שהזיון המצרי איננו מכוון נגד ישראל כי אם נגד ההתפשטות הרוסית! (ההודאה הראשונה היתה רווח נקי לנו, השנייה הפסידה על מצרים את עולמה הרוסי ועוררה תגובה חריפה מצאראפקין במועצת־הביטחון).

(ג) ארצות־הברית, אנגליה וצרפת הוכרחו להתחייב בפרהסיה שלא להציף את המזרח בנשק מיותר, מחוץ לצרכי ההגנה והביטחון הפנימי (אמנם זוהי התחייבות מוסרית גרידא, אבל גם האמבארגו, בייחוד ללא פיקוח, יש לו כוח מוסרי בלבד).

220

1. השווה מס׳ 161.

(ד) הנציגים הערביים הוכרחו להתחייב בפעם הראשונה ובהדגשה יתרה שהסכמי שביתת־הנשק הם קודש להם ושאין להם כל כוונה לחדש פעולות איבה נגד מדינת ישראל. הודעות אלו הגבירו את הרושם של יציבות הסדר שביתת־הנשק – דבר שאנו מעוניינים בו מכמה טעמים.

(3) תיקוני צאראפקין נגעו רק בסעיפי ההצעה הנוגעים בקציני או״ם ותפקידיהם. הנציג הסובייטי הצהיר שלו נתקבלו תיקוניו היה מצביע בעד ההצעה בכללה, כלומר, בעד חיסול ההפוגה וביטול האמבארגו.

(4) תיקוני צאראפקין היו לפי רוחנו אך מנוסחים בקיצוניות ומתעלמים מסעיפי החוזים. היות ועיקר טענתו היתה שהסכם הצדדים קובע ומכריע בכל דבר, קשה היה לו להצדיק את ההתנקשויות בסעיפי אותם החוזים הנובעים מהסכם ישראלי–ערבי. הסברתי לו שאנו מעוניינים לשמור בקפדנות על החוזים בעינם, היות והם מבטיחים לנו את גבולותינו הקיימים ואנו טוענים שמוסדות או״ם אינם רשאים לשנות את ההסכמים האלה אף כמלוא הנימה. הקו הזה עלול להיות בעוזרינו נגד כל מיני חתירות טריטוריאליות בעצרת. הצעתי לו שבמקום לדרוש את החזרת כל אנשי או״ם ידרוש ״החזרת כל אנשי או״ם חוץ מאלה שהצדדים הסכימו לנצל את עזרתם בחוזי שביתת־הנשק״. מצרים וסוריה הצטרפו לעמדתי זו. מר צ[אראפקין] הסביר אחר־כך שאם כי טענתנו צודקת, מגמתו היא לאו דווקא לתקן את ההצעה אלא להפגין על העיקרון שיש לחסל בהקדם האפשרי את כל הגורמים החיצוניים ולמסור את בעיית ארץ־ישראל לרשותם של הצדדים הנוגעים בדבר.

(5) הצלחנו להוציא מבאנץ׳ הכרעה נגד ההסגר המצרי.[2] עכשיו תימשך פעולתנו על רקע של הכרעה חיובית זו, במקום ההכרעה השלילית של יושב־ראש ועדת שביתת־הנשק.[3] הרושם כאן הוא שהמצרים יצטרכו עתה להיכנע: אחרת יתחייבו באחריות להבאת העניין בפני מועצת־הביטחון על יסוד אשמתם הברורה בהפרת השלום והמראת פי המתווך. סיר אלכסנדר קאדוגן וסיר טרנס שון שיתפו פעולה לביטול ההסגר בעניין זה מסיבות ידועות (רצון אנגליה להביא נפט ממפרץ פרס לחיפה דרך סואץ). אחרי דין ודברים ביניהם ובין הנציג המצרי הביעו לי הנציגים האנגלים אמונה שההסגר יחוסל כתוצאה מהדיון הזה. שון שלח לי מכתב בו הצהיר ש״עמדת ממשלתו היא כעמדת ממשלת ישראל בעניין זה״.[4] מאידך, האנגלים היו הנמרצים ביותר בדרישתם לבטל את ההגבלות על משלוחי הנשק.

(6) הנציג הצרפתי ניהל מערכה בלתי־מוצלחת נגד ריילי על־ידי מאמץ להעביר את תפקידו לפיקוד ועדת הפיוס. מר שוֶֹל הגדיר את ועדת הפיוס הגדרה מעניינת באמרו שהוועדה ״איננה אלא מכשיר העומד לרשותן של הממשלות הנושאות ונותנות״.

(7) במקום הניסוח האומר ש״המשך ההפוגה איננו נחוץ״ לחצנו בפני הקנדים ובאנץ׳ לטובת ניסוח ברור האומר ש״שביתת־הנשק מבטלת את ההפוגה ובאה במקומה״ (supersede).

(8) נקודת הכובד שבהחלטת מועצת־הביטחון היא הפנייה לצדדים להסדיר את בעיותיהם התלויות ועומדות על־ידי משא־ומתן והסכם. הנימה הזאת נשמעה מפי הרבה נואמים, ובתוכם נציג ארצות־הברית. בנאומו של באנץ׳ היה פסוק מודגש מאוד

2. השווה מס׳ 172, 182 סעיף 2, ומס׳ 205.
3. ראה מס׳ 33, הערה 2.
4. ראה מס׳ 205, הערה 3.

שהתפרש כביקורת על ועדת הפיוס. הוא אמר "ברגע שהצדדים נפגשים פנים־אל־פנים יש תמיד ביטחון שתסתיים הפגישה בהסכם". את המשפט הזה הרימותי על נס בנאומי. היתה כאן עוד דוגמא לחוסר התיאום שבמדיניות האמריקנית. בשעה שמחלקת המדינה מתכוננת להכריז שמשא־ומתן לא יצלח לפתרון הבעיה ושאין לגשר על התהום הרובצת בין ישראל ומדינות ערב – יצא אוסטין בנאום נלהב לטובת הסדר המבוסס על משא־ומתן והסכמת הצדדים. עכשיו, מי שיטיף לפתרון כפוי בלי הסכמת הצדדים יופיע כמתקומם נגד החלטה חדשה וטרייה של מועצת־הביטחון.

(9) הנציג המצרי עשה רושם בהערותיו המנומסות עלינו. בפעם הראשונה הוא נקב בשם המפורש ישראל וגם פנה ל"נציג ישראל הנכבד". נחפז להזדהות עם הגדרתי ששביתת־הנשק היא שלום זמני שאין לשנותו בלי הסכמת הצדדים, וגם הציע שהצדדים מסוגלים להחליט על שחרור הקצינים של או"ם המשמשים בהסכמתם כיושבי־ראש לוועדות שביתת־הנשק. אנוכי הזדהיתי עם הרעיון הזה.

(10) את ההחלטה שנתקבלה יכולים אנו לנצל כדלהלן:

(א) על פניית מועצת־הביטחון לצדדים להסדיר את ענייניהם על־ידי משא־ומתן והסכם אפשר להסתמך בכדי להוקיע מאמצים אמריקניים לטעון שעברה תקופת המשא־ומתן והגיע זמן להטיל פתרון.

(ב) סיכום הדעות במועצת־הביטחון היה שאין כל סיכוי להתלקחות קרבות ושיש לראות את התחייבויותיהם של הצדדים ככנות ובעלות תוקף. אם כן הרי אין כל ערך ויסוד לטענה שבעיית ארץ־ישראל מהווה סכנה לשלום הבינלאומי ודורשת התערבות בינלאומית חיצונית. אם אמת הדבר שהשלב הצבאי והבטחוני חלף, כפי שטענו כל חברי המועצה, הרי נשאר רק סכסוך מדיני שהממשלות הריבוניות האלה – ישראל ומדינות ערב – יכולות ומחויבות להסדירו בעצמן על־ידי משא־ומתן ישיר. אי אפשר להסתמך על גורם הדחיפות כדי להצדיק סטייה מדרך המשא־ומתן המתמיד והסבלני.

(ג) רוב הנואמים הפליגו בהערכתם החיובית לחוזי שביתת־הנשק. מכאן עלינו להסיק מסקנה שיש להיזהר מאוד שלא לחתור תחת החוזים האלה על־ידי הצעות שאינן נהנות מהסכמת הצדדים.

221

מ. עליאש אל מ. קומיי
M. Eliash to M. Comay

Coded Tel. LI98 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2318/5 נוסח נכנס:

London, 17 August 1949

Saw Strang as instructed, gave him complete argumentation elaborating your IL102[1] adding vital statistics indicate Moslem population might double

221

1. מס' 176.

fifteen years. His general attitude helpful, very willing find way assist, appeared satisfied our offer reasonable Arabs might accept with proviso international help; mentioned difficulty Syrian factor weakened now.[2] Took full note, promised discuss his advisers, let me know definite attitude. Then asked me to discuss refineries,[3] referred *Times* report possible Cabinet decision. Assured me our aims absolutely identical, they working steadily for tankers passing Suez as preliminary to pipe opening. Thought matter might take some weeks achieve final result. I protested, said test could be arranged within day, passage need not be delayed opening negotiations and tank farm can be filled. He promised consider expedite, asked no rash decisions be taken. Meantime Beith phoned Kidron they ready next week discuss problems reopening. Please relay contents Eban.

Eliash

222

מ. שרת אל א. אילת (וואשינגטון)
M. Sharett to E. Elath (Washington)

Coded Tel. IW170 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2308/3 נוסח יוצא:

Tel Aviv, 18 August 1949

Your 351.[1] If not too late and if Porter opens up to you following are lines for guidance:[2] (1) encourage Porter to carry on and to persist his opposition official line; (2) therefore while stressing inability undertake compliance with findings, since matter affects our sovereignty and our present offer is very maximum, say Government will doubtless cooperate with committee he has in mind; (3) insist fundamental difference Israel and Arab States re Arab resettlement. In latter – problem is purely economic, in former – security, intercommunal relations and adaptability new social fabric are paramount. Therefore essential terms reference fact finding body should include express directive to study above three aspects.

Sharett

2. ראה מס׳ 211, הערה 3.
3. בתי־הזיקוק בחיפה הושבתו ממלאכתם מאז אפריל 1948. באותם ימים הופסקה הזרמת הנפט מהצינור בעיראק וחדלה אספקת הנפט הגולמי דרך הים מטריפולי שבלבנון. לקראת סוף המלחמה פתח משרד החוץ הבריטי במגעים עם עיראק ומצרים לחידוש הזרמת הנפט ולהעברת מיכליות דרך תעלת סואץ. המגעים לא עלו יפה והמפעל עמד בשממונו חודשים רבים. בספטמבר 1949 הודיעה הנהלת בתי־הזיקוק לנציגי ישראל על כוונתה לפתוח את המפעל עם נפט גולמי שיועבר מוונצואלה ומהמזרח התיכון דרך תעלת סואץ. משיקולים כלכליים ומדיניים (ראה מס׳ 278) נמנעה ישראל מביטול הזכיון והלאמת בתי־הזיקוק ופתחה במשא־ומתן עם החברה על הבטחת זכויות תמורת הפעלת בתי־הזיקוק.

222

1. מס׳ 211.
2. שרת נועץ בשילוח ובאבן לפני שגיבש את המלצותיו. ראה שם, הערה 6, ומס׳ 216.

223

א. אבן אל ר. שילוח (לוזאן)
A. Eban to R. Shiloah (Lausanne)

Recd: 19.8 :התקבל .Coded Tel. NA28 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/1 :נוסח יוצא

New York, 18 August 1949

Saw Lie, Cordier, with Gideon [Rafael], briefed them for Porter's visit tomorrow.[1] Cordier said:

(1) General opinion delegations favour continued conciliation.
(2) Confirmed Porter wants U.S.A. drop its Negev idea.
(3) Would still like replace Conciliation Commission by truly U.N. agency but cannot see how, since also wants no breakdown Lausanne. Would like at least General Assembly ruling members Conciliation Commission not responsible their governments but U.N.
(4) Believe Secretary-General will advise Porter conciliation should continue, no hope General Assembly can help. Will impress him with futility territorial extortion.
(5) Fawzi told him confidentially two days ago Egypt urgently wants finish problem, would accept reasonable proposals which should come from U.N., not Israel. Cordier added Egypt Government politically nervous presumably in light Syrian event.[2] He deduces Palestine Conciliation Commission should direct talks but then sound parties with own proposals. This on Bunche model.

Eban

224

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 19.8 :התקבל .Coded Tel. W356 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/5 :נוסח יוצא

Washington, 18 August 1949

Ginsburg spoke Porter again[1] yesterday evening prior his departure for Lausanne today. Ginsburg reports following: "Porter extremely anxious

223
1. ראה מס' 228.
2. ראה מס' 211, הערה 3.

224
1. ראה מס' 211.

avoid further public crystallization position both sides.'' Referring Israel stated, ''they have had two years to grow up now [. . . .]''[2]. Porter further troubled regarding public speculation both sides about his and Department's position on outstanding issues. Fears effect on Arabs of Israeli speculation that U.S.A. has abandoned Jessup territorial compensation position.[3] Indeed, Porter expressly stated that Department's position on all issues formally unchanged. Appears probable therefore that Porter will not develop full program at Lausanne but confine himself to Expert Commission. Porter concluded that if Israel withholds cooperation from experts he believes President and [State] Department will be extremely tough. Porter estimates work of experts will take minimum two months, possibly three or more. Undecided yet who appoints experts but probably Palestine Conciliation Commission. Porter expected resign after presentation new program. Doubt whether he remains Lausanne more than fortnight. No successor yet designated.

Cabled Shiloah.[4]

McGhee called me in for this afternoon.[5]

Elath

225

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 19.8 :התקבל .Coded Tel. W361 ,W360 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/5 :נוסח יוצא

Washington, 18 August 1949

McGhee called me in today; Wilkins, Heyd, present. He presented me letter from Truman to Weizmann[1] and said letter would *inter alia* rectify unfortunate impression created in ''Israel circles'' regarding existing division between White House and [State] Department. He added he would not remain his present position if such split existed and that nothing more dangerous for us than assume such division or try create it. When inquired what he meant by ''Israel circles'' he said ''am not referring you'' but showed me cable from Porter to [State] Department dated August third[2] which caused the trouble.

2. החלק השני של המשפט לא הודפס כאן.
3. ראה מס' 63, הערה 1.
4. מברק NA36, 19.8.1949, 93.01/2202/1.
5. ראה מס' 225.

225

1. מס' 207.
2. ראה *FRUS* , 1949, VI, pp. 1281–2.

McGhee gave me in writing following paraphrase this cable "according Shiloah, Eban phoned Shiloah August second with information from reliable source in close contact White House to following effect: Truman said recent occasion to this source any attempt deprive Israel of Negev would be opposed. Furthermore Truman believed figure 100,000 refugees repatriable by Israel very reasonable." He further presented me paraphrased copy cable from Secretary of State to Porter:[3] "Policy of President with respect refugees and territories been made known consistently by President, [State] Department and U.S.A. delegation to Palestine Conciliation Commission. Neither Eban nor Shiloah should have any illusion that such policy has been altered or that there is any difference opinion between them with respect these questions." I categorically denied any attempt our part play President against [State] Department. When he mentioned American Jews constantly referring such split I said we not responsible their activities and though they been rendering important services Israel's cause, did so as U.S.A. citizens.

McGhee then referred substance letter to Weizmann and drew my attention main points which cabling you separately.[4]

I turned visit Porter and complained U.S.A. Government not encouraging our direct talks Arabs. He and Wilkins strongly denied this, claiming Ethridge, Porter, always supported direct talks. Wilkins referred to such talks early phase Lausanne adding those interrupted result our leakage press. McGhee declared they concluded from Lausanne reports and talks with Porter that gap between our and Arab attitude on main questions so large that they pessimistic success Palestine Conciliation Commission as long as no greater willingness both sides compromise. He further said they only honest brokers willing accept any settlement agreed Israel, Arabs. When I asked bluntly if I could report you Department's attitude as "U.S.A. does not want anything specific from us regarding refugees, frontiers" he confused and after hesitation replied "no, since this might be misinterpreted". In reply my inquiries re truth certain rumors he stated U.S.A. Government never asked us admit 250,000 or give up southern Negev. He added they glad learn our representatives Lausanne agreed "flexibility" regarding 100,000 offer.

Conversation lasted one hour.[5]

Cabled Shiloah.[6]

Elath

3. ראה מברק מיום 9.8.1949, FRUS, 1949, VI, p. 1291, וראה גם מס' 201.
4. מברק W362, 18.8.1949, 93.01/2181/5.
5. השווה תוכן השיחה ב־FRUS, 1949, VI, pp. 1323–6.
6. מברק NA35, 18.8.1949, 93.01/2202/1. בעקבות הדיווחים מוואשינגטון הגיע שילוח למסקנה "שפורטר לא גבר על המחלקה והמשבר לא הוקל". הוא הציע להשלים עם ההצעה להקמת ועדת הסקר אם יתברר שהמינוי יביא לדחיית הדיון עד לאחר העצרת ובתנאי שהמלצותיה לא תהיינה מחייבות. (מברק אל שרת, ET94, 20 8.1949, 130.02/2442/6.)

226

שיחת א. פיינברג – פ. פורטר (בניו יורק, ב־16 באוגוסט 1949)
Meeting: A. Feinberg – P. Porter (New York, 16 August 1949)

Report: 130.02/2441/2 דין־וחשבון:[1]

[New York], 18 August 1949

Mr. Feinberg saw Mr. Porter on Tuesday afternoon, August 16th.

Mr. Porter told Mr. Feinberg of his plan for a Survey Commission. He felt that it had been a mistake to push conciliation so soon after the armistice. Instead of attempting, as the Palestine Conciliation Commission had attempted, to hold out an economic bait for a settlement, he felt that the process should have been the other way round – first, economic development, which would be followed by a political settlement. On this basis he hoped that funds would be obtained from Congress. The Survey Commission would make proposals indicating what could be done in particular areas, how much it would cost and how many people could be absorbed. The governments concerned were sovereign States and would not be bound, but the proposal would be coupled with an economic inducement and he believed that once they began negotiating about financing specific projects they would begin to get somewhere.

He himself was taking a realistic view of the situation both as regards boundaries and refugees. It was his view that there was no possibility of putting through major boundary changes. As regards refugees, nothing could be accomplished by the Palestine Conciliation Commission on the basis of a set formula. As soon as such a formula was proposed, the parties immediately established rigid positions and no progress could be made.

Mr. Porter had been with the State Department officials all day the previous day (Monday) and apparently he had obtained the Department's approval for his plan.[2]

Mr. Porter indicated his belief that the Jews were essentially right in their position and his plan was really a face-saving device for the Department. He stressed emphatically the importance of our not giving the impression publicly that we regarded the new proposal as a victory. He considered that the work of the Survey Commission would be a fairly drawn out process and said that his idea was by these means to "let the dust settle".

226

1. נרשם על־ידי ארתור לוריא.
2. ראה *FRUS*, 1949, VI, pp. 1315-16.

227

א. אבן אל נציג טורקיה באו"ם[1] (ניו יורק)

A. Eban to the Permanent Representative of Turkey at the United Nations (New York)

Copy: 130.02/2441/2 :העתק

New York, 18 August 1949

The Permanent Representative of Israel to the United Nations presents his compliments to the Permanent Representative of Turkey, and has the honour to summarise below the main points submitted orally in yesterday's conversation.

(1) The Governments represented on the Palestine Conciliation Commission may shortly have to decide on the relationship of the Commission's work to that of the forthcoming session of the General Assembly. There are two possible approaches to this problem. First, it may be decided to pursue with the utmost tenacity and patience the tasks which the General Assembly laid upon the Commission and the parties on December 11, 1948,[2] namely, the tasks of reaching an agreed solution of all questions outstanding between Israel and the Arab States. Second, the conclusion may be reached that since the Lausanne Conference has not yet resulted in an agreed settlement, or in the immediate prospect of an agreed settlement, conciliation should be abandoned and the whole question of a political settlement should be submitted to the General Assembly.

(2) The Government of Israel looks back with some satisfaction at the manner in which its fortunes have prospered in previous sessions of the General Assembly, despite the doubtful prospects with which it embarked upon each session. Nevertheless we have no hesitation in saying that it would be highly imprudent and irresponsible to abandon the quest for a negotiated agreement and to expose the whole question once more to the bitterness and acrimony of public debate.

(3) There are many reasons for advocating continued conciliation. They are as follows:

(a) The General Assembly in its resolution of December 11, 1948, and the Security Council by its resolution of August 11, 1949,[3] expressed themselves emphatically in favour of this method of reaching a settlement. The prestige of the United Nations would suffer if these resolutions were to be reversed in a barren attempt to secure a settlement imposed from outside without the consent of the parties. The main successes of the United Nations have been in

227

1. סלים סארפר, הנציג הקבוע של טורקיה באו"ם.
2. ראה נספח א.
3. ראה הערת־עורך, עמ' 361–362.

the field of successful conciliation and mediation. To abandon that course here would therefore be both to repudiate the above mentioned resolutions and to undermine one of the basic principles of the Organisation.

(b) Any contention that the parties are not capable of reaching agreement on all matters outstanding between them would be unworthy of serious consideration. Since the General Assembly passed its resolution on December 11 in favour of a negotiated settlement, meetings between representatives of Israel and the Arab States have taken place with unprecedented frequency. These meetings have led to four separate acts of agreement between Israel and an Arab State on the basis of an armistice settlement. The armistice treaties have created a provisional but stable pattern of relations between Israel and all its neighbours, including a provisional frontier settlement, and detailed agreements on the disposition of armed forces. These agreements also contain mutual assurances against aggression. The position is that the relations between Israel and the neighbouring States are no longer a primary cause of instability in the Near East. Commenting on this remarkable development, Dr. Bunche informed the Security Council "once the parties could be brought together they could reach honourable agreement".[4] It is very unlikely that the General Assembly would seek to disavow this far-reaching conclusion.

(c) Despite slow progress the Lausanne Conference offers a framework for contact between Israel and the Arab States. Such contacts as are now maintained there show an increasing tendency towards cordiality and mutual respect. To break off these contacts by abandoning the conciliation effort would be to incur a grave responsibility. If the scene were to be transferred to the General Assembly it must be anticipated that the traditional controversies would be revived in all their acuteness.

(d) Most of the problems outstanding between Israel and the Arab States can only be solved by the agreement of the parties. For example: the territory involved can no longer be disposed of by a mere verdict of the General Assembly. The entire territory of Palestine is at this time, either the organic and original territory of a sovereign member State, or else territory occupied by one or other of the Near East States under bilateral agreements concluded between Israel and an Arab State, and endorsed by the Security Council. In the case of territory forming part of a sovereign State the General Assembly is not competent to recommend changes. In the case of territory regulated by Arab–Israeli treaties and endorsed by the Security Council, the final settlement can only arise out of further agreements replacing the armistice treaties by an agreed peace settlement. In these circumstances any attempt to make changes, without the agreement of the parties, would mean to disrupt an existing situation based on agreement in favour of a new situation not based on agreement. There is thus a danger that Assembly action, far from speeding up progress towards peace, may inaugurate a new period of political controversy and instability.

4. ראה מס' 220, סעיף 8.

(e) In its proposals to the Conciliation Commission Israel has accepted the principle of repatriation and resettlement as a solution of the refugee problem. There is now every possibility for the Arab States and Israel to cooperate in the solution of this grave problem. In the course of this practical cooperation the general habit of normal relations may well be developed. It is difficult to see how this problem, any more than that of frontiers, could be settled without the cooperation and agreement of Israel and the Arab States.

(f) The argument for continued conciliation is strengthened by reference to the status of the parties. They are for the most part member States of the United Nations. It is therefore their bounden duty to seek the settlement of their dispute by methods of negotiation and agreement. There is no more reason for abandoning this principle here than in other disputes now before the United Nations.

(4) Experience has conclusively shown that it is only by direct contact and negotiation that progress towards agreement can be made. To secure such direct contact should, therefore, be the primary objective of any conciliating agency. If the conciliation effort has not so far succeeded, this fact does not discredit conciliation itself. It raises the question whether the method and procedure of conciliation have been in all respects well conceived. Whether or not these methods are changed, and whether or not the conciliating agency is changed, either in its character or composition, the General Assembly should adhere firmly to its policy of requiring the parties themselves, by free and untrammelled negotiations, to settle their problems by agreement. It should be borne in mind, as the French Representative pointed out last week, that the Conciliation Commission is only ''a facility at the disposal of the parties'', and not a body responsible for imposing a solution.

(5) The conclusion is that the provisional agenda for the Fourth Session of the General Assembly is soundly formulated with respect to the Palestine question. Under that provisional agenda the General Assembly will take up those matters specifically reserved for its attention by the previous session of the General Assembly (Jerusalem and assistance to Arab refugees), while encouraging the parties to reach political agreement by their own efforts.

Aubrey S. Eban

228

ג. רפאל אל מ. שרת
G. Rafael to M. Sharett

Recd: 20.8 :התקבל .Coded Tel. X499 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/1 :נוסח יוצא

New York, 19 August 1949

Saw Lie, Cordier, who reported their talk Porter: (1) Conciliation will continue. (2) Palestine Conciliation Commission will request Lie establish U.N. Survey Group investigate next two months possibilities resettlement, repatriation, through work projects and development, explore possibilities trade relations Israel–Arab countries. Group be headed by American, first choice [Gordon][1] Clapp, Chairman Tennessee Valley Authority, assisted by eight experts various nationalities appointed by Secretary-General. Group's findings be submitted through Palestine Conciliation Commission to parties which should signify their acceptance by signature protocols. President, State Department, anticipate U.S.A. participation implementation agreed schemes three hundred million dollars, part of which will be taken from unexhausted part our Export–Import loan. (3) No territorial discussion General Assembly. Cordier added highest confidence President confirmed Porter's own position southern Negev has to remain Israel. Porter added only under this condition agreed return Lausanne. (4) Porter sceptical achieve formal overall peace now through direct negotiations but believes agreements various practical measures can be obtained which will be embodied Arab–Israel protocols. (5) Believes sequence settlement outstanding questions refugees, Jerusalem, boundaries. Is unoptimistic early agreement Jerusalem.

Lie greatly impressed by Porter, requested him extend his services Palestine Conciliation Commission which he promised consider. Porter said Jessup advised President, Acheson, on 250,000 and amputation southern Negev.

Lie saw Fawzi who repeated "ten times" necessity early peace. Fawzi fully concurred Porter's survey scheme. His Government opposed Palestine debate General Assembly. Expressed hope general agreement be found through step-by-step procedure. Agreed also postpone Jerusalem issue although his Government for internationalization. Stated our presence Eilat separates Arab countries.

Secretary-General greatly encouraged Egypt–Israel concurrence views procedure conciliation. Requested me regard this communication strictly confidential.

Rafael

228

1. במקור בטעות: Clifton.

229

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 20.8 :התקבל .Coded Tel. W367 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/5 :נוסח יוצא

Washington, 19 August 1949

Eddy [Jacobson] today saw his friend[1] and inquired regarding his attitude on refugees and boundaries. According Eddy reply was "no single foot of land will be taken from Israel in Negev". He did not elaborate his position on refugees.

Eddy's impression he sincerely friendly Israel and probably signed letter to Chaim [Weizmann] as routine matter on [State] Department's recommendation.[2] Letter was not mentioned during conversation.

Briefed Eddy who will stand by for further action when required.

Elath

230

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מקור: 130.02/2447/13

לוזאן, 20 באוגוסט 1949

א י ש י

למשה היקר שלום רב,

הבוקר קיבל דה־בואסנ׳גה מה״קיי דורסה״ מברק האומר שלפי בקשת ציר ארצות־הברית בפאריס הסכים משרד החוץ הצרפתי לקבל את פול פורטר לשיחה על ענייני לוזאן ביום ב׳ הבא, 22 לחודש זה, ב־11 לפני־הצהרים. המברק מוסיף, שפורטר מבקש להזמין את בואסנג׳ה להשתתף בשיחה הזאת.

בקבלו את המברק התקשר בואסנג׳ה טלפונית עם משרד החוץ בפאריס ושאל מי מאנשיו ישתתף בשיחה. התשובה היתה: ראשי מחלקת ״אפריק–ליוונט״ כלומר מרג׳רי ובינוש, ואולי גם המזכיר הכללי של משרד החוץ פארודי. כן שאל דה־בואסנג׳ה אם נקבע איזה סדר־יום ונענה בשלילה. אחרי זה ניסה בואסנג׳ה לחקור את החבר האמריקאי השני בלוזאן, רוקוול, על תוצאות ביקורו של פורטר בארצות־הברית ועל מטרת הפגישה שלו ב״קיי דורסה״. רוקוול ענה שאינו יודע דבר.

229

1. הנשיא טרומן.
2. ראה מס׳ 207 והערה 1 שם.

אולם לפי מיטב ידיעותיו – המשיך – לא חל כל שינוי במדיניות ארצות־הברית בשאלת ארץ־ישראל בעקבות ביקורו של פורטר בוואשינגטון. הוסיף, שהדיונים בלוזאן הראו עד כה עד כמה גדול הוא המרחק בין עמדת והשקפת ישראל לבין אלו של מדינות ערב ושהכרחי להביא את הדבר לפני העצרת כדי למצוא איזה פתרון־ביניים שידחוף את שני הצדדים לצעוד איש לקראת רעהו. לכשניסה בואסנג׳ה להוכיח לו, כי טעות בידו – השתמט רוקוול מלהתווכח על כך ואמר רק, שנדמה לו, כי לא לכבוד חברי ועדת הפיוס ולא לכבוד ממשלותיהם שהעבודה בלוזאן תימשך בצורתה הנוכחית ללא תועלת וללא כל סיכוי לתוצאות חיוביות באחד הימים. בואסנג׳ה החליט לעמוד על דעת המשלחות הערביות ביחס לשאלות שעלולות להתעורר בפגישה עם פורטר: המשכת השיחות בלוזאן, הפסקתן, הליכה לעצרת וכו׳. הוא ראה רק שניים מהם: פואד עמון (הלבנוני) ועבד אל־מונעם מוצטפא (המצרי). השניים האחרים אינם בלוזאן. פאוזי אל־מולקי (עבר־הירדן) בלונדון ועדנאן אל־אתאסי (סוריה) בפאריס. עמון אמר שהוא וממשלתו בעד המשכת השיחות בלוזאן. הוא מתכונן לענות על הממורנדום האחרון של הוועדה[1] בצורה גמישה שתאפשר את המשכת השיחות. הוסיף, שממשלתו נענתה לבקשת צרפת וחזרה בה מהחלטתה הקודמת בדבר רשימת שאלת ארץ־ישראל על סדר־היום של העצרת. עבד אל־מונעם אמר שהדיון בעצרת לא זו בלבד שלא יחיש את הפתרון, אלא גם יחריף מחדש את היחסים בין ישראל ומדינות ערב ויחייב כל צד לנקוט בעמדות קיצוניות – דבר שעלה ביוקר רב לערבים. ההוראות שבידו – הוסיף – מטילות עליו לשבת בלוזאן עד שיימצא הפתרון הרצוי. אשר לממורנדום האחרון של הוועדה – ישתדל אף הוא לענות עליו בהקדם כדי לאפשר לוועדה להמשיך בדיוניה ולחדש את ישיבותיה עם הישראלים והערבים. אך אם משום מה – סיים – תמצא ממשלתו לנכון לענות בקיצוניות על הממורנדום, ישתדל מצדו בשעת מסירת התשובות לוועדה לתת כמה הסברות והצעות שתאפשרנה את המשכת השיחות בלוזאן.

גם עמון וגם עבד אל־מונעם שאלו את בואסנג׳ה לעמדת המשלחת הישראלית בשאלת ההליכה לעצרת. לדבריו, הוא הסביר להם, שישראל איננה חוששת מפני כל דיון בעצרת ובטוחה שלא תפסיד דבר. עד כמה שהוא יודע כבר מתכוננת המשלחת הישראלית בלייק־סאכסס לקראת אפשרות כזאת. אולם ישראל רוצה בשלום ומעריכה את ההבדל בין סידור מוסכם לבין סידור כפוי. בסוף שיחותיו מסר בואסנג׳ה לעמון ולעבד אל־מונעם על נסיעתו לפאריס ועל ההתייעצות שעומדת להתקיים ביום ב׳ הבא ב״קיי דורסה״ בהשתתפותו של פורטר ושאל אם מותר לו להשתמש בדבריהם בוויכוח שלו עם פורטר. שניהם ענו בחיוב והוסיפו כי מוכנים הם לחזור על אשר אמרו לו בפני פורטר בבואו ללוזאן.

בהמשך מסירתו לנו את כל הדברים האלה אמר בואסנג׳ה שקרוב לוודאי שיהיה לו מאבק קשה עם פורטר במקרה שיתברר שארצות־הברית החליטו להפסיק את עבודת הוועדה בלוזאן ולהעביר את הדיונים לעצרת ויהי מה. הוא רוצה, אפוא, להבטיח את תמיכתנו בעמדתו. הוא מתכונן למסור בהתייעצות ב״קיי דורסה״ על שיחתו עם ד״ר וייצמן,[2] כדי להוכיח שמשלחת ישראל לא באה ללוזאן בכוונה למשוך את העניינים

230

1. מס׳ 213 (נספח).
2. ראה מס׳ 186, הערה 5.

ולהרוויח זמן, כי אם לחפש דרך לשלום מוסכם עם הערבים. אולם בדיבורים בלבד קשה לשכנע את האמריקאים ולהתגבר עליהם. דרוש מאוד, לדעתו, שגם אנו נהיה גמישים בתשובותינו על הממורנדום של הוועדה כדי "לרתום את האמריקאים בעל כורחם לעגלת לוזאן ולהוקיע אותם בשעת הצורך בעצרת".

בסוף דבריו סיפר בואסנג'ה שהוא נתבקש על־ידי ה"קיי דורסה" להביא אתו לפאריס את שני עוזריו כדי לדון גם בשאלת ירושלים וברפורט שעומדת הוועדה להגיש בעניין זה לעצרת.[3]

בברכה ובשלום, שלך,

אליאס

א.ש.

231

מ. עמיר אל מחלקת מערב אירופה
M. Amir to the West European Division

דין־וחשבון: 93.26/435/4

האג, כ"ה באב תש"ט
20 באוגוסט 1949

הנידון: ביקורים במשרד החוץ ההולנדי

(1) אתמול, 19 באוגוסט, נתקבלתי לראיון שני מאז בואי על־ידי מר סטיקר שר החוץ, והבאתי לפניו, לפני סיומה של הפרשה הראשונה של עבודתי בהאג, את בעיית ההסדר הסופי של היחסים הדיפלומטיים בין ישראל וארצו: ההכרה דה־יורה.

הדגשתי לפניו שאין כאן שום תועלת פוליטית מיוחדת, שאנו מתכוונים להפיק מהכרה דה־יורה זו לאחר שהוכרנו על־ידי 41 אומות, אבל זה עניין של רגישות הגיונית, וקנאה לכבודה של מדינה אשר מעמדה הבינלאומי מרשה לה בקושי להמשיך במצב ביניים של חוסר הכרה דה־יורה.

ואמנם לחצתי קצת. השר השיב:

"יש שלוש בעיות: גבולות, פליטים וירושלים. אני מתעלם מן הגבולות ומן הפליטים, אולם בעיית ירושלים מעסיקה אותנו.

ידוע לך שממשלתנו היא קואליציונית, וההשפעה של האנציקליקה De Redemptoris[1] היא עצומה.

3. ראה הערת־עורך, עמ' 461.

231

1. הכוונה לאיגרת־הרועים Redemptoris Nostri שפרסם האפיפיור ב־15 באפריל 1949 לרגל חג הפסחא. באיגרת קרא האפיפיור לכונן בירושלים ובסביבותיה משטר המבוסס על החוק הבינלאומי ולהבטיח את שלומם של המקומות הקדושים ואת זכויותיהם של המוסדות הקתוליים. (ראה כרך 2, הערת־עורך, עמ' 578.)

אין זאת אומרת שאין לכם הרבה סימפטיות גם בחוגי הקתולים, אבל אנו מכוונים את צעדינו בזהירות רבה.

בכל זאת אני מוכן לעיין מחדש ולהעמיד מחדש את העניין לדיון. זהו עניין הנחתך על־ידי הקבינט ולא רק על־ידי משרד החוץ, אשר כמובן ממליץ על קו זה או אחר."

הצבעתי מחדש שהאינטרנציונליזציה של ירושלים איננה מטרה לעצמה אלא אמצעי להבטיח את הביטחון במקומות הקדושים ואת הגישה החופשית לכל המעוניינים. והנה יש הצעה של פיקוח בינלאומי המגשים אותה המטרה באמצעים יותר יעילים והמתקבלים על דעתם של הצדדים, פירוש הדבר, של ישראל ושל עבר־הירדן.

לזאת השיב השר להגיש את כל האינפורמציות למנהל מדיניות החוץ (אשר אתו הייתי צריך להיפגש אחרי הצהריים) ולשוחח אתו גם כן אם אין מקום לאיזה סידור ביניים.

"אינני יכול להבטיח לך", הוסיף השר, "שעוד לפני יציאתך לבלגיה, בראשית ספטמבר, תתקבל ההחלטה. השולחן העגול עם האינדונזים, המתקיים כעת,[2] מעמיס עליהם עבודה עצומה וייתכן שנדון בעניין לאחרי סיומה של ועדת השולחן העגול."

(2) אחרי־הצהריים ישבתי בשיחה של עבודה עם מר Vigeveno מנהל המחלקה הפוליטית, שבעיית ישראל די ידועה לו.

הוא ידע כמובן בדיוק את [ה]שיחה שנתקיימה בבוקר עם מר סטיקר.

הוא ביקש ממני למסור לו הנוסח, אפילו בצורה גולמית, לפי שעה, של פתרון בעיית המקומות הקדושים, כפי שהוא מוצע על־ידי ישראל, והסכים שהאינטרנציונליזציה אינה הפתרון היחידי.

הוא אפילו הוסיף: "תנו לנו חומר שיאפשר לנו לשכנע את האלמנטים הנוצריים המשפיעים על הממשלה, שיש כאן שיתוף פעולה ורצון טוב מצד ישראל לבעיית המקומות הקדושים.

לטענה שלך שצרפת ודרום אמריקה הן קתוליות במאה אחוז והכירו דה־יורה, אני אומר לך: הקתולים שלנו מהווים את הגבול הצפוני ביותר של הקתוליות באירופה; הם מרגישים קצת בודדים באיזור זה ובאקלים זה ומשום זה הם קיצוניים יותר וקתוליים יותר מהאפיפיור עצמו. ועוד, בוודאי שישראל מסרה אי־אלו נוסחאות ששכנעו את הארצות הנ"ל שאין עיכוב להכיר דה־יורה.

תואיל להמציא גם לי את החומר הזה."

"הייתי רוצה לקבל", אמר, "איזו הצעה, אפילו בצורה מוקדמת, של פיקוח על המקומות הקדושים, כפי שישראל מציעה, בלי אינטרנציונליזציה והנהגת אדמיניסטרציה של או"ם, כדי שאוכל להרגיע את החוגים הנוצריים המהססים והרוצים להשהות."

וכאן הוא עבר, מתוך הדגשה מיוחדת, להציע את סידור הביניים, דוגמת אנגליה,[3] של הענקת סטטוס מלא לנציגיהם בישראל ולנציגנו כאן.

2. ב־23 באוגוסט נפתחה בהאג, בנוכחות משקיפי או"ם, ועידת שולחן עגול בין נציגי הולנד ואינדונזיה על סדרי העברת השלטון במושבה מידי ההולנדים לאינדונזים. הוועידה הסתיימה בהצלחה ב־2 בנובמבר וב־27 בדצמבר הוכרזה עצמאותה של אינדונזיה. (ראה גם מס' 254, סעיף ו.)

3. ראה מס' 28, הערה 5.

תגובתי היתה, כמו בפגישה עם ד"ר בון[4] (שגם ויכוונו היה נוכח בה), שאינני סבור שממשלת ישראל מוכנה לקבל סידור זה ושהיא מעדיפה לחכות להחלטה ברורה של הכרה דה־יורה.

הוספתי, בגילוי־לב, שסידור כזה, לפי דעתי, עשוי להחליש את האקטואליות של הבעיה להכיר בישראל דה־יורה ולהרחיק, לפיכך, מתוך השלייה שכאילו הבעיה נפתרה לזמן מה, את פתרונה הסופי.

תשובתו היתה: "אני אומר בפירוש שלהפך, פתרון ביניים זה עשוי לקרב את הפתרון הסופי. זהו צעד נוסף לקראת הפתרון הסופי ואני מבקשך באופן רציני שתעביר את שאלתי זו לממשלתך, אם היא מוכנה לעיין בסידור ביניים דוגמת סידור אנגליה.

ברור שאם יש בידך תשובה מוחלטת שלילית, אנחנו נקבל אותה ולא נוסיף לטפל באפשרות זו, אבל אם זאת היא רק הרגשה שלך, נא להעביר את השאלה הזאת למשרד החוץ שלכם."

תוך השיחה הוא הפליט מפיו את ההערה שהכי נוח היה להם לו היינו מחכים באורך־רוח עד לאחרי מושב העצרת, לראות איך יפלו הדברים.

אני אמרתי שאין כאן לחץ, אבל יש הכרה עצמית של מדינה החושבת שמגיע לה הכרה דה־יורה אחרי קבלתה לאו"ם, וכתוצאה מן המציאות האיתנה הנקראת: מדינת ישראל, וכתוצאה גם כן מן הקשרים המרובים אשר בין שתי הממשלות, ואפילו כתוצאה הגיונית מן החזרה התמידית על האהדה הרבה הנודעת לנו מחוגי הממשלה.

הבטחתי שאני אעביר את בקשתו למשרד החוץ שלנו, בנוגע לשני הסעיפים האלה:

(א) המצאת נוסח, לאו דווקא בצורה סופית, המבטא את הגישה של הממשלה שלנו בקשר למקומות הקדושים.

(ב) אם משרד החוץ שלנו מוכן לעיין בסידור ביניים לפני ההכרה דה־יורה שיעניק מעמד דיפלומטי מלא לשני הנציגים.

אני מבקש מאוד להשיב לי, ועד כמה שאפשר יותר מהר, ואולי, אם זה כדאי, טלגרפית. אני חושב שכדאי ורצוי שתבריקו לי.

בהזדמנות זו אני רוצה להתאונן עוד פעם, על איחור בתשובות לשאלות די דחופות המזיקות לפעמים לעבודתי.

אני מתייחס, למשל, למכתבי מתאריך 1 לאוגוסט, דה/128,[5] אשר שם ביקשתי עובדות וחומר לגבי רשימת חילולי קודשים שהובאה בעיתון קתולי, ואשר עיתון קתולי אחר, נפוץ מאוד, מוכן לפרסם את התשובה המתקנת.

עד לתאריך זה לא קיבלתי שום תשובה בעניין זה, ורק היום קיבלנו דואר מהמשרד, בו נשלחו מכתבים מתאריך 12, 13, 14, 15 לחודש, ותשובה על העניין הנ"ל אין.

אני מבקש מאוד להשיב בהקדם האפשרי על כל השאלות.

בברכה,

עמיר

4. הנדריק ג. בון, המזכיר הכללי של משרד החוץ ההולנדי. הפגישה התקיימה ב־12 באוגוסט 1949. (דין־וחשבון מ־14 באוגוסט 1949 בתיק 93.26/435/4).
5. בתיק 93.26/435/17.

232

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מקור: 130.02/2447/13
לוזאן, 21 באוגוסט 1949

אישי

למשה היקר, שלום רב,

ביום השישי, 19 לחודש זה, בילינו – ראובן [שילוח] ואני – כשבע שעות בחברתו של ראש המשלחת המצרית, עבד אל־מונעם מוצטפא, בעיירה קטנה ליד לוזאן בשם "לה־פיירט". מטרת הפגישה היתה – לברר באופן ישיר תביעותיו של כל צד ואם קיימת אפשרות של סידור מוסכם בינינו לבין המצרים. וכן לנסות לקבוע דרכים להמשכת השיחות הישירות להבא במקרה שוועדת הפיוס תחליט על הפסקת עבודתה בלוזאן באופן זמני או לתמיד. לקראת הפגישה קיימנו התייעצות במשלחת וקבענו לעצמנו כמה יסודות, הנחות והצעות.

בראשית השיחה ביקש עבד אל־מונעם שנהיה גלויים ושכל צד ישים את קלפיו על השולחן – כזאת היא דרכו בחייו הדיפלומטיים. אחר זה הזמיננו להיות הפותחים. קבענו כסדר־היום שלוש נקודות לבירור: גבולות, פליטים ושיתוף כלכלי. הדגשנו שאנו רואים בו כנציג מצרים ולא כנציג העולם הערבי וברצוננו לברר אתו את הדברים הנוגעים אך ורק לישראל ומצרים ולא לעולם הערבי כולו. הסכים. ראובן הסביר את חשיבות הנגב מכל הבחינות ביחס אלינו וניסה להוכיח שבתביעת מצרים את הנגב מטעמי ביטחון, או מטעמי רציפות טריטוריאלית, אין לה כל יסוד. גם אם תשיג מצרים את הנגב – לא תבטיח את ביטחונה מצד ישראל. בסוף דבריו הגיע ראובן למסקנה, שהדרך הטובה לכך היא: הסכם צבאי בין ישראל למצרים. לשם כך הציע לערוך בירורים והתייעצויות בין אנשי הצבא שלנו לבין אנשי הצבא שלהם. בדבריו אלה התכוון ראובן לסתור את ההנחות של המומחים הצבאיים האמריקאים, האנגלים, הצרפתים והבלגים, שבשיחה קודמת מסר עליהם עבד אל־מונעם, ולשלול את תכנית ההגנה שלהם מיסודה.

אחרי זה התחיל ויכוח שנמשך כל שעות השיחה ולא הביא לידי כל תוצאות חיוביות. להפך: הוא הראה שהמרחק הוא גדול בין השקפת שני הצדדים. כן הראה שחל שינוי לרעה בימים האחרונים בעמדת המצרים. אגב גילה שהיו לעבד אל־מונעם כמה שיחות עם פורטר ורוקוול ושכאילו הראשון אמר "שאמנם אין סיכוי לקחת את כל הנגב מישראל, אך חלק ממנו – כן".

בתשובתו לדברי ראובן אמר עבד אל־מונעם שאין כל צורך בהתייעצויות צבאיות. בדרך כלל המדינאים קובעים את מדיניות המדינה ולא אנשי הצבא. תפקידם של אלה מצטמצם בהוצאה לפועל בלבד. במקרה שמדינתם תוקפת או נתקפת נדרשים הם לתכנן ולבצע את תכניות ההתקפה או ההגנה. הוא מצטער מאוד לראות את אנשי הצבא בסוריה מתערבים בעניינים פוליטיים ומנסים להטיל את מרותם על עמם.[1] זה

232
1. ראה מס' 211, הערה 3.

מסוכן מאוד. זה מערער את יסודות המדינה ושולל את יציבותה. זה ראשית. שנית – המדיניות המצרית מבוססת כיום על שני דברים:

(א) הקמת מחיצה בין ישראל למצרים ובין זו לעבר־הירדן. את זה אפשר להבטיח על־ידי הפיכת כל הנגב, הצפוני והדרומי, לערבי. לערבי ארץ־ישראלי ולא לערבי מצרי או עבר־ירדני.

(ב) שיפור היחסים, הפוליטיים והכלכליים, עם ישראל בהדרגה. לדוגמה: כיום מרשים לצירי ישראל להיכנס למצרים ולהשתתף בוועידות הבין־לאומיות שמתקיי־מות באלכסנדריה או בעיר מצרית אחרת. מחר מבטלים את החיפושים באניות שעוברות בתעלת סואץ ונועדות לישראל. מחרתיים מרשים מסחר מוגבל, ואחר כך חופשי, בין ישראל ומצרים. וכך לא תעבורנה כמה שנים ויקומו יחסים תקינים בין שתי הארצות. במשך הזמן הזה תיווכח מצרים, כי ישראל הפכה למדינה בת־קיימה ושאין לה כל תכניות תוקפניות. כן ישכח הקהל המצרי את המאורעות העגומים של השנה שעברה.

עבד אל־מונעם הוסיף ואמר, שהקמת המחיצה בין ישראל למצרים בכל הנגב תסייע ממילא לשני דברים אחרים: (1) ליישוב חלק גדול מהפליטים בארץ־ישראל גופא. (2) להפיכת החלקים הערביים של ארץ־ישראל לראויים לעצמאות – דבר שימנע מאת עבר־הירדן לצרף אליה את המשולש הארץ־ישראלי ויעזור לשמירת הסטטוס־קוו בעולם הערבי. הוא מאמין שבעזרת תמיכה כספית אמריקאית או בין־לאומית אפשר ליישב בנגב, בייחוד בנגב הצפוני שכולו ראוי לעיבוד, את כל הפליטים שבעזה ובמצרים אשר מספרם מגיע לפי הערכתו ל־260 אלף נפש. בשעת הצורך אפשרי יהיה להעביר לנגב פליטים ממקומות אחרים. זה ראשית. שנית – על־ידי הפיכת הנגב כולו לערבי וצירופו אל המשולש אפשר יהיה לבצע את החלטת העצרת מ־29 לנובמבר בדבר הקמת מדינה ערבית עצמאית בחלק מארץ־ישראל. אמנם מדינה כזאת בראשית שנותיה תיזקק לעזרה פיננסית בין־לאומית ובין־ערבית, אך אין ספק כי כעבור כמה שנים תוכל לשאת את עצמה בעצמה.

לכשהערנו שלפי תכנית החלוקה של 29 לנובמבר הנגב ברובו הוא יהודי – ענה: כן, אך ברור לו שישראל לא תוותר על הגליל שהוא לפי החלוקה ערבי. לכשהסברנו, כי אין לצפות לכך, שישראל תוותר על שעל אדמה אחד מהנגב, אמר – אם כך הוא המצב הרי אין כל יסוד להבנה ישירה בין ישראל למצרים ומוטב, אפוא, להביא את הדבר להכרעת העצרת. הוסיף, שבמקרה שהעצרת תכריע לטובת ישראל – מצרים תיכנע, תפסיק את תביעותיה, תפנה את עזה וסביבותיה ותחזור לגבולותיה המדיניים. אבל – המשיך – אז לא רק לא יהיה כל סיכוי להבנה, לשלום ולשיתוף פעולה בין ישראל למצרים, אלא גם יהיו כל הסיכויים להמשכת המלחמה בין שתי הארצות. לא מלחמת רובים ותותחים, כי אם מלחמה קרה – מלחמה מדינית וכלכלית. וכאן התפרץ קצת ואמר: תבינו, אין מצרים רוצה בגבול משותף עם ישראל. מצרים היתה שמחה אילו ישראל לא היתה קמה. היא עשתה הכול כדי למנוע את הקמתה. מצרים משוכנעת שמדינה ישראלית, זרה בכל הדברים לערבים, בתוך האוקיינוס הערבי, תשמש בהכרח תמיד כגורם לסכסוכים, לסיבוכים ולאי־יציבות במזרח. ייתכן – הוסיף – שמצרים טועה בהערכתה את כוונותיה וטיבה של ישראל. אולם בדיבורים בלבד אי־אפשר לעקור, לפחות בזמן הזה, את האמונה המוטעית מלבה של מצרים. את כל הדברים האלה הוא הסביר לא אחת לאתרידג', לפורטר ולכל אמריקאי אחר שבא אתו

בדברים. כן הסביר לאמריקאים, שכדי שארצות־הברית תרכושנה מחדש את אימון העולם הערבי ותבטחנה את היציבות לאורך ימים במזרח הקרוב, חייבות הן לדאוג לכך, שמדינת ישראל לא תהיה גדולה, לא תהיה חזקה ולא תהיה רבת אוכלוסין יהודיים. מצרים – הוסיף ואמר להם – לא תרגיש את עצמה בטוחה ומחוסנת, כשעל גבולותיה, בנגב, שוכנים להם שלושה–ארבעה מיליונים יהודים, כולם בעלי השכלה, כולם בעלי איניציאטיבה, כולם חדורי הקרבה נפשית.

לכשהסברנו לו, כי אין כל יסוד לחששותיה של מצרים ואין כל סכנה לא חברתית, לא צבאית ולא כלכלית אורבת לה מישראל – אמר, שרק העתיד יכול להוכיח זאת. אולם מצרים כמדינה עצמאית חייבת לקחת בחשבון לא רק את "האפשרויות המזהירות", אלא גם את "האפשרויות השחורות". אחרת תחטא בפני עצמה ובפני ההיסטוריה. בהחליטה לפני כשנה וחצי להילחם בישראל – נקטה מצרים בפוליטיקה בלתי־שקולה של מהיד לפה. כעת הגיע הזמן שתעשה את חשבונה ותשקול את האינטרסים שלה. לכשאמרנו לו, שאנו ננהג בעצרת אחרת אם היא תכריע לטובת מצרים בשאלת הנגב, נמרה את פיה ולא נזוז מהנגב, כי הוא בשבילנו חיוני מאוד – אמר תעשו את הטוב בעיניכם, לכל אחד דרכו בחיים הפרטיים והכלליים.

הוויכוח הזה על הנגב לא איפשר לנו יותר לדון עם איש־שיחנו בבעיות אחרות. לכשניסינו לעשות זאת אמר שאין תועלת בכך. לכשרצינו לקבוע פגישה אחרת אמר, שהוא מוכן להיפגש אתנו בכל שעה, אך אם כזאת היא עמדתנו מוטב להיפגש ולשוחח על דא ועל הא ולא על עניינים פוליטיים. אולם הבטיח להעביר לממשלתו את תוכן שיחתנו ואת הסברותינו כלשונן וכרוחן.[2]

בברכה ובשלום, שלך,

אליאס

א.ש.

233

ו. איתן אל משלחת ישראל בלוזאן
W. Eytan to the Israeli Delegation in Lausanne

מברק מוצפן TE88

נוסח יוצא: 130.09/2317/8

תל אביב, 21 באוגוסט 1949

סבורים שעבדאללה ידון בלונדון על סיפוח המשולש. נוויל מודיע לממשלתו שהמלך יבקש הכללת המשולש בהתחייבויות הבריטיות לעזרה צבאית. מציע למסור לבואסנג'ה, למצרים ולאחרים ולנסות להוציא הצהרה מהווארי וחבריו נגד סיפוח. נג'ר יפעיל העיתונות הצרפתית. לשיקול דעתכם.

איתן

2. ששון הבריק את תוכן השיחה לשרת (ET93, 19.8.1949, 130.02/2442/6).

234

ע. אוכמני אל מחלקת מזרח אירופה
A. Ukhmani to the East European Division

מקור: 130.11/2502/10

ורשה, 21 באוגוסט 1949

על שיחות ברזילי במשרד החוץ והודעת שר המינהל הציבורי למשלחת ועד הקהילות (עם צאת ד"ר כהנא[1] מפולין נבחר ועד חדש והוא נפגש עם השר לפגישה של היכרות) – הודעתי במברקים[2] ולגוף הידיעה אין מה להוסיף. עתה אנו מחכים לסיום עבודת הוועדה המיוחדת היושבת ומעבדת את הפרטים המשפטיים ולהודעה שתפורסם, כפי שאנו מקווים, תוך שניים–שלושה שבועות, כדי ללמוד מן הכתוב את התוכן המדויק של הסידור החדש. וקשיים עוד עלולים להתגלות. החוקה הפולנית אינה יודעת "ויתור על אזרחות", לפיה יכול אדם לאבד אזרחותו, אפשר לשלול אותה ממנו, אך ויתור מרצון הוא דבר חדש. ומי יאשר את הוויתור – מועצת המיניסטרים? ועדה אד־הוק? (אם יש בידכם חומר על סידורי העלייה מיוגוסלביה, אנא העבירו אותו אלינו ונסתייע בו בשיחותינו הבאות.)

כמה גורמים השפיעו על החלטת הממשלה, עיקרם פנימיים: הרצון לסיים אחת לתמיד את התסיסה האמיגרציונית, הרצון לבטל את ריבוי המפלגות ברחוב היהודי, לשלב את היהודים הנותרים בחיים הכלליים, להטמיעם בהם, להשריש בהם פטריוטיזם אחד – וברור, פעולת הציר והצירות, ההסברה המתמדת, כי לא ייתכן בפולין ביטול "הייחוד" היהודי הציבורי, הבלתי נורמאלי במשטר זה המגבש את כל החיים הציבוריים בדפוסים אחידים, קודם שיינתן פתרון מְיוּנִי ליהודים הרואים את מולדתם בישראל – כל אלה הביאו את מרכז המפלגה המאוחדת ואת הממשלה לידי החלטה זאת.

ודאי שהיו חוגים שרצו לדחוף לדרך הרומנית–הונגרית, בראש ובראשונה אנשי זאכאריאש,[3] אך דעתם לא נתקבלה על האנשים הקובעים (השפיע לא מעט גם מומנט פסיכולוגי: השואה היהודית שנתחוללה על אדמה זאת. כל הספרות הפולנית הטובה היא בנושא זה כפצע שלא הגליד, כחטא הטעון כיפורים). יש שהשלו את נפשם, כי במרוצת הזמן יתמזגו היהודים יותר בחיים החדשים, כי יקטן הלחץ לעלות לארץ – אך הלחץ לא פחת. התביעה לפרומֶסות[4] לא חלשה, – גם עכשיו אנחנו מוציאים כאלפיים לחודש – ובמיניסטריון מונחות כעשרים אלף בקשות.

הכבידה עליהם גם העובדה שיהודים רבים השתמשו בדרכון ובוויזה הישראלית כדי לצאת מפולין, ואחר־כך נשארו בצרפת ועסקו בכל מיני עסקים, ומבין אלה שעלו ולא הסתדרו בנקל התחילו – לפי דבריהם, מאות לצור על הקונסוליות שלהם בארץ,

234
1. דוד כהנא, עד לאותה עת נשיא מועצת הרבנות בפולין.
2. ראה מס' 197 והערה 3 שם וכן מברק אוכמני אל אלישיב, 13.8.1949, 130.09/2306/4.
3. שמעון זאכאריאש, מראשי הוועד המרכזי של יהודי פולין; חבר המפלגה הקומוניסטית.
4. אישור למתן אשרת עלייה.

לתבוע עזרה, הסעה חזרה לפולין. ואף הופיעו כמה מאות יורדים, שנתקבלו בעין רעה (הקומוניסטים היהודים ניסו תחילה לעשות בהם "עסק", להופכם חומר תעמולה אך הדבר הופסק מיד).

עתה יועמדו היהודים לפני הכרעה: ויתור על האזרחות ועלייה או התמזגות בחיים הכלכליים. ולא נתעלם, כי רבים יעמדו באמת לפני הכרעה, לא נוח להם ליהודים רבים לצאת בלי דרכון "ולהיות מיד כל כולם תלויים במדינה היהודית". אך נקווה כי אלפים יכריעו. העיקר שיאורגנו האלפים הראשונים, חברי המפלגות ותנועת הנוער, שמיד לאחר שאפשר יהיה יבואו ויוותרו על אזרחותם ויגרפו אתם את הרבים.

אנשי השלטונות, שנפגשו אתנו, מעריכים שלא יימצאו למעלה מחמישה־עשר אלף שיאותו לוותר על אזרחותם; אנו מעריכים שיימצאו יותר – עד עשרים וחמישה אלף. יש להניח שהפעם יינתן באמת לכל יהודי שירצה בכך בתמים, לעלות – אפילו סמוליאר, יושב־ראש של הוועד היהודי המרכזי, מצא לנכון להכריז הפעם בנאומו שנשא בוורוצלאב, כי הוועד היהודי מעולם לא התנגד לעליית יהודים מפולין, אלא שכל אחד צריך לשקול היטב "קודם שמחליט להחליף את דרכונו הסוציאליסטי בדרכון הקפיטליסטי". נראה שבמקומות תוגבר עתה התעמולה האנטי־ציונית, וכבר נראים סימנים ראשונים לכך: בטאון הקומוניסטים היהודים "פאלקסשטימע" מבליט בגליונו האחרון בעמוד הראשון כמה ידיעות על 40 אנשים שחזרו מישראל לפולין ומיד סודרו בעבודה ושוכנו בדירות, על ריבוי חוסר העבודה בארץ וכד'.

נעמוד בקרוב לפני שאלות ארגוניות סידוריות קשות, והקשה בהן, שאלת הטראנספורט. לנו נראית כדרך הראשית דרך הים, גדיניה–חיפה, על־ידי כך נהיה גם פטורים משאלות טראנזיט שונות, שהפעם ודאי לא יהיו קלות בשים לב לעובדה שבידי העולים לא יהיו דרכונים, ואף־על־פי־כן נראה לנו שצריך יהיה להבטיח גם דרך אחרת, הנוחה ביותר דרך איטליה, ותהיה דרושה עזרתכם להשפיע על הממשלה האיטלקית שתסכים למעבר גם בתנאים אלה.

העלייה מפולין תחולל הפעם שינויים מכריעים בחיי הציבור היהודי, ורק אציין אותם כפי שהם נראים לי:

(א) תסתיים כל פעולה ציונית (מפלגות, עיתונות, בתי־ספר עבריים).

(ב) יתבטל בסמוך לכך הוועד היהודי המרכזי (ומן הסתם גם הסקציה היהודית של פ.ז.פ.ר.)[5] – שילוב איגוד הקואופרטיבים היהודיים באיגוד הכללי, ריבוי המתלמדים הלא־יהודים בבתי־ספר של "אורט", ריבוי החברים הלא־יהודים בקואופרטיבים היהודיים, הלאמת בתי־ספר היהודים מה שמביא בהכרח בערים בעלות ילדים יהודים מועטים לאיחודם עם בתי־הספר הכלליים – הם אותות התפתחות ברורים.

(ג) יבוטלו מוסדות־עזרה יהודיים אכסקלוזיביים, כמו ג'וינט.

באחת: העלייה היהודית הגדולה תביא אתה את ביטולו של ייחוד החיים היהודיים הציבוריים. (יש להניח שלפחות בזמן הראשון תעלה במידת־מה חשיבות ועד הקהילות היהודיות, שייצג את הייחוד הדתי.)

נתכוונתי עוד לכתוב משהו בשאלות הכלליות, אך מפני קוצר הזמן אכתוב על־כך במכתבי הבא.

אוכמני

5. מפלגת הפועלים המאוחדת של פולין – המפלגה הקומוניסטית.

235

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

העתק: 130.02/2424/12

ניו יורק, 22 באוגוסט 1949

הנידון: עמדתנו בעניין המושבות האיטלקיות לשעבר[1]

(א) ספק אם תעמוד בעייתנו לדיון בעצרת בהיקף רחב. אם כן, הרי פעולתנו תתרכז בעיקר בבעיות חיצוניות. לקראת הדיון ההוא אנו מכינים כאן את החומרים והמסמכים הדרושים. ברצוני כאן רק להציע הצעה עקרונית אחת – שננקוט פעילות בולטת ומיוחדת בשאלת המושבות האיטלקיות לשעבר, תוך קביעת עמדה ברורה ובלתי־מסויגת לטובת עצמאות או נאמנות ישירה של או״ם. אני מציע שנסתלק מהסתייגותנו הקודמת לגבי העניין האיטלקי בטריפוליטניה, על־מנת להגיע לידי הזדהות מוחלטת עם העמדה האסייתית הכללית.

(ב) הפילוג העקרוני כאן הוא בין שתי מערכות של מושגים – חלוקת האיזור בין מעצמות המערב מזה, והקמת עצמאות באמצעות או״ם מזה. מי שמזדהה עם המחשבה השנייה מבלי להתנגד לנאמנות בריטית ואיטלקית גם יחד, מטשטש את עמדתו העקרונית לחלוטין. קשה להוכיח ששלטון איטלקי במערב לוב הוא תופעה יותר חיובית משלטון אנגלי במזרח לוב. ראוי לציין שהתנגדותם של תושבי האיזור כולם מכוונת במיוחד דווקא נגד החזרת השלטון האיטלקי. מי שאיננו שולל את החזרת השלטון האיטלקי שלילה ברורה וקולעת פורש מציבור המגינים על עצמאות העמים המשועבדים, וכל מליצה נאה לטובת עצמאות לא תועיל לחפות על הפרישה הזאת.

(ג) היו לי שיחות בודדות עם הנציג האיטלקי כאן. יש לי הרושם שאיטליה איננה תולה תקוות ממשיות בסיכוייה לחזור לצפון אפריקה. נדמה לי משיחותי עם נציגי אמריקה הלטינית שגם אנשי המחנה ההוא היו מבינים ומכבדים הופעה ישראלית לצדם של עמי המזרח, למרות אי־הנוחיות של הדבר מבחינתם הם. הערכה זו חלה גם על ארצות־הברית.

(ד) בשלב מכריע זה של יחסינו עם העולם השכן, בשעה של התקרבות העולם הערבי לקראת השלמה עם קיומנו, עלולה עזרתנו הפעילה בעניין חיוני זה לעשות על הערבים רושם כביר וחיובי. גם מבחינת ענייננו המדיני וגם מבחינת אופיינו כמדינה שוחרת קדמה ודרור מוטלת עלינו החובה הזאת.

(ה) אני מציע, אפוא,

(1) שנתמוך בכל הצעה הדוגלת בעצמאות מידית או קרובה;

(2) נתנגד לכל נאמנות של מעצמה מסוימת איזו שהיא;

(3) אם יופיע צורך של נאמנות לזמן מוגבל נצדד בנאמנות ישירה של או״ם לפי הצעתו של המזכיר הכללי בדו״ח השנתי שלו.

235

1. ראה הערת־עורך, עמ׳ 56.

(ו) ממקורות מוסמכים למדים אנו שהגושים האסייאתי והסובייטי יתבעו עצמאות מידית ללוב ונאמנות ישירה של או"ם על אריטריאה וסומליה. לדעתי, חייבים אנו להזדהות עם עמדה זו.

בברכה,

236

ר. שילוח אל מ. שרת
R. Shiloah to M. Sharett

מברק מוצפן ET98. התקבל: 24.8
נוסח יוצא: 130.02/2442/6

לוזאן, 23 באוגוסט 1949

סודי בהחלט. בשיחה אמש עם פורטר התנצל שלא יכול למסור ההצעות שבאמתחתו לפני שקיבל הסכמת הוועדה המתכנסת היום.[1] דיבר בכללות וציין (א) בואו לוואשינגטון מנע אקספלוזיון ביחסי ארצות־הברית–ישראל. (ב) שיכנע ממשלתו כי לא הגיעה השעה לפתרון פוליטי ויש להתרכז בינתיים על פתרון בעיית הפליטים על יסוד עזרה כלכלית לפיתוח המזרח התיכון. (ג) השיג מהנשיא אמצעים להמשיך בסיוע לפליטים עד שיימצא בסיס חדש לפתרון הבעיה. (ד) ועדת הפישור לא תבוטל, כנראה תורדם. (ה) אם ננהג בתבונה, נימנע מפירושים בפומבי, מתרועות ניצחון או אנחות אכזבה – נוכל להתגבר על נוסחת ג'סאפ[2] שלגביה הוא תמים־דעים אתנו. (ו) מזהיר מפני דבקות בטענה כי הוועדה הכשילה משום שלא עודדה שיחות ישירות. הוא עצמו יוכל להעיד כי לחץ על הערבים להתחיל במשא־ומתן ישיר. מוסיף שהוא משוכנע כי שיחות ישירות כיום – דינן לכישלון. (ז) מדיניותו נתמכת על־ידי [טריגווה] לי ובאנץ'.
שילוח

236
1. ראה מס' 237.
2. ראה מס' 63, הערה 1.

237

ר. שילוח אל מ. שרת
R. Shiloah to M. Sharett

מברק מוצפן ET99, ET100. התקבל: 24.8
נוסח יוצא: 130.02/2442/6

לוזאן, 23 באוגוסט 1949

הצרפתי[1] מסר לאליאס [ששון]: (א) שלוש הממשלות אישרו ההצעה להקמת קבוצת מחקר. (ב) הוועדה ביקשה טלגרפית מהמזכיר הכללי למנות הוועדה מבין מועמדים שיוצעו על־ידי ממשלות הוועדה ובריטניה. (ג) חברי קבוצת המחקר יהיו עובדי האו״ם ולא נציגי הממשלות, ממונים על־ידי המזכירות ואחראים כלפי הוועדה. (ד) הוועדה לא תתייעץ עם הצדדים בדבר הקמת והרכב קבוצת המחקר, כי לפי החלטת העצרת הרשות בידה להסתייע במי שתרצה ותדרוש מהצדדים לשתף פעולה. (ה) בואסנז׳ה מדגיש חשיבות השתתפות הבריטים כבעלי אינטרסים והשפעה במזרח שבידיהם תכניות פיתוח מוכנות, בייחוד שמביאים בחשבון עבר־הירדן ועיראק כארצות קליטה. (ו) הקבוצה תעסיק מספר רב של טכנאים ומומחים.

אמריקה טרם הסתלקה סופית מהליכה לעצרת. נענתה לתביעת צרפת לא להיחפז. לכשימונו החוקרים תמשיך הוועדה זמן מסוים בבירורים טריטוריאליים. בפרק זמן זה ימלא רוקוול מקום פורטר אשר יחזור לעסקיו מבלי להתפטר. הוועדה במלואה תחדש עבודתה בניו יורק באמצע אוקטובר ולאור דו״חי החוקרים ותוצאות הבירורים תחליט אם ומה להביא לעצרת.

הוואטיקן וצרפת מלאי דאגה מפני המסתתר מאחורי נאומיו האחרונים של ראש־הממשלה בירושלים ועל ירושלים.[2] חושדים שממשלתנו מתכוונת להעמיד העצרת בפני עובדה מוגמרת. צרפת לכתחילה הסכימה לדעת בואסנז׳ה להימנע מוויכוח בעצרת, ולדחות ההכרעה עד שתיפתר שאלת ארץ־ישראל במלואה.

לרגל החשדות הנ״ל תבע בואסנז׳ה בוועדה וזו החליטה למנות מיד נציג או״ם בירושלים בהתאם להחלטת העצרת, סעיף 8, משפט אחרון.[3] תפקידו יהיה מתוך מגע עם הצדדים לשמור על הסטטוס קוו. אם נשתף פעולה תקיים צרפת תכניתה הראשונה, אחרת תדרוש הכרעה בעצרת מיד. בואסנז׳ה מבקש תשובה מרגיעה עד יום שישי זה לקראת פגישתו בשבת עם שומאן היוצא לארצות־הברית.[4]

שילוח

237
1. ק. דה־בואסנז׳ה.
2. המדובר בנאומו של בן־גוריון ב־2 באוגוסט, יום חידוש תנועת הרכבת מתל־אביב לירושלים ובנאומו בכנסת ב־16 באוגוסט, יום העברת עצמותיו של הרצל לירושלים. בנאומו הראשון אמר בין היתר כי ״יש להעביר לירושלים כל מה שנמצא בשעה זו בתל אביב.״ (ראה סקירת העיתונות העברית, 8.8.1949, 130.02/2443/3, והשווה מס׳ 263).
3. ראה נספח א.
4. ראה מס׳ 252, סעיף א׳.

238

י. צור אל א. דרפקין[1]
J. Tsur to A. Drapkin

העתק: 93.03/73/2
מונטבידיאו, 23 באוגוסט 1949

שיחה עם שר החוץ של אורוגואי, צזר צ׳רלונה

[.....][2]
שר החוץ קיבלני בלבביות ובידידות. בירכתי אותו לכניסתו לתפקיד וציינתי כי אורוגואי היא אחת הארצות המעטות שלגביהן יכול נציג ישראל לדבר על ידידות ״מסורתית״, שכן ידידותנו קודמת לעצם יצירת המדינה. אמרתי כי מעתה, בהיותנו חברים באו״ם, אנו מקווים שנגיע לשיתוף פעולה ולהבנה גם לגבי בעיות שאינן נוגעות במישרין בישראל. הזכרתי דרך אגב גם את החוזה המסחרי העומד להיחתם בימים אלה.

מר צ׳רלונה הודה על הברכה, אמר כי מדיניות אורוגואי לגבי ישראל איננה ניתנת לשינוי, שכן היא מדיניות רצופה. הביע את שמחתו על ההסכם בענייני מסחר ותקוותו שנוכל לחתום עליו בימים הקרובים, לאחר שייגמרו הסידורים הטכניים הדרושים.

הערתי לשר החוץ כי עם כניסתו לתפקיד היה ברצוני להעמיד לפניו כמה שאלות העלולות לעמוד על הפרק במושב הבא של או״ם. שאלתיו אם יש ברצונו שנשוחח על־כך בפגישה ראשונה זו או שניפגש ביום אחר לשיחה מיוחדת. על־כך ענה לי שהואיל והוא עומד בפני שאילתא בבית הנבחרים בסוף השבוע הוא מבכר לשמוע את דברי עתה, אך הוא מוכרח להודיעני מראש כי לא יוכל להשיב תשובה מיד, הואיל וטרם למד את הבעיות הנוגעות לפעולת משלחתו באו״ם.

הרציתי לפניו קצרות בעיקר בעניין ירושלים ובשאלת הפליטים הערבים, לפי הרוח הכללית של הוראותיכם.

בעניין ירושלים הדגשתי – לפי עצתו של מר טוב שהזכיר לי את הדבר בבואנוס איירס – שתכניתנו עולה בד בבד עם התכנית שעובדה בשעתו על־ידי סקו, חבר המשלחת האורוגואית באונסקו״פ ושנידחתה על־ידי הוועדה. הודעה זו עשתה עליו רושם ניכר.

בעניין הפליטים הדגשתי בעיקר את הצורך להניח לנו לנהל את המשא־ומתן עם הערבים ללא לחץ מבחוץ, את נסיון העבר שהראה לנו כי כל שעה שהמעצמות לוחצות עלינו – גדלות דרישותיהם של הערבים, ואת עצם הסכנה שבהתערבות צד שלישי במשא־ומתן בינינו. הזכרתי כי הסכמי שביתת־הנשק נתאפשרו על־ידי משא־ומתן ישיר וכי כל הנסיונות הקודמים בתיווך עלו בתוהו. אמרתי כי בדרך כלל המצב במזרח נעשה יציב יותר וכל ויכוח באו״ם וכן כל התערבות עלולים רק לסבך את העניינים. מר צ׳רלונה חזר ואמר שאין ביכולתו לתת תשובה מוחלטת על הדברים ששמע, אך

238
1. אברהם דרפקין, מנהל בפועל של המחלקה לאמריקה הלטינית במשרד החוץ.
2. החלק הראשון של המכתב לא הודפס כאן.

הדגיש שהוא מקבל בהחלט את ההנחה היסודית והיא עקרון אי־ההתערבות של מעצמות זרות בהסדרים וביחסים בינינו לבין הערבים. הוא הוסיף ואמר שעקרון אי־ההתערבות בענייניהן של האומות הקטנות הוא יסוד מוסד במדיניות החוץ של אורוגואי וכי ממשלתו תמשיך להילחם לעיקרון זה. מטעם זה נראה לו כי הדברים בעיקרם מתקבלים על הדעת אולם הוא מבקש לחזור ולשוחח עמי על־כך מאוחר יותר, ערב צאתה של משלחת אורוגואי לעצרת האו״ם. הבטחתי לו לעשות כן ואמרתי כי בהזדמנות זו בוודאי תינתן לנו האפשרות לשוחח בעמדתה של אורוגואי בשאלות אחרות שתעמודנה על הפרק באו״ם ובעיקר בשאלת ספרד והמושבות האיטלקיות. נראה לי, אמרתי, כי יהיה זה לתועלת העניין אם אביא את הדברים לידיעת ממשלתי על־מנת לתאם את העמדות במידת האפשר.

מר צ׳רלונה הודה על הצעה זו. קבענו כי ניפגש בעוד כשבועיים.

אגב, מתוך שיחה עם הסנטור פאיסה רז׳ס, ידידנו הטוב וחבר המשלחת לאו״ם לשעבר, נודע לי כי שר החוץ החדש עומד לקרוא את חברי המשלחת לשעבר כדי להתייעץ עמהם על עמדת אורוגואי באו״ם בייחוד בשאלות הנוגעות לישראל. פאיסה ומרקז קסטרו (העומד להתמנות כפי הנראה שגריר אורוגואי בבואנוס איירס) עומדים על כך כי המשלחת החדשה לאו״ם תתחייב להמשיך בקו הקודם – ללא רתיעה. במקרה של נסיגה כלשהי מהעמדה הקודמת – אמר מר פאיסה – נכונה לשר החוץ מלחמה קשה מאוד הן בסינט והן בבית־הנבחרים.

אולם עד כמה שידוע לי אין חשש לשינוי עמדה מצד המשלחת החדשה. היא תכלול, כפי הנראה, שני אנשים שאנו עומדים בקשרים קרובים עמהם והם – ציר בית־הנבחרים, טררה, פרו־ציוני ותיק וחבר הוועד פרו־פלשתינה, ומנהל העניינים המדיניים במיניסטריון, פרט דה מריה, אחד האנשים המוכשרים ביותר בשירות החוץ האורוגואי. עם זה האחרון אנו עומדים בקשרים אישיים טובים.

עד כמה שידוע ימשיך פרופ׳ פאברגאט בתפקידו. לעומת זאת עומד מר דומינגז קמפורה, שגריר אורוגואי בוואשינגטון שהיה ראש המשלחת במושב האחרון ולא הראה יחס ידידותי אלינו, לעזוב את תפקידו בשבועות הקרובים ויש לשער שלא ישתתף במושב הבא.

בברכה,

יעקב צור
ציר ישראל

239

ט. ארזי אל מ. שרת
T. Arazi to M. Sharett

מקור: 130.02/2447/5

לוזאן, 24 באוגוסט 1949

שיחה עם עומר ג׳אברי
(Chargé d'Affaires de Syrie à Berne)

הבוקר נסעתי לברן על־מנת להיפגש עם עומר ג׳אברי שהכרתיו מימי כהונתו כקונסול כללי של סוריה בירושלים בשנים 1944/5. ג׳אברי הנו חבר המשלחת הסורית בלוזאן, אך בזמן האחרון הפסיק את פעילותו בוועדה היות ואין באפשרותו, לדבריו, למלא שני תפקידים – בברן ובלוזאן – ביעילות (ייתכן, כי אין הוא רואה את העניינים עין בעין עם עדנאן אתאסי, ראש המשלחת הסורית, אך זו סברה). שיחתנו התקיימה בנציגות הסורית בשני המשכים – ישבנו שעה לפני הצהריים ושעה לפנות ערב.

בתחילת השיחה הבעתי את צערי על הימים הקשים העוברים על סוריה.[1] לא נמנעתי מלהיפגש אתו עכשיו, כשבוע לאחר המהפכה האחרונה, ולא חיכיתי עד שיסתדרו העניינים בארצו, היות ולא רציתי לדחות שוב את הקמת הקשר הישיר בינינו, שנדחה מסיבות שונות ובלתי תלויות בנו (חילופי השלטונות בסוריה, האיחור בחתימת חוזה שביתת־הנשק וכו׳). אין אנו מבכרים שלטון אחד בסוריה על משנהו, אנו נייטראלים ביחס לעניינים הפנימיים של סוריה. ישנם אינטרסים משותפים לשתי הארצות שנקבעו על־ידי המצב הגיאוגרפי – ״והגיאוגרפיה איננה משתנה״. מבלי שאגיד זאת הבין, שקיימים קשרים ישירים בינינו ובין כל שכנינו פרט לסוריה – וכי בעיות הנוגעות ישר לנו ולכל אחת מהארצות השכנות נדונות ישר בינינו. סוריה היא הארץ היחידה שאינה נהנית מכך . . .

בשיחותינו ניתחנו את האינטרסים המשותפים של שתי הארצות. מבחינה כלכלית – סוריה עלולה להרוויח הרבה מתכניות הפיתוח שמכינים עכשיו עבור ארצות המזרח, אך היא עלולה גם ״לאחר את הרכבת״. באם תפקפק סוריה או אם לא תהיה יציבות בשלטון, לא ירצו בעלי־התכניות להשקיע כספים בסוריה, ויימצא מי שיכוון את בעלי התכניות לעבר־הירדן ועיראק. מאידך, פיתוח סוריה עלול להביא ליציבות בארץ – דבר שאנו מעוניינים בו, היות וסוריה היא שכנתנו הקרובה (שלא כעיראק). אנו מעוניינים בהרמת רמת־החיים בסוריה היות והבדל ניכר ברמות החיים שבשתי ארצות שכנות אינו דבר בריא: חוק ״כלים שלובים״. שוחחנו על התכניות הסוריות לפיתוח, על קליטת פליטים עקב הפיתוח וכו׳. הארכנו לנתח את בעיות המסחר שבין שתי הארצות: סוריה שסיפקה בעבר לארץ־ישראל חיטה, פירות, בשר, לא מצאה שווקים חדשים לתוצרתה. בשנת 1948 למעלה ממאה אלף טון חיטה נשארו בלי קונה, ולסוריה

239

1. ראה מס׳ 211, הערה 3.

אין מחסנים מסודרים ותוצרת זו מתקלקלת (רטיבות, עכברים, גניבות). סוריה והלבנון שמכרו לארץ־ישראל בשנת 1947 מצרכים ב־30,000,000 לירות סוריות (35% מכלל הייצוא) מכרו ב־1948 לפלשתינה רק ב־2,000,000 לירות סוריות (2.5% מכלל הייצוא). היתרה – נשארה במחסנים.

ג'אברי קרא את המאמר ב"קומרס דה־לבנט" הביירותי מן ה־[49].17.8:[2] "Les Troubles Economiques du Moyen Orient" (רצוף בזה),[3] ואמר שידוע לו היטב המצב וכי אני "מטיף למאמין" "Vous prêchez à un Converti". ברור לו מה עלתה לה לסוריה המלחמה בישראל. הוא עצמו היה שואף שהמצב שנוצר עקב המלחמה ייגמר ובמהירות, ומצטער הוא על שהדברים נמשכים באריכות בלוזאן; מאחר שישנן עובדות קיימות אין טעם להאריך במצב הבלתי־נורמלי ויש להשתדל לחסל את הפרשה, והוא מוכן לתרום את חלקו לכך. הוא מוכן להעביר רפורט למשרד החוץ הסורי על שיחתנו, וישאל רשות אם מותר לו לעמוד בקשר ישיר אתנו. יכתוב לנאזם קודסי, מיניסטר החוץ הסורי ואל בן דוד[ו] מג'ד־אד־דין ג'אברי, מיניסטר העבודות הציבוריות (זה האחרון התפטר בינתיים מהממשלה). אין הוא מוכן לדבר על כך עם עדנאן אתאסי – ציר סוריה בצרפת וראש המשלחת בלוזאן, היות ולדבריו, אתאסי, למרות שאביו הנו ראש־הממשלה, לא יהיה מוכן להסתבך בסטדיה זו בעניין עדין שכזה. ביקש לדעת מה נהיה מוכנים אנו לתרום ליישוב הפליטים בסוריה: הסברתי שעיקר הכספים ליישוב יימצא ממקורות חוץ המעוניינים בחיסול הפרשה, בסטביליז־ציה ובטובתנו. מאתנו יבואו תשלומים עבור הקרקעות שנעזבו על־ידי הפליטים וכו' ותהיה זו תוספת חשובה לרהביליטציה של הפליטים: מקורות החוץ יתנו את היסוד, התוספת שלנו יכולה להיות ההפרש בין רמת חיים סבילה ורמת חיים טובה. תשלומים אלה ייכנסו לסוריה בה נמצאים הפליטים בין כה וכה, ויעשירו את הארץ.

שוחחנו על השאלון שהגישה ועדת הפיוס[4] ועל הסכנה שתשובות בלתי ריאליסטיות של הערבים, למשל בשאלה הטריטוריאלית: באם יציגו דרישות אבסורדיות על הגליל או הנגב, דרישות שלעולם לא תתמלאנה – יגרמו רק לביקורת חריפה מצד הציבור ומצד האופוזיציות שלהם כאשר תביעות אלה לא תתגשמנה וממשלות ערב תוצגנה כ"מוותרות" על זכויות הערבים . . . על־ידי פרוצידורה כזו הערבים "are fishing for political defeat".

ג'אברי אמר שאין הוא בטוח אם אנשי הממשלה הסורית הנוכחית, שלרובם לא היה נסיון פוליטי בקשר לשאלת ארץ־ישראל, יבינו בסטדיה זו את הצרכים, או שגם הם ייזקקו לזמן שיבוא ויוכיח להם את העובדות. יודיעני כשיקבל את תשובת ממשלתו. אבקר אותו שוב בברן כעבור שבוע–עשרה ימים.

ט. ארזי

2. במקור בטעות: 17.8.48.
3. המסמך לא הודפס כאן.
4. מס' 213 (נספח).

240

א. גאס[1] אל א. קפלן
O. Gass to E. Kaplan

מברק מוצפן WIA24
נוסח יוצא: 93.01/2181/5

ואשינגטון, 24 באוגוסט 1949

להלן הסבר למברקנו מספר 374 מאתמול:[2] אתמול ביקרתי סאור[3] ושאלתי סיבות השהיית הכנות חוזי מלווה לנמלים ורכבות. סאור הסביר שהבנק מוכן זה שלושה שבועות לאשר חוזים נוספים, אך מחלקת המדינה מתנגדת לדיון לעת עתה בחוזי מלווה חדשים. אין המחלקה מבקשת ביטול הקצבת מאה מיליונים או הפרת ביצוע חוזים קיימים, אך מתנגדת לכל פעולה על חוזים חדשים לעת עתה. הנהלת הבנק הסכימה בעל כורחה שלא לדון בחוזים נוספים עד לביטול הווטו. הבנק לא הודיעני קודם מתוך תקווה לשינוי החלטת המחלקה. עתה מסר הבנק רשמית למחלקה שמודיעים לי על הווטו הפוליטי על־מנת שאעביר לממ[שלת] ישראל.

לפני שלושה שבועות ביקשה המחלקה מהנהלת הבנק להודיע לישראל שלא ידונו בחוזים נוספים מחמת התפתחויות כלכליות לרעה בישראל. הנהלת הבנק סירבה פה אחד להסתתר מאחורי כזב כזה.

בשלב השני ביקשה המחלקה שהבנק לא ידון בחוזים נוספים מבלי לתת לישראל כל נימוק. הנהלת הבנק דחתה גם אמתלה זו.

בשלב השלישי הציעה המחלקה טענה שמדיניות ישראל בעניין הפליטים הערביים מפרה הבטחותיה. גאסטון[4] דחה בתוקף טענה זו וציין שהודעת קפלן הכנה בפני הנהלת הבנק[5] היתה בהתאם גמור עם פעולות ישראל שלאחר כך.

בשלב רביעי טענה המחלקה שאין לדון לעת־עתה בחוזים חדשים למען השלום והיציבות במזרח התיכון. בראשונה דחה גאסטון טענה זו אולם לבסוף נכנע. גאסטון וסאור תמימי דעים שממשלת אמריקה הפרה הבטחותיה לישראל, אך בעל־כורחם מודים שעל הבנק לקבל וטו המחלקה לחוזים שטרם נחתמו.[6]

הבנק מבטיח שלא יפרו ביצוע חוזים קיימים ומוסיף שפעולה מדינית ברמה העליונה ביותר דרושה לביטול הווטו. אתה חופשי במגעיך עם נציגי ממשלת אמריקה להראות ידיעתך את הווטו המדיני הפורמלי של המחלקה, ואולם הימנע נא מלגלות משהו על ארבעת השלבים הנ"ל. אבקשך להודיע לשרת.[7]

גאס

240

1. אוסקר גאס, יועץ כלכלי לנציגות ישראל בוואשינגטון.
2. מברק אילת וגאס אל קפלן, W374, [23.8.1949], 93.01/2181/5. השניים מסרו על הווטו שהטילה מחלקת המדינה על המשך ביצועו של המלווה לישראל. (על הסכם המלווה ראה כרך 2, הערת־עורך, עמ' 384.)
3. ולטר צ'ארלס סאור, עורך־דין, יועץ לעניינים כלליים של הבנק לייצוא ולייבוא, ואשינגטון.
4. הרברט א. גאסטון, יושב־ראש הבנק לייצוא ולייבוא, ואשינגטון.
5. קפלן ניהל שיחות עם ראשי הבנק לייצוא ולייבוא קודם לחתימת הסכם המלווה ב־17 בפברואר 1949.
6. השווה .FRUS, 1949, VI, pp. 1062, 1110, 1311-13
7. על המשך הפעילות הישראלית ותוצאותיה ראה מס' 242, 243, 244 ו־247.

241

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מקור: 130.02/2447/13

לוזאן, 25 באוגוסט 1949

א י ש י

למשה היקר שלום רב,

אתמול סעדתי את ארוחת־הצהריים עם רוקוול. ראובן [שילוח] וזלמן [ליף] סעדו עם פורטר. השיחה שלי נמשכה שלוש שעות. רציתי לשמוע את דעתו על העבודה להבא: האם תהיה הפסקה או לא, האם עוברים לניו יורק או לא, האם הולכים לעצרת או לא. ראוי לציין שמצאתיו נרגע קצת מבחינת הדאגה למצב הבינלאומי. הוא פתח בהבעת שביעות רצון מהופעתנו בבוקר בפני הוועדה.[1] העיר שהתנהגותה של משלחת ישראל מאז חידוש עבודת הוועדה, הן בשיחות הפרטיות והן בהופעות הרשמיות, עזרה במידה רבה לשיפור היחסים בינה לבין המשלחת האמריקאית בלוזאן ובין מחלקת המדינה לישראל. הוסיף שחברי המשלחת האמריקאית, בדו״חים שלהם אל מחלקת המדינה ואל הבית הלבן, אינם חדלים להדגיש את שביעות רצונם מאנשי משלחת ישראל ״מבחינת האדיבות, ההבנה היתרה לאינטרסים האמריקאים במזרח התיכון ובעולם כולו והרצון הכנה והעז להגיע לסידור סופי מוסכם לבעיית ארץ־ישראל״.

אחרי זה עבר רוקוול לדבר על ירושלים. לדבריו, לא מרצון הסכימה המשלחת האמריקאית לבקשת צרפת, שוועדת הפישור תמנה נציג רשמי לה בירושלים.[2] כידוע לנו – הוסיף – אין ארצות־הברית עומדות בתוקף על בין־לאומיותה של ירושלים ומוכנות להתפשר בעניין זה. אך אין הן מעוניינות ברגע זה, מטעמים שאין להם כל קשר עם בעיית ארץ־ישראל, להתנגש עם צרפת, הוואטיקן והמדינות הקתוליות שבאירופה ואמריקה. עצתן לנו, אפוא, שלא נתנגד למינוי הנציג, שנשתדל לקרבו ולשתף פעולה אתו ״כדי למנוע את יציאת צרפת מכליה ולחסוך סערות מיותרות בעצרת הבאה״. לא במקרה – הוסיף – מעמיד פורטר בתור את בעיית ירושלים אחרי בעיית הפליטים. לשתי הבעיות האלו נודעת חשיבות עולמית: הראשונה כהומניטרית והשנייה – כקדושה. ואילו הבעיה הטריטוריאלית היא שלישית במעלה ומעניינת את ישראל ומדינות ערב בלבד. להערתי שהבעיה הטריטוריאלית מעניינת כנראה גם את אמריקה, אחרת לא היתה זו עומדת בתוקף על עקרון ״הפיצוי הטריטוריאלי״ – ענה, שאמריקה כמדינה בעלת אינטרסים עולמיים וכחברה בוועדת הפישור איננה יכולה לא להתעניין בסכסוך הטריטוריאלי שבין ישראל ובין מדינות ערב. אולם העובדה, שהיא הסכימה לדחות את הדיון בבעיה הזאת עד לאחר בירור וסידור בעיות הפליטים וירושלים, מראה: ראשית – שאין הדבר בוער ביותר לגביה. שנית – שאין היא

241

1. ראה פרוטוקול הישיבה בתיק 130.02/2441/10.
2. ראה מס׳ 237.

קיצונית ביותר בעמדתה. אך – הוסיף – שברצונו לנצל את ההזדמנות הזאת כדי לייעץ לנו, שנעקור מראשנו את האשליה, שכאילו קיימים חילוקי דעות כל שהם בין הבית הלבן לבין מחלקת המדינה ביחס לעקרון הפיצוי הטריטוריאלי. רצונו להניח, שהשיחות שהיו בזמן האחרון לאילת עם מקגי ואחרים[3] הוכיחו לנו בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים, כי חילוקי דעות כאלה אינם קיימים בכלל. להפך – קיימת הזדהות מוחלטת. ואם כך הוא המצב, טוב נעשה לדעתו אם לא נגייס יותר לחץ על הבית הלבן באמצעות היהדות האמריקאית. במעשים אלו מגבירים אנו את האנטישמיות בארצות־הברית ללא כל צורך והופכים את אנשי מחלקת המדינה לעוינים ללא כל סיבה. מכאן עברנו לדבר על עבודת הוועדה להבא. הרושם שלו שאין לוועדת הפישור יותר מה לעשות לפי שעה לא בלוזאן ולא במקום אחר. יש לחכות לדו״ח של ה״סֶרוֵוי גרופּ״ שיהיה מוכן לפי הערכתו כעבור חודשיים מינימום. אולם לשם ״שלום בית״ החליטה המשלחת האמריקאית להיענות לבקשתו של בואסנג׳ה – שלא להתפזר מיד ולערוך כמה שיחות עם משלחות ערב וישראל בקשר לממורנדום, ובעיקר – בקשר לחלק השני שלו, הטריטוריאלי. וכן ללמוד את הדו״ח של הוועדה הטכנית ולראות אם אפשר לבצע כמה מההצעות שלה. מראשית השבוע הבא ימלא רוקוול את מקומו של פורטר, שיוצא לארצות־הברית לעסקיו הפרטיים ולהשתתף בדיון על הרכבת ה״סֶרוֵוי גרופּ״. הוא, רוקוול, יעשה במיטב יכולתו בתוך הוועדה, כדי לקדם את עבודתה. לשאלתי אם חזרו בהן ארצות־הברית מעמדתן הקודמת ביחס להליכה לעצרת – אמר שלא חל כל שינוי, אך מוקדם עדיין לדבר על כך. יש לאפשר ל״סֶרווי גרופּ״ לעבוד בשקט ובאווירה נוחה. אם תצליח אמריקה לפתור את בעיית הפליטים, תרד מעליה מעמסה גדולה ותהיה מוכנה יותר לפשרות. לשאלתי, אם הוא עודנו מחזיק בהצעתו הפרטית בדבר ״פינת רפיח״,[4] ענה בחיוב ואמר, כי הוא כתב על כך למחלקת המדינה. כאן ניצלתי את ההזדמנות ושאלתי לגורל הצעת מחלקת המדינה בדבר התיווך בין ישראל למצרים. ענה, שמחלקת המדינה איננה חושבת יותר על כך מאחר שקיבלה תשובה שלילית מממשלת מצרים.[5] להערתי, שאותם המיניסטרים המצרים שנתנו תשובה שלילית אינם יותר כיום בשלטון ובמקומם באו אנשים מתונים יותר ופשרנים יותר,[6] אמר, שייתכן ויש מקום להפנות את תשומת־לב מחלקת המדינה לכך. בהמשך דבריו הציג כמה שאלות ביחס למצב במצרים ובארצות ערב והביע את צערו על רצח זעים.[7] לדבריו זעים הסכים לקבל 250 אלף פליטים.

בסוף השיחה הודה על ארוחת הערב ״הטובה״ והשיחה ״המעניינת״ והפליט, כי רכש לו חומר לכתיבת רפורט ארוך.

3. ראה מס׳ 225.
4. רוקוול הציע לחלק את רצועת עזה בין ישראל ומצרים: ישראל תקבל את החלק הצפוני של הרצועה עד לחאן יונס ומצרים את חלקה הדרומי עד וכולל את עוג׳ה. אילת תישאר בשליטה ישראלית. (ראה לוריא אל שרת, 18.8.1949, 130.02/2444/19 והשווה FRUS, 1949, VI, pp. 1287, 1301.) ראה גם מס׳ 267.
5. ראה מס׳ 134, הערה 2.
6. ראה מס׳ 175, הערה 2.
7. ראה מס׳ 211, הערה 3.

ה ע ר ה : כבשיחותי הקודמות עם רוקוול ניסיתי בשיחתי זו להעמיד מחלקת המדינה על טעותה ביחס למספר הפליטים באיזור עזה. בשיחתי זו השתמשתי בדו"ח של הוועדה הטכנית[8] כדי לחזק את טענותי, כי אין בעזה יותר מאשר 160–180 אלף פליטים. אך הוא עמד בשלו.

בברכה ובשלום, שלך,

אליאס

242

מ. שרת אל א. אילת (וואשינגטון)
M. Sharett to E. Elath (Washington)

מברק מוצפן IWA23
נוסח יוצא: 130.09/2308/3

תל אביב, 25 באוגוסט 1949

לפני שלך 23[1] הברקתיך דרך ניו יורק תדריך מנוסח אנגלית לשיחה מידית עם ד[ין] א[צ'יסון].[2] אדרבה, גם הנשיא. התדריך בהתאם למברקך והדגשתי הכרח הסודיות כל עוד מנסים להציל. מסכים בהחלט לרשמיות הבירור. הקווים:

(א) מכה לידידות, החלשה רבתי לאהדה המושרשת למרות הפלוגתא עד כה.
(ב) בפרסום יתברר שלא הציגו תנאי מדיני ולא הפרנו תנאי כספי.
(ג) יואשמו בהפרת אמונים.
(ד) יואשמו בהכשלה מעשית כיוון שבנייתנו בוססה על המלווה במלואו.
(ה) אם כוונתם לשנות עמדתנו טועים בהערכת יכולתנו מוסרית ופיזית להחזיק מעמד.
(ו) כיוון שערבים מקווים לשווא להיבנות מחורבננו הכלכלי הרי הם מסייעים לקיצוניותם ומרחיקים שלום.
(ז) לכן בקשתנו שיעיינו מחדש בטרם יגרום הפרסום נזק ללא תקנה.

תשתדל להשפיע בינתיים שיקחו ההודעה חזרה עד לעיון למען יוכלו להכחיש אם תהא נזילה. מודיע היום לפורד.[3]

שרת

8. ראה דין־וחשבון שהוגש לוועדת הפיוס ב־20.8.1949, 130.02/2441/10.

242

1. אילת הציע להיפגש עם אצ'יסון בעניין השעיית המלווה (ראה מס' 240) ולהבהיר לו ש"הווטו המדיני של המחלקה מהווה הפרת אמונים חמורה" ויגרום נזק בישראל ובלוזאן. רק אם השיחה לא תעלה יפה הציע לפנות לנשיא, אך הדגיש כי בגלל חשיבותו העקרונית של הנושא הוא נמנע מלהשתמש בקשריו האישיים בבית הלבן ומבכר לפעול בצינורות הרשמיים. (מברק WIA23, 24.8.1949, 93.01/2181/5.)
2. מברק שרת אל אבן, Y301, 25.8.1949, 130.09/2329/13. ראה גם מברקו IWA24, 25.8.1949, 130.09/2308/3.
3. ריצ'ארד פורד, יועץ בשגרירות ארצות־הברית בישראל, מילא באותם ימים מקום השגריר ששהה בחופשת מולדת בארצו.

243

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

מברק מוצפן WIA26. התקבל: 26.8
נוסח יוצא: 93.01/2181/5

ואשינגטון, 25 באוגוסט 1949

מ י ד י

בשיחה פרטית ארוכה אמש עם מקדונלד ונײלס הסברתי שוב התקלות ליחסי ישראל וארצות־הברית כשהפסקת המלווה תיוודע ברבים.[1] שניהם הסכימו לדעתי אם כי מקדונלד ניסה למעט ערך הדבר, היותו "סוספנשן" ולא "קַנסליישן". מקדונלד רמז שההחלטה במחלקת המדינה נעשתה על דעת פקידים קטנים ללא ידיעת המזכיר ושאולי ניתן לשנותה.

הבוקר שוחח ניילס על דעת עצמו עם הנשיא שלא ידע מאומה על העניין. לדברי ניילס רגז הנשיא שלא נשאל בשאלה כה חשובה והבטיח לברר העניין מיד.[2] ניילס הציע לנשיא לשאול את דעת מקדונלד הנפגש עם הנשיא היום.[3]

אילת

244

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

מברק מוצפן Coded Tel. W375. התקבל: Recd: 26.8
נוסח יוצא: Outg.: 93.01/2181/5

Washington, 25 August 1949

Lunched today with McGhee host, McDonald, Hare. McGhee raised question loan saying apologetically decision followed their several weeks discussions with Export–Import Bank and constitutes postponement further

243

1. ראה מס׳ 240 ו־242.
2. מתעודות מחלקת המדינה עולה כי כבר ביוני אותה שנה המליצה המחלקה לנשיא להשעות את המלווה לישראל וב־15 באוגוסט החליט הנשיא אישית על השעיית המלווה. השווה, *FRUS*, 1949, VI, pp. 1110, 1311–3, 1332.
3. מקדונלד מסר לאילת כי נסיונותיו להסיר את הווטו על המלווה לפני שהעניין הגיע לשלב של דיון פורמלי לא עלו יפה, אולם בשיחתו עם טרומן אמר לו הנשיא כי "העניין יסתדר" (מברק אילת אל שרת, W377, 26.8.1949, 93.01/2181/5). השווה גם James G. McDonald, *My Mission in Israel*, pp. 186-7.

operations but not suspension or cancellation.[1] I explained that I had not yet received instructions, but my personal opinion this worst blow we ever suffered at hands U.S.A. Government and inevitably bound shake our faith in their commitments and jeopardize new opening Lausanne negotiations. I further stated B[en]-G[urion]'s Government will face devastating opposition united Israel public opinion as every form cooperation with Palestine Conciliation Commission and subcommission will be interpreted as compliance policies harmful Israel resulting Israel's bowing before loan pressure.

Said impossible understand their timing action particularly moment when Porter making new proposals,[2] reasonably expecting our cooperation. I concluded conversation stressing vital importance withdraw veto before matter publicized with all detrimental results here and Israel. McDonald, Hare, silent throughout discussion. McGhee obviously confused when answering my queries regarding practical difference between postponement and suspension.

Denying pressure he said veto withdrawal feasible when refugee, boundaries, problems clarified through our cooperation.[3]

I feel we strong moral position use loan veto as turning point to force improvement our relations and compel U.S.A. Government relinquish methods coercion and blackmail.[4]

Elath

245

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מברק מוצפן ET104. התקבל: 27.8
נוסח יוצא: 130.02/2442/6

לוזאן, 26 באוגוסט 1949 (שעה 17.00)

הוועדה החליטה הבוקר עקרונית לחסל את לוזאן בחמישה־עשר לספטמבר. התשובות של הצדדים על הממורנדום[1] והדיונים עליהן ישמשו יסוד לרפורט של הוועדה אל העצרת. לאור הוויכוח שהיה לו היום בתוך הוועדה עם פורטר משוכנע בואסנז'ה שלאמריקאים כוונה נסתרת והיא להביא את הדברים במוקדם או במאוחר להכרעה

244

1. ראה מס' 240 ומס' 242 ר־243.
2. ראה מס' 224 ר־237.
3. השווה דיווח על הפגישה ב־*FRUS*, 1949, VI, pp. 1328-31.
4. ראה מס' 247.

245

1. מס' 213 (נספח).

בעצרת. כדי שלא ניפול בפח וכהכנה להגנה בעצרת הוא חוזר ומייעץ לנו: (א) להיות גמישים בתשובותינו על הממורנדום מבחינת הניסוח, (ב) שנדגיש בצורה ברורה מאוד שאנו בעד המשכת השיחות הנוכחיות.

ששון

246

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מקור: 130.02/2447/13

לוזאן, 26 באוגוסט 1949

א י ש י

למשה היקר שלום רב,

(א) היום הזמינה משלחתנו את המשלחת הטורקית לארוחת־צהריים. ילטשין סיפר שהאמריקאים רוגזים על שלא הצליחה הוועדה עד כה בתפקיד הפישור שלה. אמנם אינם מטילים את כל האשמה על ישראל, אך כאנשים השייכים למעצמה החזקה ביותר בעולם רואים בכשלונם כפגיעה בכבודם ובכבוד ארצם – דבר שאינם יכולים להשלים אתו בשום פנים ואופן. כל תקוותם כעת ב״סֶרווי־גרופ״, שתציל להם גם את כבודם ותסייע בידם לבצע את תכניותיהם הכלכליות במזרח התיכון. כן מסר ילטשין שהעבודה בלוזאן לא תימשך יותר משבועיים–שלושה. אחר־כך תבוא הפסקה של חודש וחצי–חודשיים. חברי הוועדה והעוזרים שלהם יסעו לארצותיהם. ד״ר אסקאראטה ומנגנון המזכירות יעברו לירושלים וישהו שם עד חידוש העבודה בסוף אוקטובר או בראשית נובמבר בניו יורק. עבודת הוועדה תתחדש רק לאחר שה״סֶרווי־גרופ״ תסיים את חקירותיה ובדיקותיה ותהיה מוכנה להגיש את הדו״ח שלה.

(ב) בהמשך השיחה עם המשלחת הטורקית עוררנו את שאלת ההכרה דה־יורה של טורקיה בישראל. יניסיי אמר, שעד כמה שהוא יודע, כבר נתקבלה ההחלטה על כך בטורקיה, אולם מחכים לסיום עבודת ועדת הפישור כדי להכריז על הדבר. כן נתקבלה החלטה בטורקיה לשלוח ציר לישראל ולא קונסול־גנרל. וכאן פנו אלי ילטשין ויניסיי ואמרו: ״נשמח לראותך כציר ישראל הראשון אצלנו״. יניסיי המשיך, שהוא כבר כתב למשרד החוץ שלו על כך ונענה ״שיראו במינוי כזה הערכה מצד ישראל לקשריה הפוליטיים עם טורקיה״. לשאלתי את ילטשין אם יהיה מוכן לנסוע לניו יורק במקרה שהוועדה תתכנס מחדש שם – ענה בחיוב. הוסיף, שימשיך להיות חבר בוועדה עד ראשית שנת 1950. אחרי זה עליו לחזור לטורקיה כדי להשתתף במלחמת הבחירות הפרלמנטריות ובבחירות עצמן.

(ג) מה שהטעה אותנו והביאנו לומר באחת הישיבות עם הוועדה הכללית,[1] שקיבלנו

246

1. ב־11 באוגוסט 1949. ראה פרוטוקול ב־130.02/2444/10.

כבר תשובות חיוביות משתי ממשלות ערביות בעניין המשפחות, הוא החלק האחרון של מברק הלשכה מספר 588 האומר: ״עבר־הירדן עדיין לא ענתה על מכתבנו מראשון ליולי״.[2] הסקנו מזה שכאילו שתי הממשלות האחרות, מצרים והלבנון, כבר ענו. אני מצטער מאוד על הטעות הזאת ואשתדל לתקן את הדבר בהזדמנות הראשונה. כבר היום היתה לי הזדמנות להוקיע את סרבנותן הנוקשה של מדינות ערב בפגישה מקרית בסלון בית המלון עם שניים מחברי הוועדה הכללית – לא־טור־דיו־פין[3] ורוקוול. שניהם הבטיחו להביא את הדבר לידיעת חברי ועדת הפישור ולעוררם לנזוף בערבים.

(ד) כמה סיבות להעדפת הערבים המשך לוזאן על פני ההכרעה בעצרת, מהן: ראשית סיבה אישית – לא כל המשלחות הערביות שנמצאות כיום בלוזאן תיסענה ללייק־סאכסס ותייצגנה את ממשלותיהן בעצרת. לכל מדינה ערבית – חוץ מעבר־הירדן – יש נציגים קבועים בוואשינגטון ובלייק־סאכסס וקרוב לוודאי שאלה יתבקשו למלא את מקום חבריהם בלוזאן במקרה שוועדת הפישור תעביר את עבודתה לניו יורק או תביא את הדברים להכרעה בעצרת. שנית – קיים חשש חזק אצל רבים, ובייחוד אצל אנשי המופתי וחסידיו, שמא הדיון בלייק־סאכסס יתנהל על יסוד העובדות הקיימות ויביאו לידי אבדן היתרון של הערבים שבהחלטת החלוקה של 29 בנובמבר. שלישית – הערבים מקבלים, אמנם, מעתה הבטחות מרגיעות מאנגליה ואמריקה ביחס להחלטות העצרת הן בשאלת הפליטים והן בשאלת הטריטוריה, אך חוששים שמא ״החלטות מרגיעות״ אלו תָבֵאנה לידי שינוי הסטטוס־קוו בעולם הערבי. כלומר, לידי הכרה בעובדות הקיימות ואישור סיפוח החלקים הערביים לעבר־הירדן. רביעית – כישראלים כן הערבים אינם מעוניינים שבכל עצרת תופיע השאלה הארצישראלית ויופיעו הם כאבסורדים שמתעלמים מן המציאות ודורשים את הבלתי־אפשרי. הופעה כזאת לא זו בלבד שלא תוסיף להם כבוד, אלא גם תחייב אותם לנקוט בעמדות שאין בהן כדי להחיש את היציבות והשקט לארצותיהם. חמישית – מי כמו הערבים יודע שהחלטות העצרת אינן ״תורה מסיני״ ושאפשר במקרים מסוימים להפר אותן. הרי הם היו הראשונים שהוכיחו זאת לעולם כולו בזה שניסו לשבור בכוח את החלטת ה־29 לנובמבר. שישית – נדמה, שאין המשלחות הערביות בלוזאן רוצות לקבל עליהן את האחריות ולהחליט בעצמן אם ללכת לעצרת או לא. רצוי להן יותר שהחלטה אחראית כזאת תתקבל על־ידי הוועדה הפוליטית של הליגה הערבית.

אקווה, כי ראובן [שילוח] הגיע בשלום והעמידך על המצב כפי שנראה לנו מכאן. נא לא להחזיקו הרבה זמן.

בברכה ובשלום, שלך,

אליאס

2. ראה מס׳ 126.
3. הרוזן דה לה טור דו פן (de la Tour du Pin), עוזרו של הנציג הצרפתי בוועדת הפיוס.

247

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 27.8 :התקבל .Coded Tel. W381 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/5 :נוסח יוצא

Washington, 26 August 1949

Saw McGhee at his request this afternoon. Hare, Mattison, present. McGhee explained he greatly disturbed my statement yesterday's lunch,[1] hence raised matter this morning with Acheson who instructed him inform me following: They have no desire use loan for political ends nor exercise economic pressure on Lausanne negotiations. We may consider *status quo ante* in our relations Export–Import Bank fully restored and proceed with operations as before. He said [State] Department participates board meetings Export–Import Bank and analyses all loan projects light international implications. This applies generally and also our projects, citing example Haifa Harbour and effect Oil Refineries. He assured me however their bona fides and desire assist us this matter. He already asked Export–Import Bank accelerate examination this project.

McGhee's tone friendly and apologetic.

I welcomed his explanations, pointing out reference their bona fides reassuring but we would prefer blunt frankness to soothing ambiguities. This aimed at his disturbing reference Haifa Harbour as possible excuse future loan difficulties. He accepted challenge reassuring me that no pressure involved this and other projects.

After one hour conversation McGhee told me privately he, myself, succeeded settle matter because mutual confidence and frankness.[2] He further mentioned I could still see Secretary [of State] although latter could add nothing. Desiring avoid offending McGhee replied I await your instructions.[3] Believe utmost importance secure Acheson's assurances in interview.

McGhee cabling Ford who informed him content your representations.

Elath

247

1. ראה מס׳ 244.
2. באותו יום הודיע סאור לגאס על החלטת מחלקת המדינה להסיר את הווטו המדיני והבטיחו כי אישור חוזי המלווה יימשך כסדרו. סאור רמז כי את הרעיון להשתמש בווטו מדיני הגה מקגי שפעל כנראה על דעת עצמו וכי הוא נסוג מתכניתו בלחץ המתקפה החריפה של אילת ועמדתו האוהדת של הבנק כלפי ישראל. (ראה מברק גאס אל קפלן, N938, 26.8.1949, 130.09/2337/12.) השווה מס׳ 243, הערה 2.
3. שרת הורה לאילת לוותר על הפגישה עם אצ׳יסון. ההוראה התקבלה בשביעות רצון מצד מקגי, אך זכתה לביקורת חריפה מצד גאס שטען כי לא הופקה מירב התועלת המדינית של הפרשה. ראה תשובת שרת לטענות גאס במכתבו אל אילת מיום 19.9.1949, 130.02/2456/10.

248

ו. איתן אל מ. שרת
W. Eytan to M. Sharett

מקור: 130.02/2412/26

תל אביב, 26 באוגוסט 1949

עדיין אין לבי שלם עם ההנחה שעמדת הבריטים כלפינו שופרה שיפור של ממש. אולם, בהתחשב עם:

(א) האפשרות שאמנם חל שיפור כזה,

(ב) העובדה שבוועדה הטכנית החדשה יהיה חבר בריטי,[1]

(ג) העובדה שהקו האמריקאי הנוכחי כופה אותנו לבקש תומכים בכל מקום שנמצאם, אני סבור שהגיעה העת להכין את דעת הקהל בישראל לקראת התקרבות ישראלית-בריטית. איני חושב שהמלאכה תהיה כה קשה כפי שאנו נוטים להניח בראייה ראשונה אך בכל זאת יהיה צורך לעשותה בתבונה. מספר צינורות השפעה מזדקרים לנגד עיני מיד:

(א) המפלגות השונות - באמצעות ועדת החוץ בכנסת.

(ב) העיתונות - בייחוד באמצעות מאמרים ראשיים.

(ג) שידורי ישראל.

סבורני שאדם כמו זיאמה אהרונוביץ[2] ישתף פעולה ברצון וצריך יהיה להיוועץ באגרון[3] ללא דיחוי.

תסכים אתי שהציבור לא יראה בעין יפה אופן בריטי בעגלתה של קבוצת המחקר אם לא נכשיר את הקרקע מראש.

אילו היתה בריטניה מכריזה עתה על הכרה "דה־יורה" בישראל - ואין לה כל סיבה ממשית שלא לעשות כן - כי אז היו דעות הכול מזדחחות במידה ניכרת.

ו.א.

248

1. ראה מס' 237.
2. זלמן אהרונוביץ (ארן), יושב־ראש ועדת חוץ וביטחון של הכנסת, המזכיר הכללי של מפא"י.
3. גרשון אגרון, ראש האגף לשירותי הסברה במשרד ראש הממשלה, עורך ה"פלסטיין פוסט".

249

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מברק
נוסח יוצא: 130.02/2441/2

לוזאן, 28 באוגוסט 1949

בהול

כתשובה לממורנדום[1] יגישו המשלחות הערביות מחר תזכיר אחיד אחד:[2] (א) ידרשו את חזרת כל הפליטים למקומותיהם ולבתיהם; (ב) יודיעו כי עבר־הירדן וסוריה בלבד תהיינה מוכנות לקבל את כל הפליטים שלא ירצו לחזור לישראל; מצרים ולבנון לא תוכלנה לקלוט אף פליט אחד; (ג) יקדישו פרק מיוחד לגליל וכוח הקליטה שלו; (ד) ידרשו שישראל תפנה את כל השטחים שמוחזקים כיום על ידה בניגוד ל־29 נובמבר. כן יעמדו על עקרון הפיצוי הטריטוריאלי; (ה) ידרשו משטר בינלאומי לירושלים ויפו ולקורידור שיקשר ביניהם. יפו והקורידור ישמשו נמל ומעבר חופשיים לעולי־הרגל המוסלמים והנוצרים לירושלים; (ו) ידרשו שיצורפו נציגים ערבים ל־Survey Group בתקופת חקירותיה; (ז) יודיעו על נכונותם ללכת לעצרת. כל התזכיר יהיה מבוסס על 29 נובמבר, על 12 למאי[3] ועל החוק הבינלאומי ויהיה תקיף וקיצוני.[4]

ששון

249
1. מס' 213 (נספח).
2. ראה תזכיר מיום 29.8.1949 בתיק 130.02/2447/4.
3. ראה הערת־עורך עמ' 50–51.
4. הסבר למהלך הקיצוני של הערבים ראה במס' 252, סעיף ה'.

250

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מקור: 130.02/2447/13

לוזאן, 29 באוגוסט 1949

אישי

למשה היקר שלום רב,

(א) כשם שהתקשיתי בעבר – כלומר, לפני כחודש ימים – להבין את פשר השינוי לטובה שחל ביחס מצרים אלינו, כך מתקשה אני היום להבין את פשר עמדתה הפתאומית החדשה של מצרים כלפינו, שבאה לידי ביטוי על־ידי עבד אל־מונעם בשיחתו הממושכת האחרונה אתנו.[1] נדמה לי, שהמקריות לא מילאה כל תפקיד לא בעבר ולא היום. ייתכן שהשינוי בא עם חילוף הזמנים והמסיבות. כשנתחדשה העבודה בלוזאן היה מצבו של המלך פארוק בכי רע, הן בפנים והן בחוץ. בפנים – היה נתמך על־ידי ממשלה שלא ייצגה את העם המצרי ולא היתה רצויה לו. היתה זו "ממשלת משטרה" ששלטה בכוח. את יריביה דיכאה ואסרה ואת עצמה שמרה על־ידי שוטרים ותותחים. בחוץ – היה המלך מסוכסך עם שני כוחות חזקים: בעולם הערבי עם הגוש האשמי ובעולם הדמוקראטי – עם הגוש הבריטי. ושני הגושים האלה ביקשו בכל האמצעים שברשותם להכניעו ולרתום אותו לעגלתם. אולם המצב כיום נשתנה כמעט מן הקצה אל הקצה. בפנים – יש לפארוק כיום ממשלה קואליציונית שמייצגת כמעט את כל הזרמים הפוליטיים שבארץ ובראשם "הוואפד" ומבקשת לסדר לעם המצרי בחירות פרלמנטריות חופשיות, שיוכל באמצעותן לקחת מחדש את השלטון לידיו. בחוץ – היחסים שלו עם האשמים והבריטים הולכים כעת ומשתפרים מיום ליום. ראיה לכך ביקוריהם האחרונים של המלך עבדאללה ונורי אל־סעיד באלכסנדריה ושיחותיהם הממושכות עם ראשי הממשלה והחצר, עבד־אל־רחמן עזאם ומדינאים אחרים. וכן ביקוריו התכופים של ציר מצרים בלונדון, עבד־אל־פתאח עאמר, ב"פוריין אופיס" הבריטי. ונדמה, כי שני גורמים הביאו את הבריטים ואת בני־בריתם הנאמנים, האשמים, לידי שיפור יחסיהם עם המלך פארוק: (1) המסקנה שהגיעו אליה נציגי אנגליה במזרח בהתייעצותם האחרונה בלונדון שיש ללכד מחדש את העולם הערבי ולרתום אותו לעגלה הבריטית, ולשם כך יש למצוא דרך להבנה ושיתוף פעולה עם מצרים; (2) ההפיכה החדשה בסוריה[2] שהורידה שאולה את חוסני אל־זעים אשר לקח על עצמו את המלחמה בהאשמים ובהשפעה הבריטית במזרח, והעלתה לשלטון אנשים חדשים שרואים כעיקר תפקידם לשמור על הסטטוס־קוו בעולם הערבי ולא להעדיף ביחסי ארצם החיצוניים מדינה אחת על פני רעותה. למשל: את מצרים על פני עבר־הירדן או את צרפת על פני אנגליה. במצב כזה ברור שאין יותר סיבות לפארוק

250

1. ראה מס' 232.
2. ראה מס' 211, הערה 3.

להיחפז ולכרות ברית עם ישראל בצורה זו או אחרת. הוא רואה כיום, כנראה, חובה לעצמו להופיע שוב כגיבור לאומי ולעמוד בראש אלה מבין מדינאי ערב שמוסיפים לדבר על החרמת ישראל ועל מלחמה קרה בישראל.

(ב) באוויאן שוהה בימים אלה מיניסטר ההגנה של ערב הסעודית האמיר מנסור. הוא הבן השישי של המלך אבן־סעוד. לפי העיתונות הערבית הוא הוזמן על־ידי מיניסטרי המלחמה והחוץ הבריטיים לבקר בלונדון לשם שיחות צבאיות ופוליטיות. האמיר מנסור התקשר עם הווארי והזמינו לאוויאן לשיחה על ועידת לוזאן. תוך התייעצות אתי קבע הווארי את הנקודות והדברים שיש לעורר ולהביא בשיחה לידיעת האמיר ולתשומת־לב ממשלתו. השיחה בין הווארי לאמיר נמשכה ארבע שעות. בסופה ביקש האמיר תזכיר בכתב, כדי שיעבירו לאביו.

[. . . . .][3]

התזכיר מדבר על עקשנות המשלחות הערביות בלוזאן ועל האמביציות הטריטוריאל־יות של ממשלותיהן ומסביר שאין דרך אחרת מאשר להכיר בעובדות שנוצרו בארץ־ישראל ולשתף פעולה עם ישראל. ״זה לטובת הפליטים. וזה לטובת השקט והיציבות במזרח כולו.״

(ג) הווארי בתור ראש משלחת הפליטים בלוזאן ענה אף הוא על הממורנדום של ועדת הפיוס.[4] ביחס לחלק הראשון של הממורנדום הוא דרש להחזיר לישראל את כל אלה מבין הפליטים שירצו לחזור ולחיות בשלום. יחד עם זה הוא דרש לעיין ברצינות בתרומת ישראל כחלק מפתרון כולל ליישוב בעיית הפליטים. אשר לחלק השני של הממורנדום תבע הווארי לא לצמצם את שטחי ישראל הנוכחיים כדי לאפשר לה לקלוט מספר יותר גדול של פליטים וכדי שאלה יוכלו לחיות ברווחה וליהפך לנתינים ישראלים נאמנים. כראש משלחת הפליטים לא יכול היה הווארי לכתוב ״דברים״ יותר גלויים מאלה. היה נחשב לבוגד לא רק בעיני המשלחות הערביות, כי אם גם בעיני שולחיו. גם במעט ״הדברים הגלויים״ שכתב הוא עורר את חמת המשלחות הערביות עליו והיו נסיונות לעצור את מסירת התזכיר שלו.

אנו מחכים לשובו של ראובן [שילוח] כדי לעמוד על הוראותיך החדשות בייחוד לקראת חיסול פרשת לוזאן באלה הימים.

בברכה ובשלום, שלך,

אליאס

3. משפט אחד לא הודפס כאן.
4. מס׳ 213 (נספח).

251

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 30.8 :התקבל .Coded Tel. X520 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/1 :נוסח יוצא

New York, 29 August 1949

Our assumption has been better avoid General Assembly resolution Jerusalem, work for Conciliation Commission report not requiring substantial action. I now incline opposite view:

(1) If no new resolution passed, U.N. policy remains internationalization.

(2) Anything we then do to consolidate ourselves Jerusalem is major violation.

(3) Unlikely we endure *status quo* another full year.

(4) Once General Assembly passed resolution including recognition Israeli or Jewish area Jerusalem, real UNisation dead. Even if scheme otherwise imperfect we could act boldly in own area without major clash U.N. principle.

(5) Thus any scheme recognizing New City as Jewish is advance on present situation, reduces inevitable disparity between U.N. policy and satisfaction our aims.

(6) Our position with Vatican strengthened morally and actually once recognized as legal authority New City.

(7) Conclusion, if Conciliation Commission likely recommend plan as working paper involving denial *corpus separatum*, recognition Jewish Jerusalem, we should gain by General Assembly resolution in support. Have sent this Reuven [Shiloah].[1] What do you think?

Eban

251

.1 מברק NA44, 29.8.1949, 93.01/2202/1.

252

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מקור: 130.02/2447/13

לוזאן, 30 באוגוסט 1949

אישי

למשה היקר שלום רב,

(א) בואסנג'ה חזר שבע רצון משיחתו עם שומאן.[1] הוא השיג ממנו שני דברים: (1) הבטחה, שידבר עם אצ'יסון ובווין שלא יעוררו את בעיית ארץ־ישראל בעצרת וישפיעו על הערבים לחזור בהם מעמדתם הקיצונית ולהיות ריאליסטים; (2) הסכמה לקו שלו, שאין לדון בעצרת בשאלת ירושלים באופן נפרד ולהסתפק בשלב הנוכחי במינוי נציג לאו"ם בירושלים שישמור על הסטטוס־קוו. שומאן הבטיח, שבבואו לארצות־הברית, יקח דברים על כך עם נציג צרפת באו"ם, שוֹוֶל, ויתן לו את ההוראות הדרושות.

(ב) בישיבתה אתמול בבוקר דנה ועדת הפיוס ברפורט שלה אל העצרת על שאלת ירושלים. היא אישרה את הרפורט שהוכן על־ידי ועדת ירושלים[2] והחליטה לציין במכתב הלוואי שלה אל מזכירות האו"ם, שלא זו בלבד [ש]אין היא עומדת על כך שיהיה דיון בעצרת על שאלת ירושלים, אלא גם נראה לה שזה לא רצוי בכלל ושיש לדחות את הדיון עד שיושג פתרון מוסכם בין הערבים והישראלים לבעיית ארץ־ישראל בכללה. בואסנג'ה מציע שאבא אבן יקח דברים על כך עם המזכ' הכללי וישתדל לכוון את הדברים בדרך הרצויה לנו.

(ג) כן דנה ועדת הפיוס בישיבתה אתמול בבוקר בעבודתה להבא. הוחלט: (א) להפסיק את העבודה בלוזאן ב־15 לספטמבר. (ב) במשך הזמן הזה לנסות לברר את הבעיות הטריטוריאליות על יסוד התשובות של הערבים והישראלים לממורנדום האחרון של הוועדה.[3] (ג) להכין למזכירות או"ם רפורט על עבודת הוועדה בתקופה שבין 18 לאוגוסט ו־15 לספטמבר. הרפורט לא יכיל שום הצעות. (ד) לחדש את עבודת הוועדה ב־20 לאוקטובר בניו יורק. לא דובר לפי שעה על הזמנת הצדדים, הישראלים והערבים, לבוא לניו יורק. כנראה, הדבר נשאר פתוח בכוונה תחילה עד שיוחלט סופית בין אמריקה, צרפת וטורקיה אם מביאים את הבעיה לדיון בעצרת או לא. (ה) להעביר את ד"ר אסקאראטה והמנגנון שלו בימי ההפסקה לירושלים כדי שישרתו את ה"סֶרווי־גרופ" וימריצו אותה להגיש את הרפורט הפרילימינרי הראשון שלה לא יאוחר מ־20 לאוקטובר הבא. בואסנג'ה ציין, שפורטר דיבר בישיבה הזאת של הוועדה בפסימיות גמורה וקבע, כי לדעתו, אין כל סיכוי להביא את שני הצדדים לפתרון מוסכם.

252

1. השווה מס' 237, פסקה אחרונה.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 461.
3. ראה מס' 213 (נספח).

(ד) טריגווה לי הציע אתמול במברק לוועדת הפיוס למנות את ד"ר אסקאראטה כנציג קבוע לאו"ם בירושלים. הוא הציג אותו כאיש נייטרלי ומתון ומקובל על שני הצדדים. בתשובתה הודיעה הוועדה, שהבחירה טובה מאוד ושאסקאראטה הוא האיש המתאים ביותר לתפקיד המוצע, אולם אין היא יכולה לוותר על שרותו כמזכיר וכמרכז את עבודת הוועדה. היא ביקשה מועמד אחר. בואסנג'ה אומר שאם טריגווה לי יציע מזכיר אחר בעל רמה גבוהה תהא הוועדה מוכנה לוותר על ד"ר אסקאראטה, שידע בלי ספק למלא את תפקידו בירושלים בהצלחה.

(ה) אתמול אחר־הצהריים מסרו המשלחות הערביות לוועדה את תשובתן האחידה על הממורנדום האחרון שלה. את תמצית התשובה שלחתי לך לפני שני ימים במברק גלוי מיום א' 28 לחודש זה.[4] הנחתי שהתמצית תגיע אליך לפני צאתו של ראובן [שילוח] את הארץ ותהיה לך השהות להכניס תיקונים או שינויים בתשובתנו, לאור התשובה הערבית, אם תמצא צורך בכך. אין צורך לומר שהתשובה הערבית אבסורדית בתכליתה ואיננה משאירה כל פתח לבירורים נוספים או להמשכת השיחות בלוזאן או במקום אחר. החבר השני של המשלחת הלבנונית, מוחמד עלי חמאדה, סיפר ששני גורמים עוררו את המשלחות הערביות לתת תשובה אבסורדית–קיצונית כזאת: (א) ההוראות שקיבלו המשלחות הערביות מממשלותיהן לתת תשובה אחידה ולכלול בה את כל התביעות הטריטוריאליות של כל אחת מהן בצורה מכסימאלית. (ב) האמונה המוחלטת של המשלחות הערביות, לאור שיחותיהן עם האמריקאים, כי הבעיה תתעורר בעצרת בלי כל ספק. החבר הלבנוני הוסיף, שהמשלחות הערביות רואות את פרשת לוזאן כמחוסלת ומתכוננות לחזור לארצותיהן בהקדם. אחדים מאנשיהן יצאו בקרוב ללייק־סאכסס.

(ו) אתמול יצא הח' ז. ליפשיץ לפאריס בדרכו חזרה לארץ. לפני צאתו הסברתי לו את דעתי בשעה זו על מה שיש לנו לעשות בעתיד, כדי שיביאנה לידיעתך ולשיקולך. כמובן שאין זו דעתי הסופית ומשום כך אינני מעלה אותה עדיין בכתב. ברצוני לחכות לשובו של ראובן כדי לעמוד על אשר דיברתם והחלטתם בארץ.

בברכה ובשלום, שלך,

אליאס

4. ראה מס' 249 והערה 2 שם.

253

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

מקור: 130.20/2479/8

ואשינגטון, ה' באלול תש"ט
30 באוגוסט 1949

א י ש י

משה היקר,

דברי אלה ישמשו כתוספת למה שימסור לך בן־ארצי בעל־פה ומה שתקרא ב"סיכום דברים", שנרשם עקב השיחה שהיתה לנו אתמול על מצבנו המדיני בארצות־הברית.[1]

(א) בן־ארצי, אנוכי והחברים בונים את דברינו על הנחות, שמועות והשערות י ו ת ר מאשר על ידיעת דברים בטוחה ומוחלטת. העובדות שישנן בידינו אינן מספיקות להסקת מסקנות סופיות בשאלות האסטרטגיה האמריקנית במזרח התיכון ויחסה לישראל. ביקשתי מבן־ארצי לשמור על חוש הפרופורציה בשעת מסירת הדו"ח.

(ב) הרוח המלחמתית בקרב הממשלה האמריקנית גוברת. לא זו בלבד שמזכיר ההגנה ג'ונסון מצטיין ברוח זו, אלא אצ'יסון נגרף יותר ויותר למעגל המדיניות של הצבא. המעבר מתכנית מארשאל לאמנה האטלנטית שיעבד למעשה את המדיניות האמריקנית לתכנון צבאי מובהק במערב אירופה. במצב עניינים זה נחלשת עמדתנו, שהיתה מבוססת בעיקר על דעת הציבור בארצות־הברית ואו"ם. הנשיא שומר על שיווי־המשקל של הכוחות בקבינט, אך הוא נכנע יותר ויותר ללחץ ג'ונסון, שהשפעתו גדולה ויש אפילו הרואים בו מועמד רציני לנשיאות בעוד שלוש שנים. יחד עם רוח זו גוברת גם התקיפות באמצעים – ההופכים לצבאיים יותר מדיפלומטיים רגילים. יותר מאשר באיזה זמן אחר בעבר הנני מוכן עתה לכל שיטות של לחץ עלינו מצד ממשלת ארצות־הברית. יש לי יסוד רציני לומר שבשעת הכרח צבאי תנסה ממשלת ארצות־הברית לכפות עלינו בכוח לשנות את עמדתנו הנייטרלית ולהעמיד עצמנו לרשותה לחלוטין. ידיעה זו הגיעה אלי מן המקור שמסר לי את הסקירה האסטרטגית (מברקי W366).[2] כאן הושלם כפי הנראה עם הרעיון שאין מנוס ממלחמה; ואם כך הוא הדבר – הרי "כל מי שאינו עמנו – הוא נגדנו".[3]

(ג) יחד עם זאת אין כל ביטחון ששינוי בקו המדיני שלנו וביטול הנייטרליות לטובת אוריינטציה מוחלטת על ארצות־הברית היתה גורמת באופן מ י ד י ו א ו ט ו מ ט י לשינוי היחס מצד ארצות־הברית. אפשר להניח שהאינטרסים של ארצות־הברית במזרח התיכון – הקשורים בעיקר בנפט ובסיסים – היו עוצרים אותה מלשנות את יחסה לישראל במידה שהדבר היה מזיק לה בעיני הערבים. ביטול הנייטרליות היה

253

1. ראה "סיכום דברים שנשמעו בפגישת השגרירות ביום ד' באלול תש"ט [29.8.1949]". המסמך נועד לעיונם של ראש־הממשלה ושר החוץ בלבד. (93.08/376/41.)
2. 19.8.1949, 93.01/2181/5.
3. אילת הוסיף את המשפט האחרון לאחר מסירת המכתב. הוא שיגר את הנוסח לשרת במברק WIA29, 31.8.1949, 93.01/2202/2.

מועיל לנו בעיני חוגים בעלי השפעה בארצות־הברית, יהודים ולא־יהודים, מחזק את מעמדנו בקרב אישים שונים בממשלה, אך לא מביא מהפכה ביחסינו עם ארצות־הברית. יהיו כאלה שישמחו לשינוי המדיניות שלנו, אילו היתה באה, לשם החלשתנו באו״ם והקמת משטר של תלות מוחלטת שלנו בארצות־הברית בעלת אופי של דיקטטים.

(ד) כל זה אנוכי אומר מבלי לקחת בחשבון את התוצאות במדיניות הפנים של ממשלתנו והזעזועים שהדבר יביא בעקבות שינוי הקו. מגמתי בהערות אלה היתה לטפל בבעיה גופה.

(ה) אם כי אינני קושר קשר ישיר את המשבר האחרון בעניין המלווה[4] ליחס הכללי של ממשלת ארצות־הברית אלינו, הרי לדעתי עבר הזעם ברגע זה בעיקר מפני שמקגי לא רצה לסבך את העניינים בשלב החדש של פעולות הוועדה בלוזאן. אין כל ביטחון שהדבר לא יישנה בהזדמנות נוחה יותר בשבילם. הקרקע הוכשרה לכך, והשפעת מחלקת המדינה על הנשיא עמדה בנסיון רציני, כפי שהוכיח מכתבו האחרון של טרומן לד״ר וייצמן.[5] מצבנו קשה הפעם מכל זמן אחר שבעבר לרגל הירידה הכללית של כוח הציבוריות היהודית והציונית. ההסתדרויות והמפלגות הציוניות נמצאות במדרון ואין מי שירים את קרנן המוסרית והארגונית. מעשה דניאל פריש[6] מוכיח עד היכן הגיעו הדברים.

(ו) המצב שתארתי לעיל מהווה יסוד לדאגות. לאן, אפוא, מועדות פני יחסינו עם ארצות־הברית? נוסף על פעולות שונות לתיקון חלקי לפחות של יחסינו היום־יומיים עם ממשלת ארצות־הברית, דרושים מאמצים בלתי־רגילים כדי לנסות ולתקן מה שאפשר באופן יסודי יותר על־מנת להעביר את יחסינו למסלול תקין יותר מבלי לחולל מהפכה כללית בקו המדיני שלנו, שאני כשלעצמי רואה אותו כקו נכון ומוצדק מכל הבחינות. את ביקורך הקרוב בארצות־הברית, כשתבוא לעצרת האו״ם, אני מחשיב מאוד מבחינת חידוש המאמצים לשוחח שוב עם אצ׳יסון, ואולי גם עם הנשיא עצמו הפעם, כדי לעשות מה שניתן להיעשות לשיפור המצב. אמנם שיחתך הקודמת עם מזכיר המדינה[7] לא הצליחה לחולל את השינוי, אך אין להשלים עם כך.

מלבד זאת צריך לנצל את ביקורך, בזהירות הדרושה, כמנוף להתעוררות חדשה בציבור הציוני, שבו תלוי גם עתה במידה רבה גורל מלחמתנו המדינית בארצות־הברית.

4. ראה מס׳ 240, 242, 244 ו־247.
5. מס׳ 207.
6. דניאל פריש, נשיא ההסתדרות הציונית באמריקה, נקט באותם ימים מהלך מדיני שעורר עליו תרעומת בשגרירות ישראל בוואשינגטון: הוא שיגר מברק לאצ׳יסון וביקש הבהרת כוונות של מדיניות ארצות־הברית בנושא הפליטים והגבולות. בעקבות הפנייה התקבל לשיחה עם מקגי, קיבל ממנו הבהרות מרגיעות ונתן להן פומבי בעיתונות. אילת התרעם על פעילותו העצמאית של פריש והביע חשש שהמהלך סייע למחלקת המדינה במשחק ״העמדת־הפנים״ כלפי ישראל. לדבריו, עלול מעשהו של פריש לפגוע ״באינטרסים החיוניים של ישראל בשעה חמורה זו״ ולסכן את ״אחדות הפעולה הציבורית באמריקה״. (ראה אילת אל פריש, 22.8.1949, 130.02/2389/1; מברק פריש אל אצ׳יסון, 16.8.1949, ומסמך ללא תאריך הכולל את דברי פריש בפני הוועד המנהל של הסתדרות ציוני אמריקה על פעילותו בוואשינגטון, 93.08/377/29.)
7. ראה כרך 2, מס׳ 477 והערה 5 שם.

אני מסיים את מכתבי החטוף הזה בברכת שלום לך, לבן־גוריון ולכל החברים.
בנאמנות שלך,

אליהו

254

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

תזכיר: 130.02/2404/9

ניו יורק, 30 באוגוסט 1949

מושב העצרת הרביעית שנת 1949

הקדמה

(1) בשבועות האחרונים לא היתה אפשרות לזמן את חברי המשלחת להתייעצות משותפת על בעיות העצרת. נגזר עלינו תהליך של נסיעות תכופות ורק ערב פתיחת המושב יתכנסו כל החברים ממקומות פזוריהם. בינתיים נתקבלו שני תזכירים מקיפים בעלי ערך ומשקל מאת ד״ר יעקב רובינסון ומר גדעון רפאל, וגם סקירות על בעיות נפרדות שנערכו על־ידי מר ישעיהו קנן וד״ר נחמיה רובינסון.[1] הוטל על מר מיכאל קומיי להכין תזכיר על בעיית דרום־מערב אפריקה ולהציע את מסקנותיו לשר החוץ ולמשלחת הזאת בבת אחת.[2] בין מסמכי או״ם שנתקבלו במשרדנו והועברו אליכם יש לציין בעיקר את הדו״ח השנתי של המזכיר הכללי; את הדו״ח של הוועדה המיוחדת לארצות הבלקן; ואת הדו״ח של הוועדה הזמנית לקוריאה.[3]

(2) נוסף על העיון במסמכים, מצווים אנו על חידוש המגע עם משלחות שונות על־מנת לעמוד על השקפות ממשלותיהן. התהליך הזה עוד טרם הושלם. לעומת זה, פנתה אלינו ממשלת ארצות־הברית בניתוח מקיף בכתב ובעל־פה של הפתרונות הנראים לה כיעילים ונוחים.[4] עד אשר נקבל רושם ממדיניותן של משלחות אחרות יחסרו לנו כמה מהניתוחים הדרושים לקביעת עמדתנו אנו. לעת־עתה יש להסתפק בגיבוש עמדה עקרונית וכללית לגבי רוב הנושאים שיידונו במושב העצרת.

254

1. נחמיה רובינסון, מומחה למשפט בינלאומי וראש המכון לעניינים יהודיים של הקונגרס היהודי העולמי. התזכירים והסקירות בתיק 130.02/2404/9.
2. ראה מס׳ 295 והערה 15 שם.
3. מסמכי או״ם A/930, A/935, A/936 ראה *GAOR, 4TH Sess.*, Supplements Nos. 1, 8 and 9.
4. ראה תזכיר מיום 26.8.1949, לוט למכתב לוואי מליברהנט אל שרת, 29.8.1949, 130.02/2404/9.

א. בעיות מדיניות

(א) המושבות האיטלקיות לשעבר

(3) אין ספק שזאת תהיה הבעיה המרכזית בדיוני הוועדה המדינית של העצרת. תיאור הבעיה וסקירה על עמדת ישראל במושב הקודם נמסרו בפרוטרוט בדו"ח שהגשתי לשר החוץ בסוף מאי.[5] בדיון הקודם הסתמכה העמדה הישראלית על היסודות האלה:

(א) תמיכה בעצמאותן של הארצות האלה בהקדם האפשרי.

(ב) שמירת האופי הבינלאומי הרחב של כל משטר של נאמנות שיוקם בתקופת המעבר.

(ג) התנגדות לניצול הארצות האלה לצרכים אסטרטגיים.

(ד) תמיכה בתביעת חבש למוצא אל הים.

(ה) התנגדות לנאמנות בריטית והסתייגות לגבי נאמנות איטלקית בלוב וסומליה.

רק הסתייגותנו לגבי נאמנות איטלקית הבחינה בין עמדתנו ובין עמדת[ם] של שאר עמי אסיה ונציגי האוכלוסיה בלוב וסומליה, שהתנגדו בתוקף להחזרת השלטון האיטלקי. בתזכיר הקודם הצעתי את ביטול ההבחנה הזאת על־מנת לזהות את עמדתנו עם זו של היבשת אשר ישראל שוכנת בתוכה. לדעתי ההכרעה בעניין זה תהיה מעין מבחן להשקפת־עולמנו המזרח תיכונית. מחוץ להפיכת עמדתנו לגבי החזרת השלטון האיטלקי בלוב מהימנעות להתנגדות אני ממליץ על היצמדות לעקרונות שקבענו במושב הקודם.

ההצעה האמריקאית

(4) אולם הפעם לא נצא ידי חובה על־ידי קביעת עקרונות מופשטים גרידא. משלחת ישראל לא תקבע את הבסיס שעליו יסתובבו הדיונים. נוסף על הבהרת ההשקפה הכללית שבה אנו דוגלים, נצטרך לשקף את גישתנו העקרונית בתגובות מפורשות להצעות השונות שתוצענה על־ידי יוזמיהן. משיחותינו עם נציגי ארצות־הברית מתברר שמדינה זו תציע את הפתרון שעליו ייערך הוויכוח המרכזי. ההצעה האמריקאית תהיה כדלקמן:

(א) העצרת תמליץ על עצמאותה ואחדותה של לוב. העצמאות צריכה להשתלם תוך 3–4 שנים. בינתיים יימשך המצב הקיים, לאמר, שלטון בריטי בלוב ושלטון צרפתי בפֶזאן.

(ב) בתקופת המעבר תעמוד ועדה מייעצת של או"ם ליד השלטונות הזמניים, הבריטיים והצרפתיים. הוועדה הזאת תפקח על הקמת מועצה מחוקקת של לוב והעברת הסמכויות והתפקידים הממשלתיים לממשלת לוב החדשה. הוועדה תורכב מנציגי ארצות־הברית, בריטניה, צרפת, איטליה, מצרים, פקיסטן, מדינה דרום אמריקאית, ושני נציגי האוכלוסיה.

(ג) חבש תקבל את מזרח אריטריאה, הכוללת את הנמלים באסמארה ומסאווה.

5. אבן אל שרת, 2.6.1949, שם. ראה הערת־עורך, עמ' 56.

שתי הערים האלה תקבלנה מעמד עירוני מיוחד בהתאם לרמת התפתחותן שהיא גבוהה מהרמה הכללית של הסביבה.

(ד) מערב אריטריאה תסופח לסודאן, אם באופן ישיר אם בדרך של נאמנות.

(ה) סומליה תימסר לנאמנות איטלקית. השלטון האיטלקי יהיה כפוף למועצת הנאמנות.

המלצותי על עמדתנו לגבי ההצעה האמריקאית

(5) ההצעה הזאת מורכבת מגורמים שונים, חלקם חיוביים וחלקם שליליים. לדעתי, לא נצטרך לשלול את התכנית בכללה וגם לא לחייבה חיוב מוחלט. יש לנתח אותה לחלקיה הנפרדים לאור העקרונות שקבענו במושב הקודם. הנני מציע את הגישה הזאת:

(א) אנו מקדמים בברכה את ההצעה להעניק עצמאות מלאה לארץ לוב המאוחדת תוך מספר שנים. לא נתנגד להמשך השלטון הקיים בתקופת מעבר קצרה מאוד בתנאי שבריטניה וצרפת תתחייבנה לקבל את החלטת העצרת ולשתף פעולה עם מוסדות או״ם בקידום האיזור הזה לקראת עצמאות מהירה. אנו נתמוך בכל הצעה מתקבלת על הדעת לקיצור תקופת המעבר עד שנה אחת או שנתיים.

(ב) לדעתנו צריכה הוועדה המייעצת להיות ועדה בעלת אופי בינלאומי רחב, כלומר, עליה לכלול ולהקיף את כל הגורמים המיוצגים באו״ם, כדוגמת הוועדה המיוחדת לארץ־ישראל (UNSCOP), ועדת קשמיר, ועדת ארץ־ישראל משנת 1948 וכו׳. יש גם לעיין באפשרות למנות נציגי עמים קטנים וממוצעים כדי להרחיק את החשבון האסטרטגי מעבודת הוועדה ולרכוש את אימון האוכלוסיה. אנו נתמוך בכלילת איטליה בוועדה הזאת לאור ענייניה המיוחדים ומפעליה ההתיישבותיים רבי הערך. סמכויות הוועדה צריכות להיות די רחבות ויש להעניק לה מעמד בינלאומי שיאפשר לה להגן על החלטת העצרת בפני המעצמות המהוות את השלטון הזמני.

עם הקמת עצמאות לוב יימצאו מיעוטים חשובים, ביניהם מיעוט יהודי, תחת שלטון ערבי. על הוועדה המייעצת לקבל מהשלטונות המקומיים, בטרם תוכר ריבונותם, התחייבויות ברורות ומפורשות על שמירת זכויותיהם של המיעוטים. בין הזכויות האלה יש להזכיר את זכות העצמאות הלשונית, הדתית, החינוכית, וזכות ההגירה לאלה הרוצים לנסוע לחו״ל. ההתחייבויות הללו תיכללנה בחוקת המדינה או בחוק היסודי שלה לפני אישור העצמאות על־ידי או״ם.

(ג) אנו תומכים בתביעת חבש למוצא אל הים, אולם יש לצמצם את סיפוח מזרח אריטריאה לאותם השטחים הנחוצים כדי לספק את התביעה הזאת.

(ד) עלינו להתנגד לסיפוח אריטריאה לסודאן. עקרונות המגילה חלים על תושבי אריטריאה לא פחות מאשר על תושבי לוב. אין לספח את הארץ הזאת למדינות אחרות נגד רצון תושביה. אם לא הגיע הזמן להעניק עצמאות לאריטריאה, יש לשמור על סיכויי העצמאות על־ידי הקמת משטר של נאמנות בינלאומית.

(ה) אנו תומכים בהקמת משטר נאמנות בסומליה. בבחירת הנאמן יש להתחשב עם רצונם של תושבי המקום. אנו מעדיפים נאמנות ישירה של או״ם. (בתזכיר

קודם חוויתי דעה נגד תמיכתנו בדרישות איטליה. הדברים התייחסו בעיקר לנאמנות איטלקית בלוב. גם בסומליה אין להזדהות עם איטליה נגד רצונם המוצהר של תושבי המקום. על ישראל לזכור שההשפעה המערבית עלולה לחלוף, והעמים יישארו ויתקיימו ואנו זקוקים לאהדתם.)

(6) נדמה לי שהביקורת הזאת המנוסחת לפי עקרונות שכבר דגלנו בהם איננה עשויה להכשיל אותנו ביחסינו עם הגורמים השונים שאנו שואפים להיות אתם בידידות; שהרי הטיעון הזה איננו בא להרוס את מבנה התכנית האמריקאית; הוא שומר את יסודותיו המרכזיים. יחד עם זה הוא מקרב אותנו לנקודת הראות הסובייטית והאסיאתית המבוססת על תביעת העצמאות המהירה ועל התחשבות קפדנית עם שאיפותיהם הלאומיות של תושבי האיזור. גם המגמה להבטיח אופי בינלאומי לפיקוח או״ם בתקופת המעבר באה על סיפוקה בהצעות הנזכרות כאן לגבי הרכבה וסמכותה של הוועדה המייעצת. הדרישה לכלילת כל הגורמים הבינלאומיים במפעל הזה עלולה לעורר הד חיובי במחנה הסובייטי. אכן הגישה הזאת להרכב ועדות כבר נהייתה לנו למסורת.

(7) קשה בשעה זו לנחש מה תהיינה ההצעות האחרות שתוגשנה לוועדה המדינית. במושב הקודם הציעו משלחות ברית־המועצות והודו הצעות להקמת משטרי נאמנות ישירה על כל האיזורים האלה. לא הוכח שהפתרון הזה ניתן לביצוע; בכל זאת חייבנו אותו וגם הצבענו בעד ההצעה ההודית. בדו״ח השנתי של המזכיר הכללי חוזר מר טריגווה לי על אותה ההצעה, אולם נודע לנו מפיו שהוא נוטה לתמוך עכשיו בהצעה האמריקאית החדשה, עם כמה הסתייגויות. ראוי לציין שההצעה האמריקאית מבטיחה עצמאות יותר מהירה ללוב מזו שהיתה צפויה מההצעות הסובייטית וההודית במושב הקודם. לעומת זה אני מציע שנתמיד בתביעה לנאמנות ישירה של או״ם בשביל סומליה וחלקי אריטריאה שיישארו אחרי סיפוק הדרישות של חבש. צורת המשטר ותקופת המעבר חשובה במיוחד כשתקופה זאת עלולה להיות ממושכת כמו במקרים האלה.

(8) המדינות הערביות, אף כי מגמתן היתה הקמת עצמאות אחרי תקופת נאמנות קצרה, הציעו כמה הצעות הפגנתיות המכריזות על הצורך להעניק עצמאות לאלתר ללוב. הגוש הסובייטי ונציגי אסיה הצביעו בעד ההצעות האלה, אף כי הצעותיהן המעשיות הודו בצורך בתקופת מעבר של נאמנות או פיקוח של או״ם. לדעתי, העיקרון של עצמאות הוא כל כך חיוני בגישתנו לבעיה הזאת, שמותר גם לנו להצביע בעד הצעות כאלה, אם תוצענה, תוך הבעת הסתייגות לגבי האופי ההפגנתי של ההצבעה וקביעת עמדה חיובית לגבי הצעות יותר מתונות שבהן כרוכה תקופת מעבר קצרה.

(9) לבסוף יש להתחשב עם המצב שיווצר באם – אחרי הדיונים הממושכים – תתגבש הצעה מסוימת שתבטיח אמנם התקדמות מהירה לקראת עצמאות ויחד עם זה תכלול כמה פגימות וליקויים רציניים. נניח למשל שהסעיפים על לוב משביעים את רצוננו, בעוד שאין מנוס מנאמנות איטלקית בסומליה. מה נעשה? הנעמוד בקפדנות על מגמת השלמות המוחלטת או שמא נחשוב את החשבון המעשי ונתפוס את הרעה במיעוטה? כאן מופיע גורם מדיני בינלאומי חשוב. לדעתי יהיה אסון בינלאומי גדול אם העצרת לא תצליח לקבל תכנית ותתפזר כבמושב הקודם בלי הכרעה. כבודו של או״ם ירד פלאים. ברחבי תבל תוסק המסקנה הצודקת שאין העצרת הכללית עשויה לפתור בעיות בינלאומיות אפילו בתנאים הנוחים ביותר, כשאין מכשולים של וטו או של

התנגשות עם עקרון הריבונות, או של סירוב המדינות הנוגעות בדבר לקבל את החלטת העצרת – שהרי ארבע המעצמות הסכימו למפרע לבצע כל תכנית שיוסכם עליה בעצרת הכללית. האחריות הבינלאומית היסודית דורשת מאמץ עליון לסייע להשגת הרוב הדרוש לתכנית פחות או יותר צודקת ומעשית, אפילו אם המאמץ הזה יחייב התפשרות עם השלמות הטהורה והמופשטת. אין לשכוח שאם סמכות העצרת תתבטל לרגלי קיפאון שני, לא יוחש קצב ההתקדמות לקראת שחרור העמים המשועבדים. להפך, תותר הרצועה למעצמות הגדולות להמשיך את שלטונן בלי כל רסן של סמכות בינלאומית עליונה וללא כל אופק של עצמאות מתקרבת. מכאן אני מסיק שעלינו להיאבק על כל סעיף וכל פרט העלול לשפר את ההצעות השונות: אבל אחרי ככלות הכול, אסור לקבוע עמדה שלילית וחובה היא בסוף להרים את יד ישראל לטובת הפתרון שייראה הקרוב ביותר למחשבתנו ומצפוננו.

(ב) יוון

(10) הרושם כאן הוא שהשעה היא כשרה להתקדמות לקראת פתרון הבעיה הזאת. אחרי הפסקת הדיון במועצת־הביטחון בגלל הווטו הסובייטי, התלבטה העצרת שלוש שנים רצופות במאמץ להקים יחסים תקינים בין יוון ושכנותיה ולמנוע את אלבניה, בולגריה ויוגוסלביה מלהושיט עזרה למחתרת היוונית. הוועדה המיוחדת לארצות הבלקן (UNSCOB) הוחרמה על־ידי שכנותיה של יוון ולא יכלה לגשר בין הצדדים. לעומת זה, הוועדה שהורכבה בפאריס על־ידי נשיא העצרת, המזכיר הכללי, ויושב־ראש הוועדה הראשונה וסגניו נתמנתה על־ידי הוועדה הראשונה בהצבעה פה אחד, לאמור, בהסכמת ברית־המועצות ובנות בריתה. ואמנם התיווך הזה הגיע עד למפתן ההצלחה. כאשר סיים ד"ר אוואט את עבודתו כראש הוועדה הזאת, נשארה רק בעיה אחת שעמדה כמכשול בפני הסדר כללי מוסכם. זו היתה בעיית הגבול בין יוון ואלבניה. מהנסיון הזה יש ללמוד שתי מסקנות:

(א) סיכויי התיווך באמצעות מוסד אשר כל הצדדים מודים בסמכותו גדולים פי כמה מסיכויי הצלחתה של הוועדה המיוחדת (UNSCOB) ויש להתמיד בכיוון שהוביל את העצרת צעדים חשובים לקראת הסדר.

(ב) גם אם בעיית הגבול בין יוון ואלבניה היא קשה ומסובכת, יש לארגן את מפעל התיווך בצורה שתאפשר לפחות את חיסול המשבר בין יוון ובולגריה מצד אחד ויוון ויוגוסלביה מצד שני, היות ולא נשארה כל בעיה המצדיקה את המשכת המתיחות בין מדינות אלו. התכנית שהציעו לנו נציגי ארצות־הברית – להקים מוסדות תיווך נפרדים לכל אחת משלוש הבעיות האלה – ראויה לתשומת לב ולתמיכה. אם יושג הסדר בשתי גזרות החזית, תבודד הגזרה השלישית והבעיה תצומצם בהיקפה ובהשפעתה המסכנת.

הגישה הזאת של התרכזות בחיפוש אחרי דרכי הפישור איננה מחייבת מצדנו כל חוות דעת בנוגע לאחריות הצדדים, אשמתם או צדקתם.

(ג) קוריאה

(11) בין כל הבעיות העומדות על סדר יומה של העצרת והמאיימות על השלום הבינלאומי, זוהי המסובכת ביותר והפחות ניתנת להשפעת העצרת הכללית, שהרי

הגבול המפריד בין צפון קוריאה ודרומה הוא למעשה גבול בין ברית־המועצות וארצות־הברית. בלי התפשרות בין הענקים האלה אין כל סיכוי להחזרת השלום והאחדות לארץ הזאת. השאלה היחידה שבה יכולה העצרת להכריע היא שאלת קיומה או חיסולה של ועדת או״ם לקוריאה. כנראה ניחושו של מר רפאל בתזכיר (סעיף ה׳) שהמערב יסכים לביטולה של הוועדה איננו מבוסס.

הוגד לנו שארצות־הברית תתמוכנה בהמשכת קיום הוועדה בכדי לעצור כל מיני הפתעות אפשריות מצפון. נציג אוסטרליה חיווה לנו את דעתו שגם ממשלת דרום קוריאה מסוגלת מאוד להיכנס להרפתקאות תוקפניות אם יחוסל הפיקוח המרסן של ועדת או״ם. אני מציע שישראל תימנע מכל חוות־דעת בנוגע לאחריות הצדדים, צדקתם או אשמתם, ותתמוך בכל הצעה מעשית שתקיים את נוכחותו של או״ם באיזור העדין הזה מתוך חשבון שאפילו נוכחות סמלית כזאת יש לה השפעה עוצרת וכוח מרסן.

(ד) דרום־מערב אפריקה

(12) במשך שלוש השנים האחרונות קיבלה העצרת שתי החלטות על האיזור הזה שנמסר לדרום אפריקה על־ידי חבר האומות תחת משטר מנדטורי:

(א) הוחלט שחובת אפריקה הדרומית היא להפוך את המנדט לחוזה נאמנות, כמו שעשו כל שאר הממשלות המנדטוריות לגבי הארצות שלא הוענקה להן עצמאות מיד אחרי מלחמת העולם השנייה. ממשלת דרום אפריקה סירבה לציית להחלטה הזאת.

(ב) הוחלט שעד שיתברר גורלה של דרום־מערב אפריקה, מחויבת ממשלת דרום אפריקה לכל הפחות לספק כל שנה ושנה דינים־וחשבונות על מהלך העניינים וצורת השלטון בדרום אפריקה. ביולי 1949 הודיעה ממשלת דרום אפריקה שהיא אומרת להפסיק את משלוח הידיעות האלה, היות וכל דו״ח משמש הזדמנות לביקורת עוינת לדרום אפריקה במועצת הנאמנות.

(13) עם כל רצוננו לנקוט יחס אוהד למדינה הזאת, שתמכה בנו בכל הזדמנות במשך הטיפול בבעיתנו על־ידי העצרת, אינני רואה מנוס מעמדה שלילית של ישראל כלפי המדיניות הדרום אפריקאית הזאת והנימוקים הם ברורים וקולעים.

(א) עלינו להיות עקביים וישרים כלפי עברנו ונסיוננו. גם ארץ ישראל, כמו דרום־מערב אפריקה, היתה תחת משטר מנדטורי עשרות בשנים. אנו טענו השכם והערב שאין ממשלה מנדטורית רשאית לעשות כטוב בעיניה באיזור המנדט; איננה זכאית להפוך את ארץ המנדט לתחום ריבונותה; איננה בת חורין להגדיר את תנאי חיסול המנדט. מעל לחוקיה ומשפטיה עומדת הסמכות הבינלאומית שממנה נובעת זכות שלטונה, וכל חוק שמתנגש עם תנאי המנדט איננו חוק. התורה הזאת היתה אחד היסודות המוסריים לביקורת המדינית שלנו ולתנועת המרי שהתעוררה נגד המשטר האנגלי. כיצד נוכל להסכים לרצונה המוצהר של דרום אפריקה לנהוג באיזור המנדטורי הזה בשרירות לבה ולהתעלם מעקרונות המגילה?

(ב) נוסף על הנימוק העקרוני אין להתעלם מהעובדה שמגמת דרום אפריקה היא להטיל על תושבי דרום־מערב אפריקה את העול האכזרי של המדיניות

הגזעית המיוחדת של מאלאן,[6] ולמנוע בעד הקמת מדינה בקרבת דרום אפריקה, שבה תונהג מדיניות יותר מתקדמת לאור סעיפי הנאמנות של המגילה, וזה מפחד הדוגמה המדבקת.

(14) יש להניח שכמעט כל הנציגים בעצרת ינקטו עמדה של ביקורת נגד דרום אפריקה בעניין זה. אולם יהיו ביניהם מחמירים ומרככים. בית הלל יחפש את אפשרויות הזיכוי. בית שמאי יעמוד על חומרת הדין. כבר הוגד לנו שממשלת ארצות־הברית תציע את הגשת העניין לשיפוטו של בית־הדין הבינלאומי. ההצעה היא בלתי־משכנעת; שהרי כל איש בער חייב להודות, ללא פסק־דין של מומחים, שאין דרום אפריקה משוחררת מכל התחייבות לקהילת העמים לגבי האיזורים והתושבים האלה שנמסרו לפקודתה. הצעה כזאת יכולה להיות מועילה רק בתנאי שממשלת דרום אפריקה תתחייב למפרע לקבל את המסקנות שיוחלט עליהן על־ידי בית־הדין הבינלאומי. אף כי הסיכוי לוויתור דרום אפריקאי כזה הוא קלוש, אין אנו פטורים מהחובה להציעו או לתמוך בו אם יוצע על־ידי אחרים.

(ה) שמירת זכויות האדם בבולגריה, הונגריה ורומניה

(15) רקע הבעיה מוסבר באופן ממצה בתזכירו של ד"ר נחמיה רובינסון. בתזכיר שהגשתי לכם לפני שבועות מספר חלקתי על מסקנותיו של ד"ר רובינסון בגלל יחסו לגורם הסובייטי במדיניות החוץ שלנו.

(16) בהמליצי על אדישות מסוימת לפרשת מינדזנטי[7] אינני מושפע אך ורק מהחשבון התועלתי לגבי יחסינו עם ברית־המועצות ומזרח אירופה. גם לעצם העניין אין כל הוכחה שהמדובר הוא בהפרת זכויות האדם, ולאו דווקא במשפט פלילי שנערך לפי המשפט המקובל והרשמי של הונגריה.

אפשר לפקפק באופי המשפט ההונגרי; אבל אין זה ענייננו, ואיננו עניינה של העצרת. גם המאבק הכללי בין המשטר הרשמי במזרח אירופה ובין הכנסיה הקאתולית הוא מאבק מדיני, הדומה לכל מאבק בין מפלגות ונטיות מדיניות. ישראל מחויבת להגן על זכותו של הפרט בכל ארץ וארץ לדגול בדתו ובתורתו ולקיים את מנהגיו הדתיים. אבל אין כל טענה שהזכות הזאת נשללה מתושבי הארצות האלה. הטענה היא שהכוח המאורגן של הכנסיה, שהיא כוח מדיני חילוני, מתנגש ונאבק עם הכוח המדיני האחר, שהוא המשטר הקומוניסטי.

גילויי המאבק הם קשים ומעציבים, אבל אסור לישראל – ולדעתי אסור לעצרת – לערבב אותו עם העניין של זכויות האדם. אין הקאתוליות בפולין והונגריה פחות חופשית מהאנטי־קאתוליות בכמה מדינות אחרות, ולא קל להצדיק את העינויים הנפשיים שהטיל האפיפיור על המוני אנשים המוקירים גם את הדת הנוצרית וגם את תורת החברה הקומוניסטית. לכן אני ממליץ על הימנעות מוחלטת, גם בדיונים וגם בהצבעה. יחד עם זה, חובה עלינו להכריז קבל עם

6. דניאל מאלאן, ראש־הממשלה ושר החוץ של דרום אפריקה.

7. המדובר במשפטו של הקארדינל מינדזנטי שנידון למאסר עולם בהונגריה ובמשפטם של כמה אנשי דת בבולגריה, ששימשו נושא לוויכוח סוער במושב השלישי של עצרת האו"ם. העצרת קיבלה החלטה שגינתה את הפרת זכויות האדם והאזרח בבולגריה ובהונגריה והשאירה את הנושא לדיון נוסף בעצרת הרביעית.

שאין אנו מזדהים עם כל הסברה השוללת מאו"ם את הזכות להתערב בכל מקרה של פגיעה בזכויות האדם. העובדה שפגיעה כזאת לא הוכחה במקרה הזה, איננה אומרת שישראל תעמוד בחיבוק ידיים כשתראה פגיעה אמיתית בזכויות האדם באיזו ארץ שהיא.

(ו) בעיית אינדונזיה

(17) מתברר שבעיה זו לא תעלה על הפרק אלא במקרה של כשלון ועידת האג.[8] יש לנו עניין לטעון שאין העצרת צריכה להתערב כל עוד שנשאר סיכוי שהצדדים יגיעו לידי הסכם. ראוי לציין שוועידה זו נערכה כתוצאה מהחלטת מועצת־הביטחון ואם תיכשל אין ספק שהדיון הראשון יתקיים במוסד ההוא. אם בסופו של דבר תעלה השאלה על הפרק בעצרת נצטרך לקבוע עמדה לאור התנאים שיתבהרו רק אז.

(ז) הכוח האטומי ופירוק הזיון

(18) הקיפאון בשאלה הזאת נמשך. הצעת ברית־המועצות לפירוק החלק השלישי מצבאה של כל מעצמה גדולה נדחתה במושב הקודם. ההצעה הצרפתית לפיקוד הנשק הרגיל של כל המדינות החברות באו"ם והקמת שיטת פיקוח תיתקל ללא כל ספק בווטו הסובייטי במועצת־הביטחון. ממשלת ארצות־הברית מוסיפה להתנגד לכל פיקוח בינלאומי על הנשק האטומי. אין כל שחר בהתערבותנו בדיון זה, מחוץ אולי להצטרפות לכל "דעת קהל" שתתעורר בין המדינות הקטנות לטובת הגברת המאמצים להגיע לידי הסכם בין המעצמות הגדולות.

[. . . .][9]

אבא אבן

255

ר. שילוח אל ק. דה־בואסנז'ה (לוזאן)

R. Shiloah to C. de Boisanger (Lausanne)

Copy: 130.02/2441/2 :העתק

Lausanne, 31 August 1949

Sir,

I have the honour to acknowledge receipt of the Conciliation Commission's memorandum of August 15[1] and to convey to you the answers of the Delegation of Israel to the questions submitted therein.

8. ראה מס' 231, הערה 2.
9. חלקים ב' ג' ר־ד' של התזכיר לא הודפסו כאן. הראשון עוסק בקביעת עמדות ישראל בבעיות ארגוניות של העצרת הקרובה: השני בעניינים כלכליים, סוציאליים וכספיים, והשלישי בעניינים משפטיים.

255
1. 213 (נספח).

(1) The Delegation of Israel is prepared to sign a declaration along the general lines suggested in Chapter I of the Commission's memorandum, subject to precision on the following specific points:

(a) The Government of Israel considers that the solution of the refugee problem is to be sought primarily in the resettlement of the refugees in Arab territories, but it is prepared for its part, as already indicated to the Commission, to make its own contribution by agreeing to a measure of resettlement in Israel.

(b) While the Government of Israel cannot bind itself in advance to the implementation of such solutions as the survey group may propose, it will undertake to facilitate the task of this group and to give full consideration to any proposals the group may put forward.

(2) The Delegation of Israel wishes to offer certain further comments on Chapter I of the Commission's memorandum, in order to make its attitude perfectly clear:

(a) The Delegation of Israel has taken note of the proviso that "it is understood that the repatriated refugees will become *ipso facto* citizens of Israel and that no discrimination will be practised against them both with regard to the civil and political rights which they will exercise and to the obligations imposed upon them by the law of the land." The Delegation is astonished, however, that there is no mention of any similar understanding with regard to the refugees to be resettled elsewhere.

(b) The Delegation of Israel desires to stress its understanding that any repatriation in Israel, as indicated by the Commission, would take place subject to financial assistance furnished by the international community and that such assistance would be extended to include the resettlement of Jewish refugees from the Arab-controlled areas of Palestine.

(c) The Delegation of Israel has already presented to the Commission a provisional estimate of the number of refugees which the Government of Israel would be ready to accept.[2] It is desired, in this connection, to point out that the Government of Israel's willingness to facilitate the task of the survey group rests within the framework of the contribution which it has declared itself ready to make to the solution of the refugee problem.

(d) The Delegation of Israel desires to take this opportunity of reiterating its earlier statement to the Commission, that the Government of Israel can agree to the repatriation of refugees to Israel only as part of an overall settlement of the refugee problem and of the Palestine conflict.

(3) With regard to the territorial adjustments of which the Commission treats in Chapter II of its memorandum, the Delegation of Israel considers

2. ראה מס' 174 והערות 1 ו־2 שם.

that in addition to the territory indicated on the working document annexed to the Protocol of May 12,[3] all other areas falling within the control and jurisdiction of Israel under the terms of the armistice agreements concluded by Israel with Egypt, the Lebanon, the Hashemite Jordan Kingdom and Syria should be formally recognised as Israel territory. The adjustment of the frontiers so created will be subject to negotiation and agreement between Israel and the Arab Government in each case concerned.

(4) In this connection the Delegation of Israel desires to offer a number of observations:

(a) The territorial adjustment proposed above has the following effects:

(i) No territory forming part of Egypt, the Lebanon, the Hashemite Jordan Kingdom or Syria is added to Israel by this adjustment.

(ii) No territory ever awarded to Egypt, the Lebanon, the Hashemite Jordan Kingdom or Syria by any international instrument or held by them under any agreement is added to Israel by this adjustment.

(iii) No territory in which Egypt, the Lebanon, the Hashemite Jordan Kingdom or Syria exercises authority or jurisdiction under the armistice agreements concluded pursuant to the Security Council's resolution of November 16, 1948[4] and endorsed by the Security Council's resolution of August 11, 1949[5] is added to Israel by this adjustment.

(b) If the territorial adjustment proposed were not effected, territory awarded to Israel under an international instrument or held by it under the terms of an agreement (viz. territory in which Israel exercises authority and jurisdiction under the armistice agreements concluded pursuant to the Security Council's resolution of November 16, 1948, and endorsed by the Security Council's resolution of August 11, 1949) would be added to one or more Arab States.

(c) The Delegation of Israel holds, therefore, that only the territorial adjustment proposed above falls equally in its effects on the rights and position of each negotiating party, makes no encroachment upon existing sovereignties, and preserves the juridical status and actual stability achieved by the existing agreements. This method of achieving a territorial settlement is, furthermore, in precise accord with the resolution adopted by the General Assembly on December 11, 1948[6] calling upon the Governments concerned "to extend the scope of the negotiations provided for in the Security Council's resolution of November 16, 1948 and to seek agreement by negotiations conducted

3. ראה הערת־עורך, עמ' 50–51.
4. ראה כרך 3, נספח ג.
5. ראה הערת־עורך, עמ' 361–362.
6. ראה נספח א.

either with the Conciliation Commission or directly, with a view to the final settlement of all questions outstanding between them.''

(5) I venture to point out that paragraph 3 above is to be read in the light of the observations offered in paragraph 4; and to request that in any use which the Commission may make of this statement of the Israeli Delegation's position, paragraph 3 shall not be cited without the addition of paragraph 4.

I am, Yours faithfully,

Reuven Shiloah

256

ר. רובין אל מ. שרת
R. Rubin to M. Sharett

מברק מוצפן RI155
נוסח נכנס: 130.09/2296/9

בוקארשט, 31 באוגוסט 1949

(א) היום נתקבלתי לראיון אצל אנה פאוקר;[1] נלווה אלי אגמי. לאיגרתך לא השיבה מאחר שזאת לא היתה פנייה רשמית לממשלה אלא מכתב אישי ולא הבינה שצריכה לענות.[2] תוכן האיגרת נמסר על־ידה בזמנו לממשלה. לדרישתי הנמרצת בעניין עלייה ענתה שבשעתו הוחלט לתת אפשרות יציאה לכל יהודי הרוצה לעלות. שמעה שבמשך הזמן נסעו יהודים. כשהעמדתי אותה על המצב לאשורו הרימה הטלפון וביקשה הסברה בעניין זה. שוחחה כנראה עם גיאורגיו דז׳, המזכיר הכללי של המפלגה ואישיות המרכזית בממשלה, וביקשה בנוכחותנו להכניס את שאלת העלייה לסדר־היום של ישיבת הערב. לא ידוע אם ישיבת ממשלה או מפלגה. בהמשך השיחה הביעה ספק אם פועלים הבונים מדינה סוציאליסטית ירצו להגר לארץ של משטר קפיטליסטי מנצל. עניתי שלא נכפה עלייה על איש. לגבי העיקרון שתינתן לכל יהודי האפשרות לעלות חשוב לקבוע שיטת הביצוע. הביעה שמחתה להתחלת יחסים מסחריים.

[. . . . .][3]

הראיון נמשך שעה.

(ב) הציר הרומני קיבל ממנ[י] היום אשרה.

(ג) מציע להודיע בקול ישראל על הראיון מבלי להגיד דבר על תוכנו.

ראובן

256

1. רישום מלא של הראיון ראה במסמך מיום 13.9.1949, 130.02/2457/19.
2. ראה מס׳ 43 והערה 4 שם.
3. שני משפטים לא הודפסו כאן.

257

א. אבן אל ט. לי (ניו יורק)
A. Eban to T. Lie (New York)

Copy: 130.02/2427/4 :העתק

New York, 1 September 1949

Dear Mr. Lie,

My Government had been much exercised and concerned by the practice of the Egyptian Government in seizing cargoes of goods passing through Suez bound for Israeli ports. At a meeting of the Security Council on August 4, Dr. Bunche, as Acting Mediator, gave an authoritative ruling to the effect that this practice should cease as being incompatible with the letter and spirit of the Armistice Agreements.[1] This ruling has had the following favourable consequences.

This question was raised by our representative in the Egyptian–Israeli Mixed Armistice Commission at its meeting on the 29th August. By the votes of the Israeli representative and the United Nations Chairman, the Mixed Armistice Commission voted that it was entitled to request the Egyptian Government not to interfere with cargoes passing through Suez. The Egyptian representative stated that he could not discuss the matter in the Mixed Armistice Commission since his Government held that this matter was outside the province of the Commission. He appears, however, to have indicated informally that all restrictions would be lifted, except for war material.

It would thus appear that the smooth operation of the machinery established under the Armistice Agreements has assisted in the solution of this difficult problem.

I should be glad if these new developments could be communicated to Dr. Bunche, together with an expression of our appreciation for yet another achievement deriving from his efforts on behalf of peace and stability in the Near East.

I remain, Sincerely yours,

Aubrey S. Eban

257

1. ראה מס' 205.

258

מ. סימון[1] אל מ. שרת
M. Simon to M. Sharett

העתק: 130.02/2412/2

תל אביב, ז' באלול תש"ט
1 בספטמבר 1949

הנידון: עמדת יוון כלפינו

ב־31 באוגוסט 1949, סעד אצלי נציג יוון, ה' יוסף מלאך.[2] הוא הסביר לי את עמדת יוון כלפינו והדגיש שהוא באופן אישי נמצא במצב קשה. לפי דבריו, הסיבה שיוון אינה נוהגת כלפינו באהדה באו"ם, נובעת משתי סיבות:

הסיבה הראשונה, אך לא העיקרית, היא החרדה לגורלם של התושבים היוונים בארצות המזרח.

הסיבה השנייה היא ההסכם בין יוון למדינות ערב שאלו תצבענה עבור הדרישות המיוחדות של יוון, כגון דרישותיה הטריטוריאליות לאלבניה הדרומית. והואיל וקיים הסכם בין מדינות ערב באו"ם לבין מדינות אחדות דרום־אמריקאיות התומכות בחידוש היחסים הדיפלומטיים עם ספרד של פרנקו, מדינות דרום־אמריקאיות אלו תצבענה גם כן לטובת יוון.

מסיבות אלו תימנע יוון גם בעתיד לצאת בגלוי לטובת ישראל וגם לא תכיר בנו להלכה בזמן הקרוב.

מלאך מנסה עכשיו להילחם נגד האינטרנ[ציונ]ליזציה של ירושלים בעזרת הפטריארך היווני שאתו הוא קשר קשרים הדוקים. הוא השתמש כלפי הפטריארך בשני נימוקים נגד האינטרנ[ציונ]ליזציה, העלולים להשפיע על האחרון, דהיינו, שהאינטרנ[ציונ]ליזציה תביא מצד אחד להתגברות ההשפעה הקאתולית ועל־ידי כך להפחתת ערכה של הכנסיה היוונית האורתודקסית שתפשה עד כה את המקום הראשון בין נוצרי ארץ־ישראל ומאידך גיסא, להתערבותה המוגברת של הכנסיה הפראבוסלבית עם כל מה שכרוך בזה, כי הרוסים יעשו הכול כדי להשתלט מבפנים על הכנסיה האורתודוקסית ולגרום על־ידי כך גם כן להפחתת ההשפעה של הגורם היווני בתוך כנסיה זו.

[. . . . .][3]

הוא מבקש, אפוא, לקבוע לו ראיון בזמן הקרוב.

ד"ר מ. סימון
ראש הטכס

258
1. מיכאל סימון, ראש הטקס במשרד החוץ.
2. יוסף מלאך, נציג דיפלומטי של יוון בישראל.
3. משפט אחד לא הודפס כאן.

259

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 3.9 :התקבל .Coded Tel. X530 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/2 :נוסח יוצא

New York, 2 September 1949

Tsarapkin invited me long talk view coming General Assembly. I explained background Lausanne, Porter Survey Group, likely situation General Assembly. Described probable lines Conciliation Commission Jerusalem report,[1] expressing no opinion. Explained our adventures U.S.A. re Negev, refugees: (1) He made clear U.S.S.R. not anxious detailed discussion General Assembly. If Conciliation Commission report doesn't demand it, they content. If crisis develops, Conciliation Commission expresses despair, they will urge dismissal Conciliation Commission, General Assembly to order parties reach agreement directly. (2) Jerusalem. He persistently asked whether, if partition with U.N. agency supervising Holies, such agency would be under Trusteeship Council. (3) He enquired what possibilities Arab State Palestine. Replied frankly saw little sign but were reluctant prejudice issue by formal confirmation Abdallah. This one reason why we not pressing final boundaries settlement now. (4) Promised would let him have our comments Conciliation Commission Jerusalem plan if and when available. (5) Asked why U.S.A. keen Negev, I replied in terms Rockwell to Reuven [Shiloah] without names.[2] (6) He expressed surprise extreme Arab territorial demands, asked if this made us militarily nervous. Replied we vigilant in any case, personally doubted if Arabs attached much credence their own boundary demands or would be prepared risk anything for them. (7) Enquired Refineries situation. I explained pipeline at present dead, Refineries would refine whatever crude oil reached them from anywhere.[3]

Discussed Italian colonies at length, seems they not entirely opposed U.S.A. Libya plan.[4] Writing.

Eban

259

1. ראה הערת־עורך, עמ' 461.
2. ראה מס' 209 והשווה מס' 199 ומס' 214, סעיף 3.
3. ראה מס' 221, הערה 3.
4. ראה מס' 254.

260

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 3.9 :התקבל .Coded Tel. W388 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/2 :נוסח יוצא

Washington, 2 September 1949

Small party given yesterday by Under-Secretary Webb for Clapp. Secretary Snyder,[1] McGhee, Hare, Export–Import Bank Sherwood,[2] myself, present. Developed into useful conversation with active, friendly, participation Snyder. Clapp posed thorough questions regarding social, economic problems Middle East. He makes excellent impression progressive, social minded, clear views. Probably leaving September seventh via Geneva for Middle East, presently busy selection technical staff and material. Informed Shiloah.

Pro Arab Congress circles encouraged by oil lobbyists, Quakers, planning raise Arab refugee problem during Congressional hearings September ninth on U.S.A. displaced persons bill. Reliably informed State Department welcomes manoeuver as anti Israel publicity. Celler[3] yesterday made impressive stand objecting introduction Arab evidence on refugees but harmed casue by unfounded exaggerations and violent attack Arabs. Arranging presentation our side by friends in case Arab evidence presented.

Elath

הערת־עורך
Editorial Note

סיורו של שמואל אלישיב בארצות מזרח אירופה

במחצית אוגוסט יצא ש. אלישיב לסיור בן חודש וחצי בארצות מזרח אירופה. הוא ביקר בפראג (16–19 באוגוסט), בודאפשט (20–23 באוגוסט), בוקארשט (24–28 באוגוסט), סופיה (29–30 באוגוסט), בלגרד (31 באוגוסט–3 בספטמבר), פראג (4–6 בספטמבר), וארשה (7–12 בספטמבר) ומוסקבה (14–28 בספטמבר). במהלך הסיור נפגש עם שרי־חוץ, עם דיפלומטים ועם נציגים רשמיים אחרים ועמד מקרוב על התפתחות קשרי החוץ של ישראל עם מדינות מזרח אירופה. הוא גם נפגש עם ראשי קהילות יהודיות ונציגי מפלגות ציוניות ושמע מהם על מצבם של היהודים ועל בעיות העלייה מארצות מזרח אירופה. (יומן סיור בתיק 130.11/2513/18, ודו"ח על הסיור בפולין בתיק 130.11/2514/4.)

260

1. ג'ון סניידר, שר האוצר של ארצות־הברית.
2. סידני שרווד, מזכיר הבנק לייצוא ולייבוא, ואשינגטון; צורף למשלחת הסקר הכלכלי כמומחה לענייני כספים.
3. עמנואל סלר, חבר בית הנבחרים של ארצות־הברית (דמוקראט).

261

ש. אלישיב אל מ. שרת
S. Eliashiv to M. Sharett

מברק מוצפן JU12. התקבל: 3.9
נוסח נכנס: 130.09/2298/8

בלגרד, 2 בספטמבר 1949

בסופיה ביליתי יומיים. שוחחתי סגן־שר חוץ קמינוב, אדם נבון רואה ענייננו כראוי. בערב סידר לכבודי ארוחה עם ראשי משרד החוץ, שיחות רציניות בענייננו. מצדם אהדה כנה, מעוניינים בנציגות דיפלומטית שלנו, לא יקבלו ברצון קונסוליה. אינם נוטים לאשר עניין העלייה שנקבע, והדבר יגרום קשיים. פרטים במכתב.[1] בבואי לבלגרד נתקבלתי מיד אצל בבלר.[2] הדגיש תמיכתם המסורתית בנו. הבטיח לתמוך מבלי להתחייב מראש לפרטים. הדגיש [שיפעלו][3] הפעם ללא תלות. קמינוב וגם בבלר השתמשו בביטוי "פניקס מאפר".

אלישיב

262

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מקור: 130.02/2447/13

לוזאן, 4 בספטמבר 1949

א י ש י

למשה היקר, שלום רב,

לפני יומיים היתה לי שיחה עם ד"ר אסקאראטה על עבודת ועדת הפישור להבא ועל תפקיד ה"סֶרווי־גרופ". ד"ר אסקאראטה הסכים אתי: ראשית – שאין כל טעם לחידוש עבודת הוועדה, הן בניו יורק והן במקום אחר, בטרם שה"סֶרווי־גרופ" תסיים את כל לימודיה וחקירותיה ותכין את הרפורט הסופי שלה. שנית – שהתאריך שקבעה הוועדה לחידוש העבודה, והוא 15–20 לאוקטובר הבא, הוא מוקדם מדי, הואיל ואין כל אפשרות פיזית ל"סֶרווי־גרופ" לסיים עבודה כה רבה וכה חשובה ואחראית, כחקירת האפשרויות הכלכליות של ארצות ערב וישראל, במשך שלושה–ארבעה שבועות.

261

1. המכתב לא נמצא.
2. אלס בבלר, סגן שר החוץ של יוגוסלביה.
3. במקור כתוב בטעות: שפעלו. ככל הנראה מדובר בתמיכת יוגוסלביה בישראל בדיון הצפוי בעצרת האו"ם. השווה מס' 269.

שלישית – שהמקום שנקבע לחידוש עבודת ועדת הפישור, והוא ניו יורק, איננו האידיאלי ביותר מסיבות שונות.

ד״ר אסקאראטה הסכים אתי על כל זה, אולם העיר בגילוי לב וידידות, שאנו לא תופסים, כנראה, כראוי את כוונות האמריקאים. אמר: ראשית – האמריקאים לא ויתרו עד כה על העלאת שאלת ארץ־ישראל בעצרת הבאה. אך כדי לעשות זאת בלי שאף אחד יטיל ספק בכוונותיהם הטובות דרושים להם שני דברים: (א) שוועדת הפישור תתכנס מחדש בקרבת מקום ללייק־סאכסס ובתאריך כזה שלא ייראה כמאוחר מדי להעלאת שאלת ארץ־ישראל בעצרת; (ב) שוועדת הפישור תגיע לקיפאון מוחלט כעבור שבוע שבועיים מיום חידוש עבודתה. הקיפאון – המשיך ד״ר אסקאראטה – מובטח מראש. בתשובותיהם לממורנדום האחרון של הוועדה,[1] בייחוד לחלק הטריטוריאלי, עזרו הערבים והישראלים לאמריקאים להכין את הקיפאון הדרוש ולהבטיחו מראש. כמובן שגם הערבים וגם הישראלים לא יסכימו איש לדרישות רעהו. וכן לא יסכימו – לפחות הישראלים – שוועדת הפיוס תנסה לקחת את האיניסיאטיבה לידיה ולהציע הצעות ביניים. לדוגמא: הגליל במקום הנגב או להפך. כנגד מצב כזה, כנגד קיפאון כזה, ולאור המצב הבין־לאומי החמור, תיאלץ הוועדה תחת לחץ האמריקאים והשפעתם להחליט על הבאת השאלה להכרעה חדשה בעצרת. אך מה אומרים האמריקאים להשיג בעצרת – זוהי שאלה אחרת. אין מגלים את דעתם בנידון זה לאיש – לא לחברי הוועדה ולא לאנשי המזכירות שלה.

שנית – המשיך אסקאראטה ואמר – ההצעה לקבוע את העיר ביירות כמרכז לעבודת ה״סֶרווי־גרופ״ באה מצד מחלקת המדינה. אמנם אין עדיין החלטה סופית על־כך, אך יש להניח שהאמריקאים יעמדו על־כך בכל תוקף. תפקיד ה״סֶרווי־גרופ״ איננו מצטמצם בבדיקת כוח הקליטה של ארצות ערב וביישוב הפליטים בלבד. הוא הרבה יותר גדול מזה. דרך יישוב הפליטים בארצות ערב מתכוונות אמריקה, אנגליה וצרפת לחדור עמוק למזרח הערבי, להתבצר בו מבחינה מדינית וכלכלית, להילחם בתקיפות בקומוניזם ולהתכונן לקראת מלחמת עולם שלישית. ואם כאלו הן הכוונות המסתתרות מאחורי יישוב בעיית הפליטים, הרי טבעי אפוא, הרי הגיוני אפוא שה״סֶרווי־גרופ״ תקבע את מרכז עבודתה בביירות ולא בירושלים. הוא, ד״ר אסקאראטה, כאיש או״ם וכמזכיר ועדת הפיוס, מעדיף היה שה״סֶרווי־גרופ״ תעבוד בירושלים ותתמסר אך ורק לשאלת הפליטים, אולם תופס הוא מה עומד מאחורי ה״סֶרווי־גרופ״ ומאמין שיש בזה ברכה כלכלית למזרח הערבי ותרומה גדולה לשלום העולם. לדעתו, עלינו לא להתנגד לכך כל זמן שאין זה פוגע בנו וכל עוד שברור כמעט לכל בר־בי־רב שישראל לא תקלוט יותר ״מ־100 עד 150 אלף פליטים״. ויהי מה. לכשניסיתי לתקן לו את המספר – אמר, שכך מניחים האמריקאים.

אשר לשאלה – אם ה״סֶרווי־גרופ״ תצליח לסיים את לימודיה וחקירותיה במשך שלושה–ארבעה שבועות – אמר ד״ר אסקאראטה, שנדמה לו, כי כל התכניות ליישוב בעיית הפליטים על־ידי קליטתם בישראל ובארצות ערב מוכנות מראש. מה שלא מוכן – הוא תכניות הפיתוח הכלליות. ולאלו יש זמן, הן אינן קשורות בעבודת ועדת הפיוס או בהעלאת שאלת ארץ־ישראל מחדש בעצרת.

262

1. ראה מס׳ 249 והערות 1 ו־2 שם ומס׳ 255.

ד"ר אסקאראטה עצמו עומד לעבור בערך ב־20 לספטמבר לירושלים לכמה שבועות. רצוי, לדעתי, לטפל בו כראוי ולהשתמש בו כמקור לאינפורמציה על עבודת ה"סֶרווי־גרופ" בארצות ערב וכצינור אל מזכירות האו"ם נוסף למשלחתנו בלייק־סאכסס. חושבני שעלינו לעשות הכול כדי לדחות עד כמה שאפשר את חידוש עבודת הוועדה בניו יורק. נדמה שבמידה שנדחה את כינוסה – באותה מידה נעכב את העלאת השאלה בעצרת.

בברכה ובשלום, שלך,

אליאס

263

מ. פישר אל ג. אבנר
M. Fischer to G. Avner

Copy: 93.02/175/10 :העתק

Paris, le 4 septembre 1949

Après mon retour de vacances j'ai vu au Quai d'Orsay MM. de Laboulay,[1] Binoche, de Margerie et Schuman. Je puis résumer les conclusions de mes entretiens avec les trois premiers car ils révélaient une conception commune et cohérente.

La préoccupation essentielle pour le moment est la question de Jérusalem. De grands espoirs sont fondés sur le plan qui a été élaboré par les membres français et américains de la Commission de Conciliation.[2] Il m'a expressément été dit que si nous donnions notre accord de principe (il n'est pas question de discussion de détail) au plan de Jérusalem, nous pourrions obtenir une promesse formelle de soutien tant dans les questions territoriales que dans la question des réfugiés.

D'autre part, il m'a été dit qu'une attitude trop intransigeante de notre part dans la question de Jérusalem forcerait la France à revenir au soutien du point de vue de l'internationalisation totale. On a souligné que plus que jamais la France restait énergiquement opposée au plan de la ''Grande Syrie''. Avant son départ pour Damas il y a quelques jours, Adnan Atassi a vu M. de Margerie qui l'a chargé d'exprimer ce point de vue à son gouvernement.

On a eu soin de me faire comprendre combien il serait facile pour la France de revenir au point de vue de l'internationalisation totale, celle-ci étant demandée tant par le monde catholique que par le monde musulman. A ce dernier propos on m'a signalé une note du Parti du Manifeste algérien qui, pour la première fois depuis 1944, s'adresse au gouvernement français,

263

1. פרנסואה לפברה דה־לאבולה, פקיד במחלקת אפריקה–לוואנט במשרד החוץ הצרפתי, טיפל בענייני ארץ־ישראל.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 461.

faisant ainsi acte de soumission, pour demander l'internationalisation de Jérusalem.

J'ai cru comprendre que dans la question territoriale palestinienne la France ne jouerait pas une partie qu'elle jugerait perdue d'avance. C'est dire qu'elle ne s'opposerait pas à l'adjonction du triangle arabe à la Transjordanie.

J'ai trouvé le département Afrique-Levant très influencé par les conversations qu'ont eues les membres de ce département avec des journalistes israéliens de passage à Paris. Je n'ai pas pu avoir les noms de ces journalistes; l'un d'eux était du ''Palestine Post''. Ils ont tous laissé l'impression d'un chauvinisme exalté.

Obéissant aux instructions reçues par M. Sharett, j'ai fait savoir que nous n'avions pas l'intention pendant l'Assemblée des Nations Unies, de créer des faits accomplis nouveaux à Jérusalem. On m'a objecté les discours prononcés lors de la réouverture de la ligne de chemin de fer et lors du transfert des cendres de Herzl;[3] le nombre d'employés du gouvernement déjà installés à Jérusalem; les plans pour la construction d'immeubles gouvernementaux à Jérusalem. On considère que l'autorité qui sera laissée aux Etats juifs et arabe à Jérusalem suivant le plan de la Commission de Conciliation, ne permettra pas l'établissement dans cette ville de services autres que les services municipaux. J'ai naturellement fait observer qu'il y avait une nécessité économique et intellectuelle à placer à Jérusalem des services centraux importants, l'éloignement de tout élément de cet ordre devant nécessairement amener la décadence matérielle et morale de la ville. J'ai souligné – sans toutefois prendre d'engagement – que le transfert des services centraux à Jérusalem avait pour but soit d'utiliser les installations existantes soit de faire face au chômage.

Je n'ai pas manqué de faire observer – comme je le fais chaque fois – que l'acquiescement chaleureux à une politique commune à l'égard de la Grande Syrie ne constitue pas un élément suffisant de collaboration franco-israélienne. J'ai dit clairement que la coïncidence des intérêts français et israéliens sur ce point devait amener la France à soutenir plus effectivement les intérêts israéliens dans des questions telles que la question territoriale et celle des réfugiés. J'ai aussi fait remarquer que M. de Boisanger avait commis une deuxième fois l'erreur, déjà faite lorsqu'il avait convoqué les Etats arabes à Beyrouth,[4] en demandant aux Arabes de présenter leurs points de vue sur la question territoriale. Il les avait obligés à produire un document extrémiste qui constituerait plus tard un élément d'union et un obstacle à la conciliation.[5]

Mon entretien avec M. Schuman a eu un caractère beaucoup moins précis, sauf en ce qui concerne Jérusalem. M. Schuman m'a tout d'abord exprimé sa vive satisfaction sur la façon dont nous avions manié la question des explosifs

.3 ראה מס' 237, הערה 2.
.4 במארס 1949. ראה כרך 2 מס' 435.
.5 ראה מס' 249.

près du St-Sépulcre.[6] Il m'a ensuite dit qu'il estimait qu'il ne faudrait pas que la question de Jérusalem soit traitée devant l'Assemblée sans qu'elle soit basée sur un plan précis. Toutefois il ignorait s'il serait possible d'obtenir, en temps utile, pour l'Assemblée un accord formel de la Commission de Conciliation et une opinion de principe des partis adverses.

A toutes les questions que j'ai posées à M. Schuman au sujet des problèmes autres que celui de Jérusalem, il m'a répondu qu'il n'avait pas eu le loisir d'étudier ces questions et qu'il préfèrait ne rien me dire plutôt que de me donner une réponse manquant de précision. Je ne puis noter qu'une seule exception: c'est lorsque j'ai mentionné la question de la ''Grande Syrie''. A ce moment M. Schuman a énergiquement affirmé que la France serait toujours pour le statu quo dans le Moyen-Orient.

J'ai aussi longuement parlé de la question des réfugiés et M. Schuman m'a dit que la France avait des plans d'établissement de réfugiés en Syrie. Il m'a demandé s'il existait des plans de développement dans notre territoire qui permettraient le réétablissement d'un certain nombre de réfugiés chez nous. Je lui ai dit qu'à longue haleine il n'était ni de notre intérêt, ni de celui des réfugiés eux-mêmes, ni de celui de la stabilité au Moyen-Orient, d'introduire un grand nombre de réfugiés en Israel. Quant aux plans de développement, je lui ai fait remarquer que des plans de développement communs entre Israël et les pays voisins permettraient, d'une part, l'installation des immigrants juifs et, d'autre part, la réinstallation des réfugiés chez les voisins.

J'ai parlé à M. Schuman de la situation des Arabes en Israël et en particulier des Chrétiens. J'ai souligné que les Chrétiens étaient satisfaits de l'attitude des autorités, mais j'ai ajouté qu'on ne pouvait pas espérer que les Arabes chrétiens des classes moyennes se soumettraient avec le même enthousiasme que les Juifs au régime d'austérité imposé par les conditions économiques et politiques d'Israël.

J'ai échangé quelques idées avec M. Schuman sur la situation générale. La grande préoccupation de la France est celle des colonies italiennes.[7] M. Schuman dit que l'intervention de l'Assemblée a rendu en somme cette question insoluble et que nous payons aujourd'hui le prix de la politique anglaise qui encourageait la demande d'indépendance des peuples qui ne sont pas mûrs pour en jouir et pour en porter la responsabilité. A ce propos, connaissant le désir de M. Schuman d'arriver à des accords avec l'Angleterre, j'ai attiré son attention sur les relations meilleures entre la Grande-Bretagne et l'Israël et j'ai pu constater qu'il était au courant de cette évolution.

Enfin, questionné au sujet de la situation générale dans le monde, M. Schuman m'a dit qu'il était convaincu qu'un conflit armé n'était pas à craindre dans le proche avenir.

6. ראה מס' 212, הערה 2.
7. ראה הערת־עורך, עמ' 56 ומס' 254.

Avant de rentrer à Paris, j'ai passé Lausanne où j'ai vu quelques instants M. de Boisanger. Celui-ci m'a dit que M. Schuman l'avait chargé de rédiger la partie de son discours pour les Nations Unies consacré à la question palestinienne. L'idée maîtresse de cette partie du discours devait être qu'il fallait trouver un solution négociée et non pas une solution imposée.

264

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

Orig.: 130.02/2447/13 :מקור

לוזאן, 5 בספטמבר 1949

א י ש י

למשה היקר, שלום רב,

(א) מיד לאחר קבלת מברקך מספר LS112,[1] הזמנתי את רוקוול לשיחה קצרה – הסברתי לו, שאין לנו כל התנגדות לכך, שה"סֶרווי־גרופ" תשב בביירות, באם היא סבורה שעל־ידי כך תוכל לעבוד בצורה מהירה יותר ורצויה יותר. אם בתחילה – המשכתי – הצענו את ירושלים כמרכז עבודת ה"סֶרווי־גרופ", הרי רק מתוך רצון לעזור לה ככל האפשר ולא יותר. אולם גם ישיבתה בביירות לא תמנע מאתנו לעשות זאת במיטב היכולת. כל בקשתנו היא, שה"סֶרווי־גרופ" תצליח בהקדם למצוא פתרון כולל, כולל ולא חלקי, לבעיית הפליטים על־ידי פיתוח המזרח הערבי וקליטתם בקרבו. רוקוול שמח לשמוע, כי הסרנו את התנגדותנו והבטיח להעביר במברק מיד את הודעתי למחלקת המדינה.

(ב) בהמשך השיחה עם רוקוול דיברתי על הצורך בדחיית כינוס ועדת הפיוס בניו יורק לכמה זמן. הסברתי שרצוי שהוועדה תתכנס לאחר שהדו"ח הסופי של ה"סֶרווי־גרופ" יהיה מוכן, ולא לפני כן. זאת אם ברצון כולנו להיות מעשיים וקונסטרוקטיביים ולמנוע קיפאון בעבודת הוועדה. רוקוול הקשיב, רשם את דברי והבטיח: (א) להבריק על כך למחלקת המדינה; (ב) להביא את הדבר לשיקול ועדת הפיוס בישיבתה של היום.

(ג) בהמשך דבריו אמר רוקוול שוועדת הפיוס, לפני שתפסיק את עבודתה בלוזאן, תמציא לנו ולערבים את הערותיה לתשובות הצדדים, לממורנדום שלה מ־15 לאוגוסט,[2] וכן את הצעותיה לקירוב השקפותיהם וצמצום דרישותיהם הטריטוריאל־יות. הוועדה לא תדרוש מאתנו כל תגובה מידית על־כך. היא תבקש רק שכל צד יביא

264

1. שרת העלה נימוקים להעדפת מקום מושבה של ועדת הסקר בביירות ולא בירושלים. הוא הביע חשש שמושבה בירושלים יתפרש כביטוי לקביעת ארץ־ישראל כמקום יישובם מחדש של הפליטים בעוד שביירות מייצגת מרכז ערבי חשוב. הוא גם הביע דאגה מפני חיטוט יתר של הוועדה בענייניה של ישראל אם חבריה ישבו בירושלים. (4.9.1949, 130.02/2442/8).
2. ראה מס' 213 (נספח) ומס' 281.

את הערותיה והצעותיה לעיון ושיקול לפני ממשלתו, כדי שעם חידוש עבודת הוועדה בניו יורק יהיה באפשרותו לפתוח בדיון עליהן תוך הסכם מלא עם ממשלתו. וכאן נדמה לי טמונה המזימה האמריקאית בדבר ההליכה לעצרת. האמריקאים מתכוונים על־ידי כך, כנראה, ״להכין תרופה למכה״. כלומר, למנוע מאיזה צד שהוא את השימוש בתירוץ של הצורך בהתייעצות עם ממשלתו, ללחוץ אותו לקיר על המקום ולהוציא ממנו הודעה או הכרזה שאיננו מוכן לשום ויתורים טריטוריאליים. תמרון כזה יביא את עבודת הוועדה לידי קיפאון מוחלט ויאפשר להם אז לבוא בהצעה שיש ללכת לעצרת ולבקש את התערבותה והכרעתה.

(ד) לראובן [שילוח], טדי [קולק] ולי היתה התייעצות על מה שיש לעשות בארצות־הברית בימי הפסקת עבודת הוועדה. אני בדעה שיש לעסוק בעיקר בדבר אחד: להתאמץ למנוע את כינוס הוועדה בימי העצרת, ואם אי־אפשר להשיג את זה – להשתדל לדחות את כינוסה עד כמה שאפשר. אפשר לעשות זאת, לדעתי, בכמה דרכים: (א) לעודד את פורטר שלא יתפטר מהוועדה ולהשפיע עליו שידחה את כינוסה עד לאחר ש״סֶרווי־גרופ״ תסיים את כל עבודתה; (ב) להפך – לעודד את פורטר שכן יתפטר מהוועדה ועל־ידי כך לפורר אותה אם אפשר, ולא – לעכב את כינוסה מחדש; (ג) להשפיע על המזכיר הכללי שישתמש בסמכותו ובהשפעתו כדי לדחות את חידוש עבודת הוועדה כמה שאפשר; (ד) שישראל כאחד הצדדים לא תמהר להיענות להזמנת הוועדה לניו יורק באוקטובר או בנובמבר. אם נצליח לדחות את כינוס הוועדה עד לאחר העצרת נדמה לי, כי נצוד כמה ציפורים באבן אחת:

(1) נשלול מהאמריקאים ומכל צד אחר את האפשרות להעלות את הבעיה על סדר־יומה של העצרת.

(2) נאפשר ל״סֶרווי־גרופ״ לעבוד בשקט יותר ולהגיע להצעת־פתרון כולל לבעיית הפליטים דרך פיתוח המזרח הערבי.

(3) נשלול מאת הערבים את הטענות לטריטוריה ישראלית כדי ליישב פליטים, ועל־ידי כך נקל עלינו את הדיון אחר־כך בבעיה הטריטוריאלית.

(4) נמנע קבלת ריזולוציות חדשות על־ידי העצרת, וכן נמנע את אישורן מחדש של הריזולוציות הקיימות.

(5) נמנע החרפת היחסים מחדש בינינו לבין העולם הערבי על־ידי התמודדות חדשה בעצרת, נשמור במידת האפשרות על האווירה השקטה הנוכחית ונוכיח, כי אין דרך אחרת אלא הסכם אתנו ואתנו בלבד ושאל ישימו יותר את יהבם על האחרים.

בברכה ובשלום, שלך,

אליאס

265

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

Orig.: 130.02/2447/4 :מקור

לוזאן, 5 בספטמבר 1949

ועדת הפיוס מסרה לנו היום בשעות של אחר־הצהריים את המכתב הרצוף לזה מ־5 לספטמבר, וכן טיוטת הצעת הכרזה מצדנו ומצד המשלחות הערביות עם סיום שיחות לוזאן. אני מנצל את הדואר שיוצא הערב לארץ כדי לשלוח לך את החומר במקורו, במקום לשלוח את תמציתו במברקים, ולבקש את הוראותיך: (א) מה לענות על המכתב, (ב) מהן ההסתייגויות שלנו להכרזה המוצעת ואם בכלל להסכים לחתום על הכרזה כזאת מאחר שמסרנו לפני כמה ימים את התשובות שלנו לממורנדום הוועדה מ־15 לאוגוסט.[1]

נא לענות לנו עד כמה שאפשר מהר.

א. ש.

נספח א
APPENDIX I

Dear Sir,

I have the honour to inform you that the Economic Survey Group whose establishment was communicated to you on 24 August will arrive on September 8th at Lausanne for conversations with the members of the Conciliation Commisssion and the United Nations Relief for Palestine Refugees. It is expected that the Chairman of the Group and his colleagues will take this opportunity of meeting the Arab and Israeli delegations. The Group will then proceed immediately to the Middle East where it will begin its work.

Moreover, the Commission also wishes to inform you that it is now considering the Memorandum transmitted to it on 31 August by your delegation in reply to the Memorandum presented on 15 August by the Commission to the Arab delegations and to the delegation of Israel. Although consideration of the Memorandum has not yet been completed, it is already evident to the Commission that agreement on territorial questions will only be achieved after intensive negotiations. In order to prepare for such negotiations, the Commission intends within the next few days to send your delegation a note containing remarks and suggestions which will doubtless call for careful study on the part of your Government.

265

1. ראה מס' 213 (נספח) ר־255.

In view of the fact that it would be desirable for the Economic Survey Group to have an opportunity of beginning its work in the field along lines already approved by the Commission, and that it would be necessary to grant the Governments concerned the requisite time to reconsider their attitude taking into account the note which the Commission intends to send them, the Commission has come to the conclusion that it would be opportune to suspend its conversations for a few weeks. It has therefore envisaged terminating the Lausanne meetings on a date between the 15th and the 20th of September, and resuming negotiations with the Arab delegations and the delegation of Israel in New York in the latter half of October. The exact dates will be decided upon later. The choice of New York for the resumption of the Commission's work was prompted by the fact that, aside from any other considerations, the Commission will in any case be obliged to go there since questions on which it has been instructed to report to the General Assembly appear on the agenda of the forthcoming session.

It is understood that, during the recess of the Commission's meetings, its members will remain at the disposal of the parties and that the Principal Secretary will return to the official seat of the Commission in Jerusalem in order to ensure liaison with the parties and to receive any suggestions or observations which they might wish to communicate to the Commission.

In these circumstances, the Commission is convinced that your delegation will not fail to appreciate the importance of the considerations which have prompted its decision to suspend its meetings and resume them in New York next month; the Commission is certain that it can continue to count upon the valuable collaboration of your delegation and your Government during the future meetings in New York.

Finally, the Commission wishes to communicate herewith to your delegation the Draft Declaration referred to in the Commission's Memorandum of 15 August, in order that your delegation, and the Arab delegations, may sign that Declaration before the suspension of meetings in Lausanne.

I have the honour to be, Sir, Your obedient servant,

Claude de Boisanger
Claude de Boisanger
Chairman of the Conciliation Commission
for Palestine

נספח ב

APPENDIX II

DRAFT DECLARATION

The Delegations of Syria, Lebanon, Egypt, and the Hashemite Jordan Kingdom, and the Delegation of Israel, anxious that the problem of the refugees from the Palestine conflict be resolved as quickly as possible, have through the United Nations Conciliation Commission for Palestine accepted the following principles:

1. The solution of the refugee problem should be sought in the repatriation of refugees in Israeli-controlled territory and in the resettlement of those refugees not repatriated in such areas of Palestine as may be under Arab control, or in Arab countries.

2. The Delegations of Syria, Lebanon, Eygpt, and the Hashemite Jordan Kingdom, and the Delegation of Israel, consider that their respective countries are not in a position to carry out repatriation and resettlement on a large scale without technical and financial assistance from the international community.

3. The Delegations of Syria, and the Hashemite Jordan Kingdom are in a position to state that their Governments, in conjunction with the recommendations of the Economic Survey Group of the Conciliation Commission and provided that international technical and financial assistance are made available, are able to receive those refugees who may not be repatriated in Israeli-controlled territory or resettled in such areas of Palestine as may be under Arab control. Because of population pressures and for geographic reasons, it would be difficult for Egypt and Lebanon to receive sizeable numbers of refugees, but the Governments of Egypt and Lebanon are prepared to give careful study to the question in the light of the findings of the Economic Survey Group.

4. The refugees who are repatriated in Israeli-controlled territory or resettled in Arab States will become *ipso facto* citizens of Israel or of the Arab States concerned, and no discrimination will be practised against them both with regard to the civil and political rights which they will exercise and to the obligations imposed upon them by the law of the land.

5. The Governments of Israel, Egypt, Syria, Lebanon and the Hashemite Jordan Kingdom will facilitate the task of the Economic Survey Group of the Conciliation Commission and, after giving full consideration to such recommendations as the Economic Survey Group may make, will take such measures as they may judge opportune and possible to carry out the recommendations of the Group.

6. Until such time as technical and financial aid shall have been allotted by the international community for the repatriation and resettlement of the

refugees, it is essential that funds continue to be provided to continue the emergency aid now being extended to the refugees.

7. In accepting the above principles the Delegations of Egypt, Syria, Lebanon and the Hashemite Jordan Kingdom, and the Delegation of Israel, fully reserve their rights and claims in connection with the final settlement of the territorial question in Palestine.

הערת־עורך
Editorial Note

השתתפות ישראל בוועידה האיזורית של ארגון הבריאות העולמי

הוועידה האיזורית של ארגון הבריאות העולמי עמדה להתכנס באלכסנדריה ב־12 בספטמבר 1949. השתתפותה של ישראל בוועידה עוררה מחלוקת במצרים והיתה נושא להתדיינות ארוכה בין נציגי ישראל והאו״ם. ב־29 באוגוסט החליטה ממשלת מצרים, לאחר דיון סוער בן יומיים, לאשר את כניסתם של נציגי ישראל לוועידה. ההחלטה עוררה סערה בעיתונות המצרית והתנגדות חריפה בארמון המלך. עוד קודם להחלטה התעוררה השאלה באילו דרכונים ייכנסו הישראלים למצרים. המצרים סירבו להכיר בדרכון השירות הישראלי, אך הסכימו להחליפו בדרכון שירות של האו״ם. א. אבן, א. ששון ואחרים קיבלו את ההצעה, אך שר החוץ סירב לאשרה ורק לאחר נסיונות שכנוע מצדם ומצד המזכיר הכללי של האו״ם נסוג מעמדתו. בינתיים נקט המלך פארוק, בעקבות החלטת ממשלת מצרים, ביזמה משלו לדחיית הוועידה ולכינוסה במקום אחר. ישראל נענתה בחיוב להצעה ובסופו של דבר התכנסה הוועידה בז׳נבה ב־12 באוקטובר 1949. (חומר על הנושא בתיק ‎130.02/2405/8‎).

266

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Sent & Recd: 6.9 :מברק 1286 .Tel. נשלח והתקבל
Outg.: 93.03/69/21 :נוסח יוצא

New York, 5 September 1949

Secretary-General phoned about World Health Organization: (1) Invitation has caused fuss in Cairo which would like postponement citing some other reason; (2) Secretary-General strongly opposes, believes principle members U.N. must admit each other and sit jointly on regional agencies is of paramount importance especially in relation Israel–Arab states; (3) believes if he presses, Egypt will perforce yield; (4) other hand strongly urges us accept visas on U.N. passes since U.N. cannot affect right states differentiate in technical measures between recognition and non-recognition as long such differentiation unaffects rights dignified access all members; (5) also U.N.

document no mean thing, principle that it overcomes barriers sometimes confronting individual passport is of high international value, may be of use in circumstances to which Jews should be sensitive; (6) these reasons prompt him appeal to us accept visa on U.N. document enable him press for principle two above which transcends all technicalities. Adds if precedent once set U.N. can do much create frequent Arab–Israeli meetings thus contributing common cause. Please cable how to answer.[1]

Eban

267

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מקור: 130.02/2447/13

לוזאן, 6 בספטמבר 1949

אישי

למשה היקר, שלום רב,

היום הזמינני רוקוול לשיחה. אמר, שהוטל עליו על־ידי ועדת הפיוס להתקשר עם ראשי משלחות ערב וישראל ולעוררם, שיסכימו לחתום על ההצהרה המשותפת בשאלת הפליטים, שהטיוטה שלה הומצאה לכם לעיון ולשיקול ב־5 לספטמבר.[1] הוסיף, שחתימת הצהרה משותפת כזאת על־ידי משלחות ישראל וערב יש בה כדי לעזור לארצות־הברית באו"ם ובקונגרס האמריקאי להשיג את הכספים הדרושים להחזקת הפליטים הערביים במחנות עוד כמה חודשים עד סידורם הסופי. אמרתי, כי מצדי שלחתי את טיוטת־ההכרזה לממשלתי לעיונה ושיקולה וביקשתי תשובה מהירה. הוספתי, כי קרוב לוודאי, שתהיינה לממשלתי כמה הערות והסתייגויות במקרה שתחליט בחיוב על החתימה. וכאן שאלתי לעמדת המשלחות הערביות. השיב שהרושם שלו מתוך שיחותיו הראשונות, שראשי המשלחות אינם ששים לחתום על מסמך משותף כזה. הם חוששים שמא יתפרש הדבר בציבור הערבי כהסכמה מצדם להבדיל בין שאלת הפליטים לשאלת הטריטוריה ויראו בהם כבוגדים. אך גם הם החליטו לשאול בעצות ממשלותיהם. במקרה שתשובת אחד הצדדים, ישראל או ערב, תהיה שלילית, לא תהיה ברירה בפני הוועדה אלא לפרסם בעצמה ובחתימתה את השקפת שני הצדדים על יסוד התשובות שלהם לשאלון שלה מ־15 לאוגוסט.[2]

266

1. איתן הורה לאבן להיענות בחיוב להצעתו של המזכיר הכללי, אך רק בתנאי שיבטיח כי לא תהיה כל הפליה כלפי נציגי ישראל בוועידה ואם תתגלה הפליה כלשהי ייפסקו דיוני הוועידה בו במקום בהוראת רשויות האו"ם (מברק Y332, 7.9.1949, 130.09/2329/13).

267

1. ראה מס' 265, נספח ב.
2. מס' 213 (נספח) ומס' 249 ר־255.

אחרי זה שאל רוקוול אם ממשלת ישראל החליטה לשלוח באוקטובר הבא משלחת מיוחדת לניו יורק שתשתף פעולה, כמו בלוזאן, עם ועדת הפיוס, או שתטיל את הדבר על משלחת ישראל הקבועה בלייק־סאכסס. אמרתי שאין לי כל ידיעות על כך. הוספתי, שעדיין מוקדם לדבר על זה. אשר לי – המשכתי – אשתדל להסביר לממשלתי, שאין כל צורך שתשלח אותי לניו יורק. אם לדון לפי הנסיון של לוזאן, הרי אין כל סיכויים שהוועדה תעשה משהו כדי להביאנו לידי שיחות ישירות עם הערבים. וכאן מתחתי ביקורת חריפה על עמדת הוועדה והסברתי, כי כל מגע ישיר בינינו לבין הערבים יש בו אך ורק ברכה: למדינות ערב, לישראל, לארצות־הברית, לאו״ם ולשלום המזרח התיכון כולו. בתשובה לכך ניסה רוקוול להסביר שממשלתו עשתה לא מעט בכיוון זה. לדוגמא הביא את הצעתה לתווך בינינו לבין המצרים. בסיום תלה את האשמה בקיצוניות הערבים.

אחרי זה הוא הציג לפני את השאלה הבאה. הוא הקדים ואמר שזה להשכלתו הפרטית: ״מה עדיף לישראל – המשכת הסטטוס־קוו או שלום עם מדינות ערב. שלום פירושו – ויתורים טריטוריאליים וסטטוס־קוו פירושו – שמירה על הקיים?״ אמרתי שגם אני אענה לו באופן פרטי: ראשית – השלום דרוש למדינות ערב יותר מאשר הוא דרוש לישראל. ואם מישהו חייב לשלם את מחירו, הרי הערבים צריכים לבוא בשורה הראשונה. לקחתי כל ארץ ערבית לחוד וניתחתי את מצבה הפנימי, הכלכלי והחברתי והשתדלתי להוכיח עד כמה חסרת יציבות היא בכול. שנית – לפי מיטב הכרתי מעולם לא תסכים ישראל להיכנס באיזה משא־ומתן שהוא מיוסד מראש על ויתורים טריטוריאליים מצדה, ומצדה בלבד. ולהפך – ישראל תהא מוכנה, הסברתי, להיכנס בכל משא־ומתן שמיוסד על פיצויים הדדיים וטובת שני הצדדים שווה בשווה לפניו. הוספתי, כי מתוך גישה ריאליסטית ובריאה כזאת הודעתי לו, לרוקוול, בזמנו על נכונותנו לדון בהצעתו הפרטית בדבר פיצויים טריטוריאליים בינינו לבין מצרים בסביבות עזה–רפיח–עוג׳ה.[3] רוקוול ענה שהוא מסכים אתי שגישה זו ריאליסטית ובריאה, אך אי־אפשר לנהוג לפיה לגבי כל ארבעת הארצות הערביות שמיוצגות בשיחות לוזאן. אפשר לנהוג לפיה לגבי מצרים ועבר־הירדן, כי יש להן מה לתת לישראל תמורת ויתוריה לטובתן. אך לסוריה והלבנון אין מה לתת. שתיהן אינן מחזיקות בשום טריטוריה ארצישראלית. אמרתי: ראשית – אין הפרינציפ של ויתורים ופיצויים טריטוריאליים צריך להיות בבחינת חוק בל יעבור. אפשר לחפש פיצויים בשטחים אחרים. שנית – אינני מחסידיהם של אלה הטוענים שיש להביא את ישראל לידי שלום עם מצרים, עבר־הירדן, סוריה והלבנון בבת אחת. יש להתגבר על התמרון הערבי של הופעה בכל מקום ״אן־בלוק״. זה איננו לטובתם, זה איננו לטובת אף גורם אחר שוחר שלום בעולם.

רוקוול רשם כמה דברים בפנקסו ושאל אם מרשה אני לו לשלוח למחלקת המדינה דו״ח על שיחתו זו אתי. עניתי בחיוב. בסוף השיחה ביקש שאחזור בי מעמדתי ושאשתדל לבוא לניו יורק.

בברכה ובשלום, שלך,

אליאס

3. השווה מס׳ 241 והערה 4 שם.

268

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y330 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/13 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 6 September 1949

Syrian Mixed Armistice Commission rapidly reaching major crisis owing Chairman[1] who more Catholic than Pope.
(1) New settlement three huts recently established south Ein Gev[2] in demilitarized area on Jewish land. Settlers previously lived Ein Gev, intended move new site which essential view location lands. We agreed discuss this in Mixed Armistice Commission on prior understanding Chairman would not vote removal settlement, insist only removal defensive equipment, but yesterday he voted with Syrians for removal barbed fence, filling trenches and removal settlement. Syrians originally inclined compromise by stipulating settlement be housed in tents but Chairman created impression he extremer than they.
(2) Chairman addressed letters both parties no settlements establishable demilitarized zone without his authority which apparently be refused.
(3) He opposes use road Ein Gev – Semakh, thereby blocking Ein Gev land connection which was one of main assets armistice.
(4) Demanded during Mixed Armistice Commission meeting destruction all defence positions Ein Gev including those which not war fortifications but normal as elsewhere and constructed before outbreak hostilities.
(5) Produced plan zonal police for areas evacuated by Syrians consisting forty-four Syrian policemen, thirty-three Israelis, for areas occupied by us, this additional to local village police.
(6) Insists issuing special identity cards inhabitants demilitarized area.

We unable comply above Mixed Armistice Commission decision and Chairman's rulings which completely nullify Bunche's solemn promise full restoration civilian life.[3] Shall see Riley but doubt success as Chairman invokes Riley's instructions. All this may be part [Washington] D.C. game. Cable prospects if we carry matter Moabit [Security Council].[4]

Sharett

268

1. אנרי ויז'ייה.
2. הכוונה לעלייתו על הקרקע של קיבוץ האון.
3. ראה כרך 3, מס' 343 ו־345 ונספח ט, סעיף 5, פסקה 5.
4. אבן השיב כי אין אפשרות להעלות את הנושא במועצת־הביטחון כל זמן שאין בו איום על השלום או השתמטות ממילוי ההסכם. הוא הציע ללחוץ על ריילי למנות במקום ויז'ייה יושב־ראש שאינו עוין לישראל והבטיח לנסות להשיג מבאנץ' אישור לפירוש הישראלי של הצעתו, היינו הוצאת כל כוחות המשטרה הסוריים מהשטחים המפורזים והחזרת החיים האזרחיים במלואם. (מברק אבן אל שרת, X545, 9.9.1949, 130.09/2337/12.)

269

מ. ישי[1] אל מ. שרת
M. Ishai to M. Sharett

מברק מוצפן JU15. התקבל: 7.9
נוסח נכנס: 130.09/2298/8

בלגרד, 6 בספטמבר 1949

נתקבלתי בשעה 10 על־ידי מארשאל טיטו בארמונו [ב]ביאלי־דבור. היינו לבדנו באולם וכיבדני במשקה. השיחה בגרמנית נמשכה 50 רגעים.[2] צולמנו. הוא פתח בשאלות על מצבנו הכלכלי, על הסיכויים על ירושלים, על היחסים עם המדינות השכנות. הזכיר שעקב אחרי התפתחות מלחמתנו ולא האמין שכה מהר תסתיים בנצחוננו, אף כי בטח בכוחנו. קיבל אינפורמציה מפורטת בכל השאלות. אחר־כך עבר לספר על ארצו וההתקדמות בה, על הישגיהם ותכניותיהם. מלחמת העצבים נגדם תימשך אך הם בעלי נסיון. הוא עצמו בעל נסיון ב־2 מלחמות העולם, הוא בטוח בצדקת עמדתו אך אינו חושב שהריב ייגמר לפני שיושג הסדר עולמי. שולחים משלחת חזקה לאו״ם, שמות השליחים ידועים לכם כבר. הפעם ינהגו עצמאות גמורה באו״ם. הוסיף: מצאנו כי צדקתם במלחמתכם על עצמאותכם ומשלחתנו הביעה בזמנה דעתה ברוח זו ועמדתנו לא נשתנתה. בסוף השיחה קם ומסר: ״שמעתי ברצון מפיך על הישגיכם ושיקום ארצכם, שאיפתי שהידידות בין שתי מדינותינו תועמק ותורחב בכל הדרכים האפשריות״. הזכיר במיוחד יחסי מסחר.[3] הודיתי לו על כך אגב הצהרה דומה מצדי ואמרתי כי אמסור הצהרתו זו לממשלתנו. מברקכם מחמישה[4] נתקבל הבוקר לפני הראיון. ההודעה על הראיון באה בהפתעה. המלה דחוף בגוף הצופן הוכנסה כך בעצת שמואל [אלישיב]. הכתובת כללה שמך למען הדגש הדחיפות. ברכות.

ישי

269

1. משה ישי, ציר ישראל ביוגוסלביה.
2. דיווח מלא על השיחה ראה במכתב ישי אל שרת, 7.9.1949, 130.11/2494/4.
3. באותם ימים נפתח משא־ומתן על הסכם מסחרי עם יוגוסלביה. ראה מברק ישי אל מירון, JU16, 6.9.1949, 130.09/2298/8.
4. UJ15, 5.9.1949, 130.09/2298/7. שרת התלונן על עיכוב בקבלת המברקים מהצירות והציע לציין את דחיפות המברק במען הגלוי ולא בגוף המברק.

270

א. דרפקין אל צירות ישראל בבואנוס איירס
A. Drapkin to the Israeli Legation in Buenos Aires

Coded Tel. AS6 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2294/1 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 6 September 1949

Manguel's[1] first interview *Sar* [Foreign Minister] yesterday very cordial lasting 45 minutes. (1) Manguel outlined Perón's economic policy Middle East after establishment peace. Israel envisaged as distribution centre Argentinian goods neighbouring countries. (2) Manguel plans organize exhibition Argentinian products January next considering even possibility arrival Argentinian ship with floating exhibition. (3) Stated confidentially he discussed Jerusalem with Perón before leaving. Manguel's personal views generally coincide ours. Perón asked to be warned personally when matter raised Assembly so he may send direct instructions to permanent Argentine delegate U.N. Manguel requested to be informed in time our position stating his willingness even to make special trip Buenos Aires that purpose.

Drapkin

271

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

130.02/2447/13 :מקור

לוזאן, 7 בספטמבר 1949

א י ש י

למשה היקר, שלום רב,

אתמול הזמינני בואסנג'ה לשיחה שנמשכה כשעתיים, בה ניסה לשכנעני, כי טובת העניין דורשת, שאבוא באוקטובר הבא לניו יורק, ואני ניסיתי לשכנעו, כי טובת העניין דורשת, שוועדת הפיוס לא תתכנס כלל בניו יורק ולא תחדש את ישיבותיה בכלל אלא לאחר שתסיים ה"סֶרווי־גרופ" את עבודתה כולה. השיחה היתה קשה והוויכוח היה גלוי וחריף. וכל זה, כמובן, בידידות גמורה ועל כוס "פֶּרנו".

בואסנג'ה פתח ואמר: "רוקוול סיפר לוועדה שאין בדעתך לבוא לניו יורק, הנכון הדבר? אם כן, הרי כולנו נפרש את זה כנסיון מצד ממשלתך לתת מכה לעבודת הוועדה. כולנו – כאמריקאים, כצרפתים, כטורקים – התקשרנו אליך ורואים בך האיש המאמין

270

1. פאבלו מאנגל, ציר ארגנטינה בישראל.

בשלום והמחפש בכל כוחו את הדרך אליו." הודיתי לו על "הדברים היפים" ואמרתי שגם אני אצטער מאוד על פרישתי מן השורה. אולם, הוספתי, אינני מאמין בהסכם כפוי ואין ברצוני לתת יד לאלה שמובילים את הדבר לקראת כך. ברי לי, המשכתי, שאין מנוס מהבאת הבעיה לפני העצרת כל עוד תמשיך הוועדה בדרכי עבודתה הנוכחיות – ולצעד כזה אינני רוצה להיות לא שותף ולא עד.

בואסנג'ה נשבע שהוא וממשלתו עושים הכול כדי למנוע את העלאת הבעיה בעצרת. הוא, כמי שהוטל עליו להכין חלק מנאומו של שומאן בעצרת, דאג לכך ששומאן יכריז, כי ממשלת צרפת בעד פתרון מוסכם לבעיית ארץ־ישראל ויתנגד לכל נסיון לדיון חדש או להכרעה חדשה בעצרת[1] הימים הקרובים הבאים – המשיך – יוכיחו לכם זאת. אשר לדרכי עבודתה של הוועדה, הוסיף, הרי אין לה ברירה אלא להזדיין בעצבים חזקים ולהוסיף לשבת ולשבת בלוזאן, בניו יורק ובכל מקום אחר עד שיקרה נס ואחד משני הצדדים יתקן את עמדתו ויוותר לחברו.

זוהי עמדת הצרפתים – המשיך בואסנג'ה. אולם לא כן עמדת האמריקאים – אלה בעד הליכה לעצרת. אלה מאמינים שבכוחה של העצרת לעשות ניסים ונפלאות: להכריח את הישראלים לוותר על כמה מן השטחים המוחזקים על ידם, ולהכריח את הערבים לחתום על הסכמי שלום עם ישראל. הם מאמינים בכוחם, הם מאמינים באווירה של ארצם והם משוכנעים שהמצב הבין־לאומי איננו מרשה יותר לבעלי האינטרסים העולמיים לסבול עמידה על המקח כזאת מצד מדינות קטנות כישראל, לבנון, עבר־הירדן ועוד...

אך אם ברצונה של ישראל למנוע זאת – הוסיף בואסנג'ה – הרי רק על־ידי שיתוף פעולה עם ועדת הפיוס. ולא על־ידי החרמתה או החלשתה. אם משלחת ישראל תופיע במועד הקבוע בניו יורק ותכריז על נכונותה להמשיך במשא־ומתן, הרי לא תוכל אמריקה להתנגד לכך ולתבוע את העברת הבעיה לעצרת. לשאלתי "מה יהיה אם יתברר כעבור שבוע שבועיים מהתחלת העבודה בניו יורק שאף צד איננו מוכן לזוז מעמדתו שהובעה לא אחת בלוזאן" – אמר, שאין ספק שזה יביא לידי קיפאון בעבודת הוועדה ויתן הזדמנות לאמריקאים לתבוע את העברת הבעיה לעצרת. אולם – המשיך – הרי על ישראל לדעת שלא תוכל להתחמק מכל ויתורים טריטוריאליים. איש לא ידרוש ממנה שתיענה לתביעות הערבים במלואן אך גם בלי ויתורים כלל אי־אפשר. ישראל צריכה לעשות את חשבונה ולהחליט היכן רצוי לה לוותר: בדרום, בצפון או במרכז. זוהי דעת כל חברי הוועדה. וזוהי, נדמה לו, גם דעת כל אוהדיה וחסידיה של ישראל באו"ם ומחוץ לאו"ם. מדוע – המשיך בואסנג'ה ואמר – לא תיענה ישראל, למשל, לתביעת הסורים להגיע לירדן? הרי בתביעה כזאת אין לראות אמביציה טריטוריאלית, כי אם חיפוש אינטרס סורי חיוני בלבד. צרפת איננה בעד גזילת אחד הגלילים, המערבי או המזרחי, מישראל. זה לא מוצדק וזה לא דרוש לא לסוריה ולא ללבנון. אבל צרפת בהחלט היא בעד תיקון הגבולות עם סוריה והבאתם עד הירדן. כממשלת מנדט בעבר מכירה צרפת בחיוניות התיקון הזה. להערתי הנועזת – "שיוציא לו מן הראש שישראל תסכים לתיקון כזה ושכדאי לו להודיע לממשלתו שאל תנסה לקנות את ידידות הסורים על חשבון ישראל" – ענה, שאין כל כוונה כזאת אצל ממשלתו. הוסיף, שכדאי לנו לעקור את האמונה הזאת מהראש. אולם אין זאת אומרת שצרפת ויתרה על

271

1. ראה מס' 263, פסקה אחרונה והשווה מס' 307 והערה 3 שם.

האינטרסים שלה במזרח הערבי. כל עוד תוסיף לשבת באפריקה הצפונית ותוסיף להחזיק בקונצסיות שלה בתעלת סואץ, בנפט העיראקי ובמטבע הסורית והלבנונית תצטרך בלית ברירה להראות פנים לערבים ולחפש את ידידותם כדי לשמור על האינטרסים שלה. אך כל זה איננו אומר על חשבון ישראל. להערתי – "שאם כך הוא הדבר, הרי הגיע אולי הזמן שצרפת וישראל תפתחנה ביניהן בשיחות רציניות בדבר האינטרסים שלהן במזרח הקרוב" – ענה, כי ייתכן שאני צודק בדברי. הוא מאמין, שצרפת תיענה ברצון לכל הצעה כזאת מצדנו. אם שיחות כאלו תצלחנה לפזר חששות וחשדות – דיינו.

מתוך שיחה זו ומתוך שיחות קודמות עם בואסנג'ה, רוקוול ואחרים משוכנע אני, כי הליכת הוועדה לניו יורק תביא בהכרח בעקבותיה הליכה לעצרת. ונדמה לי שעלינו להחליט בעוד מועד מה עדיף: הליכה לעצרת או אי־הליכה. אמנם אין הדוב כל כך גדול. במקרה הגרוע ביותר, הרי תאשר העצרת מחדש את הריזולוציה של 11 דצמבר. היא לא תחליט על משלוח צבא בין־לאומי שיבצע את הריזולוציה הזאת בכוח. אבל חושש אני מההליכה לעצרת מפני דבר אחר: החרפת היחסים מחדש בינינו לבין העולם הערבי והשארת השאלה הארצישראלית פתוחה ותלויה עוד כמה חודשים, ואולי, עוד כמה שנים. אך אם לא תעלה השאלה בעצרת ואם ועדת הפיוס תחדש את עבודתה רק אחר שה"סֶרווי־גרופ" תסיים את חקירותיה ותכין את הרפורט הסופי שלה – הרי יש סיכויים שפני השיחות יקבלו צורה אחרת יותר קונסטרוקטיבית ושהעמדה הערבית תהיה פחות קיצונית.

בברכה ובשלום, שלך,

אליאס

272

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 8.9 :התקבל .Coded Tel. X541 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/2 :נוסח יוצא

New York, 7 September 1949

Saw Clapp yesterday, he says: (1) Will certainly visit Iraq, study development projects, gratefully receive material. (2) Though based on Beirut will be available, accessible. Arrives Beirut 11, Tel Aviv about 15 September. (3) Will only recommend practical projects. This criterion includes attitude of Governments concerned since without them nothing possible. Believes common sense on political aspects more important than terms reference. (4) Main anxiety is find projects short-term enough for immediate refugee solution as does not question possibility long-term projects. (5) Will ask each Government appoint permanent technical committee to work with Group. His first week up to September 20 will be spent getting political, psychological, reactions. (6) No intention finish by October 15. At most will send tentative, not fully defined projects to General

Assembly 1st November but not seek their action thereon. Will urge further measure relief essential.

Conclusions: *First* sympathies with us undeniable; *Second* presume you will await him, give him all possible time on five above. This more important than first few days General Assembly but need not involve postponement departure; *Third* Bob Nathan arriving 28 should be used.

Eban

273

י. הרצוג אל ד. בן־גוריון ומ. שרת
J. Herzog to D. Ben-Gurion and M. Sharett

העתק: 130.02/2451/4

תל אביב, י״ג באלול תש״ט
7 בספטמבר 1949

בעיית ירושלים

(1) זה חודשים מספר אנו עומדים בקשר הדוק עם נציגי האפטריארכיה היוונית האורתודוקסית מהעיר העתיקה. מטרתנו היתה לגבש בקרבם את הדעה שתהיה צורת השלטון הבינלאומי אשר תהיה, הרי במרוצת הזמן יטלו הקתולים לידם את ההשפעה המכרעת בתוך העיר. כדי לקרבם לגישתנו, הנהגנו כלפיהם מספר הקלות מרחיקות לכת במיוחד בעניין רכוש הכנסיה; אף רמזנו להם שאין להניח כי שלטון ישראל יתן יד לחותרים תחת מעמדם בתוך עדותיהם ברחבי המזרח התיכון. ההודעה על הקלותינו יצאה מאת משרד החוץ היווני ביום ראשון בשבוע זה.

בפגישה אחרונה אתם, לפני שבוע בירושלים, הם הודו בצדקת דברינו ביחס לשלטון הבינלאומי והביעו את נכונותם להילחם נגדו בכל הדרכים הפתוחות להם. לנוכח קשריהם בארצות ערביות, אין הם יכולים לצאת בגלוי נגד הבין־הלאמה. אולם, הם מבטיחים שבאם נציגינו יכריזו בהזדמנות מתאימה שאין העולם הנוצרי כולו מזדהה עם עמדת הוואטיקן, כי הרי קולה של הכנסיה האורתודוקסית לא נשמע לטובת בין־הלאמה, הם לא יכחישו הודעה מעין זו, ויהא הלחץ אשר יהא עליהם. הם הבטיחו גם להודיע לאתונה ולוואשינגטון על התנגדותם הנמרצת לתכנית זו.

התקרבותם של היוונים בזמן האחרון לכנסיה הסובייטית לשם גיוס תמיכת רוסיה לעמדתם, יש בה לשמש כקלף חשוב לגבי ואשינגטון. אמנם היוונים הודיעו שבאם יד הקתולים תגבר באו״ם, הם יהיו נכונים לצעוד עד כדי קריאה גלויה לעזרה לעבר רוסיה. אולם כעת, הם מפחדים לגלות דבר זה בוואשינגטון. אולי רצוי היה שצינור בלתי־תלוי ידגיש בוואשינגטון את הנזק העלול לצמוח להשפעת המערב בתוך יוון וגולת יוון במזרח התיכון כתוצאה מלחץ לבין־הלאמה. יש לציין שבעת ביקורו לפני כ־5 שבועות בישראל, הודיע האפטריארך הארמני שהוא כבר פנה לרוסיה בנידון ירושלים וקיבל הבטחה שבאם גם הם יווכחו באמיתות ההשערה בדבר רצון ההשתלטות הקתולית יעשו את הכול כדי לסכל את הבין־הלאמה.

(2) באשר לוואטיקן, הידיעות האחרונות מראות שהקרע בין מזכירות המדינה ומחלקת הכנסיות המזרחיות בקשר לירושלים בעינו עומד. אחרי בירור רחב יוצא שמזכירות המדינה רואה בירושלים בינלאומית הזדמנות לכונן מפלט אחרון לאינטרסים הנוצרים במזרח התיכון. כפי שהסביר מקמהון בשיחה אחרונה לפני צאתו,[1] הרי הם חוששים מאוד לעתיד הנצרות באיזור זה. פחד זה מתעורר לנוכח תכנית לאיחוד האסלאם, וכן, לרגל אי־האפשרות לחדש את הקפיטולציות שהיו נהוגות בימי הטורקים. הוא גם ביטא את פחדם בפני שינוי משטר בישראל העלול גם הוא לגמור את החשבון עם הנצרות. מאידך, מחלקת הכנסיות המזרחיות חוששת מפני איזולציה העלולה לצמוח מצמצום שלטון הנצרות בירושלים, והוא מוכן לקבל את הסיכון של היעדר מרכז מובטח ובלבד שהנצרות לא תיראה כנטע זר במזרח התיכון.

כפי שמסרתי אנו עודדנו את עמדת טיסרן, ראש הכנסיות המזרחיות, דרך ורגני[2] וחכים (תמיכה זו נקנתה בהקלות ידועות)[3] וכן קיימת תקווה חזקה שגם המארוניטים יטילו את השפעתם בכיוון זה (הוחל כבר משא־ומתן עמם).

(3) כנראה שביקור עבדאללה בספרד אינו בלתי־קשור בשאלת ירושלים. לפני כחודש החליטה ממשלת ספרד בישיבה מיוחדת על החייאת האינטרסים הספרדים הדתיים בארץ הקדושה. לפני כשבוע הגיע לירושלים היהודית קונסול כללי חדש מספרד בעל תואר Minister Plenipotentiary במשרד החוץ הספרדי.[4] קיים גם חשד שמנהל מחלקת המזרח התיכון במשרד החוץ הספרדי נמצא בירושלים מוסווה כעיתונאי. ההודעות אתמול מטעם ממשלת ספרד וביטאון הממשלה בארץ זו, שהנצרות לא תוותר על ירושלים ושהתנגדותנו אנו עלולה להחליש את האדמיניסטר־ציה הפנימית של ישראל, התפרסמו בהיות עבדאללה כאורחה של הממשלה הספרדית. עבדאללה הוא היחידי משליטי מדינות ערב שעדיין לא הסכים לתכנית הבין־הלאמה. היש פה משא־ומתן בדבר הצטרפותו לעמדה הכל־ערבית? ספרד יכולה להאדיר את השפעתו על־ידי המלכת נצר מגזעו על מרוקו הספרדית.

באשר לוואטיקן, כניסת ספרד לבעיית ירושלים, עלולה לתת לה יתד יותר איתן מאשר זה של צרפת הדואגת בראש וראשונה לאינטרסים שלה, או מזה של איטליה שאתה נמצא הוואטיקן במתיחות יחסים מה בקשר למושבות האיטלקיות לשעבר. הצטרפותה של ספרד לעניין ירושלים עלולה אולי גם כן להוות השפעה על ארצות דרום אמריקה.

דברי עבדאללה על הקשר בינו ובין פראנקו במלחמה נגד הקומוניזם, נותנים מקום להשערה הקיימת אצלנו זה מזמן, שבין־הלאמת ירושלים מתוכננת גם בכדי לעצור בעד החדירה הסובייטית הדתית במזרח התיכון. (על הצורה שלפיה חושבים להוציא את רוסיה משלטון זה כבר מסרנו.)

ייתכן ואפשר על־ידי הסכם ישיר עם צרפת לסכל את המזימה הספרדית. יש לשער שצרפת תעשה את הכול שלא יירשו זרים את נחלתה הרוחנית בארץ הקדושה.

273

1. ראה מס׳ 179.
2. אנטוניו ורגאני, הנציג האפוסטולי בגליל ובצפון הארץ, בא־כוח מיוחד בישראל של השליח האפוסטולי לארץ־ישראל.
3. ראה מס׳ 93.
4. הדוכס מטרנובה, דון אנטוניו דה סיירה אי לוויטה.

בימים הקרובים יבקר בוואטיקן איש מוסמך מאתנו לבדוק את האפשרויות למגע נוסף.

י. הרצוג

274

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מקור: 130.02/2447/13

לוזאן, 8 בספטמבר 1949

א י ש י

למשה היקר שלום רב,

היום היתה לי שיחה של שעה עם ראש המשלחת המצרית עבד אל־מונעם מוצטפא. זו היתה שיחת "פרידה". הוא נוסע בעוד כמה ימים לארצו על־מנת למסור לממשלתו דו"ח על שיחות לוזאן ולהתפטר – לא רק מראשות המשלחת, כי אם גם מהשירות הממשלתי כולו. זה עשרים וחמש שנה שהוא עובד במיניסטריון החוץ המצרי ויש לו כל הזכות והרשות לדרוש שיעבירוהו לפנסיה. ברצונו להתמסר לעיבוד האדמות שלו ושל משפחתו ותוך כך כדי לחבר ספר על הבעיה הארצישראלית. מבטיח להיות "אובייקטיבי במאה אחוז". אינו יודע עדיין באיזו דרך יחזור לארצו: דרך קושטא או פאריס. אם יסע בדרך האחרונה – וזה תלוי בהוראות שיקבל באלה הימים מממשלתו – יהיה מוכן ברצון רב לחכות כמה ימים בפאריס כדי לראותך, למסור לך את חוות דעתו על שיחות לוזאן והדרישות הסופיות של מצרים וכן לשמוע ממך ולהעביר לממשלתו את מה שברצונך להשמיע ולמסור.

בראשית השיחה מצאתי את עבד אל־מונעם רוגז על העולם כולו. הוא רוגז על חברי ועדת הפיוס שלא הופיעו מעולם כנייטרלים לא בשיחות פרטיות ולא ברשמיות, אלא כל אחד מהם חיפש קודם כול את האינטרסים של ממשלתו. הוא רוגז על ראשי המשלחות הערביות שהקדישו הרבה יותר תשומת לב וזמן לתיאטרונים, לקבארטים ול"צעירות שווייץ הבלונדיניות" מאשר לעבודה שלמענה באו ללוזאן. זאת ועוד ואחרת. כולם הצביעו בעד העברת עבודת הוועדה לניו יורק וללייק־סאכסס והעדיפו פתרון כפוי על פתרון מוסכם, כדי שיוכלו לנסוע לאמריקה ולראות ארץ מערבית חדשה ו"צעירות חדשות". הוא רוגז על האמריקאים בכלל שמופיעים בכל מקום ומקום כאדוני העולם באמתלא שהם מבקשים את טובתו, בעוד שעיקר מטרתם – להשתלט עליו ולשעבדו לדולר שלהם. כראש המשלחת המצרית נאלץ היה לקדם בברכה בכל מקום ומקום את ה"סֶרווי־גרופ" שבאה כאילו לפתח את המזרח הערבי ולעזור ליישוב בעיית הפליטים. אולם כמצרי לאומי היה צריך להתקומם נגד הכוונות האימפריאליסט־יות האמריקאיות המסתתרות מאחורי ה"סֶרווי־גרופ" והנועדות לתת דריסת־רגל חוקית חזקה ל"פושטי העור ומוצצי הדם", לאנשי המערב, במזרח הערבי. הוא רוגז על מדינות ערב שנוצחו במלחמתן בישראל וממאנות להכיר בעובדה הניצחת הזאת.

אחת משתיים היה על מדינות מנוצחות אלו לעשות: או להרכין ראש ולקבל את תנאי הישראלים או להילחם מחדש ולהוריד את הכתם מעל מצחיהן. אך להתכחש לאמת ולהגיש תביעות קיצוניות כפרס לכשלונן – הרי זוהי האבסורדיות המוחלטת, הרי זוהי ההוכחה הניצחת לחוסר בגרות מדינית מוחלטת. הוא, כאיש שמכבד את עצמו, איננו רוצה יותר להיות שותף "למדיניות ירודה או משונה כזאת". כל זאת ירשום בחיבורו על ארץ־ישראל. הוא רוגז על ישראל שמדברת, לדעתו, על השלום "מהשפה ולחוץ". "היא מופיעה בכל מקום כמנצח הסומך על כוחו בלבד." לדבריו, אין אנו מנסים כלל להבין כמה כבדה היא המכה שנתנה ישראל לעולם הערבי, ולמצוא לה את התרופה הדרושה.

אחרי כל הדברים האלה עברנו לדבר בשקט על עבודת ועדת הפיוס. נתברר, כי הוא בדעה אחת אתי שיש להתאמץ ולדחות את כינוס הוועדה בניו יורק. אחרת, בהכרח תתעורר בעיית ארץ־ישראל בעצרת ותביא בלי ספק להחרפת היחסים מחדש בינינו לבין העולם הערבי. העצרת תיהפך לבמת נאומים לישראלים ולערבים, שמתחרים זה בזה ועוקצים ומגדפים זה את זה. הוא דיבר על כך עם בואסנג'ה, רוקוול ויאלטשין והציע להם לכנס את הוועדה מחדש רק לאחר שה"סֶרווי־גרופ" תסיים את עבודתה. אולם לשווא. הם בשלהם. היה יכול להוסיף וללחוץ אילו מצא תמיכה מצד חבריו, יתר ראשי המשלחות הערביות. אך אלה לא זו בלבד שלא תמכו בו, אלא גם ביקרו את עמדתו והתווכחו אתו. הוא עוד מקווה, שיעלה בידו להשפיע על ממשלתו שלא תיענה במהרה להזמנת הוועדה לבוא לניו יורק ושתנסה לשכנע את מדינות ערב לקבל את עמדתה. על־כל־פנים הוא ישתדל שממשלתו תשלח הוראות למשלחת שלה בלייק־סאכסס, שתהיה אדיבה בוויכוחיה עם משלחת ישראל ושתמעט עד כמה שאפשר בדיבורים.

בסוף השיחה דיברנו על תשובת המשלחות הערביות לממורנדום של הוועדה מ־15 באוגוסט.[1] הוא מסכים שהם הפריזו בדרישותיהם הטריטוריאליות. הם לא היו יכולים לעשות אחרת כדי לספק את דרישות כולם ולהופיע כמלוכדים ו"אן־בלוק". אולם אין זאת המלה האחרונה של הערבים. על־כל־פנים אין זאת המלה האחרונה של מצרים. לשאלתי, אם היה מוכן לעבור לפאריס ולהמשיך אתנו שם בשיחות פרטיות, ענה, שברצון היה עושה זאת אילו היה בדעתו להמשיך ולעבוד בשירות הממשלה. אולם הוא מבטיח להביא את הצעתי בפני ממשלתו. רמז שביכולתו להציע זאת ישר ל"ידידי" שבמצרים.

בשעת הפרידה ביקש למסור דרישת שלום לכל חברי המשלחת של ישראל הנוכחיים והקודמים. כן ביקש שאדע כי הידידות שנוצרה בינינו היא חזקה ושתמיד אמצא בו את האיש המוכן לעזור בכל עת וזמן.

בברכה ובשלום, שלך,

אליאס

274

1. ראה מס' 249.

275

שיחת י. ה. לוין[1] – ה. אוואט (בקנברה, ב־8 בספטמבר 1949)

Meeting: Y. H. Levin – H. Evatt (Canberra, 8 September 1949)

Report: 130.02/2382/18 :דין־וחשבון

To facilitate our covering the subjects that I wished to raise in the limited time, I had sent Dr. Evatt a list of them. This was before him when I entered his room at Parliament House. Dr. Burton[2] sat with us.

I handed Dr. Evatt our reply to his proposal for an exchange of Ministers. He expressed pleasure at our acceptance and asked if my Government had indicated its nominee. He added: ''I hope it will be you''. I replied that I had no instructions yet on that score. He asked Dr. Burton to give me, for my Government's approval, the name and *curriculum vitae* of their nominee, adding that he would like to publish it as soon as possible. I suggested the interim publication in Canberra of our exchange of letters or an announcement of the decision in principle. He was about to agree, but Dr. Burton intervened to say that their usual custom is simultaneously to announce the name of their appointee. Both the principle of diplomatic exchange and the nomination must be approved by the King.

I next raised the matter of Dr. Evatt's visit to Israel, assuring him again of the warm welcome that would await him from the people as well as the Government of Israel. He replied that he had discussed Mr. Sharett's invitation with Mrs. Evatt and they were both anxious to accept it soon and spend a few weeks in the country, not just some days; it would have to wait, however, until after the elections. He would like to make it next April or May.

The next subject on my agenda was the question of recognition by India. He asked what was holding it up. I said there was no substantial reason, and India's approach to us for the loan of agricultural experts showed that no real hostility existed. I mentioned *Sar Hahutz* [Minister of Foreign Affairs]'s greetings to Nehru on India's Independence Day. A third party friendly to both, I thought, might well bring them together. Dr. Evatt said he would be glad to do all he could in that direction. I asked how he thought it might be set about. He said it needed thinking out. Nehru would be in the U.S.A. next month and that might provide the occasion.

I then asked his opinion on the view that had been expressed to me that Pakistan, owing to its present situation, might be ready to recognise Israel even sooner than would India. He thought it conceivable. Both countries

275

1. יהודה הארי לוין, קונסול כללי – ומנובמבר 1949 מיופה כוח – של ישראל באוסטרליה וקונסול כללי בניו זילנד.
2. ג'ון ו. ברטון, המנהל הכללי של משרד החוץ האוסטרלי.

were probably interested, "from wrong motives". Both would want our support at U.N.O. in, for instance, the Kashmir dispute and both valued Australian friendship.

On the issue of Jerusalem, he started by saying that there was a Cabinet decision to support internationalisation on the basis of the November 29 resolution. I said that the people of Israel, as well as the Government had the deepest possible feelings on the subject of Jerusalem and, while they would go as far as they could to meet the wishes of U.N.O. they could never agree, after all that had happened since November 29, to New Jerusalem passing out of the formal and effective control of Israel. That it was unrealistic was evident, I said, also to the Jerusalem Committee of the Palestine Conciliation Commission. I informed him that the Committee's opinion was crystallising against internationalisation and that I believed it would propose a scheme based on the partition of the city between Jews and Arabs with a U.N. Commissioner exercising a limited functional role mainly in the supervision of the Holy Places.[3] I conveyed to him also that information from Lake Success indicated that only two or three Latin American States would press hard for internationalisation. Our prognosis was that while their stand might block other proposals, there was little prospect of the adoption of any comprehensive scheme of a U.N. regime for the whole city against the views of the Palestine Conciliation Commission and the opposition of the present authorities of the city.

As regards the November 29 resolution, I expressed the view that the U.N., through the General Assembly and the Security Council, had cut itself loose from those moorings and the attempt to force a return to them at this stage in respect of Jerusalem would be as irrational as to expect Israel to reduce its boundaries to the original proposal.

Dr. Evatt reacted quickly to this point, declaring that U.N.O. had not cut itself loose from that resolution and that Australia's case for Israel at the last session was itself based on that resolution. Then, however, he added thoughtfully: "Of course, you may have a legal point there". He did not seem disposed to give his own opinion on this point, and said that the solution was to find a formula that would satisfy the Vatican that internationalisation was being realised while giving the Jews the control that they wanted. I asked what he understood by internationalisation. As far as I knew, every attempt at international control of a city, down to Berlin today, had been a failure.

"Don't be afraid of the word 'internationalisation'", he said, "it is a matter of degree. The real question is how much or how little control Israel gets out of the area it wants."

I thought there was much to be said for the idea, but expressed the view that it would need time to consider and work out. As the Assembly was meeting soon, did he not agree that it would be well to defer discussion by the Assembly. He thought that was the right line. "You can't hurry", he said. I

3. השווה הערת־עורך, עמ' 461.

asked if he had any suggestions as to procedure. He replied in the negative, but said he would instruct Hood[4] and Shann[5] to keep in close touch with Eban.

I told him I was to meet Mr. Pollard[6] and asked if he had any suggestions as to how the export of foodstuffs to Israel might be furthered. There was nothing he could do about it, but he hoped I would succeed.

''I would like to see Australia trading with Israel.''

I raised the matter of the Suez, stating that this was one of the big obstacles in the way of trade. Could they not press the matter further with the Egyptian Government? The Minister asked Dr. Burton as to the position of their protests to Egypt. Burton said that the Egyptians had advised them to apply to the Court of Claims. Dr. Evatt commented impatiently that that was not good enough, and more vigorous efforts had to be made.

Before closing the interview, Dr. Evatt spontaneously referred with appreciation to Mr. Sharett's gift to him. He concluded:

''This is not the real talk I wanted to have with you. I am afraid that must wait. The trouble is, I don't get the right kind of shepherding in this Department. Do I, John?''

The interview lasted 35 minutes.

276

ו. איתן אל מ. נמיר (מוסקבה)
W. Eytan to M. Namir (Moscow)

מברק מוצפן IP208
נוסח יוצא: 130.09/2325/3

תל אביב, 8 בספטמבר 1949

המשך עם החבשי במלוא התנופה.[1] ביקשנו הכרתם במברק אל הקיסר ימים אחדים אחרי הקמת המדינה.[2] ב־11 במארס הודענו לקיסר במברק על בחירת הנשיא והקמת ממשלה סדירה באישור הכנסת ובזה חזרנו על הבקשה באופן בלתי מפורש. לא השיבו

4. ג'ון הוד, הנציג הקבוע של אוסטרליה באו"ם.
5. קית שאן, חבר במשלחת אוסטרליה לאו"ם.
6. רג'ינלד פולארד, שר המסחר והחקלאות בממשלת אוסטרליה.

276

1. נמיר מסר על שיחה עם ציר חבש במוסקבה, ב. ט. שומייה, שבה הועלתה שאלת ההכרה בישראל. הציר גילה יחס אוהד ביותר לישראל ואמר בין היתר כי "אין סיבה רצינית לסרבנות ממשלתו" להכיר בישראל "וכי נפלה כאן אי־הבנה שמקורה בגורמים מקריים ושטחיים". הוא הציג עצמו כידידו האישי של מלך חבש והציע לפנות אליו ישירות בנושא ההכרה. נמיר ביקשו לעכב את פנייתו עד שיוכל להמציא לו חומר מוסמך ומנוסח. (ראה מברק נמיר אל שרת, PI234, 3.9.1949, 130.09/2325/4.)
2. ראה כרך I, מס' 12, הערה 1.

על המברקים ולא פנינו עוד. אמור שנעריך מאוד הכרתם וציין שמאז הקמת המדינה הנחנו לקונסול החבשי בירושלים לפעול כרגיל למרות שנמנעו להכיר וזה כאות לרגשי ידידותנו לחבש.[3]

איתן

277

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

מברק מוצפן WIA30. התקבל: 10.9
נוסח יוצא: 93.01/2181/6

ואשינגטון, 9 בספטמבר 1949

נקראתי היום למחלקת המדינה. נוכחו סטייפלר,[1] קרן.[2] הייר הודיע שקבלו דו"ח סודי מלוזאן לאמור ממשלת ישראל עומדת להעביר לירושלים משרדים ומוסדות נוספים ומתכוונת ליצור עובדה מוגמרת לפני פתיחת העצרת.[3] הייר הוסיף שאם הידיעה תתאמת, תהיינה לדבר תוצאות מזיקות לגבי מאמצי ארצות־הברית וועדת הפיוס לפתור את בעיית ירושלים באופן חוקי.

השבתי שלא שמעתי על תכנית כזאת מצדנו והעירותי שלדעתי הידיעה אינה מבוססת. הבטחתי להעביר את אזהרת המחלקה מיד לממשלתי.[4]

נתרשמתי שהדו"ח מלוזאן עורר דאגה רצינית במחלקה.[5]

אילת

3. ראה שיחה נוספת עם הציר במס' 397.

277

1. הכוונה לוולס סטייבלר, מיופה כוח של ארצות־הברית בירדן, שקיבל באותם ימים את תפקיד הממונה על ענייני מצרים וסודאן במשרד לענייני אפריקה והמזרח הקרוב במחלקת המדינה.
2. משה קרן, יועץ בשגרירות ישראל בוואשינגטון.
3. השווה מס' 192, סעיף 5.
4. בתשובה נרגזת ועוקצנית ביקש שרת מאילת להודיע לבני שיחו שהטענות כלפי ישראל אינן מכובדות וכי אין בדעתה לקשור את ידי העצרת. יחד עם זאת מסר לאילת על החלטת ממשלה במחצית השנייה של אוגוסט להעביר שלושה ממשרדי הממשלה לירושלים והוסיף כי ההחלטה מתבצעת באיטיות ובפועל הועברו רק כמה מחלקות לבירה. (IW208, 18.9.1949, 130.09/2308/4).
5. השווה *FRUS*, 1949, VI, pp. 1366-7.

278

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to A. Eban (New York)

Recd: 12.9 :התקבל .Coded Tel. Y344 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/13 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 11 September 1949

Your X533.[1] Refineries resuming work September.[2] Crude sources Venezuela and Persian Gulf, latter kept secret. Prospect resumption oil flow from Iraq. Our attitude determined by following considerations: (1) Reactivation refineries serves important state interests, viz. hard currency, employment, cheaper fuel. (2) Nationalization refineries improfitable as no crude supply feasible such case Western or Mid-East sources, while no crude at reasonable price available from East Europe, moreover limited volume crude to be refined only for own needs would render production cost utterly uneconomical. (3) Our frozen Sterling balance London 28 million pounds from which British can be relied upon deduct exorbitant price case nationalization. Only alternative allow Consolidated Refineries resume activity no formal recognition concession or assumption any obligation as successor authority involved. We proposed negotiation re conditions reactivation; intend stipulate changes *inter alia* re first foreign currency, second prices, third taxes, fourth by-products industry. Whole affair, particularly point 2 above, must be kept secret as otherwise bargaining position Refineries *vis à vis* Israel strengthened.

Sharett

279

ו. איתן אל מ. שרת
W. Eytan to M. Sharett

מקור: 130.02/2428/1

תל אביב, י״ז באלול תש״ט
11 בספטמבר 1949

זה זמן מה שאני מודאג ביותר מהמשברים ההולכים ומחריפים בשלוש מתוך ארבע ועדות שביתת־הנשק המעורבות. רובם של משברים אלה התפתחו כתוצאה מפעולה חד־צדדית שלנו, למשל: מעשי בקעה אל־גרביה, ואדי פוקין, סמרה. פרשות אלה נתנו

278

1. המברק עסק בפתיחת בתי־הזיקוק בחיפה (6.9.1949, 93.01/2202/2).
2. ראה מס׳ 221, הערה 3.

לצד השני הנוגע בדבר הזדמנות להגיש תלונה נגדנו. ברוב המקרים חייבו העובדות את יושב־ראש הוועדה להזדהות עם ההשקפה הערבית והתוצאה: לא השגנו מאומה. הצלחנו רק לעורר רוגז כללי וליצור רושם כאילו הסכמי שביתת־הנשק אינם נשמרים כראוי וכאילו קיומם עומד בסכנה.

איני יודע מי המחליט על הצעדים אשר אנו נוקטים בעניינים אלה. מי, למשל, החליט שיש לגרש את אנשי ואדי פוקין ולהרוס כמה מבתיהם? האם שאלו האחראים למעשים אלה לדעת משרד החוץ בדבר התוצאות המדיניות אשר פעולתם עלולה להביא? נוכל אמנם להמציא הצטדקויות חוקיות למרביתם של המעשים הללו, אולם הצטברות "שרצים" מהסוג הנידון חייבת, בסופו של דבר, לפעול לרעתנו.

הייתי סבור שטובתנו המדינית דורשת כי נוכיח לאו"ם ולעולם כולו, בימים אלה ובמשך החודשים הבאים, שהסכמי שביתת־הנשק נתנו יציבות מסוימת לאיזור המזרח הקרוב ושהם נושאים בחובם סיכויים לשלום של קבע. חשבתי שחלילה לנו לתת למישהו עילה לטעון שהסכמי שביתת־הנשק עוררו סכסוכים וקשיים המעידים על חולשתם. נראה לי, שכיום הזה אנו ולא אחרים חותרים תחת הסכמים אלה להנאתם ולטובתם של אויבינו. איני רואה כיצד יוכל אבן לדבר בלייק־סאכסס בשבחם של הסכמי שביתת־הנשק שעה שאנו כאן מוסיפים לעשות את אשר עשינו עד כה.

זה כבר שיש בדעתי להציג השקפות אלה בפניך אך מאורעות הימים האחרונים הפכו עניין זה לדחוף ביותר.

ו.א.

280

מ. שרת אל מ. עליאש (לונדון)
M. Sharett to M. Eliash (London)

טיוטא:[1] 130.02/2408/9

תל אביב, 11 בספטמבר 1949

כמוס ביותר

קראתי את מזכרך אלי מיום 2 בח"ז.[2] הבעיה, אשר כה השכלת לנסחה לכל שלבי השתלשלותה, היא אחת הבעיות הנוקבות ביותר של מדיניותנו ואין לי כל ספק שעוד נוסיף להתלבט בסוגייה חמורה זו.

ברור לי, כי לא נוכל לסטות לעת עתה מהקו העיקרי שהתווינו למדיניותנו הרשמית והמוצהרת.

ראשית, הזדהות מפורשת עם המערב אסורה עלינו מפאת ענייני העלייה. סטייה כזו תקפח את שארית הסיכויים לחידוש העלייה מרומניה ומהונגריה ותביא לידי ביטול

280

1. החלק האחרון של הטיוטה לא נמצא וגם לא הנוסח הסופי שנשלח אל עליאש, אך ראה מס' 292, הערה 2.
2. המזכר בתיק 130.02/2408/9.

ההנחות שהובטחו בפולין ובצ׳כוסלובקיה. במידה שעוד לא פסה כל תקווה לעלייה כלשהי מברית־המועצות עצמה, היא תסתום את הגולל על תקווה זו.

שנית, הסטייה מעקרון אי־ההזדהות עם המערב תתפרש על־ידי יהודי ארצות מזרח אירופה כהפקרתם הגמורה ואילו יהודי ברית־המועצות עלולים לראות בה צעד המוכרח להביא לידי ניתוק הקשר הנפשי בינם לבין מדינת ישראל.

שלישית, יהיה בזה כפיון טובה משווע מצדנו כלפי ברית־המועצות ובעלי בריתה נוכח העזרה החשובה לאין ערוך – המדינית והמעשית – שקיבלנו מהם בשלבי ההכרעה. אלמלא עמדתם, ספק רב אם היינו זוכים לתמיכת ארצות־הברית בהקמת מדינה יהודית, להחלטת כ״ט בנובמבר, להכרתה המהירה של ארצות־הברית בישראל ולקבלת ישראל לאו״ם. עדיין דרכנו באו״ם זרועה חתחתים ועדיין אנו זקוקים לתמיכה מצד כל מי שמוכן לתמוך בנו. מבחינה מעשית, הקו שנקטה כלפינו אנגליה בכל שלבי הדיון באו״ם ועמדת הסטייט דיפארטמנט כיום הזה בשאלות המכריעות של גבולות ופליטים אינם מהגורמים העשויים לגמול אותנו מזיקה לעזרת ברית־המועצות בזירה הבינלאומית. מבחינה מוסרית, אין לדרוש ממדינת ישראל מופת כזה של רעה תחת טובה ביחסים בינלאומיים ומתן חינוך כזה לאזרחיה.

רביעית, שינוי כזה במדיניותנו המוצהרת יגרום לזעזוע פנימי חמור. הריב המתמיד כיום בין הקואליציה הקיימת והאופוזיציה השמאלית יהיה כאין וכאפס לעומת אותו גהינום שישתרר בחייהן הפנימיים של המדינה ושל תנועת הפועלים שלה אם יבוא המפנה. בתקופה זו של היאבקות מרה עם קשיים עצומים הכרוכים בקליטת העלייה ההמונית, בהורדת יוקר המחיה, בהקמת צבא־הקבע וכו׳, עלינו להישמר מכל משמר מזעזועים שילבו ביתר שאת את שנאת האחים בין המחנות היריבים ויזרעו מבוכה ברחבי הציבור. משבר פנימי כזה יתן אותותיו הממאירים גם בתחום יחסי חוץ, בהגבירו את היצר הקיים בלאו הכי להתקשרות נפרדת, וספק רב אם גם מבחינה תכליתית גרידא לא ייצא שכר המפנה בהפסדו.

נראה לי, כי שלושת השיקולים הראשונים ניתנים לשימוש, בניסוח נאות, בשיחות עם אישים שיש לתת אמון בהם. בשיקול הרביעי מוטב לא להסתייע כלפי חוץ כי יש בו הודאה בסכנה האורבת מבפנים; לכל היותר אפשר רק לרמוז עליו ולהסביר כי הכרעות נמהרות במדיניות חוץ עלולות רק להחיש ולהחריף משברים פנימיים, אשר על־ידי טיפול יותר מתון וזהיר אפשר להתגבר עליהם ביתר קלות ויעילות.

לעומת זה יש להדגיש בשיחות כאלו, כי מדיניות חוץ של ישראל לחוד ועמדתה בשאלות יסוד של משק, חברה ותרבות לחוד. אין מדינת ישראל בכללותה נוקטת בשום פנים עמדה פסיבית ונייטרלית בוויכוח הגדול המתנהל בעולם. אין היא פוסחת על שתי הסעיפים בתפיסתה את מהות המשטר הדמוקרטי. מבחינת חייה בהווה וחזונה לעתיד לבוא היא משתייכת ללא שיור לעולם הדמוקרטיה המערבית והולכת לאור מיטב המסורת הדמוקרטית הפנימית של מדינות כאנגליה, ארצות־הברית והארצות הסקנדינביות. בתחום האידאולוגיה ישראל היא חטיבה אנטי־קומוניסטית.

עם זה יש לחזור ולהסביר, כי מדיניות חוץ של אי־הזדהות עם אחד הגושים נגד משנהו היא היחידה אשר בתקופה זו של עיצוב והתבססות עשויה להבטיח למדינת ישראל מינימום של סיבוכים ומקסימום של יעילות בפתרון בעיותיה הדוחקות. מבחינת ענייניה החיוניים היא נמנעת מלהצטרף ל״מלחמה הקרה״. כחברה באומות־המאוחדות היא אינה מוכנה להתייאש מראש מהאפשרות להעמיד תריס בפני

המלחמה בפועל ממש ולכן היא מחייבת מאמצים ליצור נקודות מגע ונושאי שיתוף בין העולם הדמוקרטי והגוש הקומוניסטי.

מעל לכול, אין לגנות את ישראל על שהיא רואה מלחמת עולם שלישית כסיוט־אימים מכל בחינה ישראלית, יהודית ועולמית. אנו רשאים לקוות ולפלל כי העולם יצליח להינצל מהשואה הנוראה. בשיחות עם אנשים מהימנים עלינו להודות בפה מלא בחיוב אשר בברית האטלנטית, בשיקום מערב אירופה, בהפגנת הכוח המזוין של מעצמות המערב כאמצעים העשויים להביא את רוסיה לידי רתיעה והתפשרות. הגאות הקומוניסטית נעצרה כבר באיטליה ובצרפת והצלחות נוספות של הדמוקרטיה האמיתית ושל הסוציאליזם הדמוקרטי בהעלאת רמת חיי ההמונים תבלום את התפשטות השפעת הקומאינפורם. קשה לנו להניח כי גם במצב של נסיגה מדינית מצד ברית־המועצות יכריז המערב מלחמת תנופה עליה. כלום אין דעת הקהל הנאורה בארצות הדמוקרטיה המערבית מתנגדת למלחמת־מנע יזומה מצד המערב? חלקנו עמה.

אשר לגזירה שווה בין ברית־המועצות לבין גרמניה הנאצית מבחינת טכסיסו של התוקפן לבלוע את קרבנותיו אחד אחד, דומני כי אף־על־פי שיש צד שווה בכל המשטרים הטוטאליטריים, הרי מבחינה יסודית אחת לא הרי זה כהרי זה. אין להביא ראיה לגבי סטאלין מהנסיון שהיה לעולם לגבי היטלר. גרמניה מיום שנתאחדה והיתה לקיסרות אחת ניסתה תמיד לפרוץ מערבה, חתרה להגיע לשלטון מכריע בים, כבשה או ביקשה להחזיר לעצמה מושבות. היטלר נשא נפשו למרות עולמית ושאף במזיד להשיגה בכוח הנשק. לא כן ברית־המועצות וגרוריה. נשקן העיקרי הוא תעמולה וארגון. אין הן מזלזלות בכוח הנשק אך אין הן משלות את נפשן בשווא כי תוכלנה להדביר את העולם במלחמת דמים. הן מהוות אמנם גוש יבשתי עצום, אך גוש זה יכול להישאר סגור בתוך תחומיו ומספיק לעצמו. רוסיה הבולשביסטית הוכיחה לא פעם, כי בשעה שנשקפת סכנה למעמדה הממלכתי והלאומי כתוצאה מהחרפת הניגוד בין הקומוניזם והקפיטליזם, או בין הקומוניזם והסוציאליזם הדמוקרטי, היא יודעת לרסן את נושאי דברה האידיאולוגיים ברחבי תבל למען טובתה של "המולדת הסוציאליס־טית". אם יבוא ייצוב־מה של היחסים מתוך חסימת הדרך להתפשטות הקומוניזם או להשתלטות המשטר של "דמוקרטיה עממית" על ארצות נוספות, ייפתח הפתח לדחיית סכנת המלחמה ואפילו למניעתה לחלוטין.

לעומת זה, אם לא יהיה מנוס ממלחמה, ובייחוד אם תותקף הדמוקרטיה בפועל על־ידי המשטר הטוטאליטרי, יווצר מצב שבו תהא ישראל חייבת "להגדיר את עצמה". במקרה זה אין ספק מה תהא הגדרתה. ישראל לא תשאר נייטרלית נוכח הברירה הגורלית בין חירות רוח האדם ושיעבודו. אך אין לדרוש מישראל, שרק מתוך חשש לאותו מצב בעתיד, תמהר לקבוע מסמרות לאלתר, בשעה שדחיקת קץ ההגדרה העצמית עלולה להיות לה לרועץ בעיצומה של תקופת ההתבססות והגידול. עמדתה היסודית של ישראל בשאלות שהן מכבשונו של העולם הדמוקרטי יכולה לשמש ערובה מספקת למעצמות המערב ולהניא אותן מנסיון להעמיד את ישראל בפני ברירה – או לוותר על עזרתן או להזדהות אתן פומבית ומיד.

נשארת שאלת ההכנות ותיאומן. במסגרת מסוימת ניתנת בעיה זו לפתרון גם בלי מפנה מפורש במדיניות חוץ או גילויים מעשיים אחרים של הזדהות עם הגוש המערבי והצטרפות לחזית עולמית. אולם עד שבאים אלינו בטענה שאין אנו נותנים יד להכנה

משותפת לקראת הסכנה של מלחמה תוקפנית מצד ברית־המועצות – סכנה שאנו רואים אותה כמדומה – ומוקיעים אותנו משום זה כנקודת תורפה של החזית הדמוקרטית במזרח התיכון, טענתנו אנו היא שאין נעשית פעולה לחסן את המזרח התיכון בפני הסכנה הממשית של פלישה קומוניסטית, שתבוא לא על־ידי כיבוש מבחוץ, אלא על־ידי תעמולה וארגון מבפנים. חיסון זה יבוא רק על־ידי פיתוח רחב ממדים, שיוגשם לא לשם חיזוק המשטרים הקיימים אלא למען סיפוק צרכי ההמונים והעלאת רמת חייהם. הדבר מחייב לא רק עזרה ישירה לארצות ערב, אלא גם מתן מלוא האפשרות לישראל למלא במפעל זה תפקיד יוצר של מופת ומנוף.

הנסיון להצר את צעדי ישראל ולהחליש את כוחה לא רק שאינו מכוון להצלחת מפעל הפיתוח ברחבי המזרח התיכון כתריס בפני סובייטיזציה, אלא הוא מטפח ומעודד בישראל עצמה כיווני התפתחות הפועלים בניגוד גמור למטרתן המוצהרת של מעצמות המערב.

מבחינה זו, ההשוואה בין עמדתה המדינית של ישראל לבין זו של מדינות ערב – הבאה לזכות אותן ולחייב אותנו – יש בה עלבון לשכלנו ולכבודנו העצמי. ארצות ערב תטינה תמיד בחשבון סופי אחרי כל מי שהכוח בידו. התנגדותן לקומוניזם אין מקורה אלא בפחד הטבעי של שכבת שלטון מסוימת אשר נצחון ברית־המועצות במזרח התיכון תגזור עליה כליה חברתית וגופנית. רק בישראל יש להתנגדות זו שורשים עמוקים בלב העם, כי היא נשענת אצלנו על כוח ההכרה החופשית של המונים גדולים המוקירים ערכי חירות אנושית ומוכנים למסור נפשם עליהם.

281

איגרת מאת ועדת הפיוס אל משלחת ישראל בלוזאן[1]

Note by the Conciliation Commission to the Israeli Delegation in Lausanne

Orig.: 130.02/2447/4 :מקור

Lausanne, 12 September 1949

The Conciliation Commission has studied carefully the note transmitted to it by the delegation of Israel on 31 August (IS/36) in reply to the questionnaire contained in the memorandum which the Commission handed to the Arab delegations and to the delegation of Israel on 15 August (AR/16 and IS/35).[2]

As a result of this study, the Conciliation Commission desires to submit the following observations to the Israeli delegation and to its Government.

I. *Refugees*

(1) The Commission notes with satisfaction that the Israeli delegation has declared itself ready to accept in their general lines the principles set forth in

281

1. מסמך מקביל שלחה הוועדה באותו יום גם למשלחות הערביות (130.02/2442/4).
2. מס׳ 213 (נספח) ר־255.

chapter I of the Commission's memorandum of 15 August, as well as to facilitate the task of the Economic Survey Mission and to examine carefully all proposals which the latter may submit.

(2) The delegation of Israel has re-stated once more the point of view of its Government, according to which the solution of the refugee problem must be sought chiefly through resettlement of the refugees in Arab territories, and has added that the Government of Israel is prepared to make its own contribution by agreeing to limited resettlement within Israel. The Commission is bound to note that this point of view is not in conformity with the terms of paragraph 11 of the General Assembly's resolution of 11 December 1948.[3]

(3) The Israeli delegation has expressed surprise that the Commission, in its memorandum, did not mention guarantees against possible discrimination which might be practiced against Arab refugees resettled outside of Israel. The Commission must point out that the Arab refugees who return to Israel will form a minority as regards language, race and religion, whereas those who are resettled in Arab countries will be absorbed by the Arab majority of the population. The Commission therefore, in foreseeing guarantees only for the refugees who return to Israel, has merely acted in conformity with a well-established tradition of modern international law relating to the protection of minorities of race, language, or religion.

The principle of protection of the rights of racial, linguistic and religious minorities constitutes, in the opinion of the Commission, an essential element in the re-establishment of normal conditions in the Middle East, and the Commission expresses the hope that the Government of Israel will give its attention to the matter and communicate its views on the subject to the Commission.

(4) The Commission believes it may interpret the indication that repatriation of refugees to Israel can take place only on condition that financial assistance is received from the international community as applying only to mass repatriation, and as not limiting the carrying out of special arrangements which the parties might agree to, such as that concerning the reunion of families.

(5) The Commission does not feel that it would be useful, at the moment, to formulate more detailed suggestions with regard to the refugee question, notably concerning the number of persons who should return to Israel and the number who will be resettled in the Arab States, in view of the fact that the refugee question in general will be examined by the Economic Survey Mission. The Commission prefers to await the conclusions and recommendations which will be submitted to it by that Mission, before formulating its own suggestions regarding the solution of the refugee problem in its entirety.

3. ראה נספח א.

II. *Territorial Settlement*

(1) The Commission notes that, in the opinion of the Israeli delegation, the whole territory of Palestine which lies within the demarcation lines established by the four armistice agreements signed by Israel with Egypt, Lebanon, the Hashemite Jordan Kingdom and Syria respectively should be formally recognized as Israeli territory. The juridical interpretation of these conventions was the subject of a letter addressed by the Commission to the delegation of Israel on 3 September 1949.[4]

(2) In signing the Protocol of 12 May 1949,[5] the Israeli delegation accepted the map attached thereto as a ''basis for discussion'' of the settlement of the territorial question, on the understanding that such discussions would bear upon the ''adjustments'' which it would be necessary to make in the map in order to achieve an agreement. Whatever the scope of those adjustments, they cannot, in the opinion of the Commission, alter the essential significance of the undertaking subscribed to.

(3) After due consideration, the Commission has come to the conclusion that the Israeli proposal, taken as a whole, exceeds the limits of what may be considered, in the broadest sense, as ''adjustments'' of the map attached to the Protocol of 12 May. Consequently, the Commission is obliged to request the Israeli delegation and its Government to re-examine the question. The Commission hopes that upon the resumption of its work in New York, in October, it will be able to find in new proposals a practical working basis upon which it can usefully pursue its work of conciliation.

(4) The Commission holds the firm view that if the Government of Israel does not agree to make substantial modifications in the proposal contained in its note of 31 August, or to advance new suggestions, it will be very difficult, or even impossible, to carry on constructive negotiations with a view to settlement of the territorial question, with any chance of success. It goes without saying that the chief objective of these negotiations will consist in determining the extent of the modifications or evaluating the new suggestions, by common agreement between the parties; and in this connection the Commission will not fail to take account of the legitimate desire of the Israeli delegation to protect the economic interests and ensure the security of its State.

(5) The Commission feels that it would be premature for it to present to the parties, even as simple suggestions, any proposals involving more specific indications regarding these modifications. The Commission feels that these modifications, in order to conform to present circumstances, should bear not only upon the territories claimed by Israel and which lie outside the boundaries indicated on the map attached to the Protocol of 12 May, but also upon the territories which are allotted to Israel on the map in question. It is in this light that the Commission has always interpreted the word ''adjustments''.

4. המכתב בתיק 130.02/2441/2.
5. ראה הערת־עורך, עמ' 50–51.

(6) In conclusion, the Commission is convinced that the delegation of Israel will agree that, in the over-riding interests of the State of Israel, as well as in the general interests of peace, it is essential that normal conditions of political and economic life be restored at the earliest possible moment in the Middle East, and that no excessive territorial demands should be allowed to impede the realization of that objective. The State of Israel has a decisive part to play in accomplishing this task of peace, and the Commission is certain that Israel will respond to its appeal.

H.C.Y. S.W.R.[6]

282

א. אבן אל מ. שרת

A. Eban to M. Sharett

Recd: 13.9 :התקבל .Coded Tel. X548 מברק מוצפן

Outg.: 93.01/2202/2 :נוסח יוצא

New York, 12 September 1949

Bengal Rau returned from Delhi, lunched with him, also Shiva Rao,[1] Gideon [Rafael]. (1) He conveyed Nehru account his conversation with me, also memorandum.[2] (2) Nehru fully accepts thesis, believes admission U.N. implies recognition. (3) Only question now remains choice time. Thirty million Moslems, Kashmir, Pakistan etc. (4) They will look out for early time compatible India's interests, meanwhile pursue maximum collaboration. (5) India preparing resolution Italian colonies, would like show us beforehand, seek reaction. (6) Shiva Rao has official sanction attempt secure services Israeli technicians lecture Government Technological Institute Madras. Will give me list exact qualifications required. *Conclusions:* Does not seem recognition imminent though Nehru visit end October early November may help.[3] Please confirm that we should nevertheless continue close collaboration and discuss technician or two if available despite non-recognition.

Eban

6. החתימה השלישית, מן הסתם של הנציג הצרפתי, לא פוענחה.

282

1. שיווה ב. ראו, חבר משלחת הודו לעצרת הרביעית של האו"ם.
2. מס' 100.
3. על ביקורו הצפוי של נהרו בארצות־הברית ראה מס' 317 וראה גם מס' 342.

283

י. צור אל משרד החוץ
J. Tsur to the Ministry of Foreign Affairs

דין־וחשבון: 130.02/2383/3

בואנוס איירס, י״ח באלול תש״ט
12 בספטמבר 1949

הנידון: שיחות עם שר החוץ ועם סגן מזכיר המדינה

כפי שהודעתי לכם טלגרפית, נפגשתי לשיחות ראשונות עם שר החוץ מר היפוליט פאס ועם סגנו מר סמבוני. בשיחה האחרונה השתתף גם יועץ הצירות מר שניאורסון.

עלי להקדים ולומר כמה מלים על צורת הקשרים שלנו עם משרד החוץ. ד״ר גרונברג[1] שהחזיק בקשרים אלה לפני בוא הצירות היה קשור למעשה רק עם ד״ר ברמוגליה[2] ועם מזכירו. עם התפטרותו של ברמוגליה נמצאנו פתאום במצב של חוסר קשר עם משרד החוץ. ניסיתי לקבוע ראיון עם שר החוץ החדש בדרך הרגילה של פנייה טלפונית למחלקת הטכס וכן ביקשתי את מר גרונברג לנסות ולמצוא קשרים חדשים. הדבר לא עלה בידו, ולאחר שעבר שבוע ימים הלכתי בעצמי למשרד החוץ, שוחחתי ארוכות עם שר הטכס, שהוא אחד הפקידים המעטים שנשאר על כנו, וקשרתי קשרים אישיים בשבילי ובשביל חברי הצירות. נפגשתי עם המנהל הכללי של משרד החוץ וכן עם מנהל המחלקה הפוליטית וקבעתי אתם דרך של קשרים להבא. בו בזמן דרשתי מהטכס להקדים את ראיוני עם שר החוץ והדבר הוגשם למחרת היום, אף כי השר היה עמוס עבודה.

ד״ר היפוליט פאס הוא אדם צעיר כבן 32, נראה צעיר מגילו, [. . . . .][3]. הרושם הראשון הוא שהאיש נדהם מהאחריות שהוטלה עליו. מרבה בדברי נימוס ומדגיש את אהדתו, אך אינו מסתיר, כי הפוסק האחרון לגבי העניינים המדיניים הוא הנשיא עצמו.

שיחתנו נפתחה בדברי ברכה, כרגיל. איחלתי לו הצלחה בתפקידו והבעתי את בטחוני, כי פעולתו תצדיק את הערך הסמלי שבשמו (פאס בספרדית פירושו שלום), הודיתי על כל מה שארגנטינה עשתה בשבילנו והבעתי את תקוותי, כי עתה בהיותנו חברים באו״ם נוכל להגיע לשיתוף פעולה של ממש. ביקשתי לעיין בהשקפתנו בשאלות הנוגעות לישראל והבעתי את בטחוני, כי גם להבא תעמוד ארגנטינה לימיננו. מצד שני הצעתי את שירותי, כדי למסור לממשלתי ולמשלחת באו״ם את השקפותיה של ארגנטינה על שאלות שאינן נוגעות לנו במישרין, כדי שנוכל לתאם את פעולתנו באו״ם במידת האפשרות.

283

1. קארלוס גרינבו־ג, יועץ משפטי בצירות ישראל בארגנטינה; טיפל בענייני ישראל שם עד לכינון הצירות.
2. חואן א. בראמוגליה, שר החוץ הקודם של ארגנטינה.
3. חמש מלים לא הודפסו כאן.

שר החוץ פתח בתהילה למדינת ישראל ובהבעת אהדתו האישית לשאיפותינו, אהדה המתאימה לקו המסורתי של ארגנטינה המבוטא על־ידי הנשיא. הבטיח, כי גם להבא יהיה משרד החוץ הארגנטיני אתנו לתמוך בכול. אמר, כי אין ארגנטינה ראויה לתודה על שתמכה בנו עד עתה, הואיל וכל מה שעשתה בשבילנו, אינו אלא מעט מזעיר לעומת מה שנתן עם ישראל לעולם ולתרבות האנושית.

עברתי לעניינים ממשיים יותר והזכרתי את המשא־ומתן המסחרי. הבעתי את צערי על שלא הגענו לידי הסכם ואת בטחוני, כי בסופו של דבר נחתום על ההסכם שהוא לטובת שני הצדדים. רמזתי שמטעמים רבים הקשורים במצבנו הגיאוגרפי והמדיני, אנו מעוניינים לפתוח את שווקינו בפני ארגנטינה ולהכניס גורם נוסף פעיל בכלכלת המזרח, כי ריכוז ההשפעה הכלכלית במספר קטן של מעצמות איננו לטובתנו. דבר זה מתאים לאינטרסים הישירים של ארגנטינה, שנפתח לפניה שוק חדש, אשר גנוזות בו אפשרויות גדולות.

זה היה החלק היחידי של השיחה שבו הבחנתי בפניו התעניינות של ממש החורגת מגבולות נימוס מקובל סתם. פעמים אחדות חזר ואמר לי שהשקפה זאת מעניינת אותו מאוד ושהיא נראית לו כבסיס להסכם כלכלי חשוב. שאל אותי אם דיברתי על כך עם ד״ר ברמוגליה ועם הנשיא. הבטיח, כי במידה שתינתן לו ההשפעה על העניינים הכלכליים יתמוך בנקודת מבטנו וידרוש להגיע לידי הסכם אתנו.

אחר־כך, למרות הזמן הקצר שעמד לרשותו, הרציתי לפניו על עמדתנו באו״ם והדגשתי במיוחד את הדרך לעודד משא־ומתן ישיר בינינו לבין הערבים מבלי התערבות של מעצמות גדולות ומבלי שכל שאלת ארץ־ישראל תעלה מחדש בעצרת הקרובה. הוא הסכים לגישה זו והדגיש שבדרך כלל מתאים הדבר לפוליטיקה הכללית של ארגנטינה, המתנגדת להתערבויות בעניינים הפנימיים של מדינות קטנות. אולם לא הגיב על דברי בעניין ירושלים ובעניין הפליטים. היה לי רושם, כי כל הבעיה היתה חדשה בשבילו. ביקש ממני להגיש לו תזכיר על־מנת שיוכל לשוחח בעניין זה עם הנשיא ולהביא את הדבר לפניו להחלטה.

מר קרלוס סמבוני, סגן שר החוץ, נראה עוד יותר צעיר משר החוץ עצמו. [. . . . .][4] במשך ארבע שנים היה קונסול־משנה בטורקיה ולפני חודשים אחדים נתמנה לקונסול בתל אביב, אולם לא הספיק להגיע למקום מינויו ונקרא למשרה חשובה זו בממשלה בבואנוס איירס. ייתכן כי הרושם ישתנה בשיחות הבאות, אך בשיחה ראשונה זו לא יכולתי להביא את עצמי לידי יחס רציני אליו. ההרגשה היתה שאדם זה מוכן להבטיח לך הכול, אלא שלכל דבריו או הבטחותיו אין לייחס חשיבות רבה.

גם סגן שר החוץ היה אדיב מאוד, אוהד ומלא התפעלות מהשגי מדינת ישראל. הביע את צערו על שלא עלה בידו לבקר בארץ לפני בואו הנה. אמר שהוא מכיר את ענייני המזרח ויודע את התפקיד שאנו ממלאים בו.

גם לפניו הרצינו את השקפותינו בעניין הדיון באו״ם ובעניין ירושלים. בנוגע לשאלה הראשונה אמר שהוא מסכים לדעתנו, שאין תועלת בדיון ממושך בעצרת הקרובה, אלא יש להניח ליהודים ולערבים להגיע לידי הסכם ביניהם. בנוגע לירושלים אמר, שלדעתו ההשקפה מתקבלת על הדעת ולא יהיה קושי לקבל את

4. משפט אחד לא הודפס כאן.

הסכמת הממשלה לכך. גם הוא הציע לנו להגיש תזכיר והבטיח לעיין בו בכל המהירות.

בעברו לשאלות אחרות, ביקש מאתנו להעביר לממשלתנו את דעתה של ארגנטינה בעניין מושבות איטליה.[5] דעה זו ניתנת לסיכום כדלקמן: (א) ארגנטינה תתמוך בהכרת זכותן של מושבות איטליה לשעבר לעצמאות ובמתן עצמאות זו לאחר שנים מספר; (ב) ארגנטינה סבורה, כי עד שתושג עצמאות זו, צריכות המושבות להימסר לשלטון קבוצה של מדינות אירופה, כולל אנגליה ואיטליה; (ג) ממשלת ארגנטינה תתבע שתינתנ[ה][6] זכויות מיוחדות במסגרת שלטון זה לאיטליה ושתינתנה לה הקלות בארצות הללו בהתחשב בעבודת ההתיישבות הגדולה שנעשתה באיטליה בייחוד בארצות אפריקה הצפונית, במושבותיה לשעבר.

מר שניאורסון שאל אם התכנית הזאת מתאימה לתכנית בווין–ספורצה שנדחתה [ב]עצרת האחרונה. מר סמבוני ענה בחיוב, אולם הוסיף ואמר, כי ההבדל הוא בזכויות הגדולות יותר שארגנטינה דורשת בשביל איטליה.

סגן שר החוץ שאל אותנו מה תהיה עמדת ממשלתנו בעניין זה. אמרנו שנביא את הדבר בפני ממשלתנו אולם בדרך כלל נראה לנו, כי האהדה לאיטליה משותפת לנו ולהם. בוודאי תהיה לנו הסתייגות, בייחוד במה שנוגע לזכויותיה של אנגליה בשטחים אלה.

בברכה חמה,

י. צור
ציר ישראל

הערת־עורך
Editorial Note

תכנית ועדת הפיוס לכינון משטר בינלאומי בירושלים

ב־13 בספטמבר פורסמה ברבים תכניתה של ועדת ירושלים של ועדת הפיוס לכינון משטר בינלאומי בעיר. התכנית המליצה על חלוקת ירושלים לשני איזורים מפורזים, יהודי וערבי, עם אוטונומיה מנהלית רחבה לכל איזור ועל כינון ארבעה גופי שלטון שינהלו את העיר: נציב מטעם האו״ם שיפקח על המקומות הקדושים, על פירוז העיר ועל שמירת זכויות האדם; מועצה מעורבת בת ארבעה־עשר חברים, חלקם ממונים על־ידי השלטונות האיזוריים וחלקם על־ידי הנציב, שתעסוק בניהול ובפיתוח המשותף של שני חלקי העיר; בית־דין בינלאומי ובית־דין מעורב שייצג את שתי העדות.

התכנית נמסרה למזכיר הכללי של האו״ם ב־1 בספטמבר ועותק ממנה נמסר כעבור ימים אחדים לנציגי ישראל בלוזאן. (ראה *Draft Instrument Establishing a Permanent International Regime for the Jerusalem Area, GAOR, 4th Sess., AHPC, Annex* I, pp. 10-14; מסמך או״ם A/973; ראה גם 130.02/2447/4.)

5. ראה הערת־עורך, עמ' 56, ומס' 254.
6. במקור בטעות: תינתן לה.

284

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Tel. 1327 מברק
Outg.: 93.03/69/21 :נוסח יוצא

New York, 13 September 1949

Most Immediate

Your LS/665.[1] Suggest:

(1) Plan now reveals with complete finality utter impracticability and injustice of the international principle if it goes an inch beyond supervision Holies.

(2) Jews of Jerusalem have made clear to Government Israel that they are and will forever remain citizens of Israel bound thereto by every tie of history, religion, language, culture, political and economic interests. In no circumstances will they either surrender that allegiance or share it with any body other than Memisrael [Government of Israel].

(3) Responding to this sentiment and determination, Government Israel fully accepts its exclusive responsibility for the government, the political and economic welfare, the cultural social progress of Jews of Jerusalem, their homes, lands and possessions. Having been called upon to rescue the lives and future of Jerusalem Jews when they were utterly abandoned and deserted by organs of the U.N. and left to death and destruction, the Government [of] Israel resolves never again to allow such situation to recur.

(4) The scheme put forward by the Palestine Conciliation Commission would deprive a population of its rights of self-determination, violate devout patriotic sentiment, disrupt the stability and peace already achieved and impose upon the Jews of Jerusalem alien intervention aiming to deprive them of their independence. The Government [of] Israel therefore regards these proposals as totally inconsistent with basic principles and purposes of the Charter.

(5) The financial and security aspects of the plan further emphasize its total impracticability. At no point does the plan have any relevance to Charter principle or to present realities.

(6) The Government [of] Israel supported the principle previously announced by the Palestine Conciliation Commission that no plan for Jerusalem could succeed without the consent of the parties concerned. The Government [of] Israel and people of Jerusalem cannot consent to or facilitate the exercise by an external body of any functions or powers apart from safeguarding of Holies and religious institutions.

284

1. 13.9.1949, 93.03/69/21. שרת ביקש לשגר אליו בדחיפות נוסח תגובה ישראלית על תכנית ירושלים.

(7) In its keen desire facilitate agreement and preserve peace the Government [of] Israel draws attention to its previous proposals at sessions of the General Assembly for reconciling universal religious interests with the inalienable rights of the people of Israel in its historic and eternal capital. In the discussion on Israel's membership in the U.N. the Government [of] Israel made clear both its willingness to satisfy international religious interests and the limitations within which those interests must in its view be contained. The international community owes the same due degree of respect to the national sentiment and rights of Jerusalem's population as Israel freely accords to universal religious interests of mankind.[2]

Eban

285

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Sent & Recd: 14.9 :נשלח והתקבל .Coded Tel. X565 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/2 :נוסח יוצא

New York, 13 September 1949

Following my reflections on Jerusalem report.[1] Plan is full of holes unanswering major question[s] implementation, enforcement, finance, administrative feasibility. Easiest way discredit would be if other resolution on table making proper provision Holies and have great appeal on grounds simplicity, feasibility, financial modesty, prospects consent. We should at once, repeat at once, proceed draft such resolution. J. Herzog once told me schemes available but never heard from him again. Once resolution worked out should attempt collect group including friendly Latins, some Protestant Europeans, as sponsors. Might even get U.S.A. support since they not bound Conciliation Commission draft. Do not exclude possibility also our own sponsorship to show depth interest in Holies, thus proving opposition Conciliation Commission report not equivalent anti Christian bias. Whether accepted or not, such resolution could help defeat or paralyse Conciliation

2. הצעתו של אבן הגיעה לארץ באיחור ובינתיים פרסם דובר הממשלה ב־14 בספטמבר תגובה ראשונה על התכנית. נאמר בה, בין היתר, כי "למרות שמכמה בחינות שונה התכנית מההצעות הקודמות להקמת משטר בינלאומי בירושלים עדיין היא דבקה במושגים אשר הנסיון והמציאות הוכיחו את אי־מעשיותם ומתעלמת לכאורה מהבעיה היסודית של ריבונות, שבלי פתרונה החיובי לא יהיה הסדר יציב בירושלים". התכנית, כך נאמר, "מכילה כמה הוראות מפורשות שממשלת ישראל ויהודי ירושלים לא יוכלו בשום פנים לקבל אותן לגופן"; וכל "הסדר שיהיה מכוון לניתוק ירושלים העברית באיזו מידה שהיא מהגוף החי של מדינת ישראל לא תהא לו אחיזה במציאות". (ראה "דבר", 14.9.1949.) תגובה רשמית על התכנית פורסמה ב־16 בספטמבר – ראה מס' 293.

285

1. ראה הערת־עורך, עמ' 461.

Commission plan, also discredit authors by showing possibility more statesmanlike approach and practical draftsmanship. Please cable reaction.[2]

Eban

286

ש. אלישיב אל מ. שרת
S. Eliashiv to M. Sharett

מברק מוצפן BI71. התקבל: 14.9
נוסח נכנס: 130.09/2306/4

וארשה, 13 בספטמבר 1949

ברזילי ואנוכי נפגשנו עם סגן שר החוץ וירבלובסקי, שהוא השר בפועל; שיחה רבת עניין שארכה שעה בצורת ויכוח בשאלות מדיניותנו החיצונית והפנימית. הנחתו היסודית: התעניינותם הבלתי רגילה של הפולנים במדינתנו ורצונם שהידיעות עלינו יגרמו סיפוק. חזר והדגיש שהשיחה פרטית. טענותיו: הגברת השפעות אמריקאיות, בניין צבאנו לפי דוגמה אמריקאית, הפליית קצינים מפולין בצבאנו, דחיקת רגלי עולים ממזרח אירופה, דיכוי קומוניסטים ערבים, עמדתנו באינטרנאציונל המקצועי. ענינו כהלכה. הוא הסכים שמצבנו מסובך ומחייבנו למדיניות נייטראלית ועצמאית. העליתי בעיותינו בעצרת. האיש יוצא היום לעצרת. נפגשתי גם עם מנהל מחלקת המזרח [ס]לוצאנסקי[1] וסגן שר סחר החוץ קוטין, שיחות פחות חשובות, הצהרות ידידות שלובות טענות קטנות.[2]

אלישיב

2. שרת צפה קושי בהגשת הצעת אבן מטעם ישראל. הוא הצביע על הסכנה שהצעה ישראלית שלא תשולב בה תמיכה בבינאום העיר העתיקה תסבך את ישראל בהסכמה מפורשת לריבונות ערבית בעיר. (Y258, 16.9.1949, 130.09/2329/13).

286

1. במקור כתוב בטעות: גלוצ׳אנסקי.
2. ראה דין־וחשבון על ביקור אלישיב בווארשה בתיק 130.11/2514/4.

287

א. אילת אל ו. איתן
E. Elath to W. Eytan

מקור: 130.02/2420/10

ואשינגטון, כ׳ באלול תש״ט
14 בספטמבר 1949

כ מ ו ס

וולטר היקר,

בהיותי עסוק בימים האחרונים דחיתי עד עתה את כתיבת הדו״ח על פרשת המלווה. מתוך המברקים של אוסקר גאס לשר האוצר ניתן ללמוד את הפרשה שקדמה לעיכוב המלווה על־ידי מחלקת המדינה.[1] הבנק לייצוא וייבוא נהג במקרה זה בצורה ההוגנת ביותר. מנהליו ופקידיו הראו אומץ־רוח בעמידתם התקיפה נגד כל צורות הלחץ בהן השתמשו אנשי מחלקת המדינה. לשבח מיוחד ראוי מר גאסטון, יושב־ראש הנהלת הבנק, אשר ביטל כעפרא דארעא את מאמצי מחלקת המדינה לתת הנמקה כלכלית לעיכוב המלווה. ברצוני לציין בהזדמנות זו את העבודה המרובה שנעשתה זה זמן ניכר על־ידי מר גאס להידוק הקשרים עם מנהלי הבנק ופקידיו, עבודה שנשאה את פריה בימי משבר אלה.

ולעצם תולדות העניין.

(1) לאחר חקירה ודרישה של העובדות נראה לי שההחלטה על הפסקת המלווה נתקבלה על־ידי מחלקת המדינה מיד לאחר ה־29 למאי, או סמוך לתאריך זה. אין כל ספק בעיני, שהאיגרת הידועה של ה־29 במאי[2] נכתבה לנו בכל הרצינות ומתוך כוונה לבצע את האיומים עלינו בשאלת הפליטים הערבים ובשאלת הגבולות. כפי שמסתבר מן הידיעות שקיבלנו מן הבנק, הרי הדיון בין מחלקת המדינה והבנק בדבר הפסקת המלווה כבר החל בחודש יוני, סמוך לתאריך שיגור האיגרת.[3]

(2) נכונותנו לקבל 100,000 פליטים ערבים הפחיתה לשעה קלה את הלחץ עלינו ובאותה מידה פחת, אם כי לא פסק, גם לחצה של מחלקת המדינה על הבנק בעניין עיכוב המלווה. ואולם, כאשר ״התברר״ בלוזאן שאין הערבים מוכנים להסתפק ב־100,000, החלה מחלקת המדינה בלחץ מחודש ומוגבר עלינו, ובאותו זמן ממש נתחדש גם הלחץ על הבנק. כפי שכבר ציינתי, נראו בעיני מחלקת המדינה נימוקים כלכליים להפסקת המלווה רצויים יותר מהשימוש בווטו, המאפשר לה, לפי תקנות הבנק, להפסיק מלווה למדינה זרה בנימוק פוליטי. ואכן, אלמלא עמידתו התקיפה של הבנק היתה מחלקת המדינה מבצעת בוודאי את מזימותיה זמן קצר לאחר ההודעה הראשונה שקיבלתי ממר מקגי ב־9 באוגוסט.[4] הגזרה על הפסקת המלווה לא גובשה

287

1. ראה מס׳ 240 והערה 2 שם.
2. מס׳ 42.
3. השווה מס׳ 240, הערה 5 ומס׳ 243, הערה 2.
4. ראה מס׳ 194.

אפוא בין־לילה ומאמצי מחלקת המדינה לבצע את המזימה עמדו בקשר ישיר להתפתחות העניינים כאן ובלוזאן מאז שיגור האיגרת מיום 29 במאי.

(3) כאשר הגיע הנה פורטר מלוזאן מצא במחלקת המדינה אווירה מלחמתית נגדנו. אנשי האגף למזרח הקרוב ששו להכריז בפניו: "תמיד אמרנו שאין לצפות מן היהודים נכונות לשיתוף פעולה עמנו ורצון לשלום". אלה שיזמו וחיברו את איגרת ה־29 במאי ראו במשבר לוזאן הזדמנות נוחה לדחוף את הדברים לקראת משבר רציני יותר כדי להכשיר את הקרקע להאשים אותנו בפני עצרת או"ם בהכשלת המשא־ומתן בלוזאן, ולהפגין בינתיים את יחסם הביקורתי אלינו על־ידי כמה גזרות, שאחת מהן תהא עיכוב המלווה. כן יש להניח שמכתבו של הנשיא טרומן לנשיא וייצמן הוכן על־ידי אנשי המחלקה באותם הימים.[5] חתימת המכתב על־ידי טרומן אימצה את מחלקת המדינה בהרגשתה שהפעולה תיעשה מתוך שיתוף מלא עם הבית הלבן, ושהיחידי שתמיכתו עמדה לנו במשברים דומים בעבר וסיכלה את מזימותיה של המחלקה – הנשיא טרומן – לא יתנגד הפעם להצעותיה. באותו הזמן בערך, כפי שנודע ממקורות הבנק, הופעל גם מכשיר הווטו כאמצעי האחרון של מחלקת המדינה להטיל מרותה על הנהלת הבנק.

(4) תכנית פורטר בעניין ועדת הסקר הכניסה מבוכה במחלקה. ראשית, פורטר הוריד בהכרח את המתח וציגן את הרוח המלחמתית שמצא במחלקה. במקום להקל עליה להתקדם לקראת משבר, גרמה הצעת פורטר למפנה חדש, מפנה שהמחלקה לא רצתה בו. לה היה רצוי יותר שוועדת הפיוס תוסיף לדון בעניינים מדיניים ותדבר על תכניות כלכליות כתוצאה של הסכם כללי. והנה בא פורטר והפך את הקערה על פיה בהציעו שהדיונים בעניינים כלכליים יקדמו להבא לדיונים מדיניים, שבהם נתגלה קרע עמוק בין ישראל למדינות ערב. המעניין והמאלף שבדבר הוא שמקגי עצמו – בעל תכניות הפיתוח במזרח התיכון – לא הסתיר בשיחה אתי את אכזבתו מהצעות פורטר, אשר נתקבלו על דעת הנשיא וגם על דעתו של אצ'יסון, בניגוד לדעותיו של אגף המזרח הקרוב. עובדה זו מציינת, אגב, עד כמה שבוי מקגי בידי יועציו באגף ואינו חופשי לפעול אפילו במדיניות הפיתוח הנקראת על שמו.

[.....][6]

(9) והרי סיכום המסקנות המתבקשות מפרשה זו:

(א) איגרת ה־29 במאי, כפי שכבר ציינתי לעיל, לא היתה איום ריק, אלא תכנית מחושבת מראש על פרטיה ומסקנותיה. ניתן להניח שמצד אנשי אגף המזרח התיכון היתה נכונות להתחיל בביצוע האיומים לאלתר. אמנם הפריעו לכך הכרזתנו על נכונותנו לקבל 100,000 פליטים ערבים והקמת ועדת הסקר. אלמלא ההתנגדות הנמרצת של הנהלת הבנק (מה שמקגי קרא בפני בשם "רוטינה משרדית"), היתה הגזרה על הפסקת המלווה יוצאת לפועל לפני בואו של פורטר. צירוף עובדות מראה שנעשה במחלקת המדינה מעשה של אי־תיאום בהפעלת הווטו בה בשעה שהגיעה מלוזאן הידיעה על נכונותנו לשתף פעולה עם ועדת הסקר. הכרזה זו הוציאה מידי מקגי את האפשרות לעמוד בתוקף על שלו בעניין הווטו, והוא הוא שהכריע, לדעתי, בביטול הגזרה.

5. ראה מס' 207 והערה 1 שם.

6. פסקאות 5–8 שעניינן השתלשלות הפרשה כפי שהיא מובאת במס' 240, 242–244, 247 ובהערות שם, לא הודפסו כאן.

(ב) אין ספק שלמקגי היה חלק נכבד, ואולי מכריע, בכל הפרשה, בין אם היה היוזם של רעיון הווטו ובין אם עשה זאת על־פי עצת עוזריו. בארוחת־הצהריים שהזכרתי לעיל,[7] הרגשתי בעליל שעניין הווטו נעשה אצלו לעניין אישי על כל הכרוך בו. גם שמחתו לכך שלא הגעתי לשיחה עם אצ'יסון הראתה לי שאולי נמנעה על־ידי כך אי־נעימות אישית בשבילו.

מקרה זה אינו עלול להפוך את מקגי לידיד גדול יותר לנו משהיה. אם שמר עדיין על עצמאות ידועה בדעותיו ויחסו אלינו, הרי קיימת סכנה שלאחר מקרה המלווה יצטרף בהכרח לאלה במחלקתו הזוכרים לנו עדיין את "אי־הנעימויות" שגרמנו להם כשלא ישראל נוצחה, אלא הערבים הוכו שוק על ירך: כשלא אנו נזרקנו לים, אלא צבאנו שבר את הצבא הערבי והדפו מן הארץ וכו' וכו' – בניגוד לכל ניחושיהם והשערותיהם.

(ג) חלילה לנו להעריך את חיסול מזימת הווטו כשינוי בקו הכללי של מחלקת המדינה כלפינו, או כחזרתם בתשובה ביחסם הכללי לישראל. נסיגה זו, כפי שתיארתי לעיל, אינה בעיני אלא תוצאה של מסיבות מסוימות ותו לא. ה"הפוגה" הנוכחית עלולה להימשך כל עוד לא יתברר גורל התכניות שתציע ועדת הסקר ויחסינו לתכניות הללו. אגב, במחלקה אין מצפים לישועות מוועדת הסקר וידם נטויה בציפייה ליום בו יצליחו לגולל את פרשת לוזאן בעצרת או"ם ולבוא על סיפוקם חרף המפלות שנחלו והבזיונות שזכו בשאלת ארץ־ישראל בעצרות הקודמות. נדמה להם, כנראה, שסיכוייהם בענייני ארץ־ישראל בעצרת זו גדולים מבעבר. אמנם אין להניח כרגע שענייננו יעלו במלואם על סדר־יומה של העצרת לפני שתסיים ועדת הסקר את חקירותיה, כלומר עד לשלב מאוחר של מושב העצרת.

(ד) על אף העובדות האלה לא זו בלבד שאין לנו לנקוט, לדעתי, בשיטה של התנשאות ויהירות ביחסינו עם מחלקת המדינה, אלא שומה עלינו לנצל את מקרה המלווה לשיפור היחסים עם מקגי ועוזריו, שאתם אנו נפגשים בעבודה היום־יומית ושאתם עלינו לנהל את ענייננו בכל תנאי האקלים המדיני. אכן, מקרה המלווה עלול לשמש לקח למקגי ועוזריו ובו בזמן להיות דוגמה מאלפת לשיטת ה־fair play שנהגנו בהם במשך כל ימי המשבר האחרון ואחריהם.

(ה) המסקנה הדחופה שעלינו להסיק מפרשה זו היא שהכרחי למהר בשימוש ביתרת המלווה, ויהי מה. ידוע לי היטב שלא באיש אחד, או במוסד אחד, האשמה שהמלווה עדיין לא נוצל כראוי, אך אין הצדקה אובייקטיבית למצב הקיים וחובה על כולם לעשות את המאמץ העליון כדי להציל את שאר הכסף, שאולי יעמוד שוב בסכנה אם יחול שינוי במצב המדיני. אחד מידידי במחלקת המדינה אמר לי ש"לא בכל שני וחמישי קורה נס", ואם לא נמהר להשלים את הוצאת המלווה עלול הדבר לעלות לנו במיליונים.

(ו) הנני מציין בסיפוק רב שלא השתמשנו בשום אמצעי לחץ צדדיים על הבית הלבן או מחלקת המדינה בעניין הווטו על המלווה. היינו הפעם במצב מוסרי ומדיני חזק, שאיפשר לנו לנהל את המערכה במישרין. חיזקנו על־ידי כך בעיני המחלקה את עמדתנו כגוף היודע ללחום על זכויותיו בראש מורם מבלי לנקוט באמצעים שהתרגלנו להם בעבר, כשלנו לא היתה ברירה אחרת אלא להיעזר בידידים על מנת להפר מזימות מתנגדינו.

7. ראה מס' 247.

(ז) בהזדמנות זו הנני רוצה לציין לשבח את הסודיות המעולה, שנשמרה בקפדנות יוצאת מן הכלל בקשר לעניין זה. אחת מדאגותי העיקריות בימי המשבר היתה שמא תנזול הידיעה לעיתונים כאן או בארץ, ותסבך את המצב בצורה שקשה יהיה למצוא מוצא ממנו.

בברכה רבה,

א. אילת

288

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 15.9 :התקבל .Coded Tel. X566 מברק מוצפן

Outg.: 93.01/2202/2 :נוסח יוצא

New York, 14 September 1949

Your spokesman reaction Jerusalem report[1] rather shocked us with its lack vehemence, giving impression here that scheme with some amendment would be O.K. Draft I suggested[2] was purposely vitriolic since report not very popular, therefore we should hit it harder and harder. Can something stronger be done your end for U.S.A., U.N., opinion? Also please send directive Eliahu [Elath], myself, for reaction both private and public.[3]

Eban

288

1. ראה הערת־עורך, עמ׳ 461, ומס׳ 284 הערה 2.
2. מס׳ 284.
3. שרת השתומם על המבוכה והבלבול בתגובתו של אבן והסביר כי במתכוון נקט בלשון מתונה בתגובה הראשונה של דובר הממשלה ושמר את התגובה התקיפה להודעה הרשמית שבדעתו למסור לעיתונות ב־16 בספטמבר (ראה מס׳ 293 ומברק שרת אל אבן, Y257, 15.9.1949, 130.09/2329/13; את תשובת אבן ראה במברק 1349, 15.9.1949, 93.03/69/21).

289

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 15.9 :התקבל .Coded Tel. X567 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/2 :נוסח יוצא

New York, 14 September 1949

Had long illuminating talk P[a]dilla Nervo, Mexican representative, Chairman Latin bloc this session. On hearing my reaction Jerusalem report[1] he said: (1) All the Latins but one or two have instructions vote for U.N. supervision Holies but none committed support any particular degree interference secular life city. (2) In general, their line Palestine question all matters except Holies now subjects for bilateral negotiation agreement. (3) Therefore he thinks they will have little interest in superstructure Conciliation Commission report i.e. courts, councils, commissioners etc. unless can be shown this essential for Holies or for ensuring peace. (4) Strongly advised me work out detailed analysis Conciliation Commission plan showing support main provisions Holies but explaining why all rest dangerous, unnecessary, expensive etc. He will then convene bloc for discussion.

My conclusion this offers our best line hope in preparing ground Jerusalem debate, will cable suggested draft for your quick revision.

He asks our vote for Mexico Economic and Social Council,[2] suggest we comply.

Long discussion Italian colonies in light American scheme.[3] Latin attitude strikingly identical with that my memo to you for Libya, Eritrea.[4] In latter they will oppose annexation on principle, as before urging U.N. trusteeship. They will however support Italy for Somaliland though not this time making its acceptance condition their support Libya scheme.

Eban

289

1. ראה הערת־עורך, עמ' 461, ומס' 284.
2. הכוונה לבחירת נציג מקסיקו לחבר במועצה הכלכלית והחברתית של האו"ם.
3. ראה מס' 254, סעיף 4.
4. שם, סעיפים 5–9.

290

ש. אלישיב אל מ. שרת
S. Eliashiv to M. Sharett

מברק מוצפן BI72. התקבל: 15.9
נוסח יוצא: 130.09/2306/4

וארשה, 14 בספטמבר 1949

לקראת האפשרויות לעלייה הגדולה מבוכה בציבור היהודי, רצון עז לעלות וחרדה נוכח הידיעות הקשות מהארץ. רבים יחכו לידיעות מן הטראנספורטים הראשונים ואופן קליטתם ישפיע על האחרים. אם ניכשל חלילה והאפשרות שניתנה לא תנוצל עלול הדבר לפגוע קשה במאבקנו לעלייה גם בארצות אחרות. מבחינה זו הכרחית תשומת־לב מיוחדת לעולים מפולין ודאגת שיכונם והעסקתם בהקדם. העניין רציני. נא למסור לסוכנות, להסתדרות ולכל המטפלים בקליטה.

אלישיב

291

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן Coded Tel. T585. התקבל: Recd: 16.9
נוסח יוצא: Outg.: 93.01/2202/2

New York, 15 September 1949

Saw Secretary-General who working vigorously against Jerusalem plan.[1] Has appointed Feller[2] work out memo showing: (1) doubtful legality; (2) enormous increase U.N. budget; (3) situation arising if one or both sections population passively resist; (4) security implications; (5) strongly advises we proceed draft alternative scheme but consult with him before getting sponsors.

Kenen has spoken editors, good response. *Tribune* came out this morning, hope *Times* soon. Any comment my X565 and 567?[3]

Eban

291

1. ראה הערת־עורך, עמ' 461.
2. אברהם פלר, מנהל המחלקה המשפטית של מזכירות האו"ם.
3. מס' 285 ו־289.

292

ד. בן־גוריון אל מ. שרת
D. Ben-Gurion to M. Sharett

העתק: ארכיון צה"ל 230.72/896

[תל אביב], 15 בספטמבר 1949

הייתי מנסח דרכנו בהנחות הבאות (שאינן שונות בתוכנן, כמדומני, מההנחות שבתשובתך).[1]

(א) אין מדינת ישראל פסיבית ונייטרלית בוויכוחים הגדולים בעולם. בוויכוח האידיאולוגי – היא דמוקרטית ואנטי־קומוניסטית. מבחינה מדינית היא מחייבת שלום ושיתוף־פעולה בין העולם הדמוקרטי והמדינות הקומוניסטיות.

(ב) בימי שלום אין היא יכולה להיכפף למפרע לצד הדמוקרטי:

(1) אין בכך משום כל עזרה לחיזוק השלום.

(2) אין הגוש הדמוקרטי מבטיח האינטרסים החיוניים של המדינה בשטח העלייה, הביטחון, הגבולות, בעיית ירושלים, יחסים עם השכנים.

(ג) אין בשמירת העצמאות המדינית הבין־לאומית של ישראל כל הינזרות והסתלקות מהגנת הדמוקרטיה אם תיתקף בפועל על־ידי המשטר הטוטאליטרי.

ישראל נמנעת מהצטרפות למלחמה הקרה – מפני עניינים חיוניים של המדינה ומפני תקוותה שאפשר לקיים השלום.[2]

דוד בן־גוריון

293

הצהרת מ. שרת במסיבת עיתונאים (בתל אביב, ב־16 בספטמבר 1949)[1]
Statement delivered by M. Sharett at a Press Conference (Tel Aviv, 16 September 1949)

130.02/2446/14

The Instrument stands as its own condemnation. It is patently ineffectual in relation to the purpose which it proposes to achieve. It bears no signs of real conviction on the part of its authors as regards its realisability. It represents a

292

1. בן־גוריון מגיב כאן על טיוטת מכתבו של שרת אל עליאש (מס' 280) שהועברה לעיונו לפני ניסוחה הסופי.
2. בתשובה הודיע שרת כי שילב בתשובתו לעליאש את רוב הניסוחים שהציע בן־גוריון, פרט לטענה המובאת בסעיף ב(2) משום שטענה זו עלולה להתפרש כפתח למשא־ומתן על יסוד נכונות ישראלית להצטרף לגוש המערבי תמורת עזרה וערובות מצדו בכל העניינים שמנה בן־גוריון במכתבו (19.9.1949, ארכיון צה"ל 230.72/896).

293

1. ההצהרה פורסמה בעיתונות ביום המחרת. שרת הגיב בה רשמית על תכנית ירושלים של ועדת הפיוס (ראה הערת־עורך, עמ' 461, ומס' 284 והערה 2 שם).

vain attempt to adapt the theoretical conception of an international regime for Jerusalem based on the principle of separate sovereignty in administration to the realities of the situation. In the process its authors were driven to fly in the face of those realities. By every test of justice and realism the Instrument is anachronistic and incongruous.

It is idle to disregard the fact that Jewish Jerusalem is today for all practical purposes and in every political, military, administrative, economic, social and cultural sense an integral part of Israel. But for that organic connection and complete identification it would not have survived, nor would it have been able to maintain itself. While the problem of Jerusalem formed the subject of theoretical discussion on the international scene before a number of successive bodies, Jerusalem itself went through death agonies, defended itself successfully against its attackers and rebuilt its life. It could achieve this only as part of the State of Israel and with its help. It is impossible to break this connection without again jeopardising its existence.

The tacit assumption of the Instrument that the crucial problems of state sovereignty and the rights of the inhabitants to national allegiance and full-fledged citizenship can simply be by-passed, renders the whole scheme illusory.

Equally unreal is the express assertion that the affairs of Jerusalem can today be effectively administered by a mixed Jewish-Arab Council of equal composition. All such theoretical experiments in constitution-making at the expense of Jerusalem's vital interests are a matter of the past.

The idea that the population of Jerusalem can be deliberately and artificially frozen, either in total size or in racial composition, is utterly fantastic. The provision contained in the Instrument with regard to immigration is not merely a denial of the right of every Jew to go up and live in the ancient mother-city of his people; nor does it merely constitute a grave menace to Jerusalem's economic future; it is simply unenforceable in practice, if Jerusalem is to be treated as a living body and not as a metaphysical abstraction.

In providing for the complete demilitarisation of Jerusalem, to be applied in equal measure to the Jewish and the Arab parts of the city, the authors of the Instrument have completely disregarded another cardinal fact – that Jewish Jerusalem is today surrounded on three sides by Arab territory. Formal equality of demilitarisation becomes a sham when gross inequality is inherent in the realities of the security situation. Such inequality can only be remedied by an ever-present capacity for effective defence. Tragic experience is there to be learnt from, not to be brushed aside with sublime light-mindedness as an irrelevancy.

The Instrument itself is further convincing proof that the application of the principle of international responsibility to the regime of Jerusalem cannot and need not go beyond the supervision of the Holy Places, unless indeed the principle of international administration were confined to the Old City with

its shrines and religious foundations. A growing number of Christian countries and even some of the churches appear to be ready to accept this conclusion. In any case, the insistence on an international regime affecting sovereignty and administration by no means represents the united will of the Christian world. In the forthcoming Assembly the delegation of Israel will do its utmost to show the injustice and impracticability of the proposed plan and to prove to the satisfaction of the United Nations the feasibility of a solution which would fully safeguard the rights and interests of all faiths and religious institutions without encroaching upon the freedom of Jewish Jerusalem and its indissoluble connection with Israel.

294

מ. קרן אל מ. קומיי
M. Keren to M. Comay

Recd: 20.9 :התקבל .Coded Tel. W409 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/6 :נוסח יוצא

Washington, 19 September 1949

Your IW206 September fifteen.[1] Heyd, myself, called today Iranian division State Department. I referred Heyd's representation last June,[2] called attention Jewish refugees from Iraq again being returned there while Israel repatriating Iranian families. I pointed out Israel public opinion aroused.

They suggested Iranian attitude linked with Teheran's dissatisfaction our treatment Iranian repatriates who not given back property. They stressed Iranian Government attitude towards Jews very fair, indiscriminatory, no incidents deportation known to [State] Department. They promised make further inquiries.

After interview friend State Department informed Heyd Seighal[3] told Burdett[4] September second Israel failed fulfil promises repatriation and rehabilitation Iranians, only hundred out of three-hundred-fifty allowed return.

Seighal particularly aroused Jerusalem District Commissioner's requisitioning Iranian house and threatened reprisals Teheran. Few days ago Seighal informed Burdett view unsatisfactory situation Iran Government intending transfer refugees Iran and requisition property Jewish citizens Teheran in

294

1. קומיי הורה לאילת לבקש את התערבותה של מחלקת המדינה אצל שגריר אירן בוואשינגטון בעניין פליטים יהודים מעיראק המוחזרים לארצם על־ידי שומרי הגבול האיראניים (93.01/2202/2).
2. ראה מס' 94.
3. עבאס סייגאל, נציג משרד החוץ של אירן בישראל.
4. ויליאם ברדט, קונסול ארצות־הברית בירושלים.

retaliation. According Burdett's report Israel Prime Minister issued directive return Iranian property, unfreeze their bank accounts.

Heyd learned same source Iraqi Government officially requested Iran return all Jewish escapees but Iranian attitude will depend our treatment Iranian refugees.[5]

Keren

295

משרד החוץ: ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ
Ministry of Foreign Affairs: Information to Israeli Missions Abroad

חוזר: 130.02/2404/9

תל אביב, כ"ה באלול תש"ט
19 בספטמבר 1949

ס ו ד י

לקראת עצרת האומות־המאוחדות

בידיעות לחברי הממשלה מס' 56 הבאנו במלואם את תזכירי מר אבן ומר רפאל,[1] בהם הרצו מה לדעתם צריכה להיות עמדתנו בשאלות שתעלינה לדיון בעצרת הבאה. ברוב הדברים שוררת אחדות השקפות, אולם יש שאלות, ומהן חשובות ועיקריות, בהן נחלקות הדעות. חשבנו שיהיה זה מועיל ומלבן להביא בעלון זה השגות והערות על המלצות נציגינו באו"ם. השגות אלו מבטאות שינוי גישה לבעיה יסודית בחיינו המדיניים.

מושבות איטליה לשעבר.

קטע ממכתב מיום 13 בספטמבר 1949 של מר ש. גינוסר, ציר ישראל ברומא, לשר החוץ[2] על שיחתו עם הרוזן צוֹפּי (Zoppi), מנהל משרד החוץ האיטלקי:

"לפני כמה ימים הודיע לי הרוזן צוֹפּי, מנהל משרד החוץ האיטלקי, שברצונו להזמינני לשיחה על מושבות איטליה. השיחה התקיימה היום, נמשכה כשעה ורבע ותמציתה להלן.

(1) השיחה עם צוֹפּי

(א) הוא פתח בזה, שלפני עצרת או"ם פונה איטליה לכמה מדינות, וביניהן לישראל, ומבקשת להצביע בעד הצעותיה בצורתן החדשה שהוא עומד להסביר לי. כנראה שפנה לכל המדינות אשר נמנעו מהצבעה בעצרת הקודמת, כי הזכיר שיחות עם

5. ראה מס' 375.

295

1. ראה מס' 254 והערה 1 שם.
2. המכתב בתיק 130.02/2424/12.

שודיה ועם טורקיה. לא עולה על דעתו שמי שהוא שנמנע אז יכול להצביע הפעם נגד דרישות איטליה המוקטנות בהרבה.

(ב) ואלה הן הצעות איטליה:

אריתריאה. שלמות הארץ ועצמאות מידית, זאת אומרת תיכף אחרי שוועדה בינלאומית (כולל איטליה) תכין חוקה ותעשה את ההכנות; אולי כבר בעצרת הבאה (אחרי זו שתתקיים בספטמבר) ייגמר הכול. בינתיים ימשיכו הבריטים לנהל את ענייני הארץ. בריטניה לא הסכימה לנ״ל, אלא עומדת על חלוקת הארץ וסיפוח חלק גדול לחבש; כנראה (אמר צוֹפִי) יש לה התחייבות כלפי חבש. לשאלתי אם אפשר לתת לחבש מוצא לים בלי חלוקת הארץ הסביר שאמנם אפשרי הדבר, כי נמל עסב נמצא בקצה הדרומי של הארץ וקשור עם חבש על־ידי כביש טוב. איטליה אמנם לא תציע את זאת (כי זה סוטה מהעיקרון של שלמות אריתריאה), אך לא תראה בסידור כזה פגיעה רצינית בעמדתה או באינטרסים שלה וכנראה לא תתנגד ביותר. לעומת זאת תתנגד בחריפות לחלוקת הארץ בין סודן וחבש, בגלל 30,000 האיטלקים תושבי אריתריאה ובגלל הקשר הסנטימנטלי שיש לאיטליה למושבתה הוותיקה. אין צוֹפִי חושב שחבש תצליח לשכנע את ארצות ערב להצביע בעד סיפוח חלק הארץ אליה, בגלל האוכלוסייה המוסלמית של אריתריאה ובגלל העיקרון של עצמאות.

טריפוליטניה. עצמאות אחרי שנתיים (הבריטים דרשו קודם חמש שנים, אך נתקבלה פשרה כנ״ל). בינתיים ועדה בינלאומית (כולל נציג איטליה) שתשגיח על האדמיניסטרציה הבריטית. החלטת או״ם תכלול סעיף קצר הקובע שאחרי הקמת מדינה עצמאית בטריפוליטניה, תבואנה שתי המדינות (טריפוליטניה ואיטליה) באופן חופשי לידי הסכם בדבר האינטרסים המשותפים של שתיהן בשתי הארצות גם יחד. (צוֹפִי הסביר שאין הכוונה להתיישבות איטלקית נוספת, אלא להגנה על האיטלקים תושבי טריפוליטניה, להמצאת מומחים ויועצים מאיטליה, לסידור איזה קשר בין המטבע של שתי הארצות. תקוותו שממשלה של טריפוליטניה חופשית תגיע לידי הסכם עם איטליה כי זו האחרונה משמשת כשוק העיקרי לתוצרתה. גם הבריטים הכירו בזכויות מיוחדות של איטליה בטריפוליטניה בשטח כלכלי.) לעומת כך אין איטליה מתערבת יותר בעניין קירנאיקה. איטליה מסכימה לעיקרון של איחוד (בשלב יותר מאוחר) של כל חלקי לוב למדינה אחת (אולי פדרטיבית), אם כי (לפי דברי צוֹפִי) האוכלוסיה בטריפוליטניה מתלהבת לרעיון זה, ובייחוד לשלטונו של סנוּסִי; אלא זו היא דרישת מדינות ערב (אף־על־פי שגם מצרים שונאת את סנוּסִי, אך מוכנים לשלם מחיר זה תמורת אחדות לוב).

סומלי. דרישת איטליה: נאמנות איטלקית מטעם או״ם. לפי דברי צוֹפִי, אין זו ארץ עשירה או חשובה מטעמים אסטרטגיים; אלא זהו עניין של רגש ופרסטיג׳ה לעם האיטלקי (שישתפו גם אותו במשהו בהנהלת העמים הנחשלים); וגם עניין של פרסטיג׳ה של הממשלה האיטלקית כתריס בפני ביקורת הציבור על כשלונה הגמור בעניין המושבות.

עד כאן הצעות איטליה.

(ג) סיכויים באו״ם. צוֹפִי בטוח בתמיכה מלאה של אמריקה הלטינית. כמו־כן מקווה הוא לתמיכת הערבים בהצעות [ה]איטלקיות לגבי טריפוליטניה ואריתריאה; לגבי זו האחרונה קיימת הצעה נגדית של בריטניה (החלוקה), וכנראה שאין צוֹפִי בטוח בתוצאות (כי לא נתן תשובה ברורה לגבי עמדת ארצות־הברית ומערב אירופה, אם כי

בעיתון פורסמה ידיעה כאילו ארצות־הברית נסוגו מהצעת חלוקת אריתריאה ותומכות בעצמאותה). כמו־כן חושש צופי לתוצאות התנגדות הגוש הסובייטי בקשר עם הרכב הוועדות הבינלאומיות; כי הגוש האנטי־סובייטי בוודאי לא יתן בהן מקום לנציג מהגוש הסובייטי. (כתשובה לשאלתי הסביר שנציגות הגוש הסובייטי אינה בניגוד לאינטרסים של איטליה במושבות עצמן; להפך – זה היה מחזק את הפיקוח על מעשי האדמיניסטרציה הבריטית; אך בתור שותפה לאמנה האטלנטית אין איטליה יכולה להציע או לתמוך בנציגות סובייטית. אגב, ציר יוגוסלביה אמר לו שבעצרת זו תפעל ארצו באופן עצמאי.) אך עיקר חששות צופי הוא בעניין סומלי; כי בנקודה זו כנראה אין הסכם עם הערבים, והוא חושש לצירוף הגוש הסובייטי, רוב עמי אסיה וערב, ועוד. על כן יהיה הרוב הדרוש תלוי אולי בקול אחד, והוא מבקש במפורש ש"נעזור לאיטליה", זאת אומרת שנצביע בעד. כאמור, לא עלתה על דעתו האפשרות של הצבעתנו נגד איטליה, זאת אומרת של עמדה עוד פחות ידידותית מזו שנקטנו בה בפעם הקודמת.

אם כי צופי מקווה לרוב הדרוש לגבי עצם הסידור המוצע באריתריאה ובטריפוליטניה, הרי חושש הוא לתסבוכת בשאלות לוואי (כגון: הרכב הוועדות) אשר על־ידי תכסיסים פרלמנטריים אפשר לנצלה כדי למנוע את הרוב הדרוש מכל הצעה ולגרום לדחיית כל החלטה. (בקשר עם זה התאונן צופי על חוסר מעשיות פוליטית של הערבים המצביעים נגד פשרות טובות אם כי כתוצאה מכך יתקבל משהו גרוע יותר!) פירוש הדבר יהיה – המשך האדמיניסטרציה הבריטית בלי כל פיקוח, ומזה הוא פוחד, כי הבריטים יוכלו לנצל את התוהו ובוהו כדי ל"סדר" גם את יתר המושבות, כמו שעשו בקירנאיקה: להמליך איזה ראש שבט הכפוף להם וכן הלאה. בכלל צופי דיבר במרירות ובגילוי־לב על התנגדות הבריטים לדריסת־רגל איטלקית באפריקה כעל הסיבה העיקרית של הפסד המושבות על־ידי איטליה, על תכסיסי הבריטים בבימוי הפגנות אנטי־איטלקיות וכו׳. אם יקחו מאיטליה את הכול (בשטח המושבות), הרי לא יהיה לה מה להפסיד ויהיה טבעי שתעשה יד אחת עם הערבים וזה יוכל להתנקם גם בבריטים: כך אמר צופי לבריטים (אך ייתכן שחזר על דבריו אלה בפני גם כאזהרה לנו).

(ד) תשובתי לצופי. נתתי לו להרצות כשעה בלי התערבותי, פרט לשאלות אחדות לשם הבהרת עמדתו. אך לבסוף היה עלי להשיב. סקרתי את הצבעותינו בעצרת האחרונה ואת העקרונות שגרמו להן (בהתאם לתזכיר אבא אבן),[3] והדגשתי שהיה זה ויתור בגלל אהדתנו לאיטליה כשהסתייגנו במקום להתנגד בסעיפים הנוגעים אליה. אמרתי שטרם קיבלתי ידיעות על עמדתנו בעצרת הבאה, אך לאור העקרונות הנ"ל שלנו נראה לי כי לא תהיה התנגדות מצדנו לסידור המוצע בטריפוליטניה ובאריתריאה (כולל מוצא לים בשביל חבש כנ"ל); אלא שהקושי יהיה בעניין סומלי ואולי בהרכב הוועדות. על־כל־פנים הבטחתי למסור לממשלתי תיכף ומיד את הצעות איטליה ולהסביר במיטב יכולתי את עמדתה כפי ששמעתי עליה מפיו.

(2) הערותי לדרישות איטליה ולהצעות מר אבא אבן.

אם כי בתשובתי לצופי דיברתי רק על עמדתנו בעצרת הקודמת, יש בידי התזכיר האחרון של מר אבן (בהעתק שקיבלתי ממר הירש חסר התאריך, אך התזכיר נכתב

3. אבן אל שרת, 2.6.1949, 130.02/2404/9. ראה גם הערת־עורך, עמ׳ 56.

אחרי תזכירו מ־22 באבגוסט);[4] והנה, הצעותינו מזדהות עם הצעות איטליה החדשות בעניין אריתריאה (כי איטליה לא תתנגד, כאמור, למוצא לים מצומצם לחבש בעסב, הגורם לסיפוח שטח קטן מאוד – וזה בכיוון הצעתו האחרונה של מר אבן), וגם בעניין טריפוליטניה (כי גם אנו הכרנו בעצרת הקודמת בזכויות איטלקיות בשטח הכלכלי). לעומת כך בעניין סומלי מציע מר אבן להרחיק לכת ולהצביע נגד הנאמנות האיטלקית. כמו־כן דורש מר אבן הרחבת הוועדות הבינלאומיות (אני מניח שהכוונה היא לכלול נציגי הגוש המזרח־אירופי), וזה אמנם אינו מכוון נגד איטליה, אך, אם יגרום לדחיית כל החלטה – יפגע באיטליה בעקיפין, כנ"ל. (אגב, דחיית כל החלטה תפגע גם בפרסטיג'ה של האו"ם, כפי שהסביר יפה מר אבן בסוף תזכירו.) יוצא שבקשות איטליה שהן בניגוד להצעות מר אבן הן שתיים: שנצביע בעד הנאמנות האיטלקית בסומלי; שלא נתעקש בעניין הרחבת הוועדות, אם זה יגרום לדחיית כל החלטה.

הנני מציע לתמוך בעצרת או"ם בדרישות הצנועות הנ"ל, שאינן עומדות בניגוד לאינטרסים ישירים של ישראל, ובנקודה אחת – חיזוק השפעה איטלקית בטריפולי־טניה – אף מזדהות עם טובת המיעוט היהודי שם, אשר כבר פנה (באמצעות הרב פרלצווייג[5] ומר קנטוני[6] כנציגי הקונגרס העולמי) לממשלה האיטלקית בבקשת הגנה עליו. אין צורך בנימוקים רבים כדי לעזור ולגמול טובה לאיטליה אשר עזרה לנו הרבה בשנים האחרונות, ועדיין ממשיכה לעזור, ואשר מצפה למעשים ידידותיים מצדנו נוסף למליצותינו על עזרה, כפי שנרמז לנו לא פעם. לעומת כך מציע מר אבן לא רק להמשיך בקו שנקטנו בו במאי שנה זו, אלא אף להחריף את עמדתנו נגד דרישות איטליה. אין להצדיק קו כזה אלא על־ידי נימוקים מכריעים. בתזכיריו השונים של מר אבן הנני מוצא בעיקר שני נימוקים: (1) עקרון העצמאות של העמים המשועבדים (ואם נאמנות הכרח היא – הרי רק נאמנות ישירה של או"ם) והרושם שדבקותנו בעקרונות תעשה באו"ם; (2) הזדהות עם עמדת עמי אסיה בכלל ואלה של המזרח התיכון בפרט והרושם של הזדהות זו עליהם. ארשה לעצמי כמה הערות לגבי הנימוקים האלה.

(1) עם כל האהדה לעמים משועבדים הנני מניח שאין כוונתנו להיאחז בעקרונות מופשטים בכל מחיר ובכל התנאים. הרי טרם עברו שנתיים מזמן שהבריטים טענו נגדנו בשם עקרון העצמאות, בשעה שרצו לפייס אויב על חשבון ידיד! הפרט יכול לדבוק בעיקרון בחינת יקוב הדין את ההר, וכך גם עשו לא פעם אישים יהודיים (כגון ויקטור גולנץ) בגמלם לגויים טובה כנגד רעה; אך התלך מדינה בדרך זו? ישנם חסידי אומות העולם, אך הנוכל להרשות לעצמנו לצאת דופן כ"אומה חסידת עולם", בזמן שיתר המדינות, קטנות כגדולות, פועלות לטובתן או לטובת בני בריתן; בזמן שאיש כמו ד"ר אוואט מצביע נגד מצפונו לפי הוראות ממשלתו שמקורן בשיקול פוליטי?

כי על כן אני מניח שהעיקר בשבילנו אינו עצם קיום מצוות העצמאות או נאמנות ישירה של או"ם, אלא הפגנת דבקותנו בעיקרון זה על־מנת לרכוש את לב המדינות הקטנות באו"ם ולתפוס מקום – אולי מקום בראש – בין המדברים בשמן. האם הצלחנו או נצליח בזאת? בלי ספק גרמה עמדתנו בעצרת בחודש מאי לסנסציה פוליטית

4. מס' 235.
5. מוריס ל. פרלצווייג, ראש המחלקה ליחסים בינלאומיים של הקונגרס היהודי העולמי ונציגו ליד מוסדות או"ם.
6. רפאלֶה קאנטוני, נשיא איחוד הקהילות היהודיות באיטליה וחבר הנהלת הקונגרס היהודי העולמי.

ולמחיאות כפיים. זה נעים וחשוב; אך האמנם גרמנו לעליית נשמה מוסרית בעצרת? הלא למסתכלים מהצד (כולל את אלה שטפחו על שכמנו אחרי ההצבעה) היה ידוע שיש לנו גם נימוק פוליטי לקו שלנו (נימוק שמר אבן גם הדגיש אותו בשיחותיו בלייק־סאכסס – למשל עם השגריר האיטלקי) והוא: להתקרב לערבים; והם בוודאי פרשו את עמדתנו כדבקות במוסר על חשבון הזולת ולהנאה עצמית – ובזה אין חידוש בחיי או"ם, ואף לא משום עליית נשמה. תמיכתנו ברצון האוכלוסיה במושבות איטליה ובמוצא לים לחבש לא תשכנע לאור התנגדותנו לרצון הפליטים הערביים לחזור לישראל ולדרישות מוצא לים למדינת עבר־הירדן; אך תוכל לשמש כנשק נגדנו בידי מתנגדינו כשיגיעו לדיון בבעיית ארץ־ישראל. יש לנו אמנם נימוקים כבדי משקל לעמדתנו בעניין ארץ־ישראל, אך נימוקים אלה אינם בשטח העקרונות האידאליסטים שאנו כאילו דבקים בהם. כולנו תקווה שביום מן הימים תתפוס ישראל מקום מכובד בין שופטי צדק שבאו"ם, אך ספק רב אם יכירו בזכותנו לאיצטלה של שופט כל זמן שעלינו להופיע בפני אותו בית־הדין כמתדיינים, ויש אומרים – כנאשמים.

(2) הנימוק המכריע לעמדתנו בעבר ולהצעות מר אבן לעתיד, הוא כנראה השאיפה להתקרבות לעמי אסיה ולערבים, הפגנת השקפת עולמנו המזרח־תיכונית. אילו הצלחנו בכך – היה כדאי לשלם את המחיר ששילמנו ועוד נשלם: יצירת לוב עצמאית בקרוב (אשר בוודאי תזדרז להצטרף לליגה הערבית ולחזיתה נגדנו); כשלון תכנית ספורצה–בווין (אשר אילו נתגשמה היתה מסכסכת את איטליה עם עמי ערב, ומקנה לנו את איטליה כבעל ברית למעשה, ואולי גם להלכה, במאבק התגוננותנו); קרירות לגבינו של ידידינו הטובים בממשלה האיטלקית (כי הרוזן צופי וסיעתו במשרד החוץ, שהם בין ראשי עוזרינו, הם חסידים מובהקים של החזרת השפעת־מה לאיטליה במושבות וכשלון איטליה בשטח זה הוא גם כשלונם האישי). אך האם הצלחנו בשאיפתנו הנ"ל? האם נסיוננו אחרי עצרת מאי מעודד להמשיך, ואף להרחיק לכת בקו שנקטנו בו? ספק רב אם "התגבורת ממחנה האויב" שהערבים שמחו לה כל כך, כדברי מר אבן, השפיעה כחוט השערה על עמדתם של הערבים כלפינו (אחד מהם אף אמר בו במקום למר ארזי שהם ידאגו לכך שלא נקבל שום קרדיט בעולם הערבי בגלל עזרתנו), או על עמדתם למעשה של עמי אסיה האחרים. לאור הנסיון הזה מתקשה אני להבין על סמך מה מקווה מר אבן שהפעולה שהוא מציע "עלולה לעשות על הערבים רושם כביר". וחבש? בחודש אבגוסט ביקר ציר חבש בקהיר במדינות ערב כדי לעשות אתן יד אחת. כנראה שגם כאן לא השפיעה "הנקמה הנאה" (כדברי מר אבן) שנקמנו בחבש על־ידי תמיכתנו: הקוזאק לא התבייש.

לעומת כך עובדה היא שכשלון תכנית ספורצה גרם למפנה בעמדת איטליה, שנתייאשה מהסידור הרצוי לה נגד רצון הערבים, ועל־כן התחילה לחזר אחריהם לשם הסכם (על כך רמז צופי היום כנ"ל), והרוזן ספורצה אמר זאת בפה מלא בפרלמנט ושיבח את "העם האציל [הערבי]"[7] (נוסח נאומו נשלח בזמנו למשרד החוץ שלנו). ציר איטליה בקהיר שוחח זה עתה עם עזאם פחה, וזה האחרון גם פירסם הודעה על שמחתו על כך שהערבים הצליחו לשכנע את איטליה בצדקת עמדתם. הסכם בשטח זה מעודד הסכמים בשטחים אחרים; ואני חושש ממפנה חמור בעמדת איטליה כלפינו, ומה גם שנצטברה בלב הקובעים את עמדתה מרירות נגדנו בגלל הצבעתנו (מרירות

7. בחוזר הודפס בטעות: "העברי". תוקן על־פי נוסח המכתב המקורי.

שהתפרצה בדברי הרוזן קסטלני ממשרד החוץ לרב פרלצווייג ולמר קנטוני, בשעה שטענו השבוע לפניו לטובת יהודי טריפולי), והלא ממשלת איטליה עזרה לנו לפנים משורת הדין, ואם גם אין מקום רב בפוליטיקה להכרת תודה – הלא עדיין זקוקים אנו לעזרה זו גם בעתיד! יתר על כן, לאיטליה השפעה ניכרת במדינות של אמריקה הלטינית: כרגע מבקרת בארצות אלה משלחת איטלקית חשובה (סגן יושב־ראש הסינאט וסגן שר החוץ) לשם חיזוק הידידות והעזרה ההדדית. התקרבות איטליה לגוש הערבי יכולה בנקל לקרב לגוש זה גם את אמריקה הלטינית.

כנראה חושב מר אבן בעיקר על תוצאות הפגנתנו לאורך הזמן. כדבריו "על ישראל לזכור שהשפעה מערבית עלולה לחלוף והעמים יישארו ויתקיימו ואנו זקוקים לאהדתם". אינני משוכנע שיחסי עמים מושתתים על אהדה ועל זכר הטובות שקיבלו פעם בעבר, ולא על שיקול הכוחות והאינטרסים בהווה. אך – וזה העיקר – האמנם נוכל להרשות לעצמנו בשלב המכריע של מאבקנו את הראייה לאורך הזמן על חשבון התוצאות המידיות? "השקפת עולם המזרח־תיכונית" יגיע זמנה בשבילנו כשהמזרח התיכון ישלים עם קיומנו ויפסיק את מזימותיו לבלוע אותנו חיים. עד אז שומה עלינו קודם כול להחזיק מעמד ובשביל זה לשמור על ידידינו המעטים שאחד הטובים בהם היתה איטליה, העלולה (אם מותר גם לי לנחש את העתיד) לרכוש לה מקום חשוב, אולי מכריע, בים התיכון, זמן רב לפני שתחלוף ההשפעה המערבית.

לאור הנאמר לעיל הייתי מבקש לשקול היטב אם לא כדאי לנו לעשות מאמץ כדי למנוע מפנה מסוכן בעמדת איטליה כלפי הערבים וכלפינו, או לכל הפחות להחלישו – אם טרם איחרנו את המועד. למען מטרה זו כדאי וכדאי לפי עניות דעתי להמתיק את הדין העקרוני בשאלת הוועדות ובייחוד בעניין סומלי. הרי העצמאות לא באה בחשבון לכל הדעות: השאלה היא רק אם נאמנות ישירה של או"ם (אשר ספק רב אם האו"ם מוכשר להגשימה) או נאמנות איטלקית בפיקוח או"ם. אינני מבין מהו העוול הגדול בנאמנות זו בשעה שאפריקה מחולקת רובה ככולה בין מעצמות זרות; או מהי הסכנה הכרוכה בנאמנות זו בשטח שאינו בעל ערך איסטרטגי במאבק בין המערב והמזרח? לעומת כך אם תידחה ההצעה האיטלקית בקול אחד או שניים לרגל הסתייגותנו (וזה כנראה לא מן הנמנע בהתאם להסברת צופי כנ"ל), הרי תוצאות האכזבה של הממשלה האיטלקית יכולות להיות רציניות בשבילנו; לא כל שכן אם נצביע נגד איטליה. כאמור, אפשרות זו אינה עולה על דעתם של האיטלקים; כי הלא הסתייגותנו בעצרת הקודמת מוכיחה שאין מצפוננו גורס התנגדות דווקא. הצבעתנו נגד איטליה תתפרש אפוא כפעולה עוינת בלתי מוצדקת וטבעי יהיה שתגרום למרירות חמורה."

להלן קטעים ממזכר מיום 9 בספטמבר 1949 של מר גרשון אבנר (לשעבר הירש), מנהל מחלקת מערב אירופה, אל המנהל הכללי.[8]

"כפי שידוע לך, הביאה גישתנו לבעיית המושבות האיטלקיות לשעבר בעצרת האחרונה לביקורת רשמית ובלתי־רשמית רבה ומרה מצד חוגים רבים באיטליה כלפינו.

העזרה שאיטליה נתנה לנו בשעות הדחק בשטחים שונים מהווה פרק שאינו ידוע ביותר אצלנו ולא הגיע לפרסום רב. בכל זאת, עובדה היא, שמאז העלייה הבלתי־ליגאלית ובפרט לאחר ה־15 במאי, התייחסו האיטלקים אלינו באהדה רבה

8. המזכר בתיק 130.02/2424/12.

והממשלה עצמה עיניה בפני פעולות בלתי־חוקיות רבות אשר בוצעו על־ידי אנשינו בשטח המדינה. העברת עולים, קיום מחנות שונים, העברת מגויסים, אפשרויות לאימון טייסים, העברת נשק, מכירת אניות לצורך זה וכו׳, כל אלה נתאפשרו לנו באיטליה, לא בלי ידיעת השלטונות.

גם כעת מורכבים היחסים עם האיטלקים בשטח המעשי בעיקר מדרישות שונות מצדנו – שוב קניית נשק, שחרור נשק שנקנה כבר, העברת אניות לצי ולשרותים האזרחיים, התחשבות בעמדתנו בעניין ירושלים, קבלת עמדתנו בעניין עתיד בתי־הספר הדתיים האיטלקיים (חופש החינוך וכו׳), ולבסוף, יחס הוגן בענייני פיצויים לאזרחים איטלקיים ולמוסדות איטלקיים עבור נזקים שאנו גרמנו להם.

בכל אלה אנו באים אל האיטלקים בדרישות ואילו אכזבתם קשה שבעניין האחד החיוני להם, עניין המושבות, לא היינו מוכנים להתחשב בהם.

כל הפירושים וההסברים שניתנו באמריקה וברומא לא שיכנעו אותם. הם מבינים שעשינו מה שעשינו מתוך דבקות בעקרונות נעלים של מתן עצמאות לשטחים קולוניאליים והסתכלות על הדברים מתוך גישה ים־תיכונית אשר הביאה אותנו לעמדה סמוכה לזו של משלחות ערב. הם טוענים שאינם מוכנים להתפשר ולהבין זאת. אינם רואים כיצד השלום בין יהודים וערבים קודם אף בשעה אחת על־ידי קומבינציה אנטי־איטלקית. טוענים שמדינות ערב מסרבות לעת־עתה להכיר במדינת ישראל, לכרות שלום אתנו, וקשה להם להשתכנע שעמדה עקשנית זו לגבי מדינת ישראל עלולה להשתנות על־ידי הזדהות אתם, אפילו בנקודה שהיא להם חשובה מאוד.

האיטלקים מעריכים את דבקותנו בעקרונות נעלים, אולם טוענים במרירות ש(לא) טוב להתחיל דרך זו על־ידי בגידה בידיד ממש.״

בתזכירו מה־19 בספטמבר[9] מסכם מר ג. אבנר עמדתו בעניין המושבות האיטלקיות:

[. . . . .][10]

בפרשת מושבות איטליה נביא להלן שלוש המלצות שנכללו בתזכיר המחלקה למוסדות בינלאומיים מיום 13 בספטמבר 1949,[11] ואשר אינן בהצעות אשר הובאו בעלוננו:

(1) לדעתנו יש לקבל את ההצעה הבריטית האומרת כי יש להזכיר בהחלטת העצרת על גורל לוב את הקשרים הכלכליים בין טריפולי ואיטליה ואת מצבה המיוחד של העדה האיטלקית בלוב. עמידתנו על זכויות העדה האיטלקית אפשר לקשר עם עמידתנו על זכויות העדה היהודית (סעיף 5ב׳ בתזכירו של מר אבן).

(2) הננו מסכימים לכך שיש לכונן משטר נאמנות ישיר של או״ם בשאר חלקי אריטריאה ובסומאלי. אולם הננו מציעים כי בהחלטת העצרת ייקבע כי מושל שני האיזורים האלה יהיה איטלקי. גם אם הצעה זו לא תעבור, הרי תירשם לפחות כהפגנת אהדה לאיטליה.

(3) הננו מציעים לתמוך בהצעה האמריקאית (סעיף 2ד׳ בתזכירם), לשתף את איטליה בפיתוחה של אפריקה בדרכים אחרות מאשר שלטון ישיר, כגון שיתופה בגוף לפיתוח כלכלי של אפריקה.

9. שם.
10. הקטע מתוך התזכיר לא הודפס כאן. אבנר הביע בו את תמיכתו בכמה מהמלצותיו של אבן וחלק על אחרות. הוא התנגד להמלצת אבן בעניין סומלי ויעץ להימנע בהצבעה.
11. המסמך בתיק 130.02/2424/12.

אינדונזיה

להלן נוסח מזכר קצר מיום 8 באבגוסט 1949[12] של המנהל הכללי אל שר החוץ בפרשה זו:

"עדיין לא ראיתי דו"ח מלא על האופן המשוער בו תובא בעיית אינדונזיה בפני עצרת ארגון האומות המאוחדות. אני סבור שנהיה נוטים, בהתאם לעקרונות כלליים מסוימים, להצביע לטובת ההשקפה האינדונזית, תוך נקיטת עמדה נגד החדירה האירופית באסיה ובעד שחרורם הלאומי של העמים הנתונים לשלטון קולוניאלי. ועוד, הצבעה עם הצד האינדונזי תתן לנו הזדמנות נוספת להראות כי ישנן בעיות אשר עמדתנו כלפיהן זהה עם עמדת הערבים.

עד כאן דברי ההגיון והנטייה הטבעית כאחד, אך דומני כי במקרה שלפנינו חייבים אנו לנהוג אחרת. הולנד היא אחת המדינות הספורות אשר תמכו בענייננו במועצות האו"ם תמיכה עקבית מאז הובא בפני הארגון. אין ספק כי הולנד מצפה כי נשיב לה מידה כנגד מידה ושנעמוד לצדה בעניין אינדונזיה (אם כי בוודאי לא ראתה את תמיכתה בנו כעסק מסחרי) ולדעתי רשאית הולנד לצפות לכך. אני מבקשך, אפוא, לשקול בדעתך את האפשרות שמא ניתן את קולנו בעניין הנידון עם הולנד או, לפחות, נימנע מהצבעה. בסופו של דבר טובתנו דורשת כי נצביע עמה, שכן אין אנו רוצים לעשות לעצמנו שם של כפויי טובה.

בוודאי יש להצטער על כך שאנו חייבים מדי פעם בפעם לשקול נימוקים מדיניים כנגד עקרונות מוסריים, אולם כך דרכו של עולם בימינו."

להלן מחשבה זה הגיב מר א. אבן נמרצות:[13]

"כיוון ששאלת אינדונזיה תתעורר למרות הכול בעצרת, אין אני יכול שלא להטעים בכל לשון של הטעמה עד כמה אני מתנגד לביסוס עמדתנו בשאלה זו על הכרת תודה להולנד. עמדה זו כמוה כנטישת נאמנות לעקרונות, ותוך הבעת תודה להולנד על יחסה אלינו, שמעולם לא היה פעיל ביותר או מכריע, היינו מקריבים עיקרון מוסרי של אחריות לגבי האיזור בו אנו נתונים. כן היינו מאבדים את הסיכויים לשתף פעולה עם ארצות־הברית וססס"ר, ששתיהן מתנגדות להולנדים באינדונזיה והיינו מחבלים ביחסינו עם העולם הלטיני שהוא פרו־אינדונזי מאוד ועם הודו ואוסטרליה התומכות בתביעות האינדונזים; היינו נותנים מהלומה ניצחת לכל מבנה מדיניות החוץ שלנו. ספק אם השכר של ידידות הולנד לא יהיה יוצא בהפסד ירידת קרננו בעיני הכול. מתוך שמירת העיקרון של עין תחת עין היינו מגיעים על־ידי נקיטת עמדה זו לתמיכה בדרום־אפריקה נגד הודו ובמקצת המדינות הלטיניות לטובת פרנקו."

להלן מהערות המחלקה למוסדות בינלאומיים בפרשה זו:[14]

(1) יש לקחת בחשבון שאינדונזיה היא מדינה מוסלמית ובוודאי שתתמוך במדיניות הכללית הערבית, כדוגמת פאקיסטן. סימנים לקו מדיני זה כבר נתגלו בשנים האחרונות.

(2) כן מן הראוי להזכיר את אכזריותם של האינדונזים כלפי ההולנדים בשעת הכיבוש היפני ואחר כך בתקופת המלחמה עם ההולנדים.

12. צריך להיות 30 באוגוסט. המסמך שם.
13. במברק אל איתן, X583, 16.9.1949, 93.01/2202/2.
14. במסמך הנזכר בהערה 11 לעיל.

לפי עדותם של משקיפים נייטרליים, אופיו של המשטר החדש באינדונזיה הוא ריאקציוני.

(3) מסקנתנו היא שהקו הכללי שלנו חייב להיות נייטרלי ויש להימנע מלהאשים את ההולנדים.

בעיית אפריקה הדרומית־מערבית

(תמצית)

מאת מ. ש. קומיי

[. . . . .][15]

(6) הנני להציע כי:

(א) ממשלת ישראל תתמוך בדעה שמנדט מהווה פיקדון בינלאומי ושהממשלה המבצעת את המנדט צריכה להיות אחראית בפני האו״ם. (ב) אל לנו לתמוך בדעה זו על סמך נימוקים משפטיים ואל לנו לקבל את ההשקפה שלהמלצת העצרת יש כוח מחייב כל שהוא. (ג) עלינו להתנגד להצעה להעביר את הבעיה אל חוות־דעתו של בית־הדין הבינלאומי. (ד) עלינו להכריז על עמדתנו העקרונית בלבד בלי להתקיף את ממשלת דרום אפריקה.

המחלקה למוסדות בינלאומיים מצטרפת לדעת מר קומיי בשאלה זו ומוסיפה:[16] ״הננו מתנגדים שישראל תציע, או תתמוך בהצעה, שתחייב את דרום אפריקה להצהיר כי היא מקבלת למפרע את הכרעת בית־הדין הבינלאומי. אין אנו מעוניינים כי בית־הדין הבינלאומי יכְריע הכרעה סופית בסכסוכים הנושאים אופי פוליטי.

יתר־על־כן, חוות־דעת של בית־הדין הבינלאומי בבעיה זו שהיא בעיית חיסול המנדט של חבר הלאומים, עלולה ליצור תקדים מסוכן לענייננו אנו. כזכור, תבעו הערבים כי בית־הדין הבינלאומי יתבקש לחוות את דעתו בשאלת חיסול המנדט הארצישראלי, ולחוות־דעת בית־הדין הבינלאומי בשאלת דרום־מערב אפריקה עלולות להיות תוצאות משפטיות חמורות עבורנו. עלינו אפוא להתנגד שבעיה זו תועבר לחוות דעתו של מוסד זה.״

15. פסקאות 1–5 מתוך התמצית לא הודפסו כאן. הן עוסקות בהשתלשלות היסטורית של הנושא ובטיפול עצרת האו״ם בשאלה. עיקרן מובא במס׳ 254 סעיף ד.
16. במסמך הנזכר בהערה 11 לעיל.

296

ש. גינוסר אל מ. שרת
S. Ginossar to M. Sharett

מברק מוצפן RO6. התקבל: 20.9
נוסח נכנס: 130.09/2356/2

רומא, 19 בספטמבר 1949

למברקך מספר 25.[1] לבקשתי ביקר היום רפאל קאנטוני אצל קרדינל טיסראן לברר אם כדאי לבקש עבורי פגישה לבירור סיכויי פנייה לוואטיקן בדבר משלחת ומשא־ומתן. תשובת טיסראן כדלקמן: עמדתו בעניין ירושלים קרובה לעמדתנו והשמיעה באזני האפיפיור, האפיפיור חושש ליחסי הכנסיה עם הערבים ולכן מסתייג מכל קשרים כאלו, כן מושפע מאוד מקרדינל טארדיני[2] הדוגל בבינאום ירושלים, לכן אין מה לעשות. תשובה זו מאשרת ידיעה ממקור רציני שהוואטיקן מעדיף באין ברירה כפיית פשרה עליו, על כן אינו מעוניין במשא־ומתן. לשאלת קאנטוני לקרדינל מונטיני[3] מהוואטיקן ענה טיסראן שמונטיני פחות אטום מטארדיני, אך אינו מקווה הרבה לרגלי עמדת האפיפיור. תבריק אם רצונך שננסה להתקשר עם מונטיני. דעתי שתנאי קודם לשיחות אנשי הוואטיקן הוא הצעות מפורטות בשאלות שהציג [ה]נו־נציוס. ראה מכתבי ארבעה באוגוסט ביחוד סעיף ז׳.[4]

גינוסר

296

1. שרת הבריק: ״במשרד החוץ יש דעה חזקה שעלינו לנסות דבר אל הוואטיקן ערב הדיון בשאלת ירושלים בעצרת. הנימוקים: (א) לפני כניסתנו לזירת ההתגוששות אתם מותר לנו להפגין רצון טוב ונכונות להגיע להסכם; (ב) בהנחה שבחוגי הוואטיקן מתנגשות בעניין זה שתי אסכולות יריבות, שהמתונה שבהן נתמכת על־ידי גורמים קתולים חשובים בישראל, יהיה בפנייתנו ובהצעות שנביא לסיפוק משאלות הוואטיקן בתחום ריבונות ישראל בירושלים, העברת חיזוק למתונים והרחבת פתח התקווה להתפשרות האפיפיור אתנו . . . ״ (OR25, 17.9.1949, 130.09/2356/1).
2. דומניקו טארדיני, מזכיר המדינה לעניינים מיוחדים של הוואטיקן.
3. ג׳ובאני באטיסטה מונטיני, ראש האגף הכללי במחלקת המדינה של הוואטיקן.
4. ראה מס׳ 173 והערה 6 שם.

297

א. אבן אל ט. לי (ניו יורק)
A. Eban to T. Lie (New York)

Copy: 130.02/2443/3 :העתק

New York, 20 September 1949

Sir,

Pursuant to Your Excellency's communication[1] informing my Government of the appointment of a United Nations Representative for Jerusalem, I am instructed to inform you that my Government will be glad to receive Dr. Gonzales Fernandez[2] and make all possible arrangements for his personal safety.

2. The Government of Israel must however draw your attention to the fact that the terms of reference formulated for Dr. Gonzales Fernandez by the Palestine Conciliation Commission appear to exceed the terms of the General Assembly Resolution adopted on the 11th December, 1948.[3]

3. Paragraph 8, sub-paragraph 4 of that resolution authorises the Palestine Conciliation Commission to appoint a United Nations Representative to "cooperate with the local authorities with respect to the interim administration of the Jerusalem area". The resolution did not specify the nature of the cooperation which the United Nations representative was to render; but it certainly did not authorise him to assume the coordination of any public services. The functions of the United Nations representative clearly cannot exceed those possessed by the Palestine Conciliation Commission itself from whom his authority is derived.

4. Point 1 in the terms of reference defined by the Palestine Conciliation Commission instructs the United Nations representative to keep the Palestine Conciliation Commission informed of any fact of a nature to compromise the task entrusted to it under Paragraph 8 of the 11th December resolution. I am instructed to point out that the only task entrusted to the Commission under that paragraph is "to present to the Fourth Regular Session of the General Assembly detailed proposals for a permanent international regime for the Jerusalem area". Since this task has already been discharged by the Palestine Conciliation Commission's letter A/AC25/1 dated 1st September 1949 (U.N. Doc.A/973)[4] it is difficult to see how it can be compromised.

297

1. ראה מברק מט. לי אל משלחת ישראל בניו יורק, 14.9.1949, 93.03/3055/11.
2. אלברטו גונזאלס־פרננדס, דיפלומט ותיק בשירות החוץ של קולומביה. בשנים 1947־1949 שירת כנציג מחליף של קולומביה במועצת־הביטחון. בסופו של דבר התפטר גונזאלס־פרננדס מטעמים אישיים מהמשרה שהוצעה לו ואת התפקיד מילא זמן מה פ. דה אסקאראטה.
3. ראה נספח א.
4. ראה הערת־עורך, עמ׳ 461.

5. Point 2 of the terms of reference refers to the invitation contained in Paragraph 14 of the General Assembly Resolution of 11th December. This invitation, however, is addressed to "*all* Governments and authorities concerned". Since no functions or responsibilities have been allotted to the Palestine Conciliation Commission in respect of this paragraph of the Resolution, it is clear that none can be delegated by it to the United Nations Representative for Jerusalem.

6. Point 3 of the terms of reference instructs the United Nations representative to ensure conformity with paragraph 9 of the General Assembly's Resolution dealing with "freest possible access to Jerusalem by road, rail or air . . . , for all inhabitants of Palestine ". The same paragraph 9 however expressly limits the functions of the Palestine Conciliation Commission in this respect to reporting to the Security Council any attempt to impede access; it does not confer on the Palestine Conciliation Commission any authority whatever to *assure* that access. Moreover, paragraph 9 expressly anticipates detailed arrangements in this regard to be made by the Governments and authorities concerned. These arrangements have now been made. The entire situation regarding access or otherwise is now governed by Armistice Agreements concluded at the behest of the Security Council under the sponsorship and with the approval of the United Nations Acting Mediator. The Palestine Conciliation Commission or its representatives have no authority to invalidate the binding character of these agreements. In these circumstances the injunction addressed to the United Nations representative by the Palestine Conciliation Commission assuring freest possible access, in apparent disregard of the provisions of the relevant Armistice Agreements, appears to be based on a complete misconception of the fundamental position now prevailing in this regard with the full authority of the United Nations.

7. Point 4 of the terms of reference entrusting the United Nations Representative with the duty of coordinating the main common services has already been dealt with in paragraph 3 above. He clearly cannot coordinate common services which have not been handed over by the Governments concerned to the jurisdiction of the Palestine Conciliation Commission.

8. With regard to Point 5 of the terms of reference, the functions and responsibilities of the Palestine Conciliation Commission in relation to the Holy Places inside and outside the Jerusalem area are clearly and exhaustively defined in paragraph 7 of the 11th December Resolution. The Palestine Conciliation Commission is merely enjoined to present recommendations to the General Assembly which it has already partially done. In no way is the Commission authorised to assume any executive, administrative or supervisory functions in this regard.

9. The terms of reference as drafted thus appear to be *ultra vires* in relation to the 11th December Resolution in which the powers of the Palestine Conciliation Commission and its Representative are exhaustively defined.

With a view to avoiding inevitable confusion which would be regretted by all concerned my Government would urge that the Palestine Conciliation

Commission be asked to reconsider its decision in the light of the above submissions.

I have the honour to be, Yours sincerely,

Aubrey S. Eban
Permanent Representative of
Israel to the United Nations

298

ש. אלישיב אל מ. שרת
S. Eliashiv to M. Sharett

מברק מוצפן 245. התקבל: 21.9
נוסח יוצא: 130.09/2325/4

מוסקבה, 20 בספטמבר 1949

(א) מילואים לשלנו הגלוי.[1] בשיחה רשמית קצרה עם גרומיקו נימקתי במפורט התנגדותנו לתכנית ירושלים.[2] גרומיקו שאל מתי נטשנו תכנית כ"ט בנובמבר, הקשיב להסברתי על הפתרון שלנו ואמר שיש להם עמדה עקרונית ובתחומיה משלחתם בעצרת חופשית לפעול. אינו בקי בפרטי הצעות הוועדה אולם בטוח שיהיה קשר עם משלחתנו. גרומיקו לא פירש עמדה עקרונית מהי. התרשמנו שהוא נמנע מלנסח עמדה. נמיר שאל שוב בעניין המסחר באשראי[3] והדגיש הערך הכלכלי והמדיני להשתתפות ברית־המועצות בפיתוח הארץ לתועלת הדדית. גרומיקו השיב שהדיון בהצעתנו נמשך ואין עדיין החלטה.

[. . . . .][4]

אלישיב

298

1. לא נמצא.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 461, וכן מס' 284 ו־293.
3. ראה מס' 170, הערה 3.
4. משפט אחד לא הודפס כאן.

299

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 22.9 :התקבל .Coded Tel. X589 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/2 :נוסח יוצא

New York, 21 September 1949

(1) Long talk Carl Berendsen[1] whose instructions are support some kind *U.N.* regime for whole city. He interprets this meaning Holies not enough. Had lively discussion with him and assistants and believe they may reconsider. Will have draft memo ready tomorrow.
(2) Ross asked early opportunity analyse Jerusalem plan[2] together. His line as usual we should seek improvements in existing scheme not just throw it away view large Catholic opinion. Clearly U.S.A. tactics at present are dilute plan in our favour and claim compensation elsewhere.

Eban

300

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 22.9 :התקבל .Coded Tel. W411 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/2 :נוסח יוצא

Washington, 21 September 1949

McGhee informed me today they received assurances from all Arab Governments cooperate Survey Commission.

I had long talk Porter who busy private affairs and suspended his work Palestine Conciliation Commission until readjournment. He skeptical possibility implement Jerusalem plan[1] which would cost thirty million dollars yearly. Vatican was main source pressure and Pope disappointed "weakness" proposal. Porter said we must be firm Negev which has future only if remains Israel. He explained this to Arabs. He envisages as possible com-

299

1. קארל א. ברנדסן, נציג ניו זילנד באו"ם.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 461.

300

1. ראה הערת־עורך, עמ' 461.

promise joint development Aqaba, Eilat, harbours. Porter stressed important for us assist Clapp order successfully deal economic aspects Palestine problem. If problem approached only politically outcome will inevitably be unfavourable Israel.

[. . . . .][2]

Elath

301

מ. קרן אל מ. קומיי
M. Keren to M. Comay

Report: 130.02/2451/4 :דין־וחשבון

[Washington], 21 September 1949

Re: Note on conversation with Mr. Wells Stabler, Department of State, on September 20, 1949

I called on Mr. Wells Stabler in order to convey to him the gist of Mr. Sharett's cable No. IW208.[1] Mr. Stabler received the communication with satisfaction and remarked that they had received similar information from Mr. Ford in Tel Aviv. He did not ask any further questions in this connection but started a conversation about the internationalization of Jerusalem. He said that the Department of State regretted that Mr. Sharett appeared to have rejected outright the proposal of the Palestine Conciliation Commission.[2] Of course, they understood that the Israel Government could not accept any proposal which it believed to be against its interests, but he had hoped that Mr. Sharett would voice his criticism in the General Assembly and not refuse even to discuss the plan.

I replied shortly to the effect that public opinion in Israel is vehemently opposed to handing-over the sovereignty over Jerusalem to an international body and that no Government in Israel could accept such a proposal and remain in office for another day. I expressed the hope that a solution could be found on the lines of our proposal of international guarantee for the Holy Places.

Mr. Stabler answered that, although he appreciated our being a democratic State which had to accept the verdict of public opinion, the fate of Jerusalem was not a matter for Israel alone to decide, but that the international community, too, was interested in it. This, he said, was apparently also the opinion of

2. פסקה אחת לא הודפסה כאן.

301

1. ראה מס' 277, הערה 4.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 461, ומס' 293.

the United Nations as shown by the various resolutions recommending international status for the Holy City.

As to guaranteeing the Holy Places only, he remarked that we are apparently willing to give up what was in the hands of the other fellow, as most of the Holy Places were not located in Jewish Jerusalem. Referring to the violent opposition of Jewish public opinion, he mentioned the threats of *Herut* [Freedom Movement][3] and added that it would be catastrophic in the opinion of his Government if *Herut* should break loose again, after having been brought into the fold by the Israel Government with such infinite patience. I concurred but added that *Herut* had now been given a better case for propaganda than at any time since the termination of the Mandate.

In order to prove the utter lack of realism in the Palestine Conciliation Commission proposal, I mentioned the suggestion to curb Jewish immigration into Jerusalem. He agreed and added that in his opinion this matter should indeed be left to the Jews. If we wished to cause a housing shortage in Jerusalem by bringing in 50,000 new immigrants, this should be our own affair.

He considered the Palestine Conciliation Commission proposal as having a good chance to get a two-thirds majority in the General Assembly. The United States would vote for it, as it was, in its opinion, a sound approach to the problem. He thought it probabl[e] that France and Turkey would also vote for the proposal as well as the Catholic states of South America.

302

י. צור אל משרד החוץ
J. Tsur to the Ministry of Foreign Affairs

דין־וחשבון: 130.02/2383/3

בואנוס איירס, כ"ז באלול תש"ט
21 בספטמבר 1949

הנידון: ראיון עם שגריר ספרד – היחסים בין ספרד וישראל וביקורו של עבדאללה אצל פרנקו

בביקורי אצל שגריר ספרד כאן, הרוזן Jeśus María de Areilza Conde de Motrico, שנערך במסגרת ביקורי הנימוסין, זכיתי לקבלת פנים ידידותית ונלהבת העולה

3. מן הסתם מתייחס סטייבלר לדיווחים שהגיעו מישראל על עצרת של תנועת החרות בתל־אביב ב־16 בספטמבר. הדוברים בעצרת מתחו ביקורת חריפה על מדיניות הממשלה בשאלת ירושלים ואף רמזו לאפשרות של חידוש פעילות מחתרתית בעיר.
בשתי מסיבות עיתונאים שכינסו חברי הסיעה בכנסת כעבור ימים אחדים שבו והצהירו על התנגדותם לבינאום ירושלים אך הבהירו כי המפלגה תפעל בשיטות פרלמנטריות ולא תקים מחדש את ארגון האצ"ל. (ראה 21.9.1949, *Palestine Post*, 19.9.1949; *FRUS*, 1949, VI, p. 1392, n. 1.)

בחמימותה על ביקורי אצל החברים האחרים של החבר הדיפלומטי. השגריר שוחח עמי שעה ארוכה, הציג לפני את עוזריו, הבטיח לשלוח לי דברי ספרות ומחקרים בבעיות הכרוכות בקשרים התרבותיים בין ספרד והיהודים והודיע לי על רצונו להחזיר לי את ביקורו בימים הקרובים ביותר.

לאחר שיחת חולין קצרה הציג לפני השגריר בגלוי את השאלה: מה דעתי על הסיכויים להתקרבות בין ספרד לישראל. אמר שממשלתו קיבלה בצער רב את הצבעתנו באו״ם בעניין חידוש הקשרים הדיפלומטיים עם פרנקו[1] והוסיף שהגנרל עצמו הוא ידיד נלהב של היהודים ואף הראה זאת בעבר פעמים רבות וכיום פתוחים גבולות ספרד בפני כל יהודי הרוצה לבוא ולהתיישב בה. ההתקרבות לישראל איננה לגבי ממשלת ספרד בעיה מדינית בלבד, אלא בעיה מוסרית, הרצון לחדש את הקשרים עם התרבות היהודית שיש לה חלק רב כל־כך ביצירתה ובעיצוב דמותה של התרבות הספרדית.

בתשובתי עמדתי על הסיבה העיקרית להצבעתנו. אמרתי, כי אין אנו נוקטים עמדה, בדרך־כלל, לגבי צורת המשטר בארץ זו או אחרת. אנו יודעים כמו־כן כי ממשלת ספרד עשתה את אשר ביכולתה בימי המלחמה, כדי לעזור לפליטים היהודים באירופה. אך עליו להבין, כי היהדות טרם נרפאה מהפצע השותת דם של אבדן של שליש העם בטבח הנאצי. עדיין לא הגיעה השעה לשכוח. ואילו ממשלתו היתה במשך תקופה מסוימת בת ברית – לו גם פורמלית בלבד כדבריו – לאותה הממשלה, אשר עליה רובצת האחריות על הטבח הזה. ייתכן שהמרירות תתרכך במשך הזמן, אך לפי שעה עדיין מוקדם לדבר על כך. אין זה מכוון, אפוא, נגד ספרד וממשלתה, אלא נגד המשטר הנאצי, שצלו עדיין מאפיל על יחסנו למדינה זאת.

מצד שני החזרתי לו שאלה על שאלתו. שאלתי אותו באיזה מידה מעוניינת ממשלת ספרד בחידוש היחסים ובהתקרבות.

כאן פתח השגריר בהרצאה ארוכה על הקשרים בין ספרד והיהודים, על הדם היהודי הנוזל בעורקיהם של רוב האחראים של המדיניות הספרדית, על חלקם של היהודים בספרות ספרד, על הקשר עם היהדות הספרדית בעולם, וכו׳.

אמרתי לו, כי לדעתי יש להתחיל מהתקרבות תרבותית, מהפצת ידיעתה של הספרות הספרדית בארץ, מהפצת ידיעות על הנעשה בישראל בעיתונות ספרד, מחילופי המחקרים בשאלות הלשון והספרות של יהודי ספרד וכו׳. הוספתי כי לדעתי קיימים סיכויים גם ליחסי מסחר, מאחר ששתי הארצות שוכנות לחופי הים התיכון.

שאלתי לבסוף מה הוא יודע על ביקורו של המלך עבדאללה בספרד ועל הקשרים בין פרנקו לבין בית ההאשמים. השגריר נזדרז להבטיח לי, כי לביקור זה אין כל שייכות למדיניות במזרח התיכון. הוא תוכנן על־ידי פרנקו בכוונה אחת: לחזק את מעמד ספרד במרוקו הספרדית. לדבריו מורגשת במרוקו התעוררות לאומנית. בראש ההסתה עומד מנהיג הריפים עבד אל־כרים השוכן כבוד בקהיר והנתמך על־ידי מעצמות זרות (״אפשר רוסיה ואפשר אנגליה״?) לתעמולתו של זה השפעה רבה בקרב המרוקנים. פרנקו רצה, אפוא, לחזק את מעמדו במרוקו ולנצל את יחסי הידידות הקיימים בינו לבין עבדאללה זה מזמן, כדי להעמיד את השפעת בית ההאשמים ככוח שכנגד לעומת השפעתו ההורסת של עבד אל־כרים.

302

1. ראה הערת־עורך, עמ׳ 48.

השגריר חזר והדגיש כמה פעמים, שאין בדעתו של פרנקו להתערב בסכסוכים במזרח התיכון ולתמוך בערבים במלחמתם בישראל.

בסיום השיחה הבטחתי לקיים יחסי ידידות עם שגרירות ספרד ולעודד שיתוף פעולה תרבותי ברוח דבריו של השגריר.

בברכת שנה טובה,

יעקב צור
י. צור
ציר ישראל

303

איגרת בעל־פה מאת ממשלת בריטניה[1]
Note Verbale by the British Government

130.02/2403/12

Tel Aviv, 22 September 1949

Secret

(1) His Majesty's Government regard Israel as a permanent factor in the Middle East. They wish Israel well. But their relations with Israel will inevitably depend to a large extent on Israel's attitude towards her neighbours and the extent to which, as they hope, she will succeed in establishing better relations with them.

(2) Britain is still the major power in the Middle East which in its present state is a vacuum which will certainly be filled if Britain moves out. Whatever name be given to British interests, whether economic, political or strategical, they are all part of one interest, which is the survival of Western civilisation to which Israel professes to belong. His Majesty's Government understand the internal and external political grounds for the Israel Government's present expressions of neutrality between East and West. They do not, however, believe that this neutrality can be maintained. The longer Israel postpones the decision, the more difficult it will be for her to prepare to meet the dual threat of Communist penetration and of armed aggression on the Middle East as a whole.

(3) His Majesty's Government consider that Israel's need is peace with her Arab neighbours. They feel, however, that she greatly underestimates the difficulties in the way of securing it. It is a myth that the Arab peoples are not opposed to Zionism or that the idea of Arab unity is an artificial creation. Israel's estimates of British influence over the Arab leaders are also largely mythical.

303
1. הציר הבריטי בארץ, אלכסנדר נוקס הלם, קרא את האיגרת שלפנינו בפני שרת בראיון עמו ב־22 בספטמבר ומסר לידיו את הנוסח המובא להלן (ראה שרת אל ששון, 26.9.1949, 130.02/2412/26).

(4) His Majesty's Government would like to take Israel more into their confidence than they have done in the past. They did so over devaluation[2] with what they understand were happy results. Earlier they did so in the matter of the reopening of the Haifa Refinery. The result of this last was a series of leakages emanating mainly from Tel Aviv and Haifa, which produced reactions in the Arab countries which gravely upset the hopes of His Majesty's Government. Dr. Eliash's account of his meeting in July with the Secretary of State[3] also leaked, apparently through the Israel Delegation at Lausanne. The first essential for any discussions with Israel about broader matters of policy is that there shall be no leakages, particularly in view of the difficulties of His Majesty's Government in dealing with the Arab States.

(5) On specific points the task of His Majesty's Government would be made very much easier if Israel adopted a more co-operative attitude on Jerusalem and on the question of Arab refugees.

(6) An immediate issue is that of the financial discussions which opened at Tel Aviv on July 1st.[4] His Majesty's Government are greatly disappointed at the position hitherto taken up by the Israel Delegation. This has rendered the discussions sterile and convinced His Majesty's Government that it is today impossible to achieve any progress on the present lines. They maintain the views which have been conveyed to the Israel Delegation by the British Delegation. But without prejudice to these and in the hope that the door may be opened to real progress, His Majesty's Government would be grateful if the Israel Government would now explain fully and in detail what they have had in mind in their frequently expressed desire during the discussions for a "broad settlement". If the Israel Delegation will submit their concrete proposals which would cover all the ground hitherto raised in the discussions, these will be considered by His Majesty's Government.[5]

2. ב־18 בספטמבר הכריזה ממשלת בריטניה על פיחות בשער השטרלינג ביחס לדולר האמריקאי, מ־4.03 ל־2.80 דולר לליש״ט. למחרת פיחתה ישראל את הלירה באותו יחס.
3. מס׳ 140.
4. המדובר בשיחות על עתיד הנכסים וההתחייבויות הבריטיות בארץ־ישראל בעקבות סיום המנדט (ראה חומר על הנושא בתיק 130.02/2457/7).
5. ראה מס׳ 363 והערה 4 שם.

304

ר. רובין אל מ. שרת
R. Rubin to M. Sharett

מברק מוצפן RI174. התקבל: 23.9
נוסח נכנס: 130.09/2296/9

בוקארשט, 22 בספטמבר 1949

משבוע שעבר הפסיקו השלטונות הרומניים להוציא תעודות זהות חדשות לילידי בסראביה ובוקובינה הצפונית ואף אלה מהם שקיבלו נקראו ותעודותיהם נלקחו בחזרה. נינהג כך גם לגבי נתינים ותיקים הגרים למעלה מעשרים שנה ברומניה. בין היהודים פאניקה גדולה ופחד מפני רפאטריאציה לברית־המועצות. הגזרה מקיפה כ־30,000 עד 40,000 יהודים. מציעים גישוש אצל הרוסים ואולי שיחה של השר עם וישינסקי בדבר אפשרות עליית יהודים אלה באם יוגדרו כנתינים רוסיים. יהודים אלה עזבו את רוסיה באורח חוקי במרץ–מאי 1945 ומרץ–אפריל 1946 במסגרת רפאטריא־ציה לרומניה בתקווה שיוכלו לעלות לישראל.

ראובן

305

ר. רובין אל מ. שרת
R. Rubin to M. Sharett

מברק מוצפן RI175. התקבל: 24.9
נוסח נכנס: 130.09/2296/9

בוקארשט, 23 בספטמבר 1949

נתקבלתי היום בלווית אגמי אצל סגן שר החוץ.[1] פתחתי בדרישה נמרצת לתשובה בעניין העלייה כהמשך לשיחה עם א[נה] פ[אוקר][2] והעליתי שאלת יחסה הבלתי־ידידותי של העיתונות ובפרט ה״אונירה״. תשובתו היתה שאין לו מה להוסיף לדברי הגברת אך לו היתה ממשלת רומניה חפצה לשלול את העלייה היתה אומרת ״לאו״ מלכתחילה. אינו נכון להיכנס עמנו במשא־ומתן על ביצוע היות והדבר נוגע לאזרחי רומניה. באשר להגשמה המעשית ביקש להזדיין בסבלנות. התרשמותנו שעכשיו אינם

305

1. גריגורה פריאוטיאסה; ראה דיווח מלא על השיחה במכתב אגמי אל אלישיב, 29.9.1949, 130.11/2493/12.
2. מס׳ 256.

רוצים להיכנס עמנו בקשרים, מתחמקים מפתרון מעשי באיצטלא של העיקרון היפה. הראיון ביקשתי לגברת וקיבלני סגנה באמרו שהיא עסוקה.[3]

רובין

הערת־עורך
Editorial Note

נאום אבא אבן בעצרת האו״ם

ב־26 בספטמבר, בסיום החלק הראשון של הוויכוח הכללי, נאם אבן בעצרת הכללית של האו״ם. את עיקר נאומו הקדיש להצגת עמדתה של ישראל בנושאי הפליטים וירושלים. אבן מסר על החלטת ישראל להשתתף בקרן האו״ם לפליטים, חזר על הצהרות ישראליות קודמות בדבר איחוד משפחות והצהיר על נכונות ישראל, לכשיושג הסדר של שלום, להחזיר מספר מסוים של פליטים כחלק מתכנית איזורית לשיקומם.

בשאלת ירושלים הפריד בין אחריות האו״ם להגנה ופיקוח על המקומות הקדושים לבין הצורך להבטיח את מלוא זכויותיה המדיניות של האוכלוסייה היהודית בעיר. הוא הבהיר כי השמירה על המקומות הקדושים והזכויות הדתיות היא ההצדקה היחידה לכל צורה של פיקוח בינלאומי בעיר וכשתיפתר שאלה זו יש לפתור את שאלת היחסים המדיניים בירושלים בהתאם לעקרון ההגדרה העצמית.

אבן עמד על הקשר התרבותי והלאומי בין יהודי ירושלים ומדינת ישראל ומתח ביקורת חריפה על תכנית הבינאום של ועדת הפיוס, שהציעה לאסור על יהודים מחוץ לירושלים להתיישב בעיר.

בסיום נאומו הודיע אבן שמשלחת ישראל ״תציע כי העצרת תגביל את עניינו של ארגון האו״ם לשמירה על המקומות הקדושים; תביא לידי הסכמים בין ארגון האו״ם וממשלת ישראל הדרושים לקיום שמירה זו ותעניק הכרה בינלאומית מלאה למעמדה המדיני של ממשלת ישראל כממשלתה של ירושלים״. (ראה, *GAOR*, *4th Sess.*, *Plenary*, 229th Meeting, pp. 92-95; נוסח דברי אבן גם בתיק 93.03/3037/13).

3. בתשובה הורה איתן לרובין לחדול עד להודעה חדשה מלבקש ראיונות אצל א. פאוקר ולהימנע ממאמצי שידול נוספים בנושא העלייה (מברק IR100, 28.9.1949, 130.09/2296/8).

306

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)

M. Sharett to A. Eban (New York)

מקור: 93.03/64/2

תל אביב, ג׳ בתשרי תש״י
26 בספטמבר 1949

אבא היקר,

במברק שהכתבתי הבוקר,[1] ראשון לשנת תש״י, ואשר אקווה כי הגיע לידיך לפני עלותך על הדוכן הרם והנישא,[2] הזהרתיך בין השאר שלא תמליץ או תתחייב על הקמת מכשיר חדש של תיווך או פישור מטעם או״ם, אלא תסתפק בהצעה, שהעצרת תפנה אל שני הצדדים בקריאה שיתפשרו בינם לבין עצמם.

הגעתי למסקנה זו לאחר שיקול רב ומתוך בדיקת הנסיון שרכשנו עד כה לגבי מכשירי התיווך למיניהם. נוכחתי לדעת, כי לא תצמח לנו תקנה מהחלפת ועדת הפיוס הקיימת בטובה ממנה או מהכנסת שיפורים בשיטת התיווך, אלא מוטב לנו, אם רק יעלה בידינו להביא לידי חיסולה הגמור של ועדת הפיוס הכושלת, להשאיר את החלל ריק ולהעמיד את הצדדים זה מול זה ביחידות.

שיקול דעתי מבוסס, כאמור, על הנסיון. עברו עלינו שלושה שלבים של תיווך: פרשת ברנאדוט, פרשת באנץ׳ ופרשת הוועדה. עם כל ההבדלים שבסמכות, בגישה ובנושא הטיפול, צד שווה אחד היה בקו פעולתם של שליחי או״ם אלה: הם לא הסתפקו במאמץ לקרב את שני הצדדים ולהשרות עליהם רוח פשרה והסכם, אלא יזמו פתרונים משלהם. עשה זאת ברנאדוט באופן המובהק ביותר ובתוצאות שחישבו להמיט עלינו אסון. עשה זאת באנץ׳ בפרשיות המשא־ומתן על שביתת־נשק עם מצרים ועם סוריה. זוממת לעשות זאת, לפי הודעתה המפורשת, ועדת הפיוס.

והנה בכל מקרה ומקרה שהמוסד המתווך נטל יזמה כזו בידו, יזמתו היתה בכללותה לרעתנו. יתר־על־כן, בהיותה פשרה מוצעת, כביכול, בסמכות או״ם ונמסרת בעת ובעונה אחת לידיעת שני הצדדים, הרי במידה שלא יכולנו לקבלה היא לא הכשירה אלא הכשילה את ההסכם. לברנאדוט המנוח כבר אצלתי את ברכתי לעיל. ועדת הפיוס כבר היתה למפגע חמור לנו ולעניין השלום על־ידי שיטות נוהל שנקטה ועמדות שקבעה למעשה. ברור לנו לאן מועדות פניה בהצעות שהיא מאיימת לנסח עם חידוש פעולתה ומה יהא תפקידן וגורלן של הצעות אלו.

אפילו באנץ׳, אשר התחשב בעמדתנו יותר מכל אחר, גרע ממנה בהכרח בכל מקרה כשבא לנסח את פשרתו, ומשהשמיע את הצעותיו באוזני שני הצדדים נבצר מאתנו להשכיחן. לקח זה למדנו בייחוד בפרשת סוריה. אם למרות כל אלה לא היתה פגיעת פשרותיו היזומות של באנץ׳ כה רעה בנו, הרי זה משום שהנושא היה שביתת־נשק גרידא, אשר עם כל חשיבות תוצאותיה המעשיות אין הכרעותיה חותכות גורל. לא כן הסכם על שלום של קבע, אשר כל פשרה גרועה שתהא מונחת ביסודו עלולה להיות

306

1. Y275, 26.9.1949, 93.01/2202/2.
2. אבן נאם בפני העצרת הכללית של האו״ם ב־26 בספטמבר; ראה הערת־עורך לעיל.

לנו בכייה לדורות. אני בטוח, שאילו באנץ' היה המתווך במשא־ומתן של שלום, גם פשרותיו היו מכשילות – אם את השלום או את מעמדנו. הקצוות בשאלות הגבולות והפליטים כה רחוקות זו מזו שכל מתווך מוכרח להידחף לחיפוש "שביל זהב" שהוא נתיב יסורים בשבילנו.

מעניין, כי הסכם שביתת־הנשק היחיד שלא נזקק לפשרה יזומה מצד המתווך היה ההסכם עם עבר־הירדן, שיסודותיו העיקריים הוכרעו למעשה במשא־ומתן ישיר בארץ, אשר קדם לוועידה הרשמית ברודוס. ובוודאי לא מקרה הוא, כי בהסכם זה זכינו ברווחים חשובים כמעט באפס מחיר.

אין הדברים מכוונים להסביר לך את חשיבותו של משא־ומתן ישיר. אתה עצמך משכיל להדגיש בפומבי בכל הזדמנות את יתרון פגישת שני הצדדים פנים אל פנים. לא באתי אלא לשלול ולפסול את רעיון התיווך בכל צורה וגלגול שהם.

כן אינני מתברך בלבי כי חלל ריק ללא תיווך יביאנו במהרה לידי שלום של קבע, אבל אין לי כל ספק כי בחשבון סופי מוטב לנו ללכת בדרך ארוכה ובטוחה מאשר בדרך קצרה ומלאה סכנות.

אשמח לשמוע את דעתך ודעת יתר חברי המשלחת. שלך,

משה שרת

307

מ. עליאש אל מ. קומיי
M. Eliash to M. Comay

מברק מוצפן Coded Tel. LI131. התקבל: Recd: 28.9
נוסח נכנס: Inc.: 130.09/2318/5

London, 27 September 1949

Saw Burrows their invitation.

(1) They cabling their delegation Lake Success keep close touch ours, passing information, lines attitude; they would welcome similar instructions our delegation view friendly cooperation.

(2) No final attitude Jerusalem yet formulated but indications negativing Commission's plan,[1] inclining towards our proposals;[2] they expressed satisfaction Schuman's speech[3] similar indication.

(3) They "working hard" matter Suez tankers patiently expecting satisfactory results.[4] Have informed Eban.

Eliash

307

1. ראה הערת־עורך, עמ' 461.
2. פיקוח בינלאומי על המקומות הקדושים בלבד.
3. בעצרת הכללית של האו"ם ב־23 בספטמבר. (ראה *GAOR, 4th Sess., Plenary*, 225th Meeting, pp. 29-32.)
4. ראה מס' 278 ו־320.

308

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מקור: 130.02/2403/12

ירושלים, 27 בספטמבר 1949

למשה היקר שלום רב,

שמחתי מאוד לקבל את מכתבך מ־26 לחודש זה.[1] שמחתי שבעתיים להחלטתך לשתפני בהכנת התשובה לציר הבריטי[2] וכהוראתך נאחזתי כבנקודת מוצא בפסקה שמדובר בה על "דמיונות שווא". להלן כמה דברים שאפשר, לדעתי, להשמיע לעת כזאת באזני ממשלת הוד מלכותו:

(א) אין ספק שיש הרבה מן האמת בדבריו של הציר הבריטי כי "דמיון שווא הוא להניח, שאין עמי ערב אויבים לציונות, שהשאיפה לאחדות היא זמירת זר ושממשלת הוד מלכותו כל־תוכל בהשפעתה על מנהיגי ערב". שלוש השקפות מסתמנות כיום במדינות הערביות – מצרים, עבר־הירדן, עיראק, סוריה והלבנון – הגובלות או השכנות עם ישראל.

ההשקפה הראשונה אומרת שיש לתקוף את ישראל ולמחותה מהמפה בהקדם בטרם שתתבצר ותתחזק מבחינה צבאית, כלכלית ובין־לאומית. העובדה שמדינות ערב במלחמתן בארץ־ישראל הפסידו בסיבוב הראשון איננה צריכה לשמש גורם מעכב או עוצר בעד ההתקפה. להפסד הזה היו גורמים פנימיים וחיצוניים שלא היה לישראל כל חלק בהם והיא הפיקה רק תועלת מהם.

ההשקפה השנייה אומרת, שטובת העולם הערבי דורשת אמנם לתקוף את ישראל ולמחותה מהמפה, אולם יש לעשות זאת כעבור כמה שנים כדי להבטיח את הניצחון. בינתיים חייב העולם הערבי: ראשית – ליישב את סכסוכיו הפנימיים. שנית – לארגן היטב את כוחו הצבאי. שלישית – למצוא סידור רצוי ליחסיו עם כמה ממדינות המערב, ובראשן – אנגליה. רביעית – לפתח כמה מאוצרותיו הטבעיים ולהיטיב את מצבו הכלכלי והחברתי. חמישית – להתלכד בעצמו ולהרחיב את רשת הליכוד עד טורקיה ואיראן ועד פאקיסטאן.

ההשקפה השלישית, שהיא כאילו ריאליסטית יותר, שאומרת, שעל העולם הערבי: ראשית – להשתדל לצמצם ככל האפשר את גבולותיה ואוכלוסייתה היהודית של ישראל: (א) כדי לעצור בעד כל התפשטות טריטוריאלית בעתיד מצדה על חשבון שכנותיה וכל השתלטות כלכלית על שווקי המזרח, (ב) כדי להחזיק בצורה מתמדת כמדינה חלשה שתלויה בכול בחסדי שכנותיה ונמנע ממנה לקבוע לעצמה מדיניות חוץ נפרדת. שנית – מעתה ולכמה שנים להימנע ככל האפשר מכל שיתוף, הסכם והכרה בישראל כדי: (א) להספיק לעמוד על טיב "היצור הזר הזה" שנקרא ישראל ועל נטיותיה הגזעיות וכוונותיה הפוליטיות, (ב) להחזיקה למשך זמן ארוך במצב של

308
1. בתיק 130.02/2412/26.
2. ראה מס' 303.

מתיחות צבאית ואי־יציבות כלכלית וחברתית בתקווה שתיפול מאליה, (ג) לעשות מיקוח עם המערב על חשבון שיפור היחסים בין ישראל לערב. שלישית – והיה כי יתברר כעבור שנים שישראל "עמדה בנסיון בכול", החזיקה מעמד בכול והפכה "בלב ונפש" למדינה מזרח תיכונית שדורשת את טובת עמי המזרח הזה כטובתה היא – לקרבה ולהתפשר אתה.

קשה לקבוע בדיוק מי מהמדינות הערביות, או יותר נכון מי ממנהיגי ערב נוקט כיום בהשקפה הראשונה, מי בהשקפה השנייה ומי בהשקפה השלישית. נדמה ששלושתן נחלת הכלל הן. שלושתן במצב של בדיקה ושיקול אצל כל המנהיגים הערבים – אצל העיראקים כאצל המצרים, הסורים, הירדנים והלבנונים. שלושתן מהוות כיום רקע לשיחות בין המנהיגים הערבים לבין עצמם ובינם לבין מנהיגי המערב. ושלושתן היו הסיבה העיקרית לאי־התקדמות עבודת ועדת הפיוס ולעמדתן המשותפת והקיצונית של משלחות ערב בלוזאן.

(ב) אין זה בגדר סוד "שאין ממשלת הוד מלכותו כל־תוכל בהשפעתה על מנהיגי ערב", אך כמעצמה בעלת אינטרסים חיוניים במזרח התיכון וכבעלת־ברית מדינית, כלכלית וצבאית עם שלוש ממדינות ערב – עיראק, עבר־הירדן ומצרים – איננה מחוסרת כל השפעה על מנהיגי ערב. השאלה כיצד משתמשת היא בהשפעתה "הקטנה" הזאת? דבר אחד ברור לכול: מהמשכת הסכסוך הישראלי־ערבי לא תצליח בריטניה לחזק את שלטונה והשפעתה במזרח הערבי, אלא אם כן תחליט לעשות זאת בכוח הנשק – דבר שאין להעלותו מסיבות רבות על הדעת. נכון שבימי המלחמה בארץ־ישראל ועל חשבון הדמים הנקיים שנשפכו בה הצליחה בריטניה לחזק את שלטונה בסודאן ולוב – אך ספק אם תצליח לקבל על כך את אישורם של מצרים ושל יתר חברי הליגה הערבית. כל מאמציה בנידון זה עד כה עלו בתוהו. גם לאחר הבחירות הפרלמנטריות בנובמבר הבא במצרים והשתתפות ה"ואפד" בשלטון אין להניח, כי האווירה בארץ הנילוס תהיה נוחה יותר להסכם חדש עם אנגליה, ועם אנגליה בלבד, שיכיר באחד הסעיפים שלו בשלטון אנגלי על סודאן או בשלטון עצמאי לסודאן בלתי קשור עם הכתר המצרי. אנגליה איננה כיום המעצמה המערבית הדמוקרטית היחידה המבשרת טובות וישועות למזרח הערבי. לצידה עומדת מעצמה מערבית אחרת יותר אדירה ויותר עשירה והיא אמריקה. אף היא מבשרת טובות וישועות ולא רק למזרח הערבי בלבד, אלא לעולם הדמוקראטי כולו. ונוח יותר למצרים להיות בת־ברית טבעית לאמריקה בעלת הדולר והבלתי־אימפריאליסטית במסגרת הצ׳רטר של או"ם והמלחמה בקומוניזם מאשר להיות בת־ברית לפי הסכמים חתומים עם אנגליה הענייה והאימפריאליסטית והמוסיפה לנקוט במזרח במדיניות של "הפרד ומשול". זאת ועוד אחרת: על אף מאמציה הרבים ונסיונותיה התכופים לא הצליחה אנגליה במשך השנתיים האחרונות להגיע (א) לתיקון החוזים הקיימים שלה עם מצרים ועיראק, (ב) לחתום על חוזים חדשים עם סוריה והלבנון. והסיבה פשוטה: כל המזרח הערבי, לרבות עיראק למרות המלווה האחרון של עשרה מיליון לי"ש, דורש פה אחד את הסתלקותה, כי הוא שואף לא רק ל"אחדות", אלא גם לעצמאות ובריטניה בעניין זה עומדת לו כעצם בגרון. אך אם איננו עומד כעת בתוקף על הדרישה המוצדקת הזאת, הרי לא מתוך אהבת מרדכי כי אם משנאת המן: בתנאים הבין־לאומיים הנוכחיים חושש הוא שאם תפרוש בריטניה מהמזרח, יווצר חלל ריק

שרוסיה, שעומדת על שעריו, תפלוש לתוכו – דבר שמטיל אימה בעיקר לא על העמים הערביים, כי אם על מלכיהם, נסיכיהם ונשיאיהם הריאקציונרים.

(ג) אין זה סוד שההתפתחות הפוליטית הערבית מאז חתמה מצרים על הסכם שביתת־נשק עם ישראל עמדה כולה בסימן של פילוג העולם הערבי לשני מחנות – להאשמי ולמצרי – כשכל אחד מהם חושד ברעהו בכוונות רעות ובשאיפה להטיל את שלטונו על המזרח הערבי כולו. בגלל הפילוג העמוק הזה עומדת כיום "הליגה הערבית" על פרשת דרכים ובל ישלה איש את עצמו, בין אם הוא ערבי בין אם הוא מערבי, שבתנאיו הפוליטיים הנוכחיים של העולם הערבי תוכלנה מדינות ערב לשתף פעולה כנה ואמתית ביניהן או תוכלנה מדינות המערב, ואנגליה בראשן, לקיים יחסים תקינים עם העולם הערבי אלא אם כן:

(א) יחוסל לחלוטין הסכסוך הערבי־ישראלי ויבואו במקומו יחסים תקינים בין שני הצדדים;

(ב) יפותח המזרח הערבי מבחינה כלכלית וחברתית וכמנוף לכך – יישוב הפליטים הארצישראלים בתוכו;

(ג) יבוטלו כל התכניות של "הסהר הפורה", "סוריה הגדולה" וכו' ותובטחנה עצמאותן וסוברניותן של כל מדינות ערב הקיימות.

(ד) אין לראות לדעתי:

(א) בהודעת ממשלת הוד מלכותו לארצות־הברית שאינה עומדת על קיצוץ הנגב הישראלי,[3] (ב) בעובדה שהציר הבריטי, בשיחתו אתך, לא אמר דבר על הגבולות, – כי בריטניה ויתרה סופית על כל דריסת־רגל בנגב. ייתכן ויש כאן תמרון מחושב: (א) להניח לאמריקאים, כחברים בוועדת הפיוס וכבעלי אינטרסים עולמיים, את היזמה בפתרון בעיית הגבולות בכללה, ובמיוחד – בעיית הנגב; (ב) במקרה של אי־הצלחת אמריקה להשיג ויתורים טריטוריאליים לנסות לקבל מישראל ערובה לשימוש חופשי עבור צבאה וציודה בכבישי ודרכי הארץ הדרומיים שמקשרים את הים התיכון עם עבר־הירדן וים סוף. לתמרון מחושב זה נודעים, לדעתי, שני יתרונות: (א) הוא עשוי לשחרר את בריטניה כבעלת אינטרסים במצרים ועבר־הירדן מן המלכודת שנלכדה בה בין הטענה המצרית למדינה ערבית עצמאית שכוללת את הנגב בחלק השני של ארץ־ישראל לבין תביעת עבר־הירדן לסיפוח חלקיה הערביים של ארץ־ישראל; (ב) הוא עשוי לאפשר לאנגליה לפתח יחסים טובים עם ישראל ועם מדינות ערב בעת ובעונה אחת ולהופיע בשעת הצורך כמתווכת שדורשת טוב לישראל ולערב ושמן הראוי כי תבוא על שכרה ביד רחבה מטעם שני הצדדים.

אקווה, כי שורותי אלו יעזרו לך במשהו בבואך לתת את התשובה, ואם תראה שיש צורך שארחיב יותר את הדיבור על נקודה זו או אחרת – אשמח לעשות זאת לפי הסימן הראשון ממך. ד"ר אסקאראטה צלצל אלי וביקש לראותני. ד"ר ברגמן[4] הזמינני הערב לארוחת־ערב אתו ועם ד"ר אסקאראטה במלון עדן.

בברכת שנה טובה לך, לגב' שרת ולילדים היקרים, שלך בנאמנות,

אליאס

3. ראה .FRUS, 1949, VI, pp. 1342-6

4. אברהם בירן (ברגמן), הממונה על מחוז ירושלים במשרד הפנים ונציג משרד החוץ בעיר.

309

ש. דיבון אל מ. שרת
S. Divon to M. Sharett

תזכיר: 130.02/2403/12

תל אביב, ד׳ בתשרי תש״י
27 בספטמבר 1949

הנידון: מיתוס האחדות הערבית ומיתוס כוח ההשפעה הבריטית במזרח התיכון

להלן הערותי בנידון, לפי הוראותיך.

(1) מיתוס האחדות הערבית

רעיון האחדות הערבית קיים בהכרת שכבה דקה ופעילה של מדינאים, עיתונאים ואנשי ציבור ערביים ובהרגשת שכבה יותר רחבה שהושפעה מהפצת הרעיון הזה. הנסיון להפוך את הרעיון למציאות בצורת ליגה ערבית נכשל מכיוון שרעיון זה לא הגיע לבגרותו ולא היה מבוסס על תנועה לאומית ערבית בעלת תוכן מדיני, כלכלי וחברתי רציני ומאחד.

מתוך אי־הצלחתה ליצור ערכים חיוביים ומאחדים פנתה התנועה הלאומית לדרך השלילה וההתנגדות. שלילת השפעות זרות למיניהן ומלחמה בהן היוותה ומהווה עדיין את התוכן הממשי של התנועה. אולם מכנה משותף שלילי זה לא עמד בפני האינטרסים המנוגדים של הגושים והמדינות הערביות ותולדות הליגה הפכו לתהליך של התפוררות.

הרצון הטוב שפעל בכיוון של איחוד הדרגי בשטחי כלכלה, חברה ותרבות התנגש בהתחרות מדינית של גושים ומדינות, כגון תחרות קהיר–בגדאד עתיקת היומין, באינטרסים כלכליים שונים או מנוגדים של מדינות ערב שאינן מהוות יחידה כלכלית, באי־רצון או אדישות לסיכויי ההתמזגות התרבותית ובחוסר עניין ברעיון האחדות שבא טרם זמנו.

אחדות מדומה זו והתעמולה הצעקנית שמסביבה, יצרו בארצות הערביות מתח שלילי גבוה המכוון נגד השתלטות או התערבות גורמים זרים בענייניהן. מתח זה, שהוא אנטי־ציוני במידה רבה, הסיח אמנם את דעת ״ההמונים״ מעניינים מסוימים שמעצמות ידועות היו מעוניינות שלא ״יטרידו״ את תושביהן, אולם בסופו של דבר פרץ את הגבולות שהוצבו לו והפך למתח אנטי־מערבי ואנטי־בריטי. אין כל ספק, למשל, שהמתיחות שנוצרה במצרים כתוצאה מהמלחמה בישראל הקשתה גם על ממשלת מצרים לנקוט צעדים מעשיים בכיוון הסדר ענייניה עם בריטניה.

בסיכומו של דבר: המתיחות והעצבנות השוררות בארצות הערביות והניזונות מהתנועה הלאומית הערבית הדוגלת באחדות משוללת תוכן מכריחה את הממשלות הערביות להיכנע ״לדעת הקהל״ ומונעת [מהן][1] אפשרות של מדיניות מעשית ונבונה.

309
1. במקור בטעות: ״ממנה״.

כל עזרה הניתנת לרעיונות ולתכניות של אחדות ערבית שלמה או חלקית (כגון "סוריה רבתי" ו"הסהר הפורה") מגבירה את אי־השקט ומרחיקה את האפשרות של היענות הממשלות הערביות להצעות ועצות נבונות של קימום וייצוב המזרח התיכון לטובת העמים השוכנים בו ולטובת כל אלה המעוניינים בשלום האיזור.

הכול שמחו לכריתת שביתות־הנשק עם ישראל. אולם ראוי לציין ששלב זה של השקטת המזרח הושג על־ידי משא־ומתן ישיר עם מדינות ערביות במצב שבו הליגה היתה מפוררת וציוויי האחדות המדומה לא הכבידו ביותר על הנושאים־ונותנים. לעומת זאת נסיון ועידת לוזאן שהתנהלה באווירה של קימום הריסות הליגה הוכיח שברגע שהמדינות הערביות נאלצות לשלם מס לעיקרון של הופעה אחידה, המכנה המשותף המלאכותי מתבסס על התביעות הקיצוניות ביותר.

(2) מיתוס ההשפעה הבריטית

(א) השנים האחרונות הן שנים של ירידת ההשפעה והפרסטיג'ה הבריטית. נוסף לסיבות האובייקטיביות שגרמו לירידה זו יש גם סיבות הכרוכות במדיניות הבריטית באיזור זה. ההישענות והתמיכה המופרזת במשטרים המסורתיים תוך התעלמות מגורמים חדשים שהחלו להופיע על הבמה וסובלנות־יתר כלפי כיוון ואופי התנועה הערבית הלאומית "השלילית", אשר צמצמה בהכרח את חופש הפעולה של הממשלות הערביות, גרמו לתהליך צמצום ההשפעה הבריטית עד כדי פגיעה באינטרסים החיו־ניים של בריטניה כגון דחיית חוזי הברית עם מצרים ועיראק.

אולם למרות זאת בריטניה היא עדיין המעצמה החזקה ביותר במזרח התיכון ויש באפשרותה לקחת חלק פעיל בעיצוב דמותו.

(ב) המושג "השפעה בריטית" כולל את הגורמים העיקריים הבאים:

(1) בידי בריטניה מפתח למחסני נשק הדרוש ביותר לקיום או חיזוק המשטרים הקיימים. עבר־הירדן, עיראק ומצרים תלויות במידה רבה באספקת נשק בריטי וסוריה והלבנון מנסות אף הן להשיגו.

(2) השפעה כלכלית: העובדה שעיראק ועבר־הירדן נמצאות בגוש השטרלינג ושבידי בריטניה מוקפאים סכומים עצומים של שטרלינגים מצריים, פעולות חברות נפט בריטיות ומערכת מבוססת של חברות מתחרות אחרות – נותנות בידי בריטניה מכשיר לחץ ממדרגה ראשונה.

(3) מערכת קשרים מסועפת ומתוכננת הפועלת בכל רחבי המזרח לקידום האינטרסים הבריטיים.

(4) אפשרות השפעה ישירה על שיווי־המשקל בעולם הערבי על־ידי מידת התמיכה והעידוד הניתנים לגוש ההאשמי.

(5) הצורך של הממשלות הערביות במשענת מערבית ולעיתים קרובות – בריטית.

מכל האמור אפשר להסיק שיש עדיין ביכולתה של בריטניה לשכנע וללחוץ לחץ ניכר על המדינות הערביות בכיוון של מתינות וגישה יותר ריאליסטית לבעיותיהן, כולל בעיית ישראל.

השאלה האם תהליך הירידה של ההשפעה הבריטית יימשך או ייפסק תלויה כמובן במסקנות שבריטניה תסיק מנסיונה בעבר.

ש. דיבון

310

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מקור: 130.02/2447/13

ירושלים, 28 בספטמבר 1949

למשה היקר, שלום רב,

יום 19 באוקטובר – כלומר, מועד חידוש פעולת ועדת הפיוס בניו יורק – מתקרב והולך ואנו, עד כמה שידוע לי, טרם החלטנו: אם ניענה להזמנת הוועדה לבוא לניו יורק ואם נאפשר לה להיות מחדש למפגע לעניין השלום כשם שהיתה בעבר על־ידי שיטות עבודתה ועמדות ממשלותיה.

עוד בהיותי בלוזאן כתבתי לך לא־אחת על הצורך בחיסול ועדת הפיוס וחיפושי דרכים אחרות פחות מסוכנות שיביאונו, אולי לא במהרה, לידי שלום של קבע עם מדינות ערב. עמדה זו לא רק לא נתערערה אצלי במרוצת הזמן, אלא להפך הלכה והתחזקה פי כמה בייחוד לאחר הודעותיה המפורשות של ועדת הפיוס בדו״ח האחרון שלה אל העצרת.[1] אם נקרא בין השיטין של ההודעות האלו נמצא שוועדת הפיוס זוממת עם חידוש פעולתה לעשות לפחות שלושה דברים:

(א) להעביר את הבעיה כולה לעצרת,

(ב) להציגנו בפני העצרת כקיצוניים וכגורמים לכשלונה ולאי־היציבות במזרח התיכון,

(ג) לנסח הצעות כאלו לעצרת שידרשו מבחינה טריטוריאלית: ראשית מאתנו לסגת מעמדותינו הנוכחיות בצפון לטובת סוריה ובדרום לטובת מצרים ועבר־הירדן, ומהעצרת – להטיל עלינו את הנסיגה הזאת. שנית – מאתנו ומאת העצרת לאשר את סיפוח החלקים הערביים הנותרים של ארץ־ישראל לעבר־הירדן.

את כל זה תוכל ועדת הפיוס לעשות – אם הכרתי את המצב אינה מטעה אותי – על יסוד שתי הנחות:

(א) שכן נופיע בפניה ב־19 באוקטובר בניו יורק,

(ב) שלא נבוא עם הצעות חדשות ונחזור על תביעותינו הטריטוריאליות הקודמות.

והשאלה הנשאלת היא: מה עדיף לנו – להופיע בפני הוועדה ב־19 באוקטובר או לא? יש מי שאומר, שאם לא נופיע עלול הדבר להתפרש כנסיון מצדנו לחבל בעבודת ועדת הפיוס ולפגוע במרות האומות־המאוחדות, וכן עלול לעורר את חמת ועדת הפיוס ולאלץ אותה להעביר את הבעיה כולה לעצרת – דבר שאינו רצוי לנו. אולם במה דברים אמורים: אם אנחנו לא נופיע ב־19 באוקטובר בניו יורק ולא נתרץ ונסביר את סיבות אי־הופעתנו. אך אין להניח, כי אנו נעשה זאת. יש לנו כמה וכמה תירוצים צודקים שמאפשרים לנו:

310

1. ראה United Nations Conciliation Commission for Palestine, Fourth Progress Report, 22.9.1949 *GAOR, 4th Sess., AHPC, Annex*, Vol. II, pp. 9-14, מסמך או״ם A/992.

(א) להוכיח לוועדה שבמו ידיה עשתה את השיתוף אתה לבלתי־אפשרי ולבלתי־פרודוקטיבי,

(ב) לקבוע, כי הוועדה חרגה מסמכותה וממסגרת המנדט שלה בזה שנקטה בעמדות כאלה ובשיטות נוהל כאלה שלא היתה כלל רשאית כוועדה מפשרת, ומפשרת בלבד, לנקוט בהן.

ואת כל התירוצים האלה ואחרים יש להקדים, לדעתי, ולהמציאם בכתב בעוד מועד – כלומר, לפני ה־19 באוקטובר – למזכיר הכללי של ועדת הפיוס, לד"ר אסקאראטה ששוהה כעת בארץ, כתשובה למכתב הוועדה האחרון אלינו בלוזאן, בו הודיעה במפורש – "שאם לא נשנה את עמדתנו, שאם לא נבוא לניו יורק עם הצעות טריטוריאליות חדשות, נעשה את המשך עבודתה לבלתי־אפשרי, נקשה עליה את השגת השלום ועוד . . ."[2]

נדמה לי שעלינו ללכת בדרך הזאת, שנודעים לה כמה יתרונות, ללא רתיעה:

ראשית – היא תאפשר לנו להופיע בעצרת, במקרה שהבעיה תועבר אליה, והיא תועבר כנראה, כמבקרים וכמתקיפים את ועדת הפיוס ולא כמתגוננים בפני האשמותיה.

שנית – היא תעצור, אולי, בעד העצרת מלקבל כל החלטה או עמדה חדשה ותעורר אותה לחפש דרכים חדשות להשכנת השלום בין ישראל ושכנו־תיה ובמזרח התיכון בכלל.

שלישית – היא תיצור לנו, אולי, את האפשרות להביא לידי חיסולה הגמור של ועדת הפיוס הנוכחית שמייצגת להלכה ולמעשה לא את או"ם אלא את מיניסטריוני החוץ של ארצות־הברית, צרפת וטורקיה.

רביעית – כן היא תיצור לנו, אולי, את האפשרות להביא לידי – וזה העיקר לדעתי – שלילת רעיון הפישור והתיווך בכלל בכל צורה שהיא.

חמשת חודשי העבודה בלוזאן הראו, לפחות לי, כי כל תיווך זר – ויהיה הטוב ביותר, הנייטרלי ביותר והאובייקטיבי ביותר – אם ירצה, וזהו תפקידו, למצוא בעת ועונה אחת פתרונות לשאלות הפליטים, הגבולות והשלום, יצטרך שלא מרצון ולא מכוונה רעה לבוא אלינו, במוקדם או במאוחר, בדרישות לוויתורים – דבר שאין אנו מוכנים לו ויהי מה; דבר שיש בו כדי להכביד א[ת] לב הערבים, להוכיח להם כי צודקים הם בדרישותיהם ולהפוך את הדרך לשלום של קבע – לדרך ארוכה, הרת סכנות וחסרת סיכויים.

נכון הדבר שאם נלך בדרך הזאת המוצעת על־ידי מזה שבועות – ניצור במו ידינו חלל ריק ונעמיד את עצמנו מול הערבים ביחידות. לא רק שאינני נרתע מזה, כי אם מברך אני מצב כזה. אני מאמין שאם לא נביא בעצמנו את השלום – לא יביאוהו לנו אחרים ויהיו אלה מ"חסידי אומות העולם". ובמידה שנעמוד עם הערבים במערכת השלום פנים אל פנים – באותה מידה תקצר הדרך לשלום של קבע בין ישראל ושכנותיה. ברכתי נתונה לאבא אבן להדגשתו בכל הזדמנות את יתרון פגישת הישרא־לים והערבים פנים אל פנים.

אשמח מאוד לשמוע את הערותיך. בברכת חתימה טובה, שלך בנאמנות,

אליאס

2. ראה מס' 281, חלק II, סעיף 3.

311

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

מברק מוצפן W427 .Coded Tel. נשלח: Sent: 29.9; התקבל: Recd: 30.9
נוסח יוצא: Outg.: 93.01/2181/6

Washington, 28 September 1949

At his request saw Rusk today; Wilkins, Stabler, present. He expressed surprise our attitude Jerusalem proposals[1] after he and you reached "full basic understanding" subject.[2] He favours integration New City into Israel life and believes proposals contain this principle. U.S.A. though party to proposals not necessarily bound every detail and ready discuss our objections. He stressed importance prevent rouse emotions Christians, Moslems, this issue and asked our cooperation.

I welcomed his statement on New City's integration Israel but disagreed strongly that this contained in proposals. I added we glad cooperate prevent emotions dominate Jerusalem issue provided its settlement realistic, constructive, guaranteeing our vital interests, otherwise highest considerations self-defence force us press for major showdown on question. Drew his attention sober approach French as expressed [General] Assembly Schuman[3] and omission all reference subject Bevin's speech.[4] Conclusion Rusk agreed my suggestion Eban continue discuss matter their delegation Lake [Success].

Rusk mentioned their concern security U.S.A., other foreigners Jerusalem view extremists' threats.[5] Replied my Government full control situation. However Palestine Conciliation Commission proposals raise new difficulties. They must assist us overcome danger revival extremism Israel connection Jerusalem by revising proposals.

Rusk's conciliatory tone and contents conversation strong indication their awareness weakness position and apparent desire improve it through negotiations prior debate Assembly.

Elath

311

1. ראה הערת־עורך, עמ' 461, ומס' 293.
2. ראסק כיוון לשיחתו עם שרת ב־9 באפריל 1948. ראה תעודות, דצמבר 1947 – מאי 1948, מס' 366 והשווה עם רישום השיחה שלפנינו ב־ *FRUS*, 1949, VI, pp. 1409-12.
3. השווה מס' 307.
4. ראה נאום בווין ב־26 בספטמבר ב־ *GAOR, 4th Sess., Plenary*, 229th Meeting, pp. 76-81.
5. ראה מס' 301, הערה 3.

312

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 30.9 :התקבל .Coded Tel. X613 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/2 :נוסח יוצא

New York, 29 September 1949

Following summary Jerusalem position after first round:[1]
(1) Conciliation Commission report[2] alone and friendless, no delegation spoke in praise.
(2) Latin approach far more practical, less ambitious than in May. Information which I reported from Muñoz[3] appears correct, namely majority have instructions on *binum* [internationalization] Holies only.
(3) French, Dutch, speeches very significant, also response my own far more cordial than in May.
(4) Practical, financial, administrative, difficulties a decisive consideration.
(5) U.S.A. in efforts please local Catholics find themselves out on limb, more Papist than Pope. Are now endeavouring slowly retreat, e.g. Rusk's talk Eliahu [Elath].[4]
(6) Conclusion see fair prospects destroy Conciliation Commission report which in itself would be nail coffin *binum* whether or not any favourable proposal adopted.
(7) However prudent to realize Vatican not yet gone all out and we may yet expect trouble.

Eban

312

1. הכוונה לשלב הראשון של הוויכוח הכללי בעצרת האו"ם שהתנהל בין 21 ל־26 בספטמבר (ראה (*GAOR*, *4th Sess.*, *Plenary*, Meetings 222-229, pp. 3-95. ב־22 בספטמבר, בישיבה שדנה בסדר היום של העצרת, התקבלה ההחלטה להעמיד את נושא ירושלים על סדר יומה של העצרת (ראה שם, עמ' 21).
2. ראה הערת־עורך, עמ' 461.
3. ראה מס' 169.
4. ראה מס' 311.

313

משרד החוץ: ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ

Ministry of Foreign Affairs: Information to Israeli Missions Abroad

חוזר: 130.02/2404/9

תל אביב, ו׳ בתשרי תש״י
29 בספטמבר 1949

סודי ביותר

עמדתנו במושב הרביעי של העצרת[1]
מזכר ראשון מאת שר החוץ

(1) מושבות איטליה לשעבר

השיקולים הכלליים

לגבי בעיה זו, כמו לגבי הרבה בעיות אחרות, הננו נקלעים בין שיקולים מנוגדים זה לזה, הן מבחינת מקומנו במזרח התיכון והן מבחינת יחסינו הבינלאומיים בזירה העולמית. הסיכום הבא של הגורמים שעלינו להביאם בחשבון יעמידנו על כל חומר התסבוכת שאנו נתונים בה:

(א) אנו תומכים עקרונית ובכל הכנות בעצמאותם של עמים משועבדים. אנו חייבים תמיכה זו גם לשמנו הטוב כאומה מתקדמת ושוחרת חירות, אשר בעצמה אך זה השתחררה מעול זר. במיוחד אנו חרדים למקומנו בקרב אומות אסיה והמזרח, שלא נופיע בקהלם כ״גייס חמישי״ – משען למעצמות זרות הבאות להטיל או לקיים את מרותן על ארצות נחשלות, הנאבקות על חרותן. בייחוד חשובה לנו הערכת הודו לעמדתנו.

(ב) לעומת זה, נוכח איבתן הנוקשה של מדינות ערב לישראל וסירובן להיכנס במשא־ומתן של שלום – יתר־על־כן, נוכח ההכרזות הנישנות הנשמעות מבירותיהן על תכונה ל״מחזור שני״ של מלחמה – לא רצויה לנו בתכלית תקומתן המהירה של מדינות ערביות עצמאיות נוספות, אשר תחזקנה את החזית האויבת לנו מבחינה צבאית, מדינית ובינלאומית.

(ג) על־כל־פנים, לא נהיה נשכרים אם יווצר הרושם בקרב הגוש הערבי, כי הפחד מפני ״מה יאמרו״ גדול אצלנו עד כדי כך שבשום פנים לא נעיז להצביע נגד עצמאותה של ארץ ערבית ולכן, מבחינה זו, הם יכולים להתעמר בנו מבלי חשש של תגמול.

313

1. המסמך שלפנינו חובר על יסוד דיון מקיף בישיבת ממשלה ב־13 בספטמבר 1949. התזכיר הובא לידיעת חברי הממשלה וזכה ברובו הגדול להסכמתם. רק לגבי שתיים מהמלצותיו של שרת – בנושא שיתופה של ברית־המועצות במועצת הנאמנות ובנושא הנאמנות האיטלקית בסומלי – היו הסתייגויות לכמה מחברי הממשלה והן נדונו בשנית בישיבת ממשלה ב־4 באוקטובר. חרף ההסתייגויות אושרה עמדתו של שרת בנושא הראשון ובעניין סומלי אף הוחלט להרחיק לכת ולהצביע ישר ובגלוי בעד נאמנות איטלקית בסומלי. (ראה מברקי איתן אל אבן, Y304, Y305, 5.10.1949, 130.09/2329/14.) ראה גם מס׳ 254 ו־295 והשווה מס׳ 318.

(ד) ידידותה של איטליה החדשה לישראל ועזרתה הממשית לנו בהעפלה ובאספקה חיונית מחייבת אותנו להתחשבות רצינית בענייניה החיוניים, כל־שכן נוכח האיבה הערבית. אם נפנה עורף לאיטליה, נדחוף אותה להצטרף אל צרינו במזרח. לעומת זה, לא מן הנמנע שתמורת יחסנו החיובי למשאלות איטליה באפריקה נוכל לגייס את תמיכתה בעמדתנו בשאלת ירושלים כלפי הוואטיקן. כתנועה התיישבותית אנו חייבים בהגנת ענייניהם של רבבות המתיישבים האיטלקים עובדי האדמה בלוב ואולי גם בעזרה להתיישבות נוספת בלוב בשביל עודף האוכלוסיה האיטלקית.

(ה) תמיכתנו ללא סייג בעצמאות לוב הערבית עלולה להתנקם ביחסינו עם צרפת, החרדה לערעור מעמדה בצפון אפריקה כתוצאה מהסרת החייץ בין מושבותיה לבין איזור הליגה הערבית.

(ו) יחסינו עם ברית־המועצות מחייבים אותנו לתמוך בהרחבת היקפה של כל מועצה שתוקם לפיקוח על הכשרת לוב לעצמאות, על־מנת שתכלול גם את גוש מזרח אירופה.

(ז) יחסינו עם ארצות־הברית מחייבים אותנו להיזהר מלהופיע כמסייעים לכניסתו היעילה של הגוש הקומוניסטי לזירת המדיניות של המזרח התיכון.

(ח) גישושי ההתקרבות של אנגליה כלפינו מחייבים אותנו להתאפק מגילויי איבה כלפיה. העובדה שהסנוסי לא גילה עד כה איבה כלפי הציונות או מדינת ישראל אף היא מחייבת לא להתגרות במשטר שהוקם בקירנאיקה.

(ט) ידידותנו המסורתית לחבש מחייבת לכאורה המשך תמיכתנו במוצא לים בשבי־לה. הזדהותה של חבש עם הגוש הערבי כלפינו מחייבת ההפך. לאורך ימים מוטב לנו שתהא לחבש דריסת רגל בחוף ים סוף משיהוו כל חופי ים זה, פרט לאילת, חישוק ערבי רצוף.

מתעוררים עוד כמה שיקולי־לוואי, אך די באלה שנימנו, וזה המוצא המוצע:

ל ו ב

(א) נתמוך עקרונית בעצמאות.

(ב) נתנגד להכרזת עצמאות גמורה לאלתר ונתמוך במשטר מעבר לכמה שנים.

(ג) נתנגד להכרעה בעצרת על איחודה של לוב. נחייב המשך הפרדתה הנוכחית לקירנאיקה, טריפוליטניה ופזאן בתקופת המעבר, ומסירת ההכרעה הסופית לאוכלוס־יית הארצות האלו על־ידי משאל־עם.

(ד) לגבי צורת משטר המעבר נתמוך במשטר של נאמנות אם יוצע או ייתמך על־ידי מדינה שמחוץ לגוש הסובייטי. כלל זה נקבע מתוך שני שיקולים: (א) ייתכן שגוש זה יעדיף נאמנות על פני הסדר אחר משום השתתפות ברית־המועצות במועצת הנאמנות; (ב) לא רצוי לנו להיות התומכים היחידים בנאמנות נוסף על חברי הגוש. אם לא יוצע או לא ייתמך משטר נאמנות על־ידי מדינה שאינה חברת הגוש המזרחי, כי אז לא נתנגד להמשך המשטרים הקיימים, הבריטי בקירנאיקה וטריפוליטניה והצרפתי בפזאן, תחת פיקוח מועצה מיוחדת שהעצרת תקבע את הרכבה. אם יתברר כי הימנעותנו עלולה להכשיל את קבלת התכנית, נתמוך בה.

(ה) נתמוך בהיקפה הרחב של הנאמנות, או של המועצה המפקחת, על־מנת שתכלול את כל הגושים האיזוריים הגדולים שבעולם, בהתאם לעיקרון שדגלנו בו תמיד לגבי מוסדות או״ם שהוקמו לטיפול בבעייתנו.

(ו) לא נצביע בעד היקף רחב אם בהצבעתנו החיובית נימצא מבודדים עם הגוש הסובייטי בלבד. כדי להיחלץ ממיצר זה נתמוך בנוהל המונע קביעת ההרכב במליאת העצרת אלא מסמיך את חמש המעצמות האדירות לקבוע את ההרכב.

(ז) נתמוך בכלילת איטליה במוסד הבינלאומי – אם מועצת הנאמנות או המועצה המפקחת.

(ח) נתנגד לכלילת פאקיסטן במוסדות אלה. נתמוך במדינה אחרת ממרכז אסיה או מזרחה, אם תועמד.

(ט) נתמוך בטורקיה כחברת המועצה המפקחת, כנגד מצרים; אם לא תופיע מועמדות טורקיה – נימנע בהצבעה על מצרים.

(י) נדרוש סעיף המבטיח שוויון לכל האזרחים בלי הבדל גזע ודת ואוטונומיה תרבותית וחינוכית לכל העדות בתמיכת השלטון עם חופש יציאה לכול. נסביר כי כוונתנו למיעוט היהודי.

(יא) נתמוך בהגנת ענייניהם הכלכליים, התרבותיים והעדתיים של המתיישבים האיטלקים. אם תועמד הצעה על חופש התיישבות מבלי לפגוע בתושבי הארץ – נתמוך בה.

(יב) לא נתקוף את אנגליה בשאלת המשטר החדש – הסנוסי – שהוקם על ידה בקירנאיקה.

(יג) לא נתחייב באחריות להכשלת כל תכנית שהיא לפתרון בעיית לוב על־ידי או"ם בעצרת זו; זאת אומרת, אם לבסוף תתגבש תכנית של פתרון שיש בה גם יסודות בלתי רצויים לנו, נצביע בעדה אם יוברר לנו שהימנעותנו תמנע את קבלתה ותשאיר את הבעיה ללא פתרון. נסביר את התנהגותנו כנובעת מדאגה לתוקפו המוסרי ולכבודו של או"ם.

אריטריאה

(א) נתנגד לחלוקת אריטריאה ולסיפוח חלקה הצפוני לסודן וחלקה הדרומי לחבש.

(ב) נגלה התנגדות לנתינת כל מוצא לים בשביל חבש באריטריאה, אך לבסוף לא נצביע נגד, אלא נימנע.

(ג) נתמוך בהעמדת אריטריאה תחת נאמנות בינלאומית רחבה כשלב לקראת העצמ־אות.

סומאלי

(א) נתמוך בנאמנות כשלב לקראת העצמאות.

(ב) נימנע בהצבעה על מסירת הנאמנות לאיטליה.

(ג) אם יתברר כי קולנו בלבד חסר לכך, נצביע בעד נאמנות איטלקית.

(2) אינדונזיה

אף כאן אנו בכף הקלע: מצד אחד – תמיכתה העקבית של הולנד בנו בכל שלבי הדיון וההכרעה באו"ם וחשיבות הצבעתה בעדנו בשאלת ירושלים; גם חוסר כל עניין מצדנו להחיש את תקומתה של מדינה מוסלמית רבת־מיליונים אשר ודאי תשמש בתחילה תגבורת לחזית שכנגדנו; מצד שני – אי־נמנעותה של עצמאות אינדונזיה וחוסר ברכה בכל נסיון שייעשה לעכבה או להכביד עליה.

למעשה, קרוב מאוד לוודאי שהשאלה לא תגיע כלל להכרעה בעצרת, אלא תיפתר על־ידי המשא־ומתן המתנהל כעת בהאג בין הממשלה ההולנדית לבין השלטונות הלאומיים של אינדונזיה. אם לא תתקיים תקווה זו והבעיה תוחזר לאו״ם, מוצע בזה:

(א) לחייב את עצמאותה השלמה של אינדונזיה.

(ב) לתמוך בהגנת ענייניה המסחריים והתרבותיים של הולנד שם.

(ג) לגבי שלבי המעבר מהמשטר הקיים לעצמאות גמורה לנקוט מעין שביל זהב בין הקצוות.

(3) דרום מערב אפריקה

אלה הם השיקולים העיקריים הפועלים כאן: ראשית, מבחינה עקרונית, כארץ מנדט לשעבר, אין אנו יכולים ורשאים שלא להדגיש את אופיו הבינלאומי של מנדט שניתן על־ידי חבר־הלאומים וחובת המחזיק בו לקבל עליו מרות או״ם; שנית, לעומת זה, נוכח סכנת הסתבכותנו אנו בשאלת המשמעת הבינלאומית לגבי ירושלים, אין זה מעניינו להדגיש יתר־על־המידה את חובת הציות להכרעת או״ם המוטלת על אחרים; שלישית, אשר להצעה של ארצות־הברית למסור את הבעיה להכרעת בית־הדין הבינלאומי, אין אנו מעוניינים ביצירת תקדים כזה לרגל ההצעות שנשמעו מצד מדינות ערביות בעבר להיזקק לפסק־דינו או לחוות־דעתו של מוסד משפטי עליון זה בשאלת הסכסוך בארץ־ישראל – הצעות העלולות עדיין להתחדש עלינו; רביעית, לגופו של עניין, אין מצדנו כל אהדה להשתלטותה השרירותית של דרום אפריקה על שטח מנדט, כל שכן למדיניותה הגזענית של ממשלתה הנוכחית; חמישית, לעומת זה, אין לנו כל עניין לקלקל את שורת היחסים עם דרום אפריקה נוכח האחריות המוטלת עלינו כלפי יהודיה והצורך החיוני שיש לנו לשמור על יחסים תקינים עמה לשם הסדר ענייני העלייה והוצאת ההון לישראל; שישית, אף כאן עלינו להיות רגישים לדעתן של ארצות אסיה והגוש הסובייטי מזה, ושל ארצות הקומונוולת הבריטי והגוש המערבי כולו מזה.

לפיכך מוצע:

(א) לתמוך בהצעה הקובעת את חובתה של בעלת מנדט לקבל עליה מרות או״ם.

(ב) לתמוך בהצעה הקוראת לממשלת דרום אפריקה לציית להכרעות או״ם.

(ג) להימנע מתמיכה בכל הצעה המגנה את ממשלת דרום אפריקה על התעלמותה מהחלטות או״ם בעבר.

(ד) להימנע מתמיכה בכל הצעה המבקשת להסיק מסקנות משמעתיות ממריה של דרום אפריקה.

(ה) להימנע מתמיכה בהצעה המחייבת מסירת העניין לחוות־דעתו של בית־הדין הבינלאומי.

(4) יוון

בעיה זו וכן שלוש הבעיות שלאחריה נתונות כליל במסגרת הסכסוך העולמי שבין המזרח למערב והנן תולדה ישירה ממנו. השיקול המכריע, אפוא, לגבי עמדתנו בבעיות אלו הוא אי־ההזדהות עם אחד הגושים נגד משנהו. לפיכך:

(א) נימנע מהצבעה באם יוצע לקיים גם להבא את הוועדה הבלקנית הנוכחית (UNSCOB), אלא אם כן יחול שינוי בעמדת הצד הסובייטי והוא יסכים לכך.

(ב) נימנע מהצבעה אם יוצע לתת סמכות ל"וועדת הביניים" (עצרת זוטא), שהגוש הסובייטי אינו משתתף בה, להדריך את הוועדה הקיימת.

(ג) אם תושג הסכמת הגוש המזרחי על כך, נתמוך בהקמת גוף מפשר או מתווך חדש; או בהקמת שלושה גופים נפרדים לפישור או לתיווך, בין יוון לבין כל אחת משלוש שכנותיה הצפוניות; או במינוי מתווך יחיד או מספר אישים, נקובים בשמותיהם, לתפקיד של תיווך, תחת מוסד מורכב מנציגי מדינות.

(ד) לא נתמוך בשום הצעת גינוי הבאה להרשיע את אחד הצדדים.

(5) קוריאה

(א) נתמוך בכל מאמץ להביא לידי אחדות או פשרה בין ארצות־הברית וברית־המועצות.

(ב) נימנע מהצבעה על כל הצעה הבאה להכריע בסכסוך שביניהן.

(ג) לא נתמוך בשום הצעה של גינוי.

(ד) נתמוך בהצעות שצוינו בסעיף ג' של הפרק הקודם – באותו התנאי – ונימנע כפי שצויין שם.

(6) כוח אטומי ופירוק הנשק

(א) נימנע מהצבעה המכוונת להכריע בשאלות אלו בכוח הרוב.

(ב) נתמוך בכל הצעה המבקשת להביא את הצדדים לידי עמק־השווה.

(ג) משום נגיעתנו הישירה בשאלת "מרוץ הזיון" במזרח התיכון נתמוך בכל הצעה שמטרתה להביא לידי הפחתת זיון כללית, אם לא תהפוך לסלע מחלוקת בין מזרח למערב.

(7) שמירת זכויות האדם

השאלה נוגעת לארצות הונגריה, רומניה ובולגריה. ההצעה היא:

(א) להימנע מנקיטת כל עמדה בוויכוח ומכל הצבעה בוועדה או במליאה.

(ב) בשיחות פרטיות להסביר לאנשי הגוש המזרחי, ובייחוד לנציגי ברית־המועצות, כי יש לנו טענות חמורות כלפי רומניה והונגריה על הפרת זכות האדם ליציאה מארץ מגוריו (זכות מפורשת באמנה על זכויות האדם), אך אנו נמנעים מלהשמיעה מעל דוכן העצרת בתקווה כי עוד נצליח להגיע להסדר מניח את הדעת על־ידי משא־ומתן ישיר.

314

י. הרצוג אל א. אבן (ניו יורק)

J. Herzog to A. Eban (New York)

Orig.: 93.03/3037/13 :מקור

[Tel Aviv], 29 September 1949

[Most Secret] – סודי ביותר

My dear Aubrey,

May I give you some amplification of the contents of the Foreign Minister's cables to you during the past week on the Jerusalem issue.

(1) *Vatican*

You will recall that on your last visit here I gave you an outline of the steps that were then being planned. It was clear from the outset that the Secretariat of State in the Vatican together with the American Catholics would continue intractable so long as they saw any possibility for success. Our efforts had to be concentrated on strengthening the circles of a saner viewpoint led by Cardinal Tisserant, head of the Middle Eastern congregations. This was attempted through a series of local arrangements with the heads of the Church in Israel. We got as far as eliciting a statement from Monsignor Vergani, Vicar General of the Galilee and Special Representative in Israel of the Apostolic Delegate in Bethlehem, invalidating the view that the Papal Encyclical for internationalisation[1] was final and could not be replaced by an alternative proposal which includes a guarantee for Christian rights in the City. The *Christian Science Monitor* and the *Daily Mail* carried this statement. Both Vergani and Hakim have done their utmost to impress on the Vatican the importance of not carrying the hostile campaign to the point of an open breach with Israel. Their thesis has been built on an impressive analysis of the basic political and social conceptions of our statehood in relation to wider Church policy. With the Maronites, too, contact has been established and they appear to be amenable to a similar line.[2] The talks with them have, however, not yet reached a final conclusion and there is as yet no confirmation of representations having been made by them to the Vatican in this spirit.

Last week there was heartening news from Rome that Tisserant was adhering firmly to his viewpoint. Apart from its value as a brake on Catholic reaction and as a basis for a possible change in Vatican policy, Tisserant's stand is important in influencing French opinion. He is a French cardinal who is known to be in close touch with the French Catholic Church and there are indications that he disagrees with those in the Church who wish to rob France

314

1. השווה מס' 231, הערה 1.
2. ראה מס' 273.

of her traditional tutelage over many provinces of Catholic activity in the Middle East. Relations are tense between McMahon's pontifical Middle East mission and the French relief delegations which are trying to deepen French influence among the Christian refugees. When discussing the French, McMahon parts with the complacency of eternity; while the French Consuls in Jerusalem, Neuville and Deciry, have described his conception of eternity as heavily tarred with American commercialism; their reports to the Quai d'Orsay on McMahon are masterpieces of religio-political denunciation. While the exact relationship between the French Government and Tisserant cannot be fully defined, it may well be that the new French attitude as expressed in the present Assembly is closely linked with Tisserant's stand. (One of Tisserant's confidants in Jerusalem has urged us to support France in relation to the Holy Places.) A full-blooded international regime would oblige France to share the mantle of guardianship over Christian interests with other powers who in the present complex of international relations would probably leave France bare in a very short time.

The enclosed detailed record of McMahon's conversations with the Prime Minister and the Foreign Minister, of which you were at the time informed by cable,[3] gives a clear summary of Spellman's stand. For the past three years the American Catholics have been particularly active in presenting Christian claims to international opinion. They have been considered a most fitting channel in view of the powerful political pressure they exercise on the American Government. McMahon seems to be confident of the outcome of their pressure. It may be assumed that if Spellman is unable to assure the Vatican of State Department backing, the Holy See will come to its senses.

It is now clear that a primary motive in the internationalisation scheme is the need to replace the tutelage over Christian communities throughout the Middle East, enforced in Turkish times through the capitulations system, by a centre of refuge under direct Western control. The Church looks with fear on the restlessness of the Middle Eastern nationalistic revival. They are apprehensive that the rising Arab nationalism may ultimately extirpate from its midst those elements of alien spiritual culture which it feels are not indigenous to this area and to its historic destiny. Thereby the work of centuries will be vitiated and the gateway for expansion throughout North Africa and large parts of Asia will be closed to the Church. McMahon agrees that the Church has confidence in the respect accorded to Christian rights both by Abdullah and the present Israeli Government. But, he argued, the continuity of the prevailing attitude is much in doubt. Abdullah is no safer than Zaim was,[4] and as for Israel the new immigration would seem to portend an eventual swing to extremities on the left or the right. A further source of apprehension is the loss of prestige for Christendom which would result from the creation of Jewish and Moslem capitals in Jerusalem. Finally, there is

3. ראה מס' 179 והערה 1 שם.
4. ראה מס' 211, הערה 3.

deep anxiety regarding the Soviet religious penetration in the Middle East during the past few years which is also related to the centuries-old conflict between the Greek Orthodox and the Catholics.

The Vatican hopes to exclude Russia from participation in the international control on the basis of the composition of the United Nations Commissions during the past year. They further refer to the original *status quo* in which the Russian Orthodox Church has no place. They trust that the Greek Orthodox Church will be dissuaded by its international dissensions from drawing in the Russians.

The latest Spanish interest in the Holy Places is worth observing. The Spanish Government has officially proclaimed its intention to revive the Spanish religious interest in the Holy Land and an official of the rank of Minister Plenipotentiary in the Spanish Foreign Office has lately arrived in Jewish Jerusalem as Consul General of Spain. Abdullah's visit to Spain would also appear to have been related in some measure to this movement. Vatican circles have not concealed of late their special favours for Spain, and it may well be that the opposition to the stabilisation of the French religious position in the Middle East is a factor in this move. On this showing Tisserant's stand may have a further meaning. But this is speculation which has yet to be confirmed.

There may develop a situation which would require the consideration of a pledge to the French of our support for them in the composition of any international control over the Holy Places. This would be out of line with our tendency till now to back the Vatican as the guardian of Christian interests and not to align ourselves with any national tutelage. Moreover, in such an event, the French might well press for the practical implementation of certain nebulous theoretical undertakings which were given to them on the eve of French recognition of Israel.[5] Mr. Sharett has explained that even the slight infringements of our sovereignty which such implementation in certain hypothetical circumstances might involve, was viewed at the time with much reserve by the Cabinet. However, we shall not withhold from the French the information we have on the Spanish move.

(2) *The Eastern position*

Both the Armenians and Greek Orthodox are by now thoroughly apprehensive of the internationalisation idea. The Armenian Patriarch conveyed his apprehensions to the Russians and to the British. The former replied that should they become convinced that the Catholics would be decisive in the international control they would do everything possible to have the plan scrapped. Sir Hugh Dow[6] hinted that in such an event the plan might have to be delayed. The Greeks say that should extreme danger arise they would go as far as to make an overt appeal for Russian assistance. This threat should

5. ראה כרך 2, הערת־עורך, עמ' 395־396.
6. סר יו דאו, הקונסול הכללי של בריטניה בירושלים.

have effect in Washington in view of the close liaison established of late between the Greek Orthodox and the Russian Church in Jerusalem and in view of the Soviet attempt to infiltrate into the Greek communities in the Middle East. The Patriarchate representatives, however, said that at the present time they were afraid to use this threat in Washington. They agreed to write to their people in Athens and Washington condemning the internationalisation plan, but fear the effects which their public condemnation might have on their communities in the Arab countries. (There is confirmation from Athens of the receipt of their communication.) They were agreeable to Mr. Sharett declaring publicly that not all Christian Churches are in favour of internationalisation and undertook to resist pressure aimed at eliciting a denial from them. Accordingly, Mr. Sharett made this point in his press conference shortly after the publication of the Conciliation Commission's proposal.[7] It would appear to be of the utmost importance both for the American Government and Protestant opinion throughout the world to get the Greek delegation of the United Nations to take a clear stand. Mr. Sharett has authorised a visit to Athens in this connection where the Church is reported to be divided on the issue. Confirmation from the Patriarchate is being awaited. It should be clear that in relation to its Russian contact the Patriarchate is not operating with Greek Government approval. They have requested that the Greek Consulate in Jerusalem should on no account be informed of our contact with them till now.

(3) *Jewish Reaction*

Ever increasing pressure of American Jewry on the American Government is essential in the light of the Vatican's impression that on Jerusalem American Jewry is not with us up to the hilt as it was in November 1947 on the State. Proskauer's letter to you[8] appears to indicate that this belief may not be altogether false, at any rate in regard to the lukewarm groups. Blaustein reports that he is active, and the Rabbinate of the States appears to be doing its best. Representatives of the various Rabbinical organisations who were here two months ago promised to mobilise fully the influence of two thousand communities, but they felt that their pressure would not be properly canalised on the top level in the absence of an effective spokesman. Mr. Sharett is thinking of Lehman[9] in this connection.

Propaganda

As was to be expected, the standard campaign of misrepresentation is being revived after a comparative lull during two months. It was with the utmost difficulty that the local Church leaders were influenced to dissociate

7. ראה מס׳ 293 והערה 1 שם.
8. פרוסקאואר נענה בהסתייגות לפנייתו של אבן (ראה מס׳ 179, הערה 2) ולא נמנע מלמתוח ביקורת על עמדתה של ישראל בנושא ירושלים ובמיוחד על הצעדים האחרונים להעברת משרדי הממשלה לבירה (22.8.1949, 93.03/3037/13).
9. הרברט להמן, לשעבר מושל מדינת ניו יורק ומנובמבר 1949 – סנטור (ניו יורק).

themselves from the campaign and the press interviews they gave against it have brought down upon them the wrath of their superiors. We shall make a last bid for something effective from them within the next fortnight.

Holy Places

At a meeting presided over by Mr. Sharett and attended by Dr. Eytan, Dr. Kohn, Mr. Shiloah, Shabtai Rosenne and myself, the question of our declaration on the Holy Places was fully discussed on the basis of Rosenne's memorandum of July 26th.[10] There were three alternative suggestions (Robinson's suggestion[11] was discussed at a subsequent meeting). The first would restrict international control to right of recourse to the United Nations in the International Court in case of disputes between contentious communities; the second envisaged a Commissioner of the United Nations to supervise the Holy Places in Jerusalem and religious institutions throughout Israel. His authority would not extend beyond liaison with our Government and an appeal to the United Nations in case of disputes between the communities; the third restricted the direct supervision to Jerusalem and promised the transmission to the United Nations by the Israeli Government of any questions raised in regard to disputes on religious institutions outside Jerusalem. The first draft was conceived as a good tactical opening but Mr. Sharett felt that it might sound rather hollow after our repeated declarations in favour of the internationalisation of the Holy Places. The second continues the approach sponsored in your Jerusalem statement at the last U.N. session.[12] The third proposal was based on the apprehension that the provisions for functional internationalisation might not be restricted as we would wish but might fall half-way between our viewpoint and that of the Conciliation Commission. In that event a grave infringement of our sovereignty might arise, particularly in view of the prospect of vast numbers of Catholic pilgrims coming to Israel next year. In Jerusalem this extremity might with great difficulty be swallowed; elsewhere in the country it could hardly be tolerated. Shabtai [Rosenne] is now drawing up detailed drafts of the three suggestions[13] for final decision. The question of the final stand in relation to the regime in the Old City is likewise under close consideration.

10. בתיק 130.02/2451/4.
11. ראה הצעה להסכם בין ישראל והאו״ם להגנה על המקומות הקדושים בירושלים (11.9.1949, 93.03/3037/13).
12. ראה מס׳ 16 והערה 4 שם.
13. רוזן הכין ארבע טיוטות לפיקוח על המקומות הקדושים:
(א) נוסח של הצהרה מטעם ישראל שאינו מזכיר נציג או״ם; (ב) נוסח של הצהרה הכולל נציג או״ם בעל סמכות מוגבלת לאיזור ירושלים; (ג) נוסח של הצהרה עם נציג או״ם בעל סמכות על־פני כל הארץ; (ד) הסכם חגיגי בין ישראל והאו״ם בדבר פיקוח על המקומות הקדושים. (ראה טיוטות שצורפו למזכר מרוזן אל שרת, 29.9.1949, 130.02/2451/4.)

Congratulations on your eloquent expression of what everybody here feels about Jerusalem.[14] The press reaction was highly favourable.

בברכת גמר חתימה טובה לך ולביתך

Yours,

Jacob Herzog

P.S. Shabtai tells me now that he sent you the alternative drafts last night.

315

מ. פישר אל מ. שרת
M. Fischer to M. Sharett

Orig.: 130.10/2550/7 :מקור

Paris, le 29 septembre 1949

Dans le cadre des contacts que je prends en relation avec la session des Nations Unies à Lake Success, j'ai vu hier Parodi. Nous avons surtout parlé de la question de Jérusalem.

Parodi m'a dit qu'il savait parfaitement bien que la solution ultime ne pouvait être qu'un contrôle international de façade, laissant toute autorité à l'Etat d'Israël sur la partie juive de la ville. Je lui ai vivement reproché de ne pas avoir tenu compte des remarques que je lui avais faites précédemment au sujet de prises de contacts préalables avec l'Israël avant de déterminer des prises de position française dans les questions nous concernant directement.

Je lui ai dit que si réellement le Gouvernement Français n'avait pas d'autre désir que d'assurer efficacement la protection des Lieux Saints, il n'y avait aucune raison pour laquelle un plan n'eût pas pu être élaboré de concert avec le Gouvernement d'Israël animé du même désir. Je lui ai fait remarquer qu'une consultation préalable eût sans doute évité certaines erreurs grossières psychologiques dans le plan de la Commission de Conciliation.[1] On n'eût pas osé mentionner de limitation d'immigration, chose aussi abhorrée en Israël que pourrait l'être en France la mention de collaboration avec l'Allemagne hitlérienne. On n'eût pas fait la proposition ridicule de confier la sécurité de 100.000 Juifs à 500 agents de police. Parodi m'a répondu que mes remarques lui semblaient pertinentes.

Conformément à une instruction transmise par Gershon Avner, j'ai demandé à Parodi s'il pensait qu'il y avait lieu de discuter des modifications au plan de Jérusalem. Parodi m'a répondu qu'il était prêt à me consacrer le temps

14. ראה הערת־עורך, עמ' 494.

315

1. ראה הערת־עורך, עמ' 461.

nécessaire pour une étude minutieuse du document et une discussion de ses articles; étant entendu que les formules communes que nous pourrions trouver resteraient soumises à l'approbation du ministre.

J'ai dit qu'une telle étude commune me semblait personnellement utile mais qu'il me faudrait demander des instructions précises de mon Gouvernement.

Je voudrais donc que vous fassiez savoir, dans les plus brefs délais possibles, si vous admettez le principe d'une telle discussion qui, naturellement, ne vous engagerait pas plus que Parodi ne s'engagerait vis-à-vis de M. Schuman. Toutefois, il serait bon que les formules éventuellement trouvées aient le maximum de chances de former la base d'un accord et c'est pourquoi je vous demanderais, après votre réponse de principe, de me fournir des instructions précises et détaillées. Peut-être jugerez-vous nécessaire, pour la discussion avec Parodi, de m'adjoindre quelqu'un que vous enverriez à ces fins à Paris.[2]

En tout cas, je dois à Parodi une réponse car sa bonne volonté et sa sympathie vis-à-vis de nous sont restées intactes.

A la fin de l'entretien, Parodi m'a dit, très amusé et tout à fait entre nous, que Neuville est redevenu pro-israélien et qu'il lui avait vivement reproché l'absence d'efforts faits par la France pour se rapprocher de l'Israël.

Veuillez croire, mon Cher Moshé, à mes sentiments très dévoués.

Maurice Fischer

316

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מקור: 130.02/2447/13

ירושלים, 30 בספטמבר 1949

משה היקר, שלום רב,

אתמול לפנות ערב קיבלתי את העתק מכתבך מ־26 לחודש זה אל אבא אבן[1] ושמחתי מאוד לקרוא, כי בכמה דברים קלעתי לדעתך ולהנחותיך במכתבי אליך מ־28 לחודש זה.[2] ראשית – הזדהיתי אתך בצורך בביטולה של ועדת הפיוס. שנית – באי־מינויו, אם אפשר, של איזה מנגנון אחר של תיווך במקומה. שלישית – בשלילת רעיון התיווך הזר

2. אבנר ענה לפישר במקום שרת. הוא הבהיר לו כי עמדת ישראל נגד העקרונות היסודיים של תכנית ועדת הפיוס לא השתנתה וכי יהיה עליו לרכז את השיחות בפאריס בנושא העקרוני. רק אם יסכימו הצרפתים "לסגת מהנקודות העקרוניות (ריבונות, פירוז, עלייה, מועצה עירונית בלתי דמוקראטית) . . . יהיה מקום לדבר על פרטי הדברים". (3.11.1949, 93.02/175/10.)

316

1. מס' 306.
2. מס' 310.

בכל צורה שהיא. רביעית – ביתרון פגישת הישראלים והערבים פנים־אל־פנים. אולם מה שלא מצאתי במכתבך אל אבא הוא: מהי, לדעתך, הדרך בה נוכל להשיג את ביטול ועדת הפיוס וכו׳, או יותר נכון – ״את המטרה העיקרית בשלב זה״ – כפי שאתה קורא לה. בנידון זה הקדמתיך אני וסימנתי במכתבי אליך מ־28 לחודש זה את הדרך לכך והיא: לא להופיע ב־19 באוקטובר בניו יורק ולשלוח בעוד מועד למזכירות ועדת הפיוס איגרת שתסביר את צעדנו זה, תבטיח את סיכויינו בעצרת וכו׳. ייתכן, כי דרכי אינה הדרך הנכונה ושאני נתפס להרהורי לב, אך בין אם כך או אחרת דומני, כי אנו חייבים לשקול את הדבר ולהחליט בהקדם: אם הולכים אנו לניו יורק או לא, אם משתפים אנו פעולה מחדש עם ועדת הפיוס אם לא?

אשר לשאלה – ״מה יהא המצב אם נצליח לפזר את ועדת הפיוס ולמנוע מינוי איזה מנגנון אחר של תיווך במקומה״ – רצוני להפנות תשומת לבך לכמה דברים. נכון שכמה מן השאלות העומדות על הפרק תחדלנה להיות מכלול אחד, אך אין להניח, לדעתי, שזה יחליש את הלחץ האמריקאי עלינו ויביא לכך שמחלקת המדינה תחזור בה מהמדיניות של ג׳סופ בדבר הפיצוי הטריטוריאלי[3] וכו׳. בלוזאן, כזכור, עמדה המדי־ניות הזאת לנו כעצם בגרון וכיוונה את ועדת הפיוס בכל צעדיה והשקפותיה. אלמלא המדיניות הזאת, הידועה היטב לערבים ולצרפתים, כי אז לא היתה מצרים מעיזה לדרוש את כל הנגב הישראלי ולא היתה צרפת מעודדת את הסורים לשאוף להזזת הגבול שלהם עד הירדן. וייתכן מאוד שלא היינו כיום מחפשים דרך כיצד לחסל את ועדת הפיוס ולמנוע מינוי מנגנון אחר של תיווך במקומה. האמת היא, שהצרות באו אלינו לא מוועדת הפיוס בתור שכזאת כי אם מהשתתפות האמריקאים בה. ראשית – הם באו עם מדיניות מסוימת שרצו לבצעה. שנית – כבעלי אינטרסים עולמיים וכחוששים מפני מלחמת עולם שלישית ראו בסכסוך הארץ־ישראלי כסכנה לשלום והשקיפו על העניינים בצורה רחבה יותר. שלישית – הם היו הקובעים בוועדת הפיוס ולא אחרים. ובמידה שעלה, למשל, בידי החבר הצרפתי לעשות משהו, הריהו ניסה לרסן את האמריקאים ולהזכיר להם כי לוועדת הפיוס יש מנדט, וכי מנדט זה הוכתב ונוסח על־ידי עצרת או״ם ולא על־ידי מחלקת המדינה. על־כן החשש הוא כיום שנישאר פנים־אל־פנים עם האמריקאים לאחר חיסול ועדת הפיוס ואי־מינוי מנגנון אחר של תיווך במקומה – כי חיסול ועדת הפיוס לא יטול מרשות האמריקאים, במקרה שילחצו עלינו ולא ניענה להם, את נשק האיום בהכרעות או״ם נגדנו. כחברים באו״ם – יכולים הם בכל עצרת להעלות את שאלת ארץ־ישראל על הפרק. כמעצמה גדולה – יכולים הם לגייס בעצרת קולות נגדנו. וכמדינה אחראית לבטחונה ולשלום העולם – יכולים הם להתערב במתרחש במזרח התיכון בכלל ובכל ארץ מארצותיו בפרט ומה גם כשארצות אלו, לרבות ישראל, זקוקות לאמריקה במאה ואחד עניינים.

ועוד: אני עוקב בחרדה גדולה אחרי תכנית קבוצת הסקר בדבר העסקת הפליטים הערביים בעבודות ציבוריות ארעיות בארצות ערב. לא זו בלבד שתכנית כזאת לא תפתור את בעיית הפליטים, אלא גם תמנע בעד פתרונה ופתרון הסכסוך הישראלי־ערבי לעוד כמה שנים. ראשית – התכנית הזאת עשויה להקל על הפליט את מצוקתו, להדביק אותו במקום מגוריו הנוכחי, למנוע ממנו כל יאוש ודמורליזציה, לחזקו מבחינה כספית ופיזית ולעודד אצלו את התקווה והרצון לחזור לארץ־ישראל אם לא בדרך הסכם ושלום – בכוח. שנית – התכנית הזאת עשויה להקל על מדינות ערב את

3. ראה מס׳ 63, הערה 1.

טרדותיהן עם הפליטים, להעשיר את אוצרותיהן, לפתח במידת־מה את ארצותיהן, לשפר את יחסיהן עם הפליטים ולהשתמש בהם בשעת הצורך לחידוש המלחמה בישראל. שלישית – התכנית הזאת עשויה להשאיר להם את בעיית הפליטים תלויה ועומדת וצמודה תמיד לשאלת הגבולות ולבעיות השלום. רביעית – התכנית הזאת שאינה פותרת באופן סופי את בעיית הפליטים אין בה כדי לפורר את החזית הערבית המלוכדת כלפי ישראל או לעודד את מדינות ערב להיכנס אתנו במשא־ומתן של שלום, כל אחת לחוד. חמישית – וזהו העיקר – התכנית הזאת אינה מאפשרת לנו לשתף פעולה עם קבוצת הסקר כל עוד אין זו עוסקת בפתרון כולל לבעיית הפליטים וכל עוד אין אנו מוותרים על התנאי הכפול שסייגנו בו את הצעתנו להחזיר מספר פליטים, היינו – שלום מקיף ופתרון כולל של בעיית הפליטים.

זאת ועוד אחרת. קראתי בחרדה רבה במכתבך אל אבא [אבן] את המשפט הבא: "אנו עומדים כבר בפני התחלות של משא־ומתן בלתי־רשמי הן עם עבר־הירדן והן עם הלבנון על מסחר עקיף בינינו לבין שתי ארצות אלו". גם אני חשבתי תמיד שיצירת רקמה של יחסים עובדתיים בתחומים מסוימים עם מדינות ערב תקדם לכריתת חוזים רשמיים על קשרים דיפלומאטיים וגבולות צמיתים. אך חלילה לנו, לדעתי, לעודד מסחר של קונטרבנדה בינינו לבין מדינות ערב דרך קפריסין או איזו מדינה זרה אחרת: זה יקל על המשבר הכלכלי בארצות ערב, זה יזרים את כספינו לארצות ערב, וזה באותו זמן ירחיק את השלום בינינו לבין ארצות ערב. אסור לנו, לדעתי, לתת לסוחר הסורי, הלבנוני או הירדני לנשום לרווחה. במידה שנוכל להציק לו – הרי מצווה לעשות זאת, כדי להביאו לידי כך, שילחץ על ממשלתו שתשלים אתנו. ובמידה שנוכל גם להציק לממשלתו על־ידי הפרעות בשווקים המסחריים והפיננסיים הבין־לאומיים, הרי מצווה לעשות זאת, כדי להוכיח לה שאין ביכולתה להתעלם מאתנו ושטוב לה להשלים אתנו שעה אחת קודם. זה ראשית. שנית – במידה שארצות ערב תהיינה בזמן הזה שקועות וטרודות במשברים כלכליים ופיננסיים, באותה מידה תצטרכנה: (א) להפחית את זיונן ואת מספר צבאן, (ב) להשלים עם עובדת קיומה של ישראל ולחפש דרכים וקשרים אליה. ולהפך: כל נסיון מצדנו בזמן הזה למסחר עקיף עם ארצות ערב יש בו כדי לאשר את השמועות המופצות בזדון ובכוונה תחילה פה ושם על מצבנו הכלכלי הקשה וכו' ואגב כך יש בו להכביד עוד יותר את לב הערבים ולעודדם לנסיונות נוספים, להרפתקאות נוספות למען חיסולנו. ייתכן, כי המסחר העקיף עם הארצות השכנות דרוש בשעה זו לדב יוסף ולא. קפלן, אך צו השעה מחייב להתגבר על כך אם ברצוננו להבטיח את בטחון מדינתנו, להגיע במהרה לידי מסחר ישיר, ולהתקדם גם הלאה בשטחים אחרים. בקרוב תראה, כי ההחלטה הראשונה, שיקבל אותה מושב הליגה הערבית, העומד להתקיים במחצית השנייה של אוקטובר, תהיה – הגברת החרם הכלכלי עלינו.

בסיכום הריני להביא לפניך כמה הצעות לעיון ולדיון:

(א) לסלק את דחליל הפיוס בכל צורותיו וגלגוליו.

(ב) בטרם נעשה זאת, וכדי לא להתנגש היום ואחר־כך עם בעלי האינטרסים במזרח התיכון, לנסות לפתוח בשיחות עם ארצות־הברית, אנגליה וצרפת, עם כל אחת לחוד, על כל השאלות שעסקה בהן ועדת הפיוס ולהשתדל להשיג את הסכמתן לתביעותינו ועמדתנו.

(ג) לשיחות עם ארצות־הברית - יש לנצל את ביקורך הקרוב בלייק־סאכסס כדי לא לתת לדבר אופי רשמי. לשיחות עם אנגליה וצרפת - יש לאפשר לי ביקור מידי בשתי הארצות האלו ומגע עם מנהלי המדיניות המזרח־תיכונית בהן. כמנהל מחלקת המזרח התיכון בישראל, כאחד האנשים שהשתתפו בוועידת לוזאן, [. . . . .][4] - טבעי הדבר ששיחותי תצטמצמנה בענייני המזרח ולא מן הנמנע שהן תעלינה איזה פרי. למדינות אלו השפעה לא קטנה במזרח הערבי.

(ד) לחדש את משרד פאריס[5] לשם מגע ישיר עם הערבים. בפעם זו לצרף אליו כוחות חדשים לא רק יהודיים, כי אם גם ערביים מישראל, מפלשתינה ומארצות ערב במידת האפשרות.

לבסוף הריני להציע לך לקיים התייעצות בהקדם שתסייע לנו לקבוע את דרכנו בחודשים הקרובים מתוך סקירת העניינים ושיקולם.

בברכת חתימה טובה, שלך,

אליאס

317

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 1.10 :התקבל .Coded Tel. W432 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/6 :נוסח יוצא

Washington, 30 September 1949

Long talk today Mrs. Pandit. Discussed our relations eve Nehru's arrival. She said India steadily moving toward recognition Israel. Influential section Indian public opinion pressing government for prompt action. Israel's stabilization both internally, externally, additional strong factor favouring recognition. Only overwhelming necessity consider feelings Moslem minority and unsolved problems relations Pakistan delaying recognition. However, her opinion cannot be postponed much longer.

She much encouraged my meeting Nehru upon his arrival since I may hear more from him. Fixed appointment for October fourteenth[1] before Prime Minister starts talks State Department. She will help arrange your meeting him again if you arrive before his departure end October.

I elaborated our views on Israel–Indian relations as genuine alliance for social, economic progress Asia. I said no two countries closer their basic

4. חלק אחד של המשפט לא הודפס כאן.
5. הכוונה ללשכת קשר לכינון מגעים ישירים עם נציגים ערביים שהקים ששון בפאריס בקיץ 1948. עם עובדי הלשכה נמנו ט. ארזי וז. דיבון. הלשכה חדלה למעשה לפעול בראשית 1949 לאחר פתיחת שיחות שביתת־הנשק עם מדינות ערב. (ראה מסמך מסכם על פעולות הלשכה בכרך 2, מס' 362.)

317
1. ראה מס' 342.

attitudes world affairs, both vitally interested strong, effective, U.N. I stressed in conclusion our cooperation mutually useful raising prestige two of oldest civilizations world and champions democracy Asia, Mid-East.

Mrs. Pandit said will cable contents conversation New Delhi and promised further assistance.

Elath

318

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 4.10 :התקבל .Coded Tel. X625 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/3 :נוסח יוצא

New York, 2 October 1949

Your Y287.[1] Earnestly ask you reconsider your last four words in light following:

(1) You envisage Israel taking spectacular decisive initiative impose Italy on Somalis.

(2) We thus become direct agent bloodshed in order ingratiate ourselves Rome.

(3) Only question is whether thousands or hundred[s] would die for this otherwise worthy end. Most experts believe former, nobody denies latter.

(4) Why do we want that on our conscience? Bloodshed for independence one thing, for colonial prestige another.

(5) When it happens will we be consoled by friendly talks with Roman counts?

(6) Even on expediency drastic rupture Eastern Bloc would more than compensate Italian gain but my main plea is moral principle. Quite untrue that these principles have no weight world affairs as we ourselves have found out. This Italian demand not ''modest'' as Ginossar says[2] but amounts to request Israel completely subordinate conscience and policy to Italian aims.

(7) We can support Italy fully on its new Tripolitania–Eritrea ideas; cannot believe abstention Somaliland would cause any catastrophe Rome not healable by diplomacy so long as representatives not ashamed confess existence of moral factors. Arabs suffered no decline in Rome for defeating Italians in May.

(8) If Government confirms vote aye in full knowledge it probably causing bloodshed then so be it, but surely should face that discussion.

318

1. שרת הבריק את תמצית התזכיר המופיע במס' 313 (29.9.1949, 130.09/2329/13). במלותיו האחרונות של המברק הורה לאבן להצביע בעד נאמנות איטלקית בסומלי אם יתברר שקולה של ישראל הוא המכריע (ראה לעיל, עמ' 508).

2. ראה מס' 295.

(9) Understand Norwegian colleague in similar distress. Australians seeking way out by settling Libya first then appointing U.N. commission Somaliland to report precise situation, undertaking to vote for Italy only if apprehension widespread revolt, repression, proved groundless. Suggest this honourable line for ourselves as well.

(10) Trusteeship experts unanimous direct trusteeship quite feasible this area.[3]

Entire delegation agrees. Please cable Ginossar.[4]

Eban

319

ר. רובין אל ש. אלישיב
R. Rubin to S. Eliashiv

מברק מוצפן RI207
נוסח נכנס: 130.09/2296/9

בוקארשט, 3 באוקטובר 1949

לרגלי בואה הקרוב של ה"טרנסילבניה" עם שש–שבע מאות עולים מרומניה מציעים להכין העיתונות לבל ייתנו פירושים של פתיחת שערי העלייה מרומניה. אמנם ישנה הגדלה ניכרת במספר דרכונים, אך אלה הם הורים זקנים בעיקר ולכן אין להצדיק הערכה אופטימית בניגוד לסיכויי העלייה. הרומנים בוודאי מעוניינים בהערכה טובה של העיתונות כהוכחה שאמנם ישנה עלייה ניכרת מרומניה.

רובין

3. שרת לא שוכנע מנימוקיו של אבן ואף טען כי תגובתו החריפה והסוערת מוגזמת ביחס לממדי השאלה. הוא חזר והסביר כי לישראל מערכת יחסים מורכבת עם איטליה שמעורבים בה אינטרסים מעשיים של ההווה ומחויבויות מוסריות של העבר (רכש, העפלה) ובהצביעה בעד איטליה נמצאת ישראל בחברת מדינות רבות אחרות. שרת תמך בגישה האוסטרלית והסכים ללכת בעקבותיה. (מברק Y317, 7.10.1949, 130.09/2329/14.)

4. גינוסר התנגד חריפות לעמדותיו של אבן ודחה את טענותיו אחת לאחת (מכתבו אל אבנר, 14.10.1949, 93.03/3054/25; ראה גם ידיעות לחברי הממשלה, מס' 60, 30.11.1949, ארכיון צה"ל 230.72/896). הוא דחה את העקרון המוסרי של מניעת שפיכות דמים שבשמו יצא אבן להגן על עצמאות סומלי וטען כי "בעולם שבו אנו חיים – אוי לאומה שקברניטיה ירתעו מצעד מועיל לאומה רק מפני חשש שיגרמו בעקיפין לשפיכת דם". הוא הזכיר את נהרו שלא נרתע מסיפוח היידראבאד להודו למרות שפיכות הדמים שהיתה כרוכה בכך, וכתב כי מי שמעדיף פתרון מסוים לבעיית סומלי בגלל הרצון למנוע שפיכות דמים כמוהו כמי שדוגל בתורתו של מאגנס למדינה דו לאומית שנדחתה על־ידי הציבור הישראלי. לבסוף הזהיר כי מי שמתנגד להטלת נאמנות בכוח יתקשה מאוד להגן על העמדה הישראלית בעניין הפליטים הערביים. (ראה תגובת אבן במס' 400, הערה 3.)

320

מ. קומיי אל מ. עליאש (לונדון)
M. Comay to M. Eliash (London)

Coded Tel. IL170 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2318/2 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 4 October 1949

Top secret. Helm today delivered note[1] indicating slow progress Egyptian, Iraq, Governments regarding oil supply Refineries,[2] requesting our cooperation by giving following assurances publicly or through United Kingdom Government:

(1) No intention unprovoked attack Arab territory, desire friendly relations Arabs. (2) Commercial free port Haifa including oil terminals, Refineries, administered under Israel sovereignty by board including all interested parties, also Arab states whose imports, exports, would go through Haifa. Our willingness negotiate this immediately with Arab representatives. (3) No taxes or dues Iraqi oil other than specified in Iraq Petroleum Company and Consolidated Refineries Ltd concessions. (4) No intention nationalize.

British Government think would be useful take back some former Arab Refinery employees now refugees.

Stresses strictly confidential.[3]

320

1. ראה נוסח האיגרת בתיק 93.03/64/2.
2. ראה מס' 221, הערה 3.
3. ראה תשובת ישראל במס' 343.

321

מ. שרת אל מ. נמיר (מוסקבה)
M. Sharett to M. Namir (Moscow)

מברק מוצפן IP227
נוסח יוצא: 130.09/2325/3

תל אביב, 4 באוקטובר 1949

למברק אלישיב PI]251]. תבקש שיחה עם באקולין[1] ותודיע לו כי בתגובה לדו״ח על אותה שאלה מצדם קיבלת הוראה להסביר כדלקמן:

(א) ההנחה שצבאנו יתארגן במתכונת אמריקנית עוררה תימהון במטכ״ל שלנו כי אין להעלות זאת על הדעת ולו גם מטעמים מעשיים גרידא נוכח ההבדלים העצומים בין הממדים ומשימות ההגנה.

(ב) בבניין צבאנו איננו מסתייעים בדפוסים מן המוכן השאולים מאומות אחרות אלא הולכים בדרכנו אנו המותאמת לצרכינו המיוחדים במינם וליכולתנו המוגבלת. צירוף העבודה החקלאית החלוצית עם הכשרה צבאית והכנת כוחות מחץ מרכזיים עם יצירת חגורות ספר של ישובי מגן מעיד על מקוריות גישתנו לפתרון הבעיה.

(ג) ממילא מובן כי מדינה צעירה וצבא טירוני כשלנו מעוניינים בתכלית להסתייע בנסיונן ובאוצר ידיעותיהן של מדינות ותיקות ומתקדמות בארגון הצבא כמו במינהל, בתחיקה, בשירותים, במחקר מדעי ובכל יתר ענפי הפעולה הממלכתית. משום זה פנינו לססס״ר וביקשנו אפשרות לשלוח קצינים מוכשרים ללימוד מקצועות מסוימים בבית־מדרשו של הצבא האדום.

(ד) עד עכשיו נתאפשרה ההסתייעות הזאת אך ורק הודות להתנדבותם האישית והחופשית של יהודים מארצות שונות שבאו לישראל והציעו שירותם, בכללם מומחים כלכליים, אנשי מדע, רופאים, פקידים מנוסים וכו׳. כמעט כולם באו כעולים בכוונה להשתקע, אחדים רק לעזרה זמנית.

(ה) הסתייעות זו היתה חשובה בייחוד, הן בכמות והן באיכות, לצבאנו. יש בו מתנדבים מ־55 ארצות, בכללם מומחים חשובים, מהם הממלאים תפקיד רב־ערך בארגון ובהדרכה טכנית, כגון טייסים ומהנדסי תעופה מדרום־אפריקה, אנשי צי וקצינים בעלי נסיון של מטה מאנגליה ומאמריקה. ישנם גם מומחים לטנקים מצ׳כוסלובקיה ובעלי נסיון מטה מפולין. כל אלה יהודים ובין אם באו כעולים או לזמן־מה המניע היה אך ורק מסירותם לעניין מדינת ישראל.

(ו) לשיקול דעתך: אם שאלתם נובעת מפרסום ״קול העם״ בעניין הגנרל האמריקני המנהל כאילו את מטנו, הרי העובדות ואתה תמסור כפי שתמצא לנחוץ. גנרל כזה לא

321

1. אלישיב מסר לשרת כי סגן שר החוץ בפולין ונציג צ׳כוסלובקיה במוסקבה שאלו אם יש אמת בידיעות שישראל מזמינה מומחים אמריקאים לאמן את הצבא ולארגנו במתכונת אמריקאית (מברק PI251, 23.9.1949, 130.09/2325/4.) בפיענוח המברק חל שיבוש. במקום פולין נתפענח באקולין שהיה מנהל מחלקת המזרח הקרוב במשרד החוץ הסובייטי. שרת עמד על השיבוש רק כעבור זמן־מה ובינתיים מסר את אותו הסבר גם לציר מוסקבה בתל אביב. (שרת אל נמיר, מברק IP239, 26.10.1949, 130.09/2325/3).

היה ולא נברא. היה קולונל מרכוס, קצין אמריקני רב־ערך שבא כיהודי ועל דעת עצמו. לאחר שנהרג נתעורר חבר שלו לבוא ולהציע שירותו. בעל נסיון חשוב במלחמה, אך קצין לא סדיר בדרגת סגן־אלוף ובהתנדבו היה עיתונאי. לא היה לו ולנו כל משא־ומתן עם שלטונות ארצות־הברית על מינויו אצלנו. כאזרח ארצות־הברית הוא חופשי לצאת ולבוא ולהציע שירותו. תפקידו יועץ באחת המחלקות. לאחר פרסום הבדותה ב״קול העם״[2] נשאלנו רשמית על־ידי שגרירות ארצות־הברית אם אמת הדבר ומסרנו להם העובדות.

שרת

322

ו. איתן אל א. אבן (ניו יורק)
W. Eytan to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y306 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/14 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 5 October 1949

In Government meeting yesterday nobody opposed idea Holies agreement with U.N. on Headquarters model[1] but nobody believed it practicable. Israel declaration accepting obligation safeguard Holies with right of complaint by interested parties to U.N. body in event of alleged breach found general acceptance. Consensus Government opinion that if impossible avoid appointment U.N. commissioner Holies, better his authority extend Holies throughout country rather than restricted Jerusalem. No vote taken on above points which reporting for your guidance.

Government formally decided advocate evacuation all civilians from Old City where no commercial or secular life to be permitted. Entire Old City to be devoted to pursuit religion, free enjoyment of Holies by all, access for pilgrims etc., the whole under direct U.N. control, we willing supply services.[2]

Eytan

2. ראה ״קול העם״, 16 ו־18 באוגוסט 1949, והשווה סיכום הפרשה בספרו של ת. שגב, 1949 – הישראלים הראשונים, עמ׳ 251–257.

322

1. הכוונה להצעה שהעלה שרת בישיבת ממשלה בדבר חתימת חוזה בין ישראל לאו״ם על שמירת המקומות הקדושים במקום פיקוח חד־צדדי של האו״ם. החוזה בין ממשלת ארצות־הברית והאו״ם על הקמת מרכז האו״ם בניו יורק שימש דוגמה להצעתו של שרת.
2. בתגובה הבריק אבן כי ההצעה נראית לו ״כקלוטה מן הדמיון״ אלא אם תוכל ישראל לציין בברור מה בדעתה לעשות באוכלוסייה המפונה (T642, 7.10.1949, 93.01/2202/3). שרת לא קיבל את ספקנותו והצביע על היתרון התעמולתי הרב הטמון בהצעה (מברק אל אבן, Y314, 7.10.1949, 130.09/2329/14). להמשך הדיון בין השניים ראה מס׳ 326, 329, 332, 333, 347 ו־349.

323

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

מברק מוצפן Coded Tel. W436. התקבל: Recd: 6.10
נוסח יוצא: Outg.: 93.01/2181/7

Washington, 5 October 1949

Iranian Ambassador today informed me his Government denies ill-treatment Jewish Iraq refugees.[1] However under extradition treaty they obliged return Iraqi citizens entering Iran illegally. I replied: Jewish Iraq refugees fleeing harsh persecution and possible death. Extradition such circumstances not only inhumane but also contrary existing international custom granting political, humanitarian, asylum. He promised pursue matter but my impression little chance any results.[2]

Elath

324

מ. נמיר אל מ. שרת
M. Namir to M. Sharett

מברק מוצפן PI262. התקבל: 6.10
נוסח נכנס: 130.09/2325/4

מוסקבה, 5 באוקטובר 1949

לענייני יהודים: (א) כאשתקד נתקבלנו בבית־הכנסת בכבוד ובחיבה. שוב הושיבונו על הבמה והזמינונו לעלות לתורה ולהפטיר. ביום הכיפורים נערכה גם אזכרה לנשמות אחינו בני ישראל שנפלו בשדה הקרב על אדמת ארצנו הקדושה למען חירותה ועצמאותה. בית־הכנסת מלא וגדוש ואלפים רבים ברחוב בכללם צעירים וצעירות אולם שלא כאשתקד איש לא ההין לשוחח אתנו. רק אלפי העיניים לא סרו מעלינו כל הזמן ובעברנו בין השורות הלוך ושוב בירכונו לשלום אמנם בקצת זהירות. משמרות משטרה ברחוב ובכניסה לבניין. אין לפרסם על האזכרה וכדומה שלא יזיק למנהל בית־הכנסת. (ב) מפי יהודי מקומי: במוסקבה ובמידה לאין ערוך יותר גדולה בערי השדה באוקראינה מפטרים בהמון יהודים ממשרותיהם במוסדות, במסחר ובתעשייה וגם במפעלי חייטות וסנדלרות זעירים. הנישול ממקורות הכלכלה יוצר מצב קריטי במכוון כדי להמריץ גיוס מהגרים לבירובידז'אן אם כי להלכה אין כפייה. על גירושים בכוח שמע רק בנוגע למולדביה בטענה רשמית שהמגורשים שייכים או השתייכו

323
1. ראה מס' 294 והערה 1 שם.
2. ראה מס' 375.

בעבר לאלמנטים אנטי־סוציאליים כמסופר מפי יהודי אחר במברקי 258.[1] השנה גברה הטינה ליהודים. אנשי השלטון בשלבים הנמוכים מציקים בטענות שהיהודים יסוד בלתי־נאמן וחשודים על ריגול בעוד שבמקומות העבודה נשמעות קריאות גנאי ״לכו לכם למדינתכם לישראל״. בבתי־המשפט מעוותים דין ומחמירים בזדון העונשין כלפי יהודים. רבים הושלכו השנה לבתי־כלא ונשלחו למחנות בעוון אהדה לישראל או גילוי רצון לעלייה או השתתפות בהפגנת הרחוב אשתקד לכבוד צירותנו. מהנאסרים קרא בשם מרדכי דובין ממנהיגי אגודת ישראל בלטביה. אילו לא סכנת הנפשות הכרוכה בדבר היו המוני יהודים זורמים לבית צירותנו כשם שרובם ככולם מוכנים לקום ולעלות ארצה ללא כל שהייה. דיכאון כבד ואימה בפני הבאות ירדו על בית־ישראל כאן. חוששים שיתחילו בקרוב גירושים ממוסקבה המשמשת מרכז לשארית הפליטה. עוד יבוא.[2]

נמיר

325

מ. פישר אל ג. אבנר
M. Fischer to G. Avner

Orig.: 130.10/2540/11 :מקור

Paris, le 7 octobre 1949

J'ai, par hasard, pu, quelques minutes après lecture de votre curieux message,[1] accepter une invitation à déjeuner avec M. Neuville.

Je peux comprendre pourquoi M. Parodi m'avait dit que Neuville était redevenu pro-Israélien:[2] M. Neuville fait une grosse réclame pour son plan personnel de solution de la question de Jérusalem.

Vous devez savoir que ce plan consiste à nous donner la Ville Neuve et à n'internationaliser que la Vieille Ville. M. Neuville se déclare stupéfait que nous n'acceptions pas ce plan ''parce qu'il déplaît à notre complice Abdallah.'' Il m'a expliqué que ce qui était possible il y a un [an]ne l'est plus. La réalité de l'inclusion de la Jérusalem Neuve dans l'Etat d'Israël ne peut plus être discutée. Il s'agit donc, tant qu'il en est temps, d'empêcher que la Vieille Ville, qui contient les Lieux Saints, ne subisse un sort semblable par rapport à l'Etat Arabe. Il prétend que les Arabes palestiniens sont en faveur de cette

324

1. מיום 2.10.1949, 130.09/2325/4.
2. בשני מברקים מסר נמיר פרטים נוספים ובכלל זה שמותיהם של כמה מהיהודים שנאסרו. במברק שלישי מסר מידע שהגיע לידיו מיהודי שברח מרומניה, על מאסרים, גירושים ורדיפות של יהודי רומניה. למרות שנמיר מצא הפרזות בתיאורים ששמע נטה להאמין לעיקרם והבטיח לאמת את המידע ממקורות נוספים. (מברקים 263, 264 ו־265, 5.10.1949, 130.09/2325/4.)

325

1. 22.9.1949, 130.02/2540/11.
2. ראה מס׳ 315.

internationalisation, comprenant que cela garantirait la Vieille Ville d'une ultérieure conquête juive – mais que cela se heurtait aux desseins d'Abdallah et donc des Anglais.

Les idées de Neuville ont peut-être fait quelque impression sur Parodi mais d'après Neuville lui-même, elles n'ont pas ébranlé Boisanger avec lequel il avait déjeuné récemment.

M. Neuville s'est beaucoup plaint du manque de compréhension dont il est entouré et des chicanes que lui font les fonctionnaires israéliens subalternes à Jérusalem. Il m'a dit que quoique en faveur de l'inclusion de la Nouvelle Ville dans l'Etat d'Israël, il était bien forcé de rester, en attendant, sur ses positions.

Au sujet du plan de la Commission de Conciliation,[3] M. Neuville, très méprisant, m'a dit qu'il mécontentait tout le monde, y compris le Vatican qui avait déjà insisté sur ce fait, à deux ou trois reprises, auprès du Gouvernement Français.

M. Neuville m'a dit qu'il regrettait beaucoup le manque de contact entre lui et ceux qui, à Hakirya, sont capables de le comprendre. Il faisait allusion à Moshé Sharett et à Golda Meyerson. Il m'a expliqué qu'il ne pouvait pas aller à Tel Aviv car cela froisserait M. Guyon[4] et que d'ailleurs M. Guyon avait la courtoisie de ne pas aller à Jérusalem. Il a déploré que M. Dumarçay, Ministre de France à Amman, n'usait pas de la même discrétion en ce qui concerne la Vieille Ville, sanctionnant ainsi, en quelque sorte, son inclusion dans le Royaume de Jordanie.

J'ai dit à Neuville qu'il se trompait fort s'il croyait que seuls Moshé Sharett et Golda Meyerson étaient animés de bons sentiments à l'égard de la France en général et de lui-même en particulier. Je lui ai dit – à son grand étonnement – que M. Eytan était animé des meilleures dispositions personnelles à son égard. Cette déclaration lui a visiblement fait plaisir. Je lui ai conseillé de se mettre en rapport avec Eytan et de chercher à le voir quand il aurait besoin d'un échange de vues.

J'ai demandé à Neuville par quelle voie il comptait rentrer en Israël. Il m'a dit que ce serait par le côté arabe en passant par Beyrouth. Quand je lui ai demandé si c'était pour éviter le visa israélien, il m'a répondu qu'il m'enverrait son passeport pour que je l'appose, en soulignant qu'il ne le demandait pas pour la ville de Jérusalem mais pour le reste du territoire.

[. . . . .][5]

Enfin M. Neuville m'a dit qu'il espère qu'il pourrait prochainement prendre sa retraite. Si tel est le cas, il n'y a plus, je crois, lieu d'envisager la possibilité de son remplacement à Jérusalem.

M. Fischer
Maurice Fischer

3. ראה הערת־עורך, עמ' 461.
4. אדוארד פליכס גיון, ציר צרפת בישראל.
5. פסקה אחת לא הודפסה כאן.

326

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)

M. Sharett to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y325 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/14 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 10 October 1949

Your 306.[1] Of course, whole idea may be purely theoretical nevertheless it should be advocated as ideal solution. Argument should be as follows: Conciliation Commission would have U.N. assume permanent burden, vast expenditure, for regime pregnant endless complications. Infinitely preferable capitalize part this expenditure by creating fund for compensating owners private property Old City and offering all its inhabitants inducement resettlement elsewhere under much more favourable conditions with capital grants for fresh start while clearing Old City once for all of its physical, human, debris and making of it unique world sanctuary according its historic deserts.

Sharett

327

ו. איתן אל מ. שרת

W. Eytan to M. Sharett

130.02/2451/4 :העתק

[תל אביב], 10 באוקטובר 1949

ב־9 באוקטובר מסר לי מר פורד הודעה מאת ממשלת ארצות־הברית, מבוססת על השיחה אשר התקיימה ב־28 בספטמבר בין שגרירנו בוואשינגטון לבין מר ראסק.[1]

ממשלת ארצות־הברית מודאגת ממלחמת העיתונות והנאומים המתנהלת זה חודש ימים בישראל כנגד תכנית ועדת הפיוס לעתידה של ירושלים.[2] היא מבינה אמנם שאפשר להכניס תיקונים בתכנית, אך כחברה בוועדת הפיוס נותנת היא לה תמיכה כללית. ממשלת ארצות־הברית מקווה שהבעיה תיפתר בדרך "שקטה וקונסטרוקטי־בית" ושהכול יימנעו מגישה "רגשית ורגשנית". היא סבורה שהתכנית אינה שונה

326

1. כך בטעות במקור והכוונה למברק אבן T642 שתוכנו מובא במס' 322, הערה 2.

327

1. ראה מס' 311.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 461.

הרבה בעיקרה מרעיון הנאמנות אשר מר שרת הגיב עליו בחיוב בשנת 1948.[3]
כמו־כן, מודאגת ממשלת ארצות־הברית מהאפשרות של חידוש פעילות טרוריסטית בירושלים והיא מדגישה את הסכנה שבדבר, בייחוד לאור העובדה שבירושלים מספר גדול של נתינים אמריקאיים וזרים אחרים.

מר פורד נצטווה לפנות בדברים הנ"ל אליך, אולם מאחר שבמשך שבוע תמים ניסה ולא הצליח להשיג ראיון אתך החליט לפנות אלי.[4]

328

י. הרצוג אל א. אבן (ניו יורק)
J. Herzog to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y324 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/14 נוסח יוצא:

Tel Aviv, 10 October 1949

Archbishop [Athenagoras][1] and Narcissus, representatives Greek Orthodox Patriarchate, cabled behalf Synod through Mallah, Greek representative Tel Aviv, to Athens and Greeks Lake Success strong opposition to [inter]-nationalization plan. They recognize: (1) Western exclusive control means Catholic domination. (2) Russian participation will acerbate East–West conflict within church. (3) Greek support internationalization will alienate Israel, Abdullah, whose support important position Greek communities throughout East. Rejecting Greeks Lake Success argument contained cable to Mallah, Patriarchate replied prestige *vis-à-vis* Catholics will be strengthened by Greek emphasis religious character Jerusalem through support functional internationalization thus show up Catholic political intrigue. Mallah cabled Lake Success supporting them ground Greek–Israeli friendship as evidenced our relations Orthodox communities and importance friendship future. Patriarchate authorizes you inform Greek delegation knowledge their cable and press accordingly. They also mobilizing front Eastern Churches and apart their recommendation our mission Athens themselves contemplating visit. Russians here have informed them that if necessary Jerusalem will have to be adjourned for six months. Our emphasis Greece designed swing Protestant opinion States. They say their pressure on Anglicans will probably be effective. Patriarchate not inimical our new plan Old City[2] but have not informed Athens, Lake Success.

Herzog

3. מס' 311, הערה 2.
4. השווה *FRUS*, 1949, VI, p. 1412, n. 2.

328

1. במקור כתוב בטעות: Antigoras. תוקן על־פי הנוסח הנכנס.
2. ראה מס' 322.

329

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 11.10 :התקבל. Coded Tel. X633 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/3 :נוסח יוצא

New York, 10 October 1949

Urgent

Your 306 and 314.[1] Discussion this morning all agreed moral effect here would be bad and propaganda value negative unless accompanied by direct offer resettle Arab population New City. Our whole Jerusalem case is that living people cannot be set aside on religious excuses. Further danger, if direct rule Old City possible by ignoring aspirations, interests, its population why not New City also? Must face fact that idea *binum* [internationalization] Old City has entirely failed win international support whereas functional control Holies has steadily increased its support throughout year. Do not believe even Vatican interested *binum* Old City alone as goodwill Arabs essential to them. We would solidify Arab front against us which now hesitant, divided. Conclusion: slogan likely in present form harm us internationally. Should remain on May fifth, September 26 positions[2] which well received. Do you think Government would reconsider?[3]

Eban

329

1. ראה מס׳ 322 והערה 2 שם.
2. בשתי הזדמנויות אלה (ראה מס׳ 3, הערה 2 והערת־עורך, עמ׳ 494) הציג אבן את עמדת ישראל בזכות פיקוח בינלאומי על המקומות הקדושים בלבד וקרא להכרה בינלאומית בשלטונה של ישראל בירושלים.
3. ראה עמדת הממשלה במס׳ 332 ו־349 ואת תשובת שרת במס׳ 345.

330

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 12.10 :התקבל .Coded Tel. X654 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/3 :נוסח יוצא

New York, 11 October 1949

De Murville[1] and Bonnot[2] invited me lunch. They deeply worried events Syria, anticipate Iraq attempt secure union between now and election time November.[3] France violently opposed this step, would cooperate all efforts prevent it. They suggest: (1) any local influence we can muster should be used, (2) we should consider such publicity as may harm project.

Referring Libya they understood our reluctance speak out against Senussi[4] but hope will continue line already taken insisting effective powers U.N. commission transition period. Discussing Jerusalem, Bonnot indicated sympathy *binum* [internationalization] Old City but Murville said Quai [d'Orsay] would object strongly any scheme demanding concessions from Arabs, none from Israel. Whatever degree U.N. control decided on should not discriminate between two zones. My impression by working closely with them first two matters can substantially affect their attitude on third, on which they said significantly they had no final instructions. Please cable especially whether formal representations Washington, Tel Aviv, can be made on ill effects union.[5]

Eban

330

1. מוריס קוב דה־מרוויל, מנהל כללי של העניינים המדיניים במשרד החוץ הצרפתי; חבר משלחת צרפת לעצרת הרביעית של האו״ם.
2. כנראה גבריאל בונו (Bonneau) שכיהן עד לאביב 1949 כמנהל מחלקת אפריקה–לוואנט במשרד החוץ הצרפתי.
3. תכניתו של נורי סעיד לכונן פדרציה בין סוריה ועיראק הגיעה באותם ימים, ערב הבחירות לאספה המכוננת בסוריה במחצית נובמבר, לשלב מתקדם ביותר. התכנית כללה סעיפים בדבר שיתוף פעולה מדיני ותרבותי ובדבר תכנון צבאי משותף ותיאום הצבאות של שתי המדינות. התכנית זכתה לתמיכה בריטית ועוררה דאגה רבה בישראל ובצרפת.(ראה איתן אל פישר, 12.10.1949, 130.02/2382/12.)
4. ראה מס׳ 313, עמ׳ 508 (סעיף י״ב).
5. ראה מס׳ 345.

331

ש. גינוסר אל ו. איתן
S. Ginossar to W. Eytan

מקור: 130.02/2396/15

רומא, 11 באוקטובר 1949

כ מ ו ס

ד"ר איתן הנכבד,

הנידון: שיחת מקדונלד עם האפיפיור

אתמול בצהריים שלחתי אליך מכתב המוסר על שיחתי עם מקדונלד שנתקיימה ב־8 לאוקטובר.[1] אתמול מאוחר בערב טלפן אלי מקדונלד, שלא נתפנה להיפגש אתי שנית ושיטוס היום לתל אביב.[2] אחד הדברים הראשונים שיעשה בהגיעו לשם (כנראה מחר), יהיה להתקשר עם שר החוץ שלנו, ואני גם ביקשתי ממנו להזדרז ולמסור לשר החוץ על שיחתו עם האפיפיור שנתקיימה אתמול. מצדי הנני מוסר בזה את שיחתי עם מקדונלד בטלפון (שבה נאלצנו שנינו לדבר בשפה קצת סתומה מטעמים מובנים, ועל־כן ייתכן שבשיחתכם אִתם אתו תשיגו רושם ברור יותר). לפי דברי מקדונלד שימש תוכן שיחתו אתי לפני יומיים כחלק עיקרי (major portion) של דבריו לאפי־פיור. מקדונלד האריך את הדיבור על כך, שיש אפשרות לגשר גשר בין צרכינו וצרכי הוואטיקן, ואין ביניהם סתירה שאין להתגבר עליה (not irreconcilable). האפיפיור התעניין מאוד בדעה זו, חזר 2–3 פעמים לנושא זה, ושאל אם מקדונלד משוכנע שאמנם רצוננו כן להגיע לידי הסכם, ומקדונלד אישר לו את זאת; כי (כדברי מ[קדו־נלד]) מוטב לישראל להגיע להסכם כזה מלהימצא "בחסות (patronage) של איזה נציב צרפתי או איטלקי". ולשאלתי אם רושמו הוא כי עלינו לעשות עכשיו איזה צעד או מוטב לחכות, אמר מקדונלד שאינו יכול לתת לנו עצות (recommendation), אלא רק דין־וחשבון; והנה בשיחתו עם האפיפיור רמז מקדונלד על הצורך של איזה מגע ישיר בין שני הצדדים, ועל ציפיית ישראל לסימנים לנכונות מהצד שכנגד, אך האפיפיור לא הגיב על כך. בכלל, כנראה שהאפיפיור שמע ושאל בעיקר מבלי להביע שום דעות (כדרך הוואטיקן!), אם כי גילה בקיאות בכל פרטי העניין וכנראה מטפל בעצמו בבעיה. (הערתי: זה אושר לנו מכמה מקורות.)

שאלתי את מקדונלד האם ברור לאפיפיור שכל פשרה או הסכם מצדנו אינם מכוונים לתכנית הבינאום הטריטוריאלית, אלא לסידורים לגבי המוסדות הדתיים;

331

1. גינוסר עדכן את מקדונלד בנושא ירושלים לקראת פגישתו הצפויה עם האפיפיור (10.10.1949, 130.02/2396/15).
2. עם משלוח המכתב הוסיף גינוסר בשולי הגיליון את המשפט: "בינתיים נודע לי שהוא יטוס מחר ויגיע [לארץ] מחרתיים".

תשובתו היתה שהוא, מקדונלד, "לא נכנס לפרטים אלה" בשיחתו עם האפיפיור, אלא דיבר בצורה כללית על כך שאין כאן סכסוך שאין לו תרופה. לא יכולתי בטלפון לדייק בביטויים (כי כל השיחה התנהלה בשפה סתומה כדי שלא יבין המקשיב השלישי – אם היה – על מי ועל מה הפסוק מדבר). אך אינני משוכנע שידידנו מקדונלד לא הפריז בפייסנותו על חשבוננו, תוך חוסר בהירות בדבריו לאפיפיור; חוששני שלא הדגיש את מה שהדגשתי בשיחתי אני אתו (עיין מכתבי מאתמול), והוא: שאין מקום לפשרה לגבי הבינאום, אלא רק לגבי הגנה על העניינים הלגיטימיים של המוסדות הדתיים. כדאי שתבהירו אתו את הנקודה הזאת.

עד כאן הדין־וחשבון על שיחת מקדונלד עם האפיפיור. השיחה מחזקת אותי בדעה שכרגע אין עלינו לעשות כלום: כי עכשיו אנו בטוחים שרצוננו להסכם הגיע למקום הגבוה ביותר, ומאידך שאין הם מגיבים לפי שעה על כל הרמזים בדבר המגע הישיר.

בקשר עם הנ"ל עלי להזכיר אינצידנט קטן אשר ייתכן ויש לו משמעות מדינית. אתמול נוכחתי בקבלת־פנים בשגרירות הסינית (יום החג הלאומי שלהם), ובין המון האורחים ראיתי את הנונציוס ברומא. אם כי רבים מהצירים נגשו אליו לברך אותו (כי הוא הלא זקן הקורפוס הדיפלומטי), לא עשיתי את זאת, כי לאחר שלא ענה למכתבי המפורט אליו (הנותן לו ידיעות שביקש על מעשי זוועה בכנסיות),[3] חששתי שברצונו להתחמק מכל מגע אתי. והנה נגש הוא אלי, ודרש בשלומי, ואמר שהוא מתכוון להחזיר לי את ביקורי, אך "עוד לא עכשיו" – ''pas encore''; חזר על כך פעמיים. הציר האוסטרי שעמד יחד אתנו העיר כי הנונציוס בוודאי עסוק כרגע, כי חיי רומא החברותיים נתחדשו אחרי פגרה של קיץ; והנונציוס כאילו אישר את זאת. אם כן, ייתכן שכל השיחה הנ"ל היא מקרית; אך נדמה לי שלא. ראשית: נודע לנו מאנשי הטכס שאין הנונציוס נוהג להחזיר את ביקורי הצירים אליו. שנית: אם הוא רצה לנהוג הפעם אחרת – הרי לא מקובל לדחות את ביקור־חזרה לזמן כה ממושך (יותר מחודשיים), והרי הוא לא נימק את הדחייה באיזו סיבה שהיא; גם לא בזה שהיה טרוד (את הנימוק הזה הזכיר הציר האוסטרי), ואינני מאמין שלא היה יכול למצוא 10 דקות לשם ביקור רשמי עד עכשיו, או – מכיוון שכבר דיבר על כך – בימים הקרובים; ואם כן – למה ''pas encore''? שלישית: אחרי התחמקות עד כדי חוסר נימוס (אי־אישור קבלת מכתבי הארוך), מה פתאום האדיבות המיוחדת הזאת? (לגשת אלי אחרי שאני לא נגשתי אליו). נדמה לי אפוא שכל האינצידנט הנ"ל יכול להיות בעל משמעות והיא: רצוננו לרמוז לי שהזמן לחדש את יחסינו יגיע בקרוב, אך – ''pas encore''![4]

בכבוד ובברכה,

ש. גינוסר

[. . . . .][5]

3. ראה גינוסר אל פ. בורגונג'יני דוקה, הנונציוס האפוסטולי ברומא, 1.9.1949, 130.10/2523/17.
4. ראה מס' 353.
5. משפט אחד שנוסף בשולי הגיליון לא הודפס כאן.

332

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y327 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/14 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 12 October 1949

Your 633.[1] Again bad luck, arrived just after today's meeting ended, earliest chance review next Tuesday.[2] Whole question is what we reply if asked in conversations or challenged openly by press or in U.N. Councils as to our line on Old City. We managed evade point May 5, September 26,[3] but can we do so indefinitely? Government, including self, feels most strongly we cannot historically go on record as offering Old City to Arab domination nor can we appear as having no policy. Government's decision is attempt get off horns dilemma by indicating what is ideal solution and launching it into mental circulation. Remember all probability economic position Old City present state anyhow untenable long run unless permanent charge international charity.

Sharett

333

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 13.10 :התקבל .Coded Tel. X655 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/3 :נוסח יוצא

New York, 12 October 1949

Your Y327[1] greatly clarifies. If we think of mental circulation of idea satisfying conscience and historic responsibility – idea has much to commend. My fear was against actively urging Assembly along this line now. This would destroy such tactical advantage as developed for us recently, for scheme would be regarded as: (1) increase refugee problem; (2) completely anti Arab, in effect leaving us scot-free of my talk with French yesterday;[2]

332

1. מס' 329.
2. ראה מס' 349.
3. ראה מס' 329, הערה 2.

333

1. מס' 332
2. ראה מס' 330.

(3) refuting our own arguments wishes population paramount, existing position cannot be wished away, U.N. not fit large administrative, financial, commitment. Dutch, Norwegians, Australians, who satisfied September 26 stand,[3] would drop us like hot potato if we involved them formula driving Arabs from Jerusalem. British attitude would turn from neutrality to open hostility, U.S.A. likewise. Am sending memo[4] by courier tomorrow, meanwhile presume no objection continue encourage delegations think along lines functional agreements restricting U.N. entirely to Holies, leaving political position alone, broaching *binum* [internationalization] Old City only if they ask.[5]

Eban

334

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 14.10 :התקבל ;Sent: 13.10 :נשלח .Coded Tel. W447 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/7 :נוסח יוצא

Washington, 12 October 1949

More your IWA31.[1] Following possible effects Israel:

(1) Importance Middle East increasing view acceleration military plans Atlantic Pact and U.S.A. political counter-offensive in Asia. (2) Our neutrality be more difficult especially if agreement reached here with Nehru. Must anticipate pressure by U.S.A. to make us join defensive regional scheme. (3) I however do not expect beginning such pressure before Palestine question settled. Believe State Department prefers time being punish us for neutrality rather than have to reward us for cooperation. (4) Most important we develop closer relations Turkey and advance *rapprochement* Iran to diminish our isolation in Mideast. This bound produce favourable effect State, Defense, Departments allaying their often genuine fears that we are alien body without common regional interests. (5) Believe U.S.A. will follow closer than ever

3. ראה הערת־עורך, עמ׳ 494.
4. הכוונה לתזכיר של אבן על גורל העיר העתיקה (אבן אל שרת, 12.10.1949, 93.03/3037/14). המסקנות העיקריות של התזכיר מובאות במס׳ 337.
5. שרת אישר את קו הפעולה שהציע אבן עד לבירור נוסף של הנושא (מברק Y335, 14.10.1949, 130.09/2329/14). ראה מס׳ 467 והערה 1 שם.

334

1. שרת ביקש סקירה מקיפה על ההשקפות הרווחות בוואשינגטון בנושא האטומי בעקבות הודעת הנשיא טרומן ב־23 בספטמבר על פיצוץ אטומי שביצעה ברית־המועצות (4.10.1949, 130.09/2308/4). בשני מברקים קודמים סקר אילת את השפעת האירוע על המערכת הבינלאומית ויחסי מזרח–מערב (W438, 7.10.1949; W446, 12.10.1949, 93.01/2181/7).

our attitudes and voting General Assembly which will have direct bearing determination their views regarding extent our neutrality and practical conclusions on relations Israel and our request for arms, military training etc.

Elath

335

י. הרצוג אל א. אבן (ניו יורק)

J. Herzog to A. Eban (New York)

Orig.: 93.03/3037/14 :מקור

Tel Aviv, 13 October 1949

Secret

My dear Aubrey,

Further to my letter to you dated 29th September.[1]

I.

The nature of the apprehensions known to be darkening the Church's perspective on Middle Eastern questions generally and the Jerusalem issue in particular, require[s] further definition.

The Vatican views the corruptive anaemia which characterises prevailing Arab nationalism as but a passing phase in the process of its release from age-old stagnation. History knows precedent for the reawakening of spiritual inspiration from the dormancy of centuries, and signs are not lacking of a growing Moslem revulsion to the pollution of the native sources of Middle Eastern revival by the alien Christian element. The tendency of the Moslem Brotherhood is but one of many indications in this respect. An interesting description, appearing to be substantially authentic, has come our way of a conference held in the Vatican some time ago to consider the contingency of an Islamic religious unity throughout the Middle East and North Africa. The participants are recorded as having found relief from their forebodings in the prospect of dissension between Abdullah and Egypt and probable Turkish reserve, should implementation of this plan be attempted in the near future. A representative of the Secretariat of State of the Holy See explained to us last year in Rome[2] that the overt cordiality of the Vatican relationship with the Arab States should not be mistaken for real friendship: raising his hands in a gesture of contemptuous suspicion, he digressed on the Arab failure to appreciate the difference between diplomatic relations and friendship and on the confusion of the provinces of imagination and reality which afflicts the

335

1. מס' 314.
2. ראה כרך 2, מס' 13.

Arab mentality. This attitude would not appear to have undergone any substantial change since then.

Apart from its function as a safeguard for Christian interests against local chauvinism, the internationally-controlled Christian refuge in Jerusalem is further conceived as a means of strengthening the prestige of the Church in its global struggle against Communism. The Vatican feels that with the surrender of China and Eastern Europe to Communist domination, the prevailing crisis in the spiritual affairs of mankind is approaching its climax. In many areas the influence of the Church is being thoroughly vitiated while in others a slower process is corroding the foundations of its authority. In its attempt to mobilise the psychological resistance of Christendom to the 'materialistic offensive' the Vatican feels the need of an historic vision to stir the devotion of its adherents. A Christian enclave comprising Jerusalem and Bethlehem would to its mind recall the period of the Crusades and resuscitate the concepts which that period has embodied in history. Moreover, this centre will be established in an area which, in the Vatican appraisal, stands at the crossroads of the universal conflict. The neurotic impulsiveness of present Vatican policy, as evidenced, for example, by the fumbling of the excommunication decree against membership of the Communist party, would appear to derive from their inability to orientate a traditional line of slow expansion to the tempo of the opposing forces.

Our approach, which, as already stated, was directed to Tisserant's group, was planned in relation to these apprehensions. While the Vatican policy can clearly not be decisively influenced by local developments, it can be assumed that in the event of the realism of the present policy being called in doubt, pressure from here could contribute towards the rise of a favourable disposition. It is known that full cognizance has been taken in Rome of the strength of our position in the Middle East and of the measure of our ultimate influence here; Vatican representatives refer frankly to the Jordan as the natural eastern boundary of our State and they appear to be confident that it is only a matter of time before the theory becomes fact. The Catholic communities throughout Israel, particularly in the Galilee, have a special importance for the Church not only because of their residence in the Holy Land: they represent a link with similar communities and groups throughout Arab countries and together with their institutions serve in a sense as embassies of various national interests in an area which is so close to the attention of Christendom.

The local arrangements, in particular the rehabilitation of certain centres in the Galilee, have enhanced the prestige of the religious heads and as result they have been able to withstand successfully the repeated attempts to change the spiritual character of their communities. The message which they and their contacts elsewhere in the Middle East have endeavoured to impress on Rome is that Nazareth under Israeli control can be what Jerusalem, even under international control, can never be. The immunity of our society to external corrosion has also been explained in detail. The vitality of an ancient

civilisation of unbroken continuity, a national vision touching on the essence of human destiny, tendencies of sound economic purpose and of righteous social intent – these have been represented as a more effective safeguard against undesirable infiltration than the western props in Arab countries.

The latest development of which you are being informed by cable[3] was the subject of a message conveyed to us by Hakim in the name of Monsignore Marina, Nuntius in Beirut, who arrived back there from Rome last week. It opened with the assurance that the Holy See is not inimical to Israel's basic interests and stated that orders have been issued to cease the propaganda campaign against Israel in editorial comment in the Catholic press. The passage proceeded to explain that, having publicly appealed for the internationalisation of Jerusalem and for justice for the refugees, His Holiness could not possibly sanction any official contact with Israel at the present time. However, Marina counselled a secret unofficial contact through a named intermediary, which might involve a discussion on the refugee and Jerusalem questions. Our emissary should be prepared for an unpleasant encounter; but if the Vatican wishes to talk business he would be advised on further steps. In that event subsequent talks could take place on a higher level.

Hakim intimated that a more favourable tone towards the Vatican was awaited from the Hebrew press, while Vergani, who confirmed the need for the contact, suggested that it be preceded by a substantial indemnity for the Church in the form of the restoration of a number of requisitioned buildings and the arrangements of proper rental payments for others which cannot at present be released.

Our reaction to this approach is now being considered. It remains to be seen whether it represents something substantial or is merely a final attempt on the part of the Vatican to summon the sinners to repentance before their doom is finally sealed!

On the present showing, Tisserant's line should be on the ascendancy. The French attitude at Lake Success and their approach to the State Department, Gonzales' resignation,[4] the Spanish failure to influence Abdullah at Madrid, the uneasy reports from South America, the failure to mobilise the Eastern Churches for the plan, the vigour of our opposition and that of American Jewry and the pressure from local and other Middle Eastern clergy – all these considerations should suffice to question the wisdom of the Secretariat of State and the American Catholics in putting to test the mortal infallibility of the Church on Jerusalem. And this at a time when its prestige is ebbing low throughout the world.

A settlement or even a truce with the Vatican would relieve the anxiety of many communities in the Diaspora including the U.S.A., and might change the balance of pressure from the State Department on pending and future issues. Mr. Sharett appears to be prepared to go to considerable lengths in

3. מברק איתן אל אבן, IW231, 11.10.1949, 130.09/2308/4.
4. ראה מס׳ 297, הערה 2.

order to achieve this. If the Vatican recognises that it has lost out, the primary question is how to extricate its prestige from a parlous situation. In this connection an observation made some time ago by Vergani comes to mind. He felt that the Pope's encyclical on Jerusalem[5] could be interpreted as arising from the conviction that in the event of further hostilities the safety of the Holy Places could only be guaranteed if their secular precints are under international control. Accordingly, I suggested at the time to Mr. Sharett that our proposals on the Holy Places include a suggestion for an international convention for the inviolability of the Holy Places in the contingency of renewed conflict. He felt that this might be wrongly interpreted as indicating the stirring of combative impulses in our national subconsciousness but he was not unfavourable to such a suggestion emanating from elsewhere. Possibly some South American representatives might be persuaded to advocate such an idea as the response of the conscience of mankind to his Holiness' solicitude for the shrines of Christendom.

A frightening prospect is the possibility of a compromise which would bind international opinion to the retention of the no-capital *status quo* in Jerusalem without burdening the UNO with the task of implementation in the form suggested in the Palestine Conciliation Commission report.[6]

We may possibly also be approached on the question of the return of Catholic refugees as distinct from the Moslems. In all, the former, after due sifting, will not count more than ten thousand but till now Rome has been apprehensive of the effect which discrimination between the refugees might have on Arab–Vatican relations. Such discrimination has however been sanctioned by the local authority and duly effected. This is a fact which cannot be cancelled.

May I suggest that in your contacts with the U.S.A. and South American delegations you refer to the difference of opinion in the Vatican on Jerusalem. Vergani's interview to the *Christian Science Monitor*[7] can be quoted as an indication of the lack of unanimity. The American Catholics have very probably concealed the existence of Tisserant's viewpoint. The local correspondent of the *Monitor* reports that the State Department asked his editor for further information on Vergani's statement.

II.

The state of negotiations with the Greek Orthodox Patriarchate has been

5. ראה מס' 231, הערה 1.
6. ראה הערת־עורך, עמ' 461.
7. ראה מס' 314.

cabled to you in full.[8] We are awaiting news from your end as to the reaction of the Greek delegation.

In a day or two I shall write to you further on other aspects of our pressure regarding Jerusalem.

Very sincerely yours,

Jacob Herzog

336

א. אבן אל מ. שרת

A. Eban to M. Sharett

Recd: 14.10 :התקבל .Coded Tel. X668 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/3 :נוסח יוצא

New York, 13 October 1949

Bunche says: (1) He is advising delegations General Assembly against any action Jerusalem. Israel, Transjordan, should work out political relations after which U.N. should deal with them on Holies. (2) He tells *moabit* [Security Council] members armistice agreements supersede *peruz* [demilitarization]. Talk of latter undermines former. (3) He asks me convey you confidentially his strong hope we not lend ourselves to ''cynical immorality'' impose Italy on Somalis.[1] Latter have perfect right under Charter be consulted on identity their trustee, are making no extreme demands such as early independence. Israel recently liberated should respect equally legitimate aspirations African world. He is urging delegations support idea [Survey] commission inquiry.

Eban

8. ראה מס' 328.

336

1. ראה מס' 313 והערה 1 שם.

337

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן Coded Tel. X669. התקבל: Recd: 14.10
נוסח יוצא: Outg.: 93.01/2202/3

New York, 13 October 1949

My X658.[1] Herewith our conclusions: (1) All supported momo Old City sent by courier today[2], viz. active campaign for its *binum* [internationalization] would impair grounds on which we claim Jewish Jerusalem but idea should be put forward as ideal solution if asked; meanwhile should continue work on counter-proposals for purely functional safeguards Holies everywhere. (2) We agree U.N. should have same rights and limitations for Holies in and outside Jerusalem but should formulate separate proposals for Jerusalem and outside to satisfy formal distinction in General Assembly resolutions between questions Jerusalem and Holies. (3) Having so far launched general criticism Palestine Conciliation Commission plan[3] we should now destroy it in detail by memo covering legal, political, economic, security, financial, objections. We have Shabtai [Rosenne]'s and Meron's material,[4] would welcome anything further. Draft will be submitted you. Intended mainly for delegations. (4) Could not guess why U.N.–Israel agreement on Holies was regarded by Government as unpractical[5] but will soon be indispensable to success to put in hands friendly delegations some plan which they can sponsor as counter-proposal. This should be on lines Shabtai [Rosenne]'s draft D with some Jacob [Robinson]'s amendments which will airmail. (5) Decided encourage local friends make determined attempt weaken U.S.A. support for Palestine Conciliation Commission plan by political and public action late October, early November. Am meeting 300 Protestant Ministers under Carl Voss[6] auspices next Monday. (6) Memo discussed *three* above would be in our name. That in *four* would be foisted on someone else. (7) Competent bodies Jerusalem should adopt resolutions stating population will send its representatives only to Knesset or bodies subordinate to Memisrael [Government of

337

1. ‎12.10.1949, 93.01/2202/3.
2. ראה מס׳ 333, הערה 4.
3. ראה הערת־עורך, עמ׳ 461.
4. הכוונה לטיוטות של רוזן הנזכרות במס׳ 314 (הערה 13) ולתזכיר של ג. מירון על הרקע הכלכלי של תכנית ירושלים, 22.9.1949, 93.03/3037/13.
5. ראה מס׳ 322 והערה 1 שם.
6. קארל ווס, איש כמורה פרוטסטנטי, יושב־ראש המועצה האכסקוטיבית של הוועד האמריקאי הנוצרי למען ארץ־ישראל.

Israel] and will enlist only in forces controlled by Memisrael. Strongest argument against Palestine Conciliation Commission plan is that population won't have any part of it.

Eban

338

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 14.10 :התקבל .Coded Tel. W451 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/7 :נוסח יוצא

Washington, 13 October 1949

Benard[1] called today, suggested combined action against Greater Syria.[2] Bonnet and Benard discussed matter with McGhee, stressed merger Syria–Iraq bound increase Moslem fanaticism Mideast preventing social, economic, progress, jeopardize position minorities, endanger existence independent Lebanon. They emphasized detrimental effect Greater Syria on stability Mideast, asking U.S.A. firm counteraction present schemes Iraq[i], Syrian, politicians. They further suggested [State] Department approach British, as French consider British agents if not Government behind plan.

According McGhee, Department no fixed attitude matter. He explained difficult for U.S.A. interfere if new Syrian Government after elections executes merger but promised further consideration.

According Benard, Lebanese Malik[3] today called on McGhee with most alarming presentation Lebanese attitude Greater Syria. Saudi ambassador did same repeatedly last weeks. Egyptians informed Paris they will not tolerate merger but French uncertain sincerity Egyptian attitude.

Last week exchange views French, British, produced no clarification official British attitude which "neither for Greater Syria nor against". French only hope prevent merger is convincing U.S.A. Bonnet, Benard, want us assist press campaign, White House and proper representations State Department both through McDonald and myself.

Fully agree their proposals intrinsically valuable, also strengthening our relations French. Cable instructions.[4] Fischer informed.[5]

Elath

338

1. ז'אן בנאר, מזכיר ראשון בשגרירות צרפת בארצות־הברית.
2. ראה מס' 330, הערה 3.
3. שארל מאליק, ציר לבנון בארצות־הברית ונציגה באו"ם.
4. ראה תשובת שרת במס' 345.
5. מברק WP60, 13.10.1949, 93.01/2181/7.

339

מ. נמיר אל מ. שרת
M. Namir to M. Sharett

מברק מוצפן PI272. התקבל: 14.10
נוסח נכנס: 130.09/2325/4

מוסקבה, 13 באוקטובר 1949

מילואים לגלוי שלי 858.[1] (א) שעה קלה אחרי שובי מקאווקז ביקש ירשוב לבקר אצלי כדי להיפרד. שהה שעה שלמה והיה חביב מאוד אולם ביזמת עצמו לא עורר שום שאלות פוליטיות. מצדי סיפרתי לו שביקשנו מומחה לייעור וכן שלא קיבלנו עדיין תשובה להצעתנו על אשראי מסחרי. הסברתי עמדתנו בשאלת ירושלים. על ירושלים שאל לפרטים בנימה שלילית כלפי תכנית הפייסנים[2] אולם כגרומיקו ובאקולין גם הוא לא גילה העמדה הסובייטית. ירשוב ניסה בזהירות לבדוק עמדתנו לפולמוס בעצרת על בולגריה, רומניה והונגריה.[3] התחמקתי באמרי שלא הספקתי לקרוא העיתונים. הוא הביע תקווה שיספיק לראותך בארץ עוד לפני צאתך לעצרת. (ב) גם בקאווקז חיפשתי כמובן מגע כלשהו עם יהודים למרות דאגת השלטונות המעולה לשמרני מכל רע. בטביליסי הבירה הגרוזינית ביקרתי בבית־הכנסת הגדול שנשמר יפה. בשעת הבי־קור, שלא ידעו עליו מראש, היו 3 יהודים כלי־קודש. השיחה לא היתה חופשית בגלל נוכחות מלווה מטעם השלטון. סיפרו שבחגים רבו המתפללים שמילאו גם כל הרחוב. יש עוד שני בתי־כנסת קטנים יותר. הישוב היהודי בעיר פחות מ־10,000. אחד היהודים הספיק ללחוש שיש מה לספר אך אין אפשרות. לפי מיטב ידיעותי נתקיים שם לפחות עוד בשנת 1946 מוזיאון אתנוגרפי ממלכתי ליהודי הקאווקז. כל השתדלויותי להיוודע לגורלו עלו בתוהו. יש לשער שנסגר.

נמיר

339

1. 12.10.1949, 130.11/2513/17.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 461.
3. ראה מס' 254, 295 ו־313.

340

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y336 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/14 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 14 October 1949

Tonight's appointment,[1] don't use my points if likely even remotely becloud understanding on immediate issues, but what he should otherwise hear from us is: *First*, References their publications Israel as reactionary force subservient imperialists causing deep resentment, alienates sympathies. *Second*, Jewish attachment Zion permanent, ubiquitous, ineradicable, immune all political climates. Latter point to be interpretable by implication as relating also U.S.S.R.

Sharett

341

א. אבן אל ו. אוסטין (ניו יורק)[1]
A. Eban to W. Austin (New York)

Copy: 130.02/2443/4 :העתק

New York, 14 October 1949

Dear Ambassador Austin,

At the 450th Meeting of the Security Council on Tuesday, 11th October, 1949, the representative of Egypt suggested that the agenda of the Security Council should include the question of the demilitarisation of Jerusalem "with special reference to the resolution of the General Assembly adopted on the 11th December, 1948". Accordingly it may be of interest to the United States Delegation in the Security Council to receive the following summary of the views of the Israel Government on this question.[2]

(2) It will be recalled that on April 3, 1949, a General Armistice Agreement was concluded between Israel and the Hashemite Kingdom (S/1302) in

340

1. באותו ערב עמד אבן לסעוד עם וישינסקי. שרת משיב כאן על פנייתו להנחותו לקראת השיחה. (מברק אבן אל שרת, X670, 13.10.1949, 93.01/2202/3.) ראה גם מס' 348.

341

1. מכתב זהה נשלח אל כל החברות הקבועות במועצת־הביטחון.
2. על גיבוש העמדה הישראלית בנושא זה ראה חליפת מברקים בין אבן לשרת, X650, 11.10.1949; X657, 12.10.1949, 93.01/2202/3; Y333, 14.10.1949, 130.09/2329/14.

pursuance of the resolution of the Security Council of November 16, 1948.[3] Article V(b) of this Agreement defines the exact demarcation line separating the armed forces of the two governments in the Jerusalem area. The same agreement specifies the size of the armed forces which both governments have agreed to maintain in that area.

(3) The provisions of this Agreement, including those relating to the presence of armed forces, may not be revised or affected in any way except by a joint decision of the two signatory governments (Article XII, Paragraph 3). The Armistice Agreement, which has been duly registered with the United Nations, constitutes a binding and irrevocable international obligation of each signatory government towards the other, and the Security Council does not possess jurisdiction to modify any of its terms. The legal situation has thus been fundamentally changed since the adoption of the General Assembly's Resolution on December 11.

(4) Moreover, at its 437th Meeting on the 11th August, 1949,[4] the Security Council fully endorsed all the Armistice Agreements signed between Israel on the one hand, and Egypt, Transjordan, Syria and Lebanon on the other. The Council noted these agreements "with satisfaction", determined that they "constituted an important step towards the establishment of permanent peace" and that they "superseded" the previous resolutions of the Security Council governing the military situation in the area concerned. The Security Council further called upon the parties to "ensure the continued application and observance of these agreements" (S/1376).

(5) Since the presence of armed forces at their present strength in Jerusalem is an integral part of one of these Agreements, it follows that any attempt to set aside those provisions would constitute a reversal of the Security Council's resolution of August 11, 1949, and would impair the spirit of a major international achievement. Such action, however, could in no way affect the binding character of this agreement for both signatories. The Government of Israel is clearly obliged and entitled to continue to maintain its armed forces throughout the area specified in the Armistice Agreement. The conditions and procedures whereby the situation of armed force in Jerusalem may be changed at any time are exclusively and exhaustively laid down in Article XII of the Agreement itself.

(6) Apart from the decisive legal considerations set out above, my Government is actuated by its sure conviction that the departure of its armed forces from Jerusalem would deprive the City of its main protection and security, and restore the very conditions in which its destruction and strangulation were nearly achieved last year. Demilitarisation would thus constitute both a violation of the armistice terms, and a repudiation by the Govern-

3. ראה כרך 3, נספחים ג ר־ח.
4. ראה הערת־עורך, עמ' 361–362.

ment of Israel of its permanent responsibility for the security of peoples and territory falling within its jurisdiction.

I have the honour to be, Yours very sincerely,

A. S. Eban
Permanent Representative of
Israel to the United Nations

342

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 16.10/15.10 :התקבל .Coded Tel. W455, W454 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/7 :נוסח יוצא

Washington, 14/15 October 1949

Following details my seventy-five minute talk Nehru, Mrs. Pandit, Celler present. Latter's participation as old friend India helped establish informal atmosphere.

I opened saying India's fight for independence, Gandhi's, Nehru's, ideas, partition as peaceful solution basic differences influenced Zionist thought, action, since early days Deganiah to present. I continued that, like India, we consider nationalism and independence not as ends but means achieving higher ideals universal peace, social, economic, progress and political democracy. Concluded we vitally interested see Asia, Mideast, developing these lines and we gladly cooperate India in U.N. and otherwise for mutual, global and regional interests but disappointed their non-recognition when fifty-six others, including Moslem Turkey, five members British Commonwealth, recognized.

Celler followed stating U.S.A. public equally interested India, Israel, and desirous close cooperation between them. I said delay recognition regrettable preventing consolidation democratic forces Asia.

Nehru listened attentively, obviously disturbed by mention Turkey's recognition. In reply after announcing complete frankness he explained India's attitude Israel. People never antisemitic, Hitler made them friends of Jews. Many Indians admired in past Zionist work in Palestine and now most sympathetic Israel. He fully aware Israel, though small country, is important factor Mideast, come to stay and develop. India can learn much our achievements science, agriculture. Referred most critically Arab countries saying some lack reasons exist at all. He called Egypt "greatest insult to human decency" in treating her fellahin as animals. Referred to Greater Syria as British sponsored with little chance of "making two weak into one strong".

Turning to recognition he said Indian partition was most painful operation to prevent bloodshed. Pakistan however became theocratic state preventing

national assimilation Moslems of India. Hence Indian Government must treat its thirty million Moslems most carefully. Palestine was source constant agitation and made deep impression Moslems everywhere. He had to choose slow, long, way toward recognition order justify it objectively and minimize internal opposition. He recently discussed Israel with Arab and Moslem envoys New Delhi, emphasizing necessity reconciliation realities and preparing them for our inevitable recognition by India. He meanwhile instructed Indian representatives everywhere consider Israel friendly nation and cooperate wherever possible. He arrived conclusion recognition cannot be postponed much longer. Here he turned to Celler saying it would be unwise grant Israel recognition during his stay because this liable interpreted as American pressure.

When Celler remarked appeasement will not impress Arabs, Nehru nodded affirmatively.

To my question whether he could mention possible date recognition he replied would deal matter immediately on return India early November and we could expect recognition before January.

Finally Nehru inquired present situation Israel, our relations British and Dominions, problem Arab refugees. On last point he mentioned gravity refugee problem India, Pakistan, remarking in passing America supports Pakistan both on problem refugees and boundary controversy Afghanistan.

Conversation friendly and cordial, Nehru apparently at his best result most royal welcome received here. Believe our strongest arguments most impressing him were: (1) fact India far behind others recognition, (2) U.S.A. public opinion support Israel.

Elath

343

ממשלת ישראל אל ממשלת בריטניה (לונדון)

The Government of Israel to the Government of the United Kingdom (London)

Memorandum: 93.03/64/2 :תזכיר

Tel Aviv, 14 October 1949

Most Secret

MEMORANDUM

The Government of Israel acknowledges receipt of the Memorandum from the United Kingdom Government dated 4th October 1949.[1] It learns with satisfaction of the efforts made by the United Kingdom Government to induce the Governments of Egypt and Iraq, respectively, to permit the free passage through the Suez Canal of tankers carrying oil for the Refinery at Haifa, and

343

1. ראה מס' 320.

to reopen the Haifa pipeline for the unrestricted flow of crude oil from Iraq. The Government of Israel is also interested to hear that the Egyptian and Iraqi Governments seem gradually to be moving toward the removal of present restrictions, but that this process is very slow, more particularly as neither Government wishes to be the first to permit oil to reach the Haifa Refinery.

2. The Government of Israel would welcome the earliest possible resumption of full working at the Oil Refinery which lies in Israel territory. For this reason, it has refrained from putting forward any conditions preecedent to the reopening of the Refinery, bearing on the terms under which the Iraq Petroleum Company and the Consolidated Refineries Limited would be able to carry on their future operations in Israel. As mentioned in the British Memorandum, the Government of Israel also forbore from raising the issue of the Suez Canal restrictions in the Security Council, although if Egypt maintains its unlawful embargo on cargoes destined for, or shipped from, Israel, or otherwise interferes with the normal movement through the Suez Canal of ships which have previously called at Israel ports, the Government of Israel will not be able to forgo such recourse to the United Nations as may be open to it.

3. As to the assurances sought from it as a contribution to the full solution of the problem, the Government of Israel does not find it appropriate at the present stage to make any public statement of policy on the subject, but is quite prepared to communicate its views to the United Kingdom Government, for such use as the United Kingdom Government might deem useful, on the understanding that no publicity results therefrom without the Israel Government's consent.

4. The attitude of the Government of Israel on the specific points raised in this connection is as follows:

(a) It appears to the Government of Israel singular that it should be invited to disclaim any aggressive designs against neighbouring territories and to affirm its desire for friendly relations with the Arab States. Authoritative statements to this effect have repeatedly been made by official spokesmen of the Government of Israel both on public occasions and in their communications to United Nations organs. Such a declaration should properly be demanded from the Arab Governments which still refuse to enter into peace negotiations with Israel, and permit threats of a second round of hostilities to be voiced from their capitals. However, if the United Kingdom Government considers that this will assist it in its present efforts, the Israel Government hereby reiterates the assurance sought.

(b) The Government of Israel does not intend to set up a commercial free port at Haifa to include the oil terminals and the Refinery; nor does it contemplate placing the administration of the port under a Board of international composition, even though such Board might be functioning under the sovereignty of Israel. What the Government of Israel has under active consideration is the creation within the port of Haifa of a free zone, or of free zones, for the benefit of such Governments as may be interested to avail

themselves of this facility under the terms of special agreements to be concluded in each particular case between Israel and the Government concerned. The universal practice concerning free zones involves no admission of foreign interests to a share in the administration of the port. If free zones are established in the port of Haifa, their purpose would be solely to facilitate the duty-free transit through Haifa of goods imported from or exported to other countries, adjacent or otherwise. The Government of Israel sees no reason for the extension of such free zones to include the Refinery or the oil terminal, the functioning of which must be regulated, as is usual in such cases, by an agreement between the sovereign power and those who own and operate the Refinery or the terminal. The transit of oil to Haifa was formerly regulated without provision of free-zone facilities, and in this respect there appears to be no reason for a change.

As to the enjoyment of free-zone facilities at Haifa by some of the Arab States, it is evident that, just as in the case of any other Government, this can be arranged only within the framework of normal reciprocal trade relations and in the context of a stable and formal peace prevailing between the two contracting parties. It would obviously be unreasonable for Israel to grant such facilities on a unilateral basis to Transjordan and Iraq, thus helping in the economic recuperation of those countries, before their Governments had concluded peace with Israel and the danger of further aggression on their part upon it had thereby been definitely removed. Nor would Iraq or Transjordan be justified in claiming free-zone facilities from Israel without offering an adequate guarantee that the boycott officially proclaimed by them against "Zionist" goods had been effectively and permanently abrogated.

Once this basic position has been made clear to the Arab Governments concerned, the Government of Israel will be ready to enter into direct negotiations with them regarding the technical and organizational details of the proposed arrangement, on the understanding that it would be put into effect as soon as general peace, and with it normal and reciprocal trade relations, had been established.

(c) With regard to the taxes or dues to be imposed on oil from Iraq, the Government of Israel would point out that it has signified its readiness for direct negotiations with the companies concerned on all outstanding matters. It hopes that in the course of these negotiations an amicable agreement on all points at issue will be reached.

(d) It is not part of the policy of the Government of Israel to nationalize the Refinery.

(e) As regards the return to Israel of certain employees of the Refinery, it would seem preferable to discuss the matter directly with the companies, in the context of the over-all negotiations with them.

5. The confidence of the United Kingdom Government in making its present approach to the Government of Israel is appreciated and will be fully respected. For its part, the Government of Israel would emphasize the confidential character of its present communication.

344

מ. שרת אל מ. נמיר (מוסקבה)
M. Sharett to M. Namir (Moscow)

מברק מוצפן IP233
נוסח יוצא: 130.09/2325/3

תל אביב, 15 באוקטובר 1949

עודני מזועזע מהסקירה מס׳ שבע.[1] בתנאים הטרגיים הרי גם ידיעת העניינים בלבד ומסירתם לנו היא שליחות לאומית כבירה. עם זה עלינו להסיק מסקנות לגבי פעולה. הנחותי הן, ראשית, שהתגלית האטומית בברית־המועצות תדחה המלחמה החמה אך תחמיר הקרה, זאת־אומרת שאין לצפות לתיקון קרוב ביחסי מזרח ומערב, ושנית, שאסור לנו לגזור על עצמנו שב בל תעשה לאורך ימים. אף המסקנות שאני נוטה אליהן הן שתים, ראשית, שאם אסע לארצות־הברית, וזה טרם הוחלט, אשתדל להתראות עם וישינסקי לא על־מנת לחזור על שיחת פאריס[2] אלא להתקדם שלב נוסף ולעורר בעיית יהודי ברית־המועצות בקשר לישראל. אין כוונתי להציג דרישות אלא רק לתהות על הבעיה כמהרהר בקול. ברור שהבעיה מטרידה אותם והם יושבים על המדוכה. ייתכן שמדיניותם בעניין זה עכשיו בכור ההיתוך ואחריותנו מחייבת לנסות ולהשפיע. אחד מנימוקי יהיה, שהערובה הנאמנה ביותר לידידות ישראל לססס״ר ולאי־הצטרפותנו לאויביה היא ביצירת זיקה חיה לישראל מצד יהודי סססר״ר.
[.....][3]

345

מ. שרת אל א. אילת (ואשינגטון) וא. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to E. Elath (Washington) and A. Eban (New York)

מברק מוצפן Coded Tel. IW237. התקבל: Recd: 17.10
נוסח יוצא: Outg.: 130.09/2308/4

Tel Aviv, 16 October 1949

Washington 451, New York X654.[1] Coincided consultations here same subject. (1) You should welcome French approaches, express complete

344
1. הסקירה עסקה במערכה הסובייטית נגד הסופרים והמדענים היהודיים בברית־המועצות ובהתעוררות היהודית הלאומית שם (130.11/2514/15).
2. ב־12 בדצמבר 1948. ראה כרך 2, מס׳ 249.
3. החלק השני של המברק, שבו מפורטות דרכים לפעולה ציבורית ביהדות העולם, לא הודפס כאן.

345
1. ראה מס׳ 330 ו־338.

identity outlooks, readiness cooperate, inform them we already inspired number press reactions, continuing efforts; also making direct representations U.S., Britain, here and capitals. (2) Am seeing McDonald, Helm, separately tomorrow;[2] shall express deep concern merger as liable completely transform whole territorial, political, set-up Mideast, unleashing new forces, instability, throughout area, breeding within Israel counsels alarm which will urge with much justification that just as Arab war and resulting occupation by Transjordan of Cisjordan territory inevitably led enlargement Israel beyond November 29 so creation Hashemite empire which bound sooner later swallow up Transjordan must push Israel further eastwards if it is to survive impact colossal neighbour. Continual change background while peace in balance must anyhow render its pursuit futile, lead conclusion preferable wait and see till things settle down all around but consequences such deferment peace may be incalculable. Shall tell them Munim's story Elias [Sasson] minus source re Nuri [Said]'s overtures to Egypt justifying merger *inter alia* as surest means crush Israel. Special for U.S.: they cannot remain indifferent to this development which runs diametrically counter their basic conceptions Middle East policy, stability, peace. Eliahu [Elath] should talk State Department and Abba [Eban] both delegations same lines. (3) Try direct press, radio, campaign without ourselves being implicated, along lines French exposition, also my 2 above, also likelihood military opposition Syrian army circles, Kurd, other rebellions Iraq, general unrest making empire less stable than separate component parts. Stress one of themes merger propaganda is second round anti-Israel. Cabling Eliash, Fischer.

Sharett

2. פרטים על השיחה עם מקדונלד ראה במס׳ 346. בשיחה עם הלם אמר שרת את עיקרי הדברים המובאים במברק שלפנינו; ציר ישראל בלונדון נתבקש להעבירם לידיעת משרד החוץ הבריטי ולעמוד על תגובת המשרד לעמדת ישראל. (ראה מברק קומיי אל עליאש, IL195, 18.10.1949, 130.09/2318/2.)

346

מ. שרת אל א. אילת (ואשינגטון)
M. Sharett to E. Elath (Washington)

Coded Tel. IW242 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2308/4 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 17 October 1949

Full exposé Syria–Iraq affair in conversation McDonald today. In order not to enable U.S. ask for *quid pro quo* in terms concessions Jerusalem, refugees, didn't formulate any specific request for intervention against merger but only drew attention developments, stressing point they ran counter basic principles U.S. policy Mideast. Only point on which asked intervention was wave anti-Jewish reprisals, atrocities, Iraq.[1] Please act likewise. Inform Eban.

Sharett

347

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 18.10 :התקבל .Coded Tel. X678 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/3 :נוסח יוצא

New York, 17 October 1949

Immediate

My 655, your 335.[1] Suggest formula might be if territorial *binum* [internationalization] necessary or feasible anywhere then should apply that part city containing all Holies as defined *status quo* viz., Old City, wherein religious associations Jerusalem entirely concentrated. Reservation first part sentence would mollify Dutch, Norwegians, others reluctant discriminate against Arabs while operative part sentence would take wind out ecclesiastical sails.

Eban

346

1. פרטים ראה במברק איתן אל אבן, YA332, 13.10.1949, 130.09/2329/14; ומברק פרלמן אל משלחת ישראל באו"ם, IW233, 16.10.1949, 130.09/2308/4.

347

1. ראה מס' 333 והערה 5 שם.

348

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 18.10 :התקבל .Coded Tel. X680 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/3 :נוסח יוצא

New York, 17 October 1949

Friday's dinner social affair also present Clementis,[1] Manuilsky,[2] Tsarapkin, Pearson,[3] Bauer[4] – Guatemala, Lafronte[5] – Ecuador, Van Langenhove.[6] Main point Czech candidacy for *moabit* [Security Council] which agitates Soviets enormously. Vyshinsky said U.S.S.R. policy each state fundamentally affected by vote this issue.

In brief private talk myself he stated: (1) U.S.S.R. hoped no more fighting Mideast. (2) U.S.S.R. wants as little U.N. debate as possible. (3) Accepted my argument against *peruz* [demilitarization] Jerusalem. (4) On general solution stated repeatedly November resolution must be carried out. (5) Asked whence *aliya* [immigration] chiefly came. When I listed countries he asked what about Rumania. I replied same burning desire *aliya* amongst Jews there as everywhere but unfortunately not yet reached harmonious accord its Government as with Czechoslovakia, Poland. (6) He spoke warmly yourself, Golda [Meyerson], Namir. (7) Manuilsky confessed penchant for writings Shalom Aleichem.

[. . . . .][7]

Eban

348

1. ולאדימיר קלמנטיס, שר החוץ של צ׳כוסלובקיה וראש משלחתה לעצרת הרביעית של האו״ם.
2. דימיטרי ז. מאנואילסקי, נציג אוקראינה באו״ם.
3. לסטר ב. פירסון, שר החוץ של קנדה וראש משלחתה לעצרת הרביעית של האו״ם.
4. קארלוס גארסיה באואר, הנציג הקבוע של גואטמלה באו״ם.
5. הומרו ויטרי לפרונטה, נציג אקוואדור באו״ם.
6. פרנאנד ואן לאנגנהווה, הנציג הקבוע של בלגיה באו״ם.
7. סעיף 8 לא הודפס כאן.

349

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y346 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/14 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 18 October 1949

Government today accepted upshot our exchange cables re *binum* [internationalization] Old City.[1] Ben-Gurion suggests foist idea on some innocuous outsider so that it should first be voiced by someone untrammelled by your weighty counter-arguments, we merely reverberating assent.

Sharett

350

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 19.10 :התקבל .Coded Tel. X687 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/3 :נוסח יוצא

New York, 18 October 1949

Raised following points with McNeil:[1] (1) Syria–Iraq union. He stated union less probable than appeared last week. When Zaim arose U.K. warned Iraq against entering Syria as this would have involved resistance. While they would now prefer *status quo*, were not prepared discourage mutual desires two states. My impression confirms French belief U.K. definitely manoeuvring for union. (2) Jews in Iraq.[2] He was most positive stating if he saw material genuinely proving bad state affairs, U.K. would speak to Nuri [Said] without fail. He stated exchange, transfer, was best solution but agreed this shouldn't be based oppression minorities. Would prefer material coming from Jewish organization since our possession thereof might prove Iraqis' point that their Jews are in touch with Israel. Am arranging accordingly with Nahum [Goldmann]. (3) Jerusalem. He said at outset would have to listen silently my exposition since matter was acutely embarrassing U.K. When I

349

1. שרת הביא בפני הממשלה את חליפת המברקים בינו לבין אבן (ראה מס' 322 והערה 2 שם ומס' 329, 332, 333, 337 ו־347) ותמך בטענותיו ובקו הפעולה שהציע. מרבית שרי הממשלה תמכו בגישתו.

350

1. הקטור מקניל, השר הזוטר (Minister of State) במשרד החוץ הבריטי; חבר משלחת בריטניה לעצרת הרביעית של האו"ם.
2. ראה מס' 346, והערה 1 שם.

finished he said U.K. not enamoured Conciliation Commission report[3] but can't come out against before March, when elections take place Britain, as cannot create issue with churches. Bevin's instructions were try get matter discussed when too late do anything effective so that General Assembly would shelve issue, reaching no new decision. Copy sent Eliash.[4]

Eban

351

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 19.10 :התקבל .Coded Tel. X691 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/3 :נוסח יוצא

New York, 18 October 1949

Had two talks Pearson Jerusalem. He admits heavy Catholic pressure Canada but states this leaves him cold, as only concern religious groups should be for safeguarding Holies. Future government Jerusalem is political matter, not their business. If safeguarding Holies can be done with consent those involved, Canada not prepared sacrifice this consent for ambitious policy to be imposed. Secondly he said: (1) Jerusalem shouldn't be discussed at all Security Council; (2) General Assembly should take such steps as necessary for protection Holies.

Eban

352

מ. פישר אל ג. אבנר
M. Fischer to G. Avner

Orig.: 130.10/2550/7 :מקור

Paris, le 18 octobre 1949

J'ai eu une très longue conversation, au Quai d'Orsay, avec M. de Laboulaye qui est celui qui s'occupe le plus dynamiquement de la question de Jérusalem.

M. de Boisanger a vu, avant son départ pour Lake Success, Schuman, malgré la crise ministérielle.[1] La question sera donc là-bas surtout entre ses

3. ראה הערת־עורך, עמ' 461.
4. מברק U2, 18.10.1949, 93.01/2202/3. ראה גם מס' 363, סעיף 2.

352

1. ב־5 באוקטובר התפטרה ממשלת צרפת על רקע תביעותיהם של האיגודים המקצועיים להעלאת שכר.

mains et entre celles de Chauvel. Comme de Boisanger est buté et obstiné, j'espère que la vive amitié qu'éprouve – d'après ce qu'on dit au Quai d'Orsay – M. Chauvel pour Eban, nous aidera à contrebalancer l'influence de Boisanger.

On croit au Quai d'Orsay que les paroles prononcées par Schuman aux Nations Unies[2] ont été mal interprétées en ce sens qu'elles n'impliquent pas l'abandon de principe de l'internationalisation de Jérusalem, mais seulement la recherche d'une solution trouvant écho auprès des éléments raisonnables des parties intéressées.

Tout se ramène donc à savoir ce qu'on entend par "éléments raisonnables". Je me suis donné beaucoup de mal pour combattre l'idée que le sentiment juif, en ce qui concerne Jérusalem, est confiné aux éléments dits extrémistes. J'ai conseillé un sondage auprès de l'opinion publique israélienne. En général, je me suis efforcé de développer nos thèses car chez de Laboulaye l'idée persistait que le plan de la Commission de Conciliation[3] est susceptible d'être approuvé à condition d'y apporter quelques modifications.

M. de Laboulaye m'a dit que la délégation française était toute disposée à remettre la discussion de la question de Jérusalem aux Nations Unies jusqu'après le rapport de la Commission des Experts économique, c'est-à-dire jusqu'après le 10 novembre.

En ce qui concerne la Commission d'Experts économique, M. de Laboulaye me dit que M. Labonne[4] a écrit un récent (daté du 10 octobre) rapport très optimiste. M. Labonne exprime la certitude que les multiples difficultés d'ordre politique dans les Pays Arabes ne sauraient empêcher "la marche triomphale du quatrième point de Truman".[5]

M. Fischer
Maurice Fischer

2. ראה מס׳ 307, הערה 3.
3. ראה הערת־עורך, עמ׳ 461.
4. אריק לאבון, הנציג הצרפתי במשלחת הסקר הכלכלי למזרח התיכון.
5. הכוונה לתכנית אמריקאית לסיוע לארצות נחשלות, שהוצגה לראשונה בקווים כלליים בסעיף ארבע של נאום הבכורה של הנשיא טרומן עם השבעתו מחדש ב־20 בינואר 1949. במהלך 1949 גובשו מגמותיה של התכנית ודרכי ביצועה ובספטמבר הוגשה לקונגרס תכנית הקצבות לשנה הראשונה.

353

ש. גינוסר אל ו. איתן
S. Ginossar to W. Eytan

מקור: 130.02/2396/15

רומא, כ"ה בתשרי תש"י
18 באוקטובר 1949

ד"ר איתן הנכבד,

הנידון: ביקור אצלי של הנונציוס ברומא

במכתבי מלפני שבוע[1] סיפרתי על פגישתי עם הנונציוס (בקבלת־פנים בשגרירות הסינית), ועל הבטחתו להחזיר את ביקורי בקרוב, אך pas encore. לתמהוני הודיעו לי כבר שלשום שהוא מבקש לקבוע את הזמן לביקור אשר נתקיים הבוקר.

הוא פתח את השיחה בשלט העברי על שער הצירות, ודיברנו על העברית התנ"כית והמודרנית, על כתבי־יד שנתגלו בזמן האחרון וכדומה. בקשר עם דבריו שהוא חוקר עכשיו בספר דניאל, סיפרתי לו על נוכחותו ברומא של פרופסור קסוטו,[2] אשר ייתכן ויוכל לתת לו עצה מועילה במחקריו הנ"ל, והצעתי שיתקשר עם קסוטו, אם ברצונו בכך, או על־ידַי או על־ידי הרב פרטו.[3] הוא ענה שהוא עומד לצאת לחופש לכמה ימים, אך אחרי־כן ייתכן והוא יתקשר.

אחרי השיחה הפילולוגית עבר הוא לעניינים פוליטיים. אישר בתודה את קבלת התזכיר בעניין מעשי זוועה בכנסיות (אשר שלחתי לו בסוף אוגוסט)[4] ואמר ש"בימים הקרובים" יעביר את התזכיר הזה לשלטונות הכנסיה(!). אמר שעניין ירושלים הוא השאלה הבוערת עכשיו, ובקשר עם כך מסרתי לו את הנוסח המודפס (אשר קיבלתי אתמול מן הקריה – בדיוק דבר בשעתו) של דברי אבא אבן בעצרת הנוכחית של האו"ם בעניין ירושלים.[5] הוא קיבל את זה בתודה, ואמר שחשוב מאוד בשביל שני הצדדים להכיר ולהבין את עמדת השני בעניין זה. הסברתי שוב את עמדתנו ובקשר עם זה הוא שאל אם מבין אותי נכון, שאין אנו מחפשים שלטון בעיר העתיקה, מה שגם אישרתי לו; אז הוא שאל: אם כך, מה יהיה עם הכותל המערבי? וגם התעניין במצב הגיאוגרפי של הכותל, והסברתי לו את המצב של היום (זאת אומרת, איסור גישה ליהודים) ודרישתנו לערובות בעתיד בהתאם לערובות שניתן למקומות הקדושים שלהם. גם הדגשתי שכמעט כל המקומות הקדושים בירושלים נמצאים בשטח הערבי, בעיקר בעיר העתיקה. הסברתי שלפי דעתנו אין ניגוד בין מטרתנו ומטרת הכנסיה, אשר אינה בשטח השלטון החילוני, אלא רק בשטח הבטחת המוסדות הדתיים;

353

1. מס' 331.
2. אומברטו (משה דוד) קאסוטו, פרופסור למקרא באוניברסיטה העברית בירושלים.
3. דוד פראטו, הרב הראשי של רומא.
4. ראה מס' 331, הערה 3.
5. ראה הערת־עורך, עמ' 464.

אלא שצריך לבוא לידי הסכם לגבי פרטי הזכויות, הערובות והפיקוח הבין־לאומי אשר יינתן למוסדות הדתיים, והנה נדמה לי שעיבוד הפרטים האלה מוטב שייעשה תוך מגע בין הצדדים המעוניינים. על זה הוא העיר ש"פירוש הדברים דו־שיח במקום מונולוג". וגם הסכים לדברַי שבהקדם או במאוחר יצטרך דו־שיח כזה להתקיים. לעצם הצעתנו הוא לא נכנס, פרט לרמז לא ברור (גם הצרפתית שלו לא תמיד מספיקה לדברים מסובכים) לדמיון מסוים בין הצעתנו והערובות שהכנסיה קיבלה בזמנו (לפני ההסכם של לטראן)[6] מממשלת איטליה, אשר, כדבריו, לא השביעו את רצון הכנסיה. לבסוף נפרד ממני באדיבות רבה, וכשהודיתי לו בעד ביקורו, השיב שזה גם מחובתו להחזיר את ביקורי (מה שלא נכון לפי ההסברה שקיבלנו ממחלקת הטכס כאן). עד כאן השיחה.

בנוגע למשמעות הביקור: לאור ההסברות שנתתי במכתבי הקודם, אינני מאמין שהיה זה ביקור של רוטינה. הוא אמנם הזכיר היום שעכשיו הזמן הנוח לביקורים אחרי שירד חום הקיץ (כאילו כדי להסביר למה לא החזיר את ביקורי קודם). אך הנימוק הזה אינו מתקבל כל־כך על דעתי. כמו־כן מאליפה העובדה שאחרי שלא אישר בזמנו את קבלת תזכירי, הרי עכשיו מצא לנחוץ להביע את תודתו ולהגיד שמעבירו לשלטונות הכנסיה (אחרי חודש וחצי!). – הוא היה חופשי גם היום להסתפק בשיחה פילולוגית, כי אני בכוונה נמנעתי מכל יזמה לגבי דברים פוליטיים, כדי לראות אם הוא יעורר אותם, או לא. מאידך הוא לא רמז על איזו [כך] צעדים הרצויים עכשיו כדי ליצור קשר ישיר בין הכנסיה ובין ישראל, וביקורו בא גם במוקדם לגבי מה שציפיתי. ההשערה שלי היא אפוא: שמטרת ביקורו היתה לחדש את הקשר האישי, ולהכין את האווירה הנחוצה לשם מגע ישיר לכשיגיע הזמן לדעתם למגע כזה, אך עדיין לא כדי ליצור את המגע עצמו.

בכבוד ובברכה,

ש. גינוסר

354

י. הרצוג אל א. אבן (ניו יורק)
J. Herzog to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y348 מברק מוצפן

Outg.: 130.09/2329/14 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 19 October 1949

Nuntius of Beirut transmitted Vatican message opening possibility secret, unofficial, talks outstanding issues including Jerusalem. Position U.N.O. and increased religious influence Nazareth and Galilee communities appear among factors prompting approach. Sign goodwill Catholic besmirching silenced Paris, Washington. Other sources confirm Tisserant's line somewhat

6. הסכם מ־1929 בין מוסוליני והאפיפיור שקבע את המעמד המשפטי של הוואטיקן ברומא ואת היחסים בין הכנסיה וממשלת איטליה.

on ascendancy, see my letter September twenty-ninth.[1] McDonald reports Spellman frightened Greek Orthodox link with Russians out of fear Catholic domination Jerusalem, see cable to Elath 23rd September.[2] Spellman generally turned lately more moderate in contrast with persistent intractability his assistants led by McMahon, Griffiths. Pope enquired at length from McDonald efficacy Israeli guarantees Holy Places.[3] We operating accordingly. What news Greeks?

Herzog

355

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן Coded Tel. X694. התקבל: Recd: 20.10
נוסח יוצא: Outg.: 93.01/2202/3

New York, 19 October 1949

Conversation Ross Jerusalem. He is charged study matter for [State] Department. Explaining our attitude I said we attack entire basic assumption U.N. either has or should exercise full and permanent authority Jerusalem. At moment it has no authority at all, even partial and temporary, sole question is what functions those now exercising full and permanent authority shall delegate to U.N. For our part we agree only Holies. Added Palestine Conciliation Commission plan[1] built on legal and factual falsehood. His reaction noncommittal, stated he urgently needed our material and proposals. Did not say they either would or would not cling to Palestine Conciliation Commission plan.

Eban

354

1. מס' 314.
2. מברק IW215 משרת אל אילת, 93.01/2202/2.
3. ראה מברק מאילת אל שרת, W459, 17.10.1949, 93.01/2181/7.

355

1. ראה הערת־עורך, עמ' 461.

356

ר. שילוח אל א. אילת (ואשינגטון)
R. Shiloah to E. Elath (Washington)

Coded Tel. IW246 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2308/4 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 19 October 1949

Gather Economic Survey Group visited Baghdad, at Nuri [Said]'s request. Nuri stated Iraq can itself provide for refugees now there. Hinted possibility exchange refugees against Iraqi Jews, urged early overall settlement setting final limits Israel territory. Clapp interested but explained he precluded by terms reference entering political discussions. Inform Eban.

Shiloah

357

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 20.10 :התקבל .Coded Tel. W463 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/7 :נוסח יוצא

Washington, 19 October 1949

Yesterday had seventy-minute talk McGhee. Wilkins, Stabler and chief Iraq desk Clark present. After describing situation Jews Iraq[1] I asked immediate U.S.A. intervention prevent further outrages. McGhee promised investigate and assist but mentioned in passing difficulty influencing Arabs view existing tension result refugees and our recent assault infiltrees Beit Hanun. He asked whether we ready admit Iraq Jews even at cost additional economic difficulties. Replied affirmatively.

I then raised merger Syria–Iraq along your IW242.[2] McGhee said aware question important beyond Syria–Iraq alone. They received different opinions on merger which being studied in regional and international implications. My impression Department's present attitude merger passively negative, awaiting further developments Arab camp before taking definite position.

On Eban's request I then turned Jerusalem calling McGhee's attention absence progress their position since my conversation Rusk.[3] Stated our,

357

1. ראה מס' 346 והערה 1 שם.
2. מס' 346.
3. ראה מס' 311.

Abdullah's attitude, supported by world public opinion, apparently convinced majority U.N., leaving U.S.A. ambiguous position as conciliator. McGhee replied their position unchanged, support Palestine Conciliation Commission report, but suggested Eban continue discuss matter their delegation.

Elath

358

י. ברזילי אל מ. שרת
I. Barzilai to M. Sharett

מקור: 130.02/2397/19

וארשה, 19 באוקטובר 1949

שרת יקר,

בכל מכתבַי – לאחר הסדר העלייה החדש[1] – הטעמתי את חשיבות קליטתם של גלי העלייה הראשונה לגבי מפעל העלייה כולו מפולין. כבר בישיבות הראשונות של הצירות – לאחר ההחלטה – העלו חברים את הצורך של ביקורי בארץ בענייני קליטה, אך החלטתי לדחות את פנייתי אליך עד (א) שייגמרו הבירורים כאן עם המשרד למינהל הציבורי ועם משרדי האוצר ולסחר־חוץ; (ב) שיקום בתוך הצירות המנגנון הארגוני המתאים למשימה ויובטחו האמצעים הכספיים, התחבורתיים והסידוריים לטרנספורטים הראשונים של העולים.

כעת הננו עומדים בסיומו של פרק הכנת העלייה.

(1) המגע עם משרד המינהל הציבורי הודק והפך לקשר סדיר ורצוף. אני נפגש עם סגן השר, הממונה על כל עניין העלייה, אחת לשבועים ומברר את כל הבעיות היסודיות, המתעוררות תוך כדי ביצוע החלטות הממשלה. היועץ אוכמני מקיים קשר קבוע עם הממונה הראשי על הוצאת תעודות העלייה. המשרד למינהל ציבורי הוציא כאלף דרכוני עלייה והקצב גובר. מקבלים מאתנו רשימות מרוכזות של כל חברי הקיבוצים למען לאפשר את עלייתם המשותפת. בימים האחרונים מגיעים אלינו לוויזאציה שישים עד שבעים דרכונים ליום.

(2) הבירורים בשטח הכלכלי מתקרבים לקצם. לאחר שורת פגישות ושיחות עם פקידים גבוהים במשרד האוצר והמסחר, אשר התנהלו בעיקר על־ידי ד"ר שמיר, נפגשתי היום לשיחה מסכמת עם שר האוצר, דומברובסקי. הוא הבטיח להמציא לי בשבוע הבא סיכומים, אשר לפי דבריו, יהיו מבוססים על שלוש הנחות ובחינות: (א) בחינה מוסרית, המחייבת למנוע מצב והרגשה של יציאה בעירום ובחוסר־כול. (ב) הנחה, שיש לארגן את העלייה כך שהעולים בצאתם ירחשו אהדה לפולין ויהפכו גורם המעמיק את רצון שיתוף הפעולה המשקי בין ישראל ופולין. (ג) הנחה שאין להעמיס על אוצר המדינה הפולנית נטל כבד מדי, שאינו יכול לשאתו.

358

1. ראה מס' 197.

מכאן נובע, למשל, שהאוצר הפולני לא יוכל לשאת נטל של דוויזים, שמוכרחים לשלם לארצות המעבר בדרך מפולין לאיטליה (דמי נסיעה ברכבת והובלת המטען), אך מאידך יש לגלות הבנה ורוחב־לב בקביעת מטען החפצים שהעולה יהא רשאי לקחת עמו. איני רוצה להעסיקך בדו״ח מפורט על השיחה, מאחר שהובטח לי סיכום דברים בשבוע הבא שאעבירו כמובן מיד ארצה. המדובר הוא ברשימת החפצים שיותר לקחתם, במידות ההעברה של כספי העולים, בסידורי מכס, דמי נסיעה וכו׳.

לפני ימים אחדים נפגשתי גם עם שר החוץ בפועל וגוללתי בפניו את הבעיות הכלכליות הכרוכות בעלייה. ביקשתיו שוב שלא יבזבזו את החלטתם החשובה על־ידי קשיים מיותרים. הוא הבטיח להשפיע כמיטב יכולתו בכיוון החשת הסיכומים, תוך התחשבות עם הצעותינו.

(פגישה זו – מטרתה העיקרית היתה שיחה על בעיות ישראל באו״ם. הסברתי בהרחבה את בעיות ירושלים, הגבולות, הפליטים, בהתאם לעמדת ממשלתנו. האיש ששוחחתי אתו, סגן השר לענייני־חוץ, מר לשצ׳יצקי, אינו מצוי ביותר אצל עניינינו. הוא הקשיב מתוך אהדה, הציג שאלות אחדות ורשם את דברי. הבטיח להעביר את הדברים מיד למשלחתם באו״ם. על התרשמותי מעמדת הפולנים בענייננו כתבתי במכתבי הקודם[2] ואשתדל בקרוב להמציא סקירה נוספת וממצה יותר.)

כן נפגשתי בימים האחרונים עם הגנרל אלכסנדר זאַוואַצקי, מהאישים המרכזיים במדינה ובמפלגה, סגן ראש־הממשלה, ויושב־ראש האיגודים המקצועיים בפולין. (נתבקשתי על־ידי הוועד־הפועל של ההסתדרות לברר את דבר ביקורה של המשלחת של האיגודים המקצועיים הפולניים בארץ. בעניין זה נמסרה לי הודעה, כי תכנית הביקור בעינה עומדת, אך את ביצועה הם נאלצים לדחות לרגל היותם עסוקים כולם בחידוש החוזים הקולקטיביים לקראת השנה החדשה.) השיחה, כמובן, נסבה גם על עניינים כלליים של ישראל, על מעמדה של ההסתדרות במדינה ועל ענייני העלייה. קִבלתי על תעמולתם של חוגים יהודיים שונים כאן נגד עליית ״החומר הפרודוקטיבי והיוצר״, לאמור, נגד עליית פועלים יהודים ואינטלגנציה עובדת. הוא השיב, כי למרות שחבל על צאתו של כל איש־עמל כוונת החלטת הממשלה היתה והִנה שכל יהודי הרואה בישראל את מולדתו, רשאי לעלות. אין עינם צרה על כך שיתווספו לישראל כוחות בניין ויצירה.

(3) סיכמנו עם הג׳וינט והסוכנות את דרכי ארגונו של הטרנספורט הראשון. נפגשתי עם השגרירים, האיטלקי והרומני (ואוכמני עם הצ׳כי) וביקשתי אשרות־מעבר. לפי שעה קיבלתי תשובה חיובית מאת השגריר האיטלקי ומהצ׳כים, לאחר התייעצותם עם רומא ופראג. הטרנספורט הראשון ילך, אפוא, דרך איטליה.

(4) הקימונו את מחלקת העלייה. שכרנו דירה ואנו מארגנים מנגנון המחלקה. סיכומו של דבר: אנו מסיימים את פרק המשא־ומתן עם השלטונות וההכנות הארגוניות הקשורות בעלייה.

ועתה – ערב צאת המאות הראשונות של העולים – הפכה אצל כולנו הדאגה לקליטת העלייה לחרדה העמוקה ביותר. מתנהלת כאן על־ידי חוגים יהודים־קומוניסטיים תעמולה חמורה נגד העלייה. לצערנו מגיעים גם מכתבים עגומים מן הארץ. קורה גם שקרובי משפחה מן הארץ כותבים בנוסח המייעץ לא לעלות. יש גם חוזרים מן הארץ. וההתלבטות והמבוכה רבות.

2. 20.9.1949, 130.02/2397/19. ראה מס׳ 286.

מהו טיפוס העולים מכאן? מיעוט קטן – אמידים. מיעוט – חסרי־כול. והרוב המכריע – אנשים שרמת חייהם היומיומיים איננה נמוכה: שיכון מרווח, מזון טוב ומספיק, חינוך ילדים חינם, לבוש נאה. כל זה – בשבתם כאן. ובצאתם – הם אביונים בבת אחת. אני מקווה, כי יוכלו לקחת אתם חפצים פרטיים נחוצים וחשובים, אך כסף לא יוציאו אתם (לרוב גם אין להם) ומכונות תעשייתיות חשובות גם־כן לא יקחו אתם. חיי מחנה מקובלים בארץ ולזמן ממושך – ישברו את האנשים ויחבלו קשות במפעל העלייה כולו. זוהי הכרתי העמוקה. כבר עכשיו מורגשת ציפייה להדי הקליטה הראשונים. רבים נמנעים מלקבל את תעודת העלייה, גם לאחר הזמנה מיוחדת ממשרד המינהל הציבורי. השר הפנה את תשומת לבי לחזיון זה.

הגענו, אפוא, כולנו לידי מסקנה, כי טובת העניין מחייבת את ביקורי בארץ לפני צאת הטרנספורט הראשון מפולין. עצם העובדה, כי הציר יוצא ארצה בעניין הקליטה תתפרש כגילוי מעודד של דאגה. לדעתי, יש הכרח לעורר את דעת הקהל במיוחד לעניין זה. יש לעניין אישים שיראו למשך חצי שנה במפעל קליטה זה חובת כבוד ותפקיד חשוב. יש לעניין אגודות תעשייה, מסחר, פקידות, את ההסתדרות כולה על מפלגותיה וקיבוציה הארציים וארגוניה הקואופרטיביים, את הסתדרות עולי פולין והארגונים השונים של יוצאי ערי פולין ועיירותיה, את ראשי העיריות, את חברות השיכון, את לשכות העבודה. במלה ״לעניין״ כוונתי לא רק להחדרת החובה המוסרית של דאגה מיוחדת לשארית פליטה זאת. כוונתי בעיקר לתאם הכנות והצעות מעשיות שונות המנסרות כאן בחלל עולמנו, עם המציאות בארץ: הצטרפות בעלי־מקצוע שונים למפעלים מתאימים בארץ, ארגון חבורות כאן והבטחת המשך מתאים בארץ, הבטחת שיכון לסוג עולים על־ידי אפשרות להעביר עצים וחומרי בניין מפולין שייקנו בכספי עולים, עתידן של קבוצות מאורגנות של סטודנטים, הרוצים בכל מחיר להמשיך לימודיהם ומוכנים להתקיים כקבוצות עבודה, עתיד קבוצות שקיימו בפולין בית־מלאכה קואופרטיבי ורוצים לייסד בית־מלאכה דומה בישראל או להצטרף לקואופר־טיב קיים וכו׳. יש גם שורה ארוכה של דברים לבירור עם מוסדות הקליטה של הסוכנות ועם משרד העלייה. אפילו ״קטנות״ של סידורים במחנה, מספר נפשות בחדר, תפריט – רב ערכן. ויש דברים חשובים מזה, הקשורים בשיכון ותעסוקה. כמו־כן עלי לסכם באופן מעשי עם הסוכנות את דבר ארגונה של העלייה ומימונה לאחר הטרנספורט הראשון.

הבעיות סבוכות והמשימה כבדה. איני משלה את עצמי, שביקורי בארץ יש בכוחו להסיר את הבעיות. אך אם יעלה בידי להחדיר יותר דאגה, לעניין אישים ומוסדות בחומר האנושי שיגיע, להסביר את החובה והדרכים לקליטתם, לשפר סידורים, אם אעביר משהו מן ההצעות האפשריות להקלת חבלי הקליטה – דיינו.

לא יהיה מצפוני שקט ומצפונם של כל החברים יחד אתי, אם לא ייעשה הנסיון.

אני סבור – וזוהי גם דעת החברים – שיחד אתי צריך לצאת גם דגן,[3] כדי לעזור לי בזמן שהותי הקצר, לבצע מקסימום פגישות ופעולות. אני מתכוון למגע מקיף עם רוב הגורמים שבכוחם לעזור ולהועיל בעניין הקליטה. לא אוכל לעשות זאת במידה מספקת לבדי. אני מחשיב מאוד שדגן יצא אתי ואילו הסכמת לכך, הייתי רואה בזאת תועלת רבה לעניין והייתי מחזיק לך טובה על כך.

3. פנחס דגן, נספח בצירות ישראל בפולין.

אני מדגיש וחוזר – צורת הקליטה בראשיתה תקבע לא רק את מידות העלייה, היא עלולה, חלילה, לפגוע באופן החמור ביותר במפעל.

לסיכומו של דבר: אני מבקש לאפשר לי לבקר בארץ בלוויית דגן מיד, לפני הגיע הטרנספורט הראשון ארצה (הוא יגיע במחצית השנייה של נובמבר).

אני מקווה, כי מאחר שאתה מחשיב כמוני את עניין הקליטה והנך שותף לדאגתי, תיענה לבקשתי. ואכיר לך תודה, אם תבריק מיד את תשובתך.

דרישת שלום לצפורה. [. . . .][4]

שלך,

י. ברזילי

359

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן Coded Tel. X700. התקבל: Recd: 21.10
נוסח יוצא: Outg.: 93.01/2202/3

New York, 20 October 1949

Highly satisfactory talk Dutch representatives. They would welcome seeing detailed working paper our proposals.[1] Are determined vote for nothing which can't be implemented. This leads them wonder whether any action possible this session since U.N. can't sign agreement with any Arab authority until political future Arab Jerusalem settled. They advise giving as much attention to church monastery rights as to Holies themselves. Please inform Amir.

Eban

4. שני משפטים לא הודפסו כאן.

359

1. השווה מס' 337, סעיפים 3, 4 ו־6, ומס' 364.

360

מ. נמיר אל מ. שרת
M. Namir to M. Sharett

מברק מוצפן PI284 ,PI283. התקבל: 22.10/21.10
נוסח נכנס: 130.09/2325/4

מוסקבה, 21/20 באוקטובר 1949

שלך 233.[1] סלח־נא על האיחור בתשובתי. הצטננתי ושכבתי כמה ימים.

(א) ההנחה שייתכן ותיעדר מהעצרת מתמיהתנו ביותר אף ללא קשר לבעיית יהודי רוסיה. דווקא עצרת זו מרכזת רבים מראשי מדיניות החוץ ומאפשרת שיחות אתם בלי לחצן של שמועות וסנסציות המתלווה במסיבות הקיימות לנסיעות דיפלומטים לארץ פלונית ואלמונית במיוחד. בייחוד חשוב שתזדמן עם וישינסקי, האפשרויות לשוחח אתו הן נדירות למדי לנציגי כל הארצות בכלל ואין להחמיץ ההזדמנות. איני נוגע כבר בענייני ישראל שבסדר־היום הנהירים לך יותר ממני. לדעתי יש לסלק הספקות ולנסוע.

(ב) המצב הבינלאומי בשעה זו נראה מכאן קצת יותר קודר דווקא אחרי התגלית האטומית.[2] קיימת גרסה שהתגלית לא יצרה שיווי־משקל אלא זעזעה, החמירה והחריפה המצב הרופף בלאו הכי. באם השימוש בפצצה האטומית צפוי בכלל ביום מן הימים במלחמה בין הגושים הרי מעתה מרכז הכובד אינו עוד בידיעת הסוד אלא בכמות הפצצות המוכנות ובהתחרות על קצב ייצורן. לפיכך עלולה התגלית לדחוף את אמריקה לצד הקיצור של תקופת המעבר מהמאבק הקר למלחמה החמה כדי למנוע בעד הסובייטים הזמן הדרוש להצטיידות בנשק החדש כהלכה. ההתפתחויות הקאליידוסקופיות בסין ובגרמניה המזרחית עלולות להוסיף בעיני המערב נימוקים לצד החשת ההתנגשות המזוינת טרם הספיקה ברית־המועצות להפעיל במלואו הפוטנציאל המלחמתי שלהן, העשוי להפוך קערת יחסי הכוחות בעולם על פיה. מנקודת מבט זו אין להוציא מכלל אפשרות גם החשת המלחמה החמה. אולם בין אם כך הוא המצב באמת ובין אם ברית־המועצות רק חושדת שזהו חשבונם של המערביים הרי מסקנתה כלפי פנים מוכרחה להוביל ליתר חשדנות וזהירות ביחס ליסודות אתניים בלתי־מחוסנים ולסתימת הסדקים האחרונים למגע עם החוץ, הווה אומר יראו בעין רעה נסיוננו לגלוש דווקא עכשיו בתביעת עלייה מרומניה והונגריה גם לרוסיה עצמה, כפי שהזהירני ארנבורג בשיחה באחד בדצמבר אשתקד, כמברקי 46.[3]

(ג) מאידך קרוב לוודאי שהבעיה היהודית כאן נמצאת בבירור ועלולה להיחתך תוך עמידתנו מהצד ושתיקתנו מדעת. לפיכך, למרות האמור בסעיף הקודם אך ללא התעלמות ממנו, הייתי מציע, ראשית, כהצעתך לא לתבוע אלא לגשש, אולם להרחיב את יריעת הגישוש על עניינים שונים כולל עניין העלייה. כוונתי שיש לשאול את

360

1. מס' 344.
2. ראה מס' 334, הערה 1.
3. ראה כרך 2, מס' 216.

וישינסקי מדוע אין הם נענים להזמנותינו החוזרות לתקוע יתדות כלכליים ותרבותיים ולרכוש השפעה במהלך בניינה של המדינה, מוותרים על אפשרויות ומחמיצים הזדמנויות העשויות בסופו של דבר להיות לתועלתם מבחינת היום והמחר כאחד. הם יכלו להשפיע על מבנה צבאנו וציודו כשביקשנו נשק, השתלמות צבאית לקצינים, הצענו הרחבת היחסים המסחריים, ביקשנו במאי בשביל הבימה, סוליסטים ומנצחים לתזמורת, שליח למכון וייצמן ומומחה לייעור. לכל אלה לא ניתנה תשובה. תשובה פורמלית לא קיבלנו גם להזמנת גרומיקו.[4] אשר לצרכי איכלוסה של המדינה הם תרמו עד עכשיו רק ארבעה יהודים קשישים וכמרים אחדים וגם נמנעים מלסייע לעלייה מרומניה ומהונגריה. ברור שאינני מציע להביא קטלוג של תרעומות אלא מפרט דוגמאות מנסיון הצירות הטעונות נוסח חיובי וקונסטרוקטיבי כיסודות לתכנית ידידות מקיפה. למותר להדגיש שהכיוון שלנו יתבסס רק על צרכי מדינת ישראל ויימנע מהתערבות בגורל היהדות בפנים ברית־המועצות. שנית. לגבי מצב היהודים והעלייה מכאן יש לפעול גם בדרכים צדדיות ובמיוחד לנסות להפעיל השפעה של הנרי ואלאס,[5] פול רובסון[6] והסופר הווארד פאסט, האמריקאים היחידים הזוכים כאן לשבחים גדולים.

[. . . . .][7]

שלום וכל טוב,

נמיר

361

מ. שרת אל א. אילת (ואשינגטון) וא. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to E. Elath (Washington) and A. Eban (New York)

Coded Tel. IW253 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2308/4 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 21 October 1949

Following ideas re action on Baghdad reprisals: (1) Try obstruct Iraqi loan Export–Import Bank or at least get opposition be voiced press, radio. (2) Get friendly journalists apply visas Iraq, if refused kick up row. (3) Demonstrations outside Iraqi Embassy and make things unpleasant similar manner for delegation. (4) Raise issue formally U.N. Take action whatever find appropriate and cable reactions.[1]

Sharett

4. ראה מס׳ 109 ר־112.
5. הנרי א. ואלאס, לשעבר (1941–1945) סגן נשיא ארצות־הברית; מועמד לנשיאות, 1948.
6. פול רובסון, זמר ושחקן אמריקאי; חתן פרס סטאלין לשלום, 1952.
7. סעיף ד׳ לא הודפס כאן.

361

1. ראה מס׳ 365, 380 ר־382.

362

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 22.10 :התקבל .Coded Tel. X707 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/3 :נוסח יוצא

New York, 21 October 1949

Believe time now ripe actively implement your letter September 26[1] for end conciliation agencies. Prospect of success clearer after reaction our letter Palestine Conciliation Commission.[2] Suggest immediate action:
(1) Explain to three member governments complicating effects on our relations with them and with Arabs. This should be done diplomatically and here.
(2) Dissuade Secretary-General from idea single mediator by playing up his own presence assures assistance to parties if they require conciliate.
(3) Public line affirming willingness make peace Arabs but political, psychological, impossibility thereof if they will not meet. Also develop theory time and life may bring reconciliation.

Eban

363

מ. עליאש אל מ. קומיי
M. Eliash to M. Comay

Recd: 23.10 :התקבל .Coded Tel. LI166 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2318/5 :נוסח נכנס

London, 22 October 1949

Saw Michael Wright: (1) Merger – he knew talk reported your IL195,[1] repeated assurances they not encouraging, having their own doubts and anxieties, but merely making clear they will not obstruct freely, constitutionally, expressed will two peoples. Anyhow proposals still nebulous, will be greatly affected attitude Arab League and reserves individual Arab States. (2) Iraq Jews – he knew talk reported Eban's U2,[2] said no information

362

1. מס' 306.
2. מס' 372.

363

1. קומיי דיווח על שיחת שרת עם הלם (130.09/2318/2 ,18.10.1949). ראה מס' 345 והערה 2 שם.
2. ראה מס' 350 והערה 4 שם.

whatever but have inquired own sources. (3) Suez – advises further patience, their Ambassador continues pressure, suggested other maritime protests similar Italian very useful, expects results very soon. (4) Jerusalem – told him Cantuar talk[3] my assumption we retain New City causes reaction but amiably discussed possibility providing Arab New City, he suggested our giving up part ours, I negatived any change except adjustments. (5) Mentioned offer negotiations,[4] he expressed satisfaction but awaiting details before final reaction.

Your IL202.[5] Impression Catholic vociferousness abated.

Eliash

364

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן Coded Tel. X710. התקבל: Recd: 24.10
נוסח יוצא: Outg.: 93.01/2202/3

New York, 23 October 1949

My X701.[1] Propose following text: General Assembly recalling successive resolutions expressing U.N. interest in Jerusalem by reason its religious associations and presence therein Holies, religious buildings, sites, institutions, recognizing that special measures for protection Holies etc. etc. in Jerusalem necessary in view reverence wherein are held by adherents of three great religions, desiring give effective, practical expression this concern in fulfilment responsibilities U.N. in Jerusalem, resolves therefore, *First*, that Secretary-General be authorized sign on behalf U.N. identical agreements with governments exercising authority in Jerusalem in accordance with enclosed provisions relating to supervision, protection, Holies, religious buildings etc. in Jerusalem. *Second*, that agreements referred to above shall come into force blank it being understood that the agreement shall not apply in one part of Jerusalem before it applies in the other. *Third*, requests the Secretary-

3. הכוונה לארכיבישוף מקנטרברי, ג'פרי פרנסיס פישר, אתו נפגש עליאש ב־20 באוקטובר 1949. ראה דיווח על השיחה במכתב אל קומיי, 20.10.1949, 93.03/3037/14.
4. המדובר בהצעות שהגישה ישראל לסיום המשא־ומתן הכספי עם הבריטים (ראה מס' 303, סעיף 6 והערה 4 שם). את עיקרי ההצעות הישראליות שאושרו בישיבת ממשלה ב־11 באוקטובר 1949, ראה במברק אל צירות ישראל בלונדון, IL198, 19.10.1949, 130.09/2318/2.
5. קומיי מסר על שיחת אבן עם פירסון (ראה מס' 351) ועל עמדות ניו זילנד ואוסטרליה בדבר בעיית ירושלים. הוא שאל את עליאש אם גם הוא מתרשם, כפי שדיווח פישר, שפסקה התעמולה הקתולית העוינת נגד ישראל. (20.10.1949, 130.09/2318/2).

364
1. אבן הקדים להודיע על כוונתו לשלוח את המברק שלפנינו. (20.10.1949, 130.09/2329/16).

General to report to Fifth Regular Session on progress made with respect signature and implementation these agreements.

Would then attach Rosenne's agreement draft one,[2] revised, omitting second part, section twenty-one, last seventeen words, section twenty-two, sections twenty-five and twenty-six.

Draft declaration other Holies can be based document A/AC25/2,[3] adding that U.N. representative Jerusalem under section nineteen Jerusalem agreement may consult with governmental authorities concerned on questions arising from declaration.

Would suggest few delegations present this draft as working paper leaving us still free comment or amend.[4] To prove practical alternative possible to Conciliation Commission plan is now urgently, repeat urgently, important.

Eban

365

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 25.10 :התקבל .Coded Tel. W473 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/7 :נוסח יוצא

Washington, 24 October 1949

Today saw McGhee again.[1] Conveyed contents your second telephone call. Explained their immediate intervention Iraqi Government imperative order prevent further outrages which otherwise bound produce serious repercussions our relations Arabs in Israel and prospects peace with Arab states. McGhee impressed and receptive your argument regarding Arab families. Asked we abstain reprisals until situation clarified. He promised consult immediately U.S.A. Ambassador Baghdad on intervention with Iraq Government. McGhee obviously annoyed front page publicity, Tel Aviv dispatches and statements U.P.A. conference.[2] Celler today made impressive representation McGhee. At my request Blaustein seeing McGhee tomorrow. Further similar action underway.

Elath

2. ראה מס' 314, הערה 10.
3. מסמך ועדת הפיוס מיום 29.8.1949 שכותרתו: "Draft Declaration Concerning the Holy Places, Religious Buildings and Sites in Palestine outside the Area of Jerusalem" (ראה 130.02/2451/4).
4. השווה מס' 384.

365

1. על הפגישה הקודמת ראה מס' 357.
2. ב־24 באוקטובר נפתחה בוואשינגטון הוועידה השנתית של המגבית הארצישראלית המאוחדת (United Palestine Appeal). בנאומו בפני הוועדה התבטא השגריר אילת בחריפות נגד רדיפות היהודים בעיראק.

366

ש. אלישיב אל מ. נמיר (מוסקבה)
S. Eliashiv to M. Namir (Moscow)

מברק מוצפן IP237
נוסח יוצא: 130.09/2325/3

תל אביב, 25 באוקטובר 1949

שר החוץ הזמין מוּחין לשיחה בעיקר בעניין איחוד סוריה ועיראק.[1] הסביר הסכנות העלולות לצמוח מהאיחוד. מסר תוכן שיחותיו באותו עניין עם האמריקאי, הבריטי והצרפתי,[2] הערתו לאמריקאים שהאיחוד יערער שיווי־המשקל שאליו הם שואפים, ולבריטי שבכוחם למנוע הדבר ועליהם האחריות אם יקום. לשאלת ירושלים הֵעיר מוּחין שמשלחתם התנגדה להקמת ועדת הפישור וצדדה במשא־ומתן ישיר בין הצדדים ללא מתווכים, ואמר שמוטב והעניין לא יידון בעצרת זו ובינתיים יפעל הזמן. בסוף הסביר השר עניין המדריכים האמריקאים ברוח מברקו אליכם.[3]

אלישיב

367

מ. שרת אל מ. נמיר (מוסקבה)
M. Sharett to M. Namir (Moscow)

מברק מוצפן IP238
נוסח יוצא: 130.09/2325/3

תל אביב, 25 באוקטובר 1949

אוסטרליה עשויה ליהפך לנו ראש־גשר לקשרים עם דרום אסיה. בשיחה עם לוין הביע משרד החוץ ביזמתו נכונות לסייע להכרת פאקיסטן בנו.[1] מעניין שפתחו בפאקיסטן ולא בהודו. ברור שהם מעוניינים לרתק השלשלת המאחדת אותם ברציפות למערב. בו בזמן הודיענו אבן שנציג פאקיסטן באו״ם זומם להכות את הודו על־ידי הבאת ממשלתו להכרה בנו לפני יריבתה. משיחת אילת עם נהרו[2] ברור שההתחשבות ברגשות מוסלמים פוחתת אצלם אך עודה פועלת. לפי זה הכרת פאקיסטן תכריע הכף. כעת

366
1. ראה מס' 330, הערה 3.
2. ראה מס' 345, הערה 2 ומס' 346. לא נמצא דיווח על שיחה עם הציר הצרפתי.
3. מס' 321.

367
1. ראה מס' 275.
2. ראה מס' 342.

מודיע לוין שלפי נציג אוסטרליה בקראצ׳י שר החוץ בהחלט בעד הכרה, אך עמדת הראש טרם נקבעה ובוודאי לא יתחייב לפני שובו ממוסקבה לשם הוא יוצא בתחילת נובמבר. אם פאקיסטן תלויה במשהו בס.ס.ס.ר. כדאי לבקש באקולין שירמזו לראש הפאקיסטני תמהונם לאי־הכרה בישראל שהם רואים בה קנאות בלתי־הולמת שלטון מתקדם. יש להסביר כי לנו חשובה ההתקשרות עם שכנים רחוקים באסיה שתבודד הקרובים וסוף שתביאם לשלום. אל תפעל אם לפי שיקולך עלול רמז כזה להציגנו כלפי פאקיסטן כמכורים לסובייטים, אבל ההגיון נותן שלחץ אוסטרליה וס.ס.ס.ר. במאוחד ישמש הוכחה לתחרות מזרח ומערב על ידידותנו, יפגין חשיבותנו לשניהם, ירים קרננו ויחיש ההכרה.

שרת

368

ב. ניב אל מחלקת מזרח אירופה
B. Niv to the East European Division

מקור: 130.11/2502/10

ווארשה, 25 באוקטובר 1949

עקב סיבות מיוחדות, הידועות בוודאי גם לכם, לא נכנסתי לעבודתי תיכף בבואי לווארשה.

לפני שבוע בערך קיבלתי את תפקידי מידי מר כרמל וגל[1] והתחלתי לכהן בו. במכתבי זה אינני רוצה לנגוע בכל הסוגיות והשאלות שנתקלתי בהן, אעשה זאת במכתב מיוחד. רוצה אני בקיצור למסור על המצב בעלייה.

עד היום קיבלו כבר כאלפיים איש, מבין הרשומים בממשלה, הודעה על הופעתם לקבלת תעודות־זהות ליציאה, כ־800 מהם קיבלו את התעודות. בודדים יצאו כבר את פולניה בדרכם לארץ ולאמצע נובמבר מכינים קבוצה של 200–250 עולים, שתצא ברכבת מיוחדת לנמל באיטליה.

המחלקה במשרד הפנים המטפלת בהוצאת תעודות זהות ליציאה, היא בדרך כלל ליברלית, אבל המוסדות האחרים הנוגעים במישרין או בעקיפין לעניין העלייה, עושים קשיים רבים ומכבידים על סידור העניינים. עד היום עוד לא ידוע מה מותר יהיה לעולה לקחת מרכושו, מרהיטיו, מבגדיו, מכלי־עבודתו ומכספו; מה שידוע הוא זה, שתהיינה הגבלות גדולות ורכוש יהודי יהיה הפקר. ברור הוא שאנשי תעשייה לא יוכלו להוציא את מכונותיהם, ובעלי כספים את כספיהם. חברת הנסיעות ״אורביס״ שלה המונופול לסידור ענייני נסיעה, מכבידה מאוד על סידור העניינים ומוסיפה כל יום על דרישותיה הן בכסף (דוויזים) והן בסמכות. ואחרון אחרון ״הידידים״ הוותיקים שלנו הייבסקים. הם השולטים בוועדים היהודיים ובידי הוועדים האלה גורלם של

368

1. ברוך ניב מונה כמזכיר ראשון, קונסול וקצין עלייה במקומו של ישראל כרמל וקיבל לידיו גם את תפקידיו של שלמה גל כמזכיר שני בצירות.

היהודים. בלי תעודת הוועד על יהדותו של המבקש, אין נותנים דרכון והייבסקים בוועדים האלה יוצאם מעורם בכדי להכביד על היהודים הפונים אליהם. הם התחילו גם בתעמולה גדולה נגד העלייה ואינם מסתפקים בתעמולה גרידא, כי אם מאספים אסיפות של אנשי מקצועות שונים, "מסבירים" את המצב בארץ ודורשים ומאיימים על הנאספים לא לנסוע. בהשפעת ובהסתת הייבסקים התחילה גם המשטרה בפעולה נגד הסתדרויות ציוניות על אשר הם מנהלים "תעמולה" לעליית יהודים לישראל. פעולתם זו של הסנבלטים גורמת לעיכובים רבים והיסוסים מצד אחד ומאידך מתחילים חוגים מסוימים, שקודם אולי לא חשבו על עלייה, לעשות את חשבונם עם מי ובידי מי יישארו אם לא יצאו מכאן. הרושם משיחות עם יהודים במקומות שונים, שכולם רוצים לעלות ועושים הכנות לכך.

הידיעות על הקליטה בארץ, המופצות כאן באופן טנדנציוזי ובהגזמה גדולה על־ידי האנטי־ציונים, ולצערנו גם על־ידי עיתונות ציונית אופוזיציונית, עלולות להזיק לנו בהרבה בשטח העלייה. היקף העלייה מפולין ייקבע בראש וראשונה על־ידי אופן קליטת הקבוצות הראשונות שתגענה ארצה.

הפרובלימה של זקנים, חולים ונכים היא כאובה מאוד. אין באפשרותנו להקפיד על סלקציה גדולה של האנשים וגם אסור לנו לעשות זאת בגלל הטעמים הבאים:

(א) יהודי המחליט לעלות והמגיש בקשה לדרכון מאבד את נתינותו עם קבלת הדרכון.

(ב) בגלל הזמן המוגבל הניתן לעולה עם קבלת הדרכון והתנאים המסוימים כאן, לא ניתן להתחיל בריפוי אנשים, שאפשר אפילו לרפאם.

(ג) הנימוק העיקרי הוא פוליטי – הודעת הממשלה הפולנית היא: "כל יהודי הרוצה לעלות לישראל יכול לעשות זאת" ולא ייתכן, שאנחנו נגביל ונגיד כי רק צעירים ובריאים יכולים לעלות וליתר היהודים אין מקום בארצם. יודעים אנו היטב את המצב בארץ, ואת המעמסה הגדולה שנטיל על המוסדות בהעבירנו ארצה סוג אנשים כאלה, אבל אין ברירה. נחמתנו היא שהם אינם רבים והחומר העיקרי מהעולים מפולין יהיה מורכב מאנשי עבודה ומעשה.

אם כי אנו מכינים כבר את הטרנספורט הראשון, שצריך לצאת באמצע נובמבר, אין אנו יודעים הרבה פרטים חשובים, שהם עדיין במשא־ומתן או בטיפול מוסדות הממש־לה הפולנית. גם פרטים אלה יכולים לקבוע את גודל ואופי העלייה. ביחד עם הפעולה הגדולה לעלייה ישנם לבטים גדולים, מעצורים ומכשולים קשים, נקווה שנתגבר עליהם. מסיים אני את מכתבי זה ואמשיך להודיע על המצב בעלייה בכל השלבים הבאים.

בברכה,

ב. ניב
מזכיר ראשון בצירות
וקונסול ישראל בפולין

369

א. קצנלסון[1] אל מ. שרת
A. Katznelson to M. Sharett

מקור: 130.02/2384/21

ניו יורק, 26 באוקטובר 1949

משה היקר,

ברצוני להתעכב הפעם על 2–3 עניינים עקרוניים:

(1) ירושלים. מכל מה שאנו שומעים כאן אפשר לסכם את הלך־הרוח בחוגי האו״ם כדלהלן:

(א) אין לוקחים ברצינות את התכנית של הוועדה המפשרת,[2] הן מפני אי־מעשיותה והן מפני התנגדותם של הצדדים הנוגעים במישרים לדבר;

(ב) אין רואים עדיין תכנית אלטרנטיבית העלולה כבר להתקבל על הדעת משתי הבחינות: הבטחת האינטרסים של המקומות הקדושים וסיפוק התביעות הצודקות של הצד הערבי.

מתוך זה נובע הצורך להבהיר את עמדתנו בשני הסעיפים:

(א) אם יש לנו עניין בדחייה נוספת של הדיון על ירושלים, במידה שהדבר תלוי בנו, עד כדי נסיון למנוע בכלל את הדיון בעצרת זו;

(ב) אם לא, מה היא בדיוק התכנית האלטרנטיבית המוצעת על־ידינו, או על־ידי מישהו אחר לפי יזמתנו?

אני מניח, שלפי מהלך העניינים בוועדה הפוליטית, המפגרת בדרך כלל בעבודתה, ישנם אולי סיכויים להצלחת הנסיון המוצע בסעיף א׳, אולם הואיל ואין ביטחון בזה, עלינו להיות מוכנים למקרה של דיון בעצרת על הבעיה הזאת. עד כה הסתפקנו בעיקר, ובהצלחה, בביקורת התכנית של הוועדה המפשרת, אולם לא העלינו את ההצעות החיוביות שלנו. ונראה לי כי אנו עלולים להימצא באותו מצב בו היינו ב־1947, לפני שהחלטנו להעלות לפני ועדת ״אונסקופ״ את רעיון החלוקה. אין ספק כי לולא הצעד הזה לא היתה הוועדה מקבלת את הרעיון הזה שהונח ביסודה של הצעת הרוב.

דעתי, אפוא, כי גם הפעם עלינו ללכת בדרך זו ואין לי ספק כי אילו הגענו לידי הסכם ישיר עם עבר־הירדן בשאלה זו, היה הדבר מתקבל על דעת העצרת כולה ומשחרר אותה מטיפול נוסף בשאלה זו, כמו שקרה אתמול במועצת־הביטחון, כשה־נציג המצרי העלה בטפשותו את שאלת פירוזה של העיר ונחל כישלון חרוץ עוד לפני שהגיעו לדיון על השאלה.[3]

369

1. אברהם קצנלסון, חבר משלחת ישראל לעצרת הרביעית של האו״ם.
2. ראה הערת־עורך, עמ׳ 461.
3. ביזמתו של נשיא מועצת־הביטחון, ו. אוסטין, דחתה המועצה את הצעתו של פאוזי לדון בשאלת פירוזה של ירושלים לאור הדיון הצפוי בעצרת האו״ם. המועצה החליטה להשאיר את הנושא על סדר יומה. (ראה *SCOR, 4th Year*, 453rd Meeting, 25.10.1949, pp. 1–4).

(2) ה מ א ו ר ע ו ת ב ע י ר א ק.[4] המחאות בעיתונות וגם הפנייה לממשלות הבריטית והאמריקאית אינן עדיין התגובה ה פ ו ל י ט י ת ההולמת את העניין ואת מצבנו.

יש מקום לדעתי להיאחז במקרה זה לשם רוויזיה של עמדתנו בשאלת החזרת הפליטים הערביים.

קודם־כול יש לראות בזה אמצעי־לחץ אפקטיבי למדי במידה שהעיראקים מעוניינים בהחזרת הפליטים; שנית, אולי באמת נוכל להשתחרר מההתחייבות להחזיר (בתנאים מסוימים אמנם) 100 אלף ערבים לאחר שמאורעות עיראק הבליטו לעיני כול את הצורך בחיסול גולת ערב ובקליטתה בארץ תמורת האוכלוסייה הערבית אשר עזבה.

בוודאי חשבת על כך. מה דעתך?

(3) ה י ח ס י ם ע ם ג ו פ י ם פ ו ל י ט י י ם י ה ו ד י ם. נתקלתי כאן בהופעה הדורשת לפי דעתי הסדר דחוף. בוודאי קיבלת אינפורמציה מלאה על הופעתו של נציג הקונגרס היהודי העולמי, הרב פרלצווייג, בוועדה המדינית בשאלת מושבות איטליה לשעבר. הוא הופיע כנציגם של יהודי טריפוליטניה וטען ארוכות להבטחת זכויותיהם. עצם הופעתו בנוכחותה של נציגות ישראל עשתה עלי רושם מוזר, נוסף על כך קשה היה לחכות שהוועדה תראה בשתדלן בריטי, שבילה שבוע ימים בטריפוליטניה, את נציגה המוסמך של היהדות בארץ זו. ואמנם הופעתו לא רק שלא הועילה, אלא גם נתנה הזדמנות למשלחת הערבית, אשר באה משם לעצרת, להתווכח ארוכות אתו ולסתור לא רק את טענותיו אלא גם את סמכותו לדבר בשם יהודי טריפוליטניה, ובאותו זמן נגזר עלינו, היינו על נציגינו בוועדה זו, לשתוק.

מסקנתי היא, כי במקרים מסוג זה התערבותו של הקונגרס היהודי העולמי אינה רצויה בהחלט, ובמידה שיש לנו עניין הנוגע לקיפוח הזכויות של היהודים בארץ זו או אחרת, אינני רואה כל סיבה לשלול מהנציגות שלנו את הזכות ואת החובה לטפל בעניין זה, כפי שעושה זאת, למשל, משלחת הודו בהגנתה על זכויות ההודים בדרום אפריקה. אגב, בעיית יהודי טריפוליטניה היא דווקא בעיה הקשורה בחיסולה של הקהילה שם ובהבטחת זכותם של היהודים לעלות ארצה, דבר הנוגע במישרים לנציגות שלנו.

רצוי היה, אפוא, להגיע פעם לידי הסדר היחסים להגדרת התחומים עם ראשי הקונגרס, ובראש וראשונה עם היושב־ראש שלו ד״ר נחום גולדמן.

ובהזדמנות זו אגע גם במקרה אחר של פעילות פוליטית הנראית לי לבלתי־רצויה. אני מתכוון לפעילותו של ד״ר סֶנטור[5] בשליחות האוניברסיטה. הופעתו אצל תריסר מדינאים, אנגלים ואמריקאים, בשאלת הר הצופים, שאלה המהווה חלק אינטגרלי של קומפלקס הבעיות העומדות לדיון עם הערבים, אינה אלא המשך של אותה השתדלנות, שלדעתי זמנה עבר בהחלט. ושוב נראה לי למוזר שהנציגים הרשמיים שלנו, גם כאן וגם בוואשינגטון, קיבלו על עצמם לעמוד לצדו בריצה הזו אל הגויים, דבר שאני בטוח היה למורת רוחם של נציגינו.

4. ראה מס׳ 346, הערה 1.

5. ורנר סנטור, אדמיניסטרטור וסגן נשיא אכזקוטיבי של האוניברסיטה העברית בירושלים.

מסקנתי גם במקרה זה היא, כי על משרד החוץ לקחת את היוזמה להפסקת הפעילות מסוג זה שאינה מוסיפה לנו כבוד.

לא ידוע לי אם ומתי יצא לפועל ביקורך כאן, אולם זה היה נותן לנו הזדמנות טובה לטפל בעניינים שעוררתי כאן.[6]

שלך,

א. קצנלסון

נ.ב. האם ראית את הקטע על א[סתר] ה[רליץ] (המצורף) ב"טיימס"?[7]

א.ק.

370

מ. שרת אל א. אילת (ואשינגטון)
M. Sharett to E. Elath (Washington)

Coded Tel. IW261 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2308/4 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 26 October 1949

Inform Blaustein, others, we learn from secret reliable source Vatican called off or soft-pedalled anti-Israel campaign in world Catholic press. According reports our representatives various centres instruction had marked effect. Happy note this result our efforts recent months *vis-à-vis* Catholic church locally and otherwise not merely Israel's sake but also in view wider bearing on world Jewish position.[1]

Sharett

6. ראה תשובת שרת במס' 387.
7. ראה כתבה אוהדת על תפקידה של אסתר הרליץ במשרד החוץ הישראלי שהופיעה ב"ניו יורק טיימס" ב־16.10.1949.

370

1. אילת התייחס בספקנות למידע האופטימי שבמברק. הוא כתב לשרת כי לפי הרגשתו, לא השתנה דבר בגישתו העוינת של הוואטיקן לבעיית ירושלים וכי המדיניות החדשה אינה אלא מסך עשן שנועד למנוע מתקפה ישראלית לפני הדיון בעצרת. (מברק W492, 28.10.1949, 93.01/2181/7.) שרת הסכים עם דבריו של אילת, אך הדגיש לחיוב את עצם התופעה שתחת לחץ מצד נציגים קתוליים בישראל מצאו שלטונות הוואטיקן לנכון לחדול מתעמולה עוינת בעיתונות ובכך יצאו נשכרים המוני יהודים ברחבי העולם שמערכת היחסים בינם לבין הקתולים מושפעת מתעמולה בעיתונות ולא מדיפלומטיה חשאית (מברק IW274, 31.10.1949, 130.09/2308/4).

371

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 27.10 :התקבל .Coded Tel. W479 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/7 :נוסח יוצא

Washington, 26 October 1949

Reliably informed State Department cooling on desirability overall Palestine debate Assembly. Reportedly French share attitude. Turks indifferent. Porter resigned Palestine Conciliation Commission. Appointment successor expected next week.[1]

Clapp's report due within ten days. Upon receipt State Department will assemble here Boisanger, Yalçin and Porter's successor for discussion Palestine Conciliation Commission's policy.

Learned State Department's estimate practical value Arab security pact[2] negligible. Department would welcome Arab League achieve unification currencies, abolition tariffs and agreement regional development projects prior political unification schemes.

French source reports division growing in Vatican on Jerusalem. Contrary McDonald's report[3] French claim Pope himself continuing support full internationalization city and environs.

Venezuela Government deeply offended Ibn Saud's refusal permit Mideast delegation visit Saudia pretext their oil shipments Haifa and considering possibility reprisals.

British Embassy circles here admit private conversations improvement relations Israel but state important political and economic issues, especially claims settlement,[4] preventing final understanding and friendship.

Elath

371

1. ב־4 בנובמבר התמנה לתפקיד אלי פאלמר.
2. התכנית לברית ביטחון קיבוצי בינערבי הועלתה לראשונה על־ידי מצרים במושב הי״א של הליגה הערבית בקהיר באוקטובר 1949. באותו מושב הוסכם בחיוב על הרעיון והוקמה ועדה לעיבוד התכנית ולניסוחה. הוועדה קיימה את דיוניה בנובמבר 1949, אך לא הצליחה להתגבר על ניגודי ההשקפות, בעיקר בשאלת הגדרת שיתוף הפעולה הצבאי והכלכלי. במושב הי״ב, במארס–אפריל 1950, נדונה התכנית ביתר הצלחה וב־13 באפריל נחתם הסכם בראשי תיבות על־ידי כל נציגי מדינות הליגה. חרף ההסכמה ארך תהליך הניסוח הסופי של ההסכם ואישורו עוד שנים אחדות. (ראה א. גורן, הליגה הערבית, עמ׳ 281–301.)
3. מקדונלד דיווח לנשיא טרומן כי התרשם בפגישה עם האפיפיור שהכמורה הנמוכה בוואטיקן ובניו יורק נוקטת גישה קיצונית יותר מזו של האפיפיור והקרדינל ספלמן (מברק אילת אל שרת, W459, 17.10.1949, 93.01/2181/7).
4. ראה מס׳ 363, הערה 4.

372

א. אבן אל ח. יאלצ'ין (ניו יורק)
A. Eban to H. Yalçin (New York)

Copy: 130.02/2447/8 :העתק

New York, 27 October 1949

Sir,

I have the honour to convey the comments of the Government of Israel on the Note presented to the delegation of Israel by the Palestine Conciliation Commission at Lausanne on September 12, 1949.[1]

(1) With regard to the question of the refugees, the readiness of the Government of Israel to cooperate with the Economic Survey Group in its efforts to find a comprehensive solution to the refugee problem within the framework of large-scale economic development is hereby reiterated. This process of cooperation has already begun, and a special mission consisting of Mr. D. Horowitz, Director-General of the Ministry of Finance (Chairman), Dr. G. Meron, Head of the Economic Division of the Foreign Ministry, and Mr. Z. Liff, Adviser on territorial and development problems, is at the disposal of the Economic Survey Group and its experts. As was explained to the Chairman of the Group in oral discussions on October 9 and 10, 1949, the attitude of the Government of Israel on the issue of the return of refugees to Israel remains unaltered. The Government of Israel holds that apart from the re-admission of the wives and minor children of Arabs already resident in Israel, the question of Israel's contribution to the resettlement of the refugees can only arise in the context of a general peace settlement and as part of a comprehensive and final solution of the whole refugee problem. As regards the provisions of the General Assembly's resolution of December 11, 1948,[2] bearing on this issue, the Government of Israel must point out that before the adoption of that resolution its representative had repeatedly made it clear to the Political Committee that the question of the return of the refugees could not possibly be decided by reference to individual rights or intentions, since this was a problem affecting national existence, and in its solution the security interests of the State of Israel must be a paramount consideration. The Government of Israel, in the fulfilment of its duty to preserve the security, welfare and, indeed, the very existence of the State, must retain full responsibility for deciding at which point the return of refugees would prejudice the prospect of Arabs and Jews living in peace with each other, and at which point such return would raise insurmountable practical difficulties at

372
1. מס' 281.
2. נספח א.

any time. It may be added that recent developments in the Middle East have aggravated our fear that any measure of Arab repatriation is liable to prove gravely prejudicial to Israel's security.

(2) With regard to the territorial settlement, the Government of Israel notes the importance attached by the Commission to the Protocol of May 12, 1949,[3] and the map attached thereto. The Commission appears to have reached the conclusion that Israel's territorial proposal, namely, that the territory lying within Israel's jurisdiction under the four Armistice Agreements should be formally recognised as Israel territory,"exceeds the limits of what may be considered, in the broadest sense, as adjustments of the map attached to the Protocol", and that, therefore, the Government of Israel should re-examine the question and make new proposals. This would mean that Israel – rather than the other four States involved – must express its readiness to give up parts of the territory which it now governs.

(3) In the view of the Government of Israel this attitude of the Commission is neither equitable nor realistic, and is not based on a correct application or interpretation of the Protocol of May 12, 1949. That document was accepted by the delegation of Israel merely as a procedural device for canalising the discussion and helping the Commission to make some practical start with its conciliation efforts. The Protocol in no way committed the Government of Israel to a reversion to the boundaries of the Jewish State as defined in the General Assembly's resolution of November 29, 1947. This was made clear in the letter addressed to the Chairman of the Commission on May 9, 1949 by Mr. Eytan,[4] the Head of the Israel delegation. Mr. Eytan stated that the Protocol would be accepted as "a working basis for an exchange of views", and he added: "it is, of course, clearly understood that this readiness in no way prejudices the right of my delegation to express itself freely on matters at issue, on which it fully reserves its position". The Commission therefore does not appear to be justified in suggesting that the document of May 12, 1949 limits the Government of Israel in any way with respect to its rights under a final territorial settlement.

(4) The Government of Israel cannot, in general, subscribe to what might be termed the theory of selective validity in regard to the various features of the General Assembly's Resolution of November 1947. Some of the basic assumptions of the settlement envisaged in that resolution did not materialise. As a result, certain major elements of the scheme remained inoperative. The main underlying assumption of peaceful implementation was violently controverted by bloody events. The Arab State of Palestine has not come into being. The economic union has perforce remained a dead letter. Not one of the governments or of the organs of the United Nations to which specific recommendations were addressed by that resolution implemented any of these recommendations. The whole territorial basis of the partition scheme

3. ראה הערת־עורך, עמ' 50–51.
4. המכתב בתיק 130.02/2441/1.

has been completely and irrevocably transformed. In these circumstances, it is artificial and anachronistic to represent the originally proposed boundaries limiting the area of the Jewish State as the one single element of that resolution invested with immutable validity.

(5) The General Assembly itself, faced with the collapse of the provisions of its own plan through Arab violence, never reaffirmed its original resolution. An attempt made during the first part of the Third Regular Session of the Assembly in Paris, in 1948, to revert to the resolution of November 1947 as the only valid basis for a future settlement, was successfully resisted by the United States Delegation, with the result that there is no mention of it whatsoever in the resolution of December 11, 1948, from which the Conciliation Commission derives its authority. The inability of the Government of Israel to accept the inferences drawn by the Conciliation Commission from the Protocol of May 12, 1949, cannot, therefore, be represented as in any way inconsistent with the terms of the resolution of December 11, 1948.

(6) The Government of Israel now asserts its title to the territory over which its authority is actually exercised. All that territory had to be fought for and gained in a battle against aggression; all of it has proved indispensable for Israel's survival and defence; and all of it is held under valid international agreements. Even within the existing boundaries certain vital areas remain unduly vulnerable, dangerously exposed to potential aggression. Nevertheless, and although some of the invading Arab armies still stand on the soil of Palestine, Israel is not advancing any further territorial claims. But of the territory now constituting the State of Israel there can be no cession.

(7) The Government of Israel further notes the Commission's belief that the "modifications" in the territory of Israel which the Commission considers essential for the peaceful settlement should bear not only on the areas forming part of Israel which lie outside the boundaries indicated on the map attached to the Protocol of May 12, but also upon the areas allotted to Israel in that map. Thus the Commission itself is ready to envisage a departure from the boundaries of November 29, 1947, to Israel's detriment. In the light of the foregoing it would be appreciated how remote this suggestion is from the only basis acceptable to the Government of Israel for the final territorial settlement.

(8) If the Notes addressed by the Commission to the delegation of Israel and the Arab delegations respectively on September 12, 1949, are read together, as they are meant to be, the impression is gained that in the Commission's estimation both parties are equally and unjustifiably extreme in their attitudes on the territorial question. Such characterisation does gross injustice to Israel. The area over which the sovereignty of Israel is now exercised is not merely a part of her historic patrimony; as has already been explained, it is indispensable to her security and economic future, and falls entirely within Israel's legal jurisdiction at this time. None of this is true of the territorial claims advanced by Arab States. The claims of the Arab States to part of Israel territory have no basis in history, in international law, in fact, or in impera-

tive need. It is impossible to justify the curtailment of the present territory of Israel either as a concession to a non-existent Arab State of Palestine, or as compensation to the neighbouring Arab States for the failure of their aggression.

(9) The Government of Israel views with concern the fact that, in its endeavour to bridge the gap between the two parties, the Commission has placed on record certain conclusions which tend to prejudge the issue, thus defeating the very purpose which the Commission is so earnestly pursuing. The Government of Israel refers here to the assertion that its proposals do not form a practical basis upon which the work of conciliation could be usefully pursued and to the assumption of its territorial claims as "excessive". Such judgments on the merits of the issue by a body charged only with conciliation weight the scales against the party concerned and prejudice the whole outcome of the negotiations. The Commission goes further and indicates that it may itself make specific suggestions – an approach which calls in question the whole method of conciliation hitherto followed, and the terms of reference of the Commission itself.

(10) Under the terms of the resolution of December 11, 1948, the Commission was under the obligation "to begin its functions at once, with a view to the establishment of contact between the parties themselves and the Commission at the earliest possible date". The same resolution called upon "the Governments and authorities concerned to extend the scope of the negotiations provided for in the Security Council's resolution of November 16, 1948,[5] and to seek agreement by negotiations conducted either with the Conciliation Commission or directly with a view to the final settlement of all questions outstanding between them". It will be seen that direct contact between the parties concerned was to have been a primary objective of the conciliation effort enjoined by the resolution. Yet, despite the patient, diligent and painstaking endeavours of the Commission, such direct contact on the main problems of peace has so far failed to materialise. Its failure to materialise has been solely due to the stubborn refusal of the Arab States concerned to meet the Government of Israel around a conference table under the auspices of the Commission. It is this persistent refusal which is responsible for the present deadlock and which has led the Commission to adopt methods which, in the conviction of the Government of Israel, are not conducive to success. While the Arab States maintain their negative attitude on the basic issue of peace with Israel, no conciliation is of any avail. Indeed, their very refusal to meet Israel in normal direct negotiations can only be interpreted as a lack of intention to reach a final settlement at this time. The continuation of the conciliation effort under these circumstances can only serve to becloud the real position, to vitiate the issue and to conceal the responsibility of the guilty party from world opinion. The conclusion to

5. ראה כרך 3, נספח ג.

which the Government of Israel has been driven by experience is that the continuation of the conciliation effort under these circumstances is fruitless and may well prove harmful.

(11) The present situation may be summed up as follows:

All the Arab States but one are members of the United Nations and subject to the provisions of the Charter; and the obligations of the remaining State are governed by Article 2, Paragraph 6 of the Charter.[6] The relationship between Israel and the neighbouring Arab territories is more specifically governed by the four Armistice Agreements which remove the immediate threat to peace. Should, nevertheless, a threat to peace arise, the Security Council is fully empowered to deal with it as it has done, on the whole successfully, in the past. The Armistice Agreements look to their own supersession by peace settlements to be reached by negotiation and agreement. So does the General Assembly's resolution of December 11, 1948. The Government of Israel is ready at any time to enter into peace negotiations with each of the parties concerned whenever that party is ready. There should be no difficulty for any Arab State to make this desire known or to effect the necessary contact.

As to the pressing refugee problem, the Government of Israel assumes that the Economic Survey Group will continue to grapple with it. Its initial approach of trying to provide employment to refugees in the territories of their present sojourn, as far as that is practicable, has fully commended itself to the Government of Israel. Its hopeful attempt to integrate the final solution of the problem into the wider context of large-scale development projects in the Arab countries requires more profound study.

(12) The present memorandum sets out the considered observations of the Government of Israel on the Commission's Note of September 12, 1949. Should supplementary explanations be required, or should the Commission desire to make further communications or address questions to the Government of Israel, Mr. Arthur Lourie, Alternate Representative in the Permanent Delegation of Israel to the United Nations, has been instructed to place himself at the disposal of the Commission.

With assurances of my high consideration, I have the honour to remain,

A. S. Eban
Permanent Representative of
Israel to the United Nations

6. סעיף זה עניינו הבטחת התנהגות שוחרת שלום של מדינות שאינן חברות באו"ם.

373

ג. רפאל אל מ. שרת
G. Rafael to M. Sharett

Recd: 29.10 :התקבל .Coded Tel. X723 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/3 :נוסח יוצא

New York, 28 October 1949

Your Y370.[1] Correspondent for Cairo paper [. . . . .][2] elicited in exclusive interview Vyshinsky following: (1) Alleged refusal or delay U.S.S.R. loan Israel, Vyshinsky said: ''We consider Israel foremost democracy Middle East, no truth loan rejected. We consider it similar time length as U.S.A. prior grant. In spite foreign pressure nothing would prevent us grant loan if suitable terms, guarantees, worked out.'' (2) Vyshinsky hopes Israel realizes U.S.A. following road to war and will support real democratic principles. (3) Israel cannot be smashed anymore by Arab armies. Hopes Israel will reject every effort by U.S.A. establish bases, fortifications, its territory. ''If we ascertain Israel taking steps demanded by Anglo-American interests, we will consider it one of undemocratic nations which could not expect Russian sympathy.'' (4) Weakness Arab nations due despotic rule its feudal princes. Transmit copy *Medinith* [Political Division].

Rafael

374

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 29.10 :התקבל .Coded Tel. X725 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/3 :נוסח יוצא

New York, 28 October 1949

Your Y378.[1] (1) No such thing as spontaneous recognition, must await their request. (2) U.K. pressing hard for concerted action by entire Western world,

373

1. שרת אל אבן, 26.10.1949, 130.09/2328/14. שרת עמד על חשיבות המפגש בניו יורק בינו לבין וישינסקי וביקש את עצתו של אבן על קביעת המועד לביקורו (ראה גם מברקי תשובה של אבן, X727, X728, 28.10.1949, 93.01/2202/3).
2. חלק אחד של המשפט לא הודפס כאן.

374

1. שרת שאל לחוות דעתו של אבן על הכרת ישראל בסין הקומוניסטית. הוא ביקש לברר: (1) האם על ישראל לנקוט יוזמה או להמתין לפנייה מצד סין, (2) האם צפויים צעדי הכרה מצד מדינות המערב, (3) מהי גישת הודו, (4) מהי עמדת ארצות־הברית, (5) מה יהיה מעמדה של סין כחברה קבועה במועצת־הביטחון. (27.10.1949, 130.09/2329/14).

believe they will all recognize together. (3) Nehru openly favours recognition, may do so as neighbour before rest of Commonwealth. (4) Have referred to Eliahu [Elath], believe their recognition only matter of time. (5) China as such is always permanent member. Once new government widely recognized individually, admission their delegation inevitable. This one reason behind U.S.A. opposition Czecho[slovakia] on *Moabit* [Security Council] whereon Western influence becoming weakened.

Advise against any action our part until fair number outside Soviet bloc have recognized, since would gain nothing by premature alienation existing Chinese authorities.

Eban

375

ו. איתן אל א. אבן (ניו יורק)
W. Eytan to A. Eban (New York)

מקור: 93.03/69/20

תל אביב, 30 באוקטובר 1949

הנידון: איראן

ממקורות שונים נמסר לנו כי האווירה בטהראן מתאימה עכשיו יותר מאשר בעבר לפעולה להכרת איראן בישראל ולהחלפת נציגים בין שתי המדינות. רצוי ששגריר איראן בוואשינגטון חוסיין אַלָא ובא־כוח איראן באו״ם מר אנטזאם, יפנו מצדם לממשלתם, ימליצו על ההכרה ויזרזו את הדבר. אי לזאת הנני להציע, שתשוחח עם אנטזאם על בעיית קשרי איראן–ישראל ותשתדל להביא אותו לפעולה בכיוון זה. רצוי שהדבר ייעשה עוד לפני ביקורו של מלך איראן בארצות־הברית באמצע נובמבר שנה זו, על־מנת שהנ״ל יוכלו לדבר גם אתו על כך. כידוע, מלך איראן הוא הקובע כיום בכל ענייני חוץ באיראן והשפעתו של חוסיין אַלָא עליו רבה.

יש לספר לנציגי איראן בארצות־הברית ובאו״ם על הרצון הטוב שגילתה ממשלת ישראל כלפי הנתינים האיראנים מתושבי ישראל. להלן כמה פרטים על כך, ונימוקים לצורך התקנת יחסים סדירים בין איראן וישראל:

החזרת נתינים איראנים לישראל

ב־15.7.49 הוחזרו מהלבנון כמאה נתינים איראנים שעזבו את הארץ ערב המלחמה, ואשר חיפשו מקלט לעצמם בארץ אויב. זהו מקרה ראשון שקבוצת תושבים הוחזרה לישראל מארץ ערבית, תוך ויתור על הקו המדיני שלנו שלא להחזיר פליטים לפני השלום. אנו מטפלים עכשיו בבקשה שנייה של החזרת 62 נתינים איראנים מהלבנון.

שחרור רכוש של נתינים איראנים

ב־20.10.49 הוחלט על שחרור רכושם של הנתינים האיראנים שהוחזרו לארץ, רכוש אשר חל עליו חוק הנפקדים. גם זהו מקרה ראשון של שחרור רכושם של קבוצת תושבים, שהיה נתון לחסותו של האפוטרופוס על נכסי נפקדים. כל הפעולה הזו לפנים משורת הדין.

מציאותו של בא־כוח איראן בישראל

בסוף מארס שנה זו הגיע ארצה בא־כוח ממשלת איראן מר עבאס סייגאל, מיופה־כוח מטעם מיניסטריון החוץ האיראני לטפל בענייני נתיני איראן שגרו בעבר או הנמצאים עכשיו בישראל. מצדנו, ניתנה לו האפשרות לקבל בחזרה את בניין הקונסו־ליה האיראנית שבירושלים העברית, וניתנו לו כמעט כל הסמכויות והזכויות של נציג רשמי של ממשלה שהכירה בישראל ושלישראל יש בא־כוח בארצה. מספר פעמים דובר אתו, ואף העברנו דרכו לממשלת איראן, על רצונה של ממשלת ישראל לשגר שליח לאיראן על בסיס של הדדיות.[1] על אותו נושא דובר גם עם ציר איראן בביירות, מר רחנמה, שביקר בארץ ביולי שנה זו, ושהבטיח גם הוא להעביר את בקשתנו לממשלתו ולהמליץ עליה. מלבד זאת ביקשנו ויזות לאיראן לשני נתינים ישראליים מהסוכנות היהודית לטיפול בעניינים סוציאליים ובמהגרים לישראל. על בקשותינו אלה טרם נענינו, למרות שאפשרנו למר סייגאל למלא את תפקידו בישראל.

כמה נימוקים פוליטיים וכלכליים להכרת איראן בישראל

בשיחה עם נציגי איראן בארצות־הברית, כדאי לציין, שטורקיה, שיחסיה ומעמדה בעולם הערבי אינם שונים מאלה של איראן, הכירה בישראל והחליטה להחליף נציגים דיפלומטיים אתנו. מלבד לטעמים פוליטיים היה הגורם הכלכלי אחד המניעים שהביא את טורקיה להחלטתה זו: מסיבת קשרינו הישירים עם טורקיה בעבר, תפסה ישראל את המקום השלישי בייצוא הטורקי. טורקיה מצאה לנחוץ להבטיח את מסחרה עם ישראל. אפשרויות מסחריות רבות קיימות גם עבור איראן בישראל, הן לגבי תוצרת איראנית והן לגבי חומרי גלם בלתי מנוצלים באיראן אשר התעשייה הישראלית עלולה להיזקק להם. (תוצרת איראנית: דגים, בשר, שימורים; יבול חקלאי, פירות; עורות, צמר, שטיחים; מוצרים של תעשיות איראניות קיימות ושוק לתוצרת התעש־יות שתוקמנה על־פי תכנית שבע השנים.) יש להדגיש שמסיבות ידועות ישראל הנה ותמשיך להיות עוד משך שנים ארץ ייבוא, ולשם הקמת יחסי מסחר יש לנצל את התקופה בה אין אנו קונים בארצות השכנות. ביחס למעבר הסחורות לישראל עד לפתיחת תעלת סואץ אפשר לציין, שזה כחודש קיים הסכם טרנזיט לסחורות איראן דרך טורקיה.

אבקשך להבריק לי את תוצאות פעולתך.

בברכה,

ז. א.

ו. איתן

375

1. ראה מכתב משרת אל שר החוץ של איראן, 2.11.1949, 93.03/71/16.

376

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)

M. Sharett to A. Eban (New York)

Draft Tel.: 130.09/2329/14 טיוטת מברק:[1]

Tel Aviv, 30 October 1949

Secret

International Red Cross officer arriving Jerusalem from Amman informed our members Mixed Armistice Commission Transjordan Friday he deputed by King inform us King ready negotiate peace, not some new interim arrangement but permanent peace. He gave full powers Raghib [Nashashibi],[2] he wants to know: (a) whether we ready, (b) who will be our representatives, (c) what is our basis negotiations. We replied immediately: (a) yes, (b) according theirs in level, (c) see no point transmitting basis through go-between, ready meet Ragheb for full discussion.[3] Inform Eliahu [Elath]. Am deferring action on your 707[4] pending clarification this. Desirable find out discreetly without revealing anything whether British know. Queries in our mind: *First,* is this genuine peace move or merely demonstrative gesture versus Iraq, Syria, conceived in mood of spite for being outmanoeuvred in political initiative? *Second,* If genuine, is this King's own wisdom or is he acting on instructions from London?

Sharett

376

1. המברק לא נשלח.
2. ראגב נאשאשיבי, באותה עת מושל כללי של שטחי ארץ־ישראל שבשליטת ירדן ומדצמבר 1949 – השר לענייני פליטים בממשלת ירדן.
3. על המשך הגישושים לקראת פתיחת שיחות ישירות בין ישראל לירדן ראה הערת־עורך, עמ׳ 636.
4. מס׳ 362.

377

ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to Israeli Missions Abroad

מברק מוצפן IC199

נוסח יוצא: 130.09/2342/12

תל אביב, 30 באוקטובר 1949

ב־10 באוקטובר שלח אבן אל ראשי המשלחות באו"ם העתקי אותם הקטעים בנאומו מ־26 בספטמבר[1] הנוגעים בירושלים וביקש מאתם לשקול בעיית ירושלים לאור דבריו.[2] משלחות רבות העבירו את מכתבו אל ממשלותיהן וביקשו הוראות. עתה מבקש אבן שנפתח בסוף החודש בפעולה דיפלומטית מקבילה בבירות השונות. בייחוד חשוב לפעול אצל אלה שהביעו תמיכתם בתכנית ועדת הפיוס ואצל אחרים שאינם מקבלים השקפתנו בשאלת ירושלים. פעל כבקשת אבן לפי הקו המותווה בנאומו הנ"ל. אין להזכיר במיוחד העיר העתיקה, אך אם ישאלוך אמור כי הפתרון האידיאלי יהיה טיהורה מכל יסוד חילוני והקדשתה למטרות דתיות בלבד תוך הבטחת כניסה חופשית לכול למען תהא מקום פגישה יחיד בעולם של 3 הדתות בחסות או"ם. במקרה זה תספק מדינת ישראל את השירותים ואילו הקהילה הבינלאומית תצטרך לפצות את התושבים. העיר העתיקה תיהפך אפוא למעין מוזיאון ומרכז עולי רגל ועבודת אלוהים, נקי מכל דבר גשמיות וחולין.

איתן

378

י. ברזילי אל מ. שרת
I. Barzilai to M. Sharett

מקור: 130.02/2397/19

וארשה, 30 באוקטובר 1949

שרת יקר,

בהמשך למכתבַי הקודמים[1] ולשיחתי עם מר איזידורצ'יק, סגן שר המינהל הציבורי (תמצית תוכנה מצורפת בזה),[2] ברצוני למסור לך על מהלך ענייני העלייה. השר חתם על 2000 תעודות עלייה. בידינו רוכזו אלף דרכונים ראשונים. הטרנספורט הראשון יצא במחצית השנייה של נובמבר.

377

1. ראה הערת־עורך, עמ' 494.
2. ראה נוסח המכתבים בתיק 93.03/3037/14.

378

1. ראה מס' 358 והערה 1 שם.
2. המסמך לא הודפס כאן.

טרם פתרנו את כל הבעיות הכרוכות בטרנספורט, סדרי מכס, משלוח החפצים ומימון המפעל. במגע יותר קרוב עם הבעיות והאנשים מתברר: (א) שמספר הקשיים והמשימות בביצוע המפעל רב יותר מכפי ששיערנום; (ב) שמספר היהודים הזקוקים לעזרה כספית בעלייה הוא גדול לאין שיעור מזה שהנחנו לפני כן.

כאן אנו עומדים בגמר המשא־ומתן עם גורמים שונים. שאלות חיוניות וחשובות (כגון: מימון, קו הנסיעה עד לנמל, אנייה) מוכרחות עוד להיחתך בפאריס ובארץ.

מכתבי זה מכוון בעיקרו לעניין אחד – גורלו של הארגון הציוני בזמן הקרוב.

יש יסוד מבוסס להניח, כי קיומן הארגוני של המפלגות הציוניות ייפסק על סף שנת 1950. תיפסק גם העיתונות, פעולת הקרנות – הארגון הציוני. פירוק הארגון הציוני יחול במסגרת המגמה הכללית להפסיק פעולתם של כל הגורמים שיש להם יניקה כלשהי מן המערב או שייכות כלשהי לתנועות עולמיות וארגונים עולמיים, שציבור־יות ברית־המועצות והדמוקרטיות העממיות אינה פעילה בהם. הטענה היא, כי הקשר עם החוץ הלא־מזרחי פותח פתח להסתננות של חזיונות וגורמים זרים ומחבלים, גם אם כוונת הארגונים השונים אינה לכך. את משפט ראיק[3] אין רואים כאפיזודה חולפת, כי אם כאות־אזעקה, המחייב ערנות וטיהור המחנה.

נחמתנו היא – כי גמר הארגון הציוני יחול בעונה אחת עם מתן אפשרות להגשמת גדול עיקרי הציונות – היא העלייה. ואישים פולניים מדגישים, כי מעוניינים הם בקצב סדיר של העלייה ובקצב מהיר של עליית הציונים, למען שהחיסול יבוא מעצמו, לא כגזירה מן החוץ, לא כסכסוך ולא כצעד אדמיניסטרטיבי חמור כי אם כתוצאה טבעית של מפעל העלייה. את הסיבה למה אין לחכות עם פירוק הארגון הציוני עד צאת אחרוני העולים מנמקים בכך, כי אין להוציא מתחום ההוראה הכללית והמגמה הכללית את התנועה הציונית. הם מוכנים – לדבריהם – להתאים את קצב עלייתם של חברי המפלגות הציוניות אל הוראת הפירוק בצורה זאת, שהפירוק יחול לאחר שמרבית חברי המפלגות יעלו או שיהיו בידיהם תעודות־העלייה ויתכוננו בפועל לעלייתם.

אני מניח, כי במסכת זו יהיה לי להודיע משהו יותר מפורש ומפורט – אעשה זאת ללא שהיות. מסקנה אחת עלינו להסיק מיד – והיא – לבצע את מפעל העלייה ברובו עוד במחצית הראשונה של שנת 1950.

נודע לי, כי באופן נמרץ מבקשים מועמד לציר. אחד המועמדים העיקריים הוא מר פִּינְטְקָה, מי שהיה קונסול כללי בצרפת (לפני שנתיים). חבר מפלגה קומוניסטית ותיק, מלפני המלחמה. ייתכן שמָרֶק טֶה, שנקבע כקונסול בתל אביב, יועלה גם לדרגת מזכיר ראשון של הצירות. גורלו של מר לוֹץ[4] טרם נקבע.

מחלקת העלייה בצירות עמוסה עבודה רבה וכן כל חברי הצירות ועובדיה. דברים מפורטים על בעיות העלייה וגם על עניינים ארגוניים וכספיים של הצירות נכתבים לחוד למשרד החוץ.

אבקשך מאוד, כי מכתבי זה, שלעת־עתה הנרמז בו מרובה מן הברור, לא יתפרסם. לא רציתי להשהות את מסירת הדברים האלה, אף־על־פי שברובם הם עדיין סתומים.

דרישת שלום לבבית לצפורה ולבני המשפחה. שא שלום, שלך,

י. ברזילי

3. לאסלו ראייק, שר החוץ של הונגריה, ושני מנהיגים אחרים הודחו ממשרותיהם ביוני 1949 והואשמו בריגול ובבגידה במולדת. במחצית אוקטובר, לאחר שנדחה ערעורם בבית־המשפט, הוצאו להורג בבודאפשט.

4. רפאל לוץ כיהן עד לאותם ימים כקונסול כללי של פולין בתל אביב. הוא יצא לווארשה באמצע אוקטובר.

379

ר. שילוח אל א. אבן (ניו יורק)
R. Shiloah to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y397 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/14 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 1 November 1949

Gather following directives issued beginning September to U.K. delegation Lake Success and other relevant British missions on Palestine policy:

(1) Jerusalem: No mention *binum* [internationalization], insistence on partition Jerusalem and restoration to Arabs at all costs of southern residential quarters: Talbieh, Qatamon, German, Greek, colonies and Baqa. Scopus to be Jewish enclave with free access guaranteed, Jewish Quarter Old City to be under Arab administration. This plan to enable return to Jerusalem of fifty thousand refugees.

(2) "To make peace settlement more palatable to Arabs" Haifa should become free port including oil area in administration of which non-Israelis and non-Arabs would participate. Western powers' participation could be based on oil interests. Directive on this point less emphatic than instructions on Jerusalem.

(3) Regarding Aqaba "it has always been U.K. view, also view of U.S. Government, that most suitable way Israel could compensate Arabs for territory acquired in excess of [19]47 partition plan would be giving up part or all Southern Negev". To satisfy Israel's trade needs facilities could be provided through a free port in Jordan territory, however as political fate of Aqaba coastline still so much in suspense proposing joint operation of port there at present moment undesirable.

Shiloah

380

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 2.11 :התקבל .Coded Tel. W503 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/7 :נוסח יוצא

Washington, 1 November 1949

Saw today Hare at his invitation; Clark, Stabler, Keren, present. Hare informed they discussed with Iraq Government situation Jews. According Department's information only thirty five arrested and legally prosecuted. According Hare situation apparently improving since Iraq Government stated they assured Jewish community their position secure. According Iraq Gov-

ernment publicity complicating situation and Hare hinted we abstain further public discussion.

I thanked Hare their assistance but pointed out our information actual situation Iraq Jews differs theirs and we remain most concerned. Concluding I stated we intend bring matter U.N. and asked U.S.A. reaction. Hare said he unable answer offhand and will inform.

After my meeting, [State] Department told press "we exercising our influence with Iraq Government be moderate in treatment minorities". Off record [State] Department told press "we cautioned Elath not inflame passions further and number Jews involved nowhere near two thousand". My meeting press I stressed gravity situation, saying massacre Assyrians makes Iraq Government unreliable treatment minorities and we not ready abandon matter before security Jews Iraq fully assured.

Elath

381

מ. עליאש אל מ. קומיי
M. Eliash to M. Comay

Copy: 130.02/2451/11 :העתק

London, 1 November 1949

Dear Comay,

This is to supplement my cable on the interview with Michael Wright at the Foreign Office yesterday.[1] It is worth noting that this was my first call at the Foreign Office at their invitation.

Wright began by half-apologising for troubling me; since, however, I had taken a great interest in the situation of the Iraqi Jews, he wanted to acquaint me with the facts as they had ascertained them. Before doing so, he made a short statement explaining that Britain could not formally interfere in the affairs of a foreign sovereign state on a matter concerning its handling of its own nationals. However, Britain had always taken an interest in the fate of minorities, and it is on that basis that friendly unofficial approaches had been made in Baghdad.

There is a British official of the Iraqi Ministry of Home Affairs named Ditchborn, and it would appear that when the Iraqi Ambassador took an interest in the matter of these reports about the ill-treatment of Jews, Ditchborn was instructed by that Ministry to make his own investigations and report to the Ambassador. Wright said that they had every reason to rely on Ditchborn's reports.

381

1. מברק LI180, 31.10.1949, 130.09/2318/5.

The report is to the effect that the Ministry of Home Affairs had discovered a pamphlet printed in Tel Aviv and entitled "The Method of Action", apparently containing some sort of directions for Zionist activities. Such activities are a criminal offence in Iraq under a 1948 law and the discovery of the pamphlet led to searches the object of which was to find people engaging in them. In all 36 persons, including 4 women, had been arrested. When our protest became known, the Ministry suggested to the Jewish community that they send any medical practitioner they may choose to visit the detainees and satisfy himself that they were not ill-treated. Upon a delegation of the community calling on the Acting Premier, he offered a judic[i]al inquiry, to be headed by the Court of Cassation which also contains a British Judge. It would appear from the report that the community did not avail itself of either of these suggestions.

The Ministry denies ill-treatment and considers these arrests and investigations as part of a legitimate process in pursuit of existing legislation. The search parties were accompanied by a representative of the Army and by an investigating magistrate.

I then gave Wright our own version of the events, assuring him that we were not out for any propaganda but were genuinely concerned for the fate of Iraqi Jewry. Our approach to the Western Powers had not been a request for interference but for that very type of friendly influence which he had described. We had more reason than, e.g., Britain to be concerned in this matter and that for four reasons: (a) The Jews affected were being persecuted *qua* Jews. (b) We have a large Iraqi community which feels greatly disturbed and concerned. (c) We regard it as a political step connected with the questions of refugees and of the exchange of populations; (d) We have an Arab minority and are educating our people in the principles of the proper treatment of fellow-citizens, and persecutions of Jews in an Arab country would make our task extremely difficult.

Wright repeated that what he had told me was all he had been able to ascertain, and promised to let me know should anything further transpire.

I asked about press reports which ascribed to the Iraqi authorities statements to the effect that events had begun with an attack on the Chief Rabbi.

Wright recollected that there had been such a cable, asked a secretary to bring it and showed it to me. This reported a protest demonstration, the participants in which had forcibly dragged out the Chief Rabbi in order that he might march with them, the incident resulting in 15 arrests and in the Chief Rabbi's removal to hospital. I noticed that the cable was endorsed "Relay to Washington".

I mentioned the latest information concerning 400 fresh cases of arrests,[2] and he promised again to enquire of the Ambassador and to keep in touch with me.

2. ראה מברק איתן אל אבן, YA384, 28.10.1949, 130.09/2329/14.

Wright had nothing else on his list. I asked him whether he had more information than could be gathered from the press on the question of the Arab League and the Fertile Crescent business, and he said that he had not much more and that the matter of the merger[3] seemed to have been again postponed or left in abeyance. His information was that the proposed security pact was referred to the standing political community,[4] not to a special organ as reported in *The Times*. He had no information on the composition of the new permanent "Palestine Committee" in Cairo "to watch developments and make recommendations", the appointment of which *The Times* also reported.

Yours sincerely,

382

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 3.11 :התקבל .Coded Tel. W505 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/7 :נוסח יוצא

Washington, 2 November 1949

More my W503.[1] Yesterday's talk with usually cautious Hare shows Iraq Government's inclination cease Jews persecution. Suggest we watch further Iraq developments before pressing matter U.N. because chances success doubtful following reasons: (1) Evidence persecutions as reported vague, inconclusive, regarding numbers, names, arrested, tortured, confiscated property, and other factual details. (2) Iraq Jews most probably be afraid cooperate presentation public evidence. (3) U.S.A. support doubtful after discussing matter directly with Iraq Government. [State] Department undoubtedly wishes prevent further discussion issue especially on slippery grounds General Assembly.

Suggest our press and radio in Arabic strongly emphasize U.S.A. interest matter which important raise morale Jews Iraq and other Arab countries.

Imperative we follow closely situation and promptly supply U.S.A. evidence for more vigorous action in case persecutions continue.

I advised representatives Jewish organizations keep their interview McGhee tomorrow and stress concern situation Iraq Jews until fully assured.

Elath

3. ראה מס' 330, הערה 3.
4. כך במקור. צריך כנראה להיות Political Committee.

382
1. מס' 380.

הערת־עורך
Editorial Note

דיון בעצרת הרביעית על קבלת מדינות חדשות לאו"ם

בישיבת סיכום ב־4 בנובמבר עמדה ועדת אד־הוק של העצרת הרביעית להחליט על שאלת קבלתן של ארבע־עשרה מדינות חדשות לארגון האומות המאוחדות (אלבניה, אוסטריה, בולגריה, ציילון, פינלנד, הונגריה, אירלנד, איטליה, ירדן, הרפובליקה העממית של מונגוליה, נפאל, פורטוגל, קוריאה ורומניה). אוסטרליה הגישה לוועדה תשע הצעות החלטה – החלטה לכל מדינה – בהן הוצע להמליץ למועצת־הביטחון לשקול מחדש ובחיוב את מועמדותן של תשע מן המדינות. מדינות מזרח אירופה ומונגוליה לא נכללו בהצעות. מול ההצעה האוסטרלית עמדה הצעת החלטה סובייטית שקראה למועצת־הביטחון לקבל את מועמדותן של כל המדינות כגוש אחד למעט קוריאה. ההצעה הסובייטית נפלה ברוב של 30 נגד 9 ו־16 נמנעים בהם ישראל. ישראל הצביעה בעד קבלתן של שבע מתוך תשע המדינות שהציעה אוסטרליה ונמנעה מלתמוך בקבלתן של קוריאה וירדן. מועמדותן של תשע המדינות זכתה לרוב הדרוש בוועדה. (ראה – *GAOR, 4th Sess., AHPC, Meetings 25–29; 31 October – 4 November, pp. 119–161*; וכן "ידיעות לנציגויות ישראל בחו"ל", מס' 40, 14.11.1949, 130.02/4364/1.)

383

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן Coded Tel. X744. התקבל: Recd: 4.11
נוסח יוצא: Outg.: 93.01/2202/4

New York, 3 November 1949

Your Y405.[1] (1) There are nine Australian resolutions requesting Security Council pass favourably on separate candidates. (2) There is one Soviet resolution asking Security Council pass favourably on thirteen together. Soviets take all or nothing line, i.e., unless all thirteen admitted they would veto each one separately in Security Council. (3) Thus conflict is between individual treatment on merits and wholesale recommendation in name universality. (4) Vote today won't confer membership on anyone, merely recommend certain action to Security Council. (5) India, Sweden, some Arabs, favouring universality, will vote for each Australian resolution and for Soviet one. This is the extreme universalist position. Our question is whether

383
1. בתשובה על מברק של אבן (X738, 1.11.1949, 93.01/2202/4), ביקש שרת לברר אם אפסו הסיכויים לקבלת ההצעה הסובייטית בוועדת אד־הוק של העצרת וגברו סיכוייה של ההצעה האוסטרלית (2.11.1949, 130.09/2329/14). ראה הערת־עורך לעיל.

reservations respecting neighbour[2] allow us take this course. Unique factor is that whereas voting for membership is most formal, complete recognition, approval of state, we should in this case be offering unreciprocal recognition. This arises from incongruous fact that we as member U.N. are unrecognized by non-member and insulted by his friends in this very debate. This is matter on which must be instructed since depends so largely public opinion etc. Take for granted we must support all others as non-voting in favour state's membership is very grave step, incompatible diplomatic relations.[3] Vote in Committee will leave open action plenary.

Eban

384

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן Coded Tel. X745. התקבל: Recd: 4.11
נוסח יוצא: Outg.: 93.01/2202/4

New York, 3 November 1949

Some friendly delegates and Secretariat members believe our resolution and draft agreement much more dramatic, effective, if sponsored by us rather than others[1] for these reasons: (1) Government controlling Jerusalem actually offering arrangement for Holies would strike imagination, annul effects much Catholic propaganda, also increase heavy responsibility of rejection. (2) We should possess initiative debate by proposing first resolution. (3) Other sponsors, e.g. Dutch, Canadian[s], Latins, would probably wish institute changes, not just accept our text. Matter different if their responsibility is only support existing resolution. (4) Submission of scheme is itself proprietarial gesture implying our ownership area concerned.

2. כלומר ירדן.
3. על סמך המברק שלפנינו הורה שרת לאבן להצביע בעד ההצעה הסובייטית בלוויית הצהרה על שמירת חופש פעולה לישראל בהצבעה במליאת העצרת על קבלת ירדן. ברגע האחרון דיווחו נציגי ישראל על כוונת שוודיה להימנע בהצבעה ומחשש שישראל תמצא עצמה מבודדת עם הגוש הסובייטי שונתה ההנחיה והוחלט להימנע (ראה הערת־עורך לעיל). בסופו של דבר הצביעו שוודיה, מקסיקו ועיראק עם הגוש הקומוניסטי בעד ההצעה הסובייטית. שרת התאכזב על שאנשיו לא צפו את השינוי והתלונן על שהתעלמו מהעובדה כי בכל מקרה עמדה עיראק לתמוך בהצעה הסובייטית ותמיכתה היתה מספקת לישראל (ראה תגובת אבן במס' 394). שרת הורה למשלחת להצביע במליאת העצרת בעד ההצעה הסובייטית, עם הסתייגות לגבי ירדן, ולהימנע בהצבעה על קבלת קוריאה, ירדן ואוסטריה. (ראה מברקי שרת אל אבן, Y411, 6.11.1949; אל לוריא, Y416, 6.11.1949; אל הנציגות בניו יורק, Y419, 7.11.1949, 130.09/2329/14; מברק לוריא אל שרת, X748, 6.11.1949, 93.01/2702/4.)

384
1. השווה מס' 337, סעיפים 3, 4 ו־6 ומס' 364.

Canadians, some Latins, especially urge this, also some our own delegation. Presume we are free adopt this method if find tactically better. What do you think? Airmailed final draft.[2]

Eban

הערת-עורך
Editorial Note

דיון בעצרת הרביעית על עתיד המושבות האיטלקיות באפריקה

הוועדה הראשונה של העצרת הרביעית דנה בשני פרקי זמן (30 בספטמבר – 18 באוקטובר; 4–12 בנובמבר) בשאלת עתידן של המושבות האיטלקיות. בפרק הזמן הראשון התנהל ויכוח כללי שבו השתתף גם נציג ישראל; בסיומו הוקמה ועדת משנה שהוטל עליה להגיש הצעות החלטה על־יסוד הצעות שהושמעו בוועדה. בנובמבר הגישה ועדת המשנה דין־וחשבון שכלל שלוש המלצות עיקריות: (א) לוב – תוקם כמדינה עצמאית לא יאוחר מ־1 בינואר 1952; בתקופת המעבר יסייע נציב או״ם בהשלמת ההכנות לריבונות. לידו תוקם מועצה מייעצת בת עשרה חברים שתכלול את שלוש מעצמות המערב, מצרים, איטליה, פאקיסטן, שלושה נציגים של שלושת החבלים המרכיבים את לוב ונציג אחד של המיעוטים. (ב) סומלי – נאמנות איטלקית לעשר שנים. (ג) אריתריאה – הקמת ועדת חקירה שתבחן את רצון התושבים ותגיש את המלצותיה לא יאוחר מאמצע יוני 1950. הוועדה החליטה לכרוך את שלוש ההמלצות בהחלטה אחת.

ברית־המועצות הסתייגה מהצעות ועדת המשנה והגישה הצעות משלה. היא תבעה עצמאות מידית ללוב ועצמאות תוך חמש שנים לאריתריאה וסומלי. לאחר התייעצויות והתלבטויות (ראה מס׳ 385 ו־400) נמנעה ישראל בהצבעה על ההצעה הסובייטית למתן עצמאות מידית ללוב ותמכה בהצעת ועדת המשנה שהתקבלה ברוב קולות. ישראל תמכה בסעיף הקובע מינוי נציב או״ם בלוב, אך נמנעה בהצבעה על הרכב המועצה המייעצת (הסעיף כולו התקבל ברוב קולות); ישראל תמכה בהצעה שזכתה לרוב קולות לכונן ועדת חקירה לאריתריאה, אך נמנעה מלתמוך בסעיף הקובע שדו״ח הוועדה יועבר לעצרת זוטא; ישראל תמכה בהצעה שזכתה לרוב קולות למסור את סומלי לנאמנות איטלקית. (ראה ידיעות לנציגויות ישראל בחו״ל, מס׳ 40, 14.11.1949, 130.02/4364/1; *Yearbook of the United Nations*, 1948–9, pp. 265–277; *GAOR*, *4th Sess.*, *First Committee*, Meetings 278–293, 30 September – 18 October 1949, pp. 19–90; Meetings 311–324, 4–12 November 1949, pp. 190–262.)

2. ראה טיוטת הצעה להחלטת עצרת האו״ם על ירושלים ונוסח הסכם בין ישראל והאו״ם על המקומות הקדושים. שני המסמכים צורפו למכתב אבן אל הוד (3.11.1949, 130.02/2443/4) ונשלחו בלוויית מכתב הסבר קצר גם לכמה ממדינות סקנדינוויה, הקהילייה הבריטית, מרכז אמריקה ואמריקה הלטינית. נוסח סופי שלהם ראה בנספח ד.

385

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 4.11 :התקבל . Coded Tel. X746 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/4 :נוסח יוצא

New York, 3 November 1949

Suggesting following course Italian colonies.[1] Libya: (1) Support whole Sub-Committee resolution, abstaining only on paragraph nominating six members Council U.S.A., U.K., France, Italy, Pakistan, Egypt, but voting for resolution nevertheless. (2) Speak strongly for retaining minorities representation amongst four Libyan representatives. Resolution embodies this but Arabs will challenge. (3) Abstain on Soviet resolution for immediate independence. Eritrea: (4) Support resolution for five members enquiry commission suggesting wide distribution but bowing in plenary to majority decision. (5) Abstain on reference of reports Interim Committee. Somalia: (6) Position is now at least seventeen votes against, therefore our vote very critical. Presume must therefore vote ''aye'' especially view limitations on duration and freedom Italian control, also our desire not have negative result which disastrous for U.N. and bad for Libya. (7) However why not sell vote dearly yielding it to desperate Latins, French, Italians and Americans on hint they remember our gesture when it comes to Jerusalem? (8) This involves maintaining reserve till last committee stage, not committing ourselves prematurely in Rome or here. Please convey Ginossar.[2]

Eban

385

1. ראה הערת־עורך, עמ' 595.
2. ראה מברק אבנר אל גינוסר, 6.11.1949, 130.09/2356/1.

386

א. אבן אל ג'. הוד (ניו יורק)[1]

A. Eban to J. Hood (New York)

Copy: 130.02/2443/4 :העתק

New York, 3 November 1949

Dear Mr. Hood,

In view of your Delegation's deep interest in the question of Jerusalem and its Holy Places, you may be interested in the enclosed working paper which illustrates the kind of agreement which Israel envisages between the United Nations and itself for a solution of this problem.

2. The enclosed paper containes a model agreement such as might secure the consent of the Government of Israel,[2] and become operative if it were similarly accepted for the other area of Jerusalem. In saying this we do not prejudice the question whether the unique character of the Old City which, unlike the New City, is primarily a concentration of sanctuaries and shrines rather than an area of developed modern life, would not justify a much more direct and active form of international administration than would be either justified or practicable for the New City.

3. As you know the Government of Israel is prepared to extend to Holy Places outside Jerusalem the same arrangements as are agreed to in Jerusalem itself. Thus, for example, the United Nations Representative appointed under Article 9 of this Agreement, would also be able to supervise the implementation by the Government of Israel of its declaration concerning Holy Places and religious rights elsewhere.

4. You will notice that under this plan the Government of Israel would be expected not merely to acquiesce in international supervision of Holy Places, but also to become an active partner, together with the United Nations, in all measures for the protection and immunity of such Places.

5. This proposal recognises both the strength and the limitation of United Nations responsibility in Jerusalem. The United Nations, notwithstanding the provisions of the November 29, 1947 Resolution, failed, and indeed, declined to become the successor to the Mandatory Power, either as the legal or effective government of Jerusalem. Since that time the United Nations has not assumed legal power by any process known to international law or practice. This fact, together with the rise of accepted governmental authority in Jerusalem, makes it appropriate for the United Nations to think in terms of

386

1. מכתב בנוסח זה נשלח אל ראשי משלחות נוספות באו"ם. רשימת המשלחות נרשמה בראש הגליון, אך לא הודפסה כאן.
2. המסמך לא הודפס כאן. הוא כולל הסבר קצר על הצעת ישראל להסכם עם האו"ם על המקומות הקדושים בירושלים וטיוטה ראשונה של ההסכם. טיוטה מתוקנת נשלחה אל אותן משלחות ב־16 בנובמבר (בתיק). ראה נוסח סופי של ההסכם בנספח ד.

agreements with the governments concerned rather than to attempt a solution by its own unilateral proclamation.

6. My Delegation would be very interested to know if the Delegation of Australia would be prepared to join in sponsoring or supporting a resolution and agreement along the enclosed lines in conjunction with other delegations with which we are in touch. Since this would be the first clearly implementable scheme yet put forward for United Nations interest in Jerusalem and the Holy Places, its sponsors and supporters would deserve well of the United Nations, of history and of religious sentiment throughout the world.

I remain, Yours very sincerely,

A.S. Eban
Permanent Representative of
Israel to the United Nations

387

מ. שרת אל א. קצנלסון (ניו יורק)
M. Sharett to A. Katznelson (New York)

העתק: 93.03/87/11

תל אביב, י״ב בחשון תש״י
4 בנובמבר 1949

אברשה היקר,

אמנם קרוב לוודאי שבשבוע הבא אשים לדרך פעמי על־מנת למהר ולהגיע לניו יורק וייתכן מאוד שנתראה פנים בטרם יבוא מכתבי זה לידיך, אך מכיוון שאין ביטחון גמור בזה, הריני לענות על מכתבך מ־26 באוקטובר[1] מבלי להשהות את תשובתי.

אני מבין היטב את שיקוליך לגבי ירושלים ובמידה רבה הנני שותף להם. לעומת זה, מעשיות מסקנותיך מפוקפקת בעיני. כשם שיש סיכוי להגיע לשלום נפרד עם עבר־הירדן – במה דברים אמורים, אם נהיה מוכנים לוויתורים ממשיים כלפיה – כן אין כל סיכוי להגיע לידי הסכם נפרד אתה בשאלת ירושלים. כל משא־ומתן על הסדר עם עבר־הירדן בשלב זה מוכרח להקיף את כל השאלות התלויות ועומדות בינינו ובינה: בראש וראשונה סיפוחו הגמור של החלק הערבי של ארץ־ישראל לממלכת עבדאללה, וכן עתיד רצועת עזה, שאלת המסדרון או לפחות זכות המעבר מחברון לעזה, וכמובן כל פקעת הבעיות הקשורות בירושלים – וכאן קודם־כול עתידן של השכונות הערביות קטמון ובקעה.

מניתי כאן את השאלות שהמלך מעוניין בהן חיונית, אך אין ספק שמתוך שיקולי מיקוח הוא יעמיד על סדר־היום כמה שאלות נוספות, בכללן לוד ורמלה, אילת ובעיית הפליטים. לעומת זה נגיש לו אנו רשימת תביעות מצדנו, כגון מפעל חברת האשלג,

387

1. מס' 369.

עתידה של נהריים, לטרון, ואשר לירושלים – הר הצופים, הר הזיתים, הרובע היהודי, הכותל.

לפי היקף העניינים ברור, כי גם אם יתחיל משא־ומתן כזה מיד, לא תהיה כל תקווה לסיימו על־ידי הסכם בימי העצרת הנוכחית. זו תהיה פרשה ממושכת, מייגעת ומסו־בכת. אחד הסיבוכים הרציניים יהיה כרוך בהשתתפותם הבלתי־מפורשת, אך הממשית למדי, של האנגלים במשא־ומתן זה. הכלל, אין זה עניין לסידור מהיר. הוא יחייב הרבה זמן והרבה אורך־רוח.

נמצא שלא נוכל להביא לפני עצרת זו הסדר בינינו לבין עבדאללה לגבי ירושלים. במצב זה מוטב לנו שהשדה יישאר חופשי לכל הסכם שנוכל להגיע אליו, ובמידה שיתקיים בעצרת זו דיון בשאלת ירושלים ותתקבלנה החלטות, רצוי לנו שלא יקפחו אלה את סיכויינו במשא־ומתן עם עבדאללה. אלמלא היתה קיימת ועומדת החלטת דצמבר 1948,[2] היה נבחר לנו שעצרת זו לא תקבל שום החלטה על עתיד ירושלים. אך בהעדר החלטה חדשה יוכל לטעון כל מי שירצה בכך כי ההחלטה הקודמת על בינאום שרירה וקיימת. חשש הגיוני זה הובע באחד ממברקיו של אבן, ואם יש לראותו כמבוסס, כי אז מוטב לנו שתתקבל החלטה חדשה, אשר אם גם לא במפורש תסיט למעשה את החלטת 1948 הצידה ותעמיד את עקרון הפיקוח על המקומות הקדושים במקום עקרון הבינאום. בין אם תתקבל החלטה כזו ובין אם לא תתקבל, רצוי לנו שייעשה נסיון על־ידי מישהו לאשר מחדש את עקרון הבינאום ושנסיון זה ייכ־של. אני מביע משאלה זו סתם בעלמא – איני יודע איך אפשר להשיג את מילויה ולעומת זה ברור לי באיזה סיכון כרוכה יזמה כזו. כן ברצוני לציין, כי אם יידחה הדיון עלינו להישמר שלא יהא קולר הדיחוי תלוי בנו.

דברים אלה ממצים לעת־עתה את שיקול דעתי על בעיית ירושלים במסיבות הפרלמנטריות הנוכחיות באו״ם, כפי שהן נראות לי מרחוק.

אשר למסקנות הנובעות ממאורעות עיראק, מסופקני אם נוכל לקשור בהם את עמדתנו בשאלת הפליטים הערבים. קודם־כול אין בעיית הפליטים לוחצת על ממשלת עיראק ולכן אין היא עלולה להתפעל ביותר מהאיום שיבוא מצדנו על ביטול נכונותנו להחזיר מאה אלף. שנית, בעצמי ביקשתי דרך להתחיל בנסיגה מאותה הצעה, אך הוזהרתי באופן הנמרץ ביותר על־ידי המשלחת שלנו לאו״ם לא לפתוח פה לשטן. אמנם ויכוח זה נתקיים בטרם פרצו מעשי הזוועה בעיראק או בטרם נודע לנו עליהם אך הנימוקים נגד נסיגתנו מההחלטה הקודמת אינם מתבטלים על־ידי כך. שלישית, אם הכוונה להצדיק את הנסיגה בצורך להכין מקום בארץ בשביל יהודי עיראק, הרי יוכלו לטפוח על פנינו את העובדה כי גם כאשר הודענו על נכונותנו להחזיר מאה אלף עמד נחשול העלייה בכל תוקפו ולא חדלנו מתכניותינו ומתביעותינו להמשך העלייה ההמונית. רביעית, ההסתייעות בנימוק זה כשלעצמה היא חרב פיפיות ושכרה עלול לצאת בהפסדה. אנו נותנים על־ידי כך פתחון פה לעיראק לנשל את יהודיה נישול גמור ולשלוח אותם אלינו בעירום ובחוסר־כול, כשם שהפליטים הערבים הנם כיום מנושלים מאדמתם ונתונים בעירום ובחוסר־כול. העיראקים יטענו כי עלינו לפצות את יהודי ארם נהרים על חשבון הרכוש הערבי העצום שנשאר בידינו. תקדים זה עלול להשפיע גם על מצרים ואנו עלולים להסתבך באופן החמור ביותר.

2. ראה נספח א.

אלה הם השיקולים העומדים בפני. עצם הרעיון שעלינו לפתוח פתח לנסיגה מעניין החזרת מאה אלף אינו זר לי, כפי שכבר ציינתי לעיל, וגם לאחר אזהרת המשלחת ניסחתי את תשובתנו לוועדת הפיוס[3] בלשון אשר לא רק אין בה שום אישור נוסף לאותה הצעה, אלא להפך, יש בה נסיון לרופף את המסמרות שנקבעו.

אשר לצרת הקונגרס היהודי העולמי, הריני מסכים בהחלט שיש להפסיק את הופעות נציגי הקונגרס בגופים שאנו יושבים בהם. לא הייתי גוזר גזירה כללית על הקונגרס שלא להתערב לטובת יהודי ארצות המזרח כלפי המעצמות או דעת הקהל, כי אין לדעת אילו מסיבות עשויות להתפתח ובשום פנים לא יוכל להיות לנו הביטחון שנוכל לעשות תמיד את כל הדרוש בעצמנו ולא ניזקק לצינורות הקונגרס. על כל השאלות האלו מוטב לי לבוא בדברים עם נחום גולדמן בעל־פה. רק אם תידחה פגישתנו אנסה לברר את העניין בכתב.

אתה נוגע בשליחותו ובפעולותיו של ידידנו סֶנטור. שמעתי שהוא עשה צעדים מיותרים ובלתי־נבונים בהחלט – כגון שיחותיו עם גב׳ רוזוולט[4] ועם בן כהן.[5] אבל בעיקרו של העניין לא התנגדתי להופעת נציג של המכללה שינסה לסייע להתקפתנו המדינית על־ידי הצגת העניין מבחינה אקדמית ואנושית רחבה. נדמה לי שבתגובתך הצודקת נגד המשך שיטת השתדלנות בתקופת המדינה אתה מפריז במקצת. יש מדינות בעלות ותק, שאין להן סבל ירושה של התקוממות פנימית נגד שיטות השתדלנות, הנזקקות לפעמים לאמצעים כאלה כשהן רואות בהם ברכה. בעניין זה של שליחות סנטור פעלו גם שיקולים פנימיים, אשר נעניתי להם בהנחה, שעל־כל־פנים אין הוא עלול להזיק. עד כמה שיד ידיעתי מגעת, לא נתבדתה הנחה זו.

בתקווה להתראות בקרוב, שלך,

מ.ש.

3. מס׳ 372.
4. אלינור רוזוולט, חברת משלחת ארצות־הברית לאו״ם.
5. בנימין ו. כהן, חבר משלחת ארצות־הברית לאו״ם.

388

ו. איתן אל א. אילת (וואשינגטון)
W. Eytan to E. Elath (Washington)

Coded Tel. IW280 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2308/4 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 4 November 1949

Received information that Iran, which formerly sheltered Jew[ish] refugees from Iraq, now planning change policy, send back refugees to Iraq which means sure arrest, possible death, view present persecution. You or influential intermediary should contact Iranian Ambassador, hint importance clear atmosphere U.S.A. before Shah's visit mid-November.[1]

Eytan

389

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Coded Tel. W511 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/7 :נוסח יוצא

Washington, 4 November 1949

McGhee informed me they ''strongly advise'' not raise Iraq Jews issue U.N. Debate [General] Assembly would stir emotions causing more harm than benefit to Iraq Jews.

Accompanied Senator visit McGhee. Discussed again road Scopus. I told McGhee we ready not press Latrun and fulfil our obligations paragraph eight[1] if road Scopus opened. McGhee promised bring matter attention King and assist. My impression little prospect their active assistance as [State] Department considers Scopus more valuable than Latrun, Bethlehem road and electricity supply Old City combined, and will abstain changing situation Jerusalem our favour. Incidentally Senator this time did good public relations job on Jerusalem generally.[2]

[. . . . .][3]

Elath

388
1. ראה מס' 402.

389
1. על הסכם שביתת־הנשק עם ירדן. ראה כרך 3, נספח ח.
2. השווה מס' 369, סעיף 3 ומס' 387.
3. משפט אחד לא הודפס כאן.

390

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 5.11 :התקבל .Coded Tel. W517 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/2 :נוסח יוצא

Washington, 4 November 1949

Learned French sources their Ambassador Baghdad informed Paris October twentieth regarding arrests Jewish youth causing panic Jewish community. He predicted more serious development if situation unchecked by U.S.A.

Ambassador informed Paris October 31st situation improved. He stated two hundred Jews arrested, mentioned Iraqi official figure of thirty five.

Members British Embassy here circulating story Iraq anti-Jewish persecutions Israel's invention, purpose increase United Jewish Appeal collections U.S.A.

Boisanger complained to Bonnet Israel's lack cooperation Palestine Conciliation Commission. He said our accusing Palestine Conciliation Commission not facilitating direct talks Israelis – Arabs unfounded. According Bonnet France interested continuation Palestine Conciliation Commission and will strongly object cancellation till objective fully achieved. U.S.A., Turkey, same opinion.

Informed Fischer.

Elath

391

מ. עמיר אל ו. איתן
M. Amir to W. Eytan

מקור: 130.02/2382/13

בריסל, י"ב בחשון תש"י
4 בנובמבר 1949

ד"ר איתן יקר,

אני מתלבט בבעיית ירושלים, ואני רוצה להגיש לך להלן כמה הערות, אשר, אני יודע, אינן מחדשות כלום. אבל קודם אני מבקש ממך שתחזור על המשפט האחרון ממברקך מס' 8.[1] אני קראתי: "העיר תיהפך אפוא למעין מוזיאון ומרכז עולי־רגל ועבודת אלהים, נקייה מכל דבר גשמיות וחילוניות". באות אחר־כך המלים האלה:

391

1. ראה מס' 377. במשפט האחרון במברק אל עמיר נאמר: "פעל גם בהולנד ואם אפשר גם בלוכסמבורג". (130.09/2300/10.)

"פעל גם הומני ואם אפשר בלי טכס מבורר". לא הבינותי ולא ברורות לי המלים האחרונות החל מ"פעל", אולי תואיל לפרש לי את הדברים האלה, רק את האלה.

כעת לבעיה גופא.

(1) לי נדמה שעמדתנו המסכימה כביכול לבינאומה של העיר העתיקה מחלישה את עמדתנו הנמרצת נגד בינאומה של העיר החדשה.

(2) אם הפיקוח הבין־לאומי עם סמכות פונקציונלית הוא הסדר יעיל להבטיח את המקומות הקדושים כמו שאנו טוענים לגבי העיר החדשה ושאר המקומות הקדושים, למה לא יהיה יעיל באותה מידה גם לגבי העיר העתיקה?

(3) אין לשער שאו"ם תוכל להחליט שתי החלטות שונות בהחלט, בינאום באיזור מסוים ופיקוח באיזורים אחרים. לא תיתכן הפליה כזו בהחלטת או"ם, ובייחוד הפליה לרעה את הערבים וציון לטובה את היהודים. לפי שעה, בהשקפת הכנסיה, המכוונת את כל האופנסיבה שלה נגדנו, האנטי־קריסט זה לא הערבי אלא היהודי. הכנסיה כבר הורגלה לראות את האיסלאם שולט בירושלים. אבל לראות את היהודי בתור שולט בעיר הקדושה, עוד טרם הרגילה את נפשה. ההתנגדות העקרונית לבינאום והגשת נוסחת פיקוח, עשוייה לקרב לנו את עבדאללה ולהעמיד חזית מאוחדת נגד הצעת ועדת המשנה.

(4) עמדתו של עבדאללה נגד בינאום עשויה להחליש את אחדות החזית הערבית בעניין זה, ולהפריד בינו ובין שאר המדינות הערביות שתומכות בפתרון הבינאום.

(5) הסכמתנו לבינאום של העיר העתיקה, מלבד שלא תחזק את התנגדותנו לבינאו־מה של העיר החדשה אלא תזרוק את עבדאללה לזרועותיהן של שאר המדינות הערביות, בעוד ששלטונו של עבדאללה על העיר העתיקה עלול לעורר קנאה ושנאה בין השליטים האחרים.

נוסף לכל אלה, טענתנו שמשטר בין־לאומי הוא הסדר לא פועל, המצריך כוח בין־לאומי, משמע־מ[ינה] נוכחות כל מיני צבאות, והרוסים ביניהם, מתערערת כשאנו מסכימים שמשטר כזה הוא כן הסדר מתאים בנוגע לעיר העתיקה. ההסכמה הזאת לבינאום של העיר העתיקה נדמית לי גם בלתי־רצינית מצדנו לגבי העובדה שעיר זו היא לא בידינו, אלא למעשה תחת שלטון ערבי.

[. . . . .][2]

ידוע לי שהרוסים יראו ברצון את הסכמתנו לבינאומה של ירושלים העתיקה כעזרה למטרת הוצאתם של האנגלים מאיזור זה, הואיל ושלטונו של עבדאללה למעשה הוא שלטונם הם. אבל אני מסופק, אם סיפוקם זה של הרוסים מעמדת ישראל לגבי העיר העתיקה יוצא שכרו בהפסדו הכביר העלול לצמוח לנו מעמדה כזו.[3]

שלום וברכה,

עמיר

אשמח לקרוא פעם איזו שורה פרטית ממך. שלום

עמיר

2. החלק הראשון של סעיף 6 לא הודפס כאן.

3. במכתב תשובה הביע איתן הסכמה עם הערותיו של עמיר, אך הוסיף כי בדעת ישראל להגיש הצעת החלטה לעצרת שלא תכלול דבר אודות העיר העתיקה "וגם אם יגיע האו"ם לידי החלטה כלשהי בדבר העיר העתיקה לא תהיה ידנו בה ולא יהיה עלינו להסכים לה במפורש" (14.11.1949, 130.02/2382/13). ראה נוסח הצעת ההחלטה הישראלית בנספח ד.

392

ד. גויטיין[1] אל מ. קומיי
D. Goitein to M. Comay

Recd: 6.11 :התקבל .Coded Tel. SK7 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2316/3 :נוסח נכנס

Johannesburg, 4 November 1949

Saw Malan this morning re Jerusalem, Forsyth[2] present. Explained objections internationalization based Eban's speech.[3] Referred Dutch suggestion securing Holy Places without internationalization. Malan said his Government had always supported Israel and saw necessity only minimum curtailment Israel's rights over Jerusalem. He did not officially know of other scheme but would carefully consider any amendment which would preserve Israel's rights while securing satisfactory protection Holy Places. If alternative proposal as outlined yours SK18[4] be forthcoming – believe Malan will support.

Goitein

392

1. דוד גויטיין, קונסול כללי של ישראל בדרום אפריקה.
2. דוגלאס ד. פורסיית, המנהל הכללי של משרד החוץ של דרום אפריקה ומזכיר ראש הממשלה.
3. בעצרת הכללית של האו"ם ב־26 בספטמבר. ראה הערת־עורך, עמ' 494.
4. קומיי כתב על תכניתו של אבן להגיש הצעה חלופית לתכנית ירושלים של ועדת הפיוס (20.10.1949, 130.09/2316/1). ראה מס' 384 והערה 2 שם.

393

ר. רובין אל מ. שרת
R. Rubin to M. Sharett

מברק מוצפן RI211. התקבל: Recd: 6.11
נוסח נכנס: 130.09/2296/9

בוקארשט, 5 בנובמבר 1949

נקראתי היום לסגן שר החוץ פריאוטיאסה והוא מסר מחאה רשמית של ממשלת רומניה בדבר התקפתו של בן־גוריון בנאומו האחרון נגד אנשי הממשלה והמשטר ברומניה.[1] הזכיר גם את ההפגנה בפני הצירות הרומנית בתל אביב[2] שלפי ידיעותיהם גם היא אורגנה על־ידי הממשלה; כמו־כן הזכיר את [ה]מקרה עם ה"טרנסילבניה"[3] בחיפה. הודיע שהתפתחות מדינית זו מובילה להתקררות היחסים בין שתי המדינות ובהזדמנות זו הודיע בהדגשה ששאלת עליית יהודי רומניה היא שאלה פנימית שלהם בלבד ואין יותר מקום לכל משא־ומתן ומיקוח אתנו בשאלה זאת. פריאוטיאסה סירב לשמוע הסברה וביקש תשובה רשמית מטעם הממשלה.[4] שלכם 6520 ו־115 קיבלנו.[5] הבריקו נוסח מלא של התשובה.[6]

רובין

393

1. בנאום בכנס פעילי מפא"י בתל אביב, ב־29 באוקטובר, יצא בן־גוריון בהתקפה חריפה על אנה פאוקר ומדיניותה כלפי היהודים. הוא אמר בין היתר: " . . . שם בת רב יהודי, שבני משפחתה נמצאים בארץ, מדכאה ומחניקה בחוזק־יד כל גילוי יהודי חופשי; כל הבעה ציונית, כל שאיפה למולדת, כל נסיון של עלייה . . . והיא כולאה אותם במאסר, מפרקת משקי הכשרה של החלוץ, אוסרת על בנים יהודים להצטרף להוריהם בישראל ועל הורים לנסוע לילדיהם שבמולדת, אונסת רבנים יהודים שישמיצו בבתי־כנסת בימי החג את מדינת ישראל וממשלתה למען עקור מהמוני היהודים כל זיק של רצון ושל תקווה לעלות למולדתם בישראל. זוהי פעולה טיפוסית של 'יבסקציה קומוניסטית' – כי תעלולים אלה אינם מחויבי מציאות קומוניסטית גויית. קומוניסטים גויים בצ'כוסלובקיה, פולין, בולגריה ויוגוסלביה אינם עושים מעשים סדיסטיים אלה – והעלייה בארצות אלה עד עכשיו היא מותרת, אבל אין זה כמובן מן הנמנע שהיבסקים היהודים ישפיעו על חבריהם הגויים לעשות כמעשיהם." (השווה גם דיווחים על חיסולה של התנועה הציונית ברומניה בתיק 130.11/2514/8.)
2. ראה פרטים על ההפגנה במכתב אלישיב אל רובין, 31.10.1949, 130.11/2514/8.
3. חודשים אחדים קודם לכן הורד בידי המשטרה בחיפה אחד מעולי האנייה "טרנסילבניה" שלא היה בידו אישור יציאה מרומניה. השלטונות הרומניים מחו וישראל הסבירה כי המדובר באדם שהיתה תלויה נגדו תביעה משפטית בישראל. (ראה מברק אלישיב אל רובין, 71, מיום 2.8.1949 בתיק 130.09/2296/8.)
4. דין־וחשבון על השיחה שארכה עשר דקות בלבד בתיק 130.11/2493/12.
5. המברק הראשון לא נמצא. במברק השני הורה אלישיב לרובין להסביר לרומנים שנאום בן־גוריון היה מכוון כלפי פעילות נגד הציונות והעלייה מצד קומוניסטים יהודים וכי לא הוזכר שמה של אנה פאוקר "ולא היתה כוונה לפגוע בה אישית". הוא נתבקש להביע צער בפני הרומנים, אך להדגיש בפניהם שחודשים רבים מבליגה ישראל על "הסתה בלתי־מרוסנת" כלפי המפעל הציוני בארץ והשמצות בעיתונות הרומנית נגד שרים בישראל. (4.11.1949, 130.09/2296/8.)
6. ראה תשובת ישראל במס' 439 וראה גם מס' 456.

394

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Recd: 7.11 :התקבל .Coded Tel. X752 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/4 :נוסח יוצא

New York, 6 November 1949

In admission debate[1] Iraq argument was that if Israel could be admitted so could anybody else, therefore he would support Soviet proposal as otherwise might give impression some states might conceivably be less qualified than Israel. Is not thesis that isolation with Iraq is not isolation excessively formal view above? Will clarify position in plenum according your 416.[2] Our trouble is we are often on very thin ice between ourselves and chilly isolation, often don't know position until hands actually raised.

Eban

395

מ. שרת אל א. אילת (ואשינגטון)
M. Sharett to E. Elath (Washington)

Coded Tel. IW283 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2308/4 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 6 November 1949

Memi [Meir Shalit][1] should ask them what they intend discuss, e.g. peace? Jerusalem? any other special subject? Upon receipt their reply, whatever it be, meet them unless you feel nature reply necessitates consulting me. Remember Mulqi is member Cabinet hence protocol-wise your meeting him perfectly correct.[2]

Sharett

394

1. ראה הערת־עורך, עמ' 593 ומס' 383 והערה 3 שם.
2. שם.

395

1. נספח בשגרירות ישראל בוואשינגטון. שרת משיב כאן על מברק של אילת שביקש להנחותו כיצד להגיב על הצעה שהופנתה אל שליט מצד עבד אל־מונעם רפאעי, יועץ בצירות ירדן בוואשינגטון, ופאוזי אל־מולקי, לזמן שיחה בלתי־רשמית עם "דיפלומט ישראלי רם דרג". (W506, [2.11.1949], 93.01/2181/7).
2. לא ידוע מה עלה בגורלה של הפגישה המוצעת, אך אפשר שהמהלך הירדני בוואשינגטון היה חלק מגישושיו של המלך לפתוח בשיחות ישירות עם ישראל (ראה הערת־עורך, עמ' 636).

396

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 7.11 :התקבל .Coded Tel. W519 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/7 :נוסח יוצא

Washington, 6 November 1949

Michael Wright expected here over weekend discuss with McGhee U.S.A.–British policy on Palestine eve forthcoming deliberations [General] Assembly and Clapp's report.[1] Reliably informed preliminary exchange views indicates British strong objection economic development Mideast be carried out through U.N. agencies. British motivate this fear Russia's interference, but feeling [State] Department, Foreign Office desiring direct deal U.S.A. similar their policy Economic Cooperation Administration. French propose allocation specific economic projects countries Mideast to U.S.A., France and Britain, with separate functional and financial responsibility for execution and management.

Truman and Acheson strongly inclined operate Point Four[2] entirely through U.N. Nehru impressed them importance prevent U.S.A. being accused imperialistic desires if assistance offered directly.

Summary Clapp's dispatches disappointed [State] Department regarding chances cooperation Arab Governments development plans. Unless such plans blueprinted, Department foresees serious difficulties Congress allocating funds. Clapp's report on refugees expected this week.

Informed Fischer but not Eliash.

Elath

396

1. ראה מס' 460, הערה 4.
2. ראה מס' 352, הערה 5.

397

מ. נמיר אל מ. שרת
M. Namir to M. Sharett

מברק מוצפן PI309. התקבל: 7.11
נוסח נכנס: 130.09/2325/4

מוסקבה, 6 בנובמבר 1949

(א) שומייה ציר חבש נסע פתאום לביקור קצר לארצו וחזר זה עתה. לדבריו נסע בעניין פרטי; אמנם נתקבל לראיון קצר אצל הקיסר אך לא הספיק לברר עניינים.[1] אולם הוא בטוח שהתזכיר ששלח בשעתו מכאן לקיסר יעשה השליחות הדרושה. אף־על־פי שהאיש עושה רושם כנה והגון מאוד, נשאר אצלי חשד קל שהוא עסק בארצו גם בעניין שלנו ולא הצליח לשנות העמדה. במצב זה לא היה לי כל קושי להשמיע באזניו אזהרתך במברק 218.[2] דברי גררוהו להרצות בפני באריכות הנימוקים לצירוף אריתריאה לארצו. אני פוסח עליהם כי אנשינו באו"ם ודאי שמעו אותם לא פעם. (ב) השגריר הרומני החדש בוגץ בבקרו אצלי שאל על המצב בעלייה, סיפרתי לו בין השאר על שיחותי וההסכם עם פאוקר;[3] התעניין בפרטים אך לא הגיב. (ג) סגן שר החוץ האלבני פריפטי שהרצה טענות ארצו באו"ם שימש לפני זמן קצר ציר במוסקבה וקיימתי אתו יחסים טובים. צירותו העבירה בשעתו לממשלתו בקשתנו להרשות עלייה ליהודי אלבניה המעטים. כדאי לבקש את חברינו באו"ם לבוא בדברים אתו על זה. אלישיב בקי בפרטים.

נמיר

398

מ. נמיר אל מ. שרת
M. Namir to M. Sharett

מברק מוצפן PI310. התקבל: 7.11
נוסח נכנס: 130.09/2325/4

מוסקבה, 6 בנובמבר 1949

(א) בפגישה עם השגריר האפגני מחמד נו[ר]וז חאן, כיום זקן הסגל, עוררתי שאלת ההכרה. בין השאר אמרתי לו שאפגניסטן המוסלמית הרחוקה מהסכסוך הארצישראלי

397

1. ראה מס' 276 והערה 1 שם.
2. שרת ביקש להבהיר לנציג חבש כי נוכח הזדהותה של ארצו עם הגוש הערבי "חלה התקררות רבה" מצד ישראל לדרישתה של חבש למוצא לים באריתריאה וספק רב אם ישראל תוסיף לתמוך בתביעתם אם לא יחול שינוי של ממש בעמדתם (20.9.1949, 130.09/2325/3).
3. ההסכם מיולי 1948 קבע עלייה של 5,000 יהודים בחודש מרומניה. ראה כרך I, מס' 374 והערה 1 שם, ומס' 549 שם.

והמעוניינת ביישוב המצב המדיני במזרח הקרוב צריכה לסייע למדינות ערב להשת־חרר ממדיניות בת־היענה האווילית כלפי עובדת קיומנו ושיקולי פרסטיז'ה טפלים ולהשפיע עליהן במגמה של ריאליזם מדיני. החשת ההכרה דוגמת טורקיה המוסלמית היא אחת הדרכים להשגת מטרה זו. האפגני, שגילה ידיעה בבעיה, השיב שלממשלתו אין שום התנגדות לישראל והיא חופשית מכל אינטרסים אנוכיים אולם דעת־הקהל הקנאית והחדורה הרגשת סולידריות דתית עם הערבים אינם בשלה עדיין למפנה כזה. דרוש או זמן נוסף או שלב חיובי חדש נוסף על שביתת־הנשק בהסדרת היחסים עם מדינות ערב וההכרה מצד אפגניסטן תבוא.

(ב) בביקור אצל השגריר ההונגרי החדש סובק שוחחנו ארוכות בשאלת העלייה מארצו. הביא שלל נימוקים בכללם גם נימוק והיפוכו להצדקת מדיניותם: (א) מצב היהודים טוב בארצו; (ב) אין הפליה כיוון שאין מרשים לצאת בכלל; (ג) החלק הטוב שביישוב היהודי דרוש במקום; (ד) החלק הרע אינו נחוץ ואינו מתאים גם לישראל; (ה) מכיר משפחות שעלו לישראל במטרה להציל רכושם מהלאמה בהונגריה ולבסוף הפסידו הונם בארץ ועתה חזרו מיואשים ומוציאים דיבת ישראל רעה; (ו) משפט רייק[1] גילה סכנות פנימיות עצומות וגרר הכרח בטיהור מקיף המצריך זמן ומחייב חסימת כל מגע עם החוץ; (ז) צ'כיה, פולין ובולגריה לא התחילו עדיין בטיהור היסודי אולם כשיתחילו בו ייאלצו גם הם לסגור השערים; (ח) ובכלל הגירה מגן־עדן עממי דמוקרטי לארץ פחות מתקדמת היא בניגוד לדרך הטבע; (ט) ואף־על־פי־כן כשיסתיים הטיהור והמשטר יתייצב תיפתח אפשרות להרשות עלייה לאותם יהודים שאינם הכרחיים להונגריה. נכנסתי אתו לוויכוח. אין טעם לפרט הסברתי ונימוקי תשובתי. דומני שלא נשארתי בחוב אולם העיקר הוא בנקודה אחרת. ההונגרי החדש הוא הראשון והיחידי בין הדיפלומטים כאן שמוצאו פרולטרי, [. . . . .][2] ובלתי־בקי בבעיותינו. [. . . . .][3] אין זה מתקבל על הדעת שהוא עצמו המציא את כל המוזיקה הנ"ל נגד העלייה. משמע שתורה זו הרביצו בו מגבוה. הברקתי לאהוד [אבריאל].

נמיר

398

1. ראה מס' 378, הערה 3.
2. חמש מלים לא הודפסו כאן.
3. משפט אחד לא הודפס כאן.

399

מ. שרת אל מ. נמיר (מוסקבה)
M. Sharett to M. Namir (Moscow)

מברק מוצפן IP256
נוסח יוצא: 130.09/2325/3

תל אביב, 7 בנובמבר 1949

שלך 304.[1] לפי החלטת הממשלה יש להימנע לעת־עתה מכל מגע שהוא עם הגרמני ואם יהא צורך, להסביר כי מצבו הנפשי של העם היהודי כלפי העם הגרמני אינו מאפשר לנו מגע. אפשר להוסיף כי אנו נאלצים לנקוט עמדה זו עם כל הערכתנו לאופיה האנטי־היטלריסטי של ממשלת גרמניה המזרחית. אם נוח מותר לרמוז כי גם החוגים שהקימו ממשלה זו לא יצרו מחתרת בימי המלחמה העולמית.

שרת

400

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן Coded Tel. X759. התקבל: Recd: 8.11
נוסח יוצא: Outg.: 93.01/2202/4

New York, 7 November 1949

Bengal Rau asked our attitude Somaliland.[1] He very unhappy about Italy and has done best to restrict period and pile up guarantees nonexistent any other trusteeship. Nevertheless believes reconstruction disintegrated empire is most extraordinary thing for U.N. to do. However since Libyan solution probably hangs on it and some trusteeship necessary anyway, he will vote ''aye'' in plenum. Does not know about [First] Committee. Carl Berendsen refuses vote for Italy any circumstances, will probably vote against. Sunde Norway[2] has roughly same view as Rau.

Irrespective our vote, on which don't intend press my view further, believe it right colleagues Foreign Office should realize my doubts, of which Ginossar made so light, were shared all liberal elements in [General] Assembly.

399

1. נמיר ביקש הנחייה דחופה כיצד לנהוג בציר גרמניה המזרחית, שהגיע באותם ימים למוסקבה, מבחינה דיפלומטית פורמלית ומבחינת המגע האישי והבלתי־פורמלי (6.11.1949, 130.09/2325/4).

400

1. ראה הערת־עורך, עמ' 595 ומס' 385.
2. ארנה סונדה, הנציג הקבוע של נורווגיה באו"ם.

Cannot see what Hyderabad, Arab refugees or Dr. Magnes have [to] do with this at all.[3]

Eban

401

א. לוריא אל ק. דה־בואסנז׳ה (ניו יורק)
A. Lourie to C. de Boisanger (New York)

Copy: 130.02/2443/4 :העתק

New York, 8 November 1949

Dear Sir,

I have the honour on behalf of the Government of Israel to refer to the letter from the Commission dated 2nd September enclosing a Draft Declaration concerning the protection of the Holy Places, religious buildings and sites outside the area of Jerusalem.[1]

2. My Government has given careful consideration to the Draft Declaration and affirms its support for the safeguarding of Holy Places by binding declarations from the Governments concerned. The Government of Israel herewith reiterates its readiness solemnly to give formal guarantees for the free exercise in Israel of all forms of worship; for the preservation of Holy Places, religious buildings and sites in Israel, and for the associated amenities; for the granting of rights of visit, access and non-disturbance; and for appropriate measures in regard to taxation.

3. In considering the legal formulation of the matters contained in the Commission's Draft Declaration, the Government of Israel has reached the conclusion that there are certain elements involved which have yet to be clarified. For example, the character of U.N. representation in regard to the Holy Places, and the method of settlement of disputes are still undecided. These matters, which are of cardinal importance in implementing any guarantees which may be given, are about to be discussed in the General Assembly of the United Nations. On these as well as on the general question of Jerusalem and the Holy Places, the Government of Israel intends at an early moment to make specific, positive and helpful proposals.

4. In the circumstances my Government considers that it would be preferable to take up the actual formulation of a Declaration in the light of the situation soon to be clarified. The Government of Israel shares the desire of

3. ראה מס' 318 והערה 4 שם. את תגובתו החריפה של אבן על גישתו של גינוסר ראה במסמך הנושא את הכותרת: בעיית סומלי – הערות בשלהי הוויכוח, 14.11.1949, 130.02/2454/15.

401

1. מסמך או״ם A/AC.25/2, בתיק 130.02/2451/4.

the Commission to achieve appropriate guarantees on the items above indicated. It is of the opinion, however, that it would in the circumstances be in the interests of a constructive and final settlement if the matter of formulation were dealt with after more far-reaching consideration of these problems by the General Assembly.

Yours sincerely,

Arthur Lourie

402

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 9.11 :התקבל .Coded Tel. W523 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/7 :נוסח יוצא

Washington, 8 November 1949

Iranian Ambassador today sent his counselor[1] inform me their invitation Zehava [Elath], myself, attend Shah reception cancelled as our presence may cause serious resentment Arabs and harm personal position Ambassador. I replied have no desire harm Ambassador and shall take note. Incidentally several weeks ago we attended their annual reception and received most friendly.

Prior his statement on invitation counselor opened conversation saying Iran Government for some time considered recognition Israel but Arabs on hearing matter exerted strong pressure using Moslem extremists Iran prevent action. These extremists threatened anti-Jewish riots if Israel recognized. Abdullah and Abdulilah[2] during visit Teheran discussed matter with Shah. Iranian Government therefore forced postpone formal recognition but will be glad have relations with us whenever requested. In my reply I used Eytan's letter October thirtieth.[3] My feeling is take long time before we get Iran's formal recognition view weakness their Government and strong influence pan-Islamists led by Tabbatabai,[4] others.

On question Iraq refugees I brought up content your IW280.[5] Counselor promised Ambassador cabling Teheran immediately recommending no

402

1. עבאס אראם, יועץ בשגרירות איראן בוואשינגטון.
2. עבד אל־אילאה, עוצר עיראק; אחיינו של המלך עבדאללה.
3. מס' 375.
4. הכוונה מן הסתם לזיא אל־דין טבאטבאי, מראשי הפיכת 1921 באיראן; באותה עת לא מילא תפקיד מדיני פעיל.
5. מס' 388.

Jewish refugees be returned Iraq. He later confirmed telegram dispatched.[6] Trying use influential intermediaries close Iranian Ambassador for further pressure this issue.

Elath

403

מ. שרת אל פ. פרייזר[1] (ולינגטון)
M. Sharett to P. Fraser (Wellington)

Copy: 130.02/2443/4 :העתק

Tel Aviv, 8 November 1949

Dear Mr. Fraser,

As the question of Jerusalem will shortly come up for discussion in the U.N. Assembly, I feel impelled to send you these lines to state and explain our position. Before doing so, however, I should like to make a few general observations on the situation as it has developed during the past year.

We have on the whole made considerable progress on the road to consolidation. The armistice agreements concluded after lengthy negotiation and strenuous effort, have created a measure of stability which may in course of time grow into a real peace settlement. This is not to say that the road to a lasting peace is clear. There are in the Arab camp many who advocate a "second round" and believe that it should be fought before Israel has sufficiently consolidated its position internally and externally. It is possible that these foolish and dangerous counsels will prevail and that we may have to defend ourselves a second time against an Arab attack better organised than the last one. At any rate, vigilance and preparedness have to be our motto for the time being. Our internal position is certainly complex. While working hard to build up our machinery of government, we have at the same time to provide for the absorption of the many thousands of new settlers who have arrived during the past year and who continue to reach our shores in undiminished numbers. Since our Proclamation of Independence on May 14th 1948, over 300,000 Jewish immigrants have entered this country. A significant number have already been provided with houses and work, but nearly a hundred thousand are still housed in camps and have not yet been absorbed into our economic life. We have imposed a very strict austerity regime on our people to enable us to cope with this unprecedented emergency, and it has been willingly accepted by the population. But the task before us remains an

6. השווה מס׳ 418.

403

1. פיטר פרייזר, ראש הממשלה ושר החוץ של ניו זילנד. מכתב דומה שלח שרת ב־6 בנובמבר אל שר החוץ של אוסטרליה.

uphill one and we shall have to husband all our resources and to secure much from abroad if we are to solve this formidable set of problems.

The effort of the United Nations to help towards a peace settlement by the establishment of a Conciliation Commission consisting of representatives of the United States, France and Turkey has so far produced little result. The Lausanne conversations have not advanced matters very much. The Arab delegations appeared not at all concerned for the establishment of peace; their only anxiety was to get rid of the problem of Arab refugees, which is of their own making, and to undermine the position of Israel by forcing her to take them back. During the last phase the Commission advanced a scheme for the establishment of an Economic Survey Group to examine the general question of Middle Eastern development and the solution of the problem of the Arab refugees as part thereof. The Survey Group is now at work and we are giving them all the help we can. While these efforts are proceeding, the Palestine Conciliation Commission have produced a Draft Instrument for the establishment of an international regime in Jerusalem,[2] and on this I should like to say a few words.

The Draft Instrument represents an effort to carry out the original proposal for the "internationalisation" of Jerusalem by means of a compromise. An international Governor is to be appointed and is to be assisted by an Administrative Council on which Jews and Arabs are to be represented in equal numbers with a few nominees appointed by the Governor to hold the balance. The Commission further proposes the setting up of international tribunals, the establishment of U.N. guards to ensure the safety and accessibility of the Holy Places, and finally the permanent demilitarisation of the whole city.

This is an impracticable scheme. We have every desire to ensure the safety of the Holy Places but it seems quite unreal to suggest that because in the small area of the walled "Old City" (which represents less than two percent of the whole municipal area of Jerusalem) there are concentrated the holy shrines of the monotheistic religions, the entire city, teeming with modern life, should be subjected to an undemocratic regime and the hundred thousand Jews of Jerusalem be detached from their State. The Jews of Jerusalem differ in no way from those of other parts of Israel. They have the same spiritual background and the same political outlook. Their economic life is organically bound up with the rest of the State. Jewish Jerusalem contains some of our major institutions: the Chief Rabbinate, the Supreme Court, the Hebrew University and a large number of other educational and cultural institutes and public bodies. It is in every respect as integral a part of Israel as are Tel Aviv and Haifa.

To all these considerations of a permanent nature must be added the tragic experience of the past year. Had it not been for the Israel Army and the economic and technical services of the State of Israel, Jewish Jerusalem would have collapsed and might been turned into a shambles. For the first

2. ראה הערת־עורך, עמ' 461.

time for many centuries Jerusalem was subjected to a real siege – this time by the Arab Legion of Transjordan and the Egyptian Army. Its food and water supplies were cut off. Arab shells rained day and night on the residential quarters, on synagogues, hospitals and schools. It was the valour of the Israel defence forces and the superhuman efforts of the Jewish engineers, who, under the rain of enemy shellfire, built a road and laid a water pipeline to Jerusalem, which saved the Holy City. Non-Jews and non-Jewish institutions in the New City were not spared this cruel ordeal and shared equally in the salvation wrought by the Israel army and engineers. This experience is indelibly impressed upon the mind of every Jew. After such an experience no one can reasonably expect the Jews of Jerusalem to entrust their security and well-being to any authority but the State of Israel. An international regime could not but meet with their bitter opposition. If international city regimes in general have so far produced nothing but instability and conflict, the position would be infinitely worse in an international city of Jerusalem, tenuously balanced between the Jewish and Arab States. In the light of existing tensions, an Administrative Council on the lines suggested in the Draft Instrument would be quite unworkable. Similarly, the establishment of U.N. guards and the setting up of international tribunals would only produce further entanglements and divided responsibilities. As for the proposed demilitarisation, it is obvious that while Jewish Jerusalem remains surrounded on three sides by Arab territory, at the time when Arab spokesmen on every occasion proclaim their resolve to get ready for a "second round" of fighting, demilitarisation would expose the city to the same dangers from which it was saved almost miraculously last year. Clearly a scheme of this kind will not be conducive to peace and stability in the Holy City.

The solution of the problem must, in our view, be sought by limiting the concept "internationalisation" to the care for the safety and accessibility of the Holy Places and religious institutions, which is, after all, the only real concern of the international community. We have in mind that an undertaking be given by the parties concerned guaranteeing the freedom of worship, the protection of the Holy Places, the maintenance of all existing rights thereto, the free access to all these sites and their exemption from taxation. This might then be endorsed by a U.N. resolution and implemented by some form of U.N. supervision. In this way the effective protection of these Holy Places would be ensured without any infringement of our sovereignty, and without detaching the Jews of Jerusalem from the body of Israel.

With kind regards, Yours sincerely,

Moshe Sharett
Minister for Foreign Affairs

404

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 10.11 :התקבל .Coded Tel. W526 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/7 :נוסח יוצא

Washington, 9 November 1949

Reliably informed Palestine Conciliation Commission visit Washington last week comprised courtesy call Acheson and discussion McGhee.[1] Latter proposed appointment governing officer with large executive power act behalf Palestine Conciliation Commission. Proposal strongly objected to by Boisanger and finally withdrawn. McGhee endorsed Palestine Conciliation Commission proposal they continue operation and promised support event Israel's non-cooperation. During discussion Boisanger stated Palestine Conciliation Commission never attempted impose settlement on boundaries or refugees on any party. He accused Israel of trying undermine Palestine Conciliation Commission authority by unwarranted accusations on subject direct negotiations which Arabs constantly rejected. Yalçin seemed unfriendly and pro-Arab. Opinion reliable friend who participated meeting, present crisis our relations Palestine Conciliation Commission increased anti-Israel feelings State Department, fortifying their complaints we deliberately obstructing U.N. authority, settlement.

Boisanger discussed with McGhee also question Jerusalem, stating France will support Palestine Conciliation Commission report on internationalization. Boisanger found McGhee most receptive and he felt U.S.A. position on internationalization clear and firm.

Palmer will act on direct instructions [State] Department with no contact White House, leaving Palestine Conciliation Commission under control [State] Department. Boisanger expects play more important role as elder and wiser member Palestine Conciliation Commission but [State] Department intends leave Commission little initiative. French Government favours continuation Palestine Conciliation Commission as practically their only link affairs Mideast. Informed Fischer.

Elath

404

1. השווה רישום של השיחה שהתקיימה במחלקת המדינה ב־3 בנובמבר 1949 ב־ ,FRUS, 1949 .VI, pp.1465-8

405

מ. פישר אל ג. אבנר
M. Fischer to G. Avner

Copy: 130.10/2516/9 :העתק

Paris, le 9 novembre 1949

Dans mon télégramme du 31.10.49,[1] j'avais écrit que je cherchais à voir M. Schuman. Comme M. Schuman est très occupé par ses rencontres avec MM. Acheson et Bevin[2] j'ai cru ne pas devoir plus longtemps remettre la question de Jérusalem et me suis rendu au Quai d'Orsay ou j'ai eu un entretien tout à fait minutieux sur la question avec M. Binoche.

Fort des informations dues au hasard du passage par Paris de Jacob Herzog, j'ai pu présenter divers aspects du problème qui sont nouveaux et de nature à influencer l'attitude française. J'ai fait allusion, entre autres, à l'attitude de l'Eglise Grecque et au plan d'une convention internationale de respect des Lieux Saints.

J'ai bien remarqué que cette dernière proposition produisait l'effet que j'escomptais et qui m'avait incité à demander par télégramme l'autorisation de présenter la chose au Ministère des Affaires Etrangères français.

En vertu de l'acquiescement qui m'a été télégraphié,[3] j'ai donc développé ce point de vue et je crois qu'une thèse qui permet de faire entrevoir les Lieux Saints protégés par un statut qui leur donnerait un prestige égal sinon supérieur à celui des établissements protégés par la Croix Rouge ne peut, en fait, qu'ébranler la thèse de ceux qui lient la protection des Lieux Saints à la thèse de l'extra-territorialité telle qu'elle a été conçue par les Nations Unies.

M. Binoche m'a signalé l'impression pénible faite par le communiqué transjordanien refusant l'accès du territoire occupé par la Transjordanie aux pélerins venant d'Israël. J'ai été heureux de pouvoir répliquer que ce jour-même nous faisions un communiqué officiel à Paris annonçant que nous promettrions le libre passage des pélerins dans les deux sens. M. Binoche estime que cette communication fera une excellente impression.

M. Binoche fera pour M. Schuman un "compte-rendu des conversations" qui pourra utilement préparer l'audience que j'espère obtenir dès que seront terminés les entretiens internationaux qui ont cours actuellement.

M. Binoche m'a dit qu'on était un peu ému à Paris de notre prise de position négative vis-à-vis de la Commission de Conciliation. Il s'est plaint de ce que le "Palestine Post" attribue à la France des motifs intéressés dans cette Commission. J'ai eu l'occasion, dans des inutiles précédentes, de faire

405

1. מברק אל איתן, FIR17, 130.09/2344/5.
2. ב־9–10 בנובמבר נערכו בפאריס שיחות על שאלת גרמניה בין שרי החוץ של שלוש מעצמות המערב.
3. ראה מס' 377.

remarquer combien la francophobie du ''Palestine Post'' offre peu d'avantages. Cette francophobie semble refléter d'autant plus les vues du Gouvernement Israélien qu'on croit savoir au Quai d'Orsay que M. Agronsky occupe un poste dans notre Gouvernement. Toutefois, je n'ai pas manqué de faire observer que la liberté de la presse était chez nous sans restriction.

M. Binoche a poursuivi en disant que notre attitude actuelle, vis-à-vis de la Commission de Conciliation était d'autant plus surprenante que nous avions insisté autrefois pour que la France prenne très au sérieux son rôle dans cette Commission.

J'ai répondu qu'en effet l'expérience nous avait montré que la Commission de Conciliation n'avait servi qu'à enferrer les Etats Arabes dans des positions intransigeantes que seules les réalités de confrontations directes en dehors de toute publicité pourraient leur faire, peu à peu, abandonner. Il me semblait que nous avions été également loyaux en prenant très au sérieux le travail de la Commission alors que nous y collaborions et en disant très franchement que nous estimions que ses tentatives avaient échoué; il ne fallait donc pas s'obstiner dans une voie erronée. Evidemment, ai-je ajouté sans acrimonie, cela n'est peut-être pas très gentil pour M. de Boisanger mais on ne fait pas d'omelette sans casser des oeufs.

Pour terminer l'entretien, nous avons un peu causé de ce que j'ai nommé ''la coalition qui s'est formée pour imposer à la France de l'amitié à l'égard de l'Allemagne.'' ''En effet,'' m'a répondu M. Binoche, ''vos amis américains y mettent toute leur énergie.''

Maurice Fischer

406

ו. איתן אל ש. גינוסר (רומא)
W. Eytan to S. Ginossar (Rome)

העתק: 130.02/2381/18

תל אביב, י״ז בחשון תש״י
9 בנובמבר 1949

מר גינוסר היקר,

אני מתייחס אל מכתבך מהאחד בנובמבר הדן בשיחתו של מר כדורי עם הרוזן רוברטי.[1]

406

1. הרוזן גוארינו רוברטי, מנהל מחלקת חבר העמים הבריטי והמזרח התיכון במשרד החוץ האיטלקי, הציע ליועץ בצירות ישראל ברומא, בן־ציון כדורי, להשתמש בקשריו הטובים של מנהל משרד החוץ האיטלקי, הרוזן צופי, לקשירת מגע בין צירי ישראל ולבנון ברומא. כמו־כן הציע לנצל קשריו שלו עם ציר מסדר מאלטה בוואטיקן לסידור פגישת היכרות עם גינוסר. גינוסר חייב את שתי ההצעות וביקש הנחיה ברורה מאיתן. (130.02/2381/8.)

אנו מחייבים, בדרך כלל, קיום מגע בין פקידים גבוהים בשירות החוץ שלנו לבין חבריהם הערבים, אולם מגע זה צריך להיות כפוף לשיקולים דלקמן:

(א) אסור שישתמע אי־שוויון כלשהו מהדרך בה נקשרים יחסים כאלה, כלומר, בבקשנו להיפגש עם דיפלומטים ערבים חלילה לנו להופיע כמקבלי חסד. אם יווצר המגע אתם באורח טבעי בעקבות פגישות חברתיות או באמצעות איש שלישי, כגון הרוזן רוברטי – שפיר. ליצור רושם שאנו רודפים אחרי הערבים, אסור.

(ב) בשיחות עם דיפלומטים ערבים אין להפריז בהדגשת שאיפתנו לשלום. הקו של משרד החוץ בעניין זה הוא ליצור אצל הערבים את הרושם שאמנם פנינו לשלום, אך אין אנו נחפזים במיוחד ואין לנו צורך דחוף לכרות אתם הסכמי שלום. הכרזות השלום המרובות אשר השמענו בחודשים הראשונים של השנה עוררו בקרב הערבים את האמונה שישראל זקוקה לשלום בכל מחיר וכי קשיים כלכליים יכריחו אותנו, במוקדם או במאוחר, לקבל את תנאי השלום שלהם. עלינו להשתדל עתה להפוך אמונה זאת.

(ג) מגע בין דיפלומטים ישראליים וערבים אסור לו שיקבל אופי המזכיר משא־ומתן. אסור שהערבים יקבלו רושם כאילו הוטל על ציר מצירינו לברר מה יוכל להשיג על־ידי שיחות ישירות.

(ד) אם גם אפשר לקבל הצעה כגון זו של רוברטי, ליצור קשר ביניכם לבין הצירות הלבנונית, יש להישמר פן תיכנס איטליה לעובי הקורה כצד שלישי. אין אנו מעוניינים בשירותה של איטליה ולא בשירותן של מדינות אחרות כמתווכות בינינו ובין הערבים. על־כן, כל שיחות בין אנשי צירויות ישראל והלבנון ברומא חייבות להתנהל באורח חופשי לחלוטין מאפוטרופסות איטלקית.

באשר לסעיף האחרון במכתבך, הריני סומך ידי על עמדתך ביחס לציר מסדר מלטה בוואטיקן.

שלך בברכה,

ו. איתן
המנהל הכללי

407

מ. נמיר אל מ. שרת
M. Namir to M. Sharett

מברק מוצפן PI312. התקבל: 10.11
נוסח נכנס: 130.09/2325/4

מוסקבה, 9 בנובמבר 1949

בשולי הלגנדות.

(א) נאומו של מאלינקוב[1] עשה רושם חזק על הדיפלומטים המערביים והכתבים הזרים הן בנימוקיו המשכנעים שברית־המועצות אינה רוצה ואינה מעוניינת במלחמה

407

1. גיאורגי מאלנקוב, אחד מסגני ראש ממשלת ברית־המועצות וחבר הפוליטביורו של המפלגה הקומוניס־טית. ב־7 בנובמבר נשא מאלינקוב את הנאום המרכזי ביום השנה למהפיכת אוקטובר.

ומוכנה להתחרות בין שתי השיטות החברתיות בדרכי שלום והן באיומיו הקשים בתמוטת הקפיטליזם בעולם כולו אם אמנם יכפו על העולם מלחמה שלישית.

(ב) מבחינת ענייננו המיוחדים יש לשים לב לפסקה הבאה בנאומו בפרק הרחב על הישגי הדמוקרטיות העממיות: "עוד לפני זמן קצר פולין, צ׳כיה, רומניה, בולגריה והונגריה נימנו על אותן המדינות שפלטו מתוכן בזרם בלתי־פוסק גל של הגירת עובדים. לפי הערכה צנועה ביותר יצאו מהארצות הנ"ל ובתקופת 1920–1939 בלבד למעלה משלושה מיליון אנשים. דף מחפיר זה נחתם עכשיו ולתמיד, אנשים שנאלצו בעבר לנטוש את מולדתם חוזרים עכשיו ומשתלבים באופן פעיל בשורות בוני הסוציאליזם."

(ג) בשעת המפקד הצבאי בעמדי על במת הסגל ניגשו אלי גרומיקו ואשתו; הוא השמיע כמה דברי ידידות שגרתיים והציג אותה בפני באמרו לה, הנה זה המיניסטר הישראלי. היא הביעה שמחתה לפגישה וסיפרה בהתעוררות רבה, בפשטות ובפרוט־רוט שנוכחה בלייק־סאכסס בעת ההכרעה המדינית הארצישראלית הגדולה ואמרה בין השאר לאמור: "קשה לי לתאר לך מה היו לנו אותם הימים. היינו בחידה גדולה ובהתרשמות עצומה, לא ידענו מנוחה ועצבינו נמרטו כליל כי גורל עניינכם עלה וירד חליפות, הכול היה תלוי בחוט השערה ועד הדקה האחרונה לא ידענו כיצד יפול דבר. ברוך השם שהכול נגמר בכי טוב." גרומיקו שתק והקשיב לסיפור בהנאה גלויה. סיפרתי לה על החיבה והכבוד שכל חוגי ציבורנו רוחשים לבעלה. היא הוסיפה: "כן, הוא השקיע בזה טרחה לא מעטה אבל היתה זאת שליחות נעימה." הורגש בדבריה הד חזק לעליית הנשמה בימים ההם.

(ד) באותו מעמד השגריר הצ׳כוסלובקי הציג בפני בלי משים את הנציג הגרמני, גרמני מהסודטים, נמלט מהיטלר וגר בשנות המלחמה במוסקבה כפליט מדיני. בברלין הכיר את לבנה[2] ובורשוייט[3] מישראל וראש הקהילה יוליוס מאיר. סיפר דברים ביזמת עצמו. לא הצגתי שאלות וסיימנו השיחה. בכלל אשתמט ממגע אתו כמברקך 304.[4]

נמיר

2. אליהו ק. לבנה, קונסול וקצין עלייה של ישראל במינכן.
3. כנראה א. בורשטיין, שהיה קצין עלייה של ישראל בברלין.
4. ראה מס׳ 399, הערה 1.

408

ש. אלישיב אל ר. רובין (בוקארשט)
S. Eliashiv to R. Rubin (Bucharest)

מברק מוצפן IR117
נוסח יוצא: 130.09/2296/8

תל אביב, 9 בנובמבר 1949

בשיחה עם צירכם העלה שר החוץ כל הבעיות בינינו:[1] ערך העלייה, ההבטחות לנמיר ואגמי שהופרו,[2] חשיבות היסטורית של יהודי רומניה בארצנו, הציונות והמדינה, רומניה יחידה יוצאת מהכלל בגוש המזרחי בשאלת העלייה והכרת מדינתנו כצד למשא־ומתן, היעדר תשובה למכתבו לגברת,[3] השמצה בעיתונות. תשובות הציר סטריאוטיפיות, לא חידשו דבר, הדגיש שמדבר באופן אישי והודעת סגן השר לרובין היא הרשמית.[4] מדינתם מעוניינת בבניינה בעזרת כל אזרחיה והיא בלבד המחליטה מי רשאי לעזבה. ציין אווירה לא־ידידותית אליהם כאן בעיתונותנו במקרה "טרנסיל־בניה", בהפגנה ובנאום.[5] תשובת השר: כשמתפתח קונפליקט קשה לקבוע במה התחיל אולם השורש והעיקר עמדתם לעלייה. השיחה נמשכה שעה. הבטיח למסור תוכנה לממשלתו. התרשמותנו שלא [קידמה][6] עניינינו לגמרי.

אלישיב

409

י. ברזילי אל מ. שרת
I. Barzilai to M. Sharett

מקור: 130.02/2381/12

וארשה, י"ט בחשון תש"י
11 בנובמבר 1949

שרת יקר,

אני מאשר בתודה את קבלת מכתבך מיום 12 באוקטובר ש.ז.[1] ציערה אותי מאוד

408

1. ראה פרוטוקול של השיחה בתיק 130.11/2514/8.
2. ראה מס' 397, הערה 3.
3. ראה מס' 43, הערה 4.
4. ראה מס' 393.
5. שם, הערות 1, 2 ו־3.
6. במקור כתוב: הקדימה.

409

1. לא נמצא.

הידיעה על החלטות הממשלה לא להפלות לטובה את העלייה הפולנית.[2] ייתכן, כי שיקולי ונימוקי הם חד־צדדיים, אך נראה לי, כי החלטתכם היא משגה. אפשר אולי לחלוק על הבחינה המוסרית, המחייבת יחס מיוחד לגבי שארית הפליטה הפולנית דווקא, אך אין להתעלם מן הבחינה העניינית והתכליתית. ניסיתי להסביר זאת במכתבי הקודמים ושמחתי, כי דעתך היתה כדעתי. כנראה, העלה הבירור בתוך הממשלה שיקולים ונימוקים חשובים. הייתי מחזיק לך טובה, אילו הואלת להכניסני במידת־מה בעובי קורתם של השיקולים.

לצערי, את אשר רמזתי במכתבי האחרון אליך[3] – קורם עור וגידים. הארגון הציוני מתחסל על רקע המגמות הכלליות של ממשלת פולין. מאז מכתבי האחרון אירעו דברים אחדים – פורקו כמעט כל ארגוני העזרה היהודיים והלא־יהודיים שמרכזם המערב. אף ארגוני העזרה של הצלב האדום ושל אימקא מפסיקים פעולתם. כמו־כן הארגונים היהודיים (ג'וינט, היאס וכו').

פולין החליטה לוותר על רבבות רבות של דולארים הבאים מן החוץ (והיא נאבקת יחד עם זה על כל דולאר), אך החליטה מתוך שיקול מדיני כולל לחסל כל ארגון שמרכזו איננו המזרח. בתחום זה כלול גם הארגון הציוני על כל ענפיו. לטענה, מדוע לא יחכו עם פירוק הארגון הציוני עד תום פרק העלייה – משיבים, כי אין להוציא את הארגון הציוני מתחום המגמה הכללית וההוראה הכללית. וכך למעשה חדלה למעשה להופיע העיתונות הציונית. כך נפסקה פעולת הקרנות. בקרוב ייסגרו הקיבוצים ועד סוף השנה חוששני כי תחדל פעולת המפלגות הציוניות.

הממשלה הפולנית טוענת, כי אין לראות זאת כגזירה מיוחדת כלפי הציונות. להפך, דווקא השנה יתגשם חזונה המרכזי של הציונות – עלייה חופשית מפולין ואילו החיסול הארגוני הוא תוצאה של העלייה ושל המגמות הכלליות הנ"ל.

נכון, כי נחמתנו העיקרית – היא העלייה. ויחד עם הקשיים המעשיים, הגוברים עם הביצוע, הערכתנו לגבי נכונותם של היהודים לעלות היא אופטימית יותר מכפי שהיתה. ואחת הסיבות לכך – הם ההרהורים והחששות העולים בקרב היהודי[ם] עם פירוק הארגון הציוני.

בפולין עצמה – ימים של ערות. מינויו של רוקוסובסקי כשר ההגנה (במקום ז'ימירסקי) היכה גלים. הפירוש הרשמי שניתן כאן, הוא – בשעתו גלו מארצם לוחמי החופש הגדולים: קושצ'יושקו, דומברובסקי, כדי ללחום בגולה למען החופש. כיום חוזרים נשרי פולין הגדולים אל מולדתם, כדי ללחום למען החופש והשלום (מנאומו של ראש־הממשלה). רוקוסובסקי, כידוע, נולד בפולין, בילה נעוריו בפולין ומדבר פו־לנית.

הפירוש הבלתי־רשמי הוא – מינויו של רוקוסובסקי שם קץ לכל מחשבה רביזיוניס־טית לגבי גבולות פולין. ידעו־נא האויבים בפנים ובחוץ, כי כל סכסוך עם פולין הוא

2. הממשלה דנה בעלייה מפולין ב־20 בספטמבר 1949. שרת מסר לשרים כי למרות היתר העלייה מפולין אין התפרצות לעלייה בגלל קשיי הקליטה בארץ ועמד על חומרת התופעה העלולה להשפיע על אפשרויות העלייה מרומניה ומהונגריה. הוא חייב נקיטת פעולה שתשנה את הלך הרוח ברחוב היהודי בפולין "אפילו אם נזקק למדיניות שפירושה הפליה לטובת יהודי פולין". הוא הציע לאפשר לצירות בפולין לפרסם הודעה שתרגיע את היהודים בדבר דאגה מיוחדת למצבם. כל שרי הממשלה התנגדו והזהירו מפני רעיון של הפליה. הוסכם "שאין להכריז ואין להבטיח הפליה לגבי קיבוץ יהודי כלשהו".
3. מס' 378.

בעת ובעונה אחת סכסוך עם ברית־המועצות עצמה. רק מי שיחליט ללחום נגד ברית־המועצות, יכול להעיז לפגוע בפולין.

הייתי נוכח בישיבת הסיים הפולני, בה נתקבל רוקוסובסקי בהתלהבות ונכנס לממשלה הפולנית.

[. . . . .][4]

אני מצטער שטרם קיבלתי תשובה לבקשתי לבקר בארץ.[5] העניין לוחץ ודחוף. אני מקווה, כי בטרם הגיע מכתבי זה אליך – תהא אצלי תשובתך לבקשתי.

ד"ש לבבית לצפורה ולבני המשפחה. במיטב ברכות, שלך,

י. ברזילי

410

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 15.11 :התקבל .Coded Tel. W535 מברק מוצפן

Outg.: 93.01/2181/7 :נוסח יוצא

Washington, 14 November 1949

For several days Michael Wright discussed here with McGhee and assistants Mideast policy. At informal parties he appeared unfriendly, saying Israel will suffer same fate as crusaders.

French Embassy disturbed secrecy McGhee–Wright conversations. Benard confirms mine W519.[1]

Reliably informed under smoke-screen Palestine question, Arabs plan today discuss primarily their security pact. Will approach McGhee officially tomorrow on their interview.[2]

Elath

4. פסקה אחת לא הודפסה כאן.
5. ראה מס' 358.

410

1. מס' 396.
2. ראה מס' 411 והערה 2 שם.

411

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Recd: 15.11 :התקבל .Coded Tel. W540 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/7 :נוסח יוצא

Washington, 14 November 1949

Called today Berry[1] inquire content interview Arabs Webb.[2] He did not disclose more than carried by press here referring Abdul Rahim's published statement following interview. I told Berry: (1) Arab statement provocative, bound stir emotions Mideast and impede conciliation. (2) Arabs solely responsible impasse by refusal negotiate peace directly. (3) We criticize[d] Palestine Conciliation Commission as incapable produce results unless methods conciliation changed but denied we withdrew cooperation Palestine Conciliation Commission. (4) Denied we creating *fait accompli* Jerusalem. I confirmed transfer several institutions from Kiryah but not administrative departments as Rahim told press. (5) Said amusing find Arabs claiming Israel ''flouted U.N. resolutions''. Conclusion I expressed concern effect Rahim statement on Arab masses and our own extremists.

Berry replied will report our conversation to Webb.

View expected wide publicity Arabs interview Webb and inquiries friendly reporters considered important explain our position press after interview Berry. No time ask your instructions. Hope you agree.

Elath

411

1. ברטון בֶּרי, מנהל המשרד לענייני אפריקה והמזרח הקרוב במחלקת המדינה של ארצות־הברית.
2. שגרירי מדינות ערב נפגשו עם וֶב ב־14 בנובמבר 1949. הם מסרו לו תזכיר משותף שבו תבעו מממשלת ארצות־הברית להפעיל לחץ על ישראל למימוש החלטת החלוקה כפי שהוסכם בפרוטוקול ועידת לוזאן מ־12 במאי 1949 (הערת־עורך עמ׳ 50–51). וֶב הבטיח לדון בתזכיר, אך הבהיר לערבים כי ממשלת ארצות־הברית לא תוכל לכפות פתרון זה או אחר על אחד מהצדדים והציע לערבים להסכים לשיחות ישירות עם ישראל. (ראה FRUS, 1949, VI, pp. 1486–90.) בתום הפגישה מסר שגריר מצרים עבד אל רחים הודעה לעיתונות. הוא סירב למסור את תוכן האיגרת ודחה את ההצעה לשיחות ישירות עם ישראל כל עוד מפרה ישראל את החלטות האו״ם בהפסקת שיתוף־הפעולה עם ועדת הפיוס, בצעדיה האחרונים להעברת משרדי ממשלה לירושלים ובסיפוח יפו לתל אביב. אילת פרסם הודעה נגדית הדוחה מכל וכול את האשמותיו של רחים. (ראה The New York Times, 15 November 1949, p. 1).

412

שיחת מ. שרת וש. אלישיב – פ. ירשוב (בתל אביב, ב־15 בנובמבר 1949)
Meeting: M. Sharett and S. Eliashiv – P. Yershov (Tel Aviv, 15 November 1949)

דין־וחשבון: 130.11/2513/14

השר מסר לציר דבר התנגדותנו לתכנית חוזה ההגנה של ארצות ערב.[1] הוא ציין שברית זו, אם תוקם, תהיה מופנית נגד ברית־המועצות שהיא מדינה ידידותית שלנו וזה בלבד מספיק בכדי שאנו נתנגד לה. בתור ברית המכוונת נגד ברית־המועצות מקוות ארצות ערב לקבל תמיכה מאמריקה. אולם אפשר להניח שלאחר שתקום תחת כסות זו תהיה מופנית גם נגדנו וזה נימוק שני להתנגדותנו לברית. שר החוץ מסר לציר הסובייטי שהוא הדגיש את שני המומנטים האלה בשיחתו עם השגריר האמריקאי, לקראת צאתו להתייעצות הנציגים האמריקאים במזרח, והזהיר אותו בפני תמיכה בברית הנ״ל.

שר החוץ העיר בקשר למאמרי ניומן[2] המתפרסמים ב״הרלד טריביון״ שלניומן בהיותו במוסקבה היו יחסים רעים עם צירותנו שם ושהוא היה העיתונאי הזר היחיד אשר צירותנו מחקה אותו מרשימת המוזמנים למסיבותיה.

הציר: ״ובכל־זאת העיתונות שלכם מדפיסה את מאמריו.״

שר החוץ: ״העיתונות שלנו חופשית ומדפיסה את אשר היא רוצה.״

הציר: ״ומותר לה גם לפרסם מאמרים הפוגעים בנציגים זרים?״ הוא העיר שהוא אומר זאת רק דרך אגב, בקשר לדברי השר הקודמים ושלא בא לעשות פנייה מיוחדת בעניין זה. כוונתו למאמרים שהופיעו ב״מעריב״ וב״ידיעות אחרונות״[3] אחרי המסיבה לשביעי בנובמבר בצירות הסובייטית. השר ואנוכי הבענו את התמרמרותנו על הופעת המאמרים האלה. השר הדגיש שאין אמצעים חוקיים שיאפשרו למנוע פרסומים כאלה, אולם נחוץ יהיה לבדוק את השאלה ולמצוא את הדרך לכך.

מעניין זה עבר השר לאסיפות הליגה לקשרי ידידות במקומות שונים בארץ שהתקיימו בנוכחותם של נציגי הצירות הסובייטית ושבהן הותקפה קשה ממשלת ישראל. השר העיר שהוא בטוח שהציר לא ידע מראש כי כזה יהיה תוכן הנאומים וכי על־ידי כך הועמדו הציר ועוזריו במצב לא נוח. הציר השיב שהוא מסכים בהחלט לכך שבאסיפות לקשרי ידידות אין כל מקום לנאומים על עניינים פנימיים.

כשיצאנו מחדרו של השר, אמר לי הציר, שהפעם נגע בעניין המאמרים בעיתונות רק באקראי ושהוא משאיר לעצמו האפשרות לחזור לעניין.

412

1. ראה מס׳ 371, הערה 2.
2. ג׳וזף ניומן, כתב ה״הראלד טריביון״ במוסקבה. ניומן פרסם באותם ימים סדרת כתבות ביקורתיות על החיים ברוסיה.
3. במחאה על שנציגיהם לא הוזמנו למסיבת שבעה בנובמבר בצירות הסובייטית פרסמו שני העיתונים דברי ביקורת על התנהגותו של הציר הסובייטי בפרשה זו – ראה ״מעריב״, ״ידיעות אחרונות״, 11.11.1949.

413

תזכיר מאת א. ששון
Memorandum by E. Sasson

93.02/172/9

[תל אביב], 15 בנובמבר 1949

הצעת בסיס לשיחות עם צרפת[1]

התביעות

(א) לחזור בה מעמדתה בשאלת ירושלים ולתמוך בתכניתנו בכל מוסד בין־לאומי ודתי.
(ב) להכיר בגבולות ישראל הנוכחיים בצפון, במזרח ובדרום.
(ג) להימנע מתמיכה, בין במישרין בין בעקיפין, בכל תכנית, בין ערבית בין מערבית, שמכוונת לקצץ בגבולות ישראל הנוכחיים.
(ד) לסייע לישראל להגיע לשלום כנה עם שכנותיה בדרך של משא־ומתן ישיר.
(ה) לא לסייע לכל תוקפנות ערבית אנטי־ישראלית – לא בתעמולה, לא באימונים, לא בזיון, לא במלוות, לא במסחר ועוד . . .
(ו) לא לבנות את יחסיה המדיניים, הכלכליים והתרבותיים עם מדינות ערב על חשבון האינטרסים של מדינת ישראל.
(ז) לא להסכים לשום תיאום במדיניות המזרח־תיכונית עם איזו מעצמה מערבית שהיא שיש בו, במוקדם או במאוחר, במישרין או בעקיפין, כדי להזיק לאינטרסים המדיניים והכלכליים של ישראל.
(ח) להשתמש בכל כוח השפעתה במזרח ובמערב אצל המדינות והמעצמות המעוני־ינות בדבר כדי להזרים את הנפט העיראקי לחיפה.
(ט) להורות לכל השגרירים, הצירים והנציגים שלה במזרח, במערב ובמוסדות או"ם ובין־לאומיים אחרים לעמוד בקשר הדוק עם שגרירי, צירי ונציגי ישראל בכל העניינים הנוגעים למזרח התיכון לשם החלפת דעות ואינפורמציה ותיאום העמדה ככל האפשר.
(י) להילחם באנטישמיות בארצה, במושבותיה ובכל מקום אחר.

התמורה

(א) במקרה שיתמנה מטעם או"ם מפקח (או מפקחים) על המקומות הקדושים שביש־ראל ובחלקים הערביים של ארץ־ישראל – נתמוך במועמדותה של צרפת.
(ב) נתחייב לא לפגוע בגבולותיהן הנוכחיים של סוריה והלבנון, אלא אם כן תחדשנה את הקרבות נגדנו, בין בנפרד בין במשותף עם אחת או יותר ממדינות ערב ובין אם תאפשרנה מעבר דרך ארצותיהן לצבאות עוינים.

413
1. על הרקע להכנת המסמך ומטרתו ראה מס' 440.

(ג) נתחייב לא לתמוך – ואף להתנגד – לכל תכנית ערבית או מערבית, שמכוונת לפגוע במשטרן, בעצמאותן ובגבולותיהן של סוריה והלבנון או מכוונת לשנות את יחסי הכוחות הערביים במזרח התיכון.

(ד) נתחייב להילחם ב"ליגה הערבית" במקרה שתנסה להכניס את העולם הערבי או את ארצות אפריקה הצפונית להרפתקה פוליטית או צבאית כלשהי שיש בה כדי להזיק לאינטרסים של צרפת.

(ה) לא נתנגד להקמת בסיסים צבאיים לצרפת באחת מארצות הליוונט אם יהיה הכרח בכך. ולהפך נתנגד – ואף נילחם – להכנסת ארצות הליוונט במסגרת ההשפעה הבריטית מבחינה צבאית, פיננסית, כלכלית וכו׳.

(ו) נעזור לצרפת במידת האפשרות והיכולת בביצור עמדותיה בארצות הליוונט ובאפריקה הצפונית. במקרה שיקום שלום כנה בינינו לבין ארצות ערב לא נחתום אתן על חוזים, בין מדיניים בין כלכליים, שיש בהם כדי לקפח זכויות צרפתיות או לפגוע באינטרסים צרפתיים.

(ז) נחליף אינפורמציה עם צרפת על הנעשה והנשמע בארצות ערב.

(ח) נגביר את הפצת התרבות הצרפתית בישראל.

(ט) נפעיל את העם היהודי בכל תפוצותיו, ובייחוד בארצות־הברית, לתמיכה באינטרסים הצרפתיים הפוליטיים, הכלכליים וכו׳.

(י) נחזק את קשרי המסחר אתה ככל האפשר ונימנע מכל התחרות אתה בשוקי העולם ובעיקר בשוקי העולם הערבי.

(יא) נהיה מוכנים לפתוח בשיחות מיוחדות, בהקדם ככל האפשר, בשאלות הרכוש הדתי והאזרחי של צרפת בישראל.

(יב) בכל פעם שנידרש לכך נפעיל את השידור הערבי שלנו לטובת צרפת. נהיה מוכנים לשלוח יועץ לענייני המזרח לשידור הערבי בפאריס.

414

ח. יאלצ'ין אל א. אבן (ניו יורק)

H. Yalçin to A. Eban (New York)

Orig.: 93.03/3055/11 :מקור

New York, 15 November 1949

Sir,

I have the honour to acknowledge the receipt of your letter of 27 October 1949[1] in which you convey the comments of the Government of Israel on the Note presented to the Israeli delegation in Lausanne by the Conciliation Commission on 12 September 1949.[2]

The Commission has studied the contents of your letter. While taking note of the position which the Government of Israel has adopted towards certain

414
1. מס׳ 372.
2. מס׳ 281.

problems which are fundamental to the solution of the Palestine question, the Commission, wishing to avoid any possible misinterpretation, considers it necessary to set forth certain essential points.

(1) The Commission has received with satisfaction your Government's reaffirmation of its readiness to cooperate with the Economic Survey Mission. However, in the light of the statement made in your letter that "recent developments in the Middle East have aggravated our fear that any measure of Arab repatriation is liable to prove gravely prejudicial to Israel's security" it is not clear that the Government of Israel is still prepared to accept within its present borders a total Arab population of 250,000, in accordance with its offer made to the Commission in Lausanne. The Commission assumes that the terms of this offer remain unchanged.

On the general question of the right of refugees to return, the Commission would again point out that the Israeli position does not conform to the terms of paragraph 11 of the resolution of 11 December 1948[3] which was passed by the General Assembly after listening to the several interested parties.

(2) In your letter of 27 October you conveyed your Government's view that the Commission's attitude in considering that the Israeli territorial proposal of 31 August[4] "taken as a whole, exceeds the limits of what may be considered, in the broadest sense, as 'adjustments' of the map attached to the Protocol of 12 May"[5] was "neither equitable nor realistic" since it "would mean that Israel – rather than the other four States involved – must express its readiness to give up parts of the territory which it now governs".

It would appear that your Government's inference in this connection is founded on a misconception of the Commission's intentions. The Protocol of 12 May was proposed for the purpose of achieving as quickly as possible the objectives of the General Assembly's resolution of 11 December 1948 regarding refugees, the respect for their rights and the preservation of their property, and territorial and other questions. To this end the working document attached to the Protocol was to be taken as "a basis for discussions" with the Commission. The interested delegations accepted this proposal with the understanding that the exchanges of views which would be carried on by the Commission with the parties would bear upon the territorial adjustments necessary to the above indicated objectives. The Commission cannot agree that acceptance by the Israeli and Arab delegations of the document attached to the Protocol of 12 May as a basis for discussion and of the Commission's subsequent suggestion concerning the territorial proposals would necessarily imply that Israel alone of the States involved would have to express its readiness to give up parts of the territory which is now under its authority.

3. ראה נספח א.
4. מס' 255.
5. ראה הערת־עורך, עמ' 50–51.

The Commission envisaged that the "adjustments" might involve relinquishment by both sides of territory under their authority.

On the other hand, the signing of the Protocol by the delegations does limit their exchanges of views to the extent of having to "bear upon the territorial adjustments" necessary to the objectives agreed upon in the Protocol.

(3) It might be of interest to observe at this point that in adopting the above document as a basis for discussions of the territorial question the Head of the Israeli delegation in Lausanne did no more than conform to the attitude adopted in this connection by the Israeli representative during the third regular session of the General Assembly. During the 208th meeting of the Political Committee, the representative of Israel stressed that "territorial adjustments must be left to free negotiations between the parties on the basis of the November resolution".

(4) The Israeli proposal that the territory lying within Israel's military jurisdiction under the four Armistice Agreements be formally recognized as Israeli territory exceeds the limitations of discussion envisaged by the Protocol. The Commission would point out that your statement that "the Protocol in no way committed the Government of Israel to a reversion to the boundaries of the Jewish State as defined in the General Assembly's resolution of 29 November 1947" has no bearing on the actual situation since the Protocol of 12 May was never intended to determine boundaries but simply to serve as a basis for discussion of such territorial questions. As regards the reservations made by the Head of the Israeli delegation in Lausanne in a letter addressed to the Chairman of the Commission on 9 May 1949,[6] it is pertinent to point out that before the signing of the Protocol of 12 May the Chairman of the Commission requested of Dr. Eytan an explanation of the meaning of the communication of the Israeli delegation. The text of the summary record of this meeting, which was communicated to the Israeli delegation and was accepted by it without comment is as follows:

> In the course of the meeting and prior to the signing of the attached Protocol, Dr. Eytan wished to make it clear (in accordance with his note to the Commission) that he was signing the *procès-verbal* subject to the terms of his note of 9 May to the Chairman of the Commission, in which he had stated that his delegation was ready to fall in with the Commission's proposal on the understanding that no communication on the subject was made to the press and that this readiness in no way prejudiced the right of his delegation to express itself freely on the matters at issue, on which it fully reserved its position.

6. ראה מס' 372, סעיף 3 והערה 4 שם.

Dr. Eytan also recalled that he had informed the Commission, in the course of a meeting on 3 May, that his delegation could not be a party to any exchange of views with the Syrian delegation until an armistice agreement had been concluded between Israel and Syria. He was signing the *procès-verbal* subject to this declared reservation, which still retained its full force.

The Chairman asked for clarification of the statement that the Israel delegation 'reserved its position' on the matters at issue. He assumed this meant simply that the Israeli delegation reserved its right to reject parts of the Partition Plan boundaries and propose others, but that the Partition Plan would be adhered to as a point from which to work.
Dr. Eytan confirmed that that had been his meaning.

Accordingly it is believed that the Government of Israel will appreciate that its observations on the inapplicability of the 29 November 1947 resolution are not relevant to the Commission's evaluation of the Israel Government's territorial proposals which is based on the Protocol of 12 May 1949.

(5) In discussing your Government's assertion of title to the territory over which its authority is actually exercised, you state *inter alia* that "all of it is held under valid international agreements". It will be recalled that the Armistice Agreements contain special clauses according to which "it is also recognized that no provision of this Agreement shall in any way prejudice the rights, claims and positions of either Party hereto in the ultimate peaceful settlement of the Palestine question, the provisions of this Agreement being dictated exclusively by military considerations" (Art. 2, para. 2 of the Israeli–Lebanese General Armistice Agreement); and "the Armistice Demarcation Line is not to be construed in any sense as a political or territorial boundary, and is delineated without prejudice to rights, claims and positions of either Party to the Armistice as regards ultimate settlement of the Palestine question" (Art. 5, para. 2 of the Armistice Agreement with Egypt, Art. 6, para. 9 of the Armistice Agreement with the Hashemite Jordan Kingdom and Art. 5, para. 1 of the Armistice Agreement with Syria).[7] These agreements thus give no right to the Government of Israel to claim all the territory at present under its authority.

(6) The Commission cannot believe that it would be profitable to discuss the affirmations made or opinions expressed in paragraphs 6, 7 and 8 of your letter regarding the rights of the parties, present or historic, to the parts of the territory of Palestine mentioned in these paragraphs.

7. ראה נוסח ההסכמים בכרך 3 נספחים ו–ט.

(7) The Commission notes that in its letter of 27 October, the Government of Israel reaffirms its desire to undertake direct, separate negotiations with the parties concerned. The Commission would once more state that it has always been and still remains in favour of such negotiations and would recall in this connection the following statements made by its spokesman in the course of formal meetings held in Lausanne on 24 August 1949: "It had always been the Commission's policy to do all in its power to facilitate the opening of direct negotiations between the parties . . ." and " . . . he wished it clearly understood that the Commission hoped that every effort would be made by both parties to achieve such direct talks . . .".

However, the General Assembly's resolution of 11 December 1948 calls upon the Governments and authorities concerned to seek agreement by negotiations conducted either with the Conciliation Commission or directly, and the Arab representatives continue to state their strong desire to pursue negotiations through the Commission.

(8) Your Government's statement that the Commission's indication that it may itself make specific suggestions calls in question the method of conciliation followed by the Commission and even its terms of reference is, in the Commission's opinion, founded on a misapprehension of the General Assembly's resolution of 11 December 1948. Beside the fact that conciliation carries with it the right of submitting compromise proposals to the parties, intended to facilitate conciliation, it should be noted that the Commission has received in explicit terms from the Assembly the right to undertake a procedure of mediation and in consequence to submit compromise proposals to the parties concerned. Paragraph 2 sub-paragraph a of the General Assembly's resolution of 11 December 1948 reads as follows:

> To assume, insofar as it considers necessary in existing circumstances, the functions given to the United Nations Mediator on Palestine by Resolution 186 (S-2) of the General Assembly of 14 May 1948.

In its Fourth Progress Report to the Secretary-General of the United Nations,[8] the Commission had envisaged the possibility of proceeding from conciliation to mediation. It now considers that the circumstances are favourable to the realization of that possibility. Furthermore, in the course of meetings held by the Commission on October 22 and November 1 with the Arab delegations, the latter, while reaffirming their desire to pursue their collaboration with the Commission, stated that in their opinion the methods so far employed by the Commission in its work had not achieved the results which could have been expected and that it seemed appropriate for the Commission to take advantage of the rights entrusted to it by the above-

8. *GAOR, 4th Sess., AHPC,* Annex II, pp. 9-14.

mentioned paragraph of the resolution of 11 December and undertake mediation by initiating proposals for consideration. The Commission is therefore ready to undertake this delicate task and to invite attention to concrete items or problems on which an agreement will be sought between the parties either through the offices of the Commission, or, if possible, by direct negotiations.

(9) In conclusion, the Commission expresses the hope that the Government of Israel which has constantly affirmed its desire to see the present precarious and temporary situation in Palestine replaced by an era of lasting peace, will show itself ready as in the past to facilitate the work of the Commission and to assist in bringing to a successful conclusion the mission entrusted to the Commission by the General Assembly.[9]

I have the honour to be, Sir, Your obedient servant,

H. Çahid Yalçin
Hussein Ç. Yalçin
Chairman
United Nations Conciliation Commission
for Palestine

415

ו. איתן אל א. אבן (ניו יורק)
W. Eytan to A. Eban (New York)

מברק מוצפן YA453
נוסח יוצא: 130.09/2329/14

תל אביב, 17 בנובמבר 1949

(1) הממשלה החליטה ב־15 בנובמבר: על משלחת ישראל בעצרת האו"ם להשתדל שלא תתקבל כלל החלטה במושב הזה של האו"ם בשאלת בינאום ירושלים. באם לא תצליח המשלחת למנוע זאת מוסמך שר החוץ להגיש לעצרת האו"ם הצעה בנוסח הבא: הנוסח הוא הצעתכם להחלטה לעצרת לייפוי־כוח המזכיר הכללי לחתום הסכם עמנו בעניין המקומות הקדושים.[1]

(2) הוחלט ברוב 5 נגד 2 כי בנוסחה שתוצע על־ידי משלחתנו, באם תוצע, לא תוזכר בעיית העיר העתיקה.

איתן

9. ישראל השהתה את ניסוח תשובתה על המכתב עד לאחר סיום העצרת הכללית. אולם, גם את מכתב התשובה שנוסח לבסוף ב־25 בינואר 1950 הוחלט לא לשלוח לתעודתו. הוא נקרא על־ידי רפאל בישיבת הפתיחה של ועדת הפיוס בז'נבה בסוף ינואר 1950. (ראה ידיעות לנציגויות, מס' 59, 30.1.1950, 130.02/2447/1.)

415
1. ראה מס' 384, הערה 2.

416

א. לוריא אל ו. איתן
A. Lourie to W. Eytan

Recd: 18.11 :התקבל .Coded Tel. X780 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2329/16 :נוסח נכנס

New York, 17 November 1949

Today's meeting Palestine Conciliation Commission. (1) Received written extract summary record meeting with Arabs October 20 in which Shukairy urged Commission cease limit itself transmission views but "have authority pass judgement according dictates justice". I expressed Government's reservations regarding so-called mediation procedure, indicated reply their letter forthcoming as soon as possible.[1] (2) Received also copy Arab declaration re Jerusalem 15 November[2] which adopts form, modifies content Commission draft.[3] Forwarding diplomatic pouch.

Lourie

417

א. אילת וא. אבן אל ו. איתן
E. Elath and A. Eban to W. Eytan

Recd: 18.11 :התקבל .Coded Tel. W550 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/7 :נוסח יוצא

Washington, 17 November 1949

Both saw McGhee on Jerusalem, also present Wilkins, Rockwell, Stabler. Told them: (1) We should make own proposals General Assembly as instrument[1] basically unacceptable. (2) Our plan based U.N. jurisdiction Holies, Israel rule New City. This nearer U.S.A. policy as often announced before than is draft instrument. (3) Our plan completely accords Christian interests. (4) Analysed main defects Palestine Conciliation Commission plan.

McGhee stated U.S.A. must start with Palestine Conciliation Commission plan though prepared any changes proved necessary. Perhaps our plan better. U.S.A. recognized need agreement of parties. Rockwell stated they and we

416

1. ראה מס' 414 והערה 9 שם.
2. מסמך או"ם AR/23; בתיק 130.02/2441/10.
3. ראה הערת־עורך, עמ' 461.

417

1. הכוונה לתכנית ועדת הפיוס; ראה הערת־עורך, עמ' 461.

have different starting point, same destination. Our impression they will not move from Palestine Conciliation Commission plan as starting point unless course discussion forces them.[2]

Elath, Eban

418

א. אילת אל ו. איתן
E. Elath to W. Eytan

Recd: 18.11 :מברק מוצפן W554 .Coded Tel. התקבל
Outg.: 93.01/2181/7 :נוסח יוצא

Washington, 17 November 1949

Iran Embassy handed me paraphrased copy cable from Teheran "although no indication Jewish arrivals from Iraq suffered political persecution and in spite friendly relations Iraq Government, every consideration and assistance extended them and they free leave for any country they wish.

However Israel Government should not expect Iran Government leave frontiers open to entry such persons against regulations without passports, visas and through illicit channels as matter may affect Iran's relations friendly Government.

Iran Government will assist refugees proceed Israel but cannot commit itself officially." Iranian Ambassador told me ready assist further.[1]

Elath

419

י. צור אל ו. איתן
J. Tsur to W. Eytan

מברק מוצפן RA11. התקבל: 19.11
נוסח נכנס: 130.09/2294/3

בואנוס איירס, 18 בנובמבר 1949

בשיחה עם שר החוץ [של] אורוגואי נאמר לי: (א) כי משלחת אורוגואי באו"ם קיבלה הוראות מפורשות לפעול בעניין ירושלים בעד פיקוח על המקומות הקדושים ונגד בינאום. (ב) כי מינוי ציר אצלנו תלוי באישור התכנית הדיפלומטית החדשה הכוללת את ישראל. לדעתי לא כדאי ללחוץ כרגע להחשת הקמת הנציגות.

צור

2. השווה FRUS, 1949, VI, pp. 1495–8.

418

1. השווה מס' 402.

420

מ. קומיי אל משלחת ישראל באו"ם (ניו יורק)

M. Comay to Israeli Delegation to U.N. (New York)

Coded Tel. Y461 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/14 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 20 November 1949

Urgent your 783.[1] Levin cabled 17th: "Saw Burton and others Canberra 16th. Evatt's Jerusalem line is seek defer decision by reference to new Palestine Conciliation Commission Jerusalem Committee embracing more countries. He believes time favours us (I stressed to Burton resultant internal economic and political hazards) but underlying motive is unprovoke Catholics in difficult election campaign.[2] Catholic pressure on him growing as polling day approaches. Evatt almost unseeable except re elections."

View this contradiction are you satisfied your information correct? Meanwhile briefing Levin for further intervention but not easy as based information inconsistent that given him directly. Levin must be armed some indication attitudes crystallizing at Lake [Success], for instance press reports suggest Evatt's most solid supporters would be Arabs, Slavs, while Protestants even some Catholics lay off which would be more embarrassment than help for elections.

Cable urgently including your analysis lineup.[3]

Comay

421

ו. איתן אל א. אבן (ניו יורק)

W. Eytan to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y462 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/14 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 20 November 1949

Tenth November on Abdallah's behalf Prime Minister Amman instructed Transjordan delegation New York to make unequivocally clear that Transjordan will not leave Jerusalem under any circumstances, as this would result its

420

1. אבן הודיע לקומיי על כוונת אוסטרליה להגיש לוועדה המדינית המיוחדת הצעת החלטה על בינאום ירושלים וביקש התערבות אצל אוואט כדי לבטל את ההחלטה. (18.11.1949, 93.01/2202/4.) ראה גם הערת־עורך, עמ' 638–639.
2. הבחירות הכלליות באוסטרליה עמדו להתקיים ב־10 בדצמבר 1949.
3. אבן העריך שההצעה האוסטרלית תחזק את תומכי הבינאום ותחליש את התומכים בתכנית ועדת הפיוס. הוא ראה מוצא אפשרי בהגשת כמה הצעות החלטה שאף אחת מהן לא תזכה לרוב הדרוש. (מברק אל קומיי, X798, 21.11.1949, 93.01/2202/4.)

Jewish domination and endanger security Arab Palestine, even Transjordan itself. Prime Minister explained: (1) Other Arab States had been persuaded of soundness this attitude and would oppose any scheme unmeeting Transjordan requirements. (2) Their consent *binum* [internationalization] would therefore be purely formal. (3) Jews, other U.N. members, unlikely agree to any Arab plan and *vice versa*. (4) Whatever decision U.N. may take [Arab] Legion determined remain in Jerusalem all costs. Can be moved only if compelled by force which considered unlikely.

Inform Sharett.

Eytan

הערת־עורך
Editorial Note

מגעים מקדימים לקראת שיחות שלום בין ישראל והמלך עבדאללה

בסוף אוקטובר – ראשית נובמבר פתח המלך עבדאללה בגישושים ראשונים לקראת שיחות ישירות על הסכם שלום עם ישראל. הצינורות להעברת המידע לישראל היו שונים ומגוונים. (ראה מס' 376 ו־395 והשווה *FRUS*, 1949, VI, pp. 1460–1, 1468–9, 1483–4.)

אחד מהמתווכים היה משה נובומייסקי, מנהל חברת האשלג הישראלית. המלך עבדאללה נפגש עם נובומייסקי עוד ב־31 באוגוסט בעת שהותו בלונדון. באותה פגישה, שנועדה להשיג הסכמה ירדנית לחידוש עבודת האשלג בדרום ים המלח, דובר על אפשרות לפתיחת דיונים משותפים, אך המלך הציג בה תביעות טריטוריאליות מרחיקות לכת. הוא תבע מישראל את החזרת לוד, רמלה, באר שבע ועקבה ונימק את תביעותיו בכורח להציג ויתורים ישראליים בפני מדינות ערב כתמורה על מגעיו עם ישראל. בפגישת נובומייסקי עם סמיר אל־רפאעי ביום המחרת ניסה איש אמונו של המלך למתן את תביעותיו של עבדאללה ולהעמידן על קרקע המציאות, אך גם הוא תבע גילוי רצון טוב לוויתורים מצד ישראל. (ראה רישום של שתי השיחות, 2.9.1949, במסמך המצורף למכתב עליאש אל קומיי, 5.9.1949, 130.13/2599/12.)

באמצע נובמבר נפגש עבדאללה בשנית עם נובומייסקי. הוא ביקש ממנו למסור למנהיגי ישראל על רצונו לפתוח בשיחות "על קווים של שלום". באותה שיחה הבהיר, כי לא ידרוש את יפו, לוד ורמלה, אך יתבע נחרצות "מוצא לים ודרך לים". (בן־גוריון דיווח על השיחה בישיבת ממשלה ב־5 בדצמבר.) ב־21 בנובמבר נענתה ישראל ליזמת המלך וב־27 בו נפתחו השיחות בשונָה (ראה *FRUS*, 1949, VI, pp. 1509–10 וראה גם מס' 424, 426, 431 ו־441).

422

מ. שרת אל ו. איתן
M. Sharett to W. Eytan

Recd: 21.11 :מברק מוצפן Coded Tel. X789. התקבל
Outg.: 93.01/2202/4 :נוסח יוצא

New York, 20 November 1949

For clarity, completeness, at risk obviosities, listing basic points as background forthcoming talks:[1] (1) Recognition sovereignty cis[-Jordan] and passage [Gaza] Strip to be sold most dearly. (2) Treaty U.K. inoperative in cis[-Jordan]. (3) If party enters any new territorial merger – Agreement null. (4) Passage to [Gaza] Strip not for troops. (5) Restoration Dead Sea rights including cession north-west corner, in return waiver compensation for havoc wrought. (6) Restoration Naharayim including six thousand dunams. (7) In Jerusalem links with Scopus and *Kotel* [Wailing Wall]. (8) Latrun. (9) Economic cooperation our part. (10) Whatever you, friends, may add. Cable whether meeting fixed.[2]

Sharett

423

ו. איתן אל א. אבן (ניו יורק)
W. Eytan to A. Eban (New York)

Coded Tel. EY10 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/14 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 21 November 1949

14 November Jamali, Iraqi delegate U.N., informed [Iraqi] Foreign Minister he brought strong pressure on chief delegate India to activate against Indian *Hakara* [recognition] Israel. (1) As leading Asiatic power India should consult Arab States before taking such step. (2) *Hakara* would violate U.N. Charter since Israel responsible for bloodshed, plight of refugees, and appropriation Arab lands. (3) In lieu *Hakara* Nehru would better serve interests of peace by insisting Israel return Arab lands, agree repatriation. Indian delegation promised wire this to Nehru immediately. Jamali proposed Baghdad ask all [Arab] League states make similar representations to Indians. According information from Egyptian Legation Baghdad to Cairo 17 November, such request already been made. Inform Sharett.

Suggest you counteract.

Eytan

422

1. ראה הערת־עורך לעיל.
2. איתן הבריק לשרת ב־24 בנובמבר (Y479, 130.09/2329/14) על מועד הפגישה הצפויה. ראה מס' 441.

424

א. אבן אל ו. איתן
A. Eban to W. Eytan

Recd: 22.9 :מברק מוצפן Coded Tel. X790. התקבל
Outg.: 93.01/2202/4 :נוסח יוצא

New York, 21 November 1949

Gather few days ago Abdallah summoned U.S.A. representative Amman, told him:[1] (1) He now ready serious effort separate peace Israel.[2] Had conveyed this to Israel through highly placed Israeli. (2) He opposed *Binum* [internationalization] city favoured *Binum* Holies only. (3) He would claim free port Haifa. (4) Also Gaza Strip with free passage via Beersheba road. (5) Israel could have free port Aqaba and full facilities Dead Sea including cession part of shore. (6) He would like be invited U.S.A. spring 1950 would help his prestige greatly. (7) If then negotiations fruitful and Weizmann in U.S.A. formal ratification could take place there. (8) He expressed strong criticism other Arabs saying unless they were kept out no peace Middle East possible. All above contained in despatch from Amman to Washington and conveyed to U.S.A. delegation here. (9) *Sar* (Foreign Minister) cabling further.[3]

Eban

הערת־עורך
Editorial Note

בעיית ירושלים בוועדה המדינית המיוחדת של עצרת האו"ם

לאחר דיון קצר בשאלת ארץ־ישראל בשלב הראשון של העצרת הרביעית העבירה העצרת את הנושא לוועדה המדינית המיוחדת (Ad Hoc Political Committee). על סדר־היום עמדו שלושה נושאים: (א) הצעות למשטר בינלאומי בירושלים; (ב) הגנה על המקומות הקדושים; (ג) סיוע לפליטים הערבים. הוועדה קיימה את דיוניה ב־24–29 בנובמבר וב־5–7 בדצמבר. את עיקר דיוניה הקדישה לנושא ירושלים. בפני הוועדה עמדה לדיון תכנית ועדת הפיוס לפתרון בעיית ירושלים (ראה הערת־עורך, עמ' 461). בישיבה הראשונה הגישה אוסטרליה הצעת החלטה שתמכה בבינאום ירושלים על־יסוד תכנית החלוקה של 1947 (ראה נספח ג). באותה ישיבה הגישה משלחת ישראל הצעה להסכם בין ישראל והאו"ם לפיקוח והגנה על המקומות הקדושים (ראה נספח ד). במהלך הדיונים הוגשו הצעות תיקון להצעת ההחלטה האוסטרלית ולתכנית ועדת הפיוס. הצעת ההחלטה הישראלית לא זכתה לתגובה של ממש.

424

1. הפגישה נערכה ביוזמתו של ריילי ובהשתתפותו, השווה FRUS, 1949, VI, pp. 1483-6.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 636.
3. ראה מס' 426.

המושב הראשון של הוועדה הסתיים בהחלטה לכונן ועדת משנה שתדון בהצעות השונות שנשמעו במהלך הדיונים ותגיש את המלצותיה למליאת הוועדה. מאמצים של משלחת ארצות־הברית בשיתוף עם משלחת ישראל לכלול בוועדת המשנה נציגי מדינות שלא תמכו בתכנית הבינאום לא עלו יפה. ההרכב שנקבע לוועדת המשנה (ראה מס' 435, הערה 2) קבע את תוצאות הדיון: הוועדה אישרה ב־1 בדצמבר את הצעת ההחלטה האוסטרלית לאחר שהוכנס בה תיקון שהגישה ברית־המועצות למסור את ביצוע תכנית הבינאום למועצת־הנאמנות במקום לוועדת הפיוס. ההצעה אושרה ברוב של 9 נגד 6 עם 2 נמנעים (ראה מס' 458).

ב־5 בדצמבר התחדש הדיון בוועדה המדינית המיוחדת. נציגי שוודיה והולנד הגישו לוועדה הצעת החלטה נוספת, (ראה נספח ה) שבאה לפשר בין ההצעה האוסטרלית לבין תכנית ועדת הפיוס. למשלחת ישראל היו הסתייגויות רבות מן ההצעה, אך חבריה היו מוכנים לבדוק אפשרות לתיקונה (ראה מס' 457, הערה 1). ההצעה לא הגיעה כלל לשלב הצבעה לאחר שבישיבת הוועדה המדינית ב־7 בדצמבר התקבלה הצעת הבינאום ברוב של 35 נגד 13 עם 11 נמנעים.

(ראה: *GAOR, 4th Sess., AHPC,* Meetings 43–50, 24–29 November, Meetings 57–61, 5–7 December 1949, pp. 246–306, 339–368; *AHPC, Annex I,* pp. 57–60.)

425

מ. שרת אל ו. איתן
M. Sharett to W. Eytan

מברק מוצפן Coded Tel. X793. התקבל: Recd: 22.9
נוסח יוצא: Outg.: 93.01/2202/4

New York, 21 November 1949

Replying Ben-Gurion phone query Agron. Believe Australian motion[1] mainly due electioneering,[2] yet though Evatt's intention may be merely go record *vis-à-vis* Catholic voters, practical effect here confusing, harmful, advantageous to State Department and Palestine Conciliation Commission by making theirs appear middle course. Soviet likely adhere November 29 simply for want contrary decision Kremlin since 1947 but whether emphatically or by way lip service remains be seen. Our business Ad Hoc [Political Committee] next week, probably starting with refugees, meanwhile numbered days passing which all to the good.

Sharett

425
1. ראה הערת־עורך לעיל.
2. ראה מס' 420, הערה 2.

426

מ. שרת אל ו. איתן
M. Sharett to W. Eytan

Recd: 22.11 :התקבל .Coded Tel. X794 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/4 :נוסח יוצא

New York, 21 November 1949

Eban's X790.[1] Now that U.S.A. knows from other side without their knowing that we know they know, decided make virtue out of necessity and tell them as it were off our own bat. Instructed Elath inform [State] Department:[2] (1) we approached by Meir [Abdallah] for peace talks,[3] decided respond, regard first stage purely exploratory;[4] (2) consider this first fruit our note Conciliation Commission[5] and feel vindicated; (3) any expression opinion their part to either party on merits any issue liable weight scales and vitiate outcome. Inform J[ames] M[cDonald] likewise.[6]

Sharett

427

א. אבן אל ו. איתן
A. Eban to W. Eytan

Recd: 22.11 :התקבל .Coded Tel. X797 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/4 :נוסח יוצא

New York, 21 November 1949

Your Y458.[1] Will reply after imminent talks Vyshinsky, other leaders Bloc. Meanwhile only clear factors are: (1) They against Conciliation Commission draft.[2] (2) They have never shaken loose from November 29 in principle. Would therefore use this to explain their opposition draft instrument. (3) Are

426

1. מס' 424.
2. ראה מס' 432, הערה 3.
3. ראה הערת־עורך, עמ' 636.
4. ראה מס' 441.
5. מס' 372.
6. לרגל צאתו של מקדונלד לקושטא לפגישת שגרירי ארצות־הברית במזרח התיכון, נפגש איתן עם פורד ב־23 בנובמבר ומסר לו על המגעים האחרונים עם עבדאללה. (ראה FRUS, 1949, VI, pp. 1509-10.)

427

1. איתן ביקש מאבן הערכה קצרה על עמדת הגוש הסובייטי בשאלת ירושלים. 20.11.1949, (93.01/2202/4.)
2. ראה הערת־עורך, עמ' 461.

only now beginning study question seriously since previously hoped negative attitude against Conciliation Commission plan would be sufficient. Therefore Australian initiative[3] damn nuisance.

Eban

428

מ. שרת אל מ. עליאש (לונדון)
M. Sharett to M. Eliash (London)

העתק: 130.02/2389/12

[ניו יורק], 21 בנובמבר 1949

עליאש היקר,

בשאלת ביקורי באנגליה לצרכי המגבית לא הגענו אלא לשיחה חטופה, ומצפוני אינו מניח לי להסתלק מהעניין בלי בירור נוסף.

תגובתי הראשונה להצעה היתה שלילית בהחלט. כידוע לך, ההצעה היתה שאבוא לאנגליה במיוחד לשם המגבית בחודש פברואר. הכוונה היתה לא להשתתפות ממו־שכת, אלא רק להופעה אחת בפני "טובי העדה" שיוזמנו מכל קצות הארץ. כאמור, דחיתי את ההצעה הזאת כדבר שאינו בא בחשבון כלל והנימוקים ברורים מאליהם. לא ייתכן שאסע לאנגליה מבלי להידבר על כך תחילה עם הממשלה הבריטית. לא ייתכן שהממשלה הבריטית תתעלם מנוכחותי. פירוש הדבר קבלת פנים, פגישות, שיחות, אולי גם ארוחה, על כל פנים הודעות בעיתונות, ניחושים וסברות על כל פני כדור־הארץ. סירובי גרם אכזבה רבה, אך עמדתי בדעתי.

אז הובא העניין לפני ראש־הממשלה. הוא הסכים שאין לדבר על נסיעה מיוחדת לאנגליה, אך לעומת זה היה סבור כי אם ניתן העניין להסתדר על־ידי ביקור של יום־יומיים בדרכי חזרה מניו יורק, יש לחייב את הדבר ואין לראות בו פסול מבחינה מדינית. הרי אני נוהג להתעכב בפאריס בטיסותי מהארץ לארצות־הברית וחזרה; מה לונדון בירה זרה, אף פאריס בירה זרה, ואם מותר לי להתעכב בפאריס, מותר גם בלונדון.

והנה לדעתך גם תוכנית זו פסולה. הנני מבין היטב את נימוקיך, שהם בעצם נימוקי אני. אף־על־פי־כן הבה ונשקול את העניין מחדש מכל צדדיו.

מדינת ישראל היא הוויה מיוחדת במינה, דבר־מה שאין לו אח במקרא היחסים הבינלאומיים. זוהי מדינה הקשורה בקשרי קרבת דם והכרת שיתוף וזהות עם העם היהודי כולו, הווה אומר עם המוני אדם הפזורים ברחבי תבל. ככל שתיבנה המדינה ותתפתח כן יאמצו ויעצמו הקשרים האלה. אופייה זה של המדינה הוא אחת מעובדות היסוד הקובעות את מעמדה בעולם – אולי העובדה המרכזית והניצחת ביותר. לא ייתכן שעובדה זו לא תטביע את חותמה המיוחד והמכריע על כל מערכת יחסי החוץ של מדינתנו ועל נוהג נציגיה.

הוכרחתי לראשונה לרדת לעומקה של בעיה זו כשלימדתי היתר לעצמי לבוא אשתקד לארצות־הברית בכוונה תחילה לשם השתתפות במגבית היהודית המאוחדת.

3. ראה הערת־עורך, עמ' 638–639 ומס' 425.

היה זה צעד יוצא־דופן לחלוטין לגבי כל המסורת המקובלת של אומות העולם. ידעתי שאני קובע בזה תקדים ולא נרתעתי מהדבר. הסברתי את ההצדקה ואת החיוב שבו הן למזכיר המדינה, דין אצ׳יסון, בחדרי־חדרים, והן לוועידת המגבית, בפומבי, באוזני העיתונות כולה. זה מכבר ברצוני לערוך תדריך בשאלת קשרי צירויותינו עם הציבור היהודי בארצותיהן והאחריות הרובצת על הצירויות בתחום זה. אבל גם מבלי שנפסקו בפרשה זו הלכות מפורשות, הנני יודע כי צירינו בכל אתר ואתר, ואף אתה בכלל זה, נענים בנפש חפצה לתביעות הציבור היהודי ובראש וראשונה לצרכי המגביות הנער־כות בעיקר לשם קליטה העלייה.

אני מבין היטב כי גם אם יש הסכמה גמורה לגבי הצד העקרוני של קו פעולה זה, ייתכנו חילוקי־דעות לגבי כל צעד וצעד בביצועו, לאור המסיבות המיוחדות של הזמן והמקום. לא הרי הופעתי בארצות־הברית כהרי הופעתי באנגליה וכו׳. יכולים גם להתעורר שיקולים מעשיים לגבי תוצאות הביקור – באיזה מחיר כדאי ובאיזה לא כדאי לעשותו. אבל הנה במקרה שלפנינו מודיעים לי בכל תוקף כי אם לא ייעשה מאמץ מיוחד, שיחרוג לגמרי מהמסגרת המקובלת, כי אז עתידה המגבית הבאה עלינו באנגליה ללקות בשפל שעוד לא היה כמותו, ולעומת זה, אם ייעשה מאמץ כזה, זאת אומרת אם אבוא אני לאנגליה, לו גם לערב אחד, עשוי הדבר לשנות את כל מהלך המגבית מן הקצה אל הקצה, ולהעלותה לרמה גבוהה בהרבה מהקודמת.

כשאני שומע הצהרות והפצרות כאלו ועם זה נותן את דעתי על הפיגור המחריד של יכולתנו הכספית אחרי צרכינו הכלכליים העצומים, הרי עם כל ראותי את הסבך המדיני וחוסר החן הפשוט שהדבר כרוך בו, מתחיל לכרסם את לבי ספק רציני מאוד אם מתוך שיקולי נוחות דיפלומטית ואפילו בהירות מדינית, אני רשאי להימנע ממאמץ שיש בו להמציא הקלה כל־שהיא למצוקתנו.

בטרם אתן תשובה שלילית מוחלטת לחברים באנגליה, ראיתי צורך למצות את ברור הבעיה בהתייעצות אתך. אבקשך לעיין בדבר מחדש ולהודיעני את המלצתך הסופית. אם תרצה לברר את הסיכויים הכספיים הנשקפים מהשתתפותי, דומני כי חוות־דעתו של גסטטנר[1] תהה השקולה ביותר.

שלך בידידות כתמיד,

משה שרת

428

1. זיגמונד גסטטנר, איש עסקים יהודי בריטי, מראשי קרן היסוד בבריטניה.

429

מ. קומיי אל א. אבן (ניו יורק)
M. Comay to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y476 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/14 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 23 November 1949

Your 798.[1] Evatt unwilling see Levin personally,[2] indicated through Landa[3] he cannot go further because: (1) consistently on public record for *binum* [internationalization]; (2) election commitments and decision Cabinet of which nine out of nineteen Catholics. Evatt explains his intention as maintain *status quo* till next year, believing straight decision adopted present Assembly would be immediate, outright, intern[ational]ization. Says he still believes we can get control of area we want if his resolution adopted.

Comay

430

מ. עמיר אל ג. אבנר
M. Amir to G. Avner

מקור: 130.11/2533/1

בריסל, א׳ בכסלו תש״י
23 בנובמבר 1949

מר אבנר היקר,

בדרך כלל אינני מוסר בזמן האחרון פרטים על שיחות המתקיימות ביני ובין הצירים או השגרירים בביקורי הפרוטוקולריים. אולם ביקורי אצל השגריר הרוסי במקום, מר פבלוב, יוצא־דופן ומצריך דו״ח קצר.

דברי הכניסה היו ציון החלק הגדול שיש לרוסיה בהחלטת הקמת מדינת ישראל, החרוט בזכרוננו, ולאחריהם התחלתי לספר לו על הקיבוצים שלנו ומושבי העובדים, על הקואופרציה, וכמה פעמים ניסיתי לקום ולצאת והוא עיכב אותי שלוש פעמים, והדגיש שזה מעניין מאוד ומאלף מאוד, והוא רוצה לשמוע. שאל על הה[illegible]עות במושב לגבי ההשקעות בקיבוץ ובמשק פרטי, על פריון העבודה בכל שלושת צורות הישוב הנ״ל. התעניין על רמת החיים בשלושת צורות הישוב והסיפוק של הפרט בכל אחת מהן. שאל על בעיית הפליטים. הוא היה בשנה הקודמת בעצרת או״ם במשלחת הסובייטית וגם נשא נאום בוועדה השלישית אשר שם התנגש עם המשלחת האנגלית

429

1. ראה מס׳ 420, הערה 3.
2. השווה מברק לוין אל אבן, S1, 22.11.1949, 93.03/69/12.
3. אברם לנדא, יועץ של משלחת אוסטרליה באו״ם.

שהפגינה את הצד האנושי אשר בבעיית הפליטים, והשחירו מאוד את קשיות־עורפה ואכזריותה של ישראל לגבי הפליטים. הוא כבר אז, סיפר לי, הצביע על האחריות למצוקה זו של המדינות הערביות ושל האנגלים. "בבית זה, הוא המשיך, ואולי במקום זה שאתה יושב, ואתה מביע דברי תודה על חלקנו בתקומתכם, ביקר אותי הציר המצרי והתמרמר מאוד נגדי ונגד ממשלתי על המדיניות נושאת־הפנים והבלתי־נבונה שאנו מנהלים במזרח התיכון בבעיית ישראל; אולם לא התרשמתי; הקו הסובייטי הוא חירות לכל עם, ומדינה לכל אומה."

בהמשך הדיון בבעיית הפליטים הסברתי לו את גישתנו והראיתי עד כמה הבעיה לא נדונה מבחינת הסרת הסבל האנושי, אלא למטרות פוליטיות; איך שמתכוונים לא להקל לפליטים, אלא להכביד על ישראל, להחלישה מבפנים, לערער את בטחונה הצבאי. הוא הצהיר שהוא מסכים במאה אחוז לסידור הפליטים בשטחים העצומים העומדים בשוממותם בארצות הערביות. דעתו היא שאין לעמוד בשום טענה נגד עמדתנו אנו בבעיות הפליטים, והוסיף ושאל "הלא בדרך כלל הקו המקובל כעת הוא לא להחזיר פליטים, לא לפולין, לא לצ׳כוסלובקיה, ולמה דווקא לישראל?"

בקיץ הזה, סיפר לי, בילה במקום מרגוע, סמוך למוסקבה, ביחד עם "החבר ירשוב", וזה האחרון דיבר וסיפר הרבה בשבחה של ישראל, ועל "המאמצים והנסיונות המעניינים מאוד הנעשים בארץ". התעניין מאוד על רמת החיים של הערבים במדינות השכנות. מסרתי לו פרטים על שכר העבודה הירוד של הפועל החקלאי והתעשייתי הערבי, על הניצול, על חוסר התנאים הסוציאליים, על התחלואים הפושים באוכלוסיה, על התרבות הירודה, ולעומת זאת, על בעלי האחוזות הגדולות ועל עושרם המופלג.

הוא העיר שיש לו הרושם שארצות־הברית אמנם רוצות בקיום מדינת ישראל, אבל לא רוצות במדינה חזקה.

בערך זו היתה השיחה, באווירה לבבית מאוד, ושל סקרנות מצדו, והדיבור נמשך כשעה. אני חושב שתהיינה לי הזדמנויות להמשיך.

בינתיים אבקש אם יש לכם בצרפתית או באנגלית, אבל יותר טוב בצרפתית, ספרות על הקיבוצים, על משקם, על סידוריהם, הואילו נא לשלוח לי, בשבילו.

שלום וברכה,

עמיר

431

מ. שרת אל ו. איתן
M. Sharett to W. Eytan

מברק מוצפן Coded Tel. X804. התקבל: Recd: 25.11
נוסח יוצא: Outg.: 93.01/2202/4

New York, 24 November 1949

Tuesday Boisanger came sound us our real attitude re Conciliation Commission future. Gave him plainly three reasons why further conciliation against

our interests: (1) While it's on – Arabs having it both ways, viz. refuse to talk to us yet pretend negotiating indirectly; why should we let them get away and escape condemnation? (2) Conciliation Commission course welding Arabs together may been unavoidable but resulted deadlock which will persist. (3) Lack progress likely lead Conciliation Commission to mediation which by logic situation will drive it seek mid course entailing unilateral concessions our part, again why should we etc. Boisanger very meek and defensive, volunteered statement Schuman uninsists continuation far as France concerned. This seemed reflect Fischer's dig at B[oisanger] in talk with Sch[uman][1] which apparently went home. B[oisanger] argued Conciliation Commission might still prove useful, if wound up what would be fate peace? We replied peace might be accelerated when Arabs faced choice negotiate or bear odium but graciously conceded Conciliation Commission needn't dissolve yet, preferable should lay off few months, give chance direct parleys. Described whole process as long-drawn-out trial–error gropings for peace. B[oisanger] sought, received, permission communicate colleagues. At end disclosed Conciliation Commission intention go recess, reconvene January Geneva or Istanbul, asked whether would sent representative. Replied January too early, if Conciliation Commission survives [General] Assembly and we invited would send representative, prefer Geneva.

Hour later Abba [Eban], Arthur [Lourie], self, entertained by Conciliation Commission lunch. Yalçin inquired our reply their note,[2] dismayed my saying after Assembly as leaving them meantime in air, entreated send short pro forma reply enabling them carry on; disclaimed any intention mediate by own proposals as realized would wreck whole affair; they would busy selves minor matters, similar to families and blocked accounts. Self promised consider expediting reply.

In both talks new offer Transjordan[3] unmentioned.

Sharett

432

מ. שרת אל ו. איתן
M. Sharett to W. Eytan

Recd:. 25.11 :התקבל .Coded Tel. X805 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/4 :נוסח יוצא

New York, 24 November 1949

Called on Austin yesterday with Abba [Eban], primarily open way for seeing Vysh[insky]. Operative talk on Jerusalem with Ross. They stick Conciliation

431

1. ראה מס' 439.
2. מס' 414.
3. ראה הערת־עורך, עמ' 636.

Commission report[1] as frame, seem ready disembowel it wholly or part and refill with our content. He stressed: (1) Christian associations unapply merely Holies but entire city; (2) they prefer General Assembly resolution with which we comply to agreement idea; (3) any final outcome must be agreed with us; (4) view short time doubtful whether full-scale resolution feasible but interim decision Holies urgent, We referred Transjordan offer[2] with great reserve, said we ready explore, unsure results but this added reason not rush. Ross agreed. Elath told Hare,[3] who undisclosed already knew, asked if Conciliation Commission informed. Elath said no.

Sharett

433

א. אילת אל ו. איתן
E. Elath to W. Eytan

Recd: 25.11 :התקבל .Coded Tel. W561 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/7 :נוסח יוצא

Washington, 24 November 1949

On my request White House friends active issue Jerusalem. Consultation *Sar* [Foreign Minister] am urging postponement decision view unfavourable conditions General Assembly. Ben Yishai [David Niles] yesterday discussed matter Amitay [Truman], who welcomes postponement to avoid clash either us[1] or Catholics. Unfriendly influential Protestant organizations joined Catholics in growing public campaign for internationalization.

Ben Yishai informed Amitay of Abdallah's peace overtures,[2] stressing failure Palestine Conciliation Commission bring parties together for direct negotiations. According Ben Yishai, Amitay felt ''enthusiastic'' prospect our peace Jordan, saying his objectives Mideast are peace and progress reached by whatever method more practicable.

[. . . . .][3]

Elath

432

1. ראה הערת־עורך, עמ' 461.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 636 והשווה מס' 426.
3. אילת נפגש עם הייר ב־22 בנובמבר. הייר קידם בברכה את המגעים הישירים בין ישראל לירדן. (מברק אל איתן, W559, 22.11.1949, 93.01/2181/7).

433

1. בנוסח הנכנס פוענח: ''U.S.''.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 636 והשווה מס' 426.
3. החלק השני של המברק לא הודפס כאן.

434

י. הרצוג אל מ. שרת (ניו יורק)

J. Herzog to M. Sharett (New York)

Coded Tel. PN152 מברק מוצפן
Inc.: 93.01/2202/4 נוסח נכנס:[1]

Paris, 24 November 1949

Further cable twenty-first[2] through Paris. Had three more meetings Veronese[3] reiterating spirit cable November twelfth,[4] emphasizing: (1) Omission reference *binum* [internationalization] last Papal declaration[5] confirms our conviction his readiness consider alternative Vergani's interview [*Christian Science*][6] *Monitor*. (2) You liable under pressure backstairs U.N.O. negotiations yield accepted altruistic spiritual policy their favour *vis-à-vis* religion, national influences and intercommunal balance. (3) Thus basis cooperation established past year may be shattered. (4) Therefore suggest they instigate Catholic contact directly with you for good atmosphere eve debate, or authorize I cable you they prepared alternative to *binum*. After three days, Veronese replied yesterday, Vatican requests convey officially, secretly, Israeli Government: "deeply appreciate your line till now, hope you will continue". He added Herzog representations received most sympathetically but additional contact unfeasible, (a) out of respect U.N.O., (b) time insufficient attain results before debate, (c) if unsuccessful, liable affect talks later, (d) anyway nothing definite expected from U.N.O. this session. (5) Their refusal talks merely. (6) Contact in America difficult light complexity interests there and possibility leakage, therefore, preferable (7) appointment new Latin Patriarch[7] after seat's vacancy demonstration Vatican acknowledgement progress normalcy situation. (8) U.S.A. Catholic bishops' declaration Monday for full *binum*[8] routine, nonpolitical, made without authority Vatican. (9) American Catholic attitude as expressed latter declaration enlightens further inadvisability contact in U.S.A. (10) Veronese able continue

434

1. הנוסח היוצא לא נמצא. בנוסח הנכנס נכנסו שיבושים אחדים בפיענוח: הוא הודפס להלן כלשונו.
2. לא נמצא.
3. ויטורינו ורונזה, עורך־דין ובנקאי איטלקי. היה פעיל בחוגים כנסייתיים קתוליים ברומא וכיהן כנשיא האגודה הקתולית Azione Cattolica.
4. לא נמצא.
5. ב־10 בנובמבר 1949 יצא האפיפיור בקריאה אל העולם הנוצרי לפתוח ב"מסע צלב של תפילה" למען ירושלים והמקומות הקדושים. הוא הביע תקווה לכינון הסדר של קבע בארץ־ישראל, אך לא הזכיר מפורשות את תכנית הבינאום.
6. השווה מס' 314, סעיף 1.
7. ב־21 בנובמבר מינה האפיפיור את האב אלברטו גורי, ראש מסדר הפרנציסקנים בארץ־ישראל, לכהונת הפטריארך הלטיני של ירושלים.
8. ככל הנראה הכוונה להצהרה מיום שישי, 18 בנובמבר, בה קראו ראשי הכנסיה הקתולית בארצות־הברית לכינון משטר בינלאומי אפקטיבי בירושלים ומתחו ביקורת על תכנית ירושלים של ועדת הפיוס.

contact with me present basis without necessity renew authority. Earlier Veronese mentioned: (1) End present session time for reconsideration refusal direct talks. (2) Catholic journal *Il Quotidiano's* interpretation that last Papal declaration without official inspiration. (3) Discounted Spellman as party possible talks. I asked yesterday whether could advise you ultimate agreement Jerusalem feasible. He replied: no such inference from facts in his replies, but possibly their spirit confirms. He objected transmission official message direct from Vatican owing possibility leakage influence U.N.O. deliberations and we may assume anti-*binum* groups greatly strengthened. Also Vatican generally obligated caution view possibility our unfavourable reaction. We uncertain whether clear suggestion rift with Spellman real, tactical, prepare retreat event their defeat U.N.O., but double doubts obligate discretion ensure no leakage by conveying only to most trusted persons so as not affect future relations. Fanatic journal *Fides* published last week statement reference Holy Year containing attack Israel but *Osservatore Romano's* repetition anti-Israel passages. Reminded Veronese undertaking cease propaganda, warning consequences. He nodded approval. Veronese pledged fullest personal efforts advancement cooperation view ultimate diplomatic relations. I operated with full Ginossar agreement.

Herzog

435

א. אבן אל ו. איתן
A. Eban to W. Eytan

Telegram UN01 מברק
Inc.: 130.09/2328/7 :נוסח נכנס

New York, 26 November 1949

Genuine parliamentary deadlock now created,[1] main factors: (1) Strong camp against Conciliation Commission Plan as insufficiently internationalist but without its own specific proposals. Many of these, especially Latins, having spoken with great vehemence may now change attitude. (2) Strong Anglo-American camp against any plan involving attempt liquidate our or Transjordan position. (3) Influential group India, Netherlands, Canada, Scandinavians, looking for solution by Israel–Transjordan agreement plus arrangement Holies. (4) Outright *antibinumists* [anti-internationalizationists] Israel, Yugoslavia, Chile, Iraq. After twenty more speeches in General Debate sub-committee formable probably as follows: Israel, Iraq, Uruguay, Canada,

435
1. המדובר בוויכוח הכללי בחלק הראשון של דיוני הוועדה המדינית המיוחדת. ראה הערת־עורך, עמ' 638–639.

Netherlands, India, Denmark, Australia, Bolivia, Poland, Lebanon.[2] Likeliest result appears postponement, though unpredictable yet under what principles or conditions. Must be prepared many surprises.

Interesting developments today. (1) Mulki dealt heaviest blow *binum* [internationalization] yet revealing Arab division first time. (2) India, Pakistan, both showed influence this position. (3) French statement unsupporting any plan unclearly implementable which interpreted quasi retreat from previous position. Am speaking General Debate Monday afternoon.[3]

Eban

436

ו. איתן אל א. אילת (ואשינגטון)
W. Eytan to E. Elath (Washington)

Coded Tel. IW314 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2308/4 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 27 November 1949

Persian decision expel Iraqis, i.e. Iraqi Jews, from Teheran confirmed but not clear whether this means expulsion from Persia. In any case desirable you ask Persian Ambassador Washington transmit Teheran our willingness take these Jews to Israel and our hope they won't be sent back to Iraq.

For your information American Embassy Teheran trying secure revocation decree. Have asked Ford cable McDonald Istanbul where Ambassador Teheran also present.[1]

Eytan

2. ועדת המשנה הורכבה לבסוף משבע־עשרה מדינות: דנמרק, בוליוויה ופולין לא השתתפו בוועדה. היא כללה מלבד המדינות הנזכרות במברק גם את קובה, מצרים, אל־סלוודור, יוון, מקסיקו, פרו, שוודיה, ברית־המועצות ואוקראינה.

3. 28 בנובמבר. אבן דיבר ב־29 בנובמבר. ראה נוסח הנאום בתיק 130.02/2443/4, וכן *GAOR, 4th Sess., AHPC*, 49th meeting, pp. 293-300.

436

1. באותם ימים התקיימה בקושטא ועידה של ראשי הנציגויות האמריקאיות במזרח התיכון – ראה מס׳ 460.

437

ג. אבנר אל ד. לוין[1] (וינה)

G. Avner to D. Lewin (Vienna)

העתק: 130.02/2411/10

תל אביב, ו׳ בכסלו תש״י
27 בנובמבר 1949

דניאל היקר,

הנידון: יחסי ישראל–אוסטריה

אני מזמן חייב לך תשובה על מכתבך הארוך והמעניין מיום 24 באוקטובר.[2] רציתי לכתוב לך מכתב ארוך ושקול, ועד כה לא הספקתי. אקווה שלא יפריעוני ברגעים הקרובים על־מנת שאוכל להעלות רעיונותי על הנייר. אגב, אני עוד חייב לך תודה על כרטיס ראש־השנה שלך ועל ברכותיך שאני מחזיר, כתמיד.

בכל הדיונים שלנו בשאלה זו הוסכם שאין יחסינו עם אוסטריה משתווים לא עם יחסינו עם גרמניה מצד אחד ולא עם יחסינו עם מרבית האומות אשר הכירו בנו מצד שני. לגבי גרמניה נמשיך לנקוט ביחס רשמי של חוסר כל יחסים דיפלומטיים או קונסולריים. את הקונסוליה במינכן נסגור בחודשים הקרובים. את קצין העלייה של משרד העלייה נשאיר בברלין לזמן מה מאחר שיש לו כיום גישה לכל האיזורים, ואפשרות הוצאת יהודים דרך האיזור המזרחי – ולכך חשיבות רבה בקשר לבעיית העלייה מן המזרח. האיש גם איננו מופיע בשם משרד החוץ אלא למעשה בשם הסוכנות היהודית. בשטח המסחרי־הכספי יהיו אולי יחסי מעשה אך לא יחסי ממשלה. פירושו של דבר שנטפל בעניין הפיצויים לאזרחי ישראל אשר רכושם נלקח מהם שם וגם בעניין הרכוש אשר אין לו יורשים. הפעולה הזאת תיעשה לא על־ידי הממשלה, אלא על־ידי גוף של יהודי גרמניה לשעבר, בתמיכת הארגונים היהודיים הבינלאומיים ובתמיכה עקיפה של ממשלת ישראל. הממשלה לא תיכנס לכל משא־ומתן משפטי או כלכלי עם איזה־שהוא גוף גרמני (עם שלטונות הכיבוש כן). כאשר העניין יגיע לסטדיה של העברת כספים בצורת סחורות או בצורות אחרות – תהיה הסוכנות היהודית אחראית לעניין הזה. אנו קוראים אל יהודי גרמניה לעזוב את הארץ ולעלות – וכאשר תיסגר הקונסוליה נמנה אולי קצין עלייה מקומי אך בדרך כלל נעזוב אותם לנפשם, מבלי להתעניין בהם עוד. במידה שממשלת גרמניה המערבית תציע לנו הצעות כספיות לפיצויים – נורה לסוכנות לממש אותם מבלי להיכנס לכל יחסים ממשלתיים. הכסף נחוץ כאן.

אין אנו הולכים עד־כדי־כך באשר לאוסטריה. אולם אין אוסטריה מבחינת מדינה ידידותית כמו למשל דנמרק, הלווציה או קוסטה־ריקה. היחסים, במידה שאפשר

437

1. דניאל (קורט) לוין, סגן קונסול וקצין עלייה של ישראל בווינה.
2. בתיק 130.10/2533/22.

להגדיר אותם באופן כללי, צריכים להיות עוד יותר קרירים מאשר עם מדינה דרום־אמריקאית רחוקה, [. . . . .][3] היחסים צריכים להיות גם יותר קרירים מאשר למשל עם יוון, אשר היא היום היחידה במערב אירופה (מבחינה פוליטית) שנוקטת בקו די עוין כלפי כל הבעיות המעשיות והמדיניות שלנו. יש לה קשר התחייבותי עם המדינות הערביות ואנו מציינים בפומבי שהיחסים אינם ידידותיים. בכל־זאת, יש קשר דיפלומטי ויחסים אישיים כאן, בלייק־סאכסס וכו׳. גם עד דרגה זו אין להגיע עם האוסטרים.

אין זאת אומרת שאנו מתעלמים מזה שאוסטריה היא גוף בינלאומי קיים ומוכר. בכל־זאת מותר לנו להקפיא את היחסים אתם במינימום ובקרירות. אין אנו מקבלים בדרך כלל את הסברה הכלולה במכתבך מיום 5 באוקטובר[4] שאוסטריה היא ארץ משוחררת כצ׳כיה ופולין וכד׳. באוסטריה היה קיים נאציזם מקומי חזק וגילוייו האכזריים אין לייחס במאת האחוזים ואפילו לא בשישים אחוז להשפעה מן החוץ. היחסים חייבים לשקף את העובדה שאין אנו יכולים לשכוח את הנאציזם האוסטרי אשר בא לגילוי באופן חופשי לגמרי, ואין אנו יכולים לשכוח שכיום הנאציזם הזה מוצא לו דרך חדשה של התארגנות והשפעה.

אם זאת היא הגדרה כללית, הרי ברור לי שקשה לממש אותה בחיי יום־יום. כשאתה בא לבקש משהו לא תבוא על סיפוקך אם תפגין מיד יחס עוין כלפי הפקיד המטפל בדבר. כל זה ברור, והייתי אומר שיחסים אישיים טובים בינך לבין כמה פקידים אשר אינם עוברים ליחסים פרטיים – ביקורים בבתים במידה רבה וכו׳ – יחסים כאלה ירשו לך להשיג את מבוקשך מבלי לסתור את כל האמור לעיל. אני מתאר לי שאתה נמצא ביחסים אישיים טובים, אך לא חמים מדי, עם הפקידים תוך ידיעתם שאתה ממלא תפקיד בעוד שמדינתך וממשלתך מוכרחה להסתייג. יש למצוא לדבר את הצורה המתאימה המעשית.

כמו בקשר לגרמניה, הרי יש מניעים חזקים נגד קיום הקו הנ״ל בכל מלואו. יש בעיקר עניינים מסחריים, כספיים וכד׳. גם כאן נישא וניתן בדבר פיצויים, אך יכול להיות שנסכים להיכנס למשא־ומתן עם ממשלת אוסטריה – הכול תוך הסברת ההסתייגות המובנת. שוב – אינני חושב שהסברה כנה לסיבות ההסתייגות צריכ[ה] דווקא ליצור ״ברוגז״ ו[לה]כשיל את עצם העניין.

נכנסנו לחוזה מסחרי בגלל נחיצות המכונות והסחורות הנמצא[ות] באוסטריה. אני מקווה שגם במשא־ומתן זה שמרתם על distance ידוע. שוב – אינני חושב שהופעה כזאת היתה מוכרחה להכשיל את המשא־ומתן גופא, אם כי אני מודה בקושי העניין. והריכם יודעים שעשינו את העניין המסחרי גם על־מנת לבלום בצורה זו את העסקים השחורים הנעשים באוסטריה על־ידי ארגונים ואזרחים ישראליים.

זה מביא אותי לעניין אשרות הביקור לאוסטריה. אין זה מתפקידך לעודד ביקורים של אוסטרים כאן כמו שבכלל תפקידך אינו קשירת יחסים מדיניים ותרבותיים חיוביים בין שתי המדינות, כי אין אנו מעוניינים כרגע ביחסים מדיניים ותרבותיים. בעניין המיוחד של אשרות צריך להסביר להם בעת הצורך, שבואם של אוסטרים אינו רצוי מבחינת עצם עתיד היחסים לזמן ארוך, כי דעת הקהל כאן תגיב לרעה. ברור לי שקיים עניין ההדדיות. אם הם לא העלו אותה, ודאי שלך אין להעלות אותה. אולם, יש

3. החלק השני של המשפט לא הודפס כאן.
4. בתיק 93.06/486/4.

להסביר להם לעת־מצוא שאין אנו יכולים לעודד כניסת אוסטרים למדינה כרגע. אין אני אומר שיש להסביר להם זאת בצורה הפגנתית, אלא בעת הצורך. ומאחר שאנשים שלנו כ ן מחפשים אשרות – הרי יש לתמוך רק במקרים המוסמכים והרציניים, כי גם לאנשינו יש להסביר שאין אנו יכולים לעודד את התיירות לאוסטריה. ובמידה שהעניין הוא רציני והאוסטרים מעלים את ההדדיות – הרי יש להסביר להם שעליהם לתקן ועליהם להשתדל לשפר את היחסים, ולכן עליהם לנהוג לפנים משורת הדין בעניין ההדדיות עד אשר נוכל לשנות את המצב אצלנו.

כן הדין לגבי חברת ידידות אוסטריה וישראל. אינך יכול להשתתף בעניין זה כלל מפני שאין הידידות הזו קווה של ממשלת ישראל. אינך יכול גם לעודד אותם. אתה יכול רק להגיד שאתה רואה בזה רצון כן לשיפור היחסים ושכיחת העבר ושתעביר דו"חות לממשלתך על כל פעולה כזאת על־מנת שממשלתך תסיק מזה מסקנות.

כעת מעמד הנציגות: אמנם אתה נציג בעיניהם, אבל למעשה אינך אלא קונסול־משנה ופירושו שאתה עוסק בעניינים המעשיים של שתי המדינות. וכמו תפקידי כלפיך כן תפקידך באוסטריה הוא, פעמים רבות, לעצור בעד התפתחות יחסים בגלל הקו הכללי. הודיעו לנו רשמית מרומא שהם הולכים לבקש את הצירות האיטלקית בתל אביב לקבל פקיד שיטפל בענייני אוסטריה, והורינו את צירנו ברומא להודיע את הסכמתנו היבשה. פירושו – מכתב המודיע שאנו מסכימים לסידור המוצע. אין צורך בכל סֶרֶמוניות נוספות ואין צורך בכל עידוד נוסף בקשר להחלפת נציגים קונסולריים או דיפלומטיים. הסידור המוצע הוא טוב מאחר שהוא מביא לנו איש מוסמך לטפל בעניינים, מבלי שתהיה קונסוליה עצמאית. כי[5] לכך בוודאי לא הגיע הזמן פה בישראל. בזאת אני עונה על מכתבך מיום 14 בנובמבר.[6] כעת כמה מלים על עמדתך כלפי היהודים: נכון שעליך להוות גורם המשפיע בכיוון העלייה. נכון שאתה תמשיך לפעול בשאלות העברת רכוש. נכון גם שיבוא זמן שנראה שאין עוד חומר יהודי באוסטריה העלול להפך לעולים ולחומר חיובי כאן – ואז יהיה יחסך אליהם יחס של שיגרה. אינני חושב שהגיעה העת כעת לקבוע תאריך לשינוי היחס כלפי היהודים. הרי כבר עכשיו בוודאי אינך מפגין יחס של עניין רב כלפי אלה האלמנטים אשר כבר כעת ידועים שהם אבודים מבחינתנו.

נדמה לי שעניתי על כל שאלותיך במידת האפשר. אני מקווה שהדברים מועילים לך מבחינת התוויית הקו. אני מקווה שהדברים בחלק הראשון אינם תאורטיים מדי. אני בטוח שמתוך ידיעת יחסינו הכלליים תוכל להתוות את קו ההתנהגות שלך מבלי לפגוע בעניינים שאתה צריך להשיג אותם במקום.

בברכה,

ג.א.

ג. אבנר

5. במקור בטעות: "כי אם".

6. לוין הודיע על כוונת ממשלת אוסטריה להציע רשמית לישראל לפתוח קונסוליה בתל אביב ב־1 בינואר 1950. (130.10/2533/22).

438

מ. שרת אל א. מואיסיס[1] (אתונה)
M. Sharett to A. Moissis (Athens)

Telegram מברק
Outg.: 93.03/69/15 :נוסח יוצא

[New York], le 28 novembre 1949

Faites représentations suivantes Son Excellence Ministre Affaires Etrangères de ma part:

Premièrement, exprimez profonde satisfaction sur leur acquiescement de s'abstenir sur question internationalisation,[2] chose indiquant compréhension de la complexité du problème et de l'impossibilité d'application du plan Commission Conciliation sans ébranler dangereusement stabilité et équilibre achevés après tant de souffrances.

Deuxièmement, exprimez espoir ferme qu'une étude plus approfondie du sujet les amènera à appuyer notre position qui constitue selon notre conviction absolue seul moyen constructif d'harmoniser droits inaliénables de la population juive les exigences impératives de la vie quotidienne de la ville et les hauts intérêts du monde chrétien y compris église grecque orthodoxe aux Lieux Saints et établissements religieux.

Troisièmement, soulignez scission dans le front arabe s'analysant comme suit: les Etats ne possédant aucune emprise sur Jérusalem et ses Lieux Saints offrent la ville entière aux Nations Unies tandis que celui qui domine Lieux Saints principaux désire les accaparer totalement.

Quatrièmement, remarquez différence essentielle dans l'attitude du gouvernement Israël et gouvernement Jourdain envers les droits chrétiens: tandis que nous qui dans la ville moderne ne contrôlons qu'un nombre minime de sanctuaires secondaires sommes prêts les plaçer sous surveillance internationale directe des Nations Unies, celui qui domine les sanctuaires principaux de chrétienté ainsi que tous les patriarcats n'est pas prêt à accorder aucune influence aux Nations Unies dans la surveillance des Lieux Saints et demande au monde chrétien de donner sans réserve confiance au règne musulman.

Cinquièmement, expliquez que le soutien ferme et actif de notre position est seul moyen d'obtenir au moins le même arrangement du gouvernement de Jordanie concernant la Vieille Ville si l'internationalisation complète de cette concentration de sanctuaires s'avèrera impossible.

438

1. אשר מואיסיס, קונסול כבוד של ישראל באתונה.
2. בדיוני הוועדה המדינית המיוחדת (ראה הערת־עורך, עמ' 638–639).

Sixièmement, renouvelez assurance notre désir sincère à donner toute satisfaction possible aux intérêts légitimes de l'église grecque orthodoxe à Jérusalem et ailleurs en Israël.

Septièmement, transmettez ma très haute considération personnelle à Son Excellence.

Sharett

439

לשכת שר החוץ: ידיעות לחברי ממשלה

Bureau of the Minister of Foreign Affairs: Information for Members of the Cabinet

130.02/2411/7

תל אביב, ח׳ בכסלו תש״י
29 בנובמבר 1949

סודי

בין ישראל לרומניה

סגן שר החוץ הרומני הזמין אליו את ציר ישראל בבוקארשט, מר ראובן, ומסר לו בעל־פה מחאה על הפגיעה בשרת החוץ הרומנית, שהיתה כלולה בדברי ראש ממשלת ישראל בנאומו הפומבי בתל אביב ביום 28 באוקטובר 1949.[1]

סגן שר החוץ הרומני ביקש את מר ראובן להעביר את המחאה לממשלתו ולהמציא את תשובתה הרשמית של ממשלת ישראל.

באותה הפגישה הודיע סגן שר החוץ הרומני לציר ישראל שממשלתו רואה את עניין העלייה כדבר פנימי של רומניה ושהיא לא תנהל משא־ומתן בדבר עלייה עם נציגיה של מדינת ישראל.

בזה נוסח התשובה של ממשלת ישראל למחאה הנ״ל. התשובה תימסר לממשלת רומניה על־ידי ציר ישראל בבוקארשט.[2]

שר החוץ של מדינת ישראל רשם לפניו רשום היטב את אשר נמסר ביום 5 בנובמבר 1949 על־ידי תת־מזכיר המדינה של הרפובליקה העממית הרומנית לציר ישראל בבוקארשט והרי הוא מתכבד להשיב כדלהלן:

(1) בנאומו של ראש ממשלת ישראל, אשר כלפיו מכוונת מחאת הממשלה הרומנית, לא נזכרו לא זו האחרונה ולא אחד מחבריה. לא היתה כאן כל מגמה לפגוע בכבוד הממשלה הרומנית ואם חשה זו כי אליה נתכוונו הדברים לא יוכל שר החוץ הישראלי אלא להביע את צערו.

(2) אשר להאשמה כי הפגנה מסוימת, שנתקיימה לפני הצירות הרומנית בתל אביב, כאילו אורגנה על־ידי הרשויות הישראליות, הרי שר החוץ של ישראל רואה חובה לעצמו לציין האשמה זו כהפתעה גמורה והוא דוחה אותה החלטית. לפי הידיעות

439

1. ראה מס׳ 393 והערה 1 שם.
2. ראה מס׳ 456.

שהגיעו אליו בדרך העיתונות היו המפגינים הורים היושבים בישראל אשר נבצר מהם להשיג מהרשויות הרומניות את ההרשאה להביא את ילדיהם לארץ הזאת.
שר החוץ של ישראל נוטל הזדמנות זו להביע את סיפוקו העמוק מהעובדה, כי לפי ידיעות שהגיעוהו לאחרונה חלה בזמן האחרון הקלה בהגבלות שהיו מוטלות על הגירה מרומניה ביחס להוריהם וילדיהם של תושבים בישראל. עם זאת עליו להוסיף, כי הנהנים מהקלה זו ברובם באים בימים, בעוד שלא ניתנה כל הקלה למרביתם של היהודים הרוצים לבוא ולהתיישב בישראל ואשר ארץ זו זקוקה להם במיוחד. במלים אחרות, הקלה זו לא תוכל להיחשב כפתרון הולם לבעיה.

(3) המקרה המצער, שנתרחש ב״טרנסילבניה״,[3] כבר היה לנושא של חליפת דברים ואין מה להוסיף בעניין זה.

(4) מאידך, על שר החוץ של ישראל להדגיש כי העמדה של הממשלה והעיתונות הרומנית לא תוכל להיחשב כראייה לידידות או אף לאדיבות מקובלת. איגרת, ששוג־רה על־ידו ב־11 במארס 1949[4] אל שרת החוץ הרומנית נשארה ללא מענה. ההבטחות המפורשות שניתנו על־ידי נציגי הממשלה הרומנית לנציגי ישראל בדבר עליית יהודים לישראל, ובמיוחד בדבר הצעירים שזה מכבר הכשירו את עצמם להתיישבות בארץ הזאת, לא קויימו.
התנועה הציונית, ממנה יונקת מדינת ישראל את עצם קיומה, היתה מטרה לרדיפות רשמיות ולמסע השמצה.
העיתונות הרומנית – אשר אין לפקפק בפיקוח הממשלה עליה – מצטיינת באיבה גלויה בהצגתה את המתרחש בישראל: העיתונות מסווה בפני קוראיה את ההישגים של ממשלת ישראל, מגזימה במתכוון את הקשיים והסיבוכים שהיא נתקלת בהם, נותנת תמונה מעוותת לגמרי ממדיניותה החיצונית ואינה חדלה מלהשמיץ – במאמר ובציור – את ראש הממשלה הזאת ואת חבריה.
שר החוץ של ישראל אינו יכול אלא להביע את חרדתו העמוקה לתוצאות הממאירות שנוהג זה עלול להמיט על היחסים הרומנים–ישראלים.

(5) שר החוץ של ישראל רואה חובה לעצמו להביע את האכזבה המיוחדת שגרמה לו הודעת ציר ישראל בבוקארשט על סירוב הממשלה הרומנית לנהל משא־ומתן או כל דיונים שהם עם ממשלת ישראל בדבר עליית יהודים לישראל. לא ייתכן שהממשלה הרומנית לא תדע איזה מקום מרכזי תופסת העלייה היהודית בתוך מסכת העניינים של מדינת ישראל ואיזה תפקיד מכריע ממלאת בעיה זאת ביחסים הדיפלומטיים שבין ישראל לבין יתר הדמוקרטיות העממיות. בווארשה, פראג, בודאפשט וסופיה התנהלו כל השיחות בדבר העלייה ונקבעו כל הסידורים הקשורים אליה באמצעות נציגי ישראל.
ללא הסדר המניח את הדעת של בעיית העלייה יישארו היחסים הדיפלומטיים בין רומניה וישראל מרוקנים מתוכנם החיוני ביותר. עמדתה הנוכחית של הממשלה הרומנית לא תוכל להיחשב בעיני ממשלת ישראל כהולמת את הידידות שהיא מתאווה לראותה ביחסים בין שתי המדינות.
שר החוץ מסיים, אפוא, בהבעת התקווה כי הממשלה הרומנית תואיל לשוב ולבחון את בעיית העלייה כמו־כן את יחסיה עם ממשלת ישראל בעניין זה.

3. ראה מס׳ 393, הערה 3.
4. ראה כרך 2, מס׳ 433 ו־450.

להלן דו״ח מאת מר מ. פישר, ציר ישראל בצרפת:[5]

נתקבלתי על־ידי מ. שומאן ב־15 בנובמבר. אמרתי לו שבאתי במטרה לקבל אינפורמציה על העמדה הצרפתית בשאלת ירושלים כדי שאוכל למסור דו״ח לממשלתי.

תחילה נתגלגלה השיחה על תכנית הוועדה המפשרת.[6] חזית ההתקפה שלי נמצאה מקוצצת במקצת על־ידי עובדת פרסום ההסבר בלייק־סאכסס על־ידי הוועדה ב־14 בנובמבר.[7] ריכזתי את ביקורתי על נקודות אחרות זולת שאלת הריבונות. כאשר הזכרתי את הסמכויות הרחבות מדי והפסקניות מדי לנציג האו״ם ולבית־הדין המעורב, הדגשתי שמתוך עצם העניין בשמירת המקומות הקדושים היתה תכנית הוועדה המפשרת צריכה להימנע מלעסוק בבעיות אחרות, כמו למשל סמכויותיהם של בתי־הדין לפסוק בתביעות משפטיות בין יהודים לערבים.

יש לי הרושם שמר שומאן יוותר בנקל על נקודות אלה בתכנית הוועדה.

השיחה היתה ערה יותר כאשר נגענו בהגבלת עלייתם של יהודים לירושלים והתיישבם בה. אמרתי ברורות שבשום פנים לא נוכל לקבל כל סעיף מעין זה. כאשר אמר לי מר שומאן כי אינו מבקש תשובה מידית, כי הוא חושב לא על התחייבויות כפויות כי אם על מצע מוסכם דרך חירות, השבתי לו כי אני מוסמך לתת לו תשובה מידית, בהתאם לרגשות העממיים החזקים ביותר בישראל, דהיינו תשובה שלילית בהחלט. קיבלתי את הרושם כי מר שומאן הבין את כל תוקפה של התנגדותנו והוא הוסיף כי השקפותיו בשאלה זו הנן אישיות לגמרי, כי הוא חשב פשוט שצריך למנוע בעד ריכוז בשני חלקי העיר של שני מחנות גדולים העלולים לשוב ולהחיות את הסכסוך בירושלים.

מר שומאן הדגיש במפורש כי הוא עומד איתן על דעתו שהכרח למצוא פתרון מעשי שלא יפגע במאומה בריבונות של שתי המדינות האוחזות בעיר. כן אמר כי הוא עומד בהתנגדותו לכל פתרון כפוי. מה שדרוש הוא התחייבות במסגרת של חוזה (engagement contractuel – ועל ביטוי זה חזר פעמים רבות), ששני הצדדים נתנו לה את הסכמתם דרך חירות.

5. ראה פישר אל אבנר, 16.11.1949, 130.10/2550/7.

6. ראה הערת־עורך, עמ׳ 461.

7. בעקבות ביקורת שנמתחה בעצרת הכללית על תכנית הבינאום של ועדת הפיוס פרסמה הוועדה הודעת הסבר לתכנית. הוועדה הכחישה את הטענה שהתכנית תביא להפרדה מדינית של ירושלים משלטון הממשלות של שאר שטחי ארץ־ישראל והבהירה כי כל הסמכויות הרגילות תישמרנה בידי הממשלות השליטות פרט לאמצעים מוגבלים שיינקטו להגנת האינטרסים של הציבור הבינלאומי בעיר. הוועדה תיארה כאי־הבנה את האשמה שתכניתה מנוגדת לעקרונות הדמוקרטיה משום שהיא מנסה לכפות על ירושלים שלטון מסוים בניגוד לרצון תושביה והבהירה כי תושבי העיר יהיו אכן חופשיים לבחור ״בממשלותיהם המוניציפליות״ בכל אחד מחלקי העיר. ראה מסמך או״ם A/973/Add.1, 12 November 1949, ב־15–16 .GAOR, 4th Sess., AHPC, Annex I, pp, וכן בתיק 130.02/2443/4.

"הממשלה הצרפתית עדיין לא נקטה עמדה ביחס לתכנית הוועדה המפשרת. צרפת מעיינת בהתפתחות המצב בתשומת־לב רבה. בהחלטתה תסתמך על העקרונות שהצג־תי בהכרזתי בלייק־סאכסס,[8] אשר כל מלה בה שקלתי שקול היטב, ושהיא עד היום הנוסח הרשמי הצרפתי היחיד על שאלה זו."

שחתי למר שומאן על אמנה שתבטיח את האינטרסים של המקומות הקדושים ואשר יחתמו עליה מדינות רבות ככל האפשר.[9] מר שומאן השיב כי רעיון זה נראה לו, אלא שאמנה כזאת צריכה להיעשות בהסכמת האו"ם.

אחרי־כן דיברנו באריכות־מה על שאלת הוואטיקן והאינטרסים הקתוליים. מצאתי כי מר שומאן יודע על היסוסי הוואטיקן על־בוריים. הוא ראה את החשמן טיסראן. נוסח הצהרתו של מונסיניור ורגאני לכתב ה"קריסטשן סיינס מוניטור"[10] עניין אותו ביותר והוא העיר שאם ניתנה הצהרה כזאת הרי השראתה באה מרומא.

כן ידע מר שומן היטב את רגשותיו של מונסיניור מקמהון כלפי צרפת ואת עמדת הכנסייה האורתודוקסית.

תוך כדי השיחה היתה לי ההזדמנות לומר כי הצורה בה הוגשה תכנית הוועדה המפשרת היה בה כדי להכתימה כליל בעיני דעת הקהל הישראלית. רמזתי כי התלהבו־תו היתרה של מר בואסנג'ה, היונקת בלי ספק מתשוקתו לשרת את צרפת, לא יכלה אלא לפגוע בפרסטיג' הצרפתי.

מר שומאן הוסיף לבסוף, כי מה שדרוש זהו מעמד מיוחד למקומות הקדושים שיוסכם עליו בין הצדדים הנוגעים בדבר (שאלתיו אם הוא חושב על סידור בדומה לזה של מתקני האו"ם בלייק־סאכסס והוא קיבל דברים אלה). "רצוננו בהתחייבות המניחה את הדעת שתקבל על עצמה ממשלתך אשר בה אנו רוצים לתת את אמוננו."

שאלת מעמדה של העיר העתיקה לא הועלתה אף לרגע ואני נמנעתי מלרמוז לכך, בהתאם להוראות שניתנו מהקריה בתשובה לתזכירו של א. אבן.[11]

בסיום בקשני מר שומאן למסור את הבעת רגשותיו הידידותיים מאוד למר שרת.

440

ג. אבנר אל מ. פישר (פאריס)
G. Avner to M. Fischer (Paris)

מקור: 93.02/172/9

תל אביב, ח' בכסלו תש"י
29 בנובמבר 1949

הנידון: שיחות צרפת־ישראל בדבר שיתוף־פעולה

על עניין זה דובר אתך כאשר מר שילוח היה בפאריס, ורק כעת אני מספיק לכתוב לך את תולדות העניין. בזמן הרעש בדבר איחוד סוריה–עיראק והידיעות מאליהו אילת

8. ראה *GAOR, 4th Sess., Plenary*, 225th Meeting, 23 September 1949, pp. 29–32.
9. פישר רמז להצעת ההחלטה הישראלית בנושא ירושלים, ראה נספח ד.
10. ראה מס' 314.
11. ראה מס' 337 והערה 1 שם ומס' 333, הערה 4.

וממך בדבר שיחות עם הצרפתים על ענייני המזרח התיכון – דרש שר החוץ שתיעשה עבודה רצינית בנושא זה על־מנת להגיע למסקנות מוסמכות בנידון זה. לפיכך, זימנתי את מר ששון, מר דיבון ומר ארזי לישיבה והבאתי לפניהם סקירה על יחסי צרפת–ישראל ועל הגורמים הפועלים לטובת שיתוף־פעולה ופעולה מקבילה במזרח התיכון בזירה המדינית הבינלאומית. סקירתי נתקבלה בדרך כלל והחברים הוסיפו כהנה וכהנה. על־יסוד כל זה ניסח מר ששון את המסמך שהביא לך מר שילוח, הנקרא "הצעת בסיס לשיחות עם צרפת", והנושא את התאריך 15 בנובמבר.[1] התכנית היתה שיהיה דיון בין מר ששון, מר שילוח ואנוכי על המסמך הזה, ואז הוא יועבר לשר החוץ על־מנת שהוא יתן את דעתו; ואחר־כך הוא יועבר אליך על־מנת שתוסיף אתה את שלך ולפיכך נפעל. אולם, יצא ששר החוץ צריך היה לעזוב את הארץ והוא דרש שהמסמך יהיה בידיו בלי דיונים מוקדמים. בדרך לפאריס הוא דן עליו עם מר שילוח, הכניס בו שינויים מסוימים (עד כמה ששמעתי בלתי־יסודיים), והעביר אותו אליך.

כעת אנו מחכים להערותיך למסמך הזה.

מר שילוח סיפר לי שאתה אמרת לו שלמעשה היו כבר שיחות בינך ובין הצרפתים ושהתפלאת מדוע באה היוזמה החדשה הזאת. היוזמה מצד שר החוץ באה על־מנת שנבהיר לעצמנו פעם אחת איפה בדיוק נמצאות אפשרויות הפעולה המשותפת ומה בדיוק אנו חפצים להשיג, ומה בדיוק אנו מוכנים לתת. נדמה לי שאינך יכול אלא לברך יוזמה כזאת. אני מקווה לקבל ממך בהקדם את הערותיך על המסמך. נוסף לזה, אני מקווה לקבל את הצעותיך כיצד להתקדם בעניין. לפי מה שחשבנו כאן הרי חפצנו לייפות את כוחך לגשת לצרפתים בהצעה לשיחות מקיפות אשר בהן המסמך שלנו ישמש בסיס. אני מקווה שנתקדם בצורה זו ושלא תסתכל רעות על הנסיון הצנוע הזה של צעד אחד וראשון בכיוון תכנון הפעולה המדינית.

אני מהסס אם עלי להעביר לך את תוכן הסקירה אשר שימשה יסוד לדיונים שלנו ויסוד למסמך הנמצא בידינו. אתה מכיר יותר טוב ממני את המגמות לשיתוף־פעולה בינינו לבין הצרפתים בשטח המזרח־תיכוני ואינני רוצה לומר לך דברים שהם בבחינת טבע שני לך. ברור שהעיקרון הכללי הוא ששתי המדינות, מתוך סיבות אחרות ואינטרסים אחרים, לוחמות בשלושה דברים:

(א) בהשתלטות מדינה ערבית אחת או גוש של מדינות על חברתה והפרת הסטטוס־קוו המדיני והצבאי,

(ב) בהשפעה חיצונית (קרי בריטניה) הפועלת בכיוון (א) על־ידי תמיכה פוליטית וצבאית,

(ג) בהשפעה פן־איסלמית החפצה לדחוק ולחנוק כל אלמנט בלתי־מוסלמי.

שנינו מעוניינים בשמירת הסטטוס־קוו מבחינה מדינית וצבאית. מר ששון הרחיק לכת וקבע שמתוך שיקולים אלה אנו ממש מעוניינים שצרפת תחזור אפילו להשפעה הצבאית בלוואנט ונוכל לזכות באהדתם על־ידי גילוי אהדה כזאת. העקרונות האלה פותחים שטח רחב של שיתוף־פעולה.

נדמה לי שהבעיה הירושלמית היא חולפת ובמידה שהצרפתים יראו שתכניות מרחיקות לכת לא תצלחנה למעשה ואין להן אפשרות ביצוע (ראה נאומיהם האחרונים

440

1. ראה מס׳ 413.

בעצרת), ישוכנעו אולי שכדאי להם להציל את מה שניתן להציל ואנחנו נוכל להבטיח תמיכה בנציג או״ם צרפתי אשר יפקח על המקומות הקדושים.

יש כמובן סכנות – לחץ אמריקאי והשתעבדות צרפת למטרות אמריקאיות; נטייה לקיים יחסים טובים עם מדינות ערב על חשבון יחסים עם מדינת ישראל, בפרט לכשיתחזקו היחסים עם מדינות ערב.

בכל־זאת, נדמה לי שכדאי מאוד להיכנס לשיחות רציניות על כל הדברים האלה, באופן רשמי, עם הצרפתים, ולהגיע למשהו.

אני מקווה לשמוע את דעתך גם על עצם העניין וגם על התקדמות בפעולה.

בברכה,

גרשון אבנר

ג. אבנר

441

שיחת א. ששון, ר. שילוח – המלך עבדאללה, סמיר רפאעי[1]
(בשונֶה, ב־27 בנובמבר 1949)

Meeting: E. Sasson, R. Shiloah – King Abdallah, Samir Rifa'i (Shuneh, 27 November 1949)

דין־וחשבון: 93.03/64/2

[תל אביב], 29 בנובמבר 1949

המלך וסמיר אל־ריפאעי הקבילו את פני מר ששון ומר שילוח. פני המלך אורו כשראה את מר ששון ואולם הביע צערו על כך שמר ששון ישתתף בשיחות כבר בשלב זה משום שמוטב היה לו עמד בצד והיה יוצא לפעולה רק כאשר הפוליטיקאים יסתבכו. סמיר חייב את נוכחות מר ששון שיעזור להתגבר על הקשיים.

המלך פתח. הוא רצה בשלום אולם נכנס למלחמה בעל־כורחו. העולם הערבי אינו עושה את המוטל עליו במלחמה ובשלום גם יחד. הערבים הסיתו, ועבדאללה הציל את המצב במלחמה ורוצה להצילו בשלום. שאל את מר ששון מדוע הוא נוסע לאנקרה.[2] מר ששון השיב כי הוא נוסע לאנקרה בשל אכזבתו מהערבים עם התרחקות הסיכויים לשלום. הערבים עצמם הם האחראים לנסיעתו. המלך אמר שהוא שמח שנענינו לפגישה וכי הוא יעזוב עכשיו וסמיר ימשיך.

(לאחר הערתו של המלך החליט מר ששון למעט בדיבור על־מנת שלא ירותק לשיחה ויוכל לצאת ולדבר עם המלך ביחידות, וכן כדי שבאם יהיה איזה משבר לא יהיה מעורב בו ויוכל לנסות להוציא את המצב מהסבך.)

סמיר תיאר בריאליות את מצב עבר־הירדן ומצבנו. הוא מבין שלנו כוח ויכולת לגייס עזרה באמריקה אבל המשימות המוטלות עלינו הן עצומות, ועל אף כל העזרה

441

1. סמיר רפאעי, שר החצר של המלך עבדאללה; כיהן בעבר פעמים אחדות כראש ממשלת ירדן.
2. באותם ימים התמנה ששון לציר ישראל בטורקיה. הוא יצא למקום כהונתו בסוף דצמבר 1949.

הזו לא נוכל להמשיך להיות מוקפים עולם עוין אשר מעולם לא אהב אותנו ושנאתו עוד גברה מחמת כשלונו במלחמה. העולם הערבי מדבר על היפרעות מאתנו. היום הוא חלש אבל מחר עלול להיות חזק, אנו, על־אף העלייה נישאר תמיד מיעוט, לכן האינטרס החיוני של ישראל הוא שיהא שלום. על־אף דברי הערבים, עבר־הירדן מכירה בנו כמציאות ועובדה קיימת. גם האינטרס של עבר־הירדן הוא השלום. אולם כדי שהמלך יוכל לעשות שלום, שלום זה צריך להיות שלום מכובד שאפשר יהיה להצביע עליו בפני העולם הערבי כעל הישג. המלך מוכן לנקוט בדרך עצמאית אבל דרך זו צריכה להיות כזו שלא תוריד את כבודו. על בסיס זה של שלום מכובד הם מוכנים לשיחות. כמו־כן יש לזכור שישנם גורמים חיצוניים שלא תמיד אפשר לדעת אם באמת הם מעוניינים בשלום. לכן מוטב לא לתת לזרים להתערב ולתווך. מציע לחלק את השיחות לשלושה נושאים: (א) הבעיות הפוליטיות שסידורים טריטוריאליים נכללים בהן; (ב) בעיות כלכליות, כולל נהרים, אשלג; (ג) בעיות ערביי ארץ־ישראל: אם יש להחזיר אותם או לאו, לשלם פיצויים וכו׳. – זאת אמר בלי לקבוע עמדה אלא כנושא לדיון בלבד.

נציגינו אמרו שיש לדון גם בבעיית החוזה עם אנגליה ותחולתו. לזאת השיב סמיר שבאופן טבעי יחול החוזה הבריטי על החלק המערבי של עבר־הירדן ברגע שחלק זה יצורף לעבר־הירדן. נציגינו אמרו שזה נושא לדיון ויש לקבוע אותו כסעיף מיוחד. סמיר קיבל זאת.

לגבי הבעיות הטריטוריאליות, המשיך סמיר, הם מעשיים ואינם באים בדרישות שאינן ברות ביצוע, כגון דרישתם המתמדת עד כה ללוד, רמלה ויפו. ייתכן שאפשר להביא את האו״ם לחזור להחלטת ה־29 בנובמבר, אולם הם יודעים שהחלטה זו תהיה בלתי־מעשית. אינם רוצים להקשות על תלמידי הגיאוגרפיה ולכן חושבים על הסדרים יותר הגיוניים. לעומת זאת הכרחי וחיוני לעבר־הירדן המוצא לים, וכדי לא להקשות על המצב אין כוונתם לחיפה אלא לעזה אולם לשם כך הם זקוקים לקשר טריטוריאלי לעזה, זאת אומרת כל הנגב. השטח אינו מיושב ובשבילנו הנגב הוא רק עניין של פרסטיז׳ה אולם מתוך חזון רחוק של השלום, בהתחשב עם העובדה שהנגב הוא רק מדבר שאנו מחזיקים אותו החזקה צבאית בלבד ואין לנו שם אינטרסים כלכליים, הם מבקשים שנתרומם מעל האינטרסים המוגבלים ונסכים להסדר המוצע. באם יש לנו צורך חיוני במוצא לים האדום הם מוכנים לתת לנו איזור חופשי בעקבה תמורת איזור חופשי בחיפה. יתר־על־כן, פרט לעבר־הירדן שואף כל העולם הערבי לנקמה ומוטב שלא יהיה לנו גבול משותף עם מצרים, אלא מוטב שעבר־הירדן תחצוץ בינינו. כל העולם הערבי רואה בהפסקת הרציפות הטריטוריאלית על־ידי הטריז שלנו בנגב פגיעה חמורה באינטרס הערבי. העולם הערבי רואה עצמו כמכסה ברציפות את השטח מקזבלנקה עד אפגניסטן, אם כי סמיר עצמו חושב את מצרים לשייכת יותר לאפריקה. ביטול הטריז הוא ההישג שעמו יוכל המלך להופיע בציבור הערבי. אם נגיע להסדר בעניין זה שאר הבעיות לא תהוונה מכשול לשלום. עניין ירושלים יסתדר על־ידי הסכם בין שני הצדדים. בינאום אין לכוף כששני הצדדים מתנגדים. העניין היסודי הוא הנגב. לנובומייסקי כשבא לטעון לאשלג[3] השיבו כי אין להגיע לידי הסדר קמעא קמעא, פרוטות פרוטות, אלא יש לפתור את הבעיה המרכזית והשאר ממילא ימצא את תיקונו.

3. ראה הערת־עורך, עמ׳ 636.

נציגינו הסבירו כי אין הנגב עניין של פרסטיז'ה וכי אין לזלזל בקרבנות שנתנו והבליטו האינטרס שלנו בנגב. אם כי אנו מוכנים לקבל את ההנחה שמוצא לים חיוני לעבר־הירדן ומוכנים להסכים שיקבלו את עזה, אין הסדר זה יכול להיות מיוסד על ויתורים טריטוריאליים שלנו בנגב, אלא צריך למצוא דרך שתאפשר לעבר־הירדן גישה לעזה מבלתי לפגוע בשליטה הטריטוריאלית שלנו. מהשאלה אם עבר־הירדן השיגה את הסכמת המצרים לוותר על הרצועה סמיר השתמט. (הרושם שנציגינו קיבלו הוא שהיו לעבר־הירדן שיחות עם המצרים בעניין זה אולם כנראה שתנאי המצרים לסיפוח הרצועה לעבר־הירדן הוא שעבר־הירדן תקבל גם את שאר הנגב ועל־ידי כך תהווה מחיצה בין מצרים וישראל. דבר זה מתיישב עם דברי עבד אל־מונעים למר ששון שמטרת מצרים היא שלא יהיה לה גבול משותף עם ישראל ולא איכפת לה אם עבר־הירדן תרוויח בלבד שאנו לא נהיה שכניה של מצרים.)

נציגינו אמרו, שעם כל ידידותנו לעבר־הירדן הרי איננו מוכנים להסתבך עם שכנתנו מצרים ולא נוכל להיות שותפים לעבר־הירדן בסכסוך עם מצרים על רקע צירוף הרצועה לעבר־הירדן. סמיר הגיב ואמר שבלי רציפות, הסדר של מעבר לעזה אינו נראה להם. נציגינו הודיעו שאנו מוכנים להמשיך בשיחות בהכרה בחיוניות המוצא לים אבל אם הדבר מותנה בוויתור טריטוריאלי שלנו אין כאן בסיס לשיחות. אם עבר־הירדן רוצה בהמשך שיחות הרי אנו מציעים לנסח את העמדה כדלהלן: ״שני הצדדים מוכנים להיכנס לשיחות בהכירם בחיוניות המוצא לים עבור ירדניה. שני הצדדים יחפשו נוסחה אשר תאפשר מוצא זה מבלי לפגוע באינטרסים החיוניים של ישראל.״ סמיר הסכים לנוסחה אולם הוסיף שהוא רוצה לומר זאת גלויות שלעת־עתה אינו רואה אפשרות הסדר שאינו מניח רציפות.

על־ידי השלום, טען, ישראל משיגה גושפנקא של מדינה ערבית לשטחים שישראל מחזיקה באיסור ובניגוד להחלטת החלוקה. נציגינו השיבו ואמרו שעוד כמה מדינות ערביות רוצות בשלום עם ישראל. סמיר השיב שהוא יודע רק על אחת אשר תוכל לעשות זאת רק אחרי ההסכם עם עבר־הירדן. נציגינו רמזו שגם מצרים אינה בוחלת בשלום והסבירו לסמיר איזה קרבן גדול לישראל מהווה הכרתה בסיפוח המשולש לעבר־הירדן.

סמיר ציין שאינו יכול להיות אדיש להסדר. לכשייגמר המשא־ומתן ויגיעו להסכם הוא יקבל את השלטון ועליו תוטל הגשמת ההסכם. הוא יצטרך לצאת לפני העם הערבי וללמד סניגוריה על הסכם השלום עם היהודים.

סיסמתו היא איזהו הפוליטיקאי הרואה מכשולים ומצליח להתגבר עליהם.

בשעת הארוחה לא התנהלו שיחות בעניינים מדיניים.

אחרי הארוחה נכנסו שוב סמיר, מר ששון ומר שילוח לחדר־האורחים. נציגינו פתחו בשאלה: מה אמת בידיעות על איחוד סוריה ועיראק וכן מה השקפתם על תוצאות הבחירות בסוריה.[4] סמיר הסביר שסוריה ועבר־הירדן הם חלקים של ארץ אחת ולכן משונה לדבר על צירוף חלק מארץ זו לארץ שלישית. הדרך לאיחוד צריכה להיות עבר־הירדן וסוריה ורק אחר־כך עיראק. על איחוד עיראק וסוריה אמנם מדברים חוגים שונים אך הדבר לא יקום. עבר־הירדן מוקפת שונאים – מצרים וגם עיראק. אשר

4. בבחירות לאסיפה המכוננת בסוריה, שנערכו ב־15 בנובמבר 1949, לא זכתה ברוב אף אחת מן המפלגות המתמודדות. תוצאות הבחירות הגבירו את המבוכה הפנימית בסוריה וסייעו להפיכה הצבאית שאירעה כעבור כחודש ימים (ראה מס' 519, הערה 1).

לבחירות בסוריה הרי הן חסרות ערך ואין ערך לממשלה כל זמן שהצבא שולט. סמיר מנבא ל״התפתחויות״ בסוריה.

נציגינו הביעו הסתייגותם כלפי האיחוד. האיחוד ישנה את שיווי־המשקל במזרח ולא נשלים עם תהפוכות כאלה.

ביחס להמשך השיחות הודיעו נציגינו שהם מוכנים לפגישה הבאה כשעבר־הירדן תודיע על נכונותה. סמיר עמד על כך שיש לקבוע במקום מועד לפגישה שנייה והציע שהפגישה השנייה שוב תהיה בשונֶה אולם הבאות אחריה תיערכנה במקום נוח יותר לשני הצדדים. הפגישה נקבעה ליום ה׳, 1 בדצמבר.[5]

לשאלה אם האמריקאים והאנגלים יודעים על שיחות אלו סמיר השיב בחיוב, אבל הוסיף שהיזמה באה מהמלך.[6]

בשעה 11 בערך נכנס המלך לבקש רשות ללכת לישון ולשאול על המצב. סמיר סקר בקיצור ובדיוק נמרץ את עמדת שני הצדדים. כשאמר למלך שהמשך השיחות נקבע ליום ה׳ נחה דעת המלך. בעמדם יחד כקבוצה, אמר המלך, שאביו איבד את כתרו בגלל דאגתו לארץ־ישראל ולא ביצר עמדתו בחיג׳אז בהסתבכו בבעיית ארץ־ישראל, אולם כשהוגלה לקפריסין איש לא שם אליו לב. אביו טעה ועבדאללה רוצה לתקן ולדאוג לענייניו הפנימיים. כאויביו מנה בתור הראשון את מצרים ואחר־כך עיראק. אין מגמת פניו איחוד העולם הערבי אלא הוא צופה לעבר פאקיסטן, הינדוסטן ואיראן. המלך נפרד תוך התנשקות עם סמיר ולחיצות יד עם נציגינו.

(הרושם של נציגינו שמתוך העמדת עיקר הבעיה על הנגב ניכר שאין עבר־הירדן עושה כאן שירות לעצמה בלבד אלא מאחוריה עומדים האנגלים וזוהי תביעתם.)[7]

442

ו. איתן אל מ. שרת (ניו יורק)
W. Eytan to M. Sharett (New York)

Coded Tel. EY16 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/14 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 30 November 1949

British Counsellor Cairo[1] stated 26th November that passage through Suez and in particulars of oil ships *en route* Israel was subject of recent conversation between Bevin–Amr Pasha.[2] Amr stated Egypt prepared to authorize such passage in return for substantial arms supplies from Britain. Bevin refused to

5. ראה מס׳ 449.
6. השווה מס׳ 424.
7. השווה דיווח על הפגישה שמסר שילוח למיופה הכוח האמריקאי בישראל ב־28 בנובמבר ב־,FRUS 1949, VI, pp. 1516-8.

442
1. דונלד ד. מקלין.
2. עבד אל־פתאח עמר, שגריר מצרים בלונדון.

be party such arrangement and new deadlock ensued. According Counsellor the matter could now no longer be pursued except within framework of general Israel–Arab agreement.

Eytan

443

ד. הורוביץ אל מ. שרת (ניו יורק)
D. Horowitz to M. Sharett (New York)

Coded Tel. Y508 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/14 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 30 November 1949

British refusal negotiations sterling balances nearly certain.[1] Position very precarious bearing on all branches our economy. Understand presently high-level governmental talks British, American, representatives conducted Washington view agreed solution sterling balances stretching and scaling down. Utmost importance and urgency establish contact this conference, official or unofficial channels, explain special character our balances, problems involved. First, balances India, Egypt etc. originate British war expenditure; our balances result transfer Zionist, Jewish, funds in dollars from States to Palestine. Secondly, other countries voluntarily left sterling bloc while we unilaterally excluded, which imposes special obligation on Great Britain honour balances. Thirdly, we deposited dollar income England under trusteeship and as Trust Fund, stress Mandatory relation additional reason honour obligations. Fourthly, size our balances among smallest and always customary financial dealings satisfy small creditors first. Fifthly, British devaluation[2] regard other balances equal to devaluation British funds. For Israel devaluation tantamount already scaling down balances by one third. Sixthly, recent releases to Iraq and other glaring political discrimination spite fact their balances less legitimate. Iraq acquired expenditure British troops maintained prevent Iraq revolt. Seventhly, subsidy to Transjordan while our money unreturned. Eighthly, general condition Israel absorption immigration, financial strain, and withdrawal funds owned by Israel while DP problem solely being solved by Israel, unfair and hostile. Ninthly, other countries such as Iraq, Egypt, obtained partial convertibility into dollars which we never claimed and spite fact we paid dollars don't obtain even sterling. Contact British cautiously and delicately, indicate British property Israel including Refineries far exceeding value sterling balances. Israel may be forced compulsory clearing, stress their interest large British trade Israel in

443

1. ראה מס' 455, סעיף א.
2. ראה מס' 303, הערה 2.

dollars after exhaustion sterling balance. Otherwise complete loss Israel market being geared other sources supply. Your intervention most urgent, cable information, possibilities, your needs connection this affair. This confirmed by Eliezer [Kaplan]. Regards.

Dollek

444

א. מואיסים אל ג. אבנר
A. Moissis to G. Avner

Orig.: 130.10/2537/3 [1]מקור:

Athènes, le 30 novembre 1949

Objet: Problème de Jérusalem et des Lieux-Saints

Comme vous avez été informé par les télégrammes échangés entre le *Misrad Hachutz* [Ministère des Affaires Etrangères] et Mr. Jacob Herzog, directeur du département des Eglises Chrétiennes du Ministère des Religions, ce dernier est arrivé à Athènes le midi du vendredi 25 novembre. Après un échange de vues, nous avons établi un programme d'action auprès de personnalités gouvernementales grecques, pour les faire rapprocher de notre point de vue en ce qui concerne le problème de Jérusalem et des Lieux-Saints.

La position officielle de la Grèce à la veille de l'arrivée du Rabbin Herzog, était la suivante: il y a environ trois mois, le Conseil Politique du Ministère des Affaires Etrangères, composé des directeurs de tous les départements (ambassadeurs et ministres plénipotentiaires) et présidé par Mr. Pipinellis, sous-secrétaire d'Etat aux Affaires Etrangères, avait décidé de se ranger en faveur de l'internationalisation de la ville de Jérusalem tout entière. Cette décision fut prise à l'unanimité, à l'exception de la voix de Mr. Demètre Papas, ex-consul général de Grèce à Jérusalem, postérieurement ministre au Caire et actuellement directeur du département des Eglises et de l'Hellénisme de la Diaspora. Ce dernier s'est opposé à cette décision allégant que la Grèce n'avait aucune raison de se mettre en opposition aux revendications territoriales de l'Etat d'Israël et qu'elle devait se contenter d'exiger et obtenir la sauvegarde des privilèges de l'Eglise Grecque Orthodoxe sur les Lieux-Saints et les autres institutions ecclésiastiques orthodoxes. Mes informations particulières incontestables et authentiques ajoutent que Mr. Papas, ne désirant et ne pouvant mettre en exécution la décision de la majorité qui lui incombait, a prié le Conseil de transmettre le dossier entre les mains de Monsieur Stephanou, directeur du département du Moyen Orient. Nous devrions donc entreprendre avec Mr. Herzog la lourde tâche de renverser une politique bien tracée et établie.

444

1. שיבושים לשוניים בצרפת־ית שהודפסו במקור תוקנו בהדפסה שלפנינו מבלי לציינם במיוחד.

Tout d'abord nous avons eu un entretien privé avec Mr. Papas à qui le Rabbin Herzog a exposé la thèse d'Israël avec laquelle Mr. Papas s'est trouvé parfaitement d'accord.

En même temps j'ai demandé et obtenu pour le lendemain, samedi [26][2] novembre, une audience auprès de Mr. Tsaldaris, ministre des Affaires Etrangères, qui a eu lieu à 11 h. 30 au Ministère des Affaires Etrangères et qui a duré une demi-heure. Le Rabbin Herzog a exposé avec beaucoup d'habilité notre point de vue en insistant particulièrement sur les inconvénients pour la Grèce du projet d'internationalisation. Tous les deux nous avons expliqué avec insistance que le projet de la Commission de Conciliation était virtuellement impraticable et que la Grèce, en défendant une cause irréalisable, ne ferait que défendre les intérêts des catholiques et des slaves, avec seule conséquence de mécontenter Israël et la Jordanie, qui ont entre leurs mains les territoires contestés. Mr. Tsaldaris nous a déclaré qu'il était lui-même contre l'internationalisation parce qu'il reconnaîssait que cette dernière ne servirait que les intérêts et les visées des catholiques et des slaves. Par conséquent il nous a déclaré que la délégation hellénique à l'ONU ne voterait dans aucun cas pour l'internationalisation et qu'elle préfèrerait plutôt s'abstenir du vote. Sur la demande du Rabbin Herzog s'il l'autorisait de transmettre cette déclaration à Mr. Sharett, Mr. Tsaldaris répondit par l'affirmative. Avant de nous retirer, Mr. Tsaldaris m'a prié de lui soumettre un aide-mémoire contenant en relief les points de vue que nous lui avons exposés et de les lui remettre le soir même, ce qui a été fait. Vous trouverez ci-inclus[3] copie de ce dernier, rédigé en collaboration avec Mr. Herzog. Le même jour Mr. Herzog a envoyé à Mr. Sharett à New York et au *Misrad Hachutz* pour Mr. Eytan, de longs télégrammes sur le résultat de notre entretien avec Mr. Tsaldaris. Copies de ces télégrammes ci-jointes.

Le lendemain, dimanche 27 novembre, nous avons lu dans les journaux que Mr. Dendramis, ambassadeur de Grèce à Washington, parlant au nom du gouvernement Hellénique devant la Commission Politique Spéciale de l'Assemblée Générale de l'ONU, a défendu avec insistance le plan australien d'internationalisation. Tout en connaissant que ces déclarations ont été faites avant que les nouvelles instructions soient transmises d'Athènes, et désirant exercer une nouvelle pression sur Mr. Tsaldaris qui, soit dit en passant, ne prend pas toujours beaucoup au sérieux les problèmes qui lui sont posés et ses propres déclarations, nous lui avons adressé et déposé à sa maison une lettre officielle de la part du Rabbin Herzog, dont copie ci-jointe.

Comme j'ai pu être informé le lendemain matin, Mr. Tsaldaris fut vivement impressionné du contenu de cette lettre et s'est décidé de soumettre la question au Premier Ministre Mr. Diomidis et de demander l'avis de Mr. Papas.

2. במקור בטעות: 27 בנובמבר.
3. כל המסמכים שצורפו למכתב לא הודפסו כאן ונמצאים בתיק 130.10/2550/6.

Voulant préparer Mr. Diomidis et le mettre au courant de nos arguments avant que celui-ci exprime son opinion à Mr. Tsaldaris, j'ai demandé par l'entremise de personnalités amies et j'ai obtenu une audience auprès du Premier Ministre le soir du même jour à 8 h. Comme à ce moment là Mr. Diomidis présidait un conseil des ministres, il a eu l'extrême bienveillance d'interrompre la séance et de se retirer pour s'entretenir avec le Rabbin Herzog et moi. Nous avons exposé de nouveau la thèse israélienne en relevant surtout les périls catholiques et slaves et le refus du gouvernement d'Israël dans le passé de donner suite aux exigences des arabes orthodoxes – exigences soutenues par leurs représentants parlementaires à la Knesset – pour reconnaître un régime communautaire arabe orthodoxe.

Mr. Diomidis a tout d'abord manifesté ses sentiments amicaux envers les juifs et son appréciation du travail civilisateur qui a été accompli par les juifs en Israël. "Je suis", a-t-il dit, "parmi les premiers hommes au monde qui ont compris le grand changement qui est survenu sur les affaires et sur l'avenir du Moyen Orient par la résurrection d'Israël. Le monde n'a pas encore réalisé l'importance de ce changement historique. Les anglais ont négligé ou sous-estimé ce grand événement et les américains commencent à peine maintenant à le saisir." Après avoir souligné les grandes possibilités de collaboration entre les deux peuples dans les domaines spirituel et économique, il nous a priés de transmettre un message personnel de souhaits à notre Premier Ministre, Mr. Ben Gurion.

Précisant ses opinions sur le problème de Jérusalem et des Lieux-Saints il nous a déclaré notamment: "Les questions territoriales ne nous intéressent pas. Ce qui nous intéresse, comme nation orthodoxe par excellence, est le respect et la sauvegarde des droits et des privilèges traditionnels existant en faveur de l'Eglise Grecque Orthodoxe. Nous ne voulons pas obtenir de nouveaux droits et de nouveaux privilèges; nous sommes en cette matière foncièrement conservateurs. Nous serons contents si nos anciens droits et privilèges sont respectés et maintenus." Après l'avoir réassuré qu'Israël était parfaitement d'accord pour le maintien de ces droits et privilèges, Mr. Diomidis nous a confirmé que le lendemain, mardi 29 novembre, il aurait une [conversation][4] spéciale avec Mr. Tsaldaris à ce sujet.

Hier, quelques heures après le départ du Rabbin Herzog pour Lake Success sur invitation de Mr. Sharett, j'ai reçu un long télégramme de Mr. Sharett, dont copie vous trouverez ci-inclus.[5] Je me suis rendu aujourd'hui au Ministère des Affaires Etrangères et, quoique je n'ayant pas un rendez-vous, j'ai pu voir Mr. Tsaldaris et je lui ai remis copie du télegramme de Mr. Sharett. Mr. Tsaldaris a exprimé sa satisfaction pour les assurances données par le deuxième paragraphe du télégramme, soit le désir sincère d'Israël à donner toute satisfaction possible aux intérêts légitimes de l'Eglise Grecque Orthodoxe à Jérusalem et ailleurs en Israël. En même temps Mr. Tsaldaris m'a prié

4. במקור בטעות: collaboration.
5. ראה מס' 438.

d'éclaircir que les déclarations qu'il nous avait faites le samedi passé, à Mr. Herzog et à moi, surtout en ce qui concerne une abstention éventuelle de la Grèce, ne devaient pas être considérées comme l'extériorisation d'une attitude définitive de la Grèce, mais comme opinion personnelle qu'il va défendre devant le conseil des ministres, qui est seul compétent en l'occurence. Je n'ai pas manqué de lui rappeler qu'il avait explicitement autorisé Mr. Herzog à transmettre à Mr. Sharett sa déclaration que la Grèce, de toute façon, ne voterait pas pour l'internationalisation, mais Mr. Tsaldaris a insisté que tout cela représentait son opinion personnelle, qui doit être confirmée par le conseil des ministres. Il m'a ajouté que, désirant préparer et faciliter un réexamen du problème et un réalignement éventuel de l'attitude grecque il a transmis hier des instructions télégraphiques à la délégation hellénique à l'ONU de ne pas prendre position nette sur ce problème, de contacter la délégation israélienne, et de lui soumettre un rapport sur le résultat de ces contacts; après quoi, la question serait réexaminée à Athènes par le conseil des ministres et des instructions définitives seraient envoyées à Lake Success.

J'ai eu, d'autres sources, confirmation de la transmission de ces instructions.

Bien respectueusement à vous

A. Moissis
Asher Moissis

445

א. לבבי אל ש. אלישיב ומ. נמיר
A. Levavi to S. Eliashiv and M. Namir

מברק מוצפן PI336, PI337. התקבל: 1.12
נוסח נכנס: 130.09/2325/4

מוסקבה, 30 בנובמבר 1949

לפיד[1] נפגש עם היהודי אשר מסר לו המכתב בליל כל־נדרי. היהודי סיפר כי התחילו במוסקבה גירושי יהודים בהיקף ניכר. ביום שני 28 בנובמבר הודיעו לתושבים היהודיים בפרברי מוסקבה הנמצאים בכביש מוז'איסק כי עליהם להודיע בכתב תוך 24 שעות על נכונותם לעזוב את מקומות מגוריהם. המקומות הם דאוידקובו, [ק]ונצבו, באקובקה ועוד אחד. בפרברים אלה גרים אלפי יהודים. על מספרם מעידה העובדה כי בקונצבו שולם לחזן במניין בימים הנוראים סכום של 5,000 רובל. לפי שעה הורשו להישאר 2 נשים בלבד. ההודעה נמסרה במועצת האיזור על־ידי אנשי [נ.]ק.וו.ד. בתלבושת אזרחית. על התושבים להביע בכתב לאן ברצונם לעבור. אינם יכולים לבחור במוסקבה וכל עיר גדולה אחרת בברית־המועצות. האנשים שלא הביעו רצונם

445
1. אריה לפיד, מזכיר שני בצירות ישראל במוסקבה.

לעזוב תוך ציון המקום הרצוי יישלחו למקומות חדשים לפי ראות עיני השלטונות. ההקלה היחידה שהובטחה בתנועה ההמונית לרגל הגירושים היא מכירת כרטיסי רכבת שלא לפי התור. יחד עם היהודים מגורשים גם נוצרים אבל מספרם הוא ביחס של 50:1 והנוצרים כולם מחוסרי משפחה ותושבים חדשים במקומות מגוריהם. הדבר נעשה כנראה לשם הסוואה בלבד. בזמן מתן ההודעה על הגירוש נשאל[ו] האם ישנם קרובים באמריקה וישראל. הלא־יהודים שבסביבה מראים שמחתם בגלוי. אין מתחש־בים בחיילים לשעבר שבין היהודים. היהודי הביע מחשבתו כי לא ייתכן שדבר זה ייעשה בהסכמת סטאלין. שאל האם אפשרי כי הגירושים הם תגובה להצבעות ישראל באו״ם. בין יהודי העיר בהלה קיצונית כי חוששים להתפשטות הגירושים בעיר. להלכה אין הגבלה על הוצאת רכוש, אך היות ואין כל אפשרות לעשות סידורים בזמן כה קצר פירוש הגירושים התרוששות גמורה. יהודים רבים במוסקבה החלו לחסל רכושם ולצבור מזומנים.

[.....][2]

לבבי

446

י. צור אל ו. איתן
J. Tsur to W. Eytan

מקור: 130.02/2383/3

ניו יורק, ח׳ בכסלו תש״י
30 בנובמבר 1949

שיחה עם ראול פרננדז, שר החוץ של ברזיל

ביום 25 בנובמבר ש״ז נפגשתי לשיחה עם מר ראול פרננדז, שר החוץ של ברזיל, במשרדו באיטמרטי שבריו. כן שוחחתי עם השגריר רובנס דה מלו, המזכיר הכללי של מיניסטריון החוץ הברזילי. הראיונות הללו סודרו לאחר שהשגריר פימנטל ברנדאו ממונטבידאו והגנרל אלמידה פרייטס, שגריר ברזיל בבואנוס איירס, הודיעו טלגרפית למיניסטריון החוץ על בואי ועל רצוני לשוחח בעניין ירושלים.

מר ראול פרננדז, מגדולי עורכי־הדין בברזיל, מומחה ידוע בענייני חוק בין־לאומי, הוא זקן צנום כבן 72, שהגיע לשלטון לפני שנים מועטות בלבד. פיקח, קר וספקן. אדיקותו בדת הקתולית שבאה לידי ביטוי בשיחה זו אינה פרי אמונה אלא פרי חשבון מדיני קר ומחושב. הוא קיבל אותי בלבביות רבה ושוחח עמי למעלה משעה. בסוף השיחה הובילני להראות את בנייני משרד החוץ ואת הגנים המפוארים המקיפים אותם. בשיחה, שהתנהלה בצרפתית, היה נוכח קונסול הכבוד שלנו בריו דה ז׳נירו, מר שמואל מלמוד.

2. החלק השני, שנשלח כמברק נפרד, לא הודפס כאן. הוא כולל מידע נוסף על הרעת מצבם של יהודי ברית־המועצות. ראה גם מ. נמיר, שליחות במוסקבה, עמ׳ 308–310.

פתחתי בדברי ברכה לשר החוץ והודיתי לו על הסכמתו האדיבה לקבל אותי למרות שביקורי אינו מתאים לנוהג הפרוטוקולרי. הוספתי, כי במשך השנה הראשונה לשהו־תי ביבשת אמריקה שמעתי גדולות על משרד החוץ הברזילי ואף קשרתי קשרי ידידות עם נציגי הדיפלומטים של המדינה בבואנוס איירס ובמונטבידאו, שקבלוני בסבר פנים יפות והושיטו לי את כל העזרה. מר פרננדז פתח בשיחה ערה על הקשיים שהוא נתקל בהם לגבי ארגון השירות הדיפלומטי הברזילי והתביעות האישיות המוגזמות של השגרירים והצירים, שכל אחד מהם תובע לעצמו עמדה ראשונה במעלה ואיש אינו מוכן למלא תפקידים שחשיבותם למדינה גדולה, אך אין בהם משום הדר וזוהר.

הסיבותי את השיחה לעניין ירושלים. אמרתי לו שאני נוסע לניו יורק לפגישה עם שר החוץ ואף־על־פי שידועה לי עמדתה העקבית של ברזיל בעניין המקומות הקדושים שאינה עולה בד בבד עם עמדתנו אנו, חשבתי לנכון להיפגש עמו כדי להסביר לו את השקפתנו ולהעמידו על התפתחות הדברים.

שר החוץ אמר לי, כי ישוחח על כך ברצון אך עלי לדעת, כי בענייני ירושלים נאמנה ברזיל להוראות הוואטיקן, והוסיף: "למה תבואו לדבר אתי? תסתדרו עם הוואטיקן".

השיבותי שאני מכיר את העמדה הזאת, אך הערכתי את הדיפלומטיה הברזילית גדולה כל־כך עד שאינני מעלה על הדעת, כי הממשלה תנקוט בעמדה נוקשה מבלי לקחת בחשבון את התנאים שנשתנו ואת המציאות הקיימת. הוצאתי מתוך תיק שהבאתי עמי מפה של ירושלים ושל המקומות הקדושים, שהוכנה במיוחד לשם ראיון זה. הסברתי קודם־כול שרוב המקומות הקדושים אינם נמצאים בידינו אלא בידי הערבים. כאן הפסיק אותי ואמר לי: "הרי הערבים מצדדים בזכות בינאום ירושלים". בתשובתי הסברתי לו את ההבדל בהשקפות בין עבר־הירדן לבין מדינות אחרות והעמדתי אותו על הסכנה של קבלת תכנית שאינה ניתנת להגשמה בגלל התנגדות שני חלקי האוכלוסייה וניתחתי את תוכנית הבינאום ואת התוצאות החמורות שהנסיון להגשימה יכול להביא לקיומה הלאומי והכלכלי של העיר ירושלים.

כשנגעתי בסכנות הכלכליות אמר לי מר פרננדז: "אני מודה שהנימוקים שלך רציניים ומשכנעים. אולם הנימוק הכלכלי אינו מתקבל על הדעת שכן אין הכוונה, כידוע לך, להציב גבולות כלכליים בין מובלעת ירושלים ובין המדינות השכנות." על כך עניתי לו שתכניתה של ועדת הפיוס[1] מוכיחה, כי אם הכוונה להגיע לבינאום של ממש, הדברים עלולים להגיע בדרך ההגיון לידי קביעת גבולות והגבלות – והראיה, ההצעה להגביל את העלייה, למשל, לחלק היהודי של המובלעת.

מר פרננדז שאל אותי אחר־כך מה התכנית שאנו מציעים. הגשתי לו את הצעת ההחלטה שלנו[2] והוספתי לו בעל־פה כמה הסברים לכך.

שר החוץ סיכם את השיחה באמרו, כי הדברים נראים לו הגיוניים ומתקבלים על הדעת, אבל הוא כפות לתביעות הוואטיקן. ברזיל היא אמנם ארץ ענקית, אך ענק זה אבריו קשורים קשר רופף ביניהם. המרחקים בין הגלילים השונים גדולים כל־כך עד כי אין למעשה בארץ זו דעת־קהל מאורגנת ואין לשלטון המרכזי אפשרות להשתלט על העם. שני הגורמים היחידים המבטיחים את אחדותה של ברזיל הם הכנסיה והצבא, וכל ממשלה הנמצאת בשלטון חייבת לעשות כל אשר בידה כדי לחזק את שני הגורמים

446

1. ראה הערת־עורך, עמ' 461.
2. ראה נספח ד.

הללו; ואמנם השפעת הכנסיה הקתולית ("הכמרים" – אמר לי בנעימה של ביטול) גדולה כל־כך עד כי כל פגיעה בה עלולה להביא לידי אנדרלמוסיה במדינה. כן, למשל, בשעה שנידונה בבית־הנבחרים הברזילי לפני שנים אחדות הצעת חוק המתיר גירו־שים הביא הדבר כמעט לידי התקוממות ברחבי ברזיל.

בנקודה זו הפסקתיו ואמרתי לו: "אדוני השר, מסופקני אם פשרה בעניין ירושלים תביא לידי התקוממות בברזיל."

חייך ואמר שגם הוא סבור כך. אף־על־פי־כן אינו יכול להמרות את פי האב הקדוש. כל כוחה של הכנסיה הקתולית הוא במשמעת החמורה שלה, ואפילו אם ברזיל תישאר לבדה היא תשמור על המשמעת.

אמרתי לו, כי אני מבין יפה את המסירות הזאת לכנסיה, אך לפי עניות דעתי, חשיבותה של ברזיל בעולם הקתולי גדולה כל־כך עד כי אין ממשלתו יכולה להסתפק רק בקבלת עול משמעת עיוורת, אלא צריכה ויכולה גם להביע את דעתה בבעיות המדיניות הכרוכות בעמדת הכנסיה. במלים אחרות, אמרתי, שמא תקח ברזיל על עצמה את היוזמה להסביר לוואטיקן את נקודת ההשקפה שלנו. הוספתי, כי לפי ידיעות שבידי, הדעות ברומא בעניין זה אינן מאוחדות כלל וכלל, וציטטתי במיוחד את הכרזתו של מונסיניור וֶרגני, שליח האפיפיור בארץ.[3] סיפרתי לו גם על שיחותי עם הארכיבי־שוף של בואנוס איירס, קרדינל קופללו, שמתוכן השגתי שהכנסיה מוכנה לפשרה.

השר שמע את הדברים בתשומת־לב ואמר לי, כי הוא ינסה לשוחח בעניין זה עם שגריר ברזיל בוואטיקן ולהעביר לו את הצעתנו. כן ביקש ממני להיפגש בניו יורק עם מר פרייטַס וַלֶה, ראש המשלחת הברזילית, ולשמוע את דעתו. מר פרייטס עומד לחזור בימים הקרובים לריו ובהזדמנות זו יוכל לדון עמו מחדש בשאלה.

בשיחתי עם השגריר רובנס דה מלו, שנפגשתי עמו לאחר שיחתי עם שר החוץ, נתקלתי בעמדה עקשנית עוד יותר. מר מלו אמר לי בגלוי, כי לדבריו, אין ברזיל צריכה לנסות לשכנע את הוואטיקן. דווקא ברגע זה היא זקוקה לחסדי רומא, שכן פנתה לפני זמן קצר בדרישה למנות קרדינל ברזילי שלישי ועליה להתרחק מכל דבר העלול לעכב את היחסים. אשר לרוחות מנשבות בחוגי הוואטיקן הרי הוא, מלו, אינו יודע על כך מאומה. אדרבא, לפני כשלושה שבועות ביקר אצלו הנונציוס של האפי־פיור ותבע ממנו לתמוך בהצעה המקורית של בינאום "מבלי לשנות פסיק אחד". גם הוא סבור שתכנית הבינאום איננה ניתנת להגשמה, אך אינו רואה כל ברירה אחרת מלבד תמיכה בה. אולי הברירה היחידה היא בינאום העיר העתיקה בירושלים והפיכ־תה למעין ואטיקן המיוסד על משטר מיוחד בתנאי שכל המוסדות הדתיים הנמצאים מחוץ לחומות העיר העתיקה יהיו גם הם נתונים למרותו של משטר זה.

נאחזתי בהצעה זו ואמרתי, כי אנו איננו יכולים להציע אותה שכן העיר העתיקה איננה נמצאת בידינו. אולם אילו עלתה הצעה כזאת על הפרק היתה ממשלתי בוודאי דנה בה מתוך אהדה. הזכרתי לו את חלומו של הרצל ב"אלטנוילנד" על הפיכת העיר העתיקה בירושלים למעין בית־נכות דתי. על כך אמר שידבר עם שר החוץ וייתכן שיציע, כי ברזיל תעלה את ההצעה הזאת על הפרק. בזה נסתיימה השיחה.

מתוך שיחות עם שגרירי ברזיל בבואנוס איירס ובמונטבידאו, ומתוך הדים שהגיעו אלי בריו דה ז'נירו השגתי, כי מר פרננדז רגיש מאוד לתגובת דעת הציבור. יש לנו

3. ראה מס' 314.

בריו דה ז'נירו קשרים גדולים בעיתונות ויש אפשרות לנהל תעמולה גדולה בעניין ירושלים.

אני מניח שהחלטה סופית בעניין זה לא תתקבל במושב הנוכחי של האו"ם. אני מציע, אפוא, שתישלח הוראה למר מלמוד לפתוח בתעמולה מורחבת בעיתונות נגד עמדתה של ברזיל בשאלה זו. כהצעה שנייה אני מציע להבריק למר ש. גינוסר ברומא, למסור לו את תוכן השיחה ולבקש ממנו לעמוד בקשרים עם שגריר ברזיל בוואטיקן.

בברכה,

יעקב צור

447

מ. שרת אל ו. איתן
M. Sharett to W. Eytan

מברק מוצפן XA813. התקבל: 2.12
נוסח יוצא: 93.01/2202/5

ניו יורק, 1 בדצמבר 1949

הראיון עם ויש[ינסקי] הובטח וטרם נקבע. בינתיים שוחחתי בכל הידידות אך בחריפות עם צאראפ[קין]. אמרתי שאילו קם הבינאום המהולל בפיהם מעולם לא היו מקבלים רכושם בירושלים. ניסה למעט ערך קבלת הרכוש וטען שתמיד היה בידי הכנסיה הרוסית. אמרתי שזוהי התעלמות משונה מהעובדות. כיום הרכוש בידי הסובייטים, זוהי דריסת הרגל היחידה שיש להם במזרח ודגלם מתנוסס בלב ירושלים. בשום פנים לא היו זוכים לכך מידי נציג או"ם עושה רצון ארצות־הברית. עקפנו חוק לסידור העניין ומתחנו יחסינו עם ארצות־הב.ית. ניסה לדגול עקרונית בהחלטת כ"ט [בנובמבר] ולקבול על התכחשותנו. טפחתי על פניו העובדות הידועות. נסוג והסביר שאינם מתנקשים בגבולות ובכלל אינם נוקטים עמדה נגד היהודים אלא עיקר כוונתם לשלול שלטון עבדאללה שהוא שלטון הבריטים. אמרתי שבינאום פירושו שלטון הבריטים, האמריקאים והוואטיקן בעיר כולה. הברירה בין הרחבת שלטון הבריטים וצמצומו. אנו מצמצמים והם מרחיבים. טען שבינאום יהיה כפוף למועצת־הנאמנות. עניתי שאין כל ביטחון בזה כי הרוב יכול להחליט אחרת וגם אם יהא כפוף למוע[צת]־[נאמ]נות הרי להם רק קול אחד ומה יועיל. אמר שאם הכול ייחתך ברוב אזי אין לדבר סוף. עניתי שהתמרמרות לא תועיל כלום והבעיה לא בעמידה על עקרונות מופשטים אלא בראיית הנולד ובנקיטת טכסיס מציאותי. עד כאן. מציע להזמין ירשוב, להרביץ בו לפי קווים אלה[1] ולהוקיע תמיכתם למעשה בתאוות הוואטיקן ובתכסיסי רמייה של [ה]ערבים. יש לבקשו להבריק לבירתו. כן מציע להבריק הוראה ללבבי להגיש אותן העצומות. בשתי השיחות להדגיש העברת הרכוש במגמה להוקיע את כפיון הטובה. לגוף העניין אינני חושש ואם נציל מעמדנו בירושלים בלי עזרתם וכאילו על אפם –

447
1. ראה מס' 462.

יהיה בריא מאוד. עם זה אין להסתלק ממאמץ נמרץ של הסברה על־מנת להביאם לשינוי עמדה בהצבעה סופית בעצרת, מה שאינו מן הנמנע. לעת עתה חזית הבינאום בוועדת המשנה[2] מורכבת למעשה מהם, מהערבים שנעשו חסידי בינאום בתקווה לדחוק רגלינו, [- -][3] [ממדינות ב]אמריקה הלטינית וגם מאוסטרליה היוצאת־דופן מטעמים ידועים.[4] נגדם הולנד, שוודיה, קנדה והלטינים המתקדמים. יוון והודו לפי שעה נמנעות אבל בשיחות פרטיות ההודים אתנו.

שרת

448

מ. שרת אל ו. איתן
M. Sharett to W. Eytan

מברק Tel. MSO1. נשלח והתקבל: Sent & Recd: 2.12
נוסח יוצא: Outg.: 93.03/69/20

New York, 1 December 1949

Definitely lost battle[1] but only morally and by no means lost war. Negative turn due an Australian freak move and Soviet dogmatism and Arab unscrupulousness. Even so vote unindicative as composition sub-committee accidental, unreflects Ad Hoc [Committee]. We now carrying battle into Ad Hoc [Committee] and [General] Assembly with fair prospect defeat Australian resolution through lack either two-thirds, possibly even simple majority. Redeeming feature present setback is virtual liquidation Conciliation Commission report and possibility concentration around much less ungainly proposition, whereof details separately.[2] Alternatives therefore appear be either adoption latter or no two-thirds for any resolution. Assume press openly criticizing Australia and Soviet exposing their alliance with Arab and Latin [–][3] lines my XA813.[4]

Sharett

2. ראה הערת־עורך, עמ' 638–639.
3. שתי מלים לא הודפסו כאן.
4. ראה מס' 420 והערה 2 שם.

448

1. הכוונה להצבעה על הצעת ההחלטה האוסטרלית על בינאום ירושלים שהתקיימה באותו יום בוועדת המשנה של הוועדה המדינית המיוחדת. ההצעה זכתה ברוב קולות. ראה הערת־עורך, עמ' 638–639.
2. המדובר בשתי הצעות החלטה, שוודית והולנדית, שהוגשו לוועדת המשנה אך לא הגיעו לכלל דיון בגלל הרוב שזכתה בו ההצעה האוסטרלית. שתי ההצעות הוגשו כהצעה משותפת אחת לוועדה המדינית המיוחדת (ראה הערת־עורך עמ' 638–639 ונספח ה). שרת שיגר לאיתן את הנוסח המקורי של ההצעות במברק 1874, 2.12.1949, 93.03/69/20.
3. מלה אחת לא הודפסה כאן.
4. מס' 447.

449

ו. איתן אל מ. שרת (ניו יורק)
W. Eytan to M. Sharett (New York)

Coded Tel. Y519 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/14 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 2 December 1949

Last night Samir [al-Rifa'i] abandoned claim to Negev,[1] having been impressed by argument that without this living space expansionist thoughts would creep into our heads. However insisted on corridor to Gaza, maintaining mere right of passage insufficient. When this too rejected Samir said onus now on Israel to suggest practicable access to sea since agreed in principle that Transjordan demand justified. Meir [Abdallah] swore by father's grave and other convincing oaths that British never told him to demand Negev, all they said was make peace with Israel. Regarding (1) Jewish Quarter Old City, (2) concessions including transit rights from north end Dead Sea to railhead Jerusalem, (3) Anglo-Transjordan treaty, Elias [Sasson], Reuven [Shiloah] believe we can get what we want though no definite promises yet.

Meir envisages one or two more such preliminary talks to establish basis agreement, then he will change Government, make Samir Prime Minister and openly start official peace negotiations.

Eytan

450

מ. שרת אל ו. איתן וש. אלישיב
M. Sharett to W. Eytan and S. Eliashiv

מברק מוצפן XA814. התקבל: 3.12
נוסח יוצא: 93.01/2202/5

ניו יורק, 2 בדצמבר 1949

שלכם 514.[1] נכון. הכול לפי שיטתם להחזיק עקרונית בכ"ט [בנובמבר], אפילו בידיעה ברורה שלא יצא מזה כלום. כתום ישיבת אמש הסביר צאראפקין הצבעתו במכוון כלפינו שבכל השלבים היתה עמדתם עקרונית ועקבית "פרינציפיאלנאייה אי

449

1. השווה מס' 441.

450

1. איתן ואלישיב ביקשו לברר אם נכונה הידיעה שצאראפקין דחה הצעה של אל סלוודור לבינאום נצרת בטענה שהעיר כלולה במדינה הערבית. (1.12.1949, 130.09/2329/14).

פוסלידובטילנאייה". יש לדחות בתוקף הרינון הנשמע ודאי בעיתונות שהצטרפותם לערבים לגבי בינאום תוצאה מהצבעתנו נגדם לגבי השלום העולמי.[2] עמדתם לבינאום נקבעה במסמרות לפני העצרת כדברי גרומיקו במוסקבה[3] ונשארה נוקשה ללא תזוזה. הוכח שוב שעיקר מטרתם לא לעזור לישראל אלא לעקור את אנגליה לכן היו בעד הקמת המדינה ועכשיו נגד ירושלים לישראל משום עבדאללה. לדידם כל תכנית השוללת בינאום היא מזימה אנגלו־אמריקנית. מוטב להשמיע דברים ברורים בעית־ ונות.

451

א. אילת אל ו. איתן
E. Elath to W. Eytan

Recd: 3.12 :מברק מוצפן W575 .Coded Tel. התקבל
Outg.: 93.01/2181/7 :נוסח יוצא

Washington, 2 December 1949

Secretary Brannan yesterday informed me strictest confidence we need not fear U.S.A. position Jerusalem as President constantly consulted. If our endeavours successful this due largely Brannan's personal handling matter, utmost devotion.

Elath

452

מ. שרת אל ו. איתן
M. Sharett to W. Eytan

Recd: 4.12 :מברק מוצפן X817 .Coded Tel. התקבל
Outg.: 93.01/2202/5 :נוסח יוצא

New York, 3 December 1949

Situation fairly risky.[1] Even if chance passage Australian discountable, result may well be stiffening Swedish against us. These circumstances determined [effort][2] turn tide imperative save us, checkmate opponents all kinds and

2. המדובר בהצבעת ישראל בעצרת האו"ם על הצעת החלטה סובייטית לגינוי ההכנות למלחמה ולקידום השלום העולמי. ישראל התנגדה או נמנעה בהצבעה על סעיפים מרכזיים בהצעה הסובייטית ותמכה בהצעת נגד אנגלו־אמריקאית שנתקבלה ברוב גדול במליאה. (ראה דין־וחשבון של משלחת ישראל על המושב הרביעי של עצרת או"ם, 93.03/75/12.) ראה גם מס' 484.
3. ראה מס' 298.

452

1. ראה מס' 448 והערת־עורך, עמ' 638–639.
2. במקור בטעות effect. תוקן על־פי הנוסח הנכנס.

enable many breathe sigh relief. As your 519[3] seems so fine and dandy urge immediate meeting, explain King our passivity and cross-purposes may land us both in trouble, hence we should make parallel, simultaneous, identical, declarations we ready concede U.N. unified measure supervision Holies applying equally both sides subject working arrangement between us as to coordination and adjustments to be reached by direct negotiations. This of course involves point principle *Memisrael* [Government of Israel] but word 'adjustments' provides safety valve covering [Wailing] Wall and [Jewish] Quarter. Act swiftly as hours count.[4] Dead against your 520 four.[5]

Sharett

453

ד. בן־גוריון אל מ. שרת (ניו יורק)
D. Ben-Gurion to M. Sharett (New York)

מברק מוצפן YA524
נוסח יוצא: 130.09/2329/14

תל אביב, 4 בדצמבר 1949

מכנס מחר בבוקר הממשלה.

אציע לה הצהרה בכנסת שמדינת ישראל לא תשלים עם שום צורה של שלטון זר בירושלים היהודית וקריעתה מהמדינה, ואם נעמוד בפני ברירה של יציאה מירושלים או מאו״ם – נבכר לצאת מאו״ם.[1]

בן־גוריון

3. מס׳ 449.
4. בן־גוריון לא תמך בהצעתו של שרת וגם התנגד חריפות לכל פשרה נוסח ההצעה השוודית – ראה מס׳ 448, הערה 2. הוא הציע שהכנסת תצא בהכרזה שתבהיר את עמדת ישראל – ראה מס׳ 453. איתן דיווח על כך לשרת והוסיף כי ברוח הצעתו שיגר ששון למלך עבדאללה שדר מיוחד שבו הציע לו להורות למולקי לשתף פעולה עם שרת. (Y526, 4.12.1949, 130.09/2329/14.)
5. איתן שאל מה דעתו של שרת על סגירת שער מנדלבאום לימים אחדים כצעד הפגנתי שיצביע על שליטתה המעשית של ישראל בירושלים. (2.12.1949, 130.09/2329/14.)

453

1. שרת התנגד לצאת בהכרזה נגד ההחלטה שטרם התקבלה והביע חשש שההכרזה תצביע על עצבנות לא מוצדקת בישראל ותתפרש כהתגרות והתרסה כלפי האו״ם. במיוחד התנגד למשפט האחרון ודרש בתוקף להשמיטו אם יוחלט בכל זאת לפרסם את ההודעה. (מברק אל בן־גוריון, X819, 4.12.1949, 93.01/2202/5.) ראה מס׳ 457.

454

ו. איתן אל מ. שרת (ניו יורק)
W. Eytan to M. Sharett (New York)

Coded Tel. Y530 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/14 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 4 December 1949

Told Ben-Gurion about main point our phone talk.[1] His reaction: (1) Hopes U.N. won't adopt resolution we shall have to rebel against. (2) But if it does then it should be a resolution we have not campaigned or voted for. (3) We shall accept nothing that infringes our sovereignty anywhere. (4) We shall accept U.N. supervision of Holies in Jerusalem and nowhere else. (5) Fears Swedish resolution, even if teeth drawn, will not meet these basic requirements. (6) Doesn't mind if only one vote for our resolution, main thing is we have Jerusalem.[2]

Eytan

455

ג. אבנר אל מ. פישר (פארים)
G. Avner to M. Fischer (Paris)

93.02/164/10 :מקור

תל אביב, 4 בדצמבר 1949

סודי

הנידון: ידיעות כלליות

א. אנגליה. עליכם לדעת שבשבועות האחרונים היו הדים להתקרבות־מה ביחסים בינינו לבין האנגלים. כידוע החלה רוח יותר חמה נושבת מלונדון מאז ביקורו של סיר ויליאם סטרנג (Strang) וכניסת ציר בריטניה בישראל לתפקידו. האנגלים אז הודיעו בכל הצינורות, שכדאי לשכוח את העבר, שהם מבינים שישראל קיימת ותתקיים

454

1. בשיחת הטלפון מסר שרת לאיתן הערכת מצב על הדיון הצפוי בשאלת ירושלים בוועדה המדינית המיוחדת. הוא העריך שאין סיכוי להצעה הישראלית לזכות ביותר מקול אחד או לכל היותר בשניים וכי גם סיכויי ההצעה ההולנדית וההצעה האוסטרלית הם אפסיים. הוא הציע לתמוך בהצעה השוודית שהמליצה להטיל פיקוח או״ם על המקומות הקדושים בירושלים וביתר המקומות בארץ אם יוכנסו בה תיקונים מתאימים. (ראה מס׳ 448, הערה 2 והערת־עורך עמ׳ 679–681.)
2. שרת הסכים עם עמדתו של בן־גוריון בשלושת הסעיפים הראשונים, אך דחה את עמדתו בסעיף הרביעי. לדבריו הסכימה הממשלה ערב צאתו לניו יורק עם עקרון הפיקוח הבינלאומי על המקומות הקדושים בכל רחבי הארץ וברוח זו פעלה המשלחת בניו יורק. הוא המליץ להמשיך להחזיק בעמדה זו. (ראה מברק שרת אל איתן, X826, 5.12.1949, 93.01/2202/5; ראה גם תגובת בן־גוריון במברק איתן אל שרת, Y545, 7.12.1949, 130.09/2329/14.)

ושמעתה הם יקיימו מדיניות אוהדת לעולם הערבי צד בצד עם מדיניות אוהדת לישראל. הודיעו גם שהם אינם מצדדים בקריעת הנגב מישראל ושהם הבינו שאת רוב פליטי ערב יש ליישב במדינות השכנות.[1] ההסתייגות הרשמית היחידה שנשארה בחודשים האחרונים היתה בשטח הצבאי. הם הודיעו שאינם יכולים למכור לנו צרכי מלחמה או לקחת את קצינינו לבתי־ספר שלהם מפני שאין לנו אתם ברית צבאית כמו שיש למדינות הערביות. בכל שאר הדברים – כך הם הודיעו – היחסים הם בהחלט תקינים וידידותיים.

הרעת היחסים התחילה בשטח הכספי כאשר לא הושגה התקדמות במשא־ומתן בתל אביב בקשר לחיסול העניינים הכספיים של המנדט. כידוע, היו תביעות ותביעות שכנגד העולות במיליונים של לירות, ואנו לא קיבלנו את מרבית דרישותיהם. המשא־ומתן היה מסובך ונכנס למבוי סתום. לפני כמה שבועות עשתה משלחתנו נסיון לחתוך את הקשר והציעו הצעה סופית כוללת לפתרון כל הבעיות.[2] אם כי תשובת לונדון טרם נתקבלה, יש ידיעות על תשובה שלילית וקשה לראות איך יתקדם העניין לקראת פתרון.

האנגלים השתמשו במצב זה על־מנת לסרב לפתוח במשא־ומתן בלונדון בקשר לשחרור יתרת השטרלינגים אשר עולה עדיין ל־28 מיליון לירות. כידוע, נחתם הסכם בקשר לשחרור בחודש אפריל, אשר תקפו פג ב־1 לאוקטובר 1949. מאז מסרבים האנגלים להתחיל במשא־ומתן מחודש להמשך השחרורים עד שלא תהיה התקדמות במשא־ומתן בתל אביב.[3]

המצב הזה התחיל לגרום לטענות וטענות נגד, אולם בשבועות האחרונים מורגשת גם רוח קרה חדשה בשטח המדיני. לאנשינו במקום נראה שכנראה גבר במשרד החוץ בלונדון הקו של Michael Wright ו־Sir John Sheringham (ראש שירותי הביטחון בארץ בסוף תקופת המנדט) על הקו של סיר ויליאם סטרנג אשר הוא עסוק היום בעניינים בינלאומיים אחרים. האנגלים מדברים בגילוי־לב על הדרישה לקריעת הנגב מאתנו, מאיימים עלינו בקשר לסיבוב שני, אשר בו הערבים יהיו מאורגנים ומזוינים הרבה יותר טוב מאשר אשתקד – ובכלל נראית התגברות יחס קריר בכל השיחות בלונדון.

ב. עבר־הירדן: בשבועות האחרונים נמצאנו שוב בתקופה של rapprochement עם אנשי עבר־הירדן.[4] כזכור נגמרה תקופה דומה עם חתימת הסכם רודוס. במשך כל שנת 1949 הסבירו העבר־ירדנים שאמנם ברצונם להגיע לשלום, אולם מצבם בעולם הערבי אינו מרשה להם להתקדם באופן נפרד לקראת מטרה זו. עובדה היא שהוויתור בצלע המשולש, אשר הוגש לנו בחוזה רודוס, גרם להשפלת עמדתם בעולם הערבי. כעת נשתנה כנראה המצב בנידון זה ואנשי עבר־הירדן בוועדות השונות של שביתת־הנשק והוועדה המעורבת המיוחדת לענייני ירושלים מדברים על אפשרויות של משא־ומתן רציני לקראת שלום. המומחים רואים שלוש סיבות אפשריות לדבר:

(1) העבר־ירדנים מייחסים לעצמם כהצלחה את כשלון איחוד סוריה–עיראק לעת־עתה, ורואים בזה הגברת כוחם המדיני.

455

1. ראה מס' 140.
2. ראה מס' 363, הערה 4.
3. ראה מס' 443 ומס' 461.
4. ראה מס' 441 ו־449.

(2) הם יצאו מחוזקים מישיבות הליגה אשר דנו בחוזה ההגנה הקולקטיבי.[5] במשך הדיונים היו מריבות קשות בין כל המדינות בעוד שעבר־הירדן עמדה מנגד ויצאה כביכול מחוזקת בהשוואה לשאר המדינות אשר החלישו אחת את עמדת השנייה.

(3) עבר־הירדן רואה בנו בעלי־ברית בהתנגדות לבינאום ירושלים – על־אף דריש־תנו לבינאום העיר העתיקה שאותה הם רואים כדרישת תכסיס גרידא.

מורגשת אווירה יותר טובה בשתי הוועדות אשר בהן אנו יושבים עם העבר־ירדנים, ויכול להיות שהמצב החדש יביא לפתרון כמה בעיות מדיניות כמו עניין דרך לטרון ודרך הר הצופים תמורת דרך בית־לחם וחשמל לעיר העתיקה. העבר־ירדנים מדברים בלי הפסק על אפשרות של משא־ומתן רציני לקראת שלום.

כל הנ״ל מפתיע אולי בגלל הנאמר בסעיף הראשון על אנגליה. יכול מאוד להיות שהמשא־ומתן עם עבר־הירדן – אם יתחיל על ענייני שלום – ייכשל, בשל עמדתה של אנגליה בשאלת הנגב וכו׳. כל שמועות בדבר פגישות בין אנשי הממשלה משני הצדדים אין להן שחר. הקשרים ממשיכים להיות בידי האנשים הצבאיים משני הצדדים.

ג. שוודיה: במאמץ נוסף לשפר את היחסים, להשכיח את עניין ברנאדוט ולפנות את הדרך ליחסים דיפלומטיים, הוחלט בשעתו לנטוע יער על־שם ברנאדוט. ההחלטה הועברה לממשלת שוודיה ולרוזנת ברנאדוט אשר בירכה את היזמה הזאת.

כעת תתחלנה ההכנות לטכס הנטיעה אשר יתקיים ב־25 לינואר 1950, ואשר אליו יוזמנו ציר שוודיה בקהיר, השופט סנדסטרום, שעמד בראש אונסקו״פ ולקח את מקומו של הרוזן ברנאדוט בארגון הצלב האדום השוודי, נציג או״ם ונציג העיתונות השוו־דית. ההזמנות תישלחנה בימים הקרובים ואנו מקווים שנקבל תשובות חיוביות. כדאי להזכיר את העניין הזה בהזדמנות של שיחה עם קולגים שוודיים.

ד. צליינות – שנת 1950: במכתב מיוחד העברתי אליכם חומר מסכם את הכנותינו בשטח השיכון והמטבע. קציני העלייה קיבלו חוזר בעניין אשרות. כעת מכינים הקצבות מזון מיוחדות. אין תזוזה בעניין המעבר לעיר העתיקה וממנה, בגלל עקשנות העבר־ירדנים.

ה. גרמניה: משרד החוץ מעיין בעיבוד קו בדבר יחסים עם גרמניה.[6] ראש־הממשלה מעיין בהודעת התשובה לראש־ממשלת גרמניה המערבית, אשר בה הציע זה האחרון מתנת כספים לישראל כג׳סטה של פיצוי.[7] יש לחשוב שגם התשובה וגם קו היחסים יהיה שלילי.

בברכה,

גרשון אבנר

ג. אבנר

5. ראה מס׳ 371, הערה 2.
6. כעבור שבוע ימים התקיימה התייעצות במשרד החוץ והוחלט בה בין היתר ״לפנות לממשלה על־מנת לדרוש קיום החלטותיה בדבר הימנעות מכל משא־ומתן ממשלתי ישיר עם מוסדות גרמניים ובדבר סידור העברת הרכוש באמצעות הסוכנות היהודית״. (ראה סיכום הישיבה בתיק 130.02/2413/2.) במכתב אל מזכיר הממשלה ביקש איתן לחזור ולהביא לידיעת משרדי הממשלה את תוכן ההחלטה ש״הופרה פעמים מספר״ וציין כי ״קיימת הרגשה כאילו ירד המתח של העמדה אותה מחייב הכבוד הישראלי לנקוט לגבי גרמניה הלכה למעשה״. (22.12.1949, שם.) ראה גם מס׳ 399.
7. ב־24 בנובמבר פירסם ה״אלגמיינה צייטונג״ (Allgemeine Zeitung), עיתון יהודי בדיסלדורף, דברים בשמו של הקנצלר אדנאואר בדבר כוונת גרמניה להעניק פיצויים לישראל בצורת סחורות בשווי של 10 מיליון מארק.

456

ר. רובין אל ש. אלישיב
R. Rubin to S. Eliashiv

מברק מוצפן RI233. התקבל: 5.12
נוסח יוצא: 130.09/2296/9

בוקארשט, 4 בדצמבר 1949

בראיון עם שר החוץ מסרתי האיגרת[1] שנקראה בנוכחותי. לתשובה בעניין נאום ראש־הממשלה העירה בצחוק: וכלום אין אני חברה בממשלה, אחר שנואמים נוטלים בחזרה את שנאמר לא נדבר יותר על זה. אחרי זאת אמרה: הרי נוסעים כעת, עניתי שאין זה מספקנו כלל ואנו רוצים בהסדר דוגמת פולין בלווית חוק של אופציה לנתינות ישראלית. הדגשתי שאין אנו רואים פתרון באופי הנסיעה של היום. 80% חולים, זקנים ואינוולידים. הזכרתי את ההבטחה לעליית החלוצים. ענתה: הבטחתי לך שהיהודים יסעו, סבלנות ואל תלחצו כך עלינו. החלטתנו היא שכל זאת ייעשה על־ידינו באופן פנימי. ביקשתי (א) העלאת 5000 החלוצים, עליית מחוסרי הנתינות ו־300 משפחות העסקנים הציוניים; (ב) התקנת הסדר עלייה דוגמת פולין; (ג) העמדת אניותינו לרשות החברה סוברומטרנספורט להסעת עולים ותשלום 50 דולר לחברה בעבור כל עולה. הגברת רשמה הדברים ושוב אמרה: סבלנות, רק שיהיה שקט. איחלה לי דרך צלחה[2] והביעה תקוותה שנישאר ידידים. התרשמתי (א) שאין הגברת מעוניינת להעמיד עלבונה האישי כמכשול בעניין העלייה; (ב) שיש להמשיך בלחץ כאן ובארץ אך בצורה עדינה; (ג) נא לפרסם ב"קול ישראל" דבר פגישתי תוך הדגשה שהשיחה נסבה על ענייני עלייה, הרי שסימנים לשיפור היחסים. הודעה זו הכרחית כעידוד ליהדות המקומית.

רובין

הערת־עורך
Editorial Note

הודעת הממשלה בכנסת בשאלת ירושלים

ב־5 בדצמבר כינס בן־גוריון את הממשלה לדון בהצעתו למסור הודעה בכנסת על שאלת ירושלים (ראה מס' 453). בפתיחת הישיבה דיווח איתן על שיחתו הטלפונית עם שרת והתנהל דיון על הצעתו לתמוך בהצעה השוודית (מס' 454, הערה 1). למרות הביקורת שהושמעה על כמה מסעיפי ההצעה השוודית הוחלט לאשר את הקו שהציע שרת. (ראה מס' 457, הערה 1 ומברק איתן אל שרת, Y533, 5.12.1949, 130.09/2329/14.) במהלך הדיון

456
1. ראה מס' 439. הראיון נערך ב־3 בדצמבר. (דין־וחשבון במכתב רובין אל אלישיב, 8.12.1949, 130.02/2457/19.)
2. רובין נקרא לחזור ארצה מבלי שמונה לו מחליף בבוקארשט, במחאה על מדיניות רומניה כלפי ישראל. הוא יצא את רומניה במחצית הראשונה של דצמבר.

הציג בן־גוריון את הנקודות העיקריות של הודעתו בכנסת ויצא בהתקפה חריפה נגד בינאום ירושלים. הרב מימון עורר את שאלת העברתם של משרדי הממשלה לירושלים, אך בן־גוריון, קפלן ואחרים הציעו לדחות את הדיון עד לאחר פיזורה של עצרת האו״ם. הממשלה אישרה את נוסח הצהרת בן־גוריון והחליטה לא לדרוש מהכנסת לאשר את הודעת הממשלה.

בן־גוריון מסר את ההודעה בישיבת הכנסת ב־5 בדצמבר. וזו לשון ההודעה:

״כידוע לכם, דנה עכשיו עצרת האו״ם בבעיית ירושלים ומקומותיה הקדושים.

מדינת ישראל הוא חברת או״ם, לא מתוך נוחות פוליטית, אלא מתוך אדיקות עמוקה ומסורתית בחזון שלום עולמי ואחוות עמים, שהנחילו לנו נביאי ישראל – ושארגון או״ם חרת על דגלו.

חברותנו זו מחייבת אותנו להגיד מכאן, מעל במת הכנסת הראשונה לישראל, לכל האומות המכונסות בעצרת האו״ם ולכל שוחרי שלום וצדק בעולם, את מה שבלב עם ישראל מאז היותו לאומה מאוחדת תחת שרביטו של דוד המלך לפני שלושת אלפים שנה – בדבר ירושלים עיר־קדשו ובדבר יחסו לקדשי כל הדתות.

בהכרזתנו על מדינת ישראל המחודשת, מיום 14 למאי 1948, הצהרנו והתחייבנו קבל ההיסטוריה והעולם, ש״מדינת ישראל תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות; תשמור על המקומות הקדושים של כל הדתות, ותהיה נאמנה לעקרונותיה של מגילת האומות המאוחדות״. בהתאם לכך הודיעה משלחתנו באו״ם, שמדינת ישראל מתחייבת לכבד כל הזכויות הקיימות ביחס למקומות הקדושים והבניינים הדתיים בירושלים, מבטיחה חופש פולחן וגישה חופשית בלא כל הפליה לכל המקומות הקדושים והבניינים הדתיים שברשותה, מקיימת זכות הצליינים מכל האומות והדתות לבקר במקומות הקדושים במדינה וחופש תנועה לכוהני הדת, והיא מסכימה שיקויים מצד או״ם פיקוח יעיל על המקומות הקדושים ועל הזכויות הקיימות, כפי שיוסכם בין או״ם ובין מדינת ישראל.

יחד עם זאת אנו רואים חובה להצהיר, שירושלים היהודית היא חלק אורגאני ובלתי־נפרד ממדינת ישראל – כשם שהיא חלק בלתי־נפרד מההיסטוריה הישראלית, מאמונת ישראל ומנשמת עמנו. ירושלים היא לב־לבה של מדינת ישראל. אנו גאים על כך, שירושלים נתקדשה גם בעיני בעלי דתות אחרות, וברצון ובנפש חפצה נבטיח כל הסידורים וההקלות הדרושים, שכל בעלי הדתות האחרות יספקו צרכיהם הדתיים בירושלים ותינתן מצדנו כל העזרה לאו״ם להבטיח סידורים אלה.

אולם, אין אנו מעלים על דעתנו שארגון האו״ם ינסה לעקור את ירושלים ממדינת ישראל או לפגוע בריבונותה של ישראל – בבירת־הנצח של ישראל.

פעמיים בתולדות עמנו נעקרנו מירושלים – רק לאחר שנוצחנו במלחמת־דמים אכזרית על־ידי כוחות מרובים וחזקים משלנו – כוחות בבל ורומא. קשרינו עם ירושלים בימינו אלה אינם פחות עמוקים מאשר היו בימי נבוכדנצר וטיטוס פלאביוס; וכשירושלים נתקפה אחרי ארבע־עשר למאי 1948, ידע הנוער הלוחם שלנו לחרף נפשו על בירת קודשנו, לא פחות משעשו זאת אבותינו בימי הבית הראשון והשני.

אין אנו מניחים אף רגע, שארגון האו״ם ינסה להוציא את ירושלים בכוח מידי ישראל. ואנו מצהירים, שישראל לא יוותר על ירושלים ברצונו הטוב, כשם שלא ויתר במשך אלפי שנה על אמונתו, על יחודו הלאומי ועל תקוותו לשוב לירושלים ולציון – למרות רדיפות שאין משלן בהיסטוריה.

אומה אשר קיימה בנאמנות במשך אלפיים וחמש מאות שנה השבועה שנשבעו הגולים הראשונים על נהרות בבל, בל לשכוח את ירושלים – אומה זו לא תשלים לעולם עם הפרדת ירושלים. וירושלים היהודית לא תקבל על עצמה שום שלטון זר – לאחר שאלפי בניה ובנותיה שחררו בפעם השלישית מולדתם ההיסטורית וגאלו את ירושלים מהשמדה והרס.

אין אנו עושים עצמנו שופטים על או״ם – על שלא נקפה אצבע בזמנו, כשמדינות אחדות חברות או״ם הכריזו בגלוי מלחמה על החלטות או״ם מיום 29 לנובמבר 1947, וניסו בכוח הזרוע למנוע הקמת מדינת ישראל, להשמיד הישוב העברי בארץ הקדושה ולהרוס את ירושלים עיר־הקודש על ישובה היהודי.

לולא הצלחנו לעמוד בכוחנו־אנו בפני התוקפנים שמרדו באו״ם – היתה ירושלים היהודית נמחית מעל פני האדמה, הישוב היהודי היה נשמד ומדינת ישראל לא היתה קמה. ואין אנו יכולים לראות עוד כל תוקף מוסרי בהחלטות או״ם מ־29 בנובמבר: לאחר שאו״ם לא הצליח לבצע החלטותיו, לדעתנו החלטת 29 בנובמבר על ירושלים בטלה ומבוטלת.

הנסיון לקרוע את ירושלים היהודית ממדינת ישראל – אינו עשוי לקיים השלום במזרח, ופחות מכול – בירושלים עצמה. ישראלים ימסרו נפשם על ירושלים לא פחות מאנגלים על לונדון, רוסים על מוסקבה ואמריקאים על ואשינגטון.

זוהי הפעם הראשונה בתולדות הארץ, שהמדינה השלטת בירושלים מקבלת על עצמה מרצונה החופשי העיקרון של פיקוח בינלאומי על מקומות הקודש בעיר זו. אולי אין זה מקרה, שזה נעשה על־ידי העם שעשה את ירושלים למרכז קדושה עולמית ובידי הממשלה הראשונה שנבחרה על־ידי תושבי ירושלים.

ואנו מקווים, שהדתות המכבדות קדושת ירושלים, והאומות הדוגלות כמונו בעקרונות השלום והצדק – יכבדו זכויות ישראל בירושלים, כשם שישראל מכבדת זכויות כל הדתות בבירת קודשה ובמדינתה הריבונית.״ (דברי הכנסת, מושב שני של הכנסת הראשונה, כרך III, עמ׳ 221–226.)

457

ו. איתן אל מ. שרת (ניו יורק)

W. Eytan to M. Sharett (New York)

Coded Tel. Y531 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/14 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 5 December 1949

Attended Government meeting this morning. Government confirmed your line as in X820.[1] Ben-Gurion making statement this afternoon but will not threaten leave U.N.[2] Details follow.[3]

Eytan

457

1. שרת מסר שהמשלחת פועלת להוציא מתוך ההצעה השוודית כל מה שחורג מפיקוח בלבדי על המקומות הקדושים וכי לדעתו אין להציג את הצעת ישראל לחוזה עם או״ם (ראה נספח ד) כתנאי בל יעבור. (4.12.1949, 93.01/2202/5.)
2. ראה הערת־עורך לעיל.
3. ראה מברק איתן אל שרת, Y533, 5.12.1949, 130.09/2329/14.

458

א. אבן אל ל. פירסון (ניו יורק)[1]
A. Eban to L. Pearson (New York)

Copy: 93.03/3037/15 :העתק

New York, 5 December 1949

Dear Mr. Pearson,

I am writing to express the earnest hope that your delegation may find it possible to vote against the draft resolution submitted by Australia to the Sub-Committee of the Ad Hoc Committee, and approved there by nine of its seventeen members.[2] The States voting against the resolution were Sweden, Netherlands, Mexico, Cuba, Uruguay and Israel, while the Representative of Jordan spoke strongly against it, and Canada and India abstained. It is already clear, therefore, that important elements in the Catholic, Protestant, Jewish and Muslim worlds are opposed to a renewed attempt to implement the 1947 Statute for Jerusalem in the completely changed circumstances of today. You will doubtless also be aware of the opposition expressed to the Australian resolution by the United States and the United Kingdom in the general debate in the Ad Hoc Committee, and reiterated by the former today.

The adoption of this draft resolution by the Ad Hoc Committee would have the gravest and most disturbing effects in Jerusalem. When the United Nations was prevented, through Arab resistance, from assuming its authority in Jerusalem [in] May 1948, the city was abandoned to destruction and desolation, threatening the lives of its population and the existence of its institutions. In the meantime the Jews of Jerusalem have organised the life of the New City in direct association with the State of Israel. The links between the State and the City have been welded into a firm and indissoluble union based on self-determination and government by consent. Any attempt now to institute a direct United Nations regime would therefore involve the disintegration of Jerusalem's institutional life, the collapse of its security, the repudiation of the Israel–Jordan Armistice Agreement, the severing of the city's economic and financial arteries, and the imposition of a regime of subjection to which its people, having already achieved their full independence, are implacably opposed.

The Sub-Committee's resolution envisages this extraordinary process without having proposed or investigated any conditions of enforcement or implementation. My Government is deeply concerned with the prospect of disorder and discontent which would accompany any attempt to revert now to a solution proved unimplementable two years ago. It is certain that the atmosphere thus generated would provide the worst possible conditions for the

458

1. מכתב זהה נשלח אל ראשי משלחות נוספות באו"ם. (העתקים בתיק 93.03/3037/15.)
2. ראה הערת־עורך, עמ' 638–639.

safeguarding of the Holy Places and religious interests under United Nations auspices. The influence and prestige of the United Nations would not be increased by the adoption of a solution incapable of being implemented – a solution arising not out of the serious political judgment of today, but out of a blind reliance on the infallibility of a resolution adopted in entirely different circumstances two years ago.

It is quite clear to anyone acquainted with the situation in Jerusalem that the defeat of this draft resolution is a prior condition of any constructive search for an agreed and practical solution, giving full expression to international responsibility for the protection of religious interests. Such a solution can yet be found. It rests in the appointment of a United Nations Representative in Jerusalem concerned exclusively with the safeguarding of the Holy Places throughout the city. Since the special United Nations interest in Jerusalem arises entirely out of the presence of the Holy Places, such a solution would fully achieve the real objectives of the international community in Jerusalem. Should the United Nations establish such machinery to arrange for the safeguarding of the Holy Places, it will have achieved the most direct expression of universal responsibility for the protection of Jerusalem's holiness that recorded history has ever known. It cannot be seriously doubted that such a solution, unlike that proposed in the draft resolution of the Sub-Committee, could be harmoniously implemented and would redound to the credit of the United Nations.

Other proposals are before the Committee which show a much more constructive trend, despite certain specific features which we do not accept. But the rejection of the Sub-Committee's proposal is an essential condition for any successful outcome.

May I hope that your delegation will give its sympathetic thought to these considerations.

I remain, Yours very sincerely,

A.S. Eban
Permanent Representative of
Israel to the United Nations

459

א. אבן אל ו. איתן
A. Eban to W. Eytan

Coded Tel. X822 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/5 :נוסח יוצא

New York, 5 December 1949

Suggest action by Amir:

(1) Dutch strongly criticize our attitude refugees, suggest thorough explanation at Hague, am doing likewise here. Preferably after Jerusalem question over.

(2) Despite Amir's earlier impression Belgians here stubborn for *binum* [internationalization]. Suggest immediate action.[1]

460

מ. קומיי אל א. אילת (ואשינגטון)
M. Comay to E. Elath (Washington)

Coded Tel. IW334 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2308/4 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 5 December 1949

McDonald long talk Eytan, self, also briefly reported Ben-Gurion[1] main Istanbul conclusions:[2] (1) Support direct peace negotiations between Israel and individual Arab states including boundaries, refugees, without U.S. making reservations or own suggestions. McDonald instructed encourage us particularly settle directly with Transjordan, Egypt, though latter unlikely before elections.[3] McGhee keen revive Gaza proposal. (2) No change Jerusalem line. Israel urged be more accommodating international aspect. (3) Apart from supporting Clapp report[4] no so-called McGhee plan.[5] Next budget likely allocate only five million dollars for Point Four technical assistance Mideast.[6] (4) Premature for U.S.A. to support any regional grouping or collective pact. U.S.A. neither opposes nor favours merger[7] which not secured by force or outside intervention, not aimed at another state and based freely expressed will of peoples. (5) No military aid Arab states except Saudia. All governments in area should cut military budgets to minimum. Sharp reduction Greek, Turkish, aid. Argument rejected that Syria be strengthened as second-line defence. (6) U.S.A. to seek friendship [and] commerce treaties with each government. (7) As result recent consultations British broadly agree above principles.

459

1. ראה הנחיות לפעולה ששיגר אבנר אל עמיר (RB13, 7.12.1949, 130.09/2300/9) והשווה מס' 475.

460

1. ראה יומן בן־גוריון ליום 5.12.1949, ארכיון צה"ל, והשווה *FRUS*, 1949, VI, pp. 1521-2.
2. הכוונה לוועידת ראשי הנציגויות האמריקאיות במזרח התיכון בראשות ג'. מקגי, שהתקיימה בקושטא בימים 26–29 בנובמבר.
3. הבחירות במצרים נערכו ב־3 בינואר 1950.
4. הדו"ח הסופי של ועדת הסקר הושלם ונחתם בפאריס ב־28 בדצמבר. המסקנות הכלליות של הדו"ח היו שהשלום והיציבות במזרח התיכון תלויים בהעלאת רמת החיים של תושביו, וכי מדובר בתהליך ממושך שהשלבים הראשונים שלו הם בתחום של פיתוח פרוייקטים להשקאה וטיוב. בדו"ח הובאו כמה תכניות חקלאיות שהומלץ לגשת לביצוען (ראה United Nations Conciliation Commission for Palestine, *Final Report of the United Nations Economic Survey Mission for the Middle East*, מסמך או"ם A/AC.25/6).
5. השווה מס' 4, הערה 20.
6. ראה מס' 352, הערה 5.
7. ראה מס' 330, הערה 3.

McDonald most encouraged by latest State Department views disclosed at conference, sees no conflict with Israel except on Jerusalem concerning which he stressed Washington remaining moderate against heavy pressure. Alleged pro Israel slant strongly attacked by pro Arab faction composed representatives Damascus, Baghdad, Jiddah, Jerusalem, who called it betrayal but McGhee ably argued existing realities.

Ben-Gurion told McDonald: (1) We welcome U.S. initiative promote peace with Egypt which key to situation. (2) He would have Israel leave U.N. rather than accept *binum* [internationalization]. Mailing full report.[8] Inform Sharett.

Comay

461

מ. קומיי אל מ. שרת (ניו יורק)
M. Comay to M. Sharett (New York)

Coded Tel. Y540 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/14 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 5 December 1949

Helm presented note extending invitation discuss sterling releases[1] suggesting either Tel Aviv as soon as possible or London after conclusion financial talks on grounds latter should not be interrupted by personnel going to London. Helm indicated he ready resume financial talks immediately by presenting British reply.[2]

Helm said heat now on Iraq to agree oil to Haifa through Lebanon in order break vicious circle.

Comay

462

שיחת ו. איתן – פ. ירשוב (בתל אביב, ב־6 בדצמבר 1949)
Meeting: W. Eytan – P. Yershov (Tel Aviv, 6 December 1949)

130.11/2513/14 :דין־וחשבון

הציר הסובייטי הוזמן לשיחה אל המנהל הכללי של משרד החוץ, ו. איתן. הוא הוזמן תחילה ליום 5 בדצמבר, אולם מהצירות הסובייטית הודיעו שה־5 בדצמבר הוא יום הקונסטיטוציה של ברית־המועצות, והציר מבכר לבוא לשיחה ביום אחר, אם העניין דחוף – מוכן לבוא ביום א׳, 4 בדצמבר. קבענו את השיחה ליום ג׳.

8. ראה דין־וחשבון מיום 6.12.1949, 130.02/2403/9.

461

1. ראה מס׳ 443 ומס׳ 455, סעיף א.
2. שם.

תוכן השיחה היה בעיית ירושלים. בשיחה השתתף גם ד״ר אלישיב. יום לפני זה הוצע לצירים תרגום הכרזתו של ראש־הממשלה בכנסת.[1] ירשוב ענה בתשובה לשאלה שהוא קיבל את המסמך וקרא אותו.

ואלה הדברים שנאמרו לציר הסובייטי:

ממשלת ישראל מאוכזבת מהתפתחות הדיונים בלייק־סאכסס. אין אנו רואים את עצמנו מוסמכים להעיר לברית־המועצות איך על משלחתם לנהוג באו״ם, אולם אנו רואים חובה לעצמנו להעיר כמה הערות. מובנת לנו הדבקות של המשלחת הסובייטית בהחלטות כ״ט בנובמבר. יחד עם זאת יש לשים לב למה התכוונה עצרת או״ם בהחלטתה בכ״ט בנובמבר בפרק הנוגע במעמדה של ירושלים. על־ידי בינאום העיר רצה או״ם להשיג שתי מטרות: (א) הבטחת חופש הגישה לכל הדתות למקומות הקדושים; (ב) בטחון האוכלוסייה היהודית של ירושלים. את שתי המטרות האלה אפשר להשיג לפי ההצעה שהוכנסה מטעם המשלחת הישראלית.[2] לגבי המטרה הראשונה, הכריזה ממשלת ישראל על נכונותה המוחלטת לתת חופש מלא לכל הדתות ולפולחנן של כל הדתות במקומות הקדושים וגם הסכימה מרצונה היא לפיקוח בינלאו־מי על המקומות הקדושים. יצויין כאן ששום משטר אחר ששלט בעבר בירושלים לא הציע מעולם פיקוח בינלאומי על המקומות הקדושים, כפי שמציעה זאת עכשיו ממשלת ישראל. אשר למטרה השנייה, הרי אין לשכוח שבזמנו הרחיבה עצרת או״ם את השטח של ירושלים הבינלאומית וצירפה אליו נקודות שונות בסביבה, כמו מוצא, רק מתוך רצון להבטיח את שלומם של תושבי הנקודות הללו אשר היו נשארות בתחומי המדינה הערבית, ללא קשר עם כוחות ישראליים. אין ספק שהימצאותן של נקודות אלה בגבולות מדינת ישראל וכן הקשר של ירושלים העברית עם מדינת ישראל, מהווים את הערובה הרצינית ביותר לשלומה של אוכלוסייה זו. באופן כזה אפשר לומר, שאם כי יש שינוי בצורה, אולם לפי התוכן כוללת ההצעה הישראלית בתוכה את העיקר והמגמה של החלטת כ״ט בנובמבר לגבי ירושלים.

מכאן – לשאלה שנייה בעלת תוכן יותר חומרי והיא, שאלת הרכוש הרוסי בירוש־לים. ממשלת ישראל נקטה בקו מסוים אשר מטרתו העברת הרכוש הרוסי לידי הממשלה הסובייטית והמוסדות הדתיים הסובייטיים. חלק כבר נעשה, והחלק הנוסף יושלם באותה מגמה. אין בדעת הממשלה לשנות את הקו הזה, אולם היא רואה צורך להעיר על הסתירה שבין תביעת הממשלה הסובייטית לממשלת ישראל בדבר החזרת הרכוש, המופנית כאל צד שהוא בעל־הבית בירושלים, לבין עמדתה של המשלחת הסובייטית באו״ם השוללת את הריבונות של ישראל בירושלים. מובנת לנו המגמה של ברית־המועצות לא לתת להשפעה הבריטית להשתלט על ירושלים העתיקה, תחת המסווה של המדינה הירדנית. אולם אין להתעלם מכך שהצעת בינאום ירושלים אינה פותרת את הבעיה, אלא היא עלולה להרחיב את ההשפעה האנגלו־סכסית והקתולית על ירושלים כולה. כי במקרה הטוב ביותר, כשהפיקוח על ירושלים יימסר למועצת הנאמנות, יהיה לגוש הסובייטי רק מיעוט קטן בתוך ההנהלה והרוב המכריע יהיה בידי כוחות המערב. במקום לוקליזציה של השפעת המערב וצמצומה, תשיג אפוא ברית־המועצות על־ידי תמיכתה בהצעת בינאום ירושלים את הרחבתה של השפעה זו.

462

1. ראה הערת־עורך, עמ׳ 679–681.
2. ראה נספח ד.

אנו מניחים שציר ברית־המועצות יודע שהכוחות העיקריים שהתנגדו להעברת הרכוש הרוסי לידי הסובייטים, והתנגדו לא רק בעקיפין, היו הכוחות הקתוליים. עשינו את אשר עשינו בשטח זה למרות הלחץ הזה שהיה די חזק. יש להתפלא על כך שבהצעה על עתידה של ירושלים מצאה ברית־המועצות שפה משותפת דווקא עם אותן המדינות של דרום אמריקה, אשר בהן חזקה ביותר השפעת הוואטיקן. בינאום ירושלים יביא לא רק להגברת השפעת הוואטיקן, הוא יביא לביצורה של השפעת צרפת, אולי גם איטליה. ידועים גם המאמצים שעושה ספרד כדי לחדור באיזה אופן שהוא לתחומי ירושלים. מה שלא יהיה, לו היה קם משטר כזה בירושלים, [דבר] אחד ברור, הדגל הסובייטי לא היה מתנופף על בנייני המיסיה הפראבוסלבית במרכז ירושלים. [. . . . .][3]

לבסוף יצוין שכולנו מעוניינים בביצורו של או״ם ואין להניח שמישהו מעוניין שאו״ם יקבל החלטות שאינן ניתנות לביצוע. ההצעה על בינאום ירושלים איננה הצעה ריאליסטית.

ו. איתן ציין בהתחלת דבריו שבערך אותם הדברים נאמרו על־ידי שר החוץ של ישראל למר צאראפקין,[4] והוא רואה חובה לעצמו למסור את הדברים גם לציר הסובייטי בישראל ולבקשו למסור את תוכנם לממשלתו.

הציר שאל אם הדברים שהוא שומע כאן הם אותם הדברים שנאמרו בלייק־סאכסס לצאראפקין והוא מקבל כאן רק את מסירת תוכנם. התשובה היתה, שלנו ידועים הקווים הכלליים של השיחה בלייק־סאכסס, שהדברים נאמרו שם לאור המסיבות במקום, בה בשעה שכאן הם נאמרים לאור המציאות בישראל ונאמרים לאיש המכיר את ירושלים ואת המציאות הזאת, וייתכן שכאן מודגשות נקודות אחרות. לכן בקשתנו שהציר ימסור לממשלתו את תוכן הדברים שהוא שומע כאן. הציר ענה בחיוך שבעצם היה בירושלים רק פעם אחת. אלישיב העיר שהוא יוכל להיוודע יותר על ירושלים מעוזריו שהירבו לבקר בעיר זו.

בגמר השיחה הציג הציר שתי שאלות. האחת שנבעה מהשיחה והיא, האם דובר גם בשיחת מ. שרת עם צאראפקין בשאלת הרכוש הרוסי? התשובה היתה חיובית. השאלה השנייה היתה, בקשת אינפורמציה בדבר הידיעות המתפרסמות בעיתונות על השיחות בין ממשלת ישראל לבין ממשלת עבדאללה. התשובה היתה: יש לנו פגישות קבועות עם נציגי [עבר־]הירדן בוועדות שונות הפעילות זה מזמן. יחד עם זאת היו גישושים, לפי יזמת הירדנים, בשאלת כריתת השלום.[5] כאן יש לציין שלנו יותר חשוב להגיע לשלום של קבע עם מדינות ערביות אחרות לפני הירדנים. בעיה רצינית ביחסינו עם הירדנים היא רצוננו לסלק את אותה השפעה בריטית אשר היא ידועה היטב גם לברית־המועצות, וכאן גם הקושי העיקרי.

3. משפט אחד לא הודפס כאן.
4. ראה מס׳ 447.
5. ראה הערת־עורך, עמ׳ 636 ומס׳ 441 ו־449.

463

מ. שרת אל ו. איתן
M. Sharett to W. Eytan

Recd: 8.12 :התקבל. Coded Tel. X 830 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/5 :נוסח יוצא

New York, 7 December 1949

Sudden swelling majority[1] due violent Vatican pressure which *inter alia* reversed Luxembourg, neutralized Holland. Knesset[2] was distinctly unhelpful, several delegations justified their vote to us by referring to it. Putting maximum pressure on U.S.A. and direct on delegations. Our main argument is spare U.N. utter fiasco; told Acheson today, who dead against Australian but clinging Swedish as basis, that nothing infringing sovereignty has chance. Strongly urge press, public, reaction be to say this will be ignored, nothing will come of it save loss moral authority U.N. Brand reckless irresponsibility sponsors, supporters, in thus unscrupulously gambling with U.N. prestige.[3]

Sharett

464

מ. שרת אל מ. פישר (פארים)
M. Sharett to M. Fischer (Paris)

Coded Tel. NP152 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/5 :נוסח יוצא

New York, 7 December 1949

Your 154.[1] Point out Quai d'Orsay every state voting *binum* [internationalization] assumes crushing responsibility for unprecedented fiasco U.N. and grave jeopardy Holies. People Jerusalem will ignore U.N. which powerless

463

1. ראה הערת־עורך, עמ' 638–639.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 679–681.
3. השווה דיווח על השיחה עם אצ'יסון ב־7-*FRUS*, 1949, VI, pp. 1524. לפי אותו מקור שוחחו השניים בין היתר על שאלת יחסי ישראל עם הוואטיקן ועל השיחות של נציגי ישראל עם המלך עבדאללה.

464

1. פישר מסר על הפתעה שנפלה במשרד החוץ הצרפתי מתוצאות ההצבעה בוועדת המשנה (ראה הערת־עורך, עמ' 638–639) ועל הלך הרוח השורר במשרד. אנשי המשרד טענו שמהלכים מוטעים של ישראל, בעיקר איומים והצהרות פומביות, חיזקו את עמדת הקיצוניים והזיקו לעניין הישראלי. להערכתם, צרפת לא תוכל להתנגד או אפילו להימנע בשעת ההצבעה על הצעת הבינאום בוועדה המדינית המיוחדת, אך בהצבעה הסופית במליאת העצרת היא תשתף פעולה עם ארצות־הברית כדי לסכל את תכנית הבינאום. (5.12.1949, 93.01/2202/5.) ראה גם מס' 467.

enforce discipline. Other hand Israel remains completely exempt from responsibility. Rather than protect Holies result will be expose them anarchy. Stress France only Palestine Conciliation Commission power supporting *binum*. Its responsibility aggravated by serving example others.

Sharett

465

מ. שרת אל או אי מאונג[1] (ראנגון)
M. Sharett to U E Maung (Rangoon)

Telegram מברק
Outg.: 93.03/3037/15 :נוסח יוצא

New York, 7 December 1949

I take liberty expressing hope that Burma will find it possible to join us in opposing draft resolution now before General Assembly[2] envisaging separation from Israel of Jewish city of Jerusalem which depends upon Israel for its security, administration and very existence. This resolution which entirely incapable of implementation would cause prestige and authority of United Nations to suffer inevitable setback and rather than further, would prevent effective action for safeguarding of religious interests with full cooperation of Israel Government. Arab Government of Hashemite Kingdom of Jordan, which in control Old City of Jerusalem comprising within its walls main shrines of Christianity, Islam and Judaism, is implacably opposed to separation [of] its section of Holy City from Arab State. There is clear chance Israel–Arab accord in Jerusalem with full sanction United Nations after both parties accept its supervision over Holy Places. It would be utterly reckless throw this chance away and embark instead upon iniquitous and hopeless course of trying impose foreign ruler on both sections city. All who support present resolution would thus incur share in very heavy responsibility for fiasco of United Nations, which feel sure Your Excellency will not knowingly wish to assume. May I renew assurances of my highest consideration.

Moshe Sharett
Minister for Foreign Affairs

465
1. שר החוץ של בורמה. מברק עם פנייה דומה שלח שרת גם אל שר החוץ של ליבריה. (8.12.1949, 93.03/3037/15).
2. ראה נספח ג.

466

הנשיא וייצמן אל הנשיא אוריול (פארים)

President Weizmann to President Auriol (Paris)

Tel. MH7002 מברק
Outg.: 130.02/2413/8 :נוסח יוצא

[Rehovoth], le 8 décembre 1949

Profondément troublé par vote d'hier du Comité Général Ad Hoc de l'Assemblée des Nations Unies.[1] Séparation de l'Etat d'Israël de la Jérusalem juive avec ses cent mille habitants juifs et traditions éternelles est complètement inacceptable pour toutes sections du peuple juif. Ne pourrait être imposée que contre l'opposition résolue de la population entière. Internationalisation proposée loin d'assurer sécurité Lieux Saints, provoquera conflit permanent, instabilité et déclin économique. Estime inconcevable qu'après efforts acharnés et heureux réalisés au cours de l'année dernière pour rétablir la paix dans la Ville Sainte cette paix soit à nouveau compromise par action de l'O.N.U. elle même. Estime encore plus inconcevable que cette action désastreuse soit entreprise avec le soutien de la France qui a fait preuve d'une compréhension si profonde à l'égard de la résurrection d'Israël. Peuple d'Israël est pleinement d'accord pour que sécurité et accessibilité des Lieux Saints soient sauvegardées et pour que Nations Unies soient investies d'un certain contrôle mais ne saurait dans aucune circonstance accepter détachement de l'ancien berceau de notre état ressuscité. Prie Votre Excellence accepter assurances ma plus haute considération.

Chaim Weizmann, Président de l'Etat d'Israël

467

מ. פישר אל מ. שרת (ניו יורק)

M. Fischer to M. Sharett (New York)

Recd: 9.12 :התקבל .Coded Tel. PN157 מברק מוצפן
Inc.: 93.01/2202/5 :נוסח נכנס

Paris, 8 December 1949

Tonight Parodi said although personally regretting present position[1] we ought to realize situation is outcome of our refusal to even discuss Palestine

466

1. בהצבעה על הצעת ההחלטה האוסטרלית לבינאום ירושלים בוועדה המדינית המיוחדת ב־7 בדצמבר – ראה מס' 464 והערה 1 שם.

467

1. עם אישור הצעת הבינאום בוועדה המדינית המיוחדת ב־7 בדצמבר. צרפת הצביעה בעד התכנית. ראה הערת־עורך, עמ' 638–639 וראה גם מס' 464, הערה 1.

Conciliation Commission proposal and of not putting forward acceptable solution of our own. Insisted abstention and Parodi promised new attempt but gave little hope. Parodi insisted present proposal was not French initiative but pointed out reaction Catholic opinion if France were accused causing failure internationalization.[2]

Fischer

468

משלחת ישראל באו"ם אל י. ה. לוין (סידני)
Israel Delegation at the United Nations to Y. H. Levin (Sydney)

מברק

נוסח יוצא: 93.03/69/12

[ניו יורק], 8 בדצמבר 1949

נציג מדינתך השנייה[1] מלא זעם על הצעת הראשונה שקיבלה רוב גדול בוועדה[2] ומאיימת להתקבל במליאה. הוא מוכן לדבר נגדה בשצף קצף ולהצביע נגד אבל באין הוראה מפורשת מממשלתו יהיה מוכרח להימנע בעצרת כאשר נמנע בוועדה. הוא הבריק לממשלתו החדשה וביקש הוראה דחופה. ההוראה מוכרחה להגיע עד מחר, יום ו' בבוקר. תנסה לזרז ההוראה הרצויה בשיחה טלפונית ישירה או על־ידי מישהו במקום. תדגיש שכל מי שלא יצביע נגד ההצעה יתחייב באחריות לכשלון או"ם ולהפקרת המקומות הקדושים, יען הבינאום אינו ניתן לביצוע בעוד שההחלטה שמה קץ לסמכותנו מבלי להעמיד שום דבר ממשי במקומה. הברק מיד.[3]

ממישראל

2. במברק נוסף מסר פישר את עמדת שומאן: למרות עמדתו האישית הגיע שומאן למסקנה שצרפת לא תוכל להימנע בהצבעה בעצרת מחשש לתגובת העולם הקתולי. הוא העריך שההצעה לא תזכה לרוב הדרוש והורה למשלחתו לא לנאום בעד הצעת ההחלטה אף לא לפעול למענה במסדרונות האו"ם. (מברק אל שרת, PN158, 10.12.1949, 93.01/2202/5).

468

1. ניו זילנד.
2. הכוונה להצבעה ב־7 בדצמבר. ראה הערת־עורך, עמ' 638–639.
3. לוין הבריק על שיחתו עם א.ד. מקינטוש, המנהל הכללי של משרד החוץ בניו זילנד. מקינטוש הראה נטייה לקבל את עמדת ישראל וניסה לפעול אצל ראשי הממשל. התערבותו לא הוכתרה בהצלחה בשל חילופי ממשלה בניו זילנד ממש באותם ימים. (ראה מברקי לוין אל משלחת ישראל באו"ם, 9.12.1949, 93.03/69/12).

469

ו. איתן אל מ. שרת (ניו יורק)
W. Eytan to M. Sharett (New York)

מברק מוצפן YA555
נוסח יוצא: 130.09/2329/14

תל אביב, 9 בדצמבר 1949

אמש בפגישת ששון ושילוח בשונֶה[1] הצענו מעבר חופשי מחברון לעזה שיהיה תחת שיפוט עבר־הירדן כדוגמת המעבר בפאנמה לקולון ומנינו תקדימים לסידורי מעבר. סמיר [אל־רפאעי] טען שלא יסכימו אלא לרצועה בריבונותם, "סיאדה"[2] ולא "סולטה"[3], וכוונתם לרצועת ג'וברין–פאלוג'ה–מג'דל. הרושם שאין להם הסכם עם המצרים ומקווים על־ידי קבלת איזור מג'דל למשוך נטיית הפליטים הדחוסים ובסופו כל הרצועה. אמרנו ויתור טריטוריאלי אי־אפשרי וביקשנו העברת הדיון לשאלות האחרות. סמיר אמר קבלתנו הרובע [היהודי] ורציפות ל[הר ה]צופים ניתנים להסדר, בלטרון הכוונה יישור הבליטה תמורת שטח בסביבה, מסירת נהריים אי־אפשרית כי פירושה ויתור טריטוריה עבר־ירדנית מקורית. בעניין תחולת החוזה אמר שהחוזה אינו מרשה לאנגלים הקמת בסיסים אלא בעמאן ומפראק. האנגלים ביקשו לאחרונה רשות לבסיסים נוספים ועבר־הירדן סירבה. אמרנו כוונתנו להסדר שיקבע אי־אפשרות עבר־הירדן להסכים וכי דאגתנו לא למלחמה אלא לשלום ולזמן שיוגדר כאיום לשלום והצענו לעבר־הירדן שייעזרו בעצת האנגלים לפתרון מניח הדעת שהרי גם הם חפצים בהסדר שלום. חזרו למעבר ותביעותיהם ואחרי דברי כיבושין מאתנו שהם באים רק בתביעות וכאילו לא נלחמנו נכנס המלך והתחיל אינטרמצו בטורקית בינו לסמיר בלי ששמו לב ששון מבין. המלך דרש שיסכים לוויתור שלנו למעבר בשלטונם כי בלי תוצאות לא יוכל לשאת פנים לאנשיו היודעים על המגע ואנגליה, ארצות־הברית וטורקיה לוחצות. סמיר התעקש שהיהודים סופם לוותר ממצבם הקשה ואם לוותר – שיתמנה אחר במקומו. המלך חזר בערבית לדבר על הצעות דרך עוקפין בנגב הדרומי ולחץ לא לנתק המשא־ומתן ושתיקבע פגישה, אף־על־פי שסמיר ונצי־גינו אמרו שמוטב להשאיר הדברים והצד שיזוז מעמדתו יודיע ואזי ייקבע ההמשך. נקבע שבמשך יומיים נודיע מועד פגישה.[4]

המלך התנצל בעניין ג'לאבון[5] שתלה האשמה בו, ברוחי [עבד אל־האדי], שר החוץ.

איתן

469

1. ראה סיכום מפורט על השיחה במסמך מיום 13.12.1949, 93.03/64/2.
2. ערבית: ריבונות.
3. ערבית: שליטה.
4. הפגישה הבאה התקיימה ב־13 בדצמבר. ראה הערת־עורך, עמ' 716.
5. המדובר בתלונה שהגיש שר החוץ הירדני למועצת־הביטחון על תקרית אש שאירעה בראשית דצמבר בג'לבון והסתיימה לדברי הירדנים בגירוש תושבים ערביים מהכפר. ישראל דחתה את ההאשמה.

הערת־עורך
Editorial Note

החלטת עצרת האו"ם על בינאום ירושלים

ב־9 בדצמבר דנה עצרת האו"ם בדין־וחשבון של הוועדה המדינית המיוחדת על כינון משטר בינלאומי בירושלים ואישרה את הצעת ההחלטה האוסטרלית לבינאום ירושלים שהגישה הוועדה. ההחלטה התקבלה ברוב של 38 נגד 14 עם 7 נמנעים. ארצות־הברית ובריטניה הצביעו נגד ההחלטה; צרפת הצביעה בעד. להחלטה צורף נספח B של החלטת העצרת מ־29 בנובמבר שכלל תרשים של גבולות הבינאום המוצעים בירושלים. וזו לשון ההחלטה:

The General Assembly,

Having regard to its resolutions 181 (II) of 29 November 1947 and 194 (III) of 11 December 1948,

Having studied the reports of the United Nations Conciliation Commission for Palestine set up under the latter resolution,

I. *Decides*

In relation to Jerusalem,

Believing that the principles underlying its previous resolutions concerning this matter, and in particular its resolution of 29 November 1947, represent a just and equitable settlement of the question,

1. To restate, therefore, its intention that Jerusalem should be placed under a permanent international regime, which should envisage appropriate guarantees for the protection of the Holy Places, both within and outside Jerusalem, and to confirm specifically the following provisions of General Assembly resolution 181 (II): (1) the City of Jerusalem shall be established as a *corpus separatum* under a special international regime and shall be administered by the United Nations; (2) the Trusteeship Council shall be designated to discharge the responsibilities of the Administering Authority . . . ; and (3) the City of Jerusalem shall include the present municipality of Jerusalem plus the surrounding villages and towns, the most eastern of which shall be Abu Dis; the most southern, Bethlehem; the most western, Ein Karim (including also the built-up area of Motsa); and the most northern, Shu'fat, as indicated on the attached sketch-map;

2. To request for this purpose that the Trusteeship Council at its next session, whether special or regular, complete the preparation of the Statute of Jerusalem, omitting the now inapplicable provisions, such as articles 32 and 39, and, without prejudice to the fundamental principles of the international regime for Jerusalem set forth in General Assembly resolution 181 (II) introducing therein amendments in the direction of its greater democratization, approve the Statute, and proceed immediately with its implementation. The Trusteeship Council shall not allow any actions taken by any interested

Government or Governments to divert it from adopting and implementing the Statute of Jerusalem;

II. *Calls upon* the States concerned to make formal undertakings, at an early date and in the light of their obligations as Members of the United Nations, that they will approach these matters with good will and be guided by the terms of the present resolution.

GAOR, 4th Sess., Plenary, 274th–275th Meetings, pp. 572–607; ראה)
(*Resolutions*, p. 25.

470

מ. שרת אל ו. איתן
M. Sharett to W. Eytan

מברק מוצפן Coded Tel. X836. התקבל: Recd: 11.12
נוסח יוצא: Outg.: 130.09/2329/17

New York, 10 December 1949

For Ben-Gurion. First thoughts on tactics:[1] Question is not what we should do but what U.N. can do. We should do nothing which would throw onus on us for subverting General Assembly resolution and enable mobilization world opinion against Israel on high plane upholding moral authority U.N. for world peace. On contrary, we should give full chance *binum* [internationalization] to fall of its own weight and U.N. itself admit unfeasibility, hence should first instance await session *Moanut* [Trusteeship Council] Geneva January. If any stage we find necessary take decisive step can always do so but not now.

Question is what is real U.S.A. attitude which not fully clear, although Ross, Bunche, prophesy deadlock.

Sharett

470

1. בתגובה על החלטת העצרת הכללית לבינאום ירושלים. ראה הערת־עורך לעיל.

471

מ. שרת אל ו. איתן[1]
M. Sharett to W. Eytan

מברק
נוסח יוצא: 93.03/69/20

ניו יורק, 10 בדצמבר 1949

לתגובת העיתונות:[2] (א) להדגיש כשלון או"ם בקבלת החלטת נפל מהשפה ולחוץ ביודעין שאינה בת־ביצוע. (ב) לציין שכל הטענות וההוכחות הנוקבות לאי־מעשיות ההחלטה נשארו ללא כל תשובה. (ג) לגלות שהרבה משלחות וממשלות הודו לנו שאינם מאמינים בבינאום אבל נאלצים להצביע בעדו מסולידריות נוצרית ולשם הפגנת עיקרון מופשט גרידא. (ד) להוקיע צירוף גורמים מנוגדים זה לזה בתכלית שהתאחדו בשלילה ללא כל שיתוף חיובי המאפשר איזו אחריות שהיא. (ה) להסביר שכוח כ"ט נובמבר היה לא בעצם ההחלטה הבינלאומית אלא בנכונות צד מעוניין אחד להגשימה בכוחות עצמו. הפעם שני הצדדים נגד ההחלטה ואילו יכולת או"ם לבצע אפסית כאז. (ו) להכריז כי שום דבר לא יוכל לערער מעמדנו בירושלים. (ז) אין פנינו להתנקשות בסמכות או"ם אבל אלה שמתוך קנאות נוקשה ומתוך מניעים אחרים, [אם?][3] מדיניים עולמיים או טכסיסיים מקומיים בני חלוף, אשר גם אלה וגם אלה דבר אין להם ולדאגה לגורל ירושלים, כפו על או"ם החלטה מופרכת כזאת ישאו באחריות לכשלון סמכותו המוסרית. (ח) להתריס כלפי הכנסיה שבהחלטה זו היא משחררת אותנו מאחריות כלפיה אבל אנו לא ננצל זאת ונוסיף לשמור על הקודשים שברשותנו ולקיים באמונה זכויות דתות אחרות. (ט) לחשוף מזימת הערבים להוציאנו מגדרנו ולהביאנו לידי התפרצויות שיחזירו המצב לתוהו [–][4], לחידוש הדיון בכל היקף הבעיה ולדחות בשאט־נפש מזימה זו שלא תקום.

אשדר לארץ הערב, 08.30 זמנכם, הודיע בבית.

שרת

471

1. המברק נשלח כלשונו אל נציגויות ישראל ברחבי העולם.
2. על החלטת בינאום ירושלים, ראה הערת־עורך, עמ' 693–694.
3. במקור בטעות: או"ם.
4. מלה אחת לא פוענחה כאן.

472

ו. איתן אל מ. שרת (ניו יורק)
W. Eytan to M. Sharett (New York)

Coded Tel. X565 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/14 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 11 December 1949

Most Immediate

For you personal: Government this afternoon decided announce tomorrow in Knesset:[1] (1) Our position re Jerusalem unchanged by U.N. vote.[2] (2) We convinced U.N. decision unimplementable. (3) We continuing with transfer of Government offices to Jerusalem. (4) Government advises Knesset to move to Jerusalem. (5) Government proposes defer Knesset debate on Jerusalem until your return.

If Aubrey [Eban] can't come and if your return not immediate[ly] possible owing U.J.A. etc., Ben-Gurion suggests Elath come and report on U.S.A. attitude after vote. Please decide and cable.[3]

Point three above means all ministries transferable soon as practicable except *Bitachon* [Defence] and *Chutz* [Foreign Affairs].[4]

Eytan

הערת־עורך
Editorial Note

שדר משר החוץ האמריקאי לישראל

ב־11 בדצמבר מסר מקדונלד לאיתן שדר משר החוץ של ארצות־הברית על תגובתה של ישראל להחלטת הבינאום. בשדר נתבקשה ישראל להימנע מהצהרות קיצוניות או מפעולות פזיזות העלולות לחמם את האווירה במזרח התיכון במיוחד בהתחשב במשא־ומתן המתנהל עם עבדאללה ובסיכויים לשיחות עם הוואטיקן. שדר דומה נמסר גם בעמאן. (ראה *Frus*, 1949, VI. pp. 1531–2 מברק איתן אל שרת, HK1, 11.12.1949, /130.09 (.2329/14

472

1. לפרטים נוספים על הדיון בממשלה ועל השתלשלות האירועים עד לפרסום ההודעה בכנסת ראה מס' 482 והערה 2 שם; מס' 487 והערת־עורך עמ' 709–710.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 693–694.
3. ראה מס' 476, סעיף 4.
4. שרת הודיע בתגובה כי הוא מסכים עם סעיפים אחת ושתיים בהודעת הממשלה, אך מתנגד נחרצות לסעיפים שלוש וארבע. (מברק אל איתן, 1941, 12.12.1949, 130.09/2328/7.) ראה מס' 476.

473

ו. איתן אל מ. שרת (ניו יורק)
W. Eytan to M. Sharett (New York)

Recd: 12.12 :התקבל .Coded Tel. HK2 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/14 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 11 December 1949

After delivering message reported my HK1[1] Mc[Donald], speaking with great feeling, said he realized Israel bound maintain correct relations with Russia but time had come for her to appreciate that U.S.A. was only power which prepared help her even against own interests and where head of state always approachable and ready lend friendly ear. Complained bitterly of Jesse Lurie's[2] reporting in *Palestine Post* which hostile to U.S.A. to extent of attributing success of Australian resolution[3] to U.S.A. passivity, instead of to true cause.[4]

Eytan

474

מ. פישר אל מ. שרת (ניו יורק)
M. Fischer to M. Sharett (New York)

Orig.: 93.03/3037/15 :מקור

Paris, le 11 décembre 1949

A mon avis, la seule interprétation possible de ce qui s'est passé à Lake-Success[1] c'est que nous avons été en présence d'une démonstration de ce que signifie, dans les circonstances présentes, la puissance du Vatican. J'ai l'impression que pour cette démonstration de force le Vatican a mis en oeuvre le maximum de ses moyens. – A mon avis aussi, il n'est pas exclus qu'il tienne à nous, si nous agissons avec prudence, de transformer cette victoire en une victoire "à la Pyrrhus".

Dès que j'eus appris le vote de la sous-commission sur le projet australien j'ai senti au Quai d'Orsay qu'une volonté centrale, celle du ministre, avait irrévocablement décidé que la France allait voter en faveur du projet. Cette

473

1. ראה הערת־עורך לעיל.
2. י. ז. לוריה, כתב ה״פלסטיין פוסט״ בניו יורק. ראה גם מס׳ 499.
3. ראה הערת־עורך, עמ׳ 693–694.
4. השווה דיווח על השיחה ב־FRUS, 1949, VI, pp. 1532-3.

474

1. ראה הערת־עורך, עמ׳ 693–694.

volonté du ministre s'est exercée d'une façon telle que tous ceux à qui je me suis adressé, même ceux que je sentais peu convaincus, m'ont affirmé qu'il s'agissait d'un avis unanime du Quai d'Orsay. Et tout cela malgré le peu de consistance de l'argument que la France ne pouvait pas, en un pareil moment, désavouer son attitude historique vis-à-vis de Jérusalem, alors même qu'elle était convaincue que le projet était absurde. La tactique, à la veille du vote final à l'Assemblée, était d'affirmer avec une souriante confiance que le vote ne passerait certainement pas à l'Assemblée et qu'on en reviendrait à une formule plus réaliste. Cette tactique s'exprimait même dans les instructions données à délégation française à Lake-Success qui enjoignaient de "rattraper" la proposition de la Commission de Conciliation ou la proposition hollandaise à la première occasion.

Sans pouvoir naturellement étayer ma conclusion par des preuves, il m'a semblé en allant au Quai d'Orsay le lendemain du vote que M. Schuman et M. de Margerie avaient "roulé" M. Parodi et peut-être M. Couve de Murville.

Au cours de ces journées – je n'ai pas pu voir M. Schuman lui-même – j'ai souvent répété qu'en dehors de toute autre considération le vote français ne cadrait pas avec la déclaration qu'avait faite M. Schuman ("pas de solution imposée")[2] et que j'avais transmise de son su à M. Sharett. Jamais je n'ai eu de réponse à cette remarque.

Après le vote, on m'a dit au Quai d'Orsay qu'on est stupéfait, qu'il règne un désarroi complet, qu'il ne faut pas prendre la chose au tragique, que la Commission de Tutelle sera bien forcée de constater que la décision de l'Assemblée est inexécutable etc.

Lorsque j'ai fait allusion à l'attitude des Etats sud-américains, un fonctionnaire du Quai d'Orsay m'a dit: "Je pense bien que le Brésil y aura gagné un cardinal".[3] Je serais presque tenté de croire qu'il y avait là une confession indirecte et involontaire. Vous savez que l'élévation au cardinalat de Mgr. Feltin, Archevêque de Paris, a été l'objet de controverses et qu'un prochain Consistoire devra statuer à ce sujet à Rome. Je pense – sans preuves – que Mgr. Feltin a gagné son chapeau de cardinal grâce au vote français à Lake-Success.

M. Schuman a eu beau jeu. Personne ne peut l'accuser d'avoir pris l'initiative du projet qui a été adopté. De difficiles questions ministérielles lui ont permis d'agir à sa guise vis-à-vis de ses collègues. Enfin, l'indifférence totale de l'opinion publique dans la question de Jérusalem l'a servi.

J'ai fait remarquer au Quai d'Orsay l'effet désastreux que le vote français aurait sur les relations franco-israéliennes. Mon attitude est revendicatrice. Je leur dis que le projet australien n'a reçu son autorité morale que du soutien de la France et que nous considérons donc que la France porte une responsabilité très grande dans ce qui s'est passé.

2. ראה מס' 439.
3. השווה מס' 446.

Je sais que M. Parodi et ses amis au Quai sont très mécontents d'avoir été entraînés par le Vatican. Ils chercheront sans nul doute à ''rechercher et recoller les morceaux de porcelaine brisée'', comme me le disait un fonctionnaire du Quai. Si je puis donner mon avis, c'est que nous devrions agir sans précipitation, avec calme et dignité. Nous devrions nous abstenir d'actes ou de paroles qui puissent être interprétés comme un défi aux Nations Unies, afin de ne pas raidir l'opinion de ceux qui ont voté pour le projet australien et afin de ne pas encourager l'accélération de mesures préliminaires d'exécution. Par contre, je pense que nous devrions, sans ostentation, marquer clairement par nos actes administratifs courants que Jérusalem fait partie intégrante de notre Etat et que nous ne tolérerons aucune ingérence étrangère.

J'insisterai au cours des jours à venir pour qu'on me fasse connaître les mesures que prendra le gouvernement français pour faire échouer le plan voté par l'Assemblée. D'ores et déjà, j'ai eu l'assurance personnelle de plusieurs fonctionnaires que la France ne prendrait part à aucune mesure de coercition pour l'exécution de la décision.

Enfin, je voudrais que vous sachiez que j'a été très loin dans mes récriminations au Quai d'Orsay et que j'ai été jusqu'à dire que le vote français ne se justifiait par aucune considération d'ordre français, même d'ordre catholique français. Ces accusations ont été reçues sans que d'autres arguments y soient opposés que celui des traditions des Croisades et de Saint Louis, etc. Mais quelqu'un m'a fait remarquer que lors du vote sur la Lybie la délégation israélienne n'avait manifestement tenu compte, ni des intérêts français, ni de ses propres intérêts évidents.[4]

M. F.
Maurice Fischer

475

מ. עמיר אל ג. אבנר
M. Amir to G. Avner

מקור: 130.10/2550/10

בריסל, י"ט בכסלו תש"י
11 בדצמבר 1949

מר אבנר היקר,

קשה מאוד לכתוב דו"ח לאחרי כישלון, ונוסף לזה לכתוב אותו לצלצול פעמוני הכנסיות. זה יום ראשון, חגם, ופעמוני הכנסיות מצלצלים. היום אין לי מצב־רוח לשמוע לקולם.

4. ראה הערת־עורך, עמ' 595 ומס' 385.

הדו"ח הנוכחי דן על המאמצים שעשיתי בשלושת הימים האחרונים כדי להפוך את הגלגל בשלוש מדינותי. התוצאה ידועה.[1] אני כותב בכל־זאת את הדו"ח, בשבילכם, אם תרצו ואם עוד תמצאו עניין בו, ובשביל הארכיון.

קיבלתי את המברק שלך, מר אבנר, לעשות מאמץ אחרון.[2] מברק דומה קיבלתי גם מלייק־סאכסס.

(1) פרשת בריסל.

ביקשתי ביום רביעי, ב־7 לדצמבר, ראיון דחוף אצל מר ון־זלנד. טלפונים שונים ביני ובין ראש הלשכה, עם הודעה סופית שאין לו לשר החוץ אפשרות להתפנות לאותו יום, אבל שאוכל לראות למחרת הבוקר, ב־8 לדצמבר, את המזכיר הכללי, את הברון דה־גרובן. ביקרתי אותו בלווית מר לוטן.[3] לפני זה הספקנו לבקר את מנהל המחלקה הפוליטית, מר לורידן. כשהיינו אצל לורידן עוד לא היו בידי פרטים בנוגע למי ומי הם המצביעים בעד בינאום, נגד, והנמנעים. ידעתי רק שרוסיה היא בין התומכים האיתנים של משטר בין־לאומי. בינתיים התקשרתי עם פישר בפאריס, ועם ד"ר יאפו,[4] וקיבלתי ידיעות שעודדוני קצת, לאמור שארצות־הברית ואנגליה מתנגדות לבינאום.

מצוידים בפרטים אלה, ראינו את המזכיר הכללי. הרגשנו את הרושם החזק שעשתה עליו עמדתה הפרו־בינאומית של רוסיה, והסברנו לו באר היטב את פירוש ההתעסקות המיוחדת של רוסיה בענייני קדושתה של ירושלים. נתרשם יותר מהצבעתה החיובית של רוסיה מאשר מהתנגדותן המאוחדת של אנגליה וארצות־הברית. אבל מתוך דבריו הורגש שקיימת כאן החלטה נחושה שאי־אפשר לערער אותה, שנתקבלה, כנראה, ברמה הגבוהה ביותר. הבטיח למסור את תוכן השיחה עם כל השיקולים והחששות הצודקים לשר החוץ, אולם למרות הספקות, הוא מוכרח להגיד לנו שאיננו סבור כי תיתכן עוד בשלב זה חזרה מן הקו שהוחלט עליו.

(2) פרשת לוכסמבורג.

התקשרתי טלפונית באותו בוקר של 7 לחודש זה, למשרד החוץ בלוכסמבורג. דיברתי עם מר מאגֶרוס, מנהל העניינים המדיניים, והזכרתי לו את ההצהרה הידועה של מר בֶּך,[5] שהוא שונא משטרים בין־לאומיים, וההבטחה לתת הוראות בכיוון זה למשלחתו. הבטיח למסור למר בֶּך את תלונתי ואת בקשתי להתאים את ההצבעה במליאה, לעמדה המוצהרת לפני.

נוסף לזה שלחתי את המברק המצורף בהעתקה כאן.[6]

נוסף לזה דיברתי עם מר מרכס[7] מלוכסמבורג, וביקשתי ממנו שינסה לתפוס את שר החוץ ולהסביר לו את פירושה של תמיכת רוסיה במשטר בין־לאומי מצד אחד, את כשלונה של ההחלטה למעשה באין אפשרות לבצע אותה, אם תתקבל, וכל הטענות.

475

1. ראה הערת־עורך, עמ' 693–694. לוכסמבורג ובלגיה תמכו בהצעת הבינאום; הולנד נמנעה.
2. RB12, 6.12.1949, 130.09/2300/9.
3. יוסף לוטן, קונסול, מזכיר ראשון וקצין עלייה של ישראל בבריסל.
4. אליעזר יאפו, נספח עיתונות בצירות ישראל בלונדון.
5. ג'וזף בֶּך, שר החוץ של לוכסמבורג.
6. המברק לא נמצא בתיק.
7. אדמונד מארכס, ראש הקהילה היהודית בלוכסמבורג.

מרכס הודיע אחרי הצהריים את תשובת השר: שהיה לחץ גדול, שאי־אפשר לעמוד נגדו ושהוא התחייב לתת הוראות למשלחת נגד הכרתו הפנימית, להצביע בעד בינאום; וכי ההחלטה הזאת היא כה איתנה שאפילו אם בלגיה תשנה את הקו שלה הוא מסופק מאוד אם לוכסמבורג תלך אחריה. ההודעה הזאת שהעביר לי מרכס בנוגע לעוצמת הלחץ, נתאשרה לי אחרי־כן גם בהאג. (ראה למטה.)

(3) פרשת האג.

מלשכתו של מר הברון דה־גרובן נסעתי להאג. ולמזלי הרע, באותו לילה, 7–8 לחודש, נדונו בפרלמנט ההולנדי הסכמים בין הולנד ואינדונזיה.[8] הוויכוחים היו סוערים, המתיחות רבה, וההצבעה נתקיימה בשעה שלוש בבוקר, אור ליום ה׳, 8 לדצמבר. כל ממשלת הולנד היתה נוכחה.

למחרת היום ב־9 בבוקר, ביקשתי ראיון דחוף אצל מר סטיקר, באמצעות ראש הטקס. באותו בוקר מר סטיקר נסע לאמשטרדם לארמון המלכה, כדי להשתתף במסירת כתב־המינוי של השגריר הצרפתי החדש. הבטיחו לי אפשרות של ראיון בארבע אחרי הצהריים, אם מר סטיקר יבוא למשרד. בינתיים נתקבלתי על־ידי היועץ לעניינים המדיניים, ון־דה־וייק (Van-de-Wijk), ומר אינציגר, המטפל בתיק ישראל. מגמתי היתה להעביר אותם מהימנעות לבינאום – להתנגדות. בין שאר ההערות שמעתי גם זו, המאשרת את הודעתו של מרכס (ראה למעלה):

״להצביע נגד בינאום, אסור לנו. אי אפשר לנו. נקומם נגדנו את כל כלי־הקודש. הלחץ עלינו היה כביר, וממקורות מרובים: קיבלנו ביקור מיוחד מן האינטר־נונציוס שביקש באדיבות אבל בתקיפות שלא נפרוש בעמדתנו מן החזית הנוצרית האחידה. קיבלנו ביקור של ה־chargé d'affaires הצרפתי, בהיעדרו של השגריר, אשר בשם צרפת ניסה לשכנע אותנו שדרוש ורצוי שלא נפרוש מן הציבור הנוצרי. לפני ההצבעה קיבלנו ביקורים מכל הכנסיות ולא רק הקתוליות, שלא נשבור את החזית הגדולה להצלת המקומות הקדושים. המקסימום שיכולנו לעשות הוא להימנע, וכמובן, אם תובא לפני המליאה ההצעה שלנו, לתמוך בה. אבל להצביע נגד בינאום, הממשלה לא תוכל.״

דנו אחרי זה על נוסח ההצעה ההולנדית־השוודית,[9] וגם־כן למען הארכיון אני רושם, שקיבלו את הטענה נגד ״פירוז מודרג״, והסכימו לנוסח ״פירוז במידה שאיננו עומד בסתירה עם בטחון המדינה״. וכמו־כן היו מוכנים להחליף את בית־המשפט האינטר־קונסולרי בבית־המשפט הגבוה הבין־לאומי אשר בהאג.

לאחר הצהריים, הוזמנתי על־ידי ראש הטקס שהקדים אותי בדברים אלה: ״שר החוץ הרוס ועייף מן הלילה העבר והבוקר. הוא בא למשרד לקבל אותך רק באופן סמלי ל־5 דקות. לעצם העניין תדבר עם המזכיר הכללי, ד״ר בּוֹן (Boon), שיקבל אותך. מר סטיקר גם־כן איננו בתהליך כל העניין (au courant), הוא נעדר מהאג שלושה שבועות כי היה באינדונזיה.״

נתקבלתי ל־5 דקות אמנם, על־ידי שר החוץ שהתנצל ושהעביר אותי למר בּוֹן (Boon).

8. ראה מס׳ 231, הערה 2.
9. ראה הערת־עורך, עמ׳ 638–639 ונספח ה.

כל השיחה עם מר בוֹן היתה חזרה על הטענות והתשובות שהתקיימו בשיחה עם היועץ המדיני הנ״ל. כתוספת אני נותן רק את דבריו אלה: ״מעולם לא נזקקנו לכוח עמידה יותר חזק מאשר הפעם כדי להימנע. נדרשנו בתוקף להצביע בעד בינאום. קיבלנו אפילו פנייה ישירה מן האפיפיור.״ כשביקשתי פרטים על פירוש המלה ״ישירה״, הגיב: ״אל תחקור אותי יותר מדי״, ולא רצה לתת פרטים. הדגיש גם־כן את הפנייה הנמרצת של צרפת לא לסטות מן הקו האחיד הנוצרי. להערתי שההחלטה הזאת תערער את הפרסטיז׳ה של או״ם, שהיא לא ניתנת לביצוע, שהיא החלטת סרק, הוא השיב: ״אני מסכים אתך, ואני מוסיף שלו הייתי ראש־הממשלה הישראלית, הייתי מתנגד בכוח ובכל האמצעים להעברת החלטה בלתי־צודקת ובלתי נחוצה זו; ומובטחני שאתם לא תחכו להסכמתי כדי לנקוט בקו זה.״

כשחזרתי בליל יום שישי מהאג לבריסל, שמעתי ברדיו המכונית את נאומו של סיר אלכסנדר קאדוגן נגד הבינאום, אבל ראיתי כבר שכל ההתאמצות היתה ללא תועלת לגבי ההחלטה הסופית.

תרשה לי לסיים, מה שלא שייך לדו״ח, בהבעת הביטחון שהחלטה זו לא תקויים ולא תבוצע, וירושלים תהיה בירת מדינת ישראל.

שלום וברכה,

עמיר

פ.ס. את הפרטים החשובים מן הדו״ח הברקתי בזמנם למשלחתנו בלייק־סאכסס.

476

מ. שרת אל ו. איתן
M. Sharett to W. Eytan

Recd: 13.12 :התקבל .Coded Tel. X840 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/5 :נוסח יוצא

New York, 12 December 1949

For Ben-Gurion: (1) Don't follow logic when one hand you so rightly insist first find out real U.S.A. line,[1] other hand without awaiting findings take action which itself liable adversely affect U.S.A. line. (2) Don't see wisdom third, fourth points your 565[2] on merits as they purely declaratory, creating no real facts time being, hence causing all possible outward harm without strengthening actual position – unless internal situation so acute as justify subordination to it of external policy[3] which cannot believe. (3) My line is: (a) first two points Government's decision; (b) refuse cooperate *Moanut* [Trusteeship Council]; (c) hasten peace with Transjordan if possible and coordinate tactics with him; (d) in Jerusalem itself sit tight, do nothing.

476

1. ראה מברק איתן אל שרת, Y558, 10.12.1949, 130.09/2329/14.
2. מס׳ 472.
3. השווה מס׳ 482 ו־487.

Remain convinced we must first fight out issue Jerusalem part Israel, viz. acbieve U.N. acquiescence in this, before raising issue capital, persevere this line till all avenues exhausted even if takes time rather than fling deliberate challenge world Christendom and kindle feud with Catholicism which may last generations. If speak Knesset will be along these lines. (4) Elath West Coast, Eban going [Washington] D.C.[4] Elath's immediate journey anyhow useless as, repeat, effort ascertain position may entail several days. State Department may be just beginning think what to do, there may be give-take with President Florida, meanwhile our action may well put backs up. We trying not only find out but influence their attitude include Florida. (5) Trying establish next two days whether can be really effective re cash, if not – shall leave at once.

Rabbi Levin[5] asks me state fully agrees one, two, three.

Sharett

477

א. אבן אל ו. איתן
A. Eban to W. Eytan

מברק מוצפן Coded Tel. X838. התקבל: Recd: 13.12
נוסח יוצא: Outg.: 93.01/2202/5

New York, 12 December 1949

Personal

Going [Washington] D.C. tomorrow to see Rusk and others effort clarify U.S.A. position.[1] My strictly personal impression is that attitude not yet fixed but much dependent on ours i.e. the more menacing or defiant statements we make the more inclined *Moanut* [Trusteeship Council] will be to attempt serious implementation as matter U.N. prestige. Thus our prospects are in direct proportion to our capacity silence. Unfortunately latter seems our weakest point as have learnt at every stage Jerusalem struggle which vitiated by passion for daily *hachrazot* [statements].

Eban

4. ראה מס' 477 ו־483.
5. יצחק מאיר לוין, שר הסעד בממשלת ישראל וחבר כנסת מטעם אגודת ישראל.

477

1. ראה מס' 483.

478

א. אבן אל ו. איתן
A. Eban to W. Eytan

Recd: 13.12 :התקבל .Coded Tel. X843 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/5 :נוסח יוצא

New York, 12 December 1949

More personal reflections.[1] Useful bear in mind following precedent: (1) November 4 last Security Council ordered us out of Negev.[2] (2) We replied negatively in substance but correctly in form[3] thus evading head-on collision. (3) Ensuing weeks we acted to prove unimplementability resolution. (4) Decisive moment we reached agreement with Arab state whereupon November 4 resolution died natural death.

Similar process easier now since unimplementability far more real and obvious and we under no orders from anyone to move or indeed to do anything. There is no serious intention send U.N. representative to take over and there will not be unless we force issue of prestige. If this proved wrong and intention implement appears likely then and only then collision becomes unavoidable. What is in danger is not our position Jerusalem but our international position *vis-à-vis* U.N., world opinion, yet no real need exists satisfy expectations adversaries this regard.

Eban

479

ב. כדורי אל ג. אבנר
B. Kadury to G. Avner

מקור: 130.10/2523/17

רומא, 12 בדצמבר 1949

סודי

מר אבנר היקר,

רצוף בזה דו"ח שיחותי עם "האיש" של הוואטיקן. אמנם כעת, לאור החלטת העצרת בעניין ירושלים,[1] אפשר כבר לומר "עבר זמנו – בטל קרבנו", אך בכל־זאת אני שולח אליך חומר זה לשם אינפורמציה.

478

1. ראה מס' 477.
2. ראה כרך 2, הערת־עורך בעמ' 133–134.
3. שם, הערת־עורך בעמ' 198 ומס' 160.

479

ראה הערת־עורך, עמ' 693–694.

״האיש״ בוודאי ידוע לך ולמר איתן מתוך הדו״חות של יעקב הרצוג שנפגש אתו בשבועות האחרונים בעת ששהה ברומא.[2] נראה כאילו כל הטרחה היתה טרחת־שווא, ואולי עוד נחזור לנושא זה בעתיד הקרוב.

שלך בידידות,

ד״ר ב. כדורי

נספח

APPENDIX

תזכורת

כמוס

ביום 8.12 בשעות הבוקר נתקבל מיעקב הרצוג מניו יורק המברק הבא מתאריך 7.12:

״תתקשר עם האיש באמצעות יהונתן [פראטו] ותמסור בשמי על דעת השר כדלקמן: משלחות רבות מודיעות שנאלצו לתמוך בבינאום בניגוד להכרתן ורק תחת לחץ נמרץ של הכס. לחץ זה מביא לידי תוצאות הרסניות. החלטת הבינאום לא תתגשם כי התושבים ישימוה לאל ואין שום כוח להכריחם. לעומת זה ההחלטה משחררת אותנו לגמרי מכל התחייבויותינו ואינה מאפשרת יותר להטיל עלינו אחריות כל־שהיא. אם הם דואגים בכנות לעניין היסודי ומתכוונים לתוצאה ממשית ולא הפגנה בלבד, עליהם למנוע קבלת ההחלטה, אחרת יהיו אחראים לכשלון האו״ם ולאבדן הישגיהם הקיימים והאפשריים לעתיד לבוא. איננו מעלים על הדעת שהאב עצמו, הדואג כה עמוקות לשלום עיר הקודש ולביצור הערכים היקרים לו ברחבי המזרח התיכון, יתן יד לטכסיס הרה־אסון זה. נבצר מאתנו להבין מדוע הם מפסידים בידיהם ההזדמנות הקיימת עכשיו להבטיח על דעת או״ם ובהסכם עם שני הצדדים בירושלים את שלום העיר ובטחון המקומות.״

ד״ר פראטו פנה לאיש טלפונית וביקש להיפגש עמו על־מנת להביא בפניו הודעה חשובה מהרב הרצוג. למרות שבאותו יום היה חג נוצרי חשוב, הסכים האיש לפגישה וקבע אותה בשעה 8 בערב, באחד המשרדים הסמוכים לקריית הוואטיקן. מר גינוסר ואנוכי נלווינו לד״ר פראטו וחיכינו בקרבת מקום. ד״ר פראטו נפגש עם האיש ומסר לו את נוסח ההודעה. האיש עיין בהודעה ואמר כי אין הוא מוסמך להגיב וכי הוא יאות לבקשה להעביר את ההודעה לשלטונות הוואטיקן. ד״ר פראטו הוסיף כי לאור חשיבות ההודעה אולי יסכים האיש לשמוע הסברה ופרטים נוספים מפי הציר או היועץ. האיש הסכים לשמוע הסברה נוספת אבל הדגיש שהוא מבכר להיפגש עם היועץ ולא עם הציר בכדי לא לשוות לשיחה רשמיות־יתר. לאור הודעה זו הופעתי כעבור זמן קצר בלווית ד״ר פראטו. פתחתי בהבעת תודה לאיש על שהואיל ביום חג להתפנות ולקבלני והוספתי הסברות בעל־פה על המצב בירושלים ועל עמדת הישוב כולו לאור החלטת הוועדה המדינית של העצרת. עמדתי במיוחד על ההפגנות בירושלים ועל השבועה,[3]

2. ראה מס׳ 434.

3. בעקבות אישור ההחלטה האוסטרלית בוועדת המשנה ב־1 בדצמבר (ראה הערת־עורך, עמ׳ 638–639) יצאו תושבי הבירה בשורה של מחאות והפגנות נגד בינאום ירושלים. ההפגנות הגיעו לשיאן בתהלוכת המונים אל הר הרצל ב־4 בדצמבר בראשות שני הרבנים הראשיים. בטכס דרמטי השביע הרב הרצוג את הקהל בשבועת ״אם אשכחך ירושלים״.

על הלך הרוחות של מפלגות מסוימות, ועל המצב המיוחד שבו תימצא ממשלתנו לגבי השפעתה על תושבי ירושלים – אם תושבי ירושלים יוצאו מכלל שלטונה של ממשל־תנו. ציינתי במיוחד את עמדת ארצות־הברית ובריטניה הגדולה שהביעו את התנגדותן להצעה האוסטרלית ותיארוה כבלתי־ניתנת להגשמה, וכן את התוצאות המרחיקות־לכת לכנסיה העלולות לנבוע מכניסת רוסיה לירושלים בינלאומית, הנתונה לחסות ועדת הנאמנות של האו״ם. כמו־כן הדגשתי כי גם עמדתה השלילית של עבר־הירדן מכשילה למפרע את ההחלטה העומדת להתקבל. במיוחד ציינתי את הסכנה של ערעור הביטחון בירושלים אשר פירושו הוא גם ערעור בטחון המקומות הקדושים שהכס הקדוש כל־כך מעוניין בהם. האיש רשם לפניו במשך השיחה את דברי ואמר כי הוא משמש רק צינור להעברת ידיעות אלה לגבוהים ממנו וכי הוא מבטיח שימלא שליחות זו בנאמנות. אמנם הפסקה הראשונה נראית לו פסקנית מדי וכי הרמז על המשלחות באו״ם אינו עלול להתקבל על דעת הגבוהים ממנו בצורתו זו. על כך הגבתי כי אין כוונתי שתימסר פסקה זו ככתבה וכלשונה וכי אני סומך עליו כי ימסור רוח הדברים גם אם לא יצטט אותם. האיש חזר ואמר כי הוא רואה את ההודעה כרצינית מאוד וכי למחרת בבוקר ימסור אותה לנוגעים בדבר, ובאם תהיה לו תשובה כל שהיא, יודיעני על כך טלפונית.

בסיכום הפגישה הדגשתי כי מסירת הידיעה ופעולה שתבוא בעקבותיה אינה שאלה של ימים כי אם של שעות בלבד וכי על־כן אני פונה אליו שוב ומבקש לפעול בכל המהירות.

לאחר השיחה הברקנו להרצוג לניו יורק בנוסח הבא:

״למברקך מה־7. הערב נפגש האיש עם בן־ציון [כדורי] ויהונתן [פראטו] אבל לא הסכים להיפגש אתי. נמסר לו תוכן מלא מברקך בתוספת הסברות בעל־פה. האיש הבטיח למסור בנאמנות לממונים עליו מחר בבוקר והודיע כי יודיענו טלפונית במשך מחר באם תהיה תשובה. שלמה [גינוסר].״

ביום השישי 9.12 בשעות הצהרים הודיעני האיש טלפונית כי הממונים עליו אינם מוכנים לתת תשובה להודעתנו. שאלתיו אם עצם ההודעה נמסרה. על כך השיב בחיוב, וכן הודיעני כי כאשר שאל את הממונים אם עלינו לחכות לתשובה – גם על כך נענה בשלילה.

הברקתי מיד למר הרצוג תוכן הודעה זו.

ד״ר ב. כדורי

480

ג. אבנר אל א. יאפו (לונדון)
G. Avner to E. Yapou (London)

העתק: 93.02/179/1

תל־אביב, כ״א בכסלו תש״י
12 בדצמבר 1949

ד״ר יאפו הנכבד,

הנידון: יחסינו עם יוון

מר קומיי העביר אלי העתק מכתבך מיום 2 בדצמבר,[1] בדבר שיחתך עם מנהל לשכת המודיעין של הצירות היוונית בלונדון. נדמה לי שכדאי שתתמיד בקשר עם האיש, וטוב יהיה אם תתפוס אתו שיחה בזמן הקרוב, בה תגולל ביתר פרוטרוט את כל הקשיים והמרירות שנצטברו בקשר ליחסי יוון וישראל. והרי החומר לשיחה:

מאז הקמת המדינה היו סיבוכים רבים ביחסים הללו. מאז שנת 1947 הצביעה יוון נגדנו בכל ההחלטות בארגון האו״ם בקשר להקמת מדינת ישראל. מתקופת מאי 1948 ועד ינואר 1949 המשיכה יוון להצביע נגדנו בעצרת האו״ם ובינתיים הרחיקה לכת במילוי ההגבלות בקשר לשביתת־הנשק בארץ־ישראל, אשר או״ם הטיל על כל הארצות. יותר מכל ארץ אחרת הפריעה לתחבורה לישראל, עצרה בעד אנשים צעירים מלעבור את יוון בדרכם לישראל, ולא הרשתה לאזרחים ישראליים אפילו לצאת מאווירונים בשדה־התעופה באתונה.

אם עד ינואר 1949 היו יחסינו המדיניים עם כל ארצות אירופה המערבית (מבחינה פוליטית) קשים ובלתי־ברורים, הרי נשתפר המצב עם התחלת שנת 1949, אחרי ההכרה בישראל מצד צרפת ואנגליה, ועם קץ המלחמה בארץ־ישראל. יוון היא הארץ היחידה אשר לא שינתה את יחסיה גם מאז וממשיכה להיות עוינת לישראל בכל העניינים המעשיים.

באוגוסט שנה זו החליטה הממשלה היוונית לשגר לישראל נציג דיפלומטי. חשבנו שכעת תתחיל תקופה חדשה ביחסים. אולם, נמצאנו למדים שהנציג הדיפלומטי נשלח לכאן על־מנת להשיג מממשלת ישראל כל מיני ויתורים מעשיים לטובת הכנסיה היוונית בישראל ואזרחים יוונים בישראל, מבלי שבאותו הזמן נשתפר היחס היווני כלפינו בשטח המדיני. התקופה מיולי מראה שורה של צעדים עוינים מצד היוונים. הסתירה בין היחס המדיני והדרישות המעשיות אשר בחלקן באו על סיפוקן מצד ממשלת ישראל, היתה כה גדולה עד שהנציג היווני מצא שאינו יכול לעמוד עוד במצב כזה והרי הוא עוזב את ישראל בימים הקרובים. והרי דוגמאות למעשה העוין במשך החודשים האחרונים:

480
1. בתיק 130.10/2537/3.

(א) סירוב לשחרר שני אווירונים צבאיים ישראליים אשר הוקפאו ביוון בתחילת השנה – על־אף העובדה שמועצת־הביטחון מזמן חיסלה את האמברגו על נשק למזרח התיכון.

(ב) סירוב להצביע בעד קבלת ישראל לארגונים בינלאומיים טכניים, אשר אין להם כל משמעות מדינית – הימנעות בהצבעה לקבלת ישראל בארגון הדואר הבינלאומי ולארגון החקלאות הבינלאומי.

(ג) הודעה ברורה לממשלת ישראל לפני התחלת העצרת שיוון יש לה היסוסים לגבי מדינת ישראל ולא תוכל לתמוך בישראל בעניינים החיוניים לה.

(ד) תעמולה רשמית יוונית באתונה נגד ישראל, בגלל הימנעותה מהצבעות בקשר לסכסוך בין יוון והאומות הסלאביות.[2] משרד החוץ באתונה הודיע אפילו שישראל הצביעה עם הסלבים וסירב לתקן זאת לאחר התערבות ישראלית רשמית בתל אביב ובלייק־סאכסס. נציגים יוונים הודיעו לנציגי ישראל שהימנעותה של ישראל מההצבעות הללו היא "צעד עוין לגבי יוון" – הכול מבחינת הצטדקות עצמית בקשר להתנהגותה.

(ה) שר החוץ היווני נתן הבטחות ברורות לרב הרצוג שיוון תימנע מהצבעה בעניין ירושלים[3] – ויומיים אחר־כך הודיע שאינו יכול לעמוד בהבטחתו ויוון הצביעה בעד בינאום ירושלים.

בינתיים ניתנו הבטחות ברורות ליוונים בדבר החזרת האזרחים שברחו בזמן המלחמה, והחזרה הדרגתית של רכושם. נציגי הכנסיה היוונית הביעו את שביעות־רצונם מהתנהגות משרד הדתות כלפיהם. לכן, אין לראות את ישראל בשום פנים כאשמה להרעת היחסים, ומצד ישראל קיימת מרירות לא מעטה בעניין זה.

ברור שבמצב כזה אין רצון רב לעזור לאינטרסים יווניים מעשיים בישראל.

אם יישלח נציג דיפלומטי חדש הרי ברור שהוא לא יצליח יותר מן הקודם, לא באם לא ישתנה הקו היווני המדיני כלפי ישראל.

בבואנו לבחון את סיבת הקו מודיעים היוונים על הבטחות שניתנו למדינות ערב בקשר להתנגדות לישראל. עניין הקהילה היוונית במצרים איננו יכול לשמש גורם רציני מאחר שגם צרפת ואיטליה יש להן קהילות חשובות במצרים ויחסן הידידותי לישראל ידוע לכול.

בברכה,

ג.א.

ג. אבנר

2. המדובר בהחלטת עצרת האו"ם מ־18 בנובמבר 1949 בדבר חידוש פעילותה של ועדת הבלקנים, גינוי אלבניה ובולגריה על עזרתן הצבאית ללוחמי הגרילה ביוון ודרישה משתי מדינות אלה וממדינות אחרות להפסיק כל סיוע ללוחמי הגרילה. ההחלטה התקבלה ברוב של 50 נגד 6 ו־2 נמנעים (ישראל והודו).

3. השווה מס' 444.

481

ו. איתן אל מ. שרת (ניו יורק)
W. Eytan to M. Sharett (New York)

Coded Tel. Y571 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/14 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 13 December 1949

Most immediate

In case not fully clear from my previous cables[1] desire stress that emphasis in Government statement[2] is on continuing transfer and on returning Knesset, i.e. we starting nothing new but not allowing ourselves to be diverted existing plans. Expect you'll say this is sophistical but in light strong upsurge public opinion Government feels this is least it can do particularly view preventing private elements taking law into own hands.

Eytan

הערת־עורך
Editorial Note

הודעת הממשלה על העברת הכנסת ומשרדי הממשלה לירושלים

בישיבת הכנסת ב־13 בדצמבר מסר בן־גוריון הודעה בשם הממשלה. הנוסח הראשון של ההודעה אושר בישיבת ממשלה ב־11 בדצמבר (ראה מס׳ 472) ונדון למחרת בסיעות הקואליציה בכנסת (ראה מס׳ 482 ו־487). בעקבות התנגדות שהתעוררה בסיעות הקואליציה ועם קבלת תגובתו של שרת על התנגדותו הנחרצת להודעה פומבית על העברת משרדי הממשלה והכנסת לירושלים התכנסה הממשלה בבוקר ה־13 בדצמבר לישיבה נוספת. בן־גוריון הביא בפני השרים את נוסח מברקו של שרת (ראה מס׳ 472, הערה 4), אך למעשה לא התקיים דיון של ממש על תגובתו. רק קפלן ורוזן התייחסו מפורשות להתנגדותו של שרת. רוזן הציע להשמיט מנוסח הודעת הממשלה את המשפט הקובע כי אין מניעה לחזרת הכנסת לירושלים, אך הצעתו לא התקבלה. הממשלה לא קיבלה גם הצעה דומה של שפירא וגם לא את הצעת שיטרית להגיש לכנסת הצעת חוק על קביעת ירושלים כבירת ישראל. וזו לשון ההודעה:

״אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, לפני שבוע ימים מסרתי לכנסת בשם הממשלה הודעה בדבר ירושלים. הודעתנו עומדת בתוקפה ולא חל ולא ייתכן כל שינוי בעמדתנו.

כידוע לכם החליטה בינתיים עצרת האו״ם ברוב גדול על שימת ירושלים תחת משטר בינלאומי כגוף נפרד. החלטה זו לא ניתנת לביצוע בשום אופן, ולו רק בגלל התנגדותם הנמרצת והנחרצת של תושבי ירושלים. יש לקוות שעצרת האו״ם תתקן במשך הזמן השגגה שיצאה הפעם מפי הרוב, ולא תנסה כלל להטיל משטר של כפייה על עיר הקודש.

481
1. ראה מברקי איתן אל שרת, Y570, HK4, 13.12.1949, 130.09/2329/14.
2. ראה מס׳ 472 והשווה הערת־עורך להלן.

אנו מכבדים ונכבד רצון כל המדינות המעוניינות בחופש פולחן וגישה חופשית למקומות הקדושים והרוצות להבטיח הזכויות הקיימות ביחס למקומות הקדושים והבניינים הדתיים בירושלים. התחייבותנו לשמור על זכויות אלה עומדת בתוקפה ונמלא אותה בנפש חפצה, אם כי לא נוכל לתת יד להפרדת־אונס של ירושלים, המקפחת ללא הכרח והצדקה זכות היסטורית וטבעית כאחת של העם השוכן בציון.

מאז כינון הממשלה הזמנית העמדנו הדאגה לשלומה, בטחונה וחיזוקה הכלכלי של ירושלים במרכז דאגותינו. בסערת המלחמה, כשירושלים היתה נתונה במצור, היינו נאלצים לקבוע זמנית מושב הממשלה בקריה, על־יד תל אביב, אולם למדינת ישראל היתה ותהיה רק בירה אחת – ירושלים הנצחית. כך היה הדבר מלפני שלושת אלפים שנה, וכך זה יהיה, כפי שאנו מאמינים – עד סוף כל הדורות.

מיד עם גמר הקרבות התחלנו בהעברת משרדי הממשלה לירושלים ובהתקנת התנאים הדרושים לעיר הבירה – דרכי תחבורה תקינים, סידורים כלכליים וטכניים. אנו ממשיכים בביצוע העברת הממשלה לירושלים, ואנו מקווים שתסתיים בהקדם האפשרי.

כשנפתחה הכנסת הראשונה בירושלים ב־14 בפברואר 1949 (ט"ו בשבט תש"ט), לא היו עדיין הסידורים המספיקים לפעולתה הנורמאלית בעיר הבירה, והיה הכרח להעביר זמנית ישיבות הכנסת לתל אביב. הסידורים הדרושים בירושלים הולכים ומסתיימים, ואין עוד כל מניעה לחזרת הכנסת לירושלים, ואנו מציעים לכם להחליט על כך.

אין בכל הסידורים האלה כמובן מאליו לשנות אף במשהו מהזכויות הקיימות לגבי המקומות הקדושים שיכובדו על־ידי ממשלת ישראל במלואן, ומהסכמתה של ממשלת ישראל לפיקוח יעיל מצד או"ם על מקומות אלה כפי שהוצהר על־ידי משלחתנו בעצרת האו"ם."

לאחר קריאת ההודעה מסרו נציגי מפלגות האופוזיציה הצהרות בשם סיעותיהם. הדיון על הודעת הממשלה נדחה למועד אחר.

בתום הישיבה הודיע יושב־ראש הכנסת שישיבות הבית לאחר פגרת חג החנוכה תתקיימנה מחדש בירושלים. (דברי הכנסת, מושב שני של הכנסת הראשונה, כרך III, עמ' 281–287.)

482

ו. איתן אל מ. שרת (ניו יורק)
W. Eytan to M. Sharett (New York)

Coded Tel. Y572 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/14 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 13 December 1949

Most immediate

Strictly personal for Sharett. This is attempt sum up present internal situation which still in process crystallization: *Binum* [internationalization] decision[1]

482

1. ראה הערת־עורך, עמ' 693–694.

came as tremendous shock, public largely unprepared, now clamouring for action. Press severely critical of Government, *Misradchutz* [Ministry of Foreign Affairs] and of you personally. At Government meeting Sunday[2] Maimon attacked you. B[en]-G[urion], Joseph, Golda, [Meyerson], stoutly defended pointing *inter alia* to collective responsibility Cabinet. Kaplan, Rosen,[3] voted against transfer to Jerusalem, Shapiro[4] hesitant, all others for. Mizrachi party meeting last night forced Shapiro swallow hesitations; Mapai result already cabled.[5] Understand Herut tabled motion of no confidence in you but doubt whether this will be as much as discussed. B[en]-G[urion] calm but utterly convinced Government cannot do less than what is adumbrated in statement[6] which here considered firm but moderate. B[en]-G[urion] asks whether true as reported in press that you publicly said Israel would adopt wait-and-see policy doing nothing meanwhile. Internal crisis may blow over after Knesset today but no doubt whatever Government will be criticized for not doing more. Feel this summary inadequate owing my inexperience, *naïveté*, internal politics but fairly reflects prevailing mood.

Walter

483

א. אבן אל ו. איתן
A. Eban to W. Eytan

מברק מוצפן W592 .Coded Tel. התקבל: 14.12 :Recd
נוסח יוצא: 93.01/2181/7 :.Outg

Washington, 13 December 1949

One hour with Rusk, Keren and Wilkins present. Following his main points: (1) General Assembly resolution[1] is only recommendation without legislative effect. (2) Search for agreed solution must continue viz. agreement between

2. 11 בדצמבר. באותה ישיבה התנהל דיון על תגובת ישראל להחלטת העצרת על בינאום ירושלים ונדונה הצעת בן־גוריון לנוסח הודעת הממשלה בכנסת (ראה מס׳ 472, הערת־עורך לעיל ומס׳ 487). הרב מימון, שזה מכבר לחץ לקבלת החלטת ממשלה על העברת משרדי הממשלה והכנסת לירושלים, חזר על תביעתו והאשים את שרת על שבהערכותיו המדיניות בחודשים האחרונים מנע מן הממשלה לקבל החלטה מפורשת על העברת משרדיה לבירה. בן־גוריון נחלץ להגנתו של שרת והאשים את הרב מימון באמירת דברים ״לא חבריים״ . . . ״וגם לא נכונים״. הוא נטל על עצמו את מלוא האחריות למדיניות החוץ של הממשלה והסתייג נחרצות מן הנסיון לחצוץ בין מדיניות שר החוץ לבין מדיניות הממשלה.
3. פנחס (פליכס) רוזן, שר המשפטים.
4. משה שפירא, שר הבריאות, העלייה והפנים.
5. איתן הודיע לשרת כי בישיבת סיעת מפא״י בכנסת אושרה הודעת הממשלה ברוב של 25 נגד 6 למרות התנגדותו של קפלן ולאחר שמיעת מברקו של שרת (מס׳ 472, הערה 4) שבו הביע התנגדותו להעברת משרדי הממשלה והכנסת לירושלים. (Y569, 13.12.1949, 130.09/2329/14.) ראה גם מס׳ 487.
6. ראה הערת־עורך לעיל.

483
1. ראה הערת־עורך, עמ׳ 693–694.

Israel, Transjordan, and between both and Vatican. (3) *Moanut* [Trusteeship Council] must work on Statute and U.S.A. must participate. When finished this would be placed before people of Jerusalem and governments concerned. When both rejected it *Moanut* should attempt to decide what basis could secure agreement of both parties, report accordingly General Assembly. U.S.A. disturbed excessive speed *Moanut*, believes realism would grow with time. (4) Reiterated several times we should contact Vatican which must realize resolution was only recommendation while Israel remained with "veto on the ground". (5) Referring today's Knesset proceedings[2] I pointed out this was development previously decided policy, not sudden creation new juridical fact. I added since General Assembly was influenced by electoral, public sentiment, Australia to Nicaragua to Luxembourg, we could not apologize for just indignation our public opinion on matter vitally affecting them. Government policy was to preserve atmosphere for constructive approach. He reacted, understood internal difficulties but Knesset action would complicate situation. Said at beginning we united opposition internationalization but not sure whether same positive approach. Criticized afterwards our attitude Palestine Conciliation Commission plan trying make believe that agreement on lines of revised Palestine Conciliation Commission plan could have prevented internationalization decision.

Impression they greatly confused, will let things slide and at favourable moment attempt reach tripartite agreement.[3]

Eban

484

ג. רפאל אל מ. שרת (ניו יורק)
G. Rafael to M. Sharett (New York)

תזכיר: 130.02/2443/5

ניו יורק, 13 בדצמבר 1949

הנידון: שיחה עם צאראפקין

ביום ההצבעה על ירושלים[1] נפגשתי עם צאראפקין בחדר הנציגים. ברצוני היה להסביר לו את ההבדל בין הוצאות עירוניות [–] של תקציב כולל לשירותים ממשלתיים, היות ובנאומו הוא ציטט מספרים מבוססים על התקציב העירוני של ירושלים. עקב ההסבר הזה התפתחה שיחה, בה הביע צאראפקין את דעותיו בנוגע לכל הבעיה הארץ־ישראלית בצורה מגובשת. להלן אסכם את דבריו, מבלי לציין את תשובתי.

2. ראה הערת־עורך, עמ' 709–710.

3. השווה רישום השיחה ב־FRUS, 1949, VI, pp. 1536-8 וראה פרטים נוספים במברק אבן אל איתן, X852, 14.12.1949, 93.01/2202/5.

484

1. 9 בדצמבר, ראה הערת־עורך, עמ' 693–694.

(1) חלוקת ירושלים בין ישראל וירדן מהווה למעשה חלוקת ארץ־ישראל בינינו לבין עבדאללה.
(2) אישור של חלוקה זו פירושו הסכמה להתבססות הבריטית בירושלים ובארץ־ישראל המזרחית, היות ועבדאללה פועל כסוכן ישר של אנגליה.
(3) התבססות הבריטים פירושה עזרה לארצות־הברית בהכנותיה התוקפניות למלחמה עולמית שלישית.
(4) הסכמתנו לחלוקת ירושלים מקדמת את התכניות האלו ומחזקת את האנגלו־אמריקאים במזרח התיכון.
(5) אוכלוסי ירושלים יתנגדו לביצוע החלטת או"ם רק במידה שהאנגלו־אמריקאים יסיתו אותם בכיוון זה. כמו שהערבים לא היו מתקיפים את ישראל לפני שנה בלי הסתה נמרצת מצד האנגלו־אמריקאים, כך גם מדינת ישראל לא תקום נגד האו"ם מהחלטתה החופשית.
(6) אם בכל־זאת נתנגד להחלטת או"ם תצטרך מועצת־הביטחון לנקוט בסמכויות אשר בידיה.
(7) מדיניות ברית־המועצות כלפי בעיית ארץ־ישראל היא עקבית בהחלט. לתכנית כ"ט בנובמבר שלושה חלקים. חלק א׳, הקמת המדינה היהודית, התגשם; חלק ב׳, הקמת משטר בינלאומי בירושלים, עומד להתקיים; חלק ג׳, הקמת מדינה ערבית עצמאית, יבוצע בעקבות הגשמת פרק א׳ ו־ב׳ של התכנית, וברית־המועצות תעמוד בכל תוקף על כך שתקום מדינה ערבית עצמאית בחלק המזרחי של ארץ־ישראל.
(8) הופעתנו בעצרת מוכיחה שאנו נוטים באופן ניכר לצד ארצות־הברית. בשום עניין לא נקטנו בעמדה מנוגדת בהחלט לעמדת ארצות־הברית, בו בזמן שבעניינים חיוניים לברית־המועצות ולאו"ם כולו אנו הצבענו נגד ברית־המועצות. כדוגמה הוא ציין את הצבעתנו לגינוי ההכנות למלחמה חדשה מצד אנגליה וארצות־הברית.[2] הוא הדגיש שההצעה הזו היתה מבחינתם החשובה ביותר שעמדה על סדר־יומה של העצרת. לא רק שהצבענו נגדם אלא גם הצטרפנו להצעה האנגלו־סאכסית. הוא הוסיף שאין ברצונו להתווכח אתנו על הצבעתנו, כי אנו חופשיים להצביע ולהחליט לפי ראות עינינו.
(9) אחרי כל מה שאמר, שאלתי אותו באופן ישר אם מדינתנו היא לא העצמאית ביותר במזרח התיכון. הוא השיב, אחרי שיקול ובהיסוס – "יותר או פחות".

485

מ. עליאש אל מ. קומיי
M. Eliash to M. Comay

מברק מוצפן .Coded Tel. LI267 התקבל: Recd: 14.12
נוסח נכנס: Inc.: 130.09/2318/5

London, 13 December 1949

General feeling our Jerusalem policy should abstain from any demonstrative

2. ראה מס׳ 450, הערה 2.

action, continue cold dignified passivity, avoid race with Trusteeship Council. Purpose eventually convince world that resolution not killed by our subsequent action but was stillborn in circumstances and time its adoption.

Eliash

486

מ. פישר אל ג. אבנר
M. Fischer to G. Avner

Orig.: 130.10/2550/7 :מקור

Paris, le 13 décembre 1949

J'ai eu un entretien avec M. René Cassin, Président du Conseil d'Etat, à la suite du vote français dans la question de Jérusalem.[1]

René Cassin analyse les causes du vote d'une façon absolument conforme à celle de ma lettre du 11 décembre.[2] Il estime, ayant vu le Cardinal Gerlier[3] il y a quelques jours, que nous avons eu très grand tort de ne pas avoir saisi l'occasion qui nous était offerte d'agir à Rome avec l'aide du Primat français. Il croit que plus que jamais il est nécessaire d'exploiter à fond ce contact.

J'ai donc l'intention, sans plus tarder, de tâcher de revoir le Cardinal Gerlier et, si j'en reçois cette fois-ci l'autorisation, de lui demander d'agir auprès de Mgr. Montini. A ce propos, je vous envoie, ci-jointe, la copie en trois exemplaires d'une lettre que j'ai reçue et dont le second et le troisième paragraphe sont éloquents.[4] Je vous rappellerai à ce propos que j'avais tenu Jaakov Herzog au courant de mes démarches et que nous avions décidé qu'en cas de non-réussite des démarches qu'il entreprenait de son côté il me le signalerait afin que je fasse appel à la bonne volonté du Cardinal Gerlier. – J'avais eu soin de faire comprendre à Herzog que la Légation de Paris n'entendait nullement empiéter sur son champ d'activité et que nous venions uniquement apporter un concours efficace et aussi discret qu'il le voudrait. Malheureusement, je n'ai pas eu de nouvelles de Herzog depuis son départ de Paris.

Je verrai demain M. Parodi, que René Cassin aura, je crois, déjà vu entre-temps. Avant mon dernier entretien avec M. Schuman,[5] au cours duquel

486

1. ראה הערות־עורך, עמ' 638–639, 693–694.
2. מס' 474.
3. פייר גרלייר, הארכיבישוף של ליון.
4. המדובר במכתב ששלח רוברט מ. לואיגראן, נציג משלחות מסדר הישועים במזרח הקרוב ובמרכז אפריקה, אל פישר בעקבות פגישתם בליון. במכתב מזכיר לואיגראן לפישר הבטחה שנתן לגרלייר בביקורו זה בליון לשלוח לו איגרת על עמדת ישראל ביחס למקומות הקדושים. לואיגראן ממליץ למסור לגרלייר, העומד על סף נסיעה לרומא, תעודה מפורטת בשאלה, שתכלול מפה של ירושלים ושל חלקיה המוחזקים על־ידי ערבים. (ראה לואיגראן אל פישר, 7.12.1949, 130.10/2550/7.)
5. ראה מס' 439.

il m'a fait une déclaration aussi rassurante que [–][6], j'avais convenu avec M. Parodi qu'il y assisterait. Malheureusement, Parodi était malade et alité à la date de l'audience. J'ose pourtant affirmer que Parodi ne doutera pas un seul instant de la véracité de mes affirmations, car la [–][7] de M. Schuman et de M. de Margerie répugne, je crois, autant à son caractère qu'au mien.

M. René Cassin m'a fait une remarque qui explique comment M. Schuman a pu agir comme il l'a fait sans craindre d'être désavoué par le Conseil des Ministres. Il ne faut pas oublier, en effet, que dans le triumvirat M.R.P. [Mouvement Républicain Populaire] (Bidault,[8] Schuman, Teitgen)[9], ce n'est certainement pas Schuman qui nous est le plus hostile.

Vous avez vu que les réactions dans la presse française ont été aussi peu favorables au vote de Lake-Success que celles des presses américaine et britannique. J'ai d'autant plus déploré que Kol Israel ait omis de mentionner cette attitude de l'opinion publique française, alors qu'il a souligné les critiques des anglo-saxons.

Ce matin a paru dans le *New York Herald Tribune* un article sur les menaces de *Hérout* et de *Lohamim*,[10] revêtus pour l'occasion de leurs anciens noms de *Irgoun* et *Stern*. Comme je le disais dans ma dernière lettre, je crois qu'une résistance calme et digne sera beaucoup plus efficace que les démonstrations de nervosité chauvine.

J'ai parlé à René Cassin de l'attitude que prendrait la France au Conseil de Tutelle. René Cassin m'a promis d'écrire longuement à Roger Garreau[11] et il est certain que ce dernier, s'il est bien mis au courant de ce qui s'est passé au Quai d'Orsay, agira suivant sa conscience. A ce propos, on m'a dit au Quai d'Orsay que les instructions précédentes données à la délégation française suffiraient à orienter Roger Garreau vers un retour à des propositions réalistes concernant Jérusalem. Je compte pourtant insister auprès de M. Parodi pour avoir des assurances concrètes.

M. Fischer
Maurice Fischer

6. מלה אחת לא הודפסה כאן.
7. מלה אחת לא הודפסה כאן.
8. ז'ורז' בידו, ראש ממשלת צרפת.
9. פייר אנרי טטגן, שר בלי תיק, ממונה על ההסברה בממשלת צרפת.
10. מפלגת לוחמים (לשעבר לוחמי חירות ישראל) בראשות נתן ילין־מור. בידיעה שפירסם ה־*Herald Tribune* ב־13 בדצמבר נאמר כי חברים לשעבר באצ"ל ולח"י איימו בחידוש הפעילות המחתרתיות אם בן־גוריון לא יפעל נגד החלטת האו"ם לבינאום ירושלים.
11. רוז'ה גארו, נשיא מועצת הנאמנות.

הערת־עורך
Editorial Note

טיוטת הסכם בין ישראל וירדן

ב־13 בדצמבר התקיימה בשונֶה פגישה נוספת בין ששון ושילוח לבין המלך עבדאללה וסמיר אל־רפאעי. בפגישה הוסכם על טיוטת חוזה בין ישראל וירדן שכללה את הסעיפים הבאים:

(א) חלוקת ירושלים בין ירדן וישראל: הבטחת ריבונות ישראלית ברובע היהודי עד לכותל המערבי ומעבר מוסכם להר הצופים; הבטחת רצף טריטוריאלי בריבונות ירדן עד לדרך בית לחם.

(ב) ריבונות ישראלית בחוף המערבי של ים המלח עד למפעל האשלג בצפון הימה, כולל המפעל עצמו.

(ג) הסכמה עקרונית לתיקוני גבול הדדיים, כולל באזור לטרון, שיותאמו לצרכים הצבא־יים והחקלאיים של הצדדים.

(ד) הסכמה ישראלית לריבונות ירדנית על פרוזדור מחברון לעזה דרך בית ג'וברין. ההסכמה הישראלית הותנתה בשלושה תנאים: (1) מעבר חופשי לישראל בכמה נקודות; (2) איסור על החזקת צבא או הקמת תשתית צבאית בפרוזדור; (3) הוצאת הפרוזדור מתחולת ההסכם האנגלו־ירדני.

כבר במהלך השיחה הסתייג רפאעי מן ההסכם. הוא המשיך לתבוע את דרום הנגב והסתייג ממיקומו של הפרוזדור. הוא הציע פרוזדור ירדני מחברון למג'דל דרך בית ג'וברין ופאלוג'ה והצביע על הקושי בקבלת עזה מידי המצרים.

רפאעי דיווח על הפגישה למיופה־הכוח האמריקאי בעמאן ושילוח דיווח עליה לשגריר ארצות־הברית בישראל. (ראה *FRUS*, 1949, VI, pp. 1545–7.) ראה גם מס' 520 והערות 4–2 שם.

487

ד. בן־גוריון: קטע מיומן
D. Ben-Gurion: Diary Note

ארכיון צה"ל

[תל אביב], כ"ג בכסלו תש"י
14 בדצמבר 1949

עליתי הבוקר לירושלים – לקבוע משרדי (לא משרד הביטחון) בירושלים, ולבצע בזאת העברת הממשלה לירושלים.

בשלוש השנים האחרונות הועמדתי לא פעם בפני הכרעות מרות וקשות, גם גורליות. איני יודע אם הועמדתי פעם בפני הכרעה קשה יותר: להמרות או"ם, לעמוד בפני העולם הקתולי, הסובייטי, הערבי. לאחר שיקול רב החלטתי שעלינו לקחת על עצמנו כל הריסק ולעמוד בפני או"ם לא בהצהרות בלבד – זאת עשיתי לפני שבוע,

אלא במעשים, והמעשה – העברת הממשלה בפועל לירושלים והעברת הממשלה פירושה כמובן גם העברת הכנסת, ולעשות זאת מיד, בטרם מועצת הנאמנות מתחילה בפעולותיה.

עוד בהיותי בטבריה (10 בדצמבר) מסרתי על־ידי איתן, שנפגשתי אתו בחיפה (לרגל פגישה עם המטה באניית־מלחמה לדון על חיל האוויר), הודעה שנתפרסמה בעיתוני יום א׳, שעמדתנו לא נשתנתה. כינסתי לאותו יום הממשלה, ומשום כך קיצצתי בישיבתי בטבריה וחזרתי לשעה חמש לתל אביב. הממשלה קיבלה דעתי שעלינו להעביר משרדינו והכנסת לירושלים ולהודיע על כך לכנסת ביום ב׳ (12 בדצמבר).[1] התנגדו לכך קפלן ומשה שפירא. תמך בכך נמרצות רמז. ביום ב׳ בבוקר הכינותי הצהרה, שהייתי צריך להביא בשתיים לפני ועדת חוץ וביטחון ולהקריא אותה בארבע בכנסת. בינתיים נתעוררה אופוזיציה – בחזית הדתית ובמפלגה. ודרשו בירור. ישיבת ועדת חוץ נדחתה עד 6 בערב – אולם התייעצויות הסיעות לא נסתיימו, ודחו כינוס הכנסת ליום שלם. סיעתנו ישבה כל הערב עד שעה מאוחרת בלילה. ברוב גדול נתקבלה דעתי. התנגדו שפרינצק, קפלן, הרצפלד, לביא ועוד 2–3. בינתיים נתקבלה גם ממשה [שרת] התנגדות[2] והודעתי על כך לסיעה.

אתמול בבוקר דנו שוב בממשלה על הדבר לאור התייעצות הסיעות, והצהרתי[3] אושרה לאחר תיקון קל של רוזן.

בשתיים (אתמול) הבאתי הצהרתי לוועדת חוץ. מפ״ם התנגדה, לא מבינה החיפזון, יש בכך התגרות, אין בכך צורך אולם – וכאן באה הפתעה נעימה – אם הממשלה החליטה תעמיד המפלגה עצמה מאחורי הממשלה. הציונים הכלליים רצו הפעם להתח־רות עם חירות ודרשו תחיקה על ירושלים כבירה. התחמקו מתשובה על השאלה אם מחייבים העברת הממשלה והכנסת. בגין[4] כמובן דרש ויכוח על מדיניות הממשלה והבעת אי־אמון.

התנגדתי לוויכוח – בקשר להצהרה; הצעתי שהוויכוח יתקיים לאחר שוב המשלחת. אם יציעו אי־אמון – בבקשה, תהיה [הצבעה].[5] במקום ויכוח הצעתי הצהרות הסיעות. זה נתקבל.

בגין לא עמד בדברו – ובמקום הצהרה נאם נאום מוקצה מחמת מיאוס. אחריו החרה החזיק ספיר.[6] בן־אהרון[7] שדיבר גם בכנסת בשם מפלגתו עמד שוב על הגובה. שפרינצק בגמר ״ההודעות״ מסר סיכום כפי שניסחתי.[8]

לאחר שנוכחתי הבוקר בישיבת ועדת החוקה לבירור עמדת הממשלה נגד חוקה בשעה זו ובעד חוקי יסוד – עליתי לירושלים.

487

1. ראה מס׳ 472.
2. שם, הערה 4. ראה גם מס׳ 476.
3. ראה הערת־עורך, עמ׳ 709–710.
4. מנחם בגין, מנהיג מפלגת חרות.
5. במקור כתוב בטעות: הצבא.
6. יוסף ספיר, חבר כנסת מטעם הציונים הכלליים.
7. יצחק בן־אהרון, חבר כנסת מטעם מפ״ם.
8. ראה הערת־עורך, עמ׳ 709–710.

כפי שאמרתי בחגיגת ביתני התעשייה[9] – הועמדנו הפעם – אולי בפעם הראשונה בהיסטוריה שלנו – במערכה של ישראל נגד כל העולם. החלטת או"ם נתקבלה על־ידי ברית משונה של שלושה כוחות עולמיים: הגוש הסובייטי, הוואטיקן והעולם הקתולי, עמי ערב והאיסלאם (מלבד טורקיה)! הפעם נתגלה – כאשר לא נתגלה אולי מלפני הרפורמציה – כוח הוואטיקן והקתוליות העולמית. מדינות שלגופו של דבר אין להן צורך בירושלים ואוהדות לישראל הצביעו תחת לחץ רומא בעד בינאום. מכסיקו שינתה דעתה ביום האחרון והצביעה בעד בינאום במליאה לאחר שנמנעה בוועדה הפוליטית. מדינות ערב דרשו בינאום מתוך שנאה לישראל וגם מתוך התנגדות לעבדאללה.

אולם הועמדנו לא רק נגד שלושת הגושים האלה, שאין לזלזל אף באחד מהם. לרוסיה יש כאן אינטרס ברור: לא רק נגד אנגליה ועבדאללה – אלא זהו פתח להיכנס למזרח הקרוב. מקודם לירושלים, אחר־כך – מדינה ערבית עצמאית אהודה לה. הוואטיקן נלחם כאן על ערך יסודי דתי: שלטון הנצרות נגד שלטון היהדות. ולא קשה ללבות רגשות וחושים דתיים וקנאיים בעולם. אולם יש כאן יותר משלושה גושים. שלאחר שרוב של 2/3 הצביע (ויותר מרוב של 2/3) זוהי החלטת או"ם, ויש בעיה של פרסטיז' או"ם. פרסטיז' זה אמנם נפגע לא פעם – בדרום אפריקה, בבעיית ארץ־ישראל גופה, בהחלטה על מושבות ועוד, אולם כאן יש עניין דתי אוניוורסלי, ומדינה קטנה וצעירה, בעצמה כמעט יצירת או"ם, מורדת בה. וגם המדינות שהצביעו נגד (בעיקר מדינות פרוטסטנטיות) עומדות תחת לחץ הנפילים ויש להן שאלה של פרסטיז'ה, והאהבה לישראל אינה גדולה ביותר.

אין להניח אולי סנקציות צבאיות. ברור שנגד צבא רוסי או אמריקני לא נוכל לעמוד. אבל מספיקות סנקציות כלכליות. אמריקה יכולה בנקל להחניק אותנו, כי זוהי כמעט הארץ היחידה שגורם ההון חופשי בתוכה, ובה יושבים חמישה מיליון יהודים. אם היא תאחז נגדנו באמצעים כלכליים בהסכמת או"ם – מי יודע אם נוכל לעמוד.

יש גם שאלה מוסרית־פוליטית. אין לדעתי עם בעולם המעוניין כמונו בחיזוק או"ם ובשלטון משפט בעולם. הפרת השלום היא הסכנה האיומה ביותר גם להמוני היהודים בעולם וגם לקיומה, לעצם קיומה, של מדינת ישראל. פחות ממישהוא אחר מותר לנו לזלזל באו"ם.

אולם השיקולים כנגד מכריעים.

בינאום ירושלים מוציא ממדינת ישראל 100,000 יהודים. לא ביום אחד אנו מסוגלים להקים ישוב כזה. זוהי גם חבלה רצינית ביכולת הקליטה שלנו. אולם ירושלים זה לא רק 100,000 יהודים. זוהי עיר דוד. אם ארץ־ישראל היא לב האומה העברית – ירושלים היא לב לבה. שלטון בינאום בירושלים פירושו אינטריגות בינלאומיות ושלטון אינטריגות אלה בישראל. לכל "צד" בירושלים יהיה "צד" בישראל. זהו פיצוץ העם. נוסף על שתי "האוריינטציות" המחבלות גם עכשיו יהיו לנו מי יודע כמה אוריינטציות. יתגבשו אינטרסים כלכליים נגד מדינת ישראל ובעד בינאום. גידול ירושלים היהודית ייפסק, ולא עוד אלא שירד. אולי גם ייהרס. זה יהיה הניצחון הראשון של עמי ערב נגד ישראל, שלטון או"ם יבוצע נגדנו ולא נגד ערבים, בין שחלקו של עבדאללה יבונאם או לא. וייתכן שלא יבנאמו את מסגד עומר וסביבתו. אבל כל זה היא רק התחלה.

9. הכוונה לטקס שנערך באותו יום לפתיחת איזור התעשייה ברחוב אגריפס בירושלים.

רוסיה מעוניינת לא רק בירושלים. היא עומדת על גבולות 29 לנובמבר. זאת־אומרת לקחת מאתנו יפו, לוד, רמלה, מגדל־גד,[10] נצרת והגליל המערבי. זאת־אומרת הרס המדינה. גם הוואטיקן מעוניין ב־29 לנובמבר – מפני נצרת והמעטת שלטון ישראל המהווה סכנה תיאולוגית.

יבוא אז גם דבר הפליטים. אם אפשר לעשות בנו נגד רצוננו – אין מניעה להחזרת הפליטים. הערבים רק יתחילו בקמפניה, ועל רקע "הומניטרי" וכאן יצטרפו לא רק קתולים. כי יש "אֶפיל" לטענת פליטים מנושלים. הוואטיקן מעוניין בחיזוק העדות הקתוליות והנוצריות. יש עוד מקומות קדושים בארץ: חוף כנרת, כפר נחום, כפר קנא ועוד (מלבד נצרת), ידרשו "פיקוח" שלטוני על כל הבניינים והמקומות הדתיים במדינה – ואם החלטה מספיקה תבוא החלטה. זהו הרס המדינה, השפלתה. זוהי אנרכיה פנימית.

לעמוד בפני סכנות אפשר רק מההתחלה, בשאלת ירושלים. אם נכשיל החלטת או"ם פה – חוסלה שאלת הגבולות ולא ידרשו מאתנו פליטים. הצלחתנו בשאלת ירושלים – פותרת כל בעיות בינלאומיות סביב מדינת ישראל.

הנצליח? ייתכן וייתכן.

יש לנו בני־ברית, ובמעשינו תלויה עמדת בני־ברית אלה.

יש עבדאללה. הוא אמנם שבוי בידי אנגליה, אבל כלפי שאר עמי ערב (שאף עצמאותם מפוקפקת) הוא גורם, ולפעמים מכריע. הוא הורס האחדות הערבית, ועלול למשוך אחריו אויבנו הנבזה ביותר בקרב עמי ערב – עיראק. ואם לעבדאללה כשלעצמו אין תוקף – יש תוקף לאלה שעומדים מאחוריו – לאנגלים.

זוהי אירוניה של ההיסטוריה, אבל זוהי עובדה, ובמידה מוכרת יש לנצל כל עובדה לטובתנו: אנגליה היא בסכסוך זה עם או"ם בעלת בריתנו, בלי אומר ודברים, בלי צורך לבוא אתם בדברים. היא תעמוד מאחורי עבדאללה, ממילא מאחורינו. אנגליה זאת־אומרת מדינות מערב הפרוטסטנטיות במידה רבה, ואולי גם אמריקה. אין לאמריקה עדיין מדיניות מגובשת במזרח, והיא בהרבה מקרים נגררת (שלא לטובתנו) אחרי אנגליה. ייתכן – ונחוץ – שתיגרר הפעם אחרי אנגליה לטובתנו והדבר תלוי באמריקה. אם אמריקה לא תפגע בנו – אין לחשוש ב י ו ת ר לשום או"ם ולכוחות שבתוכה – לא לעמי ערב, לא לגוש הסובייטי, ואף לא לוואטיקן, אם כי זה יכול להזיק לנו גם מחוץ לאו"ם ובלי צבא. ועמדת אמריקה לא מגובשת. אם נחכה – ייתכן שנאמנות פ ו ר מ ל י ת לאו"ם תתגבר – כי הדאגה לנו אינה מחייבת כל־כך. אם נעשה מעשה ונעמיד אמריקה בפני מבחן – להחליט על פ ע ו ל ת א י ב ה נ ג ד נ ו (בלי תמיכת אנגליה), לא תמהר לעשות זאת, והדעת נותנת (אם כי אין בכך ודאות) שתחפש דרכים לשנות החלטת או"ם כאשר עשתה זאת כבר פעמים אחדות.

יש גם עזרת עבדאללה – ומכיוון שהוא יושב בירושלים אין לזלזל בכך, והשיחות המתנהלות אתו עכשיו[11] הן לעזר רב.

שפרינצק ניסה בישיבת הסיעה למצות כל הנימוקים נגד הצעד. והנימוקים הם פחדים: סנקציות, שנאת העולם הנוצרי וכו'. אמרתי שאני מכיר חברינו ופחדיהם – ואני מכיר עצמי, ואני יכול להגיד שאין ביניהם אף אחד שידמה אלי בפחדנותו. אני הפחדן הגדול ביותר, אם כי אני מפחד לעתים קרובות מדברים אחרים, שהחברים לא

10. מג'דל, לימים העיר אשקלון.

11. ראה מס' 441, 449 והערת־עורך לעיל.

מפחדים מהם, או לא שמים אליהם לב. לא תמיד אני מביע כל "פחדי" – כי אני מפחד שמא אפחיד יותר מדי חברינו והתנועה, ומתוך "פחד" אני מחייב הפרת החלטת או"ם מיד ובמעשים. אני רואה הסכנה שרואים החברים המתנגדים לקו שלי, אולם אני רואה סכנות יותר חמורות בקו שלהם, והדרך מלאה חתחתים בכל אופן, וההכרעה היא – בעד עמידה בפני החלטת או"ם.

מלחמתנו זו תרים קרננו בעולם – גם בקרב מתנגדינו ותרכז סביבנו כל עם ישראל.

488

שיחת ג. אבנר – פ. גיון (בתל אביב, ב־14 בדצמבר 1949)
Meeting: G. Avner – F. Guyon (Tel Aviv, 14 December 1949)

דין־וחשבון: 130.10/2550/7

תל אביב, כ"ג בכסלו תש"י
14 בדצמבר 1949

שיחה עם ציר צרפת בישראל למחרת הצהרת ראש הממשלה בכנסת בדבר העברת הממשלה לירושלים[1]

הציר ביקש לראותנו בעניין זה על־אף שחטף שיחה קצרה עם המנהל הכללי בביתו אמש. בפנייתו אלי הסביר שהוא חפץ בשיחה יותר מפורטת.

במשך השיחה אני טענתי את קו המשרד – שההצהרה אינה אלא המשך הקו לגבי ירושלים שהממשלה נקטה מאז קיומה; טענתי את המצב הפנימי של הממשלה בכנסת ובדעת־הקהל. וכמו־כן את טיעוננו העקרוני ביחס לירושלים ולמקומות הקדושים. הרי סיכום טענות הציר:

ביום ו' הוא ביקש אותנו להימנע מפעולות פזיזות. אמנם לא עשה כן לפי הוראות מפורטות, כפי שעשה חברו האמריקאי,[2] אולם הוא ידע שזה ברוח ממשלתו. גם היום אין לו הוראות אולם עליו להדגיש שלדעתו, והוא בטוח לדעת ממשלתו, נעשתה שגיאה. הוא קיבל מברק מלייק־סאכסס, מתאריך יום לפני ההצבעה הסופית, האומרת שהצטברות הרוב העצום למען ההחלטה יש לפרשו כסימן של ביקורת חריפה על ישראל בכלל, בגלל יחסה השלילי לכל הצעות הפשרה בקשר לירושלים ובגלל יחסה השלילי בקשר לבעיית הפליטים הערבים. ברור לו שההצהרה הראשונה בכנסת בשבוע שעבר[3] גרמה אף היא להתווספות הרוב הגדול, והוא בטוח שההצהרה השנייה תחזק את היחס העויין כלפי ישראל באו"ם ובמדינות הקתוליות.

צרפת היתה בין אלה אשר הוכרחה להצטרף לרוב בגלל היעדר אפשרות שלא להיגרר לזרם הכללי. הוא בטוח שצרפת לא האמינה בממשותה של ההחלטה, אולם על־ידי הצעד האחרון נדחפה למחנה התומכים לא בגלל זה שההחלטה היא כעת יותר

488
1. ראה הערת־עורך, עמ' 709–710.
2. ראה מס' 473.
3. ראה הערת־עורך, עמ' 679–681.

מעשית אלא בגלל זה שנדחפה להכרה שחברת העמים מוכרחה לבלום את האמביציות של ישראל. לא ישתומם אם אמריקה תשתמש בהצהרה כאמתלה להסתלק מתמיכה בישראל בעניין זה. הוא מקווה ששקלנו היטב ולפחות יש לנו בכיס הסכם עם עבר־הירדן בקשר לטקטיקה בעניין ירושלים.

הוא סבור שמסוכן הוא עבור המדינה להמשיך לכת בקו של עובדות מוגמרות אשר מוכרחות להוביל לבדידות בזירה הבינלאומית. איננו מבין מדוע לא היינו מוכשרים לפשרה. יכולנו לקבל את ההצעה ההולנדית־שוודית[4] כבסיס לדיונים בעוד מועד. לדעתו יכולנו גם לקבל את הצעת לוזאן.[5] טוען שלא הבינונו שזאת היתה הצעה טובה מבחינתנו אשר הלכה לקראתנו במידה רבה, אלא שהיתה מוכרחה לקחת בחשבון גם את רגשי העולם הקתולי. טען שדחינו את ההצעה וגרמנו להצעה יותר גרועה במקומה, במקום לקבל את ההצעה ההיא כבסיס על־מנת להיטיב אותה.

הוא בטוח שזאת היתה טקטיקה מוטעית אשר תביא לקשיים ביחסים עם המדינות הקתוליות גם בעניינים אחרים מדיניים, אשר ישראל מעוניינת בהם. אמנם הוא מסכים שאינטרסים אחרים יקבעו את מידת שיתוף־הפעולה בין המדינות הקתוליות לבין ישראל, אולם הוא חושב שאנו מזלזלים בכוח המשקל של ההשפעה הקתולית על הממשלות בארצות הקתוליות, גם בעניינים אחרים. הוא חזר והדגיש שאפשר היה להגיע למטרתנו לו היינו מראים יתר גמישות.

ההצהרה האחרונה מוכרחה לגרום ליחס שלילי ב"קיי דורסיי". דרך אגב, סיפר שבמועצת־הנאמנות לא תוכל כנראה צרפת לקחת חלק פעיל מפני שנציגה הוא היושב־ראש אשר יוכל להתערב רק בעניינים פרוצדורליים. חזר ואמר שההצהרה האחרונה עוזרה בידי תומכי הבינאום המלא שתגרום לבדידותנו ביחסים עם מערב אירופה. גם אם קו מדיני זה הצליח בעבר, בשנה שעברה, הוא מייעץ לבחון אותו מחדש לאור שיקולים יותר ארוכים של עמדת ישראל בזירה הבינלאומית והעזרה שישראל תצטרך לה מכל מיני ארצות בכל מיני שטחים.

ג.א.

ג. אבנר

489

ג. רפאל אל ו. איתן
G. Rafael to W. Eytan

Coded Tel. X847 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/5 :נוסח יוצא

New York, 14 December 1949

On King's instructions Mulqi saw Acheson Monday order ascertain U.S.A. views. He reports: (1) Acheson gave stern warning refrain demonstrative moves, otherwise U.S.A. unable straighten out situation. (2) If parties show

4. ראה נספח ה.
5. הכוונה להצעת ועדת הפיוס. ראה הערת־עורך, עמ' 461.

conciliatory, cooperative, attitude he promises satisfactory solution. (3) Intends to achieve compromise based on Swedish–Dutch resolution.[1] (4) Hinted Palestine Conciliation Commission may be enlisted assist this.

Mulqi impressed Acheson firmness, expressed following personal views for which will seek King's endorsement upon return next week: (1) U.S.A. attitude may necessitate participation deliberations *Moanuth* [Trusteeship Council] and continuation cooperation Palestine Conciliation Commission. (2) This purpose Transjordan delegation should go Geneva. (3) Hopes we do likewise.

Above preliminary report, Aubrey [Eban], self, lunching him Thursday for discussion, coordination, future action.[2]

Rafael

490

מ. שרת אל ו. איתן
M. Sharett to W. Eytan

מברק מוצפן X849. התקבל: 15.12
נוסח יוצא: אצ"מ A245/183

ניו יורק, 14 בדצמבר 1949

אישי. לראש הממשלה. הצטרפות מסיבות חמורות מאלצת אותי להגיש לך את התפטרותי מתפקיד שר החוץ ומחברות בממשלה ולבקשך לקבלה. המסיבות הן: ראשית, לא ראיתי מראש המפנה הבינלאומי החמור שחל בשאלת ירושלים, שנית, הממשלה והמפלגה דחו הקו שלי לאחר ההכרעה בעצרת,[1] שלישית, במערכה הכבדה הצפויה לנו חוששני שלא אוכל להגן ביעילות ובלב שלם על הקו שנקבע. אני מעריך כראוי הנזק שעלולה לגרום הסתלקותי לממשלה ולעמדתה, אך במצב שנוצר חובתי להחזיר התיק לידך.[2]

משה שרת

489

1. ראה נספח ה.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 716.

490

1. ראה מס' 482 ו־487.
2. את תשובת בן־גוריון ראה במס' 498. שרת טלפן באותו יום לתל אביב ומסר על כוונתו להתפטר. החלטתו הדהימה את חבריו שניסו בדחיפות למנוע את ההחלטה. ב־14 בדצמבר הבריק לו שילוח כדברים האלה: "אני נדהם ומתקומם בכל נימי נפשי. אין כל יסוד אישי ומדיני להרהורים ואין לשער הנזק הפנימי והחיצוני. חוזר זה עתה מהזקן [בן־גוריון]. אף הוא נדהם, לא עלה כלל על דעתו כי זהו הלך רוחך . . . כרע מסור ונאמן בקשתי שטוחה – חזור בך." במברק מ־15 בדצמבר הבריק ש. אביגור כי הוא "מצטרף בשלמות" לדעתו של שילוח והפציר בשרת "בכל לשון לא לקבל החלטה" בטרם ייפגש עם חבריו בארץ.
איתן הוסיף גם הוא מברק משלו (Y581) שבו הביע התנגדות נחרצת לצעדו של שרת. (כל המברקים באצ"מ A245/183).

491

ו. איתן אל מ. עליאש (לונדון)
W. Eytan to M. Eliash (London)

Coded Tel. IL298 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2318/2 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 14 December 1949

Suggest you take opportunity enlist British help Foreign Office in keeping Americans on right side in matter Jerusalem. Without directly asking for their intervention in our interest, which might place us under obligation, you might urge desirability coordinated action Britain and United States view preventing head-on conflict between Abdallah, Israel, one side and United Nations, which would also be detrimental maintenance peace Middle East. Have mentioned this to Helm.[1]

Eytan

492

מ. פישר אל ג. אבנר
M. Fischer to G. Avner

Report: 130.02/2443/5 :דין־וחשבון

Paris, le 14 décembre 1949

J'ai eu ce matin un entretien d'une heure avec M. Parodi. Tout d'abord, je tiens à noter un état d'esprit du Secrétaire Général des Affaires Etrangères qui m'avait déjà été signalé par Vanthier: M. Parodi m'a dit que notre situation internationale lui inspire de graves soucis; nous avons triomphé de grandes difficultés mais nous ne devons pas sous-estimer le danger que représenterait une lutte ouverte contre les Nations Unies.

M. Parodi avait devant lui le texte de la résolution votée à Lake-Success.[1] Au courant des imprudentes assurances qui m'avaient été données avant le vote par ses collaborateurs, au cours de tout l'entretien M. Parodi s'est efforcé de ne pas s'engager. Son argumentation était basée sur le fait qu'une thèse extrémiste avait triomphé parce que nous n'avions fait preuve d'aucune bonne volonté dans l'élaboration de solutions raisonnables. M. Parodi semblait en particulier se référer au plan de la Commission de Conciliation et à l'offre qu'il m'avait faite d'en discuter les articles.

491
1. ראה מס' 493.

492
1. ראה הערת־עורך, עמ' 693–694.

J'ai pris une attitude très revendicatrice et j'ai dit à M. Parodi qu'aujourd'hui ce n'était pas à nous de faire de nouvelles propositions, mais à la France qui avait reconnu à l'avance que la proposition australienne était inapplicable, d'indiquer le chemin à suivre. Je me suis particulièrement plaint de l'attitude de M. Roger Garreau, qui au Conseil de Tutelle s'était rangé franchement dans le camp extrémiste et s'était opposé à la procédure préconisée par les Anglo-Saxons.[2]

M. Parodi est plusieurs fois revenu à son point de départ. Si nous voulons de lui une aide il faut que nous lui soumettions une proposition concrète, compatible à la fois avec nos intérêts légitimes et avec la nécessité de donner une satisfaction de façade aux désirs exprimés par les Nations Unies dès le début. J'ai beaucoup insisté pour dire que notre attitude n'avait pas été négative et que nous n'avions pas cessé un seul instant d'offrir notre entière collaboration à des projets visant ce qui seul devait intéresser les Nations Unies à Jérusalem: la protection des Lieux Saints et leur libre accès. Notre position resterait entièrement hostile à tout projet visant à dépasser ces limites. – M. Parodi m'a demandé de lui fournir une documentation prouvant que nous avons présenté des thèses concrètes. Je lui ai promis de la lui envoyer.

J'ai insisté sans relâche pour que des instructions soient données sans tarder à M. Garreau. Il ne l'a pas promis mais je lui ai dit que son silence me rassurait plus que les promesses de certaines personnes.

Au cours de l'entretien j'ai exposé à M. Parodi les différents arguments juridiques qui différencient la valeur de la décision d'internationalisation du 9 décembre 1949 de celle du 29 novembre 1947. J'ai eu très sérieusement l'impression qu'il ne songeait même pas qu'on puisse réfuter ces arguments.

Pour résumer en termes familiers mon impression de l'entretien je dirai que M. Parodi a voulu me faire comprendre: "C'est très embêtant mais il faut que vous m'aidiez à vous tirer de là."

Avant de voir M. Parodi j'avais vu M. Binoche qui m'avait dit que l'attitude de Roger Garreau le surprenait et que certainement il n'avait pas reçu d'instructions lui enjoignant d'adopter l'attitude qui a été sienne à la première séance du Conseil de Tutelle. M. Binoche m'a encore dit que la responsabilité de l'affaire devait être attribuée au parti M.R.P. [Mouvement Républicain Populaire] et que certainement M. Schuman n'avait pas été celui qui avait insisté le plus pour que le vote français fût ce qu'il a été.

Je tiens encore à ajouter une remarque: pas plus que la presse française, ni M. Parodi ni M. Binoche n'ont semblé étonnés ou choqués de la ligne suivie par M. Ben Gurion à la Knesseth.[3] Ils avaient l'air tous deux de l'accepter

.2 הכוונה לעמדת גארו בישיבת מועצת־הנאמנות ב־13 בדצמבר בשאלת מועד פתיחתו של הדיון על ביצוע החלטת הבינאום של העצרת. גארו תמך בעמדת נציגי עיראק וברית־המועצות לפתוח את הדיון לאלתר ודחה את גישת ארצות־הברית ובריטניה לדחותו עד לאחר ראש השנה האזרחית. באותה ישיבה הוחלט ברוב של 6 נגד 1 ו־5 נמנעים להמשיך לאלתר בדיוני המועצה על ביצוע החלטת העצרת. (ראה *TCOR*, *2nd. Sp. Sess.*, 4th Meeting, 13 Dec. 1949, pp. 36-42).

.3 ראה הערת־עורך, עמ' 709–710.

comme une conséquence inévitable de ce qui s'est passé, ce qui ne veut pas dire qu'ils n'estiment pas que les conséquences puissent être graves. A remarquer que certains journaux ont parlé d'un ''défi aux Nations Unies'', mais sans commentaires défavorables. En raison de son titrage la façon dont la chose a été présentée dans le *New York Herald [Tribune]* a même été qualifiée par M. Binoche ''de la plus mauvaise réaction que vous ayez eue à Paris''.

493

ו. איתן אל מ. שרת (ניו יורק)
W. Eytan to M. Sharett (New York)

Coded Tel. HK6/7 מברק מוצפן
Outg.: 130.02/2457/1 נוסח יוצא:

Tel Aviv, 15 December 1949

Personal. Saw Helm Tuesday, handed him advance copy B[en]-G[urion] statement,[1] gave him suitable explanations. Took opportunity enlighten him present stage Transjordan talks[2] stressing non-applicability of Anglo-Transjordan treaty to areas west of Jordan is *sine qua non* for us. Told him this could not be settled between us and Transjordan only but required consent of His Majesty's Government. Said we sure His Majesty's Government would not allow this to stand between us and peace and that such act voluntary renunciation would be decisive contribution to peace between Israel and Transjordan. He said would be difficult technically to make treaty apply to only part of territory of one of the signatories. I replied only thing required is protocol whereby Great Britain and Transjordan agree treaty applies only to what was Transjordan territory on date of original signature. He said would cable London, would inform me reaction due course.[3]

Eytan

493

1. ראה הערת־עורך, עמ' 709–710.
2. ראה הערת־עורך, עמ' 716.
3. הבריטים השיבו בשלילה להצעה הישראלית. ב־28 בדצמבר כתב בן־גוריון ביומנו כי נתקבלה "תשובה קשוחה" מן הבריטים. הוא העתיק את נוסח התשובה ליומנו. במכתב נאמר כי השאלה שהעלתה ישראל נתונה להכרעתן של ממשלות בריטניה וירדן בלבד; כי לישראל אין מה לחשוש מבריטניה כל זמן שלא תגלה תוקפנות כנגד שכניה; כי אין בכוונת בריטניה להקים בסיסים או להציב כוחות בחלק המערבי של ארץ־ישראל בתקופת שלום אך עניין אחר הוא פעולה אנגלו־ירדנית משותפת שתתבצע במקרה של מלחמה או איום במלחמה.
בן־גוריון העיר כי "יש כאן איום ברור שניתקל בבריטים אם נתגרה בעבר־הירדן או בעם ערבי אחר, ושהם יוכלו לפי ראות עינם הם להקים בסיסים" (ארכיון צה"ל).

494

מ. שרת אל ו. איתן
M. Sharett to W. Eytan

מברק מוצפן WIA38. התקבל: 16.12
נוסח נכנס: 130.09/2308/16

ואשינגטון, 15 בדצמבר 1949

אישי

לך, לראובן [שילוח] ולזאב [שרף].[1] ראו נא שתשמרו על כבוד ראש הממשלה מפני עצמו. [. . . . .][2] הדיבורים על מלחמה לנו בעולם כולו[3] חסרי שחר ומזיקים בתכלית לאחר הצבעות ארצות־הברית בעצרת ובמוע[צת]־[הנאמ]נות. חזרתו על שלושת האויבים מרחיבה בידיים את הפרץ בינינו לבין ברית־המועצות. כבר העירו משם לאמר הניסוח של ראש הממשלה שלכם מאוד לא מוצלח אם לנקוט לשון רכה. עד כאן. הם חוזרים ומדגישים כי אין לראות בעמדתם לגבי ירושלים מפנה נגדנו אלא הם מחויבים עקרונית על כך ואילו ידידותם בעינה. למה נפתח פה לשטן? לאחר שלוש הודעות זו לאחר זו, שרק אחת מהן היתה הכרחית, מוטב על־כל־פנים שיתאפק לזמן־מה. כל השיטה הזאת של יצירת עובדות במדיניות חוץ על־ידי הצהרות ישירות של ראש הממשלה בניגוד גמור לסגנוני עושה מצבי לבלתי־נשוא ואבקש עזרתכם. תמנעו החמרה נוספת.

שרת

495

א. אבן אל ו. איתן
A. Eban to W. Eytan

Coded Tel. X854 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/5 :נוסח יוצא

New York, 15 December 1949

Believe public reaction Israel is over-dramatizing[1] and sharpening crisis thus giving impression weakness. Position is: (1) Non-acceptance General Assembly recommendation by member state is frequent procedure, quite compatible with Charter obligations and with many precedents. This is not equivalent to

494

1. זאב שרף, מזכיר הממשלה ומנהל כללי של משרד ראש הממשלה.
2. משפט אחד לא הודפס כאן.
3. ראה מס' 487.

495

1. ראה מס' 482 ו־487.

"alignment against the world". (2) Our only obligation is refrain from use force etc. according Article Two. (3) Therefore tone desperation, defiance, uncalled for and enormously encouraging to all adversaries. (4) Removal offices to Jerusalem is not against any provision Charter. Does not affect implementability last week's resolution one way or other. Resolution is equally unimplementable whether number offices in Jerusalem is zero or twenty. Therefore idea of Israel versus U.N. is quite false. (5) Particularly regret any specification Latin and even Soviet countries as enemies of Israel[2] because of temporary disagreement on one abortive resolution. Would be grateful if days could pass without public statements unless could rise to level of saying we confident last week's resolution, apart from being quite unimplementable, will be superseded. Israel will call on all friendly states who helped us in past to cooperate for its reversal.

Eban

496

ג. רפאל אל ו. איתן
G. Rafael to W. Eytan

Recd: 16.12 :התקבל .Coded Tel. X855 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/5 :נוסח יוצא

New York, 15 December 1949

My X847.[1] Aubrey [Eban], self, lunched Mulqi today. He agreed joint non-participation *Moanut* [Trusteeship Council] during Statute drafting stage and coordinate action obstruction implementation. Agreed if deadlock reached come forward jointly or simultaneously proposal U.N. supervision Holies lines our resolution. Re Palestine Conciliation Commission favours cooling off period, however believes it should present Israel–Jordan agreement[2] as own proposal order make it palatable Arab world as equitable arbitration and particularly help overcome Egypt's objection relinquish its hold Gaza Strip favour Transjordan. Doubts possibility direct Transjordan–Egypt agreement this regard. We replied matters outstanding between Israel–Transjordan should be settled before and apart from Palestine Conciliation Commission. We should probably be represented only formally Geneva. Enquired whether Transjordan Cabinet endorsed negotiations. Confirmed Acheson stressed necessity Transjordan–Israel agreement and believes himself this necessary condition defeat resolution.

Rafael

.2 ראה דברי בן־גוריון בטכס פתיחת איזור התעשייה בירושלים – מס' 487.

496

.1 מס' 489.
.2 ראה הערת־עורך, עמ' 716.

497

שיחת מ. שרת – פ. פראנקפורטר[1] (בוואשינגטון, ב־15 בדצמבר 1949)
Meeting: M. Sharett – F. Frankfurter (Washington, 15 December 1949)

דין־וחשבון: 130.02/2414/26

מר שרת פיתח לפני השופט את הרעיונות הבאים לשם העברתם למר אצ׳יסון, בצורה ובהזדמנות שהשופט ימצא אותן לרצויות:

(א) מדינת ישראל ומדיניותה נתקלות בארצות־הברית בשני קשיים עיקריים: הראשון הוא ביחס לממשלת ארצות־הברית והשני ליהדות האמריקנית.

(1) ממשלת ארצות־הברית חושדת בישראל, שהיא עלולה ביום מהימים להצטרף לגוש המזרחי. אף כי הקו המדיני של הממשלה הנוכחית ידוע היטב לממשלת ארצות־הברית, אין היא רואה בו ערבון כלפי העתיד, שכן הממשלה הנוכחית יכולה ליפול וקיימת הרי אופוזיציה שמאלית חזקה למדי שאינה מסתירה את אהדתה לברית־המועצות.

(2) יהדות אמריקה מצדה מתלבטת בבעיית ״הנאמנות הכפולה״.

אף כי שני הקשיים הנ״ל נראים כבלתי תלויים זה בזה, קיים ביניהם קשר הדוק. יהודי ארצות־הברית חוששים שזיקתם למדינת ישראל מעמידה בספק את נאמנותם לממשלת ארצות־הברית. אי לזאת נתפסים המדינאים האמריקנים לחשד ביחס להתקרבות אפשרית של ישראל לגוש המזרחי אך ורק משום שהם מתעלמים, או אינם מבינים די הצורך, את מידת החשיבות הנודעת במדיניות ישראל להחזקת הקשר עם יהדות ארצות־הברית ולהגברתו. אם, וכאשר, תראה הממשלה האמריקנית, שהיא עצמה מעוניינת בהידוק היחסים בין ישראל לבין יהודי אמריקה, ושהידוק זה מהווה את הערבות הטובה ביותר נגד הצטרפותנו לגוש המזרחי, יסולקו בעת ובעונה אחת שני הקשיים האלה.

(ב) מסיבות המובנות מאליהן אין ישראל יכולה לתת לממשלת ארצות־הברית ערבויות ממשיות, כגון מסירת בסיסים וכו׳. לעומת זאת מהווה עצם קיום יהדות אמריקה ערבות מוסרית וחומרית גם יחד, העשויה לספק בהחלט את ממשלת ארצות־הברית. ישראל לא תוכל לעולם לנתק את קשריה עם חמשת מיליון היהודים הנמצאים כיום באמריקה. נהפוך הוא: היא נאלצת לחתור בכל כוחותיה לקראת חיזוקם והרחבתם של קשרים אלה. ישראל זקוקה לתמיכת יהודי אמריקה, לידיעותיהם הטכניות, להזרמת הונם ואף לעלייה ידועה מארץ זו. קשרים אישיים ללא ספור קושרים את הישוב עם קרוביו, מכריו וידידיו החיים בארצות־הברית. רעיון הקיום של מדינת ישראל מושתת על הקמת קשר חי בינה לבין העם היהודי באשר הוא; ויהדות אמריקה מהווה את הקיבוץ הגדול ביותר, העשיר ביותר, וגם הער ביותר בין כל קיבוצי התפוצה.

מאידך אין יהדות אמריקה יכולה לוותר על העידוד והאשראה שהיא מקבלת ממדינת ישראל. הקמת המדינה העניקה אף לה, כלכל היהודים, גאווה חדשה וביטחון עצמי מחודש. מישראל היא מקבלת תוכן חדש לתרבות היהודית שלה; אל ישראל היא

497
1. פליכס פראנקפורטר, שופט בית־המשפט העליון של ארצות־הברית.

מביטה, כאשר היא זקוקה להוכחה חיה של רצון החיים המפעם בעם היהודי ושל הכוחות הנסתרים בקרבו. היא, כמו הישוב, מעוניינת בחיזוק קשרים רוחניים אלה. עלייתם ארצה, במספר מצומצם, של יהודי אמריקה אינה עלולה לדלדל באופן ניכר את כוחותיה של היהדות האמריקנית במדינתה. השקעת הון במידה גוברת והולכת לא תפחית אף כמלוא הנימה מעושרם העצום. אך שתיהן, עלייה והשקעה, תהדקנה את הקשרים בינה לבין העם היהודי היושב בישראל מזה, ובין ארצות־הברית וישראל מזה.

קיימת, אפוא, זהות אינטרסים שלמה בין מדיניות ארצות־הברית, המעוניינת במתן ערבות לעמדה הבינלאומית של ישראל, לבין רצון יהדות אמריקה להדק את קשריה עם ישראל מבלי להסתבך בקו ממשלתם. מן הראוי להסביר הזדהות זו לשני הגורמים.

האות לכך צריך לבוא מממשלת ארצות־הברית, לה יש האוטוריטה הדרושה בעיני היהודים האמריקנים, ובידה היכולת לסלק במלה אחת את פקפוקיהם ביחס לנאמנות הכפולה. אם אחד מדובריה הרשמיים, כגון מר אצ׳יסון, יכריז בפומבי, שממשלת ארצות־הברית רואה בעין יפה השקעת הון של יהודי אמריקה בישראל ושהיא מתייחסת בחיוב להידוק קשריהם עם מדינת ישראל, הרי תסולק בעיית הנאמנות הכפולה אחת לתמיד. אולם היזמה צריכה לבוא מאישיות אמריקנית דווקא.

השופט פרנקפורטר קיבל את הרעיונות הנ״ל בחיוב ואף בהתלהבות. הוא הוסיף, שלדעתו צריך הנשיא טרומן עצמו למסור את ההצהרה הנ״ל, כי לדבריו מתייחסים היהודים באימון גדול עוד יותר מלדברי מזכיר החוץ. הוא הוסיף ואמר כי הוא מקבל על עצמו את הטיפול בכך, וביקש שהדבר לא יימסר לאיש מלבדו.

498

ד. בן־גוריון אל מ. שרת (ניו יורק)

D. Ben-Gurion to M. Sharett (New York)

טיוטת מברק[1]

נוסח יוצא: אצ״מ A245/183

[תל אביב], 16 בדצמבר 1949

משאלתך אין לקבלה בשום אופן.[2] היא בלתי־אפשרית מבחינה אישית שלי, ומבחינת כל שאר החברים. מבַצעי יום 14 למאי אסור להם להיפרד. מלבד הנזק הפנימי והחיצוני החמור של הצעתך – אין היא מוצדקת. (א) אין איש מחויב ומסוגל לראות מראש כל דבר ובייחוד עניין מסובך. האינפורמציה שקיבלת בהיותך פה באותו עניין נתנ[ה] לכולנו מקום לטעות. וגם נותני האינפורמציה אין להאשימם. (ב) היו כבר הרבה מקרים שהגורמים המנויים במברקך לא קיבלו דעתי, וביטלתי דעתי מפני דעת

498

1. טיוטה בכתב־ידו של שילוח; ככל הנראה נמסר המברק בשיחת טלפון בין בן־גוריון ושרת (ראה מ. שרת, יומן אישי, כרך ו׳, עמ׳ 1534–1535).
2. ראה מס׳ 490 והערות 1 ו־2 שם.

הרוב. לפעמים גם בעניינים חמורים ויסודיים בתקופת המדינה. (ג) בכל אופן על כולנו לעמוד יחד במשבר זה. דוגמא נאה לכך הראתה מפ"ם שדעתה היתה כדעתך אבל העמידה עצמה מאחורי הממשלה.

מפני כל טעמים אלה לא אביא מברקך אפילו בפני הממשלה או המפלגה.[3]

499

י. בזנר[1] אל א. קפלן וד. הורוביץ
Y. Bezner to E. Kaplan and D. Horowitz

העתק: 130.20/2481/3

[תל אביב], כ"ה בכסלו תש"י
16 בדצמבר 1949

בקשר עם נסיעתי לארצות־הברית בתפקידי החדש, הוזמנתי לשגריר ארצות־הברית לביקור נימוסין. הביקור התקיים אתמול. בשיחה שהתקיימה בביתו הפרטי של השגריר השתתפו גם מר הופר, הנספח המסחרי, ומר פורד, יועץ השגרירות. תחילה נסובה השיחה על נושאים הקשורים בתפקידי בארצות־הברית, אולם כעבור זמן קצר עבר מר מקדונלד לנושאים פוליטיים מבלי שהשיחה או דברי בתשובה לשאלותיו יתנו יסוד לשינוי הנושא.

מר מקדונלד החזיק בידו את ה"פלסטיין פוסט" ושאל אותי אם ידוע לי מי הוא למעשה האדם או הגוף העומדים מאחר[י] העיתון הזה, ומי מממנו. הוא הוסיף, שכפי שהוא שמע העיתון מקבל תמיכה כספית הן מהממשלה, הן מההסתדרות או מוסדותיה, כגון סולל־בונה, ולמעשה העיתון איננו אלא ביטאון רשמי של הממשלה. עניתי לו שאינני מוסמך למסור לו שום הודעות באופן רשמי בעניינים שאינני מטפל בהם במישרין ותוך כדי מילוי תפקידי, אולם באופן פרטי יכול אני לומר שלפי מיטב ידיעותי העיתון הזה הוא בלתי־מפלגתי ואינו נתמך על־ידי שום גוף ציבורי, ועל אחת כמה וכמה על־ידי הממשלה, ושיש לו מקורות פיננסיים משלו ואין יסוד להנחה שהוא מבטא את דעת הממשלה בשאלות פוליטיות או אחרות. מר מ[קדונלד] התחיל לבקר את עמדתו הפוליטית של העיתון "פלסטיין פוסט" בזמן האחרון ובין היתר אמר שהעיתון תופס עמדה אנטי־אמריקאית מובהקת ומנצל כל הזדמנות על־מנת לסלף ידיעות הנוגעות לפוליטיקה של ארצות־הברית, לא רק ביחס לישראל אלא גם בעניינים כלליים כגון בענייני גרמניה. הוא ציטט מאחד ממאמריו של מר לוריה, כתבו של העיתון הנ"ל בניו יורק, בקשר עם תוצאות ההצבעה בעצרת האו"ם בענייני ירושלים, בו נאמר כי ארצות־הברית לא ניסו אפילו להשתמש בכוח השפעתם על ארצות

3. בן־גוריון העתיק ליומנו ב־16 בדצמבר את חילופי המברקים בינו לבין שרת. באותו יום ציין ביומנו את הדברים הבאים: "עדיין אין תגובה חריפה משום צד ביחס לירושלים. הבוקר טלפן וייצמן שהוא בא לידי מסקנה שהוא טעה ואני צדקתי ביחס לירושלים."

499

1. יצחק בזנר התמנה באותם ימים לחבר משלחת הקניות הישראלית בארצות־הברית.

אמריקה הלטינית ורק בגלל זה הצביעו הארצות הללו נגדנו. הוא השתמש במלה disgraceful בדברו על כיוון הבא לידי ביטוי על דפי העיתון הזה ביחס למדיניות ארצות־הברית. לעומת זאת מגלה העיתון עמדה פרו־סובייטית בולטת למשל בענייני גרמניה, והוא מוסיף שלא רק מאמריו של דוד קורטני,[2] אלא גם מאמריהם של כתבים אחרים, ביניהם של פולרס,[3] הם פרו־סובייטיים מאוד.

אחרי התיאור הנ״ל עבר מר מ[קדונלד] להערות כלליות ביחס למדיניות ישראל ויחסה לארצות־הברית מצד אחד, ולרוסיה מהצד השני. הוא אמר שעל ישראל לזכור שמצבה הכלכלי הוא קשה עד מאוד, ושלפי דברי מומחי הכלכלה האמריקאיים אשר דיברו אתו בזמן האחרון המצב הוא כמעט קטסטרופלי, שבוודאי ברור לישראל שהעזרה היחידה יכולה לבוא רק מארצות־הברית, כשם שהיא באה עכשיו רק משם. בארצות־הברית מרוכזים כ־6 מיליון יהודים אשר הם היחידים היכולים לתרום סכומים ניכרים לישראל. לעומת זאת הדבר היחידי שרוסיה עושה בשביל היהודים הוא ״רוסיפיקציה״ של יהדות רוסיה ושהיא לא התעניינה בגורלה של ירושלים מנקודת מבט יהודית יותר מאשר היא התעניינה בגורל ישראל בזמן הקרבות הקשים ביותר של קיומנו הפיסי. אמנם מבחינה עקרונית ותיאוריטית יכול הוא להבין את הנטייה לנייטרליות שעליה מכריזה מזמן לזמן ממשלת ישראל, אולם למעשה עדיף פעם לגמור עם האמונה באשלייה הזאת ולהצטרף בגלוי למעצמות המערב. כן עלינו להיכנס במעגל תכנית ״מארשאל״ וליהנות ממנה לשגשוגנו הכלכלי. הוא הוסיף שגם בעמדה הרשמית של ממשלת ישראל אינו רואה עקביות, אם עליו להעמיד את ההתקפות על אנה פאוקר[4] ואלה שעומדים מאחוריה, מול הצהרות של שר החוץ על השמירה הקפדנית של טהרת עקרון הנייטרליות. הוא התרעם מאוד על כך שהממשלה סובלת טון עוין מצד ה״פלסטיין פוסט״. עניתי שאם נכונה הנחתי שהעתון הוא בלתי־תלוי כפי שאמרתי לו בהתחלת השיחה, אין לשכוח שישראל היא מדינה דמוקרטית בה נשמר בקפדנות חופש הדעה והדיבור, וכל העיתונים מבטאים את הדעה הפוליטית שלהם באין מפריע. תשובתו של מר מ[קדונלד] היתה שאילו היה במקומי היה עונה כך, אבל הממשלה היתה מיטיבה לעשות – בהתחשב בעליונות אינטרס המדינה – אילו היתה משפיעה על שינוי הטון והעמדה של ה״פלסטיין פוסט״ בפרט שזהו העיתון הלועזי היחידי הנפוץ והנקרא על־ידי אנשי חוץ־לארץ.

תוך דבריו נגע מר מ[קדונלד] בשאלת העברת משרדי הממשלה לירושלים, בעקבות החלטת הממשלה והכנסת[5] אחרי ההצבעה בעניין ירושלים. הוא אמר שאמנם ארצות־הברית ובוודאי גם בריטניה לא תעמודנה בראש אלה שידרשו הקמת המנגנון לביצוע החלטת העצרת, ובוודאי שאם יוקם המנגנון לא תצרפנה בפועל את שליחיהן למנגנון כזה, אולם לפחות במשך החודשים הקרובים לא תוכלנה לנהוג באופן אשר יהיה בו משום הפרת המשמעת מצדן כחברות האו״ם, או משום נזק לפרסטיג׳ה של או״ם. לכן, גם לא תוכל ארצות־הברית להכיר בעקיפין בירושלים כבירת ישראל על־ידי העברת הנציגות הדיפלומטית שלה לירושלים, או אפילו על־ידי ביקורי נציגיה הרשמיים אצל

2. דוד קורטני, שם העט של ר.ד. אלסטון, בעל הטור ''Column One'' ב־״פלסטיין פוסט״.
3. כנראה קונסטנטין פולוס (Poulos), כתב ה־Overseas News Agency; פולוס שהה באותם ימים בישראל ומאמרים מפרי עטו פורסמו ב״פלסטיין פוסט״.
4. ראה מס׳ 393, הערה 1.
5. ראה הערת־עורך, עמ׳ 709–710.

מר שרת בירושלים במשרדו אם יועבר לשם, וכל הקשר בין השגרירות האמריקאית לבין משרד החוץ יקויים באמצעות מנהלת המחלקה לארצות־הברית בתל אביב.[6] הוא שאל אותי אם משרדי הממשלה יעברו בקרוב לירושלים, ואם ביניהם יהיה גם משרד החוץ. עניתי לו שאינני יודע בדבר זה יותר מאשר ידוע לציבור כולו מתוך ההכרזות הרשמיות של הממשלה ושל הכנסת. מר מ[קדונלד] שאל אם מתקבל על דעתי שמשרד החוץ יעבור בקרוב, לאחר שהמשרד הזה קשור בעבודתו באופן הדוק יותר עם ראש־הממשלה. עניתי שאינני יודע, אולם ייתכן שיש בהנחתו משום הגיון ואני סבור שהממשלה לאחר שהחליטה מה שהחליטה, תדאג גם לביצוע ההחלטה תוך כדי שיקול כל התוצאות והמסקנות שאפשר להסיק מביצוע ההחלטה. על זה ענה מר מ[קדונלד] שהוא רואה בדברי, כאילו אישור ההנחה להעברת משרד החוץ לירושלים אפשרית, ושוב הדגיש את הנזק הפוליטי שעלול לצמוח מצעד זה. עניתי לו שאין לפרש את דברי כנ"ל וחזרתי והדגשתי שאינני מוסמך להצהיר לפניו שום דבר בשטח הפוליטי באופן רשמי, והערתי היא פרטית בלבד.

השיחה על הנושא הפוליטי ארכה כ־¾ שעה ולמעשה היה זה מונולוג שניסיתיו להפסיק בצורה מתאימה מדי פעם בפעם מתוך ההנחה שאין זה רצוי שכל הדברים האלה יושמעו באוזני, ונוסף לזה בנוכחות שני העובדים הראשיים של השגרירות מה שהוסיף רשמיות לשיחה; אולם לא הצלחתי להפסיק את שטף דיבורו של מר מ[קדו־נלד] אשר אמר לי בתשובה להסתייגויותי, שהוא מבין שאינני מוסמך לתת לו תשובות וגם אינני חייב לקבל הצהרות פוליטיות מצדו, אולם הוא חושב שבהיותי עובד אחראי ופקיד גבוה במנגנון הממשלתי אני מעריך את חשיבות השאלה, והוא יכיר לי תודה אם אעביר את דבריו לידיעתם של שר האוצר ומר הורוביץ.

י. בזנר

500

ו. איתן אל מ. שרת (ניו יורק)
W. Eytan to M. Sharett (New York)

Coded Tel. Y586 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/14 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 16 December 1949

Army expects sign agreement 21st with Egyptians dividing present no-man's-land in Beit Hanun area between us and them.[1] We planning offer our share which two kilometres wide as outlet to sea for Meir [Abdallah]. This and

6. אסתר הרליץ.

500

1. זה כמה חודשים ניהלו נציגי ישראל ומצרים בוועדת שביתת־הנשק משא־ומתן על הצעה ישראלית לחלוקת שטח ההפקר באיזור בית חנון. הנציגים המצרים הראו נכונות להגיע להסדר ונתנו לנציגי ישראל יסוד להאמין שההסכם ייחתם ב־21 בדצמבר. ההסכם לא נחתם כמתוכנן בעיקר בגלל התנגדות הדרג המדיני והצבאי במצרים לחתום על הסכם שיקבע שינוי בקו שביתת־הנשק ויאפשר הקמת ישובים בשטח שיעבור לישראל. לאחר ויתורים משני הצדדים נחתם ההסכם ב־22 בפברואר 1950. (ראה תכתובת בתיק 130.02/2436/5 ואת נוסח ההסכם בתיק 130.16/2951/7.)

more general considerations make imperative contact with Egyptians on political level. We propose ask U.S.A. establish this contact but difficulty is finding right moment. If too soon – Egyptians may sabotage our agreement with Meir; if too late – such storm may arise in Arab world through agreement with Meir becoming known that Egyptians may find it impossible talk to us. Request your approval we ask U.S.A. establish contact and your advice about best time.[2]

Eytan

501

מ. קרן אל ו. איתן
M. Keren to W. Eytan

Coded Tel. W595 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2181/7 נוסח יוצא:

Washington, 16 December 1949

On Eban's request called Hare re French proposal censure *Moanut* [Trusteeship Council][1] and our possible invitation. Rockwell, Wi'kins, Esther [Herlitz], present. I stressed nothing really new happened our side re Jerusalem, decision unenforceable any case etc. They noncommittal, Hare stressing demonstrative character our latest steps, statements;[2] put stress on statements. My impression they at least understood our position.[3]

Keren

2. שרת הסתייג מהצעתו של איתן ולא הסכים עם נימוקיו. הוא יעץ להמתין לפחות עד שיאושר ההסכם בירדן והציג את החסרונות של פנייה מוקדמת לארצות־הברית. (X864, 19.12.1949, 93.01/2202/5.)

501

1. הכוונה להצעת החלטה שהגיש נציג צרפת במועצת־הנאמנות לגנות את ישראל על הצעדים האחרונים שנקטה בירושלים בניגוד להחלטת העצרת. ההצעה בוטלה בסופו של דבר ובמקומה הגישה צרפת יחד עם בלגיה הצעת החלטה מתונה יותר (ראה הערת־עורך עמ' 756).
2. ראה הערות־עורך עמ' 679–681, 709–710 ומס' 482 ר־487.
3. השווה *FRUS*, 1949, VI, pp. 1543-4.

502

ש. קדר[1] אל מ. פישר (פארים)

S. Kaddar to M. Fischer (Paris)

דין וחשבון: 130.10/2520/4

פאריס, 16 בדצמבר 1949

היום התקיימה שיחה בין מר בינוש וביני, בה דובר על השתתפותו של ציר ישראל בצרפת באסיפות יהודיות וציוניות.

בתחילת השיחה ביקשני מר בינוש להסביר לו את מהות השאלה והיקפה. הסברתי לו כי השאלה נוצרת כתוצאה בין רצון הצירות לקיים יחסים ידידותיים ולויאליים עם משרד החוץ הצרפתי, ובין דעת הקהל בישראל, אשר רואה את יעודו ביצירת אפשרויות העלייה לארץ לכל יהודי אשר רוצה בכך. הסברתי כי היהודים בצרפת מתחלקים לשני סוגים: יהודי צרפת ויהודים בצרפת. בין האחרונים ישנו מספר ניכר אשר רואים את שהותם בצרפת כתחנת מעבר, ושואפים להגיע מוקדם או מאוחר לישראל. בקרב יהודים אלו, אשר רובם מקודם נרדפו במדינות אחרות, נתחוללה מהפכה עם היווסד המדינה, והם נוטים לכך, עוד בטרם הגיעם ארצה, לראות בנציג המדינה את נציגם הם.

מר בינוש השיב, כי הוא מבין את עדינות השאלה. משום כך מצא גם לנחוץ להתייעץ בעניין זה עם חבריו בעבודה. בעצם זוהי שאלה פרוטוקולרית, אך הוא מבין את הרקע המדיני, ומשום כך מוכן לענות עליה. ברור, כי המנהגים והחוקים הבינלאומיים צריכים להדריך במתן התשובה והם: נציג מדינה זרה אינו לוקח חלק באספות אזרחי המדינה המארחת, ובפרט כאשר לאספה זו אופי פוליטי כל־שהוא. שאלת ״הישראליתים״ ו״הישראליים״ עדינה במיוחד. ברור, כי לא יכולים להיות חוקים שונים בשביל צירות ישראל. אם ציר ישראל מופיע באספה של יהודים, לא תהיה כל מניעה שלמחרת היום יופיע שגריר של אחת המדינות הערביות באספה של מוסלמים בעלי נתינות צרפתית. לדעתו יהיה זה שירות רע לאינטרסים של מדינת ישראל, אם ציר ישראל יעשה מצדו להגברת הרושם כי הוא משמש מגן על האינטר־סים של היהודים בכלל. כמובן שאין מניעה להשתתפותו של הציר באספות בעל[ות] אופי פרטי ובעל[ות] תוכן תרבותי, חינוכי וכדומה, במסגרת הסוכנות היהודית וארג־נים דומים לה. כל ציר חופשי לבחור את המגע עם חוגים שונים לפי רצונו. השאלה העיקרית היא במקרה של אספות פומביות, בהן הקורפוס הדיפלומטי אינו מוזמן, ורק ציר ישראל משתתף כדיפלומט יחידי. במקרים אלו יש לנהוג בזהירות רבה ולנקוט למפרע בכל האמצעים, כי לא יווצר תוך האספה מצב אשר יגרום אי־נעימות לציר.

כאן הפסקתיו ואמרתי לו, כי ציר ישראל בצרפת במקרים אלו נוהג תמיד להבטיח למפרע, שלא יהיו באספה דברים, אשר יכולים להעמידו במצב בלתי־נעים. מר בינוש השיב, כי הטקט של מר פישר בשאלות אלו ידוע לקיי דורסיי.

502

1. שלמה קדר, מזכיר ראשון בצירות ישראל בפאריס.

שאלתי אותו אם יהיה זה נכון לסכם את דעתו כך, שמנהגי הפרוטוקול ומצפונו של הציר צריכים לשמש שופטים מדי פעם בפעם. הוא השיב, שזוהי בדיוק כוונתו, מתוך ידיעתו את רגש המצפון ואת הטקט של ציר ישראל בצרפת.

503

א. מואיסים אל ג. אבנר
A. Moissis to G. Avner

Orig.: 130.10/2537/3 :מקור

Athènes, le 16 décembre 1949

Objet: Mon audience d'aujourd'hui auprès du Sous-Secrétaire d'Etat aux Affaires Etrangères, Mr. P. Pipinellis.

J'ai été reçu aujourd'hui, après un rendez-vous, par le Sous-Secrétaire d'Etat aux Affaires Etrangères, Mr. Pipinellis et nous avons fait pendant presque une heure un aperçu de tous les problèmes qui intéressent Israël et la Grèce.

Après lui avoir souhaité sa bien-venue de Lake Success, je lui ai rappelé la déclaration qu'il m'avait faite le 19 mars 1949, soit le lendemain de la reconnaissance d'Israël par la Grèce et d'après laquelle la Grèce désirerait oublier le passé et inaugurer des rapports amicaux avec l'Etat d'Israël. "Les faits", je lui ai dit, "ne nous permettent pas de constater que cette promesse a été maintenue". Je lui ai énuméré les diverses questions dans lesquelles la Grèce a tenu, même après la reconnaissance, une attitude négative. En premier lieu je lui ai expliqué le mécontentement ressenti en Israël par le refus du Ministère des Affaires Etrangères Hellénique de démentir les écrits de la presse grecque s'attaquant à Israël pour avoir soi-disant systématiquement voté contre la Grèce à Lake Success. Tout le monde en Grèce, y compris les hauts fonctionnaires du Ministère des Affaires Etrangères, ont aujourd'hui encore la fausse impression que Israël a toujours voté contre la Grèce, tandis qu'en vérité la Délégation Israélienne s'est abstenue par suite de sa politique de neutralité entre les deux blocs.[1] Mr. Pipinellis a reconnu cette omission en se justifiant que la demande pour un démenti a été formulée avec beaucoup de retard et le Ministère avait l'impression que l'affaire était déjà classée. Je n'ai pas manqué à lui répliquer qu'il n'est jamais tard de faire le bien.

Je lui ai expliqué aussi l'amertume qui a été causée en Israël du fait que la Grèce a tenu une attitude négative dans deux questions qui n'avaient absolument aucun caractère politique, soit l'admission de l'Etat d'Israël à l'Union Postale Universelle et à l'organisation FAO. Pour ce qui concerne la première, Mr. Pipinellis a prétendu qu'elle ne manquait pas de caractère politi-

503

1. השווה מס' 480, סעיף ד, וראה הערה 2 שם.

que. Quant à la seconde, il s'est trouvé manifestement gêné de ne pouvoir pas donner une explication.

J'ai touché après cela le problème de Jérusalem sur lequel l'attitude de la Grèce a ajouté une raison encore de mécontentement pour Israël. Je lui ai souligné qu'à cette circonstance, tant le Gouvernement d'Israël que moi-même, avons la conviction que la thèse israélienne se concorde avec les intérêts de la Grèce. C'est précisément pour cette raison que Israel a jugé opportun d'envoyer à Athènes un délégué spécial pour discuter avec le Gouvernement Hellénique le problème de Jérusalem. Nous comprenons très bien que la Grèce est intéressée à faire assurer les droits et privilèges de l'Eglise Grecque Orthodoxe, accordés par le Sultan Sallah Endin, il y a environ huit siècles. Le Gouvernement d'Israël s'est offert à assurer ces droits et privilèges et cela, non seulement par un accord entre les deux Gouvernements, mais même par une consécration des Nations Unies. Je ne peux pas comprendre pourquoi la Grèce insiste à faire partager ses assurances avec les catholiques et les slaves, qui sont et qui ont toujours été les adversaires de l'Eglise Grecque à Jérusalem. La décision de l'Assemblée Générale de l'ONU pour l'internationalisation,[2] fut le résultat de la concentration des efforts et des voix de trois blocs: 1° arabe, 2° catholique et 3° slave. Les arabes ont voté pour l'internationalisation pour combattre Israël et la Transjordanie, chose bien naturelle. Les catholiques ont voté aussi pour, parce que le Saint Siège n'a jamais cessé de vouloir reconquérir la position que temporairement il avait acquise au temps des Croisades. Les slaves enfin, désiraient l'internationalisation pour leurs propres buts et plans, plutôt politiques que religieux. Où pourrait-on trouver la concordance des intérêts de la Grèce avec les visées de ces trois blocs?

Examinons d'autre part le problème de son aspect pratique et réaliste. La diplomatie grecque s'est toujours distinguée pour son esprit d'intuition. Croient-ils vraiment les diplomates grecs que Jérusalem serait internationalisée contre la volonté de deux Etats possesseurs de la ville et sans l'appui de deux grandes puissances occidentales, l'Amérique et l'Angleterre? Et partant de cette idée, la Grèce avait-elle intérêt à mécontenter Israël et la Transjordanie, les deux pays sous l'égide desquels se trouvent le Patriarcat Grec et ses institutions? On ne doit pas perdre de vue que, si le siège du Patriarcat se trouve dans la vieille ville, toute sa fortune est située en territoire israélien. Si le Gouvernement Israélien, mécontent, voudrait appliquer à la lettre ses règlements généraux en vigueur et ne continuerait pas à l'avenir de faire le geste de débloquer les revenus des biens patriarcaux, qui sont presque la seule source de son existence et de son fonctionnement, quel serait l'avenir de cette institution historique?

Il ne faut pas aussi sous-estimer l'importance de l'attitude tenue jusqu'ici par le Gouvernement Israélien de ne pas reconnaître un régime communautaire des arabes orthodoxes en Israël, malgré la pression qui lui est

2. ראה הערת־עורך עמ' 693–694.

faite par les députés arabes orthodoxes à la Knesset. Si un tel régime communautaire arabe orthodoxe [était][3] reconnu par l'Israël, il amènerait tôt ou tard au transfert partiel ou total de certains droits moraux et matériels entre les mains des arabes et les grecs pourraient voir par cela tout le Patriarcat de Jérusalem passer entre les mains des arabes orthodoxes.

Comme c'était le cas du Patriarcat Grec d'Antioche qui est aujourd'hui une institution purement arabe.

Mr. Pipinellis a écouté avec attention toute cette série d'arguments qui, au moins en partie, lui échappaient. Il m'a déclaré que mes arguments étaient assez forts mais que le problème a aussi d'autres aspects, comme par exemple, le devoir de la Grèce à compter sur l'attitude des Etats arabes et de la multitude de voix des pays catholiques de l'Amérique Latine. De toute façon, il a reconnu que toutes ces considérations, pour et contre, doivent être réexaminées, et il m'a suggéré d'avoir une nouvelle rencontre.

Je n'ai pas manqué de lui exprimer la surprise et l'amertume causées dans les cercles israéliens à Tel Aviv et à Lake Success du fait que la promesse donnée par Mr. Tsaldaris à Mr. Herzog et moi-même[4] que la Grèce ne voterait pas pour l'internationalisation, n'a pas été maintenue, ce qui a ajouté au désaccord un incident aussi. Mr. Pipinellis a exprimé son regret pour ces déclarations de Mr. Tsaldaris qui étaient à l'encontre de la position prise par tous les facteurs responsables.

Avant de clôturer l'audience, je lui ai posé les problèmes des deux avions spitfires et du rapatriement des réfugiés grecs,[5] sur lesquels je vous envoie par le même courrier des rapports spéciaux.

Bien respectueusement à vous

A. Moissis
Asher Moissis

504

ד. בן־גוריון: קטע מיומן
D. Ben-Gurion: Diary Note

ארכיון צה"ל

[תל אביב], 18 בדצמבר 1949

בא איתן. בא אצלו הבוקר הציר האיטלקי (אנציולוטי). אמר לו "בסודי סודות" – אינו פונה אליו בשם הממשלה האיטלקית, אבל יש חוגים גבוהים בממשלה שרוצים לתווך בינינו ובין הוואטיקן. הוואטיקן הוא כמו "צב" – מוציא ראשו ונרתע מיד כשהוא רואה

3. במקור כתוב: serait.
4. ראה מס' 444.
5. ראה מס' 480.

מישהו. שאל אם ניתן סטטוס אקסטריטוריאלי למקומות הקדושים. איתן ענה שאינו יכול לענות ושאל מהו הסטטוס הזה. נתן דוגמאות של בניינים ברומא ואיטליה, ששום שוטר אינו יכול להיכנס אליהם. ושאל אם על בסיס זה אפשר לנהל משא־ומתן עם הוואטיקן. איתן העיר שקודם־כול יש להגדיר מה זה מקום קדוש.

אמרתי לאיתן שכבר רציתי לפנות אליו על הצורך לבוא במגע עם הוואטיקן, סטטוס אקסטריטוריאלי יכול להיות בסיס, אולם אני חושש שתיווך של איטליה עלול להרגיז צרפת, ומוטב לדון ישר עם הוואטיקן.

מחר איתן נפגש בירושלים עם נוויל[1] על פי הצעת האחרון. איתן מנחש שגם נוויל יפנה אליו בעניין זה.

נציגי מועצת הנאמנות בירושלים קיבלו הוראה להודיע בסוד אם אמנם ממשלת ישראל מעבירה משרדיה.

505

מ. עמיר אל ג. אבנר
M. Amir to G. Avner

העתק: 130.02/2382/13

בריסל, 18 בדצמבר 1949

הנידון: המשך למכתבי מה־15 לדצמבר[1] על שיחתי עם המזכיר הכללי של משרד החוץ ההולנדי

דו"ח זה משמש המשך למכתבי מהאג מה־15 לדצמבר, שנושאו המיוחד הוא שיחה שנתקיימה ביני ובין מר בּוֹן, המזכיר הכללי של משרד החוץ ההולנדי.

הראיון נקבע בשבוע שעבר במטרה למסור למשרד החוץ בהאג ידיעות על בעיית הפליטים.

כשנתקבלתי על־ידי מר בּוֹן ב־15.12, הוא ביקש "לשוחח" על המצב שנתעורר לאחר החלטת או"ם לבינאומה של ירושלים.[2]

מכל מצב־רוחו והלך מחשבותיו של איש־שיחי היתה בוקעת כעין שמחה לאיד קלה – לאידה של או"ם שלא נשמעה להצעותיהם הנכונות של השוודים וההולנדים ואפילו לא העמידה להצבעה את הצעתם המשותפת[3] אשר בתיקונים מסוימים היתה מתקבלת על דעתן של המדינות הנוגעות בדבר; ותוך כדי ביקורת נגד או"ם והבנה מלאה שההחלטה היא בלתי־ממשית ובלתי־ניתנת למימוש, הפליט:

504

1. ראה מס' 506.

505

1. בתיק 130.10/2550/10.
2. ראה הערת־עורך עמ' 693–694.
3. ראה הערת־עורך עמ' 638–639 ונספח ה.

"אני מבין את תגובתכם הנמרצת. היא אפילו לא מפתיעה אבל למרות אזלת־ידה של או"ם, מן התבונה הוא אמנם לעשות מה שמחויבים לעשות, אבל לשלב את זה לתוך מסגרת של הבנה עם או"ם. אני אומר לכם: לא טוב להיות בסכסוך גלוי ובמרד פתוח נגד או"ם. אנו יכולנו להעביר מדיניות נמרצת יותר באינדונזיה, אולם העדפנו להיענות, במסגרת שמירת האינטרסים החיוניים שלנו, להוראותיה של או"ם. ברור שכדי להביא גם את האו"ם לידי גמישות מסוימת (son assouplissement) יש צורך בשלב ראשון של התמרדות, אבל אחר מזה למצוא דרך של פשרה.

יהיה זה מן התבונה שאתם תסייעו לאו"ם – בלי להקריב את האינטרסים הראשוניים שלכם – לצאת מן המְצוקה ולהציל את כבודה.

אני משיח לפניך כפי שעולה על לבי, ואין לי שום סמכות והוראות. יתר־על־כן, אני בעצמי לא גיבשתי עוד בשבילי עצמי עמדה ברורה. אני הוגה בקול רם. אני רואה את המצב כדלקמן:

ההחלטה באו"ם נתקבלה במין אווירה אפילו לא של מיסטיקה אלא של לחץ כבד מנשוא מטעם הכנסיה. כולם רואים כעת, לאחרי שמילאו את חובתם כלפי הכנסיה, שאין לזה ממשות ואולי יש לציין שהרבה מן הממשלות שהצביעו בעד הבינאום, נתחוור להן שלאחרי החלטה חסרת־ערך זו, יש צורך גם בפתרון ממשי ומעשי ובר־ביצוע. ואולי קיימת כעת אווירה רצויה ונוחה לפתרון גם המתקבל על דעתם של הצדדים וגם העלול להציל את כבודה של או"ם."

(כאן עלי לשלב ציון שאלה שנשאלה במסיבת העיתונאים בהאג ואת תשובתי שהופיעה בעיתונים. השאלה היתה:

"האם לאחרי אי־יכולתה של או"ם לבצע את החלטתה, תרגיש את עצמה מדינת ישראל קשורה על־ידי הצעתה לקבל פיקוח בינלאומי לפי הסכם עם או"ם?"[4]

ותשובתי היתה: "אנו משוחררים מן ההצעה שעשינו ולא נתקבלה. אני סבור שהפיקוח הבינלאומי לא יקום עוד אבל אני מרגיש שמרצון עצמנו וכמילוי התחייבות ראשונית, אלמנטרית, מדינת ישראל תשמור ותכבד את כל זכויותיהם של המקומות הקדושים והכנסיות."

אני רוצה לציין גם־כן ש־Nieuwe Rotterdamse Courant, עיתון בעל משקל רב, הדגיש שעד כמה [ש]החלק השני של תשובתי זו הוא מרגיע, החלק הראשון של שחרור מן ההצעה הוא מצער.)

אני חוזר לשיחתי עם מר בון:

"קראתי בעיתונים שתשובתך לשאלה אם ממשלתך ממשיכה להחזיק את עצמה קשורה על־ידי ההצעה שעשתה, היתה שלילית. בינינו לבין עצמנו ובלי שזה יחייב אף אחד מאתנו, מה דעתך: האם תהיה מוכנה ממשלתך בכל זאת לדון מחדש, על בסיס זה של הצעתה הראשונה?

תבין שעמדה קצת גמישה יותר מצדכם, לאחרי השטות של או"ם, היתה מרככת גם את עבר־הירדן, בעלת המקומות הקדושים באמת, והשואבת כוח להתנגדותה מתוך התנגדותכם.

אני מדגיש: אינני מציע, לפי שעה, שום תיווך. אין לי שום סמכות ולפי שעה שום רצון להיות מפשר. אפילו לא דנתי על מה שאני מדבר אתך, עם המיניסטר שלי.

4. ראה נספח ד.

המיניסטר שלי מרוגז וכועס וגם נפגע קצת על־ידי זה שאו״ם לא מצאה לנכון לדון בהצעה המשותפת השוודית־הולנדית.

אבל אולי יש מקום בכל־זאת לבוא לעזרת או״ם במציאת איזה פתרון שהוא וגם לעזרתכם בסילוק סלע־המחלוקת ביניכם ובין או״ם, אשר – אני רוצה לחזור – למרות חוסר כוחה, יש לה עוד, תודה לאל, יכולת להשפעה מוסרית לא קטנה, ואם אין מקום שמי־שהוא יקח את היזמה בידו להסיר את אבני־הנגף ולמצוא פתרון.

אני חוזר ואומר: עוד אינני יודע אם ממשלתנו תסכים להיות היוזמת, ומכל מקום, לאחרי שאדון עם השר על העניין – ואת זה אעשה לאחרי שאקבל רושם מסוים מתשובתך – נתייעץ גם עם שוודיה וייתכן מאוד, גם עם ארצות־הברית ואנגליה שהצביעו נגד, כדי למצוא את הדרך.״

נתתי באריכות את דבריו כדי לא לגרוע מציון אלפי ההסתייגויות שלו, שאיננו מיופה על־ידי השר לדבר על העניין, ולא רק זאת, אפילו שלא דיבר עם השר שלו על העניין; ולא רק זאת: אפילו עמדתו הוא האישית עוד לא נתגבשה ושְאלה סתם הרהורים בעלמא שהוא משמיע בגילוי־לב בפני.

תשובתי היתה שדעתי היא בהתאם לתשובתי במסיבת העיתונאים וכי הממשלות צריכות ללמוד שכאשר אנו מגישים הצעה, לדעת שצריכים לדון עליה בכובד־ראש ולא להשלות את עצמן שכל הצעת ישראל עומדת לעולם ועד ושהיא מונחת תמיד בכיס ואפשר לחזור אליה בכל זמן בלי הפסד כל־שהוא אם בינתיים דוחים אותה, אבל אינני שולל שיש מידה מסוימת של מחשבה בינלאומית בדבריו, ושל דאגה צודקת מאוד, ושאנו בהחלט משתתפים בה, לא להחליש את סמכותה המוסרית של או״ם, ולפיכך, אני אעביר את שאלתו לממשלתי.

לתשובתי זאת הגיב בהתערבות נחפזת:

״לא, אינני ממלא את ידיך להעביר את השאלה הזאת, אין לי שום יפוי־כוח ואינני מעביר לממשלתך שום שאלה; אני סתם משיח. תוכל להזכיר את השיחה הזו שאיננה מחייבת בשום אופן, שהיא סתם שיחה, לממשלתך. לו היתה זו שאלה רשמית, אזי תשובתכם החיובית היתה מחייבת אותנו באופן מוסרי לנקוט בפעולה.

אני אומר לך: אינני יודע אם ננקוט. זה רק חומר גולמי לאפשרות של גיבוש של עמדות עתידות. ברור, אני אמסור על שיחתי זו לשר שלי; אינני יודע מה תהיה דעתו; כמו שבוודאי גם אתה לא תימנע מלמסור את הקווים הכלליים של שיחה זו לממש־לתך.״

זה היה החלק הראשון של שיחתי. ולפני שאני עובר לחלק השני, אני רוצה למסור עוד כמה פרטים, השופכים אור על הלך־הרוח של איש־שיחתי ואולי גם של שר החוץ ההולנדי.

כפי שאמרתי בראשית דברי, באתי למסור ידיעות על בעיית הפליטים, ומר בּון אמר לי, לאחר שעה של שיחה:

״אני רוצה שנקבע פגישה שנייה ב־30 לדצמבר, ואתה ביקשת כנראה ראיון גם אצל שר החוץ. אני אקבע את הראיון הזה בימים הבאים, אולי אחרי ה־30 לדצמבר.״

העירותי שעד כמה שנעים לי לראות את שר החוץ, אבל אני לא ביקשתי ראיון. ביקשתי אמנם ראיון אצלו, לפני ההצבעה באו״ם (ב־8.12), כדי לבקש ממנו שיעבור מן הימנעות להצבעה נגד, אבל כעת באמת לא הייתי רוצה, באין לי נושא מיוחד, להטריד את השר, בייחוד בימי החופש.

אבל מר בון עמד על זה ואמר: "לא, רצוי שתראה את השר, וגם הוא רוצה לראותך הואיל ולא הספיק לדבר אתך באותו יום" (8.12).

אני מפרש את כל הסידורים האלה כאילו יש כאן כוונה ליזום אי־אלה צעדי תיווך. אינני יודע אם היזמה הזאת צמחה רק בראשו של המזכיר הכללי, או בראשו של המיניסטר.

ייתכן אפילו שרעיון זה התעורר בלשכה אחרת, ב־State Department של ארצות־הברית או בבריטניה. על־כל־פנים, השיחה לא היתה כל־כך off the record ולפי השראה פתאומית, אלא שקולה ומעויינת מראש.

אני רוצה למסור גם את החלק השני של השיחה, על אף שאיננו אקטואלי לגמרי, ולא חשוב כבעיית ירושלים.

מר בון עבר לדבר על תזכיר מתאריך 25.11,[5] שאת העתקו אני מצרף כאן, ואשר הוא מצא, משמש הַפְּרָכָה מעניינת של כל הטענות של אי־הכרה עקב אי־קביעות של גבולות ישראל. אני מצטט את דבריו:

"בעיית ההכרה המלאה של ישראל עומדת על סדר־היום שלנו." כאשר אני שילבתי כאן את תגובתי שלא זאת הבעיה הבוערת ברגע זה, על אף שאני מעריך את חשיבות התקנת יחסים תקינים בין שתי המדינות, הוא השיב:

"אבל אני רוצה שתדע שאצלנו השאלה היא אקטואלית ואני רוצה למסור לך על הפרוצדורה שאנו עומדים לנקוט בה בעניין זה:

כידוע לך, תתקיים העברת הריבונות לאינדונזיה ב־27 לדצמבר, האישורים (הראטיפיקציות) יוחלפו לפני ה־1 לינואר 1950. כידוע לך גם־כן, קיימת בהסכם התחייבות של התייעצות משותפת בצעדים הפוליטיים הבינלאומיים העלולים לעניין את אחד הצדדים.

אנו סבורים, מתוך הגינות בפירוש ההסכמים, שבעיה זו עלולה לעניין את האינדו־נזים, וצריכים להביאם לידי בירור משותף, כמו שהכרת סין הקומוניסטית על־ידם, והם רוצים בזה, היא בעיה העלולה לעניין אותנו.

לפיכך הכינותי סדר־יום של שאלות בינלאומיות הצריכות בירור משותף, ביניהן בעיית הכרתכם המלאה.

בעניין שלכם קיימות שלוש אפשרויות:

(א) שיגידו: 'זה לא מעניין אותנו, עשו כרצונכם'.

(ב) 'זה מעניין אותנו; גם אנו נכיר, מיד או לאחרי זמן מסוים.'

(ג) 'זה חשוב לנו מאוד, ואנו האינדונזים מעוניינים שלא תכירו.'

האפשרות הראשונה היא הכי נוחה לנו. אנו גם־כן מקווים שזאת תהיה התשובה. (כאן שולבה ההערה שאם הודו תכיר בישראל, זה יגרור להכרה את כל עמי אסיה, ובייחוד אינדונזיה, אשר מתאבקת באפרה של רבה הגדול פאנדיט נהרו.)

האפשרות השנייה: אם ידרשו זמן לא ארוך לשיקול־דעת, נתחשב עם זה: זו מדינה חדשה הנתקלת בראשיתה בהמון בעיות ואנו לא נמנע ממנה את הזמן הדרוש לעיון, אולם אני מבטיחך שנסביר להם שאצלנו העניין הוא דחוף ושהשהנו רק מתוך התחשבות אתם.

5. בתיק 130.10/2550/10.

קיימת גם האפשרות השלישית: כאן אני רוצה להעיר כמה הערות.

(א) ההתייעצות לא מחייבת. צריכים להתייעץ, אבל כל מדינה היא ריבונית.

(ב) לא אסתיר ממך שלא יהיה נעים ונוח לנו מבראשונה ללכת בדרכים שונות.

(ג) אינני מאמין בסולידריות המוסלמית המדאיגה אותך בקשר עם עמדתם. הדת היא אמנם מוסלמית, אבל הזיקה של[הם] לארצות ערב היא רופפת מאוד, ולבנו סמוך שבאם נסביר להם את חפצנו לסיים את הפרשה הזו, לא ניתקל בהתנגדות.

ייתכן גם־כן, וזה לא ידוע עוד, שנודיע גם לבלגים את רצוננו לגמור.״

אני מציין את ביטויו ״לגמור״.

כששמעתי את ההצעה הפרוצדורלית הזאת, אמרתי לו:

״ציינתי בראשית דברי שעניין ההכרה המלאה איננו כל־כך אקטואלי ואתה אמרת שהוא כן אקטואלי. אני חושש מאוד שעם הפרוצדורה שגוללת לפני: התייעצות עם האינדונזים, והודעה לבלגים, אתם מעתיקים את הבעיה לגמרי משטח הבעיות האקטואליות ומעבירים אותה לעתיד לא כל־כך קרוב.״

חייך ואמר שלפעמים הטחנות של הקדוש־ברוך־הוא טוחנות בקצב קצת יותר מהיר.

נקבע ראיון ב־30 לדצמבר. כמובן שעניין ירושלים ישוב, והייתי מאוד רוצה לקבל את הערותיכם והוראותיכם לפני ה־30, ואם אתם מוצאים לנכון להבריק לי, נא לדעת שהחל מן ה־25 אני בהאג. מאוד אעריך אם תמצאו הזדמנות לשלוח את הוראותיכם במכתב, באר היטב, שיגיע לידי מספר ימים לפני הראיון.

בברכה,

עמיר

506

שיחת ו. איתן – ר. נוויל (בירושלים, ב־19 בדצמבר 1949)
Meeting: W. Eytan – R. Neuville (Jerusalem, 19 December 1949)

דין־וחשבון: 130.02/2413/9

(1) מר נוויל פתח ואמר כי ביקש לראותני בקשר עם המצב שנוצר בעקבות החלטת עצרת האו״ם להקים בירושלים משטר בינלאומי.[1] לאחר זאת טען כי בשעתו הטעים באוזני ממשלת צרפת שמשטר כזה אינו ניתן להגשמה והוסיף כי אין הוא מתפאר כלל ועיקר בחלק אשר נטלה צרפת בדיונים על עתיד ירושלים הן בעצרת והן בוועדת הפיוס.

(2) לדעתו עשינו משגה חמור בזה שנחפזנו להציע ערבויות לבטחון המקומות הקדושים, לחופש הגישה אליהם ולחופש הפולחן בהם וכו׳[2] משום שבזאת עוררנו את העולם לחשוב כי המקומות הקדושים נמצאים בידינו. מר נוויל אינו יכול להבין מדוע עשינו זאת מאחר שהרי באמת פרט להר ציון אין אנו מחזיקים אף במקום קדוש אחד. אותם מקומות בעין כרם, שהם ספק קדושים, נראים בעיניו כעומדים במדרגה שלישית וכחסרי חשיבות כלשהי. אשר לנצרת, הרי אין בה מקומות קדושים כי אם בניינים המשמשים לצרכים דתיים ואלה עניין בפני עצמו.

506

1. ראה הערת־עורך עמ׳ 693–694.
2. ראה נספח ד.

(3) מכאן עבר מר נוויל לנקודה אחרת ואמר כי ברור לו שיכולים אנו לכבוש את ירושלים כולה, ואף את ארץ־ישראל כולה, ללא קושי רב ביותר בכל עת שנרצה – אם כי לא ידוע לו ואף לא אכפת לו אם יש באמתחתנו תכנית כזאת אם לא. אולם נחוץ בהחלט שנבין דבר אחד אם רוצים אנו שתימצא דרך מעשית לצאת מן המבוי הסתום לתוכו הוכנסה בעיית ירושלים על־ידי החלטת העצרת, והוא, שהעולם הנוצרי לעולם לא ישלים בנפשו עם שלטון או פיקוח יהודי על המקומות הקדושים. למזלנו – אמר – אין עניין זה מתעורר כרגע משום שאין מקומות קדושים בידינו אולם רואה הוא חובה לעצמו, לטובת כל הנוגעים בדבר, לומר לי (והוא עשה זאת בהרגשה שאין חזקה ממנה) שהנצרות לעולם לא תשלים עם שלטון או פיקוח יהודי על המקומות הקדושים. הוא הוסיף, כי הסיבה לכך אינה ניתנת להגדרה בבירור משום שאין היא מבוססת על ההגיון אלא נעוצה עמוק בנבכי הנפש וניזונה, כנראה, בדעות קדומות שמקורן היסטורי־מיסטי. כך או אחרת, עובדה היא כי העולם הנוצרי לא יסבול בשום פנים ואופן שלטון יהודי על המקומות הקדושים ולנצח לא ישלים עמו.

(4) מר נוויל קבע את שלוש ההנחות הנ"ל כנקודת מוצא ואמר שלדעתו ישנו רק פתרון מעשי אחד אשר יהיה מקובל על הכול. מאחר שלגבי המקומות הקדושים אותו חלק של ירושלים הנמצא היום בידי ישראל אינו ירושלים כלל, לא תהיה כל התנגדות להכללתו בתחום הריבונות של מדינת ישראל ולעשייתו מושב הממשלה, הכנסת, הצבא וכל יתר רשויות המדינה. אשר לצד הערבי, יהיה זה משגה לנסות לכפות עליו את המושג משטר בינלאומי, שכן מונח זה קיבל משמעות דוחה ומר נוויל מבכר לכנות את תכניתו בשם "עזרה מטעם האו"ם לערבים" לשמור על המקומות הקדושים. הוא מציע להקים בעברו הערבי של הגבול יחידה צבאית אשר חייליה יגויסו מבין תושבי המקום בעוד שקציניה יובאו ממדינות אחרות, כדוגמת צבאה של טנג'ר אשר חייליו ילידי אפריקה הצפונית וקציניו באים מכל קצות תבל. היחידה תמנה שמונה עד עשרת אלפים איש. יחידה צבאית זו לא תפגע בשום דבר בריבונותו של המלך עבדאללה או בריבונות של כל שליט ערבי אחר שיירש את מקומו, שכן תפקידה היחיד יהיה שמירה על המקומות הקדושים. מר נוויל סבור (ושיחות שהיו לו עם ערבים חיזקוהו בדעתו זאת) שהמלך עבדאללה לא יתנגד להקמת כח צבאי כזה היות וצבאו־הוא בנוי על־פי אותה מתכונת ממש, היינו חיילים מבני המקום וקצינים מן החוץ. אם לא תתנגד בריטניה מסתמא לא יתנגד המלך.

(5) שאלתי את מר נוויל כיצד ישתלב הר ציון בתכניתו ועל זה השיב כי בכל אופן נצטרך לוותר עליו לטובת עבדאללה בכל הסכם אשר נחתום עמו וכך ייכנס ההר למשפחת המקומות הקדושים הנתונה לשלטון ערבי. שאלתיו אם אינו סבור שכוח צבאי המוצע על־ידו יהווה סכנה לישראל. על זה השיב כי ההרכב המגוון של הקצונה יתן את הערובה הטובה ביותר וזה לבד מן העובדה שאימון היחידה הנדונה יהיה מכוון לצורך תפקיד אחד בלבד והוא השמירה על בטחון המקומות הקדושים. על שאלתי אם הקמת כוח כזה בצד הערבי לא תעורר מיד דרישה להקמת כוח דומה בצדנו אנו, השיב בשלילה והסביר כי אין בידנו מקומות קדושים הזקוקים להגנה.

(6) מר נוויל סיכם באמרו כי רק בכיוון זה ניתן לפתור את בעיית המקומות הקדושים לשביעת־רצונם של כל המעוניינים.

הבטחתי למסור את תוכן שיחתנו למר שרת.

507

תזכיר מאת י. תקוע[1]
Memorandum by J. Tekoah

130.02/2451/4

[Tel Aviv], 19 December 1949

Tactical Considerations in the Jerusalem Situation

Our objective as far as Jerusalem's fate is concerned is clear enough. There are two aspects through which events have been revealed and will continue to be so. These are the United Nations on one hand, and the developments extraneous to the U.N. consisting mainly of developments in the relationship between Israel and Jerusalem, and the relationship between Israel and other states and elements in the Jerusalem picture. It is essential, at the present juncture, to determine the relative importance of these aspects and realizing their constant interaction, apply ourselves to utilizing the force and evolution of one for the advantage of the other.

In the United Nations, the situation is determined by the existence of the December 10, 1949 Resolution.[2] The machinery of the United Nations is now moving in the direction set out by the Resolution. It is a direction well-defined and totally unacceptable to us. Israel is aiming at having the United Nations modify this direction. At present, confronted by terms so extreme, it is obvious that it would be difficult to achieve in the near future a total revocation of internationalization on our terms. Indeed, in face of the utter rejection of Israel's proposals in the General Assembly, no member of the United Nations would probably see itself at this stage in a position to suggest Israel's stand as the acceptable alternative to internationalization. Reliance is now placed by certain forces in the Swedish-Dutch proposals[3] as a far-reaching compromise and concession to Israel. It is doubtful if the Trusteeship Council or a special session of the General Assembly could envisage going beyond the above-mentioned proposals. Yet it is even more doubtful whether these proposals would be acceptable to Israel. The salient feature of the present situation is that the closer we are in time to the last General Assembly, the more difficult it will be to change the internationalization plan in accordance with our interests. The greater the imprint time is allowed to leave the more advantageous it will be for Israel.

Thus, of the two aspects of developments it is obviously the extra-U.N. one which is of more importance. For it is clear that in the foreseeable future Israel's interests in Jerusalem cannot be fully satisfied in the United Nations.

507

1. יוסף תקוע, עוזר ליועץ המשפטי במשרד החוץ.
2. למעשה 9 בדצמבר. ראה הערת־עורך עמ' 693–694.
3. ראה נספח ה.

These interests must be satisfied despite the United Nations, which in turn must be relied upon only to play the negative role of registering this development.

Israel's policy must aim therefore at ensuring its interests in Jerusalem outside of the United Nations and assisting the United Nations in recognizing the achievement of these interests.

The Trusteeship Council by its composition is bound to lean toward an interpretation of its task based closely on the precise provisions of the November 29, 1947 Resolution and the Draft Statute for the City of Jerusalem of April 1948. The opponents of internationalization lay their hopes in the Trusteeship Council's submission of a newly elaborated Statute to the parties, the latter's rejection of the Statute, and the subsequent convocation of a special session to change the December 10 Resolution.

It is to be noted that such development would, if pursued to a successful end, mean a thrice reaffirmed intention of the organized international community to internationalize Jerusalem; an intention which would have been forced back by the determined opposition of the administering powers; an intention which would however remain unaltered in its character and purpose. It is my belief that the Government of Israel cannot take upon itself the onus of allowing the expressed aim of internationalization of Jerusalem to remain historically recorded in its present form. It is not enough to dodge successfully internationalization. There is no doubt that we shall be capable to do that. It is also necessary, however, to prevent it from remaining in the annals of the United Nations and in the Chancelleries of the Christian world as an aim expressed unequivocally but defeated.

Consequently, it is of vital importance to see to it that the Trusteeship Council in elaborating the new draft Statute should move away considerably from the old one. All possible efforts should be made to see to it that the Trusteeship Council's interpretation of internationalization is less extreme than that contained in the old Statute. The additional advantage of achieving this would evidently be the tactical advantage of the Trusteeship Council's moving somewhat in the direction in which we would like to see the next General Assembly proceed.

If agreed that Israel's policy should definitely be one of influencing the proceedings in such a manner, the question to be determined would be whether such influence should be exerted by direct participation in the debates of the Trusteeship Council or indirectly.

The outstanding argument against direct participation is the fact that our efforts to influence the provisions of the Statute would involve implied acceptance of the thesis of internationalization. It would furthermore create some manner of a commitment on our part, to further co-operate with organs or bodies entrusted with implementation of the internationalization scheme. Such a development seems most undesirable.

Indirect influence on the writing of the Statute would create no obligations on our part, and may substantially contribute in our favour. The two ques-

tions to be decided are at what should this influence aim, and through what channels should it be applied.

The fundamental modifications which our policy must aim to introduce into the Draft Statute are:

(1) Placing of the Jerusalem area under the sovereignty of Israel.

It seems that a relatively strong case could be advanced to show that the idea of a *corpus separatum* does not conflict with the notion of a separate international area within a greater sovereign entity. The precedent upon which our argumentation should be founded is the Statute for the Memel Territory signed May 8, 1924, which created "under the sovereignty of Lithuania, a unit enjoying legislative, judicial, administrative and financial autonomy within the limits prescribed by the Statute..."

(2) The existing non-political administrative organs such as the judiciary should be left intact.

(3) The primary purpose of internationalization, i.e. safeguarding and protection of the Holy Places, should be confirmed as the guiding principle in the elaboration of the Statute.

The next question is how Israel's interests in this direction should be made felt.

There exist three possible channels; all of them should be utilized.

(1) United Nations members. An energetic diplomatic campaign should be directed at U.N. members, and at this stage, particularly at members of the Trusteeship Council. Through indirect interventions the idea should be implanted that to prevent the Resolution from remaining a dead letter – its interpretation must aim at conceding some ground to reality. This would require a press campaign, and probably speedy diplomatic action to convince of the desirability that the Trusteeship Council should pursue its work in the above-mentioned direction.

Queries as to Israel's non-participation in Trusteeship Council debates as contrasted with its active efforts to influence their course could be parried by referring among others to considerations of an internal political nature.

(2) United Nations Secretariat – the Trusteeship Division possesses a markedly influential position *vis-à-vis* the Council, and the interest of the U.N. Secretariat in directing the Council toward the introduction of changes in the Statute which may make the project more palatable to Israel, is obvious.

(3) The Vatican – the Vatican seems to hold one of the keys to the situation. It is essential to concentrate particular attention in designing a plan of action in relation to it. It may be unavoidable that eventually some agreement with it would become part of the final solution of the Jerusalem question. In the meantime we must learn to play the Vatican's own game, and "The Prince" seems to contain all the accepted rules of fair play. It must be made quite clear to the Vatican that while we realize that it holds important trump cards in the international game, it is Israel who has to offer the real goods, and that in the sphere of practical possibilities the Vatican is essentially the client and

not the other way around. In the first stage, our efforts should definitely avoid any commitment or offer of immediate agreement with the Vatican. The hope of such a possibility should be held out, but it is essential that the initiative should be ours and that at present the Vatican must be persuaded to use its influence for the purpose of an attenuation of the proposed Statute in the manner suggested above.

It is when such modification of the Statute would be achieved, that the first stage of our efforts would be completed. Expression of Israel's interest in influencing the elaboration of the Statute should also make the Trusteeship Council desist from proposing a special session. This would of course necessitate that Israel should avoid any outright and categorical rejection of the Statute once it is made public, and bide for time by requiring additional time for examination of its attitude. This period should be marked by an energetic but unheralded process of making Jerusalem the metropolis of Israel. This should enable the Trusteeship Council to take no extraordinary action, and report its difficulties in implementing the Statute only to the 5th General Assembly Session in September 1950. At that time the Assembly should have before it the Trusteeship Council report recognizing certain elements of the statusquo. It should be easier for Israel to expound its position and have it recognized by the United Nations, then, rather than at a special session to which would be submitted a draft containing extreme clauses and a report that Israel and Transjordan have refused to accept the Statute.

The 5th General Assembly must also be provided with additional causes for accepting Israel's line. It is here that becomes evident the importance of the second stage between now and September 1950. During this stage Israel should make certain of two things: reaching agreement with Transjordan, and coming to an understanding with the Vatican. These two goals are however beyond the scope of this memorandum.

Conclusions

(1) Faced with the terms of the December 10 Resolution, the United Nations cannot easily or quickly come about to accept Israel's propositions. In order to achieve such acceptance we must introduce elements extraneous to the United Nations. Indeed, it is in these elements and not in the United Nations that lies the solution of the Jerusalem problem. For this purpose time is a vital factor.

(2) We must prevent by all means the convening of a special session. Such a session could in no way satisfy our interests. It would be convened under the aura of resistance to and rejection of a Statute restating in no uncompromising terms the aim of internationalization. Even if the efforts of opponents of internationalization prove successful it is doubtful, if the resulting compromise would be satisfactory to Israel.

(3) In order to gain time and prevent a special session, and in order to reinterpret the concept of internationalization in a manner more favourable to

us – it is indispensable for Israel to influence the course of the elaboration of the Statute. The precise aim should be to introduce particularly three concepts – the sovereignty of Israel over the *corpus separatum*, retention of existing administrative organs of a non-political character, reaffirmation that the guiding principle of the internationalization scheme is the protection and safeguarding of the Holy Places.
(4) Israel's influence should be exerted by indirect means in order to avoid any implied acceptance of the internationalization principle and any commitment whatsoever to further continue co-operation with organs or bodies engaged in the implementation of this goal. Measures aiming at applying such influence should be directed at the Vatican, at members of the Trusteeship Council, at the United Nations Secretariat.
(5) The ultimate aim of Israel's policy should be that the terms of reference of the 5th Session of the General Assembly in the matter of Jerusalem should be a readjusted and diluted Statute, an agreement between Israel and Transjordan, an understanding between Israel and the Vatican, and a quiet unobtrusive completion of the transfer of the seat of government from Tel Aviv to Jerusalem. With these elements as a foundation the winning over [of] the General Assembly to Israel's point of view will become a strong possibility.

508

ג. רפאל אל ו. איתן
G. Rafael to W. Eytan

מברק מוצפן Coded Tel. X863. התקבל: Recd: 20.12
נוסח יוצא: Outg.: 93.01/2202/5

New York, 19 December 1949

Your Y588.[1] Bunche told us Riley explained Spellman last week true implications resolution. Found him utterly uninformed, unrealistic. Riley particularly stressed unholy alliance sponsors and explained Arab support *binum* [internationalization] nothing to do with preservation Holies but preparation war against Israel, which again would end their defeat resulting Israel controlling all Jerusalem and Palestine.

Rafael

508
1. איתן ביקש לגשש אצל ריילי מהי תגובתו על החלטת בינאום ירושלים. (16.12.1949, 93.01/2202/5).

509

מ. עליאש אל מ. קומיי
M. Eliash to M. Comay

Coded Tel. LI273 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2318/5 :נוסח נכנס

London, 19 December 1949

Long interview with Strang, discussed: (1) Application Anglo–Jordan treaty. He expressed personal view formula might be found declaring additional territory not usable military purposes, stressed cannot yet give official view. (2) Jerusalem. They will continue render loyal assistance Trusteeship Council in its impossible task, have no grounds think U.S. will press either side depart its basic attitude. (3) I mentioned my personal view present time suitable for our applying purchases arms, spare parts, asked his personal reaction; he promised reply early January, attitude not unfavourable. (4) Crude oil, whereupon he called Wright. No progress but suggested we agree companies give Iraq undertaking their pipe oil only for export and guarantee our own requirements agreed price crude from other sources. I promised reply. Mentioned Shinnar's[1] suggestion Anglo–Iranian should participate Eilat–Haifa pipe as third source supply which they will consider. Detailed minute follows.

Eliash

510

ג. אבנר אל ו. איתן
G. Avner to W. Eytan

130.10/2550/10 :דין־וחשבון

תל אביב, כ"ט בכסלו תש"י
20 בדצמבר 1949

שיחה עם נציג הולנד בישראל בעניין ירושלים

ב־19 בדצמבר ביקר אצלי ד"ר י. נדרבראכט, נציג הולנד בישראל, למען קיים שיחה על ענייני ירושלים בהתפתחותם האחרונה. הרי סיכום דבריו:

הנציג הסביר שאמנם איננו משוחח אתי לפי הוראות ממשלתו, אולם הוא יודע מן הנסיון שדעותיו בנושאים אלה מתקבלות על דעת ממשלתו. כאשר ממשלתו ביטאה את החלטתה בעניין ירושלים היא שלחה לו טיוטה וביקשה את דעותיו. כאשר

509
1. אליעזר פליכס שנער, נספח מסחרי בצירות ישראל בלונדון.

ממשלתו דנה עוד קודם לכן בעקרונות גישתה לעניין ירושלים הרי הסתמכה על הדו"חות שלו ושאלה את עצתו כמה פעמים. לכן, הוא בטוח שמה שהוא אומר בשאלה זו הרי משקף נאמנות את דעת ממשלתו.

עצתו ודעתו בשעה זו הן: "אל תהססו, המשיכו בשיטתיות בדרך המעשית שבחרתם בה. תפעלו – אולם תימנעו כעת מנאומים המסעירים את דעת־הקהל במדינה והמבוססים על הירואיקה נגד או"ם והעולם הקתולי." הוא משוכנע שהסכסוך הנוכחי אינו מוכרח לגרום לריב רציני ורב־ימים בין המדינה לבין העולם הקתולי. זה בוודאי נכון לגבי העולם הפרוטסטנטי. הוא משוכנע שבחרנו בדרך נכונה בשבוע האחרון והוא מאשר שאנו צודקים לגופו של העניין. הוא בטוח שנסיון להשלטת שלטון בינלאומי יביא לידי שואה בירושלים ולידי ערעור בטחונם של המקומות הקדושים. לדעתו תימשך השואה גם במקרה שיצליח הנסיון להקים שלטון בינלאומי. הוא בטוח שחלוקת העיר והתחייבויות שני הצדדים לשמירה על המקומות הקדושים הן הן הערובה לשלום בעיר ולשלומם של המקומות הקדושים. הוא יודע שזהו העקרון בגישתו הוא ובגישת ממשלתו, ואין לו כל ספק שממשלתו נשארת נאמנה לקו הזה. הוא מייעץ לנו לא להסס ולהמשיך בפעולה על מנת שהתהליך שהתחלנו בו יגיע לסיומו ההדרגתי, בלי כל הפרעות.

הנציג שם לב לעובדה שבנאומו האחרון לפני ההצעה הודיע מר שרת[1] כי אנחנו מקבלים את ההצעה ההולנדית־שוודית[2] כבסיס לשיחות. הוא מודיע שהולנד נשארה קשורה להצעה ההיא. אמנם אינו יודע אם זאת היתה הצהרה טקטית בלבד, אולם הוא מודיע רשמית שבאם דעתנו היא שההצעה ההיא יכולה לשמש כבסיס לשיחות, למען מצוא פתרון לעניין, הרי ישמח להיכנס אלינו לשיחות מפורטות. ברור לו שנרצה לשפר את ההחלטה בכיוון שלנו והוא מוכן להתחיל אתנו שיחות כאלה למען שמש קשר בינינו לבין ממשלתו.

הנציג אינו חושב שאנו יכולים לקוות להכרה דה־יורה מצד הולנד בזמן הקרוב, כי הדבר תלוי בעיקר בבלגים שהם יותר קיצוניים ביחס לישראל בכלל ובעניין ירושלים בפרט.[3]

ג. אבנר

511

מ. פישר אל ג. אבנר
M. Fischer to G. Avner

Orig.: 130.10/2550/7 :מקור

Paris, le 20 décembre 1949

Il m'est possible, je crois, à l'heure actuelle, de dégager l'impression qu'aucun reproche ne nous est fait concernant la décision de transférer à

510

1. שרת נאם ב־9 בדצמבר (ראה *GAOR, 4th Sess., Plenary*, 275th Meeting, pp. 598-602 וכן 130.02/2443/5).
2. ראה נספח ה.
3. השווה מס' 505.

Jérusalem des organismes gouvernementaux.[1] Naturellement je n'ai pas pu voir la réaction des milieux Mouvement Républicain Populaire, mais il est évident que ce parti chrétien ne peut pas impunément braver l'opinion de ceux qui, dans le Gouvernement, représentent les traditions anticléricales.

Je regrette de ne pas avoir été tenu au courant des pourparlers qui ont existé sur place à Lake-Success entre notre délégation et la délégation française. Il semblerait que M. Chauvel avait une certaine initiative dans la question du vote. Il m'est également pénible de ne pas savoir quels ont été le pourparlers avec M. Garreau. M. Couve de Murville m'a dit hier que la motion présentée par M. Garreau[2] était une manoeuvre de procédure dans notre intérêt, dont le but était d'obtenir la réaction la plus anodine possible à notre refus de nous plier à la décision des Nations Unies.

Dans les conversations que j'ai [eues] au Quai d'Orsay, la ligne suivie par la majorité de notre presse en Israël m'a suggéré l'argument suivant. Je dis que – comme nous en avons eu des échos – le Vatican n'aurait pas voulu qu'on sache le rôle de premier plan joué par lui dans le vote de Lake-Success. Le Vatican aurait escompté que la colère des adversaires de l'internationalisation intégrale se concentrerait contre la France. En cas d'échec du plan d'internationalisation, le Vatican pourrait toujours, à la faveur de la mauvaise humeur suscitée par l'attitude française, reprendre sa politique d'évincement des positions religieuses françaises en Israël. Je fais remarquer que notre opinion publique n'est pas tombée dans le piège et que notre rancune s'exprime à l'égard du vrai responsable du vote de Lake-Success, c'est-à-dire du Vatican.

Je désire ajouter une remarque au compte rendu que j'avais demandé à Najar de faire au sujet du Cardinal Gerlier. "Le Cardinal" – aux termes d'une lettre que j'ai reçue d'un ecclésiastique après la documentation que je lui avais envoyée – "ignorait, ainsi que les neuf dixièmes des Français et peut-être des gens du monde entier, que, pour le moment, vous ne revendiquez pas tout Jérusalem, mais seulement la nouvelle ville, pratiquement juive dans sa totalité."

M. Fischer

511

1. ראה הערת־עורך עמ' 709–710.
2. ראה מס' 492, הערה 2.

512

תזכיר מאת מ. קרן
Note by M. Keren

130.20/2479/8

Washington, 21 December 1949

Note on Talk with Stuart W. Rockwell, Officer in Charge of Palestine-Israel-Jordan Affairs

I invited Mr. Rockwell to luncheon after he had hinted at our reception in honour of Miss Herlitz that he would like to have a frank talk with me. The views which he expressed during the luncheon are certainly those of the Near Eastern Division of the Department of State.

Following are the highlights so far as I remember.

(1) Our tactics during the last Assembly.

Rockwell was of the opinion that a more flexible tactic on our part on the Jerusalem question might have changed the outcome of the session. Several delegations had mentioned to him, he asserted, that they voted finally for the Australian resolution[1] because we did not offer any immediately acceptable suggestion. The Department of State was anxious to find some compromise with us on the basis of a very much changed Palestine Conciliation Commission plan which would have met our basic demands. But then we declined to even negotiate on the Palestine Conciliation Commission proposal.

(2) Our negotiations with Abdullah.

In connection with this matter, Rockwell several times remarked that ''a more logical'' solution than the corridor across the Negev would be the cession of the southern tip of the Negev to Abdullah. He said that this was his own ''personal'' idea. Such a cession would give Abdullah something to show to his people and to the Arab states, and would establish a link between Jordan and Egypt. (In this regard, it might be of interest to know that a reliable U.N. source told me today the British plan to wrest the Negev from Israel is still in existence. The British ''strategical map'' of the Middle East shows the Negev in Arab hands. The Palestine Conciliation Commission is preparing a suggestion for an exchange of territory: Southern Negev against cession of Arab territory at the coastal plain in order to widen our waist there.)

(3) Arab fear of Israel aggression.

In connection with the Clapp report,[2] Rockwell said that a very high personality, whose name he did not disclose and who had returned recently from the Middle East, had mentioned to him the anxiety of the Arab popula-

512

1. ראה הערת־עורך עמ' 693–694.
2. ראה מס' 460, הערה 4.

tion – not so much of the Arab governments – that the pressure of overpopulation might compel Israel to enlarge her territory by aggressive wars. If immigration should continue at the present scale, Israel would have to expand in order to find livelihood for her ever-increasing population. Rockwell did not think the Arab states are now planning a "second round" and he advanced the theory that the armament of Egypt is caused mainly by the psychological motif to polish its armour after its ignominious defeat, but should there be a second round then fear from our aggression would be the underlying reason.

(4) Our relations with Soviet Russia.

In military circles, Rockwell said, suspicion is rife in respect of our relations with the Soviet bloc. He referred in this connection to Mr. Sharett's remark that we had asked Soviet Russia for a loan, and added that the Department of State finds it difficult to understand acts of this kind. In an earlier stage of the talk, he had asked whether we intend to accord landing rights to the Czech airline, which would not be viewed favourably by the U.S.A. (see my cable W606 to Mr. Meron).[3]

(5) Attitude of American Zionists.

As the talk strayed to the attitude of the American Zionists, Mr. Rockwell expressed rather frankly his antipathy towards the self-identification of American Zionist citizens with Israeli policy, and said that in his opinion some leading Zionists should have renounced their American passports and adopted Israel citizenship. He is apparently strongly impressed by the stand taken by the American Council for Judaism.[4]

I replied to each and every one of Mr. Rockwell's remarks. In short, I explained to him again re 1, the intensity of our feelings for Jerusalem, and that it is obviously impossible in retrospect to judge whether another tactic would have changed the result in view of the energetic lobbying done by the Catholic Church; 2, that any renunciation of the southern part of the Negev is out of the question; 3, the problem of overpopulation does not exist and will not exist in Israel. Our problem is one of undercapitalization – absorption of immigrants will be made possible by industrialization, which does not need large territory; 4, I answered on the lines of the *Sar* [Foreign Minister]'s talk with Justice Frankfurter.[5] That is, that our intimate connections with American Jewry constitute a full guarantee for the United States, that we can never align ourselves against her; 5, I gave Rockwell a short lesson for beginners on Zionism.

The talk was very frank but friendly throughout.

M. Keren
Moshe Keren

3. ‎21.12.1949, 93.01/2181/7.
4. ארגון יהודי אנטי ציוני ששלל בקיצוניות את הקמת מדינת ישראל. באותם ימים עמד בראשו לסינג רוזנוואלד.
5. ראה מס' 460.

513

מ. פישר אל ג. אבנר
M. Fischer to G. Avner

Report: 130.02/2443/5 :דין־וחשבון

Paris, le 21 décembre 1949

Entretien avec M. de Boisanger, le 21 décembre 1949

(1) Question de Jérusalem. – Spontanément, M. de Boisanger confirme:

(a) que l'initiative du vote français[1] venait de Chauvel; et la réponse affirmative de M. Schuman est venue de Paris dans des délais si brefs qu'il faut croire que les combinaisons – si combinaisons il y a eu – se sont machinées à partir de Lake-Success;

(b) que M. Chauvel était au début persuadé que la proposition australienne ne recueillerait pas la majorité;

(c) que le soutien français à la proposition australienne a déterminé son succès.

M. de Boisanger analyse ainsi les fautes qui, à son avis, ont causé la résolution du 9 décembre qu'il considère comme une très malencontreuse impasse:

(a) l'hostilité – irraisonnée à son avis – du Secrétariat des Nations Unies à l'égard du plan de la Commission de Conciliation;

(b) les erreurs de tactique américaines qui ont consisté à ne pas mettre à l'ordre du jour la proposition de la Commission de Conciliation et à empêcher que les membres de la Commission de Conciliation fassent partie du sous-comité de la Commission ad hoc;

(c) la proposition israélienne qui a été circulée et qui aurait créé l'impression qu'il y avait là une thèse aussi inacceptable que la thèse australienne sans avoir l'avantage de flatter certaines ambitions et certains sentiments.

M. de Boisanger clame qu'il espère ne plus jamais avoir à s'occuper de la question de Jérusalem.

(2) Commission de Conciliation. – M. de Boisanger affirme que les Américains comptent donner beaucoup d'autorité à la Commission de Conciliation. (J'ai demandé à M. de Boisanger: Comment accordez-vous "conciliation" et "autorité"? sur quoi il a répliqué: Naturellement il ne s'agirait pas d'imposer une solution.)

Reprenant son idée, M. de Boisanger a dit que le choix du membre américain, M. Palmer, lui semblait particulièrement heureux, ce dernier ayant à la fois des amitiés dans le monde arabe et dans le monde israélien. – "M. Palmer n'a peut-être pas ses entrées à la Maison Blanche, mais il est

513

1. ראה הערות־עורך עמ' 638–639, 693–694.

certainement l'homme de confiance du State Department.'' – M. de Boisanger croit que désormais les Etats-Unis feront connaître leurs idées politiques concernant la Palestine par le truchement de la Commission de Conciliation.

M. de Boisanger, quand je lui ai dit que nous avions demandé que la reprise des travaux de la Commission soit remise à plus tard qu'au mois de janvier, m'a répondu que les travaux effectifs, en présence des parties, ne commenceraient pas avant le 23 janvier et qu'entre-temps il lui semblait que nous aurions déjà pu nous rendre compte si nos pourparlers avec Abdallah aboutissait. M. de Boisanger ne croit pas qu'Abdallah osera faire le dernier pas – la signature de la paix – ce qui le mettrait au ban du monde arabe. M. de Boisanger croit que la Commission de Conciliation pourra nous aider, à condition que nous nous décidions à faire certaines concessions, à accomplir une paix séparée avec un des Etats arabes. Enfin, il reste à remarquer que la cohabitation à Genève avec le Conseil de Tutelle ennuie beaucoup M. de Boisanger.

M. de Boisanger me reverra avant son départ pour Genève, vers le 15 janvier.

M. de Boisanger m'a encore dit que le vote des Arabes dans la question de Jérusalem laissait prévoir de leur part une tactique nouvelle, plus dangereuse pour nous. En effet, ce vote était motivé uniquement par des raisons tactiques et ne répondait nullement au désir des Arabes de voir Jérusalem internationalisée; ce que les Arabes veulent, c'est que Jérusalem soit arabe. Mais le fait que les Arabes aient pris une attitude tactique pour obtenir ce qui est incontestablement leur première victoire contre Israël à l'O.N.U. laisse prévoir une nouvelle attitude des Etats arabes à la Commission de Conciliation.

M. Fischer

514

ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון

W. Eytan to the Embassy of Israel in Washington

Coded Tel. W359 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2308/4 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 22 December 1949

McDonald delivered message from State Department concerning recent events this country stating U.S.A., as friendly Government and taking continued interest in Israel's development, considers unfortunate any step likely

to complicate or prejudice Jerusalem settlement specially while question under study by *Moanut* [Trusteeship Council] under General Assembly resolution.[1]

Eytan

הערת־עורך
Editorial Note

החלטת מועצת־הנאמנות בשאלת ירושלים

ב־20 בדצמבר אישרה מועצת־הנאמנות הצעת החלטה צרפתית־בלגית בעניין ירושלים. ההחלטה התקבלה ברוב של 5, ללא מתנגדים ו־7 נמנעים. לפרטי ההצעה ותגובת ישראל ראה מס׳ 515 ו־526. וזו לשון ההחלטה:

The Trusteeship Council,

Concerned at the removal to Jerusalem of certain ministries and central departments of the Government of Israel,

Considering that such action ignores and is incompatible with the provisions of paragraph II of General Assembly resolution 303 (IV) of 9 December 1949,

1. *Is of the opinion* that the action of the Government of Israel is likely to render more difficult the implementation of the statute of Jerusalem with which the Council is entrusted by the General Assembly resolution of 9 December 1949;

2. *Requests* the President of the Trusteeship Council:

(a) To invite the Government of Israel to submit a written statement on the matters covered by this resolution, to revoke these measures, and to abstain from any action liable to hinder the implementation of the General Assembly resolution of 9 December 1949;

(b) To keep closely in touch with the developments in Jerusalem while the Council is not in session;

3. *Requests* the Secretary-General to communicate this resolution promptly to all Member States of the United Nations.

(ראה: *TCOR, 2nd SP. Sess., Resolutions, Supplement No. 1*, pp. 2–3.)

514

1. השווה *FRUS*, 1949, VI, p. 1555.

515

תזכיר מאת ו. איתן
Memorandum by W. Eytan

93.02/175/10

תל אביב, 24 בדצמבר 1949

סודי

בעיית ירושלים בחודשים הבאים

שתי דרכים לפנינו נוכח החלטת העצרת בדבר עתידה של ירושלים.[1] או שאין אנו עושים מאומה ומניחים לעניין להתגלגל מתוך סברה כי סוף דבר יתברר שההחלטה, מפאת היותה חסרת כל שחר, אינה בת־ביצוע – או שאנו נוקטים יוזמה ופועלים במטרה להכשיל את התכנית ולשכנע את העולם שלא ייתכן לראות בהחלטת העצרת את דברו האחרון בעניין ירושלים.

אני מניח שנבחר ללכת בדרך השנייה ותכליתו של תזכיר זה לסמן את האמצעים היעילים ביותר להשגת מטרתנו. לא אתעכב הרבה על הקו בו ננקוט ועל הנימוקים בהם נשתמש. אתרכז בדרכים המעשיות לביצוע מדיניותנו כפי שהותווה.

לדיון בצעדים אשר נצטרך לנקוט בישראל, אקדיש שורות ספורות בלבד. ברור שאנו חייבים להמשיך בהעברת הממשלה לירושלים וראוי לנו להתרכז ביצירתן של עובדות ולאו דווקא בהכרזות על כוונתנו ליצרן. בפעולה זאת שומה עלינו להישמר מפני פגיעה מיותרת בנציגים זרים ויהיו אלה צירי המדינות השונות בתל־אביב, קונסולים היושבים בירושלים, פקידי האו"ם או נציגי הכנסיות השונות. עלינו להת־מיד במלאכה בשקט מבלי לדרוך על רגליהם של אחרים.

בהקבלה עם פעולה זאת עלינו להפעיל מערכה דיפלומטית, ולתכניתה וארגונה של זו מוקדש עיקר דברי. הדיון יחולק לארבעה חלקים לפי ארבעה שטחי פעולה ראשיים.

1. הראשון מקיף את אנשי מזכירות ארגון האומות־המאוחדות בכלל ואת אנשי מזכירות מועצת־הנאמנות בפרט. כאן איני צריך להציע כל הצעות, כי אפשר להפקיד את המלאכה בביטחון גמור בידי משלחתנו הקבועה באו"ם. (בהמשך הדברים אגע באפשרויות הפעולה בג'נבה כאשר תעביר מועצת־הנאמנות את מושבה שמה בחודש ינואר.)

2. שטח הפעולה השני מקיף את המדינות חברות מועצת־הנאמנות. יכולים אנו להתברך בכך שעם רובן אנו מקיימים יחסים דיפלומטיים תקינים ויש לנו, אפוא, מן המוכן הכלים הדרושים לפעולה עקבית ומוצלחת. לא אטול על עצמי להעריך באיזו מידה משקפת הצבעת חברי מועצת־הנאמנות בעניין העברת משרדי הממשלה[2] את עמדתם האמיתית בבעיית ירושלים, אולם סבורני כי רשאים אנו לשאוב עידוד מהצבעה זאת, לפחות לגבי תכנון פעולתנו בעתיד.

515

1. ראה הערת־עורך עמ' 693–694.
2. ראה הערת־עורך לעיל.

חמש מדינות הצביעו בעד:

א. עיראק. אין תקווה.

ב. מכסיקו. מכסיקו תפנה את מקומה במועצת הנאמנות ב־1 בינואר 1950 ובמקומה תבוא ארגנטינה. אם כי זו האחרונה הנה מדינה קתולית ומסתמא לא תוכל לגלות סרבנות כלפי הוואטיקן, בטוחני שנוכל להביאה לידי כך שתפעיל השפעה ממתנת. המנגנון הדיפלומטי הדרוש למטרה זאת קיים, ואני סבור כי בבואנוס איירס ראוי לכוונו כלפי הנשיא ואשתו וכלפי החשמן קופלו ולאו דווקא כלפי שר החוץ, שאינו אלא מכשיר ביד הנשיא. נוכל לתקוף מבצר ארגנטיני זה משני כיוונים: על־ידי צור בבואנוס איירס ובאמצעות מנגל כאן. זה האחרון ישמח אם יותן לו לעשות דבר־מה [. . . . .][3]. אין לצפות לגדולות מאת הנציגות הארגנטינית המתמדת באו״ם ואף לא מאת הנציג הארגנטיני במועצת־הנאמנות, כך שמרבית מאמצינו ירוכזו בבואנוס איירס. תהיה זו מלאכתו העיקרית של מר דרפקין במשך החודשים הבאים.

ג. הפיליפינים. אף זו מדינה קתולית, אך פתוחה להשפעה כארגנטינה. מבלי שאכנס לפרטים ולדיון בהשקפתו של הגנרל רומולו[4] – אשר איני בקי בה די צורכי – סבורני כי גם במקרה זה יש לרכז את המאמץ בבירת הארץ, היינו במאנילה. לאשרנו הצליחה משלחת הידידות הישראלית, אשר ביקרה זה עתה בפיליפינים, לקשור יחסים אישיים הדוקים במאנילה ואני סבור כי על מר שמעוני לפתוח בחליפת מכתבים בעניין ירושלים עם האנשים המתאימים במשרד החוץ שם.

תודות למגע הרשמי שנוצר, יוכל הנשיא וייצמן לכתוב אל הנשיא, אלפידיו קוירינו, ואני אל סגן שר החוץ, פלינו נרי. [. . . . .][5] ויש לי תקווה שנוכל להשכילם. מאחר שהופעל שירות המטוסים בין מאנילה ולוד, נוכל, בהמשך הזמן, ואם התפתחות העניינים תחייב זאת, לשגר שליח מיוחד אל הממשלה הפיליפינית.

ד. בלגיה. שוב מדינה קתולית ומקרה זה כמעט חסר תקווה. ידוע לנו כי השגריר הבלגי בוואטיקן שולח אל ממשלתו דו״חות אנטי־ישראליים חריפים כי ניואנהויס הנו מתנגד חריף לנו בשאלת הבינאום וכי הממשלה הבלגית היא הגורם העיקרי המונע הכרה מלאה של מדינות בנלוכס בישראל. כן זכורה לנו עמדתה העוינת המסורתית של בלגיה במועצת־הביטחון ובגופים אחרים של האו״ם. מסופקני אם יעלה בידו של מר עמיר לעשות משהו ונראה לי כי בעיית בלגיה מחייבת התייעצות מיוחדת במאמץ למצוא כיצד אפשר לרכך את לבה של הממשלה הבלגית. ההצעה הראשונה העולה במוחי היא לנסות דבר אל בריסל באמצעות הולנד, אשר עמדתה נוחה ואשר השפעה ניכרת לה על הבלגים, ובאמצעות השגרירים הבלגיים בוואשינגטון, בלונדון וברומא (לא זה המוסמך אצל הכס הקדוש כי אם השגריר הבלגי אצל ממשלת איטליה, שהוא, אם זכרוני אינו מטעני, ידידו האישי של מר גינוסר).

ה. צרפת. צרפת – שוב מדינה קתולית – נקטה עיקרון עיוור לטובת תכנית הבינאום, אולם בטוחני שאפשר להחזירה לדרך ההגיון. דרכי ההשפעה הפתוחות לפנינו הנן מרובות מכדי שאפשר יהיה לדון בהן כאן. ברור כי המלאכה הזאת תהיה תפקידו העיקרי של מר פישר במשך החודשים הבאים ואסתפק בהערה אחת בלבד לאמור, שעליו לפתח את מערכתו לא רק בין כותלי משרד החוץ הצרפתי אלא גם (ואולי

3. חמש מלים לא הודפסו כאן.
4. קארלוס פ. רומולו, ראש משלחת הפיליפינים לאו״ם ונשיא העצרת הרביעית.
5. חמש מלים לא הודפסו כאן.

בעיקר) בחוגים המדיניים אשר בהם צפונים מיטב סיכויינו. המבחר הוא רב: חוג הידידים של ד"ר וייצמן (דניוול[6] וכו'), קבוצת היהודים בעלי ההשפעה (ליאון בלום,[7] ז'יל מוך,[8] דניאל מאיר,[9] רנה מאיר[10] וכו'), מכריו של אמיל נג'ר בחוגים הדיפלומטיים ובחוגי העיתונות (סאבליה והאחרים) ועוד. אני מציע ששר החוץ ישוחח ארוכות עם דניאל מאיר, בעוד האחרון שוהה כאן, לאור הנסיון והידיעות שנרכשו בלייק־סאכסס. כאן בישראל יושבים אתנו גיון ונוויל ויש לטפל בהם במרץ. תכנון המערכה הצרפתית לפרטיה יהיה מתפקידו של מר אבנר.

שבע מדינות נמנעו מהצבעה על ההחלטה להביע את חרדת מועצת־הנאמנות נוכח העברת ממשלת ישראל ירושלימה, וניתן להניח בבטחה כי אחדות מהן, לפחות, מסופקות לגבי עצם עניין הבינאום.

א. אוסטרליה. אין לייחס חשיבות מרובה מדי לעובדה שאוסטרליה היא זו שהעמידה את הצעת הבינאום, ולו רק משום שבינתיים חלו באוסטרליה חילופי ממשלות. הָרִי לוין מודיע כי יש לקוות שהממשלה החדשה תתאים את עמדתה לזו של בריטניה ותייחס לשיתוף־פעולה עם בריטניה וארצות־הברית יותר חשיבות מאשר לדבקות עיוורת בעקרון הבינאום. העובדה כי אוסטרליה חברה במועצת־הנאמנות מחייבת אותנו להזדרז ולמנות את צירנו בקאנברה ולשלחו שמה בהקדם. לציר האוסטרלי בתל אביב [. . . .][11] נוכל להחדיר לתוכו את טענותינו ואת הסברתנו. את המערכה האוסטרלית יארגן מר קומיי. נראה, כי פרשת חילופי הצירים עם אוסטרליה היא בבחינת "מעז יצא מתוק".

ב. ניו זילנד. זו עשויה יותר מאשר אוסטרליה להתאים עצמה לקו המדיניות הבריטי והאמריקאי. במידה שיש טעם ואפשרות לפעולה אצל הניו־זילנדים, חושבני שהצינו־רות הטובים ביותר יהיו שגריר ניו זילנד בוואשינגטון והנציב העליון שלה בלונדון. איני סבור שיהיה ערך לביקור נוסף של הרי לוין בוולינגטון, אולם כל זה יהיה נתון בידי מר קומיי. יש לעיין באפשרות לפעול אצל המשלחת הניו־זילנדית באו"ם וראוי להזכיר שלניו זילנד, כלאוסטרליה, ממשלה חדשה.

ג. סין. המצב לגבי סין מעורפל מכדי שנוכל לקוות לאפשרות פעולה של ממש, לבד מאשר באמצעות המשלחת הסינית באו"ם והנציג הסיני במועצת־הנאמנות. ספק אם נותרה לממשלה הסינית הלאומית מידה מספקת של יישוב הדעת כדי להקדישה לבעיית ירושלים, ואם מקומה באו"ם ייתפס על־ידי הממשלה הקומוניסטית לא נוכל לצפות להבדלי השקפה והצבעה בין נציגי סין ובין נציגי ברית־המועצות. אני מציע אפוא שנניח את סין בידי אבן ושלא תיעשה כל פעולה אחרת מכאן או בצינורות דיפלומטיים עקיפים, לבד, אולי, מוואשינגטון.

ד. הרפובליקה הדומיניקנית. איני רואה כל סיבה אשר בעטיה לא תוכל מדינה זאת לעבור אל המחנה האמריקאי, אולם זהו עניינם של האמריקאים. מגענו עם הרפובליקה הדומיניקנית קלוש ביותר. אך ראוי לזכור שפעמיים הציעה לנו זו קשירת יחסים דיפלומטיים. היות וכספנו אינו מספיק כדי פתיחת צירות בסיודאד טרוחילו אמרנו כי

6. ליאון דניוול, כימאי ותעשיין צרפתי.
7. ליאון בלום, נשיא המפלגה הסוציאליסטית הצרפתית. לשעבר ראש ממשלת צרפת.
8. ז'יל מוך, סגן ראש הממשלה ושר הפנים של צרפת.
9. דניאל מאייר, לשעבר שר העבודה בממשלת צרפת.
10. רנה מאייר, שר המשפטים בממשלת צרפת.
11. חלק אחד של המשפט לא הודפס כאן. ציר אוסטרליה, א. צ' ו. פורמן, הגיע לארץ ב־19 בדצמבר 1949.

לא נוכל לעשות זאת והצענו לסמוך את שגרירנו בוואשינגטון גם אצלם ואנו מחכים לתשובה. מכל מקום, כתוצאה מן המשא־ומתן הזה נוצר קשר בין אליהו אילת לבין השגריר הדומיניקני בוואשינגטון ויש לבקש את אילת שיטפח קשר זה כמיטב יכולתו. נוסף על כך, פיתח דרפקין יחסים אישיים הדוקים עם ראש המשלחת הדומיניקנית באו״ם ואני מציע כי בשובו יזין את האש הזאת בהרבה נייר מכאן וכי ירים תרומה במקום – אם לא ישוב בינתיים הדומיניקני לארצו. עלינו לנצל את העובדה שנהגנו ביד רחבה בהחזירנו לבעליו רכושם של נתינים דומיניקנים בישראל. מחלקת אמריקה הלטינית בקיאה בפרשה זאת.

ה. ברית־המועצות. אני סבור כי גישתה של זו לבעיית ירושלים (כלרובן של יתר הבעיות) היא כה עיוורת בדבקותה לעיקרון עד שאין לקוות כי נוכל להשפיע עליה. עם זאת, מציע אני שאלישיב יוועץ בשר החוץ לאור נסיונו של האחרון עם המשלחת הסובייטית בעצרת ושמכל מקום לא נמשיך לפי שעה בהעברת רכוש רוסי בירושלים לידי הסובייטים (כבר ניתנו הוראות ברוח זו).

ו. ו־ז. בריטניה וארצות־הברית. אלה השתיים כמובן גורמי המפתח, אך הנחתי להן עד הנה משום שהצד הארגוני של יחסינו אתן מפותח במלואו וידוע, ומשום שתזכיר זה אינו דן בשיקולים המדיניים הקשורים בבעיית ירושלים. בפעולתנו כלפי בריטניה וארצות־הברית צריך יהיה לדון לחוד.

3. שטח הפעולה השלישי מקיף את כל חברי ארגון האומות־המאוחדות שאינם חברי מועצת־הנאמנות. יש להתחיל כבר כיום בהכנת הקרקע לקראת העצרת הבאה שכן אפשר ואפשר כי בעיית ירושלים תעלה בה מחדש. סבורני כי בשלב הנוכחי ראוי להתרכז במדינות בעלות ההשפעה הרבה ביותר ובאלה שגילו יכולת לנקוט בדיוני העצרת קו עצמאי. אני מציין, כהתחלה, את הולנד, שוודיה, נורווגיה, דניה, יוגוסל־ביה, אורוגואי, צ׳ילה, גואטמלה, קוסטה־ריקה, הודו, טורקיה ואפריקה הדרומית ואפשר גם את בורמה, ונצואלה, פנמה ומכסיקו. באחדות מאלה (הולנד, אורוגואי, צ׳ילה, ואולי גם אפריקה הדרומית) נוכל להתחיל לפעול מיד. לגבי מרביתן של היתר נצטרך לחקור ולעבד דרכי השפעה מיוחדות. אם רשימה זאת מתקבלת כבסיס, נוכל לפנות לעיבוד הפרטים.

4. שטח הפעולה הרביעי הוא הוואטיקן. ברור עתה כי לא הקדשנו די מחשבה לבעיית יחסינו עם הכס הקדוש וכי עלינו לתכנן מערכת פעולה מחושבת בשדה זה. אני מציע כי מיד עם שובו של שר החוץ יופקדו שניים או שלושה אנשים לחקור את הבעיה מחקר יסודי ומקיף ולהמליץ על קווי מדיניות ופעולה. לא נוכל עוד לראות ביחסינו עם הוואטיקן עניין צדדי שדי לו במשרד הדתות.

בחודש ינואר 1950 יתכנסו בג׳נבה מועצת־הנאמנות וועדת הפיוס. גם אם לא נשתתף בעבודת מועצת־הנאמנות וגם אם נסתפק בייצוג פורמלי כלפי ועדת הפיוס, הרי ברור כי כמה וכמה עניינים חיוניים לנו יהיו נתונים בג׳נבה על כף המאזניים וכי הד״ר כהני לבדו לא יוכל להגן עליהם כראוי. נצטרך אפוא לשלוח שמה תגבורת באמצע ינואר בערך. אני מציע שלא נשגר משלחת מיוחדת אל מועצת־הנאמנות או אל ועדת הפיוס. נעשה את כל הדרוש במסגרת משרדנו בג׳נבה אשר תפקידו לקיים קשר עם מוסדות של האו״ם שם – והגדרה זאת כוללת את מועצת־הנאמנות ואת ועדת הפיוס גם יחד.

למחלקה המדינית נציג מן המוכן בג'נבה והוא מצוייד בכל הכלים הדרושים להשגת ידיעות. יהיה עלינו לחזק את מר כהני באיש אחד לעבודות צופן וכיוצא באלו. אולם נראה לי, כי נוסף על כל אלה נהיה חייבים להציב בג'נבה, לתקופת זמן ארוכה ככל שיידרש, פקיד גבוה של משרד החוץ. אני סבור שמר לינטון יהיה האיש הנכון.

ו. איתן

516

מ. פישר אל ג. אבנר
M. Fischer to G. Avner

Report: 130.10/2550/7 :דין־וחשבון

Paris, le 25 décembre 1949

Entretien avec M. Binoche, Sous-Directeur du Levant à Afrique-Levant, le 24 décembre 1949

En possession d'un télégramme d'Aubrey Eban[1] détaillant l'attitude au Conseil de Tutelle de M. Laurentie,[2] j'avais décidé de faire une nouvelle démarche pour protester contre l'attitude française au Conseil de Tutelle.

M. Binoche m'a répondu que nous devrions déjà remarquer un changement dans l'attitude des délégués français au Conseil de Tutelle. En effet, à la suite de mes démarches antérieures, un échange de télégrammes entre le ministère et M. Chauvel avait révélé que la délégation française à Lake-Success n'interprétait pas correctement les intentions du Quai d'Orsay. En conséquence, des instructions nouvelles et très claires avait été câblées à M. Chauvel, précisant que la France devait éviter de se mettre en flèche au Conseil de Tutelle, vu le désir du Gouvernement français de voir la question de Jérusalem revenir sur un plan réaliste.

M. Binoche m'a toutefois fait remarquer que la Présidence du Conseil – c'est-à-dire M. Bidault – restait toujours attachée au principe de l'internationalisation.

Revenant sur l'attitude de M. Laurentie au Conseil de Tutelle, M. Binoche m'a expliqué qu'il existait au Quai d'Orsay des divergences d'opinion en ce qui concerne la question de Jérusalem et que ces divergences d'opinion avaient été la cause de l'absence d'instructions à la délégation française après le vote.

A propos de l'attitude de M. Bidault, la seule chose qui soit intéressante à remarquer est qu'il n'a eu au dernier vote de confiance à l'Assemblée Nationale au sujet du budget que six voix de majorité. Les points les plus

516
1. המברק לא נמצא.
2. אנרי מ. לורנטי, נציג מחליף של צרפת במועצת־הנאמנות.

ardus de la question du budget restent en discussion et on ne croit généralement pas que le Gouvernement survivra aux divers votes qui se poseront.

Ce n'est d'ailleurs que l'absence totale de tout plan d'autre solution gouvernementale viable qui maintient en vie la formation gouvernementale actuelle.

Maurice Fischer

517

ו. איתן אל י. צור (בואנוס איירס)
W. Eytan to J. Tsur (Buenos Aires)

מברק מוצפן AR17
נוסח יוצא: 130.09/2294/1

תל אביב, 25 בדצמבר 1949

שלך רא/21.[1] הדגש הנקודות הבאות: (1) העצרת הטילה על מועצת־הנאמנות תפקיד בלתי־אפשרי וחובת כולנו לעזור לה לצאת מן המיצר תוך פגיעה קטנה ככל האפשר בכבוד האו"ם. (2) ישראל חרדה להימנע מהתנגשות עם או"ם, אך לא תוכל לסטות מהדרך אשר עברה וטובתה המעשית מחייבים. (3) הפתרון לבעיית ירושלים יימצא במצב העובדתי ולא ברדיפה חסרת סיכויים אחרי אידיאל. (4) היות ירושלים בירת ישראל אינו צופן כל רע למקומות הקדושים כי (א) החשובים שבהם בצד הערבי, (ב) החלטת העצרת אינה גוררת נסיגה מהתחייבותנו לשמור על מקומות קדושים שבי־דינו. (5) יהיה ברור לארגנטינה ולאחרים שכלה ונחרצה מאתנו לעמוד בתביעתנו על ירושלים כבירה ולהמשיך בהעברת המשרדים. (6) רמוז בבירור, אך יישאר זה רמז, שבקרוב נכרות שלום עם עבר־הירדן לפיו תקבל חלוקת ירושלים בין הצדדים ולגביהם חותם המשפט. (7) הטל ספקות עמוקים בחוקיות ובהגיון מעשה העצרת המצווה מועצת־הנאמנות להפר מצב אשר מועצת־הביטחון אישרה במפורש זה רק באוגוסט 11 השנה.[2] (8) הבטח לנשיא ולשר שאם תנקוט ארגנטינה במועצה קו שמטרתו הבטחת המקומות מבלי לפגוע בריבונות ישראל ועבר־הירדן בירושלים תוכל לסמוך לא רק על תמיכתן של אלה אלא גם של בריטניה ואמריקה המבקשות פתרון בכיוון זה. (9) הצע מגע הדוק אתם בהמשך התפתחות הבעיה.

איתן

517

1. לקראת הזמנה צפויה לראיון עם נשיא ארגנטינה ושר החוץ שלה, ביקש צור הנחיות ברורות לשיחה בעניין ירושלים. (23.12.1949, 130.09/2294/3.)
2. ראה הערת־עורך עמ' 361–362.

518

א. אבן אל ו. איתן
A. Eban to W. Eytan

Coded Tel. X875 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/5 :נוסח יוצא

New York, 28 December 1949

Your wire 594.[1] Suggest: (1) Express fulsome gratitude United States leadership against *binum* [internationalization] resolution. (2) U.S.A. judgment that resolution is ''irresponsible and impractical'' bound to be vindicated by calmer considertation whereon opportunity for more constructive thinking will recur. (3) Israel anxious work with U.S.A. towards that inevitable turning-point. (4) Israel almost alone and despite sacrifice supported Statute in 1947, when Jerusalem still under Mandate and was hoped could be spared war. (5) As result Arab violence opportunity lost, people of City secured independence which are entitled preserve. (6) Describe efforts, sacrifices, Israel for defence, revival services Jerusalem. (7) Expand on Biblical promise and how incongruous if Israel revived while Jerusalem torn away from its heart. Quote suitably. (8) Express astonishment inability understand how reasonable people can fail see obvious solution, viz. Holies for U.N., City for its people. (9) Jerusalem obviously not sort territory for which trusteeship system ever intended nor does resolution respect conditions Charter this regard. (10) While still believing Arab states wrong to launch unprovoked war against U.N. resolution, Israel perfectly entitled work constitutionally for replacement by more just, Charterworthy, solution. (11) We pursue our efforts reach agreement with other interests concerned, hope for U.S.A. support.[2]

Eban

518

1. איתן מסר לשרת על היענות נלהבת של בן־גוריון להצעת הנשיא וייצמן לשגר מכתב אל הנשיא טרומן בעניין ירושלים. איתן ביקש הצעה לנוסח המכתב. (20.12.1949, 93.01/2202/5).
2. מכתבו של הנשיא וייצמן נשלח אל הנשיא טרומן ב־3.1.1950 (תיק 130.02/2443/5). ראה גם *FRUS*, 1950, V, pp. 658-61.

519

א. קצנלסון אל מ. שרת
A. Katznelson to M. Sharett

העתק: 130.02/2384/21

[ניו יורק], 28 בדצמבר 1949

משה היקר,

ברצוני למסור לך את תמצית השיחה עם צאראפקין.

לפי המוסכם בינינו הזמנתיו אלי לארוחת־הצהריים והוא בילה אצלי ביום שבת כשעה וחצי. היה מאוד ידידותי ואפילו פייסני.

הנקודות העיקריות בשיחה היו:

(1) שאלתיו: האם עודך מאמין בבינאום של ירושלים?

התשובה: הדבר תלוי בכם.

ש. ובכן אינך מאמין? למה, אפוא, תמכתם בהחלטת הבינאום?

ת. זו היא שאלה עקרונית ולא יכולנו להתכחש לקו הפרינציפיוני שלנו ולהסכים להחזרת האנגלים לחלק זה של הארץ.

(2) עברנו לשאלת עבדאללה. הוא שאל לפרטי המשא־ומתן ולסיכויי ההסכם. אמרתי לו כי הפרטים לא ידועים לי, אולם אנו מקווים להגיע לידי הסדר עם עבדאללה. אנו רואים בו את הגורם היחידי הראוי למשא־ומתן בחלק זה של הארץ. לא נכיר אף פעם בכנופיה של המופתי.

הוא שאל אם אין אנו מחזקים על־ידי כך את השפעת האנגלים. עניתי, כי ההסכם עם השכן שלנו, ושיתוף־הפעולה בינינו, יחלישו את התלות שלו באנגלים. על־ידי הרחקתו אנו דוחפים אותו לזרועות האנגלים. אין לשכוח שעבר־הירדן היה תמיד חלק מארץ־ישראל ואנו מעוניינים ביחסי ידידות בין שני חלקי הארץ.

הוא שאל מי הוא החוסייני המופיע כאן בשם הוועד הערבי העליון ומה הוא פשר המהפכה האחרונה בסוריה.[1]

עמדתי על תולדות השלטון של המופתי ועל משטר הרציחות בחלק זה של העולם. הגורם היחידי היציב בין הערבים היה עד כה עבדאללה.

(3) חזרתי לשאלת ירושלים. אמרתי: בעצרת זו קרו שני דברים של אי־צדק משווע.

א. ההצבעה נגד צ׳כוסלובקיה בבחירות למועצת־הביטחון (במקום אוקראינה).

ב. ההצבעה על ירושלים.

במקרה הראשון הייתם אתם הקרבן, ואנחנו עמדנו לצדכם, אם כי מבחינה אגואיסטית לא היינו מעוניינים בקביעת עיקרון שנציגות איזורית שייכת אך ורק לרוב של

519

1. ב־19 בדצמבר אירעה הפיכה צבאית בסוריה על רקע התנגדות לאיחוד עם עיראק. בראש ההפיכה עמד לווטננט קולונל אדיב שישאכלי. רמטכ״ל סוריה סאמי חינאוי הודח מתפקידו ועמו כמה מראשי הצבא והממשל. מועצת הצבא מינתה רמטכ״ל חדש ושישאכלי מונה לסגנו. מבצעי ההפיכה לא פגעו בשלטון האזרחי ובסוף דצמבר הוקמה ממשלה חדשה. (ראה ידיעות לנציגויות ישראל בחו״ל, מס׳ 50, 28.12.1949, 130.02/4364/1.)

האיזור. במקרה השני היינו אנחנו הקרבן ואתם גרמתם לכך על־ידי חמשת הקולות שלכם.

הוא שתק.

המשכנו בשיחה על יחסי ישראל וברית־המועצות.

אמרתי כי הידידות שלנו מבוססת קודם־כול על שני דברים משותפים – השנאה למלחמה והשנאה לפאשיזם. אין עם בעולם המעוניין יותר מעם ישראל במניעת המלחמה ובמניעת התקומה של הפאשיזם. האם אין זה בסיס מספיק ליחסי ידידות?

התשובה: בהחלט, והמלחמה אישרה זאת. שנינו היינו מטרה למסע ההשמד של היטלר ושנינו ניצחנו. היינו, אפוא, ידידים ונשאר ידידים.

בזה נפרדנו. ביקש לדרוש בשלומך.

להתראות בקרוב, שלך,

520

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)

M. Sharett to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y605 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2329/14 נוסח יוצא:

Tel Aviv, 29 December 1949

Your X874.[1]

Last meeting[2] ended [in] deadlock over width corridor. We mentioned 50 to 100 metres, they retorted question is not metres but kilometres. In course discussion open argument in Arabic King–Samir [al Rifai], former urging compromise, latter warning his lord no government be ready shoulder responsibility. We now replying in writing their conception corridor utterly unacceptable. At meeting King suggested sending Samir with message to B[en]-G[urion] which now awaited and may contain reaction to our letter.[3] Following constructions their stand conceivable:

(1) They mean it and want broad belt view settling part Gaza refugees. There was oblique hint to this their part. Prospect thickly populated Arab zone cutting Israel in two needs no comment.

(2) This is bargaining move and they will retreat if no go.

520

1. אבן ביקש מידע על התקדמות השיחות עם עבדאללה. (27.12.1949, 93.01/2202/5.)
2. הפגישה עם המלך התקיימה ב־23 בדצמבר. בהתייעצות עם שילוח יום קודם לכן הציע בן־גוריון לסיים בפגישה את הדיון בשאלות אלו: "(א) הרובע היהודי עד הכותל לנו; (ב) מעבר לנו להר הצופים – ולהם לבית לחם; (ג) מעבר לים; (ד) הגדה המערבית של ים המלח לנו; (ה) סידור לטרון; (ו) תיקון קווים בהסכם הדדי; (ז) דיון על שאלות כלכליות (פיצויים, נהריים). אם זה יוסכם יחתמו בראשי תיבות ויפרסמו הודעה משותפת שהיו שיחות והגיעו להחלטה לפתוח במשא־ומתן רשמי על שלום." (יומן בן־גוריון, 24.12.1949, ארכיון צה"ל.)
3. חליפת המכתבים לא נמצאה. השווה דיווח על הפגישה ב־*FRUS*, 1949, VI, pp. 1558-62.

(3) This is attempt *reductio ad absurdum* of whole corridor idea view forcing us back to their solution based cession Southern Negev.

We informing Mc[Donald],[4] Helm, of position. Inform Elath.

Sharett

521

תזכיר מאת ש. רוזן
Memorandum by S. Rosenne

130.02/2443/5

תל אביב, ט' בטבת תש"י
29 בדצמבר 1949

סודי

הנידון: בעיית ירושלים

בהמשך לתזכירי האנגלי מ־18.12.49[1] ולאחר קריאת הפרטי־כל של ישיבות מליאת העצרת וישיבות מועצת־הנאמנות שהיו מוקדשות לבעיית ירושלים, הנני להציע את הקו הבא.

תזכירו של המנהל הכללי[2] נוגע בעיקר לדרכי הביצוע של הקו שיוחלט עליו על־ידי הממשלה.

בתזכירי הנ"ל שמתי את הדגש על בעיית הזמן. לאחר שיקול רב באתי לידי מסקנה כי מבחינת הזמן מוטב לדחות את ההכרעה הסופית בזירה הבינלאומית ככל האפשר. דחייה כזאת תאפשר לנו ליצור את המספר הגדול ביותר של עובדות מוגמרות בירושלים וכמו־כן תתן הזדמנות למאמץ הדיפלומטי להשיג את מבוקשו. המאמץ הדיפלומטי ברחבי תבל צריך להיות מותאם לנעשה במועצת־הנאמנות ומאמצינו באו"ם צריכים להיות מכוונים גם־כן למגמה הכללית של דחיית ההכרעה.

בהתחשב עם הגישה הזאת ועם המסיבות הפוליטיות השוררות גם בישראל וגם ברחבי תבל, אני מציע את הקווים האלה:

1. אין להציג קבל־עם את הסכסוך מסביב לירושלים כסכסוך בין ישראל והאומות־המאוחדות, או כסכסוך בין אידאליסמוס ומציאות. לא נכון לאמר כי אנו עומדים במצב של התנגשות עם האו"ם. נכון, שהמלצה שנתקבלה על־ידי רוב בעצרת עומדת בניגוד מוחלט עם שאיפותינו. אולם רוב בעצרת איננו הארגון. לא מן הנמנע הוא שאפילו מן הרוב הזה יימצאו אחדים שיתמכו בנו אם נדע לשחק את הקלפים נכונה. יתר־על־כן, אין לשכוח שבין הרוב הזה ישנן מדינות שאינן עוינות לנו ואף ידידות לנו. כמו־כן ברור מדוע אי־אפשר להציג את הסכסוך כסכסוך בין אידאליסמוס ומציאותיות. אין

4. ראה *FRUS*, 1949, VI, p. 1565.

521

1. בתיק 130.02/2451/4.
2. מס' 515.

אידאליסמוס זכותה של ישראל בלבד, ואפשר ללמוד לקח מוויכוחים באו"ם על האידאליסמוס של העולם הנוצרי ולא רק חלקו הקתולי בלבד.

אולי אפשר להציג את הסכסוך כסכסוך בין הלב והמוח, ולשם כך יש לנצל את ההרכב הרב־גוני והבלתי־הגיוני בהחלט של הרוב בעצרת.

2. יש להתנגד בכל תוקף, ולפעול בכיוון זה, למושב מיוחד של העצרת באביב. יש לראות רק סכנות במושב מיוחד, שכולו יהיה מוקדש לבעייתנו. אין לצפות לכך שמושב מיוחד של העצרת יטפל אך ורק בבעיית ירושלים. מושב מיוחד יתן הזדמנות מצוינת לאויבינו לעורר מחדש את כל בעיית ארץ־ישראל במסיבות הנוחות ביותר להם, כי לא יופרעו על־ידי שיקולים חיצוניים של רכישת קולות עבור עניין זה או אחר. נוסף על שיקול זה יש מקום לספקות רציניים אם מושב מיוחד של האו"ם יהפוך את הקערה על פיה. יש לנו נסיון אחד של מושב מיוחד שנזדמן במכוון על־מנת לבדוק מחדש החלטה קודמת של העצרת ותולדות מושב מיוחד זה באביב 1948 הן מאלפות.

3. יש לעשות את הכול כדי שבעיית ירושלים לא תועבר למועצת־הביטחון. הצלחנו על־ידי הסכמי שביתות־הנשק להוריד את בעיית ארץ־ישראל באופן מעשי מסדר־יומה של מועצת־הביטחון. מה הטעם להשיב אותה לשם? שימת בעיית ירושלים על סדר־היום של מועצת־הביטחון עלולה לסבך אותנו עם כל המעצמות הגדולות, אם לא להתלות אותנו בזכות הווטו של אחת מהן.

4. באופן פורמלי אין אנו יכולים לשתף פעולה עם מועצת־הנאמנות, וזה לא לרעה. הנטייה שהתבלטה בדיונים שלפני הפגרה וההחלטה שנתקבלה במועצת־הנאמנות ב־19 בדצמבר 1949,[3] מלמדות כי המועצה קבעה קודם־כול לדון על חוקת ירושלים ואחר־כך לדון על הביצוע. נדמה לי כי סדר זה הוא נוח לנו, אולם אין לגרוס את אי־שיתוף הפעולה עם מועצת־הנאמנות כניתוק מוחלט ממעשיה. ההגיון מחייב, כי מדי פעם בפעם (אולם לא בכל יום שני וחמישי) נזריק זריקות של מציאותיות במהלך מחשבתם. נוכל לעשות זאת בעקיפין, וכאן הצורך בתיאום מוחלט של הפעולה הדיפלומטית הכללית ופעולת המשלחת אל האו"ם, והן במישרין, ואין לפסול למפרע שאפילו בהשתלשלות מסוימת נשגר מכתבים רשמיים למועצת־הנאמנות.

אם קו זה מתקבל, הרי טעות תהיה בשלב זה של ההתפתחות להרגיז את מועצת־הנאמנות ללא צורך מצד אחד ולסגור בפנינו את הדלת על־ידי פזיזות מופרזת בתשובתנו למכתבה האחרון.[4] בעיקר אין לגלות עתה את כל קלפינו, הן העובדתיים, הן המוסריים, הן המשפטיים. בכל דיונינו בקשר למועצת־הנאמנות אין להתעלם מהעובדה כי יושב־ראשה ויועצה המשפטי הם עוינים לנו.

5. המטרה הכללית צריכה להיות למתוח את הדיונים במועצת־הנאמנות לפרק זמן של לא פחות משישה חודשים, זאת־אומרת עד למושבה השני של שנת 1950. רק על־ידי כך אפשר יהיה למנוע בעד כינוס מושב מיוחד של העצרת באביב, ובתנאי שישרור שקט בירושלים גם למנוע בעד העברת העניין למועצת־הביטחון.

העובדה כי מועצת־הנאמנות בחרה קודם־כול לנסח את החוקה ואחר־כך לשקול את בעיית הביצוע עוזרת לנו דווקא בהמתחה זאת, כי אם בחכמה נעשה נוכל להזריק את זריקותינו בשלב מאוחר של הדיון על החוקה ובשלב מאוחר של הדיון על הביצוע, ואם

3. ההחלטה הטילה על נשיא מועצת־הנאמנות להכין טיוטת חוקה לירושלים שתוגש למושב המועצה בינואר 1950. (ראה *TCOR, 2nd Sp. Sess., Resolutions*, Supplement No. 1, p. 2.)
4. ראה מס' 526 והערה 1 שם.

נשכיל לא מן הנמנע הוא שעם גמר הדיונים על הביצוע נוכל לגרום לחידוש הדיון על החוקה עצמה לאור מה שייקבע בדיון על הביצוע.

6. אנו צריכים לקבוע עתה המטרה הסופית. בחלק האחרון של הדיונים בלייק־סאכסס הביע שר החוץ את נכונותו לקבל כיסוד ליישוב הבעיה את ההצעה ההולנדית־שוודית[5] ויש לנו במשרד הנוסח של נאומו של שר החוץ,[6] בו התכוון למתוח ביקורת על ההצעה הזאת על־מנת להתאימה לשאיפותינו. אין כל סיבה מדוע לשנות את השאיפה הכללית, ואם אפשר לגמור בהסכם בינינו לבין האו״ם לפי הצעתנו[7] – מה טוב. בקשר לנקודה זו אין להתעלם מהשקפותיו ושאיפותיו האישיות של ד״ר באנץ׳ שיכול להיות גורם חשוב בהשגת המטרה הזאת.

7. כל הפעולות המתוארות עד כאן מיוחסות לאו״ם. יש ללוותן בפעולה דיפלומטית מקבילה לפי הקווים שהוצגו על־ידי המנהל הכללי. אין לשכוח כי לפי ההחלטה האחרונה של מועצת־הנאמנות כל המדינות החברות באו״ם מוזמנות להגיש את הצעותיהן לא יאוחר מ־5 בינואר 1950. הזמן אפוא דוחק. אולם נדמה לי שנשיא מועצת־הנאמנות יקבל הערות גם לאחר תאריך זה. מכל מקום הכרחי להפעיל מיד את המנגנון הדיפלומטי שלנו בארצות מובחרות על־מנת שתשוגרנה הצעות שהן לפי רוחנו.

8. בעיה מיוחדת מהווה הוואטיקן. הכרחי בסופו של דבר לבוא לידי הסדר עם הוואטיקן ולבנות את ההסדר עם או״ם לפי רוח ההסדר עם הוואטיקן. על זה אינני יכול כעת להרחיב את הדיבור.

שבתאי רוזן
היועץ המשפטי

522

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

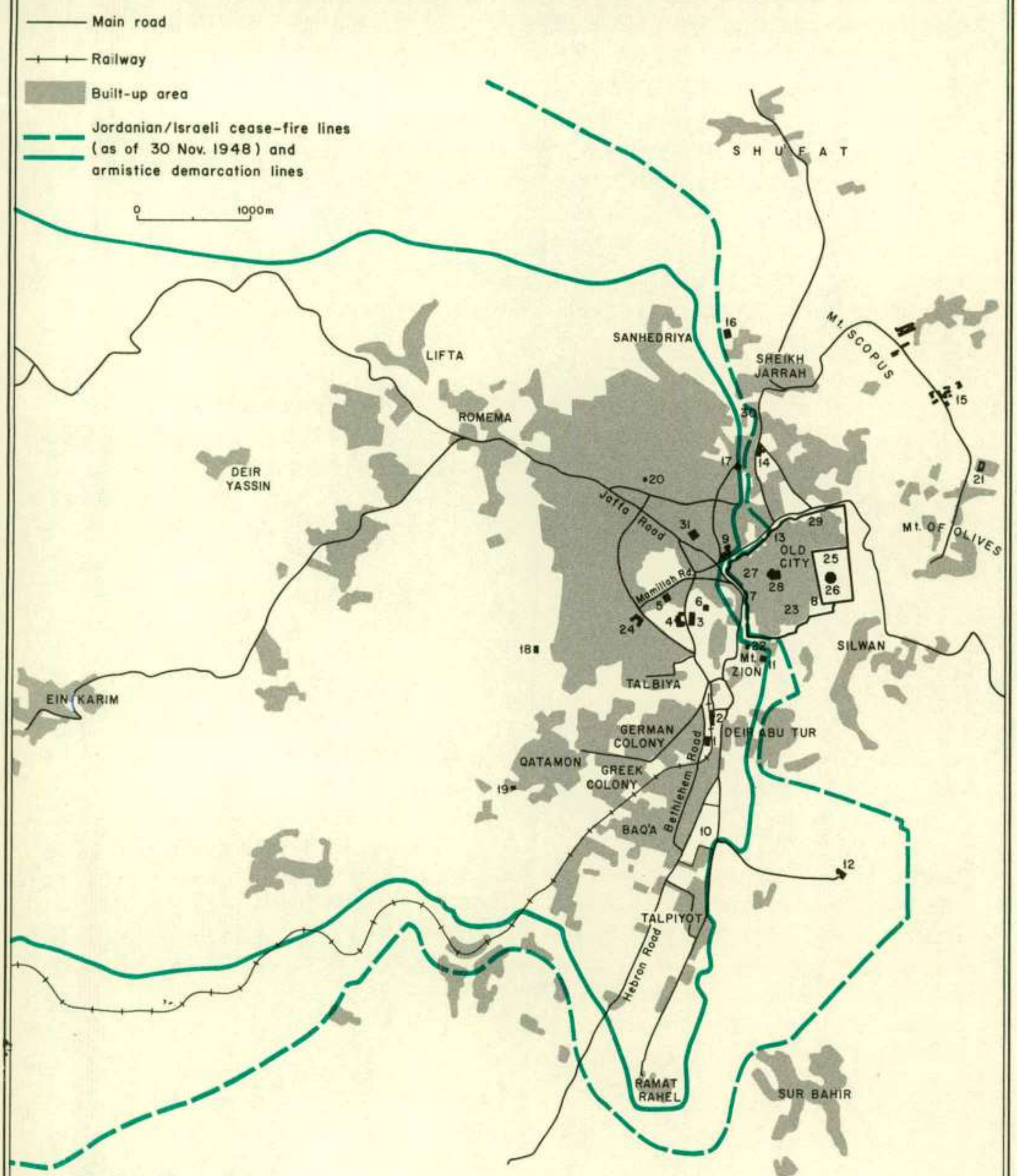
מברק מוצפן Coded Tel. X881. התקבל: Recd.: 30.12
נוסח יוצא: Outg.: 93.01/2202/5

New York, 29 December 1949

Garreau called this office to state following are main lines working paper which will present Trusteeship Council if appears in any degree acceptable Israel as basis discussion: (1) International enclave under U.N. Governor consisting of Old City minus Haram and minus adjoining Arab area up to road from Damascus Gate southwards, plus following areas outside walls: Scopus, Mt. Olives, Mt. Zion, Silwan, Government House area down to and including Ramat Rachel, thence boundary of enclave passes along Bethlehem

5. ראה נספח ה.
6. מיום 9.12.1949, בתיק 130.02/2443/5.
7. ראה נספח ד.

JERUSALEM
CEASE-FIRE AND ARMISTICE LINES

1. Power Station (Bethlehem Rd.)
2. Railway Station
3. King David Hotel
4. Y. M. C. A.
5. American Consulate
6. French Consulate
7. Jaffa Gate
8. Wailing Wall
9. Notre Dame de France (Hospice)
10. Allenby Barracks
11. Nabi Dawud
12. Government House
13. Damascus Gate
14. St. George Cathedral
15. Hebrew University
16. Police Depot & Training School
17. Mandelbaum Gate
18. Greek Monastery of the Cross (Deir Musalaba)
19. St. Simeon Monastery (Deir Qadis Saman)
20. al-Sahabi Ukashah
21. Augusta Victoria
22. Ch. of the Dormition
23. Jewish Quarter
24. Terra Santa
25. Haram Esh Sherif
26. Dome of the Rock
27. Patriarchate (Greek Othodox)
28. Church of the Holy Sepulchre
29. Herod's Gate
30. Nahalat Shimon
31. Russian Compound

road to include Talpiot, Allenby Barracks in enclave but excluding [Railway] Station and including Y.M.C.A., King David, Terra Santa, thence line passes along Mamillah Road to cut Israel armistice line, deviating therefrom at St. George Cathedral including Nahlath Shimon, Sanhedria in enclave. Boundary enclave then joins armistice line, thence passes north-east to cut Nablus Road south of Shuafat, thence southwards to join road to Scopus leaving Sheikh Jarrah in enclave, thence line joins city wall at Herod's Gate. (2) Within above area U.N. exercises direct rule assisted by Three Faiths Council. Bethlehem remains Arab except for Nativity enclave. Transjordan retains Jericho, Nablus, roads but U.N. controls access Scopus, Olives. (3) Outside this area Israel, Transjordan, sovereignty, repeat sovereignty, fully intact. Complete freedom even establish capitals. (4) In Jerusalem area outside enclave U.N. Governor has only following supervisory functions: (a) Protest to Government against any infringement Holies, pilgrimage rights, etc. but this without executive rights. (b) Supervise negotiated demilitarization of area. (c) Require freedom of area from internal customs barriers within city itself. (5) He strongly emphasizes Governor's legal and executive authority in no way applies outside enclave, thus new Jerusalem ''as much part of state as Tel Aviv''. (6) He threw out hint ready to compromise territorially, especially *Kotel* [Wailing Wall], Scopus to us.

He asked urgently for any tentative reaction, which I refused give, but agreed ask your immediate reaction. Question he wants answered is do we think it worthwhile he proceed along this basis or not? (7) He has consulted Cadogan, whose reaction cold, saying his impression ''both parties oppose any territorial *binum* [internationalization]''. State Department reserved, saying must know parties attitude before commenting. Catholic attitude unknown. Please cable.[1]

Eban

522

1. במברק נוסף (X882, 29.12.1949, 93.01/2202/5) שיגר אבן את תגובתו הראשונה על התכנית. הוא ציין לחיוב את העובדה שתכנית גארו עשויה לסייע להתמוטטות החלטת הבינאום, ואם כי יעץ לשלול אותה לאור הצעת המובלעת והפירוז הכלולים בה, הציע לנסות לשכנע את גארו לצמצם את המובלעת המוצעת לחלק מהעיר העתיקה והר ציון בלבד. שרת חייב את הצעתו של אבן, אך הציע לשקול כיצד תשפיע ההצעה על השיחות המתנהלות עם עבדאללה. הוא ביקש את תגובתו של אבן לרעיון שישראל תעמיד את המלך עבדאללה בפני שתי אפשרויות בעניין ירושלים – או שיגבש חזית משותפת עם ישראל נגד מועצת־הנאמנות או שישראל תשמור לעצמה חופש פעולה להגיע להסדר עם גארו. (מברק Y613, 30.12.1949, 130.09/2329/14.) ראה גם מס׳ 525.

523

ג. רפאל אל מ. שרת
G. Rafael to M. Sharett

העתק: 93.03/89/22

[ניו יורק], 29 בדצמבר 1949

א י ש י

משה היקר,

סעדתי אתמול עם אייב רוסמן[1] ועם ביל הלמן[2] שחזר זה עתה מקי־ווסט, שם בילה את חופשתו עם הנשיא. הלמן סיפר לי שהנשיא רגז מאוד בשמעו על הצהרתו של בן־גוריון "כל העולם נגדנו".[3] הוא אמר, האם ארצות־הברית איננה חלק מהעולם הזה ותמיכתה בתביעות ישראל היא כה בלתי חשובה ומבוטלת שאפשר לפסוח עליה? בכלל הישראלים החלו יותר מדי להתפאר בכוחם. מה הם במשחק הכוחות?, ופה השתמש הנשיא בביטוי האמריקאי הטיפוסי "דהיי אר פינאטס" [They are peanuts]. מוטב שממשלת ישראל תסתמך בטיעון שלה בעניין ירושלים על צדקת תביעתה ובפרט על קשריו המסורתיים של העם היהודי לעיר הקודש, כפי שהם מתבטאים בתנ"ך. הוא סיים, על ישראל לצטט את הנביאים במקום האיומים לשימוש בכוח הנראים מגוחכים בעיניו. עד הנה הנשיא מפיו של ביל הלמן, אשר הוסיף פירושים רבים ועצות נדיבות מאוצר חכמתו הוא.

חשבתי שכדאי להביא לידיעתך את הדברים הללו בכדי לציין באיזו מידה עוקבים אחרי הצהרות ראש הממשלה בחוגים השולטים פה.

אייב רוסמן, המומחה לענייני אוסטרליה, אשר לזכותו צריך להגיד שתמיד הזהיר אותנו בדבר חוסר אחריותו של אוואט, סיפר לי שהממשלה החדשה תצמצם את פעילות אוסטרליה באו"ם במידה ניכרת. ראש הממשלה החדשה אמר "אוסטרליה התערבה באו"ם ביותר מדי מריבות, ועל־ידי כך הסתכסכה גם עם אנגליה, הדומיני־ונים ועם ארצות־הברית. אוסטרליה תתאים את מדיניות החוץ שלה לזו של אנגליה וארצות־הברית ותהדק אתם את שיתוף־הפעולה."

גם לפי דברי פלימסול, חבר המשלחת האוסטרלית, תשתדל אוסטרליה להסתלק מתמיכתה בתכנית בינאום. לעת־עתה קיבלה המשלחת הוראות לבלי לגלות כל יזמה בדיונים של מועצת־הנאמנות. יתר־על־כן ציין פלימסול שלמשלחתו נודע כי הוואטיקן מחפש מוצא מהמצב שנוצר על־ידי כך ששני הצדדים במקום מתנגדים לביצוע תכנית הבינאום, ולפי ידיעותיו מוכן הוואטיקן לפשרה שלא רק תציל את האינטרסים המעשיים שלו בירושלים, אלא תאפשר גם למדינות אשר תמכו בתכנית הבינאום לסגת בכבוד.

523

1. כנראה א.ד. רותמן (Rothman), כתב ה־*Sydney Morning Herald* בארצות־הברית.
2. ויליאם (ביל) הילמן, חבר מערכת ה־*Collier's Magazine* ומנהל משרדו בוואשינגטון.
3. ראה מס' 487.

במידה שאנו נפתח בשיחות רשמיות או בלתי־רשמיות עם הוואטיקן, לדעתי כדאי לציין באופן מיוחד צד אחד של פרשת ירושלים לפני האו"ם. צריך להסביר, שהמניע של הערבים לתמוך בבינאום לא היה להבטיח את זכויות הנצרות, אלא הם ראו בבינאום לוח־קפיצה להתקפה מחודשת על עצם קיומה של מדינת ישראל. תמיכתם בבינאום הוא השלב הראשון במלחמתם הפוליטית נגדנו, אשר תעבור למלחמה ממש כאשר ארצות ערב תתחזקנה במידה מספקת. ישנן שתי אפשרויות כתוצאה של מלחמה כזו – או שהם ינצחו, או שאנו ננצח. התוצאה היא שכל ארץ־ישראל, לרבות ירושלים, תהיה אז או בידם או בידינו, ועל הכנסיה לשקול אם מצב כזה יותר נוח לה מאשר המצב הקיים. ואם עלינו לנבא את תוצאות מלחמה שכזו, הן נגיד בבהירות שכל ירושלים וכל ארץ־ישראל תפול בידינו.

בהזדמנות זו ברצוני להזכיר לך את אחד הנימוקים שבו כדאי לנו להשתמש בשיחותינו עם הרוסים, כשנצטרך להסביר להם את ההסדר עם השכן. כדי להבטיח את קיומנו העצמאי, עלינו לגשת במרץ ובלי דיחוי לביצוע של תכניות פיתוח נרחבות, הקשורות בעיקרן לעמק הירדן וים המלח. בלי הסכמת השכן לא נוכל להתקדם בשטח זה, ובלי פיתוח, סכנת התלות הכלכלית מן המערב הולכת ומתגברת.

אם המכתב הזה יגיע לידך עוד לפני הוויכוח בכנסת,[4] אני שולח לך את ברכותי. חזק ואמץ! אני מקווה שתינתן לי האפשרות לראותך בקרוב.

שלך,

גדעון רפאל

524

מ. פישר אל ג. אבנר
M. Fischer to G. Avner

Report: 130.10/2550/7 :דין־וחשבון

Paris, le 29 décembre 1949

Entretien avec M. Couve de Murville, Directeur Général des Affaires Politiques, le 27 décembre 1949

M. Couve de Murville – comme M. Binoche que j'avais vu quelques instants auparavant – est préoccupé par la situation syrienne.[1] A noter qu'on estime au Quai [d'Orsay] que des consultations sont en cours non seulement entre l'Irak et la Transjordanie, mais aussi entre l'Irak et l'Egypte.

M. Couve de Murville et moi avons analysé ensemble la situation résultant du vote à Lake-Success concernant Jérusalem.

Le conseiller politique du Quai m'affirme que Schuman était rallié au plan de la Commission de Conciliation. ''Mais il ne pouvait pas ne pas voter pour

4. הדיון בכנסת בבעיית ירושלים התקיים ב־2.1.1950.

524

1. ראה מס' 519, הערה 1.

le projet d'internationalisation.'' M. Couve de Murville me demande: ''Croyez-vous qu'il serait utile que le Conseil de Tutelle, dans ses conclusions, revienne au plan de la Commission de Conciliation?'' J'ai répondu que tout nouveau plan gagnerait à obtenir au préalable l'accord des parties intéressées. J'ai encore une fois expliqué notre point de vue de principe. Lorsque j'ai dit que les Lieux Saints étaient principalement chez Abdallah, M. Couve de Murville a remarqué: ''Oui, et c'est là la difficulté''.

M. Garreau doit rester quelques jours à Paris avant d'aller à Genève, et Couve de Murville m'a promis une consultation à cette occasion. ''D'ailleurs, la question sera examinée par le Gouvernement.''

Enfin, nous avons passé à l'examen des réactions israéliennes. Nous avons parlé de Neuville. ''Il est pour l'internationalisation, mais il est guidé par des sentiments et des passions,'' remarque Couve de Murville.

''Surtout'', conclut Couve de Murville, ''ne créez pas une situation inextricable, qui vous serait très préjudiciable, en transférant votre Ministère des Affaires Etrangères à Jérusalem.''

Une note confidentielle que je remets aux ministres Jules Moch, René Mayer, Christian Pineau[2] et René Pleven[3] partira par le prochain courrier.

Ci-joint également la copie d'une lettre que j'ai adressée à M. Lichtenstein au sujet de l'affaire des enfants nord-africains.[4]

M. Fischer

525

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. X887 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2202/5 :נוסח יוצא

New York, 30 December 1949

My X881.[1] Suggest our reply to him should be merely list of elements we reject, especially: (1) Inclusion any secular Israel areas or places in U.N. enclave; (2) *peruz* [demilitarization] and limitations our customs, visa, arrangements etc. He is consulting Transjordan Minister [Washington] D.C. next week.

Eban

2. כריסטיאן פינו, השר לעבודות ציבוריות בממשלת בידו.
3. רנה פלוון, שר ההגנה בממשלת בידו.
4. המכתב אל פ. ליכטנשטיין, מנהל הלשכה האירופית של מחלקת עליית הנוער, נמצא בתיק, תכתובת באותו עניין ראה גם בתיק 93.02/168/5.

525
1. מס' 522.

526

א. אבן אל ר. גארו (ניו יורק)

A. Eban to R. Garreau (New York)

Copy: 130.02/2443/5 :העתק

[New York], 30 December 1949

Excellency:

I have the honour to submit the reply of the Government of Israel to your Excellency's letter dated 21 December 1949 addressed to the Minister of Foreign Affairs of Israel and including a copy of the Resolution adopted by the Trusteeship Council on the 20th of December 1949.[1]

(2) The Government of Israel has observed that the question of the powers and competence of the Trusteeship Council was raised in the course of the Trusteeship Council's debates on 20 December 1949,[2] and that only a minority of the Council (5 members out of 12) associated themselves with the Resolution. In the view of the Government of Israel, the powers of the Trusteeship Council, as fully defined in the Charter of the United Nations, do not include a capacity to call for the revocation of administrative acts by the governments of member states in territories for whose administration and security they are responsible. In this connection, the Government of Israel has noted the doubts expressed in the debates of the Trusteeship Council on December 20, 1949 "whether the Council was entitled to make a direct appeal to the Government of Israel" or in particular "whether the Council had authority, under the General Assembly resolution, to pass a condemnatory resolution addressed to any particular government".

(3) My government believes that it had full and complete authority for deciding upon the measures announced in the Knesset on the 17th[3] of December 1949. These measures mark the continuation of a process begun long ago as part of an effort to restore Jerusalem to its traditional place in the life of the country. It will be recalled that the highest organs of the State of Israel, the Presidency and the Knesset, were founded and instituted in Jerusalem early in 1949, even before Israel's admission to membership in the United Nations. The Supreme Court of Israel has always sat in Jerusalem, and several Ministries have been working in the city for months past. My Government, therefore, fails to understand the grounds for the opinion expressed in the Trusteeship Council's Resolution that the "removal of certain ministries and central departments to Jerusalem... is likely to render more difficult the implementation of the Statute of Jerusalem" referred to in

526

1. המכתב והנספח בתיק 93.03/3037/14. ראה החלטת מועצת־הנאמנות בהערת־עורך עמ' 756.
2. ראה *TCOR 2nd Sp. Sess.*, 8th Meeting, 20 December 1949, pp. 76-84.
3. כך בטעות במקור וצריך להיות 13 בדצמבר. ראה הערת־עורך עמ' 709–710.

the General Assembly Resolution of the 9th of December 1949.[4] The Summary Records of the Trusteeship Council's debates do not include any indication of how the working of a number of additional ministries in Jerusalem can affect the difficulties in implementing the Statute – difficulties which, in any event, the Government of Israel believes to be insuperable.

(4) In response to Para. 2 (a) of the Trusteeship Council's Resolution inviting my Government to submit a written statement on the matters covered by the Resolution, I herewith have the honour to transmit, in addition to this letter, a copy of the statement made by the Prime Minister of Israel in the Knesset on 13 December 1949. It will be seen that this statement reaffirms my Government's position in favour of the exercise by the United Nations of its responsibilities for the effective safeguarding of the Holy Places, which are the source of international concern. This information is submitted voluntarily, without prejudice to my Government's view, that it is not under duty in terms of the Charter to submit information on the proceedings of its parliamentary institutions or on its administration of Jerusalem. Such duty as defined in the Charter, does not apply in this case, as Jerusalem is neither a trust territory nor a non-self-governing territory.

(5) The Government of Israel, as a member of the United Nations, strongly supports the effective exercise by the Trusteeship Council of its constitutional responsibilities as defined in the Charter. In common with many other governments, Israel, therefore, regretted the imposition on the Council of extra-Charter responsibilities diverting it from its high mission for the advancement of backward territories and peoples towards self-government and independence, towards a needless attempt to cancel the liberty already achieved by the population of Jerusalem. My Government remains convinced that the people of that area are inferior to none in their right and capacity for political independence, and the normal democratic right to choose their own form of government.

Accept, Excellency, the assurances of my highest consideration.

A.S. Eban
Permanent Representative of
Israel to the United Nations

4. ראה הערת־עורך עמ' 693–694.

נספחים

APPENDICES

נספח א
APPENDIX A

החלטת עצרת האו"ם מיום 11 בדצמבר 1948 על הדין-וחשבון של המתווך (מסמך או"ם A/810)

General Assembly's Resolution of 11 December on the Progress Report of the U.N. Mediator (U.N. Document A/810)

The General Assembly,

Having considered further the situation in Palestine,

1. *Expresses* its deep appreciation of the progress achieved through the good offices of the late United Nations Mediator in promoting a peaceful adjustment of the future situation of Palestine, for which cause he sacrificed his life; and

Extends its thanks to the Acting Mediator and his staff for their continued efforts and devotion to duty in Palestine;

2. *Establishes* a Conciliation Commission consisting of three States Members of the United Nations which shall have the following functions:

(*a*) To assume, in so far as it considers necessary in existing circumstances, the functions given to the United Nations Mediator on Palestine by resolution 186(S-2) of the General Assembly of 14 May 1948;

(*b*) To carry out the specific functions and directives given to it by the present resolution and such additional functions and directives as may be given to it by the General Assembly or by the Security Council;

(*c*) To undertake, upon the request of the Security Council, any of the functions now assigned to the United Nations Mediator on Palestine or to the United Nations Truce Commission by resolutions of the Security Council; upon such request to the Conciliation Commission by the Security Council with respect to all the remaining functions of the United Nations Mediator on Palestine under Security Council resolutions, the office of the Mediator shall be terminated;

3. *Decides* that a Committee of the Assembly, consisting of China, France, the Union of Soviet Socialist Republics, the United Kingdom and the United States of America, shall present, before the end of the first part of the present session of the General Assembly, for the approval of the Assembly, a proposal concerning the names of the three States which will constitute the Conciliation Commission;

4. *Requests* the Commission to begin its functions at once, with a view to the establishment of contact between the parties themselves and the Commission at the earliest possible date;

5. *Calls upon* the Governments and authorities concerned to extend the scope of the negotiations provided for in the Security Council's resolution of 16 November 1948 and to seek agreement by negotiations conducted either with the Conciliation Commission or directly, with a view to the final settlement of all questions outstanding between them;

6. *Instructs* the Conciliation Commission to take steps to assist the Governments and authorities concerned to achieve a final settlement of all questions outstanding between them;

7. *Resolves* that the Holy Places – including Nazareth – religious buildings and sites in Palestine should be protected and free access to them assured, in accordance with existing rights and historical practice; that arrangements to this end should be under the effective United Nations supervision; that the United Nations Conciliation Commission, in presenting to the fourth regular session of the General Assembly its detailed proposals for a permanent international regime for the territory of Jerusalem, should include recommendations concerning the Holy Places in that territory; that with regard to the Holy Places in the rest of Palestine the Commission should call upon the political authorities of the areas concerned to give appropriate formal guarantees as to the protection of the Holy Places and access to them; and that these undertakings should be presented to the General Assembly for approval;

8. *Resolves* that, in view of its association with three world religions, the Jerusalem area, including the present municipality of Jerusalem *plus* the surrounding villages and towns, the most eastern of which shall be Abu Dis; the most southern, Bethlehem; the most western, Ein Karim (including also the built-up area of Motsa); and the most northern, Shu'fat, should be accorded special and separate treatment from the rest of Palestine and should be placed under effective United Nations control;

Requests the Security Council to take further steps to ensure the demilitarization of Jerusalem at the earliest possible date;

Instructs the Conciliation Commission to present to the fourth regular session of the General Assembly detailed proposals for a permanent international regime for the Jerusalem area which will provide for the maximum local autonomy for distinctive groups consistent with the special international status of the Jerusalem area;

The Conciliation Commission is authorized to appoint a United Nations representative, who shall co-operate with the local authorities with respect to the interim administration of the Jerusalem area;

9. *Resolves* that, pending agreement on more detailed arrangements among the Governments and authorities concerned, the freest possible access to Jerusalem by road, rail or air should be accorded to all inhabitants of Palestine;

Instructs the Conciliation Commission to report immediately to the Security Council, for appropriate action by that organ, any attempt by any party to impede such access;

10. *Instructs* the Conciliation Commission to seek arrangements among the Governments and authorities concerned which will facilitate the economic development of the area, including arrangements for access to ports and airfields and the use of transportation and communication facilities;

11. *Resolves* that the refugees wishing to return to their homes and live at peace with their neighbours should be permitted to do so at the earliest

practicable date, and that compensation should be paid for the property of those choosing not to return and for loss of or damage to property which, under principles of international law or in equity, should be made good by the Governments or authorities responsible;

Instructs the Conciliation Commission to facilitate the repatriation, resettlement and economic and social rehabilitation of the refugees and the payment of compensation, and to maintain close relations with the Director of the United Nations Relief for Palestine Refugees and, through him, with the appropriate organs and agencies of the United Nations;

12. *Authorizes* the Conciliation Commission to appoint such subsidiary bodies and to employ such technical experts, acting under its authority, as it may find necessary for the effective discharge of its functions and responsibilities under the present resolution;

The Conciliation Commission will have its official headquarters at Jerusalem. The authorities responsible for maintaining order in Jerusalem will be responsible for taking all measures necessary to ensure the security of the Commission. The Secretary-General will provide a limited number of guards for the protection of the staff and premises of the Commission;

13. *Instructs* the Conciliation Commission to render progress reports periodically to the Secretary-General for transmission to the Security Council and to the Members of the United Nations;

14. *Calls upon* all Governments and authorities concerned to co-operate with the Conciliation Commission and to take all possible steps to assist in the implementation of the present resolution;

15. *Requests* the Secretary-General to provide the necessary staff and facilities and to make appropriate arrangements to provide the necessary funds required in carrying out the terms of the present resolution.

נספח ב

APPENDIX B

תזכיר ועדת הפיוס מיום 11 באפריל 1949 (מסמך או"ם IS/9)
Memorandum by the Conciliation Commission of 11 April 1949 (U.N. Document IS/9)

MEMORANDUM*

Restricted

The Conciliation Commission considers that the following preliminary measures might well be taken by the Government of Israel without prejudice to its interests for the purpose of creating an atmosphere favourable to the success of the forthcoming exchanges of view:

1. A declaration by the Government of Israel that it will cooperate to the fullest possible extent in the solution of the refugee problem.

2. A declaration by the Government of Israel that it accepts the proprietary rights of the refugees from its territory and is prepared to pay them compensation.

3. A declaration by the Government of Israel that it respects the rights of minorities within its borders and intends to punish anyone infringing these rights.

4. An assurance by the Government of Israel that it has no intention of confiscating blocked Arab accounts in Israeli banks and that these funds will be available to the proper owners on the conclusion of peace.

5. Suspension of the application of the absentee law until the final peace settlement, and the placing of refugee property in the category of ''enemy property'' under a custodian.

6. The undertaking of the necessary measures to prevent further deterioration of refugee property in Israel territory.

7. The employment of a certain number of refugee workers in Israel, e.g. in the port of Haifa, the orange groves, etc.

---

* Handed to Mr. Michael Comay by the Principal Secretary in Jerusalem on 11 April 1949.

נספח ג
APPENDIX C

הצעת החלטה של אוסטרליה מיום 19 בנובמבר 1949 לדיון בוועדה המדינית המיוחדת על הצעות למשטר קבע בינלאומי בירושלים ולהגנה על המקומות הקדושים
(מסמך או"ם A/AC.31/L.37)

Australian Draft Resolution of 19 November 1949 for Discussion at the Ad Hoc Political Committee on Proposals for a Permanent International Regime for the Jerusalem Area and for Protection of the Holy Places (U.N. Document A/AC.31/L.37)

The General Assembly,

I. *Having regard* to its resolutions 181 (II) of 29 November 1947 and 194 (III) of 11 December 1948,

II. *Having studied* the reports of the United Nations Conciliation Commission for Palestine set up under the latter resolution,

Decides

A. In relation to Jerusalem,

Believing that the principles underlying its previous resolutions concerning this matter, and in particular its resolution of 29 November 1947, represent a just and equitable settlement of the question,

1. To restate, therefore, its intention that Jerusalem should be placed under a permanent international regime, which should envisage appropriate guarantees for the protection of the Holy Places, both within and outside Jerusalem;

2. To commend the United Nations Conciliation Commission for Palestine for its reports (A/973 and annex II of A/992) on this question, but to instruct it to give urgent reconsideration to this matter, with a view to bringing its proposals for an international regime into closer harmony with the proposals set out in the resolution of 29 November 1947, as defined in detail by the Trusteeship Council's Statute for Jerusalem (T/118, as revised and corrected), with the exception of the now inapplicable provisions of articles 32 and 39; which represent a more complete, detailed and acceptable proposal for internationalization and protection of the Holy Places and for access to them;

3. To instruct the United Nations Conciliation Commission for Palestine to report, with a detailed plan, to the fifth session of the General Assembly.

B. In relation to the United Nations Conciliation Commission for Palestine,

1. To continue the Commission for a further terms of one year, and with a membership of seven;

2. To appoint the following Member States to the Commission . . . ;

3. That the powers and functions of the United Nations Conciliation Commission for Palestine, conferred upon it by the resolution of 11 December 1948, shall remain unimpaired, and that, in addition, the United Nations

Conciliation Commission for Palestine shall have the powers and functions set out in sub-paragraphs 4 and 5 below;

4. That the headquarters of the Commission shall be in Jerusalem, and that the Commission shall, in relation to Jerusalem, have full power to give effect, on an interim basis, to the principles set out in this resolution;

5. To authorize the Commission, in pursuance of paragraphs 3 and 4 above, to set up such interim administrative machinery for Jerusalem as it thinks fit, pending confirmation by the fifth session of the General Assembly;

6. To authorize the Secretary-General to provide the necessary staff and facilities, and to make appropriate arrangements to provide the necessary funds, to enable the Commission to carry on its work.

III. *Calls upon* the States concerned,

1. To render to the United Nations Conciliation Commission for Palestine all assistance possible in the carrying out of its functions;

2. To make formal undertakings, at an early date and in the light of their obligations as Members of the United Nations that they will approach these matters with good will, and be guided by the terms of this resolution.

נספח ד

APPENDIX D

הצעת החלטה של ישראל מיום 25 בנובמבר 1949 לדיון בוועדה המדינית המיוחדת
על הצעות למשטר קבע בינלאומי בירושלים ולהגנה על המקומות הקדושים
(מסמך או״ם A/AC.31/L.42)

Israeli Draft Resolution of 25 November 1949 for Discussion at the Ad Hoc Political Committee on Proposals for a Permanent International Regime for the Jerusalem Area and for Protection of the Holy Places (U.N. Document A/AC.31/L.42)

The General Assembly,

1. *Recalling* its successive resolutions which expressed the concern of the United Nations in Jerusalem by reason of the presence therein of Holy Places, religious buildings and sites;

2. *Noting* that the Declaration of Independence of Israel of 14 May 1948, provides for the protection of the Holy Places of all religions;

3. *Desiring* to maintain the existing rights in the Holy Places, and in particular those rights and practices in force [on] 14 May 1948, and thus to give effective and practical expression to that concern,

4. *Resolves therefore:*

(*a*) To authorize the Secretary-General to sign on behalf of the United Nations an agreement (as attached) with the State of Israel relating to the supervision and protection of the Holy Places in Jerusalem;

(*b*) To request the Secretary-General to report to the fifth regular session on progress made with respect to the signature and implementation of this agreement.

ANNEX

TEXT OF DRAFT AGREEMENT BETWEEN THE UNITED NATIONS AND ISRAEL

ARTICLE 1

Definitions

Section 1

In this Agreement:

(*a*) The expression "The Holy Places" means those places, buildings and sites in Jerusalem which were recognized on 14 May 1948 as Holy Places and any other places, buildings or sites which may subsequently be considered as such by agreement between the parties;

(*b*) The expression "United Nations" means the international organization established by the Charter of the United Nations;

(*c*) The expression Secretary-General means the Secretary-General of the United Nations;

(*d*) The expression "Jerusalem" means the part of Jerusalem now under Israel control.

Section 2

The parties shall establish by mutual agreement a detailed list indicating what were the Holy Places in Jerusalem on 14 May 1948 for the purposes of this Agreement, and in the same way may amend such list by additions or by deletions.

ARTICLE 2

Maintenance of existing rights

Section 3

The free exercise in Jerusalem of all forms of worship in accordance with the rights in force on 14 May 1948, subject to the maintenance of public order and decorum, shall be guaranteed by law and effectively secured by administrative practice in conformity with the Declaration of Independence of Israel.

ARTICLE 3

Preservation of the Holy Places

Section 4

The Holy Places in Jerusalem shall be preserved, and no act shall be permitted which may in any way impair their sacred character. If at any time it appears to the Government of Israel that any Holy Place, religious building or site is in need of urgent repairs, it may call upon the religious community or communities concerned to carry out such repairs. The Government may carry out such repairs itself at the expense of the religious community or communities concerned, if no action is taken within a reasonable time.

Section 5

The Government of Israel shall take all reasonable steps to ensure that the amenities of the Holy Places in Jerusalem and their immediate precincts are not prejudiced.

ARTICLE 4

Access to the Holy Places

Section 6

No form of racial or religious discrimination shall be permitted with respect to the rights of visit and access to any of the Holy Places, except in so far as the performance of certain religious rites and ceremonies may require

the exclusion from them of the adherents of other faiths during the performance of such religious rites and ceremonies.

Section 7

Subject only to requirements of national security, public order and decorum, health, liberty of access, visit and transit to the Holy Places in Jerusalem shall be accorded to all persons without distinction in respect of nationality in conformity with the rights in force on 14 May 1948.

Section 8

The Secretary-General and the Government of Israel shall, at the request of either of them, consult as to methods of facilitating entrance into Israel, and the use of available means of transportation, by persons coming from abroad who wish to visit the Holy Places. This shall not prevent the Government of Israel from making suitable arrangements directly or with other States for any of these purposes.

Section 9

Nothing in this Agreement shall affect in any way the application of laws and regulations from time to time in force in Israel regarding the entry of aliens, or to confer any right of entry into Israel otherwise than in accordance with such laws and regulations, or any modifications thereof, and with the terms of any international obligations assumed by Israel in this regard.

ARTICLE 5

Protection of Holy Places

Section 10

(*a*) The Government of Israel shall exercise due diligence to ensure that the sacred character of the Holy Places in Jerusalem is not disturbed by the unauthorized entry of groups of persons from outside or by disturbances, and shall cause to be provided such police protection as is required for these purposes.

(*b*) If the Secretary-General is of opinion that additional police protection is required for any of the Holy Places in Jerusalem, or for any area of Jerusalem in which a number of Holy Places are situated within a reasonable degree of propinquity, he may request the Government of Israel to increase the number of policemen regularly stationed for the protection of such Holy Places or area.

ARTICLE 6

Law and authority in relation to the Holy Places

Section 11

(*a*) The law of Israel including regulations and by-laws made by the local authorities shall apply to and within the Holy Places in Jerusalem.

(*b*) The Israel Courts shall have jurisdiction over acts done and transactions taking place within the precincts of the Holy Places.

ARTICLE 7

Public services

Section 12

The Government of Israel will exercise the powers which it possesses to ensure, at the request of the Secretary-General, that the Holy Places shall be supplied on equitable terms with the necessary public services, including electricity, water, gas, post, telephone, telegraph, transportation, drainage, collection of refuse, fire protection, etc. In case of any interruption or threatened interruption of any such services, the Government of Israel will consider the needs of the Holy Places to the extent practicable, and subject to the requirements of security and the maintenance of essential services and supplies.

Section 13

Nothing in this Agreement shall be interpreted as restricting the rights of the Government of Israel or any local authority, or any of their agencies or sub-divisions, officials or employees, with regard to entry into any Holy Places in Jerusalem for the purpose of enabling them to inspect, repair, maintain, reconstruct and relocate utilities, conduits, mains and sewers, which may run over, through, or under such Holy Places, religious building or site.

ARTICLE 8

Exemptions

Section 14

No form of taxation shall be levied in respect of any Holy Place in Jerusalem which was exempt from such taxation on 14 May 1948. No change in the incidence of any form of taxation shall be made which would discriminate between the owners and occupiers of Holy Places, religious buildings or sites in Jerusalem, or would place such owners and occupiers in a position less favourable in relation to the general incidence of that form of taxation than existed on 14 May 1948.

ARTICLE 9

United Nations representative

Section 15

The Secretary-General and the Government of Israel shall settle by agreement the channels through which they will communicate regarding the application of the provisions of this Agreement and other questions affecting the Holy Places in Jerusalem, and may enter into such supplemental agreements as may be necessary to fulfil the purpose of this Agreement.

Section 16

Israel hereby agrees that if the Secretary-General so requests he may appoint and send a representative to Israel to exercise the rights and duties conferred upon the United Nations by this Agreement. In making such appointment the Secretary-General shall have due regard for the accepted international custom relating to the appointment of diplomatic representatives. Such representative may establish his headquarters in Jerusalem or in some other place agreed between him and by the Government of Israel, and shall be accredited to the President of Israel. For the duration of his mission the Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations approved by the General Assembly of the United Nations on 13 February 1946, as acceded to by Israel, shall be applicable to him as well as to his staff and to the buildings he occupies, all as is more particularly laid down in the said Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations, it being understood that nothing in this Agreement shall imply the extension of the provisions of the said Convention to any Holy Places.

Section 17

The functions of the representative of the Secretary-General shall be limited to matters pertaining to the application and implementation of this Agreement; in particular it is understood that nothing shall authorize the United Nations or the Secretary-General or his representative, to intervene in matters which are essentially within the domestic jurisdiction of the State of Israel, or shall require the Government of Israel to submit any such matters to settlement under the Charter of the United Nations or under this Agreement.

ARTICLE 10

Settlement of disputes

Section 18

Any dispute between the United Nations and Israel concerning the interpretation or application of this Agreement, or of any supplemental agreement, including any dispute as to whether any place in Jerusalem was

recognized on 14 May 1948 as a Holy Place which is not settled by negotiation, or other agreed mode of settlement, shall be referred for final decision to a tribunal of three arbitrators, one to be named by the Secretary-General, one to be named by the Minister for Foreign Affairs of Israel, and the third to be chosen by the two, or if they should fail to agree upon a third, then by the President of the International Court of Justice.

Section 19

Subject to the provisions of section 10, where any dispute concerning a Holy Place, religious building or site in Jerusalem arises between two or more religious communities, or sections of communities, such dispute shall, in the first instance, be referred to the Government of Israel which may, in reaching its decision, seek the guidance of the United Nations. If the decision of the Government of Israel does not settle the dispute, then either Israel or the Secretary-General may refer the matter to the General Assembly.

ARTICLE 11

Final provisions

Section 20

This Agreement shall be construed in the light of its primary purpose to ensure protection of the Holy Places in Jerusalem, which is desirable, in view of the special character of Jerusalem, whose soil is consecrated by the prayers and pilgrimages of the adherents of three great religions.

Section 21

This Agreement shall be brought into effect by an exchange of notes between the Secretary-General, duly authorized pursuant to a resolution of the General Assembly of the United Nations, and the appropriate executive officer of Israel, duly authorized pursuant to appropriate action of the Knesseth.

IN WITNESS WHEREOF the respective representatives have signed this Agreement and have affixed their seals hereunto.

DONE in duplicate, in the English, French, Hebrew and Spanish languages, all authentic, at Lake Success, this . . . day of . . . in the year one thousand nine hundred and . . .

נספח ה
APPENDIX E

הצעת החלטה של הולנד ושוודיה מיום 5 בדצמבר 1949 לדיון בוועדה המדינית המיוחדת
על הצעות למשטר קבע בינלאומי בירושלים ולהגנה על המקומות הקדושים
(מסמך או"ם A/AC.31/L.53)

Dutch and Swedish Draft Resolution of 5 December 1949 for Discussion at the Ad Hoc Political Committee on Proposals for a Permanent International Regime for the Jerusalem Area and for Protection of the Holy Places (U.N. Document A/AC.31/L.53)

The General Assembly;

Having regard to its resolutions 181 (II) of 29 November 1947 and 194 (III) of 11 December 1948;

Considering the obligation of the United Nations to ensure the protection of, and free access to, the Holy Places in Palestine, and to preserve the peace in Jerusalem;

Recognizing the profound interests of the world community in this matter;

Determining that for the purpose of this resolution:

''Holy Places'' shall be understood as those places, buildings and sites which were regarded on 14 May 1948 as Holy Places, religious buildings and sites or which subsequently may be acknowledged as such;

''Jerusalem area'' means the city of Jerusalem as defined in part III, section B, of the Plan set out in resolution 181 (II) of the General Assembly dated 29 November 1947;

''Commissioner'' means the United Nations Commissioner appointed under article VII of this resolution,

Resolves

1. *To invite* the Governments of the States in Palestine to pledge themselves before the United Nations to:

(*a*) Observe human rights and fundamental freedoms, and, in particular, freedom of worship and freedom of education;

(*b*) Refrain from any act that would endanger the safeguarding of Holy Places in their territories;

(*c*) Guarantee to nationals of their States and non-nationals free access to Holy Places in their territories;

(*d*) Observe and maintain all the existing rights and privileges of churches and religious communities, especially those regarding Holy Places in their territories;

(*e*) Levy no tax in respect of any Holy Places which were exempt from such taxation on 14 May 1948 and to make no change in the incidence of any form of taxation which would either discriminate between the owners and occupiers of different Holy Places or would place such owners and occupiers

in a position less favourable in relation to the general incidence of that form of taxation than existed on 14 May 1948;

(*f*) Demilitarize the Jerusalem area in progressive stages in consultation with the mixed Armistice Commission, as provided for in article XI of the Armistice Agreement of 3 April 1949, and to bring about complete demilitarization of that area not later than three months after the coming into effect of a peace settlement between the States in Palestine;

(*g*) Carry out in good faith the obligations and provisions laid down in section 2 of this resolution, and to co-operate fully with the Commissioner in the tasks imposed on him by this resolution.

2. *To establish,* in order to ensure the protection of and free access to the Holy Places in Palestine, an international regime for the Jerusalem area as set forth in the following articles:

Article I

The supervision of the protection of and free access to the Holy Places in Palestine shall remain the concern of the United Nations. The Commissioner appointed pursuant to article VII shall exercise this supervision on behalf of the United Nations.

Article II

The Holy Places shall be preserved, and no act shall be permitted which may in any way impair their sacred character.

Article III

1. If any question arises as to whether any place, building or site is to be regarded as a Holy Place, the Commissioner shall decide.

2. If any question arises between any religious communities in connection with any Holy Places, the Commissioner shall decide on the basis of existing rights.

3. Any party affected by a decision of the Commissioner under 1 or 2 above may appeal to the Special Court mentioned under article XIII.

Article IV

Should a visitor or pilgrim be denied access, visit, and transit to Holy Places, the Government concerned shall inform the Commissioner of the reasons thereof.

Article V

Rights and privileges of religious communities as well as of educational and cultural establishments, charitable institutions and hospitals which were in force on 14 May 1948, shall be maintained.

Article VI

(1) Without prejudice to the provisions of the Armistice Agreement the Jerusalem area shall be demilitarized in progressive stages in consultation with the mixed Armistice Commission. Complete demilitarization will be put into effect not later than three months after the coming into effect of a peace settlement between the States in Palestine.

(2) The jurisdiction and control of each part of the Jerusalem area will be exercised by the State concerned, subject to the powers of the Commissioner with regard to this area;

(3) The States concerned shall not establish or maintain any central political or administrative organs in the Jerusalem area.

Article VII

There shall be a United Nations Commissioner to be appointed by the Secretary-General of the United Nations, on the nomination of a Committee of the General Assembly consisting of the eleven members of the Security Council. He shall be responsible to the General Assembly and may be dismissed by it. He shall report annually to the General Assembly, and may also make special reports to the appropriate United Nations organs whenever he deems necessary. His term of office shall be five years. His headquarters shall be Government House. There shall also be a Deputy Commissioner, appointed by a similar process, who shall be responsible to the Commissioner and may be dismissed by him, subject to the approval of the Secretary-General of the United Nations. His term of office shall be five years. The Deputy Commissioner shall assist the Commissioner and shall replace him in the event of his absence or disability.

The Commissioner and the Deputy Commissioner shall not be selected from among nationals of an Arab State or of the State of Israel, nor from among residents of the Jerusalem area.

The Commissioner shall be authorized to appoint and employ under temporary contracts the auxiliary administrative personnel necessary for the carrying out of his functions.

Article VIII

The functions of the Commissioner shall be:

1. Those given to him by articles I, III, and XII.
2. To supervise the implementation of articles II, V and VI (1) and (3).
3. To ensure the protection of and the free access to Holy Places in the Jerusalem area.

Article IX

The Commissioner shall be empowered to employ under temporary contracts such guards as he thinks necessary for the performance of his functions

in the Jerusalem area as well as to assure his own security and that of his staff. The salaries, allowances and administrative expenses of the Commissioner, Deputy Commissioner and the staff of the Commissioner including guards and administrative personnel, shall be included in the annual budget adopted by the General Assembly and shall be paid by the United Nations. These salaries and allowances shall be exempt from taxation.

Article X

The Commissioner shall be empowered:

1. To defer or suspend the application of laws, ordinances, regulations and administrative acts pertaining to the Jerusalem area which in his opinion impair the rights and immunities and privileges to be protected, or prejudice the interests of the international community;

2. To issue in cases in which, notwithstanding his request, the appropriate authorities fail to do so, orders or regulations for the maintenance of public order and safety, necessary for the protection of and free access to the Holy Places in the Jerusalem area.

Article XI

The police forces of the local authorities concerned shall assist the guards of the Commissioner in the performance of their duties upon the request of the latter.

Article XII

If at any time it appears to the Commissioner that any Holy Place is in need of urgent repair, he may call upon the community or denomination or section of the community concerned, to carry out such repair. If the repair is not carried out, or is not completed within a reasonable time, the Commissioner may himself carry out or complete the repair. The expenses incurred shall be charged to the Government concerned. Such expenses may be recovered from the community or denomination or section of the community concerned subject to existing rights.

Article XIII

For the settlement of any dispute arising from the implementation of this resolution between the Commissioner and either or both of the Governments concerned there shall be established a special Court. This Court will consist of the Consuls General or Consuls of Belgium, France, Greece, Italy, Netherlands, Poland, Union of Soviet Socialist Republics, United Kingdom and United States accredited to the Jerusalem area.

Decisions of the special Court shall be binding upon the parties.

The Court shall establish its own rules of procedure.

Article XIV

Within the terms of this resolution concerning the functions of the Commissioner the General Assembly may from time to time supplement the powers conferred upon him for the performance of these functions.

Article XV

The terms of section 2 of this resolution shall be reviewed by the General Assembly after a period of three years from the date of its adoption.

מפתח השמות והעניינים

מפתח השמות והעניינים*

רמיזות לשמותיהם של המכותבים העיקריים בכרך זה – אבן, איתן ושרת – מופיעות רק כאשר הם מאוזכרים בתעודה או כשהם מחבריה.

* קיצורים:
הע – הערה
הע – הערת־עורך
נ. – נולד(ה)

CONTENTS

Printed in Israel
by the Government Printer
Jerusalem 1986
ISSN 0334–1119
ISBN 965–279–005–2

STATE OF ISRAEL
ISRAEL STATE ARCHIVES

DOCUMENTS ON THE FOREIGN POLICY OF ISRAEL

VOLUME 4
May–December 1949

Edited by Yemima Rosenthal

JERUSALEM 1986

STATE OF ISRAEL

DOCUMENTS ON THE FOREIGN POLICY OF ISRAEL, May–December 1949